

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

5

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α

1. ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

(Ὁμιλίαι ΞΕ' — ΞΖ')

2. ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

(Ὁμιλίαι εἰς ψαλμοὺς Γ' — ΙΒ', ΜΑ', ΜΓ')

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητής

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

Ε Π Ε

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1982

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

5

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α

1. ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

(Ὁμιλῖαι ΞΕ' — ΞΖ')

2. ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

(Ὁμιλῖαι εἰς ψαλμοὺς Γ' — ΙΒ', ΜΑ', ΜΓ')

ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ — ΣΧΟΛΙΑ

ὑπὸ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Θεολόγου

1. ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ
(Ὁμιλίαι ΞΕ' — ΞΖ')

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ι Ε'

(Γεν. 45, 28 47, 28)

«Καὶ ἀνέβησαν», ἡγοῦν, «εἰς Αἰγύπτιον», καὶ ἦλθον
 εἰς τὴν Χαναταίαν πρὸς Ἰακώβ τὸν πατέρα αὐτῶν,
 5 καὶ ἀνήγγειλαν αὐτῷ, λέγοντες, ὅτι ὁ υἱός σου Ἰω-
 σήφ ζῆ, καὶ αὐτὸς ἄρχι πάσης γῆς Αἰγύπτιου. Καὶ
 ἐξέστη Ἰακώβ τῆ διαβολῆ· οὐ γὰρ ἐπίστευσεν αὐτοῖς».

1. Εἶδεν ἕκ τῶν χιθὼν ἡμῶν εἰρημένων τοῦ Ἰωσήφ τὴν
 φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἄφαιτον ἀνεξίκακίαν ἣν περὶ τοὺς ἑαυ-
 10 τοῦ ἀδελφοὺς ἐπεδείξατο, οὐ μόνον οὐδεμίαν μνήμην τῶν
 εἰς αὐτὸν γεγενημένων ποιησάμενος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς μέλλου-
 σιν ἐπανιέναι πρὸς τὸν πατέρα τοῦτο αὐτὸ παραινέσας καὶ συμ-
 βουλήν εἰσαγαγών, ὥσπερ μὴ ἀλλήλους αἰτιᾶσθαι ὑπὲρ τῶν εἰς
 αὐτὸν αὐτοῖς εἰργασμένων, ἀλλὰ, πᾶσαν ὀργὴν ἀπελάσαντας,
 15 μετὰ ὁμονοίας τὴν ὁδοιπορίαν ποιῆσαι. Ἀναγκαῖον δὲ λοι-
 πὸν σήμερον τὰ ἐξῆς ἀποπληρῶσαι, ἵνα ἴδωμεν καὶ τὴν τού-
 των ἐπάνοδον τὴν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ τοῦ Ἰακώβ τὴν εἰς
 Αἴγυπτον κάθοδον, καὶ ὅπως αὐτὸν ἀναθάλοι πεποίηκε τὰ
 κατὰ τὸν Ἰωσήφ γνωρισθέντα αὐτῷ, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, νέ-
 20 ον ἕκ γέροντος αὐτὸν εἰργάσατο. Τίς γὰρ ἂν δυνηθεῖη τῷ
 λόγῳ παρασιῆσαι τὴν ἡδονήν, ἐν ἣ τότε γέγονε, πνυθόμενος
 ζῆν τὸν Ἰωσήφ, καὶ ἐν τισαύτῃ περιφανείᾳ τυγχάνειν; Ἴστε
 γὰρ μάλιστα, ὅτι τὰ ἀπροσδόκητα τῶν ἀγαθῶν πολλὴν ἐπί-
 τασιν τῆς ἡδονῆς ἐνεργάζεσθαι πέφυκεν. Ὅν γὰρ ἐνόμιζε
 25 πρὸ τισούτων ἐτῶν κατάβρωμα τῶν θηρίων γεγενῆσθαι, καὶ
 μαθὼν πάλιν τὴν ἀρχὴν τῆς Αἰγύπτιου πᾶσαν κατέχειν αὐτόν,

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ξ Ε '

(Γεν. 45, 25 - 47, 28)

«Καὶ ἀνέβησαν», λέγει, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἦλθον εἰς τὴν χώραν τῆς Χανσάν, πρὸς τὸν πατέρα των Ἰακώβ, καὶ ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν τὸ ἔξῃς· ὁ υἱὸς σου Ἰωσήφ ζῆ καὶ αὐτὸς ἐξουσιάζει ὀλόκληρον τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ἔμεινε κατάπληκτος ὁ Ἰακώβ· διότι δὲν τοὺς ἐπίστευσεν».

1. Εἶδατε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐλέχθησαν χθὲς εἰς ἐσᾶς τὸν φιλοσοφικὸν τρόπον σκέψεως τοῦ Ἰωσήφ καὶ τὴν ἀπερίγραπτον ἀνεξικακίαν ποὺ ἔδειξε πρὸς τοὺς ἀδελφούς του, καθ' ὅσον ὄχι μόνον δὲν ὑπενθύμισε τίποτε ἀπὸ τὰ ὅσα εἶχον κάμει αὐτοὶ εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ὅταν πρόκειται αὐτοὶ νὰ ἐπιστρέψουν πρὸς τὸν πατέρα των τοὺς παραινεῖ καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὥστε νὰ μὴ κατηγοροῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον διὰ τὰ ὅσα αὐτοὶ ἔκαμον εἰς αὐτὸν, ἀλλ', ἀφοῦ ἀπομακρύνουν κάθε ὀργήν, νὰ κάνουν τὸ ταξίδιον των μὲ ὁμόνοιαν¹. Ἀνάγκη λοιπὸν σήμερα νὰ συμπληρώσωμεν τὰ ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν συνέχειαν, ὥστε νὰ ἰδοῦμεν καὶ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν πρὸς τὸν πατέρα των, καὶ τὴν κάθοδον τοῦ Ἰακώβ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ πόσον ξανάνιωσαν αὐτὸν τὰ σχετικὰ μὲ τὴν γνωριμίαν του μὲ τὸν Ἰωσήφ, καὶ μάλιστα θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ, ὅτι τὸν ἔκαμαν ἀπὸ γέροντα νέον. Διότι ποῖος θὰ ἠμποροῦσε μὲ λόγια νὰ περιγράψῃ τὴν ἡδονὴν ποὺ ἔνοιωσε τότε αὐτὸς, πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ Ἰωσήφ ζῆ καὶ ὅτι εὐρίσκεται μέσα εἰς τόσον μεγάλην δόξαν; Καθ' ὅσον γνωρίζετε πάρα πολὺ καλά, ὅτι τὰ ἀπροσδόκητα καλά προξενοῦν πάρα πολὺ μεγάλην χαρὰν. Διότι ἐκεῖνον ποὺ ἐνόμιζεν ὅτι εἶχε γίνῃ τροφὴ τῶν θηρίων πρὶν ἀπὸ τόσα πολλὰ χρόνια, καὶ ἐμάθαινε τώρα ὅτι αὐτὸς κατέχει τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ ὀλοκλήρου τῆς

πῶς οὐκ ἂν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἡδονῆς ἐξέστη τῇ διανοίᾳ;
 Ὅπερ γὰρ ὑπερβάλλουσα ἀθυμία ἐργάζεται, τοῦτο πολλάκις
 καὶ ἐπειταμένη χαρά. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν πολλοὺς καὶ δάκρυα
 προχέοντας ἀπὸ χαρᾶς ὑπερβαλλούσης, ἑτέροισ δὲ πολλάκις
 5 καὶ ἀποπλήκτους γινομένους, ὅταν ἂ μηδὲ προσεδόκησαν ἴ-
 δωσι γεγενημένα, καὶ οὓς τεθνηκέναι γυνοίμικασι, ἐξαίφνης
 ζῶντας θεάσονται. Ἄλλ' ἵνα σαφέστερος ἡμῖν ὁ λόγος γένη-
 ται, αὐτῶν ἐπακούσωμεν τῶν ἀναγνωσθέντων.

«Καὶ ἀνέβησαν», φησὶν, «ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἦλθον εἰς
 10 γῆν Χαναάν πρὸς Ἰακώβ τὸν πατέρα αὐτῶν, καὶ ἀνήγγει-
 λαν αὐτῷ λέγοντες, ὅτι υἱός σου ὁ Ἰωσήφ ζῆ, καὶ αὐτὸς ἄρ-
 χει πάσης γῆς Αἰγύπτου. Καὶ ἐξέστη τῇ διανοίᾳ Ἰακώβ·
 οὐ γὰρ ἐπίστευσεν αὐτοῖς». Ὅρα, ὅπερ ἔλεγον, ὅτι ἄπιστον
 αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι τὸ περὶ τοῦ Ἰωσήφ, ὡς καὶ τὴν διάνοιαν
 15 αὐτοῦ παρασαλευθῆναι, καὶ ἐνόμιζεν ἀπάτην εἶναι τὰ παρὰ
 τῶν ἀδελφῶν λεγόμενα; Οἱ γὰρ τότε τὸν χιτῶνα εἰσαγαγόν-
 τες τῷ αἵματι τοῦ ἐρίφου μολυνθέντα, καὶ εἰς πίστιν ἀγα-
 γόντες τὸν πατέρα, ὅτι κατάβρωμα θηρίων γέγονε, τῶν φη-
 σιν ὅτι ζῆ, καὶ ἄρχει πάσης τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ταραττόμε-
 20 ρος τὴν διάνοιαν ἐλογίζετο πρὸς ἑαυτὸν, πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο
 λόγον· εἰ γὰρ τὸ πρότερον ἀληθές, τοῦτο οὐχ οἶόν τε εἶναι πι-
 στόν· εἰ δὲ τοῦτο πιστόν καὶ ἀληθές, ἐκεῖνο ψεῦδος ἂν εἴη.
 Ἐτάρατε δὲ αὐτὸν μάλιστα τὸ παρὰ τῶν υἱῶν τὰ πρότερα
 ἀκηκοέναι, καὶ ἕτερα τῶν παρὰ τῶν αὐτῶν μαρτάνειν. Ὅρα·
 25 τες τοίνυν τοῦ πατρὸς τὴν ταραχήν, καὶ βουλόμενοι αὐτὸν
 εἰς πίστιν ἀγαγεῖν καὶ πληροσορίαν, ὅτι ἀληθῆ τὰ παρ' αὐ-
 τῶν λεγόμενα πωχάνει, «Ἐλάλησαν αὐτῷ πάντα τὰ ρηθέν-

Αιγύπτου, πῶς ἦτο δυνατόν ἢ τόσον μεγάλη χαρὰ νὰ μὴ τὸν κάνη νὰ νοιώσῃ ἔκπληξιν πάρα πολὺ μεγάλην; Διότι ἐκεῖνο ποὺ προξενεῖ ἢ ὑπερβολικὴ λύπη, αὐτὸ πολλές φορές προξενεῖ καὶ ἢ πάρα πολὺ μεγάλη χαρὰ. Καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς πολλοὺς καὶ δάκρυα νὰ χύνουν ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν χαρὰν, ἄλλους πάλιν πολλές φορές καὶ νὰ κυριεύωνται ἀπὸ ἀποπληξίαν, ὅταν ἰδοῦν νὰ γίνωνται ἐκεῖνα ποὺ οὔτε κἂν τὰ ἐπερίμεναν, καὶ νὰ βλέπουν ξαφνικὰ ζωντανούς, ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐνόμιζαν πεθαμένους. Ἄλλὰ διὰ νὰ γίνῃ πιὸ σαφὴς ὁ λόγος μας, ἄς ἀκούσωμεν μὲ προσοχὴν αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν.

«Καὶ ἀνέβησαν», λέγει, «ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἦλθον εἰς τὴν γῆν τῆς Χαναὰν πρὸς τὸν Ἰακώβ τὸν πατέρα των, καὶ ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν τὰ ἐξῆς· ὁ υἱός σου ὁ Ἰωσήφ ζῆ καὶ αὐτὸς ἐξουσιάζει ὀλόκληρον τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ἐξεπλάγη ὁ Ἰακώβ· διότι δὲν τοὺς ἐπίστευσεν». Βλέπεις ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγον, ὅτι ἐφάνη ἀπίστευτος εἰς αὐτὸν ἢ εἶδησις περὶ τοῦ Ἰωσήφ, ὥστε καὶ τὸ μυαλό του νὰ σαλευθῆ, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἦσαν ἀπάτη τὰ λεγόμενα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς; Διότι ἐκεῖνοι ποὺ ἐβούτηξαν τότε τὸν χιτῶνα του μέσα εἰς τὸ αἷμα τοῦ ἐριφίου διὰ νὰ λερωθῆ² καὶ ἔκαμαν τὸν πατέρα νὰ πιστεύσῃ, ὅτι εἶχε γίνῃ τροφή τῶν θηρίων, τώρα λέγουν ὅτι ζῆ καὶ ὅτι ἐξουσιάζει ὀλόκληρον τὴν Αἴγυπτον. Καὶ κυριευθεὶς ἀπὸ ταραχὴν ὁ νοῦς του ἐσκέπτετο μόνος του, πῶς ἤμποροῦσεν αὐτὸ νὰ ἐξηγηθῆ· διότι, ἐὰν τὸ πρῶτον ἦτο ἀληθινόν, αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι πιστευτόν, ἐὰν δὲ αὐτὸ εἶναι πιστευτόν καὶ ἀληθινόν, ἐκεῖνο θὰ ἦτο ψεῦδος. Πρὸ πάντων δὲ ἐτάρασεν αὐτὸν τὸ ὅτι παλαιότερα εἶχεν ἀκούσει ἄλλα ἀπὸ τοὺς υἱούς του καὶ ὅτι τώρα μαθαίνει ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλα. Βλέποντες λοιπὸν τὴν ταραχὴν τοῦ πατέρα των καὶ θέλοντες νὰ τὸν κάνουν νὰ πιστεύσῃ καὶ βεβαιωθῆ, ὅτι εἶναι ἀληθινὰ τὰ λεγόμενα ἀπὸ αὐτούς, «Εἶπαν εἰς αὐτὸν ὅλα ὅσα παρήγγειλεν ὁ Ἰωσήφ καὶ ὅσα εἶπεν εἰς αὐτούς».

τα παρὰ τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ὅσα εἶπεν αὐτοῖς». Καὶ μετὰ τῶν
 ρημάτων καὶ τὰ ἀποσταλέντα προσενέγκαντες, τὰς ἀμάξας καὶ
 τὰ δῶρα τὰ παρὰ τοῦ Ἰωσήφ πεμφθέντα, μόλις ἔδοξαν πεί-
 θειν τὸν πατέρα, ὅτι οὐκ ἔστι ψεῦδος τὰ παρ' αὐτῶν λεγόμενα.

5 Ὅρῶν γὰρ τὰς ἀμάξας τὰς ἀποσταλείσας, ὥστε καταβῆ-
 ναι αὐτὸν εἰς τὴν Αἴγυπτον, «Ἀνεζωπύρησε», φησὶν. Ὁ γέ-
 ρων, ὁ πρεσβύτερος, ὁ συγκεκυφώς, ἀθρόον ἐνέαζε τῇ προθυ-
 μίᾳ. «Ἀνεζωπύρησε» γὰρ φησί. Τί ἐστίν, «Ἀνεζωπύρησε»;
 Καθάπερ τὸ λυχνιαῖον πῦρ, ἐπειδὴν ἐπιλίπη ἢ τοῦ ἐλαίου τρο-
 10 φῆ καὶ μέλλῃ σβέννυσθαι, εἰ μικρὸν τις ἐπισιτάξειεν αὐτῷ
 ἔλαιον, ἀθρόον τὸ σβέννυσθαι μέλλον λαμπρότερον δείκνυσι
 τὸ φῶς, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ πρεσβύτερος οὗτος, μονοου-
 χὶ σβέννυσθαι μέλλον ὑπὸ τῆς ἀθυμίας («οὐκ ἠθέλησε», γὰρ,
 φησί, «παρακληθῆναι, λέγων, ὅτι καταθήσομαι πενθῶν εἰς
 15 ἄδου»), μαθὼν πάλιν, ὅτι ζῆ καὶ ὅτι ἄρχει τῆς Αἰγύπτου, καὶ
 ὁρῶν τὰς ἀμάξας, «Ἀνεζωπύρησε», φησί, νέος ἐκ γέροντος
 γέγονεν, ἀπέθειτο τῆς ἀθυμίας τὸ νέος, τὴν ζάλην τῶν λο-
 γισμῶν ἀποκρουσάμενος, ἐν γαλήνῃ λοιπὸν ἐτύγγανε, τοῦ Θε-
 οῦ ταῦτα ἅπαντα οἰκονομοῦντος, ὥστε τῶν τοσοῦτων πόνων
 20 τὴν παραμυθίαν εὗρασθαι τὸν δίκαιον, καὶ κοινωνῆσαι τῷ
 παιδί τῆς εὐημερίας· ἄλλως δέ, ἵνα καὶ τὸ ὄναρ πληρωθῆ.
 ὅπερ αὐτὸς διέκρινεν, εἰπὼν «Ἔρα γὰρ ἐλευσόμεθα ἐγὼ τε
 καὶ ἡ μήτηρ σου, καὶ οἱ ἀδελφοί, προσκυνῆσαί σοι ἐπὶ τὴν
 γῆν;».

25 Καὶ πιστεύσας τοῖς εἰρημένοις καὶ τοῖς ὀρωμένοις, εἶπε.
 φησί, «Μεγάλα μοί ἐστίν, εἰ ἔτι Ἰωσήφ ὁ υἱός μου ζῆ πο-
 ρευθεὶς ὄψομαι αὐτὸν πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν με». Μεγάλα μοί
 ἐστὶ καὶ ὑπερβαίνει πάντα λογισμὸν, καὶ ἀποκρύπτει πᾶσαν ἐν

Καὶ μαζί μὲ τὰ λόγια, ἀφοῦ ἐπρόσφεραν εἰς αὐτὸν καὶ τὰ ἀποσταλέντα, τὰς ἀμάξας δηλαδὴ καὶ τὰ δῶρα ποῦ ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ, μόλις καὶ μετὰ βίας κατώρθωσαν νὰ πείσουν τὸν πατέρα των, ὅτι δὲν εἶναι ψεῦδος τὰ λεγόμενα ἀπὸ αὐτοῦς.

Βλέπων λοιπὸν τὰς ἀμάξας ποῦ ἀπεστάλησαν διὰ νὰ κατεβῆ εἰς τὴν Αἴγυπτον, «Ξανάνιωσε», λέγει. Ὁ γέρων, ὁ πρεσβύτερος, ὁ ἔχων κυρτωμένον σῶμα, ἀμέσως ἔδειχνε νεανικὴν προθυμίαν. Διότι λέγει, «Ἀνεζωπύρησε». Τί σημαίνει. «Ἀνεζωπύρησε»; Ὅπως ἀκριβῶς τὸ φῶς τοῦ λυχναρίου, ὅταν λείψη ἡ τροφή τοῦ λαδίου καὶ πρόκειται νὰ σβήσῃ, ἐὰν κανεὶς στάξῃ εἰς αὐτὸ λίγο λάδι, ἀμέσως δείχνει λαμπροτερον τὸ φῶς ἐκεῖνο ποῦ ἐπρόκειτο νὰ σβήσῃ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ αὐτὸς ὁ πρεσβύτερος, ἐνῶ δηλαδὴ ἐπρόκειτο σχεδὸν νὰ σβήσῃ ἀπὸ τὴν λύπην του (διότι λέγει, «δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ παρηγορίαν, λέγοντας, θὰ κατεβῶ μὲ πένθος εἰς τὸν ἄδην»), ὅταν ἔμαθε πάλιν, ὅτι ζῆ καὶ ὅτι ἐξουσιάζει τὴν Αἴγυπτον, καὶ βλέποντας τὰς ἀμάξας, «Ξανάνιωσε», λέγει, ἔγινε νέος ἀπὸ γέρων, ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἐπάνω του τὸ σύννεφον τῆς λύπης, καὶ ἀφοῦ ἀπέκρουσε τὴν ζάλην τῶν λογισμῶν του, ἔνοιωθε πλέον γαλήνην, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ἦτο ἐκεῖνος ποῦ τὰ ἐρρύθμιζεν ὅλα αὐτὰ ἔτσι, ὥστε νὰ εὔρη ὁ δίκαιος παρηγορίαν εἰς τοὺς τόσους πόνους του καὶ νὰ ἀπολαύσῃ μαζί μὲ τὸ παιδί του τὴν εὐτυχίαν· ἄλλωστε δὲ διὰ νὰ πληρωθῆ καὶ τὸ ὄνειρον, ποῦ ὁ ἴδιος ἐρμήνευσε μὲ τὰ λόγια, «Ἐγὼ γὰρ θὰ ἔλθωμεν ἐγὼ καὶ ἡ μητέρα σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου διὰ νὰ σὲ προσκυνήσωμεν μέχρι τοῦ ἐδάφους;».

Καὶ ἀφοῦ ἐπίστευσεν εἰς ὅσα ἐλέχθησαν καὶ εἰς ὅσα εἶδεν, εἶπε, λέγει· «Μεγάλα καὶ παράξενα πράγματα μοῦ συμβαίνουν, ἐὰν ἀκόμη ζῆ ὁ υἱός μου ὁ Ἰωσήφ· ἄς ὑπάγω πρὸς αὐτὸν διὰ νὰ τὸν ἰδῶ πρὶν ἀποθάνω». Μεγάλα καὶ παράξενα πράγματα μοῦ συμβαίνουν, ποῦ ὑπερβαίνουν κάθε λογισμὸν, καὶ καλύπτουν κάθε ἀνθρωπίνην εὐφροσύ-

ἀνθρώποις εὐφροσύνην, «Εἰ ἔτι ὁ υἱός μου ζῆ· πορευθεὶς
 οὐδ' ὄγομαι αὐτόν». Ἐπειχθῶμεν τοίνυν λοιπόν, ὥστε καὶ τὰ
 τῆς συντυχίας μοι ὑπάρξαι, πρὶν ἢ ἀποθανεῖν με. Νῦν μὲν
 γὰρ ἡ ἀκοὴ διανέστησέ μου τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν τοῦ γή-
 5 ρως ἀσθένειαν ἐφ' ἑγνάδευσε, καὶ ἀνέρωσέ μου τὸν λογισμὸν.
 Εἰ δὲ συντυχία μοι γένοιτο, τελείας ἀπολαύσας τῆς εὐφροσύ-
 νης, οὕτω καταλύσω τὸν βίον. Καὶ μηδὲν μελλήσας ὁ δίκαιος
 ἤπιετο τῆς ὁδοιπορίας, σπεύδων καὶ ἐπειγόμενος τὸν αὐτῶ
 περιπόθητον ἰδεῖν, καὶ τὸν πρὸ ιουδαίων ἐτῶν τεθνηκότι
 10 καὶ θηρίων καιάδρωμα γενόμενον, ὡς ἐνόμιζε, θεάσασθαι τὸν
 βασιλέα τῆς Αἰγύπτου γεγενημένον. Καὶ γενόμενος ἐπὶ τὸ
 φρέαρ τοῦ ὄρκου, εὐχαριστηρίους εὐχὰς ἀναπέμψας τῷ Δε-
 σπότῃ, ἔθυσσε, φησί, θυσίαν τῷ Θεῷ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰσαάκ.

2. Ταῦτα ἀκούοντες παιδευόμεθα, ὅπερ ἂν μέλλοιμεν
 15 διαπραΐτεσθαι, καὶν πράγματί τινι ἐγχειρήσωμεν, καὶν ἀποδη-
 μίας ἀπιώμεθα, πρότερον τὴν διὰ τῆς εὐχῆς θυσίαν ἀναφέ-
 ρειν τῷ Δεσπότῃ, καὶ τὴν ἐκείνου συμμαχίαν καλοῦντας, οὐ-
 τως ἄπιεσθαι τῶν προκειμένων, καὶ μιμεῖσθαι τῶν δικαίων
 τούτων τὸ φιλόθεον. «Ἐθυσσε», φησί, «θυσίαν τῷ Θεῷ τοῦ
 20 πατρὸς αὐτοῦ Ἰσαάκ». ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ ἴχνος τοῦ πατρὸς
 ἐπορεύετο, καὶ οὕτω τὴν περὶ τὸ Θεῖον θεραπείαν ἐπεδείκνυτο,
 καθάπερ ὁ Ἰσαάκ. Καὶ ἐπειδὴ τὴν οἰκίαν εὐγνωμοσύνην
 προλαβὼν διὰ τῆς εὐχαριστίας ἐπεδείξατο, εὐθέως ἐπηκολού-
 θησε καὶ τὰ παρὰ τῆς ἄνωθεν ροπῆς. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ τὸ
 25 διάστημα τῆς ὁδοῦ προουρῶν, καὶ πρὸς τὸ γῆρας ἀποβλέπων
 ἐδεδοίκει, μὴ καὶ πρὸ τῆς συντυχίας ἐπιστάς ὁ θάνατος ἀπο-
 στερήσῃ τῆς τοῦ παιδὸς ὄψεως, εὐχὰς ποιεῖται πρὸς τὸν Δε-
 σπότην ἐπιειροῆσαι αὐτῶ ζωὴν, ὥστε τελείας ἀπολαῦσαι τῆς

νην, «Ἐάν ἀκόμη ζῆ ὁ υἱός μου ἄς ὑπάγω λοιπόν διὰ νὰ τὸν ἰδῶ». Ἄς μεταβῶμεν λοιπόν τότε, ὥστε ν' ἀξιωθῶ καὶ νὰ τὸν συναντήσω, πρὶν ἀκόμη πεθάνω. Διότι τώρα μὲν αὐτὰ ποὺ ἤκουσα διήγειραν τὴν σκέψιν μου καὶ ἐφυγάδευσαν τὴν ἀσθένειαν τῶν γηρατειῶν μου καὶ ἐνδυνάμωσαν τὴν σκέψιν μου. Ἐάν δέ ἀξιωθῶ νὰ τὸν συναντήσω, θὰ εἶναι τελεία ἢ ἀπόλαυσις τῆς εὐφροσύνης, καὶ τότε ἄς τελειῶσω τὴν ζωὴν μου. Καὶ χωρὶς καμμίαν καθυστέρησιν ἤρχισεν ὁ δίκαιος τὸ ταξίδιον του, προχωρώντας καὶ βιαζόμενος νὰ ἰδῆ τὸν πολυπόθητον υἱόν του, καὶ ἐκεῖνον ποὺ πρὶν ἀπὸ τόσα χρόνια εἶχεν ἀποθάνει καὶ εἶχε γίνει τροφή τῶν θηρίων, ὅπως ἐνόμισε, νὰ τὸν ἰδῆ τώρα νὰ εἶναι βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ πηγᾶδι τοῦ ὄρκου, ἀφοῦ ἀνέπεμψεν εὐχαριστηρίους εὐχὰς εἰς τὸν Κύριον, ἐπρόσφερε, λέγει, θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν τοῦ Πατέρα του Ἰσαάκ.

2. Ἀκούοντες αὐτὰ ἄς διδασκώμεθα ὅτι, ὅ,τι καὶ ἂν πρόκειται νὰ κάμνωμεν, εἴτε νὰ ἐπιχειρήσωμεν κάποιο ἔργον, εἴτε ν' ἀποδημήσωμεν, προηγουμένως νὰ προσφέρωμεν εἰς τὸν Κύριον τὴν θυσίαν διὰ τῆς προσευχῆς καὶ ἀφοῦ ζητήσωμεν τὴν βοήθειαν ἐκείνου ἔτσι ν' ἀρχίζωμεν ἐκεῖνα ποὺ ἔχομεν νὰ πράξωμεν καὶ νὰ μιμούμεθα τὴν εὐσέβειαν αὐτῶν τῶν δικαίων. «Ἐπρόσφερε», λέγει, θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν τοῦ πατέρα του Ἰσαάκ», διὰ νὰ μάθης ὅτι ἐβάδιζεν εἰς τὰ ἴχνη τοῦ πατέρα του, καὶ ἔτσι ἐξεδήλωνε τὴν λατρείαν του πρὸς τὸ Θεῖον, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἰσαάκ. Καὶ ἀφοῦ ἐπρόλαβε πρῶτος νὰ ἐπιδείξῃ μὲ τὴν εὐχαριστίαν τὴν εὐγνωμοσύνην του, ἀμέσως ἠκολούθησε καὶ ἡ ἄνωθεν βοήθεια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐφοβεῖτο σκεπτόμενος καὶ τὴν ἀπόστασιν τῆς ὁδοῦ καὶ τὰ γηρατεία του, μὴ τυχόν καὶ ἔλθῃ ὁ θάνατός του πρὶν ἀπὸ τὴν συνάντησιν καὶ τοῦ στερῆσῃ τὴν δυνατότητα νὰ ἰδῆ τὸ παιδί του, προσεύχεται εἰς τὸν Κύριον καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ χάρισῃ ζωὴν, ὥστε ν' ἀπολαύσῃ ὀλόκληρον τὴν χαράν. Ἀλλὰ

ἡδονῆς. Ἄλλ' ὄρα πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς πληροφορεῖ τὸν δίκαιον. «Εἶπε γάρ, φηοί, «ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ ἐν ὄραματι τῆς νυκτός· Ἰακώβ, Ἰακώβ· ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου· μὴ φοβοῦ καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον. Εἰς γὰρ ἔθνος μέγα ποιήσω σε ἐκεῖ. Ἐγὼ καταθήσομαι μετὰ σοῦ, καὶ ἀναβιβάσω σε εἰς τέλος, καὶ Ἰωσήφ ἐπιβαλεῖ τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου». Ὅρα πῶς ἄλλο ὁ δίκαιος ἐπεθύμει, ταῦτα αὐτῷ ὁ Δεσπότης ὑπισχνεῖται, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλείονα. Φιλότιμος γὰρ ὢν ὑπερβαίνει τὰς ἡμετέρας αἰτήσεις, τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος.

«Μὴ φοβοῦ», φηοί, «καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον». Ἐπειδὴ ἡγωνία πρὸς τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, διὰ τοῦτο φηοί μὴ πρὸς τὴν τοῦ γήρωσ ἀσθένειαν ἀπίδης. «Εἰς γὰρ ἔθνος μέγα ποιήσω σε ἐκεῖ· καὶ καταθήσομαι μετὰ σοῦ εἰς Αἴγυπτον». Ἐγὼ σοι συνέσομαι, καὶ πάντα σοι εὐμαρῆ καταστήσω. Σκόπει συγκατάβασιν ρημάτων· «Καταθήσομαι μετὰ σοῦ εἰς Αἴγυπτον». Τί τούτου μακαρισιώτερον γένοιτ' ἄν, τοῦ τὸν Θεὸν ἔχειν συνοδοιπόρον; Εἶτα ἡ παραμυθία, ἧς μάλιστα ἐδεῖτο ὁ πρεσβύτης· «Καὶ Ἰωσήφ ἐπιβαλεῖ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου». Ἐκεῖνος ὁ περιπόθητος, αὐτός σε περισιτελεῖ καὶ τὰς χεῖρας ἐπιβαλεῖ τοῖς ὀφθαλμοῖς σου. Χαίρων οὖν καὶ πάσης ἀγωνίας ἐκτὸς γεγονώς, οὕτως ἔχου τῆς ὁδοῦ. Ἐγγόει μοι λοιπὸν τὸν δίκαιον μεθ' ὅσης εὐθυμίας ποιεῖται τὴν ὁδοιπορίαν, ισοσύτην ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεως λαβὼν τὴν πληροφορίαν.

«Ἀνέστη» γάρ, φηοί, «Ἰακώβ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ ἔλαβον πᾶσαν τὴν κτηνοὶν αὐτῶν καὶ ἦλθον εἰς Αἴγυπτον. Ἐν ἐξήκοντι ἐξ ψυχαῖς κατέβη Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον· καὶ Ἰωσήφ μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ τῶν γενομένων αὐτῷ ἕννατος ἐ-

πρόσεχε πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς πληροφορεῖ τὸν δίκαιον. Διότι, λέγει, «Εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἰσραὴλ κατὰ τὴν νύκτα δι' ὄραματος Ἰακώβ, Ἰακώβ· ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου· μὴ φοβεῖσαι νὰ κατεβῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον. Διότι θὰ σὲ κάνω ἐκεῖ μέγαλο ἔθνος. Ἐγὼ θὰ κατεβῶ μαζί σου καὶ ἐγὼ θὰ σὲ ὀδηγήσω πίσω ὅταν θὰ πρέπει, καὶ ὁ Ἰωσήφ θὰ κλείσῃ τὰ μάτια σου μὲ τὰ χέρια του». Πρόσεχε πῶς, ἐκείνα ἀκριβῶς ποῦ ἐπιθυμοῦσεν ὁ δίκαιος, αὐτὰ ὑπόσχεται εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος, μᾶλλον δὲ καὶ πολὺ περισσότερα. Διότι, καθὼς εἶναι γενναιόδωρος, ὑπερβαίνει τὰ ἰδικὰ μας αἰτήματα, μιμούμενος τὴν φιλανθρωπίαν του.

«Μὴ φοβεῖσαι», λέγει, «νὰ κατεβῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον». Ἐπειδὴ ἀγωνιούσε ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀποστάσεως τῆς ὁδοῦ, διὰ τοῦτο λέγει· μὴ σκέπτεσαι τὴν ἀσθένειαν τῶν γηροστειῶν. «Διότι θὰ σὲ κάνω ἐκεῖ μέγα ἔθνος καὶ θὰ κατεβῶ μαζί σου εἰς τὴν Αἴγυπτον». Ἐγὼ θὰ εὐρίσκομαι μαζί σου καὶ ὅλα θὰ σοῦ τὰ κάνω εὔκολα. Πρόσεχε λόγια συγκαταβατικά· «Θὰ κατεβῶ μαζί σου εἰς τὴν Αἴγυπτον». Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πιὸ ἀξιομακάριστον ἀπὸ αὐτό, τὸ νὰ ἔχῃ δηλαδὴ συνοδοιπόρον τὸν Θεόν; Ἐπειτα ἡ παρηγορία, τὴν ὁποίαν πρὸ πάντων ἐχρειάζετο ὁ γέρων· «Καὶ ὁ Ἰωσήφ θὰ κλείσῃ μὲ τὰ χέρια του τὰ μάτια σου». Ἐκεῖνος ὁ τόσον πολυπόθητός σου, αὐτός θὰ σὲ νεκροστολίσῃ καὶ θὰ κλείσῃ μὲ τὰ χέρια του τὰ μάτια σου. Γεμᾶτος λοιπὸν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀφοῦ ἀπομακρύνῃς κάθε ἀγωνίαν ἀπὸ μέσα σου, ἔτσι συνέχιζε τὴν ὁδὸν σου. Σκέψου λοιπὸν σὲ παρακαλῶ τὸν δίκαιον μὲ πόσῃ ἐπιθυμίαν κάμνει τὴν ὀδοιπορίαν, ἀφοῦ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Θεὸν τόσον μεγάλην ὑπόσχεσιν καὶ μὲ πόσῃ βεβαιότητι.

«Ἐσηκώθη λοιπὸν», λέγει, «ὁ Ἰακώβ καὶ οἱ υἱοὶ του διὰ νὰ φύγουν, καὶ ἐπῆραν μαζί των ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν των καὶ ἦλθον εἰς τὴν Αἴγυπτον. Μὲ ἐξήντα ἔξ ψυχᾶς κατέβη ὁ Ἰακώβ εἰς τὴν Αἴγυπτον· καὶ ὁ Ἰωσήφ μαζί μὲ τοὺς υἱοὺς του ποῦ ἀπέκτησεν ἦσαν συνολικά

ἴγχανεν ὧν ὡς εἶναι μετὰ τοῦ Ἰωσήφ τὰς πάσας ψυχὰς
 ἑβδομήκοντα πέντε». Τίτος ἔνεκεν τὸν ἀριθμὸν ἡμῖν μετὰ
 ἀκριθείας ἐπεσημήνατο ἢ θεία Γραφή; Ἴνα εἰδέναι ἔχωμεν,
 ὅπως εἰς ἔργον ἔξεισιν ἢ τοῦ Θεοῦ πρόρρησις ἢ λέγουσα,
5 ὅτι «εἰς ἔθνος μέγα ποιήσω σε ἐκεῖ». Ἀπὸ γὰρ τούτων τῶν
 ἑβδομήκοντα πέντε ψυχῶν εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας ἐξειάθη
 τὸ γένος τοῦ Ἰσραήλ. Εἶδες πῶς οὐ μάτην, οὐδὲ εἰκῆ τὸν
 ἀριθμὸν τῶν καιελθόντων εἰς Αἴγυπτον ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ἀλλ'
 ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν ἐξ ὅσων πόσοι γέγονασι, καὶ μὴ διαπι-
10 σιῶμεν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαις. Ὅταν γὰρ ἐννοήσης, ὅτι
 μετὰ τὴν τοῦ Ἰακώβ τελευτήν καὶ τοῦ Ἰωσήφ, τισαύτη μη-
 χανῆ χρησάμενος ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεύς, ὥστε εἰς εὐα-
 ριθμητοὺς αὐτοὺς περιοιῆσαι καὶ μὴ ἐκταθῆναι αὐτῶν τὸ
 πλῆθος, οὐδὲ οὕτως ἴσχυσεν, ἀλλὰ ταύτη μᾶλλον ἐπεδίδου καὶ
15 ἠῦξαι, θαύμαζε καὶ ἐκπλήμιου τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, καὶ
 ὅτι οὐχ οἷόν τέ ποτε διαλεσεῖν τὰ αὐτῷ δόξαντα, καὶ μυσία
 ἕτεροι μηχανῶνται. Ἀλλ' ἴδωμεν τὴν ἀκολουθίαν ἅπασαν,
 ἵνα μάθωμεν ὅπως τὰ τῆς συντυχίας γέγονε τῷ Ἰακώβ.

«Ἦνίκα», φησὶν, «ἤγγικε τῇ Αἰγύπτῳ, ἀπέστειλε τὸν
20 Ἰούδαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰωσήφ, ὥστε μηνῦσαι
 αὐτῷ τοῦ πατρὸς τὴν παρουσίαν. Μαθὼν τοίνυν ὁ Ἰωσήφ,
 καὶ ζεύξας τὰ ἄρματα ἀνέβη εἰς συνάντησιν τῷ πατρὶ αὐτοῦ,
 καὶ ὄφθεις αὐτῷ ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔ-
 κλαυσε κλαυθμῷ πλείονι». Τοῦτο ἦν ὅπερ ἐν προοιμίῳ εἶ-
25 λεγον, ὅτι πολλάκις καὶ ἡδονὴ ὑπερβάλλουσα δάκρυα προ-
 χέειν παρασκευάζει. «Ἐπιπεσών», φησὶν, «ἐπὶ τὸν τράχηλον
 αὐτοῦ ἔκλαυσε»: οὐχ ἀπλῶς, ἀλλά, «Κλαυθμῷ πλείονι». Εὐ-
 θέως γὰρ εἰς ἔννοιαν ἐλθόν, ὧν πέπονθεν αὐτός, ὧν ὑπέ-

έννέα ψυχαί, ὥστε νὰ εἶναι ὅλαι αἱ ψυχαί μαζί μὲ τὸν Ἰωσήφ ἑβδομήντα πέντε». Διὰ ποῖον λόγον ἡ θεία Γραφή μᾶς ἀνέφερε μὲ ἀκρίβειαν τὸν ἀριθμὸν; Διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν πῶς προχωρεῖ εἰς πραγματοποιήσιν ἡ πρόρρησις τοῦ Θεοῦ ποῦ ἔλεγεν, ὅτι «Θὰ σὲ κάνω ἐκεῖ ἔθνος μέγα». Διότι ἀπὸ αὐτάς τὰς ἑβδομήντα πέντε ψυχὰς ἐπεξετάθη τὸ γένος τοῦ Ἰσραὴλ εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας. Εἶδες πῶς ὄχι ἄσκοπα οὔτε χωρὶς λόγον μᾶς ἀνέφερε τὸν ἀριθμὸν ἐκείνων ποῦ κατέβησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν ἀπὸ τόσοι ποῦ ἦσαν πόσοι εἶχον γίνει, καὶ νὰ μὴ δείχνωμεν ἀπιστίαν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅταν σκεφθῆς, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἰωσήφ, ἂν καὶ ἐχρησιμοποίησεν ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων τόσας πολλὰς δολοπλοκίας, ὥστε νὰ τοὺς κάνη ὀλιγαρίθμους καὶ νὰ μὴ αὐξηθῆ τὸ πλῆθος αὐτῶν, οὔτε ἔτσι ἠμπόρεσε νὰ τὸ ἐπιτύχῃ αὐτό, ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν πολὺ περισσότερον ἐπληθύνετο καὶ ηὐξήνετο αὐτό; θαύμαζε καὶ νοιῶθε ἐκπληξιν μὲ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ ἀποτύχουν αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη ἄλλοι προβάλλουν ἀμέτρητα ἐμπόδια. Ἄλλ' ἄς ἰδοῦμεν ὅλα τὰ ἐν συνεχείᾳ, διὰ νὰ μάθωμεν πῶς συνέβησαν τὰ σχετικὰ μὲ τὴν συνάντησιν τοῦ Ἰακώβ μὲ τὸν Ἰωσήφ.

«Ὅταν», λέγει, «ἐπλησίασεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔστειλε τὸν Ἰούδαν πρὶν ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὸν Ἰωσήφ, ὥστε ν' ἀναγγεῖλῃ εἰς αὐτὸν τὸν ἐρχομὸν τοῦ πατέρα του. Ὅταν λοιπὸν τὸ ἔμαθεν ὁ Ἰωσήφ καί, ἀφοῦ ἔζευξε τὰ ἄρματα, ἀνέβη διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν πατέρα του, καὶ ὅταν τὸν εἶδεν ἔπεσεν εἰς τὸν τράχηλόν του καὶ ἔκλαυσε χύνοντας πάρα πολλὰ δάκρυα». Αὐτὸ εἶναι ποῦ ἔλεγον εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτι πολλές φορές καὶ ἡ ὑπερβολικὴ χαρὰ γίνεται αἰτία δακρύων. «Ἄφοῦ», λέγει, «ἔπεσεν εἰς τὸν τράχηλόν του, ἔκλαυσεν». Ὅχι ἀπλῶς ἔκλαυσεν, ἀλλὰ «μὲ πάρα πολλὰ κλάματα». Διότι ἀμέσως, ἀφοῦ ἔφευγεν εἰς τὴν

μεινεν ὁ πατήρ δι' αὐτόν, καὶ τοῦ χρόνου τὸ μῆκος λογιώ-
 μενος τοῦ μεταξὺ γενομένου, καὶ ὅτι παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν
 καὶ αὐτὸς τὸν πατέρα ἑώρα, καὶ ὁ πατήρ τὸν παῖδα ἐθεάσατο,
 πηγὰς ἠφίει δακρύων, ὁμοῦ καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἡδονὴν
 5 δεικνύμενος, καὶ εὐχαριστιῶν τῷ Δεσπότῃ ὑπὲρ τῶν γεγε-
 νημένων.

«Καὶ εἶπε», φησί, «πρὸς Ἰωσήφ, ἀποθανοῦμαι ἀπὸ τοῦ
 τῶν, ἐπεὶ ἑώρακα τὸ πρόσωπόν σου. Ἔτι γὰρ σὺ ζῆς. Ἀπὴ-
 λανσα, φησὶν, ὧν ἐπεθύμουν· ἐπέτυχον, οὐ οὐδέποτε προσε-
 10 δόκησα ὑπῆρξέ μοι τὰ μηδέποτε ἐλπισθέντα· τὸ λοιπὸν ἀρ-
 κοῦμαι τῇ ζωῇ. Εἶδον γὰρ ὃν ἐπεπόθουν, καὶ ἀρκεῖ μοι πρὸς
 πᾶσαν εὐφροσύνην τὸ θεάσασθαι, ὅτι ἔτι σὺ ζῆς, ὁ πάλαι νο-
 μισθεὶς τεθνηκέναι καὶ θηρίων κατάβρωμα γεγενῆσθαι. Πα-
 τρικὴ ἢ φωνὴ καὶ φιλοστοργίας γέμουσα καὶ ἰκανὴ τὴν διά-
 15 θέσιν τὴν ἐραποκειμένην τῇ ψυχῇ κατὰδηλον ποιῆσαι. «Εἶπε
 δέ», φησὶν, «Ἰωσήφ πρὸς τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ· ἀναθὰς
 ἀπαγγελῶ τῷ Φαραώ, καὶ ἐρῶ αὐτῷ· οἱ ἀδελφοί μου ἤκασιν·
 οἱ δὲ ἄνδρες εἰσὶ ποιμένες. Ἄνδρες κτηνοτρόφοι εἰσὶ, καὶ
 τὰ κτήνη καὶ τοὺς θόας αὐτῶν ἀγρόχασιν. Ἐὰν οὖν καλέσῃ
 20 ὑμᾶς Φαραώ, καὶ εἶπη, τί τὸ ἔργον ὑμῶν; εἶπατε, ὅτι κτη-
 νοτρόφοι ἐσμέν. Βδέλυγμα γὰρ ἐσὶ τοῖς Αἰγυπίοις πᾶς ποι-
 μὴν προβάτων».

3. Ὅρα σύνεσιν, οἷαν συμβουλὴν πρὸς αὐτοὺς ποιεῖται,
 οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχε ταῦτα εἰσηγούμενος, ἀλλ' ὁμοῦ βου-
 25 λόμενος καὶ ἐν πλείονι ἀδεία αὐτοὺς κατασιῆσαι, καὶ μὴ
 συγχωρεῖν συναναμίγνυσθαι τοῖς Αἰγυπίοις. Ἐπειδὴ γὰρ
 ἐκεῖνοι ἐβδελύτιονιο καὶ ἐξενιέλίζον τοὺς τὴν ποιμαντικὴν

σκέψιν του ἐκεῖνα πού ἔπαθεν αὐτός, ἐκεῖνα πού ὑπέφε-
 ρεν ὁ πατέρας του δι' αὐτόν, καὶ ἀνελογίσθη τὸ μεγάλο
 χρονικόν διάστημα πού εἶχε μεσολαβήσει, καὶ ὅτι καὶ αὐ-
 τὸς ἔβλεπε τὸν πατέρα του χωρὶς καθόλου νὰ τὸ περιμέ-
 νη, καὶ ὅτι ὁ πατέρας εἶδε τὸ παιδί του, ἄφηνε νὰ χυθῆ
 πηγὴ δακρύων, δείχνοντας συγχρόνως καὶ τὴν ὑπερβο-
 λικὴν χαρὰν του, καὶ εὐχαριστώντας τὸν Κύριον διὰ τὰ
 ὅσα εἶχον συμβῆ.

«Καὶ εἶπε», λέγει, «πρὸς τὸν Ἰωσήφ, ὡς πεθάνω τώ-
 ρα πλέον, ἀφοῦ εἶδα τὸ πρόσωπόν σου. Διότι ἀκόμη σὺ
 ζῆς». Ἀπήλαυσα, λέγει, ἐκεῖνα πού ἐπιθυμοῦσα ἐπέτυχα
 ἐκεῖνο πού ποτέ δέν τὸ ἐπερίμενα ἔγιναν πραγματικότης
 εἰς ἐσένα ἐκεῖνα πού ποτέ δέν τὰ ἤλπιζα· μοῦ ἀρκεῖ λοι-
 πὸν αὐτὸ πού ἔζησα. Διότι εἶδα ἐκεῖνον πού ἐποθοῦσα καὶ
 ξεπερνᾶ κάθε ἄλλην εὐφροσύνην τὸ ὅτι σέ εἶδα, τὸ ὅτι σὺ
 ἀκόμη ζῆς, σὺ πού πρὶν ἀπὸ πολὺν χρόνον εἶχες θεωρηθῆ
 πεθαμένος καὶ ὅτι εἶχες γίνει τροφή τῶν θηρίων. Πατρικὴ
 εἶναι ἡ φωνή, γεμάτη ἀπὸ φιλοστοργίαν καὶ ἰκανὴ νῆ φα-
 νερώση τὴν διάθεσιν πού ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν ψυχὴν.
 «Εἶπε δέ», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ πρὸς τοὺς ἀδελφούς του· θὰ
 ἀνεβῶ καὶ θ' ἀναγγείλω εἰς τὸν Φαραὼ καὶ θὰ τοῦ εἰπῶ·
 οἱ ἀδελφοί μου ἦλθαν· αὐτοὶ δέ οἱ ἄνδρες εἶναι ποιμένες,
 εἶναι ἄνδρες κτηνοτρόφοι καὶ ἔχουν φέρει μαζί των τὰ
 κτήνη καὶ τὰ βόδια των. Ἐὰν λοιπὸν σᾶς καλέση ὁ Φα-
 ραὼ καὶ σᾶς εἰπῆ, ποῖον εἶναι τὸ ἔργον σας; νὰ τοῦ εἰπῆ-
 τε, εἴμεθα κτηνοτρόφοι. Διότι θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς Αἰγυ-
 πτίους ἄξιος ἐντροπῆς ἐκεῖνος πού εἶναι ποιμὴν προβάτων».

3. Πρόσεχε σύνεσιν, ποίαν συμβουλήν δίδει πρὸς αὐ-
 τοὺς, καὶ δέν τὰ λέγει αὐτὰ ἔτσι ἀπλᾶ καὶ ὡς ἔτυχεν,
 ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει συγχρόνως καὶ νὰ τοὺς κάνη νὰ νοιώ-
 σουν μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν καὶ ἀφοβίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ
 μὴ τοὺς ἀφήσῃ νὰ συναναστρέφωνται τοὺς Αἰγυπτίους.
 Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνοι ἐθεωροῦσαν ἀξίους ἐντροπῆς καὶ
 περιφρονήσεως ἐκείνους πού ἀσκοῦσαν τὴν ποιμαντικὴν,

ἡσκηκότας, ἅτε δὴ αὐτοὶ περὶ τὴν σοφίαν τὴν Αἰγυπτιακὴν
 ἐσχαλακότες, διὰ τοῦτο παραινεῖ τὸ ἐπιτήδευμα αὐτῶν προβα-
 λέσθαι, ἵνα μετὰ προφάσεως εὐλόγου τὴν καλλισιτεύουσαν αὐ-
 τοῖς γῆν ἀφορίσας παρασκευάσῃ μετὰ πολλῆς διάγειν τῆς ἀ-
 5 δείας. «Καὶ παραλαβὼν πέντε τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ εἰσήγαγεν
 αὐτοὺς πρὸς Φαραώ. Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς· τί τὸ ἔργον
 ἡμῶν; Καὶ εἶπαν· κτηνοτρόφοι ἐσμέν. Νῦν οὖν κατοικήσο-
 μεν ἐν γῆ Γεσέμ. Εἶπε δὲ Φαραώ· κατοικεῖτε ἡμεῖς. Εἰ δὲ
 ἐπίσῃ, ὅτι εἰσὶν ἐν αὐτοῖς ἄνδρες δυνατοί, καιάσῃσιν αὐ-
 10 τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐμῶν κτηνῶν». Καθάπερ συνεβούλευσεν
 ὁ Ἰωσήφ, τὴν ἀπόκρισιν ποιησάμενοι οἱ ἀδελφοὶ τῷ Φαραώ,
 ἐπετρόχησαν κατοικεῖν τὴν Γεσέμ. Ἀλλὰ τὴν περὶ τὸν Ἰω-
 σήφ δεικνύς ὁ Φαραώ εὐνοίαν, φησὶν· «εἰ οἶδάς τινας ἐν αὐ-
 τοῖς δυνατούς, καὶ τῶν ἐμῶν κτηνῶν ἄρχοντας καιάσῃσιν».
 15 «Ἐἰσήγαγε δὲ καὶ τὸν πατέρα πρὸς τὸν Φαραώ. Καὶ εἶπε
 Φαραώ τῷ Ἰακώβ· πόσα ἔτη τῶν ἡμερῶν τῆς ζωῆς σου;». Ἐπειδὴ
 εἶδε τὸν προσβύτην ἐν βαθυτάτῃ πολιᾷ τυγχάνοντα.
 πυνθάνεται τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν. «Καὶ φησιν ὁ Ἰακώβ·
 αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, ἄς παροικῶ».
 20 «Ὅρα πῶς ἕκαστος τῶν δικαίων, ὡς ἐν ξένην διάγων,
 ἐν τῷ θίῳ τούτῳ, οὕτω διέκειτο. Ἀκούσῃ γὰρ καὶ τοῦ Δαυὶδ
 μετὰ ταῦτα λέγοντος· «Ὅτι πάροικος ἐγὼ εἰμι ἐν τῇ γῆ καὶ
 παρεπίδημος»· καὶ οὕτως φησιν· «Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς
 ζωῆς μου, ἄς παροικῶ». Αἰὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε περὶ
 25 τῶν δικαίων τούτων· «ὅτι ὡμολόγησαν, ὅτι ξένοι καὶ παρεπί-
 δημοὶ εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς». «Αἱ ἡμέραι», φησί, «τῶν ἐτῶν τῆς
 ζωῆς μου, ἄς παροικῶ, ἕκατὸν τριάκοντα ἔτη, μικρὰ καὶ

ἀφοῦ αὐτοὶ βέβαια ἠσχρολοῦντο μέ τὴν αἰγυπτιακὴν σοφίαν, διὰ τοῦτο τοὺς συμβουλεύει νὰ προβάλουν τὸ ἐπάγγελμά των, ὥστε, ἀφοῦ μέ εὐλογον δικαιολογίαν τοὺς παραχωρήσῃ τὴν πιὸ εὐφορον γῆν, νὰ ζοῦν μέ μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ ἀφοβίαν. «Καί, ἀφοῦ ἐπῆρε μαζί του πέντε ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, τοὺς παρουσίασεν εἰς τὸν Φαραώ. Καὶ ἐρώτησεν αὐτούς· ποῖον εἶναι τὸ ἔργον σας; Καὶ εἶπαν αὐτοί· εἴμεθα κτηνοτρόφοι. Ἄς κατοικήσωμεν λοιπὸν τώρα εἰς τὴν γῆν Γεσέμ. Εἶπε δὲ ὁ Φαραώ· ἄς κατοικήσουν. Ἐὰν δὲ γνωρίζης, ὅτι ὑπάρχουν ἀνάμεσά των ἄνδρες ἱκανοί, τοποθέτησε αὐτοὺς ἀρχηγούς τῶν ἰδικῶν μου κτηνῶν». Ὅπως ἀκριβῶς τοὺς ἐσυμβούλευσεν ὁ Ἰωσήφ, ἔτσι ἀφοῦ ἀπήντησαν οἱ ἀδελφοί του εἰς τὸν Φαραώ, τοὺς ἐπετράπη νὰ κατοικοῦν εἰς τὴν Γεσέμ. Ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ ὁ Φαραώ τὴν εὐνοιάν του πρὸς τὸν Ἰωσήφ, λέγει· «Ἐὰν γνωρίζης μερικοὺς ἱκανοὺς ἀνάμεσά τους, τοποθέτησέ τους ἀρχηγούς καὶ τῶν ἰδικῶν μου κτηνῶν». «Παρουσίασε δὲ καὶ τὸν πατέρα του εἰς τὸν Φαραώ. Καὶ εἶπε ὁ Φαραώ εἰς τὸν Ἰακώβ· πόσων ἐτῶν εἶσαι;». Ἐπειδὴ εἶδε τὸν γέροντα νὰ εὐρίσκεται εἰς βαθιὰ γηρατεία, ζητεῖ νὰ μάθῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν του. «Καὶ λέγει ὁ Ἰακώβ· Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου κατὰ τὰς ὁποίας ζωὴ ὡσὰν ξένος ἐδῶ εἰς τὴν γῆν».

Πρόσεχε πῶς ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς δικαίους, ἔτσι ἐζοῦσεν εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν, ὡσὰν νὰ ἐζοῦσεν εἰς ξένην χώραν. Διότι θ' ἀκούσης καὶ τὸν Δαυὶδ εἰς τὴν συνέχειαν νὰ λέγῃ· «Ξένος εἶμαι εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ διαμένω προσωρινά» καὶ αὐτὸς λέγει· «Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, κατὰ τὰς ὁποίας κατοικῶ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν ὡσὰν ξένος». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε δι' αὐτοὺς τοὺς δικαίους· «Ὁμολογοῦσαν ὅτι εἶναι ξένοι καὶ ὅτι εἶναι προσωρινὴ ἢ διαμονὴ των ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»³. «Αἱ ἡμέραι», λέγει, «τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, κατὰ τὰς ὁποίας κατοικῶ προσωρινὰ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, εἶναι ἑκατὸν τριάντα

πονηραὶ γέγονασι, καὶ οὐκ ἀφίκοντο εἰς τὰς ἡμέρας τῶν
 ἐτῶν τῆς ζωῆς τῶν πατέρων μου». Ἐς ἡμέρας παρώκησα,
 ῥηοί, μικραὶ καὶ πονηραὶ γέγονασιν. Αἰνίττειται ἐνταῦθα τὰ
 ἔτη τῆς δουλείας, ἧς ὑπέμεινε παρὰ τῷ Δάθαν, διὰ τὴν φρ-
 5 γῆν, ἣν διὰ τὸν ἀδελφὸν ἐποιήσατο· εἶτα μετὰ τὴν ἐκεῖθεν
 ἐπάνοδον τὸ πένθος τὸ ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ, ὃ ἔσχε διὰ τε τὸν
 τοῦ Ἰωσήφ θάνατον, καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐν τῷ μέσῳ ταλαι-
 πωρίας. Πόσον γὰρ οἶει τὸν φόβον αὐτὸν ἐσχηκέναι, ἥνικα
 διὰ τὴν ἀδελφὴν οἶ περὶ τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευὶ αὐτανδρῶν
 10 πόλιν ἀνεῖλον, καὶ πάντας τοὺς ἐν Σηκίμοις αἰχμαλώτους
 ἔλαβον; Ἐλεγε γὰρ καὶ τότε, δεικνὺς τὴν ἀγωνίαν ἐν ἧ
 κατέσειη· «Μισητόν με πεποιήκατε, ὥστε πονηρὸν τε εἶναι
 ἐν τοῖς καιοικοῦσι τὴν γῆν. Ἐγὼ δὲ ὀλιγοσιός εἰμι ἐν ἀρι-
 θυμῷ. Καὶ συναχθέντες ἐπ' ἐμὲ συγκόφουσί με, καὶ ἐπιτριβή-
 15 σσμαι ἐγὼ τε καὶ ὁ οἶκος μου». Διὰ τοῦτό φησι· «Μικραὶ καὶ
 πονηραὶ αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου».

Καὶ κατώκισεν Ἰωσήφ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀδελ-
 φούς αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς κατάσχεσιν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ,
 ἐν τῇ βελτίστῃ γῆ· ἐν γῆ Ραμεσσή, καθὰ προσέταξε Φαραώ.
 20 Καὶ ἐποιμέτρει Ἰωσήφ τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ
 καὶ παντὶ τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ σῖτον κατὰ σῶμα». Τοῦ-
 το ἦν ὅπερ ἔλεγε τοῖς ἀδελφοῖς, ὅτι «Ἀπέσειλέ με ὁ Θεὸς
 ἔμπροσθεν ὑμῶν, ὥστε ὑπολείπεσθαι ὑμῖν κατὰλειμμα ἐπὶ τῆς
 γῆς»· καί, ὅτι «Εἰς ζωὴν ἐξαπέσειλέ με ὁ Θεὸς ἔμπροσθεν
 25 ὑμῶν». Ἐποιμέτρου, φηοῖν, «αὐτοῖς κατὰ σῶμα». Τί ἐστι;
 «Κατὰ σῶμα»; Τὸ ἀρκοῦν ἐκάστω. Ἔθος γὰρ τῇ Γραφῇ πο-

4. Γεν. 28, 5 καὶ 29, 1 ε.

5. Γεν. 34, 1.

6. Γεν. 34, 1 ε.

7. Γεν. 34, 30.

8. Γεν. 45, 5.

9. Γεν. 45, 7.

ἔτη, εἶναι ὀλίγα καὶ γεμᾶτα βάσανα, καὶ δὲν φθάνουν τὰς ἡμέρας τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς τῶν πατέρων μου». Αἱ ἡμέραι, λέγει, ποὺ ἔζησα ἐδῶ εἰς τὴν γῆν ὡσάν ξένος, εἶναι ὀλίγαι καὶ ἦσαν γεμᾶται ἀπὸ βάσανα. Ὑπαινίσσεται ἐδῶ τὰ ἔτη τῆς δουλείας ποὺ ὑπέμενε κοντὰ εἰς τὸν Λάβαν, λόγῳ τῆς φυγῆς του, ποὺ ἠναγκάσθη νὰ τὴν ὑποστῆ ἕξ αἰτίας τοῦ ἀδελφοῦ του¹. Ἐπειτα, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἀπὸ ἐκεῖ, τὸ πένθος ποὺ ἐκράτησε τόσον χρόνον, καὶ τὸ ὁποῖο ὑπέφερε καὶ ἕξ αἰτίας τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωσήφ καὶ ἕξ αἰτίας τῶν ἄλλων ταλαιπωριῶν ποὺ ἐμεσολάβησαν. Διότι πόσος φόβος νομίζεις ὅτι ἐκυρίευσεν αὐτόν, ὅταν ἕξ αἰτίας τῆς ἀδελφῆς του² οἱ σύντροφοι τοῦ Συμεὼν καὶ τοῦ Λευὶ κατέστρεψαν ὀλόκληρον πόλιν καὶ ὠδήγησαν αἰχμαλώτους ὅλους τοὺς κατοίκους τῶν Σηκίμων³; Διότι καὶ τότε ἔλεγε, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀγωνίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχε κυριευθῆ⁴ «Μὲ ἐκάματε μὲ αὐτὸ μισητόν, ὥστε νὰ θεωροῦμαι κακὸς ἀπὸ τοὺς κατοίκους αὐτῆς τῆς γῆς. Ἐγὼ ἀριθμῶ ὀλιγωτέρους ἀπὸ αὐτούς. Ἄν συμβῆ νὰ συγκεντρωθοῦν ἐναντίον μου θὰ μὲ κατακόψουν καὶ θὰ καταστραφῶ ἐγὼ καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά μου»⁵. Διὰ τοῦτο λέγει «Εἶναι ὀλίγαι καὶ γεμᾶται ἀπὸ βάσανα αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου».

«Καὶ ἐγκατέστησεν ὁ Ἰωσήφ τὸν πατέρα του καὶ τοὺς ἀδελφούς του καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτούς, νὰ ἔχουν ὑπὸ τὴν κατοχὴν των, τὴν πιὸ εὐφορον περιοχὴν ἀπὸ τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου, τὴν γῆν Ραμεσσῆ, ὅπως ἀκριβῶς ἐπρόσταξεν ὁ Φαραὼ. Καὶ ὁ Ἰωσήφ ἔδινε εἰς τὸν πατέρα του καὶ τοὺς ἀδελφούς του καὶ εἰς ὅλον τὸν οἶκον τοῦ πατρός του σῖτον ἀνάλογα μὲ τὰ ἄτομα». Αὐτὸ ἦτο ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγεν εἰς τοὺς ἀδελφούς του, ὅτι «ὁ Θεὸς μὲ ἔστειλε πρὶν ἀπὸ ἐσᾶς διὰ νὰ ἐπιζήσετε ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»⁶ καί, ὅτι «Ὁ Θεὸς μὲ ἀπέστειλε πρὶν ἀπὸ σᾶς διὰ νὰ σᾶς σώσω»⁷. «Καὶ ἔδιδε», λέγει, «εἰς αὐτούς σῖτον κατὰ σῶμα». Τί σημαίνει «Κατὰ σῶμα»; Αὐτὸ ποὺ ἦτο ἀρκετόν διὰ

τὲ μὲν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὸν πάντα ἄνθρωπον καλεῖν, ποτὲ δὲ ἀπὸ τοῦ σώματος. Καὶ καθάπερ ἄνωτέρω ἔλεγεν, «Ἐν ἑβδομήκοντα πέντε ἡμέραις κατέβη Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον», ἵνα εἴπῃ ἑβδομήκοντα πέντε ἄνδρας καὶ γυναῖκας, οὕτω καὶ ἐν-
 5 ταῦθα, «Κατὰ σῶμα», ἀντὶ τοῦ, «καθ' ἕναστος ἄνθρωπον». Καὶ πάσης τῆς Αἰγύπτου καὶ Χαναὰν λιμοῦ διαφθειρομένης, οὗτοι ἐν εὐετηρία εὐύγχανον, καθάπερ ἐκ πηγῶν ἔχοντες ἀπορροέοντα τὸν σῖτον. «Σῖτος» γὰρ, φησὶν, «οὐκ ἦν ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Ἐνίσχυσε γὰρ ὁ λιμὸς σφόδρα. Ἐξέλιπε δὲ ἡ γῆ Αἰ-
 10 γύπτου, καὶ ἡ γῆ Χαναὰν ἀπὸ τοῦ λιμοῦ».

4. Ὅρα τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφαιτον κηδεμονίαν, ὅπως πρὸ τῆς ἐπιτάσεως τοῦ λιμοῦ τὸν δίκαιον εἰς τὴν Αἴγυπτον κατήγαγεν, ἵνα μηδεμίαν αἰσθησθῶν λάβῃ τῆς σιανοχωρίας τῆς μελλούσης καταλαμβάνειν τὴν Χαναάν. Καὶ πάντων ἐκεῖ κατα-
 15 ταρχεχόντων, «Συνήγαγε», φησὶν, «Ἰωσήφ ἅπαν τὸ ἀργύριον τῶν τε ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τῶν ἐν τῇ Χαναάν, καὶ οὕτω τὸν σῖτον αὐτοῖς ἐχρησθήσεται. Καὶ ἐξέλιπε λοιπὸν τὸ ἀργύριον. Εἰσήγαγε γὰρ ἅπαν εἰς τὸν οἶκον Φαραώ. Ἐλθόντες δὲ πάντες οἱ Αἰγύπτιοι ἔλεγον· δὸς ἡμῖν ἄριτους· καὶ ἵνα τί ἀποθνήσκω-
 20 μεν ἐναντίον σου; Ἐξέλιπε γὰρ τὸ ἀργύριον». Οὐκ ἔτι, φησὶν, ἔχομεν ἀργύρια, ὥστε ὠνήσασθαι, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ λιμοῦ ἀπολλύμεθα. Μὴ τοίνυν περιίδῃς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ θανάτου πολιορκουμένους, ἀλλὰ παράσχου ἡμῖν ἄριτους, ἵνα ζῶμεν καὶ μὴ ἀποθάνωμεν. «Εἶπε δὲ αὐτοῖς Ἰωσήφ· φέρετε τὰ κτήνη ὑμῶν, καὶ δώσω ὑμῖν ἄριτους». Εἰ γὰρ μὴ εὐπορεῖτε, φησὶν, ἀργυρίου, δέχομαι τὰ κτήνη. Εἰ ἐξέλιπε τὸ ἀργύριον, τὰ θρέμματα ὑμῶν κομίσατε, καὶ λίψθε ἄριτους.

Ἔπειτα φησὶν· «Ἐλάτωσαν οὖν οἱ Αἰγύπτιοι τὰ κτήνη ἑαυτοῦν, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἀντὶ τῶν

τόν καθένα. Διότι συνηθίζει ἡ Γραφή ἄλλοτε μὲν νὰ ὀνομάζῃ τὸν κάθε ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν ψυχὴν, ἄλλοτε δὲ ἀπὸ τὸ σῶμα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς προηγουμένως ἔλεγε, «Μὲ ἑβδομήντα πέντε ψυχὰς κατέβη ὁ Ἰακώβ εἰς τὴν Αἴγυπτον», ἀντὶ νὰ εἰπῇ, μὲ ἑβδομήντα πέντε ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἔτσι καὶ ἔδῳ εἶπε, «Κατὰ σῶμα», ἀντὶ νὰ εἰπῇ ἑκάστον ἄνθρωπον. Καὶ ἐνῶ ὅλη ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Χαναὰν κατεστρέφετο ἀπὸ πείναν, αὐτοὶ ἐζούσαν μὲ πολλὴν ἄνεσιν, ὡσάν ἀκριβῶς νὰ εἶχαν τὸν σῖτον νὰ τρέχῃ ἀπὸ πηγὰς. Καθ' ὅσον, λέγει, «Σῖτος δὲν ὑπῆρχεν εἰς ὅλην τὴν χώραν. Διότι ἡ πείνα ἐδυνάμωσε πάρα πολύ. Κατεστράφη ἡ χώρα τῆς Αἰγύπτου καὶ ἡ γῆ τῆς Χαναὰν ἀπὸ τὴν πείναν».

Πρόσεχε τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπερίγραφτον κηδεμονίαν, πῶς δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνδυνάμωσιν τῆς πείνας μετέφερε τὸν δίκαιον κάτω εἰς τὴν Αἴγυπτον, διὰ νὰ μὴ δοκιμάσῃ καμμίαν αἴσθησιν τῆς στενοχωρίας ποὺ ἐπρόκειτο νὰ καταλάβῃ τὴν Χαναὰν. Καὶ ἐνῶ ὅλοι ἐκεῖ ἔτρεχαν, «Ἐσυγκέντρωσε», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ ὅλα τὰ χρήματα τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Χαναναίων καὶ ἔτσι ἐχορηγοῦσε τὸν σῖτον εἰς αὐτούς. Καὶ ἐτελείωσαν πιά τὰ χρήματα. Διότι τὰ ἐσυγκέντρωσεν ὅλα εἰς τὸν οἶκον τοῦ Φαραώ. Καὶ ἦλθαν τότε ὅλοι οἱ Αἰγύπτιοι πρὸς αὐτὸν καὶ τοῦ ἔλεγαν· δῶσε μας ἄρτους· διὰ ποῖον λόγον νὰ πεθαίνωμεν ἐμπρὸς σου; Διότι ἐτελείωσαν τὰ χρήματά μας». Δὲν ἔχομεν, λέγει, πιά χρήματα διὰ ν' ἀγοράσωμεν ἄρτους καὶ διὰ τοῦτο πεθαίνωμεν ἀπὸ τὴν πείναν. Μὴ λοιπὸν μᾶς παραβλέψῃς τὴν στιγμὴν ποὺ πολιορκούμεθα ἀπὸ τὸν θάνατον, ἀλλὰ δῶσε μας ἄρτους, διὰ νὰ ζήσωμεν καὶ νὰ μὴ πεθάνωμεν. «Εἶπε δὲ ὁ Ἰωσήφ εἰς αὐτούς· φέρετε τὰ ζῶα σας καὶ θὰ σᾶς δώσω ἄρτους». Ἐάν, λέγει, δὲν ἔχετε χρήματα, δέχομαι τὰ ζῶα σας. Ἐὰν ἐτελείωσαν τὰ χρήματά σας, φέρετε τὰ ζῶα σας καὶ θὰ λάβετε ἄρτους.

«Ἐφεραν λοιπὸν τὰ ζῶα των καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτούς

ἵππων, καὶ ἀντὶ τῶν προβάτων, καὶ ἀντὶ τῶν βοῶν καὶ τῶν
 ὄνων, καὶ ἐξέθρεψεν αὐτοὺς ἀντὶ τῶν κτηνῶν αὐτῶν. Ἦλθον
 δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ τῷ ἔτει τῷ δευτέρῳ, καὶ εἶπον αὐτῷ μή-
 ποτε ἐκτριβῶμεν, μήτε ἀργυρίου εὐποροῦντες, μήτε κτηνῶν
5 πάντα γὰρ πρὸς σὲ τὸν κύριον ἡμῶν ἐσιν. Οὐδὲν οὖν ἡμῖν
 ἕτερον ὑπολέλειπται, ἢ τὸ ἴδιον σῶμα, καὶ ἡ γῆ ἡμῶν. Ἴνα
 οὖν μὴ ἀποθάνωμεν, κτήσαι ἡμᾶς καὶ τὴν γῆν ἡμῶν ἀντὶ
 τῶν ἄρτων, καὶ ἐσόμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ ἡ γῆ ἡμῶν παῖδες τῷ
 Φαραώ. Δός σπέρμα, ἵνα σπείρωμεν καὶ ζῶμεν, καὶ μὴ ἀ-
10 ποθάνωμεν, καὶ ἡ γῆ οὐκ ἐρημωθήσεται». Ἐαυτοὺς κατεδου-
 λώσαντο, καὶ τὴν γῆν ἀπέδοτο, ὥστε δυνηθῆναι διατραφῆ-
 ναι τοσαύτη τοῦ λιμοῦ γέγονεν ἡ ἀνάγκη. «Καὶ ἐκήσατο Ἰω-
 σήφ τὴν γῆν τῶν Αἰγυπτίων τῷ Φαραώ. Ἀπέδοτο γὰρ αὐ-
 τὴν διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ λιμοῦ. Καὶ ἐγένετο ἡ γῆ τῷ Φαραώ.
15 Καὶ τὸν λαὸν κατεδουλώσατο αὐτῷ εἰς παῖδας ἀπ' ἄκρων
 ὄριων Αἰγύπτου ἕως ἄκρων, χωρὶς τῆς γῆς τῶν ἱερέων.
 Ἐκείνοις γὰρ ἔδωκε Φαραὼ δρόματα, καὶ ἦσθιον διὰ τοῦτο
 οὐκ ἀπέδοτο τὴν γῆν αὐτῶν».

Ὅρα πόση ἡ σύνεσις καὶ σοφία τοῦ Ἰωσήφ γέγονεν. Οὐ-
20 τε τοῦ λιμοῦ συνεχώρησεν αἰσθησθῆναι αὐτοῖς γενέσθαι, καὶ πᾶ-
 σαν τὴν γῆν τῷ Φαραώ προσεκήσατο μετὰ τοῦ καὶ τοὺς Αἰ-
 γυπίους ἅπαντας καταδουλώσασθαι. Ἀλλὰ σκόπει μοι ἐνιαῦ-
 θα πάλιν τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ κηδεμονίαν, ἣν περὶ αὐ-
 τοὺς ἐπιδείκνυται. Εἶπε γὰρ τοῖς Αἰγυπίοις· ἰδοὺ κέκτιμαι
25 ὑμᾶς καὶ τὴν γῆν ὑμῶν σήμερον τῷ Φαραώ. Λάβετε οὖν ἐ-
 αυτοῖς σπέρματα, καὶ σπείρατε τὴν γῆν καὶ ἐὰν ἔσται τὰ
 γεννήματα αὐτῆς, δώσετε τὸ πέμπτον μέρος τῷ Φαραώ· τὰ
 δὲ τέσσαρα μέρη ἔσται ὑμῖν αὐτοῖς εἰς σπέρμα τῇ γῆ, καὶ
 εἰς θρώσιν ὑμῖν καὶ πᾶσι τοῖς οἴκοις ὑμῶν. Πολλὴ ἡ φιλοτι-

άρτους ἔναντι τῶν ἵππων, τῶν προβάτων, τῶν βοδιῶν καὶ τῶν ὄνων καὶ ἐξέθρεψεν αὐτοὺς ἔναντι τῶν ζώων των. Ἦλθαν δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ δεύτερον ἔτος καὶ εἶπαν εἰς αὐτόν· μήπως καὶ πεθάνωμεν, διότι δὲν ἔχομεν χρήματα, οὔτε ζῶα καθ' ὅσον ὄλα εὐρίσκονται εἰς ἐσένα τὸν κύριόν μας. Τίποτε λοιπὸν ἄλλο δὲν μᾶς ὑπολείπεται, παρὰ μόνον τὸ σῶμα μας καὶ ἡ γῆ μας. Διὰ νὰ μὴ πεθάνωμεν λοιπὸν ἀγόρασε ἐμᾶς καὶ τὴν γῆν μας ἔναντι τῶν ἄρτων καὶ θὰ γίνωμεν ἐμεῖς καὶ ἡ γῆ μας δούλοι τοῦ Φαραώ. Δῶσε μας σπόρον διὰ νὰ σπείρωμεν καὶ νὰ ζήσωμεν καὶ νὰ μὴ πεθάνωμεν καὶ ἡ γῆ νὰ μὴ ἐρημωθῇ». Ὑπεδούλωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ ἔδωσαν τὴν γῆν των, ὥστε νὰ ἠμπορέσουν νὰ διατραφοῦν· τόσον μεγάλη εἶχε γίνει ἡ ἀνάγκη τῆς πείνας. «Καὶ ἠγόρασεν ὁ Ἰωσήφ τὴν γῆν τῶν Αἰγυπτίων διὰ τὸν Φαραώ. Διότι τὴν ἔδωσαν λόγω τῆς μεγάλης ἀνάγκης τῆς πείνας. Καὶ ἔγινε ἡ γῆ τοῦ Φαραώ. Καὶ ἀκόμη ὑπεδούλωσε καὶ τὸν λαὸν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρον τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ ἄλλου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν γῆν τῶν ἱερέων. Διότι ὁ Φαραώ ἔδωσεν εἰς ἐκείνους τροφήν καὶ ἔτρωγαν· διὰ τοῦτο αὐτοὶ δὲν ἔδωσαν τὴν γῆν των».

Πρόσεχε πόσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ σύνεσις καὶ ἡ σοφία τοῦ Ἰωσήφ. Οὔτε ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ δοκιμάσουν τὴν αἰσθησιν τῆς πείνας, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν γῆν ἔκαμε κτῆμα τοῦ Φαραώ καὶ μαζί δὲ ἔκαμε δούλους αὐτοῦ καὶ ὄλους τοὺς Αἰγυπτίους. Ἀλλὰ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ ἐδῶ πάλιν τὴν ὑπερβολικὴν φροντίδα αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν δείχνει πρὸς αὐτοὺς. Διότι εἶπεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους· νά, σήμερα κατέστησα σᾶς καὶ τὴν γῆν σας κτῆμα τοῦ Φαραώ. Πάρετε λοιπὸν σπόρον διὰ τὸν ἑαυτὸν σας καὶ σπείρετε τὴν γῆν, καὶ ἂν δώσῃ αὐτὴ καρπὸν δώσετε εἰς τὸν Φαραώ τὸ ἓνα πέμπτον τῶν καρπῶν, τὰ δὲ τέσσερα μέρη θὰ εἶναι ἰδικά σας διὰ νὰ ἔχετε νὰ σπείρετε τὴν γῆν, διὰ τὴν τροφήν σας καὶ δι' ὅλην τὴν οἰκογένειάν σας. Μεγά-

μία, πολλή ἢ πρόνοια, ἄφατος ἢ κηδεμονία. Διὸ κακεῖνοι αἰσθησιν λαβόντες τῆς εὐεργεσίας, φασί· «Σέσωκας ἡμᾶς, εὐρομεν χάριν ἐναντίον τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ ἐσόμεθα παῖδες τοῦ Φαραώ».

- 5** Εἶδες φιλιοιμίαν; Ἐπειδὴ ἑώρα αὐτοὺς κατειργασμένους ὑπὸ τῆς ἐνδείας, λογιζόμενος ὅσον μέλλουοιν ὑπομένειν κάματον γεωργοῦντες καὶ ταλαιπωρούμενοι, φησί· τὸ μὲν σπέρμα ὑμῖν ἐγὼ χορηγήσω, ὑμεῖς δὲ τὴν ἐπιμέλειαν τὴν ἄλλην ἅπασαν ἐπιδείκνυθε. Καὶ ἐὰν γένηται τὰ γεννήματα,
- 10** δώσετε μέρος ἕν· τὰ δὲ τέσσαρα ὑμῖν ἔσται, καὶ μισθὸς τῶν πόνων, καὶ πρὸς διατροφήν αὐτάρκεια. Καὶ τοῦτο δὲ ἔθρει αὐτοῖς τὸ πρόσταγμα Ἰωσήφ, ὥστε ἀποπεμπτοῦν τοῦ Φαραώ, χωρὶς τῆς γῆς τῶν ἱερέων μόνης. Ἀκουέτωσαν οἱ νῦν, ὅσην τοῖς ἱερεῦσι τῶν εἰδώλων προνομίαν παρεῖχον τὸ παλαιόν·
- 15** καὶ παιδευέσθωσαν καὶ νῦν τὴν ἴσην παρέχειν τιμὴν τοῖς τοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ τὴν λειτουργίαν ἐγκεχειρισμένοις. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι πλανώμενοι, καὶ τὴν περὶ τὰ εἴδωλα θεραπείαν ἐπιδεικνύμενοι, ὅτι ἐνόμιζον διὰ τούτου μάλιστα πλείονα τὴν ἀμοιβὴν ἀπονέμειν τοῖς εἰδώλοις, τισαύτης ἡξίου τιμῆς τοὺς
- 20** τούτων θεραπευτάς, πόσης οὐκ ἂν εἶεν καταγνώσεως ἄξιοι οἱ νῦν τὴν εἰς τούτους θεραπείαν παρατεμνόμενοι; Ἡ οὐκ ἴσασιν, ὅτι εἰς τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην ἡ τιμὴ διαβαίνει;

Μὴ τοίνυν πρὸς τὸν τὴν τιμὴν δεχόμενον ἀφόρα. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτον ὀφείλεις ποιεῖν τὰ παρὰ σαντιοῦ, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον,

25 ᾧ ἱεραῖται, ἵνα καὶ παρ' ἐκείνου τὰς ἀμοιβὰς μετὰ δαφιλείας κομίση. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν, «Ὁ ποιήσας ἐνὶ τούτων, ἐμοὶ

λη ἢ γενναιοδωρία του, μεγάλη ἢ πρόνοιά του, ἀπερίγραπτη ἢ φροντίδα του. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι ἀντιληφθέντες τὴν εὐεργεσίαν, λέγουν· «Μᾶς ἔχεις σώσει· εὐρομεν μεγάλην χάριν ἀπὸ τὸν κύριόν μας καὶ θὰ γίνωμεν δοῦλοι τοῦ Φαραώ».

Εἶδες γενναιοδωρίαν; Ἐπειδὴ ἔβλεπεν αὐτοὺς νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν πείναν, σκεπτόμενος πόσον κόπον θὰ ὑπομείνουν καλλιεργοῦντες τὴν γῆν καὶ ταλαιπωρούμενοι μὲ αὐτὴν, λέγει· τὸν μὲν σπόρον θὰ σᾶς τὸν χορηγήσω ἐγώ, σεῖς ὅμως θὰ ἀναλάβετε ὅλην τὴν ἄλλην φροντίδα. Καὶ ἐὰν δώση καρπὸν ἡ γῆ, δώσετε τὸ ἓνα μέρος, ἐνῶ τὰ τέσσαρα μέρη θὰ εἶναι ἰδικά σας, μισθὸς διὰ τοὺς κόπους σας καὶ ἐπαρκῆς διατροφή σας. Καὶ αὐτὸ τὸ πρόσταγμα τὸ ἔδωσεν ὁ Ἰωσήφ εἰς αὐτοὺς, ὥστε νὰ δίνουν τὸ ἓνα πέμπτον τῶν καρπῶν εἰς τὸν Φαραώ ὅλοι, ἐκτὸς μόνον ἀπὸ τὴν γῆν τῶν ἱερέων. Ἄς τό ἀκούσουν οἱ σημερινοί, πόσα δηλαδὴ προνόμοια ἔδιναν τὴν παλαιὰν ἐποχὴν εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν εἰδώλων, καὶ ἅς διδαχθοῦν λοιπὸν νὰ παρέχουν ἔστω καὶ τὴν ἰδίαν τιμὴν εἰς ἐκείνους ποὺ ἔχει ἀνατεθῆ τὸ ἔργον τῆς διακονίας τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι, ἂν καὶ ἐζοῦσαν μέσα εἰς τὴν πλάνην καὶ ἐλάτρευαν τὰ εἴδωλα, ἐπειδὴ ἐνόμιζαν μὲ αὐτὸ ὅτι ἀπονέμουν πολὺ μεγαλυτέραν ἀμοιβὴν εἰς τὰ εἴδωλα, ἀπέδιδαν διὰ τοῦτο εἰς τοὺς ὑπηρέτας τῶν εἰδώλων τόσον μεγάλας τιμάς, πόσης κατακρίσεως ἄξιοι δὲν θὰ ἦσαν οἱ σημερινοί ποὺ ἀποστεροῦν τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν πρὸς τοὺς ἱερεῖς; Ἢ δὲν γνωρίζετε, ὅτι ἡ τιμὴ μεταβαίνει εἰς τὸν Κύριον τῶν ὄλων;

Μὴ λοιπὸν συγκεντρῶνης τὴν προσοχὴν σου πρὸς ἐκεῖνον ποὺ δέχεται τὴν τιμὴν. Διότι δὲν ὀφείλεις νὰ κάμνης δι' αὐτὸν ἐκεῖνα ποὺ ἠμπορεῖς νὰ κάμνης, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον ποὺ ὑπηρετεῖ, διὰ νὰ λάβης πλουσιοπάροχα καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἀπὸ ἐκεῖνον. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν, «Ἐκεῖνος ποὺ ἔκαμε κάτι εἰς ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς, τὸ ἔκαμεν εἰς ἐμέ-

ἐπέειπεν· καί, «Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται». Μὴ γὰρ ἀπὸ τῆς ἀξίας, ἢ ἀπὸ τῆς εὐτελείας τῶν θεραπευομένων τὰς ἀμοιβάς σοι παρέχει ὁ Δεσπότης; Ἀπὸ τῆς προθυμίας τῆς σῆς ἢ στεφανοῖ ἢ κατα-
5 κρίνει. Καὶ ὡσπερ ἡ τιμὴ ἢ δι' αὐτῶν γινομένη πολλὴν προξενεῖ τὴν παροησίαν (οἰκειοῦνται γὰρ τὰ εἰς τοὺς αὐτοῦ θρόνοντος γινόμενα), οὕτω καὶ ἡ ὑπεροχία ἢ εἰς τούτους πολλὴν οἴσει τὴν ἀνοθεὴν δίκην. Ὡσπερ γὰρ τὰ τῆς τιμῆς οἰκειοῦνται, οὕτω καὶ τὰ τῆς καταφρονήσεως ὑπερ εἰδότιες, μηδέ-
10 ποτε ἀμελῶμεν τῆς θεραπείας τῶν τοῦ Θεοῦ ἱερέων. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχὶ ἐκείνων ἰσοοῦτον ἀντιεχόμενος, ὅσον τῆς ἐμειτέρας ἀγάπης, καὶ δουλόμενος ὑμᾶς διὰ πάντων κερδαίνειν. Τί γὰρ ἰσοοῦτον δίδως, ὅσον λαμβάνεις παρὰ τοῦ Δεσπότου; πόσῃν θεραπείαν εἰσάγεις; Ἀλλ' ὅμως καὶ ὑπὲρ ἐκείνης τῆς
15 εὐτελοῦς καὶ ἐν τῷ παρόντι θίῳ συγκαιαλυμένης ἀθανάτους κομίση ἀμοιβάς, καὶ τὰ ἀπόροητα ἀγαθὰ.

5. Ἄπερ λογιζόμενοι, ἐπιτρέχωμεν ταῖς τοιαύταις διακορίαις, μὴ τὴν δαπάνην λογιζόμενοι, ἀλλὰ τὸ κέρδος καὶ τὴν πρόσοδον τὴν ἐντεῦθεν ἰκτιομένην. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ περὶ
20 τῶν ὑπερεχόντων ἐν ἀξιῶμαι βιωτικοῖς οἰκειοῦμένον ἵνα θεασοίμεθα, πᾶσαν θεραπείαν εἰς αὐτὸν ἐπιδείκνυσθαι σπουδάζομεν, ἐννοοῦντες ὅτι τὰ εἰς ἐκεῖνον γινόμενα εἰς τὸν προσιάτην διαθήσεται τὸν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐκεῖνος γνωρίσας ἐκείνῳ, ὃν προσιάτην ἐπιγράφεται, πλείονος ἡμῖν ἀπολαῦσαι πα-
25 ρασκευάσει τῆς παρ' αὐτοῦ εὐνοίας· πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Δεσπότου τῶν ὄλων τοῦτο ἔσται. Εἰ γάρ, καὶ ἐπὶ τῶν τεχόντων καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐροημένων εἰ ἐπεδείξατό τις ἵνα

10. Ματθ. 25, 40.

11. Ματθ. 10, 41.

να»¹⁰· καὶ «Ἐκεῖνος ποῦ δέχεται προφήτην, ἐπειδὴ εἶναι προφήτης, θὰ λάβῃ μισθὸν προφήτου»¹¹. Διότι μήπως ὁ Κύριος σοῦ παρέχει τὰς ἀμοιβὰς ἀπὸ τὴν ἀξίαν ἢ ἀπὸ τὴν εὐτέλειαν ἐκείνων ποῦ ὑπηρετοῦνται; Ἄπο τὴν ἰδικὴν σου προθυμίαν ἢ σὲ στεφανώνει ἢ σὲ καταδικάζει. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ τιμὴ ποῦ γίνεται δι' αὐτῶν γίνεται πρόξενος μεγάλης παρρησίας (διότι θεωρεῖ ὡσάν νὰ γίνωνται εἰς αὐτὸν τὰ ὅσα γίνονται εἰς τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ), ἔτσι καὶ ἡ περιφρόνησις αὐτῶν θὰ γίνῃ αἰτία μεγάλης καταδίκης ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς θεωρεῖ ὡς ἰδικὴν του τὴν τιμὴν, ἔτσι καὶ τὴν περιφρόνησιν, καὶ γνωρίζοντες αὐτό, ποτὲ νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμεν νὰ ὑπηρετοῦμεν τοὺς ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω, φροντίζων ὄχι τόσον δι' ἐκείνους, ὅσον διὰ τὴν ἰδικὴν σας ἀγάπην, καὶ ἐπειδὴ θέλω νὰ κερδίζετε ἀπὸ ὅλα. Διότι ποῖο εἶναι αὐτὸ ποῦ δίδεις τόσον μεγάλο, ὅσον μεγάλο εἶναι ἐκεῖνο ποῦ παίρνεις ἀπὸ τὸν Κύριον; πόσῃν ὑπηρεσίαν προσφέρεις; Ἄλλ' ὅμως καὶ δι' ἐκείνην τὴν ἀσήμαντον ὑπηρεσίαν, καὶ ποῦ τελειώνει εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, θὰ λάβῃς ἀθανάτους ἀμοιβὰς καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ.

5. Αὐτὰ ἀκριβῶς σκεπτόμενοι, ἅς δείχνωμεν προθυμίαν πρὸς τέτοιου εἴδους διακονίας, σκεπτόμενοι ὄχι τὴν δαπάνην, ἀλλὰ τὸ κέρδος καὶ τὴν ὠφέλειαν ποῦ γεννᾶται ἀπὸ ἐδῶ. Διότι, ἐάν, ὅταν συμβαίνει νὰ ἰδοῦμεν κάποιον νὰ γίνεται στενὸς φίλος κάποιου ἀνθρώπου ποῦ κατέχει ὑψηλὰ κοσμικὰ ἀξιώματα, φροντίζωμεν νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτὸν κάθε ὑπηρεσίαν, σκεπτόμενοι ὅτι τὰ ὅσα γίνονται εἰς ἐκεῖνον, θὰ μεταβιθασθοῦν εἰς τὸν προστάτην αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐκεῖνος, ἀφοῦ τὰ γνωστοποιήσῃ εἰς ἐκεῖνον ποῦ τὸν παρουσιάζει ὡς προστάτην του, θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ἀπολαύσωμεν μεγαλυτέραν εὖνοιαν ἐκ μέρους ἐκείνου, πολὺ περισσότερον θὰ συμβῇ αὐτὸ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Κυρίου τῶν ὅλων. Ἐάν λοιπὸν κάποιος ἤθελεν ἐπιδείξει κάποιαν φιλοφροσύνην καὶ συμπάθειαν

- φιλοφροσύνην καὶ συμπάθειαν, οἰκειούμενος τὰ γενόμενα ὁ Δεσπότης ἐπαγγέλλεται εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγειν τοὺς ἀγαθὸν τι εἰς ἐκείνους εἰργασμένους, καὶ ἐρεῖν, «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, ὅτι ἐπέίνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι
5 φαγεῖν», πολλῶ μᾶλλον τοὺς διὰ τὸν Θεὸν θλιβομένους, καὶ ἱερωσύνην τετιμημένους εἰ θεραπεύσειέ τις, οὐ τῆς ισοαύτης ἀπολαύσεται τῆς ἀμοιβῆς, ἀλλὰ πολυπλασίονος, τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντιος νικῶντιος ἀεὶ τὰ παρ' ἡμῶν γινόμενα.
- 10** Μὴ τοίνυν γινώμεθα χεῖρους τῶν ἀπίστων, τῶν διὰ τὴν περὶ τὰ εἰδῶλα πλάνην ἔτι καὶ ισοαύτην θεραπείαν ἐπιδεικνυμένων περὶ τοὺς τούτων θεραπευτὰς, ἀλλ' ὕψη ἢ διαφορὰ τῆς πλάνης πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῶν ἐκείνων ἱερέων πρὸς τοὺς τοῦ Θεοῦ ἱερεῖς, ισοαύτην διαφορὰν καὶ περὶ τὴν τιμὴν
15 ἐπιδειξώμεθα, ἵνα πολυπλασίους τὰς ἄνωθεν ἀμοιβὰς κομίσασθαι δυνηθῶμεν. «Κατώκησε δέ», φησὶν, «Ἰακώβ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ηὐξήθησαν καὶ ἐπληθύνθησαν σφόδρα». Αὕτη γὰρ ἦν καὶ τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπόσχεσις πρὸς αὐτὸν γεγενημένη, ὅτι «Ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα». Καὶ ἐπέζησεν Ἰακώβ δεκαεπτά
20 ἔτη. Καὶ ἐγένοντο αἱ ἡμέραι Ἰακώβ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἐπὶ ἔτη». Διὰ τοῦτο τῆς ζωῆς αὐτῶ τὸν χρόνον τοῦτον ἐπεμέτρησεν ὁ Θεός, ἵνα τῆς ταλαιπωρίας, ἧς ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς ὑπέμεινεν, ἀρκοῦσαν παραμυθίαν κομισάμενος, οὕτω τὸν βίον καταλύσῃ.
- 25** Ἄλλ' εἰ θούλεσθε, ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν εἰρημένων καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν μνήμην, τὰ λειπόμενα εἰς τὴν ἐξῆς ταμιενσάμενοι, ἐνταῦθα καταπαύσομεν τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ὥστε μετὰ ἀκριθείας προσέ-

12. Ματθ. 25, 34 - 35.

13. Γεν. 46, 3.

πρὸς τοὺς τυχόντας καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ εὐρίσκονται περιφρονημένοι εἰς τὴν ἀγορὰν, θεωρῶν ὁ Κύριος ὡσὰν νὰ γίνωνται εἰς αὐτὸν τὰ ὅσα γίνονται, ὑπόσχεται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐκείνους ποὺ πράττουν κάποιο καλὸν εἰς ἐκείνους, καὶ λέγει, «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, διότι ἐπέινασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω»¹², πολὺ περισσότερο ἐὰν ἤθελε κάποιος προσφέρει ὑπηρεσίαν εἰς ἐκείνους ποὺ δοκιμάζουν θλίψεις χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχουν τιμηθῆ μετὰ τὴν ἱερωσύνην, δὲν θ' ἀπολαύσῃ τόσῃς μόνον τιμῆς, ἀλλὰ πολλαπλασίας, διότι ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ὑπερέχει κατὰ πολὺ ἐκείνου ποὺ πράττει εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν τὰ ὅσα καλὰ γίνονται ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους.

Ἄς μὴ γινώμεθα λοιπὸν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, ποὺ ἐξ αἰτίας τῆς πλάνης των πρὸς τὰ εἰδῶλα, περιβάλλουν ἀκόμη μετὰ τόσῃν τιμῆν τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ τῶν εἰδώλων, ἀλλ' ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς πλάνης πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τῶν ἱερέων ἐκείνων πρὸς τοὺς ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ, τόσῃν διαφορὰν ἄς ἐπιδείξωμεν καὶ ὡς πρὸς τὴν τιμὴν, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀποκομίσωμεν πολλαπλασίας τὰς οὐρανίους ἀμοιβάς. «Ὁ δὲ Ἰακώβ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ηὐξήθησαν καὶ ἐπληθύνθησαν πάρα πολὺ». Αὕτῃ δηλαδὴ ἦτο καὶ ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐδόθη εἰς αὐτόν, ὅτι «Θὰ σὲ κάνω ἔθνος μέγα»¹³. «Καὶ ἔζησεν ὁ Ἰακώβ ἀκόμη δέκα πέντε ἔτη. Καὶ ἔγιναν συνολικὰ αἱ ἡμέραι τοῦ Ἰακώβ ἑκατὸν σαράντα ἑπτὰ ἔτη». Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς τοῦ ἐχάρισεν αὐτόν τὸν χρόνον τῆς ἐπί πλέον ζωῆς, ὥστε, ἀφοῦ λάβῃ ἀρκετὴν παρηγορίαν διὰ τὴν τλαιπωρίαν ποὺ ὑπέμεινεν εἰς ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς του, νὰ τερματίσῃ ἔτσι τὴν ζωὴν του.

Ἄλλ' ἐὰν θέλετε, διὰ νὰ μὴ παραφορτώσωμεν τὴν μνήμην σας μετὰ τὸ πλῆθος τῶν λόγων, ἀφοῦ ἐπιφυλάξωμεν τὰ ὑπόλοιπα διὰ τὴν ἐπομένην ὁμιλίαν, ἄς τερματίσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον, ἀφοῦ παρακαλέσωμεν εἰς τὴν ἀγά-

χειν τοῖς λεγομένοις, καὶ τὴν μνήμην διηγεκῆ τούτων κεκιῆ-
 οῦναι, καὶ ταῦτα διηγεκῶς σιτρέφειν ἐπὶ τῆς διανοίας, καὶ
 λογίζεσθαι τὴν ὑπομονήν, ἣν οἱ δίκαιοι οὗτοι ὑπέμενον, τὴν
 μακροθυμίαν, τὴν πίστιν, ἣν ἐπεδείκνυντο περὶ τὰς τοῦ Θε-
 5 οῦ ὑποσχέσεις, οὐ παρασαλευσάμενοι τὸν λογισμὸν διὰ τὰ με-
 τὰ τὴν ὑπόσχεσιν συμπύπνοντα· ἀλλὰ θαρροῦντες τῇ τοῦ ἐπαγ-
 γειλαμένου δυνάμει, οὕτως ἅπαντα πράως ἔφερον, καὶ διὰ
 τούτων εὐδοκίμουν. Ἴδου γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος μετὰ τὸ
 ἐν ἔτεσι τοσοῦτοις πενήθῃσαι τὸν Ἰωσήφ ὡς ἀποιεθνηκότα, εἰ-
 10 δὲν αὐτὸν τὴν βασιλείαν τῆς Αἰγύπτου κατέχοντα· καὶ ὁ θαυ-
 μάσιος Ἰωσήφ μετὰ τὴν δουλείαν, μετὰ τὸ δεσμοιτήριον, με-
 τὰ τὰ ἄλλα πάντα, ἅπερ ὑπέμεινε, τὴν ἀρχὴν ἅπασαν ἐδέχετο
 τῆς χώρας. Καὶ εἰ βουλοίμεθα ἐπιέναι πάσας τὰς ἐν τῇ Γρα-
 φῇ κειμένας ἱστορίας, εὐρήσομεν τοὺς ἐπ' ἀρετῇ ἅπαντας διὰ
 15 πειρασμῶν ὀδεύσαντας, καὶ οὕτω δυνηθέντας πολλὴν τὴν ἄ-
 νωθεν ἐπισπάσασθαι ῥοπήν.

Εἰ τοίνυν βουλόμεθα καὶ ἡμεῖς τῆς εὐνοίας ἀξιωθῆναι
 τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, μὴ ἀσχάλλωμεν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, μηδὲ
 δυσχεραίνωμεν πρὸς τὰ ἐπιόντα· ἀλλὰ μᾶλλον χαίρωμεν καὶ
 20 εὐφραινώμεθα τῇ πίστει νευρούμενοι, εἰδότες ὅτι ταύτη μᾶ-
 λιστα πολλῆς ἀπολαυσόμεθα τῆς προνοίας, εἰ μετ' εὐχαριστίας
 ἅπαντα φέρειν μελειήσωμεν. Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς καὶ
 τὸν παρόντα θίον ἐν ἀρετῇ διάγοντας τῶν μελλόντων ἐπιτυ-
 χεῖν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
 25 σοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δό-
 ξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
 νων. Ἀμήν.

πην σας ἐκεῖνο, ὥστε νὰ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν τὰ λεγόμενα καὶ νὰ τὰ ἔχετε διαρκῶς εἰς τὴν μνήμην σας καὶ νὰ τὰ περιστρέφετε συνεχῶς εἰς τὴν σκέψιν σας καὶ νὰ σκέπτεσθε τὴν ὑπομονὴν ποὺ ἐπέδειξαν αὐτοὶ οἱ δίκαιοι, τὴν μακροθυμίαν, τὴν πίστιν ποὺ ἔδειχναν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ κλονίζεται ὁ λογισμὸς των ἐξ αἰτίας τῶν ὄσων συνέβαιναν μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ στηρίζοντες τὸ θάρρος των εἰς τὴν δύναμιν ἐκείνου ποὺ ἔδιδε τὰς ὑποσχέσεις, ἔτσι ὑπέφερον ὅλα μὲ πραότητα καὶ μὲ αὐτὰ προώδευαν εἰς τὴν ἀρετὴν. Διότι νὰ καὶ αὐτὸς ὁ δίκαιος, μετὰ ἀπὸ τὰ τόσα ἔτη ποὺ ἐπένθησε τὸν Ἰωσήφ ὡσὰν πεθαμένον, εἶδεν αὐτὸν νὰ κατέχη τὴν βασιλείαν τῆς Αἰγύπτου· καὶ ὁ θαυμάσιος Ἰωσήφ μετὰ τὴν δουλείαν, μετὰ τὴν φυλάκισίν του, μετὰ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, ποὺ ὑπέμεινεν, ἐλάμβανε τὴν ἐξουσίαν ὀλοκλήρου τῆς χώρας. Καὶ ἐὰν θὰ ἠθέλαμεν νὰ ἐξετάσωμεν ὅλας τὰς ἱστορίας ποὺ εὐρίσκονται μέσα εἰς τὴν Γραφήν, θὰ εὕρωμεν νὰ ἔχουν βαδίσει διὰ μέσου τῶν δοκιμασιῶν ὅλους ἐκείνους ποὺ διέπρεψαν εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ ποὺ ἠμπόρεσαν ἔτσι ν' ἀποσπάσουν μεγάλην βοήθειαν ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

Ἐὰν λοιπὸν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀξιωθοῦμεν τῆς εὐνοίας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἃς μὴ στενοχωρούμεθα διὰ τὰς δοκιμασίας, οὔτε νὰ δυσανασχετοῦμεν δι' ἐκεῖνα τὰ κακὰ ποὺ μᾶς εὐρίσκουν εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ χαιρώμεθα καὶ νὰ εὐφραινώμεθα ἐνισχυόμενοι ἀπὸ τὴν πίστιν, γνωρίζοντες, ὅτι ἔτσι πρὸ πάντων θ' ἀπολαύσωμεν μεγάλης προνοίας, ἐὰν φροντίσωμεν ὅλα νὰ τὰ ὑποφέρωμεν μὲ εὐχαριστίαν. Εἶθε δὲ νὰ συμβῇ ὅλοι ἡμεῖς καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ περάσωμεν ἀσκοῦντες τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ὅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΣΤ'

(Γεν. 47, 29 - 48, 20)

«Ἦγγισαν δέ», φησίν, «αἱ ἡμέραι Ἰσραὴλ τοῦ ἀποθανεῖν, καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Ἰωσήφ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· εἰ εὗρηκα χάριν ἐναντίον σου, ὑπόθες 5 τὴν χειρὰ σου ὑπὸ τὸν μηρὸν μου, καὶ ποιήσεις ἐπ' ἐμὲ ἐλεημοσύνην καὶ ἀλήθειαν, τοῦ μὴ με θάψαι ἐν Αἰγύπτῳ· ἀλλὰ κοιμηθήσομαι μετὰ τῶν πατέρων μου· καὶ ἄρεῖς με ἐξ Αἰγύπτου, καὶ θάψεις με ἐν 10 τάφῳ αὐτῶν. Ὁ δὲ εἶπεν· ἐγὼ ποιήσω κατὰ τὸ ρημά σου. Εἶπε δέ· ὁμοσόν μοι. Καὶ ὤμοσεν αὐτῷ. Καὶ προσεκύνησεν Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ».

1. Φέρε καὶ σήμερον τὸ τέλος ἐπιθῶμεν τῇ κατὰ τὸν 15 Ἰακώβ διηγήσει, καὶ ἴδωμεν τίνα ἐστίν, ἃ μέλλον καταλύειν τὸν βίον διατάσσεται. Ἀλλὰ μηδεὶς πρὸς τὴν νῦν τῶν πραγμάτων κατὰστασιν ἀφορῶν ταῦτα ἀπαιτεῖτω παρὰ τῶν τότε δικαίων, ἅπερ νῦν τοὺς πιστοὺς φιλοσοφεῖν προσῆκεν· ἀλλὰ πρὸς τοὺς καιροὺς καὶ τὰ πράγματα κρινέτω. Ταῦτα 20 δὲ ἐπίτηδες ἐπροσημασάμην διὰ τὰ μέλλοντα ὑπὸ τοῦ παιριάρχου τῷ Ἰωσήφ λέγεσθαι. Τίνα δέ ἐσιν, ἀκούσωμεν. «Ἦγγισαν δέ», φησίν, «αἱ ἡμέραι Ἰσραὴλ τοῦ ἀποθανεῖν, καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Ἰωσήφ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· εἰ εὗρηκα χάριν ἐναντίον σου, ὑπόθες τὴν χειρὰ σου ὑπὸ τὸν μηρὸν 25 μου, καὶ ποιήσεις ἐπ' ἐμὲ ἐλεημοσύνην καὶ ἀλήθειαν, τοῦ μὴ με θάψαι ἐν Αἰγύπτῳ· ἀλλὰ κοιμηθήσομαι μετὰ τῶν πατέρων μου· καὶ ἄρεῖς με ἐξ Αἰγύπτου, καὶ θάψεις με ἐν τῷ τάφῳ

ΟΜΙΛΙΑ ΞΣΤ'

(Γεν. 47, 29 - 48, 20)

«Ἐπλησίασαν δὲ αἱ ἡμέραι», λέγει, «ν' ἀποθάνῃ ὁ Ἰσραήλ καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Ἰωσήφ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· ἐὰν ἡῦρα χάριν ἐνώπιόν σου βάλε τὸ χέρι σου κάτω ἀπὸ τὸν μηρόν μου καὶ ὀρκίσου ὅτι θὰ μοῦ κάνῃς τὴν χάριν καὶ ὅτι πράγματι δὲν θὰ μὲ θάψῃς εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ θὰ ἐνταφιασθῶ μαζί μὲ τοὺς πατέρας μου· θὰ μὲ μεταφέρῃς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ θὰ μὲ θάψῃς εἰς τὸν τάφον των. Ἐκεῖνος δὲ εἶπεν· θὰ κάνω ὅ,τι μοῦ εἶπες. Εἶπε δὲ ὁ Ἰακώβ· ὀρκίσου. Καὶ ὠρκίσθη ἔμπροσθέν του. Καὶ ἐπροσκύνησεν ὁ Ἰσραήλ εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του».

1. Ἄς τερματίσωμεν σήμερα τὴν διήγησιν περὶ τοῦ Ἰακώβ καὶ ἃς ἰδοῦμεν ποῖαι εἶναι αἱ ἐντολαὶ ἐκεῖναι ποὺ δίδει πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατόν του. Ἀλλὰ κανεῖς, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἃς μὴ ζητῇ ἀπὸ τοὺς τότε δικαίους, ἐκεῖνα ποὺ τώρα ταιριάζει νὰ σκέπτονται καὶ νὰ κάμνουν οἱ πιστοί, ἀλλ' ἀνάλογα μὲ τίς περιστάσεις νὰ κρίνῃ καὶ τὰ πράγματα. Αὐτὰ δὲ σκόπιμα τὰ ἀνέφερα εἰς τὸ προοίμιον ἐξ αἰτίας ἐκείνων ποὺ πρόκειται νὰ λεχθοῦν ἀπὸ τὸν πατριάρχην εἰς τὸν Ἰωσήφ. Ἄς ἀκούσωμεν δὲ ποῖα εἶναι αὐτά. «Ἐπλησίασαν δὲ», λέγει, «αἱ ἡμέραι ν' ἀποθάνῃ ὁ Ἰσραήλ καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Ἰωσήφ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· ἐὰν ἡῦρα χάριν ἐνώπιόν σου, βάλε τὸ χέρι σου κάτω ἀπὸ τὸν μηρόν μου καὶ εἰλικρινὰ θὰ μοῦ κάνῃς μεγάλην χάριν νὰ μὴ μὲ θάψῃς εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλ' ὅτι θὰ ἐνταφιασθῶ μαζί μὲ τοὺς πατέρας μου· θὰ μὲ μεταφέρῃς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον

αὐτῶν. Ὁ δὲ εἶπε ποιήσω κατὰ τὸ ρῆμά σου. Εἶπε δέ ὁμο-
 λόγος μοι. Καὶ ὤμωσεν αὐτῷ. Καὶ προσεκύνησεν Ἰσραὴλ ἐπὶ
 τὸ ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ». Πολλοὶ τῶν μικροψύχων, ἐπει-
 δὴν παραινῶμεν αὐτοῖς μὴ πολὺν ποιεῖσθαι λόγον περὶ τα-
 5 φῆς, μηδὲ περισπούδαστον προᾶγμα ἡγεῖσθαι τὸ ἀπὸ τῆς ἀλ-
 λοιορίας ἐπὶ τὴν οἰκείαν παιρίδα τῶν τετελευτηκότων τὰ λεί-
 ψανα ἐπανάγειν, ταύτην ἡμῖν προβάλλονται τὴν ἱστορίαν, φά-
 σκοντες, καὶ τὸν παιριάρχην τισαύτην ὑπὲρ τούτου πεποιῆσθαι
 τὴν φρονίδα.

10 Ἀλλὰ προῶτιον μὲν, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, τοῦτο δεῖ λογί-
 ζεσθαι, ὅτι οὐ τισαύτην ἴοιτε τὴν φιλοσοφίαν ἀλητιοῦντι, ὅσιν
 οἱ γὰρ ἔλπεια ὅτι καὶ τοῦτο αὐτὸ οὐχ ἀπλῶς ὁ δίκαιος ἐβου-
 λήθη γενέσθαι, ἀλλ' ἐλπίδας αὐτοῖς χρησιὰς ὑποφαίνων, ὥς
 καὶ αὐτοὶ ὀφείποτε ἐπανήξουσιν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

15 Καὶ ὅτι ταύτης ἕνεκεν τῆς αἰτίας τοῦτο διετάξατο, φανερώ-
 τερον ἡμᾶς διδάσκει ὁ τούτου παῖς φάσκων· «Ἐπισκοπῆ ἐπι-
 σκέπεται ὁ Θεὸς ὑμᾶς, καὶ συνανοίσετε τὰ ὁσιᾶ μου ἐντεῦθεν».

Ἔτι γὰρ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς τὰ μέλλοντα ἐφαντά-
 ζοιτο, ἄκουε αὐτοῦ ἤδη κοίμησιν τὸν θάνατον λέγοντος· φησὶ

20 γάρ, «Κοιμηθήσομαι μετὰ τῶν πατέρων μου». Διὰ τοῦτο καὶ
 Παῦλος ἔλεγε, «Κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ κο-
 μισάμενοι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες καὶ
 ἀσπασάμενοι. Πῶς; Τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς.

Μηδεὶς τοίνυν νομιζέτω μικροψυχίας εἶναι τὴν διάτα-
 25 ξιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ καὶ ἀπὸ τοῦ προσοῦν τὴν μέλ-
 λουσαν αὐτῶν ἔσεσθαι ἐπάροδον, πάσης αἰτίας ἀπολυέτω τὸν

1. Γεν. 50, 24 - 25.

2. Ἑβρ. 11, 13.

καὶ θὰ μὲ θάψῃς εἰς τὸν τάφον αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἰωσήφ εἶπε· θὰ κάνω αὐτὸ ποῦ μοῦ λέγεις. Εἶπε δὲ ὁ Ἰακώβ· ὀρκίσου ἐμπρὸς μου. Καὶ ὠρκίσθη ἐμπρὸς του. Καὶ ἐπροσκύνησεν ὁ Ἰσραὴλ εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του». Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μικροψύχους, ὅταν τοὺς συμβουλεύωμεν νὰ μὴ καταβάλουν πολλὴν φροντίδα διὰ τὴν ταφήν, οὔτε νὰ θεωροῦν περισπούδαστον πρᾶγμα τὴν μετακόμισιν τῶν λειψάνων τῶν ἀποθανόντων ἀπὸ τὴν ξένην χώραν εἰς τὴν ἰδικὴν των πατρίδα, αὐτὴν τὴν ἱστορίαν μᾶς προβάλλουν, λέγοντες, ὅτι καὶ ὁ πατριάρχης τόσον μεγάλην φροντίδα ἔδειξε δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

Ἄλλὰ πρῶτον μὲν, ὅπως προανέφερα, αὐτὸ πρέπει νὰ σκεπτώμεθα, ὅτι δηλαδὴ τότε δὲν ἐχρειάζοντο τόσον μεγάλην φιλοσοφίαν, ὅσῃν χρειάζονται οἱ σημερινοί· ἔπειτα ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ ἐζήτησεν ὁ δίκαιος νὰ γίνῃ ὄχι ἔτσι τυχαῖα, ἀλλ' ἀφήνων νὰ διαφανοῦν εἰς αὐτοὺς κατὰ κάποιον τρόπον ἀγαθαὶ ἐλπίδες, ὅτι καὶ αὐτοὶ κάποτε μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον θὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Καὶ ὅτι δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἔδωσεν αὐτὴν τὴν παραγγελίαν μᾶς τὸ διδάσκει μὲ πῶς φανερόν τρόπον ὁ υἱὸς αὐτοῦ ποῦ λέγει· «Ὅταν ὁ Θεὸς θὰ σᾶς ἐπισκεφθῇ καὶ θὰ σᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, θὰ μεταφέρετε ἀπὸ ἐδῶ καὶ τὰ ὀστά μου»¹. Τὸ ὅτι δὲ ἔβλεπον μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἄκουε αὐτὸν τὸν ἴδιον ποῦ ὀνομάζει ἤδη τὸν θάνατον κοίμησιν· διότι λέγει, «θὰ κοιμηθῶ μαζί μὲ τοὺς πατέρας μου». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Ὅλοι αὐτοὶ ἀπέθαναν μὲ πίστιν, χωρὶς νὰ ἔλαβαν τὰς ὑποσχέσεις, ἄλλὰ τὰς εἶδαν ἀπὸ πολὺ μακρῶς καὶ τὰς ἐχαιρέτησαν καὶ τὰς ἀπεδέχθησαν»². Πῶς; Μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως.

Κανεὶς λοιπὸν ἄς μὴ νομίζῃ ὅτι ἡ παραγγελία αὕτη εἶναι δεῖγμα μικροψυχίας. ἀλλ' ἐξ αἰτίας καὶ τῶν περιστάσεων καὶ τῆς προβλέψεως τῆς ἐπανόδου των εἰς τὴν

δίκαιον. Νῦν μὲν γάρ, ἐπειδὴ τὰ τῆς φιλοσοφίας ἐπειτάθη
 μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, εἰκότως ἂν τις μέμφοιτο
 τῷ τὰ τοιαῦτα ἐπισκῆπτου. Καὶ μὴ ταλανίζετω τὸν ἐπ' ἀλ-
 λοτριᾶς τὸν βίον καταλύσαντα, μηδὲ τὸν ἐπ' ἐρημίας τῆς πα-
 5 ρούσης ζωῆς μεθιστάμενον. Οὐδὲ γὰρ ὁ τοιοῦτος ταλανισμοῦ
 ἄξιος, ἀλλ' ὁ ἐν ἁμαρτίαις τεθνηκώς, καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης,
 καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας, καὶ τῶν ἐπιτηδείων παρόντων τὸν βίον
 καταλύσῃ. Καὶ μὴ μοι τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα ῥήματα καὶ γέλωτος
 γέμοντα καὶ ἀνοίας μεσιὰ λεγέτω τις· ὁ δεῖνα κυρὸς ἀτιμό-
 10 τερον τετελεύτηκεν, οὐδενὸς τῶν γνωρίμων αὐτοῦ παρόντος,
 οὐδὲ τὰ τῆς ταφῆς αὐτοῦ παρασχεῖν δυνηθέντος, ἀλλ' ἐξ ἐ-
 ράγου καὶ πολλῶν τιῶν συνεισενεγκόντων, οὕτω τὰ πρὸς
 τὴν κηδείαν αὐτοῦ παρεσχέθη. Οὐ τοῦτό ἐστιν, ἄνθρωπε, κυ-
 ρὸς ἀτιμότερον τετελευτηκέναι. Τί γὰρ ὁ τοιοῦτος παρεβλά-
 15 βη; Μόνον εἰ τὸ τῆς ἀρετῆς ἔνδυμα μὴ εἶχε περισιέλλον αὐτόν.

Ὅτι γὰρ οὐδὲν τοῦτο λυμαίνεται τὸν ἐνάρετον, μάνθανε
 οἱ οἱ πλείους τῶν δικαίων, τῶν προφητῶν λέγω καὶ τῶν
 ἀποστόλων, πλὴν ὀλίγων, οὐδὲ ἴσμεν ὅπου καιτετέθησαν. Οἱ
 μὲν γὰρ τὴν κεφαλὴν ἀπειμήθησαν, οἱ δὲ καιταλευθέντες
 20 οὕτω τοῦ βίου μειέστησαν, καὶ ἕτεροι μωρίαις καὶ διαφόροις
 τιμωρίαις ἐαυτοὺς ἐκδόντες διὰ τὴν εὐσέβειαν, πάντες ὑπὲρ
 Χριστοῦ ἐμαρτύρησαν· καὶ οὐδεὶς ἂν τολμήσειε περὶ τῶν τοι-
 οῦτων εἰπεῖν, ὅτι ἄτιμος αὐτῶν γέγονεν ὁ θάνατος, ἀλλὰ
 ἀκολουθήσει τῇ θείᾳ Γραφῇ λεγούσῃ, «Τίμιος ἐναντίον Κυ-
 25 ρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ». Καὶ ὥσπερ τὸν τῶν ὁσίων
 θάνατον τίμιον ἐκάθεσεν, οὕτως ἄκουε καὶ τὸν τῶν ἁμαρτω-

Χαναάν πού ἐπρόκειτο νά γίνη εἰς τὸ μέλλον, ἄς ἀπαλλάσση τὸν δίκσιον ἀπὸ κάθε κατηγορίαν. Διότι τώρα μὲν, ἐπειδὴ τὰ κίνητρα τῆς εὐσεβείας ηὐξήθησαν μετὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ, πολὺ εὐλόγα θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ κατηγορήσῃ ἐκεῖνον πού δίνει τέτοιου εἴδους παραγγελίας. Καὶ ἄς μὴ τσανίζῃ ἐκεῖνον πού ἐτερμάτισε τὴν ζωὴν του, ἐνῶ εἶναι ὀλομόναχος. Διότι οὔτε αὐτὸς εἶναι ἄξιος ταλανισμοῦ, ἀλλ' ἐκεῖνος πού ἔχει πεθάνει μέσα εἰς τὴν ἀμορτίαν, καὶ ἂν ἀκόμη τελειώσῃ τὴν ζωὴν του ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην, καὶ ἂν ἀκόμη μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι παρόντες οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι του. Καὶ ἄς μὴ μοῦ λέγῃ κανεὶς τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα λόγια, πού εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ γέλωτα καὶ ἀπὸ ἀνοησίας· ὁ τάδε ἐπέθανε χειρότερα καὶ ἀπὸ σκύλον, χωρὶς νὰ εἶναι κανεὶς ἀπὸ τοὺς γνωστούς του παρῶν, καὶ οὔτε ἤμπόρεσε νὰ τοῦ παράσχῃ κανεὶς τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ταφήν, ἀλλ' ἀφοῦ ἐσυγκέντρωσαν μέ ἔρανον καὶ ἐπρόσφεραν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἔτσι τοῦ παρεσχέθησαν τὰ τῆς κηδείας. Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ τρόπος θανάτου, ἄνθρωπε, χειρότερος τοῦ θανάτου τοῦ σκύλου. Διότι εἰς τί ἐβλάβη αὐτός; Μόνον ἐὰν δὲν εἶχε τὸ ἔνδυμα τῆς ἀρετῆς νὰ τὸν νεκροστολίσῃ.

Πράγματι τὸ ὅτι αὐτὸ καθόλου δὲν βλάπτει τὸν ἐνάρετον, γνῶριζε ὅτι οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς δικαίους, ἐννοῶ ἀπὸ τοὺς προφήτας καὶ τοὺς ἀποστόλους, ἐκτὸς ἀπὸ ὀλίγους, δὲν γνωρίζομεν οὔτε πού ἐτοποθετήθησαν. Διότι ἄλλοι μὲν ἀπεκεφαλίσθησαν, ἄλλοι δὲ ἐλιθοβολίσθησαν καὶ ἔτσι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν ζωὴν, καὶ ἄλλοι, ἀφοῦ παρέδωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς διαφόρους καὶ ἀμετρήτους τιμωρίας, ἔτσι ὅλοι ἐμαρτύρησαν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ· καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ τολμήσῃ νὰ εἰπῇ δι' αὐτούς, ὅτι ὑπῆρξεν ἄτιμος ὁ θάνατός των, ἀλλὰ θ' ἀκολουθήσῃ τὴν θείαν Γραφήν πού λέγει· «Εἶναι τίμιος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ἀφωσιωμένων εἰς αὐτόν»³. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὠνόμασε τίμιον τὸν θάνατον τῶν ὁσίων, ἔτσι

λῶν πονηρὸν καλοῦντος τὸν θάνατον. «Θάνατος» γὰρ, φησὶν, «ἀμαρτωλῶν πονηρός». Ὡστε καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας τις καταλύση τὸν θίον, καὶ γυναικὸς καὶ παιδίων παρόντων, καὶ ἐπιτηδείων καὶ γρωρίμων παρεσιῶτων, ἀρετῆς δὲ ἔρημος τυγγάνη, πονηρὸς ἂν εἶη ὁ τοῦτου θάνατος. Οὕτω καὶ ἐπ' ἀλλοτριίας, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κείμενος· καὶ τί λέγω ἐπ' ἀλλοτριίας, καὶ τοῦ ἐδάφους; καὶ ληστιαῖς περιπέση, καὶ θηρίων κατὰθρομα γένηται ὁ τὴν ἀρετὴν κεκτημένος, τίμιος ἂν εἶη ὁ θάνατος τοῦτου. Εἶπε γὰρ μοι, ὁ τοῦ Ζαχαρίου ποῖς οὐ τὴν κεφαλὴν ἀπειμήθη; Στέφανος δὲ ὁ πρῶτος τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον ἀναδησάμενος, οὐχὶ καταλευσθεὶς οὕτω τὸν θίον κατέλυσε; Παῦλος δὲ καὶ Πέτρος οὐχὶ ὅς μὲν ἀποτιμηθεὶς, ὅς δὲ ἀπ' ἐναντίας τῷ Δεσπότῃ τοῦ σιαυροῦ τὴν τιμωρίαν δεξάμενος, οὕτω μετέστη τῆς παρουσίας ζωῆς; Οὐχὶ διὰ τοῦτο μέγιστα πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἄδονται καὶ ἀνακηρύττονται;

2. Ταῦτα δὲ ἅπαντα ἀναλογιζόμενοι, μήτε τοὺς ἐπὶ τῆς ξένης τελευτῶντας ταλανίζωμεν, μήτε τοὺς ἐπὶ τῆς οἰκίας καταλύοντας τὸν θίον μακαρίζωμεν, ἀλλὰ τῷ τῆς θείας Γραφῆς κανόνι κατακολουθοῦντες, καὶ τοὺς ἐν ἀρετῇ βεβιωκότας καὶ οὕτω μεθισταμένους μακαρίζωμεν, καὶ τοὺς ἐν ἁμαρτίαις τελευτῶντας ταλανίζωμεν. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἐνάρετος εἰς θελτίονα ζωὴν μεθίσταται τῶν πόνων τὰς ἀμοιβὰς κομιζόμενος, οὕτως ὁ ταύτης ἔρημος ὢν, ἀρχὰς καὶ προσίμια τῶν τιμωριῶν ἤδη δεχόμενος, καὶ τὰς εὐθύνas τῶν πεπραγμέ-

ἄκουε πού ὀνομάζει πονηρόν τόν θάνατον τῶν ἁμαρτωλῶν. Διότι λέγει, «Ὁ θάνατος τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι πονηρός»¹. Ὡστε καί ἂν ἀκόμη κανεῖς τελειώση τήν ζωήν του εἰς τήν οἰκίαν του καί εἶναι παρόντες ἡ γυναῖκα του καί τὰ παιδιά του καί παρευρίσκονται οἱ συγγενεῖς καί οἱ γνωστοί του, ἀλλ' εἶναι γυμνός ἀπό ἀρετήν, ὁ θάνατος αὐτοῦ θά ἤμποροῦσε νά θεωρηθῇ ἄτιμος. Κατά τόν ἴδιον τρόπον καί ἂν ἀκόμη τελειώση κανεῖς τήν ζωήν του εἰς ξένην χώραν, καί ἂν ἀκόμη ξαπλωμένος ἐπάνω εἰς τὸ ἔδαφος· καί διατί λέγω εἰς ξένην χώραν καί ἐπάνω εἰς τὸ ἔδαφος; καί ἂν ἀκόμη περιπέση εἰς ληστάς, καί ἂν ἀκόμη καταβροχθισθῇ ἀπό τὰ θηρία ἐκεῖνος πού εἶναι ἐνάρετος, τίμιος θεωρεῖται ὁ θάνατος αὐτοῦ. Διότι εἶπέ μου, δέν ἀπεκεφαλίσθη ὁ υἱός τοῦ Ζαχαρίου; Ὁ Στέφανος δέ, πού ἐφόρεσε πρῶτος τόν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, δέν ἐλιθοβολήθη καί ἐτερμάτισεν ἔτσι τήν ζωήν του; Ὁ Παῦλος δέ καί ὁ Πέτρος δέν ἔφυγαν ἀπό τήν παροῦσαν ζωήν, ἀφοῦ ὁ μὲν ἕνας ἀπεκεφαλίσθη, ὁ δέ δεύτερος ἐδέχθη τήν τιμωρίαν τοῦ δια σταυροῦ θανάτου κατά τρόπον ἀντίθετον μέ τόν θάνατον τοῦ Κυρίου; Δέν συμβαίνει δι' αὐτό πρό πάντων νά ἐξυμνοῦνται καί νά ἀνακηρύσσωνται εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης;

2. Σκεπτόμενοι λοιπόν ὅλα αὐτά, ἄς μὴ ταλανίζωμεν οὔτε ἐκείνους πού πεθαίνουν εἰς ξένην χώραν, οὔτε νά μακαρίζωμεν ἐκείνους πού τελειώνουν τήν ζωήν των εἰς τήν οἰκίαν, ἀλλ' ἀκολουθοῦντες τόν κανόνα τῆς θείας Γραφῆς καί νά μακαρίζωμεν ἐκείνους πού ἔζησαν ἐνάρετα καί ἔφυγαν ἔτσι ἀπό τήν ἐδῶ ζωήν εἰς τήν ἄλλην, καί νά ταλανίζωμεν ἐκείνους πού πεθαίνουν ἁμαρτωλοί. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἐνάρετος μεταβαίνει εἰς καλυτέραν ζωήν λαμβάνων ὡς βραβεῖον τὰς ἀμοιβάς τῶν κόπων του, ἔτσι καί ἐκεῖνος πού εἶναι γυμνός ἀπό τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, δεχόμενος ἤδη τὰς ἀρχάς καί τὰ προοίμια τῶν τιμωριῶν καί λογοδοτῶν διὰ τὰς πράξεις του, περιβάλλεται μέ ἀ-

ρων ἀπαιτούμενος, ἀνηκέστοις περιβάλλεται κακοῖς. Διὸ χοῖ-
 ταῦτα ἐννοοῦντας ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, καὶ καθάπερ ἐν πα-
 λαίσιρα ἐπὶ τοῦ παρόντος βίου ἀγωνίζεσθαι, ἵνα μετὰ τὸ λυ-
 θῆναι τὸ θέατρον, λαμπρὸν ἀναδήσασθαι δυνηθῶμεν τὸν σιέ-
 5 φραγον καὶ μὴ ἀνόνητα μεταμελώμεθα. Ἔως γὰρ οὔτου ἐνέ-
 στηκεν ὁ ἀγὼν, δυνατὸν ἔστιν, εἰ βουληθείημεν, καὶ τὴν ρα-
 θυμίαν ἀποτινάξασθαι, καὶ τῆς ἀρετῆς ἀντέχεσθαι, ἵνα καὶ
 τῶν ἀποκειμένων στεφάνων ἐπιτυχεῖν δυνηθῶμεν. Ἄλλ' εἰ
 δοκεῖ, λοιπὸν ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου.

10 Ἐπιδὴ γὰρ ἐπέσκηψε τῷ παιδί περὶ τῆς ταφῆς καὶ εἶ-
 πεν Ἰωσήφ, «Ἐγὼ ποιήσω κατὰ τὸ ρῆμά σου», φησὶν, «Ὁμο-
 σὸν μοι. Καὶ ὤμοσεν αὐτῷ. Καὶ προσκύνησεν Ἰσραὴλ τὸ ἄ-
 κρον τῆς ράβδου αὐτοῦ». Ὅρα τὸν γέροντα, τὸν πρεσβύτην,
 τὸν παιτιάρχην διὰ τῆς προσκυνήσεως τὴν εἰς τὸν Ἰωσήφ
 15 τιμὴν ἐπιδεικνύμενον, καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν πληροῦντι-
 νῦν τοῦ δράματος τὴν ἔκθασιν. «Ἠνίκα» γὰρ «διηγῆσαιτο αὐ-
 τῷ ὁ Ἰωσήφ τὸ ὄραμα, Εἶπε», φησὶν, «ἄρα γε ἐλθόντες ἐγώ
 τε καὶ ἡ μήτηρ σου προσκυνήσομέν σοι ἐπὶ τὴν γῆν;». Ἄλλ'
 ἴσως εἶποι τις ἄν' καὶ πῶς ἐξῆλθε τὸ ὄναρ τῆς μητρὸς προσι-
 20 πελθούσης, καὶ μὴ προσκυνησάσης τὸν παῖδα; Ἔθος αἰεὶ τῆ
 Γραφῆ ἀπὸ τοῦ κυριωτέρου τὸ πᾶν δηλοῦν. Ἐλεῖ οὖν «Κε-
 φαλή τῆς γυναικὸς ὁ ἀνήρ», «Καὶ ἔσοντα», φησὶν, «οἱ δύο
 εἰς σάρκα μίαν», τῆς κεφαλῆς προσκυνησάσης, δηλονότι καὶ
 τὸ σῶμα ἅπαν ταύτη εἶπειο. Εἰ γὰρ ὁ πατήρ τοῦτο πεποίηκε,
 25 πολλῷ μᾶλλον κάκεινη, εἰ μὴ τῆς ζωῆς προσεξηρασθῆ, τοῦτο
 πεποίηκεν ἄν'. «Καὶ προσεκύνησε», φησὶν, ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς
 ράβδου αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Πίστει Ἰου-
 κῶδ ἀποθνήσκων ἕκαστον τῶν υἱῶν Ἰωσήφ εὐλόγησε, καὶ

5. Γεν. 37, 10.

6' Α' Κορ. 11, 3.

7. Γεν. 2, 24.

θεράπευτα κακά. Διὰ τοῦτο πρέπει, ἀναλογιζόμενοι αὐτά, νὰ φροντίζωμεν ν' ἀσκοῦμεν τὴν ἀρετὴν, καὶ ν' ἀγωνιζώμεθα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ὡσὰν ἀκριβῶς εἰς παλαίστραν, ὥστε μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ θεάτρου, νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ φορέσωμεν λαμπρὸν τὸν στέφανον καὶ νὰ μὴ μετανοιώσωμεν ἀνώφελα. Διότι ἐν ὧσιν συνεχίζεται ὁ ἀγὼν, εἶναι δυνατόν, ἐὰν θελήσωμεν, καὶ τὴν ραθυμίαν ν' ἀποτινάξωμεν καὶ νὰ ἐπιδοθοῦμεν εἰς τὴν ἀρετὴν, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τοὺς στεφάνους ποὺ ἐπιφυλάσσονται διὰ τοὺς ἐναρέτους. Ἄλλ' ἐὰν θέλετε ἄς ἐπανέλθωμεν πλέον εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου.

Ὅταν λοιπὸν ἔδωσεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ τὰς παραγγελίας τὰς σχετικὰς μετὰ τὴν ταφὴν καὶ εἶπεν ὁ Ἰωσήφ, «Θὰ κάνω αὐτὸ ποῦ μοῦ εἶπες», λέγει ὁ Ἰακώβ, «Ὁρκίσου εἰς ἐμένα. Καὶ ὠρκίσθη εἰς αὐτόν. Καὶ ἐπροσκύνησεν ὁ Ἰσραὴλ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του». Πρόσεχε τὸν γέροντα, τὸν πρεσβύτερον, τὸν πατριάρχην νὰ ἐκδηλώνη τὴν τιμὴν εἰς τὸν Ἰωσήφ μετὰ τὴν προσκύνησίν του καὶ μετὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ αὐτὰς νὰ ἐκπληρώνη τώρα τὴν ἔκβασιν τοῦ ὄραματος. Διότι, «Ὅταν ὁ Ἰωσήφ διηγήθη εἰς αὐτόν τὸ ὄραμα, εἶπε», λέγει ὁ Ἰακώβ, «μήπως λοιπὸν θὰ ἔλθωμεν ἐγὼ καὶ ἡ μητέρα σου νὰ σὲ προσκυνήσωμεν μέχρις ἐδάφους;»⁵. Ἄλλ' ἴσως θὰ ἠμποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῇ καὶ πῶς ἐπαληθεύθη τὸ ὄνειρον, ἀφοῦ ἡ μητέρα του εἶχεν πεθάνει ἀπὸ πρὶν καὶ δὲν ἐπροσκύνησε τὸν υἱὸν της; Συνηθίζει πάντοτε ἡ Γραφή νὰ δηλώνη τὸ πᾶν ἀπὸ τὸ κυριώτερον. Ἐπειδὴ λοιπὸν «Κεφαλὴ τῆς γυναικὸς εἶναι ὁ ἄνδρας»⁶, «καὶ θὰ εἶναι», λέγει, «οἱ δύο ἓνα σῶμα»⁷, ἀφοῦ ἐπροσκύνησεν ἡ κεφαλὴ, φυσικὸν εἶναι ὅτι ἠκολούθησεν αὐτὴν καὶ ὅλον τὸ σῶμα. Διότι, ἐὰν ὁ πατέρας τὸ ἔκαμεν αὐτό, πολὺ περισσότερον καὶ ἐκείνη θὰ τὸ ἔκαμεν, ἐὰν δὲν προηρπάζετο ἀπὸ τὴν ζωὴν. «Καὶ ἐπροσκύνησε», λέγει, «εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Μέ πιστὶν ὁ Ἰακώβ ὅταν ἐπέθαιενεν ἠύλόγησε τὸν καθένα

προτεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ». Ὅρας ὅτι καὶ τοῦτο αὐτὸ πίσει ἐποίει, προορῶν ὅτι βασιλικοῦ γένους γενήσεται ὁ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τεχθεὶς;

Ἐπεὶ οὖν ἐπέταξεν, ἅπερ ἐβούλετο, τῷ παιδί, μετ' οὐκ
5 πολὺ, φησί, «μαῦδων Ἰωσήφ, ὅτι ἐνοχλεῖται ὁ πατήρ αὐτοῦ», ὅτι ἐπὶ θύραις ἐστὶ τοῦ θανάτου, ὅτι ἤγγισαν τῆς τελευτῆς αἱ ἡμέραι, «λαθὼν τοὺς δύο υἱούς, ἦλθε πρὸς Ἰακώβ. Ἀπηγγέλη δὲ τοῦτο τῷ Ἰακώβ, καὶ ἐνισχύσας Ἰσραὴλ ἐκάθισεν ἐπὶ τὴν κλίνην». Ὅρα πῶς ἡ περὶ τὸν παῖδα φιλοσοφία
10 τὸν πρεσβύτερον ἐνεύρου, καὶ ἡ προθυμία ἐνίκα τὴν ἀσθένειαν. Ἀκούσας γὰρ αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, φησὶν, «Ἐκάθισεν ἐπὶ τὴν κλίνην». Καὶ ἰδὼν αὐτόν, τὴν πατρικὴν φιλοσοφίαν περὶ αὐτόν ἐπιδείκνυται, καὶ ἐπειδὴ ἔμελλε τελευτᾶν, τῇ εὐλογίᾳ τῇ παρ' αὐτοῦ τειχίζει τοὺς παῖδας, μεγίστην αὐτοῖς ταύτην
15 περιουσίαν καταλιμπάνων, καὶ πλοῦτιον μηδέποτε δαπανηθῆναι δυνάμενον. Καὶ ὅρα πῶς ἄρχεται. Πρῶτον διηγεῖται τὴν τιμὰ τοῦ Θεοῦ γεγενημένην εἰς αὐτόν εὐνοίαν, καὶ τότε τὰς εἰς τοὺς παῖδας εὐλογίας ποιεῖται, καὶ φησιν «Ὁ Θεός μου ὤφθη μοι ἐν Λουζᾶ ἐν γῆ Χαναάν, καὶ εὐλόγησέ με, καὶ εἶ-
20 πέ μοι ἐγὼ ἀύξανῶ σε καὶ πληθυνῶ σε καὶ ποιήσω σε εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν, καὶ δώσω σοι τὴν γῆν ταύτην καὶ τῷ σπέρματί σου μετὰ σὲ εἰς κατὰσχεσιν αἰώνιον».

Ἐπήγγελαί μοι, φησὶν, ὁ Θεός, ἡνίκα ἐν Λουζᾶ ὤφθη μοι, τοσοῦτον πληθῆναί μοι τὸ σπέρμα, ὡς συναγωγὰς ἐθνῶν
25 γενέσθαι ἐξ αὐτοῦ, καὶ τὴν γῆν δὲ ταύτην ἐμοὶ καὶ τῷ σπέρματί μου δώσειν ὑπέσχετο. «Νῦν οὗτοι οἱ δύο υἱαί σου, οἱ

ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ἐπροσκύνησεν εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του»*. Βλέπεις ὅτι καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἔκαμνε μὲ πίστιν, προβλέπων ὅτι θὰ εἶναι βασιλικοῦ γένους αὐτὸς ποὺ θὰ γεννηθῆ ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ;

Ἄφοῦ λοιπὸν παρήγγειλεν ὁ Ἰακώβ εἰς τὸ παιδί του ἐκεῖνα ποὺ ἤθελε, μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον, λέγει, «ὅταν ἔμαθεν ὁ Ἰωσήφ, ὅτι ὁ πατέρας του ἀσθενεῖ πολὺ βαριά, ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου, ὅτι ἐπλησίασεν ἡ ἡμέρα τοῦ τέλους του, «Ἄφοῦ ἔλαβε τοὺς δύο υἱοὺς του, ἦλθε πρὸς τὸν Ἰακώβ. Ἀνηγγέλθη αὐτὸ εἰς τὸν Ἰακώβ, καὶ ἐνδυναμωθεὶς ὁ Ἰσραὴλ ἐσηκώθη καὶ ἐκάθισεν εἰς τὴν κλίνην του». Πρόσεχε πῶς ἡ φιλοστοργία πρὸς τὸν υἱὸν ἐνδυνάμωσε τὸν γέροντα καὶ ἡ προθυμία ἐνικοῦσε τὴν ἀσθένειαν. Διότι, λέγει, ὅταν ἤκουσεν ὅτι ἦτο ἐκεῖ παρών, «ἐσηκώθη καὶ ἐκάθισεν εἰς τὴν κλίνην του». Καὶ ὅταν τὸν εἶδεν, φανερώνει τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν του πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ πεθάνῃ, περιτειχίζει τὰ παιδιά του μὲ τὴν εὐλογίαν του, ἀφήνων αὐτὴν εἰς αὐτοὺς ὡς τὴν πιὸ μεγάλην περιουσίαν καὶ πλοῦτον, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ δαπανηθῆ. Καὶ πρόσεχε πῶς ἀρχίζει. Πρῶτα διηγεῖται τὴν εὐνοίαν ποὺ ἐξεδήλωσεν ὁ Θεὸς πρὸς αὐτὸν καὶ μετὰ εὐλογεῖ τὰ παιδιά του, καὶ λέγει· «Ὁ Θεὸς μου ἐφανερώθη εἰς ἐμένα εἰς τὴν Λουζᾶ τῆς γῆς Χανασὰν καὶ μὲ εὐλόγησε καὶ μοῦ εἶπε· θὰ σὲ αὐξήσω καὶ θὰ σὲ πληθύνω καὶ θὰ σὲ κάνω γενάρχην πολλῶν ἐθνῶν, καὶ θὰ σοῦ δώσω αὐτὴν τὴν γῆν καὶ μετὰ ἀπὸ ἐσένα εἰς τοὺς ἀπογόνους σου διὰ νὰ τὴν ἔχουν αἰώνια».

Μοῦ ὑπεσχέθη, λέγει, ὁ Θεός, ὅταν ἐφανερώθη εἰς ἐμένα ἐνῶ εὐρισκόμουν εἰς τὴν Λουζᾶ, ὅτι τόσον πολὺ θὰ πληθύνῃ τοὺς ἀπογόνους μου, ὥστε νὰ προέλθουν ἀπὸ αὐτοὺς πληθὸς ἐθνῶν, καὶ ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν γῆν εἰς ἐμένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους μου. «Τώρα αὐτοὶ οἱ δύο υἱοὶ σου, ποὺ τοὺς ἀπέκτησες εἰς τὴν Αἴγυπτον,

γεγόμενοί σοι ἐν Αἰγύπτῳ, ἐμοί εἰσιν Ἐφραΐμ καὶ Μανασσῆς, ὡς Ρουβὴν καὶ Συμεὼν, ἔσομαι μοι». Τούτους, φησὶν, οὓς ἔοχες πρὸ τῆς παρουσίας τῆς ἐμῆς, ἐγὼ εἰς τὸν τῶν ἐμῶν τέκνων ἀριθμὸν εἰσποιοῦμαι, καὶ ὁμοίως τοῖς ἐξ ἐμοῦ τεχθεῖσι τῆς πατρὸς ἐμοῦ εὐλογίας ἀπολαύσουσι. «Τὰ δὲ εἰς τὸ ἐξῆς

5 ἔκγονα, ὅσα ἂν γεννήσῃς μετὰ ταῦτα, σοὶ ἔσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν κληθήσονται ἐν τοῖς ἐκείνων κλήροις. Ἴσθι δὲ ὅτι καὶ ἡ μήτηρ σου Ραχήλ, ἠνίκα ἤγγισα εἰς τὴν Βηθλέεμ, ἀπέθανε, καὶ κατώρυξα αὐτὴν ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ἵπποδρόμου. Καὶ ἰδὼν τοὺς υἱοὺς Ἰωσήφ εἶπε τίνας

10 σοι οὗτοι; Καὶ εἶπεν υἱοὶ μου, οὓς ἔδωκέ μοι ὁ Θεός. Καὶ εἶπεν Ἰακώβ· προσάγαγέ μοι αὐτούς, ἵνα εὐλογήσω αὐτούς. Καὶ ἤγγισεν αὐτούς πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐφίλησεν αὐτούς καὶ περιέλαβεν αὐτούς».

Ὅρα μοι τὸν προσδύτην, ὅπως σπεύδει καὶ ἐπείγεται εὐ-

15 λογῆσαι τοὺς παῖδας τοῦ Ἰωσήφ. «Καὶ ἤγγισεν αὐτούς», φησί, πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐφίλησεν αὐτούς, καὶ περιέλαβεν αὐτούς, καὶ εἶπε πρὸς Ἰωσήφ· ἰδοὺ τοῦ προσώπου σου οὐκ ἐστειροθήτην, καὶ ἰδοὺ ἔδειξέ μοι ὁ Θεός καὶ τὸ σπέρμα σου». Μεγάλα μοι, φησί, παρέσχεν ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, καὶ πλέ-

20 ον ἢ προσεδόκησα· μᾶλλον δὲ ἄπερ οὐδέποτε προσεδόκησα. Οὐ γὰρ μόνον τοῦ προσώπου σου οὐκ ἐστειροθήτην, ἀλλ' ἰδοὺ καὶ τοὺς ἐκ σοῦ τεχθέντας ἐθεασάμην. «Καὶ ἐξήγαγεν αὐτούς», φησὶν, «Ἰωσήφ ἀπὸ τῶν γονάτων αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς». Ὅρα καὶ τοὺς παῖ-

25 δας πῶς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἐπαίδευσε τὴν ὀφειλομένην τιμὴν ἀπονέμειν τῷ προσδύτῃ. Καὶ λαβὼν, φησὶν, Ἰω-

εἶναι ἰδικοὶ μου· ὁ Ἐφραὶμ καὶ ὁ Μανασσῆς θὰ εἶναι εἰς ἑμένα ὡσάν ὁ Ρουβὴν καὶ Συμεών». Αὐτοὺς, λέγει, πού τοὺς ἀπέκτησες πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸν μου ἐδῶ, ἐγὼ τοὺς ἀπαριθμῶ μεταξὺ τῶν ἰδικῶν μου τέκνων καὶ θ' ἀπολαύσουν τὰς εὐλογίας μου ὅμοια μὲ ἐκεῖνα πού ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἑμένα. «Τὰ δὲ ἐν συνεχείᾳ τέκνα ὅσα θὰ γεννήσης μετὰ ἀπὸ αὐτά, θὰ εἶναι ἰδικὰ σου· θὰ ἔχουν τὸ ὄνομα αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν καὶ θὰ κληθοῦν νὰ λάβουν μέρος εἰς τοὺς κλήρους αὐτῶν. Γνώριζε δὲ ὅτι καὶ ἡ μητέρα σου ἡ Ραχήλ ἀπέθανε ὅταν ἐπλησίασα εἰς τὴν Βηθλεέμ, καὶ τὴν ἔθαψα εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἵπποδρόμου. Καὶ ὅταν εἶδε τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰωσήφ εἶπε· Τί σχέσιν ἔχουν αὐτοὶ μὲ ἐσένα; Καὶ εἶπεν· εἶναι υἱοὶ μου, πού μοῦ τοὺς ἔδωσεν ὁ Θεός. Καὶ εἶπεν ὁ Ἰακώβ· Ὁδήγησέ τους πλησίον μου διὰ νὰ τοὺς εὐλογήσω. Καὶ τοὺς ὠδήγησε πλησίον του. Ἐφίλησεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀγκάλιασε».

Πρόσεχε σὲ παρακαλῶ τὸν γέροντα, πῶς βιάζεται καὶ ἐπείγεται νὰ εὐλογήσῃ τὰ παιδιὰ τοῦ Ἰωσήφ. «Καὶ τοὺς ἐπλησίασε», λέγει, «πρὸς αὐτὸν. Ἐφίλησεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀγκάλιασε καὶ εἶπε πρὸς τὸν Ἰωσήφ· Νὰ δὲν ἐστερήθην τοῦ προσώπου σου καὶ ἀκόμη ὁ Θεός μοῦ ἔδειξε καὶ τοὺς ἀπογόνους σου». Μεγάλα, λέγει, πράγματα μοῦ ἐχάρισεν ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐπερίμενα· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνα πού δὲν τὰ ἐπερίμενα ποτέ. Διότι ὄχι μόνον δὲν ἐστερήθην τοῦ προσώπου σου, ἀλλὰ νὰ εἶδα καὶ αὐτοὺς πού ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἐσένα. «Καὶ ἐπῆρε», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ αὐτοὺς ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ γόνατα αὐτοῦ καὶ ἐπροσκύνησαν τὸν Ἰακώβ κλίνοντες τὸ πρόσωπον μέχρι τοῦ ἐδάφους». Πρόσεχε καὶ τὰ παιδιὰ πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα θήματα τῆς ζωῆς των τὰ ἐδίδαξε νὰ ἀπονέμουν τὴν ὀφειλομένην τιμὴν εἰς τὸν γέροντα. Καὶ τοὺς ἐπῆρε, λέγει, ὁ Ἰωσήφ καὶ τοὺς ὠδήγησε πλησίον του, σύμφωνα μὲ τὴν σειρὰν

σὴν κατὰ τὴν τῶν πρωτοτόκων προεδρίαν προσήγαγε τὸν Μανασσῆ, καὶ τότε τὸν Ἐφραΐμ.

3. Ἐνταῦθά μοι ὄρα τὸν δίκαιον τοὺς μὲν τοῦ σώματος ὀφθαλμοὺς ἤδη ὑπὸ τοῦ γήρως λοιπὸν ἀσθενεῖς κεκτημένον
 5 («Ἐβαρυνώπησαν» γὰρ «οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ γήρως, καὶ οὐκ ἠδύνατο βλέπειν»), τοὺς δὲ τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς ἐρρωμένους ἔχοντα, καὶ τῇ πίστει τὰ μέλλοντα ἤδη προσορῶν-
 10 τὰ. Οὐδὲ γὰρ ἀνασχόμενος τοῦ Ἰωσήφ, ἀλλὰ ἐναλλάξας τὰς χεῖρας εὐλογῶν, τὴν προεδρίαν εἰς τὸν νέον ἐποιήσαιο, προ-
 15 τάξας τὸν Ἐφραΐμ τοῦ Μανασσῆ. Καί φησιν· «Ὁ Θεός, ᾧ εὐηρέσισαν οἱ πατέρες μου». Σκόπει ταπεινοφροσύνην τοῦ παιριάρχου, ὄρα ψυχὴν φιλόθεον. Οὐκ ἐτόλμησεν εἰπεῖν ὁ Θεός ᾧ εὐηρέσισα· ἀλλὰ τί; «Ὁ εὐηρέσισαν οἱ πατέρες μου». Εἶδες εὐγνώμονα ψυχὴν; καίτοι πρὸ μικροῦ διηγούμε-
 20 νος ἔλεγεν, ὅτι «Ἐν Λουζᾶ ὤφθη μοι, καὶ ὑπέσχετο δώσειν ἔμοι καὶ τῷ σπέρματί μου πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν ποιήσειν τὸ σπέρμα μου». Καὶ οὕτως ἐναργῆ ἔχων τὰ δείγματα τῆς περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ εὐνοίας, ἔτι κατεσιωπημένην εἶχε τὴν διάνοιαν, καὶ φησιν· «Ὁ Θεός, ᾧ εὐηρέσισαν
 25 οἱ πατέρες μου ἐνώπιον αὐτοῦ, Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ». Εἶτα πάλιν «Ὁ Θεός ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου».

Σκόπει καὶ διὰ τούτου πάλιν τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν. Οὐ λέγει τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἀλλὰ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν γεγενημένα διηγεῖται, καὶ φησιν· «Ὁ
 25 τρέφων με ἐκ νεότητός μου ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης». Αὐτὸς γὰρ ἐσιν ὁ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τοῦ παρόντος τὰ καὶ ἐμὲ οἰκονομήσας. Οὕτω καὶ πρόην ἔλεγεν· «Ἐν γὰρ τῇ ράβδῳ μου ταύτῃ διέβην τὸν Ἰορδάνην, καὶ ἰδοὺ νῦν γέγονα εἰς δύο

τῆς γεννήσεώς των, πρῶτα τὸν Μανασσῆ καὶ εἰς τὴν συνέχειαν τὸν Ἐφραΐμ.

3. Ἐδῶ σὲ παρακαλῶ πρόσεχε τὸν δίκαιον, ποῦ ἔχει μὲν ἤδη ἐξησθηνμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος ἐξ αἰτίας τῶν γηρατειῶν (Διότι λέγει, «ἐξησθένησαν οἱ ὀφθαλμοί του ἐξ αἰτίας τῶν γηρατειῶν καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ βλέπῃ»), ἀλλ' ἔχει ὑγιεστάτους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας καὶ μὲ τὴν πίστιν προβλέπει ἤδη τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Διότι δὲν ἐτήρησε τὴν σειρὰν μὲ τὴν ὁποίαν τοὺς ὠδήγησεν ὁ Ἰωσήφ, ἀλλὰ διασταυρώσας τὰ χέρια του καὶ εὐλογήσας αὐτοὺς ἔδωσε τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν νέον, προτάξας τὸν Ἐφραΐμ τοῦ Μανασσῆ. Καὶ λέγει «Ὁ Θεός, τὸν ὁποῖον εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου». Πρόσεχε ταπεινοφροσύνην τοῦ πατριάρχου, πρόσεχε ψυχὴν φιλόθεον. Δὲν ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ, ὁ Θεός, τὸν ὁποῖον εὐηρέστησα· ἀλλὰ τί λέγει; «Τὸν ὁποῖον εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου». Εἶδες εὐγνώμονα ψυχὴν; ἂν καὶ βέβαια πρό ὀλίγου διηγούμενος ἔλεγεν, ὅτι «ἐφανερώθη εἰς ἐμένα εἰς τὴν Λουζᾶ καὶ ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ ὅλην τὴν γῆν εἰς ἐμένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους μου καὶ ὅτι θ' αὐξήσῃ τοὺς ἀπογόνους μου εἰς πλῆθος ἐθνῶν». Καὶ ἂν καὶ εἶχε τὸσον καθαρὰ τὰ δείγματα τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν, ὅμως εἶχεν ἀκόμη συνεσταλμένην τὴν διάνοιάν του, καὶ λέγει «Ὁ Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφάνησαν εὐάρεστοι οἱ πατέρες μου, ὁ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ». Ἐπειτα πάλιν «Ὁ Θεός ποῦ μὲ τρέφει ἀπὸ τὴν νεότητά μου».

Πρόσεχε πάλιν καὶ μὲ αὐτό τὴν ὑπερβολικὴν εὐγνωμοσύνην του. Δὲν ἀναφέρει τὴν ἰδικὴν του ἀρετὴν, ἀλλὰ διηγεῖται τὰ ὅσα ἔκαμεν ὁ Θεός εἰς αὐτόν καὶ λέγει «Ὁ ὁποῖος μὲ τρέφει ἀπὸ τὴν νεότητά μου ἕως αὐτὴν τὴν ἡμέραν». Αὐτὸς δηλαδὴ εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἐρρύθμισε τὰ τῆς ζωῆς μου ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι σήμερα. Ἔτσι καὶ προηγουμένως ἔλεγε «Μὲ αὐτὴν λοιπὸν τὴν ράβδον μου ἐπέρασα τὸν Ἰορδάνην, καὶ νὰ τώρα ἔγινε κύριος δύο

παρεμβολάς». Καὶ νῦν τὸ αὐτὸ πάλιν ἑτέροις ῥήμασι φησιν·
 «Ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ὁ ἄγ-
 γελος ὁ ρυθόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν». Εὐχαρίστων
 γνώμης τὰ ῥήματα, φιλοθέου ψυχῆς καὶ ἐχούσης ἐναύλους
 5 τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας τῇ μνήμῃ. Ἐκεῖνος, φησὶν, ὃ οἱ
 πατέρες μου εὐηρόεστησαν, ὁ ἐμὲ διαθρέψας ἐκ νεότητος ἕως
 τοῦ παρόντος, ὁ ἐξ ἀρχῆς πάντων με τῶν κακῶν ρυθόμενος,
 ὁ τοσαύτην περὶ ἐμὲ κηδεμονίαν ἐπιδειξάμενος, αὐτὸς «Εὐ-
 λογῆσει τὰ παιδία ταῦτα· καὶ ἐπικληθήσεται ἐν αὐτοῖς τὸ ὄ-
 10 νομά μου, καὶ τὸ ὄνομα τῶν πατέρων μου Ἀβραὰμ καὶ Ἰσα-
 ἄκ, καὶ πληθυνθείησαν εἰς πλῆθος πολὺ ἐπὶ τῆς γῆς.

Εἶδες ὁμοῦ καὶ σύνεσιν καὶ ταπεινοφροσύνην; Σύνεσιν
 μέν, ὅτι τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς προσορῶν τὸν Ἐφραῖμ
 προσέταξε τοῦ Μανασσῆ ταπεινοφροσύνην δέ, ὅτι οὐδαμοῦ
 15 τῆς οἰκείας ἀρειῆς μνήμην ἐποιήσαιο, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν πα-
 τέρων εὐαρεστούσεως. καὶ ἀπὸ τῶν εἰς αὐτὸν γεγενημένων
 εὐεργεσιῶν τὴν εὐχὴν καὶ τὴν εὐλογίαν αὐτοῖς ἐπηύξαιο.
 Ἀλλ' ὁ μὲν Ἰακώβ προσορῶν τὰ μέλλοντα, οὕτως εἰς αὐτοὺς
 εὐλογίαν πεποίηται, ὁ δὲ Ἰωσήφ ὁρῶν τὸν νεώτερον προκοι-
 20 θέντα τοῦ πρωτοτόκου, καὶ θαρὺν αὐτὸ λογισάμενος, εἶπε. φη-
 σὶν, «οὔτις ὁ πρωτότοκος· ἐπίθες τὴν δεξιάν σου ἐπὶ τὴν κε-
 φαλήν αὐτοῦ. Καὶ οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' εἶπεν· οἶδα, τέκνον, οἶ-
 δα. Καὶ οὔτις ἔσται εἰς λαόν, καὶ οὔτις ὑψωθήσεται, ἀλλ'
 ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται, καὶ τὸ σπέρ-
 25 μα αὐτοῦ ἔσται εἰς πλῆθος ἐθνῶν». Μὴ νομίσης με, φησὶν,
 ἀλλῶς συντυχία τινὶ τοῦτο πεποιηκέναι, μηδὲ δι' ἄγνοίαν.
 Οἶδα γάρ, καὶ προσορῶν τὰ ὑστερον ἐσόμενα, οὕτω τὴν εἰς

στρατοπέδων»⁹. Καὶ τῶρα τὸ ἴδιον πάλιν λέγει μὲ ἄλλα λόγια· «Ὁ ὁποῖος μὲ τρέφει ἀπὸ τὴν νεότητά μου ἕως αὐτὴν τὴν ἡμέραν, ὁ ἄγγελος ποῦ μὲ ἔσωσεν ἀπὸ ὅλα τὰ κακά». Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι λόγια ψυχῆς γεμάτης ἀπὸ εὐγνωμοσύνην, εἶναι λόγια φιλοθέου ψυχῆς, ποῦ ἔχει εἰς τὴν μνήμην τῆς ζωηρὰ ἐντυπωμένας τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος, λέγει, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφάνησαν εὐάρεστοι οἱ πατέρες μου, ὁ ὁποῖος μὲ διέθρεψεν ἀπὸ τὴν νεότητά μου μέχρι σήμερα, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ ἔσωσεν ἀπὸ ὅλα τὰ κακά, ὁ ὁποῖος ἔδειξεν εἰς ἐμένα τόσην φροντίδα, αὐτὸς «ἄς εὐλογῆσῃ αὐτὰ τὰ παιδιά· καὶ ἄς λάβουν αὐτὰ τὸ ὄνομά μου καὶ τὸ ὄνομα τῶν πατέρων μου τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ, καὶ ἄς γίνουν μέγα πλῆθος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

Εἶδες μαζί καὶ σύνεσιν καὶ ταπεινοφροσύνην; Σύνεσιν μὲν, διότι προβλέπων μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως ἔθεσε τὸν Ἐφραΐμ πρὶν ἀπὸ τὸν Μανασσῆ ταπεινοφροσύνην δέ, διότι πουθενὰ δὲν ἐμνημόνευσε τὴν ἰδικὴν του ἀρετὴν, ἀλλὰ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν καὶ δίδει εἰς αὐτοὺς τὴν εὐχὴν καὶ τὴν εὐλογίαν ἐπικαλούμενος τὴν εὐαρέστησιν τῶν πατέρων του εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὰς εὐεργεσίας τὰς γενομένας εἰς αὐτόν. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἰακώβ προβλέπων τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἔτσι εὐλογεῖ αὐτούς, ὁ δὲ Ἰωσήφ, βλέπων τὸν νεώτερον νὰ προτιμᾶται ἀπὸ τὸν πρωτότοκον, ἐπειδὴ τὸ ἐθεώρησεν αὐτὸ βαρὺ, εἶπε, λέγει· «αὐτὸς εἶναι ὁ πρωτότοκος· θέσε τὴν δεξιὰν εἰς τὴν κεφαλὴν. Καὶ δὲν ἠθέλησεν, ἀλλ' εἶπε· τὸ γνωρίζω, τέκνον μου, τὸ γνωρίζω. Καὶ αὐτὸς θὰ γίνῃ σπουδαῖος εἰς τὸν λαόν του, καὶ αὐτὸς θὰ ὑψωθῆ, ἀλλ' ὁ ἀδελφός του ὁ νεώτερος θὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπὸ αὐτόν, καὶ οἱ ἀπόγονοί του θ' αὐξηθοῦν εἰς πλῆθος ἐθνῶν». Ἡ νομίσῃς, λέγει, ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκανα ἔτσι ἀπλῶς καὶ εἰς τὴν τύχην, οὔτε ὅτι τὸ ἔκανα ἀπὸ ἄγνοιαν. Διότι τὸ γνωρίζω, καὶ ἐπειδὴ προβλέπω ἐκεῖνα ποῦ θὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον, διὰ

αὐτὸν εὐλογίαν ἐποιησάμην. Εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως ἔχει τὴν προεδρίαν ὁ Μανασσῆς, ἀλλ' «Ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς πλῆθος ἐθνῶν». Τοῦτο δὲ ὅλον ἐγίνετο, ἐπειδὴ ἐντεῦθεν ἔμελλεν ἡ βασιλεία ἀναδείκνυσθαι. Διὰ τοῦτο ἤδη προαναφωνῶν τὰ μέλλοντα, οὕτω τὴν εἰς αὐτὸν εὐλογίαν ἐποιήσατο.

«Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς λέγων· ἐν ὑμῖν εὐλογηθήσεται Ἰσραήλ, λέγοντες· ποιήσαι σε ὁ Θεὸς ὡς Ἐφραΐμ καὶ Μανασσῆ. Καὶ ἔθηκε τὸν Ἐφραΐμ ἔμπροσθεν τοῦ Μανασσῆ». Οὕτως ἔσονται, ἡ ἡοί, περιφανεῖς ἀμφότεροι, ὡς πάντας εὐχῆς ἔργον ποιεῖσθαι εἰς τὴν τούτων ἐλθεῖν περιφάνειαν· ὅμως ὁ Ἐφραΐμ πρότερος ἔσται τοῦ Μανασσῆ. Ὁρᾷς πῶς ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις προεμήνην αὐτῷ κινούμενος Πνεύματι, οὕτω τοὺς παῖδας τοῦ Ἰωσήφ εὐλόγει, τὰ μετὰ τοσοῦτον ἐσόμενα χρόνον, ὡς ἤδη παρόντα, καὶ ὑπὸ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρώμενα, οὕτω προβλέπων; Τοιοῦτον γὰρ ἡ προφητεία. Καὶ καθάπερ οἱ τοῦ σώματος ὀφθαλμοὶ οὐδὲν πλέον τῶν ὁρωμένων φαντασθῆναι δύνανται, οὕτω καὶ οἱ τῆς πίστεως οὐ τὰ ὁρώμενα βλέπουσιν, ἀλλ' ἐκεῖνα φαντάζονται, ἃ μετὰ πολλὰς ἕσπερον γενεὰς ἔσσεσθαι μέλλει. Καὶ τοῦτο ἀκριδέστερον εἴσεσθε ἐκ τῶν εὐλογιῶν, ὧν εἰς τοὺς οἰκείους ποιεῖται παῖδας.

Ἄλλ' ἵνα μὴ μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, καὶ πολὺν ὑμῖν τὸν κόπον παρέχωμεν, ἀρκεσθέντες τοῖς εἰρημένοις, εἰς τὴν ἐξῆς τὴν πρὸς τοὺς παῖδας εὐλογίαν ταμιευσόμεθα, ἐκεῖνο παρκαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ζηλοῦν τὸν δίκαιον τοῦτον, καὶ τοιαύτας κληρονομίας τοῖς παισὶ καταλιμπάνειν τοῖς ἐαυ-

τοῦτο ἔδωσα εἰς αὐτόν τὴν εὐλογίαν. Διότι, ἂν καὶ ὁ Μανασσῆς ἔχει τὰ πρωτεῖα ἐκ φύσεως, ἀλλ' ὅμως «Ὁ νεώτερος θὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπὸ αὐτόν καὶ οἱ ἀπόγονοὶ του θ' αὐξηθοῦν εἰς πλῆθος ἐθνῶν». Ὅλα δὲ ταῦτα συνέβαιναν, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτόν ἐπρόκειτο ν' ἀναδειχθῆ ἡ βασιλεία. Διὰ τοῦτο προλέγων ἤδη ἐκεῖνα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον, ἐνήργησεν ἔτσι καὶ ἔδωσε τὴν εὐλογίαν εἰς αὐτόν.

«Καὶ εὐλόγησεν αὐτούς, λέγων· εἰς τὸ πρόσωπόν σας θὰ εὐλογηθῆ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, καὶ ὅλοι θὰ λέγουν· μακάρι νὰ σὲ κάνῃ ὁ Θεὸς ὡσάν τὸν Ἐφραῖμ καὶ τὸν Μανασσῆ. Καὶ ἔθεσε τὸν Ἐφραῖμ πρὶν ἀπὸ τὸν Μανασσῆ». Καὶ οἱ δύο λέγει, θὰ γίνουν τόσοι ἔνδοξοι, ὥστε ὅλοι νὰ εὐχῶνται νὰ ἐπιτύχουν τὴν δόξαν αὐτῶν· ὅμως ὁ Ἐφραῖμ θὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Μανασσῆ. Βλέπετε πῶς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ προέλεγεν αὐτά, καὶ ὁδηγούμενος ἀπὸ προφητικὸν πνεῦμα ἐνεργοῦσεν ἔτσι καὶ εὐλογοῦσε τὰ παιδιά τοῦ Ἰωσήφ, καὶ προέβλεπεν ἤδη ὡσάν παρόντα καὶ ὀλεπόμενα ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκεῖνα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ τόσον πολὺν χρόνον; Διότι αὐτὴν τὴν δυνατότητα ἔχει ἡ προφητεία. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ σώματος δὲν ἠμποροῦν νὰ φαντασθοῦν τίποτε ἐπὶ πλέον ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ βλέπουν, ἔτσι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς πίστεως δὲν βλέπουν ἐκεῖνα ποῦ βλέπονται μὲ τοὺς σωματικούς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ φαντάζονται ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον μετὰ ἀπὸ πολλὰς γενεάς. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ γνωρίσετε ἀκριβέστερα ἀπὸ τὰς εὐλογίας ποῦ δίδει εἰς τὰ παιδιά τοῦ Ἰωσήφ.

Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ μακρύνωμεν τὸν λόγον καὶ σὰς κουράζωμεν πάρα πολὺ, ἀφοῦ ἀρκεσθοῦμεν εἰς τὰ ὅσα ἐλέχθησαν θὰ διαφυλάξωμεν τὴν εὐλογίαν τῶν τέκνων τοῦ Ἰωσήφ διὰ τὴν ἐπομένην ὁμιλίαν, ἵνα παρακαλέσωμεν τὴν ἀγάπην σας δι' αὐτὸ καὶ μόνον, νὰ μιμησθε αὐτὸν τὸν δίκαιον καὶ νὰ ἀφήνετε εἰς τὰ παιδιά σας τέτοιας

τῶν, αἱ μηδέποτε παρὰ τινος βλάβην δέξασθαι δύνανται. Αἱ
 γὰρ τῶν χρημάτων πολλάκις καὶ ὄλεθρον ἔτεκον τοῖς διαδεξα-
 μένοις, καὶ ἐπιβουλὰς, καὶ πολὺν τὸν κίνδυνον, ἐνταῦθα δὲ
 οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν ὑποπιεῦσαί ποτε. Θησαυρός γάρ ἐστι
 5 δαπανηθῆναι μὴ δυνάμενος, θησαυρός ἐστὶν ἀνάλωτος, θησαυ-
 ρός ἐστιν οὐκ ἀνθρώπων ἐπιβουλαῖς, οὐ ληιστῶν ἐφόδῳ, οὐκ
 οἰκειῶν κακουργίᾳ, οὐκ ἄλλῳ τοιούτῳ τινὶ ἐλαττωθῆναι δυ-
 νάμενος, ἀλλὰ διηνεχῶς μένει πνευματικὸς γάρ ἐστι, καὶ
 οὐκ εἰκὼν ταῖς ἀνθρωπίναις ἐπιβουλαῖς· ἀλλ' ἐὰν οἱ δεξά-
 10 μενοι γήρην βούλωνται, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν συναποδημεῖ
 ζῶν καὶ τὰς αἰωνίους προεπιτρέψει σκηρὰς.

4. Μὴ τοίνυν χρήματα συλλέγειν σπουδάζομεν, καὶ ταῦ-
 τα τοῖς παισὶ καταλιμπάνειν, ἀλλ' ἀρετὴν αὐτοῖς παιδεύομεν,
 καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν αὐτοῖς ἐπενυχώμεθα. Αὕτη
 15 γάρ, αὕτη ἡ μεγίστη περιουσία, οὗτος ὁ ἄφαιτος πλοῦτος, ὁ
 ἀδαπάνητος, ὁ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν περιουσίαν πλείονα
 ἐργαζόμενος. Οὐδὲν γὰρ ἀρετῆς ἴσον, οὐδὲν ταύτης ἰσχυρό-
 τερον· καὶ αὐτὴν μοι τὴν βασιλείαν εἶποις, καὶ τὸν τὸ διάδημα
 περιζεῖμενον, εἰ μὴ ταύτην ἔχοι, παντὸς πένητος ῥάκια πε-
 20 ριβεβλημένον ἀθλιώτερος ἔσται. Τί γὰρ αὐτὸν τὸ διάδημα
 δυνήσεται ὡφελῆσαι, ἢ ἡ πορφυρίς, ὑπὸ τῆς οἰκείας ραθυμίας
 προσδεδομένον; Μὴ γὰρ ἀξιωματῶν τῶν ἔξωθεν οἶδε διαγο-
 ρᾶν ὁ Δεσπότης; μὴ γὰρ προσώπων δυσωπεῖται περιφανεία;
 Ἐν ἐστὶν ἐκεῖ τὸ ζητούμενον, ἀπὸ τῆς ἐργασίας τῆς ἀρετῆς
 25 τὰς θύρας ἐστὶν εὐρεῖν ἠνεωγμένας τῆς πρὸς αὐτὸν παρη-

κληρονομίας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ βλαβοῦν ποτὲ ἀπὸ κανένα. Διότι αἱ κληρονομίαι τῶν χρημάτων πολλές φορές καὶ καταστροφὴν ἐπροξένησαν εἰς ἐκείνους ποὺ τὰς ἐδέχθησαν καὶ ἐπιβουλὰς καὶ μεγάλον κίνδυνον, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τίποτε παρόμοιον δὲν εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ ὑποπτευθῇ. Διότι εἶναι θησαυρὸς ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δαπανηθῇ, εἶναι θησαυρὸς ἀπόρθητος, εἶναι θησαυρὸς ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐλαττωθῇ ἀπὸ ἐπιβουλὰς ἀνθρώπων, οὔτε ἀπὸ ἔφοδον ληστῶν, οὔτε ἀπὸ τὰς ῥολιότητος τῶν δούλων, οὔτε ἀπὸ κάποιο ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ παραμένει αἰώνιος· διότι εἶναι πνευματικὸς θησαυρὸς καὶ δὲν προσβάλλεται ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνους ἐπιβουλὰς· ἀλλ' ἐὰν θέλουν αὐτοὶ ποὺ τὸν ἐδέχθησαν νὰ χρησιμοποιοῦσιν αὐτὸν μὲ προσοχὴν καὶ σωφροσύνην, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μεταβαίνει μαζί μὲ αὐτοὺς καὶ τὰς αἰωνίους σκηνὰς διακοσμεῖ.

4. Ἄς μὴ φροντίζωμεν λοιπὸν νὰ συγκεντρῶνωμεν χρήματα καὶ νὰ τὰ ἀφήνωμεν αὐτὰ εἰς τὰ παιδιὰ μας, ἀλλ' ἄς τοὺς ἀσκοῦμεν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἄς παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ τοὺς δίδῃ τὴν εὐλογίαν του. Διότι αὐτὴ, αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη περιουσία, αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπερίγραφτος πλοῦτος, ὁ ἀδαπάνητος, ποὺ καθημερινὰ κάμνει τὴν περιουσίαν μεγαλυτέραν. Διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει ἴσον μὲ τὴν ἀρετὴν, τίποτε ἰσχυρότερον ἀπὸ αὐτὴν· καὶ ἂν ἀκόμη μοῦ ἀναφέρῃς τὴν ἰδίαν τὴν βασιλείαν καὶ ἐκεῖνον ποὺ φορεῖ τὸ βασιλικὸν διάδημα, ἐὰν δὲν ἔχῃ αὐτὴν, θὰ εἶναι ἀθλιώτερος ἀπὸ ὅποιονδήποτε πτωχὸν ποὺ εἶναι ἐνδεδυμένος μὲ ράκια. Διότι τί θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ὠφελήσῃ τὸ βασιλικὸν στέμμα αὐτὸν, ἢ ἡ πορφύρα, τὴν στιγμὴν ποὺ θὰ ἔχῃ προδοθῇ ἀπὸ τὴν ραθυμίαν του; Μήπως δηλαδή ὁ Κύριος συνηθίζει νὰ ξεχωρίζῃ ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ἀξιώματα; μήπως ὑποχωρεῖ ἀπὸ τὰς παρακλήσεις τῶν προσώπων ποὺ περιβάλλονται ἀπὸ δόξαν; Ἐνα εἶναι τὸ ζητούμενον ἐκεῖ, ἀπὸ τὰς πράξεις τῆς ἀρετῆς εἶναι δυ-

σίας· ὡς ὁ μὴ ἐντεῦθεν τὴν παρορησίαν κτησάμενος, ἐν τοῖς ἠτιμωμένοις καὶ ἀπαρορησιάστοις γενήσεται.

Τοῦτο οὖν ἅπαντες σκοποῦμεν, καὶ τοὺς ἡμετέρους παῖδας διδάσκωμεν ταύτην πάντων προτιμᾶν, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι τὴν
 5 τῶν χρημάτων περιουσίαν. Αὕτη γάρ, αὕτη πολλάκις καὶ κώλυμα πρὸς τὴν ἀρετὴν γίνεται, ὅταν μὴ εἰδῆ τοῖς χρήμασι ὁ νέος εἰς δέον κεχοῖσθαι. Καὶ καθάπερ τὰ παῖδια τὰ μικρά, ἐπειδὴν μαχαίρας ἐπιλάβηται ἢ ξίφος, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι δεόντως κεχοῖσθαι, πολλάκις εἰς προὔπιον ἑαυτῷ κίνδυνον ἐυ-
 10 θάλλει, ὅθεν οὐδὲ ἀγιάσιν αἱ μητέρες ἀδεῶς τῶν τοιούτων ἐγάπιεσθαι, οὕτω δὴ καὶ οἱ νέοι, ἐπειδὴν χρημάτων περιουσίαν διαδέξονται, διὰ τὸ μὴ θέλουν αὐτοῖς δεόντως κεχοῖσθαι, εἰς προφανῆ κίνδυνον ἑαυτοῦς περιπεύουσι, τὸν φόβον τῶν ἁμαρτημάτων ἐντεῦθεν ἑαυτοῖς συλλέγοντες. Αἱ γὰρ τρυ-
 15 γαί, καὶ αἱ ἄποιοι ἠδοναί, καὶ τὰ μυρία κακὰ ἐντεῦθεν τίκται· οὐχ ἀπλῶς ἀπὸ χρημάτων λέγω, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μὴ εἰδέναι προσηκόντως αὐτοῖς κεχοῖσθαι τοὺς ταῦτα διαδεξαμένους. Διὰ τοῦτο καὶ σοφός τις ἔλεγεν· «Ἀγαθὸς ὁ πλοῦτος, ᾧ μὴ ἐστὶν ἁμαρτία». Ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀβραὰμ πλούσιος ἦν, καὶ
 20 ὁ Ἰωβ πλούσιος ἦν, καὶ οὐ μόνον οὐδὲν ἀπὸ τοῦ πλούτου παρεβλάβησαν, ἀλλὰ καὶ μειζρόνως εὐδοκίμησαν. Τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; Ὅτι οὐκ εἰς οἰκείαν ἀπόλαυσιν μόνον τούτῳ ἐκέχρηστο, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων παραμυθίαν, καὶ τὰς τῶν δεομένων διορθούμενοι πενίας, καὶ ἡ οἰκία αὐτῶν παντὶ ξένῳ
 25 ἦν ἀνεωγμένη. Ἄκουε γὰρ ἐνὸς αὐτῶν λέγοντος· «Εἰ δὲ καὶ ἐξῆλθέ τις ἐκ τοῦ οἴκου μου κόλπον κενῶ, καὶ ἀδύνατοι δέ,

10. Σοφ. Σειράχ 13, 14.

νατὸν νὰ εὔρη κανεῖς ἀνοιγμένας τὰς θύρας τῆς παρρησίας ἐνώπιον αὐτοῦ· διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀπέκτησεν ἀπὸ ἐδῶ τὴν παρρησίαν, θὰ εὐρεθῆ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀτιμασμένους καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν παρρησίαν.

Αὐτὸ λοιπὸν ἄς φροντίζωμεν ὅλοι καὶ ἄς διδάσκωμεν εἰς τὰ παιδιά μας νὰ προτιμοῦν αὐτὴν ἀπὸ ὅλα, καὶ νὰ μὴ θεωροῦν ὡς τίποτε τὴν περιουσίαν τῶν χρημάτων. Διότι αὐτὴ, αὐτὴ πολλές φορές καὶ ἐμπόδιον γίνεται πρὸς τὴν ἀρετὴν, ὅταν δὲν γνωρίζῃ ὁ νέος νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ χρήματα ὅπως πρέπει. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὰ μικρὰ τὰ παιδιά, ὅταν λάβουν εἰς τὰ χέρια των μαχαίρι ἢ εἶφος, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσιν ὅπως πρέπει, πολλές φορές ὀδηγοῦνται εἰς σίγουρον κίνδυνον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὰ ἀφήνουν αἱ μητέρες των ἐλεύθερα νὰ τὰ ἐγγίζουσιν, ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ νέοι, ὅταν κληρονομήσουν περιουσίαν χρημάτων, ἐπειδὴ δὲν θέλουν νὰ τὴν χρησιμοποιοῦσιν ὅπως πρέπει, ὀδηγοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς ὀλοφάνερον κίνδυνον, συγκεντρώνοντες ἀπὸ ἐδῶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των τὸ φορτίον τῶν ἀμαρτιῶν. Διότι ἀπὸ ἐδῶ γεννῶνται αἱ τρυφαὶ καὶ αἱ παράλογοι ἡδοναὶ καὶ τὰ ἀμέτρητα κακά· δὲν ἐννοῶ ἀπλῶς ἀπὸ τὰ χρήματα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσιν ὅπως πρέπει ἐκεῖνοι ποὺ τὰ κληρονομοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς ἔλεγε· «Καλὸς εἶναι ὁ πλοῦτος, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον ποὺ δὲν ὑπάρχει ἀμαρτία»¹⁰. Διότι καὶ ὁ Ἄβρααμ ἦτο πλούσιος, καὶ ὁ Ἰὼβ ἦτο πλούσιος, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐβλάθησαν εἰς τίποτε ἀπὸ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ εὐδοκίμησαν περισσότερο. Διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί; Διότι δὲν ἐχρησιμοποίησαν αὐτὸν μόνον διὰ τὴν ἰδικὴν των ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν παρηγορίαν τῶν ἄλλων, ἀπήλασσαν τοὺς πτωχοὺς ἀπὸ τὴν πείναν καὶ ἡ οἰκία των ἦτο ἀνοικτὴ διὰ κάθε ξένον. Διότι ἄκουε ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ λέγει· «Κανένας δὲν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν μου μὲ ἄδεια χέρια, καὶ οἱ ἀδύνατοι δέ, ἐὰν κάποτε εἶχαν ἀνάγκην, ἔλαβον τὴν βοή-

εἰ ποτε εἶχον χρεῖαν, οὐκ ἀπέτυχον». Καὶ οὐ μόνον τὴν διὰ χρημάτων ἐπικουρίαν εἰς τοὺς δεομένους ἐπεδείκνυτο, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τῆς προσιασίας πρόνοιαν. «Ἐγὼ γὰρ ἤμην», φησί, «ποὺς χωλῶν, ὀφθαλμὸς δὲ τυφλῶν, καὶ ἐκ μέσου ὁδόν-
5 των ἐξέσπασα ἄρπαγμα».

Ὅρθως αὐτὸν καὶ προνοοῦντα τῶν ἀδικουμένων, καὶ ἀντὶ τῶν πεπηρωμένων μελῶν ἅπασι γινόμενον; Τοῦτον ἅπαντας ἐχοῦν ζηλοῦν τὸν πρὸ τοῦ νόμου, τὸν πρὸ τῆς χάριτος ισοσύτην φιλοσοφίαν ἐπιδειξάμενον, καὶ ταῦ-
10 τα οὐδὲ διδάσκαλον ἐσχηκότα, οὔτε προγόνους ἐναρέτους, ἀλλὰ οἴκοθεν καὶ ἀπὸ γνώμης ὁρθῆς ἐπὶ τὴν χρησιμὴν ταύτην πολιτείαν ἐλθόντα. Καὶ γὰρ ἕκαστος ἡμῶν ἐν αὐτῇ τῇ φύσει ἐναποκειμένην ἔχει τὴν γνώσιν τῆς ἀρετῆς· καὶ εἰ μὴ τις δουληθῇ ἀπὸ ραθυμίας τὴν οἰκείαν προδοῦναι εὐγένει-
15 αν, οὐκ ἂν ποτε ταύτης ἀμοιόηοιε. Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς ταύτην ἐλομένους, καὶ μετὰ ἀκριθείας ταύτην κατορθώσαντας καὶ τῶν ἐν ἐπαγγελίαις κειμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δό-
20 ξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

11. Ἰωβ. 31, 34 καὶ 31, 16.

12. Ἰωβ. 29, 15· 17.

θειάν μου»¹¹. Καί ὄχι μόνον ἐπρόσφεραν τήν διὰ τῶν χρημάτων βοήθειάν των εἰς ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκην, ἀλλά ἐφρόντιζαν καί διὰ τήν προστασίαν των. Διότι λέγει· «Ἐγὼ ἤμουν στήριγμα τῶν χωλῶν, ὄφθαλμός τῶν τυφλῶν καί μέσα ἀπό τὰ δόντια τῶν ἀδίκων ἤρπαξα ἐκεῖνο πού εἶχον ἀρπάξει αὐτοί»¹².

Βλέπεις αὐτόν καί νά φροντίζη τοὺς ἀδικουμένους καί νά παίρνη εἰς ὅλους τήν θέσιν τῶν ἀναπήρων μελῶν των; Αὐτόν ἔπρεπε ὅλοι νά μιμούμεθα πού ἔζησε πρὶν ἀπό τὸν νόμον, πού ἐπέδειξε τόσην μεγάλην εὐσέβειαν πρὶν ἀπό τήν Χάριν, καί ὅλα αὐτὰ ἂν καί δέν εἶχε διδάσκαλον, οὔτε προγόνους ἐναρέτους, ἀλλ' ἀπό μόνος του καί μέ τήν ὀρθήν κρίσιν του ἠκολούθησεν αὐτόν τὸν ἐνάρετον τρόπον ζωῆς. Καθ' ὅσον ὁ καθένας ἀπό ἡμᾶς ἔχει μέσα εἰς τήν ἰδίαν τήν φύσιν του τήν γνῶσιν τῆς ἀρετῆς· καί ἐάν κάποιος δέν θελήσῃ νά προδώσῃ τήν εὐγένειάν του αὐτήν μέ τήν ραθυμίαν του, ποτέ δέν θά συνέβαινε νά στερηθῇ αὐτήν. Εἶθε δέ νά συμβῇ ὅλοι μας νά προτιμήσωμεν αὐτήν καί νά τήν ἐφαρμόσωμεν μέ κάθε ἀκρίβειαν, ὥστε νά ἐπιτύχωμεν καί τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθὰ πού ἐπιφυλάσσονται δι' αὐτοὺς πού ἀγαποῦν αὐτόν, μέ τήν χάριν καί φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μέ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως δέ καί εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καί ἡ τιμή, τώρα καί πάντοτε καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΖ'

(Γεν. 48, 21 - 50, 26)

«Εἶπε δέ», φησὶν, «Ἰσραὴλ τῷ Ἰωσήφ· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποθνήσκω, καὶ ἔσται ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν, καὶ ἀποστρέψει ὑμᾶς ὁ Θεὸς ἐκ τῆς γῆς ταύτης εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων ὑμῶν. Ἐγὼ δὲ δίδωμί σοι Σήκιμα ἐξαίρετον παρὰ τοὺς ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐν μαχαίρα μου καὶ τόξῳ».

1. Προφῆν ἐλαγγειλάμενος τέλος ἐπιθεῖναι τῇ κατὰ τὸν
10 Ἰακώβ ὑποθέσει, εἰς μῆκος ἡμῖν ἐκταθέντος τοῦ λόγου, τὴν ὑπόσχεσιν πᾶσαν εἰς πέρας ἀγαγεῖν οὐκ ἰσχύομεν. Διὸ βούλομαι σήμερον τὰ προφῆν ἡμῖν ἐκεῖθεν ἀπολειφθέντα εἰς μέσον προθεῖναι. ἵνα οὕτω καὶ γῆν, Θεοῦ διδόντος, τὸ τέλος ἐπιθῶμεν. Ἀναγκαῖον δὲ πρότερον ὑπομνήσαι τὴν ὑμειτέραν
15 ἀγάπην, καὶ δεῖξαι μέχρι τίνος τότε τὸν λόγον στήσαντες, οὕτω τὴν διδασκαλίαν κατελύομεν. Ἴστε δήπου καὶ μέμνησθε, ὅτι ἠνίκα τοὺς τοῦ Ἰωσήφ παῖδας μέλλων ὁ δίκαιος εὐλογεῖν, τὸν Ἐφραΐμ τοῦ Μαρασοῦ προέθηκε, καὶ ταῦτα τοῦ πατρὸς δυσχεράναντος, πρὸν ὃν καὶ εἶπεν, «Οἶδα, τέκνον· καὶ
20 οὗτος ἔσται εἰς λαόν, καὶ οὗτος ὑψωθήσεται· ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἔσται εἰς πλῆθος ἐθνῶν. Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ἐν ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγων· ἐν ὑμῖν εὐλογηθήσεται Ἰσραὴλ, λέγοντες· ποιῆσαι σε ὁ Θεὸς ὡς Ἐφραΐμ καὶ Μαρασοῦ· καὶ ἔθηκε τὸν Ἐ-
25 φραΐμ ἔμπροσθεν τοῦ Μαρασοῦ». Μέχρι τούτου γενόμενοι,

ΟΜΙΛΙΑ ΕΖ'

(Γεν. 48, 21 - 50, 26)

«Εἶπε», λέγει, «ὁ Ἰακώβ εἰς τὸν Ἰωσήφ· Νὰ ἐγὼ πεθαίνω καὶ ὁ Θεὸς θὰ εἶναι μαζί σας καὶ θὰ σὰς ἐπαναφέρῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτὴν τὴν χώραν εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων σας. Ἐγὼ δὲ δίνω εἰς ἐσένα τὰ Σήκιμα τὴν πιὸ ἐξαιρετικὴν μερίδα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀδελφούς σου καὶ ποὺ τὴν ἐπῆρα μὲ μάχαιραν καὶ τόξον».

1. Εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν σὰς ὑπεσχέθην νὰ τελειώσωμεν τὴν διήγησιν σχετικὰ μὲ τὸν Ἰακώβ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπεξετάθη πολὺ ὁ λόγος, δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν ὑπόσχεσιν. Διὰ τοῦτο θέλω σήμερα νὰ σὰς ἐκθέσω τὰ ὅσα παρελείψαμεν ἐκεῖ, ὥστε ἔτσι, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, νὰ τερματίσωμεν σήμερα τὴν διήγησιν. Ἀνάγκη δὲ εἶναι προηγουμένως νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τὴν ἀγάπην σας καὶ νὰ σὰς ἀναφέρω εἰς ποῖον σημεῖον ἐσταματήσαμεν ἐκεῖ τὸν λόγον καὶ ἐτερματίσαμεν ἔτσι τὴν διδασκαλίαν. Γνωρίζετε βέβαια καὶ ἐνθυμησθε, ὅτι, ὅταν ἐπρόκειτο ὁ δίκαιος νὰ εὐλογήσῃ τὰ παιδιά τοῦ Ἰωσήφ, ἔθεσε τὸν Ἐφραΐμ πρὶν ἀπὸ τὸν Μανασσῆ, καὶ ἐπειδὴ ὁ πατέρας των ἐδυσανασχέτησε, εἶπε πρὸς αὐτόν· «Τὸ γνωρίζω, τέκνον μου· καὶ αὐτός θ' ἀποκτήσῃ πολλοὺς ἀπογόνους καὶ θὰ ὑψωθῇ καὶ αὐτός, ἀλλ' ὁ νεώτερος ἀδελφός του θὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπὸ αὐτόν, καὶ οἱ ἀπόγονοί του θ' αὐξηθοῦν εἰς πλῆθος ἐθνῶν. Καὶ εὐλόγησεν αὐτούς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, λέγων· Μὲ ἐσὰς θὰ εὐλογηθῇ ὁ λαός τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὅλοι θὰ λέγουν· Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ σὲ κάνῃ ὡσάν τὸν Ἐφραΐμ καὶ τὸν Μανασσῆ καὶ ἔθεσε τὸν Ἐφραΐμ πρὶν ἀπὸ τὸν Μανασσῆ». Μέχρις ἐδῶ ἐφθάσαμεν καὶ ἐσταματήσαμεν τὴν διδασκαλίαν, διὰ νὰ μὴ κουράσω-

ὥστε μὴ τῷ πλήθει καταχῶσαι ὑμῶν τὴν μνήμην, ἐπαυσάμεθα τῆς διδασκαλίας· ἀλλ' εἰ δοκεῖ, σήμερον ἴδωμεν τὰ ἐξῆς.

«Εἶπε» γάρ, φηοῖν, «Ἰσραὴλ τῷ Ἰωσήφ· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποθνήσκω, καὶ ἔσται ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν, καὶ ἀποστρέψει ὑμᾶς
5 ὁ Θεὸς ἐκ τῆς γῆς ταύτης εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων μου. Ἐγὼ δὲ δίδωμί σοι Σήκιμα ἐξαίρειον ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐν μαχαίρᾳ μου καὶ τόξῳ». Ἐπειδὴ τοὺς υἱοὺς εὐλόγησε, καὶ τὰ μέλλοντα προορῶν προέβηκε τὸν νεώτερον τοῦ πρεσβυτέρου, βουλόμενος πείσαι τὸν Ἰωσήφ, ὅτι οὐχ ἀπλῶς
10 οὐδὲ εἰκῆ τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλὰ προφητεύων τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, προλέγει αὐτῷ καὶ τὴν οἰκειάν τελευτήν, καὶ ὅτι ἐπαρήξουσιν ἐκ τῆς ἀλλοιοῦσας εἰς τὴν Χαναάν, εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ χρησιᾶς αὐτοῖς ἐλπίδας ὑποκρίνει, ὥστε τῇ προσδοκίᾳ κουφίξεσθαι. Ἡ γὰρ τῶν χρησιῶν ἐλπίς ὑπο
15 τέμνεται ἀεὶ τοὺς ἐν τῷ παρόντι βίῳ πόρους. Καὶ δεικνὺς λοιπὸν καὶ ἐν τῷ τῆς τελευτῆς καιρῷ τὴν φιλοσοργίαν, ἦν περὶ τὸν Ἰωσήφ ἐκέκμητο, φηοῖ πρὸς αὐτόν· «Ἐγὼ δὲ δίδωμί σοι Σήκιμα ἐξαίρειον ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς σου»· μονονουχὶ διὰ τούτου δηλῶν, ὅτι οὕτω πάντως ἔσται τοῦτο, καὶ κατὰ
20 τὴν ἐμὴν πρόρρησιν ἐπανελεύσεσθε, καὶ κληρονομήσετε τὴν γῆν τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι καὶ τὴν Σηκίμων πόλιν σοι δίδωμι κληρονομίαν. «Ἐξαίρειον ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐκ χειρὸς Ἀμορραίων ἐν μαχαίρᾳ μου καὶ τόξῳ».

Τί δὴ τοῦτό ἐστι; Τὰ παρὰ τοῦ Συμεὼν καὶ Λευὶ γεγε
25 νημένα εἰς τοὺς ἐν Σηκίμοις οἰκιοῦνται, καὶ διὰ τοῦτο λέγει· «Ἦν ἔλαβον ἐν μαχαίρᾳ μου καὶ τόξῳ». Ἀλλ' ἐνταῦθα εὐ-

μεν τὴν μνήμην σας μὲ τὸ πλῆθος τῶν λόγων· ἀλλ' ἐὰν θέλετε ἄς ἰδοῦμεν σήμερα τὴν συνέχειαν.

«Εἶπε λοιπὸν», λέγει, «ὁ Ἰακώβ εἰς τὸν Ἰωσήφ· Νὰ ἐγὼ πεθαίνω καὶ θὰ εἶναι ὁ Θεὸς μαζί σας καὶ θὰ σᾶς ἐπαναφέρῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτὴν τὴν χώραν εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων σας. Ἐγὼ δὲ δίνω εἰς ἐσένα τὰ Σήκιμα, τὴν πιὸ ξεχωριστὴν μερίδα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀδελφούς σου καὶ ποὺ τὴν ἀπέκτησα μὲ μάχαιραν καὶ τόξον». Ἐπειδὴ εὐλόγησε τοὺς υἱούς του καὶ προβλέπων τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἔθεσε τὸν νεώτερον πρὶν ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον, θέλων νὰ πείσῃ τὸν Ἰωσήφ, ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ ἔκαμεν ἔτσι ἀπλῶς καὶ εἰς τὴν τύχην, ἀλλὰ προφητεύων ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον, προλέγει εἰς αὐτὸν τὸν θάνατόν του, καὶ ὅτι θὰ ἐπιστρέψουν ἀπὸ τὴν ξένην χώραν εἰς τὴν Χαναάν, εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων των, καὶ δίδει εἰς αὐτοὺς ἀγαθὰς ἐλπίδας, ὥστε ν' ἀνακουφίζονται μὲ τὴν ἀναμονήν. Διότι ἡ ἐλπίς τῶν ἀγαθῶν ἐλαττώνει πάντοτε τοὺς πόνους τῆς παρούσης ζωῆς. Καὶ διὰ νὰ δείξῃ ἐν συνεχείᾳ καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου του τὴν φιλοστοργίαν ποὺ ἔτρεφε διὰ τὸν Ἰωσήφ, λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἐγὼ δὲ δίνω εἰς ἐσένα τὰ Σήκιμα, ποὺ εἶναι ἢ πιὸ ξεχωριστὴ μερίδα ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας μερίδας τῶν ἀδελφῶν σου», ὡσὰν μὲ αὐτὸ νὰ ἤθελε νὰ δηλώσῃ, ὅτι αὐτὸ ὅπωςδὴποτε ἔτσι θὰ συμβῇ, καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μου πρόρρησιν θὰ ἐπιστρέψετε καὶ θὰ κληρονομήσετε τὴν γῆν τῶν πατέρων σας, δι' αὐτὸ καὶ σοῦ δίνω ὡς κληρονομίαν καὶ τὴν πόλιν τῶν Σηκίμων, «ποὺ εἶναι ἢ πιὸ ξεχωριστὴ μερίδα ἀπὸ τὰς μερίδας ὅλων τῶν ἄλλων ἀδελφῶν σου καὶ ποὺ τὴν ἐπῆρα ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Ἀμορραίων μὲ μάχαιραν καὶ τόξον».

Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτό; Τὰ ὅσα εἶχαν συμβῇ ἀπὸ τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευὶ εἰς τὰ Σήκιμα τὰ θεωρεῖ ὡς ἰδικά του, καὶ διὰ τοῦτο λέγει· «Τὴν ὁποίαν ἐπῆρα μὲ τὴν μάχαιράν μου καὶ τὸ τόξον μου». Ἄλλ' ἐδῶ πολὺ εὐλογα

καίρωσ ζητήσειεν ἄν τις, τίνοσ ἔνεκεν οἰκειωσάμενοσ τὸ γε-
 γενημένον, ὁ μετὰ ταῦτα μέλλων διατάσσεσθαι, ἀνάγραπτον τὴν
 κατ' αὐτῶν ποιεῖται κατηγορίαν; Οὐχ ἑαυτῷ ἐναντιούμενοσ
 ὁ δίκαιοσ, ἀλλὰ δεικνὺσ τὸ ἡμερον αὐτοῦ τῆσ γνώμησ, καὶ ὅτι
 5 παρὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην τοῦτο διεπράττειτο· οὐ γὰρ μόνον οὐκ
 ἠρέσθη τοῖσ γινομένοισ, ἀλλὰ καὶ ἐμέμπατο, ἐπειδὴ γέγοιτε.
 Διὰ τοῦτο θέλων δεῖξαι τὴν περὶ τὸν Ἰωσὴφ φιλοσοργίαν,
 αὐτῷ παραχωρεῖ τὰ Σήκιμα, καὶ φησιν· «Ἦν ἔλαβον ἐν μα-
 χαίρωσ μου καὶ τόξω». Εἰ γὰρ καὶ ἐκείνων τὸ ἔργον γέγοιτεν,
 10 ἀλλ' ἐν τῇ ἐμῇ κεῖται ἐξουσία. Εἰ γὰρ τῶν παίδων δεσπότησ
 ὁ πατήρ, πολλῷ μᾶλλον τῶν ὑπ' αὐτῶν κτηθέντων κύριοσ ἄν
 εἴη· εἰ δὲ Κύριοσ, καὶ ὁ βούλει διανέμειν ἄν δύναιτο. Ἐ-
 πεί οὖν ἐβούλειο δεῖξαι τὴν περὶ τὸν Ἰωσὴφ εὐνοίαν, οὐ μόν-
 ον διὰ τῆσ τοῦ Ἐφραΐμ καὶ τοῦ Μανασσῆ εὐλογίασ τοῦτο
 15 πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ τὴν Σήκιμα ἐξαίρειον κληρονο-
 μίαν καταλιπεῖν τῷ παιδί.

«Καὶ ἐκάλεσε», φησί, «τοὺσ υἱοὺσ αὐτοῦ Ἰακώβ, καὶ εἶπε
 συνάχθητε, ἵνα ἀναγγείλω ὑμῖν τί ἀπαντήσεται ὑμῖν ἐπ' ἐ-
 σχάτων τῶν ἡμερῶν. Ἀθροίσθητε, καὶ ἀκούσατε Ἰσραὴλ τοῦ
 20 πατροσ ὑμῶν». «Ὅρα τοῦ δικαίου τὴν σύνεσιν. Ἐπειδὴ προή-
 δει τῆσ τελευτιῆσ τὸν καιρόν, καλεῖ τοὺσ παῖδασ πρὸσ ἑαυτόν,
 καὶ φησιν· «Συνάχθητε, ἵνα ὑμῖν ἤδη προαναφωνήσω τί ὑμῖν
 ἀπαντήσεται ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν. Ἀθροίσθητε, καὶ ἀ-
 κούσατε Ἰσραὴλ τοῦ πατροσ ὑμῶν». Δεῦτε, φησί, καὶ μάθετε
 25 παρ' ἐμοῦ, οὐ τὰ παρόντα, οὐ τὰ μετὰ βραχὺν ἐσόμενα χρόνον,
 ἀλλὰ τὰ ἐν ἐσχάταισ ἡμέραισ γενησόμενα. Καὶ ταῦτα ὑμῖν
 οὐκ ἀπ' ἑμανιοῦ μηνύω, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Πνεύματοσ ἐνηχούμενοσ·
 διὰ τοῦτο καὶ τὰ μετὰ πολλὰσ ὕστερον ἐσόμενα γενεὰσ ἤδη

θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἐρωτήσῃ, διὰ ποῖον λόγον παρουσιάζει ὡς ἰδικήν του πρᾶξιν αὐτὸ πού συνέβη ἐκεῖ, αὐτὸς πού ἐπρόκειτο εἰς τὴν συνέχειαν νὰ δώσῃ ἐντολήν νὰ εἶναι ἄσθεστος ἢ ἐναντίον αὐτῶν κατηγορία¹; Δὲν ἔρχεται ὁ δίκαιος εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ τὸ πρᾶον τοῦ χαρακτῆρος του καὶ ὅτι αὐτὸ ἔγινε χωρὶς τὴν θέλησίν του· διότι ὄχι μόνον δὲν ἐχάρη μὲ τὰ ὅσα ἔγιναν, ἀλλὰ καὶ τὰ κατηγορήσεν ἐπειδὴ ἔγιναν. Διὰ τοῦτο θέλων νὰ δείξῃ τὴν φιλοστοργίαν του πρὸς τὸν Ἰωσήφ, παραχωρεῖ εἰς αὐτὸν τὰ Σήκιμο, καὶ λέγει· «Τὴν ὁποίαν ἐπῆρά μὲ τὴν μάχαιραν καὶ τὸ τόξον μου». Δηλαδή, ἂν καὶ ἡ πρᾶξις ἦτο ἐκείνων, ἀλλ' ὅμως εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μου. Διότι, ἐὰν ὁ πατέρας εἶναι κύριος τῶν παιδιῶν του, πολὺ περισσότερον θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι κύριος αὐτῶν πού ἀπεκτήθησαν ἀπὸ αὐτά· ἐὰν δὲ εἶναι κύριος θὰ ἠμποροῦσε καὶ νὰ διανέμῃ ὅποιο θέλει. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἤθελε νὰ δείξῃ τὴν εὐνοιάν του πρὸς τὸν Ἰωσήφ, τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ὄχι μόνον μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἐφραὶμ καὶ τοῦ Μανασσῆ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἄφησεν εἰς τὸ παιδί του τὴν πιὸ ἐξαίρετον κληρονομίαν, τὰ Σήκιμα.

«Καὶ ἐκάλεσε», λέγει, «ὁ Ἰακώβ τοὺς υἱοὺς του καὶ εἶπε· Συγκεντρωθῆτε, διὰ νὰ σᾶς ἀναγγείλω τί θὰ σᾶς συμβῆ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας. Μαζευθῆτε καὶ ἀκούσατε τὸν πατέρα σας Ἰακώβ». Πρόσεχε τὴν σύνεσιν τοῦ δικαίου. Ἐπειδὴ προεῖδε τὸν χρόνον τοῦ θανάτου του, καλεῖ τὰ παιδιά του πλησίον του καὶ λέγει· «Συγκεντρωθῆτε, διὰ νὰ σᾶς προεῖπω τί θὰ σᾶς συμβῆ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας. Μαζευθῆτε καὶ ἀκούσατε τὸν πατέρα σας Ἰακώβ». Ἐλᾶτε, λέγει, καὶ μάθετε ἀπὸ ἐμένα, ὄχι τὰ παρόντα, οὔτε ἐκεῖνα πού θὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ σύντομον χρόνον, ἀλλ' ἐκεῖνα πού θὰ συμβοῦν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας. Καὶ αὐτὰ δὲν σᾶς τὰ λέγω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλὰ κινούμενος ὑπὸ τοῦ Πνεύματος· διὰ τοῦτο καὶ προλέγω ἐκεῖνα πού θὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ πολλάς γενεάς.

προαναφωνῶ. Καὶ γὰρ μέλλον τὴν ζωὴν ταύτην καταλύειν, θούλωμαι ἐκάστω ὑμῶν, ὅσοτε ἐν σιήλῃ χαλκῇ, ἐναποθέσθαι τὴν μήμηρ. Σκόπει δὲ τὸν δίκαιον, πῶς συναχθέντων τῶν παίδων τῇ τάξει χρησάμενος τῆς ἔξω γενέσεως, οὕτω τὴν
 5 ἀριμύτιουσαν πρὸς ἕκαστον ποιεῖται ἢ κατάραν, ἢ εὐλογίαν, κὰν τοῦτω δεικνὺς τῆς οἰκείας ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν.

Καὶ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πρώτου. «Ρουβήν», φησὶν, «ὁ πρωτότοκος, ἰσχύς μου, καὶ ἀρχὴ τέκνων μου σκληρὸς φέρεσθαι, καὶ σκληρὸς ἀνθάδης». Ὅρα πόση ἡ σοφία τοῦ δικαίου. Μεί-
 10 ζονα γὰρ τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν ἀνέξῃσαι θουλόμενος, πρότερον εἶπε τὰ ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῷ ἐνυπάροχονα προτερήματα, καὶ τὴν προεδρίαν, ἧς ἀπὴλωσεν αὐτός, ἀρχὴ τέκνων γερόμενος, καὶ τῆς ἀξίας τῆς τοῦ πρωτοτόκου ἀπολαύων· καὶ τότε τὰ ἀπὸ τῆς προαιρέσεως ἁμαρτήματα ὅσοτε ἐν σιήλῃ
 15 χαλκῇ ἐναποτίθεται, δεικνὺς ὅτι οὐδὲν ὄφελος τῶν φυσικῶς ἡμῖν ἐνυπαρχόντων, μὴ τῶν ἀπὸ τῆς προαιρέσεως καιροθωμάτων ἐπιόμενων· ταῦτα γὰρ ἐσσι τὰ καὶ ἔπαινον φέροντα καὶ ῥόγον προστριβόμενα. «Σκληρός», φησί, «φέρεσθαι, καὶ σκληρὸς ἀνθάδης». Τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἀξίαν σοι, φησί, δεδο-
 20 μένην προῦδωκας διὰ τῆς οἰκείας προπειθείας. Εἶτα καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ ἁμαρτήματος ἀνάγραπτον καταλιμπάνει, ὥστε καὶ τοῖς ἐξῆς διδασκαλίαν εἶναι μεγίστην πρὸς τὸ μὴ τοῖς αὐτεῖς ἐπιχειρεῖν, τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν γεγεννημένην. «Ἐξύβρισας, ὡς ὕδωρ μὴ ἐκζέης. Ἀνέβης» γὰρ, φησὶν, «ἐ-
 25 πὶ τὴν κόλπην τοῦ πατρός σου· τότε ἐμίανας τὴν στρομνήν, οὗ ανέβης». Τὴν μετὰ τῆς Βάλλας γεγεννημένην αὐτῷ συνοσίαν αἰνίπτειται.

2. Ὅρα πῶς διὰ τῆς συνέσεως τῆς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος αὐτῷ χαρισθείσης προλαβών, ὕπερ ἔμελλε Μωϋσῆς νομοθε-
 30 τεῖν, ὥστε μὴ ἐξεῖναι τῇ αὐτῇ μίγνυσθαι γυναικὶ πατέρα καὶ

Καθ' ὅσον θέλω, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ πεθάνω, νὰ τὰ χαράξω εἰς τὴν μνήμην σας ὡσὰν ἀκριβῶς εἰς χαλκίνην στήλην. Πρόσεχε δὲ τὸν δίκαιον, πῶς, ἀφοῦ ἐσυγκεντρώθησαν τὰ παιδιά του καὶ ἐχρησιμοποίησε τὴν σειρὰν τῆς φυσικῆς γεννήσεως, ἔτσι δίδει εἰς τὸν καθένα αὐτὸ ποῦ ταιριάζει ἢ τὴν κατάραν ἢ τὴν εὐλογίαν, δείχνοντας καὶ μὲ αὐτὸ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἀρετῆς του.

Καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν πρῶτον. «Ρουβὴν», λέγει, «σὺ ποῦ εἶσαι ὁ πρωτότοκός μου, σὺ εἶσαι ἡ δύναμίς μου καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν τέκνων μου· ἐφέρθης σκληρὰ, ὑπῆρξες σκληρὸς καὶ αὐθάδης». Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ σοφία τοῦ δικαίου. Ἐπειδὴ ἤθελε ν' αὐξήσῃ τὴν κατηγορίαν ἐναντίον του, πρῶτα ἀνέφερε τὰ φυσικὰ προτερήματά του καὶ τὰ πρωτεῖα, ποῦ ἀπήλαυσεν αὐτός, μὲ τὸ νὰ γίνῃ ἡ ἀρχὴ τῶν τέκνων του, καὶ ἀπολαμβάνων καὶ τὰς τιμὰς τοῦ πρωτότου, καὶ τότε χαράσσει ὡσὰν ἀκριβῶς ἐπάνω εἰς χαλκίνην στήλην τὰ ἀμαρτήματα τῆς προαιρέσεώς του, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ὀφελούμεθα καθόλου ἀπὸ τὰ φυσικὰ μας προτερήματα, ἐὰν δὲν ἀκολουθοῦν τὰ κατορθώματα τῆς προαιρέσεώς μας· διότι αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα ποῦ προκαλοῦν τὸν ἔπαινον καὶ ἐπισύρουν καὶ τὴν κατηγορίαν. «Ἐφέρθης», λέγει, «σκληρὰ, εἶσαι σκληρὸς καὶ αὐθάδης». Μὲ τὴν ἰδικὴν σου αὐθάδειαν, λέγει, ἐπρόδωσες τὴν ἀξίαν ποῦ σοῦ ἔδωσεν ἡ φύσις. Ἐπειτα ἀφήνει ἄσβεστον καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ ἀμαρτήματός του, ὥστε νὰ εἶναι μέγιστον δίδαγμα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους νὰ μὴ ἐπιχειροῦν τὰ ἴδια, σκεπτόμενοι τὴν κατηγορίαν του ἐναντίον αὐτοῦ. «Μὲ ἐπεριφρόνησες, διὰ τοῦτο ὡσὰν τὸ νερὸ νὰ μὴ ἰδῆς προκοπὴν». Διότι, λέγει, «ἀνέβης εἰς τὴν πατρικὴν κοίτην καὶ ἐμόλυνες τὴν κλίνην εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέβης». Ὑπαινίσσεται τὴν σαρκικὴν μίξιν του μὲ τὴν Βάλλαν.

2. Πρόσεχε πῶς μὲ τὴν σοφίαν ποῦ τοῦ ἐχαρίσθη ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα προλαβαίνει ἐκεῖνο ποῦ ἐπρόκειτο νὰ νομοθετήσῃ ὁ Μωϋσῆς, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπεται ὁ πα-

παιδίον, τοῦτο αὐτὸς ἤδη, δι' ὧν ἐπειμήσε τῷ παιδί, ἀπαγορεύει, καὶ φησὶν· «Ἐμίανας τὴν στρομηνὴν, ἀνελθὼν ἐπὶ τὴν κοίτην τοῦ πατρὸς σου». Προᾶγμα παράνομον εἰργάσω, φησί. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ οὕτως «Ἐξύβοριος, ὡς ὕδωρ μὴ ἐκζέσης».

5 Ἀλόγιός σοι, φησὶν, ἔσται ἡ τοιαύτη ἐπιχείρησις, ὅτι οὐδὲ τοῦ πατρὸς αἰδῶ τινα λαβῶν, μιᾶναι αὐτοῦ τὴν κοίτην ἐτόλμησας. Ἰνα οὖν ἤδη ἐν ταῖς ἐξῆς γενεαῖς τὴν τοιαύτην μίμησιν φυγεῖν ἔχωσι, διὰ τοῦτο ἐναποθέσθαι τοῖς γραμμασι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν κατηγορίαν ταύτην ὠκονόμησεν, ὥστε πάντας

10 ἀκούοντας παιδεύεσθαι καὶ εἰδέναι σαφῶς, ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ὄφελος τῆς ἀπὸ τῆς φύσεως προεδρίας κεραιουμένης, εἰ μὴ καὶ τὰ τῆς προαιρέσεως ἔλπιται.

Ἔπειτα ἐπειδὴ ἀρκούντως τοῦτου ἐσηλίτευσεν τὴν μιανὴν ταύτην προᾶξιν, ἔρχεται ἐπὶ τὸν Συμεὼν καὶ Δεσί. «Συμεὼν

15 καὶ Δεσί συνειέλεσαν ἀδικίαν ἐξαιρέσεως αὐτῶν». Ἡ φιλοφεικία αὐτῶν, φησὶν, ἦν ὑπὲρ τῆς ἀδελφῆς ἐπεδείξαντο, εἰς τὴν ἀδικίαν κείνην αὐτοὺς παρόρμησεν. Ἔπειτα δηλῶν ὅτι λαθόντες αὐτὸν τὴν ἐαυτῶν γνώμην ἔργον ἤγαγον, φησὶν· «Εἰς δουλὴν αὐτῶν μὴ ἔλθοι ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἐπὶ τῇ συστάσει αὐ-

20 τῶν μὴ ἐρέισθαι τὰ ἥπαιτά μου». Μὴ γένοιτό μοι, φησί, κοινωνῆσαι αὐτοῖς τῆς γνώμης, ἢ συγκатаθέσθαι τοῖς ὑπ' αὐτῶν ἀδικως γεγενημένοις. «Οὐ ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους». Ἀλόγιος αὐτῶν, φησί, γέγονεν ὁ θυμός. Εἰ γὰρ καὶ ἡμαρτε Συχέμ, ἀλλὰ κατὰ πάντων οὐκ ἐχοῖν τοσαύτην

25 ἐπιδείξασθαι μαιφονίαν. «Καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν ἐνενοροκόπησαν ταῦρον». Τὸν υἱὸν τοῦ Ἐμμῶρ ἐνιαῦθα αἰνίττειται,

2. Ὁ Συχέμα ἦτο υἱὸς τοῦ Ἐμμῶρ τοῦ Εὐναίου Γεν. 34, 2.

τέρας καὶ ὁ υἱὸς νὰ ἔλθουν εἰς σαρκικὴν μίξιν μὲ τὴν ἰδίαν γυναῖκα, αὐτὸ αὐτὸς ἤδη ἀπαγορεύει μὲ τὰς ἐπιτιμήσεις πρὸς τὸ παιδί του, καὶ λέγει· «Ἐμόλυνες τὸ στρῶμα μου, διότι ἀνέβης εἰς τὴν κλίνην τοῦ πατέρα σου». Ἔκαμες, λέγει, πρᾶξιν παράνομον. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἔδειξες τόσῃν περιφρόνησιν, ὡσὰν τὸ νερὸ νὰ μὴ ἰδῆς προκοπὴν». Δὲν θὰ σὲ ὠφελήσῃ, λέγει, αὐτὴ ἡ ἐνέργειά σου, διότι, χωρὶς νὰ νοιώσῃς καμμίαν ἐντροπὴν ἀπέναντι εἰς τὸν πατέρα σου, ἐτόλμησες νὰ μολύνῃς τὴν κλίνην του. Διὰ νὰ ἴμποροῦν λοιπὸν αἱ ἐπόμεναί γεναὶ ν' ἀποφεύγουν αὐτὴν τὴν μίμησιν, διὰ τοῦτο τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐφρόντισε ν' ἀφήσῃ γραπτὴν αὐτὴν τὴν κατηγορίαν, ὥστε ὅλοι πού θὰ τὴν ἀκούσουν νὰ διδάσκωνται καὶ νὰ γνωρίζουν σαφῶς, ὅτι δὲν θὰ ἔχουν κανένα ὄφελος ἀπὸ τὰ πρωτεῖα πού τοὺς ἐχάρισεν ἡ φύσις, ἐὰν δὲν ἀκολουθοῦν καὶ τὰ τῆς προαιρέσεως.

Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔψεξεν ἀρκετὰ τὴν βδελυρὰν πρᾶξιν αὐτοῦ, ἔρχεται εἰς τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευὶ. «Ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Λευὶ διέπραξαν σκοπίμως μίαν ἄδικον πρᾶξιν». Ἡ φιλονεικία των, λέγει, πού ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδελφῆς των, ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς ἐκείνην τὴν ἄδικον πρᾶξιν. Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἔκαμαν αὐτὴν τὴν πρᾶξιν χωρὶς αὐτὸς νὰ τὴν γνωρίζῃ, λέγει· «Ἡ ψυχὴ μου δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν καὶ ἡ καρδία μου δὲν εὐρίσκει ἀνάπαυσιν ἀπὸ τὴν συμπλοκὴν αὐτὴν». Εἴθε νὰ μὴ μοῦ συμβῆ, λέγει, νὰ λάβω μέρος εἰς αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν ἢ νὰ συμφωνήσω μὲ τὰ ὅσα αὐτοὶ διέπραξαν ἄδικα. «Διότι ἐπάνω εἰς τὸν θυμὸν των ἐφόνευσαν ἀνθρώπους». Ἀσυλλόγιστος, λέγει, ὑπῆρξεν ὁ θυμὸς των. Διότι, ἂν καὶ ἠμάρτησεν ὁ Συχέμ², ἀλλ' ὅμως δὲν ἔπρεπε νὰ δείξουν εἰς τέτοιον βαθμὸν τὰς φονικὰς διαθέσεις των ἐναντίον ὄλων τῶν κατοίκων της. «Καὶ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς ἐκδίκησιν κατέσφαξαν ταῦρον». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὸν υἱὸν τοῦ Ἐμμώρ, τὸν ὁποῖον ὠνόμασε ταῦρον ἐξ αἰτίας τῆς

διὰ τὸ ἀκμάζον τῆς ἡλικίας ταῦρον αὐτὸν ὀνομάσας.

Εἶτα εἰπὼν τὰ εἰσγασμένα αὐτοῖς, καὶ ἄραν προστίθησι, καὶ φησι «Ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν, ὅτι ἀνθάδης, καὶ ἡ μήρις αὐτῶν, ὅτι ἐσκληρύνθη». Τὸν δόλον αἰνίττειται, ὃν
5 πρὸς αὐτοὺς ἐποίησαντο ἀπαιήσαντες αὐτούς, καὶ μετὰ δόλου αὐτοῖς ἐπιθέμενοι. Ἀνθάδης γάρ, φησὶν, ὁ θυμὸς αὐτῶν, προπειθής, ἀλόγιστος. «Καὶ ἡ μήρις αὐτῶν, ὅτι ἐσκληρύνθη». Ὅτε γὰρ ἐνόμισαν οἱ Σηκιμίται πολλὴν τὴν περὶ αὐτοὺς εὐνοίαν ἐκδεδεῖχθαι, τότε θαρεῖαν τὴν μῆριν ἐπιδειξάμενοι, τὰ
10 τῶν πολεμίων αὐτοὺς διέθηκαν. Καὶ εἰπὼν τὸ γεγενημένον αὐτοῖς ἁμάρτημα, προμηνύει καὶ τὴν ὑπὲρ τούτου διαδεξομένην αὐτοὺς τιμορτίαν. «Αἰαμεριῶ αὐτοὺς ἐν Ἰακώβ, καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν Ἰσραήλ». Πανταχοῦ, φησί, διεσπαρμένοι ἔσσονται, ἵνα τοῦτο αὐτὸ πᾶσι κατὰδηλον γένηται, ὅτι διὰ τὸ τίλ-
15 μημα τὸ γεγενημένον τοῦτο οὗτοι ὑπομεμενήκασιν. Ἰούδα, σὲ αἰνέσαιεν οἱ ἀδελφοί σου». Ἦ εἰς τὸν Ἰούδαν γεγενημένη εὐλογία μυστικὴ τίς ἐστι, προμηνύουσα ἡμῖν τὰ κατὰ τὸν Χριστὸν ἅπαντα. «Ἰούδα» γάρ, φησί, «σὲ αἰνέσαιεν οἱ ἀδελφοί σου». Ἐπειδὴ γὰρ ἐντεῦθεν ἔμελλεν ἐκ τῆς τούτου φυλῆς ἀ-
20 ταφαίνεσθαι κατὰ τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον, διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἤδη κινούμενος, προμηνύει διὰ τῶν εἰς τὸν Ἰούδαν λεγομένων οὐ μόνον τὴν εἰς ἀνθρώπους κάθοδον τοῦ Δεσπότου, ἀλλὰ καὶ τὸ μυστήριον, καὶ τὸν στανρόν, καὶ τὴν ταφήν, καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ πάντα ἀπαξαπλῶς.
25 «Ἰούδα» γάρ, φησί, «σὲ αἰνέσαιεν οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότιον τῶν ἐχθρῶν σου· καὶ προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου», τὴν ὑποταγὴν δηλῶν, ἣν μέλλουσιν ὑποτά-

σωματικῆς εύρωστίας του.

Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀνέφερεν αὐτὰ πού διέπραξαν αὐτοί, προσθέτει καί κατάραν, καί λέγει· «Καταραμένος νά εἶναι ὁ θυμός των, διότι ἦτο αὐθάδης, καί ἡ ὀργή των, διότι ἦτο σκληρά». «Ὑπαινίσσεται τόν δόλον πού ἐπέδειξαν μέ τὸ νά ἐξαφανίσουν αὐτούς καί νά ἐπιτεθοῦν ἐναντίον των μέ δόλον. Διότι, λέγει, ὁ θυμός των ἦτο αὐθάδης, ἀπερίσκεπτος, ἀσυλλόγιστος. «Καταραμένη νά εἶναι καί ἡ ὀργή των, διότι ἦτο πολὺ κληρά». Διότι τὴν στιγμὴν πού ἐνόμισαν οἱ Σηκιμίται ὅτι ἔδειχναν πολλήν εὔνοιαν πρὸς αὐτούς, τότε ἐπέδειξαν τὴν μεγάλην ὀργὴν των καί τὰς ἐχθρικός των διαθέσεις ἐναντίον των³. Καί ἀφοῦ ἀνέφερε τὸ ἀμάρτημα πού διέπραξαν, προλέγει καί τὴν τιμωρίαν πού θὰ διαδεχθῆ αὐτό. «Θὰ διασκορπίσω τοὺς ἀπογόνους των μεταξύ τῶν ἀπογόνων τῶν ἄλλων υἱῶν τοῦ Ἰακώβ καί θὰ τοὺς διασπείρω μεταξύ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ». Παντοῦ, λέγει, θὰ διασκορπισθοῦν, διὰ νά γίνῃ γνωστὸν εἰς ὅλους αὐτό, ὅτι αὐτοὶ τὰ ὑποφέρουν αὐτὰ ἐξ αἰτίας τῆς πράξεως αὐτῆς πού ἐτόλμησαν νά κάνουν. «Ἰούδα, ἐσένα θὰ σέ ὑμνήσουν οἱ ἀδελφοί σου». Ἡ εὐλογία εἰς τὸν Ἰούδαν ἔχει κάποια μυστικὴν σημασίαν, διότι μᾶς προμηνύει ὅλα ἐκεῖνα πού θὰ συνέβαιναν εἰς τὸν Χριστόν. Διότι λέγει, «Ἰούδα, ἐσένα θὰ σέ ὑμνήσουν οἱ ἀδελφοί σου». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο ἀπὸ αὐτόν, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν φυλὴν του, νά προέλθῃ ὁ Χριστός, σύμφωνα μέ τὸ σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας, διὰ τοῦτο φωτιζόμενος ἤδη ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, προλέγει μέ αὐτὰ πού λέγει εἰς τὸν Ἰούδαν ὄχι μόνον τὸν ἐρχομὸν τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καί τὸ ὅλον μυστήριον, τὸν σταυρόν, τὴν ταφήν, τὴν ἀνάστασιν καί ὅλα γενικῶς. Διότι λέγει, «Ἰούδα, ἐσένα θὰ σέ ὑμνήσουν οἱ ἀδελφοί σου· ἡ δύναμις τῶν χειρῶν σου θὰ εἶναι μεγάλη, ὥστε νά τρέπη εἰς φυγὴν τοὺς ἐχθρούς σου· καί θὰ σέ προσκυνήσουν οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου», διὰ νά δηλώσῃ τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν

τεσθαι.

«Σκύμνος λέωντος Ἰούδα, ἐκ βλασιτοῦ, νιέ μου, ἀνέβης». Τὴν βασιλείαν αὐτοῦ προλέγει. Ἔθος γὰρ αἰεὶ τῇ Γραφῇ διὰ τῆς εἰκότος τοῦτου τοῦ ζώου τὴν βασιλικὴν ἀνθεντίαν αἰνί-
 5 τεσθαι. «Ἀναπεσὼν ἐκοιμήθη ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος. Τίς ἐγερεῖ αὐτόν;». Τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ταφὴν ἐνταῦθα αἰνίπτε-
 ται. «Τίς ἐγερεῖ αὐτόν;». Καθάπερ γὰρ τὸν λέοντα, ἢ τὸν σκύ-
 μνον καθεύδοντα οὐδεὶς ἂν τολμήσειεν ἐξανασιῆσαι, οὕτω, φη-
 σίν, «Ἐκοιμήθη ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος. Τίς ἐγερεῖ αὐ-
 10 τόν; Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ λέγων· «Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν
 ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν». Εἶτα καὶ
 τὸν καιρὸν σαφῶς μηνύει, καθ' ὃν ἐπισιτήσεσθαι ἔμελλεν ὁ
 Χριστὸς κατὰ τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον. «Οὐκ ἐκλείψει», φη-
 σίν, «ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ,
 15 ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν». Μέ-
 χρι τότε διαρκέσει, φησί, τὰ ἰουδαϊκά, καὶ οἱ ἄρχοντες οἱ
 ἐξ Ἰουδαίων, ἕως ἂν ἐκεῖνος παραγένῃται. Καὶ καλῶς εἶπεν.
 «Ἔως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται»· ἐκεῖνος, φησίν, ᾧ προητοιμα-
 σμένη ἡ βασιλεία· διότι «Αὐτὸς ἐστὶν ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν».
 20 «Ὅρα πῶς ἤδη λέγει καὶ τὴν μέλλουσαν τῶν ἐθνῶν ἔσε-
 σθαι σωτηρίαν. Καὶ αὐτὸς ἔσται, φησί, προσδοκία τῶν ἐθνῶν.
 Τὴν τοῦτου παρουσίαν τὰ ἔθνη προσδοκᾷ. «Δεσμεύω», φησί,
 «πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ, καὶ τῇ ἔλικι τὸν πῶλον τῆς
 ὄνου αὐτοῦ», διὰ τοῦ πῶλου πάλιν τὴν τῶν ἐθνῶν προμηνύαν
 25 προσαγωγὴν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀκάθαρτον ζῶον ὁ ὄνος, διὰ τοῦτό
 φησίν· ἐκεῖνα τὰ ἀκάθαρα ἔθνη μετὰ τισαύτης εὐκολίας ἐνά-
 ξει, ὡς ἂν τις τῇ ἔλικι τῆς ἀμπέλου τὸν πῶλον προσδήσῃ, τῆς

εἰς αὐτὸν ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβῆ εἰς τὸ μέλλον.

«Ἰούδα, εἶσαι λεονταράκι, γέννημα λεονταριοῦ, καὶ ἐβλάστησες, υἱὲ μου, ἀπὸ ἐμένα ὡσάν ἀπὸ βλαστὸν νέος βλαστὸς». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια προλέγει τὴν βασιλείαν του. Διότι συνηθίζει πάντοτε ἡ Γραφή μὲ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ ζώου νὰ ὑποδηλώνῃ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν. «Ἐξηπλώθης καὶ ἐκοιμήθης ὡσάν λεοντάρι καὶ ὡσάν μικρὸ λεονταράκι. Ποῖος θὰ τολμήσῃ νὰ τὸ ξυπνήσῃ;». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ταφήν. Ποῖος θὰ τολμήσῃ νὰ τὸ ξυπνήσῃ;». Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸ λεοντάρι ἢ τὸ μικρὸ λεονταράκι ὅταν κοιμᾶται κανεὶς δὲν θὰ ἐτολμοῦσε νὰ τὸ ξυπνήσῃ, ἔτσι, λέγει, «Ἐκοιμήθης σάν λεοντάρι καὶ σάν μικρὸ λεονταράκι. Ποῖος θὰ τολμήσῃ νὰ τὸ ξυπνήσῃ;». Διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ λέγει, «Ἔχω ἐξουσίαν νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου, καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω νὰ τὴν πάρω πίσω»⁴. Ἐπειτα προλέγει μὲ ἀκρίβειαν καὶ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ ὁ Χριστὸς σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας. «Δὲν θὰ λείψῃ», λέγει, «ἄρχων ἀπὸ τὴν φυλὴν Ἰούδα, οὔτε ἀρχηγὸς ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ, μέχρις ὅτου ἔλθῃ ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ ἐξουσία· εἰς ἐκεῖνον, λέγει, διὰ τὸν ὁποῖον ἔχει προετοιμασθῆ ἡ βασιλεία· διότι «Αὐτὸς εἶναι ἡ προσδοκία τῶν λαῶν».

Πρόσεχε πῶς ἤδη προλέγει καὶ τὴν σωτηρίαν ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβῆ εἰς τοὺς λαοὺς. Καὶ αὐτὸς, λέγει, θὰ εἶναι ἐκεῖνος ποῦ περιμένουν οἱ λαοί. Τὴν παρουσίαν αὐτοῦ περιμένουν οἱ λαοί. «Καὶ αὐτός», λέγει, «θὰ δένη τὸ πωλάρι του εἰς τὴν ἄμπελον καὶ εἰς τὴν ψαλίδα τῆς ἀμπέλου τὸ πωλάρι τῆς ὄνου του», προλέγων πάλιν μὲ τὸ Παῦλον τὴν προσεύλεσιν τῶν λαῶν εἰς τὸν Χριστόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ ὄνος εἶναι ζῶον ἀκάθαρτον, διὰ τοῦτο λέγει ἐκείνους τοὺς ἀκαθάρτους λαοὺς μὲ τὴν εὐκολίαν θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ πλησίον του, μὲ ὄσῃν εὐκολίαν κάποιος δένει τὸ πωλάρι του εἰς τὴν ψαλίδα τῆς ἀμπέλου, ὑπαι-

ἐξουσίας τὴν ὑπερβολὴν αἰνιτιόμενος, καὶ τῶν ἔθνῶν τὴν πολλὴν ὑπακοήν. Πολλῆς γάρ ἐστι τῆς ἡμερότητος τοῦ ὄνου τὸ ἀνέχεσθαι τῇ ἔλικι τῆς ἀμπέλου προσδεθῆναι. Τῇ ἀμπέλῳ δὲ παρείκασε τὴν οἰκείαν διδασκαλίαν. «Ἐγὼ γάρ εἰμι», φη-
5 σίν, «ἢ ἄμπελος ἢ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου γεωργός ἐστιν». «Ἐλικας δὲ ἐκάλεσε τὸ ὑπαλόν τῶν προσιαγμάτων καὶ τῶν ρουθειῶν τὸ εὐκόλον, ἵνα ἤδη προμηγύσῃ, διτι τὰ ἔθνη εὐπειθέστερα τούτων γενήσεται. «Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν σιολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σιαφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ».
10 β. "Ὅρα πῶς ἅπαν ἡμῖν τὸ μωστήριον ἐνταῦθα ἠνίξαιτο. "Ἰσασιν οἱ μεμνημένοι τὸ λεγόμενον «Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν σιολὴν αὐτοῦ»· σιολὴν, οἶμαι, τὸ σῶμα λέγων, ὃ διὰ τὴν οἰκονομίαν φορέσαι κατηξίωσεν. Εἶτα ἵνα μάθῃς ἀκριβῶς οἶνον τί προσηγόρευσεν, ἐπήγαγε· «Καὶ ἐν αἵματι σιαφυλῆς τὴν
15 περιβολὴν αὐτοῦ». "Ὅρα πῶς τῷ τοῦ αἵματος ὀνόματι τὴν σφαγὴν ἡμῖν καὶ τὸν σιαυρὸν ἠνίξαιτο, καὶ πᾶσαν τῶν μωστηρίων τὴν οἰκονομίαν. «Καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντιες αὐτοῦ ἢ γάλα»· τὸ δίκαιον καὶ τὸ λαμπρὸν τοῦ κριτοῦ. Διὰ γὰρ τῶν ὀδόντων καὶ τοῦ γάλακτος οὐδὲν ἕτερον ἡμῖν σημαίνει ἠβουλήθη, ἢ
20 ὅτι οὕτως ἔσται λευκὸν καὶ περιγαυὲς τὸ κριτήριο, καθάπερ ἢ τοῦ γάλακτος καὶ τῶν ὀδόντων ποιότης.

«Ζαβουλών», φησί, «παράλιος κατοικήσει, καὶ αὐτὸς παρ' ὄρουμον πλείων, καὶ παρατενεῖ ἕως Σιδῶνος». "Ὅρα πῶς καὶ

5. Ἰω. 15, 1.

6. Ἀρχαία πόλις τῆς Φοινίκης, μέγα ἐμπορικὸν καὶ πνευματικὸν κέντρον.

νισσόμενος τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἐξουσίας του καὶ τὴν μεγάλην ὑπακοὴν τῶν λαῶν εἰς αὐτόν. Διότι ὁ ὄνος δείχνει μεγάλην ἀνοχὴν εἰς τὸ νὰ δένεται εἰς τὴν ψαλίδα τῆς ἀμπέλου. Μὲ τὴν ἄμπελον δὲ παρωμοίωσε τὴν διδασκαλίαν του. Διότι λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἢ ἄμπελος ἢ ἀληθινὴ καὶ ὁ πατήρ μου εἶναι ὁ γεωργός»⁵. Ἐλικας δὲ ὠνόμασε τὸ ἀπαλὸν τῶν προσταγμάτων του καὶ τὸ εὐκόλον τῶν νομοθεσιῶν του, διὰ νὰ προείπη, ὅτι οἱ λαοὶ θὰ γίνουν περισσότερον ὑπάκουοι ἐπὶ αὐτοῦς. «Θὰ πλύνῃ μὲ οἶνον τὴν στολὴν του καὶ μὲ τὸν κόκκινον ὡσὰν τὸ αἷμα οἶνον τῆς σταφυλῆς θὰ πλύνῃ τὴν ἐνδυμασίαν του».

3. Πρόσεχε πῶς μᾶς ὑπηνίχθη ἐδῶ ὀλόκληρον τὸ μυστήριον. Γνωρίζουν οἱ πιστοὶ τὴν σημασίαν αὐτῶν τῶν λόγων· «Θὰ πλύνῃ μὲ οἶνον τὴν στολὴν του»· νομίζω ὅτι ἴστολὴν· ὀνομάζει τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον κατεδέχθη νὰ φορέσῃ χάριν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας οἰκονομίας. Ἐπειτα, διὰ νὰ μάθῃς τί ἀκριβῶς ὠνόμασεν ἴστολὴν, ἐπρόσθεσε· «Καὶ μὲ τὸν κόκκινον ὡσὰν αἷμα οἶνον τῆς σταφυλῆς θὰ καθαρῖση τὴν περιβολὴν του». Πρόσεχε πῶς μὲ τὸ ὄνομα τοῦ αἵματος μᾶς ὑπηνίχθη τὴν σφαγὴν του καὶ τὸν σταυρόν του καὶ ὅλην τὴν οἰκονομίαν τῶν μυστηρίων. «Οἱ ὀφθαλμοὶ του θ' ἀκτινοβολοῦν ἀπὸ χαρὰν ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνου ποὺ πίνει οἶνον, καὶ τὰ δόντια του θὰ εἶναι λευκότερα καὶ ἀπὸ τὸ γάλα». Ἐδῶ θέλει μὲ τὴν μεταφορὰν τοῦ οἴνου καὶ τῶν ὀφθαλμῶν νὰ μᾶς δείξῃ τὴν μεγάλην χαρὰν. «Καὶ τὰ δόντια του θὰ εἶναι λευκότερα ἀπὸ τὸ γάλα»· μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ἐννοεῖ τὸ δίκαιον καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ κριτοῦ. Διότι μὲ τὰ δόντια καὶ τὸ γάλα ἠθέλησε νὰ μᾶς δηλώσῃ ὅχι τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι τόσον πολὺ λαμπρὸν καὶ ἔνδοξον θὰ εἶναι τὸ κριτήριον, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἡ ποιότης τοῦ γάλακτος καὶ τῶν δοντιῶν.

«Οἱ ἀπόγονοι», λέγει, «τοῦ Ζαβουλῶν θὰ κατοικήσουν εἰς παράλιον χώραν, κοντὰ εἰς λιμένας ὅπου ὑπάρχουν πλοῖα, καὶ θὰ φθάνουν μέχρι τὴν Σιδῶνα»⁶. Πρόσεχε πῶς

τούτω προσηγύει ἔνθα τὴν οἴκησιν ἔξει, καὶ ὅτι μέχρι Σιδῶ-
 νος ἐκτιθήσεται. «Ἰσοάχαρ τὸ κάλον ἐπεθύμησεν, ἀναπαυό-
 μενος ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων· καὶ ἰδὼν τὴν ἀνάπαυσιν ὅτι κα-
 λή, καὶ τὴν γῆν ὅτι πίων, ἐπέθηκε τὸν ὄμον αὐτοῦ εἰς τὸ πο-
 5 νεῖν, καὶ ἐγένετο ἀνὴρ γεωργός». Ἐπαινεῖ τοῦτον, ὡς τὴν
 τῆς γῆς ἐργασίαν ἐλόμενον, καὶ τὸ περὶ τὴν γῆν ποιεῖσθαι
 πάντων προτειμηκότα. «Δὲν κρινεῖ τὸν ἑαυτοῦ λαόν, ὡσεὶ
 καὶ μία φυλὴ ἐν Ἰσραήλ. Καὶ γεννηθήτω Δὲν ὄφτις ἐφ' ὁδοῦ,
 ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου, δάκνων πτέρναν ἵππου· καὶ πεσεῖται
 10 ὁ ἵππευς εἰς τὰ ὀπίσθια, τὴν σωτηρίαν περιμένων Κυρίου».

Θαυμάσει ἄξιον καὶ ἐκπλαγῆναι τὸν δίκαιον τοῦτον, ὅπως
 τοῖς τοῦ Πνεύματος ὀφθαλμοῖς ἅπαντα προσορῶν τοῖς παισὶ
 περιεσήμαινε, καὶ τὰ ἐκάστῳ συμβησόμενα προσέλεγε· τὰ γὰρ
 μετὰ πολὺν ἐσόμενα χρόνον ἤδη προαναγινεῖ.

15 «Γὰρ, πειραιήριον πειραιεύσει αὐτόν· αὐτὸς δὲ πειρα-
 τεύσει αὐτόν κατὰ πόδας. Ἀσῆρ, πίων αὐτοῦ ὁ ἄρτος, καὶ
 αὐτὸς δώσει τροφήν ἄρχουσι. Νεφθαλείμ, σιέλεχος ἀνειμένον,
 ἐπιδιδούς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος». Καὶ ἐπειδὴ ἐν συντόμῳ
 παρέδραμε τούτους, ἔρχεται λοιπὸν ἐπὶ τὸν Ἰωσήφ, καὶ φη-
 20 σιν· «Ἰωσήφ υἱὸς ἠΰξημένος, ζηλωτός· Ἰωσήφ υἱὸς ἠΰξημέ-
 νος, υἱὸς μου νεώτερος». Ἐπίφθορος γέγονας, φηοῖν, ἐξ αὐ-
 τῶν τῶν προσιμίων. «Εἰς δὲ διαβουλεύόμενοι ἐλοιδόρουν».

Τῶν ἀδελφῶν τὴν κατ' αὐτοῦ συμφωνίαν αἰνίττεται. Καὶ ὅπερ

προλέγει καὶ εἰς αὐτὸν ποῦ θὰ κατοικήσῃ καὶ ὅτι θὰ φθά-
 νουν οἱ ἀπόγονοί του μέχρι τὴν Σιδῶνα. «Ὁ Ἰσάχαρ ἐ-
 πεθύμησε καὶ ἐβεώρησε καλὸν ν' ἀναπαύεται εἰς τὰς πε-
 ριοχὰς ἐκεῖνας ποῦ ἐκληροδοτήθησαν εἰς τοὺς ἄλλους
 ἀδελφούς του καὶ ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι ἡ ἀνάπυστική ζωὴ εἶ-
 ναι καλὴ καὶ ὅτι ἡ γῆ εἶναι εὐφορῆ, ἀπεφάσισε νὰ ἐργασθῇ
 μὲ τὰ χέρια του καὶ ἔγινεν ἔτσι γεωργός». Τὸν ἐπαινεῖ
 ποῦ ἐπροτίμησε τὴν ἐργασίαν τῆς νῆς καὶ ποῦ ἔθεσε πρὶν
 ἀπὸ ὅλα τὸν κόπον καλλιεργείας τῆς γῆς. «Ὁ Δὰν θὰ
 κυβερνήσῃ μὲ τοὺς ἀπογόνους του τὸν ἰσραηλιτικὸν λαὸν
 καὶ θὰ εἶναι μία ἰσαξία φυλὴ ἀπὸ τὰς φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ.
 Ἡ φυλὴ τοῦ Δὰν θὰ γίνῃ κακοποιός, ὡσὰν φίδι κρυμμέ-
 νο εἰς τὴν ὁδόν, ὡσὰν φίδι ποῦ παραμονεύει εἰς τὸ μονο-
 πάτι διὰ νὰ δαγκώσῃ τὴν πτέρναν τοῦ ἵππου, καὶ ἔτσι νὰ
 πέσῃ πρὸς τὰ ὀπίσω ὁ ἵππεύς, περιμένων τὴν σωτηρίαν
 του ἀπὸ τὸν Κύριον». Ἀξίζει νὰ θαυμάσωμεν καὶ νὰ ἐκ-
 πλαγῶμεν μὲ αὐτὸν τὸν δίκαιον, πῶς, προβλέπων ὅλα μὲ
 τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ Πνεύματος, τὰ ἐφάνέρωνεν ἀπὸ πρὶν
 εἰς τὰ παιδιά του καὶ προέλεγεν ἐκεῖνα ποῦ θὰ συνέβαι-
 ναν εἰς τὸν καθένα· διότι προλέγει ἤδη ἐκεῖνα ποῦ θὰ
 συνέβαιναν μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον.

«Εἰς τὸν Γὰδ θὰ στήσουν ἐνέδρας καὶ πειρατείας, ἀλ-
 λά καὶ αὐτός θὰ στήσῃ ἐνέδρας εἰς τὰ πόδια ἐκείνου ποῦ
 τὸν ἐνεδρεύει. Τοῦ δὲ Ἀσὴρ ἡ τροφή θὰ εἶναι πλουσία
 καὶ αὐτός θὰ δώσῃ τροφήν εἰς τοὺς ἄρχοντας. Ὁ Νεφθα-
 λεὶμ θὰ ὁμοιάζῃ μὲ ὑψωμένον θλαστὸν ποῦ θὰ δίδῃ ὡ-
 ραιότητα εἰς τὸν καρπὸν». Καὶ ἀφοῦ ἀνέφερον αὐτοὺς μὲ
 συντομίαν, ἔρχεται πλέον εἰς τὸν Ἰωσήφ καὶ λέγει «Ὁ
 Ἰωσήφ ποῦ εἶναι τὸ ἐνδοξὸν τέκνον μου, καὶ τὸ ἀξιοζή-
 λευτον· ὁ Ἰωσήφ ποῦ εἶναι τὸ ἐνδοξὸν τέκνον μου καὶ ὁ
 υἱός μου ὁ νεώτερος». Σὲ ἐφθόνησαν, λέγει, ἀπὸ τὴν παι-
 δικὴν σου ἡλικίαν. «Σκεπτόμενοι πονηρὰ πράγματα ἐναν-
 τίον του τὸν ἐκακολογοῦσαν». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὴν ἐναν-
 τίον του συνωμοσίαν τῶν ἀδελφῶν του. Καὶ ἐκεῖνο ποῦ

ἀνωτέρω ἔλεγεν ἡ Γραφή, ὅτι «ἀρόγον πονηρὸν κατήνεγκαν Ἰωσήφ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ», τοῦτο οὖτος ἐνταῦθά φησιν· «Εἰς ὃν διαβουλεύμενοι ἐλοιδόρουν, καὶ ἐνεῖχον αὐτῷ κύριοι τοξενμάτων», τὴν φορικὴν αὐτῶν αἰνιτιόμενος γνώμην. «Καὶ 5 συνειρίθη μετὰ κράτους τὰ τόξα αὐτῶν». Ὅρα πῶς, ἐπειδὴ εἶπε τὰ παρ' αὐτῶν κατὰ τοῦ Ἰωσήφ τολμηθέντα, λέγει καὶ τὰ αὐτοῖς συμβεβηκότα. «Συνειρίθη» γάρ, φησί, «τὰ τόξα αὐτῶν, καὶ ἐξελύθη τὰ νεῦρα βραχιόνων χειρῶν αὐτῶν. Αὐτοὶ μὲν ἀνελεῖν ἐπεχείρησαν, καὶ τό γε ἦγον εἰς αὐτούς, εἰς ἔρ- 10 γοι τὴν γνώμην ἐξήγαγον ἀλλὰ καὶ τὰ τόξα αὐτῶν συνειρίθη, καὶ ἐξελύθη αὐτῶν τὰ νεῦρα. Πῶς γὰρ οὐχὶ τοῦτο πεπόνθασιν, ὅτε ἤκουον τοῦ Ἰωσήφ λέγοντος, «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν Ἰωσήφ, ὃν ἀπέδοσθε εἰς Αἴγυπτον»; Τότε γὰρ μάλιστα, τότε ἐξελύθη αὐτῶν τὰ νεῦρα, «Διὰ χεῖρα δυνάσιου 15 Ἰακώβ». Ἐξεῖθεν ὁ κατισχύσας Ἰσραὴλ παρὰ Θεοῦ τοῦ πατρὸς σου, καὶ ἐβοήθησέ σοι ὁ Θεὸς ὁ ἐμὸς. Ὁ δὲ ἐκλύσας αὐτῶν τὰ νεῦρα, ὁ δυνάστης ἐστίν. «Αὐτὸς γὰρ ἐβοήθησέ σοι, ὁ Θεὸς ὁ ἐμὸς».

Ὅρα τοῦ δικαίου τὸ γνήσιον περὶ τὸν Δεσπότην φίλιον, 20 ὅπως τὸν τῆς οἰκουμένης Δεσπότην αὐτοῦ μόνου λέγει εἶναι Θεόν, οὐχὶ συγκλείων αὐτοῦ τὴν δεσποτείαν, οὐδὲ ἀποσιερῶν αὐτὸν τῆς ἐξουσίας τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ τὸν οἰκεῖον ἐμφαίνων πόθον. «Καὶ εὐλόγησέ σε εὐλογία οὐρανοῦ ἄνωθεν». Οὐ μόνον, φησὶν, ἐβοήθησεν, ἀλλὰ καὶ «Εὐλόγησέ σε εὐλογία 25 γῆς ἐχούσης πάντα, ἕνεκεν εὐλογίας πατρὸς καὶ μητρός, εὐ-

7. Γεν. 37, 2.

8. Γεν. 45, 3.

ἔλεγε προηγουμένως ἡ Γραφή, ὅτι δηλαδή «οἱ ἀδελφοί του διέβαλαν τὸν Ἰωσήφ εἰς τὸν πατέρα του»⁷, αὐτό λέγει αὐτός ἐδῶ «Σκεπτόμενοι πονηρὰ πράγματα ἐναντίον του τὸν ἐκακολογεῦσαν, ἄνθρωποι ποῦ ἦσαν ἱκανοὶ διὰ πολέμους», ὑπαινισσόμενος μὲ αὐτὰ τὰ λόγια τὴν φονικὴν διάθεσιν των. «Καὶ συνετρίβησαν κύριολεκτικὰ τὰ τόξα αὐτῶν». Πρόσεχε πῶς, ἐπειδὴ ἀνέφερε τὰ ὅσα διέπραξαν αὐτοὶ ἐναντίον τοῦ Ἰωσήφ, λέγει καὶ αὐτὰ ποῦ θὰ συμβοῦν εἰς αὐτούς. Διότι λέγει, «Συνετρήβησαν τὰ τόξων καὶ παρέλυσαν τὰ νεῦρα τῶν βραχιόνων τῶν χειρῶν των». Αὐτοὶ μὲν ἐπεχείρησαν νὰ τὸν φονεύσουν, καὶ ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτούς, ἐπεχείρησαν νὰ πραγματοποιήσουν τὴν σκέψιν των· ἀλλὰ καὶ τὰ τόξα των συνετρήβησαν καὶ παρέλυσαν αἱ δυνάμεις των. Πράγματι πῶς δὲν ἔπαθον αὐτό, ὅταν ἤκουον τὸν Ἰωσήφ νὰ λέγῃ, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀδελφός σας Ἰωσήφ, τὸν ὁποῖον ἐπωλήσατε εἰς τὴν Αἴγυπτον»⁸; Διότι τότε πρὸ πάντων, τότε παρέλυσαν αἱ δυνάμεις των, «Ἀπὸ τὸ πανίσχυρον χεῖρι τοῦ Κυρίου τοῦ Ἰακώβ». Ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ τὸν Θεὸν τοῦ πατρός σου θὰ ἀντλήσῃ τὴν δυνάμιν σου σὺ ὁ ἰσχυρὸς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ὁ Θεός μου σὲ ἐβοήθησε. Διότι, λέγει, αὐτός ποῦ παρέλυσε τὴν δυνάμιν αὐτῶν, εἶναι ὁ Κύριος. Διότι αὐτός «Σὲ ἐβοήθησεν, ὁ Θεός μου».

Πρόσεχε τὴν γνησίαν ἀγάπην τοῦ δικαίου πρὸς τὸν Κύριον, πῶς τὸν Κύριον τῆς οἰκουμένης λέγει ὅτι εἶναι ὁ Θεός αὐτοῦ μόνον, χωρὶς νὰ περιορίζῃ τὴν κυριαρχίαν του, οὔτε νὰ ἀποστερῇ αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ δείχνει τὸν ἰδικὸν του πόθον. «Καὶ σὲ εὐλόγησε μὲ πλουσίαν οὐράνιον εὐλογίαν». Ὅχι μόνον, λέγει, σὲ ἐβοήθησεν, ἀλλὰ «Καὶ σὲ εὐλόγησε μὲ εὐλογίαν τῆς γῆς ποῦ θὰ καρποφορῇ πλουσίως, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς εὐλογίας τῶν ἀπογόνων σου, καὶ τῆς εὐλογίας τοῦ πατρός σου καὶ τῆς μητρός σου. Αὐταὶ αἱ εὐλογίαι θὰ εἶναι ἀνώτεραι ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ἀκινήτων ὀρέων καὶ

λογίας πατρός σου καὶ μητρός σου. Ὑπερίχυσεν ἐπ' εὐλογίαις ὀρέων μονίμων, καὶ ἐπιθυμίαις θινῶν αἰωνίων». Τὴν δόξαν καὶ τὴν περιφάνειαν ἐνταῦθα αἰνίπτεται καὶ τὴν βασιλείαν τῆς Αἰγύπτου, διὰ τῶν ὀρέων καὶ τῶν θινῶν τὸ ὑψηλόν
5 τε καὶ ἰσχυρόν ἐμφαίνων, ὡς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀνωτάτω κορυφὴν τῆς ἀρχῆς ἀνενεχθῆναι. «Ἄτται», φησί, «αἱ εὐλογίαι ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἔσονται Ἰωσήφ, καὶ ἐπὶ κορυφῆς ὧν ἠγήσατο ἀδελφῶν». Ἄτται, φησί, αἱ εὐλογίαι ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἔσονται τὴν σὴν.

10 Βενιαμὴν λύκος ἄρπαξ, τὸ πρωῖνόν ἔδειται, καὶ εἰς τὸ ἑσπέρας διαδώσει τροφήν». Καὶ ἐνταῦθα προμηνύει αὐτῷ τὰ μετὰ μικρὸν ἐσόμενα χρόνον, καὶ ὅτι, καθάπερ λύκος, οὗτος ἐπιθήσεται ἀρπάζων, ἀναιρῶν, καὶ μυρία κακὰ διατιθεῖς. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσι τοῖς υἱοῖς καταλλήλους τὰς εὐλογίας προε-
15 μήνυσε. «Καὶ εὐλόγησε», φησί, «ἕκαστον κατὰ τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ, ἣν εὐλόγησεν αὐτούς», ἀντὶ τοῦ, «ἄπερ ἔχρησεν ἕκάστῳ προεμήνυσε, καὶ τὰ ἐφ' ἑκάστης φυλῆς συμβησόμενα προανεφώνησεν», ἐπειδὴ διετάξατο τὰ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος αὐτῷ προμηνυθέντα, φησὶ πρὸς αὐτούς· «Ἐγὼ προϊθέμαι πρὸς τὸν
20 ἑμὸν λαόν, καὶ θάψεται με μετὰ τῶν πατέρων μου».

4. Ὅρα πῶς διὰ τῆς ἐπισκῆψεως ταύτης μεγίστην αὐτοῖς παραμυθίαν χαρίζεται. Ἐγενόσθη γάρ, ὅτι οὐκ ἂν ὁ δίκαιος τοῦτο διεσιείλατο, εἰ μὴ πάντως ἤδει τὴν ἄνοδον αὐτῶν ἐσομένην, καὶ τῆς δουλείας τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τὴν ἀπαλ-
25 λαγήν. Εἶτα καὶ τὸν τόπον λέγει «Ἐν τῷ σπηλαίῳ», φησί, «ὃ ἐστὶν ἐν τῷ ἀγρῷ Ἐφροὺν τοῦ Χετταίου». Καὶ ταῦτα εἰπὼν «κατέπανσε», φησί, «ἐπιτάσσων τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ. Καὶ ἐξάρας Ἰακώβ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κλίνην, ἐξέλιπε, καὶ

ἀφθονώτεραι ἀπὸ τὰς αἰωνίας ποσότητας τῆς ἄμμου». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὴν δόξαν καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν βασιλείαν τῆς Αἰγύπτου, καὶ μὲ τὰς λέξεις τῶν ὀρέων καὶ τῆς σωροῦ τῆς ἄμμου δείχνει τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν δύναμιν, ὥστε νὰ ἀνεβῆ καὶ εἰς τὴν πρὸ ὑψηλὴν κορυφὴν τῆς ἐξουσίας. «Αὐταί», λέγει, «αἱ εὐλογίαι θὰ συμβοῦν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰωσήφ, εἰς τὴν κεφαλὴν ἐκείνου ποῦ ἔγινεν ἄρχων καὶ προστάτης τῶν ἀδελφῶν του». Αὐταί, λέγει, θὰ συμβοῦν εἰς τὴν ἰδικὴν σου κεφαλὴν.

«Ὁ Βενιαμὴν θὰ εἶναι λύκος ἀρπακτικός. Τὸ πρωὶ θὰ τρώγῃ καὶ τὸ ἑσπέρας θὰ ἔχη ἀκόμη τροφὴν διὰ νὰ δίδῃ καὶ εἰς ἄλλους». Καὶ ἐδῶ προλέγει εἰς αὐτὸν ἐκεῖνα ποῦ θὰ συνέβαιναν μετὰ ἀπὸ σύντομον χρόνον, καὶ ὅτι, ὡσὰν ἀκριβῶς λύκος, ἔτσι θὰ ἐπιτίθεται καὶ θ' ἀρπάξῃ, θὰ φονεύῃ καὶ ἀμέτρητα ἄλλα κακὰ θὰ κάμνῃ. Ὄταν δὲ ἔδωκε τὰς καταλλήλους εὐλογίας εἰς ὅλους τοὺς υἱοὺς του, «Καὶ εὐλόγησε», λέγει, «τὸν καθένα μὲ ξεχωριστὴν εὐλογίαν, μὲ τὴν ὁποῖαν εὐλόγησεν αὐτοὺς», ἀντὶ νὰ εἰπῆ, ὅτι προεῖπεν εἰς τὸν καθένα αὐτὰ ποῦ ἔπρεπε καὶ προανήγγειλεν αὐτὰ ποῦ θὰ συμβοῦν εἰς τὴν κάθε μίαν φυλὴν, ὅταν εἶπε εἰς αὐτοὺς αὐτὰ ποῦ τοῦ προαπεκάλυψε τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τότε λέγει πρὸς αὐτοὺς· «Ἐγὼ πεθαίνω καὶ προστίθεμαι ἔτσι εἰς τὸν λαόν μου ποῦ ἀπέθανε· θάψατέ με μαζὶ μὲ τοὺς πατέρας μου.

4. Πρόσεχε πῶς μὲ αὐτὴν τὴν παραγγελίαν τοὺς χαρίζει μεγάλην παρηγορίαν. Διότι ἐσκέπτοντο, ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ὁ δίκαιος νὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν παραγγελίαν, ἐὰν βέβαια δὲν προέβλεπε τὴν ἐπιστροφὴν των νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ τὴν ἀπελευθέρωσίν των ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Αἰγυπτίων. Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ τὸν τόπον. «Μέσα εἰς τὸ σπήλαιον», λέγει, «ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ Ἐφρών τοῦ Χετταίου». Καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ, λέγει, «ἔπαυσε νὰ δίδῃ ἐντολὰς εἰς τοὺς υἱοὺς του, καὶ ἀφοῦ ἄπλωσε τὰ πόδια του ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην, ἐπέθανε

προσειέθη πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ». Ὅρα καὶ τὴν τελευταίην τοῦ δικαίου πολλοῦ θαύματος γέμουσαν. Διαταξάμενος γάρ, φησί, τοῖς παισὶν αὐτοῦ, «Ἐξάρας τοὺς πόδας ἐπὶ τὴν κλίτην», ὥσπερ μεθ' ἡδονῆς τὸ πρᾶγμα καταδεχόμενος. Οὕτω μετὰ τὸ
5 πάντα διατάσσεται, «Τοὺς πόδας ἐξάρας», ἀντὶ τοῦ, ἔφαπλώσας, ἢ τείνας, ὡς ἂν εἶποι τις, «Ἐξέλιπε», τοῦτό ἐστι, κατέλυσε τὴν ζωὴν, «Καὶ προσειέθη πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ». «Καὶ ἐπιπεσών», φησὶν, «Ἰωσήφ ἐπὶ πρόσωπον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῷ, καὶ κατεφύλησεν αὐτόν».

10 Εἶδες παιδὸς φιλοσοργίαν; εἶδες πεπυρωμένην ἀγάπην; Καὶ μετὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀναχώρησιν «Ἐπιπεσὼν ἐπὶ τὸ πρόσωπον, καὶ καταφιλήσας, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῷ». Καὶ τούτου γενομένου Ἰωσήφ τὰ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐνταλθέντα εἰς ἔργον λοιπὸν ἐσπούδαζεν ἀγαγεῖν. Τέως δὲ «Προσέταξε τοῖς ἐντα-
15 ρησιαῖς ἐνταψιάσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς μὲν τεσσαράκοντα ἡμέρας τὰς τῆς ταφῆς, ἡ δὲ Αἴγυπτος ἐβδομηκοντα ἡμέρας αὐτὸν ἐπένησε». Καὶ ἐπειδὴ τὰ νενομισμένα ἅπαντα γεγένηται, λοιπὸν γνωρίζει τῷ Φαραὼ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ τὰ ὑπὸ τοῦ πατρὸς κελευσθέντα, καὶ φησὶν· «Ὁρκιστέ με
20 ὁ πατήρ μου, λέγων· ἐν τῷ μνημείῳ, ᾧ ὄρουξα ἐμαυτῷ ἐν γῆ Χαναάν, ἐκεῖ με θάψεις. Νῦν οὖν συναναθὰς θάψω τὸν πατέρα μου, καὶ ἐπαγελεύσομαι». Προσηκόν ἐστι, φησί, τὰ παρ' αὐτοῦ διαταγέντα πληρωθῆναι παρ' ἐμοῦ. Ποιήσας οὖν τὰ δόξαντα αὐτῷ, ἐπαγελεύσομαι. Ταῦτα ἀκούσας ἐπέταξε ὁ
25 Φαραώ. «Καὶ ἀνέβη», φησὶν, «Ἰωσήφ θάψαι τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ συνανέβησαν μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ παῖδες Φαραώ.

καὶ ἐπροστέθη εἰς τὸν λαόν του». Πρόσεχε καὶ τὸν θάνατον τοῦ δικαίου ποῦ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ πολλὺν θαυμασμόν. Διότι, λέγει, ἀφοῦ ἔδωσε τὰς παραγγελίας εἰς τοὺς υἱούς του, «Ἐπλώσε τὰ πόδια του ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην», ὡσὰν νὰ ἐδέχετο τὸ πρᾶγμα μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν. Ἔτσι, μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν ὄλων τῶν παραγγελμάτων του. «Ἐξάρας τοὺς πόδας του», ἀντὶ νὰ εἰπῆ ἄφοῦ ἄπλωσε ἢ ἐτέντωσε τὰ πόδια του, ὅπως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, «ἔξέλιπε», ποῦ σημαίνει, ἐπέθανε, «καὶ ἐπροστέθη εἰς τὸν λαόν του». «Καὶ τότε», λέγει, «ἔπεσεν ὁ Ἰωσήφ ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός του, ἔκλαυσε δι' αὐτὸν καὶ τὸν ἐφίλησε πολλὰς φορές».

Εἶδες φιλοστοργίαν παιδιοῦ; εἶδες ἀγάπην γεμάτην ἀπὸ θερμῆς; Καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ψυχῆς, «Ἐφοῦ ἔπεσεν ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπόν του, τὸν ἐφίλησε πολλὰς φορές καὶ ἔκλαυσε δι' αὐτόν». Καὶ ἀφοῦ ἔγινε καὶ αὐτὸ ὁ Ἰωσήφ ἐφρόντιζε νὰ πραγματοποιήσῃ πλέον τὰ ὅσα τοῦ παρῆγγειλεν ὁ πατέρας του. Κατὰ πρῶτον λοιπὸν «Ἐπρόσταξε τοὺς ἐνταφιαστάς νὰ ἐνταφιάσουν (ταριχεύσουν) τὸν πατέρα του. Καὶ διήρκησεν ὁ ἐνταφιασμός του σαράντα ἡμέρας, ἢ δὲ Αἴγυπτος ἐπένησεν αὐτὸν ἐβδομήντα ἡμέρας». Καὶ ὅταν ἔγιναν ὅλα τὰ προβλεπόμενα, τότε πλέον ἀναφέρει εἰς τὸν Φαραῶ καὶ εἰς τοὺς αὐλικούς του τὰ ὅσα παρῆγγειλεν ὁ πατέρας του, καὶ λέγει· «Ὁ πατέρας μου μὲ ὄρκισε καὶ μοῦ εἶπε· Θέλω νὰ μὲ θάψῃς εἰς τὸ μνημεῖον, ποῦ ἄνοιξα διὰ τὸν ἑαυτὸν μου εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Τώρα λοιπὸν πρέπει ν' ἀνεβῶ εἰς τὴν Χαναάν, νὰ θάψω τὸν πατέρα μου, καὶ νὰ ἐπιστρέψω καὶ πάλιν». Πρέπει, λέγει, νὰ πραγματοποιήσω ἐκεῖνα ποῦ παρῆγγειλεν. Ἐφοῦ λοιπὸν κάμω αὐτὰ ποῦ μοῦ παρῆγγειλε, θὰ ἐπιστρέψω. «Ὅταν τὰ ἤκουσεν αὐτὰ ὁ Φαραῶ τὸν ἐπέτρεψε νὰ μεταβῆ καὶ νὰ τὸν θάψῃ. «Καὶ ἀνέβη», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ εἰς τὴν Χαναάν νὰ θάψῃ τὸν πατέρα του καὶ ἀνέβησαν μαζί μὲ αὐτόν καὶ ὅλοι οἱ δοῦλοι τοῦ Φαραῶ, καὶ ὅλους τοὺς

Καὶ τὴν συγγένειαν, καὶ τοὺς βόας καὶ τὰ πρόβατα ὑπελεί-
πον ο. Καὶ συνανέβησαν μετ' αὐτοῦ ἄρματα καὶ ἵππεις, καὶ
ἐγένετο ἡ παρεμβολὴ μεγάλη σφόδρα.

Ὅρα διὰ τὴν εἰς τὸν Ἰωσήφ τιμὴν πόσῃν ἐπιδείκνυται
5 ἀπουδὴν οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ συνανέρχονται τῷ Ἰωσήφ, ὥστε
γενέσθαι αὐτοῦ παρεμβολὴν μεγάλην. «Καὶ παραγενόμενοι ἔν-
τινι τόπῳ, ἐκόψαντο αὐτὸν κοπειὸν μέγαν καὶ ἰσχυρὸν σφό-
δρα. Καὶ ἐποίησε τὸ πένθος τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἐπὶ ἡμέρας.
Καὶ εἶδον οἱ κατοικοῦντες Χαναάν, καὶ εἶπαν· πένθος μέγα
10 ἐστὶ τοῖς Αἰγυπτίοις. Διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου,
πένθος Αἰγύπτου, ὃ ἐστὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου». Ἀλλὰ σὺ ταῦ-
τα ἀκούων, ἀγαπητέ, μὴ ἀπλῶς παρότρεχε, ἀλλὰ τὸν καιρὸν
ἐννοῶν, καθ' ὃν ἐγίνετο, πάσης αἰτίας ἀπάλλατε τὸν Ἰωσήφ.
Οὐδέπω γὰρ ἦσαν τοῦ ἄδου αἱ πύλαι συγκλασθεῖσαι, οὐδὲ τοῦ
15 θανάτου τὰ δεσμὰ διαλυθέντα, οὐδὲ κοίμησις ὁ θάνατος λεγό-
μενος ἦν. Διὰ τοῦτο ἐπειδὴ ἐδεδοίχθησαν τὸν θάνατον, ταῦτα
ἐποίουν· γὰρ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἐπειδὴ ὕπνος ὁ θά-
νατος γέγονε, καὶ κοίμησις ἡ τελευτή, καὶ πολλὴ τῆς ἀνασιά-
σεως ἡ πληροσφορία, ὡς ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν μεθισιτάμενοι, οὐ-
20 τως ἀγαλλόμεθα καὶ εὐφραινόμεθα. Καὶ τί λέγω ἀπὸ ζωῆς
εἰς ζωὴν; Ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὴν βελτίονα, ἀπὸ τῆς προσ-
καιροῦ ἐπὶ τὴν αἰώνιον, ἀπὸ τῆς ἐπιγείου εἰς τὴν ἐπουράνιον.

«Καὶ πληρώσας πάντα», φησὶν, «Ἰωσήφ ὑπέστρεψεν εἰς
Αἴγυπτον αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οἱ συναναβάντες
25 μετ' αὐτοῦ». Ἀλλ' ὄρα μοι λοιπὸν ἐνταῦθα τῶν ἀδελφῶν τοῦ
Ἰωσήφ τὴν δειλίαν, καὶ τὸν φόβον τὸν κατασειόντα αὐτῶν τὴν
διάνοιαν. «Ἰδόντες» γάρ, φησὶν, «οἱ ἀδελφοὶ Ἰωσήφ, ὅτι τέ-
θνηκεν ὁ πατὴρ αὐτῶν, εἶπαν· μήποτε μνησικακῆσθαι ἡμῖν Ἰω-

συγγενείς, τὰ βόδια καὶ τὰ πρόβατα τὰ ἄφησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ ἀνέβησαν μαζί με αὐτὸν ἄρματα καὶ ἵπποις καὶ ἔγινεν ἡ συνοδεία πάρα πολὺ μεγάλη.

Πρόσεχε πρόσην φροντίδα δείχνουν οἱ Αἰγύπτιοι πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰωσήφ καὶ ἀνεβαίνουν μαζί με τὸν Ἰωσήφ εἰς τὴν Χαναὰν ὥστε νὰ γίνῃ ἔτοι μεγάλη ἡ συνοδεία. «Καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς κάποιον τόπον, ἐθρήνησαν τὸν νεκρὸν πολὺ, με θρῆνον μεγάλον καὶ ἰσχυρόν. Καὶ ἐκράτησαν ἐκεῖ τὸ πένθος διὰ τὸν πατέρα του ἑπτὰ ἡμέρας. Καὶ εἶδαν οἱ κάτοικοι τῆς Χαναὰν καὶ εἶπαν· Αὐτὸ εἶναι μεγάλο πένθος εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Διὰ τοῦτο ὠνόμασαν τὸν τόπον αὐτὸν Ἰπένθος Αἰγύπτου, ποῦ εὐρίσκεται πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην». Ἄλλὰ σὺ, ἀγαπητέ, ἀκούων αὐτά, νὰ μὴ τὰ παρατρέχῃς, ἀλλὰ σκεπτόμενος τὸν καιρὸν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔγιναν, ἀπάλλασσε τὸν Ἰωσήφ ἀπὸ κάθε κατηγορίαν. Διότι δὲν εἶχαν ἀκόμη θραυσθῆ αἱ πύλαι τοῦ ἄδου, οὔτε εἶχαν διαλυθῆ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, οὔτε ὁ θάνατος ὠνομάζετο κοίμησις. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸν θάνατον, τὰ ἔκαμαν αὐτά· τώρα ὅμως, ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ὁ θάνατος ἔγινεν ὕπνος καὶ ὁ πεθαμὸς κοίμησις, καὶ εἶναι μεγάλη ἡ ἐπιβεβαίωσις τῆς ἀναστάσεως, ὥστε νὰ συμβαίῃ νὰ μεταβαίνωμεν ἀπὸ τὴν μίαν ζωὴν εἰς ἄλλην, διὰ τοῦτο νοιώθωμεν τόσον μεγάλην ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην. Καὶ διατί λέγω ἀπὸ τὴν μίαν ζωὴν εἰς ἄλλην ζωὴν; μεταβαίνωμεν ἀπὸ τὴν χειροτέραν πρὸς τὴν καλυτέραν, ἀπὸ τὸν πρόσκαιρον εἰς τὴν αἰώνιον, ἀπὸ τὴν ἐπίγειον εἰς τὴν ἐπουράνιον.

«Καί, ἀφοῦ ὁ Ἰωσήφ», λέγει, «ἔξεπλήρωσεν ὅλα, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Αἴγυπτον αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοί του καὶ ὅλοι ὅσοι ἀνέβησαν μαζί με αὐτόν». Ἄλλὰ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ ἔδω πλέον τὴν δειλίαν τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσήφ καὶ τὸν φόβον ποῦ συνετάρασσε τὴν διάνοιάν των. Διότι, λέγει, «Ὅταν οἱ ἀδελφοί τοῦ Ἰωσήφ εἶδαν ὅτι ἐπέθανεν ὁ πατήρς των, εἶπαν· μὴ τυχὸν κάποτε μνησικακή-

οὐκ ἔμελλε αὐτῶν. Μεγάλως αὐτῶν ὁ φόβος ἐτάραττε τὴν διά-
 ροιαν, καὶ ὑπὸ τοῦ συνειδήτους κεντούμενοι οὐκ εἶχον ὅ τι πρά-
 ξουσι. Αἰὰ τοῦτο, φησί, θεασάμενοι τοῦ πατρὸς τὴν τελευτήν,
 5 καὶ ἐπιδόμενοι, μὴ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ εἰσπράξῃται δίκην ὁ Ἰω-
 σὴφ ὑπὲρ τῶν εἰς αὐτὸν εἰργασμένων, «Παραγενόμενου», φη-
 σί, «πρὸς αὐτὸν εἶπον ὁ πατήρ σου ὤρκωσε πρὸ τοῦ τελευτή-
 σαι αὐτόν, λέγων εἶπατε Ἰωσήφ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἀδικίαν
 καὶ τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν».

10 Ὅρα πάλιν, πῶς αὐτοὶ ἐναντιῶν κατήγοροι γίνονται. Βλέ-
 πε ὅσον ἐστὶν ὁ τοῦ συνειδήτους ἔλεγχος. Ὅλως ἴστε, ὅτι ἀ-
 δικίαν καὶ ἁμαρτίαν εἰργάσασθε, ὅτι πονηρὰ ἐνεδείξασθε.
 «Καὶ νῦν δέξαι τὴν ἀδικίαν τῶν θεραπεύοντων τοῦ Θεοῦ τοῦ
 πατρὸς σου». Εἶδες πῶς, οὐδενὸς ἀναγκάζοντος, αὐτοὶ ἐαν-
 15 τῶν κατήγοροι γίνονται, καὶ φασιν εἶπεν ὁ πατήρ σου. «Ἄ-
 φες αὐτοῖς, ὅτι πονηρὰ σοι ἐνεδείξαντο, καὶ δέξαι τὴν ἀδι-
 κίαν τῶν θεραπεύοντων τοῦ Θεοῦ τοῦ πατρὸς σου». Ἀλλ' ὁ θαυ-
 μασιὸς οὗτος καὶ παράρσιος τοσοῦτον ἀπέσχε τοῦ μνήμην τινὰ
 ποιήσασθαι τῶν εἰς αὐτὸν εἰργασμένων, ὅτι καὶ πρὸς τὰ ρή-
 20 ματα αὐτῶν συνεχύθη. «Καὶ ἔκλαυσεν», φησί, «Ἰωσήφ, λα-
 λούντων αὐτῶν πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐλθόντες εἶπον ἴδε, ἡμεῖς
 σοι οἰκέτιαν». Ὅρα πόσον ἐστὶν ἀρετὴ, πῶς ἰσχυρὸν καὶ ἁμα-
 χον, καὶ ὅση τῆς κακίας ἢ ἀσθένεια. Ἴδου γάρ, ὁ μὲν τοσαῦτα
 πεπονηθὸς βασιλεύει, οἱ δὲ ταῦτα διαθέντες τὸν ἀδελφόν, οἰ-
 25 κέται εἶναι παρακαλοῦσι τοῦ παρ' αὐτῶν εἰς δουλείαν ἐκδο-
 θέντος.

5. Ἀλλ' ἄκουε τοῦ Ἰωσήφ τὴν περὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἀνε-
 ξιχαλίαν, καὶ ὅπως διὰ πάντων αὐτοὺς παραμυθήσασθαι θού-
 λεται, καὶ πείσαι, ὡς οὐδὲν εἰς αὐτὸν ἠμαρτήκασι. Καὶ
 30 φησι «Μὴ φοβεῖσθε τοῦ γὰρ Θεοῦ εἰμι ἐγώ. Ὑμεῖς ἐ-

αὐτῶν ὁ Ἰωσήφ ἐναντίον μας καὶ μᾶς ἐκδικηθῆ δι' ὅλα τὰ κακὰ ποῦ ἐκάμαμεν εἰς αὐτόν». Πολὺ φοβερὰ συνετάρασεν ὁ φόβος αὐτῶν τὴν διάνοιάν των καὶ ἐνοχλούμενοι ἀπὸ τὰ κεντήματα τῆς συνειδήσεώς των δὲν ἤξευραν τί νὰ κάνουν. Διὰ τοῦτο, λέγει, ὅταν εἶδαν τὸν θάνατον τοῦ πατρός των καὶ φοβούμενοι μήπως τοὺς ἐκδικηθῆ ὁ Ἰωσήφ ἐπάξια δι' ὅλα ἐκεῖνα ποῦ ἔκαμαν εἰς αὐτόν, «Ἀφοῦ μετέβησαν», λέγει, «πρὸς αὐτόν τοῦ εἶπαν· ὁ πατέρας σου μᾶς ὤρκισε πρὶν πεθάνῃ, λέγων· νὰ εἰπῆτε εἰς τὸν Ἰωσήφ, συγχώρησε τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἀμαρτίαν τῶν ἀδελφῶν σου'».

Πρόσεχε πάλιν, πῶς αὐτοὶ γίνονται κατήγοροι τοῦ ἑαυτοῦ των. Βλέπε πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ὁ ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως. Τὸ γνωρίζετε πολὺ καλά, ὅτι διεπράξατε ἀδικίαν καὶ ἀμαρτίαν, ὅτι ἐδείξατε κακίαν. «Καὶ τώρα συγχώρησε τὴν ἀδικίαν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τοῦ πατρός σου». Εἶδες πῶς, χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς ἀναγκάζῃ, γίνονται οἱ ἴδιοι κατήγοροι τοῦ ἑαυτοῦ των, καὶ λέγουν· εἶπεν ὁ πατέρας σου, «Συγχώρησε αὐτούς, διότι σοῦ ἔκαναν μεγάλα κακὰ, συγχώρησε τὴν ἀδικίαν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τοῦ πατρός σου». Ἄλλ' ὁ θαυμαστός αὐτός καὶ πανάρετος τόσον πολὺ ἀπεῖχεν ἀπὸ τὸ νὰ ἐνθυμηθῆ τὰ ὅσα τοῦ ἔκαμον, ὥστε καὶ ἀπὸ τὰ λόγια των ἐσυγκινήθη. «Καὶ ἔκλαυσε», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ ἐνῶ αὐτοὶ τοῦ ἔλεγαν αὐτά. Τότε τὸν ἐπλησίασαν αὐτοὶ καὶ τοῦ εἶπον· νὰ, ἡμεῖς εἴμεθα δούλοι σου». Πρόσεχε πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ, πόσον ἰσχυρὸν καὶ ἀκατομάχητον, καὶ πόση ἡ ἀδυναμία τῆς κακίας. Διότι νὰ, ἐκεῖνος ποῦ τόσα πολλὰ ἔπαθε βασιλεύει, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποῦ ἐπροξένησαν αὐτά εἰς τὸν ἀδελφόν των, παρακαλοῦν νὰ εἶναι δούλοι ἐκείνου ποῦ τὸν ἐπώλησαν ὡς δούλον.

5. Ἄλλ' ἄκουε τὴν ἀνεξικακίαν τοῦ Ἰωσήφ πρὸς τοὺς ἀδελφούς του καὶ πῶς, μὲ ὅλα ὅσα τοὺς λέγει, θέλει νὰ τοὺς παρηγορήσῃ καὶ νὰ τοὺς πείσῃ ὅτι δὲν διέπραξαν κανένα κακὸν εἰς αὐτόν. Καὶ λέγει· «Μὴ φοβεῖσθε, διότι

βουλεύσασθε κατ' ἐμοῦ πονηρά· ὁ δὲ Θεὸς ἐβουλεύσατο περὶ
 ἐμοῦ εἰς ἀγαθὰ, ὅπως ἂν γενηθῆ ὡς σήμερον, ἵνα διατραφῆ
 λαὸς πολὺς». Μὴ δειλιάσητε, ἡ ἡοί, μηδὲ ἐναγώνιοι γένηθε
 «τοῦ Θεοῦ γὰρ εἰμι ἐγώ», καὶ τὸν Δεσπότην τὸν ἐμὸν μιμοῦ-
 5 μαι, καὶ εὐεργεσίαις ἀμείβεσθαι σπουδάζω τοὺς τὰ ἀνήκεστί
 με διαθέντας· «Τοῦ γὰρ Θεοῦ εἰμι ἐγώ». Εἶτα δεικνὺς ὅσης
 ἀπολαύει παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας, ἡοί· «ὅμοις πονηρᾷ γνώ-
 μη τὰ κατ' ἐμὲ εἰργάσασθε, ὁ δὲ Θεὸς εἰς ἀγαθὰ μοι πάντα
 περιέσκησε. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε, «Τοῖς ἀγαπῶσι τὸν
 10 Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν». «Πάντα», ἡ ἡοί. Τί ἐστι,
 «Πάντα»; Καὶ τὰ ἐναντία, καὶ τὰ λυπεῖν δοκοῦντα, καὶ ταῦτα
 εἰς ἀγαθὸν μεθίστησιν, ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ θαυμασίου τούτου
 γεγένηται. Τὰ γὰρ παρὰ τῶν ἀδελφῶν γεγενημένα, ταῦτα
 μάλιστα αὐτῷ τὴν βασιλείαν προσξένησε, τῆς εὐμηχάνου τοῦ
 15 Θεοῦ σοφίας πάντα τὰ πονηρὰ εἰς ἀγαθὰ μεταβαλλούσης. «Ἰ-
 να διατραφῆ», ἡ ἡοί, «λαὸς πολὺς». Οὐ μόνον ὑμῶν ἕνεκεν ταῦ-
 τα εἰς ἀγαθὸν μετέβαλεν, ἀλλ' ἵνα καὶ πᾶς οὗτος ὁ λαὸς δια-
 τραφῆται δυναθῆ.

«Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· μὴ φοβεῖσθε ἐγὼ διαθρέψω ὑμᾶς,
 20 καὶ τὰς οἰκίας ὑμῶν. Καὶ παρεκάλεσεν αὐτούς, καὶ ἐλάλησεν
 αὐτῶν εἰς τὴν καρδίαν». Τί τοίνυν δεδοίκατε; Ἐγὼ ὑμῖν χο-
 ρηγήσω τὰ πρὸς τροφήν, καὶ πᾶσι τοῖς μετ' ὑμῶν. «Καὶ παρε-
 κάλεσεν αὐτούς, καὶ ἐλάλησεν αὐτῶν εἰς τὴν καρδίαν». Οὐχ
 ἀπλῶς αὐτοὺς παρεκάλεσεν, ἀλλὰ τισαύτη ἐχρήσατο τῇ σπου-
 25 δῆ, ὅσπερ πᾶσαν αὐτῶν ἀθυμίαν ἐξελεῖν. «Καὶ κατοίκησεν Ἰω-
 σήφ ἐν Αἰγύπτῳ, αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἡ παρ-
 οικία τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Καὶ εἶδεν Ἰωσήφ παιδία Ἐφραΐμ

ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. Σεῖς ἐσκέφθητε κακὰ ἐναντίον μου, ἐνῶ ὁ Θεὸς ἐσκέφθη δι' ἐμένα καλὰ πράγματα, διὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ ποῦ ἔγινε μέχρι σήμερα, νὰ διατραφῇ δηλαδὴ πολὺς λαός». Μὴ δειλιάσετε, λέγει, οὔτε νὰ κυριευθῆτε ἀπὸ ἀγωνίαν, «Διότι ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ» καὶ μιμουμαι τὸν Κύριόν μου καὶ φροντίζω νὰ ἀμείβω μὲ εὐεργεσίας ἐκείνους ποῦ μοῦ ἐπροξένησαν τὰ ἀφόρητα κακὰ· «Διότι ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ». Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ πόσῃν εὐνοίαν ἀπολαμβάνει ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, λέγει· Σεῖς ἐκάματε ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ ἐμένα μὲ κακὴν διάθεσιν, ὁ Θεὸς ὅμως τὰ μετέβαλεν ὅλα αὐτὰ πρὸς χάριν μου εἰς ἀγαθὰ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Εἰς αὐτοὺς ποῦ ἀγαποῦν τὸν Θεὸν βοηθεῖ αὐτὸς νὰ ἔχουν ὅλα καλὸν τέλος»⁹. «Ὅλα», λέγει. Τί σημαίνει «Ὅλα»; Καὶ τὰ ἀντίθετα, καὶ ἐκεῖνα ποῦ φαίνονται δυσάρεστα, καὶ αὐτὰ τὰ μεταβάλλει εἰς ἀγαθόν, πρᾶγμα βέβαια ποῦ συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτοῦ τοῦ θαυμασίου. Διότι ἐκεῖνα ποῦ τοῦ ἔκαμαν οἱ ἀδελφοί του, αὐτὰ πρό πάντων τοῦ ἐχάρισαν τὴν βασιλείαν, μὲ τὸ νὰ μεταβάλλῃ ἢ εὐμήχανος σοφία τοῦ Θεοῦ ὅλα τὰ κακὰ εἰς ἀγαθὰ. «Διὰ νὰ διατραφῇ», λέγει, «πολὺς λαός». Ὅχι μόνον μετέβαλεν αὐτὰ ἐξ αἰτίας σας εἰς ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἠμπορέσῃ καὶ ὅλος αὐτὸς ὁ λαὸς νὰ διατραφῇ.

«Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· μὴ φοβεῖσθε· ἐγὼ θὰ διαθρέψω ἑσᾶς καθὼς καὶ τὰς οἰκογενεῖας σας. Καὶ παρηγόρησεν αὐτούς καὶ τὰ λόγια του ἀνεκούφισαν τὴν καρδίαν των». Τί φοβεῖσθε λοιπόν; Ἐγὼ θὰ δώσω εἰς ἑσᾶς καὶ εἰς ὅλους τοὺς συγγενεῖς σας τὴν ἀναγκαίαν τροφήν. «Καὶ παρηγόρησεν αὐτούς καὶ μὲ τὰ λόγια του ἀνεκούφισε τὴν καρδίαν των». Ὅχι ἀπλῶς παρηγόρησεν αὐτούς, ἀλλὰ τόσῃν φροντίδα κατέβαλεν, ὥστε ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ αὐτοὺς καθε μορφήν λύπης. «Καὶ ἐκατοίκησεν ὁ Ἰωσήφ εἰς τὴν Αἴγυπτον, αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοί του καὶ ὅλοι ἡ παροικία τοῦ πατρὸς του. Καὶ εἶδεν ὁ Ἰωσήφ παιδιὰ τοῦ Ἐφραΐμ μέχρι

ἕως τρίτης γενεᾶς. Καὶ εἶπεν Ἰωσήφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐ-
 τοῦ λέγων ἐγὼ ἀποθνήσκω. Ἐπισκοπῇ δὲ ἐπισκέπεται ὑμᾶς
 ὁ Θεός, καὶ συνανοίσετε τὰ ὀσιᾶ μου ἐνιεύθεν». Ὅρα καὶ
 τοῦτον ὁμοίως τῷ πατρὶ ἐπισκήπιοντα τοῦ μετακομισθῆναι αὐ-
 5 τοῦ τὰ ὀσιᾶ. Καὶ ὅρα πῶς πάλιν βοιλόμενος ἀναρροῶσαι αὐ-
 τῶν τὸν λογισμὸν, καὶ χορησιὰς ἐλπίδας ἔχειν περὶ τῆς ἐπανό-
 δου, πρότερον τοῦτο προεμήνυσε, ὅτι ἐπαρλεύσεσθε, καὶ τότε
 φησί, «Συνανοίσετε». Ἀνιόντες, φησὶν, ὑμεῖς «Συνανοίσετε
 τὰ ὀσιᾶ μου». Τοῦτο δὲ ἐποίει οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ μάτην, ἀλλὰ
 10 δύο ταῦτα οἰκονομῶν· ἓν μὲν, ἵνα μὴ οἱ Αἰγύπτιοι μεμνημένοι
 τῶν τοσσούτων αὐτοῦ εὐεργεσιῶν, καὶ εὐκόλως ἐξ ἀνθρώπων
 θεοὺς προσαγορεύοντες, ἐπόθεσιν ἀσεβείας ἔχωσι τοῦ δικαίου
 τὸ σῶμα· ἕτερον δέ, ἵνα ᾧσι πεπληροφορημένοι, ὅτι πάντως
 ἐπαρήξουσιν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν ὡμολογημένον, οὐκ ἂν οὕτω
 15 διεισιέλαιο, ὥστε μετ' αὐτῶν ἀναγαγεῖν τὰ ὀσιᾶ. Καὶ ἦν ἰ-
 δεῖν λοιπὸν πρᾶγμα καιρὸν καὶ παράδοξον, τὸν ἐπὶ τῆς Αἰγύ-
 πτου πάντα τὸν Ἰσραὴλ διατρέφοντα, τοῦτον καὶ τῆς ἐπανόδου
 ἡγούμενον, καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας αὐτοὺς εἰσάγοντα.
 «Καὶ ἐτελέευσεν», φησὶν, «Ἰωσήφ ἑπτὰ ἑκατὸν δέκα».
 20 Τίνος ἔνεκεν καὶ τούτου τὰ ἔτη ἡμῖν ἐσήμανεν; Ἴνα μάθης
 ὅσων ἐτῶν τῆς Αἰγύπτου τὴν ἡγεμονία· ἐνεχειρίσθη. Ἐπτα-
 καίδεκα ἐτῶν γενόμενος κατέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τριά-
 κοντα ἐτῶν γεγονὸς ὤφθη τῷ Φαραώ, καὶ διέκρινε τὰ ἐνύ-
 πνια. Ὀγδοήκοντα δὲ λοιπὸν ἔτεσι κατέσχε πᾶσαν τὴν τῆς Αἰ-
 25 γύπτου ἀρχήν. Εἶδες πῶς μείζους τῶν πόνων αἱ ἀμοιβαί, καὶ
 πολυπλασίους αἱ ἀντιδόσεις; Ἐν δέκα καὶ τρισὶν ἔτεσιν ἐπά-
 λαισε τοῖς πειρασμοῖς, τὴν δουλείαν ὑπομένων, τὴν κατηγορί-
 αν ἐκείνην τὴν παράνομον, τὴν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κακουχίαν.

10. Ὁ Ἰωσήφ φοβεῖται μήπως οἱ Αἰγύπτιοι, ποῦ τόσον εὐκόλα
 ἐθεοποιούσαν τοὺς ἀνθρώπους, θεοποιήσουν καὶ αὐτόν, ἐνθυμούμενοι
 τὰς εὐεργεσίας του πρὸς αὐτούς.

11. Γεν. 39, 7 - 20.

καὶ τὴν τρίτην γενεάν. Καὶ εἶπεν ὁ Ἰωσήφ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ αὐτὰ τὰ λόγια· Ἐγὼ πεθαίνω. Ὅπωςδήποτε ὅμως θὰ σᾶς ἐπισκεφθῇ ὁ Θεὸς καὶ τότε νὰ μεταφέρετε ἀπὸ ἐδῶ μαζί σας καὶ τὰ ὀστᾶ μου». Πρόσεχε καὶ αὐτὸν ποὺ παραγγέλλει ὅμοια μὲ τὸν πατέρα του νὰ μετακομίσουν τὰ ὀστᾶ του. Καὶ πρόσεχε πῶς πάλιν, θέλοντας νὰ ἐνδυναμώσῃ τὸν λογισμόν των καὶ νὰ ἔχουν ἀγαθὰς ἐλπίδας διὰ τὴν ἐπιστροφήν των, πρῶτα αὐτὸ τοὺς προεῖπεν, ὅτι δηλοδῆ θὰ ἐπιστρέψετε, καὶ τότε λέγει, «Μεταφέρατε καὶ τὰ ὀστᾶ μου». Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκαμνε ὄχι εἰς τὴν τύχην καὶ ἄσκοπα, ἀλλὰ διευθετώντας δύο πράγματα· ἓνα μὲν, διὰ νὰ μὴ συμβῇ οἱ Αἰγύπτιοι, ἐνθυμούμενοι τὰς τόσας εὐεργεσίας αὐτοῦ καὶ ἐπειδὴ τόσον εὐκόλα ἀνεκήρυσσαν θεοὺς ἀπὸ ἀνθρώπους, νὰ λάβουν ὡς ἀφορμὴν διὰ μίαν τέτοιαν ἀσέβειαν τὸ σῶμα τοῦ δικαίου⁹· δεύτερον δέ, διὰ νὰ ἔχουν τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Χαναάν. Διότι ἐὰν αὐτὸ δὲν ἦτο βέβαιον, δὲν θὰ τοὺς ἔδιδε τέτοιαν ἐντολήν, ὥστε νὰ μεταφέρουν μαζί των τὰ ὀστᾶ του. Καὶ ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ ἰδῆ κανεὶς ἓνα πρᾶγμα πρωτοφανές καὶ παράδοξον, ἐκείνον ποὺ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐτρέφεν ὅλον τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ, αὐτὸν νὰ γίνεται καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἐπιστροφῆς των εἰς τὴν Χαναάν, καὶ νὰ εἰσάγῃ αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

«Καὶ ἐπέθανε», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ ἑκατὸν δέκα ἐτῶν». Διὰ ποῖον λόγον μᾶς ἀνέφεραν ἡ Γραφή καὶ τὰ ἔτη αὐτοῦ; Διὰ νὰ μάθῃς πόσα ἔτη ἤσκησε τὴν ἡγεμονίαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ὅταν ἦτο δέκα ἐπτὰ ἐτῶν κατέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον· καὶ ὅταν ἔγινε τριάντα ἐτῶν παρουσιάσθη εἰς τὸν Φαρώ καὶ τοῦ ἐξήγησε τὰ ὄνειρα. Ὅγδόντα λοιπὸν ἔτη ἤσκησεν ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Εἶδες πῶς αἱ ἀμοιβαὶ εἶναι μεγαλύτεραι ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ πολλαπλάσιαι αἱ ἀνταποδώσεις; Ἐπὶ δέκα τρία ἔτη ἐπάλευσε μὲ τὰς δοκιμασίας, ὑπομένοντας τὴν δουλείαν, τὴν παράνομον ἐκείνην κατηγορίαν¹¹, τὰ κακοπαθήματα μέσα

Καὶ ἐπειδὴ γενναίως μετ' εὐχαριστίας ἅπαντα ἤνεγκε, διὰ τοῦτο καὶ δαφιλεῖς ἐκημίσατο τὰς ἀμοιβὰς καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος θλον. Ἐνόησον γάρ μοι, ὅτι ὑπὲρ τοῦ θραχέος ἐκείνου χρόνου, ὃν τὴν δουλείαν καὶ τὸ δεσποτικόν ὑπέμεινε, ἐν ὀγδο-
6 ἡκοντα ἔτεσι τὴν βασιλείαν διεῖπε. Καὶ ὅτι πίστει πάντα διέπρατε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ περὶ τῆς τῶν ὀσιῶν μετακομιδῆς ἐντειλάτο, ἄκουε τοῦ Παύλου λέγοντος· «Πίστει Ἰωσήφ τελειῶν περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε». Καὶ οὐκ ἔστι μεῖζον τοῦτου, ἀλλ' ἵνα μάθῃς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐπέ-
10 σκηψε τῶν ὀσιῶν τὴν κομιδὴν γενέσθαι, φηοί, «Καὶ περὶ τῶν ὀσιῶν αὐτοῦ ἐντειλάτο».

Τάχα πλείονα τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ σύγγνωτε. Πρὸς γὰρ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου φθάσαντες ἐβουλήθημεν ἅπαν σήμερον τελέσαντες τὸ βιβλίον, οὕτω καταπαῦσαι τὸν λόγον, καὶ τὴν
15 συνήθη παράκλησιν ὑμῖν προσαγαγεῖν, ὥστε μεμνηῖσθαι τῶν εἰρημένων, καὶ ζηλοῦν τῶν δικαίων τοῦτων τὴν ἀρετὴν, τὴν περὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἀνεξικακίαν, τὴν περὶ τοὺς ἐπηροάζοντας μακροθυμίαν, τὴν σωφροσύνην τὴν ὑπερβάλλουσαν. Ἐντεῦθεν γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὕτως τοσαύτην ἐπεσπάσατο παρὰ τοῦ
20 Θεοῦ τὴν εὐνοίαν. Εἰ τοίνυν βουλόμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν ἄνωθεν ἐπισπάσασθαι ἰσχυρὰν, πολλὴν τῆς ἀρετῆς ποιῶμεθα λόγον. Οὕτω γὰρ καὶ τοῦ Πνεύματος ἐπισπασόμεθα τὴν χάριν, καὶ τὸν παρόντα θλον ἀλύπως διανύσομεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι
25 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

12. Ἐβρ. 11, 22.

13. Αὐτόθι.

εἰς τὴν φυλακὴν. Καὶ ἐπειδὴ ὑπέμεινεν ὅλα μὲ γενναιότη-
 τα καὶ εὐχαρίστως, διὰ τοῦτο καὶ ἔλαβε πλουσίας τὰς
 ἀμοιβὰς καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν. Διότι σκέψου, σὲ
 παρακαλῶ, ἐξ αἰτίας ἐκείνου τοῦ συντόμου χρόνου, κατὰ
 τὸν ὁποῖον ὑπέμεινεν τὴν δουλείαν μέσα εἰς τὴν φυλα-
 κὴν, ἀσκοῦσε τὴν βασιλείαν ἐπὶ ὀγδόντα ἔτη. Καὶ ὅτι ὅλα
 τὰ ἔκαμνε μὲ πίστιν καὶ διὰ τοῦτο ἔδωσε καὶ τὴν παραγ-
 γελίαν τῆς μετακομιδῆς τῶν ὀστώων του, ἄκουε τὸν Παῦ-
 λον ποῦ λέγει· «Μὲ πίστιν ὁ Ἰωσήφ ὅταν ἐπέθαιεν ὠμί-
 λησε διὰ τὴν ἔξοδον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ»¹². Καὶ δὲν ἐστα-
 μάτησε μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς τὴν αἰτίαν, διὰ
 τὴν ὁποῖαν ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νὰ γίνῃ ἡ μετακομιδὴ τῶν
 ὀστώων του, λέγει· «Καὶ διὰ τὰ ὀστᾶ του ἔδωσε παραγ-
 γελίαν»¹³.

Ἴσως εἶναι πολλὰ αὐτὰ ποῦ ἐλέχθησαν, ἀλλὰ συγχω-
 ρέσατέ με. Διότι, ἐπειδὴ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέλος τοῦ βι-
 βλίου, ἐθελήσαμεν, νὰ τελειώσωμεν σήμερα ὅλον τὸ βι-
 βλίον καὶ ἔτσι νὰ σταματήσωμεν τὸν λόγον καὶ νὰ σᾶς
 ἀπευθύνωμεν τὴν συνηθισμένην παράκλησιν, ὥστε νὰ ἐν-
 θυμῆσθε τὰ ὅσα ἐλέχθησαν καὶ νὰ μιμῆσθε τὴν ἀρετὴν αὐ-
 τῶν τῶν δικαίων, τὴν ἀνεξικακίαν πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας,
 τὴν μακροθυμίαν πρὸς τοὺς βλάπτοντας, τὴν ὑπερβολικὴν
 σωφροσύνην των. Διότι ἀπὸ αὐτὸ καὶ αὐτὸς ὁ δίκαιος
 ἀπέσπασε τόσῃν εὐνοίαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν λοι-
 πὸν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀποσπάσωμεν τὴν οὐράνιον
 βοήθειαν, ἅς φροντίζωμεν πολὺ διὰ τὴν ἀρετὴν. Διότι ἔτσι
 καὶ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος θὰ ἀποσπάσωμεν καὶ
 τὴν παροῦσαν ζωὴν θὰ διανύσωμεν χωρὶς λύπην καὶ θὰ
 ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ συμβῇ
 νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρω-
 πίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον
 εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα,
 ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

2. ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

(Ὁμιλίαι Γ' - ΙΒ', ΜΑ', ΜΓ')

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν εἶναι τὸ πιὸ γνωστὸν βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης. Δὲν ὑπάρχει ἀκολουθία τῆς ἐκκλησίας μας εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ διαβάζεται. Καὶ δὲν διαβάζεται μόνον ἕνα μέρος αὐτοῦ, ἀλλ' ὀλόκληρον, καὶ ὅπως σημειώνει ὁ ἱ. Χρυσόστομος, διαβάζεται εἰς ὅλας τὰς ἀκολουθίας τόσο εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅσον καὶ εἰς τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος αὐτῶν. Αὐτὸ συμβαίνει λόγῳ τῆς μεγάλης σπουδαιότητος τῶν ψαλμῶν. Δὲν ὑπάρχει ἀλήθεια τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ποὺ νὰ μὴ προτυπώνεται καὶ διακηρύσσεται ἀπὸ τὰς σελίδας τῶν ψαλμῶν. Ὀλόκληρον τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας τοῦ ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου κόσμου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν πάντων, ἡ πολυκύμαντος ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ, ὅλον τὸ ἔργον τῆς οἰκονομίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ μὲ ὅλας τὰς λεπτομερείας του, ἡ πορεία τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἀγῶνες τῆς ἐν μέσῳ τοῦ εἰδωλολατρικοῦ κόσμου καὶ ὁ τελικὸς θρίαμβος αὐτῆς καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ξεδιπλώνονται μὲ τὸν πλέον κατάλληλον τρόπον εἰς τὰς σελίδας τοῦ ψαλτηρίου. Ὅλα τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης εἶναι ὠφέλιμα, ἀλλ' ὅμως «Ἡ τῶν ψαλμῶν βίβλος τὸ ἐκ πάντων ὠφέλιμον περιείληφε», ὅπως παραιτηρεῖ ὁ Μ. Βασίλειος, ἐρμηνεύων τὸν Α' ψαλμόν. Λόγῳ λοιπὸν τῆς μεγάλης σπουδαιότητος αὐτῶν, πολλοὶ ἀσχολήθηκαν καὶ ἐρμήνευσαν αὐτούς, ὅπως ὁ Ὠριγένης, ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὁ Θεοδώρηος Κύρου, ὁ Ζυγαβηνός, ὁ Εὐσέβιος, ὁ Αὐγουστῖνος, ὁ Ἀμβρόσιος καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ ἱ. Χρυσόστομος.

Τοῦ ἀγίου Ἰω. Χρυσοστόμου σώζονται σήμερα πλήρεις ἐρμηνευτικαὶ ὁμιλίαι εἰς τοὺς ψαλμοὺς 4-12, 43-49, 108-117, 119-150 καὶ τεμάχια εἰς τοὺς ψαλμοὺς 3, 41, καὶ 115. Ὅπως-

δήποτε θὰ ἐρμήνευσε καὶ ἄλλους ψαλμούς, ἀλλὰ δυστυχῶς ὄν διεοῦθησαν τὰ ἔργα του αὐτά. Διότι, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἐρμήνευσε τὸν 50ὸ ψαλμόν, τὸν κατ' ἐξοχὴν ψαλμόν τῆς μετανοίας;

Εἰς τὸν παρόντα τόμον δημοσιεύονται εἰς τὴν συνέχειαν ἰῶν 3 τελευταίων ὁμιλιῶν τοῦ ἱ. Χρυσσοόμου εἰς τὴν Γένεσιν αἱ ὁμιλῖαι εἰς τοὺς ψαλμοὺς Γ—ΙΒ, ΜΑ, ΜΓ. Τὸ κείμενον τῶν ὁμιλιῶν εἰς τὴν Γένεσιν εἶναι παρμένον ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν Καρυοφύλλη, ἐνῶ τῶν ὁμιλιῶν εἰς τοὺς ψαλμοὺς ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν B. de Montfaucon εἰς τὸ ὁποῖον ἔγιναν διορθώσεις μόνον εἰς τὴν στίξιν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Γ΄ ΨΑΛΜΟΝ¹

Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, ὅποτε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου
Ἀβεσσαλώμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

5 «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με;».

1. Ἐπινικίους μὲν ἀνδριάντας οἱ βασιλεῖς τοῖς στρατη-
γοῖς νικήσασιν ἀνατιθέασι, νικηφόρους δὲ εἰκόνας καὶ στή-
λας ἐγείρουσιν ἄρχοντες ἠνιόχοις καὶ ἀθληταῖς, καὶ τῷ ἐπι-
γράμματι ὡς σιόματι κήρυκα τῆς νίκης τὴν ὕλην ἐργάζονται.
10 Ἄλλοι δὲ πάλιν ἐν βίβλοις καὶ γράμμασι τοὺς ἐπαίνους τοῖς
νικηταῖς γράφουσι, τὴν ἐναντιῶν ἐν τῷ ἐπείνω δύναμιν ἰσχυ-
ροτέραν τῶν ἐπαινουμένων δεῖξαι θέλοντες. Καὶ λογογράφοι
καὶ ζωγράφοι καὶ χαλκευταὶ καὶ λιθογλύπται καὶ δῆμοι καὶ
ἄρχοντες καὶ πόλεις καὶ χῶραι τοὺς νικητὰς θαυμάζουσιν.
15 οὐδεὶς δὲ φεύγοντος καὶ μὴ πολεμήσαντος εἰκόνα ἔγραψε,
καθάπερ νῦν ὁ Δαυίδ. «Ψαλμὸς γὰρ τῷ Δαυίδ, ἐν τῷ ἀποδι-
δράσκειν αὐτὸν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλώμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ».
Καὶ πότε ὁ δραπέτης ἐγκωμίων ἄξιος; πότε δὲ ὁ φυγὰς ἐπι-
γραμμάτων ἐντός; Τοὺς δραπέτας γράμμασιν ἰξεύουσιν, οὐκ
20 ἐπιγράμμασι θαυμάζουσιν. Ἄλλὰ μάθε τὴν αἰτίαν, ἀδελφέ,
τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ ἀσφάλισαί σοι τὴν ψυχὴν· γενέσθω σοι
ἡ ἱστορία βίου κατόρθωσις· ἦτιω σοι ὁ τοῦ δικαίου διωγμὸς
διανοίας σηριγμὸς. Μάθε γὰρ διὰ τί ἐδιώκειτο Δαυίδ ὑπὸ
τοῦ Ἀβεσσαλώμ, ἵν' ὡς θεμέλιον τὸ πρᾶγμα εὐρών, οἰκοδο-

1. Ὁ ψαλμὸς ἐγράφη ἀπὸ τὸν Δαυίδ κάτω ὀπὸ δραματικὰς συν-
θήκας πού περιγράφονται εἰς τὸ Β' Βασ. κεφ. 15 - 17 καὶ διαφαίνεται
τόσον ἀπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ
ψαλμοῦ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου πού διέτρεχεν ὁ Δαυίδ, καθὼς καὶ
ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπίς αὐτοῦ πρὸς τὸν Κύριον καὶ τὴν βοήθειάν του,
μέσῳ τῶν ὁποίων ἀντεμετώπισε μὲ ἡρεμίαν τοὺς κινδύνους.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΕΙΣ ΤΟΝ Γ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Ψαλμός του Δαυίδ, γραφείς ὅταν ἔφευγεν ὡσάν δραπέτης καταδιωκόμενος ἀπό τόν υἱόν του τόν Ἄβεσσαλώμ».

«Κύριε, γιατί ἐπλήθυναν τόσο πολύ ἐκεῖνοι πού μέ θλίβουν;».

1. Οἱ μέν βασιλεῖς εἰς τοὺς νικητάς στρατηγούς ἀφιερώνουν ἐπινικίους ἀνδριάντας, οἱ δὲ ἄρχοντες ἀνεγείρουν εἰς τοὺς ὀδηγούς ἀρμάτων καί καί εἰς τοὺς ἀθλητάς νικηφόρους ἀναπαραστάσεις καί στήλας καί μέ τό ἐπίγραμμα ὡσάν στόμα καθιστοῦν τήν ὕλην κήρυκα τῆς νίκης. Ἄλλοι πάλιν γράφουν τοὺς ἐπαίνους διὰ τοὺς νικητάς εἰς βιβλία καί γράμματα, διότι θέλουν νά δείξουν τήν δύναμίν των, πού περιέχεται εἰς τόν ἔπαινον, ἰσχυροτέραν ἀπό τοὺς ἐπαινουμένους. Καί οἱ λογογράφοι καί οἱ ζωγράφοι καί οἱ χαλκουργοί καί οἱ λιθογλύπται καί οἱ λαοί καί οἱ ἄρχοντες καί οἱ πόλεις καί αἱ χῶραι θαυμάζουν τοὺς νικητάς, κανείς ὅμως δέν περιέγραψε τήν εἰκόνα δραπέτου καί ἀνθρώπου πού δέν ἐπολέμησεν, ὅπως κάμνει τώρα ὁ Δαυίδ. Διότι λέγει «εἶναι ψαλμός πού ἐγράφη ἀπό τόν Δαυίδ, ὅταν ἔφευγεν ὡσάν δραπέτης καταδιωκόμενος ἀπό τόν υἱόν του τόν Ἄβεσσαλώμ». Καί πότε συνέβη νά ἐγκωμιάζεται ὁ δραπέτης; πότε δὲ ὁ φυγᾶς ἀνεγράφη εἰς ἐπιγράμματα; Τοὺς δραπέτας τοὺς συλλαμβάνουν μέ γράμματα καί δέν τοὺς θαυμάζουν μέ ἐπιγράμματα. Ἄλλὰ μάθε, ἀδελφέ, τήν αἰτίαν τῆς ἐπιγραφῆς καί ἀσφάλισε τήν ψυχὴν σου ἄς σοῦ γίνῃ ἡ ἱστορία διόρθωσις τῆς ζωῆς σου, ἄς σοῦ γίνῃ ὁ διωγμός του δικαίου στήριγμα του νοῦ σου. Μάθε λοιπόν διατί κατεδιώκετο ὁ Δαυίδ ἀπό τόν Ἄβεσσαλώμ, ὥστε, ἀφοῦ θεωρήσῃς τήν ὑπόθεσιν ὡσάν θεμέ-

μηθῆς τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ. Ὡς γὰρ ἄνευ θεμελίου σαθρὰ ἡ οἰκοδομή, οὕτως ἄνευ τῆς εὐρέσεως τοῦ σκοποῦ οὐκ ὠφελεῖ ἡ Γραφή.

Σκοπὸν εἶχεν ὁ μακάριος Δαβὶδ, διὰ τοῦ προκειμένου
 5 ψαλμοῦ παιδεῦσαι τὸν θίον καὶ σωφρονίῳαι, μηδέποτε κακοποιεῖν καὶ καταφρονεῖν τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ὁ ἁμαρτήσας τοιαῦτα πάθῃ, οἷα καὶ αὐτὸς ἔπαθεν. Ἐφυγε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὁ Δαβὶδ, ἐπειδὴ τὴν ἀγνείαν ἔφυγεν· ἔφυγε τὸν υἱόν, ἐπειδὴ τὸν σώφρονα γάμον ἐνύβρισεν· ἔφυγε τὸν υἱόν, ἐπειδὴ
 10 τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ τὸν λέγοντα, «Οὐ φονεύσεις», «οὐ μοιχεύσεις», ἔφυγεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀλλοτριάν ἀμνάδα εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ εἰσήγαγε καὶ τὸν ταύτης ποιμένα ἀπέκτεινεν, ὃ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἀμνὸς τὸν ποιμένα ἐκεράτιζεν. Ἀλλότριον οἶκον ἐπολέμησε καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου ἐπανέστη αὐτῷ ὁ πόλεμος.
 15 Οὐκ ἔστιν ἐμὸν τὸ νόημα, Θεοῦ ἔστι τὸ ἀπόφθεγμα· ὅπου δὲ Θεὸς ὁ ἐρμηνεύων, οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων. Ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο ἐπανέστη τῷ Δαβὶδ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐπειδὴ τὸν Οὐρίαν ἐφόνευσεν, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἔλαβεν, ἄκουσον τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου Νάθαν πρὸς τὸν Δαβὶδ λέγοντος. «Ἐγὼ ἔχρισά σε βασιλέα ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ, καὶ ἐξειλόμεν ἡ σε ἐκ χειρὸς Σαούλ, καὶ ἔδωκά σοι τὰ πάντα τοῦ κυρίου σου, τὸν οἶκον Σαούλ, καὶ Ἰούδα, καὶ εἰ ὀλίγα σοὶ ἔστι, προσθήσω σοι καθὼς ταῦτα. Καὶ τί ὅτι ἐξουδένωσας τὸν Κύριον, τοῦ ποιῆσαι τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν μου; Τὸν Οὐρίαν τὸν Χεϊταῖον ἐπάταξας
 25 ἐν ρομφαίᾳ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἔλαβες ἑαυτῷ εἰς γυναῖκα. Καὶ νῦν οὐκ ἐξαρθήσεται ρομφαία ἐκ τοῦ οἴκου σου εἰς τὸν αἰῶνα. Τὸν ἀλλότριον οἶκον ρομφαία ἐδιχοτόμησας, τὴν κατὰ σοῦ ρομφαίαν χαλκεύσω ἐν τῷ οἴκῳ σου. Ἴδού ἐγὼ ἐξεγερῶ

2. Ἐξ. 20, 13 - 14.

3. Β' Βασ. 12, 7 - 10.

λιόν, νὰ οἰκοδομηθῆς ἐπάνω εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅπως ἡ οἰκοδομὴ χωρὶς θεμέλια εἶναι σαθρά, ἔτσι χωρὶς τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ σκοποῦ δὲν ὠφελεῖ ἡ Γραφή.

Σκοπὸν εἶχεν ὁ μακάριος Δαυὶδ μὲ αὐτὸν τὸν ψαλμὸν νὰ διαπαιδαγωγῆσῃ καὶ νὰ σωφρονίσῃ τὸν βίον, ὥστε νὰ μὴ κακοποιῇ ποτὲ καὶ νὰ μὴ περιφρονῇ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ πάθῃ ἐκεῖνος ποῦ ἀμαρτάνει παρῶμοια μὲ ἐκεῖνα ποῦ ἔπαθεν αὐτός. "Ἐφευγεν ὁ Δαυὶδ μακριὰ ἀπὸ τὸν υἱὸν του, ἐπειδὴ ἐξέφυγεν ἀπὸ τὴν ἀγνότητα· ἔφευγε μακριὰ ἀπὸ τὸν υἱὸν του, ἐπειδὴ ἐπρόσβαλε τὸν τίμιον γάμον· ἔφευγε μακριὰ ἀπὸ τὸν υἱὸν του, ἐπειδὴ ἐξέφυγεν ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ποῦ λέγει, «Δὲν θὰ φονεύσης», «δὲν θὰ μοιχεύσης»². Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠδήγησε μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του ξένην ἀμνάδα καὶ ἐφόνευσε τὸν ποιμένα αὐτῆς, ὁ ἀμνὸς τῆς οἰκίας του ἐκτυποῦσε μὲ τὰ κέρατά του τὸν ποιμένα. Ἐπολέμησε ξένην οἰκίαν καὶ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του ἐσηκώθη ἐναντίον του πόλεμος. Δὲν εἶναι δική μου ἡ σκέψις αὐτή, εἶναι λόγος τοῦ Θεοῦ· ὅπου δὲ ἐρμηνεύει ὁ ἴδιος ὁ Θεός, δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἀντιλέγῃ. Τὸ ὅτι δηλαδὴ διὰ τοῦτο ἐπανεστάτησεν ἐναντίον τοῦ Δαυὶδ ὁ υἱός, ἐπειδὴ ἐφόνευσε τὸν Οὐρίαν καὶ ἐπῆρε τὴν γυναῖκα του, ἄκουσε τὸν Θεὸν ποῦ λέγει πρὸς τὸν Δαυὶδ μέσω τοῦ προφήτου Νάθαν· «Ἐγὼ σέ ἔχρισα βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ καὶ σέ ἔσωσα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Σαοὺλ καὶ σοῦ ἔδωσα ὅλα τὰ ὑπάρχοντα τοῦ Σαοὺλ καὶ τοῦ Ἰούδα, καὶ ἐὰν αὐτὰ σοῦ εἶναι ὀλίγα θὰ σοῦ προσθέσω καὶ ἄλλα ὡσὰν καὶ αὐτά. Διατί ὅμως περιεφρόνησες τὸν Κύριόν σου καὶ διέπραξες τό κακὸν ἐνώπιόν μου; Ἐφόνευσες μὲ μάχαιραν τὸν Οὐρίαν τὸν Χετταῖον καὶ ἔλαβες ὡς γυναῖκα σου τὴν γυναῖκα του. Ἀπὸ σήμερα δὲν θὰ παύσουν αἱ σφαγαὶ εἰς τὴν οἰκίαν σου»³. "Ἐκοψες εἰς τὰ δύο μὲ τὴν μάχαιραν τὴν ξένην οικογένειον καὶ ἐγὼ θὰ ἀκονίσω τὴν μάχαιραν μέσα εἰς τὴν οικογένειάν σου ἐναντίον σου. «Νὰ ἐγὼ θὰ δημιουργήσω κακὰ ἐναντίον σου μέσα ἀπὸ τὴν οικογένε-

ἐπὶ σὲ κακὰ ἐκ τοῦ οἴκου σου»· οὐκ ἔξωθέν ποθεν, ἀλλ' «Ἐκ τοῦ οἴκου σου». Ὅθεν ἢ πηγὴ τῆς ἁμαρτίας, ἐκεῖθεν ἢ πληγὴ τῆς τιμωρίας. Ἐπεὶ οὖν τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ δραπέτης καὶ φυγὰς ἐγένειο, διὰ τοῦτο τὸν νῖον ἀπεδίδρασκε.

5 2. «Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν αὐτὸν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ». Καὶ κρείττον τῆς τοῦ πολέμου ἐξηγήσεως ἢ αἰτία τῆς τοῦ πολέμου ὑποθέσεως, ἵνα τὸν ὄλισθον τοῦ δικαίου θεασάμενοι ἀσφαλισώμεθα τὸ πνεῦμα, καὶ φύγωμεν τὴν ὁμοίαν βάσανον. Πολλοὶ γὰρ καὶ εἰς

10 τὴν σήμερον πολέμους ἐν τοῖς οἴκοις ἔχουσι, καὶ ὁ μὲν ὑπὸ γυναικὸς πολεμεῖται, ὁ δὲ ὑπὸ τέκνου πολιορκεῖται, ἄλλος ὑπὸ ἀδελφοῦ, καὶ ἕτερος ὑπὸ οἰκέτου δαμάζεται, καὶ ἕκαστος ἀκηδιᾷ καὶ δυσχεραίνει καὶ μάχεται καὶ πολεμεῖ καὶ πολεμεῖται, καὶ οὐδεὶς ἐαυτὸν λογοθετεῖ ἐννοῶν, ὅτι εἰ μὴ ἁμαρτίας

15 ας ἔσπειρεν, οὐκ ἂν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἄκανθαί καὶ τρίβολοι ἀνέβησαν εἰ μὴ σπινθῆρας ἁμαρτιῶν ἔκρουψεν, οὐκ ἂν ὁ οἶκος ἀνεπυρρίζετο. Ὅτι γὰρ ἁμαρτιῶν εἶσι καρποὶ τὰ οἰκεῖα κακὰ, καὶ δημίους ἐμφυλίους κατὰ τοῦ ἁμαρτάνοντος χειροιογεῖ ὁ Θεός· μάστιγς ἢ θεία Γραφή, ἧς οὐδὲν ἰσχυρότερον. Πολεμεῖ

20 σε ἢ γυνή, εἰσελθόντι ὡς θηρίον ἀπαντιᾷ, τὴν γλῶσσαν ὡς μάχαιραν ἀκονᾷ; Αὐλητὸν μὲν τὸ πρᾶγμα, ὅτι ἢ βοηθὸς ἀντίπαλος γέγονεν, ὅμως ἐαυτὸν ἐρεύνησον, μή πως ἐν νεότητι εἰς γυναῖκα ἐνεωτέρισας, καὶ τὸ εἰς γυναῖκα τραῦμα διὰ γυναικὸς θεραπεύεται, καὶ τὴν ἀλλοτριάν σηπεδόνα ἢ ἰδία

25 χειροιογεῖ. Καὶ ἀγνοῖ ἢ τέμνουσα, ἀλλ' οἶδεν ὁ ἰατρὸς Θεός. Αὐτὸς γὰρ αὐτῇ ὡς σιδήρῳ κατὰ σοῦ ἐχρήσατο καὶ ὥσπερ

νειάν σου»⁴ ὄχι ἀπὸ κάπου ἔξω, ἀλλὰ «ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν σου». Ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ πηγάζει ἡ ἁμαρτία, ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἡ πληγὴ τῆς τιμωρίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐδραπέτευσε καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἔφυγεν ὡσάν δραπετὴς ἀπὸ τὸν υἱὸν του.

2. «Ψαλμὸς ποὺ ἐγράφη ἀπὸ τὸν Δαυίδ ὅταν ἔφυγεν ὡσάν δραπετὴς διὰ νὰ σωθῆ ἀπὸ τὸν υἱὸν του τὸν Ἄβεσσαλώμ». Καὶ εἶναι προτιμότερον νὰ ψάχνη κανεὶς νὰ εὕρῃ τὴν αἰτίαν τῆς ὑποθέσεως τοῦ πολέμου, παρὰ νὰ ἐκθέτῃ τὸν πόλεμον, ὥστε βλέποντες τὸ ὀλίσθημα τοῦ δικαίου νὰ ἀσφαλίσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας ἀπὸ τὴν πτῶσιν καὶ ν' ἀποφύγωμεν τὰ παρόμοια βάσανα. Διότι καὶ σήμερα πολλοὶ ἔχουν πολέμους εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ ἄλλος μὲν πολεμεῖται ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, ἄλλος πολιορκεῖται ἀπὸ τὸ τέκνον του, ἄλλος ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, καὶ ἄλλος ταπεινώνεται ἀπὸ τὸν ὑπηρέτην του καὶ ὁ καθένας λυπεῖται καὶ δυσανασχετεῖ καὶ μάχεται καὶ πολεμεῖ καὶ πολεμεῖται καὶ κανεὶς δὲν σκέπτεται, ὅτι, ἐὰν δὲν ἔσπειρεν ἁμαρτίας, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φυτρώσουν εἰς τὴν οἰκίαν του ἀγκάθια καὶ τριβόλια· ἐὰν δὲν ἔκρυπτε σπινθηρας ἁμαρτιῶν, δὲν θὰ ἦναπτε φωτιὰ εἰς τὴν οἰκίαν του. Τὸ ὅτι βέβαια τὰ κακὰ ποὺ μᾶς συμβαίνουν εἶναι καρποὶ τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ ὁ Θεὸς ὀρίζει συγγενεῖς δημίους ἐναντίον τοῦ ἁμαρτάνοντος, μάρτυς εἶναι ἡ θεία Γραφή, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν τίποτε δὲν ὑπάρχει ἰσχυρότερον. Σὲ πολεμεῖ ἡ γυναῖκα σου; σὲ ὑποδέχεται, ὅταν εἰσέρχῃ εἰς τὴν οἰκίαν σου, ὡσάν θηρίον; ἀκονίζει τὴν γλῶσσαν της ὡσάν μάχαιραν; Εἶναι μὲν λυπηρὸν τὸ πρᾶγμα, διότι ὁ βοηθός σου ἔγινεν ἀντίπαλος, ὅμως ἐρεύνησε τὸν ἑαυτὸν σου, μήπως κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν σου ἔβλαψες γυναῖκα καὶ τὸ τραῦμα ποὺ ἐπροξένησες εἰς τὴν γυναῖκα θεραπεύεται μὲ γυναῖκα καὶ αὕτῃ χειρουργεῖ τὴν ξένην σαπίλαν. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὸ γνωρίζῃ αὕτῃ ποὺ χειρουργεῖ, ἀλλὰ τὸ γνωρίζει ὁ ἰατρὸς Θεός. Διότι αὐτὸς ἐχρησι-

τὸ σίδηρον οὐκ οἶδεν ὁ ἐνεργεῖ, τὴν δὲ διὰ τοῦ σιδήρου θερα-
 πείαν οἶδεν ὁ ἰατρός, οὕτω καὶ ἀγνοῆ ἢ γυνὴ ἢ πλήτιουσα,
 καὶ ὁ ἀνὴρ ὁ πλητιόμενος τὴν αἰτίαν τῆς πληγῆς, ἀλλ' ὁ Θε-
 ος ὡς ἰατρός οἶδε τὸ συμφέρον.

5 "Οτι δὲ ἡ γυνὴ πονηρὰ ἀμαρτιῶν ἐστὶ κόνδυλος, μάρτυς
 ἢ θεία Γραφή. Τί γὰρ λέγει ἄκουσον· «Γυνὴ πονηρὰ ἀνδρὶ
 ἀμαρτωλῶ δοθήσεται». Ὡς πικρὰ ἀντίδοτος αὐτῶ δοθήσεται,
 τοὺς χυμοὺς τῶν ἀμαρτιῶν ἀναλίσκουσα. "Οτι δὲ καὶ τὸ ὑπὸ
 τέκνων πολιορκεῖσθαι, ἀμαρτιῶν ἐστὶ θάσσανος, μάρτυς ὁ
 10 Δαβὶδ, διὰ τὴν παράνομον κοίτην ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀβεσ-
 σαλὼμ πολεμούμενος, ὡς ὁ λόγος ἔδειξεν. "Οτι δὲ καὶ ἀδελ-
 φοὶ ἀδελφοὺς δι' ἀμαρτίας ἐπολέμησαν, μάρτυς ἢ βίβλος τῶν
 Κριτῶν. "Οτι γὰρ εἰς τὴν παλλακίδα τοῦ ὀδοιπόρου οἱ τῆς
 φυλῆς Βενιαμὶν ἐξεπόρνευσαν, ἡ δὲ τὴν ἄμετρον ὕδριν μὴ
 15 ἐνεγκοῦσα ἀπέθανεν, αἱ ἑνδεκα φυλαὶ τὴν μίαν ἐπολέμησαν
 καὶ ἐπειδὴ αἱ ἑνδεκα φυλαὶ ὑπὸ Θεοῦ ἀπέσιθον, καὶ εἰς
 τὰ εἶδωλα ἐξεπόρνευσαν, ὑπὸ τῆς μιᾶς φυλῆς αἱ ἑνδεκα ἐνι-
 κήθησαν, καὶ πλεονάκις νικηθεῖσαι ὑπὸ τῆς μιᾶς, ἅπαξ αὐ-
 τὴν ἐνίκησαν, καὶ ἀδελφοὶ ἀδελφοὺς ἐπολέμησαν, ἐπειδὴ ὁ
 20 Θεὸς διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν ἤρε τὸ τῆς ἀμαρτίας μεσότοι-
 χον. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ μία φυλὴ εἰς τὴν γυναικα ἐπόρνευσεν,
 αἱ δὲ ἑνδεκα φυλαὶ εἰς τὰ εἶδωλα ἐξεπόρνευσαν καὶ οὕτοι κα-
 κῆτροι ὑπὸ Θεοῦ ἐξωλοθρεύθησαν, ὡς γέγραπται. «Ἐξωλό-
 θρευσας πάντα τὸν πορνέοντα ἀπὸ σοῦ». "Ὡστε ἀδελφοὶ ἀ-
 25 δελφοὺς ἐπολέμησαν δι' ἀμαρτίας. Ὑπὸ ἀδελφῶν πολεμούμε-

5. Σοφ. Σειρ. 26, 23.

6. Κριτ. 1, 21.

7. Ψαλμ. 72, 27.

μόποιήσεν αὐτήν ἐναντίον σου ὡσάν σίδηρον· καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ σίδηρον δὲν γνωρίζει αὐτὸ πού κάμνει, τὴν δὲ θεραπείαν διὰ τοῦ σιδήρου τὴν γνωρίζει ὁ ἰατρός, ἔτσι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὸ γνωρίζῃ ἡ γυναῖκα πού προξενεῖ τὰ πλήγματα, καὶ ὁ ἄνδρας πού δέχεται τὰ πλήγματα δὲν γνωρίζει τὴν αἰτίαν τῶν πληγμάτων, ὅμως ὁ Θεὸς ὡσάν ἰατρός γνωρίζει τὸ συμφέρον.

Τὸ ὅτι δὲ ἡ πονηρὰ γυναῖκα γίνεται τιμωρὸς διὰ τῆς ἀμαρτίας, μάρτυς εἶναι ἡ θεία Γραφή. Διότι ἄκουσε τί λέγει· «Εἰς τὸν ἀμαρτωλὸν ἄνδρα θὰ δοθῇ κακὴ γυναῖκα»⁵. Θὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ὡσάν πικρὸν ἀντίδοτον, διὰ νὰ ἀπορροφήσῃ τοὺς χυμοὺς τῶν ἀμαρτιῶν. Τὸ ὅτι δὲ καὶ τὸ νὰ πολιορκῆται κανεὶς ἀπὸ τὰ τέκνα του ἀποτελεῖ τιμωρίαν διὰ τὰς ἀμαρτίας του, μάρτυς εἶναι ὁ Δαυίδ, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἀπέδειξεν ὁ λόγος, ἐπολεμεῖτο ἀπὸ τὸν υἱὸν του τὸν Ἀβεσσολῶμ διὰ τὴν παράνομον σαρκικὴν μεΐξιν. Τὸ ὅτι δὲ καὶ ἀδελφοὶ ἐπολέμησαν ἀδελφοὺς ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν, μάρτυς εἶναι τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν. Διότι, ὅταν διέπραξαν πορνείαν οἱ τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμὴν εἰς τὴν παλλακίδα τοῦ ὀδοιπόρου⁶ καὶ ἐκείνη, μὴ ὑποφέρουσα τὴν ὑπερβολικὴν ὕβριν, ἀπέθανεν, αἱ ἑνδεκα φυλαὶ ἐπολέμησαν τὴν μίαν· καὶ ἐπειδὴ αἱ ἑνδεκα φυλαὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ διέπραξαν πορνείαν λατρεύουσαι τὰ εἰδωλα, αἱ ἑνδεκα φυλαὶ ἐνίκηθησαν ἀπὸ τὴν μίαν καὶ ἐνῶ πολλές φορές ἐνίκηθησαν ἀπὸ τὴν μίαν, μίαν φορὰν ἐνίκησαν αὐτήν καὶ ἀδελφοὶ ἐπολέμησαν τοὺς ἀδελφοὺς, ἐπειδὴ ὁ Θεός, ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν, ἀφήρησε τὸ μεσότοιχον τῆς ἀμαρτίας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ μία φυλὴ διέπραξε πορνείαν εἰς μίαν γυναῖκα, αἱ δὲ ἑνδεκα φυλαὶ διέπραξαν πορνείαν μὲ τὸ νὰ λατρεύσουν τὰ εἰδωλα, καὶ αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνοι ἐξωλοθρεύθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅπως ἔχει γραφῆ· «Ἐξωλόθρευσεσ ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ πρόσωπόν σου τὸν καθένα πού πορνεύει»⁷. Ὡστε ἀδελφοὶ ἐπολέμησαν ἀδελφοὺς ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας. Ὅταν πολεμῇ-

ρος, μὴ τοσοῦτον καὶ ἐκείνων σιέναζε, ὅσον ἑαυτὸν λογοθέ-
 τει, καὶ ἀνένταζε ζητῶν διὰ ποίας ἁμαρτίας οἱ ἀδελφοὶ πολέ-
 μιοι. Οὐχ δι πάντες δι' ἁμαρτίας ὑπὸ ἀδελφῶν πολεμοῦνται,
 καὶ γὰρ ὁ Ἰωσήφ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἐπολεμεῖτο, καὶ οὐ πάν-
 5 τως διὰ ἁμαρτήματα καὶ ὁ Ἰὼβ ὑπὸ γυναικὸς ἐπεβουλεύειτο,
 καὶ οὐ πάντως διὰ ἁμαρτήματα ἀλλ' ὅτι οἱ πλείονες τῶν ἀν-
 θρώπων διὰ ἁμαρτίας οἰκιακούς πολεμίους ἔχομεν. Ἔστιν
 ὅτι καὶ φίλοι εἰς ἐχθρούς διὰ ἁμαρτίας τρέπονται, καὶ οἱ
 πάλαι ἀγαπῶντες μισοῦσι καὶ ἀποσιτρέφονται, τοῦ Θεοῦ τὸ
 10 τοιοῦτον μῖσος δι' οὐς οἶδε λόγους ἐμβάλλοντος. Οἷτω γὰρ
 ἐν τῷ ἐκατοσιῷ ψαλμῷ γέγραπται περὶ τῶν Αἴγυπτίων «Με-
 τέστρεψε τὴν καρδίαν αὐτῶν τοῦ μισῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ». Οὐκ
 ἂν δὲ τὸ μῖσος ἀπὸ Θεοῦ ἐδόθη, εἰ μὴ πρότερον κακῶς ἐφι-
 λίαζον. Οἷς γὰρ ἡ φιλία ἀπωλείας πρόξενος, τούτοις τὸ μῖ-
 15 σος ἀρετῆς ὑπόθεσις.

Ἀλλὰ καὶ τὰ δοῦλα καὶ ὑπήκοα σώματα πολλάκις διὰ ἁ-
 μαρτίας τῇ δεσποτείᾳ ἐπανέστησαν. Βλέπε γὰρ τὸν Ἀδὰμ μι-
 δέπω ἁμαρτήσαντα καὶ τὰ θηρία ὡς δοῦλα καὶ ὑπήκοα ἔχον-
 τα, καὶ ὡς δούλοις αὐτοῖς καλοῦντα ὀνόματα, ὅτι δὲ τὴν ὄ-
 20 ψιν τῇ ἁμαρτίᾳ ἐσπίλωσε, τότε τὰ θηρία αὐτὸν οὐκ ἐγνώριζεν,
 καὶ τὰ δοῦλα πολέμια καὶ αὐτοῦ γεγονάσι. Καὶ ὅσπερ ὁ ἐν
 τῇ οἰκίᾳ κύων δουλεύει τῷ τρέφοντι, καὶ φοβεῖται τοῦτον καὶ
 τέθηπεν, ἐὰν δὲ ἄφνω ἠσβολωμένην ἔχοντα τὴν ὄψιν θεάσθι-
 ται, ἢ προσωπεῖτον ἀλλότριον ἐν τῇ ὄψει φέροντα, ὡς ξένου
 25 ἐπέρχεται καὶ σπαράξαι βούλειται, οὕτως ὁ Ἀδὰμ ἐφ' ὅσον

σαι ἀπὸ ἀδελφούς μὴ γογγύζης τόσον πολὺ ἐναντίον ἐκείνων, ὅσον πρέπει νὰ ἐξετάζης τὸν ἑαυτὸν σου καὶ νὰ προσπαθῆς νὰ εὐρῆς διὰ ποίας ἀμαρτίας οἱ ἀδελφοί σου εἶναι ἐχθροί σου. Καὶ βέβαια δὲν πολεμοῦνται ὅλοι ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς των ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν των, καθ' ὅσον καὶ ὁ Ἰωσήφ ἐπολεμεῖτο ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, ὅπως δὴποτε ὅμως ὄχι δι' ἀμαρτήματά του, καὶ ὁ Ἰὼβ ἐδέχετο τὴν ἔχθραν τῆς γυναικός του, ὅπως δὴποτε ὅμως ὄχι ἐξ αἰτίας ἀμαρτημάτων του· πράγματι ὅμως οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἔχομεν ἐχθροὺς τοὺς συγγενεῖς μας ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτημάτων μας. Ἀκόμη δὲ καὶ φίλοι γίνονται ἐχθροὶ ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ παλαιότερα ἀγαποῦσαν μισοῦν καὶ ἀποστρέφονται, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς βάζει μέσα των αὐτὸ τὸ μῖσος διὰ λόγους ποὺ ὁ ἴδιος γνωρίζει. "Ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὸν ἑκατὸν τέσσαρα ψαλμὸν ἔχει γραφῆ διὰ τοὺς Αἰγυπτίους· «Ἐπέτρεψε νὰ μεταστραφῆ ἡ καρδία των διὰ νὰ μισήσουν τὸν λαὸν αὐτοῦ»⁸. Δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν βέβαια νὰ ἐπιτραπῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸ μῖσος, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἦσαν κακαὶ αἱ σχέσεις μεταξὺ των. Διότι εἰς ἐκείνους ποὺ ἡ φιλία γίνεται αἰτία καταστροφῆς, εἰς αὐτοὺς τὸ μῖσος γίνεται αἰτία ἀρετῆς.

Ἄλλὰ καὶ τὰ ὑπόδουλα καὶ τὰ ὑπάκουα σώματα πολλές φορές ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τοῦ κυρίου των. Βλέπε δηλαδὴ τὸν Ἀδὰμ πρὶν ἀκόμη ἀμαρτήσῃ ὅτι εἶχεν ὡς ὑπόδουλα καὶ ὑπάκουα τὰ θηρία καὶ ἐφώναζεν αὐτὰ μὲ τὰ ὀνόματά των ὡσὰν νὰ ἦσαν δοῦλοι του, ὅταν ὅμως ἐλέρωσε τὸ πρόσωπόν του μὲ τὴν ἀμαρτίαν, τότε τὰ θηρία δὲν τὸν ἐγνώριζον καὶ αὐτὰ ποὺ ἦσαν πρὶν ὑπηρέται του ἔγιναν ἐχθροί του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ σκύλος τῆς οἰκίας ὑπηρετεῖ ἐκεῖνον ποὺ τὸν τρέφει καὶ φοβεῖται αὐτὸν καὶ κάνει διαφόρους χαϊδευτικὰς κινήσεις, ἐὰν ὅμως ἐξαφνικὰ τὸν ἰδῆ νὰ ἔχη μουντζουρωμένον τὸ πρόσωπόν του ἢ νὰ φορῆ εἰς τὸ πρόσωπόν του παράξενον προσωπίδα, ὁρμᾷ ἐπάνω του ὡσὰν νὰ εἶναι

τὸ καὶ εἰκόνα Θεοῦ πρόσωπον καθαρόν ἐτήρει, οἱ θῆρες αὐ-
 τῷ ὡς δούλοι ὑπέκειντο, ὅτε δὲ τὸ πρόσωπον τῆ παρακοῆ ἐ-
 σπύλωσε, μὴ γνωρίζοντα τὸν δεσπότην, ὡς ξένῳ ἠχθρῶν.
 Ὅσοι καὶ δούλων ἐπανάστασις ἁμαρτιῶν ἐστὶν ἀντίδοσις. Δί-
 5 καιος ὁ Δαυὶδ, καὶ οἱ λέοντες τὴν δεσποτεῖαν ἐγνώρισαν εἶ-
 δον ἁμαρτίας ἄγευστον, καὶ ἀφῆκαν τιμωρίας ἄμορον. Ἡμαρ-
 τε προφήτης φεισόμενος, καὶ εὔρεν αὐτὸν ὁ λέων ἐν τῇ ὁδῷ,
 καὶ ἐθανάτωσεν. Ἰσοβώθη τῷ ψεύδει καὶ ὁ λέων οὐκ ἐγνώ-
 ρισεν. Εἰ προφήτην εἶδεν ἄν ὡς τὸν Δαυὶδ, εἰμίησε ψευ-
 10 δοπροφήτην εὔρε, καὶ ὡς ξένῳ ἐπέδραμεν. Ὁ δεσπότης ἐψεύ-
 σαιτο, καὶ ὁ δούλος τὴν δεσποτεῖαν ἠρνήσαστο. Καὶ τί λέγω περὶ
 τῶν οἰκιακῶν κακῶν, ὅποτε καὶ αὐτὸ ἡμῶν τὸ σῶμα, τὸ πάν-
 των ἡμῶν οἰκειότερον καὶ προσφιλέστερον, ἔστιν ὅτε καὶ αὐτο
 ἁμαρτάνοντα ἡμᾶς πολεμεῖ, διὰ πηρῶν καὶ νόσων καὶ ἀλγη-
 15 δόντων ἀμυνόμενον, καὶ τὸ δοῦλον σῶμα τὴν δέσποιναν ψυχὴν
 μασιίξει ἁμαρτήσασαν, οὐχ ὅτι τοῦτο θούλειται, ἀλλ' ὅτι τοῦτο
 ποιεῖν κελεύεται; Καὶ μάρτυς ὁ Χριστὸς τῷ ἰαθέντι παραλυτι-
 κῷ λέγων «Ἴδε, ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ
 σοι χειρόν τι γένηται».

20 β. Μαθόντες οὖν, ἀδελφοί, ὅτι καὶ οἰκιακοὶ καὶ συγγενικοὶ
 καὶ δουλικοὶ πόλεμοι, καὶ αἱ τοῦ σώματος νόσοι τὰ πολλὰ διὰ
 ἁμαρτίας γίνονται, τὴν πηγὴν τῶν κακῶν τὴν ἁμαρτίαν ἀνα-
 στείλωμεν, καὶ εἰ χεῖμαρροι τῶν παιδῶν οὐ ρέουσιν, ἀλλ' οἱ
 ποταμοὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ὑδάτων τὴν ψυχὴν εὐφραίνουσιν. Ἐπεὶ
 25 οὖν καὶ ὁ Δαυὶδ ὡς ἀλλοτριαν βασιλείαν τὴν ὑπανδρῶν ἔλαβε

9. Γ' Βασ. 13, 11 ε.

10. Ἰω. 5, 14.

ξένος καὶ θέλει νὰ τὸν κατασπαράξῃ, ἔτσι ὁ Ἄδὰμ ἐφ' ὅσον διετηροῦσε καθαρὸν τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πρόσωπόν του, τὰ θηρία ὑπετάσσοντο εἰς αὐτὸν ὡσάν δοῦλοι, ὅταν ὅμως ἐλέρωσε τὸ πρόσωπόν του μὲ τὴν παρακοήν, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον τὸν Κύριόν των, τὸν ἐχθρεύοντο ὡσάν ξένον. "Ὡστε καὶ ἡ ἐπανάστασις τῶν δούλων ἀποτελεῖ ἀνταπόδοσιν ἀμαρτιῶν. Ἐν ὅσῳ ὁ Δανιήλ ἦτο δίκαιος καὶ τὰ λεοντάρια ἀνεγνώρισαν τὴν ἐξουσίαν του· τὸν εἶδαν νὰ μὴ ἔχη γευθῆ τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὸν ἀπήλλαξαν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. "Ἄλλος προφήτης ἠμάρτησε μὲ τὸ νὰ εἰπῆ ψέματα καὶ τὸν ἠῦρε τὸ λεοντάρι εἰς τὸν δρόμον καὶ τὸν ἐθανάτωσεν. Ἐμουντζουρώθη ἀπὸ τὸ ψεῦδος καὶ τὸ λεοντάρι δὲν τὸν ἐγνώρισεν. Ἐάν ἔβλεπε προφήτην ὡσάν τὸν Δανιήλ θὰ τὸν ἐτιμοῦσεν, ἀλλ' ἠῦρε ψευδοπροφήτην καὶ ὤρμησεν ἐπάνω του ὡσάν νὰ ἦτο ξένος. Ὁ κύριος εἶπε ψέματα καὶ ὁ δοῦλος ἠρνήθη τὴν ἐξουσίαν. Καὶ διατί ὁμιλῶ διὰ τὰ συγγενικὰ κακὰ, ἀφοῦ καὶ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα μας, ποῦ εἶναι ἀπὸ ὅλα τὸ πιὸ οἰκεῖον καὶ τὸ πιὸ ἀγαπητὸν εἰς ἡμᾶς, συμβαίνει κάποτε, ὅταν ἀμαρτάνωμεν, καὶ αὐτὸ νὰ μᾶς πολεμῆ ἀμυνόμενον μὲ πυρετοῦς καὶ ἀσθενείας καὶ πόνους φοβερούς, καὶ τὸ δοῦλον σῶμα μαστίζει τὴν κυρίαν ψυχὴν ποῦ ἠμάρτησεν, ὅχι ἐπειδὴ τὸ θέλει αὐτό, ἀλλ' ἐπειδὴ παίρνει ἐντολὴν νὰ πράξῃ αὐτό; Καὶ μάρτυς εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος λέγει εἰς τὸν θεραπευθέντα παραλυτικόν· «Νά, ἐθεραπεύθης, μὴ ἀμαρτάνης πλέον, διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῆ κάτι χειρότερον»¹⁰.

3. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐμάθαμεν, ἀδελφοί, ὅτι συμβαίνουν πόλεμοι καὶ οἰκιακοὶ καὶ συγγενικοὶ καὶ δουλικοὶ καὶ ὅτι καὶ αἱ ἀσθένειαι τοῦ σώματος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προκαλοῦνται ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, ἅς ἐξαφανίσωμεν τὴν ἀμαρτίαν, τὴν πηγὴν τῶν κακῶν, καὶ ἐὰν δὲν τρέχουν οἱ χεῖμαρροι τῶν παθῶν, τότε θὰ εὐφραίνουσι τὴν ψυχὴν οἱ ποταμοὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ Δαυὶδ ἔλαβε τὴν ὑπανδρον γυναῖκα ὡσάν ξένην βασιλείαν (διότι διὰ κάθε

(βασιλεία γὰρ παντὶ ἀνδρὶ ἢ ὁμόφυχος γυνή, καὶ οὐχ οὕτως ὁ βασιλεὺς τὴν πορφύραν καὶ τὸ διάδημα, ὡς ὁ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα ἀγαπᾷ), διὰ τοῦτο ὁ ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ υἱὸς ἐπανέστη τύραννος, ἀρπάσαι θέλων τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς. Βία
5 ἤρπασε καὶ θίαν ὑπέμεινε, καὶ ὁ λάθρα ἀμαρτήσας, φανερῶς ἐθριαμβεύει· καὶ ὁ ἐν κρυφῇ τραυματιζόμενος, ἐπὶ πάντων χειροουργούμενος διὰ τὸν εἰπόντα Θεόν, «Σὺ ἐποίησας ἐν κρυπιῷ, ἐγὼ δὲ ποιήσω ἐν τῷ φανερῷ, καὶ ἐνώπιον τοῦ ἡλίου τοῦτου». Ὅμως οὐκ εἰς τέλος προέβη τὰ τῆς κακίας τῷ Ἄ-
10 βεσσαλώμῃ καὶ δικαίως, ἵνα μὴ οἱ πατραλῶναι νόμον πατροκτονίας τὴν προᾶξιν ἔχωσιν. Ὑπουργήσας δὲ ὡς δῆμιος, ὡς κατὰδικος ἐφονεύει· καὶ ὡσπερ τὰ ἐν τοῖς θεάτροις θηρία ἄλλοις μὲν ἐπέρχονται, ὑπὸ ἄλλων δὲ φονεύονται, οὕτω καὶ ὁ Ἄβεσσαλώμῃ τῷ Δαυὶδ ἐπελθὼν, ὑπὸ τοῦ Ἰωᾶβ ἐφονεύει,
15 καὶ ἐπὶ δένδρου ὑψηλοῦ ἐκρέματο, ὁ κατὰ τοῦ πατρὸς ὑφούμενος· κατείχεται δὲ ὑπὸ φυτοῦ, ὁ τῇ ρίζῃ μαχόμενος, καὶ ὁ κλάδος ὑπὸ τοῦ κλάδου ἐδέδετο, τῆς πατρικῆς διαθέσεως ἀποκλώμενος, καὶ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐκρατεῖτο, ὁ τὴν κεφαλὴν τοῦ γεννήσαντος λαβεῖν ἐπειγόμενος, καὶ ὡς καρπὸς ἀπὸ τοῦ φυ-
20 τοῦ ἐκρέματο, ὁ τὸν γεωργὸν τῆς φύσεως τεμεῖν βουλόμενος, καὶ εἰς τὴν καρδίαν ἐτιοξεύει, ἐκεῖ φονευόμενος, ὅπου τὸν φόνον ἐμελέτησε.

Καὶ ἦν ἰδεῖν ἰδίῃ παραδόξον θέαμα. Ὡς γὰρ ἐπὶ τὴν ἡμίονον ἐλαύνων, ἀπὸ τῆς κόμης τῶν τριχῶν, ἀπὸ τῆς κόμης
25 τοῦ δένδρου κατείχεται, καὶ ἡ κόμη τῆς κόμης κατεῖχε τὸν τύραννον, ἐκεῖ αὐτὸν κονδυλίζουσα, ὅπου τὸ πατρικὸν διάδημα φορέσαι ἐσπούδαζεν. Ἦν οὖν θεάσασθαι μέσον οὐρανοῦ καὶ

11. B' Βασ. 15, 1 ε.

12. B' Βασ. 12, 12.

13. B' Βασ. 18, 14.

ἄνδρα βασιλεία εἶναι ἢ γυναῖκα ποῦ συμφωνεῖ μὲ αὐτόν, καὶ δὲν ἀγαπᾷ ὁ βασιλεὺς τόσον πολὺ τὴν πορφύραν καὶ τὸ στέμμα, ὅσον ὁ ἄνδρας ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα), διὰ τοῦτο ὁ υἱὸς του, ποῦ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, ἐпанεστάτησεν ὡσάν τύραννος, θέλων ν' ἀρπάσῃ τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς του¹¹. Μὲ βίαν ἤρπασε τὴν γυναῖκα καὶ βίαν ὑπέμεινε, καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἡμάρτησε κρυφά, φανερά ἐνικᾶτο· καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἐτραυματίζετο κρυφά, ἐχειρουργεῖτο παρουσίᾳ ὄλων ἐξ αἰτίας τῶν λόγων ἐκείνων τοῦ Θεοῦ, «Σὺ ἔκαμες τὸ κακὸν κρυφά, ἐγὼ ὅμως θά σε τιμωρήσω φανερά καὶ κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου»¹². Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶχον καλὸν ἀποτέλεσμα τὰ τῆς κακίας τοῦ Ἀβεσσαλώμ· καὶ δικαίως, διὰ νὰ μὴ ἔχουν οἱ πατροκτόνοι νόμον τὴν πρᾶξιν τῆς πατροκτονίας. Ἄφοῦ δὲ ἐνήργησεν ὡσάν δήμιος, ἐφονεύετο ὡσάν κατάδικος· καὶ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰ θέατρα, τὰ θηρία εἰς ἄλλους μὲν ἐπιτίθενται, ἀπὸ ἄλλους δὲ φονεύονται, ἔτσι καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ, ἐπιτιθέμενος ἐναντίον τοῦ Δαυίδ, ἐφονεύετο ὑπὸ τοῦ Ἰωάβ καὶ ἐκρεμάτο ἀπὸ ὑψηλὸν δένδρον, ἐκεῖνος ποῦ ὕψωσε τὸ ἀνάστημά του ἐναντίον τοῦ πατρὸς του· ἐσυλλαμβάνετο ἀπὸ φυτὸν, ἐκεῖνος ποῦ ἐμάχετο τὴν ρίζαν, καὶ ὁ κλάδος ἐδένετο ἀπὸ κλάδον¹³ ἀφοῦ ἀπεκόπη ἀπὸ τὴν πατρικὴν στοργήν, καὶ ἐκρατεῖτο ἀπὸ τὴν κεφαλὴν, ἐκεῖνος ποῦ ἐβιάζετο νὰ πάρῃ τὴν κεφαλὴν ἐκείνου ποῦ τὸν ἐγέννησε, καὶ ὡσάν καρπὸς ἐκρέμετο ἀπὸ τὸ δένδρον, ἐκεῖνος ποῦ ἤθελε νὰ τεμαχίσῃ τὸν γεωργὸν τῆς φύσεως, καὶ εἰς τὴν καρδίαν ἐτοξεύετο καὶ ἐφονεύετο ἐκεῖ, ὅπου ἐμελέτησε τὸν φόνον τοῦ πατρὸς του.

Καὶ ἔβλεπε κανεὶς τότε θέαμα παράξενον. Καθὼς δηλαδὴ ἔτρεχεν ἐπάνω εἰς τὴν ἡμίονον, ἐσυλλαμβάνοντο τὰ μαλλιά του ἀπὸ τὰ κλαδιὰ τοῦ δένδρου, καὶ ἡ κόμη τοῦ δένδρου ἐκρατοῦσε ἀπὸ τὴν κόμην τὸν τύραννον καὶ τὸν ἐβασάνιζεν ἐκεῖ ὅπου ἐσκέπτετο νὰ φορέσῃ τὸ πατρικὸν στέμμα. Ἐβλεπε λοιπὸν κανεὶς τὸν Ἀβεσσαλώμ κρεμα-

χῆς Ἀβεσσαλὸν κρεμάμενον. Ὁ οὐρανὸς αὐτὸν οὐκ ἐδέχεται·
 εἰ γὰρ τὸν πρῶτον ἀνιάστην ἔρριψε τὸν διάβολον, πῶς ἂν τὸν
 δεύτερον ἀνιάστην ἐδέξατο; Ἡ γῆ αὐτὸν ἀπεισιζέφειτο, μὴ φέ-
 ρουσα μιαίνεσθαι παιραλώου βήμασιν. Εἰ γὰρ τὸν Δαθὰν
 5 κατὰ Μωσέως λαλήσαντα κατέπε, καὶ τὸ σιόμα αὐτῆς ἤνοιξε
 κατὰ τοῦ κακῶς τὸ σιόμα ἀνοίξαντος, πῶς εἶχε βασιάσαι πό-
 δας κατὰ γονέως τρέχοντος; Ὡς οὖν ἐπὶ τοῦ δένδρου ὑψηλὸς
 ἐκρέματο, ἐπῆλθεν αὐτῷ Ἰωάβ ὁ ἀρχιστρατήγος, καὶ τρεῖς
 ἀκίδας εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀκαρδίου ἐνέπηξεν, ἐκεῖ αὐτὸν
 10 πλήτιον, ὅπου τῆς ἀνομίας ἢ θήκη· καὶ ὡς ὑψηλὸς ἐπὶ τοῦ
 δένδρου ἐκρέματο, καλὸν ἐπιτάφιον αὐτῷ ὁ Δαυὶδ ὑπέραλλεν·
 «Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερηφούμενον καὶ ἐπαιρόμενον, ὡς τὰς
 κέδρους τοῦ Αἰθῶνον καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν».

4. «Ψαλμὸς τοῦ Δαυὶδ, ὅτι ἀπεδίδρασκον ἀπὸ τοῦ προσώπου
 15 Ἀβεσσαλὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ». Ἀπεδίδρασκε δὲ οὐχ ὡς δει-
 λαινόμενος, ἀλλὰ φονεῦσαι τὸν υἱὸν εὐλαβούμενος· καὶ γὰρ
 αὐτὸς ὡς τέκνον ἐφείδειτο, ἀλλ' οἱ σὺν αὐτῷ οὐκ ἂν ὡς ἀνιάρ-
 του ἐφείσαντο. Ὅθεν ὁ Δαυὶδ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ διωκόμενος, καὶ
 ὑπὸ τοῦ Σεμεὶ δι' αὐτὸν λοιδορούμενος, αὐτὸς μὲν ἐμακροθύ-
 20 μει, ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ κατ' αὐτοῦ ἐοκανδαλίζοντο, καὶ μάλι-
 σια οἱ τῷ Ἀβεσσαλὸν συναιρόμενοι, καὶ λοιπὸν ὡς ἀπρονοή-
 του κατεπανίσταντο, λέγοντες, «Ἐρημος νῦν ὁ Δαυὶδ, ἀβοήθη-
 τος πάντως, νῦν ἀπέσιη ἀπ' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ Σα-
 οὐλ ποιεῖ ὡσπερ γὰρ ἴοιτε ἀπὸ τοῦ Σαοὺλ ἀπέσιη, καὶ γέγονε
 μετὰ τοῦ Δαυὶδ, οὕτω νῦν ἀπὸ τοῦ Δαυὶδ ἀπέσιη, καὶ γέγονε

σμένον μεταξὺ οὐρανῶν καὶ γῆς. Ὁ οὐρανὸς δὲν τὸν ἐδέχετο· διότι, ἐὰν ἔρριψεν ἀπὸ ἐκεῖ ὑψηλὰ τὸν διάβολον, τὸν πρῶτον ἀντάρτην, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ δεχθῆ τὸν δεύτερον ἀντάρτην; Ἡ γῆ τὸν ἀπεστρέφετο, μὴ ἀνεχομένη νὰ μολύνεται ἀπὸ τὰ βήματα τοῦ πατροκτόνου. Διότι, ἐὰν κατέπιε τὸν Δάβαν καὶ ὠμίλησεν ἐναντίον τοῦ Μωϋσέως καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα της ἐναντίον ἐκείνου πού ἤνοιξε τὸ στόμα του διὰ νὰ εἰπῆ κακοὺς λόγους, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ βαστάσῃ τὰ πόδια ἐκεῖνα πού ἔτρεχαν ἐναντίον τοῦ γονέως; Καθὼς λοιπὸν ἦτο κρεμασμένος ἐκεῖ ὑψηλὰ εἰς τὸ δένδρον, ὠρμησεν ἐναντίον του ὁ ἀρχιστράτηγος Ἰωάβ καὶ ἔπηξε τρία βέλη εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀκάρδου, πληγώνων αὐτὸν ἐκεῖ, ὅπου εὕρισκετο ἡ θήκη τῆς ἀνομίας· καὶ ἐνῶ ἦτο κρεμασμένος ἐκεῖ ὑψηλὰ εἰς τὸ δένδρον, ἔψαλλεν ὁ Δαυὶδ δι' αὐτὸν ὠραῖον ἐπιτάφιον· «Εἶδα τὸν ἀσεβῆ νὰ ὑπερυψοῦται καὶ νὰ ἀπλώνη τὴν ἀλαζονείαν του ὡσὰν τοὺς κέδρους τοῦ Λιβάνου· καὶ ἐπέρασα ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νά, αὐτὸς δὲν ὑπῆρχεν»¹⁴.

4. «Ψαλμὸς γραφεὶς ἀπὸ τὸν Δαυὶδ, ὅταν ἔφευγεν ὡσὰν δραπέτης διὰ νὰ σωθῆ ἀπὸ τὸν υἱὸν του τὸν Ἀβεσσαλώμ». Ἐφευγε δὲ ὡσὰν δραπέτης ὄχι ἀπὸ φόβον, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠθέλε νὰ φονεύσῃ τὸν υἱὸν του· καθ' ὅσον αὐτὸς τὸν ἐλυπεῖτο ὡσὰν τέκνον του, ἀλλ' οἱ σύντροφοί του δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λυπηθοῦν τὸν ἀντάρτην. Ὡστε λοιπὸν ὁ Δαυὶδ, ἂν καὶ κατεδιώκετο ἀπὸ τὸν υἱὸν του καὶ ἐχλευάζετο ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Σεμεεί, αὐτὸς μὲν ἔδειχνε μακροθυμίαν, ἐπειδὴ ὅμως πολλοὶ ἐσκανδαλίζοντο ἀπὸ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι πού ἐσηκώθησαν ἐναντίον του μαζὶ μὲ τὸν Ἀβεσσαλώμ καὶ ἐξεγείροντο ἐναντίον του ὡσὰν νὰ ἐστερήθη πλέον τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, λέγοντες, Ὁ Δαυὶδ τώρα εἶναι ἔρημος καὶ ἐντελῶς ἀβοήθητος, τώρα ἔφευγεν ἀπὸ αὐτὸν ὁ Θεός, ὅπως κάποτε ἀπὸ τὸν Σαοὺλ· διότι ὅπως ἀκριβῶς τότε ἐγκατέλειψε τὸν Σαοὺλ καὶ ἐπῆγε μὲ τὸν Δαυὶδ, ἔτσι τώρα ἀπεμα-

μετὰ τοῦ Ἀβεσσαλώμ, ἐπανασιῶμεν, καὶ ἐπιθώμεθα, οὐκ ἔστι
 σωτηρία αὐτῷ ἐν τῷ Θεῷ, ἐπειδὴ ταῦτα ἔλεγον, ἐπὶ τούτοις
 ὁ Δαυὶδ πλέον ἀλγήσας ἢ ἐπὶ τοῖς τοῦ παιδὸς σκιριτήμασιν,
 ἐπερωτᾷ τὸν Θεόν «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές
8 με;». Περιπέφραγμαί τοῖς πειρασμοῖς, περιέχομαι τοῖς χει-
 μάροισι τῶν κακῶν, κατέβη ἡ ἐπικίνδυνος βροχή, ἦλθον οἱ
 τῶν πολεμίων ποταμοί, ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι τῶν πνευμάτων
 τῶν πονηρῶν, προσέροηξάν μου τῆ οἰκία, μετακινήσαι θέλον-
 τες τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ σοῦ, ἀλλὰ τεθεμελιωμένος ἐπὶ τὴν
10 πέτραν τῆς πίστεως, οὐ πίπιω, ἀλλὰ προσπίπιω, ἵνα μάθω·
 Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με;». Ὁ ἐξ ἐμοῦ, καὶ
 ἐμοῦ, ἀλλὰ σὺ ὑπὲρ ἐμοῦ. Τὰ ἐμὰ σπλάγγνα ἐμὲ πολεμεῖ· ὁ
 ἐμὸς λαὸς ὀπίσω Ἀβεσσαλώμ, τὸ ἐμὸν σιραιόπεδον ὀπλίζε-
 ται καὶ ἐμοῦ. Τὰ πρόβατά μου λύκοι γεγόνασι, καὶ λέοντες
15 οἱ ἄμνοί, καὶ κύνες λυσοῶντες οἱ ἄμνοί, καὶ ταῦροι κερατισταὶ
 οἱ κριοί· σὺ δι' ἐμανιὸν λυποῦμαι, ἀλλὰ τὴν τούτων ἀπώλει-
 αν θρηγῶ.

15. Ὅπως ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ἢ παροῦσα ὁμιλία δὲν ὀλοκληρῶ-
 νεται. Ὅπωςδὴποτε ἀπωλέσθη τὸ ὑπόλοιπον καὶ μάλιστα τὸ μεγαλύτερον
 μέρος τῆς ὁμιλίας αὐτῆς εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς ὠραιότερους ψαλμοὺς τοῦ
 Δαυίδ.

κρύνθη ἀπό τόν Δαυίδ καί ἐπῆγε μέ τόν Ἀβεσσαλώμ, διὰ τοῦτο ἄς ἐξεγερθῶμεν καί ἄς ἐπιτιθῶμεν ἐναντίον του, διότι δέν ὑπάρχει δι' αὐτόν αωτηρία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἐπειδή ἔλεγον αὐτά, πονέσας ὁ Δαυίδ περισσότερον δι' αὐτά παρὰ διὰ τήν ἀνυποταξίαν τοῦ παιδιοῦ του, ἐρωτᾷ τόν Θεόν· «Κύριε, διατί ηὐξήθησαν τόσον πολύ ἐκεῖνοι πού μέ θλίβουν;». Ἔχω φραχθεῖ ἀπό τοὺς πειρασμούς, εἶμαι περικυκλωμένος ἀπό τοὺς χειμάρρους τῶν κακῶν, κατέβη ἢ ἐπικίνδυνος βροχή, ἤλθον οἱ ποταμοὶ τῶν ἐχθρῶν, ἐφύσηξαν οἱ ἄνεμοι τῶν πονηρῶν πνευμάτων, προσέκρουσαν μέ ὄρμην εἰς τήν οἰκίαν μου, θέλοντες νά μετακινήσουν τήν ψυχήν μου ἀπό ἐσένα, ὅμως καθῶς εἶμαι καλά θεμελιωμένος ἐπάνω εἰς τήν πέτραν τῆς πίστεως, δέν πίπτω, ἀλλά γονατίζω ἐμπρός σου διὰ νά μάθω· «Κύριε διατί ηὐξήθησαν τόσον πολύ ἐκεῖνοι πού μέ θλίβουν;». Ὁ υἱός εἶναι ἐναντίον μου, ἀλλά σὺ εἶμαι μαζί μου. Τὰ σπλάγχνα μου μέ πολεμοῦν, ὁ λαός μου τρέχει πίσω ἀπό τόν Ἀβεσσαλώμ, ὁ στρατός μου ὀπλίζεται ἐναντίον μου. Τὰ πρόβατά μου ἔχουν γίνει λύκοι, τὰ ἀρνιά λεοντάρια, οἱ ἄμνοι σκυλιὰ λυσσασμένα καί τὰ κριάρια ταῦροι μέ κέρατα· δέν λυποῦμαι διὰ τόν ἑαυτόν μου, ἀλλά θρηνῶ τήν καταστροφήν αὐτῶν¹³.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Δ΄ ΨΑΛΜΟΝ'

«Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαι με εἰσήκουσέ με ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου».

5 1. Οὐχ ἵνα ἀπλῶς μάθωμεν, ὅτι ἤκούσθη, ταῦτα φθέγγεται ὁ προφήτης, ἀλλ' ἵνα παιδευθῶμεν πῶς καὶ αὐτοὶ καλοῦντες τὸν Θεὸν ἀκουσθῆναι δυνησόμεθα ταχέως, καὶ πρὸ τοῦ τέλους τῆς εὐχῆς τὴν αἴτησιν λαβεῖν. Οὐ γὰρ εἶπε, μετὰ τὸ ἐπικαλέσασθαι με εἰσήκουσέ μου, ἀλλ', «Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαι
10 με». Καὶ γὰρ καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τοιαύτη τις ἐστὶν ὑπόσχεσις λέγοντός που πρὸς τὸν ἐπικαλούμενον «Ἐπι λαλοῦντός σου ἐγὼ ἰδοὺ πάρεμι». Οὐ γὰρ δὴ ρημάτων πλήθος πείθειν τὸν Θεὸν εἶωθεν, ἀλλὰ καθαρὰ ψυχὴ καὶ ἔργων ἀγαθῶν ἐπίδειξις. Πρὸς γοῦν τοὺς ἐν ποιηρίᾳ μὲν ζῶντας, προσδοκῶντας
15 δὲ τῷ μήκει τῶν ρημάτων δυσωπεῖν αὐτόν, δρα τί φησιν· «Ὅταν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. Ἐὰν ἐκτείνητε τὰς χεῖρας, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν». Ἄρα πρὸς τῶν ἄλλων ἀπάντων παρησίαν δεῖ τὸν εὐχόμενον ἔχειν, καὶ πάντως ἔφεται τὰ τῆς αἰτήσεως. Διὰ τοι
20 τοῦτο καὶ ὁ προφήτης οὐκ εἶπε, «εἰσήκουσεν ἐμοῦ», ἀλλὰ, «Τῆς δικαιοσύνης μου», τὴν πρὸς τὸν Θεὸν αὐτοῦ παρησίαν δεικνύς, καὶ ὡς μετὰ ταύτης αὐτῷ προσήει διὰ παντός. Μηδεὶς δὲ αὐτόν μεγαληγορεῖν ἠγείσθω ταῦτα λέγοντα. Οὐ γὰρ ἐάντιόν ἐπαῖραι θαυζόμενος ταῦτά φησιν, ἀλλὰ διδασκαλίαν τινὰ
25 καὶ παραίνεσιν κοινὴν πολὺ κέρδος ἔχουσαν εἰσάγων.

1. Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἶναι ποίημα τοῦ Δαυὶδ καὶ ἀποτελεῖ ἐσπερινὴν προσευχὴν («κοιμηθῆσθαι καὶ ὑπνώσω»), ποῦ ἀπευθύνθη πρὸς τὸν Θεὸν μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ κινδύνου τοῦ προηγούμενου ψαλμοῦ. Εἰς τὸν στίχον 2 ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Θεὸν ποῦ ἤκουσεν εἰς τὸ παρελθὸν τὰς ἐπικλήσεις του καὶ ἐπαρηγόρησεν αὐτόν καὶ ζητεῖ νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ πάλιν. Εἰς τοὺς στίχ. 3—6 ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἐχθρούς του ἐλέγχων αὐτούς διὰ τὴν αὐκοφαντίαν των καὶ καλῶν πρὸς μετάνοιαν, ὥστε νὰ παύσουν νὰ ἀμαρτάνουν καὶ νὰ πρᾶσφέρουν θυσίαν δικαιοσύνης. Εἰς τοὺς στίχ. 7—9 ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Κύριον καὶ πάλιν καὶ ἐξαίρει μὲ εὐγνωμοσύνην τὰς εὐλογίας καὶ τὰ σωματι-

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Δ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Ὁ Θεός τῆς δικαιοσύνης εἰσήκουσε τὴν προσευχὴν μου».

1. Δὲν τὰ λέγει αὐτὰ ὁ προφήτης ἀπλῶς διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι εἰσηκούσθη ἡ προσευχή του, ἀλλὰ διὰ νὰ διδαχθῶμεν πῶς καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀκουσθῶμεν ἀμέσως ἐπικαλούμενοι τὸν Θεὸν καὶ νὰ λάβωμεν ἐκεῖνο ποῦ ζητοῦμεν πρὶν ἀκόμη τελειώσῃ ἡ προσευχή μας. Διότι δὲν εἶπε ἤκουσε τὴν προσευχήν μου μετὰ τὴν ἐπίκλησιν, ἀλλ' «ἐνῶ ἀκόμη προσηυχόμεν». Καθ' ὅσον ὑπάρχει παρομοία ὑπόσχεσις τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ ποῦ λέγει κάπου πρὸς τὸν προσευχόμενον: «Ἐνῶ ἀκόμη θὰ ὁμιλῆς πρὸς ἐμένα, θὰ σοῦ εἰπῶ: «νὰ ἐδῶ εἶμαι»². Διότι πράγματι τὸν Θεὸν συνήθως δὲν τὸν πείθει τὸ πλῆθος τῶν λόγων, ἀλλ' ἡ καθαρὴ ψυχὴ καὶ ἡ ἐπίδειξις ἀγαθῶν ἔργων. Πρὸς ἐκείνους λοιπὸν ποῦ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ἀλλὰ περιμένουν μὲ τὰ πολλὰ λόγια των νὰ τὸν συγκινήσουν, πρόσεχε τί λέγει: «Ὅταν λέγετε πολλὰ εἰς τὴν προσευχήν σας, δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω. Ἐάν ὑψώσετε τὰ χέρια σας, θὰ στρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ σᾶς ἄλλου»³. Ἄρα πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα πρέπει ὁ προσευχόμενος νὰ ἔχη παρρησίαν καὶ ὅπωςδήποτε θ' ἀκολουθήσουν ἐκεῖνα ποῦ ζητεῖ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης δὲν εἶπεν, «εἰσήκουσε τὴν προσευχήν μου», ἀλλὰ «τὴν δικαιοσύνην μου», διὰ νὰ δείξῃ τὴν παρρησίαν του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὅτι μὲ αὐτὴν προσέρχεται πάντοτε πρὸς αὐτόν. Κανείς δὲ νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι αὐτός, λέγων αὐτά, καυχᾶται. Διότι δὲν τὰ λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ ὑπερηφανευθῇ, ἀλλὰ προβάλλει κάποια διδασκαλίαν καὶ νέαν παραίνεσιν περιέχουσαν μεγάλην ὠφέλειαν.

καὶ καὶ πνευματικὰ ἀγαθὰ ποῦ ἀπολαμβάνει ἀπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κυρίου.

2. Ἦσ. 58, 9.

3. Ἦσ. 1, 15.

"Ἰνα γὰρ μή τις λέγῃ, ὅτι ἐκεῖνος ἠκούσθη, ἐπειδὴ Δαυὶδ
 ἦν, ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακουσθήσομαι, ἐπειδὴ μικρὸς καὶ εὐτελής
 εἶμι, δείκνυσιν ὅτι οὔτε ἐκείνου ἀπλῶς ἀκούει, οὔτε σοῦ πα-
 ρακούει εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ πανταχοῦ τῶν πραγμάτων ἐ-
 5 στὶν ἀκριβοῦς θεωρὸς. Καὶ ταῦτα ἔχῃς τὰ δυνάμενά σοι συνη-
 γορῆσαι, ἀκουσθήσῃ πάντως. "Ὡσπερ ἂν μὴ ἔχῃς, οὐδ' ἂν
 Δαυὶδ ἦς, πείσαι δυνήσῃ τὸν Θεόν. Καὶ καθάπερ οἱ φιλοχρή-
 ματοι οὔτε πρὸς ἀξίαν, οὔτε πρὸς ἕτερον οὐδὲν βλέπουσιν,
 ἀλλ' ἢ τοὺς ἀργύριον ἔχοντας μόνον, καὶ ὡς πάντα ἀνύσσοντες
 10 ἀπίασιν πρὸς αὐτούς, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐπειδὴ δικαιοσύνης ἐ-
 στὶν ἐρασιῆς, ὃς ἂν μετὰ ταύτης ἔλθῃ πρὸς αὐτόν, οὐκ ἀπε-
 λεύσεται κενός, ὥσπερ οὖν ὁ ταύτης χωρὶς, καὶ τοῖς ἐναντί-
 οῖς ἐμφυρόμενος, καὶ μυρία παρακαλῆ, πλεόν οὐδὲν ἐργάσε-
 ται, τὸ πείθειν οὐκ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ. "Ὡστε εἰ βούλει τι πα-
 15 ρὰ Θεῷ ἀνύειν, ταύτην προσλαβὼν ἅπιθι. Δικαιοσύνην δὲ ἐν-
 ταῦθα μὴ μέρος ἀρετῆς εἶναι νόμιζε, ἀλλ' ὀλόκληρον καὶ καθο-
 λικὴν. Οὕτω καὶ ὁ Ἰὼβ δίκαιος ἦν, πάσαν ἀρετὴν ἔχων ἀν-
 θρωπίνην· οὐ τοῦτον μὲν ἀπεχόμενος τοῦ πονηροῦ, ἐτέρου δὲ
 ἀντεχόμενος. Οὕτω καὶ ἡμεῖς δίκαιον σιάνθμιον τοῦτο λέγομεν
 20 τὸ πανταχοῦ ἴσον· οὐκ ἔαν χρυσὸν μὲν ἐξίσου ἰσιᾶν δύνηται,
 μόλυβδον δὲ ἐναντίως, ἀλλὰ τὸ ἐν ἀπάσαις ὕλαις τὴν ἰσότη-
 τα παρεχόμενον καὶ μέτρον πάλιν, τὸ πανταχοῦ ἴσον. Οὕτω καὶ
 ὁ Ἰὼβ δίκαιος ἦν, πανταχοῦ ἴσος ὢν. Οὐδὲ γὰρ ἐν χρήμασι
 τὴν ἰσότητα ταύτην ἐφύλαττε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις
 25 ἕλασιν, οὐδαμῶς τὸ μέτρον ὑπερβαίνων. Οὐδ' ἂν ἔχοι τις εἰ-

Διὰ νὰ μὴ λέγη λοιπὸν κάποιος, ὅτι ἡ προσευχή ἐκείνου ἠκούσθη ἐπειδὴ ἦτο ὁ Δαυΐδ, ἐνῶ ἐγὼ δὲν θὰ εἰσακουσθῶ, ἐπειδὴ εἶμαι μικρὸς καὶ ἀσήμαντος, δείχνει ὅτι οὔτε ἐκεῖνον ἀκούει χωρὶς λόγον, οὔτε ἐσένα παρακούει εἰς τὰ καλὰ καθούμενα, ἀλλὰ παντοῦ βλέπει καὶ ἐξετάζει τὰ πράγματα μὲ προσοχὴν καὶ ἀκρίβειαν. Καὶ ἐὰν ἔχῃς αὐτὰ ποὺ ἠμποροῦν νὰ συνηγορήσουν δι' ἐσένα, θ' ἀκουσθῇ ὅπωςδήποτε ἡ προσευχή σου. Ὅπως πάλιν, ἐὰν δὲν ἔχῃς, οὔτε ἐὰν εἶσαι ὁ Δαυΐδ, θὰ ἠμπορέσης νὰ πείσης τὸν Θεόν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ φιλοχρήματοι δὲν ἀποβλέπουν οὔτε εἰς τὴν ἀξίαν, οὔτε εἰς τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον ἔχουν ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν πρὸς ἐκείνους ποὺ ἔχουν χρήματα καὶ πλησιάζουν αὐτοὺς διὰ νὰ τὰ κερδίσουν ὅλα, ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι ἐραστής τῆς δικαιοσύνης, ὅποιος συμβῇ νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτὸν μαζὶ μὲ τὴν δικαιοσύνην, δὲν θὰ φύγῃ ἄδειος, ὅπως βέβαια ἐὰν ἔλθῃ, χωρὶς αὐτὴν καὶ εἶναι φορτωμένος μὲ ἀντίθετα πράγματα, καὶ ἂν ἀκόμη ἀπευθύνῃ πρὸς αὐτὸν ἀμετρήτους παρακλήσεις, δὲν θὰ ἐπιτύχῃ τίποτε ἐπὶ πλέον, ἐπειδὴ δὲν ἔχει μαζὶ τοῦ ἐκεῖνο ποὺ πείθει τὸν Θεόν. Ὡστε, ἐὰν θέλῃς νὰ κερδίσης κάτι ἀπὸ τὸν Θεόν, κατάφυγε πρὸς αὐτὸν ἀφοῦ λάβῃς μαζὶ σου αὐτὴν. Μὴ θεωρῇς δὲ ἐδῶ δικαιοσύνην ἕνα μέρος τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὀλόκληρον καὶ εἰς τὸ σύνολόν της. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰὼβ ἦτο δίκαιος, ἔχων ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην ἀρετὴν· δὲν ἀπέφευγε δηλαδὴ τὸ ἕνα κακὸν καὶ ἀνήχητο τὸ ἄλλο. Ἔτσι καὶ ἡμεῖς δίκαιον ζῦγι ὀνομάζομεν αὐτὸ ποὺ εἰς κάθε περίπτωσιν ἐξισώνει τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο· δὲν ἠμπορεῖ νὰ σταθῇ ἐὰν τὸν μὲν χρυσὸν ἐξισώνη, τὸ δὲ μόλυβδον ὄχι, ἀλλὰ δίκαιον εἶναι ἐκεῖνο τὸ ζῦγι, ποὺ ἐξισώνει ὅλας τὰς ὕλας· καὶ μέτρον πάλιν δίκαιον εἶναι ἐκεῖνο ποὺ παντοῦ εἶναι ἴσον. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰὼβ ἦτο δίκαιος, ἐπειδὴ ἦτο ἴσος ὡς πρὸς ὅλα. Διότι δὲν ἔδειχνεν αὐτὴν τὴν ἰσότητα μόνον εἰς τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα, χωρὶς νὰ ὑπερβαίνῃ πουθενὰ τὸ μέτρον. Δὲν θὰ

πεῖν, ὅτι ἐν χρήμασι μὲν τὴν ἰσοτιμίαν ἔστειργεν, ἐν δὲ τῇ
 πρὸς τοὺς πλησίον ὀμιλία τὸ μέτρον ὑπερέβαινε, ἀλαζών τις
 καὶ ὑπεροπτικός ὢν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐκ πολλῆς τῆς ἐπι-
 μελείας ἔφενγε. Αὐτὸ καὶ ἔλεγεν· «Εἰ δὲ καὶ ἐφάυλισα κοῖμα
 5 θεράποντός μου ἢ θεραπαίνης κρινομένων πρὸς μεῖ ἢ οὐχ ὡς
 ἐγὼ ἐγενόμην, καὶ αὐτοὶ ἐγένοντο». Ἄρα καὶ τοῦτο ἀδικία
 μεγίστη, τὸ ἀλαζόνα εἶναι καὶ ὑπερήφανον.

2. Ὡσπερ γὰρ πλεονέκτην λέγομεν τὸν τὰ τῶν ἄλλων
 βουλόμενον λαβεῖν, καὶ τοῖς οἰκείοις οὐκ ὑποκείμενον, οὕτω
 10 καὶ ἀλαζονικὸν λέγομεν, ὅταν πλεον ἀπαιτῇ τῶν ὑφειλομένων
 αὐτῷ παρὰ τοῦ πλησίον· ὅταν τις ἑαυτὸν μὲν ἐν πίσῃ καθιστᾷ
 τιμῇ, ἕτερον δὲ ἀτιμάζῃ. Τοῦτο δὲ οὐδαιμόθεν ἐτέρωθεν γίνε-
 ται ἢ ἐξ ἀδικίας. Ὅτι γὰρ ἀδικία τοῦτο, σκόπει ἐντιεῦθεν.
 Καὶ σὲ ὁ Θεὸς κάκεινον ἐποίησε, καὶ πάντα σοι κοινὰ καὶ ἰ-
 15 σα δέδωκε πρὸς αὐτόν. Πῶς οὖν αὐτόν ἐκβάλλεις καὶ ἀποστει-
 ρεῖς τῆς τιμῆς, ἥσπερ ἔδωκεν ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἀφίης εἶναι
 κοινωτόν, ἀλλὰ τὸ πᾶν ὄν ποιῶν, οὐκ ἐν χρήμασι μόνον, ἀλ-
 λά καὶ ἐν δόξῃ ποιεῖς αὐτόν πέννητα: Μίαν ἑκατέροις ὁ Θεὸς
 οὐσίαν ἐχαρίσατο· τῆς αὐτῆς ἡξίωσε προεδρίας, τῆς ἴσης πλά-
 20 σεως. Τὸ γὰρ, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον», κοινὸν τοῦ γένους
 πατιός. Πῶς οὖν αὐτόν τῆς πατρῴας ἐκβάλλεις οὐσίας, εἰς
 ἐσχάτην εὐτέλειαν κατὰγον, καὶ τὸ κοινὸν ἰδιοποιούμενος:
 Ἀλλ' οὐχ ὁ μακάριος προφήτης τοιοῦτος· διὸ καὶ μετὰ παρ-
 ρησίας ἔλεγεν, «Εἰσίκηουσε τῆς δικαιοσύνης μου». Οὕτω καὶ
 25 Παῦλος παράγει πολλάκις ἑαυτὸν εἰς τὸ μέσον, οὐκ ἐπαίρων,

ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, ὅτι εἰς μὲν τὰ διάφορα ἀγαθὰ ἐφήρμοζε τὴν ἰσότητα, ἀλλ' ὅμως ὑπερέβαινε τὸ μέτρον εἰς τὴν συναναστροφὴν τοῦ μὲ τούς ἄλλους, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀλαζῶν καὶ ὑπεροπτικός. Καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ τὸ ἀπέφευγε μὲ πολλὴν φροντίδα καὶ προσοχὴν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Μήπως ἐπεριφρόνησα καὶ ἀρνήθηκα τὸ δίκαιον τοῦ ὑπηρέτου μου ἢ τῆς ὑπηρετρίας μου ὅταν ἔχουν διαφορὰς μαζί μου· ἢ μήπως δὲν ἐγεννήθησαν καὶ αὐτοὶ ὅπως καὶ ἐγώ;». Ἐὰν καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλη ἀδικία τὸ νὰ εἶναι δηλαδὴ κανεὶς ἀλαζῶν καὶ ὑπερήφανος.

2. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν χαρακτηρίζομεν πλεονέκτην ἐκεῖνον ποῦ θέλει ν' ἀρπάξῃ ἐκεῖνα ποῦ ἀνήκουν εἰς τοὺς ἄλλους καὶ δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰ ἰδικὰ του, ἔτσι καὶ ἀλαζονικὸν ὀνομάζομεν ἐκεῖνον ποῦ ζητεῖ ἀπὸ τὸν πλησίον του περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ τοῦ ὀφείλει· ὅταν κανεὶς διὰ μὲν τὸν ἑαυτὸν του ἐπιδιώκει κάθε τιμὴν, ἐνῶ τὸν ἄλλον τὸν ἀτιμᾶζει. Αὐτὸ δὲ δὲν προέρχεται ἀπὸ τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀπὸ ἀδικίαν. Τὸ ὅτι βέβαια αὐτὸ εἶναι ἀδικία, κρίνε το ἀπὸ τὸ ἐξῆς. Καὶ ἐσένα καὶ ἐκεῖνον ὁ Θεὸς ἔπλασεν καὶ ὅλα τὰ ἔδωσεν εἰς ἐσένα καὶ εἰς ἐκεῖνον κοινὰ καὶ ἴσα. Πῶς λοιπὸν τὸν ἀπορρίπτεις αὐτὸν καὶ τοῦ ἀποστερεῖς τὴν τιμὴν ποῦ τοῦ ἔδωσεν ὁ Θεός, καὶ δὲν τὸν ἀφήνεις νὰ μετέχῃ εἰς αὐτήν, ἀλλὰ κάμνεις τὸ πᾶν ἰδικόν σου καὶ κάμνεις αὐτὸν πτωχὸν ὄχι μόνον ἀπὸ χρήματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ δόξαν; Μίαν οὐσίαν ἐχάρισεν ὁ Θεός εἰς τὸν καθένα σας· σᾶς ἠξίωσε τῆς ἰδίας τιμῆς, καὶ σᾶς ἔπλασεν ἴσους. Διότι τὸ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον»⁵ ἀναφέρεται δι' ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Πῶς λοιπὸν τοῦ στερεῖς τὴν πατρικὴν περιουσίαν, τὸν ὑποβιβάζεις εἰς τὴν πιὸ χειροτέραν μορφήν ἐξευτελισμοῦ καὶ κάμνεις ἰδικόν σου αὐτὸ ποῦ ἀνήκει εἰς ὅλους; Ὅμως ὁ μακάριος προφήτης δὲν ἦτο τέτοιος· διὰ τοῦτο ἔλεγε μὲ παρρησίαν, «Εἰσήκουσε τὴν δικαιοσύνην μου». Ἐτσι καὶ ὁ Παῦλος ἀναφέρει πολλές φορές τὸν ἑαυτὸν του, ὄχι διὰ νὰ καυχηθῆ, οὔτε διὰ νὰ

οὐδὲ φυσῶν, ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ὑπόδειγμα γινόμενος, ὡς ὅταν λέγῃ, «Θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἑμαυτόν», ἐν ἐγκρατεία. Οὕτω καὶ ὁ Δαβὶδ ἐν καιρῷ καλοῦντι, τὴν ἀνδρείαν τὴν ἑαυτοῦ, τὴν ἐκ τῆς ἰοῦ Θεοῦ γινομένην ροπῆς εἰς
 5 μέσον ἄγει λέγων, ὅτι καὶ ἄρκιους ἔπνιγε, καὶ λέοντας ἠγκαλίζετο, οὐκ ἐπαίρων ἑαυτὸν οὐδὲ οὔτιος, μὴ γένοιτο, ἀλλ' οἰκονομῶν ἑαυτῷ ἐντιεῦθεν τὸ ἀξιόπιστον.

Καὶ εἰ ἔχω δικαιοσύνην, φησὶν, ἴσως ἔρεϊ τις, τίς χρεία εὐχῆς, ἀρκοῦντιος τοῦ πράγματις ἅπαντα κατορθοῦν, καὶ τοῦ
 10 μέλλοντιος διδόναι εἰδότιος ὧν δεόμεθα; "Οτι οὐ μικρὸς σύνδεσμος τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης ἢ εὐχῆ, συνήθειαν ἡμῖν ἐμποιοῦσα τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας, καὶ εἰς φιλοσοφίαν ἄγουσα. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ τις συγγινόμενος θαυμασιῶ, πολλὰ καρποῦται ἐκ τῆς παρουσίας, πολλῶ μᾶλλον ὁ Θεῶ διηνεκῶς ὁμιλῶν.
 15 Ἄλλ' οὐκ ἴσμεν τῆς εὐχῆς τὸ κέρδος ὡς χροή, ἐπειδὴ μηδὲ προσέχομεν αὐτῇ μετὰ ἀκριθείας, μηδὲ χρώμεθα κατὰ τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους. Ἄλλ' ἀνθρώποις μὲν μέλλοντες διαλέγεσθαι τισι τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ σχῆμα, καὶ βάδιωμα, καὶ σιολήν, καὶ πάντα ρυθμίσαντες εἰς τὸ δέον, οὕτω διαλεγόμεθα, Θεῶ δὲ
 20 προσιόντες χασμώμεθα, κνώμεθα, περισιρεφόμεθα, ραθυμοῦμεν τῶν γονάτων χαμαὶ κειμένων, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς πλανώμεθα. Εἰ δὲ μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαθείας, καὶ ὡς Θεῶ διαλέξεσθαι μέλλοντες, οὕτω προσήειμεν, τότε ἂν ἔγνωμεν, καὶ πρὸ τοῦ λαβεῖν ἄπερ ἠτιοῦμεν, ἠλίκον κέρδος καρπούμεθα.
 25 Ἄνθρωπος γὰρ Θεῶ παιδευθεὶς διαλέγεσθαι, ὡς εἰκὸς τὸν τῷ Θεῶ διαλεγόμενον, ἄγγελος ἔσται λοιπόν' οὕτως ἀπολύε-

ὑπερηφανευθῆ, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους, ὅπως ὅταν λέγῃ, «Θέλω ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ὅπως καὶ ἐγώ»⁶ δηλαδὴ ἐγκρατεῖς. Ἔτσι καὶ ὁ Δαυὶδ εἰς κατάλληλον περίστασιν προβάλλει τὴν ἀνδρείαν του, ποὺ ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγει, ὅτι καὶ ἄρκοῦδες ἔπνιγε καὶ λεοντάρια ἐπάλευε, χωρὶς καὶ αὐτὸς νὰ θέλῃ νὰ καυχῆθῃ, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ μὲ αὐτὰ τὴν ἀξιοπιστίαν.

Ἄλλ' ἐὰν εἶμαι ἐνάρετος, ἴσως εἰπῆ κάποιος, τί χρειάζεται ἡ προσευχή, ἀφοῦ καὶ μόνη τῆς ἡ ἀρετὴ ἡμπορεῖ νὰ κατορθώσῃ τὰ πάντα, καὶ γνωρίζει αὐτός, ποὺ πρόκειται νὰ δώσῃ ἐκεῖνα ποὺ χρειαζόμεθα; Χρειάζεται διότι ἡ προσευχὴ δὲν εἶναι μικρὸς σύνδεσμος τῆς ἀγάπης μας πρὸς τὸν Θεόν, μᾶς συνηθίζει νὰ ὁμιλοῦμεν πρὸς αὐτὸν καὶ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν εὐσέβειαν. Διότι, ἐὰν κανεὶς συναναστρεφόμενος κάποιον ἀξιοθαύμαστον ἄνθρωπον, ἀποκομίζῃ μεγάλην ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν, πολὺ περισσότερον ὠφελεῖται ἐκεῖνος ποὺ συνομιλεῖ συνεχῶς μὲ τὸν Θεόν. Ἄλλὰ δὲν γνωρίζομεν τὸ κέρδος τῆς προσευχῆς ὅπως πρέπει, ἐπειδὴ δὲν κάμνομεν αὐτὴν μὲ ὅλην τὴν προσοχὴν μας καὶ δὲν ἐφαρμόζομεν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ὅταν προσευχώμεθα. Ἄλλ' ὅταν πρόκειται νὰ συνομιλήσωμεν μὲ κάποιους ἀνωτέρους μας, συνομιλοῦμεν ἀφοῦ ρυθμίσωμεν κατάλληλα τὸ παρουσιαστικόν μας, τὸ βᾶδισμα, τὴν στολὴν μας καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, προσερχόμενοι δὲ εἰς τὸν Θεόν χασμουρόμεθα, ξυνόμεθα, στριφογυρίζομεν καὶ δείχνομεν ἀδιαφορίαν ἐνῶ εἴμεθα γονατισμένοι, ὁ νοῦς μας πλανᾶται εἰς τὴν ἀγοράν. Ἐὰν ὅμως προσερχόμεθα μὲ τὴν πρέπουσαν εὐλάβειαν καὶ ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ συνομιλήσωμεν μὲ τὸν Θεόν, τότε θὰ ἡμπορούσαμεν ν' ἀντιληφθοῦμεν, καὶ πρὶν ἀκόμη λάβωμεν ἐκεῖνα ποὺ ζητοῦμεν, ποῖον κέρδος ἀποκομίζομεν. Διότι ἄνθρωπος ποὺ ἠξιώθη νὰ συνομιλῇ μὲ τὸν Θεόν, ὅπως ἀρμόζει νὰ συνομιλῇ κανεὶς μὲ τὸν Θεόν, θὰ γίνῃ εἰς τὸ ἐξῆς ἄγγελος

ται τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ· οὕτω μετάρσιος αὐτῷ γίνεται ὁ λογισμός· οὕτω μετοικίζεται πρὸς τὸν οὐρανόν· οὕτως ἵπερδοᾷ τῶν βιωτικῶν· οὕτω παρ' αὐτὸν ἴσταιται τὸν θρόνον βασιλικόν, καὶ πένης ἤ, καὶ οἰκέτης, καὶ ἰδιώτης, 5 καὶ ἀμαθής. Οὐ γὰρ γλώττης ζητεῖ κάλλος ὁ Θεός, οὐδὲ ρημάτων συνθήκην, ἀλλὰ ψυχῆς ὥραν· καὶ ἐκείνη φθέγγηται, τὰ αὐτῷ δοκοῦντα, τὸ πᾶν ἀνύσας ἄπεισιν.

Ὅρας πόση εὐκολία; Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων τὸν προσιόντα τιτὶ καὶ ρητορικὸν εἶναι χρή, καὶ κολακεῦσαι τοὺς 10 περὶ τὸν ἄρχοντα πάντα ἱκανόν, καὶ πολλὰ ἕτερα ἐπινοῆσαι, ὥστε γενέσθαι εὐπαράδεκτον. Ἐνταῦθα δὲ οὐδενὸς δεῖται, ἀλλὰ γνώμης μόνης νηφούσης, καὶ οὐδὲν τὸ κωλύον εἶναι ἐγγὺς τοῦ Θεοῦ. «Θεὸς γὰρ ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐ Θεὸς πόρρωθεν». Ὅστε τὸ μακρὰν γενέσθαι, ἀφ' ἡμῶν γίνεται 15 αὐτὸς γὰρ αἰεὶ πλησίον ἐστί. Καὶ τί λέγω ὅτι ρητορείας οὐ δεόμεθα; Πολλάκις οὐδὲ φωνῆς δεόμεθα. Καὶ γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ φθέγγῃ, καὶ καλέσης αὐτὸν ὡς χρή, ραδίως ἐπινεύσει καὶ τότε. Οὕτω καὶ Μωϋσέως ἤκουσεν οὕτω καὶ Ἄρνης. Οὐ παρέστηκε σιωπηλότης ἀποσοβῶν, οὐ δορυφόρος τὸν 20 καιρὸν διακόπιων· οὐκ ἔστιν εἰπών, νῦν οὐ δυνατὸν προσελθεῖν, μετὰ ταῦτα παραγενεῦ· ἀλλ' ὅταν ἔλθῃς, ἔστηκεν ἀκούων, καὶ ἐν καιρῷ ἀρίσιον, καὶ ἐν καιρῷ δείπνου, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀγορᾷ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν ὁδῷ, καὶ ἐν θαλάμῳ, καὶ ἐνδον ἐν δικαστηρίῳ ἄρχοντι παρασιῆς, καὶ καλέσης αὐτόν, 25 τὸ κωλύον οὐδὲν ἐπινεῦσαι τῇ αἰτήσει, ἂν ὡς χρή καλέσης. Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, δέδοικα προσελθεῖν, καὶ δεηθῆναι ὁ ἐχθρός

ἔτσι ἐλευθερώνεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος· ἔτσι ἐξυψώνεται ὁ λογισμὸς του· ἔτσι μεταφέρεται εἰς τὸν οὐρανόν· ἔτσι περιφρονεῖ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Ἔτσι ἵσταται πλησίον τοῦ βασιλικοῦ θρόνου, εἴτε εἶναι πτωχός, εἴτε δοῦλος, εἴτε ἀπλὸς πολίτης, εἴτε ἀγράμματος. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ζητεῖ κάλλος γλώσσης, οὔτε κομψὰ λόγια, ἀλλὰ ψυχῆς ὁμορφιάν· καὶ ἐὰν ἐκείνη λέγῃ ἐκεῖνα ποῦ ἀρέσουν εἰς αὐτόν, φεύγει, ἀφοῦ ἐπέτυχε τὸ πᾶν.

Βλέπεις πόση εὐκολία ὑπάρχει; Διότι εἰς τὴν περιπτωσιν μὲν τῶν ἀνθρώπων πρέπει, ἐκεῖνος ποῦ πλησιάζει κάποιον, νὰ εἶναι καὶ ρητορικὸς καὶ ἰκανὸς νὰ κολακεύσῃ ὄλους ποῦ περιβάλλουν τὸν ἄρχοντα καὶ νὰ σκεφθῇ καὶ πολλὰ ἄλλα, ὥστε νὰ γίνῃ εὐπρόσδεκτος. Ἐδῶ ὅμως δὲν χρειάζεται τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ μόνον διάθεσις νηφάλιος καὶ τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ εἶναι κανεὶς κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. «Διότι ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ποῦ εὐρίσκεται πλησίον σας καὶ ὄχι Θεὸς ποῦ εὐρίσκεται μακριὰ σας»⁷. Ὡστε τὸ νὰ εὐρίσκεται μακριὰ μας, ὀφείλεται εἰς ἡμᾶς· διότι αὐτὸς εὐρίσκεται πάντοτε πλησίον μας. Καὶ διατί λέγω ὅτι δὲν χρειαζόμεθα ρητορείαν; Πολλές φορές δὲν χρειαζόμεθα οὔτε φωνήν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ὁμιλήσῃς μαζί του μέσα εἰς τὴν καρδίαν σου καὶ καλέσῃς αὐτόν ὅπως πρέπει, ἀμέσως καὶ τότε θὰ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν του. Ἔτσι ἤκουσε καὶ τὸν Μωϋσῆν· ἔτσι καὶ τὴν Ἄνναν. Δὲν ἵσταται ἐκεῖ στρατιώτης διὰ νὰ σέ ἀπομακρύνῃ, οὔτε σωματοφύλακας ποῦ νὰ κἀνῃ διακρίσεις εἰς τὸν καιρόν· δὲν πρόκειται νὰ σοῦ εἰπῇ, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσέλθῃς, ἔλα ἀργότερα, ἀλλ' ὅταν ἔλθῃς, στέκεται καὶ σέ ἀκούει, καὶ εἴτε εἶναι ὥρα μεσημβρινοῦ φαγητοῦ, εἴτε ὥρα δείπνου, εἴτε ὥρα ἀκατάλληλος, εἴτε εὐρίσκεσαι εἰς τὴν ἀγοράν, εἴτε καθ' ὁδόν, εἴτε εἰς θάλαμον, εἴτε μέσα εἰς τὸ δικαστήριον ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος, ἐὰν καλέσῃς αὐτόν, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιον διὰ νὰ σοῦ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν του, ἐὰν τὸν καλέσῃς ὅπως πρέπει. Δὲν ἠμπορεῖς νὰ

μου παρέστηκεν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀνήρηται τὸ κώλυμα· οὔτε γὰρ ἐχθρῶ προσέχει, καὶ διακόπτει σου τὴν αἴτησιν, ἀλλ' αἰεὶ καὶ διηνεκῶς ἐντυγχάνειν δύνασαι, καὶ δυσκολία οὐδεμία πρόσσειν· οὔτε γὰρ χρεῖα τῶν προσαγαγόντων θυρωρῶν, 5 οἰκονόμων, ἐπιτρόπων, φυλάκων, ἢ φίλων, ἀλλ' ὅταν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ προσέλθῃς, τότε μάλιστα ἀκούσεταιί σου, τότε, διὰ μηδενὸς δεηθῆς.

Οὐχ οὕτως οὖν αὐτὸν δυσωποῦμεν δι' ἐτέρων ἀξιούντες, ὡς δι' ἡμῶν αὐτῶν. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἡμετέρας ἐρῆς φιλίας, 10 καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε ἡμᾶς αὐτῷ θαρσεῖν· ὅταν ἴδῃ δι' ἑαυτῶν τοῦτο ποιοῦντας, τότε μάλιστα ἐπινεύσει. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς Χανααίας ἐποίησε· καὶ Πέτρον μὲν καὶ Ἰακώβου προσόντων ὑπὲρ αὐτῆς, οὐκ ἐπένευσεν, ἐπιμενούσης δὲ ταύτης, τὸ αἰτηθὲν ταχέως ἔδωκεν. Εἰ γὰρ καὶ μικρὸν ἔδοξεν ἀναβάλλεσθαι, 15 οὐχ ἵνα ὑπερθῆται τὸ γύναιον, ἀλλ' ἵνα μειζρόνως σιεφανώσῃ, καὶ μᾶλλον αὐτῆς οἰκειώσῃται τὴν προσεδρῖαν, τοῦτο πεποίηκε. Μελετήσωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἐντυγχάνειν Θεῷ· μάθωμεν πῶς δεῖ ταύτην ποιεῖσθαι τὴν ἐντυχίαν. Οὐκ εἰς μουσεῖον ἀπιέναι δεῖ, οὐδὲ χρήματα ἀναλίσκειν, οὐδὲ παιδαγωγοὺς μισθοῦσθαι, καὶ ρήτορας, καὶ σοφιστάς, οὐδὲ χρόνον πολὺν δαπανᾶν, ὥστε μαθεῖν τὴν ρητορείαν ταύτην, ἀλλ' ἀρκεῖ θελῆσαι μόνον, καὶ τὰ τῆς τέχνης ἀπήρτισται. Καὶ οὐχ ὑπὲρ σεαυτοῦ δυνήσῃ μόνον ἐν τῷ δικαστηρίῳ τούτῳ λέγειν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐτέρων πολλῶν. Καὶ τίς ὁ τῆς δικανικῆς ταύ-

εἰπῆς, φοβᾶμαι νὰ προσέλθω καὶ νὰ τὸν παρακαλέσω· διότι ὁ ἐχθρὸς μου εἶναι παρών, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἐμπόδιον παρεμερίσθη· διότι οὔτε τὸν ἐχθρὸν προσέχει καὶ σοῦ διακόπτει τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ πάντοτε καὶ συνεχῶς ἠμπορεῖς νὰ τὸν παρακαλῆς καὶ δὲν ὑπάρχει καμμία δυσκολία· διότι οὔτε θυρωροὶ χρειάζονται διὰ νὰ σὲ ὀδηγήσουν ἐμπρὸς του, οὔτε οἰκονόμοι, οὔτε ἐπίτροποι, οὔτε φύλακες ἢ φίλοι, ἀλλ' ὅταν προσέλθης μόνος σου, τότε πρὸ πάντων θὰ σ' ἀκούσῃ, τότε, ὅταν δὲν χρειασθῆς κανένα ἄλλον.

Πράγματι δὲν τὸν συγκινοῦμεν τόσον ὅταν τοῦ ζητοῦμεν κάτι μέσω ἄλλων, ὅσον ὅταν τὸ ζητοῦμεν μόνοι μας. Διότι, ἐπειδὴ ἀγαπᾶ τὴν φιλίαν μας, κάμνει τὸ πᾶν, ὥστε νὰ μᾶς κἀνῃ νὰ ἔχωμεν θάρρος ἀπέναντί του· ὅταν ἰδῆ νὰ τὸ κάμνωμεν αὐτὸ μόνοι μας, τότε πρὸ πάντων δίνει τὴν συγκατάθεσίν του. "Ἐτσι ἔκαμε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Χαναναίας· ὅταν τὸν ἐπλησίασαν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰάκωβος καὶ τὸν παρεκάλεσαν πρὸς χάριν της, δὲν ἔδωσε τὴν συγκατάθεσίν του, ὅταν ὅμως ἐπέμεινεν αὐτὴ ἢ ἰδία, ἀμέσως ἔδωσεν ἐκεῖνο ποῦ τοῦ ἐζήτησεν. Ἐὰν βέβαια ἐφάνη δι' ὀλίγον νὰ ἀναβάλλῃ, τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ὄχι διὰ νὰ περιφρονήσῃ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν στεφανώσῃ μὲ μεγαλύτερον στέφανον καὶ διὰ νὰ ἀποδειχθῇ περισσότερον ἢ ἐπιμονή της. "Ἄς φροντίσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ συναντῶμεν καὶ νὰ συνομιλῶμεν μὲ τὸν Θεόν· ἄς μάθωμεν πῶς πρέπει νὰ κάμνωμεν αὐτὴν τὴν συνάντησιν καὶ συνομιλίαν. Δὲν χρειάζεται νὰ ὑπάγωμεν εἰς μουσεῖον, οὔτε νὰ ἐξοδεύωμεν χρήματα, οὔτε νὰ πληρώνωμεν παιδαγωγοὺς καὶ ρήτορας καὶ σοφιστάς, οὔτε νὰ σπαταλοῦμεν πολὺν χρόνον, διὰ νὰ μάθωμεν αὐτὴν τὴν ρητορείαν, ἀλλ' ἄρκει μόνον νὰ θελήσωμεν καὶ εἶναι ὠλοκληρωμένα τὰ τῆς τέχνης. Καὶ θὰ ἠμπορέσῃς εἰς αὐτὸ τὸ δικαστήριον ὄχι μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν σου νὰ ὁμιλῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους. Καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς αὐτῆς τῆς ρητορικῆς

της σκοπός; Ὁ τῆς εὐχῆς τρόπος. Τὸ νηφύσῃ διανοία, τὸ
 συντριμμένη ψυχῇ, τὸ μετὰ πηγῶν δακρύων αὐτῷ προσιέναι,
 τὸ μηδὲν αἰεῖν βιωτικόν, τὸ τῶν μελλόντων ἐρᾶν, τὸ ὑπὲρ
 τῶν πνευματικῶν ποιῆσθαι τὴν ἔντευξιν, τὸ μὴ κατεύχεσθαι
 5 τῶν ἐχθρῶν, τὸ μηδενὶ μνησικακεῖν, τὸ πάντα ἐκβάλλειν ἀπὸ
 τῆς ψυχῆς τὰ πάθη, τὸ συντριβόντα τὴν καρδίαν οὕτω προσιέ-
 ναι, τὸ συνεσιάλθαι, τὸ πολλὴν τὴν ἐπιείκειαν μελειᾶν, καὶ τὴν
 γλῶσσαν πρὸς εὐφημίαν τρέπειν, τὸ μηδενὶ τῶν πονηρῶν
 συνίστασθαι πραγμάτων, τὸ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὸν κοι-
 10 νὸν τῆς οἰκουμένης ἐχθρόν, λέγω δὴ τὸν διάβολον. Τὸν γὰρ
 ὑπὲρ ἑτέρων λέγοντα βασιλεῖ, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐκείνου κοι-
 νολογούμενον, καὶ οἱ ἔξωθεν νόμοι τιμωροῦσι. Καὶ σὺ τοίνυν,
 εἰ βούλει καὶ ὑπὲρ σεαυτοῦ καὶ ὑπὲρ ἑτέρων λέγειν, τοῦτο
 δὴ μάλιστα κατόρθωσον, τὸ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὸν κοι-
 15 νὸν τῆς οἰκουμένης ἐχθρόν. Οὕτω γὰρ ἔση δίκαιος· καὶ δί-
 καιος ὢν, ἀκουσθήσῃ, τοιαύτην ἔχων συνήγορον.

«Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι». Οὐκ εἶπε, «παρήγαγες τὰς
 θλίψεις», οὐδέ, «ἀνεῴλες τοὺς πειρασμούς», ἀλλ' ἀφῆκας ἐσιά-
 ναι, καὶ «Ἐπλάτυνάς μοι». Τὸ γὰρ εὐμήχανον τοῦ Θεοῦ καὶ
 20 τὸ εὐπορον κἀντιεῦθεν μάλιστα δείκνυται, οὐκ ἐν τῷ παρενεγ-
 κεῖν τὰς θλίψεις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μενουσῶν αὐτῶν πολ-
 λὴν παρέχειν τὴν ρασιώνην. Τοῦτο καὶ τοῦ Θεοῦ δείκνυσι τὴν
 ἰσχύν, καὶ τοὺς ἐμπίπτοντας φιλοσοφωτέρους ἐργάζεται, διὰ
 καὶ εὐρυχωρία ἢ παραμυθουμένη τὴν θλιβομένην ψυχὴν, καὶ
 25 ἢ θλίψις μὴ καταλύηται σφίγγουσα ταύτην ραθυμοῦσαν, καὶ

τέχνης; Είναι ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς. Τὸ νὰ προσέρχεται κανεὶς πρὸς αὐτὸν μὲ πνευματικὴν καθαρότητα, μὲ ψυχὴν συντετριμμένην μὲ πηγὰς δακρύων, τὸ νὰ μὴ ζητῆ τίποτε τὸ κοσμικόν, τὸ νὰ ἀγαπᾷ τὰ μελλοντικὰ πράγματα, τὸ νὰ κάμνη τὴν προσευχὴν ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, τὸ νὰ μὴ προσεύχεται ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του, τὸ νὰ μὴ δείχνη μνησικακίαν διὰ κανένα, τὸ νὰ διώχνη ἀπὸ τὴν ψυχὴν ὅλα τὰ πάθη, τὸ νὰ προσέρχεται μὲ πάρα πολὺ συντετριμμένην καρδίαν, νὰ εἶναι συνεσταλμένος, νὰ δείχνη πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ νὰ κατευθύνῃ τὴν γλῶσσαν πρὸς ἐπαινετικὰ λόγια, τὸ νὰ μὴ ἀσχολῆται μὲ κανένα πονηρὸν πρᾶγμα, τὸ νὰ μὴ ἔχῃ καμμίαν σχέσιν πρὸς τὸν κοινὸν ἐχθρὸν τῆς οἰκουμένης, ἐννοῶ βέβαια τὸν διάβολον. Διότι, ἐκεῖνον, ποῦ ὁμιλεῖ εἰς τὸν βασιλέα δι' ἄλλους καὶ διαλαλεῖ αὐτὰ εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἐκείνου, τὸν τιμωροῦν καὶ οἱ κοσμικοὶ νόμοι. Καὶ σὺ λοιπόν, ἐὰν θέλῃς νὰ ὁμιλῆς καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ διὰ τοὺς ἄλλους, αὐτὸ πρὸ πάντων προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃς, τὸ νὰ μὴ ἔχῃς καμμίαν σχέσιν μὲ τὸν κοινὸν ἐχθρὸν τῆς οἰκουμένης. Διότι ἔτσι θὰ γίνῃς δίκαιος καὶ ἀφοῦ θὰ εἶσαι δίκαιος θὰ εἰσακουσθῇ ἡ προσευχή σου, ἔχων τέτοιαν συνήγορον (τὴν δικαιοσύνην).

«Ὅταν εὐρισκόμουν μέσα εἰς τὰς θλίψεις μὲ ἐπαρηγόρησες». Δὲν εἶπε, 'ἀφήρησες τὰς θλίψεις', οὔτε 'ἔδιωξες τοὺς πειρασμοὺς', ἀλλὰ τὰς ἄφησες νὰ ὑπάρχουν καὶ «μὲ ἐπαρηγόρησες». Διότι ἀπὸ ἐδῶ πρὸ πάντων φανερώνεται ἡ ἰκανότης τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐπινόησιν μέσων καὶ ἡ ἀφθονία αὐτῶν τῶν μέσων, ὅχι μόνον ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰς θλίψεις, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν αὐταὶ παρέχει μεγάλην ἀνακούφισιν ἀπὸ αὐτάς. Αὐτὸ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ δείχνει καὶ κάμνει περισσότερον εὐσεβεῖς ἐκείνους ποῦ ὑποπίπτουν εἰς τὰς θλίψεις, ὅταν καὶ ἀφθονία μέσων ὑπάρχῃ πρὸς παρηγορίαν τῆς θλιβομένης ψυχῆς, καὶ ἡ θλίψις δὲν ἀφαιρεῖται διὰ νὰ πιέζῃ αὐτὴν ποῦ δείχνει ραθυμίαν, ὥστε νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάθε

πάσης ἀπαλλάττουσα ὀλιγωρίας. Καὶ πῶς, φησὶν, ἐν θλίψει
γένοιτ' ἂν πλατυσμός; Ὡς ἐν τῇ καμίνῳ τῶν τριῶν παίδων,
ὡς ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων. Οὐ γὰρ ἔσβεσε τὴν φλόγα,
καὶ τότε ἐποίησεν αὐτοὺς ἐν εὐρυχωρίᾳ εἶναι οὐδὲ ἀπέκτει-
5 νε τοὺς λέοντας, καὶ τὸ τηριζαῦτα αὐτὸν κατέσθην ἐν ἀδείᾳ·
ἀλλὰ κάκει τῆς καμίνου σφοδροῦς ἀναπιουμένης, καὶ ἐνιαῦθα
τῶν θηρίων παραμενόντων, οἱ δίκαιοι πολλῆς ἀπέλανον τῆς
ρασιώνης. Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρως εὐρυχωρίαν εἰπεῖν· οἷον ὅ-
ταν ὑπὸ τῶν πειρασμῶν ἡ ψυχὴ θλιβομένη τῶν παθῶν ἀπαλ-
10 λάττηται, καὶ τῶν νοσημάτων τῶν πολλῶν· τότε γὰρ μάλιστα
τῆς εὐρυχωρίας ἀπολαύει. Πολλοὶ γὰρ ἐν εὐημερίᾳ μένον-
τες ἕρωτας ἔχουσι ἀτοπωιάτους, θλίβοντας αὐτῶν τὴν ψυ-
χήν, καὶ χρημάτων, καὶ σωμάτων, καὶ ἑτέρων τοιούτων ἀ-
τόπων, εἰς θλίψιν δὲ ἐμπεσόντες πάντων ἐλευθεροῦνται ἐ-
15 κείνων, καὶ γίνονται ἐν εὐρυχωρίᾳ. Καὶ καθάπερ οἱ ἐν πυρε-
τοῖς ὄντες, ἕως μὲν ἀπολαύουσι τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν ἀκαίρων,
τραπέζης λέγω πληθούσης, καὶ ἀκροάτου, καὶ τοιούτων ἑτέ-
ρων, μειζόνως στενοχωροῦνται, εἰ δὲ βουληθεῖεν ἑαυτοὺς
ὀλίγον θλίψαντες καστερηῆσαι, πολλῆς ἀπολαίουσι τῆς εὐρυ-
20 χωρίας, καὶ τὸ πνίγον ἀποθέμενοι καθαροῦ λοιπὸν ἐνιουφῶσιν
ὑγείᾳ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων συμβαίνει. Οὐδὲν γὰρ
οὕτω ποιεῖν ἄνεσιν εἴωθεν, ὡς θλίψις τῶν βιωτικῶν ἀπά-
γουσα πάντων.

Πῶς οἶει τοὺς Ἰουδαίους γεγενῆσθαι ἐν θλίψει, καὶ
25 ὅτι ἦσαν ἐν εὐημερίᾳ; Ἡ οὐχὶ πυρετιούσης ταῦτα ψυχῆς καὶ
ἀλυσούσης καὶ ριπταζομένης, τὸ λέγειν, «Ποίησον ἡμῖν θεούς,
οἱ προπορεύονται ἡμῶν· ὁ γὰρ Μωϋσῆς οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν

ἀδιαφορίαν. Καὶ πῶς, λέγει, θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξη παρηγορία εἰς τὴν θλίψιν; Ὅπως εἰς τὴν κάμινον τῶν τριῶν παιδιῶν, ὅπως εἰς τὸν λάκκον τῶν λεονταριῶν. Διότι δὲν ἔσβησε τὴν φλόγα καὶ ὅμως τοὺς ἔκαμε νὰ νοιώθουν ἄνεσιν· δὲν ἐφόνευσε τὰ λεοντάρια, καὶ ὅμως τὸν κατέστησεν ἀσφαλῆ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ποῦ ἡ κάμινος ἦτο πυρακτωμένη καὶ εἰς τὴν ἄλλην ποῦ τὰ θηρία παρέμειναν ἐκεῖ, οἱ δίκαιοι ἀπελάμβανον πολλῆς ἀνακουφίσεως. Ἐμποροῦμεν δὲ ν' ἀναφέρωμεν καὶ ἄλλο εἶδος ἀνακουφίσεως, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὅταν ἡ ψυχὴ, ἐνῶ νοιώθει θλίψιν ἐξ αἰτίας τῶν πειρασμῶν, ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἀπὸ πολλὰ νοσήματα· διότι τότε πρὸ πάντων ἀπολαμβάνει τὴν ἀνακούφισιν. Πολλοὶ βέβαια ποῦ εὐημεροῦν ἔχουν παρανόμους ἐρωτικὰς σχέσεις, ποῦ θλίβουν τὴν ψυχὴν των, καὶ ἐξοδεύουν χρήματα, καταπονοῦν τὰ σώματά των καὶ κάνουν πολλὰ ἄλλα παρόμοια ἀνάρμοστα πράγματα, ὅταν ὅμως ὑποπέσουν εἰς θλίψιν ἐλευθερώνονται ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ νοιώθουν ἀνακούφισιν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουν πυρετόν, ἐν ὅσῳ μὲν ἀπολαμβάνουν τὰς ἀκαίρους ἐπιθυμίας, ἐννοῶ τὰ πολλὰ φαγητά, τὸ κρασί καὶ ἄλλα παρόμοια, ὑποφέρουν περισσότερο, ἐὰν ὅμως θελήσουν νὰ κάνουν ὀλίγην ὑπομονὴν θλίβοντες τὸν ἑαυτὸν των, ἀπολαμβάνουν πολλὴν ἀνακούφισιν, καὶ ἀπαλασσόμενοι ἀπὸ τὴν δυσφορίαν, ἀπολαμβάνουσιν πλέον τὰ ἀγαθὰ τελείως ὑγιεῖς· τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰς διαφόρους ἄλλας καταστάσεις τῆς ζωῆς. Διότι συνήθως τίποτε δὲν μᾶς ἀνακουφίζει τόσον πολύ, ὅσον ἡ θλίψις ποῦ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα.

Πῶς νομίζεις ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι, ἐνῶ ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ θλίψεις, παρ' ὅλα ταῦτα εὐημεροῦσαν; Ἡ δὲν εἶναι λόγια ψυχῆς ἀρρωστημένης, ὑπερβολικὰ θλιμμένης καὶ ταρασσομένης αὐτὰ ποῦ λέγουν, «Δῶσε μας θεοὺς, οἱ ὅποιοι θὰ βαδίζουν ἐμπρὸς ἀπὸ ἡμᾶς καὶ θὰ μᾶς ὀδηγοῦν, διότι δὲν γνωρίζομεν τί συνέβη μὲ αὐτὸν τὸν Μωυσῆν,

ἡμᾶς ἐκ τῆς Αἰγύπτου, οὐκ οἶδαμεν τί γέγονεν αὐτῶν; Ἡ οὐχὶ ἐκεῖνα φιλοσοφούσης ψυχῆς καὶ ἀναπνεούσης ἐκ τῶν βιωτικῶν παθῶν τὰ ρήματα, ὅτε τοσαύτην ἐπεδείξατο τὴν εὐχὴν, θλιβόμενοι, ὡς αὐτὴν ἐπισπάσασθαι τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύον; Αὐτὸς δὲ ὁ προφήτης οὗτος, ὅτε ἦν ἐν ἀνέσει, πῶς ἐθλίβη ὑπὸ τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας στενοχωρούμενος καὶ σπαρυσσόμενος; ὅτε δὲ ἐν θλίψει γέγονεν, ἴσπερ πῶς γέγονεν ἐν ἀνέσει. Οὕτε γὰρ ἤπιετο αὐτοῦ τὸ πῦρ, ἀλλὰ καὶ ἡ φλόξ ἅπασα κατεσδέσθη. Οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ θλίψιν, ὡς τὸ πολιορκεῖσθαι τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν παθῶν. Αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι ἔξωθεν προσπίπτουσιν, αἱ δὲ ἔνδοθεν φύονται, καὶ αὕτη μάλιστα εἰσὶν ἢ πολλὴ θλίψις. Καὶ ὁ κόσμος ἡμᾶς λυπῆ, ἡμεῖς δὲ ἑαυτοὺς μὴ λυπῶμεν, οὐδὲν ἔσται ἡμῖν δεινόν. Ἄρα ἐν ἡμῖν τὸ θλίβεσθαι, καὶ μὴ θλίβεσθαι.

8. 3. Ἰνα δὲ μάθῃς καὶ ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς φωνῆς, πόση ἀπὸ τῆς θλίψεως εὐρυχωρία γίνεται, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Παύλου τὸν καρπὸν λέγοντος τῆς θλίψεως: «Ἡ δὲ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἢ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἢ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἢ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει». Εἶδες εὐρυχωρίαν ἄφατον; 20 εἶδες λιμένα εὐφροσύνης; «Ἐπομονήν», φησὶν, «ἢ θλίψις κατεργάζεται». Τί γὰρ ἀνδρὸς καρτερικωτάτου, καὶ πάντα δυναμένου ρηδίως ἡρέειν, ἀνεκτίτερον; τί δὲ δοκίμιον γένοιτ' ἂν ἰσχυρότερον; τί δὲ τῆς ἐπιτεῦθεν τραυλῆς ἴσον; Τρεῖς γὰρ ἡμῖν ἡδονὰς ἐπιτεῦθεν λέγει τιτιομένας, τὴν ὑπομονήν, τὴν 25 δοκιμὴν, καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Περὶ τούτων νῦν φιλοσοφῶν ὁ προφήτης ἔλεγεν: «Ἐν θλίψει ἐπλάτυνας μου». Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Ἐπισήκουσέ μου ὁ Θεός», λέγει

8. ἘΕ. 32, 1.

9. Ρωμ. 5, 3-5.

ὁ ὁποῖος μᾶς ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον»⁸; "Ἡ δὲν εἶναι αὐτὰ λόγια εὐσεβοῦς ψυχῆς καὶ ἀπηλλαγμένης ἀπὸ τὰς κοσμικὰς φροντίδας τὴν στιγμὴν ποῦ ἐλέχθησαν μὲ τόσῃν θερμῇν προσευχῇν ἐν ὥρᾳ θλίψεων, ὥστε νὰ ἀποσπάσουν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ; Αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος ὁ προφήτης, ὅταν εὐρίσκετο εἰς ἄνεσιν, πόσῃν θλίψιν ἔννοιωσε καταπιεζόμενος καὶ κατασπαρασσόμενος ἀπὸ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν; "Ὅταν ὅμως ἐκυριεύθη ἀπὸ θλίψιν, γνωρίζετε πῶς ἀνεκουφίσθη. Καθ' ὅσον δὲν τὸν ἤγγιζεν ἡ φωτιὰ, καὶ ὅλη ἡ φλόγα ἔσβησε. Διότι τίποτε δὲν προξενεῖ τόσῃν θλίψιν, ὅσον τὸ νὰ πολιορκῆται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ πάθη. Καθ' ὅσον αἱ μὲν ἄλλαι θλίψεις ἔρχονται καὶ μᾶς κυριεύουν ἀπὸ ἔξω, ἐνῶ αἱ θλίψεις τῶν παθῶν φυτρώνουν ἀπὸ μέσα μας, καὶ αὕτη πρὸ πάντων εἶναι ἡ μεγάλη θλίψις. Καὶ ἐὰν συμβαίνη ὁ κόσμος νὰ μᾶς λυπῆ, ἀλλ' ἡμεῖς δὲν λυποῦμεν τὸν ἑαυτὸν μας, δὲν θὰ πάθωμεν τίποτε τὸ φοβερόν. "Ἄρα ἀπὸ ἐμᾶς ἐξαρτᾶται τὸ νὰ θλιβώμεθα ἢ νὰ μὴ θλιβώμεθα.

3. Ἄλλὰ διὰ νὰ μάθης καὶ ἀπὸ τὰ ἀποστολικά λόγια, πόση ἀνακούφισις προέρχεται ἀπὸ τὴν θλίψιν, ἄκουσε τὸν ἴδιον τὸν Παῦλον ποῦ ὁμιλεῖ διὰ τὸν καρπὸν τῆς θλίψεως: «Ἡ θλίψις δημιουργεῖ ὑπομονήν, ἡ ὑπομονὴ δοκιμασμένον χαρακτῆρα, ὁ δοκιμασμένος χαρακτήρας ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς δὲν ἐντροπιάζει»⁹. Εἶδες ἀνακούφισιν ἀπερίγραφτον; εἶδες λιμάνι εὐφροσύνης; «Ἡ θλίψις», λέγει, παράγει ὑπομονήν». Τί λοιπὸν ὑπάρχει ἀνεκτότερον ἀπὸ ἄνδρα μὲ πάρα πολὺ ἰσχυρὰν ὑπομονήν καὶ ποῦ ὅλα ἠμπορεῖ νὰ τὰ ὑποφέρῃ μὲ εὐκολίαν; τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἰσχυρότερον ἀπὸ ἄνθρωπον δοκιμασμένον; τί δὲ ἠμπορεῖ νὰ ἐξισωθῆ μὲ τὴν ἀπόλαυσιν ποῦ πηγάζει ἀπὸ αὐτήν; Διότι λέγει τρεῖς ἡδοναὶ γεννιῶνται ἀπὸ ἐδῶ, ἡ ὑπομονή, ὁ δοκιμασμένος χαρακτήρ καὶ ἡ ἐλπίς διὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ. Δι' αὐτὰ φιλοσοφῶν τώρα ὁ προφήτης, ἔλεγεν: «Εἰς τὰς θλίψεις μὲ ἐπαρηγόρησεν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε, «Μὲ ἡ-

ἐν ποίῳ τρόπῳ εἰσήκουσεν. Οὐκ ἐν χοήμασιν οὐδὲν γὰρ ἐ-
 ζήτει τοιοῦτον οὐχ ἵνα ἐχθρῶν κρατήσῃ οὐδὲ γὰρ ταῦτα ἤ-
 τει ἀλλ' ἐν ἀνέσει τῇ ἐν μέσῳ τῆς θλίψεως γενομένη.

«Οἰκτιρήσόν με, καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου».

- 5 Τί λέγεις; Ἄνω δικαιοσύνης μέμνησαι, ἐνταῦθα οἰκτιρομοῦ
 καὶ ἐλέου καὶ ποῦ ταῦτα ἀκολουθίαν σχοίῃ; Πολλὴν μὲν
 οὖν, καὶ σφόδρα τοῖς προτέροις συνημμένην. Καὶ γὰρ μερῖα
 κατορθώσωμεν, ἀπὸ οἰκτιρῶν ἀκουόμεθα καὶ φιλανθρωπίας.
 Καὶ πρὸς αὐτὴν ἀνέλθωμεν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφὴν, ἀπὸ ἐ-
 10 λέους σωζόμεθα. Ἐπιτεῖθεν μαρθάνομεν, διὸ μετὰ τῆς δικαιο-
 σύνης χρεία καὶ γνώμης συντετριμμένης. Καὶ γὰρ ἁμασιω-
 λός τις ὢν μετὰ ταπεινοφροσύνης εὐξῆται, ὅπερ ἐστὶ μέρος
 ἀρετῆς, μεγάλα ἀνύσαι δυνήσεται καὶ δίκαιος ὢν μετὰ ἀλα-
 ζονείας προσίῃ, πάντων ἐκπεσεῖται τῶν ἀγαθῶν. Ἀμφοτέρω
 15 τὰ ὑποδείγματα ὁ τελώνης καὶ ὁ Φαρισαῖος ἐδίδαξαν. Δεῖ
 τοίνυν καὶ τρόπον εὐχῆς εἰδέναι. Τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς εὐχῆς;
 Μάθε ἀπὸ τοῦ τελώνου, καὶ μὴ αἰσχυνθῆς τοῦτον λαβεῖν δι-
 δάσκαλον, τὸν εὖτω τοῦτο κατορθώσαντα, ὡς ἀπὸ ψιλῶν ρη-
 μάτων τὸ πᾶν ἀνύσαι. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ διάνοια αὐτῷ καλῶς
 20 παρεσκευασμένη ἦν, ἤρκεσε καὶ ρῆμα ἐν ἀνοῖξαι αὐτῷ τὸν
 οὐρανόν. Πῶς δὲ ἦν παρεσκευασμένη; Ἐταλάνιζεν ἑαυτόν,
 τὸ σιῆθος ἔτιπεν, οὐδὲ ἀναβλέπει εἰς τὸν οὐρανὸν ἠρεῖχετο.
 Ἄν οὖτω καὶ σὺ μέλλῃς εὐχεσθαι, πιεροῦ κουφισέραν ἐργάση
 τὴν εὐχὴν. Εἰ γὰρ ὁ ἁμασιωλός δίκαιος γέγονεν ἀπὸ τῆς εὐ-

κουσεν ὁ Θεός», λέγει μὲ ποῖον τρόπον τὸν ἤκουσεν. "Ὅχι μὲ τὸ νὰ τοῦ δώσῃ πράγματα, καθ' ὅσον τίποτε παρόμοιον δὲν ἐζητοῦσεν· ὄχι μὲ τὸ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ὑπερισχύσῃ τῶν ἐχθρῶν του, διότι οὔτε αὐτὸ ἐζητοῦσεν, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ τοῦ προσφέρῃ ἀνακούφισιν μέσα εἰς τὴν θλίψιν του.

«Εὐσπλαγχνίσου με καὶ κάμε δεκτὴν τὴν προσευχήν μου». Τί λέγεις; Προηγουμένως ὠμίλησες διὰ τὴν δικαιοσύνην σου, ἐνῶ ἐδῶ ὁμιλεῖς διὰ εὐσπλαγχνίαν καὶ ἔλεος· καὶ ποία σχέσις θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ μεταξὺ αὐτῶν; Ἔχουν βέβαια μεγάλην σχέσιν καὶ συνδέονται πάρα πολὺ μὲ τὰ προηγούμενα. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιτύχωμεν ἀμέτρητα κατορθώματα, εἰσακουόμεθα ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἂν ἀκόμη ἀνεβοῦμεν εἰς τὴν κορυφήν τῆς ἀρετῆς, σωζόμεθα ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν. Ἀπὸ ἐδῶ μαθαίνομεν, ὅτι μαζὶ μὲ τὴν δικαιοσύνην χρειάζεται καὶ διάθεσις πού νὰ πηγάζῃ ἀπὸ συντετριμμένην καρδίαν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς εἶναι ἁμαρτωλὸς καὶ προσευχηθῇ μὲ ταπεινοφροσύνην, πού εἶναι μέρος τῆς ἀρετῆς, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπιτύχῃ μεγάλα πράγματα, ἐὰν ὅμως εἶναι δίκαιος καὶ προσέλθῃ μὲ ἀλαζονείαν, θὰ στερηθῇ ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Καὶ τὰ δύο παραδείγματα τὰ ἐδίδαξαν ὁ Τελώνης καὶ ὁ Φαρισαῖος. Πρέπει λοιπὸν νὰ γνωρίζωμεν καὶ τὸν τρόπον προσευχῆς. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς; Μάθε τον ἀπὸ τὸν τελώνην καὶ μὴ ἐντραπής νὰ πάρῃς αὐτὸν διὰ διδάσκαλόν σου, ὁ ὁποῖος εἰς τέτοιον βαθμὸν κατώρθωσεν αὐτὸ, ὥστε μὲ ἀπλᾶ λόγια νὰ ἐπιτύχῃ τὸ πᾶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ σκέψις του ἦτο καλὰ προετοιμασμένη, ἤρκεσε καὶ ἓνας μόνον λόγος νὰ ἀνοίξῃ εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν. Πῶς δὲ ἦτο προετοιμασμένη; Ἐλεεινολογοῦσε τὸν ἑαυτὸν του, ἐκτυποῦσε τὸ στήθος του, δὲν εἶχε τὴν δύναμιν οὔτε νὰ ὑψώσῃ τὸ βλέμμα του πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἐὰν θὰ συμβῇ καὶ σὺ ἔτσι νὰ προσεύχεσαι, θὰ κάμῃς τὴν προσευχήν σου ἐλαφροτέραν ἀπὸ πτερόν. Διότι

χῆς, ἐννόησον ὁ δίκαιος ἡλίκος ἔσαι, εἰ τοιαύτην προσάγειν μάθοι δέησιν. Διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἐνταῦθα ἀπλῶς ἑαυτὸν τίθησιν, ἀλλὰ τὴν προσευχὴν αὐτοῦ. Ἔνω τὴν δικαιοσύνην, ἐνταῦθα τὴν προσευχὴν λέγων· «Οἰκτιρήσοῦν με, καὶ εἰσάκουσον
5 τῆς προσευχῆς μου».

Οὕτω καὶ ὁ Κορνήλιος ἠκούσθη, ἐπειδὴ ταύτην εἶχε συνήγορον. «Αἱ προσευχαί σου, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου», φησίν, «ἀνέβησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Εἰκότως· τὰ γὰρ ἔργα ἐστὶ τὰ ἀκούμενα, καὶ τὰ καιροθώματα οὐχ ἀπλῶς δὲ αἱ
10 εὐχαί, ἀλλ' αἱ κατὰ νόμον τοῦ Θεοῦ γινόμεναι εὐχαί. Καὶ τίνες εἰσὶν αὗται; Αἱ ταῦτα αἰτοῦσαι, ἃ τῷ Θεῷ πρόκειται διδόναι, αἱ μὴ τὰναντία τοῖς αὐτοῦ νόμοις αὐτὸν παρακαλοῦσαι. Καὶ τίς οὕτω τολμηρός, φησίν, ὡς τὸν Θεὸν ἀξιοῦν τὰναντία τοῖς αὐτοῦ νόμοις ποιεῖν; Ὁ κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτὸν παρα-
15 καλῶν· τοῦτο γὰρ παρὰ τὸν νόμον τὸν ὑπ' αὐτοῦ κείμενον. Αὐτὸς γὰρ φησιν, «Ἄρα εἰτε τοῖς ὀφειλέταις ὑμῶν». Σὺ δὲ αὐτὸν τὸν κελεύοντά σοι συγχωρῆσαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν καλεῖς; Καὶ τί γένοιτ' ἂν τῆς ἀνοίας ταύτης χεῖρον; Ἰκέτιον σχῆμα καὶ γνώμην καὶ φρόνημα τὸν εὐχόμενον ἔχειν δεῖ·
20 τί τοίνυν ἕτερον προσωπεῖον σεαυτῷ περιιῆθης, τὸ τῆς κατηγορίας; Πῶς γὰρ δυνήσῃ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων λαβεῖν συγγνώμην, ὅταν τῶν τοῖς ἐτέροις πεπλημμελημένων τιμωρὸν τὸν Θεὸν ἀξιοῖς εἶναι; Ἔσιω τοίνυν ἢ εὐχὴ ἡμερος, γαληνή, χαρίεν ἔχουσα πρόσωπον, καὶ ἀπαλόν. Τοιαύτη γὰρ ἢ μετὰ

10. Πρ. 10, 4.

11. Ματθ. 6, 12.

ἐάν ὁ ἀμαρτωλὸς ἐδικαιώθη ἐξ αἰτίας τῆς προσευχῆς του, σκέψου ὁ δίκαιος πόσον μέγας θὰ γίνῃ, ἐάν μάθῃ τέτοιαν προσευχὴν νὰ κάμνῃ. Διὰ τοῦτο βέβαια οὔτε ἐδῶ ἀναφέρει ἀπλῶς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ τὴν προσευχὴν του. Προηγουμένως ἀνέφερε τὴν δικαιοσύνην του, ἐνῶ ἐδῶ τὴν προσευχὴν του, λέγων· «Εὐσπλαγχνίσου με καὶ εἰσάκουσε τὴν προσευχὴν μου».

Ἔτσι εἰσηκούσθη καὶ ὁ Κορνήλιος, ἐπειδὴ εἶχεν αὐτὴν συνήγορον. «Αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου», λέγει, «ἀνέβησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»¹⁰. Καὶ κατὰ φυσικὸν λόγον· διότι τὰ ἔργα καὶ τὰ κατορθώματα εἶναι ἐκεῖνα ποῦ εἰσακούονται· ὄχι ἀπλῶς δὲ αἱ προσευχαί, ἀλλὰ αἱ προσευχαί ποῦ γίνονται σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ποῖαι εἶναι αὐταί; Εἶναι ἐκεῖναι μὲ τὰς ὁποίας ζητεῖ κανεὶς αὐτὰ ποῦ πρέπει νὰ δώσῃ ὁ Θεός, ἐκεῖναι ποῦ δὲν παρακαλοῦν αὐτὸν ἀντίθετα μὲ τοὺς νόμους αὐτοῦ. Καὶ ποῖος, λέγει, εἶναι τόσοσιν τολμηρός, ὥστε νὰ ἔχῃ τὴν ἀξίωσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ κάμῃ ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς νόμους του; Εἶναι αὐτὸς ποῦ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν· καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὸν νόμον του ποῦ μᾶς ἔδωκε. Διότι αὐτὸς λέγει, «Συγχωρήσατε ἐκείνους ποῦ σᾶς ἔβλαψαν»¹¹. Σὺ ὅμως καλεῖς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου αὐτὸν ποῦ σὲ προτρέπει νὰ τὸν συγχωρήσῃς; Καὶ τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνοησίαν; Ὁ προσευχόμενος πρέπει νὰ ἔχῃ στάσιν, διάθεσιν καὶ φρόνημα δούλου· διατί λοιπὸν καλύπτεις τὸν ἑαυτὸν σου μὲ ἄλλο προσωπεῖον, τὸ προσωπεῖον τῆς κατηγορίας; Διότι πῶς θὰ ἠμπορέσῃς νὰ λάβῃς συγχώρησιν τῶν ἀμαρτημάτων σου, ὅταν ἔχῃς τὴν ἀξίωσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ γίνῃ τιμωρὸς τῶν ἀμαρτημάτων τῶν ἄλλων; Ἄς εἶναι λοιπὸν ἡ προσευχὴ ἡμερῆ, γαλήνια, καὶ νὰ ἔχῃ πρόσωπον χαρούμενον καὶ ἡπιον. Τέτοιον εἶναι ἡ προσευχὴ ποῦ γίνεται μὲ πραότητα, καὶ ὄχι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν· διότι, ἡ ἀντίθετη προσευχὴ ὁμοιάζει μὲ κάποια μεθυσμένη ποῦ δὲν

προβίητος, καὶ μὴ κατ' ἐχθρῶν γινομένη· ὡς ἢ γε ἐναντία μεθυσθῆναι καὶ παραπαιούσῃ ἔοικε γυναικί, σὺώδει τινὶ καὶ ἀγρία. Διὸ καὶ ἄβατος αὐτῆ ὁ οὐρανός.

Ἄλλ' οὐχ ἡ μετὰ προβίητος τοιαύτη, ἀλλ' ἔχει τι λιγυ-
 5 ρόν, καὶ προσηγές, καὶ βασιλικῶν ἄξιον ἀκοῶν, ἰδὲ καὶ
 παραρμόνιον καὶ ἐμμελές. Διὸ δὴ οὐκ ἐκβάλλεται τοῦ θεάτρου,
 ἀλλ' ἐστεφανωμένη ἄπεισι καὶ γὰρ χροσῆν ἔχει κιθάραν,
 χροσῆν τὴν σιολήν. Διὸ καὶ τέρπει τὸν δικαστήν, καὶ τῷ σγή-
 μαι, καὶ τῷ βιέμματι, καὶ τῇ φωνῇ. Διὰ ταῦτα οὐδεὶς αὐτὴν
 10 ἀπελαύνει τῶν οὐρανίων ἀφίδων. Ἄπαν γὰρ ἐκεῖνο τὸ θέα-
 τρον ἀρίσιστοι τῆ εὐχρυσύνη. Αὕτη τῶν οὐρανῶν ἀξία ἢ εὐχρή
 αὕτη τῶν ἀγγέλων ἢ γλώττια, ὅταν μηδὲν πικρόν, πᾶν δὲ προ-
 σηγές φθέγγηται ὅταν ὑπὲρ τῶν ἀδικούντων καὶ ἐπηροαζόν-
 των προσέρχηται τὴν ἰκτιροίαν ποιουμένη, τότε καὶ οἱ ἄγγε-
 15 λοι παρεσιήκασιν μετὰ πολλῆς ἀκούοντες τῆς σιγῆς, καὶ μετὰ
 τὸ παύσασθαι, κροιοῦντες αὐτήν, ἐπαινοῦντες, θαυμάζοντες
 οὐ διαλιμπάνουσι.

Τοιαύτην καὶ ἡμεῖς προσαγάγωμεν εὐχρήν, καὶ πάντως
 ἀκουσθησόμεθα. Καὶ ὅταν προσίωμεν τῷ Θεῷ, μὴ νομίσωμεν
 20 εἶναι θέατρον τοιοῦτον, ἀλλ' ἐκ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, μᾶλ-
 λον δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄνω δήμων τῶν οὐρανίων συνειλεγμένον,
 καὶ ἐν μέσῳ τὸν βασιλέα καθῆσθαι, βουλόμενον ἡμῶν ἐπακοῦ-
 σαι τῆς εὐχῆς. Καὶ ἐπίδειξιν τὸ πρᾶγμα ποιήσωμεν. Μηδεὶς
 ἔστω κιθαριστής, μηδὲ ἀνορθὸς οὕτως ἐναγώνιος, μέλλον
 25 ἐν σκηναῖς εἰσιέναι, καὶ δεδοικῶς μὴ τι ἀπηχὲς ἀνακρούση-
 ται, ὡς ἡμεῖς μέλλοντες εἰσιέναι εἰς τὸ τῶν ἀγγέλων θέατρον.
 Πληκτιρον δὲ ἡμῖν ἔστω ἢ γλώττια, μηδὲν ἀηδὲς φθεγγομένη,
 ἀλλ' ἐμμελές καὶ παραρμόνιον μετὰ διανοίας τῆς προσηκού-

ἢμπορεῖ νὰ σταθῆ εἰς τὰ πόδια της καὶ νὰ βαδίση, μὲ κάποιαν ρυπαρὰν καὶ ἀγρίαν. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀδιάβατη εἰς αὐτὴν ὁ οὐρανός.

Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶναι τέτοια ἐκείνη ποῦ λέγεται μὲ πραότητα, ἀλλ' εἶναι εὐάρεστος, γεμάτη φιλοφροσύνην, ἀξίζει ν' ἀκουσθῆ εἰς βασιλικά αὐτιά, εἶναι εὐχάριστος, ἀρμονικὴ καὶ μελωδική. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ δὲν ὀδηγεῖται ἔξω ἀπὸ τὸ θέατρον, ἀλλ' εἰσέρχεται στεφανωμένη καθ' ὅσον ἔχει χρυσοῦν κιθάρον καὶ χρυσοῦν στολήν. Διὰ τοῦτο καὶ εὐχαριστεῖ τὸν δικαστὴν καὶ μὲ τὴν στάσιν της καὶ μὲ τὸ βλέμμα της καὶ μὲ τὴν φωνήν της. Διὰ τοῦτο κανεὶς δὲν τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὰς οὐρανίους ἀψίδας. Διότι ὅλο ἐκείνο τὸ θέατρον σηκώνεται ὄρθιον ἀπὸ εὐφροσύνην. Αὕτῃ ἡ προσευχὴ εἶναι ἀξία τῶν οὐρανῶν· αὕτῃ εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν ἀγγέλων, ὅταν δὲν λέγῃ τίποτε τὸ πικρόν, ἀλλ' εἶναι εὐχάριστα τὰ ὅσα λέγει· ὅταν προσεύχεται ὑπὲρ ἐκείνων ποῦ τὴν ἀδικοῦν καὶ τὴν βλάπτουν, τότε καὶ οἱ ἄγγελοι στέκονται καὶ τὴν ἀκούουν μὲ πολλὴν σιωπὴν καὶ ὅταν τελιώσῃ, δὲν παύουν νὰ τὴν χειροκροτοῦν, νὰ τὴν ἐπαινοῦν καὶ νὰ τὴν θαυμάζουν.

Τέτοιαν προσευχὴν ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ὅπως δὴποτε θὰ εἰσακουσθοῦμεν. Καὶ ὅταν προσερχώμεθα εἰς τὸν Θεόν ἄς μὴ νομίσωμεν ὅτι εἶναι ἓνα θέατρον ὡσὰν τὰ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ὅτι εἶναι θέατρον ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, μᾶλλον δὲ ἀποτελούμενον καὶ ἀπὸ τοὺς οὐρανίους κόσμους, μὲ τὸν βασιλέα καθήμενον εἰς τὸ μέσον καὶ περιμένοντα ν' ἀκούσῃ τὴν προσευχὴν μας. Καὶ ἄς θεωρήσωμεν τὸ πρᾶγμα ὡς τρόπον ἐπιδείξεως. Δὲν ὑπάρχει κανένας κιθαρωδὸς καὶ κανένας λυρωδὸς ποῦ νὰ εἶναι τόσοσὸν πολὺ ἀνήσυχος ὅταν πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ εἰς θεατρικὴν σκηνὴν καὶ φοβεῖται μήπως ἀκουσθῆ κάτι τὸ ἀνάρμοστον, ὅσον ἡμεῖς ποῦ πρόκειται νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ θέατρον τῶν ἀγγέλων. Πληκτρον δὲ ἄς γίνῃ ἡ γλῶσσα μας καὶ ἄς μὴ λέγῃ τίποτε τὸ

σης· καὶ προσιόντες τῷ Θεῷ, καὶ παρακαλοῦντες καὶ δεόμε-
νοι, ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν ἀνακρουόμεθα τὴν νευράν· οὕτω γὰρ
καὶ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἀκουσθησόμεθα.

4. Αὕτη ἡ φωνὴ καταισχύνει δαίμονας, αὕτη παρορησίαν
5 ἡμῖν δίδωσιν, αὕτη καταισχύνει τὸν διάβολον καὶ ἀναχωρεῖν
ποιεῖ. Οὐ γὰρ οὕτως ἄνθρωπον φρίττει ὁ δαίμων τὸν ἐκβάλ-
λοντα αὐτὸν καὶ ἐλαύνοντα ἐξ ἐτέρου ἀνθρώπου, ὡς ἄνθρω-
πον ὀργῆς, κρατοῦντα, καὶ θυμοῦ περιγενόμενον· ἐπεὶ καὶ
τοῦτο δαίμων ἐστὶ χαλεπός, καὶ τούτους μᾶλλον ἢ τοὺς δαι-
10 μονῶντας ταλανίζειν χροῆ. Τὸ μὲν γὰρ δαιμονᾶν εἰς γέενναν
οὐκ ἐμβάλλει, τὸ δὲ ὀργίζεσθαι καὶ μνησικακεῖν, αὐτῆς ἐκ-
βάλλει τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ἄν οὕτω ρυθμίσωμεν
τὴν εὐχήν, δυνησόμεθα μετὰ παρορησίας λέγειν καὶ ἡμεῖς τῷ
Θεῷ, «Εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου». Ὡστε οὐχ ἑαυτὸν
15 ὠφελήσεις μόνον, καὶ προοδοποιήσεις σου τῇ ἰκετηρίᾳ, ἀλλὰ
καὶ τὸν ἀκούοντα Θεὸν εὐφρανεῖς, ἄξιόν τι τῶν αὐτοῦ ἐπιτα-
γμάτων αἰτῶν· διὸ καὶ ραδίως ἐπινεύσει. Τοῦτο ἄξιον τῆς
υἰοθεσίας ἐκείνης, τοῦτο μάλιστα τὸν χαρακτῆρα ἐκεῖνον δεί-
κνυσι. «Γίνεσθε», φησί, «οἰκτιρόμονες, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν
20 ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»· καὶ πάλιν, «Εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεα-
ζόντων ὑμᾶς, ὅπως γένηθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ
ἐν οὐρανοῖς». Τί τοίνυν ταύτης τῆς εὐχῆς ἴσον; Αὕτη οὐκ
ἀγγέλοις, οὔτε ἀρχαγγέλοις, ἀλλ' αὐτῷ τῷ βασιλεῖ ὅμοιον
ποιεῖ. Ὁ δὲ τῷ βασιλεῖ ὅμοιος γενόμενος κατὰ τὸ ἐγγωροῦν,
25 ἐννόησον ὅσης ἀπολαύσεται τῆς παρορησίας ἐν ταῖς εὐχαῖς.

«Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι; Ἴνα τί ἀγα-

12. Λουκᾶ 6, 36.

13. Λουκᾶ 6, 28

ἀνάρμοστον, ἀλλ' ὅς εἶναι τὰ λόγια γεμᾶτα μελωδίαν καὶ ἄρμονίαν καὶ πρέπουσαν διάνοιαν καὶ προσερχόμενοι εἰς τὸν Θεόν καὶ παρακαλοῦντες καὶ δεόμενοι ὅς κτυπῶμεν τὴν χορδὴν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, διότι ἔτσι θὰ εἰσακουσθοῦν αἱ παρακλήσεις μας καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ἰδίους.

4. Αὐτὴ ἡ φωνὴ κατεντροπιάζει δαίμονας, αὐτὴ μᾶς δίδει παρρησίαν, αὐτὴ κατεντροπιάζει τὸν διάβολον καὶ τὸν τρέπει εἰς φυγὴν. Διότι ὁ δαίμων δέν τρέμει τόσον πολὺ τὸν ἄνθρωπον ποὺ τὸν βγάζει καὶ τὸν ἐκδιώκει ἀπὸ ἄλλον ἄνθρωπον, ὅσον τὸν ἄνθρωπον ποὺ συγκρατεῖ τὴν ὀργὴν του καὶ νικᾷ τὸν θυμὸν του· καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ εἶναι δαίμων φοβερός καὶ πρέπει αὐτοὺς μᾶλλον νὰ ταλανίζωμεν παρά τοὺς δαιμονισμένους. Διότι τὸ νὰ εἶναι κανεὶς δαιμονισμένος δέν ὀδηγεῖ εἰς τὴν γέενναν, ἐνῶ τὸ νὰ ὀργίζεται καὶ νὰ μνησικακῆ ὀδηγεῖ ἔξω ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐὰν ἔτσι ρυθμίσωμεν τὴν προσευχὴν μας, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ λέγωμεν μὲ παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, «Εἰσάκουσε τὴν προσευχὴν μου». Ὡστε δέν θὰ ὠφελήσης μόνον τὸν ἑαυτὸν σου καὶ θὰ προετοιμάσης τὴν ὁδὸν μὲ τὴν προσευχὴν σου, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεόν ποὺ σὲ ἀκούει θὰ γεμίσης μὲ εὐφροσύνην, ζητῶν κάτι ἄξιον ἀπὸ τὰ προστάγματά του· διὰ τοῦτο καὶ εὐκόλα θὰ εἰπῆ τὸ ναί. Αὐτὸ εἶναι ἰσάξιον τῆς υἰοθεσίας ἐκείνης, αὐτὸ πρὸ πάντων δείχνει τὸν χαρακτῆρα ἐκεῖνον. «Γίνεσθε», λέγει, «εὐσπλαγχνικοί, καθὼς ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος»¹². Καὶ πάλιν· «Νὰ προσεύχεσθε δι' ἐκείνους ποὺ σᾶς βλάπτουν, ὥστε νὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα σας τὸν οὐράνιον»¹³. Τί ἠμπορεῖ λοιπὸν νὰ ἐξισωθῆ μὲ σὺτὴν τὴν προσευχὴν; Αὐτὴ σὲ κάμνει ὅμοιον ὄχι μὲ ἀγγέλους, οὔτε μὲ ἀρχαγγέλους, ἀλλὰ μὲ τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ γίνεται κατὰ δύναμιν ὅμοιος μὲ τὸν βασιλέα, σκέψου πόσην παρρησίαν θὰ ἀπολαύσῃ κατὰ τὰς προσευχάς.

«Υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, μέχρι πότε θὰ εἴσθε βαρυκάρ-

πᾶτε ματαιότητα καὶ ζητεῖτε ψεῦδος;». Πρὸς τίνας ἀποιεῖνει
 τὸν λόγον καὶ ποιεῖται τὴν ἐπιτίμησιν, καὶ ἐπάγει τὴν συμβου-
 λήν; τίνας υἱοὺς ἀνθρώπων καλεῖ; Τοὺς ἐν πορνείᾳ ζῶντας,
 τοὺς πρὸς κακίαν ἐπιρροεῖς. Τί δὴ ποιε; ἡμεῖς γὰρ οὐχ
5 υἱοὶ ἀνθρώπων; Τῇ φύσει μὲν ἀνθρώπων υἱοί, τῇ χάριτι
 δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλ' υἱοὶ Θεοῦ. Εἰ γοῦν καὶ τὴν εἰκόνα τὴν κατ'
 ἀρετὴν τὴν πρὸς αὐτὸν διατηρήσοιμεν, ἀκέραιον ἡμῖν ἔσται
 τὸ δῶρον· τοὺς γὰρ γενομένους υἱοὺς Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος,
 καὶ διὰ τῆς πολιτείας ταύτης δεῖ χαρακτηροῖζειν τὴν εἰκόνα.
10 Ὅτι δὲ τοὺς διωτικωτέρους καὶ πρὸς κακίαν ρέποντας, υἱ-
 οὺς ἀνθρώπων καλεῖ, ἀκουσον· «Ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ
 τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων». Καὶ μὴν τὸ ἐναντίον, φησὶν,
 εἴρηκας. Οὐδαμῶς· υἱοὺς γὰρ Θεοῦ ἐνταῦθα ἐκάλεσε τοὺς
 πρὸ τοῦτου ἔξ ἐναρέτων ὄντας ἀνδρῶν, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ
15 τιμῆς ἀπολειανκίας, εἶτα μευβαλλομένους καὶ γεγονότας
 χείρους καὶ προδεδωκότας αὐτῶν τὴν τιμὴν. Ὡστε γὰρ ἀ-
 ξῆσαι αὐτῶν τὴν κατηγορίαν, ἀρεμνήσθη αὐτῶν τῆς τιμῆς,
 μέγιστον εἰς ἐγκλήματος ὑπόθεσιν δεικνὺς ὄν, τὸ τοιούτους
 ὄντας, καὶ ἐκ τοιούτων, πρὸς τοιαύτην κατενεχθῆναι κακίαν.
20 Καὶ πάλιν ὁ Θεός· «Ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου
 πάντες. Ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε».

Καὶ θέα τοῦ προφήτου τὴν σύνεσιν. Δείξας πρότερον τοῦ
 Θεοῦ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ εὖπορον, καὶ τὸ εὐμήχανον καὶ τὸ χρη-
 σιόν, καὶ τὸ φιλάνθρωπον, ὅτι ἐν θλίψει πλατύνει, ὅτι ἐλεῶν
25 ἐπινεύει, εἶτα ἐννοῶν τὴν κεχυμένην ἐν ἀνθρώποις κακίαν,

14. Γεν. 6, 2.

15. Ψαλμ. 81. 67.

διοι; Διατί ἀγαπᾶτε τὴν ματαιότητα καὶ θέλετε νὰ διαδί-
 δετε ψεύδη;». Πρὸς ποίους ἀπευθύνει τὰ λόγια αὐτὰ καὶ
 τοὺς ἐπιτιμᾷ καὶ τοὺς συμβουλεύει; Ποίους ὀνομάζει υἱ-
 οὺς ἀνθρώπων; Ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν,
 ποὺ κλίνουν πρὸς τὴν κακίαν. Καὶ διατί τέλος πάντων;
 ἡμεῖς δηλαδὴ δὲν εἴμεθα υἱοὶ ἀνθρώπων; Ὡς πρὸς τὴν
 φύσιν μὲν εἴμεθα υἱοὶ ἀνθρώπων, ὡς πρὸς τὴν χάριν ὁ-
 μως δὲν εἴμεθα πλέον, ἀλλ' εἴμεθα υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν
 λοιπὸν ἠθέλαμεν διατηρήσει καὶ τὴν εἰκόνα πρὸς αὐτὸν
 ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν, τὸ δῶρον μας θὰ εἶναι ἀκέραιον·
 διότι ἐκεῖνοι, ποὺ ἔγιναν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος,
 πρέπει καὶ μὲ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς των νὰ δίδουν τὴν ἰ-
 δίαν εἰκόνα. Τὸ ὅτι δὲ ὀνομάζει υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων
 τοὺς ἀσχολουμένους περισσότερο μὲ τὰ κοσμικὰ πράγμα-
 τα καὶ ποὺ ρέπουν πρὸς τὴν κακίαν, ἄκουσε· «Ὅταν δὲ
 εἶδαν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων»¹⁴.
 Καὶ ὁμως, λέγει, εἶπες τὸ ἀντίθετον. Καθόλου· διότι υἱοὺς
 τοῦ Θεοῦ ἐδῶ ὠνόμασεν ἐκείνους ποὺ ἐγεννήθησαν πρὶν
 ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονὸς ἀπὸ ἐναρέτους ἄνδρας καὶ εἶχαν
 ἀπολαύσει τῆς τιμῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ἔπειτα ἤλλαξαν τρό-
 πον ζωῆς καὶ ἔγιναν χειρότεροι καὶ ἐπρόδωσαν τὴν τιμὴν
 ποὺ τοὺς ἔκαμεν ὁ Θεός. Διὰ νὰ αὐξήσῃ λοιπὸν τὴν εἰς
 βάρος των κατηγορίαν, ἀνέφερε τὴν πρὸς αὐτοὺς τιμὴν
 τοῦ Θεοῦ, δεικνύων ὅτι ἀποτελεῖ μέγιστην κατηγορίαν τὸ
 νὰ εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ καί, ἀπὸ τέτοιοι ποὺ ἦσαν, νὰ ὀδη-
 γηθοῦν πρὸς τέτοιου εἴδους κακίαν. Καὶ πάλιν λέγει ὁ
 Θεός· «Ἐγὼ εἶπα, εἴσασθε ὅλοι θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψί-
 στου. Σεῖς ὁμως πεθαίνετε ὡσὰν ἄνθρωποι»¹⁵.

Καὶ πρόσεχε τὴν σύνεσιν τοῦ προφήτου. Ἄφου ἔδειξε
 προηγουμένως τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, τὴν εὐφειρικότητα,
 τὴν ἐπινοηκότητα, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν φιλανθρωπίαν
 του, διότι παρηγορεῖ μέσα εἰς τὰς θλίψεις, διότι δέχεται
 καὶ ἐλεεῖ, εἰς τὴν συνέχειαν σκεπτόμενος τὴν διάχυτον
 μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων κακίαν καὶ τὴν τυραννικὴν ἐξου-

καὶ τῆς ἀσεβείας τὴν τυραννίδα, καθάπερ ἀποπνιγόμενος ἀπὸ τῆς ἀθυμίας, τρέπει τὸν λόγον πρὸς τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας, μονορουχὶ λέγων, ὅτι τοιοῦτον ἔχοντες Θεόν, οὕτω χρησιόν, οὕτω φιλάνθρωπον, οὕτω δυνατόν, πῶς εἰς ἀσέβειαν ἐξεκλί-
5 ρατε; Καὶ ὄρα τὴν παραίνεσιν, πόσης μετὰ τοῦ θυμοῦ γέμει καὶ τῆς προσηγείας, πόσης τῆς φιλοσοφίας. Τί γάρ φησιν; «Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυνκάρδιοι;». Ἐνιαῦθα σφόδρα ἔσι καθαπιόμενον καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου. Εἰ γάρ τὸ ἐξ ἀρχῆς μὴ συνιδεῖν τοῦ Θεοῦ τὴν εὐεργεσίαν ἔγκλημα, ποίαν ἔξει
10 συγγνώμην τὸ μέχρι τοσοῦτου πρὸς τὴν ἀλήθειαν τυφλώτιεν; Τί δέ ἐσι, «Βαρυνκάρδιοι»; Παχυνκάρδιοι, σαρκικοί, τῇ γῆ προσηλωμένοι. κακίαν διώκοντες, πονηρίαν μειόντες, ταῖς ἡδυπαθείαις κατασηπόμενοι· τοιοῦτος γάρ ὁ σαρκικὸς ἄνθρωπος. Καὶ διαβάλλων αὐτῶν τὸν βίον, δείκνυσι τὴν πηγὴν τῆς
15 ἀσεβείας, δηλῶν ὅτι τοῦτο μάλιστά ἐσι τὸ πρὸς τὰ δόγματα αὐτοῖς ἐμποδίζον τὰ ὑψηλά. Οὐδὲν γάρ οὕτω βαρεῖαν καρδίαν ποιεῖ, ὡς ἐπιθυμία πονηρὰ καὶ ἡ πρὸς τὰ θιωτικὰ συμπάθεια, καὶ τὸ προσηλωθῆναι τῇ γῆ. Τὴν τοιαύτην οὐκ ἂν τις ἁμάρτοιοι πηλίνην καρδίαν προσειπῶν διὸ καὶ βαρεῖαν αὐτὴν
20 ἐκάλεσε· καὶ τῶν κακῶν αἴτιον τοῦτο ἔφησεν εἶναι, ὅτι ἡνίοχου τὰξιν ἐπέχουσα, οὐ μόνον οὐ κατέχει τὸν ἵππον ταῖς ἡνίαις ἀλλὰ καὶ αὐτὴ καταφέρεται συρρομένη· καὶ δέον πτεροῦν τὴν σάρκα, καὶ μετάρσιον ἐργάζεσθαι, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνάγειν, ἡ δὲ συγκαθέλκεται τῷ βαρυτάτῳ τῶν νοσημάτων
25 φορτίῳ. Ὅτιαν οὖν ὁ ἡνίοχος τοιοῦτος ἦ, ἢ ὁ κυβερνήτης, ποία σωτηρίας ἐλπίς; Ὡσπερ ὅταν λέγη, «Εἰ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ

σίαν τῆς ἀσεβείας, ὡσάν νὰ τόν ἐπνίξεν ἡ ὑπερβολικὴ λύπη, μεταφέρει τὸν λόγον πρὸς ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, καὶ εἶναι ὡσάν νὰ τοὺς λέγῃ, ὅτι, ἐνῶ ἔχετε τέτοιον Θεόν, τόσον ἀγαθόν, τόσον φιλόανθρωπον, τόσον δυνατόν, πῶς ἐστράφητε πρὸς τὴν κακίαν; Καὶ πρόσεχε τὴν συμβουλήν, μὲ πόσῃν, μαζί μὲ θυμόν, πραότη-
 τα εἶναι γεμάτη καὶ μὲ πόσῃν εὐσέβειαν. Τί δηλαδὴ λέγει; «Υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, μέχρι πότε θὰ εἰσθε βαρυκάρδιοι;». Ἐδῶ τοὺς κατηγορεῖ πάρα πολὺ καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ χρό-
 νου. Διότι, ἐὰν εἶναι ἄξιον κατηγορίας τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃ κα-
 νεὶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν εὐεργεσίαν τοῦ Θεοῦ, ποίαν συγ-
 χώρησιν θὰ ἔχη τὸ νὰ εἶναι τυφλωμένος πρὸς τὴν ἀλή-
 θειαν ἐπὶ τόσον πολὺν χρόνον; Τί σημαίνει δέ, «βαρυκάρ-
 διοι»; Σημαίνει ἀναίσθητοι, σαρκικοί, προσκολλημένοι εἰς
 τὴν γῆν, αὐτοὺς ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν κακίαν, ποὺ μεταχει-
 ρίζονται τὴν πονηρίαν, ποὺ καταφθείρονται μὲ τὰς κοσμι-
 κὰς ἀπολαύσεις· διότι τέτοιος εἶναι ὁ σαρκικός ἄνθρωπος.
 Καὶ κατηγορῶν τὸν τρόπον ζωῆς αὐτῶν, δείχνει τὴν πη-
 γὴν τῆς ἀσεβείας, δηλώνων ὅτι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι
 ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἐμποδίζει νὰ στραφοῦν πρὸς τὰ ὑψηλὰ
 δόγματα. Διότι τίποτε δὲν κάμνει τὴν καρδίαν τόσον ἀναί-
 σθητον, ὅσον ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία καὶ ἡ συμπάθεια πρὸς τὰ
 κοσμικὰ πράγματα καὶ ἡ προσκόλλησις εἰς τὴν γῆν. Τὴν
 καρδίαν αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν θὰ ἤθελεν ἀμαρτήσῃ κα-
 νεὶς ἐὰν τὴν ὀνομάσῃ πηλίνην· διὰ τοῦτο καὶ τὴν ὠνόμασεν
 ἀναίσθητον· καὶ εἶπεν ὅτι αὐτὸ εἶναι αἰτία τοῦ κακοῦ, τὸ
 ὅτι ἐνῶ κατέχει τὴν θέσιν τοῦ ἡνιόχου, ὄχι μόνον δὲν
 συγκρατεῖ τὸν ἵππον μὲ τὰ χαλινάρια, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια πί-
 πτει κάτω καὶ σύρεται· καὶ ἐνῶ πρέπει νὰ ἀναπτερώνη
 τὴν σάρκα καὶ νὰ τὴν κἀνῃ νὰ πετᾶ καὶ νὰ τὴν ὀδηγῇ
 πρὸς τὸν οὐρανόν, αὐτὴ σύρεται πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὸ
 βαρύτετον φορτίον τῶν νοσημάτων. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἡνίο-
 χος εἶναι τέτοιος ἢ ὁ κυβερνήτης, ποία ἐλπίς σωτηρίας
 ὑπάρχει; Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγῃ «Ἐὰν τὸ φῶς ποὺ

σκοτίος ἐστί, τὸ σκοτίος λόσον;». Ὅταν ὁ κυβερνήτης μεθύῃ καὶ τῶν κυμάτων καὶ τῶν πνευμάτων τὸ ἄτακτον μιμῆται, πῶς σωθήσεται ἢ ναῦς;

5. Τί οὖν δύναται κούφην τὴν ψυχὴν ποιεῖν; Βίος θαυμασιός, τὸ πρὸς μηδὲν τῶν ἐνταῦθα κεχηγῆναι, μηδὲ τοῖς περὶ αὐτοῦ προσδεσμεῖν τὰ κάτω φερόμενά τε καὶ φέροντα. Τῶν γὰρ σωμάτων τὰ μὲν κάτω φέρεσθαι εἴωθεν, οἷον λίθοι, καὶ ξύλα, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ ἄνω, οἷον πῦρ, καὶ πνεῦμα, καὶ περῶν φύσις κούφων. Ἄν οὖν τι τῶν κάτω φερόντων τῷ κούφῳ προσδήσης, οὐδὲν τῶν περῶν ὄφελος, οὐδὲ τοῦ πνεύματος, τοῦ θάρους ὑπερβαίνοντος τὴν συμμετριάν, καὶ νικῶντος καὶ περιγινόμενου. Οὕτω καὶ πόδας ἂν ἔχη τις θεβαρημένους, ἢ χυμοῦ πονηροῦ ἐπεισορέοντος, ἢ ἐτέρου τινὸς νοσήματος, οὐδὲν ὄφελος αὐτῷ τοῦ λοιποῦ σώματος ὄντος κούφου. Εἰ δὲ ἐπὶ σωμάτων τοῦτο, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ καρδίας. Μὴ τοίνυν ποιῶμεν αὐτὴν βαρεῖαν, ἵνα μὴ κατὰ τὰ πλοῖα τὴν πολλὴν ἔχοντα τὴν ψάμμον καταποντίζηται. Ἐν ἡμῖν γὰρ τοῦτο. Οὐ γὰρ τῇ φύσει τοιαύτη ἐστίν, ἀλλὰ τῇ φύσει γέγονε κούφη καὶ ἀνωφερής, ἡμεῖς δὲ αὐτὴν παρὰ φύσιν βαρεῖαν ποιῶμεν διὸ καὶ ὁ προφήτης ἐγκαλεῖ εἰ δὲ φυσικὸν ἦν, οὐκ ἂν ἐνεκάλεσεν. Ὡσπερ οὖν κατὰ φύσιν ἡμῖν τὸ βαδίζειν, ἂν δὲ βαρῶμεν τὰ γόνατα, παρὰ φύσιν γίνεται τὸ πρᾶγμα, πεπεδημένων ἡμῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ποδῶν τῆς διανοίας, λέγω δὴ τῶν λογισμῶν, συμβαίνειν εἴωθεν.

25 «Ἴνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος;». Ἐν-

ὑπάρχει μέσα σου εἶναι σκότος, πόσον εἶναι τὸ σκότος;»¹⁸.
 Ὅταν ὁ κυβερνήτης μεθὰ καὶ μιμῆται τὴν ἀταξίαν τῶν κυμάτων καὶ τῶν ἀνέμων, πῶς θὰ σωθῇ τὸ πλοῖον;

5. Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτὸ ποῦ ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τὴν ψυχὴν ἀνάλαφρον; Τρόπος ζωῆς θαυμαστός, τὸ νὰ μὴ ἀπορροφᾶται κανεὶς ἀπὸ κανένα κοσμικὸν πρᾶγμα, οὔτε νὰ προσδένῃ εἰς τὰ πόδια του ἐκεῖνα ποῦ ὀδηγοῦνται καὶ ὀδηγοῦν πρὸς τὰ κάτω. Διότι ἀπὸ τὰ σώματα ἄλλα μὲν ἀπὸ τὴν φύσιν των πίπτουν κάτω, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι οἱ λίθοι, τὰ ξύλα καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, ἄλλα δὲ ὑψώνονται πρὸς τὰ ἐπάνω, ὅπως ἡ φωτιά, ὁ ἀέρας καὶ τὰ ἐκ φύσεως ἀνάλαφρα πτερά. Ἐὰν λοιπὸν δέσης κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποῦ πίπτουν πρὸς τὰ κάτω, εἰς τὸ ἀνάλαφρον πτερόν, δὲν θὰ ὠφελήσουν εἰς τίποτε τὰ πτερά, οὔτε ὁ ἀέρας, ἀφοῦ τὸ βάρος ὑπερβαίνει τὴν συμμετρίαν, τὴν νικᾷ καὶ τὴν ἐκμηδενίζει. Ἐτσι ἐὰν ἔχη κανεὶς καὶ πόδια βαριά ἢ ἐξ αἰτίας πύου ποῦ τρέχει μέσα των ἢ ἐξ αἰτίας κάποιου ἄλλου νοσήματος, δὲν ὠφελεῖται αὐτός εἰς τίποτε ἂν τὸ ὑπόλοιπον σῶμα του εἶναι ἀνάλαφρον. Ἐὰν δὲ αὐτὸ συμβαίῃ εἰς τὰ σώματα πολὺ περισσότερον συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς καρδίας. Ἄς μὴ τὴν καθιστῶμεν λοιπὸν βαρεῖαν, διὰ νὰ μὴ καταβυθίζεται ὅπως τὰ πλοῖα ποῦ εἶναι φορτωμένα μὲ πολλὴν ἄμμον. Αὐτὸ βέβαια ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι δὲν εἶναι τέτοια ἀπὸ τὴν φύσιν της, ἀλλ' ἐκ φύσεως ἐγένεν ἀνάλαφρη καὶ μὲ τὴν τάσιν νὰ φέρεται πρὸς τὰ ἐπάνω, ἡμεῖς ὅμως ἀντίθετα μὲ τὴν φύσιν της τὴν κάμνομεν βαρεῖαν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης τοὺς κατηγορεῖ· ἐὰν ἦτο ἐκ φύσεως τέτοια, δὲν θὰ τοὺς ἐκατηγοροῦσεν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκ φύσεως ὑπάρχει ἡ δυνατότης νὰ βαδίζωμεν, ἐὰν ὅμως ἀναισθητοποιήσωμεν τὰ γόνατα, αὐτὸ γίνεται παρὰ φύσιν, διότι ἀκίνητοποιήσαμεν τὰ πόδια μας, ἔτσι συμβαίνει συνήθως καὶ μὲ τὰ πόδια τῆς διανοίας μας, ἐννοῶ δηλαδὴ τοὺς λογισμοὺς.

«Διατί ἀγαπᾶτε τὴν ματαιότητα καὶ ἐπιζητεῖτε τὸ ψέ-

ταῦθα καὶ τὰ εἰδωλικά μοι δοκεῖ λέγειν, καὶ τὸν ἐν πονηρίᾳ
 βίον. Μάταιον γὰρ ἐκεῖνο λέγεται τὸ κενόν, ὅταν ὄνομα μὲν
 ᾖ, πράγμα δὲ μὴ ᾖ. Οὕτω παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ὀνόματα μὲν
 θεῶν πολλά, πράγματα δὲ οὐδαμοῦ· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοί-
 5 ως· ὄνομα πλούτου, πράγμα δὲ οὐδαμοῦ· καὶ ὄνομα δόξης,
 πράγμα δὲ οὐδαμοῦ· ὄνομα δυναστείας, καὶ μένει ψιλὸν τὸ
 ὄνομα. Τίς οὖν οὕτως ἀνόητος, ὡς ὀνόματα ζητεῖν πραγμάτων
 ἔρημα, καὶ τὰ διάκενα διώκειν, ἃ φεύγειν δεῖ; Ἡ οὐ τοι-
 αῦται καὶ αἱ ἡδοναὶ τοῦ βίου καὶ αἱ εὐπραγίαι; οὐ πάντα
 10 ψεύδεται καὶ ἀπαιτᾷ; Κἂν δόξαν εἴπης, κἂν πλούτιον, κἂν
 δυναστείαν, πάντα ματαιότης. Διὸ καὶ ὁ Ἐκκλησιαστικὸς ἔλεγε·
 «Ματαιότης ματαιότητων· τὰ πάντα ματαιότης». Διὰ δὴ ταῦ-
 τα ὀδυνᾷται ὁ προφήτης, τοσαύτην ἀλογίαν ὁρῶν ἐν τῷ βίῳ.
 Ὡσπερ γὰρ ἂν εἴ τις ἰδὼν τινα φεύγοντα φῶς, διώκοντα
 15 δὲ σκότιος, λέγῃ· Ἴνα τί τοῦτο ποιεῖς τὸ παράλογον; οὕτω καὶ
 αὐτός. Ἴνα τί ἀγαπᾷτε ματαιότητα, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος; Καὶ
 γινώτε ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὄσιον αὐτοῦ». Ἐτερος ἐρ-
 μηνευτὴς γησιν, «Ἀλλὰ γινώτε ὅτι ἐθαυμάστωσεν».

Εἶδες σοφίαν προφήτου; Πόθεν αὐτοὺς ἀνάγει πρὸς τὴν
 20 θεογνωσίαν; Ἀπὸ σαφesiάτου μέρους τινὸς καὶ τρόπου γνω-
 ριμωτέρου, ἐαντὸν εἰς μέσον παρατιθείς. Ἐγὼ δοῦλός εἰμι,
 φησί, τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀληθοῦς· ἀπ' ἐμοῦ τοίνυν μάθετε αὐτοῦ
 τὴν δύναμιν, τὴν ἰσχύν, τὴν κηδεμονίαν. Οὐ μικρὸν

μα;». Ἐδῶ νομίζω ὀμιλεῖ καὶ διὰ τὰ εἰδῶλα καὶ διὰ τὸν κακὸν τρόπον ζωῆς. Διότι μάταιον ὀνομάζεται ἐκεῖνο τὸ κενόν, ὅταν ἔχη μὲν ὄνομα, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἔτσι καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας ὑπῆρχαν μὲν πολλὰ ὀνόματα θεῶν, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως δὲν ὑπῆρχαν θεοὶ πουθενά· τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἄλλα πράγματα· ὑπάρχει ὄνομα τοῦ πλούτου, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως δὲν ὑπάρχει· καὶ ὄνομα δόξης ὑπάρχει, δὲν εἶναι ὅμως ἡ δόξα κάτι τὸ ὑπαρκτόν· ὑπάρχει ὄνομα ἐξουσίας, παραμένει ὅμως ἓνα ἀπλὸν ὄνομα. Ποῖος λοιπὸν εἶναι τόσο ἀνόητος, ὥστε νὰ ζητῇ ἐπίμονα πράγματα ποὺ ὑπάρχουν μόνον κατ' ὄνομα καὶ ὄχι εἰς τὴν πραγματικότητα, καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὰ κακὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ; Ἢ μήπως δὲν εἶναι τέτοιαι αἱ ἡδοναὶ τοῦ βίου καὶ αἱ εὐτυχίαι; δὲν εἶναι ὅλα ψεύτικα καὶ ἀπατηλά; Εἴτε ἀναφέρεις τὴν δόξαν, εἴτε τὸν πλοῦτον, εἴτε τὴν ἐξουσίαν, ὅλα εἶναι ματαιότης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής ἔλεγε· «Ματαιότης ματαιότητων· τὰ πάντα εἶναι ματαιότης»¹⁷. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης νοιώθει τρομερὰν λύπην, βλέπων τόσο παραλογισμόν εἰς τὴν ζωὴν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν κάποιος ἰδῇ κάποιον ἄλλον νὰ ἀποφεύγῃ τὸ φῶς καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὸ σκότος, ἢ μπορεῖ νὰ εἰπῇ, Ἰδιὰ τὸ κάμνεις αὐτὸ τὸ παράλογον; ἔτσι καὶ αὐτός· «Διὰ τὴν ἀγαπᾶται τὴν ματαιότητα καὶ ζητεῖτε ἐπίμονα τὸ ψεῦδος; Μάθετε ὅμως ὅτι ὁ Κύριος ἔκαμεν ἄξιον θαυμασμοῦ ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἀφωσιωμένος εἰς αὐτόν». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει, «Ἀλλὰ μάθετε ὅτι ἔκαμε θαυμαστόν».

Εἶδες σοφίαν προφήτου; Ἄπο ποῦ τοὺς ὀδηγεῖ εἰς τὴν θεογνωσίαν; Ἄπο κάποιο πολὺ εὐκολοκατανόητον μέρος καὶ μὲ τρόπον πολὺ γνῶριμον, προβάλλων εἰς τὴν μέσσην τὸν ἑαυτόν του. Ἐγώ, λέγει, εἶμαι δοῦλος τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ· ἀπὸ ἐμένα λοιπὸν μάθετε τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τὴν ἰσχύν, τὴν φροντίδα. Διότι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν ὀδη-

γὰρ τοῦτο τὸ κεφάλαιον εἰς θεογνωσίαν ἄγον. Ποιεῖ μὲν γὰρ
 τοῦτο φανερὸν καὶ ἀπὸ τῶν κτισμάτων ὁ προφήτης, ὅτιαν περὶ
 τῆς προνοίας αὐτοῦ διαλέγεται, ἐπὶ τὸν ἥλιον, καὶ τὸν οὐρα-
 νόν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὸν ἀέρα φερόμενος, καὶ ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς
 5 ὄρωμένοις εὐταξίας τὸν δημιουργὸν ἀνακηρύττων· κινεῖ δὲ
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν δούλων αὐτοῦ λόγον, καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ συμ-
 βαινόντων· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ γέγονεν. Ἔλεγον γὰρ
 αὐτῷ, «Οἶδαμεν», φησὶν, «ὅτι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν ἦκεις βασι-
 λεύς». Πόθεν οἶδατε; Ἀπὸ τῆς νίκης, ἀπὸ τῶν τροπαίων, ἀ-
 10 πὸ τῶν πολέμων. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων συνέβη. Τὰ
 γὰρ θαύματα τὰ ὑπὲρ αὐτῶν γινόμενα, πᾶσαν τὴν γῆν εἰς
 φόβον ἐνέβαλεν ὑπερ καὶ ἡ πόρνη τότε ἡ Ἰεριχουντία ἔλε-
 γεν, ὅτι «Ἐπέπεσε» ἐφ' ἡμᾶς ὁ φόβος ὑμῶν καὶ ὁ τρόμος·.
 Μία τοίνυν ὁδὸς ἡ διὰ τῶν κτισμάτων, ἑτέρα καὶ σαφειτέρα
 15 ἡ διὰ τῶν δούλων· καὶ ταύτην ἄνωθεν ὁ Θεὸς κατέσπειρε κατ'
 ἑκάστην γενεάν τὴν διδασκαλίαν. Τοὺς γοῦν Αἰγυπτίους ἐπαί-
 δευσεν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ, τοὺς Πέρσας ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πάλιν,
 τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τῶν ἐγγόνων, καὶ ἑτέροους μωρίους, καὶ
 διὰ τοῦ Ἰακώβ ἑτέροους, τοὺς ἐν τῇ Μέσση τῶν ποταμῶν.
 20 Εἶδες ἅπασαν τὴν οἰκουμένην παιδευομένην, εἶγε ἤθελον,
 ἀπὸ τῶν ἀγίων; Καὶ πρὸ τούτων δὲ ὁ κατακλυσιμὸς, ἡ τῶν
 γλωσσῶν διάχρσις, ἵκανὰ διαναστῆναι αὐτῶν τὴν διάνοιαν.
 Ἴνα γὰρ μὴ διὰ τὸν χρόνον εἰς ἀλήθειαν ἐμπέση τὸ συμβάν, ὃ
 τόπος λαμβάνει τὴν προσηγορίαν, καὶ Βαβυλὸν ἐντεῦθεν λέ-
 25 γεται, ἀπὸ τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν, ἵνα ὁ ἀκροατὴς ἀπὸ
 τῆς προσηγορίας ὀδηγούμενος, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἔλθῃ τῶν συμ-
 βάντων, καὶ μάθῃ τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν. Οὕτω καὶ οἱ τὴν δύ-
 σιν οἰκοῦντες πάντες πάντα ἐμάνθανον, καὶ ἐμπορίαν Αἰγυπτι-

18. Γεν. 23, 6.

19. Ἰησ. Ναυῆ 2, 9.

γεί ὀλίγον εἰς τὴν θεογνωσίαν. Τὸ κάμνει βέβαια ὁ προφήτης αὐτὸ φανερόν καὶ ἀπὸ τὰ κτίσματα, ὅταν ὁμιλῇ διὰ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ, ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἥλιον, τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὸν ἀέρα, καὶ διακηρύσσων τὸν δημιουργὸν ἀπὸ τὴν ἀρμονικὴν τάξιν αὐτῶν ποῦ βλέπομεν, κινεῖ ὅμως τὸν λόγον καὶ ἀπὸ τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ συμβαίνουν εἰς αὐτόν· πράγμα ποῦ συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀβραάμ. Διότι ἔλεγον εἰς αὐτόν· «Γνωρίζομεν», λέγει, «ὅτι ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐστάλης εἰς ἡμᾶς βασιλεύς»¹⁹. Ἀπὸ ποῦ τὸ γνωρίζετε; Ἀπὸ τὴν νίκην, ἀπὸ τὰ τρόπαια, ἀπὸ τοὺς πολέμους. Αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Ἰουδαίων. Διότι τὰ θαύματα ποῦ ἔγιναν πρὸς χάριν των, ἔκαναν ὅλην τὴν γῆν νὰ φοβῆται· καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τότε ἔλεγεν ἡ πόρνη ἀπὸ τὴν Ἰεριχώ, ὅτι δηλαδὴ «Ἐκυρίευσεν ἡμᾶς ὁ ἰδικός σας φόβος καὶ τρόμος»¹⁹. Μία ὁδὸς λοιπὸν ὀδηγεῖ εἰς θεογνωσίαν διὰ τῶν κτισμάτων, ἄλλη περισσότερον εὐδιάκριτος εἶναι ἡ ὁδὸς διὰ τῶν δούλων· καὶ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν τὴν ἔσπειρεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς κάθε γενεάν, τοὺς Αἰγυπτίους δηλαδὴ τοὺς ἐδίδαξε μὲ τὸν Ἀβραάμ, τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὸν ἴδιον πόλιν, τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του, καὶ ἀπείρους ἄλλους, καὶ μὲ τὸν Ἰακώβ ἐδίδαξεν ἄλλους, τοὺς κατοίκους τῆς Μεσοποταμίας.

Εἶδες ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην διδασκομένην, ἐφ' ὅσον βέβαια ἤθελον, ἀπὸ τοὺς ἀγίους; Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς δὲ ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἡ σύγχυσις τῶν γλωσσῶν ἦσαν ἱκανὰ νὰ διεγείρουν τὴν σκέψιν των. Διὰ νὰ μὴ λησμονηθῇ δὲ τὸ γεγονὸς ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ὁ τόπος παίρνει τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τὸ συμβάν καὶ ἀπὸ τότε ὀνομάζεται Βαβυλών, ἀπὸ τὴν σύγχυσιν δηλαδὴ τῶν γλωσσῶν, ὥστε, ὀδηγούμενος ὁ ἀκροατὴς ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν, νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν συμβάντων καὶ νὰ μάθῃ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι ποῦ ἀκατοικοῦσαν εἰς τὴν δύσιν τὰ ἐμάθαιναν ὅλα, ἐρχόμενοι εἰς συναναστρο-

οις συγγινόμενοι. Ἄλλως δὲ ἐν ἀρχαῖς καὶ ἐν προσιμίοις οὐδὲ
πολλὰ ἔθνη κατὰ τὸ μέρος τῆς οἰκουμένης ἐκεῖνο ἦν ἄλλ' ἢ
πολυανθρωπία καὶ ἢ πολυοχλία ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς κατὰ τὴν
ἀνατολὴν συνεισιτήκει. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Ἄδὰμ ἐκεῖθεν ἐξῆλθε,
5 καὶ τὰ γένη τοῦ Νῶε ἐκεῖ διέτριβε, καὶ μετὰ τὸν πύργον ἐκεῖ
ἦσαν, καὶ ἀνεσιτρέφοντο ἐπὶ πλεῖον κατὰ ἀνατολὰς. Ἄλλ' ὅμως
καθ' ἑκάστην γενεὰν διδασκάλους αὐτοῖς κατέστησεν ὁ Θεός,
τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Μελχισεδέκ.
10 Διὸ καὶ ὁ προφήτης οὗτος ἀπὸ τῶν εἰς τοὺς ἁγίους γε-
ρομένων ἀνάγει τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας, λέγων «Γνωῖτε ὅτι
ἐθαυμάσιωσε Κύριος τὸν ὄσιον αὐτοῦ». Τί ἐσιν, «Ἐθαυμά-
σιωσε»; Θαυμασιὸν ἐποίησεν, ἐπίσημον, λαμπρόν, περιφανῆ
τὸν ἀνακείμενον αὐτῷ. Ἀπὸ τοῦ δούλου τοίνυν καὶ τῶν εἰς
15 αὐτὸν συμβαινόντων μάθετε τοῦ Δεσπότου τὴν δύναμιν. Οὐκ
εἶπε, δέδωκεν ἀγαθόν, μόνον, ἀλλ', «Ἐθαυμάσιωσε», δηλῶν
ὅτι δέδωκε μετὰ πολλοῦ τοῦ θαύματος, μετὰ πολλῆς τῆς πα-
ραδοξοποιίας. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ γέγονεν. Οὐ γὰρ
μόνον τὴν γυναῖκα ἔδωκεν ἀρέπαφον, ἀλλὰ καὶ θαυμασιὸν αὐ-
τὸν παρεσκεύασεν, ὥς μὴ μόνον ἐν τῷ μὴ παθεῖν τι δεινὸν
20 εἶναι αὐτῷ τὴν δωρεάν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ λαμπρόν γενέσθαι
κατὰ τὴν Αἴγυπτον. Τὸ μὲν γὰρ διὰ τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην
ἐγένετο, τὸ μηδὲν ἀηδὲς παθεῖν, τὸ δὲ διὰ τὴν ἐκείνων ὀφέ-
λειαν, τὸ μετὰ παραδοξοποιίας ἐκεῖθεν ἐπανελθεῖν. Τοῦτο
ἐπὶ τῶν τριῶν παίδων, τοῦτο ἐπὶ τῶν λεόντιων συνέβη, τοῦτο
25 ἐπὶ τοῦ κήτους καὶ τοῦ Ἰωνᾶ, καὶ πανταχοῦ μετὰ θαύματος
σώζει, οὐχ ἀπλῶς πάντα, ἀλλὰ τὸν ὄσιον.

6. Εἶδες πῶς μετὰ τῆς θεογνωσίας, καὶ θίου ἀκριβοῦς
παράνεσιν ποιεῖται, παιδεύων μὴ μόνον ἐν τῇ χρησιότητι τοῦ

φὴν μέσω τῶν Αἰγυπτίων ἐμπόρων. " Ἄλλωστε δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἦσαν πολλὰ τὰ ἔθνη ποὺ ἐκατοικοῦσαν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἀλλ' ἡ πολυανθρωπία καὶ τὸ πολὺ πλῆθος ὑπῆρχε συγκεντρωμένον εἰς τὴν ἀνατολήν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Ἄδὰμ ἀπὸ ἐκεῖ ἐξῆλθεν, καὶ αἱ φυλαὶ τοῦ Νῶε ἐκεῖ ἐζοῦσαν καὶ μετὰ τὸ γεγονός τοῦ πύργου Βαβέλ ἐκεῖ ἐζοῦσαν καὶ συνανεστρέφοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς ἀνατολικούς λαούς. Ἄλλ' ὅμως εἰς κάθε μίαν γενεάν ὠρίσεν ὁ Θεὸς διδασκάλους δι' αὐτούς, τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Μελχισεδέκ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης αὐτὸς ὁδηγεῖ ἐκείνους ποὺ ἐζοῦσαν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τοὺς ἁγίους, λέγων· «Μάθετε ὅμως ὅτι ὁ Κύριος κατέστησε θαυμαστὸν τὸν ἀφωσιωμένον εἰς αὐτόν». Τί σημαίνει, «ἐθαυμάστωσε»; Τὸν ἔκαμε θαυμαστὸν, ἐπίσημον, λαμπρόν, ἔνδοξον τὸν ἀφωσιωμένον εἰς αὐτόν. Ἀπὸ τὸν δούλον λοιπὸν καὶ τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς αὐτόν μάθετε τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου. Δὲν εἶπε μόνον, ὅτι τοῦ ἔδωσεν ἀγαθὰ, ἀλλὰ «τὸν ἔκαμε θαυμαστὸν», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τοῦ τὰ ἔδωσε κατὰ τρόπον πολὺ θαυμαστὸν καὶ μὲ πάρα πολὺ παράδοξον τρόπον. Ἔτσι συνέβη καὶ μὲ τὸν Ἀβραάμ. Ὁχι μόνον δηλαδὴ τοῦ ἔδωσε τὴν γυναῖκα τοῦ ἀνέπαφον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔκαμε θαυμαστὸν, ὥστε ἡ δωρεὰ του πρὸς αὐτόν νὰ μὴ περιορίζεται μόνον εἰς τὸ ὅτι δὲν ἔπαθε κανένα κακόν, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνῃ ἔνδοξος εἰς τὴν Αἴγυπτον. Διότι τὸ μὲν ἓνα συνέβη ἐξ αἰτίας τῆς δικαιοσύνης του, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ πάθῃ τίποτε τὸ ἀτιμωτικόν, τὸ δὲ ἄλλο, ἡ παράδοξος δηλαδὴ ἐπάνοδος τοῦ ἀπὸ ἐκεῖ, συνέβη διὰ τὴν ὠφέλειαν ἐκείνων. Αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὰ τρία παιδιὰ, αὐτὸ καὶ μὲ τὰ λεοντάρια, αὐτὸ καὶ μὲ τὸ κῆτος τοῦ Ἰωνᾶ, καὶ παντοῦ σώζει κατὰ τρόπον θαυμαστὸν, ὄχι ὅλους γενικῶς, ἀλλὰ τὸν ἀφωσιωμένον εἰς αὐτόν.

6. Εἶδες πῶς μαζὶ μὲ τὴν θεογνωσίαν συμβουλεύει καὶ τρόπον ζωῆς ὀρθόν, διδάσκων νὰ στηρίζωμεν τὰς ἐλ-

Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν οἰκείων ἔργων ἀρετῇ τὰς ἐλπίδας
 ἔχειν τῆς σωτηρίας; «Κύριος εἰσακούσεται μου ἐν τῷ κε-
 κραγέναι με πρὸς αὐτόν». Εἰπὼν ὅτι ἐθαναμάστωσεν, οὐχ ἴστα-
 ται μέχρι τούτων, ἀλλὰ καὶ ἕτερον εὐημερίας εἶδος λέγει.

5 Ποῖον δὴ τοῦτο; Τὸ διηνεκῶς ἔχειν τὸν Θεὸν σύμμαχον καὶ
 βοηθόν, καὶ πανταχοῦ παριστάμενον. Οὐ γὰρ ἅπαξ τοῦτο ποιεῖ
 καὶ δὶς καὶ τρίς, ἀλλὰ διηνεκῶς, φησὶν, ἐὰν αὐτὸν καλῶμεν.
 Καὶ ὅρα πάλιν κἀντιᾶνθα τὸ τάχος. Ὡσπερ γὰρ ἄνω ἔλεγεν,
 «Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαι με, εἰσήκουσέ μου ὁ Θεὸς τῆς δικαιο-

10 σύνης μου», οὕτω καὶ ἐνταῦθα, «Ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς
 αὐτόν». Πῶς οὖν οὐκ ἀκούονται πολλοί, φησί; Διὰ τὸ ἀσύμφο-
 ρα αἰτεῖν. Ἐνταῦθα γὰρ τὸ μὴ ἀκουσθῆναι τοῦ ἀκουσθῆναι
 βέλτιον. Ὡστε κἄν ἀκουώμεθα, μὴ διὰ τοῦτο χαίρωμεν, ἀλλὰ
 καὶ ὅταν μὴ ἀκουώμεθα, καὶ διὰ τοῦτο δοξάζωμεν. Ἡ γὰρ

15 ἀσύμφορα αἰτοῦντες οὐκ ἀκουόμεθα, καὶ τῷ μὴ λαβεῖν κερδαί-
 νομεν, ἢ ραθυμῶς αἰτοῦμεν, καὶ τῇ μελλήσει τῆς δόσεως τὴν
 προσεδοχίαν ἡμῶν ὁ Θεὸς σοφίζεται καὶ τοῦτο δὲ οὐ μικρὸν
 κέρδος. «Εἰ γὰρ ὑμεῖς», φησὶν, «οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι
 τοῖς τέκνοις ὑμῶν», πολλῶ μᾶλλον ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐπιστάμενος

20 τὸ δοῦναι, καὶ τὸ πότε δοῦναι, καὶ τὸ τί δοῦναι. Ἐπεὶ καὶ
 Παῦλος ἤτησε, καὶ οὐκ ἔλαθεν ἀσύμφορον γὰρ ἦται καὶ Μω-
 υσῆς, καὶ οὐδὲ ἐκείνω ἐπένευσεν ὁ Θεός. Μὴ τοίνυν ἀποσιῶ-
 μεν, ὅταν μὴ ἀκουώμεθα, μηδὲ ἀλύωμεν καὶ ναρκῶμεν, ἀλλ'

πίδας διὰ τὴν σωτηρίαν μας ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν τῶν ἰδικῶν μας ἔργων; «Ὁ Κύριος θὰ εἰσακούσῃ τὴν προσευχὴν μου ὅταν μὲ πόθον θὰ φωνάζω πρὸς αὐτόν». Ἄφου εἶπεν ὅτι τὸν ἔκαμε θαυμαστόν, δὲν σταματᾷ μέχρις ἐδῶ, ἀλλ' ἀναφέρει καὶ ἄλλο εἶδος εὐτυχίας. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Τὸ ὅτι ἔχει διαρκῶς τὸν Θεὸν σύμμαχον καὶ βοηθὸν καὶ παντοῦ συμπαραστάτην. Διότι δὲν τὸ κάνει αὐτὸ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς φορές, ἀλλὰ συνεχῶς, λέγει, ἐὰν τὸν καλῶμεν. Καὶ πρόσεχε πάλιν καὶ ἐδῶ τὴν ταχεῖαν βοήθειαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς προηγουμένως ἔλεγεν, «Κάθε φοράν πού σε ἐπεκαλέσθην εἰσήκουσες τὴν προσευχὴν μου καὶ ἐπρόστατευσες, Θεέ μου, τὸ δίκαιόν μου», ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει, «Ὅταν θὰ φωνάζω μὲ πόθον πρὸς αὐτόν». Πῶς λοιπὸν, λέγει, πολλοὶ δὲν εἰσακούονται; Ἐπειδὴ ζητοῦν ἀσύμφορα πράγματα. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι καλύτερα νὰ μὴ εἰσακουσθοῦν παρὰ νὰ εἰσακουσθοῦν. Ὡστε καὶ ὅταν εἰσακουώμεθα, δὲν πρέπει νὰ χαιρώμεθα δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν εἰσακουώμεθα, καὶ δι' αὐτό πρέπει νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεόν. Διότι ἢ δὲν εἰσακουώμεθα ἐπειδὴ ζητοῦμεν ἀσύμφορα, καὶ ὠφελούμεθα μὲ τὸ νὰ μὴ λαμβάνωμεν αὐτὰ πού ζητοῦμεν, ἢ ζητοῦμεν μὲ ἀδιαφορίαν καὶ μὲ τὸ νὰ καθυστερῇ νὰ μᾶς τὰ δώσῃ ἐκεῖνα πού ζητοῦμεν, βοηθεῖ ὁ Θεὸς εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἐπιμονῆς μας εἰς τὸ αἴτημά μας, καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸν κέρδος. Διότι, «ἐὰν σεῖς», λέγει, «γνωρίζετε νὰ δίδετε ὠφέλιμα πράγματα εἰς τὰ παιδιὰ σας»²⁰, πολὺ περισσότερον ὁ Θεὸς μας γνωρίζει νὰ δίδῃ, πότε νὰ δίδῃ καὶ τί νὰ δίδῃ. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Παῦλος ἐζήτησε καὶ δὲν ἔλαβε· διότι ἐζήτην ἀσύμφορον πρᾶγμα· καὶ ὁ Μωυσῆς ἐζήτησε καὶ οὔτε εἰς ἐκεῖνον ἔδωσε τὴν ἔγκρισιν ὁ Θεός. Ἄς μὴ ἐγκαταλείψωμεν λοιπὸν τὴν προσπάθειάν μας ὅταν δὲν εἰσακουώμεθα, οὔτε νὰ κυριευώμεθα ἀπὸ ἀτονίαν καὶ νὰ διακόπτωμεν κάθε ἐνέργειάν μας, ἀλλὰ νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὴν προσπά-

ἐπιμένωμεν τῇ προσεδροία καὶ τῇ αἰτήσει. Πάντα γὰρ συμφερόντως ὁ Θεὸς ἐργάζεται.

«Ὁργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε». Ὅπερ ἔμ-
5 προσθεν εἶπον, ἰοῦτο καὶ νῦν λέγω. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς θεογνωσίαν αὐτοὺς μέλλει χειραγωγεῖν, ἀπαλλάττει τὴν ψυχὴν τῶν νοσημάτων. «Οἶδε γάρ, ὅτι βίος διεφθαρμένος κώλυμα τῆς τῶν ὑψηλῶν δογματίων ἀκριθείας γίνεται. Ὅπερ οὖν καὶ Παῦλος ἀνιπιτόμενος ἔλεγεν «Οὐκ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλή-
10 σαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκοῖς». Καὶ πάλιν «Ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ, γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα». Καὶ πάλιν «Περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δυσεξηγήμενος, ἐπεὶ ἠσθητοί ἐστε τὴν ἀκοήν». Καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν «Ζητεῖ με ὁ λαὸς οὗτος καὶ γινώσκει μου τὰς ὁδοὺς ἐπιθυμοῦσιν, ὡς λαὸς δικαιοσύ-
15 νην πεποιηκώς, καὶ κρίσιν Θεοῦ μὴ ἐγκαταλελοιπώς». Καὶ Ὡσηέ «Σπείρατε ἐναντιοῖς εἰς δικαιοσύνην, φωτίσατε φῶς γνώσεως». Καὶ ὁ Χριστὸς διδάσκων ἔλεγε «Πᾶς ὁ φαῦλα πράσων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς». Καὶ πάλιν, «Πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν
20 δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;». Καὶ πάλιν «Ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται». Καὶ πάλιν «Πολλοὶ δὲ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, καὶ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὁμολόγουν». Καὶ πανταχοῦ ἴδοι τις ἂν τὸν διεφθαρμένον βίον πρὸς δογμα-
25 των ἀκριθείαν ἐμπόδιον γινόμενον. Ὅσπερ γὰρ λέγει τῇ τῶν

21. Α' Κορ. 3, 1.

22. Α' Κορ. 3, 2.

23. Ἐβρ. 5, 11.

24. Ἡσ. 58, 2.

25. Ὡσ. 10, 12.

26. Ἰω. 3, 20.

27. Ἰω. 5, 44.

28. Ἰω. 9, 22.

29. Ἰω. 12, 42.

θειάν μας καί εἰς τὸ αἴτημά μας. Διότι ὅλα ὁ Θεός τὰ κάμνει πρὸς τὸ συμφέρον μας.

«Ὁργίζεσθε ἐναντίον μου, ἀλλὰ μὴ ἀμαρτάνετε· ἐκεῖνα ποῦ μελετᾶτε εἰς τὴν καρδίαν σας, νὰ τὰ ἐξετάζετε τὴν νύκτα εἰς τὴν κλίνην σας καὶ νὰ μετανοῆτε». Ἐκεῖνο ποῦ εἶπα προηγουμένως, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ εἰπῶ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πρόκειται νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ νὰ γνωρίσουν τὸν Θεόν, ἀπαλλάσσει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὰ νοσήματα. Διότι γνωρίζει ὅτι ὁ διεφθαρμένος βίος γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ὑψηλῶν δογμάτων. Αὐτὸ ἀκριβῶς λοιπὸν ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγε· «Δὲν ἠμπόρεσα νὰ σᾶς ὀμιλήσω ὅπως θὰ ἐταίριαζεν εἰς πνευματικούς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὅπως ἐταίριαζεν εἰς σαρκικούς»²¹. Καὶ πάλιν· «Ὡσὰν νήπια ἐν Χριστῷ, σᾶς ἐπότισα γάλα καὶ δὲν σᾶς ἔδωσα στερεάν τροφήν»²². Καὶ πάλιν· «Δι' αὐτὸ τὸ θέμα ἔχομεν πολλὰ νὰ εἰποῦμεν, ποῦ ὅμως δύσκολα ἐξηγοῦνται, ἐπειδὴ ἐγίνατε νωθροὶ εἰς τὸ νὰ τὰ ἐννοῆτε»²³. Καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν λέγει· «Μὲ ζητεῖ αὐτός ὁ λαός καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰς ὁδοὺς μου, ὡσὰν λαός ποῦ ἔζησε μὲ δικαιοσύνην καὶ δὲν ἐγκατέλειψε τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ»²⁴. Καὶ ὁ Ὡσηέ· «Σπειράτε διὰ τὸν ἑαυτὸν σας δικαιοσύνην, φωτίσατε τὸν ἑαυτὸν σας μὲ φῶς γνώσεως»²⁵. Καὶ ὁ Χριστός διδάσκων ἔλεγε· «Ὁ καθένας ποῦ πράττει κακὰ ἔργα μισεῖ τὸ φῶς καὶ δὲν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς»²⁶. Καὶ πάλιν· «Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ ἔχετε πίστιν, ἀφοῦ λαμβάνετε τιμὰς ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ δὲν ζητᾶτε τὴν τιμὴν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸν μόνον Θεόν;»²⁷. Καὶ πάλιν· «Αὐτὰ τὰ εἶπαν οἱ γονεῖς του, διότι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους, διὰ νὰ μὴ τοὺς διώξουν ἀπὸ τὴν συναγωγὴν»²⁸. Καὶ πάλιν· «Πολλοὶ δὲ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῶν Φαρισαίων δὲν τὸ ἐφανέρωσαν»²⁹. Καὶ παντοῦ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῇ τὸν διεφθαρμένον βίον νὰ γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὸ νὰ γνωρίσουν πλήρως τὰς ἀλήθειας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ τσίμπλα προσκολλημένη εἰς τὴν

ὄφθαλμῶν διειδεῖ κόρη προσινάζουσα ἐπισκοπεῖ καὶ θολοῖ τὸ
 φωτίζον, οὕτω δὴ καὶ λογισμὸς ὑπὸ πονηρίας κατειλημμένος
 σκοιοῖ καὶ πηροῖ τὴν διάνοιαν. Διὸ καὶ ὁ προφήτης τοῦτο εἶ-
 δὼς λέγει «Ὁργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε». Οὐ γὰρ τὴν
 5 ὀργὴν ἀναιρεῖ, χρησίμη γάρ, οὐδὲ τὸν θυμὸν ἐκκόπτει, καὶ
 γὰρ ὠφέλιμος κατὰ τῶν ἀδικούντων γινόμενος καὶ κατὰ τῶν
 ραθύμων, ἀλλὰ τὴν ἄδικον ὀργὴν, τὸν ἄλογον θυμόν. Καὶ
 καθάπερ ὁ Μωϋσῆς εἰ τὸν ἠθικὸν ἐμπεσὼν λόγον, ὑπὸ τούτου
 πρῶτον τῆς νομοθεσίας τὴν ἀρχὴν ποιεῖται, λέγων, «Οὐ φσ-
 10 νεύσεις», οὕτω δὴ καὶ οὗτος· ἀλλὰ καὶ πλεῖον οὗτος, ὅσῳ καὶ
 μᾶλλον τὰ τῆς εὐσεβείας γνωριμώτερα ἦν. Ὁ μὲν γὰρ τὸν
 φόνον ἐκκόπτει, οὗτος δὲ καὶ τὴν μητέρα τοῦ φόνου, τὴν
 ὀργὴν, καὶ τὴν ρίζαν, καὶ τὴν πηγὴν οὖσαν τοῦ κακοῦ ἀνα-
 σιτέλλει. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς καιασιτέλλων τὴν ὀργὴν, ἔλεγεν
 15 «Ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν*
 γέενναν τοῦ πυρός».

Εἶδες πανταχοῦ μέτρα· «Ὁργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε».
 Ὁ ὀργιζόμενος εἰκῆ· ἔστι γὰρ καὶ δικαίως ὀργίζεσθαι· ἐπεὶ
 καὶ Παῦλος ὠργίσθη τῷ Ἐλύμα, καὶ Πέτρος τῇ Σαπφείρῃ.
 20 Ἀλλ' οὐκ ἂν εἶποιμι τοῦτο ὀργὴν ἀπλῶς, ἀλλὰ φιλοσοφίαν,
 καὶ κηδεμονίαν, καὶ οἰκονομίαν. Ὁργίζεται καὶ πατήρ υἱῷ,
 ἀλλὰ κηδόμενος. Ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ὀργιζόμενος εἰκῆ, ὁ ἐναντὶν
 ἐκδικῶν ὁ δὲ τὰ ἑτέρων διορθῶν, οὗτος πάντων ἐστὶν ἡμε-
 ρώτερος. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Θεός, ἐπὶ ἀν λέγεται ὀργίζεσθαι, οὐγ
 25 ἐναντῷ ἀμύνων ὀργίζεται, ἀλλ' ἡμᾶς διορθούμενος. Τοῦτον
 τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα. Τὸ μὲν γὰρ οὕτως ἐπεξιέναι,

30. Ἐξ. 20, 15.

31. Ματθ. 5, 22.

32. Πράξ. 13, 6-12.

33. Πράξ. 5, 1-11.

διαλάμπουσιν κόρη τῶν ὀφθαλμῶν ἐπισκοτίζει καὶ θολώνει ἐκεῖνο ποῦ φωτίζει, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ λογισμὸς κυριευμένος ἀπὸ κακίαν σκοτίζει καὶ βλάπτει τὸν νοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης γνωρίζων αὐτὸ λέγει· «Ὁργίσεσθε ἐναντίον μου, ἀλλ' μὴ ἀμαρτάνετε». Βέβαια δὲν ἀπορρίπτει τὴν ὀργήν, διότι εἶναι χρήσιμη, οὔτε ἐκριζώνει τὸν θυμὸν, καθ' ὅσον ἀποβαίνει πρὸς ὠφέλειαν ὅταν ἐκδηλώνεται ἐναντίον ἐκείνων ποῦ ἀδικοῦν καὶ ἐναντίον ἐκείνων ποῦ εἶναι ἀδιάφοροι, ἀλλὰ ἐννοεῖ τὴν ἄδικον ὀργήν καὶ τὸν παράλογον θυμὸν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ Μωϋσῆς, ἀρχίζων τὴν ἠθικὴν νομοθεσίαν του, ἀπὸ ἐδῶ κάμνει ἀρχὴν αὐτῆς λέγων «Δὲν θὰ φονεύσης»³⁰, ἔτσι καὶ αὐτός, ἀλλὰ καὶ τόσον περισσότερον, ὅσον περισσότερον ἦσαν γνωστότερα τὰ τῆς εὐσεβείας. Διότι ὁ μὲν Μωϋσῆς ἐκριζώνει τὸν φόνον, ἐνῶ αὐτὸς καταστρέφει καὶ τὴν μητέρα τοῦ φόνου, τὴν ὀργήν ποῦ εἶναι ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐκριζώνων τὴν ὀργήν, ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος ποῦ ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς λόγον, θὰ εἶναι ἔνοχος καὶ θὰ ριφθῆ εἰς τὴν γέενναν»³¹.

Εἶδες παντοῦ μέτρα· «Νὰ ὀργίσεσθε, ἀλλ' ὅμως νὰ μὴ ἀμαρτάνετε». Ὑπάρχει ἐκεῖνος ποῦ ὀργίζεται χωρὶς λόγον· ὑπάρχει ὅμως καὶ ἐκεῖνος ποῦ ὀργίζεται δίκαια· καθ' ὅσον καὶ ὁ Παῦλος ὠργίσθη ἐναντίον τοῦ Ἐλύμα³² καὶ ὁ Πέτρος ἐναντίον τῆς Σαπφείρας³³. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ τὸ ὀνομάσωμεν ἀπλῶς ὀργήν, ἀλλὰ εὐσέβειαν, κηδεμονίαν καὶ οἰκονομίαν. Ὁργίζεται καὶ ὁ πατέρας ἐναντίον τοῦ υἱοῦ του, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπην πρὸς αὐτόν. Ἐκεῖνος εἶναι ποῦ ὀργίζεται χωρὶς λόγον, ἐκεῖνος ποῦ λαμβάνει ἐκδίκησιν διὰ κάποιον κακὸν ποῦ τοῦ ἔγινεν, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ διορθώνει τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, αὐτὸς εἶναι ὁ πιὸ ἡπιος ἀπὸ ὅλους. Διότι καὶ ὁ Θεός, ὅταν λέγεται ὅτι ὀργίζεται, δὲν ὀργίζεται ὑπερασπιζόμενος τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ διὰ νὰ διορθώσῃ ἡμᾶς. Αὐτόν λοιπὸν ἄς μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς. Διότι ἡ ἐνέργεια κατ' αὐτόν τὸν τρόπον

θεῖον τὸ δὲ ἐτέρωσ, ἀνθρώπινον. Ἄλλ' ὁ Θεὸς οὐ ταύτη ἡ-
 μῶν διέστηκε μόνον, ἢ δικαίως ὀργίζεται, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ πά-
 θος περὶ Θεόν ἐστιν ἢ ὀργή. Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ὀργιζώ-
 μεθα εἰκῆ. Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο ἐνετέθη ἡμῖν ἡ ὀργή, οὐχ ἵνα
 5 ἁμαρτάνωμεν, ἀλλ' ἵνα ἐτέρους ἁμαρτάνοντις κωλύωμεν οὐχ
 ἵνα πάθος καὶ νόσημα γένηται, ἀλλ' ἵνα παθῶν φάρμακον.

7. Ἐννόησον τοίνυν κακίας ὑπερβολήν, ὅταν τὸ φάρμακον
 δηλητήριον γίνηται, ὅταν δι' οὗ τὰ ἐτέρων τραύματα διορθοῦν
 χροή, διὰ τοῦτου τραύματα ἐργαζώμεθα ὥσπερ ἂν εἴ τις σίδη-
 10 ρον λαβῶν ἵνα τὰς ἐτέρων σιπηδόνας ἐκκόπιη, ἑαυτὸν εἰκῆ
 κατακόπιη, πανταχῆ τοῦ σώματος ἔλκη ποιῶν ἢ κυβερνήτης
 ὦν διὰ τῶν οἰάκων καταδύη τὸ σκάφος, δι' ὧν τῶν ἀτάκτων
 πνευμάτων τὴν ῥύμην ἐκκόπειν ἔδει. Τοιοῦτόν τι καὶ ἡ ὀρ-
 γή ἐστιν, ὄργανον χροήσιμον, ἵνα τὸ ὑπνηλὸν ἡμῶν διεγείρω,
 15 ἵνα τόνον ἐντιθῆ τῇ ψυχῇ, ἵνα σφοδροτέρους ἐργάζεται πρὸς
 τὰς ὑπὲρ πῶν ἀδικουμένων ἀγαρακτιήσεις, ἵνα τιμωρὸς ποιῆ
 τοῖς ἐπιβούλοις. Διὰ δὴ τοῦτό φησιν, «Ὀργίσεσθε, καὶ μὴ ἁ-
 μαρτάνετε». Εἰ δὲ μὴ ἦν δυνατὸν τοῦτο, οὐκ ἂν ἐπέταξε. Τὰ
 γὰρ ἀδύνατα οὐδεὶς ἐπιτάττει.

20 Εἰσάγων τοίνυν νόμον ἀποστολικόν, καὶ φιλοσοφίαν εὐαγ-
 γελικὴν, καὶ τὰ αὐτὰ εἰπὼν ἄπερ καὶ ὁ Χριστός, ἐτέραν προσ-
 τίθησι παραίνεσιν οὕτω λέγων «Ἄ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις
 ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε». Τί ἐστι τὸ εἰρημέ-
 25 πον; Δοκεῖ γὰρ ἄσαφές εἶναι. Ἐν τῷ καιρῷ τῷ μετὰ τὰ δεῖ-
 πνα, φησίν, ἡνίκα ἂν πρὸς ἕπνον ἀπίητε, ἡνίκα ἂν μέλλητε
 κατακλίνεσθαι, καὶ μηδενὸς παρόντος πολλὴ ἢ ἡσυχία, βαθεῖα
 ἢ γαλήνη μηδενὸς διενοχλοῦντος, τὸ δικαστήριον ἔγειρον τοῦ

πον εἶναι θεία, ἐνῶ ἢ κατ' ἄλλον τρόπον εἶναι ἀνθρωπίνη. Ἄλλ' ὁ Θεός δὲν διαφέρει ἀπὸ ἡμᾶς ὡς πρὸς αὐτὸ μόνον, τὸ ὅτι δικαίως ὀργίζεται, ἀλλ' οὔτε κἂν πάθος εἶναι ἢ ὀργὴ εἰς τὸν Θεόν. Ἄς μὴ ὀργιζώμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς χωρὶς λόγον. Καθ' ὅσον διὰ τοῦτο ἐτοποθετήθη μέσα μας ἡ ὀργή, ὄχι διὰ νὰ ἀμαρτάνωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐμποδίζωμεν ἄλλους ν' ἀμαρτάνουν· ὄχι διὰ νὰ μᾶς γίνεται πάθος καὶ νόσημα, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνεται φάρμακον διὰ τὰ πάθη μας.

7. Σκέψου λοιπὸν ὑπερβολὴν κακίας, ὅταν τὸ φάρμακον γίνεται δηλητήριον, ὅταν μὲ ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ διορθώνωμεν τὰ τραύματα τῶν ἄλλων, μὲ αὐτὸ ἀνοίγομεν τραύματα· ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν ἤθελε λάβει κάποιος μαχαίρι, διὰ νὰ καθαρῶσιν τὰ σάπια μέλη τῶν ἄλλων, αὐτὸς ὅμως χωρὶς λόγον κατακόπτει τὸν ἑαυτὸν του, δημιουργῶν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματός του πληγὰς· ἢ ἐνῶ εἶναι κάποιος κυβερνήτης, καταποντίζει τὸ πλοῖον μὲ τὸ πηδάλι, μὲ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε ν' ἀνακόψη τὴν ὀρμὴν τῶν ἀτάκτων ἀνέμων. Κάτι παρόμοιον εἶναι καὶ ἡ ὀργή, ὄργανον χρήσιμον, διὰ νὰ διεγείρη τὴν ὑπνηλίαν μας, διὰ νὰ τονώη τὴν ψυχὴν μας, διὰ νὰ καθιστᾷ περισσότερον ἐνεργητικὴν τὴν ἀγανάκτησιν μας ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων, διὰ νὰ τιμωρῇ ἐκείνους ποῦ ἐπιβουλεύονται τοὺς ἄλλους. Διὰ τοῦτο λοιπὸν λέγει, «Ὀργίζεσθε, ἀλλὰ μὴ ἀμαρτάνετε». Ἐὰν δὲ δὲν ἦτο αὐτὸ δυνατόν, δὲν θὰ μᾶς τὸ διέτασσε. Διότι κανεὶς δὲν διατάσσει τὰ ἀδύνατα.

Κηρύσσων λοιπὸν ἀποστολικὸν νόμον καὶ φιλοσοφίαν εὐαγγελικὴν καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ ποῦ εἶπεν ὁ Χριστός, προσθέτει ἄλλην συμβουλήν, λέγων τὸ ἐξῆς· «Αὐτὰ ποῦ μελετᾶτε εἰς τὴν καρδίαν σας, νὰ τὰ ἐξετάζετε εἰς τὴν κλίνην σας καὶ νὰ μετανοῆτε». Τί σημαίνουν αὐτὰ τὰ λόγια: Διότι φαίνονται ὅτι εἶναι ἀσαφῆ. Κατὰ τὴν ὥραν μετὰ τὰ δεῖπνα, λέγει, ὅταν πηγαίνετε δι' ὕπνον, ὅταν πρόκειται νὰ πλαγιάσετε, καὶ ἐπικρατεῖ πολλὴ ἡσυχία, ἀφοῦ δὲν εἶναι κανεὶς παρῶν, καὶ βαθεῖα γαλήνη, ἀφοῦ τίποτε δὲν

συνειδότης, εὐθύνας ἀπαίτησον αὐτό, καὶ ἅ μεθ' ἡμέραν ἐβου-
 λεύσω πονηρά, ἢ δόλους ράπιων, ἢ τὸν πλησίον ὑποσκελίζων,
 ἢ ἐπιθυμίας δεχόμενος διεφθαρμένας, ταῦτα ἐν τῷ καιρῷ
 τῆς ἡσυχίας ἐκείνης εἰς μέσον ἀγαγών, καὶ τὸ συνειδὸς ἐπι-
 5 στήσας τοῖς ἀτόποις τούτοις λογιμοῖς, κατάξαινε αὐτούς, καὶ
 δίκην ἀπαίτει, κατάρτεινε τὴν ἁμαρτοῦσαν διάνοιαν. Τοῦτο γὰρ
 ἐστὶ νό, «Κατανύγητε»· ἀντὶ τοῦ νύξαιτε, κενιθήσατε ἅπερ εἴ-
 πατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν μεθ' ἡμέραν· τουτέστιν, ἃ ἐλογίσα-
 σθε πονηρὰ βουλεύματα, ταῦτα ἐν ταῖς κοίταις ὑμῶν, ἐν τῷ
 10 καιρῷ τῆς ἡσυχίας ἐκείνης κολλάετε, τιμωρήσασθε· διαγ μήτε
 φίλος ἐνοχλῆ, μήτε οἰκέτης παροξύνῃ, μήτε πραγμάτων ὄχλος
 ἐπέιγῃ, τότε τῶν μεθ' ἡμέραν βεβιωμένων ποιεῖσθε λόγον.
 Καὶ διὰ τί μὴ εἶπε ρημάτων καὶ ἔργων, ἀλλ' ἐνθυμημάτων
 πονηρῶν; Ἐκ περιουσίας τοῦτο παιδεύων. Εἰ γὰρ τὰ πονηρὰ
 15 βουλεύματα δεῖ κολλάζειν, ὥστε μὴ εἰς ἔργον ἐξιέναι, πολλῶν
 μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἔργων καὶ τῶν ρημάτων ἐπιούφειν δεῖ τὴν
 ψυχὴν. Τοῦτο καθ' ἐκάστην γενέσθω τὴν ἡμέραν, καὶ μὴ πρό-
 τερον καθυπνώσης, ἄνθρωπε, ἕως ἂν ἀναλογίσῃ τὰ μεθ' ἡ-
 μέραν σοι πεπλημμελημένα· καὶ πάντως ὀκνηρότερος ἔσῃ τῇ
 20 ἐπιούσῃ πρὸς τὸ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειροῆσαι. Καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν
 ἀργυρίων ποιεῖς, καὶ οὐκ ἀνέχῃ δύο παρελθεῖν ἡμέρας, καὶ
 μὴ θεῖναι πρὸς τὸν οἰκέτην λόγον, ὥστε μὴ σύγχυσιν γενέσθαι
 τῇ λήθῃ, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων ποιεῖ καθ' ἐκάστην ἡμέ-
 ραν· ἐν ἑσπέρα λογοθέσιον ἀπαίτει τὴν ψυχὴν, καὶ καταδί-
 25 καζε τὸν ἡμαρτηκότα λογισμὸν, ἀνάστησον ὡς ἐπὶ ξύλον, καὶ

ένοχλει, διέγειρε τό δικαστήριον τῆς συνειδήσεως, ζήτησε εὐθύνας ἀπό αὐτό, καί ἐκείνας τὰς κακὰς σκέψεις πού ἔκαμες τήν ἡμέραν ἢ τοὺς δόλους πού ἔπλεξες, ἢ πού ὑπόνομευσες τόν πλησίον σου, ἢ ἐπεθύμησες ἀνήθικα πράγματα, ὅλα αὐτὰ ἀφοῦ τὰ ὀδηγήσης ἐμπρός σου κατὰ τήν ὥραν ἐκείνης τῆς ἡσυχίας, καί ἀφοῦ συγκεντρώσης τήν συνείδησίν σου εἰς αὐτούς τοὺς παραλόγους λογισμούς, διάλυσε αὐτούς, ἀπόδωσε δικαιοσύνην, τιμώρησε αὐστηρὰ τήν ἀμαρτωλὴν σκέψιν σου. Διότι αὐτό σημαίνει τό, «Κατανύγητε»· ἀντὶ τοῦ νύξατε, κεντήσατε ἐκεῖνα πού ἐμελετήσατε μέσα εἰς τήν καρδίαν σας κατὰ τήν διάρκειαν τῆς ἡμέρας· δηλαδή τὰς πονηρὰς σκέψεις πού ἐκάνατε, αὐτὰς εἰς τήν κλίνην σας καί κατὰ τήν ὥραν τῆς ἡσυχίας ἐκείνης νὰ κολάζετε, νὰ τιμωρῆτε· ὅταν οὔτε φίλος σὰς ἐνοχλῇ, οὔτε ὑπηρέτης σὰς ἐκνευρίζη, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν ἀσχολιῶν σὰς πιέζη, τότε λογοδοτήσατε διὰ τὰ ὅσα ἐπράξατε κατὰ τήν διάρκειαν τῆς ἡμέρας. Καί διατί δέν εἶπε τιμώρησε τὰ λόγια καί τὰ ἔργα σου, ἀλλ' εἶπε τὰς πονηρὰς σκέψεις σου; Διὰ νὰ μᾶς διδάξη ὅτι αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν πολὺ περισσότερον. Διότι ἐάν πρέπει νὰ τιμωροῦμεν τοὺς κακοὺς λογισμούς, ὥστε νὰ μὴ πραγματοποιοῦνται, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ ψέγωμεν τήν ψυχὴν μας διὰ τὰ ἔργα καί τὰ λόγια μας. Αὐτό ἅς γίνεται καθημερινὰ καί μὴ κοιμηθῆς, ἄνθρωπε, μέχρις ὅτου ἀναλογισθῆς τὰ πλημμελήματα πού διέπραξες κατὰ τήν διάρκειαν τῆς ἡμέρας καί ὅπωςδήποτε θὰ γίνῃς τήν ἐπομένην ἡμέραν πιὸ ἄτολμος εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρήσης τὰ ἴδια. Καί ἐκεῖνο πού κάνεις εἰς τήν περίπτωσιν τῶν χρημάτων καί δέν ἀνέχεσαι νὰ περάσουν δύο ἡμέραι καί νὰ μὴ ζητήσης λόγον ἀπὸ τὸν δοῦλον, ὥστε νὰ μὴ δημιουργηθῇ σύγχυσις ἀπὸ τήν λησμοσύνην, αὐτὸ κάμνε κάθε ἡμέραν καί μὲ τὰς πράξεις σου· τὸ βράδυ ζῆτει ἀπὸ τήν ψυχὴν σου νὰ σοῦ δίνῃ λόγον καί καταδίκάζε τὸν ἀμαρτωλὸν λογισμόν σου, κρέμασέ τον ἐπάνω εἰς ξύλον καί θασάνισέ τον καί παράγ-

βασάνισον, καὶ παράγγελλε μηκέτι τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρεῖν.

Εἶδες ἰατροίαν ἀρίστην, πῶς καὶ προφυλακτικοῖς καὶ διορθωτικοῖς κέχρηται φαρμάκοις; Τὸ μὲν γὰρ παραγγέλλειν μὴ περιπίπτειν εἰς ἁμαρτήματα, προφυλακτικοῦ φαρμάκου χῶρον ἐπέχει, οἷον, «Ὁργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε», τὸ δέ, «Ἄ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανώγητε», διορθωτικοῦ. Μετὰ γὰρ τὸ ἁμαρτεῖν, πάλιν ἐπάγει φάρμακα, παρ' αὐτοῦ τοῦ ἁμαρτιόντιος τὴν ἰατροίαν εἰσάγων. Ποιῶμεθα τοίνυν τὴν ἰατροίαν ταύτην, οὐδεμίαν δυσκολίαν ἔχουσαν. Εἰ δὲ οὐκ ἀνέχεται ἡ ψυχὴ μεμνηθῆναι τῶν πλημμελημάτων, αἰσχυρομένη καὶ ἐρυθριῶσα, εἶπε πρὸς αὐτήν· οὐδέν σοι κέρδος ἀπὸ τοῦ μὴ μνημονεύειν, ἀλλὰ καὶ πολλὴ ἡ βλάβη. Ἐὰν γὰρ μὴ μνημονεύσῃ κατὰ σαντιὴν νῦν, τότε πρὸ τῶν ἀπάντων ὀφθαλμῶν κείσεται ἡ ἁμαρτία. Ἄν δὲ νῦν ἀναλογίσῃ ταῦτα, κάκεινων ἀπαλλαγῆσθαι ταχέως, καὶ ἑτέροις οὐ περιπεσῆ ραδίως. Ἡ γὰρ ψυχὴ δεδοικυῖα τὴν ἐσπερινὴν δίκην, μὴ πάλιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀλῶ φῆρον, καὶ κατατείνηται καὶ μασιχθῆ, ὀκνηροτέρα γίνεται περὶ τὴν ἁμαρτίαν· καὶ τοσοῦτον τὸ κέρδος τοῦ πράγματός ἐστιν, ὅτι μῆνα μόνον ἂν συνεχῶς αὐτὸ ποιήσωμεν, ἐν ἔξει λοιπὸν ἀρετῆς ἑαυτοὺς καταστήσωμεν. Μὴ δὲ περιίδωμεν τοσοῦτον καλόν. Ὁ γὰρ τοῦτο ἐνταῦθα καθίσας τὸ δικαστήριον, οὐ δώσει πικρὰς εὐθύνας ἐκεῖ. Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, φησὶν, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. Ἴν' οὖν μὴ κατακριθῶμεν, τοῦτο ἐργαζώμεθα.

«Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπύσατε ἐπὶ Κύριον».

γελέ τον νὰ μὴ ἐπιχειρῇ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ κάμῃ τὰ ἴδια.

Εἶδες θεραπείαν ἀρίστην, πῶς χρησιμοποιεῖ καὶ προφυλακτικὰ καὶ διορθωτικὰ φάρμακα; Διότι ἡ μὲν παραγγελία νὰ μὴ ὑποπίπτωμεν εἰς ἀμαρτήματα, ἐπέχει θέσιν προφυλακτικῶν φαρμάκων, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι, «Ὁργίζεσθε, ἀλλὰ μὴ ἀμαρτάνετε», τὸ δὲ «Αὐτὰ ποῦ μελετᾶτε εἰς τὰς καρδίας σας, νὰ τὰ ἐξετάζετε εἰς τὴν κλίνην σας καὶ νὰ μετανοῆτε», ἐπέχει θέσιν διορθωτικοῦ φαρμάκου. Μετὰ δηλαδὴ τὸ ἀμάρτημα προσθέτει πάλιν φάρμακα, προαφέρων τὴν θεραπείαν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἀμαρτήσαντα. Ἐὰς ἐφαρμόζωμεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν θεραπείαν ποῦ δὲν ἔχει καμμίαν δυσκολίαν. Ἐὰν ὅμως ἡ ψυχὴ δὲν ἀνέχεται νὰ ἐνθυμῆται τὰ ἀμαρτήματά της, ἐπειδὴ ἐντρέπεται καὶ κοκκινίζει, εἰπὲ εἰς αὐτὴν· δὲν ἔχεις νὰ κερδίσης τίποτε ἀπὸ τὸ νὰ μὴ θέλῃς νὰ τὰ ἐνθυμηθῆς, ἀντίθετα μάλιστα εἶναι μεγάλη ἡ βλάβη σου. Διότι ἐὰν δὲν τὰ ἐνθυμηθῆς τώρα ποῦ εἶσαι μόνη σου, τότε θὰ παρουσιασθοῦν τὰ ἀμαρτήματά σου ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια ὄλων. Ἐὰν ὅμως τὰ ἀναλογισθῆς τώρα καὶ θ' ἀπαλλαγῆς ἀμέσως ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ δὲν θὰ ὑποπέσης εὐκόλα εἰς ἄλλα. Διότι ἡ ψυχὴ ἐπειδὴ θὰ φοβῆται τὴν βραδυνὴν δίκην, μήπως καὶ πάλιν καταδικασθῆ μετὰ τὴν ἰδίαν ἀπόφασιν καὶ βασανισθῆ καὶ μαστιγωθῆ, γίνεται πρὸ διστακτικὴ εἰς τὸ νὰ ἀμαρτήσῃ· καὶ εἶναι τόσον μεγάλη ἡ ὠφέλεια ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὥστε, ἐὰν αὐτὸ τὸ κάνωμεν συνεχῶς ἐπὶ ἓνα μῆνα, θὰ συνηθίσωμεν πλέον τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὴν ἀρετὴν. Ἐὰς μὴ παραβλέψωμεν λοιπὸν ἓνα τόσον καλόν. Καθ' ὅσον αὐτὸς ποῦ θὰ στήσῃ ἐδῶ αὐτὸ τὸ δικαστήριον, δὲν θὰ ἔχη πικρὰν λογοδοσίαν ἐκεῖ. «Διότι ἐὰν ἐκρίναμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ ἐκρινόμεθα· ἀλλ' ὅταν κρινώμεθα ὑπὸ τοῦ Κυρίου», λέγει, «παιδαγωγούμεθα, διὰ νὰ μὴ κατακριθῶμεν μαζὶ μετὰ τὸν κόσμον»³⁴. Διὰ νὰ μὴ κατακριθῶμεν λοιπὸν, ἄς κάμνωμεν αὐτό.

«Προσφέρατε ὡς θυσίαν δικαιοσύνην καὶ στηρίξατε

Εἶδες ἀκολουθίαν συμβουλῆς ἀρίστης; εἶδες παραίνεσιν ἀπηρ-
 τισμένην; Κατανύξας γὰρ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι, καὶ ποιήσας
 ὀκνηροτέρους πρὸς τὸ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειροῦσαι πάλιν, καὶ τὸ
 δικαστήριον ἀνασιτήσας τὸ ἀδέκαστον, καὶ τῶν βεβιωμένων
 5 εὐθύνας ἀπαιτήσας, οὕτως ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν ἄγει.
 Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν, ἀλλὰ δεῖ προσῆ-
 ραι καὶ τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγαθῶν. Διὸ καὶ προῖδον παραινεῖ
 λέγων «Ἐκλῖνον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν». Καὶ γὰρ
 ἡ ἀργία τῆς ἀρετῆς κόλασιν οἶδε προξενεῖν, οὐχ ἡ ἐργασία
 10 τῆς πονηρίας μόνον. Ἐπεὶ κάκεῖνοι οἱ πεινῶντα μὴ θρέψαν-
 τες, μηδὲ διψῶντα ποτίσαντες, μηδὲ γυμνὸν περιβαλόντες, οὐχ
 ἤρπασαν, οὐκ ἐπλεονέκτησαν, οὐ τὰ ἀλλότρια ἔλαβον, ἀλλ' ἐ-
 πειδὴ ἐλεημοσύνην οὐκ εἰργάσαντο, διὰ τοῦτο τῇ ἀθανάτῳ πα-
 ραδίδονται κολάσει, καὶ τιμωρία πέρας οὐκ ἐχούση. Ὅθεν
 15 μανθάνομεν, ὅτι οὐ τὸ ἀπέχεσθαι κακῶν ἀρχὴ σωτηρίας ἡμῶν,
 εἰ μὴ προσῆ καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡ κινήσις, καὶ τῆς ἀρετῆς ἡ
 ἐργασία.

8. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἀπαγαγὼν τῆς πονηρίας
 διὰ τῆς κατανύξεως, καὶ ποιήσας ἐπιτηδειότερον πρὸς τὴν
 20 τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν, καὶ τὸ σκληρὸν τῆς διανοίας καταμαλά-
 ξας, ἀπαλήν τε αὐτὴν ἀπὸ τῆς κατανύξεως ἐργασάμενος, τὸν
 περὶ δικαιοσύνης εἰσάγει λόγον, καὶ φησι «Θύσατε θυσίαν
 δικαιοσύνης, καὶ ἐλπύσατε ἐπὶ Κύριον». Τί ἐσι, «Θύσατε
 θυσίαν δικαιοσύνης»; Δικαιοσύνην μειέροχεσθε, δικαιοσύνην
 25 προσφέρετε τοῦτο μέγιστον τῷ Θεῷ δῶρον, αὕτη θυσία δε-
 κτή, αὕτη προσφορὰ πολλὴν ἔχουσα τὴν ἀρέσκειαν, οὐ τὸ πρό-

35. Ψαλμ. 33, 15.

36. Ματθ. 25, 42.

τήν ἐλπίδα σας εἰς τὸν Κύριον». Εἶδες συνέπειαν ἀρίστης συμβουλῆς; εἶδες ὠλοκληρωμένην παραίνεσιν; Πράγματι, ἀφοῦ ὠδήγησεν εἰς συντριβὴν τὴν καρδίαν μας διὰ τὰ ἀμαρτήματά της καὶ μᾶς ἔκαμε διστακτικωτέρους εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρήσωμεν καὶ πάλιν τὰ ἴδια καὶ ἀφοῦ ἔστησε τὸ ἀμερόληπτον δικαστήριον καὶ μᾶς ἐζήτησεν εὐθύνας διὰ τὰ ἀμαρτήματά μας, εἰς τὴν συνέχειαν ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς. Διότι δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ κακά, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν ἄσκησιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Διὰ τοῦτο καὶ προχωρῶν συμβουλεύει μὲ τὰ ἐξῆς λόγια: «Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ κάμε τὸ καλόν»³⁵. Καθ' ὅσον γνωρίζει ὅτι ἡ μὴ ἄσκησις τῆς ἀρετῆς συνεπάγεται τιμωρίαν καὶ ὄχι μόνον ἡ διάπραξις τῆς κακίας. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔδωσαν τροφήν εἰς τὸν πεινασμένον οὔτε ἐπότισαν τὸν διψασμένον, οὔτε ἐνέδυσαν τὸν γυμνόν, δὲν ἤρπασαν, δὲν ὑπῆρξαν πλεονέκται, δὲν ἐπῆραν τὰ ξένα πράγματα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔκαναν ἐλεημοσύνην³⁶, διὰ τοῦτο παραδίδονται εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν καὶ εἰς τὴν τιμωρίαν ποὺ δὲν ἔχει τέλος. Ἐπομένως μαθαίνομεν, ὅτι οἰτία τῆς σωτηρίας μας δὲν εἶναι τὸ ν' ἀπέχωμεν μόνον ἀπὸ τὰ κακά, ἐὰν δὲν προστεθῇ καὶ ἡ ἀπόκτησις τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ ἄσκησις τῆς ἀρετῆς.

8. Διὰ τοῦτο λοιπόν καὶ ὁ προφήτης ἀφοῦ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν κακίαν διὰ τῆς μετανοίας καὶ κατέστησε τὸν ἀκροατὴν καταλληλότερον διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς καὶ ἐμαλάκωσε τὴν σκληρότητα τῆς διανοίας του καὶ τὴν ἔκαμεν ἀπαλὴν διὰ τῆς συντριβῆς τῆς καρδίας, ἀρχίζει τὸν λόγον περὶ δικαιοσύνης, καὶ λέγει: «Προσφέρατε θυσίαν δικαιοσύνης καὶ στηρίξατε τὰς ἐλπίδας εἰς τὸν Κύριον». Τί σημαίνει, «προσφέρατε θυσίαν δικαιοσύνης»; Ἀσκῆτε δικαιοσύνην, προσφέρατε δικαιοσύνην· αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο δῶρον διὰ τὸν Θεόν, αὐτὴ εἶναι θυσία ποὺ γίνεται δεκτὴ, αὐτὴ εἶναι προσφορὰ πάρα πολὺ ἀρεστὴ, ὄχι τὸ νὰ θυσιάζῃ κανεὶς πρόβατα καὶ μοσχάρια, ἀλλὰ τὸ νὰ πράτ-

βατα θύειν καὶ μόσχους, ἀλλὰ τὸ δίκαια πράττειν. Ὁρᾷς τῆς
 Ἐκκλησίας τὴν πολιτείαν ἄνωθεν προδιαγραφομένην, καὶ ἀν-
 τὶ τῶν αἰσθητῶν ἐκείνων τὰ νοητὰ ζητούμενα. Δικαιοσύνην
 δὲ ἐνταῦθα, καθάπερ ἔμπροσθεν εἶπον, οὐ τὴν μερικὴν ἀρε-
 5 τὴν φησιν, ἀλλὰ τὴν καθόλου· καθὼ καὶ δίκαιον ἄνθρωπον
 καλοῦμεν τὴν ἅπασαν ἐν ἑαυτῷ ἔχοντα τὴν ἀρετὴν. Αὕτη ἡ
 θυσία οὐ χρημάτων δεῖται, οὐ μαχαίρας, οὐ θυσιαστήριον, οὐ
 πυρός· οὐκ εἰς καρπὸν διαλύεται καὶ τέφραν καὶ κνίσσαν, ἀλλ'
 ἀρκεῖται τῇ γνώσει τοῦ προσάγοντος αὐτήν. Ταύτη οὔτε πε-
 10 ρία κώλυμα γίνεται, οὔτε πτωχεία ἐμπόδιον, οὐ τόπος, οὐκ
 ἄλλο τῶν τοιούτων εὐδέν, ἀλλ' ὅπου περ ἂν ἦς, θύειν αὐτήν
 δυναίη, αὐτὸς καὶ ἱερεὺς καὶ θυσιαστήριον καὶ μάχαιρα καὶ
 ἱερεῖον γινόμενος. Τοιαῦτα γὰρ τὰ νοερά καὶ πνευματικά
 πλείονα ἔχει τὴν εὐκολίαν, οὐδεμιᾶς δεόμενα τῆς ἕξουθεν
 15 ἐργωδίας.

«Καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ Κύριον». Ἐπιεικὴς φησὶ «Καὶ πεποι-
 θετε τῷ Κυρίῳ». Ὁ γὰρ διὰ τῆς δικαίας πολιτείας ἴλεων
 αὐτὸν κτησάμενος καὶ εὐμενῆ, μέγιστην ἔχει συμμαχίαν, ἀ-
 χείρωτον τὴν βοήθειαν, πολλὴν ἐκεῖθεν τὴν ροπήν. Εἶδες
 20 τῆς θυσίας τὸν καρπὸν παρὰ θύραις ὄντα; εἶδες εὐθέως βλα-
 στάνοντα ἀθροῦν τῶν ἀγαθῶν τὸν θησαυρόν; Ὁ γὰρ τὸν Θε-
 ὸν ἔχων σύμμαχον, τίνα φοβηθήσεται λοιπόν; Οὐδένα. Καὶ
 τοῦτο δὲ οὐ μικρὰ ἀρετὴ, τὸ ἐπ' αὐτῷ θαρσεῖν, καὶ ἐπ' αὐτῷ
 πεποιθέναι. Μετὰ δὲ τῆς δικαιοσύνης καὶ ταύτην ἡμᾶς ἀπαι-
 25 τεῖ τὴν ἀρετὴν, τὸ ἐπ' αὐτῷ πεποιθέναι, τὸ ἐπ' αὐτῷ ἐλπί-
 ζειν, τὸ μηδενὶ τῶν βιωτικῶν θαρσεῖν, ἀλλὰ πάντων ἑαυτὸν
 ἀποστήσαντα, ἐκεῖ προσηλοῦν τὴν διάνοιαν. Τὰ μὲν γὰρ τοῦ

τη ἔργα ἀρετῆς. Βλέπεις τὴν πολιτείαν τῆς Ἐκκλησίας ποῦ προδιαγράφεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ποῦ ἐπιζητοῦνται ἀντὶ ἐκείνων τῶν αἰσθητῶν, τὰ νοητά; Δικαιοσύνην δὲ ἐδῶ, ὅπως ἀκριβῶς εἶπα προηγουμένως, δὲν ἐννοεῖ τὴν μερικὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ τὴν καθόλου ἀρετὴν· καθ' ὅσον καὶ δίκαιον ἄνθρωπον ὀνομάζομεν ἐκεῖνον ποῦ ἔχει ἐντὸς τοῦ ὀλόκληρον τὴν ἀρετὴν. Αὕτῃ ἡ θυσία δὲν χρειάζεται χρήματα, οὔτε μάχαιραν, οὔτε θυσιαστήριον, οὔτε φωτιάν· δὲν διαλύεται εἰς καπνὸν καὶ στάκτην καὶ κνίσσαν, ἀλλ' ἀρκεῖται εἰς τὴν διάθεσιν ἐκείνου ποῦ τὴν προσφέρει. Εἰς αὐτὴν οὔτε ἡ πενία γίνεται ἐμπόδιον, οὔτε ἡ φτώχεια, οὔτε ὁ τόπος, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλ' ὅπου καὶ ἂν εὕρισκεσαι, θὰ ἠμπορέσης νὰ κάνῃς αὐτὴν τὴν θυσίαν, γενόμενος ὁ ἴδιος καὶ ἱερεὺς, καὶ θυσιαστήριον καὶ μάχαιρα καὶ σφάγιον. Διότι τέτοια εἶναι τὰ νοερὰ καὶ πνευματικὰ· εἶναι πάρα πολὺ εὔκολα καὶ δὲν χρειάζονται καμμίαν ἐξωτερικὴν δύσκολον ἐργασίαν.

«Καὶ στηρίξατε τὴν ἐλπίδα σας εἰς τὸν Κύριον». Ἄλλος λέγει· Καὶ ἔχετε πεποίθησιν εἰς τὸν Κύριον». Ἐκεῖνος δηλαδὴ ποῦ μὲ τὸν ἐνάρετον τρόπον ζωῆς του κερδίζει τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν εὐγένειάν του, ἔχει πάρα πολὺ μεγάλον σύμμαχον, ἀκατανίκητον βοηθὸν καὶ πολλὴν ἐνίσχυσιν ἀπὸ ἐκεῖ. Εἶδες τῆς θυσίας τὸν καρπὸν ποῦ εὕρισκεται πρὸ τῆς θύρας; Εἶδες ὅτι ἀμέσως βλαστάνει ὄλος ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν; Διότι ἐκεῖνος ποῦ ἔχει σύμμαχον τὸν Θεόν, ποῖον θὰ φοβηθῇ εἰς τὸ ἐξῆς; Κανένα. Καὶ αὐτό δὲ δὲν εἶναι μικρὰ ἀρετὴ τὸ νὰ στηρίξωμεν εἰς αὐτὸν τὸ θάρρος μας καὶ τὴν πεποίθησίν μας. Μαζὶ δὲ μὲ τὴν δικαιοσύνην ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, τὸ νὰ στηρίζωμεν εἰς αὐτὸν τὴν πεποίθησίν μας, τὴν ἐλπίδα μας, τὸ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς κανένα ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἀλλ' ἀφοῦ ἀπομακρυνθοῦμεν ἀπὸ ὅλα, νὰ ἔχωμεν ἐκεῖ προσηλωμένην τὴν σκέψιν μας. Διότι τὰ μὲν πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς ὁμοιάζουν μὲ ὄνειρατα

παρόντος βίου πράγματα ὀνειράσιν ἔοικε καὶ σκιαῖς, καὶ τούτων ἐστὶν ἀδρανέστερα, ὁμοῦ τε γαινόμενα καὶ ἀφιπιάμενα, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ παρεῖναι πολλοὺς ἐμποιοῦντα τοὺς θορούβους τοῖς ἔχουσιν· ἢ δὲ ἐπὶ Θεὸν ἐλπίς ἀθάνατος, ἀτρεπτος, ἀκί-
 5 νητος, μεταβολὴν οὐ δεχομένη, ἐν ἀσφαλείᾳ πάσῃ καθιστιῶσα, καὶ ἄμαχον ποιοῦσα τὸν αὐτῆ μετὰ ἀκριβείας καὶ τῆς προσηκούσης διαθέσεως χρώμενον.

«Πολλοὶ λέγουσι, τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ; Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ ὡς τοῦ προσώπου σου, Κύριε». Ἀπαρτίσας τὴν
 10 περὶ τῶν ἡθῶν παραίνεσιν, καὶ τῆ θεογνωσίᾳ προσαγαγόν, καὶ πάντα κινήσας τρόπον τὸν δυνάμενον διανασιῆναι τῶν πεπλανημένων τὴν διάνοιαν, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν ἀνακειμένων αὐτῷ καὶ τῆς εἰς αὐτοὺς προνοίας δείξας αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν, ἀντίθεσιν τινα παρὰ τῶν ἀσθενεσιτέρων καὶ πα-
 15 χυτέρων εἰσαγομένην τίθησι καὶ λέγει «Πολλοὶ λέγουσι, τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ;». Οὐχ οἱ ὀλίγοι, οἱ γνήσιοι καὶ δόκιμοι καὶ φιλοσοφεῖν εἰδότες ταῦτα λέγουσιν, ἀλλὰ τὸ κεχυμένον πλῆθος, τὸ ἀδιάκριτον, τὸ ἀνοία προσηλωμένον. Τί δὲ ἐστὶν ὁ γῆσι; «Τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ»; Εἰσὶ τινες οἱ λέγοντες,
 20 οἱ μὲν τοῦ Θεοῦ διαβάλλοντες τὴν πρόνοιαν, οἱ δὲ ἡδονῆς ὄντες ἐρασταί, ἀνέσπεως καὶ πλούτου, δόξης καὶ δυναστείας, οἱ καὶ ἐρῶντες αὐτῶν τοιαυτὰ φασὶ ποῦ τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ; Ἐγὼ ἐν πτωχείᾳ, καὶ νόσῳ, καὶ ταλαιπωρίᾳ, καὶ τοῖς ἐσχάτοις δεινοῖς, καὶ ἐπηρείαις, καὶ σοκοφαντίαις, ἕτερος δὲ ἐν
 25 εὐημερίᾳ καὶ τροφῇ, καὶ δυναστεία καὶ δόξῃ καὶ πλούτῳ. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα μόνον ζητοῦσι τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὄντως ἀγαθὰ

καὶ σκιάς, καὶ εἶναι πῶς ἀδύναμα καὶ ἀπὸ αὐτά, ποῦ συγχρόνως ἐμφανίζονται καὶ ἐξαφανίζονται, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη διατηροῦνται δημιουργοῦν πολλὰς ἀνησυχίας εἰς ἐκείνους ποῦ τὰ ἔχουν, ἐνῶ ἡ ἐλπίς εἰς τὸν Θεὸν εἶναι αἰώνιος, ἀμετάτρεπτος, ἀμετακίνητος, ἀμετάβλητος, δημιουργεῖ μεγάλην ἀσφάλειαν καὶ καθιστᾷ ἀκαταμάχητον ἐκεῖνον ποῦ τὴν χρησιμοποιεῖ μὲ προσοχὴν καὶ μὲ τὴν πρέπουσαν διάθεσιν.

«Πολλοὶ λέγουν· ποῖος θὰ μᾶς δώσῃ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ; Εἰς ἡμᾶς ὅμως ἐχαράχθη βαθειὰ ἡ στοργὴ καὶ τὸ φῶς τῆς ἀγαθότητός σου, Κύριε». Ἄφου ὠλοκλήρωσε τὴν ἠθικὴν συμβουλήν του καὶ ὠδήγησεν εἰς τὴν θεογνωσίαν καὶ ἐχρησιμοποίησε κάθε τρόπον μὲ τὸν ὅποιον ἦτο δυνατόν νὰ διεγείρῃ τὴν διάνοιαν ἐκείνων ποῦ ζοῦν εἰς τὴν πλάνην, καὶ μάλιστα ἀφου ἐφανέρωσε τὴν κηδεμονίαν του ἀπὸ τοὺς ἀφωσιωμένους εἰς αὐτὸν καὶ τὴν πρόνοιάν του πρὸς αὐτούς, ἀναφέρει κάποια ἀντίρρησην, προερχομένην ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εἶναι ἀσθενέστεροι εἰς τὴν πίστιν καὶ πνευματικὰ ἀνώριμοι, καὶ λέγει· «Πολλοὶ λέγουν· ποῖος θὰ μᾶς δώσῃ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ; Δέν τὰ λέγουν αὐτὰ οἱ ὀλίγοι, οἱ γνήσιοι καὶ δοκιμασμένοι καὶ ποῦ γνωρίζουν νὰ φιλοσοφοῦν, ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἀποχαυνωμένον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, τὸ ἀδιάκριτον, καὶ ποῦ εἶναι ἀπορροφημένον ἀπὸ τὴν μωρίαν. Τί σημαίνει δὲ αὐτὸ ποῦ λέγει, «Τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ»; Ὑπάρχουν ὠρισμένοι ποῦ λέγουν, ἄλλοι μὲν διὰ νὰ διαβάλλουν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἄλλοι δὲ ἐπειδὴ εἶναι ἐρασταὶ τῆς ἡδονῆς, τῆς ἀνέσεως καὶ τοῦ πλούτου, τῆς δόξης καὶ τῆς ἐξουσίας, οἱ ὅποιοι ἂν καὶ τὰ ἀγαποῦν αὐτά, ὅμως λέγουν τέτοια· ποῦ εἶναι τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ; Ἐγὼ ζῶ μέσα εἰς τὴν φτώχειαν, καὶ τὴν ἀρρώστιαν, τὴν ταλαιπωρίαν καὶ εἰς τὰ πῶς χειρότερα κακὰ καὶ τὰς δοκιμασίας καὶ τὰς συκοφαντίας, ἐνῶ ἄλλος ἀπολαμβάνει εὐημερίαν, καλοπέρασιν καὶ ἐξουσίαν καὶ δόξαν καὶ πλοῦτον. Καὶ αὐτοὶ μὲν ζητοῦν αὐτὰ μόνον τὰ ἀγαθὰ, παραβλέπον-

παραιρέχοντες, ἀρετὴν λέγω καὶ φιλοσοφίαν, οἱ δέ, ὅπερ
 ἔφθην εἰπών, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν ἐντεῦθεν διαβάλλουσι,
 λέγοντες· ποῦ ἢ τοῦ Θεοῦ πρόνοια, τοσαύτης συγχύσεως
 ἐν τῷ βίῳ γινομένης, καὶ τῶν πλειόνων ἐν πτωχείᾳ καὶ
 5 πενίᾳ καὶ τοῖς ἐσχάτοις ὄντων κακοῖς; τί τεκμήριον αὐτοῦ
 τῆς κηδεμονίας;

Ταῦτόν γάρ ποιοῦσιν οἱ ταῦτα λέγοντες, ὅσπερ ἂν εἴ
 τις ἐν σιαθερᾷ μεσημβρία καὶ καθαρᾷ τὸν ἥλιον ἰδεῖν ἐπιζη-
 τοίη, καὶ ἀμφιβάλλοι περὶ τοῦ φωτός. Ὅπερ δεικνὺς ὁ προ-
 10 φήτης, καὶ ταχίστην ἐπάγων τὴν λύσιν, ἔλεγεν· «Ἐσημειώθη
 ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε». Οὐκ εἶπεν, ἔ-
 φάνη, οὐκ εἶπεν, ἔλαμπεν, ἀλλ', «Ἐσημειώθη», δηλῶν ὅτι
 ὅσπερ τὸ ἐν μειώλω σεσημειωμένον πᾶσι κατάδηλόν ἐστι,
 καὶ οὐκ ἔστιν οὐδένα αὐτὸ λαθεῖν, οὐδὲ ὄφιν φωτὸς γέμουσαν
 15 καὶ ἀφιεῖσαν ἀκίνας δύναται τις ἀγνοῆσαι, οὕτω, φησὶν, οὐδὲ
 τὴν πρόνοιαν τὴν σῆν. Ὅσπερ γὰρ φῶς σεσημειωμένον, τουτέ-
 στιν, ἐντυπωμένον καὶ ἐγκεχαραγμένον ἐν προσώπῳ, πᾶ-
 σὶν ἐστι κατάδηλον, οὕτω καὶ ἡ πρόνοια τῆς φιλανθρωπίας
 τῆς σῆς. Φῶς γὰρ ἐνταῦθα τὴν ἀντίληψίν φησι, τὴν κηδεμο-
 20 νίαν, τὴν συμμαχίαν, τὴν πρόνοιαν. Εἶτα ἀποφηνάμενος τοῦ-
 το, καὶ ἀπόδειξιν ἐπάγει. Ποίαν δὴ ταύτην; «Ἔδωκας εὐ-
 φροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου». Διαβαλὼν τὸ ἀλόγιστον πλῆ-
 θος, ἀπὸ τῶν νοῦν ἔχόντων ὑγαινόντων τὴν ἀπόδειξιν ποι-
 εῖται τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, καὶ φησιν, «Ἔδωκας εὐφροσύ-
 25 νην εἰς τὴν καρδίαν μου»· τουτέστι, φιλοσοφεῖν με ἐπαίδευσας,
 ὑπερορᾶν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, εἰδέναι τὰ ἀληθῆ καὶ
 μέγιστα χρησιαῖς ἐμειώρησας ἐλπίσι, πρὸς τὴν μέλλουσαν

τες τὰ πραγματικά ἀγαθὰ, ἐννοῶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐσεβῆ ζωὴν, οἱ δέ, ὅπως προανέφερα, καὶ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ διαβάλλουν μὲ αὐτό, λέγοντες· ποῦ εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, τὴν στιγμὴν ποῦ ἐπικρατεῖ εἰς τὴν ζωὴν τέτοια σύγχυσις καὶ οἱ περισσότεροι ζοῦν μέσα εἰς τὴν φτώχειαν, εἰς τὴν ἀνέχειαν καὶ τὰ πιὸ φοβερὰ κακά; ποῖα εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς φροντίδος του;

Καὶ πράγματι αὐτοὶ ποῦ λέγουν αὐτὰ κάμνουν τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνον ποῦ, ἀκριβῶς τὸ καταμεσήμερον καὶ ἐνῶ ὁ οὐρανὸς εἶναι κατακάθαρος, ζητεῖ νὰ ἴδῃ τὸν ἥλιον καὶ ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ φωτός. Αὐτὸ ἀκριβῶς θέλων νὰ δείξῃ ὁ προφήτης καὶ προσθέτων πέρα πολὺ σύντομον λύσιν, ἔλεγεν· «Εἰς ἡμᾶς ἐνετυπώθη βαθειὰ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε». Δὲν εἶπεν, ἔφάνη, δὲν εἶπεν, ἔλαμψεν, ἀλλ' «Ἐσημειώθη», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸ ποῦ εἶναι τυπωμένον εἰς τὸ μέτωπον εἶναι ὀλοφάνερον εἰς ὅλους καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν κανενός, καὶ οὔτε ἠμπορεῖ κανεὶς ν' ἀγνοήσῃ πρόσωπον ὀλοφώτεινον καὶ ποῦ ἀκτινοβολεῖ, ἔτσι, λέγει, δὲν εἶναι δυνατόν οὔτε τὴν ἰδικὴν σου πρόνοιαν ν' ἀγνοήσῃ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σημειωμένον φῶς, δηλαδὴ τὸ τυπωμένον καὶ χαραγμένον εἰς πρόσωπον, εἶναι ὀλοφάνερον εἰς ὅλους, ἔτσι καὶ ἡ πρόνοια τῆς ἰδικῆς σου φιλανθρωπίας. Καθ' ὅσον ἐδῶ φῶς ὀνομάζει τὴν ἀντίληψιν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν συμμαχίαν, τὴν πρόνοιαν. Εἰς τὴν συνέχειαν ἀφοῦ ἀνέφερον αὐτό, προσθέτει καὶ ἀπόδειξιν. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὕτη; «Ἐγέμισες τὴν καρδίαν μου ἀπὸ εὐφροσύνης». Ἄφοῦ κατηγορήσῃ τὸ ἀπερίσκεπτον πλῆθος παρουσιάζει τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἔχουν νοῦν καὶ σκέπονται ὑγιῶς, καὶ λέγει· «Ἐγέμισες τὴν καρδίαν μου μὲ εὐφροσύνην»· δηλαδὴ μὲ ἐδίδαξες νὰ ζῶ μὲ εὐσέβειαν, νὰ περιφρονῶ τὰ κοσμικὰ πράγματα, νὰ γνωρίζω τὰ ἀληθινὰ καὶ αἰώνια· μὲ ἐσήκωσες εἰς τὰ ὕψη μὲ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας, μὲ ὠδήγησες πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν· πρὶν

ζωὴν ἐχειρωγώγησας· πρὸ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἀγαθῶν ἀνεπιέρωσας. Καλῶς οὕτως εἶπεν.

9. Εἰ γὰρ κληρονομεῖν τις μέλλων χρήματα ἢ καὶ εἰς ἀρχὴν ἵέναι μεγίστην, οὐ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπολαύσεως
 5 μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς πείρας ὀρθοῦνται τῇ προσδοκίᾳ, πάντα τὸν χρόνον τρυφῶν ὑπὸ τῆς ἐλπίδος, ἐννόησον οἶον εἰκὸς εἶναι τὸν τὴν βασιλείαν προσδοκῶντα ζῶσαν καὶ ἀθάνατον, καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ἃ οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οἶσ ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἠρέβη. Λιὰ τοῦτο φησιν
 10 «Ἐδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου». Ὅπερ μεγίστης προνοίας ἦν, τότε ἐτοιμάσαι ἐκεῖνα καὶ εὐτιρεπίσαι. Εἰ δὲ οἱ παχύτεροι, καὶ σὰρξ ὄντες, καὶ τῇ γῆ προσηλωμένοι, τούτοις οὐ προσέχουσιν, οὐ παρὰ τὸν ὑποσχόμενον, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐκείνων ἀγνωμοσύνην ἢ ταραχὴ καὶ ὁ θόρυβος γίνεται. Καὶ
 15 οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, «Ἐδωκας εὐφροσύνην», ἀλλ', «Εἰς τὴν καρδίαν μου», δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐν τοῖς ἔξωθεν ἢ εὐφροσύνη, οὔτε ἐν ἀνδραπόδοις, οὔτε ἐν χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ, οὐκ ἐν ἱματίοις, οὐκ ἐν τραπέζῃ πληθούσῃ, οὔτε ἐν δυναστείας μεγέθει, οὔτε ἐν οἰκίας μέτρῳ. Αὕτη γὰρ ἡ εὐφροσύνη οὐ καρδίας, ἀλλ'
 20 ὀφθαλμῶν μόνων. Πολλοὶ γοῦν τῶν ταῦτα κεκτημένων ἀδίωτον τὸν βίον εἶναι νομίζουσι, καὶ κάμνον ἀθυμίας ἐν τῇ ψυχῇ περιφέρουσιν, ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν φροντίδων περιαντιλούμενοι, καὶ τοῖς συνεχέσι πιεζόμενοι φόβοις. Ἄλλ' ἐμοί, φησίν, οὐκ ἐν τούτοις ἡ εὐφροσύνη, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ τῇ νοεῶν,
 25 ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἀσωμάτῳ, καὶ τὰ ἀσώματα φανταζομένην.

Ὅστις εἰ τὰ παρόντα σε εὐφραίνει, καὶ ἀπὸ τούτων τὴν

ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν μὲ ἐνεθάρρυνες μὲ τὴν ἀναμονὴν τῶν ἀγαθῶν. Ὅρθά λοιπὸν ὠμίλησεν ἔτσι.

9. Πράγματι, ἐὰν ὅταν πρόκειται νὰ κληρονομήσῃ κανεὶς χρήματα ἢ καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς πάρα πολὺ μεγάλην τιμητικὴν θέσιν, ὄχι μόνον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπολαύσεως, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπολαύσῃ αὐτὰ, περνᾷ στιγμὰς εὐτυχίας μὲ τὴν προσδοκίαν, τρεφόμενος ὅλον τὸν χρόνον μὲ τὴν ἐλπίδα, σκέψου πόσῃν χαρὰν, φυσικὸν εἶναι, νὰ δοκιμάζῃ ἐκεῖνος ποὺ ἀναμένει τὴν ζωντανὴν καὶ ἀθάνατον βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ποὺ οὔτε ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου εἶδεν, οὔτε αὐτὶ ἤκουσεν, οὔτε νοῦς ἀνθρώπου ἐσκέφθη³⁷. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐγέμισες τὴν καρδίαν μου μὲ εὐφροσύνην». Πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ δεῖγμα τῆς τόσον μεγάλης προνοίας του, τὸ νὰ ἐτοιμάσῃ δηλαδὴ ἐκεῖνα καὶ νὰ τὰ τακτοποιήσῃ ὅπως πρέπει. Ἐὰν ὅμως οἱ πνευματικὰ ἀνώριμοι, οἱ σαρκικοὶ καὶ οἱ προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν δὲν προσέχουν αὐτὰ, ἢ ταραχὴ καὶ ἢ ἀνησυχία των δὲν ὀφείλεται εἰς ἐκεῖνον ποὺ ὑπόσχεται αὐτὰ, ἀλλ' εἰς τὴν ἀγνωμοσύνην ἐκείνων. Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «ἐχάρισες εὐφροσύνην», ἀλλ' «εἰς τὴν καρδίαν μου», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ εὐφροσύνη δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα, οὔτε εἰς τὰ δουλοπρεπῆ, οὔτε εἰς τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, οὔτε εἰς τὰ ἐνδύματα, οὔτε εἰς τὴν γεμάτην τράπεζαν, οὔτε εἰς τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας, οὔτε εἰς τὴν ὠραίαν οἰκίαν. Διότι αὐτὴ ἡ εὐφροσύνη δὲν εἶναι τῆς καρδίας, ἀλλὰ μόνον τῶν ὀφθαλμῶν. Πράγματι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν αὐτὰ, θεωροῦν τὸν βίον ἀβίωτον καὶ ἔχουν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν των καμίνι λύπης, καταστρέφονται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν φροντίδων καὶ καταπιέζονται ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς φόβους. Ἄλλ' ἡ ἰδικὴ μου, λέγει, εὐφροσύνη δὲν εὐρίσκεται εἰς αὐτὰ, ἀλλὰ εἰς τὴν νοερὰν καρδίαν, εἰς τὴν ἄυλον σκέψιν ποὺ σκέπτεται τὰ πνευματικὰ.

Ὡστε, ἐὰν σὲ εὐφραίνουν τὰ παρόντα πράγματα καὶ

πρόνοιαν μανθάνεις τοῦ Θεοῦ, πολλῶ μᾶλλον ἀπὸ τῶν μελ-
 λόντων καταμάνθανε, ὅσῳ καὶ ἀμείνω ἐκεῖνα, καὶ μονιμώτερα,
 καὶ ἀναφαίρετα. Εἰ γὰρ τὸ ἐν πλούτῳ σε εἶναι καὶ εὐημερία
 πείθει εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, πολλῶ μᾶλλον τό ἐν οὐ-
5 ρανῶ πλουτεῖν εἰς ταύτην σε ἐναγέτω τὴν πειθῶ. Εἰ δὲ λέ-
 γοις, καὶ τίνος ἕνεκεν ἐν ἐλπίσι ταῦτα ἀπόκειται καὶ ἔστιν
 ἀφανῆ; ἐκεῖνο ἂν εἶποιμι, ὅτι μάλιστα μὲν ἡμεῖς οἱ πιστοὶ
 τῶν φανερῶν τούτων φανερώτερα εἶναι νομίζομεν τὰ ἐν ἐλ-
 πίσι τοιαύτη γὰρ τῆς πίστεως ἢ πληροφοροῦσα. Εἰ δὲ λέγοις
10 πάλιν, τίμος ἕνεκεν ἐνταῦθα οὐκ ἀπολαμβάνομεν τὰς ἀμοιβάς;
 ἐκεῖνο ἂν εἶποιμι, ὅτι οὗτος μὲν ὁ τῶν σκαμμάτων καιρὸς καὶ
 τῶν ἀγώνων, ἐκεῖνος δὲ τῶν σιεφάνων καὶ τῶν βραβείων.
 Καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας ἔργον ἐγένετο, τὸ τοὺς
 μὲν πόνους καὶ τοὺς ἰδρωῶτας τῷ βραχεῖ τούτῳ καὶ ἐπικῆρῳ
15 συγκληροῦσαι θίῳ, τὰ δὲ βραβεῖα καὶ τοὺς σιεφάνους τῷ ἀ-
 θανάτῳ καὶ ἀγήρῳ παρεκτεῖναι αἰῶνι. Ἄλλως δὲ ἤντικα μὲν
 ἀσθενέστερον οἱ πολλοὶ διέκειντο, καὶ τὰ αἰσθητὰ ταῦτα ἔδω-
 κεν αὐτοῖς ἀγαθὰ. Τῶν γοῦν Ἰουδαίων τὸν δῆμον διὰ τοιαύ-
 τῆς ἤγε πολιτείας. Καὶ γὰρ πλοῦτος αὐτοῖς ἐπέρρει, καὶ πρὸς
20 γῆρας ἐξετείνετο ἢ ζωὴ, καὶ πᾶν νόσημα ἐκποδῶν ἦν καὶ
 πολεμίων ἀναίρεσις, καὶ εἰρήνη βαθεῖα, καὶ τρόπαια καὶ νῆ-
 και, καὶ εὐπαιδία καὶ πολυπαιδία πειθομένοις τῷ Θεῷ, καὶ
 πάντα τὰ τοιαῦτα προσῆν. Ἐπειδὴ δὲ παρεγένετο ὁ Κύριος
 ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, εἰς τὸν οὐρανὸν ἡμᾶς καλῶν, καὶ τῶν
25 ἐνταῦθα πείθων καταφρονεῖν, καὶ τὸν ἐκείνων ἔρωτα ἐναπο-
 τιθέμενος, καὶ ἀποσχίζων ἡμᾶς τῶν βιωτικῶν, εἰκότως ταῦτα
 συνέσιαται, ἐν δὲ ἐκείνοις ἄπας ὁ πλοῦτος, ὡς τελείων ἢ-

μαθαίνης ἀπὸ αὐτὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, μάθε πολὺ καλύτερα αὐτὴν ἀπὸ τὰ μελλοντικά, ποὺ εἶναι πολὺ πιοῦ ἀνώτερα, καὶ μονιμώτερα καὶ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἀφαιρέσῃ. Διότι, ἐὰν τὸ νὰ ζῆς μέσα εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐημερίαν σὲ πείθουν ὅτι αὐτὰ ὀφείλονται εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, πολὺ περισσότερον ἄς σὲ ὀδηγῇ εἰς αὐτὴν τὴν πεποίθησιν ἢ ἀπόκτησις τοῦ οὐρανοῦ πλοῦτου. Ἐὰν ὅμως ἤθελες εἰπεῖ καὶ διὰ ποῖον λόγον αὐτὰ εἶναι πράγματα ἐλπιζόμενα καὶ δὲν φαίνονται; Ἐκεῖνο θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ, ὅτι ἡμεῖς οἱ πιστοὶ θεωροῦμεν ἀπὸ αὐτὰ τὰ φανερά πολὺ πιοῦ φανερά τὰ ἐλπιζόμενα· διότι τέτοια εἶναι ἡ πληροφορία τῆς πίστεως. Ἐὰν δὲ πάλιν ἤθελες εἰπεῖ, διατί δὲν ἀπολαμβάνομεν ἐδῶ τὰς ἀμοιβάς, ἐκεῖνο θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ, ὅτι αὐτὸς μὲν εἶναι ὁ καιρὸς τῶν σκαμμάτων καὶ τῶν ἀγώνων, ἐκεῖνος δὲ τῶν στεφάνων καὶ τῶν βραβείων. Καὶ αὐτὸ δὲ ὑπῆρξεν ἔργον τῆς κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ ἐνώσῃ δηλαδὴ μὲ τὴν σύντομον αὐτὴν καὶ πρόσκαιρον ζωὴν τοὺς πόνους καὶ τοὺς ἰδρώτας, τὰ δὲ βραβεῖα καὶ τοὺς στεφάνους τὰ ἄφησε διὰ τὸν ἀθάνατον καὶ ἄφθαρτον αἰῶνα. "Ἄλλωστε δὲ καὶ ὅταν οἱ πολλοὶ ἀντεμετώπιζον ἀδυναμίαν, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καὶ αὐτὰ τὰ αἰσθητά. Τὸν Ἰουδαϊκὸν δηλαδὴ λαὸν τὸν καθωδήγει μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ζωῆς. Καθ' ὅσον ὁ πλοῦτος ἔρρεεν εἰς αὐτοὺς, ἡ ζωὴ ἔφθανεν εἰς βαθιὰ γεράματα, καὶ ὅποιο δῆποτε νόσημα ἔλλειπεν ἀπὸ αὐτούς· καὶ ὅταν ἔμεναν ὑπάκουοι εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἐχθροὺς των ἐνικοῦσαν καὶ εἰρήνην βαθεῖα ὑπῆρχε καὶ τρόπαια καὶ νῖκαι καὶ πολλὰ καὶ καλὰ παιδιὰ καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. "Ὅταν δὲ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καλῶν ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ πείθων νὰ περιφρονοῦμεν τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ ἐμβάλλων μέσα μας τὸν ἔρωτα δι' ἐκεῖνα καὶ ἀπομακρύνων ἡμᾶς ἀπὸ τὰ βιωτικὰ πράγματα, πολὺ εὐλόγα αὐτὰ εἶχαν ἀνασταλῆ καὶ ὅλος ὁ πλοῦτος περιωρίσθη εἰς ἐκεῖνα, ἐπειδὴ ἐγίναμεν τέλειοι πνευματικά.

- μῶν γενομένων. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν παιδίων, τοῖς μὲν μικρο-
 τέροις ἔτι τοιαῦτα οἱ πατέρες παρέχουσιν, ὑποδήματα καὶ ἱμά-
 τια καὶ χρυσία καὶ φέλλια, ἐπειδὴν δὲ αὐξηθῶσι, ταῦτα ἀφε-
 λόντες αὐτῶν, ἕτερα μείζονα διδῶσι, τὴν ἐπὶ τοῦ θήματος
 5 εὐδοκίμησιν, τὴν ἐν τῇ πόλει λαμπρότητα, τὴν ἐν ταῖς βασι-
 λικαῖς ἀνλαῖς παρορησίαν, ἀρχῆς καὶ δυναστείας, πάσης αὐ-
 τοῦς ἀπάγοντες τῆς παιδικῆς φιλοτιμίας. Οὕτω δὴ καὶ ὁ Θε-
 ὸς ἐποίησε τῶν μικρῶν ἐκείνων καὶ παιδικῶν ἡμᾶς ἀπάγων,
 τὰ ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἐπηγγείλατο.
- 10 Οὐκοῦν μὴ πρὸς ταῦτα ἐπιόησο τὰ ρέοντα καὶ παραιρέχον-
 τα, μηδὲ μικροψύγει. Οὐδὲ τούτων ἄμοιρόν σε ἀφήκεν. Ἐπει-
 δὴ γὰρ τοῖς σάρκα περικειμένους, καὶ σῶματι συστρεφομέ-
 νους, οὐδὲ τούτων ἐκτὸς εἶναι ἔδει, καὶ ταῦτα πλουσίως ἡμῖν
 χορηγεῖ. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης κινήσας τῆς προνοίας
 15 ἐκεῖνο τὸ εἶδος τὸ ἱψηλὸν καὶ φιλόσοφον, καὶ εἰπὼν, «Ἐδω-
 κας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου», ἐπάγει καὶ τοῦτο, λέ-
 γων «Ἀπὸ καρποῦ σίτου, καὶ οἴνου, καὶ ἔλαιου αὐτῶν ἐπλη-
 θύνθησαν». Τοῦτο δὲ εἰπὼν οὐ μικρὸν μέρος αὐτοῦ τῆς προ-
 νοίας ἐντιεῦθεν κινεῖ, τῆς ἐν τοῖς ὄρωμένοις φαινομένης.
- 20 Ὅτιαν γὰρ εἶπη, σῖτον, καὶ οἶνον, καὶ ἔλαιον, καὶ τὴν ἐν τού-
 τοις ἀφθονίαν, καὶ ὑειοὺς λέγει, καὶ ὠρῶν εὐκρασίαν, καὶ γῆς
 λαγόνας, καὶ ὠδίνας, καὶ τόκον, καὶ ἀέρος χύσιν, καὶ ἡλίου
 δρόμον, καὶ σελήνης περιόδους, καὶ ἄστρων χορείαν, καὶ θέ-
 ρος, καὶ χειμῶνα, καὶ μετόπωρον, καὶ ἔαρ, καὶ γεωργικὴν τέ-
 25 χνην, καὶ ὀργάνων ἐπιτηδειότητα, καὶ ἐτέρων τεχνῶν ἑσμὸν.
- Ἄν μὴ γὰρ ταῦτα ἅπαντα συνδράμη, οὐχ οἶον τε τοὺς καρποὺς

Διότι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν παιδιῶν, εἰς ἐκεῖνα μὲν ποὺ εἶναι πολὺ μικρὰ ἀκόμη οἱ πατέρες παρέχουν τέτοια πράγματα, ὅπως ὑποδήματα, ἐνδύματα, χρυσαφικὰ καὶ στολίδια, ὅταν δὲ μεγαλώσουν, ἀφοῦ ἀφαιρέσουν αὐτὰ ἀπὸ αὐτά, τὰ δίδουν ἄλλα μεγαλύτερα, φροντίζουν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν των εἰς τὴν ρητορικὴν τέχνην, διὰ τὴν κατάληψιν λαμπρᾶς θέσεως εἰς τὴν πόλιν, διὰ τὴν μὲ παρρησίαν εἴσοδόν των εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἀξιωματῶν καὶ ἐξουσίας, ἀπομακρύνοντες ἔτσι αὐτὰ ἀπὸ κάθε παιδικὴν φιλοδοξίαν. Ἔτσι λοιπὸν ἔκαμε καὶ ὁ Θεός· ἀφοῦ μᾶς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μικρὰ καὶ παιδικά, μᾶς ὑπεσχέθη τὰ οὐράνια.

Μὴ συγκινηῆσαι λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔρχονται καὶ φεύγουν καὶ χάνονται, οὔτε νὰ ὀλιγοψυχῆς. Οὔτε καὶ εἰς αὐτὰ σὲ ἄφησεν ἀμέτοχον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ περιβάλλονται ἀπὸ τὴν σάρκα καὶ συσχετίζονται μὲ τὸ σῶμα, ἔπρεπεν οὔτε ἀπὸ αὐτὰ νὰ εἶναι ἔξω, μᾶς τὰ χορηγεῖ καὶ αὐτὰ πλουσίως. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης ἀφοῦ ἔκαμε λόγον δι' ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς προνοίας τὸ ὑψηλὸν καὶ γεμᾶτον ἀπὸ φιλοσοφικότητα, καὶ εἶπεν, «Ἐγέμισες μὲ εὐφροσύνην τὴν καρδίαν μου», προσθέτει καὶ αὐτό, λέγων· «Αὐτοὶ εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ καρπὸν σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου». Μὲ τὸ νὰ εἴπῃ δὲ αὐτὸ παρουσιάζει ἓνα ὄχι μικρὸν μέρος τῆς προνοίας του, ποὺ φαίνεται ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ὀρατὰ πράγματα. Διότι ὅταν λέγῃ, σῖτον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ τὴν ἀφθονίαν αὐτῶν, ἐννοεῖ καὶ τὰς βροχὰς καὶ τὰς καταλλήλους καιρικὰς συνθήκας καὶ τὴν μήτραν τῆς γῆς καὶ τοὺς πόνους τῆς καὶ τὰ γεννήματά τῆς καὶ τὰ ρεύματα τοῦ ἀέρος καὶ τὸν δρόμον τοῦ ἡλίου καὶ τὰς περιόδους τῆς σελήνης καὶ τὴν χορείαν τῶν ἄστρον καὶ τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ φθινόπωρον καὶ τὴν ἀνοιξιν καὶ τὴν γεωργικὴν τέχνην καὶ τὴν χρησιμότητα τῶν ὀργάνων καὶ τὸ πλῆθος ἄλλων τεχνῶν. Διότι, ἐὰν ὅλα αὐτὰ δὲν βοηθήσουν, δὲν εἶναι δυνατόν οἱ καρποὶ νὰ μεγα-

τελεσοφορηθῆναι, οὔτε εἰς ἀκμὴν ἔλθεῖν. "Όταν οὖν εἶπῃ οἶνον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον, δίδωσι τῷ σοφῷ ἀφορμὴν καὶ ἀπὸ μέρους τὸ πᾶν νοεῖν, πέλαγος ἀναπειάσας τῆς ἐν τοῖς αἰσθητοῖς φαινομένης τοῦ Θεοῦ προνοίας.

5 10. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δημηγορῶν πού, καὶ περὶ τῆς προνοίας αὐτοῦ διαλεγόμενος, ἐντεῦθεν ἐκίνει τὸν λόγον, λέγων «Διδούς ὑειούς καὶ καιρούς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν». Ἐπειδὴ δὲ ἀπερριπτός ἐστιν ὁ προφήτης, παρεῖς ἅπαντα τὰ ἄλλα εἶπεῖν, ὁπώ-
 10 ρας, ἀκορόδονα, γένη φυτῶν, γένη σπερμάτων, γένη βοτανῶν, λειμώνων ἀγαθῶν, παραδείσων, καὶ ὅσα ἄλλα ἐστί, τὰ συνεκτικὰ τίθησι, τὰ καὶ πρὸς τὴν ζωὴν ἡμῶν ἀναγκαῖα, ἀπὸ τούτων κάκεῖνα ποιῶν καιάδηλα. "Απερ οὐδὲ ἀπλῶς ἡμῶν δίδωσιν, ἀλλὰ μετὰ πλήθους, καὶ καιρῷ ἑκαστον ἐνιαυτόν. Εἰ δέ ποτε καὶ
 15 οἰσιέλλει, καὶ ἐν τούτῳ πάλιν τὴν πρόνοιαν ἑαυτοῦ δείκνυσιν, ἀφυπνίζων τὴν ραθυμίαν τῶν πολλῶν, καὶ διεγείρων αὐτούς πρὸς τὸ ἐπιζητῆσαι παρ' αὐτοῦ ταῦτα τὰ ἀγαθὰ. Εἰ δέ τινες λέγοιεν, ὅτι οὐ τοῦ Θεοῦ τὸ δίδόναι ὑειόν, ἀλλὰ τῶν εἰδώλων, ἐρώμεθα αὐτούς, πόθεν τοῦτο δῆλον; "Ότι οἱ ποιηταί, φησίν,
 20 εἰρήκασι, ὅτι Ζεὺς ἐστιν ὁ ὕων. Ἄλλ' οὗτοι αὐτοὶ εἰρήκασι, ὅτι καὶ μοιχός ἐσσι, καὶ παίδων φθορεύς, καὶ παιραλοίας, καὶ ἕτερα τούτων οὐκ ἐλάττονα ἐγκλήματα. Ἄλλ' οὐκ ἔσσι, φησίν, ἀληθῆ. Οὐκοῦν οὐδὲ τὸ ὕειν. Εἰ γὰρ τοῦτο δέχη, κάκεῖνά σε ἀνάγκη δέξασθαι εἰ δὲ ἐκεῖνα ἐκβάλλεις, καὶ τοῦτο
 25 μετ' ἐκείνων. Ἡμεῖς γὰρ ἐπειδὴν παρεχόμεθα μάρτυρας τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, πάντα τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα περὶ αὐτοῦ, δεχόμεθα. Οὐκοῦν ἀνάγκη σε καὶ μοιχὸν αὐτὸν καιαδέξα-

λώσουν καὶ νὰ ὠριμάσουν. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ σῖτον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον, δίδει εἰς τὸν σοφὸν ἀφορμὴν ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρους νὰ κατανοῇ τὸ πᾶν, ἀπλώνων ἐμπρὸς τοῦ τὸ πέλαγος τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ ποῦ φανερῶνεται εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα.

10. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος κηρύσσει κάπου καὶ ὁμιλῶν περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ ἐδῶ ἤρχιζε τὸν λόγον του, λέγων· «Δίδων βροχὴν καὶ καρποφόρους ἐποχὰς καὶ γεμίζων τὰς καρδίας μας μὲ τροφήν καὶ εὐφροσύνην»³⁴. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ προφήτης εἶναι ἀπλοϊκός, ἀφοῦ παρέλειψε ν' ἀναφέρῃ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὀπωρικά, τὰ ὀπωροφόρα δένδρα, τὰ εἶδη τῶν φυτῶν, τὰ εἶδη τῶν σπερμάτων, τὰ εἶδη τῶν χόρτων, τῶν λειβαδιῶν, τῶν λουλουδιῶν, τῶν κήπων καὶ ὅσα ἄλλα ὑπάρχουν, ἀναφέρει ἐκεῖνα ποῦ περικλείουν τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν μας καὶ ἀπὸ αὐτὰ κάμνει καὶ ἐκεῖνα φανερά. Ὅλα αὐτὰ ὄχι μόνον ἀπλῶς μᾶς τὰ δίδει, ἀλλὰ μὲ ἀφθονίαν καὶ κάθε χρόνον. Ἐὰν δὲ κάποτε τὰ περιορίζῃ καὶ μὲ αὐτὸ πάλιν δείχνει τὴν πρόνοιάν του, ἀφυπνίζων τὴν ἀδιαφορίαν τῶν πολλῶν καὶ διεγείρων αὐτοὺς νὰ ζητήσουν ἀπὸ αὐτὸν αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ. Ἐὰν δὲ μερικοὶ ἤθελον εἰπεῖ, ὅτι δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ τὸ νὰ δίδῃ τὴν βροχὴν, ἀλλὰ τῶν εἰδώλων, θὰ ἐρωτήσωμεν αὐτούς, ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτὸ φανερόν; Διότι, λέγει, οἱ ποιηταὶ εἶπαν ὅτι ὁ Ζεὺς δίδει τὴν βροχὴν. Ἄλλ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔχουν εἰπεῖ, ὅτι καὶ μοιχός εἶναι καὶ διαφθορεὺς παιδιῶν καὶ πατροκτόνος καὶ ὑπεύθυνος πολλῶν ἄλλων, μεγαλυτέρων ἀπὸ αὐτά, ἐγκλημάτων. Ἄλλὰ, λέγει, δὲν εἶναι ἀληθινά. Τότε λοιπὸν δὲν εἶναι ἀλήθεια οὔτε καὶ τὸ ὅτι δίδει τὴν βροχὴν. Διότι, ἐὰν δέχεσαι αὐτὸ, εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ δεχθῆς καὶ ἐκεῖνα· ἐὰν ὅμως ἀπορρίπτῃς ἐκεῖνα, πρέπει καὶ αὐτὸ ν' ἀπορρίψῃς μαζὶ μὲ ἐκεῖνα. Καθ' ὅσον ἡμεῖς, ὅταν παρουσιάζωμεν μάρτυρας τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, δεχόμεθα ὅλα τὰ λεγόμενα αὐτῶν περὶ αὐτοῦ. Ἐπομένως εἶσαι ὑποχρεωμένος καὶ μοιχὸν νὰ τὸν

σθαι καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὑπὲρ αὐτῶν λεγόμενα περὶ αὐτοῦ,
καὶ ἐκ τούτου μαρτάνειν, ὅτι πόρρω θείας δυνάμεως τὰ τοι-
αῦτα ἐγκλήματα, καὶ οὐκ ἂν εἴη Θεὸς ὁ τοιοῦτος. Ἄλλ' ὁ μῦ-
θος αὐτὸς ἐαυτῷ περιπίπτει, καὶ τὸ ψεῦδος ὑφ' ἐαυτοῦ ἐλέγ-
5 χεται, καὶ μὴ βουλομένων ὑμῶν τοῦτο καταδέξασθαι, καὶ κα-
θόλου τοὺς ποιητὰς ἐκβάλλει. "Οτι δὲ ἐκβληθέντων ἐκείνων,
πάντα οἰχθήσεται τὰ ὑμέτερα, δῆλον. Καὶ γὰρ τὰ ὀνόματα αὐ-
τῶν ἐκεῖνοι εὗρήκασι, καὶ ἐπέθηκάν τ' καὶ τις τῶν παρ' ὑμῖν
φιλοσόφων εἶρηκεν. Εἰ δὲ ἀφείς ἐκείνους, ἐπὶ τὰς ἀλληγο-
10 ρίας δράμοις, ἐκεῖνό σε ἐρήσομαι τί ποτέ ἐστιν ὁ Ζεὺς; Ἡ
ζέουσα, φησὶν, οὐσία καὶ τὸ ὑπὲρ τὸν ἀέρα μέρος, καὶ δ' αἰθέ-
ρα καλοῦσι, παρὰ τὸ ζέον καὶ καῖον. Οὐκοῦν οὐκ ἔστι λογικὴ
τις οὐσία καὶ διακριτικὴ, ἀλλ' ἄλογος. "Οτι γὰρ ἡ τοῦ ἀέρος
φύσις οὔτε λόγον ἔχει, οὔτε λογισμὸν, παντί που δῆλόν ἐστι.
15 καὶ πᾶς τοῦτο οἶδε, κἂν λίθων ἀναισθητιότερός τις ἦ. "Ωστε
ἀνήρηται τέως ὁ Ζεὺς, καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ ἠφάνισται. Εἰ γὰρ
ἀήρ ἐστιν ὁ Ζεὺς, ὁ δὲ ἀήρ τοῦτό ἐστιν, ὅπερ εἰρήκαμεν, κἂν-
τεῦθεν ὁ μῦθος οἰχθήσεται. Εἰ δὲ ἀήρ, οὔτε πατήρ ἐγένειό τι-
νος, οὔτε ἔτεκέ τινα οὐσίαν, οἷαν ἀναπλάττουσι τὸν ἥλιον, ὃν
20 καὶ Ἀπόλλωνα καλοῦσι, καὶ υἱὸν αὐτοῦ λέγουσιν εἶναι οὔτε
γὰρ ἥλιος λογισμὸν τινα ἔχει, οὔτε διάνοιαν καὶ νοῦν, ἀλλὰ
καὶ αὐτὸ φυσικόν ἐστιν ἔργον, ἀγόμενον καὶ περιφερόμενον τῷ
νόμῳ, ᾧ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἔταξεν ὁ Θεός. Ἄλλως δὲ
οὐδὲ τὸ ὕειν τοῦ αἰθέρος ἐστίν, ἀλλὰ τῶν νεφελῶν δεχομένων
25 τὸ ὕδωρ ἢ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἢ τῶν ὑδάτων τῶν ὑπὲρ τὸν
οὐρανὸν ἄνωθεν φερομένων, καθάπερ οἱ προφηταὶ φασιν. Εἰ

δεχθῆς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ποῦ λέγονται ἀπὸ αὐτοῦς περὶ αὐτοῦ καὶ νὰ μαθαίνης ἀπὸ αὐτό, ὅτι τὰ παρόμοια ἐγκλήματα δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν θεϊαν δύναμιν καὶ ὅτι δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι θεὸς ἓνας τέτοιος. Ἄλλ' ὁ μῦθος αὐτὸς πίπτει ἀπὸ μόνος του καὶ τὸ ψέμα ἀποδεικνύεται ἀπὸ μόνον του, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θέλωμεν ἡμεῖς νὰ τὸ φανερώσωμεν καὶ ἀπορρίπτει ἐξ ὀλοκλήρου τοὺς ποιητάς. Τὸ ὅτι δέ, ἐὰν ἀπορριφθοῦν ἐκεῖνοι, ὅλα τὰ ἰδικὰ σας ἐξαφανίζονται, εἶναι ὀλοφάνερον. Καθ' ὅσον τὰ ὀνόματα αὐτῶν τὰ εὐρῆκαν ἐκεῖνοι καὶ τὰ ἔδωσαν εἰς αὐτοῦς, πράγμα ποῦ εἶπε καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους σας. Ἐὰν ὅμως ἀφήσης ἐκείνους καὶ καταφύγης εἰς τὰς ἀλληγορικὰς ἐρμηνείας, ἐκεῖνο θὰ σὲ ἐρωτήσω τί τέλος πάντων εἶναι ὁ Ζεὺς; Εἶναι, λέγει, ἡ θερμὴ οὐσία καὶ τὸ μέρος ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἀέρα, ποῦ τὸ ὀνομάζουν αἰθέρα, ἂν καὶ εἶναι θερμὸν καὶ καίει. Ἐπομένως δὲν εἶναι κάποια λογικὴ οὐσία καὶ διακριτικὴ, ἀλλ' εἶναι ἄλογος. Τὸ ὅτι βέβαια ἡ φύσις τοῦ ἀέρος δὲν ἔχει οὔτε λόγον οὔτε λογισμόν, εἶναι εἰς τὸν καθένα ὀλοφάνερον καὶ ὁ καθένας τὸ γνωρίζει, καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς εἶναι πιὸ ἀναίσθητος καὶ ἀπὸ τοὺς λίθους. Ὡστε ἔχει πεθάνει πλέον ὁ Ζεὺς καὶ ἐξηφανίσθη ἡ οὐσία του. Διότι, ἐὰν ὁ Ζεὺς εἶναι ἀέρας, ὁ δὲ ἀέρας εἶναι αὐτὸ ποῦ ἀνεφέραμεν, καὶ ἀπὸ ἐδῶ ὁ μῦθος ἀπορρίπτεται. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀέρας, οὔτε πατέρας ἔγινε κανενός, οὔτε ἐγέννησε κάποιαν οὐσίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀναπλάθουν τὸν ἥλιον καὶ τὸν ὁποῖον ὀνομάζουν Ἀπόλλωνα καὶ λέγουν ὅτι εἶναι υἱὸς αὐτοῦ· οὔτε ὁ ἥλιος βέβαια ἔχει κάποιον λογισμόν, οὔτε διάνοιαν καὶ νοῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι φυσικὸν φαινόμενον ποῦ λειτουργεῖ σύμφωνα μὲ τὸν νόμον ποῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὤρισεν εἰς αὐτόν ὁ Θεός. Ἄλλωστε δὲ οὔτε ἡ βροχὴ εἶναι ἔργον τοῦ αἰθέρος, ἀλλὰ τῶν νεφελῶν, ποῦ δέχονται τὸ ὕδωρ εἴτε ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἴτε ἀπὸ τὰ ὕδατα ποῦ ὑπάρχουν καὶ κινουῦνται ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὅπως ἀκριβῶς λέγουν

δὲ ἀπιστεῖς τοῖς προφήταις, σημεῖα φανερὰ καὶ δῆλα παρε-
 χόμεθα, ἃ μάλιστα δείκνυσιν αὐτοὺς θεοπνεύστους γενομένους,
 καὶ οὐδὲν οἴκοθεν διαλεχθέντας ἡμῖν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς θείας ἐ-
 κείνης καὶ ὑπερουρανίου χάριτος ἐμπνευσθέντας. Πάντα γὰρ
 5 τὰ ὑπ' αὐτῶν εἰρημένα τέλος ἔχει καὶ πάντα πρὸς τὴν τῶν
 πραγμάτων ἀλήθειαν ἐξέβη, ἅν τε τὰ παλαιά, ἅν τε τὰ καινὰ
 βούλει μετὰ χειρὶ ζειν. Τὰ τε γὰρ περὶ Ἰουδαίων εἰρημένα
 τοῖς προφήταις ἅπαντα τέλος ἔλαβεν, ὧν καὶ ἡ ἔκθρασις ἅπασι
 δῆλη γέγονε· τὰ τε περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Καινῇ, ἃ μάλιστα
 10 δείκνυσιν θεῖαν ἐκατέραν οὖσαν τὴν Γραφήν. Εἰ δὲ θεία,
 καὶ τὰ ἐν αὐτῇ περὶ Θεοῦ εἰρημένα ἀληθῆ πάντα.

Μὴ τοίνυν ἀμφίβαλλε περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, ἀλλὰ
 θαύμαζε αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν, ὅτι καίτοι πονηρῶν ὄντων καὶ
 ἀγαθῶν, τὴν οἰκουμένην καὶ τὸν ἥλιον πᾶσιν ἀνῆκε, καὶ τοὺς
 15 ὑειτοὺς δίδωσιν. Εἰ δέ τις ἀφίησιν εἶναι ἐν πτωχείᾳ καὶ
 πενίᾳ, διορθῶν αὐτῶν τὴν ψυχὴν ἀφίησι, φιλοσοφωτέραν τὴν
 γνώμην ἐργαζόμενος. Ἵσπε γὰρ, ἴσπε σαφῶς, ὅτι ὁ μὲν πλοῦ-
 τος τοῖς μὴ προσέχουσι πονηρίας ἐστὶν ὑπηρέτης, ἡ δὲ πενία
 φιλοσοφίας ἐστὶ μήτηρ· καὶ ταῦτα δείκνυσιν καθ' ἐκάστην ἡμέ-
 20 ραν τὰ πράγματα. Πόσοι τῶν πενήτων τῶν πλουτιούτων εἰσὶ
 συνειτώτεροί τε καὶ φιλοσοφώτεροι, καὶ τὰ σώματα ὑγιεινότε-
 ροι, πενίας αὐτοῖς κατὰ τὴν σάρκα καὶ τὴν ψυχὴν διορθουμέ-
 νης; «Ἐν εἰρήρῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι καὶ ὑπνώσω. Ὅτι
 σὺ, Κύριε, κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι κατώκισάς με». Ἴδου καὶ
 25 ἄλλο προνοίας εἶδος οὐ μικρόν, τὸ εἰρήνης ἀπολαύειν τοὺς
 ἀνακειμένους Θεῷ. «Εἰρήρῃ γὰρ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου,

καὶ οἱ προφήται. Ἐὰν ὅμως δὲν πιστεύῃς τοὺς προφήτας, σοῦ δίδομεν ἀποδείξεις καθαρὰς καὶ φανεράς, ποὺ κατ' ἐξοχὴν ἀποδεικνύουν ὅτι αὐτοὶ ἦσαν θεόπνευστοι, καὶ ὅτι τίποτε δὲν εἶπαν ἀπὸ μόνοι των, ἀλλ' ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὴν θείαν ἐκείνην καὶ ὑπερϋψάνιον χάριν. Διότι ὅλα ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ αὐτοὺς ἐξεπληρώθησαν καὶ ὅλα ἐπαληθεύθησαν εἰς τὴν πρᾶξιν, εἴτε θέλεις ν' ἀναφέρῃς τὰ παλαιὰ εἴτε τὰ νέα. Καὶ πράγματι τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ τοὺς προφήτας διὰ τοὺς Ἰουδαίους ὅλα ἐξεπληρώθησαν καὶ τὸ ἀποτελεσματὶ των ὑπῆρξε φανερόν εἰς ὅλους. Καὶ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, τὰ ὅποια πρὸ πάντων φανερώνουν ὅτι ἦτο θεία ἢ κάθε μία ἀπὸ τὰς δύο Γραφάς. Ἐὰν δὲ εἶναι θεία, τότε καὶ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν εἰς αὐτὴν διὰ τὸν Θεὸν εἶναι ὅλα ἀληθῆ.

Μὴ ἀμφιβάλλῃς λοιπὸν διὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ θαύμαζε τὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ, διότι ἂν καὶ εἴμεθα κακοὶ καὶ καλοὶ, ἔδωσεν εἰς ὅλους τὴν γῆν καὶ τὸν ἥλιον καὶ εἰς ὅλους δίδει καὶ τὰς βροχάς. Ἐὰν δὲ μερικοὺς τοὺς ἀφήνει νὰ ζοῦν μέσα εἰς τὴν φτώχειαν καὶ τὴν ἀνέχειαν, τοὺς ἀφήνει διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ψυχὴν των καὶ νὰ κάμῃ πρὸ εὐσεβῆ τὴν διάθεσίν των. Διότι γνωρίζετε, γνωρίζετε πολὺ καλά, ὅτι ὁ μὲν πλοῦτος εἶναι ὑπηρέτης τῆς κακίας εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν εἶναι προσεκτικοί, ἢ δὲ φτώχεια εἶναι μητέρα τῆς εὐσεβείας· καὶ αὐτὰ τὰ δείχνουν καθημερινὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Πόσοι ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς δὲν εἶναι καὶ συνετώτεροι καὶ εὐσεβέστεροι ἀπὸ τοὺς πλουσίους καὶ ἔχουν πρὸ ὑγιῆ σώματα, ἐπειδὴ ἡ φτώχεια διορθώνει καὶ τὸ σῶμα των καὶ τὴν ψυχὴν των; «Γεμᾶτος ἀπὸ εἰρήνην θὰ κοιμηθῶ καὶ θὰ βυθισθῶ εἰς βαθὺν ὕπνον, διότι σὺ, Κύριε, ἂν καὶ εἶμαι μόνος μου, μοῦ παρέχεις τὴν προστασίαν σου, κάτω ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατοικῶ γεμᾶτος ἐλπίδα πρὸς ἐσένα». Νὰ καὶ ἓνα ἄλλο ὄχι μικρὸν εἶδος προνοίας, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἀπολαμβάνουν εἰρήνην ἐκεῖνοι ποὺ στηρίζονται εἰς τὸν Θεόν. Διότι εἰρήνη κυριαρχεῖ εἰς τὴν ψυχὴν

καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον. Οὐδὲν γὰρ οὕτως εἰρήνην
 ποιεῖν εἴωθεν, ὡς ἡ τοῦ Θεοῦ γνώσις, καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς κτη-
 σις, τὸν ἔνδοθεν τῶν παιδῶν ἐξοικίζουσα πόλεμον, καὶ οὐκ
 ἀφιεῖσα αὐτὸν πρὸς ἐαυτὸν διαστρασιάζειν τὸν ἄνθρωπον. Ὡς
5 εἶγε μὴ ταύτης ἀπολαύοι τῆς εἰρήνης, κἂν ἐν βαθυτάτῃ εἰρήνῃ
 ἢ ἔξωθεν, κἂν μηδεὶς πολέμιος αὐτὸν θάλλῃ, τῶν ὑπὸ τῆς
 οἰκουμένης πολεμουμένων πάντων ἐστὶν ἀθλιώτερος.

11. Οὐ γὰρ οὕτω Σκύθαι, οὐδὲ Θραῖκες, οὐ Σαυρομάται,
 καὶ Ἰνδοὶ καὶ Μαῦροι, καὶ ὅσα ἄγροια ἔθνη πολεμεῖν εἰώθα-
10 σιν, ὡς λογισμὸς ἀτοπώτατος ἐνδομυχοῦν τῇ ψυχῇ, καὶ ἐπιθυ-
 μία ἀκόλαστος, καὶ χρημάτων ἔρως, καὶ δυναστείας πόθος,
 καὶ τῶν δεισιπικῶν πραγμάτων ἡ προσπάθεια. Καὶ εἰκότως
 ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἔξωθεν ὁ πόλεμος, αὕτη δὲ ἔνδον ἐστὶν ἡ
 μάχη. Ὅτι δὲ τὰ ἔνδοθεν τιτιόμενα τῶν ἔξωθεν προσβαλλόν-
15 των ἐστὶ χαλεπώτερα, καὶ μᾶλλον διαφθείρειν εἴωθε, τοῦτο
 ἐπὶ πάντων ἐστὶν ἰδεῖν. Καὶ γὰρ καὶ ξύλου φύσιν σκόληξ
 ἔνδον τιτιόμενος μᾶλλον διαφθείρει, καὶ σῶματος δύναιμι καὶ
 υἰγείαν τῶν ἔξωθεν ρυομένων τὰ ἔνδοθεν βλασιάνοντα νοσή-
 ματα μείζονως λυμαίνεται καὶ πόλεις οὐχ οὕτως οἱ ἔξωθεν
20 πολέμιοι, ὡς οἱ ἐμφύλιοι καταλύουσιν· οὕτω δὴ καὶ ψυχὴν
 οὐχ οὕτω τὰ ἔξωθεν προσιόντα μηχανήματα, ὡς τὰ ἔνδοθεν
 τιτιόμενα νοσήματα λυμαίνεσθαι πέφυκεν. Ἄλλ' ἐάν τις τὸν
 φόβον τοῦ Θεοῦ ἔχων, μετὰ ἀκριθείας τοῦτον καταλύσῃ τὸν
 πόλεμον, καὶ κοιμήσῃ τὰ πάθη, καὶ τὰ θηρία τὰ ποικίλα ἐ-
25 κείνα τῶν ἀτόπων λογισμῶν ἀποπνίξας, μὴ ἐμψωλεύειν παρ-

ἐκείνων πού ἀγαποῦν τὰς ἐντολάς σου καὶ κανένα δὲν ὑπάρχει πρόσκομμα εἰς αὐτούς»³⁹. Πράγματι, τίποτε συνήθως δὲν εἰρηνεύει τόσο πολὺ τὴν ψυχὴν μας, ὅσον ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀπόκτησις τῆς ἀρετῆς, πού διώχνει ἀπὸ μέσα μας τὸν πόλεμον τῶν παθῶν καὶ δὲν ἀφήνει τὸν ἄνθρωπον νὰ συγκρούεται μὲ τὸν ἑαυτόν του. Διότι, ἐὰν δὲν ἀπολαμβάνη αὐτὴν τὴν εἰρήνην, καὶ ἂν ἀκόμη ἐξωτερικὰ ὑπάρχη βαθυτάτη εἰρήνη, καὶ ἂν ἀκόμη κανένας ἐχθρὸς δὲν τὸν πολεμῇ, εἶναι ἀθλιώτερος ἀπὸ ὅλους ἐκείνους πού πολεμοῦνται ἀπὸ τὴν οἰκουμένην.

11. Πράγματι δὲν εἶναι τόσο σκληροὶ οἱ πόλεμοι πού κάνουν οἱ Σκύθαι, οὔτε οἱ Θραῖκες, οὔτε οἱ Σαυρομάται, οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Μαῦροι καὶ ὅσα ἄλλα ἄγρια ἔθνη συνηθίζουν νὰ πολεμοῦν, ὅσον μία παράλογος σκέψις πού φωλιάζει μέσα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἐπιθυμία ἀκόλαστος καὶ ἔρως χρημάτων καὶ πόθος δι' ἐξουσίαν καὶ ἡ προσπάθεια διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων. Καὶ πολὺ εὐλογα' διότι ἐκεῖνος μὲν εἶναι ἐξωτερικὸς πόλεμος, ἐνῶ αὐτὴ ἡ μάχη εἶναι ἐσωτερικὴ. Τὸ ὅτι δὲ τὰ ὅσα γεννῶνται μέσα μας εἶναι φοβερώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού μᾶς προστάζουν ἀπὸ ἔξω καὶ μᾶς καταστρέφουν συνήθως περισσότερο, αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἴδοῦμεν παντοῦ. Καθ' ὅσον καὶ τὸ ξύλον τὸ καταστρέφει περισσότερο τὸ σκουλήκι πού γεννᾶται μέσα του, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ σώματος καὶ τὴν ὑγείαν τὴν καταστρέφουν περισσότερο τὰ νοσήματα πού βλαστάνουν μέσα μας ἀπὸ ἐκεῖνα πού προκαλοῦνται ἀπὸ ἐξωτερικὰ αἷτια' καὶ τὰς πόλεις δὲν τὰς καταστρέφουν τόσο οἱ ἐξωτερικοὶ πόλεμοι, ὅσον οἱ ἐμφύλιοι· ἔτσι λοιπόν καὶ τὴν ψυχὴν δὲν τὴν καταστρέφουν συνήθως τόσο πολὺ τὰ ἀπὸ ἔξω προσβάλλοντα αὐτὴν τεχνάσματα καὶ δόλοι, ὅσον τὰ νοσήματα πού γεννῶνται ἀπὸ μέσα. Ἄλλ' ἐὰν κανεὶς, ἔχων τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καταπαύσῃ αὐτὸν τὸν πόλεμον τελείως καὶ ἀποκοιμήσῃ τὰ πάθη, καί, ἀφοῦ καταπνίξῃ τὰ ποικίλα ἐκεῖνα θηρία τῶν παραλόγων λογι-

σκευάση, οὕτως καθαρωτάτης καὶ θαυμάτης ἀπολαύσεται εἰ-
 ρήνης. Ταύτην τὴν εἰρήνην ἐλθόν ὁ Χριστὸς ἐχαρίσαστο ταύ-
 την καὶ ὁ Παῦλος τοῖς πιστοῖς ἐπηύχετο, καθ' ἑκάστην ἐπι-
 σιολὴν λέγων· «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡ-
 5 μῶν»· ὁ γὰρ τὴν εἰρήνην ταύτην ἔχων, οὐ μόνον βάροβαρον
 καὶ πολέμιον, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸν τὸν διάβολον δέδοικεν· ἀλλὰ
 πάσης τῆς τῶν δαιμόνων φάλαγγος καταγελά, καὶ πάντων
 ἀνθρώπων ἐστὶν εὐθυμότερος, οὐ περιὰ πιεζόμενος, οὐ νόσῳ
 καὶ ἄρρωστία βαστούμενος, οὐκ ἄλλῳ τινὶ τῶν ἀνθρωπίνων
 10 τῶν ἀδοκίμως προσπιπτόντων θορυβούμενος, διὰ τὸ τὴν ψυ-
 χήν, τὴν δυναμένην ταῦτα μετὰ ἀκριθείας διαθεῖναι καὶ εὐ-
 κολίας ἀπάσης, ἐρωσμένην καὶ ὑγιαίνουσαν ἔχειν. Καὶ ἵνα
 μάθητε ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές· ἔσιω τις βάσκανος, καὶ μη-
 δεὶς αὐτῷ πολεμεῖτω· τί τὸ ὄφελος; Αὐτὸς γὰρ ἐαυτῷ πολεμεῖ,
 15 παντὸς ξίφους ὀξυτέρους καθ' ἑαυτοῦ θήγων λογισμούς, πᾶσι
 τοῖς ὀρωμένοις προσπιαίων, καὶ καθ' ἑκάστον τῶν ἐντυγγα-
 ρόντων ἀνθρώπων τιρώσκων ἑαυτόν, καὶ πρὸς οὐδένα ἠδέως
 ἔχων, ἀλλὰ κοινὸς πολεμῖος πάντας ὄρῳν. Τί οὖν ὄφελος
 τῆς ἔξωθεν εἰρήνης τούτῳ, ὅταν αὐτὸς λυσοῶν καὶ μαινόμε-
 20 νος, καὶ κοινὸς τῆς φύσεως ὢν ἐχθρός, περιέροχηται τοσοῦ-
 τον ἔνδοθεν φέρων πόλεμον, καὶ μυρία τόξα καὶ βέλη, μᾶλ-
 λον δὲ μυριοὺς θανάτους εὐχόμενος, ἢ ἰδεῖν τινα τῶν ὁμο-
 γενῶν εὐδοκιμοῦντα καὶ εὐημερίας ἀπολαύοντα; Πάλιν ἕτε-
 ρος ὑπὸ χρημάτων ἐπιθυμίας κατεχόμενος, μυριοὺς πολέμους
 25 καὶ μάχας καὶ σιάσεις εἰς τὴν ἑαυτοῦ σινάγει ψυχὴν, καὶ ἐν
 θορόβῳ καὶ ταραχῇ ὢν, οὐδὲ μικρὸν ἀναπνεῦσαι δύναται.

Ἄλλ' οὐκ ὁ τούτων ἀπηλλαγμένος τῶν παθῶν οὕτω διά-

σμῶν, τὰ κάνει νὰ μὴ φωλιάζουν μέσα του, αὐτὸς θὰ ἀπολαύσῃ πάρα πολὺ καθαρὰν καὶ πολὺ βαθεῖαν εἰρήνην. Αὐτὴν τὴν εἰρήνην μας ἐχάρισεν ὁ Χριστὸς ὅταν ἦλθεν, αὐτὴν ἠῦχετο καὶ ὁ Παῦλος εἰς τοὺς πιστοὺς καθημερινά, λέγων· «Ἄς ἔχετε τὴν χάριν καὶ τὴν εἰρήνην ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα μας»¹⁰, διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει αὐτὴν τὴν εἰρήνην, ὄχι μόνον βάρβαρον καὶ ἐχθρόν του δὲν φοβεῖται, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸν ἴδιον τὸν διάβολον, περιγελαῖ ὅλην τὴν φάλαγγα τῶν δαιμόνων καὶ εἶναι πιὸ εὐθυμος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς νὰ καταπιέζεται ἀπὸ τὴν πτώχειαν, οὔτε νὰ κάμπτεται ἀπὸ νόσον καὶ ἀρρώστιαν, οὔτε νὰ θορυβῆται ἀπὸ κάποιο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ποὺ ἀπροσδόκητα τὸν εὐρίσκουν, διότι ἔχει ψυχὴν δυνατὴν καὶ πολὺ ὑγιῆ, ποὺ ἠμπορεῖ αὐτὰ νὰ τὰ ἀντιμετωπίσῃ μὲ εὐκολίαν καὶ πολὺ ἀποτελεσματικά. Καὶ διὰ νὰ μάθετε ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπάρχει κάποιος φθονερός καὶ ὅτι δὲν τὸν πολεμεῖ κανεὶς· ποῖο τὸ ὄφελος; Διότι ὁ ἴδιος πολεμεῖ τὸν ἑαυτὸν του, θέτων μέσα του λογισμοὺς πιὸ κοπτεροὺς ἀπὸ ὁποιοδήποτε ξίφος, ἐρχόμενος εἰς συγκρουσιν μὲ ὅλα ὅσα βλέπει, πληγώνων τὸν ἑαυτὸν του μὲ ὁποιονδήποτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ συναντᾷ καὶ κανένα δὲν συμπαθεῖ, ἀλλ' ὅλους τοὺς βλέπει ὡσὰν κοινούς ἐχθρούς. Εἰς τί λοιπὸν ὠφελεῖται αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν εἰρήνην, ὅταν ὁ ἴδιος περιφέρεται ὡσὰν λυσσασμένος καὶ μανιακὸς καὶ κοινὸς ἐχθρὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἔχων μέσα του τόσον μεγάλον πόλεμον καὶ εὐχόμενος νὰ δεχθῆ ἀμέτρητα τόξα καὶ βέλη ἢ καλύτερα ἀμετρήτους θανάτους, παρὰ νὰ ἰδῆ κάποιον συνάνθρωπόν του νὰ προκόπη καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ εὐημερίας; Ἄλλος πάλιν κυριευμένος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων, συγκεντρῶν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του ἀπείρους πολέμους καὶ μάχας καὶ ἐπαναστάσεις, καὶ εὐρισκόμενος μέσα εἰς τὴν ἀνησυχίαν καὶ τὴν ταραχὴν, δὲν ἠμπορεῖ οὔτε πρὸς στιγμὴν νὰ ἡσυχάσῃ.

Ἄλλ' αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπ' αὐτὰ τὰ πά-

κείται, ἀλλ' ἐν γαλήνῳ κάθηται λιμένι, ἐντροφῶν τῇ φιλοσο-
 φία, καὶ οὐδεμίᾳ ὑπομένων ἀηδίαν τοιαύτην. Διὸ δὴ καὶ
 ταύτης ἀπολαύων τῆς προνοίας ὁ προφήτης ἔλεγεν· «Ἐν εἰ-
 ρῆνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι, καὶ ὑπνώσω», δηλῶν, ὅτι τῷ
 5 μὴ ταύτην ἔχοντι τὴν εἰρήνην οὐδὲ ὁ κοινὸς λιμὴν ἅπας ἀνέω-
 κται, ἀλλὰ καὶ οὖτις προσκέχωσται, ὁ τοῦ ὕπνου καὶ τῆς νυ-
 κτός. Τὰ γὰρ πάθη ταῦτα καὶ τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἄδειαν
 διδομένην διαφθείρει, ἑτέρα τυραννίδι χαλεπωτέρα τοῦ ὕπνου
 τὴν τυραννίδα παντελῶς παρωθούμενα. Οἱ γὰρ φθονεροὶ καὶ
 10 βύσκανοι καὶ πλεονέκται καὶ ἄρπαγες τοῦτον τὸν πόλεμον παν-
 ταχοῦ περιφέροντες, καὶ τοὺς πολεμίους ἐνδον ἔχοντες ἐγκα-
 θημένους, ὅπουπερ ἂν ἀπέλθωσι, φυγεῖν οὐ δύνανται τὴν μά-
 χην, ἀλλὰ κἂν οἴκοι μένωσι, κἂν ἐπὶ κλίνης κέωνται, νέφη
 βελῶν, καὶ θορύβους κυμάτων δισαιοτέρους, καὶ σφαγὰς καὶ
 15 κραυγὰς καὶ οἰμωγὰς καὶ ἕτερα πολλῶ τῶν ἐν τοῖς πολεμίσις
 οὐμβαινόντων χαλεπώτερα ὑπομένουσιν. Ἄλλ' οὐχ ὁ δίκαιος
 οὕτως, ἀλλὰ καὶ ἐγρηγορῶς τρυφᾷ, καὶ ἐν καιρῷ τῆς νυκτός
 μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς τὸν ὕπνον δέχεται.

Τί δέ ἐστιν, «Ἐπὶ τὸ αὐτό»; Συνηγμένος πρὸς ἑμαυτόν,
 20 φησί, συνεσιραμμένος, οὐ σχιζόμενος εἰς μυρίας φροντίδας,
 οὐδὲ τὰ τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος μεριμνῶν, οὐδὲ εἰς τὴν
 οἰκουμένην διατεμνόμενος ταῖς φροντίσιν· ἀλλὰ τὰ ἑμαυτοῦ
 λογιζόμενος, καὶ τὰ ἑμοὶ διαφέροντα, καὶ ἃ μάλιστα ἐστὶν
 ἀνθρώπῳ προσήκοντα· «Ὅτι σὺ, Κύριε, κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι

θη δὲν ζῆ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ κάθεται εἰς γαλήνιον λιμάνι, νοιώθων εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὴν εὐσεβῆ ζωὴν του καὶ δὲν νοιώθει καμμίαν τέτοιαν ἀηδίαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης, ἐπειδὴ ἀπελάμβανεν αὐτῆς τῆς προνοίας, ἔλεγεν· «Μὲ εἰρήνην θὰ κοιμηθῶ καὶ θὰ χορτάσω ὕπνον», διὰ τὴν δειξῆ, ὅτι εἰς αὐτὸν ποῦ δὲν ἔχει αὐτὴν τὴν εἰρήνην, ὅχι μόνον δὲν εἶναι τελείως ἀνοικτὸν αὐτὸ τὸ κοινὸν λιμάνι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἔχει φραχθῆ, δηλαδὴ τὸ λιμάνι τοῦ ὕπνου καὶ τῆς νυκτός. Διότι αὐτὰ τὰ πάθη καταστρέφουν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν ποῦ παρέχεται ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀπομακρύνοντα τελείως μὲ ἄλλην χειροτέραν τυραννίδα τὴν τυραννίδα τοῦ ὕπνου. Καθ' ὅσον οἱ φθονεροὶ καὶ ζηλότυποι καὶ οἱ πλεονέκται καὶ οἱ ἄρπαγες, μεταφέροντες παντοῦ αὐτὸν τὸν πόλεμον καὶ ἔχοντες ἐγκατεστημένους μέσα των τοὺς ἐχθροὺς ὅπου καὶ ἂν μεταβοῦν δὲν ἠμποροῦν ν' ἀποφύγουν τὴν μάχην, ἀλλ' εἴτε μένουν εἰς τὴν οἰκίαν των, εἴτε κοιμῶνται εἰς τὸ κρεβάτι των, ὑποφέρουν ἀπὸ σύννεφα βελῶν, καὶ ἀπὸ θορύβους πιὸ ἀγρίου καὶ ἀπὸ τὰ κύματα, ἀπὸ σφαγᾶς καὶ κραυγᾶς καὶ θρήνους καὶ πολλὰ ἄλλα χειρότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ συμβαίνουν ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἐχθροὺς. Ὅμως δὲν ζῆ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ δίκαιος, ἀλλὰ νοιώθει εὐχαρίστησιν ὅταν εἶναι ξύπνιος, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός δέχεται τὸν ὕπνον μὲ πολλὴν ἡδονήν.

Τί σημαίνει δέ, «Ἐπὶ τὸ αὐτό»; Θὰ εἶμαι, λέγει, συγκεντρωμένος εἰς τὸν ἑαυτὸν μου, θὰ ἔχω ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν μου εἰς τὸν ἑαυτὸν μου, χωρὶς νὰ διχάζωμαι ἐπὸ τὰς ἀμετρήτους φροντίδας, οὔτε νὰ φροντίζω διὰ τὰ προβλήματα τοῦ ἑνός καὶ τοῦ ἄλλου, καὶ οὔτε νὰ ξεσχίζωμαι μέσα εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὰς φροντίδας, ἀλλὰ σκεπτόμενος τὰς ὑποθέσεις μου καὶ ἐκεῖνα ποῦ μὲ ἐνδιαφέρουν καὶ μάλιστα ἐκεῖνα ποῦ πρέπουν εἰς τὸν ἄνθρωπον· «Διότι σύ, Κύριε, ἂν καὶ εἶμαι ὀλομόναχος, μοῦ παρέχεις τὴν προστασίαν σου κάτω ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατοικῶ γεμᾶ-

κατώκισάς με». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι τῆ τῶν μελλόντων ἐλπίδι καὶ τῆ προσδοκίᾳ τῆ εἰς σὲ πάντα μου τὰ πάθη κατέσειλα. Καθάπερ καὶ Παῦλός φησι «Τὸ γὰρ παρανίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρους δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, μὴ σκοποῦντων ἡμῶν τὰ βλέπομενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλέπομενα». Οὐ γὰρ ἐστὶν οὐδὲν φορτικὸν πρᾶγμα, ὃ μὴ γίνεται ῥᾶσιον τῆ ἐλπίδι τῆς εὐδοκιμήσεως τῆς κατὰ Θεόν. Διὰ τοῦτο φησὶ «Ἐπ' ἐλπίδι κατώκισάς με». Καὶ τὸ «Κατὰ μόνας» δὲ οὐ μικρὰ διδασκαλίας ἀρετῆ.

10 12. Τί δέ ἐστι, «Κατὰ μόνας»; Τῶν πονηρῶν χωρίς. Τὴν γὰρ εἰρήνην ταύτην κατώρθωσα, φησί, πρὸς σέ, καὶ κατὰ μόνας οἰκῶ φεύγων τοὺς διεφθαμένους. Καὶ μάλα εἰκότως. Καθάπερ γὰρ σώματα πολλάκις ἀπὸ τῆς τῶν ἀέρων τῶν διεφθαρμένων λύμης ἀπόλλυνται, οὕτω δὴ καὶ ψυχὴν πολλάκις ἐδέξατο βλάβην ἀπὸ τῆς τῶν πονηρῶν συνοσίας καὶ καθάπερ ὀφθαλμὸς ὑγιαίνων, ὅταν νοσοῦντα ἴδῃ, πλήττεται, καὶ ὁ φόρος ἐμπεπλησμένος, μεταδίδωσι καὶ τοῖς ὑγιαίνουσιν, οὕτω δὴ συμβαίνει πολλάκις καὶ ἐπὶ τῆς συνοσίας τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παρήκει σὺ μόνον φεύγειν τοὺς τοιούτους, ἀλλὰ καὶ ἐκτιέμνει, οὕτω λέγων «Ἐὶ δὲ ὁ ὀφθαλμὸς σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ»· σὺ δὴ περὶ ὀφθαλμοῦ λέγων· τί γὰρ ἂν ἀδικήσειεν ὀφθαλμὸς, διανοίας ὑγαινούσης; ἀλλὰ περὶ φίλων ἀναγκαίων καὶ ἐν τάξει τῶν μελῶν τούτων ἡμῖν ὄντων, 25 καὶ βλαπιόντων ἡμᾶς, ταῦτα ἐνομοθέτησε, κελεύων καὶ τὴν φιλίαν τῶν τοιοῦτων ἀτιμάζειν, ὥστε τὴν σωτηρίαν τὴν ἑαυ-

41. Β' Κορ. 4, 17 - 18.

42. Β' Κορ. 4, 17 - 18.

43. Ματθ. 5. 29.

τος με τὰς ἐλπίδας μου πρὸς ἐσένα». Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἸΜὲ τὴν μελλοντικὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἰδικὴν σου ἀναμονὴν κατέσβεσα ὅλα μου τὰ πάθη. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Διότι ἢ πρὸς στιγμὴν ἐλαφρὰ θλίψις μᾶς προετοιμάζει εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν αἰώνιον βάρος δόξης, μετὰ τὸ νὰ προσέχωμεν ὄχι ἐκεῖνα ποῦ βλέπονται, ἀλλ' ἐκεῖνα ποῦ δὲν βλέπονται»⁴¹. Διότι δὲν ὑπάρχει κανένα πρᾶγμα βαρὺ ποῦ νὰ μὴ γίνεταί πολὺ ἐλαφρὸν μετὰ τὴν ἐλπίδα τῆς εὐδοκιμήσεώς μας κατὰ Θεόν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Κατοικῶν γεμάτος ἀπὸ ἐλπίδα πρὸς ἐσένα». Καὶ τὸ, «Ἄν καὶ εἶμαι ὀλομόναχος», δὲν εἶναι μικρὰ ἀρετὴ διδασκαλίας.

12. Τί σημαίνει δέ, «Κατὰ μόνας»; Μακριὰ ἀπὸ τοὺς κακοὺς. Διότι αὐτὴν τὴν εἰρήνην τὴν κατώρθωσα, λέγει, μετὰ τὴν ἐλπίδα μου στηριγμένην εἰς ἐσένα, καὶ ζῶ ὀλομόναχος, ἀποφεύγων τοὺς διεφθαρμένους. Καὶ πολὺ σωστά. Διότι ὅπως ἀκριβῶς πολλὰς φορὰς καταστρέφονται σώματα ἀπὸ τὴν βλάβην τῶν δηλητηριωδῶν ἀερίων, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ ψυχὴ πολλὰς φορὰς ἐδέχθη βλάβην ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τῆς μετὰ κακοὺς ἀνθρώπους· καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ὑγιὴς ὀφθαλμὸς προσβάλλεται ὅταν ἰδῆ ἄρρωστο, καὶ ὁ ψωριασμένος μεταδίδει τὴν ψώραν τοῦ καὶ εἰς τοὺς ὑγιεῖς, ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει πολλὰς φορὰς καὶ μετὰ τὴν συναναστροφὴν μετὰ κακοὺς ἀνθρώπους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐσυμβούλευεν ὄχι μόνον ν' ἀποφεύγη κανεὶς τοὺς παρομοίους ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς ἀποκόπτωμεν, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἐὰν δὲ ὁ δεξιὸς ὀφθαλμὸς σου σκανδελίζῃ, βγάλε τον καὶ πέταξέ τον μακριά»⁴². φυσικὰ δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὸν ὀφθαλμὸν· διότι εἰς τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἀδικήσῃ ὁ ὀφθαλμὸς, ὅταν ὁ νοῦς εἶναι ὑγιής; ἀλλὰ αὐτὰ τὰ ἐνομοθέτησε διὰ τοὺς στενοὺς φίλους, ποῦ ἔχουν κοντὰ μας τὴν θέσιν αὐτῶν τῶν μελῶν, καὶ μᾶς βλάπτουν, δίδων ἐντολὴν νὰ περιφρονοῦμεν καὶ τὴν φιλίαν αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, ὥστε ν' ἀσφαλίζωμεν περισσότερον τὴν

τῶν ἀσφαλεσιέραν ποιεῖν. Αὐτὸ καὶ αὐτὸς πάλιν προῖων λέγει
 «Οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος, καὶ μετὰ παρανο-
 μούτων οὐ μὴ εἰσέλθω. Καὶ ὁ Ἱερεμίας δὲ μακαρίζει τὸν
 κατὰ νόνας καθεζόμενον, καὶ αἴροντα τὸν ζυγὸν ἐκ νεότητος.
 5 Καὶ αἱ Παροιμίαι πολὺν ὑπὲρ τούτου ποιῶνται λόγον, πᾶσι
 παραινῶσαι καὶ λέγουσαι μὴ μόνον ἐκκλίνειν, ἀλλὰ καὶ ἀπο-
 πηδᾶν ἀπὸ τῶν πονηρῶν συμβουλευόντων, καὶ μηδὲ ἐγχρονίζειν
 αὐτοῖς. Εἰ γὰρ τὰ φυσικὰ μεταβάλλεται πολλάκις ἡμῖν ἀπὸ
 κακῆς ὀμιλίας, πόσῳ μᾶλλον τὰ τῆς προαιρέσεως; Τὸ τε
 10 γὰρ χοῶμα κατὰ φύσιν ἡμῖν πρόσεσι, καὶ τὸ ὑγιαίνειν, ἀλλ'
 ἔστιν ὅτε διαφθείρεται ταῦτα ἐξ ἐτέρας ἕξεως ἐναντίας· καὶ
 τὸ θορέγεσθαι πάλιν σιτίων, καὶ τοῦτο πολλάκις ἀπώλεσαμεν
 ἀπὸ κακίας νοσημάτων καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτά ἐστιν ἰδεῖν
 συμβαίνοια. Εἰ δὲ τὰ τῆς φύσεως κινεῖται, πολλῶ μᾶλλον
 15 τὰ τῆς προαιρέσεως, ὅσῳ καὶ εὐκολωτέραν ἔχει τὴν ἐπὶ θά-
 τερα μεταβολήν.

Μὴ δὲ μικρὸν εἶναι νομίζομεν τὴν τῶν κακῶν συνουσίαν
 εἰς βλάβην, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάρτιον φεύγωμεν τοὺς
 τοιούτους, κἂν γυναῖκες ᾧσι, κἂν φίλοι, κἂν ὀπισσοῦν. Ἐπεὶ
 20 καὶ τοὺς μεγάλους ἐκείνους τοῦτο ἀπώλεσε, Σολομῶντα λέγω
 καὶ Σαμριὸν· καὶ ἔθνος δὲ ὁλόκληρον τὸ Ἰουδαϊκὸν οὕτω
 διέφθαστο. Οὐ γὰρ οὕτω θηρία πλήττειν εἴωθεν, ὡς πονηρία
 ἀνθρώπων. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ φανερόν ἔχει τὸν ἴον, οὗτοι δὲ
 ἀνεπαισθήτως καὶ ἀπροφητὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνιαῖοι τὴν
 25 λύμην, κατὰ μικρὸν ἀποσύροντες τὸ εὐτινον τῆς ἀρετῆς. Διὰ
 τοῦτο καὶ τὴν ἀκόλαστον ὄψιν ὁ Θεὸς ἀποτειχίζει, λέγων, «Ο

44. Ψαλμ. 25, 4.

45. Ἱερ. 3, 27 - 28.

σωτηρίαν μας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος πάλιν ὁ προφήτης προχωρῶν λέγει· «Δέν ἔλαβα μέρος εἰς συνέδρια ἀνθρώπων πού ἀγαποῦν τήν ματαιότητα καὶ δέν θά εἰσέλθω μέ παρανομοῦντας διὰ νά συνεδριάσω»⁴¹. Καὶ ὁ Ἱερεμίας δὲ μακαρίζει αὐτόν πού κάθεται μόνος του καὶ σηκώνει μόνος του τόν ζυγόν ἀπό τήν νεότητά του⁴⁵. Καὶ αἱ παροιμίαι κάμνουν πολὺν λόγον δι' αὐτό τὸ θέμα, συμβουλεύουσαι ὄλους καὶ λέγουσαι ὄχι μόνον νά μὴ ἀκούουν, ἀλλὰ καὶ νά φεύγουν μακριὰ ἀπὸ ἐκείνους πού συμβουλεύουν κακὰ καὶ νά μὴ χάνουν τόν καιρόν των κοντὰ εἰς αὐτούς. Διότι ἐάν πολλές φορές καὶ αἱ φυσικαὶ μας ιδιότητες μεταβάλλονται ἐξ αἰτίας τῆς συναναστροφῆς, πόσον μάλλον τὰ ἀποκτηθέντα διὰ τῆς προαιρέσεως; Πράγματι καὶ τὸ χρῶμα τὸ ἔχομεν ἐκ φύσεως καὶ τήν υἰγείαν, ἀλλὰ πολλές φορές καὶ αὐτὰ καταστρέφονται ἐξ αἰτίας κάποιας ἀντιθέτου συνηθείας· ὁμοίως καὶ ἡ ὄρεξις διὰ φαγητόν εἶναι φυσικὴ ιδιότης, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν πολλές φορές τήν ἐχάσαμεν ἐξ αἰτίας τῆς βλάβης ἀπὸ νοσήματα. Καὶ εἶναι δυνατόν νά ἰδοῦμεν νά συμβαίνουν καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια. Ἐάν δὲ τὰ ἐκ φύσεως μεταβάλλονται, πολὺ περισσότερο τὰ ἐκ προαιρέσεως, καὶ μάλιστα τόσον, ὅσον εὐκολώτερα μεταβάλλονται ἀπὸ τήν μίαν πρὸς τήν ἄλλην κατάστασιν.

Ἄς μὴ νομιζώμεν λοιπὸν ὅτι εἶναι μικρὰ ἡ βλάβη πού προέρχεται ἀπὸ τήν συναναστροφήν μέ τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ ὄλα τὰ ἄλλα ἄς ἀποφεύγωμεν τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἴδους, εἴτε γυναῖκες εἶναι, εἴτε φίλοι, εἴτε ὁποιοιδήποτε ἄλλοι. Διότι καὶ τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἀνδρας αὐτό τοὺς κατέστρεψεν, ἐννοῶ τὸν Σολομῶντα καὶ τὸν Σαμψών· καὶ ὀλόκληρον δὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος ἔτσι κατεστράφη. Διότι συνήθως δέν πληγώνουν τόσον πολὺ τὰ θηρία, ὅσον ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων. Καθ' ὅσον ἐκεῖνα μὲν ἔχουν φανερόν τὸ δηλητήριο, ἐνῶ αὐτοὶ καθημερινὰ προκαλοῦν τήν βλάβην ἀνεπαίσθητα καὶ ἀθόρυβα, καὶ σιγὰ - σιγὰ ἐξασθενίζουν τήν δύναμιν τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει καὶ τὸ ἀμαρτωλὸν βλέμμα, λέγων,

ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ», διὰ τὸ εὐκόλον καὶ εὐπερίσσιον τῆς ἀπωλείας. Σὺ δέ, εἰ μὲν πόλιν μέλλεις οἰκεῖν, πολλὰ περὶ ἀέρων πολυπραγμονεῖς, εἰ μὴ νοσώδεις, εἰ μὴ δύσκρατοι, εἰ μὴ ἀύχμηροί, ψυχῆς δὲ μέλλων ποιεῖσθαι λόγον, οὐ περιεργάζῃ τὴν συνοσίαν τῶν μελλόντων ὁμιλεῖν αὐτῇ, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε πᾶσιν αὐτὴν ἐπιτρέπεις; Καὶ ποίας τεύξεθ' οὐγγνώμης, εἶπέ μοι, οὕτως αὐτῆς ὑπερορῶν; Πόθεν γὰρ οἶει τοὺς τὰς ἐρήμους κατειληφῆσθαι θανμασιούς τινας καὶ λαμπροὺς γίνεσθαι; οὐκ ἐπειδὴ θορόβους καὶ ἀγορὰς φεύγουσι, καὶ τοῦ καπνοῦ τῶν ἐν τῷ μέσῳ πραγμάτων μακρὰν ἑαυτοὺς ἐσκήνωσαν; Τούτους καὶ αὐτὸς ζήλωσον, ἐπὶ μέσης πόλεως ἐρημίας διώκων. Πῶς δὲ ἔσται τοῦτο; Ἐὰν τοὺς πονηροὺς φεύγῃς, ἂν τοὺς ἀγαθοὺς διώκῃς. Οὕτω γὰρ πλείονα καρπώσῃ τῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἀσφάλειαν, οὐκ ἐν τῇ τῶν βλαπιόντων φυγῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν ὠφελούντων κοινωνίᾳ. Ἐὰν γὰρ φεύγῃς μὲν τοὺς πονηροὺς, διώκῃς δὲ τοὺς ἀγαθοὺς, ἐκατέρωθεν σοι τὰ τῆς ἀρετῆς ἀξιοθῆσεται, καὶ τὰ τῆς κακίας οἰχήσεται.

20 Ἐν οὖν τοῦτο γένηται, ταῦτα ποιῶμεν, πειθόμενοι τῷ ψαλμοδῶ λέγοντι· «Οὐ σὺ, Κύριε, κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι κατώκισάς με». Ἐπιταῦθα δὲ καταπαύσω τὸν λόγον, ἱκανῶς οἶμαι, τὴν λύσιν ἀποδοὺς τῶν ζητουμένων, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ 25 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Αὐτός ποῦ βλέπει γυναῖκα μὲ φιλήδονον βλέμμα, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν εἰς τὴν καρδίαν του»⁴⁶, διὰ νὰ δείξη πόσον εὐκόλα παρασύρεται κανεὶς εἰς τὴν ἀπώλειαν. Σὺ ὁμως, ὅταν πρόκειται νὰ κατοικήσης εἰς μίαν πόλιν, ἐξετάζεις μὲ πολλὴν λεπτομέρειαν τοὺς ἀνέμους, μὴ τυχὸν εἶναι νοσηροί, μήπως δὲν εἶναι ἤπιοι, μήπως δὲν εἶναι ξηροί, ὅταν ὁμως πρόκειται νὰ κάμῃς λόγον διὰ τὴν ψυχὴν, δὲν ἐξετάζεις τὸν χαρακτήρα ἐκείνων ποῦ πρόκειται νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτὴν τὴν συναναστροφὴν, ἀλλ' ἐπιτρέπεις ἐντελῶς ἀπερίσκεπτα εἰς ὅλους νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτὴν. Καὶ ποῖαν, εἶπέ μου, συγγνώμην θὰ ἔχῃς, περιφρονῶν αὐτὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Διότι ἀπὸ ποῦ νομίζεις ὅτι γίνονται ὠρισμένοι, ἀπὸ ἐκείνους ποῦ κατέλαβαν τὰς ἐρήμους, θαυμαστοὶ καὶ λαμπροί; δὲν γίνονται ἐπειδὴ φεύγουν τοὺς θορύβους καὶ τὰς ἀγοράς καὶ κατασκηνώνουν μακριὰ ἀπὸ τὸν καπνὸν τῆς καθημερινότητος; Αὐτοὺς καὶ σὺ νὰ μιμηθῆς, ἐπιδιώκων μέσα εἰς τὴν πόλιν τὴν ἐρημίαν. Πῶς δὲ θὰ συμβῇ αὐτό; Ἐὰν ἀποφεύγῃς τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπιδιώκῃς τοὺς καλοὺς. Διότι ἔτσι θὰ ἐπιτύχῃς μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ καταφεύγουν εἰς τὰς ἐρημίας, ὅχι μόνον μὲ τὴν ἀποφυγὴν ἐκείνων ποῦ σὲ βλάπτουν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐπικοινωνίαν ἐκείνων ποῦ σὲ ὠφελοῦν. Διότι, ἐὰν μὲν ἀποφεύγῃς τοὺς κακοὺς, ἐπιδιώκῃς δὲ τοὺς καλοὺς, θ' αὐξηθοῦν καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς τὰ τῆς ἀρετῆς ὀφέλη, καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν αἱ συνέπειαι τῆς κακίας.

Διὰ νὰ συμβῇ λοιπὸν αὐτό, ἅς πράττωμεν αὐτὰ, δείχνοντες ὑπακοὴν εἰς τὰ λόγια τοῦ ψαλμωδοῦ «Διότι σύ, Κύριε, ἂν καὶ εἶμαι ὀλομόναχος, μοῦ παρέχεις τὴν προστασίαν σου, κάτω ἀπὸ τὴν ὁποῖαν κατοικῶ γεμᾶτος ἐλπίδα πρὸς ἐσένα». Ἐδῶ δὲ θὰ τερματίσω τὸν λόγον, πιστεύων, ὅτι ἔδωσα ἱκανοποιητικὴν λύσιν εἰς τὰ ἐξεταζόμενα, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α
ΕΙΣ ΤΟΝ Ε΄ ΨΑΛΜΟΝ

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ κληρονομώσεως. ψαλμὸς
τῷ Δαυίδ.

5 1. Πρῶτον ἴδωμεν τίς ἡ κληρονομία, καὶ εἰ αὕτη καὶ
ἡμῖν ἐπιβάλλει ἔπειτα τὸν χρόνον καθ' ὃν δίδοται. Καὶ δὴ
ἄτοπον, διαθήκης μὲν χρημάτων ὑμῖν ἀπαγγελθείσης, ὡς
προσήκοντος ἡμῖν τοῦ κλήρου, περιεργάζεσθαι καὶ πολυπρα-
γμοεῖν, καὶ τὰ γράμματα ἐπιζητεῖν, καὶ ἀργύριον καταβάλ-
10 λειν, καὶ χαρτίοις προσιέναι, καὶ ἀντιγράφειν τὰ ἐγγεγραμ-
μένα, καὶ πᾶσαν ἐπιδείκνυσθαι οπουδὴν, ἐνταῦθα δὲ τῶν
διαθηκῶν πνευματικῶν εἰς μέσον προκειμένων, καὶ τῶν βί-
βλων πασῶν ἀνεωγμένων, ραθυμεῖν καὶ ἀναπεπιωκέσθαι, καὶ
ταῦτα τῆς κληρονομίας οὐκ οὔσης αἰσθητῆς. Προσίομεν τοί-
15 ρην, καὶ ἀνοίγωμεν τὰ γραμματεῖα, καὶ ἐγκύπιομεν τοῖς ἐγ-
γεγραμμένοις, καὶ ἴδωμεν ἐπὶ τίσιν ἡμῖν ὁ κλῆρος οὗτος κα-
ταλέλειπται, καὶ τίς ἡ τοῦ κλήρου φύσις. Οὐ γὰρ ἀπλῶς κατέ-
λιπεν ἡμῖν τὸν κλῆρον, ἀλλ' ἐφ' αἰρέσει τινί. Ποία δὴ ταύτη;
«Ὁ ἀγαπῶν με», φησί, «τὰς ἐπιτολάς μου τηρήσῃ». Καὶ πάλιν,
20 «Ὅς οὐκ ἄρη τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθῆ ὀπίσω μου»,
καὶ ἕτερα πλείοι α, ὑπερ τῆ διαθήκη ἐγγέγραπται. Μάθωμεν
δὲ καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν μέλλομεν ταῦτα ἀπολαμβάνειν. Οὐ
γὰρ ὁ παρὼν ἐστίν, ἀλλ' ὁ μέλλων μᾶλλον δὲ καὶ ὁ παρὼν
καὶ ὁ μέλλων. «Ζητεῖτε γὰρ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦ-
25 τα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν», τὸ δὲ ὀλόκληρον τότε.

1. Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἶναι προσευχὴ ἐωθινὴ καὶ ἀπὸ τὴν φράσιν
«ὑπὲρ τῆς κληρονομώσεως», ἐθεωρήθη ὅτι ὑποδηλώνει τὴν συναγωγὴν
καὶ ἔπειτα τὴν ἐκκλησίαν ὡς κληρονόμον τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν. κατὰ
δὲ τὸν ἰ. Χρυσόστομον ὑποδηλώνει καὶ κάθε ψυχὴν, ποὺ καλεῖται, ὡς
νύμφη τοῦ Χριστοῦ, νὰ κληρονομήσῃ τὰ ὑπερβοίνοντα κάθε ἀνθρωπί-
νην σκέψιν οὐράνια ἀγαθά. Εἶναι ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ, ἄγνωστον πότε
αυνετάχθη, ὅπωςδὴποτε ὅμως εὐρίσκεται ὁ Δαυίδ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα
καὶ προσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον διὰ τὴν ἐωθινὴν προσευχὴν καὶ
διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ πρὸς διάλυσιν τῶν σκοτεινῶν
νεφῶν ποὺ βλέπει νὰ ἔρχωνται ἐναντίον του.

2. Ἰω. 14, 23.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Ε΄ ΨΑΛΜΟΝ

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς κληρονομώσης
ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ'.

1. Κατὰ πρῶτον ἄς ἰδοῦμεν ποία εἶναι ἡ κληρονομία καὶ ἂν αὐτὴ ἀναφέρεται καὶ εἰς ἡμᾶς· ἔπειτα ἄς ἐξετάσωμεν τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον δίδεται αὐτὴ. Καὶ πράγματι εἶναι παράλογον, ὅταν μὲν σᾶς ἀναγγέλλεται μία διαθήκη χρημάτων καὶ σᾶς λέγουν ὅτι σᾶς ἀνήκει ἡ κληρονομία, νὰ περιεργάζεσθε καὶ νὰ πολυασχολῆσθε μὲ αὐτὴν καὶ νὰ ἀναζητῆτε τὰ ἔγγραφα καὶ χρήματα νὰ πληρῶνετε καὶ χαρτιῶ νὰ προσκομίζετε καὶ νὰ ἀντιγράφετε τὰ ὅσα εἶναι γραμμένα εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ἐπιδεικνύετε κάθε φροντίδα δι' αὐτὴν, ὅταν ὅμως ἐδῶ ἐκτίθενται ἐνώπιόν σας αἱ πνευματικαὶ διαθήκαι καὶ ὅλα τὰ βιβλία εἶναι ἀνοιγμένα, νὰ δείχνετε ἀδιαφορίαν καὶ νὰ δειλιάζετε, καὶ ὅλα αὐτά, ἐπειδὴ ἡ κληρονομία δὲν εἶναι αἰσθητὴ. Ἄς προσέλθωμεν λοιπὸν καὶ ἄς ἀνοίξωμεν τὰ βιβλία καὶ ἄς ἐξετάσωμεν μὲ προσοχὴν τὰ ἀναγραφόμενα καὶ ἄς ἰδοῦμεν ὑπὸ ποίους ὅρους μᾶς ἐδόθη αὐτὴ ἡ κληρονομία καὶ ποία εἶναι ἡ φύσις αὐτῆς. Διότι δὲν μᾶς ἄφησεν ἔτσι εἰς τὴν τύχην τὴν κληρονομίαν, ἀλλ' ὑπὸ κάποιον ὅρον. Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτὸς ὁ ὅρος; «Ἐκεῖνος» λέγει, «ποῦ μὲ ἀγαπᾷ θὰ τηρήσῃ τὰς ἐντολάς μου»³. Καὶ πάλιν, «Ὁποῖος δὲν σηκώνει τὸν σταυρὸν του καὶ δὲν ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου»⁴, καὶ πολλὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα εἶναι γραμμένα εἰς τὴν διαθήκην. Ἄς μάθωμεν δὲ καὶ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον πρόκειται ν' ἀπολαύωμεν αὐτά. Διότι δὲν εἶναι ὁ παρῶν καιρὸς, ἀλλ' ὁ μελλοντικός· μᾶλλον δὲ καὶ ὁ παρῶν καὶ ὁ μελλοντικός. Διότι λέγει, «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ σᾶς προστεθοῦν ὅλα αὐτά»⁴, ἐξ ὁλοκλήρου ὅμως τότε.

3. Ματθ. 10, 38.

4. Λουκᾶ 12, 3.

Ἐπειδὴ γὰρ ὁ παρὼν βίος ἐπίκηρος, καὶ ἀτελέστερον ἔτι
 διακείμεθα, ὅπερ ποιοῦσιν οἱ ἔξωθεν νομοθεῖται, καὶ τελείοις
 γενομένοις ἐγχειρίζουσι τὴν παιρῶαν οὐσίαν, τοῦτο καὶ ὁ
 Θεὸς ἐργάζεται. Ἐπειδὴν εἰς ἄνδρα τέλειον καὶ μέτρον ἡλι-
 5 κίας κατανήσωμεν, καὶ πρὸς τὸν ἀκήρατον μετασιῶμεν βίον,
 τότε ἡμῖν ἐγχειρίζει τὸν κληῖρον ἐκεῖνον. Τέως δὲ διέθετο,
 καὶ τὰ γράμματα ἡμῖν καιέλιπε, καὶ τίνα προάτιοντες ἐπιτευ-
 ξόμεθα τῆς κληρονομίας εἶπεν, ὥστε μὴ ἐκπεσεῖν, μηδὲ ἀπο-
 κληρονόμους γενέσθαι. Εἰ δέ τινα θορυβεῖ τὸ μηδέπω τελεί-
 10 οὺς ἡμᾶς εἶναι, καὶ ἐποπιεῦει τὰ εἰρημένα, ἀκουέτωσαν Παύ-
 λου λέγοντος, «Ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νή-
 πιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην, ὅτε δὲ γέγονα ἀνήρ,
 καιήρογηκα τὰ τοῦ νηπίου», περὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλ-
 λοντος αἰῶνος διαλεγομένου. Καὶ πάλιν «Μέχρις οὗ κατα-
 15 τήσωμεν οἱ πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας». Ἐν μὲν γὰρ τῷ παρόντι βίῳ, φηοί, καθάπερ παρὰ τροφῶ-
 τινι, τῇ κτίσει ταύτῃ ἀναιρεσθήμεθα, ἐπειδὴν δὲ μέλλωμεν εἰς
 τὴν δεσποικὴν ἄγεσθαι οἰκίαν, τὰ ἱμάτια ἀπαμφιεχνύμενοι τῆς
 φθορᾶς, καὶ ἀφθαρσίαν ἀναλαμβάνοντες, πρὸς ἐτιέραν μεθι-
 20 σιάμεθα λῆξιν. Αὕτη ἡ διαθήκη καὶ ἀποκλήρους πολλοὺς ἡ-
 πείλησε ποιεῖν, εἰ ἀνάξιοι γένωνται τῶν αἰρέσεων τῶν ἐγ-
 γεγραμμένων.

Ἄλλ' ἴδωμεν τίς ἐστὶν ὁ κληῖρος λοιπὸν. «Ἄ μήτε ὀφθαλ-
 μὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέ-
 25 θη». Πῶς τοίνυν ἐμέλλομεν τὴν χρῆσιν τούτων λαμβάνειν ἐν
 τῷ παρόντι βίῳ, ὧν ἡ γνῶσις ὑπερβαίνει τὴν διάνοιαν τὴν

5. Α' Κορ. 13, 11.

6. Ἐφ. 4, 13.

7. Α' Κορ. 2, 9.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι φθαρτὴ καὶ εἴμεθα ἀκόμῃ πνευματικὰ πολὺ ἀτελεῖς, ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποὺ κάμνουν οἱ κοσμικοὶ νομοθέται, ποὺ μᾶς παραδίδουν δηλαδὴ τὴν πατρικὴν περιουσίαν ὅταν ἐνηλικιωθῶμεν, αὐτὸ κάμνει καὶ ὁ Θεός. Ὅταν δηλαδὴ ὀλοκληρωθῶμεν πνευματικὰ καὶ ἔλθωμεν εἰς κατάλληλον ἡλικίαν καὶ μεταβῶμεν πρὸς τὴν ἄφθαρτον ἐκείνην ζωὴν, τότε μᾶς παραδίδει τὴν κληρονομίαν ἐκείνην. Καὶ ἀρχὴν ἔκαμε τὴν διαθήκην καὶ μᾶς ἄφησεν αὐτὴν γραμμένην καὶ μᾶς εἶπε τὴν νὰ κάμωμεν διὰ τὴν ἐπιτύχωμεν αὐτὴν τὴν κληρονομίαν, ὥστε νὰ μὴ ἐκπέσωμεν ἀπὸ αὐτὴν καὶ γίνωμεν ἀπόκληροι. Ἐάν δὲ κάποιον τὸν ἀνησυχῇ τὸ ὅτι δὲν εἴμεθα ἀκόμῃ πνευματικὰ τέλειοι καὶ ἀμφιβάλλει διὰ τὰ λεγόμενα, ἄς ἀκούσῃ τὸν Παῦλον ποὺ λέγει, «Ὅταν ἦμουν εἰς νηπιακὴν ἡλικίαν, ὡμιλοῦσα ὡσάν νήπιον, ἐσκεπτόμην ὡσάν νήπιον καὶ ἐσυλλογιζόμην ὡσάν νήπιον, ὅταν ὅμως ἔγιναν ἄνδρας κατήργησα τοὺς νηπιακοὺς τρόπους»⁵, καὶ ποὺ ἀσφαλῶς τὰ λέγει αὐτὰ διὰ τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Καὶ πάλιν «Μέχρις οὗ καταντήσωμεν ὅλοι εἰς ἄνδρα πνευματικὰ τέλειον, εἰς κατάλληλον ἡλικίαν»⁶. Διότι εἰς μὲν τὴν παροῦσαν ζωὴν, λέγει, ἀνατρεφόμεθα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον ὡσάν ἀκριβῶς πλησίον κάποιας τροφῆς, ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ ἀποβάλωμεν τὰ ἐνδύματα τὰ φθαρτὰ καὶ φορέσωμεν τὰ ἄφθαρτα, θὰ μεταφερθῶμεν εἰς ἄλλην κληρονομίαν. Αὕτῃ ἡ διαθήκη ἠπέιλησε πολλοὺς νὰ τοὺς ἀποκληρώσῃ, ἐάν φανοῦν ἀνάξιοι νὰ τηρήσουν τοὺς ὅρους ποὺ ἀναγράφονται εἰς αὐτήν.

Ἄλλ' ἄς ἰδοῦμεν ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη ἡ κληρονομία. Εἶναι «Ἐκεῖνα ποὺ οὔτε ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου εἶδεν, οὔτε αὐτὴ ἤκουσεν, οὔτε ἀνθρώπινος νοῦς συνέλαβεν»⁷. Πῶς λοιπὸν ἦτο δυνατόν νὰ λάβωμεν καὶ νὰ χρησιμοποιήσωμεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν αὐτὰ, ἡ γνῶσις τῶν ὁποίων ὑπερβαίνει τὴν ἰδικὴν μας σκέψιν; Διὰ τοῦτο ἔχουν ἀπο-

ἡμετέραν; Διὰ τοῦτο ἡμῖν ἐκεῖ τειταμῖενται. Καὶ ὄρα τὴν κι-
 δεμονίαν τὴν πολλήν. Τοὺς μὲν πόρους τῆ παρούση συνεπλή-
 ρωσε ζωῆ, ὅσπερ τῆ βραχύτητι τοῦ χρόνου συγκαταλυθῆναι τὸ
 ἐπίμοχθον, τὰ δὲ ἀγαθὰ ἐν τῷ μέλλοντι ἐταμιεύσαιο αἰῶνι,
 5 ὅσπερ τῷ ἀγῆρω συμπαρακτείνεσθαι τὰς ἀμοιβάς. Ἐκείνην
 τὴν λῆξιν καὶ βασιλείαν καλεῖ. Εἰ γὰρ καὶ ὑπερβαίνει λόγον,
 ἀλλ' ὅμως κατὰ τὸ ἐγγωροῦν ἡμῖν ἀκοῦσαι, παρηγνίξαιο τὰ
 μέλλοντα, νῦν μὲν, ὅπερ ἔφθην εἰπών, βασιλείαν καλῶν, νῦν
 δὲ γάμον, νῦν ἀρχὴν, ἀπὸ τῶν παιδοῶν τῶν παρ' ἡμῖν ὄνο-
 10 μάτων παρανοίγων ἡμῖν τὴν περὶ ἐκείνων ἔννοιαν, τὴν αἰώ-
 νιον δόξαν, τὴν ἀκήρατον μακαριότητα, τὴν μετὰ Χριστοῦ δια-
 γωγὴν, ἧς οὐδὲν ἂν γένοιτο ἴσον.

Τίνες δὲ καὶ αἱ αἰρέσεις τῆς Ἐκκλησίας, μᾶλλον δὲ τῆς
 κληρονομίας; Οὐδὲν φορτικὸν ἔχουσαι. « Ἄ θέλεις ἵνα », φη-
 15 σί, « ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐ-
 τοῖς ». Ὅρα πῶς οὐδὲν ξένον ἐπεισήγαγεν, ἀλλ' ἃ προλαβοῦ-
 σα ἢ φύσις ἐνομοθέτησεν; Ἄπερ αὐτός, φησί, γενέσθαι θέ-
 λεις παρὰ τῶν πλησίον εἰς σέ, ταῦτα καὶ αὐτὸς ἔργασαι. Θέ-
 λεις ἐπαιεῖσθαι; Ἐπαίνει. Θέλεις μὴ ἀρπάζεσθαι; Μὴ ἄρ-
 20 παζε. Θέλεις τιμᾶσθαι; Τίμα. Θέλεις ἐλεεῖσθαι; Ἐλέει. Θέ-
 λεις φιλεῖσθαι; Φίλει. Θέλεις μὴ ἀκούειν κακῶς; Μηδὲ σὺ
 εἶπης. Καὶ ὄρα τὴν ἀκρίθειαν. Οὐκ εἶπεν, ὅσα οὐ θέλεις ἵνα
 ποιῶσι, μηδὲ ὑμεῖς ποιεῖτε, ἀλλ' « Ἄ θέλεις ». Ἐπειδὴ γὰρ
 δύο εἰσὶν ὁδοὶ πρὸς ἀρετὴν ἄγουσαι, μία μὲν ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς
 25 κακίας, ἐτέρα δὲ ἡ ἐργασία τῶν ἀρετῶν, ταύτην προτίθησι,
 διὰ ταύτης κακείνην δὴλην ποιῶν καὶ τὴν μὲν ἠγνίξαιο τῷ

ταμιευθῆ δι' ἡμᾶς ἐκεῖ. Καὶ πρόσεχε τὴν μεγάλην κηδεμονίαν του. Τοὺς μὲν κόπους τοὺς περιώρισεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὥστε μαζὶ μὲ τὸ πολὺ σύντομον χρονικὸν διάστημα νὰ ἐξαφανισθῆ καὶ ὁ κόπος, τὰ ἀγαθὰ ὅμως τὰ ἀπεταμίευσεν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ὥστε νὰ ἐπικτείνωνται αἱ ἀμοιβαὶ εἰς τὴν αἰωνιότητα. Ἐκείνην τὴν κληρονομίαν ὀνομάζει καὶ βασιλείαν. Βέβαια ἂν καὶ ὑπερβαίνει τὴν σκέψιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὅμως, ὅσον ἦτο δυνατόν ν' ἀκούσωμεν, ἔκαμε ὑπαινιγμὸν διὰ τὰ μελλοντικά, ἄλλοτε μὲν, ὅπως προανέφερα, ὀνομάζων αὐτὰ βασιλείαν, ἄλλοτε γάμον, ἄλλοτε δὲ ἐξουσίαν, φανερώνων εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὰ εὐχάριστα ὀνόματα τὴν ἔννοιαν ἐκείνων, τὴν αἰώνιον δόξαν, τὴν ἄφθαρτον μακαριότητα, τὴν μετὰ τοῦ Χριστοῦ ζωὴν, μὲ τὴν ὁποίαν τίποτε δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξισωθῆ.

Ποῖαι δὲ εἶναι αἱ ἐντολαὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἢ καλύτερα τῆς κληρονομίας; Δὲν ἔχουν τίποτε τὸ βαρὺ. «Αὐτά», λέγει, «ποὺ θέλετε νὰ κάμνουν οἱ ἄνθρωποι δι' ἐσᾶς, αὐτὰ νὰ κάμνετε καὶ σεῖς δι' αὐτούς»⁸. Βλέπετε πῶς δὲν ἐπρόσθεσε τίποτε τὸ ξένον, ἀλλ' ὅσα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐνομοθέτησεν ἡ φύσις; Ἐκεῖνα, λέγει, ποὺ σὺ ὁ ἴδιος θέλεις νὰ σοῦ κάμνουν οἱ πλησίον σου, αὐτὰ κάμε καὶ σὺ ὁ ἴδιος. Θέλεις νὰ ἐπαινῆσαι; Νὰ ἐπαινῆς καὶ σὺ. Θέλεις νὰ μὴ ἀρπάζουν τὰ πράγματά σου; Νὰ μὴ ἀρπάζης καὶ σὺ. Θέλεις νὰ σέ τιμοῦν; Νὰ τιμᾶς καὶ σὺ. Θέλεις νὰ σέ ἐλεοῦν; Νὰ ἐλεῆς καὶ σὺ. Θέλεις νὰ σέ ἀγαποῦν; Νὰ ἀγαπᾶς καὶ σὺ. Θέλεις νὰ μὴ ἀκούης κακὰ λόγια δι' ἐσένα; νὰ μὴ λέγης οὔτε σὺ. Καὶ πρόσεχε τὴν ἀκριβολογίαν. Δὲν εἶπεν, ὅσα δὲν θέλετε νὰ σᾶς κάμνουν, νὰ μὴ τὰ κάμνετε καὶ σεῖς', ἀλλ' «Ὅσα θέλετε». Ἐπειδὴ δηλαδὴ δύο εἶναι οἱ δρόμοι ποὺ ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ἀρετὴν, μία μὲν ἢ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν κακίαν, ἢ ἄλλη δὲ ἢ ἐκτέλεσις τῶν ἀρετῶν, αὐτὴν θέτει πρώτην, φανερώνων μὲ αὐτὴν καὶ ἐκείνην καὶ τὴν μὲν ὑψηλίστη μὲ τὰ λόγια, «ἐκεῖνος ποὺ ἐσύ μι-

λέγειν, «ὃ μισεῖς, ἄλλω μὴ ποιήσης», τὴν δὲ σαφῶς ἐδήλωσεν εἰπὼν, «Ὅσα θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς».

2. Ἔστι καὶ ἄλλη αἴρεσις. Ποία δὲ αὕτη; Τὸ ἀγαπᾶν
 5 τὸν πλησίον, ὡς ἑαυτόν. Τί τούτου γένοιτ' ἂν εὐκολώτερον; Τὸ γὰρ μισεῖν ἐπαχθὲς καὶ θορούβους ἐμποιοῦν, τὸ δὲ φιλεῖν εὐκόλον καὶ ράδιον. Καὶ γὰρ εἰ μὲν εἶπεν, ἄνθρωποι ὄντες φιλεῖτε θηρία, δύσκολον ἦν τὸ ἐπίταγμα, εἰ δὲ ἀνθρώπους ὄντας ἀνθρώπους φιλεῖν ἐκέλευσεν, ἔνθα καὶ τὸ ὁμοούσιον
 10 καὶ συγγενὲς πολλὴν εἰσφέρει ροπὴν, καὶ παρὰ τῆς φύσεως ἢ παραίνεσις, ποίαν ἂν ἔχοι δυσκολίαν; Ὅπερ καὶ ἐπὶ λεόντων καὶ λύκων γίνεται καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ τὸ συγγενὲς τῆς φύσεως ἀγωγὸν εἰς φιλίαν ἐστί. Ποίαν οὖν σχοίημεν ἀπλολογίαν, λέοντας μὲν ἡμεροῦντες καὶ ἑαυτοῖς συνοικίζοντες,
 15 τὸ δὲ ὁμογενὲς μὴ ἐπισιῶμενοι; Οὐχ ὁρᾶτε, ὅτι πολλοὶ διὰ κληρονομίαν γέροντας περιίασιν ἀγρεύοντες, καὶ πάντων τῶν τοῦ γήρως ἀνέχονται κακῶν, νέοι ὄντες καὶ σφριγῶντες, ποδαλγίας καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ γήρῳ νοσημάτων, καὶ κορυζῆς, διὰ τοῦ προσεδρεύειν διηνεκῶς; Καίτοι χρήματά
 20 ἔστιν ἐκεῖ, καὶ ἄδηλος ἐλπίς· ἐνταῦθα δὲ οὐρανός, καὶ πρὸ τοῦ οὐρανοῦ τὸ εὐαρεσιῆσαι Θεῷ.

Τίς δὲ ἢ κληρονομοῦσα; ὑπὲρ τῆς κληρονομούσης γόρφησιν ἢ προγραφῆ. Ἡ Ἐκκλησία, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· περὶ ἧς λέγει ὁ Παῦλος· «Ἡρμοσάμην ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρ-
 25 θένον ἀγνήν παρασιῆσαι τῷ Χριστῷ». Καὶ ὁ Ἰωάννης· «Ὁ ἔχων τὴν νύμφην, νυμφίος ἐστίν». Ἄλ' ὁ μὲν νυμφίος μετὰ

9. Β' Κορ. 11, 2.

10. Ἰω. 3, 29.

σεῖς, μὴ τό κἀνης εἰς ἄλλον», τὴν δὲ ἄλλην ἐφάνερωσε καθαρὰ μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «Ὅσα θέλετε νὰ κάμνουν οἱ ἄνθρωποι εἰς ἐσᾶς, νὰ κάμνετε καὶ σεῖς εἰς αὐτούς».

2. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἐντολή. Ποία δὲ εἶναι αὕτη; Τὸ ν' ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον ὅπως τὸν ἑαυτὸν μας. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ εὐκολώτερον ἀπὸ αὐτό; Διότι τὸ νὰ μισῆ κανεὶς εἶναι εὐκόλον καὶ εὐκολοεφάρμοστον. Καθ' ὅσον ἐὰν μὲν ἔλεγεν, ἐνῶ εἴσθε ἄνθρωποι νὰ ἀγαπᾶτε τὰ θηρία, ἦτο δύσκολον τὸ πρόσταγμα, ἐὰν ὅμως ἐνῶ εἴμεθα ἄνθρωποι ἔδωσεν ἐντολήν ν' ἀγαπῶμεν ἄνθρώπους, τὴν στιγμὴν ποὺ καὶ τὸ ὁμοούσιον καὶ ἡ συγγένεια μᾶς ὑποβοηθοῦν πάρα πολὺ καὶ ἡ ἰδία ἡ φύσις μᾶς συμβουλεύει νὰ πράττωμεν αὐτό, ποίαν δυσκολίαν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἔχῃ τὸ πρᾶγμα; Αὐτὸ ἀκριβῶς γίνεται καὶ μὲ τὰ λεοντάρια καὶ μὲ τοὺς λύκους· καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖ ἡ συγγένεια τῆς φύσεως ὀδηγεῖ εἰς τὴν φιλίαν. Ποίαν λοιπὸν ἀπολογίαν θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ ἔχωμεν, ὅταν μὲν ἐξημερώνωμεν τὰ λεοντάρια καὶ συγκατοικοῦμεν μαζὶ μὲ αὐτά, δὲν προσελκύομεν ὅμως κοντὰ μας τοὺς συνανθρώπους μας; Δὲν βλέπετε, ὅτι πολλοὶ γυρίζουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διὰ νὰ εὔρουν γέροντας καὶ νὰ τοὺς κληρονομήσουν καὶ ἀνέχονται, ἐνῶ εἶναι νέοι καὶ γεμᾶτοι σφρίγος, νὰ κάθωνται συνεχῶς πλησίον των καὶ νὰ ὑπομένουν ὅλα τὰ κακὰ τῶν γηρατειῶν, ὅπως τοὺς πόνους τῶν ποδιῶν καὶ τὰ ἄλλα νοσήματα τῶν γηρατειῶν καὶ τὸ συνάχι; Καὶ βέβαια ἐκεῖ μὲν ὑπάρχουν χρήματα, ἡ ἐλπίς ὅμως εἶναι ἀβεβαία, ἐνῶ ἐδῶ ὑπάρχει ὁ οὐρανὸς καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ νὰ φανῶμεν εὐάρεστοι εἰς τὸν Θεόν.

Ποία ὅμως εἶναι ἡ κληρονομοῦσα; διότι ἡ ἐπιγραφή ὀμιλεῖ διὰ τὴν κληρονομοῦσαν. Εἶναι ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ πλήρωμά της, διὰ τὴν ὁποίαν λέγει ὁ Παῦλος· «Σᾶς ἠρραβῶνισα μὲ ἓνα ἄνδρα διὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω εἰς τὸν Χριστὸν ὡσαν παρθένον ἀγνήν»⁹. Καὶ ὁ Ἰωάννης λέγει· «Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴν νύμφην εἶναι ὁ νυμφίος»¹⁰. Ἄλλ'

τὰς πρώτας ἡμέρας καιαλύει τὸ σφοδρὸν τοῦ ἔρωτος, ὁ δὲ
 ἡμέτερος νυμφίος μένει διηνεκῶς ἡμᾶς ἀγαπῶν, καὶ ἐπι-
 τείνων τὸν πόθον ὅπερ δηλῶν ὁ Ἰωάννης νυμφίον καλεῖ,
 ὅτι ἀκμάζοντες οἱ πόθοι. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον νύμφην ἐκί-
 5 λησεν, ἀλλ' ὅτι καὶ πάντα ἐν σῶμα εἶναι βούλεται καὶ μίαν
 ψυχὴν, κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τὸν τῆς ἀγάπης λόγον· καὶ
 ὅτι καθάπερ ἡ νύμφη πάντα ποιεῖ πρὸς ἀρέσκειαν τοῦ ἀν-
 δρός, οὕτω καὶ ἡμᾶς διὰ παντὸς τοῦ θίου τοιούτους εἶναι
 χροή. Οἷα ἡ νύμφη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπὶ τῶν πασιτά-
 10 δων καθέζεται, ἐν μεριμνῶσα μόνον ὅπως ἀρέσῃ τῷ νυμφίῳ,
 οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ θίου τούτου προκαθήμενοι ἐν σκο-
 πῶμεν, τοῦ νυμφίου τὴν ἀρέσκειαν, καὶ τὴν τῆς νύμφης εὐ-
 ταξίαν διατηρῶμεν. Ταύτης τῆς νύμφης καὶ ὁ Δαβὶδ μέμνη-
 ται λέγων· «Παρέσιη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματι-
 15 σμῶ διαχρόσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη ἐν χρυσοῖσι
 χρυσοῖς». Θέλεις αὐτῆς καὶ τὰ ὑποδήματα ἰδεῖν; Ἐκκουσον
 Παύλου τοῦ νυμφαγωγοῦ λέγοντος· «Ὑποδησάμενοι τοὺς πό-
 δας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης». Θέλεις αὐ-
 τῆς ἰδεῖν καὶ τὴν ζώνην, καὶ ὡς ὑπὸ ἀληθείας σύγκειται·
 20 Ὁ αὐτὸς σε διδάξει. «Περιζωσάμενοι τὴν ὁσφὸν ὑμῶν ἐν ἀ-
 ληθείᾳ». Θέλεις ἰδεῖν αὐτῆς καὶ τὸ κάλλος; Καὶ τοῦτο μι-
 θήσῃ παρ' αὐτοῦ. «Μὴ ἔχουσα σπῖλον ἢ ρυτίδα». Ἐκκουσον
 ὁ Ἐκκλησιαστής τί περὶ ταύτης λέγει. «Ὅλη καλὴ εἴ, ἢ πλη-
 σίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί». Θέλεις ἰδεῖν καὶ τοὺς
 25 πόδας; «Ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὴν εἰρή-
 νην, καὶ εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ». Καὶ τὸ δὴ θαυμασιὸν
 καὶ ἐκπλήξεως γέμον, ὅτι καὶ κοσμήσεις τοῦτον τὸν τρόπον

11. Ψαλμ. 44, 10.

12. Ἐφ. 6, 15.

13. Ἐφ. 6, 14.

14. Ἐφ. 5, 27.

15. Ἄσμα Ἄσμ. 4, 7.

16 Ρωμ. 10, 15.

ὁ μὲν νυμφίος μετὰ τὰς πρώτας ἡμέρας χάνει τὸ μεγάλο πάθος τοῦ ἔρωτος, ἐνῶ ὁ ἰδικός μας νυμφίος ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς ἀγαπᾷ συνεχῶς καὶ αὐξάνει τὸν πόθον, πράγμα πού διὰ νὰ δείξη ὁ Ἰωάννης τὸν ὀνομάζει νυμφίον, τότε δηλαδή πού οἱ πόθοι εὐρίσκονται εἰς ἀκμὴν. Δὲν τὴν ὠνόμασεν ὅμως νύμφην μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ θέλει ὅλοι νὰ εἴμεθα ἓνα σῶμα καὶ μία ψυχὴ σύμφωνα μετὸν ὀρισμὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ νύμφη κάμνει τὰ πάντα διὰ νὰ εἶναι ἀρεσάτῃ εἰς τὸν ἄνδρα, ἔτσι καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ εἴμεθα τέτοιοι εἰς ὅλην τὴν ζωὴν μας, ὅπως ἡ νύμφη κάθεται κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὸ νυμφικὸν δωμάτιον καὶ φροντίζει δι' ἓνα μόνον πράγμα, πῶς δηλαδή ν' ἀρέσῃ εἰς τὸν νυμφίον, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς εὐρισκόμενοι εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν, ἓνα μόνον ἄς σκεπτώμεθα, τὸ νὰ ἀρέσωμεν εἰς τὸν νυμφίον καὶ νὰ διατηρῶμεν τὴν ὑπακοὴν πού ταιριάζει εἰς τὴν νύμφην. Αὐτὴν τὴν νύμφην μνημονεύει καὶ ὁ Δαυὶδ, λέγων· «Ἐστήθη πλησίον σου καὶ εἰς τὰ δεξιὰ σου ἡ βασίλισσα, ἐνδεδυμένη μὲ διάχρυσα ἐνδύματα καὶ στολισμένη μὲ πολυποίκιλα κροσσωτὰ χρυσὰ στολίδια»¹¹. Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὰ ὑποδήματά της; Ἦκουσε τὸν νυμφαγωγὸν Παῦλον πού λέγει· «Εἰς τὰ πόδια φορέσατε ὑποδήματα διὰ νὰ εἴσθε ἔτοιμοι διὰ τὸ χαρμόσουν ἄγγελμα τῆς εἰρήνης»¹². Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὴν ζωὴν της πού συνίσταται ἀπὸ ἀλήθειαν; Ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος θὰ σᾶς τὸ διδάξῃ. «Ζωσθῆτε εἰς τὴν μέσσην σας τὴν ἀλήθειαν»¹³. Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὸ κάλλος της; Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ μάθῃς ἀπὸ αὐτὸν· «χωρὶς νὰ ἔχη κηλῖδα ἢ ρυτίδα»¹⁴. Ἦκουε τί λέγει καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής δι' αὐτήν. «Ὀλοκληρῆ εἶσαι γεμάτη ἀπὸ ὀμορφιάν, σὺ πού εἶσαι πλησίον μου, καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς ἐσένα κανένα ψεγάδι»¹⁵. Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὰ πόδια της; «Πόσον ὠραῖα εἶναι τὰ πόδια ἐκείνων πού κηρύσσουν τὸ χαρμόσουν εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης, τὴν χαρμόσουν ἀγγελίαν τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν». Καὶ τό ἄ-

αὐτήν, οὐκ ἦλθε τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐπιδεικνύμενος, ἵνα μὴ τῇ
 ὑπερβολῇ τοῦ κάλλους ἐκπλήξῃ αὐτήν, καὶ παράφρονα ἐργά-
 σθαι, ἀλλ' ἔρχεται ἱμάτιον περιβεβλημένος, οἷον ἡ νύμφη
 μειέχεται γὰρ αἷματος καὶ σαρκὸς παραπλησίως αὐτῇ· καὶ
 5 οὐκ αὐτήν ἄνω καλεῖ, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς αὐτήν παραγίνεται
 τηρῶν κἀνταῦθα τοῦ νυμφίου τὸν νόμον τὸν πρὸς τὴν νύμφην
 αὐτὸν ἄγοντα. Ὅπερ καὶ Μωϋσῆς ἔλεγεν· «Ἐντὶ τούτου κα-
 ταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ
 προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ». Καὶ ὁ Παῦλος·
 10 «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ
 εἰς τὴν Ἐκκλησίαν».

Ἐλθὼν τοίνυν εἰς τὸ καιαγώγιον αὐτῆς, καὶ εὐρῶν ρυ-
 πῶσαν, ἀνχιμῶσαν, γυμνήν, πεφυρμένην αἷματι, ἔλουσεν, ἤλει-
 ψεν, ἔθραιψεν, ἐνέδυσεν ἱμάτιον, οἷον εὐρεθῆναι ἕτερον οὐκ
 15 ἔνι. Αὐτὸς αὐτῇ γενόμενος περιβολή, καὶ λαβὼν αὐτήν, οὕτως
 ἀνάγει. Ταύτη ἡ κληρονομία ἠτοιμάσθαι. Τί οὖν ὑπὲρ αὐτῆς
 φησιν ὁ προφήτης; Πολλά· συνήγορος γὰρ ἐστὶν αὐτῆς, καὶ
 τὰ πλείονα τῶν αὐτῇ συμβησομένων προεῖπε καὶ προσεφώνη-
 σεν· οἷον περὶ τοῦ νυμφίου, περὶ τῆς νυμφαγωγίας, περὶ τῶν
 20 ἀγαθῶν τῶν διαδεξομένων αὐτήν. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα
 ὑπὲρ αὐτῆς ποιεῖται τὸν λόγον καὶ ἀρχόμενος, καθάπερ οἱ
 συνήγοροι οὗτοι οἱ ρήτορες, οἱ ἐν τοῖς δικαιοητοῖσι, λέγει
 ὑπὲρ τίνος ποιεῖται τὴν δικαιολογίαν, ὅτι «ὑπὲρ τῆς κληρο-
 νομούσης». Καὶ τί αἰτεῖ ἡ κληρονομοῦσα, ἀκούσωμεν. «Τὰ
 25 ῥήματά μου ἐνώτισαι, Κύριε». Τὸν νυμφίον Κύριον καλεῖ
 καὶ γὰρ τοῦτο νύμφης εὐγνώμονος ἔργον. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν
 ὁμοουσίῳ τοῦτο συμβαίνει, καὶ κύριον τὸν ἄνδρα καλεῖ ἡ

17. Γεν. 2, 24.

18. Ἐφ. 5, 32.

ξιον θαυμασμοῦ βέβαια καὶ γεμᾶτον ἀπὸ ἔκπληξιν εἶναι ὅτι ἂν καὶ τὴν ἐστόλισε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δὲν ἦλθε νὰ ἐπιδείξη τὴν δόξαν του, διὰ νὰ μὴ καταπλήξῃ αὐτὴν μὲ τὸ ὑπερβολικὸν κάλλος του καὶ τὴν κᾶνη νὰ παραφρονήσῃ, ἀλλ' ἔρχεται ἐνδεδυμένος μὲ ἔνδυμα ὅπως ἡ νύμφη· δηλαδὴ παίρνει μέρος καὶ στέκεται κοντὰ τῆς μὲ αἷμα καὶ σάρκα· καὶ δὲν τὴν καλεῖ ἐπάνω, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἔρχεται πρὸς αὐτὴν, τηρῶν καὶ ἐδῶ τὸ ἔθιμον τοῦ νυμφίου κατὰ τὸ ὁποῖον αὐτὸς πηγαίνει πρὸς τὴν νύμφην. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔλεγε καὶ ὁ Μωϋσῆς· «Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ ἐγκαταλείψῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του καὶ θὰ προσκολληθῇ εἰς τὴν γυναῖκα του»¹⁷. Καὶ ὁ Παῦλος· «Αὐτὸ τὸ μυστήριον εἶναι μέγαλον· ἐγὼ δὲ τὸ ἐξηγῶ ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν»¹⁸.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἦλθεν εἰς τὸ κατάλυμά της καὶ τὴν ἠῦρε γεμάτην ἀπὸ βρωμίαν, γεμάτην ἀπὸ ἀκαθαρσίαν, γυμνήν, γεμάτην ἀπὸ αἵματα, τὴν ἔλουσε, τὴν ἤλειψε, τὴν ἔθρεψε, τὴν ἐνέδυσσε μὲ τέτοιο ἔνδυμα ποῦ ἄλλο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐρεθῇ. Ὁ ἴδιος ἔγινεν ἡ περιβολή της καὶ ἄφοῦ τὴν ἔλαβε τὴν ὀδηγεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Δι' αὐτὴν ἔχει ἐτοιμασθῇ ἡ κληρονομία. Τί λέγει λοιπὸν δι' αὐτὴν ὁ προφήτης; Πολλά· διότι εἶναι συνήγορός της καὶ προεῖπε καὶ προεκήρυξε τὰ περισσότερα ποῦ θὰ συμβοῦν εἰς αὐτὴν· ἐπὶ παραδείγματι τὰ σχετικὰ μὲ τὸν νυμφίον, μὲ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου, μὲ τὰ ἀγαθὰ ποῦ θὰ διαδεχθοῦν αὐτὴν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐδῶ κάμνει λόγον δι' αὐτὴν καὶ ἀρχίζων τὸν λόγον, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ρήτορες, οἱ συνήγοροι εἰς τὰ δικαστήρια, λέγει διὰ ποῖον θὰ συνηγορήσῃ, δηλαδὴ «ὑπὲρ τῆς κληρονομούσης». Καὶ ἄς ἀκούσωμεν τί ζητεῖ ἡ κληρονομοῦσα. «Κύριε, εὐδόκησε νὰ δεχθῆς ν' ἀκούσης τὰ λόγια τῆς προσευχῆς μου». Τὸν νυμφίον τὸν ὀνομάζει Κύριον· καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι τὸ καθῆκον τῆς εὐγνώμονος νύμφης. Ἐὰν βέβαια αὐτὸ συμβαίνη μεταξὺ ἐκείνων ποῦ ἔχουν τὴν ἰδίαν οὐσίαν καὶ ὀνομάζει ἡ γυ-

γυνή, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστοῦ,
 ὅπου καὶ φύσει Κύριός ἐστιν. Οὕτω γοῦν αὐτὸν οὐχ ὡς νυμ-
 φίον καλεῖ Κύριον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς Δεσπότην, καὶ ἐπι-
 σπᾶται αὐτὸν πρὸς τὴν δέησιν. Ἐπειδὴ γὰρ κληρονομία αὐτῆ
 5 πρόκειται, ἡ κληρονομία δὲ αὕτη, εἰ κατορθώσῃε τὰ ἐπιτα-
 χθέντα, εἰς ἔργον ἐκβαίνει, παρακαλεῖ καὶ δεῖται σύμμαχον
 αὐτῆ γενέσθαι, ὥσπερ ἀνύσαι τὰ προκείμενα, καὶ μὴ ἐκπεσεῖν
 τοῦ κλήρου. Διὸ καὶ φησι· «Τὰ ρήματά μου ἐνώτισαι, Κύριε»,
 καὶ μετὰ παρησίας λέγει τοῦτο, ἐπειδὴ τοιαῦτα αἰτεῖ, ἅπερ
 10 καὶ αὐτὸς διδόναι θούλεται· ὡς ἐάν τις τοιαῦτα αἰτῆ ἀνάξια
 τοῦ παρέχοντος, οὐ δύναται ταύτην αἰτεῖν τὴν χάριν. Ὅταν
 καὶ ἐχθρῶν εὐχῆται, ὅταν κατὰ τῶν λελυπηκότων, ταῦτα οὐκ
 ἔστιν ἀνθρώπου, ἀλλὰ διαβόλου τὰ ρήματα. Εἰ γὰρ τὸ θανύ-
 ναι ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶ (καὶ γὰρ «Τὸ περιττὸν τούτων ἐκ
 15 τοῦ πονηροῦ ἐστίν»), εὐδηλον ὅτι καὶ τὸ καὶ ἐχθρῶν εὐχε-
 σθαι. Ἐὰν τοίνυν λέγῃς, «Τὰ ρήματά μου ἐνώτισαι», ἐκεῖνα
 φθέγγου, ἃ ἀνθρώπου ρήματά ἐστιν ἡμέρου καὶ φιλανθρώ-
 που, καὶ οὐδὲν ἔχοντος διαβολικόν.

3. «Σύνες τῆ κραυγῆ μου». Κραυγὴν ἐνταῦθα οὐ τὸν τό-
 20 νον φηοὶ τῆς φωνῆς, ἀλλὰ τῆς διανοίας τὴν διάθεσιν. Ἐπεὶ
 καὶ τῷ Μωϋσῆ οἰγῶντι ἔλεγε· «Τί βοᾷς πρὸς με;» Οὐκ εἶπε,
 ἴτι εὐχῆ πρὸς με; ἀλλὰ, «τί βοᾷς πρὸς με; ἐπειδὴ μετὰ
 σφοδρᾶς διαθέσεως αὐτῷ προσήει. Ἴνα γοῦν μάθῃς
 ὅτι καὶ ἐνταῦθα οὐ τὴν κραυγὴν λέγει, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς
 25 διανοίας καὶ τὴν σπουδὴν τὴν συντεταμένην, οὐκ εἶπεν, ἄ-

ναῖκα κύριον τὸν ἄνδρα της, πολὺ περισσώτερον συμβαίνει μεταξύ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅπου καὶ ἐκ φύσεως εἶναι Κύριος. Ἔτσι λοιπὸν τὸν ὀνομάζει Κύριον ὄχι μόνον ὡς νυμφίον, ἀλλὰ καὶ ὡς Κύριον καὶ τὸν προσκαλεῖ εἰς τὴν προσευχὴν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εὐρίσκεται ἐμπρὸς της κληρονομία καὶ ἡ κληρονομία αὐτὴ γίνεται πραγματικότης ἐὰν ἤθελεν ἐπιτύχει κανεὶς τὰ προστάγματα, παρακαλεῖ καὶ προσεύχεται νὰ γίνῃ σύμμαχος της, ὥστε νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὰ ποὺ εὐρίσκονται ἐμπρὸς της καὶ νὰ μὴ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν κληρονομίαν. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει· «Κύριε, εὐδόκησε νὰ δεχθῆς ν' ἀκούσης τὰ λόγια τῆς προσευχῆς μου», καὶ αὐτὸ τὸ λέγει μὲ παρρησίαν, ἐπειδὴ ζητεῖ τέτοια, ποὺ καὶ ὁ ἴδιος θέλει νὰ δίδῃ· διότι ἐὰν κανεὶς ζητῇ τέτοια ποὺ εἶναι ἀνάξια ἐκείνου ποὺ τὰ παρέχει, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζητῇ αὐτὴν τὴν χάριν. Ὄταν προσεύχεται ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ὅταν προσεύχεται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ μᾶς λυποῦν, αὐτὰ δὲν εἶναι λόγια ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου. Διότι ἐὰν τὸ νὰ ὀρκίζεται κανεὶς προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολον, (καθ' ὅσον «Τὸ ἐπὶ πλέον ἀπὸ αὐτὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν πονηρόν»¹⁹), εἶναι φανερόν ὅτι καὶ τὸ νὰ προσεύχεται κανεὶς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του. Ἐὰν λοιπὸν λέγῃς, «Εὐδόκησε νὰ δεχθῆς ν' ἀκούσης τὰ λόγια μου», ἐκεῖνα νὰ λέγῃς, ποὺ εἶναι λόγια ἀνθρώπου ἡμέρου καὶ φιλανθρώπου καὶ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ διαβολικόν.

3. «Εὐδόκησε νὰ κατανοήσης τὴν κραυγὴν μου». Κραυγὴν ἐδῶ δὲν ὀνομάζει τὸ μέγεθος τῆς φωνῆς, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας. Καθ' ὅσον καὶ εἰς τὸν Μωϋσῆν, ποὺ ἐσιῶπα, ἔλεγε· «Διατί φωνάζεις δυνατὰ πρὸς ἐμένα;». Δὲν εἶπε, ἴδιατί ἀπευθύνεις τὴν προσευχὴν σου πρὸς ἐμένα;», ἀλλὰ, «Διατί φωνάζεις δυνατὰ πρὸς ἐμένα;», ἐπειδὴ ἀπευθύνετο πρὸς αὐτὸν μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς διαθέσεώς του. Διὰ νὰ μάθῃς λοιπὸν ὅτι καὶ ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ τὴν κραυγὴν, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας του καὶ τὴν ὑπερβολικὴν προθυμίαν του, δὲν εἶπεν, ἴκουσε τὴν κραυ-

κουσον τῆς κραυγῆς μου, ἀλλὰ τί; «Σύνες», ιουιέσι, κατὰ
 μαθε. Εἰ γὰρ καὶ ἀνθρωπίνοις κέχρηται ρήμασιν, ἀλλὰ καὶ
 ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀνθρωπίνοις τὸ εὖ παριστάμενον δηλοῖ. «Πρό-
 σxes τῆ φωνῆ τῆς δεήσεώς μου». Πάλιν τὴν ἔνδον λέγει φωνήν.
 5 Οὕτω καὶ Ἄβνα ἐβόα. Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπε, ἴπροσxes
 τῆ φωνῆ τῆς εὐχῆς μου, ἀλλὰ, «Τῆς δεήσεώς μου». Τὸν
 γὰρ ἐυχόμενον ἰκέτου δεῖ περικεῖσθαι σχῆμα καὶ γνώμην. Ὁ
 γὰρ ἰκέτης οὐ κατηγόρου ρήματα ἀναλαμβάνει, ὁ δὲ ἐχθροῦ
 κατευχόμενος κατήγορος μᾶλλον ἐσιν ἢ ἰκέτης. Εἶδες πῶς
 10 παρέσθησε τὴν εὐχήν, ἐπειδὴ ἀξίαν αὐτὴν ἐποιεῖτο τοῦ ἀκου-
 σθῆναι; Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ὅταν ἐυχώμεθα καὶ βουλώμεθα ἀ-
 κούεσθαι, πρῶτον αὐτὴν καθισιῶμεν, ἵνα ἡ εὐχή, καὶ μὴ κα-
 τηγορία γένηται καὶ κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ἐκείνου, οὕτως
 αὐτὴν εἰσάγωμεν.

15 Ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου». Ὅπερ ὁ προφήτης
 συνεχῶς λέγει, μᾶλλον δὲ ὅπερ ἐξαίρετον τῷ Ἀβραάμ ἦν,
 καθὼς καὶ ὁ Παῦλός φησι, Δι' ἣν αἰτίαν «οὐκ ἐπαισχύνεται
 ὁ Θεὸς Θεὸς καλεῖσθαι αὐτῶν», τοῦτο αὐτὴ διείληφε, καὶ
 τῷ πόθῳ κατώρθωσε. Οὐ γὰρ εἶπεν ἀπλῶς, ὁ βασιλεύς,
 20 ἀλλ' «Ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου», τὸν ἔρωτα ἐνδεικνυ-
 μένη τὸν αὐτῆς. Εἶτα καὶ τὰς αἰτίας τίθησι, δι' ἃς ἀξιοῖ αὐ-
 τὴν ἀκουσθῆναι. Ποῖαι δὲ εἴσιν αὗται; «Ὅτι πρὸς σὲ προσεύ-
 ξομαι, Κύριε». Τίς, φησὶν, οὐχὶ τῷ Θεῷ προσεύχεται; Πολ-
 λοὶ δοκοῦσι μὲν τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι πρὸς δὲ ἀνθρώπων
 25 ἐπίδειξιν τοῦτο ποιοῦσιν. Ἀλλ' οὐχ αὕτη ἀλλὰ πρὸς Θεὸν
 αὐτὸν ἀντεινέειτο, τὰ ἀνθρώπινα πάντα ἀφείσα.

«Τὸ πρῶτ' εἰσακούση τῆς φωνῆς μου». Ὅρας σπουδήν,
 καὶ κατανευγμένην ψυχὴν; Ἐκ προσιμίῳ τῆς ἡμέρας τὰς

19α. Α' Βασ., κεφ. 1 - 2.

20. Ἐβρ. 11, 16.

γήν μου, ἀλλά τί; «Σύνες», δηλαδή, κατάμαθε. Μολονότι βέβαια χρησιμοποιεῖ ἀνθρώπινα λόγια, ὅμως καὶ μὲ αὐτὰ τὰ ἀνθρώπινα ἐκδηλώνει τὸ πλεον εὐπρεπές. «Πρόσεχε εἰς τὴν φωνὴν τῆς παρακλήσεώς μου». Πάλιν ἐννοεῖ τὴν ἐσωτερικὴν φωνήν. Ἔτσι καὶ ἡ Ἄννα ἐφώναζε^{19α}. Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς, ἴπρόσεξε τὴν φωνὴν τῆς προσευχῆς μου, ἀλλά, «Τῆς παρακλήσεώς μου». Διότι ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται πρέπει νὰ παίρνη τὴν στάσιν καὶ τὴν προθυμίαν τοῦ ἰκέτου. Καθ' ὅσον αὐτὸς ποὺ παρακαλεῖ δὲν χρησιμοποιεῖ λόγια κατηγοροῦ, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ του, εἶναι μᾶλλον κατήγορος, παρὰ ἰκέτης. Εἶδες πῶς παρουσίασε τὴν προσευχὴν ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὴν κάμη τέτοια ποὺ νὰ ἀκουσθῆ; Ἔτσι καὶ ἡμεῖς, ὅταν προσευχώμεθα καὶ θέλωμεν νὰ εἰσακούεται ἡ προσευχή μας, πρῶτα νὰ τὴν κάμνωμεν ἔτσι ποὺ νὰ εἶναι προσευχή καὶ νὰ μὴ καταντᾶ κατηγορία καὶ νὰ τὴν κάμνωμεν ἔτσι ποὺ νὰ συμφωνῆ μὲ τοὺς νόμους ἐκεῖνου.

«Ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεὸς μου». Ἐκεῖνο ποὺ ὁ προφήτης λέγει συνεχῶς, μᾶλλον δὲ ἐκεῖνο ποὺ ἦτο ἰδιαίτερα ἀγαπητὸν εἰς τὸν Ἀβραάμ, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν «δὲν ἐντρέπεται ὁ Θεὸς νὰ ὀνομάζεται Θεὸς αὐτῶν»²⁰, αὐτὸ ἐξέφρασε καὶ αὐτὴ καὶ τὸ κατώρθωσε μὲ τὸν πόθον της. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' «Ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεὸς μου», δεικνύουσα ἔτσι τὸν ἔρωτά της. Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ εἰσακουσθῆ. Ποῖοι δὲ εἶναι αὐτοί; «Διότι θὰ προσευχηθῶ εἰς ἐσένα, Κύριε». Ποῖος, λέγει, δὲν προσεύχεται εἰς τὸν Θεόν; Πολλοὶ μὲν νομίζουν ὅτι προσεύχονται εἰς τὸν Θεόν, ὅμως τὸ κάμνουν αὐτὸ διὰ νὰ ἐπιδειχθοῦν ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὴ ὅμως δὲν ἦτο τέτοια, ἀλλ' ἀπευθύνετο πρὸς τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, παραμερίζουσα ὅλα τὰ ἀνθρώπινα.

«Σὺ θὰ εἰσακούσης τὴν πρωινήν ἰκετευτικὴν φωνήν μου». Βλέπεις προθυμίαν καὶ ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ κατά-

ἀπαρχὰς ἐδίδου τῷ Θεῷ. «Δεῖ», γὰρ, φησί, «φθάνειν τὸν ἥλιον ἐπ' εὐχαριστίαν σου, καὶ πρὸ ἀνατολῆς φωτὸς ἐντυγχάνειν σοι». Σὺ δὲ ἐπὶ μὲν βασιλέως οὐκ ἂν ἀνάσχοιο τὸν ἐλάττονα πρὸ σοῦ προλαβόντα προσκυνῆσαι, νυνὶ δὲ ἡλίου προσκυνούντιος καθεύδεις αὐτός, καὶ ἀναχωρεῖς τῇ κτίσει τῆς προεδρίας, καὶ οὐ φθάνεις ἄλασαν τὴν κτίσιν τὴν διὰ σὲ γενομένην, οὐδὲ ἀποδίδως αὐτῷ τὰ εὐχαριστήρια, ἀλλ' ἀνισιάμενος καὶ ὄφιν περικλύζεις καὶ χεῖρας, τὴν δὲ ψυχὴν περιορᾷς ἀκάθαρτον; Οὐκ οἶοθα, ὅτι καθάπερ ὕδατι σῶμα, οὕτω δι' εὐχῆς ἢ ψυχὴ καθαίρεται; Νίφρον τοίνυν πρὸ τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν. Πολλὰι λῆμαι προσίστανται αὐτῇ κακίας ταύτας ἀποθώμενα διὰ τῆς δεήσεως. Ἄν γὰρ οὕτω τὸ σῶμα τειχίσωμεν, καλὸν θεμέλιον τῆς καθημερινῆς πράξεως καταβαλοῦμεν.

15. «Τὸ πρῶτ' παραστήσομαί σοι, καὶ ἐλόφομαι». Παραστήσομαί σοι, οὐ λόφῳ, φησί, ἀλλ' ἔργοις. Ὁ γὰρ τοιοῦτος ἐγγὺς γενέσθαι δύναται τοῦ Θεοῦ. Τὸ γὰρ ἐγγὺς καὶ τὸ μακρὰν ἐντεῦθεν συμβαίνει ὁ γὰρ Θεὸς πανταχοῦ ἐστι. «Παραστήσομαί σοι, καὶ ἐλόφομαι», ὅτι οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν οὐ εἶ». Ἐτερος ἐρμηνευτῆς φησὶ «Καὶ σκοπήσω, διὸ οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν οὐ εἶ». «Οὐδὲ παροικῆσει σοι πονηροσύνος». Ἐνιαῦθα τὰ εἰδωλα αἰνίττειται ὅτι τοῦτοις ἔχαιρον, καὶ πα-

νουξιν; Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας, λέγει, κάμνω αὐτὴν τὴν ἐργασίαν. Ἦς τὸ ἀκούσουν ἐκεῖνοι ποὺ προσεύχονται μετὰ ἀπὸ ἀμετρήτους ἐργασίας των. Ὁχι ὅμως καὶ αὐτὴ, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας ἐπρόσφερε τὰς ἀπαρχὰς εἰς τὸν Θεόν. Διότι, λέγει, «Πρέπει νὰ προλαβαίνουν τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου μὲ εὐχαριστίας πρὸς ἐσένα καὶ ν' ἀπευθύνουν τὴν προσευχὴν των πρὸς ἐσένα πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν τοῦ φωτός»²¹. Σὺ βέβαια εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τοῦ βασιλέως δὲν θὰ ἠμποροῦσες νὰ ἀνεχθῆς νὰ προλάβῃ ὁ κατώτερός σου πρὶν ἀπὸ ἐσένα νὰ προσκυνήσῃ αὐτόν, ἐνῶ τώρα ἐνῶ ὁ ἥλιος προσκυνεῖ τὸν Θεόν σὺ κοιμᾶσαι καὶ παραχωρεῖς τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν κτίσιν καὶ δὲν προφθάνεις ὀλόκληρον τὴν κτίσιν ποὺ ἔγινε δι' ἐσένα, οὔτε εὐχαριστεῖς αὐτόν, ἀλλὰ μόλις σηκωθῆς πλένεις τὸ πρόσωπόν σου καὶ τὰ χέρια σου, ἐνῶ τὴν ψυχὴν σου τὴν παραβλέπεις ἀφήνοντάς τιν ἀκάθαρτον; Δὲν γνωρίζεις, ὅτι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα καθαρίζεται μὲ τὸ νερό, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ καθαρίζεται μὲ τὴν προσευχὴν; Νίψε λοιπὸν πρὶν ἀπὸ τὸ σῶμα τὴν ψυχὴν σου. Πολλὰ εἶδη κακίας ὑπάρχουν εἰς αὐτὴν· αὐτὰ ἄς τὰ ἀπομακρύνωμεν μὲ τὴν προσευχὴν μας. Διότι, ἐὰν ἔτσι περιφρουρήσωμεν τὸ στόμα, θὰ θέσωμεν καλὸν θεμέλιον τῶν καθημερινῶν πράξεών μας.

«Τὸ πρῶτὸν θὰ παρουσιασθῶ ἐνώπιόν σου καὶ θὰ στρέψω τὸ βλέμμα μου πρὸς ἐσένα». Θὰ παρουσιασθῶ ἐμπρὸς σου ὄχι τοπικῶς, λέγει, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα μου. Διότι ὁ τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸν νὰ εὐρίσκεται πλησίον τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὅσον τὸ πλησίασμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ αὐτόν συμβαίνουν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος· διότι ὁ Θεὸς εὐρίσκεται παντοῦ. «Θὰ παρουσιασθῶ ἐνώπιόν σου καὶ θὰ στρέψω τὸ βλέμμα μου πρὸς ἐσένα, διότι σὺ εἶσαι Θεὸς ποὺ δὲν θέλεις τὴν παρανομίαν». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει· «Καὶ θὰ ἀναλογισθῶ, ὅτι σὺ εἶσαι Θεὸς ποὺ δὲν θέλεις τὴν ἀνομίαν». «Καὶ δὲν θὰ παραμείνη ἐνώπιόν σου ἐκεῖνος ποὺ πράττει τὸ κακόν». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὰ

ρανομία πάση, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν πονηρίᾳ πράγμασιν.
 «Οὐδὲ παροικῆσει σοι πονηρευόμενος». Οὐκ ἔσται σοι, φηοί,
 φίλος, οὐκ ἔσται σοι πλησίον. «Οὐδὲ διαμενοῦσι παράνομοι
 5 κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου». Τὸ μισοπόνηρον τοῦ Θεοῦ ἐν-
 τὰῦθα δείκνυσσι, διδάσκων τοὺς ἐγγύς αὐτοῦ γινόμενους τοι-
 ούτους ἑαυτοῖς κατασκευάζειν, ὥς οὐκ ἐνὸν ἄλλως γενέσθαι
 ἐγγύς. Εἰ γὰρ ἀνθρώπων χρησιῶ οὐκ ἂν τις δύναίτο γενέσθαι
 πλησίον, τοῖς τρόποις διεσπηκῶς αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον τούτῳ.
 Ὅτι γὰρ οὐ δύναται ἐναρέτιων ἀνδρῶν ἐγγύς γενέσθαι οἱ
 10 πονηροί, ἄκουσον τί φασὶ περὶ τοῦ δικαίου. «Βαρὺς ἐστὶν ἡ-
 μῖν καὶ βλεπόμενος». Οὕτω καὶ Ἰωάννης τὸ δεσποτικόν οἰ-
 κῶν καὶ μὴ ὀρώμενος ἐλύπει τὴν Ἡρωδιάδα· καίτοι τοσοῦτον
 αὐτοῦ ἀφεισιθήκει τὸ γύναιον· μετὰ δὲ τὴν τελευταίην, καὶ τοῦ
 τυράννου τότε ἐκείνου τὸ συνειδὸς κατέσειε.
 15 Μηδεὶς τοίνυν τῶν ἐν ἀρετῇ ζώντων ἠγείσθω τι πάσχειν
 δεινόν, κἂν ἐπιβουλεύηται παρὰ τῶν πονηρῶν. Οἱ γὰρ πά-
 σχοντες κακῶς οἱ ποιῶντές εἰσιν. Ἐμίσησας πάντας τοὺς
 ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν, ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ
 ψεῦδος. Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσειται Κύριος.
 20 Ταῦτα λέγεται, οὐχ ἵνα ἀκούσωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ παι-
 δευώμεθα ταῦτα συνεχῶς ἀκούοντες, καὶ τῷ τρόπῳ τοῦ νυμ-
 φίου ἀρμόζεσθαι, καὶ πλησίον αὐτοῦ γίνεσθαι. Ὡς ἂν μὴ ταῦ-
 τα ἦ, ἐρημισύμεθα τῆς ἄνωθεν ροπῆς, οὐ οὐδὲν ἂν γένοιτο
 χειρόν.

22. Σοφ. Σολ. 2, 14.

23. Ματθ. 7, 15.

εἶδωλα· διότι μὲ αὐτὰ ἠύχαριστοῦντο καὶ μὲ τὴν καθόλου παρανομίαν καὶ μὲ τὰ ἄλλα τὰ ἔργα τῆς παρανομίας. «Καὶ δὲν θὰ παραμείνη πλησίον σου ἐκεῖνος ποὺ πράττει τὸ κακόν». Δὲν θὰ γίνῃ φίλος σου, λέγει, δὲν θὰ σταθῇ πλησίον σου. «Οὔτε θὰ στηθοῦν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια σου οἱ παράνομοι». Μὲ αὐτὰ τὰ ἅγια δείχνει τὸ πόσον μισεῖ ὁ Θεὸς τὴν κακίαν, διδάσκων ἐκείνους ποὺ εὐρίσκοντο πλησίον του νὰ καθιστοῦν τέτοιον τὸν ἑαυτὸν των, καθ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατόν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ παραμείνουν πλησίον του. Διότι, ἐὰν κανεῖς δὲν ἠμπορῇ νὰ παραμείνη πλησίον κάποιου καλοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ διαφέρουν οἱ τρόποι του, πολὺ περισσότερον δὲν ἠμπορεῖ νὰ σταθῇ πλησίον αὐτοῦ. Τὸ ὅτι βέβαια οἱ πονηροὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ σταθοῦν πλησίον τῶν ἐναρέτων ἀνδρῶν, ἄκουσε τί λέγει διὰ τὸν δίκαιον· «Εἶναι βαρετὸς ἀκόμη καὶ νὰ τὸν βλέπωμεν»²². Ἔτσι καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐνῶ διέμενεν εἰς τὸ δεσμοτήριον καὶ δὲν ἐβλέπετο, παρὰ ταῦτα ἐστενοχωροῦσε τὴν Ἡρωδιάδα καὶ βέβαια τόσον μακριὰ ἀπὸ αὐτὸν εὐρίσκετο τὸ γύναιον· μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του συνετάρασε καὶ τὴν συνείδησιν ἐκείνου τοῦ τυράννου.

Κανεῖς λοιπὸν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦν ἐνάρετα ἄς μὴ νομίζῃ ὅτι παθαίνει κάποιο κακόν καὶ ἂν ἀκόμα ἐπιβουλεύεται ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους. Διότι αὐτοὶ ποὺ κακοποιοῦνται εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ κακοποιοῦν. «Ἐμίσησας ὅλους ἐκείνους ποὺ πράττουν τὴν ἀνομίαν καὶ θὰ ἐξολοθρεύσῃς ὅλους ἐκείνους ποὺ λέγουν καὶ διαδίδουν ψεῦδη. Τὸν αἰμοβόρον ἄνθρωπον καὶ τὸν δόλιον τὸν ἀποστρέφεται ὁ Κύριος». Αὐτὰ τὰ λέγει, ὄχι μόνον διὰ νὰ τὰ ἀκούσωμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ διδασκώμεθα, ἀκούοντες αὐτὰ συνεχῶς, καὶ νὰ προσαρμόζωμεν τὴν ζωὴν μὲ τὴν ζωὴν τοῦ νυμφίου καὶ νὰ εὐρισκώμεθα πλησίον του. Διότι, ἐὰν αὐτὰ δὲν συμβαίνουν, μένομεν ἔρημοι ἀπὸ τὴν οὐράνιον βοήθειαν, πράγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον τίποτε δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον.

4. «Εμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν»
 κἂν δούλος ἢ φησί, κἂν ἐλεύθερος, κἂν βασιλεύς, κἂν ὀπι-
 σοῦν. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ἀξιωματίων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τοὺς
 φίλους ἐγκρίνειν ὁ Θεὸς εἴωθεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν
 5 παχυτέρων οὐδὲν ἠγοῦνται τὸ μῖσος εἶναι, ἄκουσον πῶς ἐπή-
 γαγε καὶ κολάσεως φόβον, εἰπὼν, «Ἀπολεῖς πάντας τοὺς λα-
 λοῦντας τὸ ψεῦδος», ἐπὶ τὸ παχύτερον τῶν ἁμαρτιανομένων τὸν
 λόγον μετατιθεῖς. Οὐ γὰρ μέχρι τοῦ μίσους στήσεται τὰ τῆς
 τιμωρίας, καίτοι καὶ τοῦτο ἄφαιτος κόλασις, ἀλλὰ καὶ πάντας
 10 ἀπολεῖ τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Καίτοι καὶ τὸ πρότιρον
 χάλειπν, καὶ γένηται χειρόν, τὸ μισηθῆναι παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ
 πρὸς μὲν τοὺς συνιέναι δυναμένους ἐκεῖνο ἔθηκε, πρὸς δὲ
 τοὺς παχυτέρους καὶ τοῦτο προσέθηκε. Μὴ ποίνων θορυβηθῆς,
 ἄνθρωπε, μηδὲ ταράτιον, ἐπειδὴν ἴδης τινὰς ψευδομένους,
 15 ἀρπάξοντας, πλεονεκτιοῦντας, καὶ μηδὲν πάσχοντας δεινόν,
 ἔσαι γὰρ πάντως τοῦτο. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ φύσις· ἀ-
 ποστρέφεται πονηρίαν, μισεῖ τε αὐτὴν ἀεὶ καὶ ἀπεχθάνεται.
 Τοὺς δὲ λαλοῦντας τὸ ψεῦδος ἐνιαῦθα λέγει τοὺς ἐν πονηρίᾳ
 βιοῦντας, τοὺς τὰ ψευδῆ πράγματα διώκοντας, τοὺς περὶ ἡ-
 20 δονάς, τοὺς περὶ γαστριμαργίαν, τοὺς περὶ πλεονεξίαν ἐπι-
 ημένους. Οἶδε γὰρ πάντα ταῦτα ψεύδη καλεῖν.

«Ἄνδρα αἰμίτιων καὶ δόλιον βδελύσσει Κύριος». Τὸν
 φονικὸν ἐνιαῦθι φησι, τὸν ἐπιβουλεύοντα, τὸν ὑπουλον, τὸν
 ἄλλα μὲν ἐπὶ στόματος φέροντα, ἕτερα δὲ ἐπὶ τῆς διανοίας,
 25 τὸν περικείμενον προσωπεῖον ἐπεικειίας, τὰ δὲ λύκων ἐπιδει-
 κνύμενον, εὗ χειρόν οὐκ ἂν γένοιτο οὐδέν. Ὁ μὲν γὰρ δῆλος

4. «Ἐμίσησες ὅλους ἐκείνους ποὺ πράττουν τὴν ἀνομίαν», εἴτε δοῦλος εἶναι, λέγει, εἴτε ἐλεύθερος, εἴτε βασιλεύς, εἴτε ὁποιοσδήποτε ἄλλος. Διότι ὁ Θεὸς συνηθίζει νὰ ἐκλέγη τοὺς φίλους ὄχι ἀπὸ τὰ ἀξιώματα, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀρετὴν. Ἐπειδὴ ὅμως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πολὺ ἀτελεῖς πνευματικὰ νομίζουν ὅτι δὲν εἶναι τίποτε τὸ μῖσος, ἄκουσε πῶς ἐπρόσθεσε καὶ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας, λέγων, «Θὰ ἐξολοθρεύσης ὅλους ἐκείνους ποὺ λέγουν ψεύδη», μεταφέρων τὸν λόγον πρὸς τὰ βαρύτερα ἁμαρτήματα. Διότι δὲν θὰ σταματήσει ἡ τιμωρία μέχρι τοῦ μίσους, ἂν καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπερίγραφτος κόλασις, ἀλλὰ θὰ ἐξολοθρεύσῃ ὅλους ἐκείνους ποὺ λέγουν ψεύδη. Μολονότι δηλαδὴ καὶ τὸ προηγούμενον εἶναι φοβερόν καὶ χειρότερον ἀπὸ τὴν γέενναν, τὸ νὰ μισηθῇ κανεὶς ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνους μὲν ποὺ ἔχουν κάποια συναισθησὶν ἀνέφερον ἐκεῖνο, πρὸς τοὺς παχυτέρους ὅμως πνευματικὰ ἐπρόσθεσε καὶ αὐτὸ. Μὴ λοιπὸν θορυβηθῆς, ἄνθρωπε, οὔτε νὰ ταρασσεσαι, ὅταν ἰδῆς μερικοὺς νὰ λέγουν ψεύδη, ν' ἀρπάζουν, νὰ εἶναι πλεονέκται καὶ νὰ μὴ παθαίνουν κανένα κακόν, καθ' ὅσον αὐτὸ ὅπωςδήποτε θὰ συμβῇ. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ· ἀποστρέφεται τὴν κακίαν, μισεῖ αὐτὴν πάντοτε καὶ τὴν ἀποστρέφεται. Ὡς λαλοῦντας δὲ ψεύδη ἐννοεῖ ἐδῶ ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ἐκείνους ποὺ ἐπιδιώκουν τὰ ψεύτικα πράγματα, ἐκείνους ποὺ εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὸ σφοδρὸν πάθος διὰ τὰς ἡδονάς, ἀπὸ τὴν λαιμαργίαν, ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν. Διότι γνωρίζει ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ ὀνομάζῃ ψεύδη.

«Τὸν αἰμοβόρον καὶ δόλιον ἄνθρωπον τοὺς ἀποστρέφεται ὁ Κύριος». Ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν φονικόν, τὸν ἐπίβουλον, τὸν ὑπουλον, ποὺ ἄλλα μὲν λέγει μὲ τὸ στόμα, ἄλλα δὲ ἔχει εἰς τὴν σκέψιν του, ποὺ φορεῖ τὸ προσωπεῖον τῆς ἐπιεικείας, ἀλλὰ παρουσιάζει τὰ ἔργα τῶν λύκων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τίποτε ἄλλο δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον. Διότι ἀπὸ μὲν τὸν φανερόν ἐχθρόν εὐκολα θὰ

ἐχθρός, καὶ ἐνθύλακτος γένοιτ' ἄν, ὁ δὲ συγκαλύπτων τὴν
 πονηρίαν καὶ χρώμενος τῇ κακίᾳ, δυσφώριτος ὢν, πολλὰ
 ἐργάζεται τὰ δεινὰ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός, ἵνῃκα ἂν παρα-
 γίνοιτο, νήφειν ἐκέλευσεν. «Ἐρχονται γὰρ πρὸς ὑμᾶς ἐν
 5 ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἄρπαγες». «Ἐγὼ
 δὲ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἔλεους σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν
 σου». Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τοιούτων ἡ Ἐκκλησία συνείλκετο, Ἑλ-
 λήνων, μάγων, ἀνδροφόνων, γοήτων, ψευσιῶν, ὑπούλων, εἶπε
 δέ, ὅτι μισεῖς καὶ ἀποσιτρέφῃ, δεικνῦσα, ὅτι οὐχ αὕτη κατὰ
 10 δικαιοσύνην καὶ κατορθώματα, ἀλλὰ κατὰ φιλανθρωπίαν ἀ-
 παλλαγεῖσα ἐκείνων εἰς τὰ ἐνδοτία εἰσῆγειο, ἐπήγαγεν
 «Ἐγὼ δὲ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἔλεους σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν
 οἶκόν σου». Ἴνα γὰρ μή τις λέγῃ, πῶς οὖν σὺ ἢ τὰ καὶ τὰ
 ἐργασαμένη ἐσώθης; εἶπε τὸν τρόπον τῆς σωτηρίας, ὅτι διὰ
 15 τὴν πολλὴν φιλανθρωπίαν, διὰ τὴν ἀφαιτον ἀγαθότητα ἐσώθην.
 Ἄλλ' εἰσὶ τινες, οἳ οὐδὲ ἔλεον προσίενται, ἀνίατα τοσοῦντες,
 οἳοι ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι ἢ γὰρ χάρις καὶ ὁ ἔλεος, κἂν χάρις ἦ
 καὶ ἔλεος, ἀλλὰ τοὺς βουλομένους καὶ χάριν ἔχοντας σώζει,
 οὐ τοὺς ἀφηνιῶντας καὶ μὴ βουλομένους δέξασθαι τὴν δω-
 20 ρεάν, οἳοι γέγονασιν οἱ Ἰουδαῖοι, περὶ ὧν καὶ Παῦλος ἔλε-
 γεν, ὅτι «Ἀγνωῦντες τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδί-
 αν δικαιοσύνην ζητοῦντες σιῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ
 ὑπειάγησαν».

Εἴτι ἐπειδὴ εἶπε τὰ τοῦ Θεοῦ, λέγει καὶ τὰ παρ' ἑαυτῆς·
 25 «Προσκυνήσω πρὸς τὸν ἅγιόν σου ἐν φόβῳ σου». Ὅταν

ήμποροῦσε κανείς νά προφυλαχθῆ, ἐκεῖνος ὅμως πού συγκαλύπτει τήν πονηρίαν του καί διαπράττει τήν κακίαν, ἐπειδῆ γίνεται δύσκολα ἀντιληπτός, προξενεῖ πολλά κακά. Διά τοῦτο καί ὁ Χριστός, ὅταν συμβαίνη νά μᾶς πλησιάζουν, ἔδωσεν ἐντολήν νά εἴμεθα ἄγρυπνοι. Διότι «ἔρχονται πρὸς ἐσᾶς μὲ ἐνδύματα προβάτων, ἐσωτερικὰ ὅμως εἶναι λύκοι πού ἀρπάζουν». «Ἐγὼ ὅμως ἔχων στηριγμένην τήν ἐλπίδα μου εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεός σου θά εἰσέλθω εἰς τόν οἶκόν σου». Ἐπειδῆ δηλαδή ἡ Ἐκκλησία ἀπετελεῖτο ἀπό τέτοιους, ἀπό εἰδωλολάτρας, μάγους, ἀνθρωποκτόνους, ἀποτεῶνας, ψεύτας, ὑπούλους, εἶπε δέ, ὅτι τοὺς μισεῖς καί τοὺς ἀποστρέφεται αὐτούς, διὰ νά δείξῃ, ὅτι αὐτὴ εἰσῆρχετο εἰς τὰ ἐνδότατα, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ ἐκείνους ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς δικαιοσύνης καί τῶν κατορθωμάτων της, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἐπρόσθεσεν· «Ἐγὼ ὅμως, ἔχων στηριγμένην τήν ἐλπίδα μου εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεός σου, θά εἰσέλθω εἰς τόν οἶκόν σου». Διὰ νά μὴ λέγῃ κανείς, ἴπως λοιπόν σύ, πού ἔκαμες αὐτὰ καί αὐτά, ἐσώθης; εἶπε τόν τρόπον τῆς σωτηρίας, ὅτι δηλαδή ἐσώθην ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης φιλανθρωπίας καί τῆς ἀπεριγράπτου ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ὑπάρχουν μερικοὶ πού δέν θέλουν οὔτε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἐπειδῆ ἡ ἀσθένειά των εἶναι ἀθεράπευτη, ὅπως ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι· διότι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καί τὸ ἔλεος, καί ἂν ἀκόμα εἶναι χάρις καί ἔλεος, ὅμως σώζει ἐκείνους πού θέλουν καί εἶναι εὐγνώμονες καί ὄχι ἐκείνους πού εἶναι ἀνυπάκουοι καί δέν θέλουν νά δεχθοῦν τήν δωρεάν, ὅπως εἶχαν καταστήσει οἱ Ἰουδαῖοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἔλεγεν ὁ Παῦλος, ὅτι «ἐπειδῆ ἀγνοοῦν τήν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ καί θέλουν νά ἐφαρμόσουν τόν ἰδικόν των τρόπον δικαίωσης, διὰ τοῦτο δέν ὑπετάγησαν εἰς τήν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ»²⁴.

Ἐπειτα, ἐπειδῆ εἶπε τὰ τοῦ Θεοῦ, λέγει καί τὰ ἐξαρτώμενα ἀπὸ αὐτήν· «Θά προσκυνήσω εἰς τόν ναόν σου τόν ἅγιον γεμάτη ἀπὸ σεβασμόν καί εὐλάβειαν».

γὰρ χάριτος ἀπολαύσω καὶ τὰ παρ' ἐμᾶντιῆς εἰσενέγκω, ταύ-
 την εἰσοίσω σοι τὴν θυσίαν, φησί· «Προσκυνήσω πρὸς τὸν
 ἅγιόν σου ἐν φόβῳ σου». Οὐ καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν εὐχομέ-
 νων, κνώμενοι, χασμώμενοι, ταρακῶντες, ἀλλὰ μετὰ φόβου
 5 καὶ τρόμου, φησὶν. Ὁ γὰρ οὕτως εὐχόμενος, πᾶσαν κακίαν
 ἀποτίθεται, πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν χειραγωγεῖται, τὸν Θεὸν ἴ-
 λεων καθίστησιν ἑαυτῷ. «Κύριε, ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιο-
 σύνη σου ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου». Εἶπε τοὺς ὕμνους τοῦ Θε-
 οῦ, τὸ μισολόγηρον, τὸ φιλόανθρωπον, τὸ κηδεμονικόν, εἶπε
 10 τὴν ἑαυτῆς σωτηρίαν, εἶπε τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐσώθη, εἶπε
 τίνα μετὰ τὸ σωθῆναι αὐτῆ εἰσήγαγεν· ἀπέσιρψε κακίας,
 ἐχειραγώγησε πρὸς ἀρετὴν· χρησιὰς ὑπέφηρεν ἐλπίδας καὶ
 τοῖς ἐν πονηρίᾳ ζῶσιν, εἴ γε βουληθῶσι μεταβληθῆναι, ὡς
 ἐλέου δυναμένοις τυχεῖν· τρέπει τὸν λόγον εἰς αἴτησιν λοιπὸν
 15 λέγουσαν· «Κύριε, ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιοσύνη σου»· διὰ
 τούτων παιδεύουσα τὸν ἀκροατὴν πρότερον ὕμνους ἀναφέρειν
 εἰς τὸν Θεόν, καὶ εὐχαριστεῖν ἐφ' οἷς εὖ πέπονθε· καὶ τότε
 ἄπερ βούλεται αἰτεῖν, καὶ πάλιν εὐχαριστεῖν, ἐφ' οἷς ἂν λάβοι.

Ἄλλ' ἴδωμεν καὶ τίνα ἐστὶν ἡ αἰτεῖ. Μὴ γὰρ τι βιωπι-
 20 κόν; μὴ τι ἐπίκτηρον; μὴ τι τῶν παραρηρόντων; Μὴ περὶ
 πλούτου διαλέγεται; μὴ περὶ δόξης; μὴ περὶ δυναστείας;
 μὴ περὶ τιμωρίας ἐχθρῶν; Οὐδὲν τούτων. Ἄλλὰ τί; «Κύριε,
 ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιοσύνη σου ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου».
 Ὅρας πῶς οὐδὲν ἐπίκτηρον αἰτεῖ, καὶ πῶς δεῖται τῆς ἄνω-
 25 θεν συμμαχίας; Οἱ γὰρ ταύτην ὀδεύοντες τὴν ὁδόν, ἐκείνης

“Όταν δηλαδή θ’ ἀπολαύσω τὴν χάριν, καὶ κάμω αὐτὰ ποῦ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμένα, τότε, λέγει, θὰ προσφέρω εἰς ἐσένα αὐτὴν τὴν θυσίαν· «Θὰ προσκυνήσω ἐσένα εἰς τὸν ναόν σου μὲ σεβασμὸν καὶ εὐλάβειαν». “Όχι ὅπως ἀκριβῶς οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς προσευχομένους ποῦ ξύνονται, χασμουριῶνται, ποῦ μένουν ἀναίσθητοι, ἀλλὰ μὲ φόβον καὶ τρόμον. Διότι αὐτὸς ποῦ προσεύχεται ἔτσι, ἀποβάλλει κάθε κακίαν, καθοδηγεῖται πρὸς κάθε εἶδος ἀρετῆς, καθιστᾷ τὸν Θεὸν εὐσπλαχνικὸν μαζί του. «Κύριε, ὁδήγησέ με μὲ τὴν δικαιοσύνην σου, διότι οἱ ἐχθροί μου εἶναι πάρα πολλοί». Ἄνεφερε τοὺς ὕμνους τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι μισεῖ τὴν κακίαν, τὸ ὅτι εἶναι φιλόανθρωπος, τὸ ὅτι προνοεῖ διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀνεφερε τὴν σωτηρίαν της, εἶπε τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐσώθη, εἶπε ποῖον ὠδήγησεν εἰς τὴν σωτηρίαν μετὰ τὴν ἰδικὴν της σωτηρίαν· ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν κακίαν, ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀρετὴν, ἔδωκε καλὴν ἐλπίδα καὶ εἰς ἐκείνους ποῦ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, οἱ ὁποῖοι ἐὰν βέβαια θελήσουν ν’ ἀλλάξουν ζωὴν, θὰ ἠμπορέσουν νὰ τύχουν τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ, καὶ τώρα μετατρέπει τὸν λόγον εἰς αἴτησιν καὶ λέγει· «Κύριε, ὁδήγησέ με διὰ τῆς δικαιοσύνης σου»· μὲ αὐτὰ διδάσκει τὸν ἀκροατὴν πρῶτα νὰ προσφέρῃ ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ τὸν εὐχαριστῇ δι’ ὅσας εὐεργεσίας ἐδέχθη, καὶ τότε νὰ λέγῃ ἐκεῖνα ποῦ θέλει νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ εὐχαριστῇ καὶ πάλιν αὐτὸν δι’ ἐκεῖνα ποῦ θὰ ἤθελε λάβει.

Ἄλλ’ ἄς ἰδοῦμεν καὶ ποῖα εἶναι αὐτὰ ποῦ ζητεῖ. Μήπως λοιπὸν τίποτε τὸ κοσμικόν; μήπως κάτι τὸ φθαρτόν; μήπως κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔρχονται καὶ χάνονται; Μήπως συζητεῖ διὰ πλοῦτη; μήπως διὰ δόξαν; μήπως διὰ ἐξουσίαν; μήπως διὰ τιμωρίαν τῶν ἐχθρῶν του; Διὰ τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἄλλὰ τί; «Κύριε, ὁδήγησέ με διὰ τῆς δικαιοσύνης σου, διότι οἱ ἐχθροί μου εἶναι πάρα πολλοί». Βλέπεις πῶς δὲν ζητεῖ τίποτε τὸ πρόσκαιρον, καὶ πῶς παρακαλεῖ νὰ τύχῃ τῆς οὐρανίου βοηθείας; Διότι ἐκεῖνοι ποῦ βαδίζουν αὐ-

μάλιστα δέονται τῆς ροπῆς. Δικαιοσύνην δὲ ἐνταῦθα τὴν καθολικὴν φησὶν ἀρετὴν. Καὶ καλῶς εἶπεν, «Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου». Ἔστι γὰρ καὶ ἀνθρώπων δικαιοσύνη, ἢ ἀπὸ τῶν νόμων τῶν ἔξωθεν, ἀλλ' εὐτελής καὶ οὐκ ἔχουσα τὸ τέλειον καὶ ἀ-
5 πηριτισμένον, καὶ ἐξ ἀνθρωπίνων συγκειμένη λογισμῶν. Ἐγὼ δὲ τὴν σὴν αἰτῶ δικαιοσύνην, τὴν ἀπὸ σοῦ κατενηνεγμένην, τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν χειραγωγοῦσαν, καὶ τὴν συμμαχίαν, ὥστε ταύτην ἐπισπᾶσθαι τὴν δικαιοσύνην.

5. Καλῶς δὲ εἶπε καὶ τό, «Ὁδήγησον». Ὁδὸς γὰρ ὁ
10 παρὼν βίος, δεόμενος τῆς ἄνωθεν χειραγωγίας. Εἰ γὰρ εἰς πόλιν μέλλοντες εἰσιέναι, δεόμεθα τοῦ γνωρίζοντος ἡμῖν τὴν ὁδόν, πολλῶ μᾶλλον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀποδημεῖν μέλλοντες, χρεῖαν ἔχομεν τῆς ἄνωθεν ροπῆς, ἵνα καὶ δείξη καὶ σιηρίξη καὶ χειραγωγήσῃ· πολλαὶ γὰρ ἀτραποὶ αἱ ἐκτρέπου-
15 σαι. Διὰ τοῦτο ἐχόμεθα τῆς δεξιᾶς τοῦ Θεοῦ. Ἐνεκα τῶν ἐχθρῶν μου». Πολλοὶ ἐπανέστησαν, φησὶ, πολέμιοι βουλόμενοί μου παρεκκλῖναι τὰ διαθήματα, καὶ πλανῆσαι, καὶ πρὸς ἑτέραν ὁδὸν ἀγαγεῖν. Ἐπεὶ οὖν τοιαῦται αἱ ἐπιβουλαί, τοιαῦται αἱ ἔφοδοι, ὀδήγησόν με αὐτός. Τῆς γὰρ παρὰ σοῦ χρεῖ-
20 αν ἔχω συμμαχίας. Ἀλλὰ τὸ μὲν ὀδηγηθῆναι, αὐτοῦ γίνεται, τὸ δὲ ἄξιον εἶναι τοῦ κρατηθῆναι ὑπὸ τῆς χειρὸς ἐκείνης, τῆς ἡμετέρας γενέσθω σπουδῆς. Ἄν γὰρ ἦς ἀκάθαρτος, οὐ κατέχει σε ἡ χεὶρ ἐκείνη· ἂν ἦς πλεονέκτης, ἂν ἑτέραν τι-
 τὰ κηλῖδα ἔχων.

25 «Κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου»· τουτέστι, δήλην μοι ποίησον, σαφῆ, γνωρίμην ὁρθοιόμησον αὐτὴν παρ' ἐμοί. Ἐτερος δὲ ἐρμηνευτὴς εἶπεν «Ὁμάλισον ἔμπροσθέν μου τὴν

τὴν τὴν ὁδόν, ἔχουν ἀνάγκην κατ' ἐξοχὴν ἐκείνης τῆς βοηθείας. Δικαιοσύνην δὲ ἐδῶ ὀνομάζει γενικὰ τὴν ἀρετὴν. Καὶ καλῶς εἶπε, «Διὰ τῆς δικαιοσύνης σου». Διότι ὑπάρχει καὶ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς νόμους, ἀλλ' εἶναι ἀσήμαντος καὶ δὲν εἶναι τελεία καὶ ὠλοκληρωμένη καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνθρωπίνους συλλογισμούς. Ἐγὼ ὅμως ζητῶ τὴν ἰδικὴν σου δικαιοσύνην, ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἐσένα, τὴν δικαιοσύνην ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν συμμαχίαν σου, ὥστε νὰ ἀποσπάσω αὐτὴν τὴν δικαιοσύνην.

5. Καλῶς δὲ εἶπε καὶ τὸ «Ὁδήγησε». Καθ' ὅσον ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι ὁδὸς ποὺ χρειάζεται τὴν οὐράνιον καθοδήγησιν. Διότι ἐὰν ὅταν πρόκειται νὰ εἰσέλθωμεν εἰς πόλιν χρειαζώμεθα ἐκεῖνον ποὺ θὰ μᾶς δείξῃ τὴν ὁδόν, πολὺ περισσότερο ὅταν θέλωμεν νὰ μεταβῶμεν εἰς τὸν οὐρανόν ἔχομεν ἀνάγκην τῆς ἄνωθεν βοηθείας, διὰ νὰ μᾶς δείξῃ, νὰ μᾶς στηρίξῃ καὶ νὰ μᾶς καθοδηγήσῃ, διότι ὑπάρχουν πολλὰ παραπλανητικὰ μονοπάτια ποὺ μᾶς ἐκτρέπουν ἀπὸ τὴν σωστὴν ὁδόν. Διὰ τοῦτο ἔχομεν ἀνάγκην τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ. «Ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν μου». Πολλοὶ ἐχθροί, λέγει, ἐξεσηκώθησαν καὶ θέλουν νὰ παρακλίνουν τὰ βήματά μου καὶ νὰ μὲ παραπλανήσουν καὶ νὰ μὲ ὁδηγήσουν πρὸς ἄλλην ὁδόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι τέτοιαι αἱ ἐπιβουλαί, τέτοιαι αἱ ἔφοδοι, ὁδήγησέ με σὺ ὁ ἴδιος. Διότι ἔχω ἀνάγκην τῆς ἰδικῆς σου συμμαχίας. Ἄλλ' ἢ μὲν καθοδήγησις εἶναι ἰδικόν του ἔργον, ἐνῶ τὸ νὰ γίνωμεν ἄξιοι νὰ κρατηθῶμεν ἀπὸ τὸ χέρι ἐκείνου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας φροντίδα. Διότι, ἐὰν εἶσαι ἀκάθαρτος, ἐὰν εἶσαι πλεονέκτης, ἐὰν ἔχῃς ὅποιανδήποτε ἄλλην κηλίδα, δὲν σέ κρατᾶ ἐκεῖνο τὸ χέρι.

«Ὁδήγησε μὲ ἀσφάλειαν τὴν πορείαν μου πρὸς ἐσένα» δηλαδὴ κάμε αὐτὴν φανερὴν εἰς ἐμένα, σαφῆ καὶ γνωστήν· δῶσε τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν αὐτῆς εἰς ἐμένα. Ἄλλος δὲ ἐρμηνευτὴς ἐρμήνευσεν· «Ἐξομάλισε τὴν ὁδόν

ὁδόν σου»· τουτέστι, ραδίαν ποίησον, εὐκόλον. «Ὅτι οὐκ ἔστιν
 ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἀλήθεια, ἢ καρδία αὐτῶν ματαιά». Ἐ-
 μοὶ δοκεῖ καὶ περὶ τῶν ἐν πλάνῃ διαγόντων ταῦτα λέγειν,
 τό τε στόμα διαβάλλουσα, καὶ τὴν διάνοιαν ὡς ἐρήμην παν-
 5 τὸς ἀγαθοῦ, καὶ περὶ τῶν ἐν πονηρίᾳ ζώντων. «Τάφος ἀνεω-
 γμένοσ ὁ λάουγξ αὐτῶν». Ἦτοι τὸ φονικὸν ἐνταῦθα λέγει,
 ἢ τὸ νεκρὰ προσφέρειν δόγματα, καὶ δυσώδη. Οὐκ ἄν τις
 ἀμάρτοιοι, καὶ τῶν αἰσχροῦ φθεγγομένων ῥήματα τὰ στόματα
 οὕτω καλέσας, τάφον ἀνεωγμένον. Πολὺ γὰρ τῆς αἰσθητῆς
 10 δυσωδίας ἐκείνη χαλεπωτέρα, ἀπὸ σηπεδόρος τιχιομένη ψυ-
 χῆς· καὶ τῶν πλεονεκιῶν τὰ στόματα τοιαῦτα, ὅταν μηδὲν
 ὑγιὲς προσφέρωσιν, ἀλλὰ φόνους καὶ ἄρπαγὰς. Μὴ τοίνυν ἔ-
 στω τάφος τὸ στόμα σου, ἀλλὰ θησαυρός. Πολὺ γὰρ οἱ θη-
 σαυροὶ διετηνόχασιν τῶν τάφων, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν φθείρουσιν
 15 ὅπερ ἄν λάθωσιν, οὗτοι δὲ διατηροῦσιν. Ἐχε τοίνυν καὶ σὺ
 πλοῦτιον φιλοσοφίας ἀεὶ μένοντα ἀλλὰ μὴ δυσωδίαν τινὰ καὶ
 σηπεδόνα. Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπε, «τάφος», «ἀνεωγμένον», ὥστε
 καὶ πλείονα δηλῶσαι τὴν βδελυγμίαν γίνεσθαι. Δέον γὰρ κρού-
 πειν τὰ τοιαῦτα ῥήματα, οἱ δὲ καὶ ἐκφέρουσιν, ὥστε μᾶλλον
 20 αὐτῶν τὴν νόσον ἐνδείκνυσθαι. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν νεκρῶν σω-
 μάτων τὸ ἐναντίον ποιῶντες, τῇ γῆ παραδίδομεν, οὗτοι δὲ ἐπὶ
 τῶν ῥημάτων τούτων τὸ ἐναντίον ἐργάζονται, καὶ ὁ δέον κα-
 τακρούπειν κάτω ἐν τῷ θάφει τῆς καρδίας καὶ ἀποπνίγειν,
 ἐκφέροντες, καὶ πολλοὺς παραβλάπιοιτες, καὶ προσιθύντες πᾶ-
 25 σιν ὁράν. Ἄλλ' ἐλαύνωμεν τοὺς τοιοῦτους, παρακαλῶ. Εἰ γὰρ
 τὰ νεκρὰ σώματα ἔξω τῆς πόλεως καταθάπτομεν, πολλῶ μᾶλ-

σου ἔμπροσθέν μου»· δηλαδή, κάμε αὐτὴν ὁμαλήν καὶ εὐ-
κολον. «Διότι δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ στόμα των ἀλήθεια καὶ
ἡ καρδία των μελετᾷ καὶ ἐπιθυμεῖ μάτια πράγματα». Ἐγώ
νομίζω ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει καὶ δι' ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα
εἰς τὴν πλάνην ποὺ καὶ τὸ στόμα καταστρέφει καὶ τὴν διά-
νοιαν, διότι εἶναι γυμνὴ ἀπὸ κάθε ἀγαθόν, καὶ δι' ἐκείνους
ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν. «Ὁ λάρυγγας των εἶναι
τάφος ἀνοιγμένος». Ἡ λοιπὸν ἐννοεῖ ἐδῶ τὰς φονικὰς
διαθέσεις των, ἢ τὸ ὅτι διακηρύσσουν δόγματα νεκρὰ καὶ
βρώμικα. Δὲν θὰ ἤθελε σφάλλει δὲ κανεὶς ἐὰν ὠνόμαζε
ἔτσι, δηλαδή τάφον ἀνοιγμένον, τὰ στόματα ἐκείνων ποὺ
λέγουν αἰσχρὰ λόγια. Διότι ἐκείνη ἡ δυσωδία εἶναι πολὺ
πιὸ χειροτέρα ἀπὸ τὴν αἰσθητὴν, καθ' ὅσον προέρχεται
ἀπὸ σαπισμένην ψυχὴν· καὶ τὰ στόματα τῶν πλεονεκτῶν
εἶναι τέτοια, ὅταν δὲν προφέρουν τίποτε τὸ ὑγιές, ἀλλὰ
μόνον φόνους καὶ ἀρπαγὰς. Ἄς μὴ εἶναι λοιπὸν τὸ στό-
μα σου τάφος, ἀλλὰ θησαυρός. Διότι πολὺ διαφέρουν οἱ
θησαυροὶ ἀπὸ τοὺς τάφους, καθ' ὅσον οἱ μὲν τάφοι κατα-
στρέφουν ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἤθελον λάβει, ἐνῶ οἱ θησαυροὶ
τὸ διατηροῦν. Ἐχε λοιπὸν καὶ σὺ πλοῦτον εὐσεβείας ποὺ
μένει αἰώνια, ὄχι ὅμως δυσωδίαν καὶ σαπίλαν. Καὶ δὲν
εἶπεν ἀπλῶς, «τάφος», ἀλλ' «ἀνοιγμένον», ὥστε νὰ δείξη
ἀκόμη περισσότερο τὴν δυσωδίαν ποὺ ὑπάρχει. Διότι
ἐνῶ πρέπει νὰ τὰ κρύπτουν αὐτὰ τὰ λόγια, αὐτοὶ ὅμως τὰ
προφέρουν, καὶ ἔτσι φανερώνουν ἀκόμη περισσότερο τὴν
ἀσθένειάν των. Καὶ διὰ μὲν τὰ νεκρὰ σώματα κάμνομεν τὸ
ἀντίθετον, τὰ παραδίδομεν δηλαδή εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ αὐτοὶ
μὲ τὸ νὰ λέγουν αὐτὰ κάμνουν τὸ ἀντίθετον, καὶ ἐκεῖνο,
ποὺ πρέπει νὰ τὸ ἀποκρίπτουν μέσα εἰς τὸ βάθος τῆς
καρδίας των καὶ νὰ τὸ καταπνίγουν, αὐτὸ τὸ διακηρύσ-
σουν μὲ τὸ στόμα των καὶ ἔτσι καταβλάπτουν πολλοὺς
καὶ τὸ ἐκθέτουν διὰ νὰ τὸ βλέπουν ὅλοι. Ἄλλὰ, παρακα-
λῶ, ἄς τοὺς ἀπομακρύνωμεν αὐτοὺς ἀπὸ κοντὰ μας. Διότι,
ἐὰν τὰ νεκρὰ σώματα τὰ θάπτωμεν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, πο-

λον τοὺς τὰ νεκρὰ ρήματα, καὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐκφέροντας, καὶ οὐδὲ σνοκιάσαι βουλομένους πόρρω που καιοικίζειν χορῆ ἐπειδὴ καιτὴ τῆς πόλεως λύμη τὰ τοιαῦτα στόματά ἐστιν.

«Ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολιοῦσαν». Εἶδες ἕτερον κακίας εἶδος. Οἱ μὲν ἐν τῇ διανοίᾳ κατακρύπτουσι τὸν δόλον, ρήματα προσηγῆ προσφέροντες, οἱ δὲ τοσαύτη κέχρηται τῇ δεινότητι, ὡς ἐν αὐτοῖς τοῖς ρήμασι σνοκιάζειν τὴν πονηρίαν, καὶ ράπειν δόλους καὶ ἐπιβουλὰς. «Κρινον αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἀποπεσάτωσαν ἀπὸ τῶν διαβουλιῶν αὐτῶν». Ὅρα καινταῦθα τὴν ἡμερότητα τῆς εὐχῆς. Οὐ γὰρ εἶπε, ‘κόλασον’, ἀλλά, «Κρινον αὐτοὺς», καὶ παῦσον τῆς πονηρίας· ἀνήνυτα αὐτῶν ποιήσον τὰ μηχανήματα· ὅπερ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν εὐχεσθαί ἐστι, τοῦ μηκέτι προῖέναι τὰ τῆς κακίας αὐτοῖς. «Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβειῶν αὐτῶν ἔξωσον αὐτοὺς, ὅτι παρεπίκρανάν σε, Κύριε». Τουτέστιν, οὐδὲν μοι μέλει τῶν εἰς ἐμὲ γενομένων, ἀλλ’ ὑπὲρ τῶν σῶν ἀλγῶ. Τοῦτο γὰρ μάλιστα φιλοσόφου ψυχῆς, ὑπὲρ μὲν τῶν οἰκείων μὴ ἀμύνεσθαι, ὑπὲρ δὲ τῶν εἰς Θεὸν γινομένων σφοδρὰ ἐπεξιέναι. Τούτων τὰναντία πολλοὶ ποιοῦσι, τὰ μὲν τοῦ Θεοῦ παρορῶντες, τὰ δὲ ἐναντιῶν μετὰ πολλῆς ἐκδικουῦντες τῆς σφοδρότητος, ἀλλ’ οὐχ οἱ ἅγιοι σῆτως, ἀλλὰ σφοδροὶ τιμωροὶ τῶν εἰς Θεὸν γινομένων ἦσαν, τὰ δὲ ἐναντιῶν παρεώρων.

«Καὶ εὐφρανθήτωσαν πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ σέ». Ὅρα τῆς εὐχῆς τὸ κέρδος. Κακεῖνοι βελτίους ἔσονται, καὶ στήσονται τῆς πονηρίας, καὶ ἕτεροι πολλῆς ἀπολαύσονται τῆς ἡδονῆς, τὴν τε ἐκείνων μεταβολὴν δοῶντες, καὶ τὴν εἰς τὸ βέλ-

λύ περισσότερον πρέπει νὰ βάζωμεν νὰ κατοικοῦν κάπου μακριὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν εἰς τὸ στόμα των αὐτὰ τὰ νεκρὰ λόγια καὶ τὰ διακηρύσσουν χωρὶς νὰ θέλουν νὰ τὰ ἀποκρύψουν, ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ στόματα εἶναι καταστροφὴ ὀλοκλήρου τῆς πόλεως.

«Μὲ τὰς γλώσσας των ὑφαίνουν δολιότητος». Εἶδες ἄλλο εἶδος κακίας. Ἕτεροι μὲν κρύπτουν βαθειὰ εἰς τὴν διάνοιάν των τὸν δόλον, καὶ λέγουν εὐχάριστα λόγια, ἐνῶ ἄλλοι ἔχουν τόσην ἰκανότητα, ὥστε μὲ τὰ ἴδια τὰ λόγια των νὰ συγκαλύπτουν τὴν κακίαν των καὶ νὰ ὑφαίνουν δόλους καὶ ἐπιβουλὰς. «Κρίνε, Θεέ μου, αὐτούς· κάμε ν' ἀποτύχουν τὰ δόλια σχέδιά των». Πρόσεχε καὶ ἐδῶ τὴν ἠπιότητα τῆς προσευχῆς. Διότι δὲν εἶπε, 'τιμώρησέ τους' ἀλλὰ, «κρίνε αὐτούς» καὶ σταμάτησε τὴν κακίαν των· κἄνε νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν αἱ μηχανορραφίαι των, πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ καὶ δι' αὐτούς προσευχή, τὸ νὰ μὴ συνεχισθοῦν δηλαδὴ ἄλλο τὰ ἔργα τῆς κακίας των. «Σύμφωνα μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβειῶν των διασκόρπισέ τους, διότι σὲ κατεπίκραναν, Κύριε». Δηλοδὴ δὲν μὲ νοιάζει δι' αὐτὰ ποὺ κάμνουν εἰς ἐμένα, ἀλλ' ὑποφέρω δι' ὅσα κάμνουν εἰς ἐσένα. Διότι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι δείγμα εὐσεβοῦς ψυχῆς, διὰ τὰ ὅσα μὲν κάμνουν εἰς αὐτὴν νὰ μὴ ἀμύνεται, νὰ ἐπιτίθεται δὲ μὲ σφοδρότητα ἐναντίον ἐκείνων ποὺ γίνονται εἰς τὸν Θεόν. Πολλοὶ ἐνεργοῦν ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ, τὰ ὅσα μὲν γίνονται κατὰ τοῦ Θεοῦ τὰ παραβλέπουν, ἐνῶ ἐκδικοῦνται μὲ πολλὴν σφοδρότητα ἐκεῖνα ποὺ γίνονται εἰς αὐτούς, οἱ ἅγιοι ὅμως δὲν ἐνεργοῦσαν ἔτσι, ἀλλ' ἦσαν μεγάλοι τιμωροὶ τῶν ὄσων ἐγένοντο ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, παρέβλεπον δὲ τὰ ὅσα ἐγένοντο ἐναντίον αὐτῶν.

«Καὶ θὰ εὐφρανθοῦν ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ ἐλπίζουν εἰς ἐσένα». Πρόσεχε τὸ κέρδος τῆς εὐχῆς. Καὶ ἐκεῖνοι θὰ γίνουν καλύτεροι καὶ θὰ σταματήσουν τὰ τῆς κακίας των καὶ ἄλλοι θὰ ἀπολαύσουν πολλὴν εὐχαρίστησιν καὶ βλέποντες τὴν μεταβολὴν ἐκείνων καὶ τὴν μετάθεσίν των

τιον μειάθεσιν, καὶ ἑτέρους σπουδαιοτέρους ταύτη γινόμε-
 ρους. «Εἰς αἰῶνα ἀγαλλιάσονται, καὶ κατασκηνώσεις ἐν αὐ-
 τοῖς». Αὕτη γὰρ μάλισα ἢ χαρὰ διηνεκῆς· ὡς αἶ γε ἄλλαι
 τῶν ποταμίων ρευμάτων οὐδὲν ἄμεινον διάκεινται, ὁμοῦ τε
 5 γαινόμενα καὶ παραορέουσαι, ἡ δὲ κατὰ Θεὸν εὐφροσύνη
 μένει καὶ πέπηγε, διαρκῆς τέ ἐστι καὶ μόνιμος, οὐδεμιᾶ τῶν
 ἀδοκῆτων περιστάσεων διακοπιτομένη, ἀλλ' ἑψηλοτέρα γινο-
 μένη δι' αὐτῶν τῶν κωλύσεων. Ἐπεὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι ἑμα-
 σιγοῦντο, καὶ ἔχαιρον· καὶ ὁ Παῦλος ἐθλίβετο, καὶ ἐσκίριε
 10 τελευτῶν ἔμελλε, καὶ κοινοτοῦς ἐκάλει τῆς ἡδονῆς, λέγων·
 «Ἄλλ' εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πί-
 στευος ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν. Τὸ δὲ αὐτὸ
 καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μου». Τοῖς οὕτως ἡδομέ-
 τοις ὁ Θεὸς συνοικεῖ. Διὸ καὶ αὕτη οὕτω φησὶν· «Εἰς αἰῶνα
 15 ἀγαλλιάσονται, καὶ κατασκηνώσεις ἐν αὐτοῖς». Τοῦτο αὐτὸ
 καὶ ὁ Χριστὸς δηλῶν, ἔλεγε, τὸ ἀκατάλυτον τῆς ἡδονῆς ἐμ-
 φαίνων· «Πάλιν ὄνομαι ὑμᾶς, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς
 λαμβάνει». Καὶ Παῦλος πάλιν· «Πάντοτε χαίρετε, ἀδιαλεί-
 πτως προσεύχεσθε». «Καὶ καυχῆσονται ἐν σοὶ οἱ ἀγαπῶντες
 20 τὸ ὄνομά σου. Τοῖτοις γὰρ μάλιστά ἐστι καυχᾶσθαι μόνοις,
 τοῖτοις χαίρειν, τοῖτοις εὐφραίνεσθαι ὡς ὄγε ἐπὶ τοῖς βιω-
 τικοῖς κάλλωπιζόμενος, οὐδὲν διενήροχε τῶν ἐν ὀνειρώ τρυ-
 φόντων.

6. Τί γὰρ, εἶπέ μοι, τῶν ἀνθρωπίνων τοιοῦτόν ἐστιν.
 25 οἶον παρέχειν καυχᾶσθαι; Ρώμη σώματος; Ἄλλ' οὐκ ἔστι

25. Φιλ. 2, 17 - 18.

26. Ἰω. 16, 22.

27. Α' Θεσ. 5, 16 - 17.

πρὸς τὸ καλύτερον, καὶ ἄλλους νὰ γίνωνται μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν σπουδαιότεροι. «Ἡ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις των θὰ εἶναι αἰώνιος καὶ θὰ κατοικήσεις μέσα εἰς αὐτούς». Αὕτη δηλαδὴ ἡ χαρὰ πρὸ πάντων εἶναι διαρκῆς· διότι αἱ ἄλλαι χαραὶ δὲν εἶναι καθόλου καλύτεραι ἀπὸ τὰ ποτάμια ρεύματα, ποῦ τὴν ἴδιαν στιγμὴν ἐμφανίζονται καὶ φεύγουν καὶ χάνονται, ἐνῶ ἡ κατὰ Θεὸν εὐφροσύνη παραμένει καὶ ριζώνει καὶ εἶναι διαρκῆς καὶ μόνιμος, χωρὶς νὰ διακόπτεται ἀπὸ καμμίαν ἀπὸ τὰς ἀπροσδοκῆτους περιστάσεις, ἀλλὰ γίνεται ἀκόμη πιὸ μεγάλη μέσῳ ἐκείνων ποῦ προβάλλουν εἰς αὐτὴν ἐμπόδια. Καὶ πράγματι καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐμαιοτιγώνοντο καὶ ὅμως ἐχαίροντο· καὶ ὁ Παῦλος ἐδοκίμαζε θλίψεις καὶ ὅμως ἐσκιρτοῦσεν ἀπὸ χαρὰν· ἐνῶ ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ, ἐκαλοῦσε καὶ ἄλλους νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν χαρὰν του, λέγων· «Ἄλλ' ἂν καὶ προσφέρομαι ὡσάν σπουδὴ ἐπάνω εἰς τὴν θυσίαν καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς πίστεώς σας, ἐν τούτοις χαίρομαι μετέχων εἰς τὴν χαρὰν ὄλων σας. Τὸ ἴδιο καὶ σεῖς νὰ χαίρεσθε καὶ νὰ μετέχετε εἰς τὴν χαρὰν μου»²⁵. Εἰς αὐτούς ποῦ νοιώθουν τέτοια χαρὰν κατοικεῖ ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο καὶ αὕτη λέγει τὰ λόγια αὐτά· «Ἡ ἀγαλλίασις μου θὰ εἶναι αἰώνιος καὶ θὰ κατοικήσης μέσα εἰς αὐτούς». Αὐτὸ ἀκριβῶς διὰ νὰ δηλώσῃ καὶ ὁ Χριστὸς καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὸ ἀκατάλυτον τῆς χαρᾶς, ἔλεγε· «Πάλιν θὰ σᾶς ἰδῶ καὶ κανεὶς δὲν θ' ἀφαιρέσῃ τὴν χαρὰν σας»²⁶. Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν· «Πάντοτε νὰ χαίρεσθε, συνεχῶς νὰ προσεύχεσθε»²⁷. «Καὶ θὰ καυχηθοῦν ὅλοι ὅσοι ἀγοποῦν τὸ ὄνομά σου». Πράγματι, διότι δι' αὐτὰ καὶ μόνον πρὸ πάντων πρέπει νὰ καυχᾶται κανεὶς, δι' αὐτὰ νὰ χαίρεται, δι' αὐτὰ νὰ νοιώθῃ εὐφροσύνην· διότι ἐκεῖνος ποῦ καυχᾶται διὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα, δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ ἐκείνους ποῦ νοιώθουν ἀπόλαυσιν εἰς τὰ ὄνειρά των.

6. Διότι εἶπέ μου, ποῖο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα εἶναι τέτοιο, ὥστε νὰ ἤμπορῆς νὰ καυχᾶσαι; Ἡ δύναμις τοῦ σώ-

προαιρέσεως τὸ κατόρθωμα, διὸ καὶ τοῦ καυχᾶσθαι ἐσιέρι-
 ται ἄλλως δὲ καὶ μαρτάνεται καὶ διαπίπτει ταχέως, πολλά-
 κισ δὲ καὶ τὸν ἔχοντα ἔβλαψεν, οὐκ εἰς δέον ταύτη χρησάμε-
 νον. Τοῦτο καὶ ἐπὶ ὄρας καὶ ἐπὶ εὐμορφίας ἐστὶν εἰπεῖν, καὶ
 5 ἐπὶ πλούτου, καὶ ἐπὶ δυναστείας, καὶ ἐπὶ τρυφῆς, καὶ ἐπὶ
 πάντων τῶν βιωτικῶν, τὸ δὲ ἐπὶ τῷ Θεῷ καυχᾶσθαι, καὶ τῇ
 ἀγάπῃ τῇ εἰς αὐτόν, κόσμος ἀπάντων μείζων, καὶ λαμπρότης
 ὑπερβαίνουσα μυρία διαδήματα, κἂν δεσμιώτης ὁ καυχώμενος
 ᾖ. Οὗτος ὁ κόσμος οὐ νόσος, οὐ γῆρας, οὐ πραγμάτων περισιτά-
 10 σει, οὐκ ἀνωμαλία καιρῶν, οὐκ αὐτῷ διατέμνεται τῷ θανάτῳ,
 ἀλλὰ καὶ τότε διαλάμπει μείζονως. «Ὅτι σὺ εὐλογῆσεις δί-
 καιον». Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν οὔτω διακειμένων παρὰ ἀνθρώ-
 πων κακίζονται καὶ καταγελῶνται, καὶ μάλιστα οἱ ἀρετὴν
 μειόντες, ἵνα μηδεὶς τῶν παχυτέρων ἐκ τούτων καταπίπτῃ.
 15 ὅρα πῶς ἀνέχει τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, λέγων «Ὅτι σὺ εὐλο-
 γῆσεις δίκαιον». Τί γὰρ βλάβος ἀνθρώπων καταφρονοῦντων
 καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, ὅταν ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης
 ἐπαινῇ καὶ ἀνακηρύττῃ; Ὡσπερ οὖν αὐτοῦ μὴ εὐλογοῦντος,
 κἂν ἅπαντες ἐπαινώσιν οἱ γῆν οἰκοῦντες καὶ θάλασσαν, οὐδὲν
 20 ὄφελος.

Τοῦτο τοίνυν πανταχοῦ σκοποῦμεν, ὅπως αὐτὸς ἡμᾶς ἀνα-
 κηρύξῃ, ὅπως αὐτὸς στεφανώσῃ. Κἂν τοῦτο ᾖ, πάντων ἐσμεν
 ὑψηλότεροι, κἂν ἐν πενίᾳ, κἂν ἐν νόσῳ, κἂν ἐν τοῖς ἐσχάτοις

ματος; Ἄλλὰ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς σου προαιρέσεως, διὰ τοῦτο καὶ στερεῖται τῆς καυχήσεως· ἐξ ἄλλου δὲ καὶ μαραίνεται καὶ γρήγορα χάνεται ἡ δύναμίς του, πολλές φορές δὲ καὶ ἔβλαψεν ἐκεῖνον ποῦ τὴν ἔχει, ἐπειδὴ δὲν τὴν ἐχρησιμοποίησεν ὅπως ἔπρεπε. Τὸ ἴδιο εἶναι δυνατὸν νὰ εἰποῦμεν καὶ διὰ τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν ὀμορφιὰν καὶ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ διὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ διὰ τὴν γεμάτην ἀπὸ ἀπολαύσεως ζωὴν καὶ δι' ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα, ὅμως τὸ νὰ καυχᾶται κανεὶς διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀγάπην του δι' αὐτόν, εἶναι στολίδι μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα καὶ λαμπρότης ποῦ ὑπερβαίνει ἀμέτρητα στέμματα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι φυλακισμένος αὐτός ποῦ καυχᾶται. Αὐτὸ τὸ στολίδι δὲν καταστρέφεται ἀπὸ ἀσθένειαν, οὔτε ἀπὸ τὰ γηρατεῖά, οὔτε ἀπὸ τὰς καταστάσεις τῶν πραγμάτων, οὔτε ἀπὸ τὰς ἐναλλαγὰς τῶν καταστάσεων, οὔτε καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον, ἀλλὰ τότε διαλάμπει περισσότερον. «Διότι σὺ θὰ εὐλογήσης τὸν δίκαιον». Ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ζοῦν κατ' αὐτόν τὸν τρόπον κακολογοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ χλευάζονται καὶ μάλιστα αὐτοὶ ποῦ ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴν, διὰ νὰ μὴ χάνη τὸ θάρρος του κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους ποῦ πνευματικὰ εἶναι πιὸ ἀτελεῖς, πρόσεχε πῶς ἐξυψώνει τὴν διάνοιάν του, λέγων· «Διότι σὺ θὰ εὐλογήσης τὸν δίκαιον». Διότι ποία ἢ βλάβη ἐὰν οἱ ἄνθρωποι σὲ περιφρονοῦν καὶ ὀλόκληρος ἢ οἰκουμένη, ὅταν ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων σὲ ἐπαινῇ καὶ σὲ ἀναγνωρίζῃ; Ὅπως ἀκριβῶς βέβαια ἐὰν αὐτός δὲν σὲ εὐλογῇ καὶ ἂν ἀκόμη σὲ ἐπαινοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποῦ κατοικοῦν εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, δὲν ἔχεις κανένα ὄφελος.

Αὕτη λοιπὸν εἰς κάθε περίπτωσιν ἃς εἶναι ἡ φροντίς μας, τὸ νὰ μᾶς ἀναγνωρίσῃ δηλαδὴ αὐτός καὶ νὰ μᾶς στεφανώσῃ. Καὶ ἂν συμβῇ αὐτὸ, θὰ εἴμεθα ὑψηλότεροι ἀπὸ ὅλους, καὶ ἂν ἀκόμη ζῶμεν μέσα εἰς τὴν φτώχειαν, καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα ἀσθενεῖς, καὶ ἂν ἀκόμη ἀντιμετωπί-

ὤμεν κακοῖς. Ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Ἰωὺ καὶ ἐν κοροία κα-
 θήμενος καὶ τῷ ἰχθῶρι τῶν τραυματίων ἠλκωμένος, καὶ μυ-
 ρίας θρόων πηγὰς σκολήκων, καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχων ἐ-
 κείνα, καὶ παρὰ οἰκειῶν ἐμπιπόμενος, καὶ παρὰ γίλων, καὶ
 5 παρὰ ἐχθρῶν, καὶ παρὰ γυναικὸς ἐπιβουλευόμενος, καὶ εἰς
 πενίαν, καὶ εἰς λιμὸν, καὶ εἰς ἀρρωστίαν τὴν ἀνήκεστον ἐ-
 κείνην κατενεχθείς, πάντων μακαριώτερος ἦν. Πῶς; Ἐπειδὴ
 ὁ Θεὸς αὐτὸν ἠδλόγει λέγων «ἄνθρωπος ἄμεμπτος, δίκαιος,
 ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγμα-
 10 τος». «Κύριε, ὡς ὄπλον εὐδοκίας ἐστειφάνωσας ἡμᾶς». Πάλιν
 εἰς εὐχαριστίαν κατέληξεν, εὐχαριστηρίους ἀναφέρον ὕμνους
 τῷ Θεῷ. Τί δέ ἐστιν «ὄπλον κακίας»; Ὅπλον ἄριστον, ὄ-
 πλον κατὰ γνώμην Θεοῦ, ὄπλον κάλλιστον. Ὁ δὲ λέγει, τοι-
 οῦτόν ἐστιν συμμαχία καλλίστη ἡμᾶς εἰτείχισας. Ἐτερος δὲ
 15 λέγων ἐρμηνευτής, «Στεφανώσεις αὐτόν», περὶ τοῦ δικαίου
 εἰρηνοῦναι τοῦτο διδάσκει ὅτι στεφανώσεις αὐτὸν τὸν δίκαιον,
 τουτέστιν, ἢ σὴ εὐαρέσεισιν ἀντὶ ὄπλου γίνεται, καὶ ὄπλου
 καλλίστου ἢ ἐκεῖνο ὅτι συμμαχία καλλίστη τειχίζεις τὸν δί-
 καιον, καὶ οὔτε τὸ κάλλος αὐτοῦ ἀσφαλείας ἐστέρηται, οὔτε ἡ
 20 ἀσφάλεια αὐτοῦ δόξης ἐστὶν ἔρημος. Τί γὰρ ἰσχυρότερον
 ἀνδρός, τί δὲ ὠραιότερον τοῦ ὑπὸ τῆς ἄνω δεξιᾶς τειχιζο-
 μένου;

Οὗτος ὁ στέφανος καὶ ἀπὸ ἐλέους πλέκεται, καθάπερ ὁ
 αὐτὸς Δαυὶδ ἀλλαχοῦ φησὶ «Τὸν στεφανοῦντά σε ἐν ἐλέει καὶ
 25 οἰκτιρμοῖς». Οὗτος καὶ ἀπὸ δικαιοσύνης, καθάπερ ὁ Παῦλος
 «Λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος». Ἔστι

28. Ἰω. 1, 1.

29. Ψαλμ. 102, 4.

30. Β' Τιμ. 4, 8.

Ζωμεν τὰ φοβερώτερα κακά. Διότι καὶ ὁ μακάριος Ἰὼβ ἂν καὶ ἐκάθητο ἐπάνω εἰς τὴν κοπριὰν καὶ ὑπέφερεν ἀπὸ τὸ πύον ποῦ ἔτρεχεν ἀπὸ τὰ τραύματά του καὶ ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ ἀμετρήτους πληγὰς σκουλήκων καὶ ὑπέμενε τὰ ἀνυπόφορα ἐκεῖνα πάθη, χλευαζόμενος ἀπὸ τοὺς δούλους καὶ ἐπιβουλευόμενος ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, καὶ εἶχε καταντήσει εἰς τὴν φτώχειαν καὶ τὴν πείναν καὶ τὴν ἀθεράπευτον ἐκείνην ἀρρώστιαν, ὅμως ἦτο ὁ εὐτυχέστερος ἀπὸ ὅλους. Πῶς; Ἐπειδὴ τὸν ἠυλόγει ὁ Θεός, λέγων· «Ἦτο ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἄψογος, δίκαιος, ἀληθινός, θεοσεβής καὶ ἀπεῖχεν ἀπὸ κάθε κακὸν πράγμα»²⁸. «Κύριε, ἡ εὐαρέσκεια καὶ ἀγάπη σου δι' ἡμᾶς ἔγινεν ὄπλον καὶ στέφανος τῆς νίκης». Πάλιν κατέληξεν εἰς εὐχαριστίαν, ἀναπέμπων εὐχαριστηρίους ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. Τί σημαίνει δὲ «ὄπλον εὐδοκίας»; Σημαίνει ὄπλον ἄριστον, ὄπλον σύμφωνον μὲ τὴν γνώμην τοῦ Θεοῦ, ὄπλον τὸ πιὸ ὑπέροχον. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· μᾶς περιτείχισες μὲ τὴν πιὸ ὑπέροχον συμμαχίαν. Ἄλλος δὲ ἐρμηνευτὴς λέγων, «Θὰ στεφανώσης αὐτόν», διδάσκει ὅτι αὐτὸ ἔχει λεχθῆ διὰ τὸν δίκαιον· ὅτι θὰ στεφανώσης αὐτόν τὸν δίκαιον, δηλαδή, ἡ εὐαρέσκειά σου γίνεται ὄπλον δι' αὐτόν καὶ μάλιστα τὸ πιὸ ὑπέροχον ὄπλον· ἢ σημαίνει ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδή περιτειχίζεις τὸν δίκαιον μὲ τὴν πιὸ ὑπέροχον συμμαχίαν καὶ οὔτε ἡ δόξα του στερεῖται ἀσφαλείας, οὔτε ἡ ἀσφάλειά του εἶναι ἄδεια ἀπὸ δόξαν. Διότι τί ὑπάρχει ἰσχυρότερον, τί ωραιότερον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ποῦ περιτειχίζεται ἀπὸ τὴν οὐράνιον συμμαχίαν;

Αὐτὸς ὁ στέφανος πλέκεται καὶ ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ὁ Δαυὶδ λέγει ἄλλου· «Ἐκεῖνον ποῦ σὲ περιτειχίζει μὲ τὸν στέφανον τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῶν οἰκτιρμῶν του»²⁹. Αὐτὸς πλέκεται καὶ ἀπὸ δικαιοσύνην, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος· «Τώρα πλέον μου ἀπομένει ὁ στέφανος τῆς δικαιοσύνης»³⁰. Ὑ-

καὶ χάριτος στέφανος, ὡσπερ ἕτερος λέγει «Στεφάνῳ δὲ χα-
 ρίτων ὑπερασπίσει σου». Ἔστι δὲ καὶ στέφανος δόξης, καθά-
 περ Ἰσαΐας, «Ἔσται», λέγων, «ὁ στέφανος τῆς ἐλπίδος, ὁ
 πλακεὶς τῆς δόξης». Πάντα γὰρ ταῦτα ὁ στέφανος ἔχει, φι-
 5 λανθρωπία, δικαιοσύνην, χάριν, δόξαν, εὐπρέπεια. Θεοῦ
 γὰρ ἐστὶ τὸ δῶρον, ποικίλην προφέρον τὴν χάριν. Ἔστι καὶ
 ἀφθαρσίας στέφανος, καθάπερ φησὶ Παῦλος· «Ἐκεῖνοι μὲν
 ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν, ἡμεῖς δὲ ἀφθαρτον. Ὁ τοί-
 νυν ἐνταῦθα λέγει, τοῦτό ἐστιν· ἀσφαλεία καὶ δόξη ἡμᾶς πε-
 10 ριέβαλες. Τοιαῦτα γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ δῶρα, ἰσχυρά, καὶ εὐπρε-
 πείας γέμοντα· τοιοῦτοι οἱ στέφανοι. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀν-
 θρώπων οὐκ ἔστι τοῦτο· ἀλλ' ὁ μὲν ἐν δόξῃ, οὐκ ἀσφαλῆς πάν-
 τως· ὁ δὲ ἐν ἀσφαλείᾳ, οὐκ ἐν δόξῃ πάντως, οὐδὲ ραδίως ἀν-
 συμβαίη ταῦτα· εἰ δὲ καὶ συμβαίη, ταχέως ἀποσύρσται. Οἶόν
 15 τι λέγω· οἱ ἐν δυναστείαις ὄντες, λαμπροὶ μὲν καὶ περιφα-
 νεῖς, οὐκ ἐν ἀσφαλείᾳ δέ· ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα
 ἐν ἀσφαλεῖ χωρίῳ καθεσιήκασιν, διὰ τὸ μέγεθος τῆς δόξης.
 Οἱ ἀπερομιμένοι καὶ εὐκαταφρόνητοι, ἐν ἀσφαλείᾳ μὲν διὰ
 τὸ μὴ γνωρίζεσθαι, οὐκ ἐν τιμῇ δέ· ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν
 20 τοῦτο μάλιστα ἐν ἀτιμίᾳ, διὰ τὸ ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι. Ἐπὶ δὲ
 τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἀμφότερα μετὰ πολλῆς συντρέ-
 χει τῆς ὑπερβολῆς, καὶ δόξα καὶ ἀσφάλεια.

Ἐννοήσαντες τοίνυν τῶν ἀγαθῶν τὸ μέγεθος, καὶ προ-
 γε πάντων ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἀρέσκειν Θεῷ, ὅπερ καὶ ὄπλον,
 25 καὶ δόξα, καὶ ἀσφάλεια, καὶ τὰ μυρία ἀγαθὰ, μεθ' ὑπομονῆς
 τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, καὶ μὴ ἀναπέσωμέν

31. Παροιμ. 4, 9.

32. Ἰσ. 28, 5.

33. Α' Κορ. 9, 25.

πάρχει καὶ στέφανος τῆς χάριτος, ὅπως ἀκριβῶς ἄλλος λέγει· «Μὲ τὸν στέφανον τῆς χάριτος θὰ σὲ ὑπερασπίσῃ»³¹. Ὑπάρχει καὶ στέφανος δόξης, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Ἡσαΐας· «Θὰ ὑπάρξῃ ὁ στέφανος τῆς ἐλπίδος ποῦ πλέκεται μὲ τὴν δόξαν»³². Διότι ὅλα αὐτὰ τὰ ἔχει ὁ στέφανος, φιλανθρωπίαν, δικαιοσύνην, χάριν, δόξαν, εὐπρέπειαν. Τὸ δῶρον εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ προσφέρει ποικίλα χαρίσματα. Ὑπάρχει καὶ στέφανος ἀφθαρσίας, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος· «Ἐκεῖνοι μὲν διὰ νὰ λάβουν στέφανον φθαρτόν, ἡμεῖς δὲ ἄφθαρτον»³³. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ λέγει ἐδῶ, σημαίνει τὸ ἐξῆς· μᾶς περιέβαλες μὲ ἀσφάλειαν καὶ δόξαν. Διότι τέτοια εἶναι τὸ δῶρα τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἰσχυρὰ καὶ γεμάτα ἀπὸ εὐπρέπειαν· τέτοιοι εἶναι οἱ στέφανοι. Εἰς τὴν περίπτωσιν βέβαια τῶν ἀνθρώπων αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν, ἀλλ' ἐκεῖνος ποῦ περιβάλλεται ἀπὸ δόξαν, ὅπωςδήποτε δὲν εἶναι ἀσφαλῆς, ἐκεῖνος δὲ ποῦ ζῆ μὲ ἀσφάλειαν, ὅπωςδήποτε δὲν εἶναι ἔνδοξος, οὔτε εὐκόλα θὰ ἤμπορουσαν νὰ συμβοῦν αὐτά, ἐὰν δὲ καὶ ἤθελαν συμβῆ, ἀμέσως ἐξαφανίζονται. Ἐπὶ παραδείγματι, αὐτοὶ ποῦ κατέχουν τὴν ἐξουσίαν, εἶναι μὲν λαμπροὶ καὶ ἔνδοξοι, δὲν εἶναι ὅμως ἀσφαλεῖς, καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ βέβαια διαμένουν εἰς ἀσφαλές μέρος, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης των δόξης. Οἱ παραπεταμένοι ὅμως καὶ περιφρονημένοι, εἶναι μὲν ἀσφαλεῖς, ἐπειδὴ δὲν εἶναι γνωστοί, δὲν εἶναι ὅμως ἔνδοξοι, ἀλλ' ἀκριβῶς δι' αὐτὸ πρὸ πάντων δὲν εἶναι ἔνδοξοι, ἐπειδὴ εἶναι ἀσφαλεῖς. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ὑπάρχουν εἰς πολὺ μέγαλον βαθμόν, καὶ δόξα καὶ ἀσφάλεια.

Ἄφου λοιπὸν κατενοήσαμεν τὸ μέγεθος τῶν ἀγαθῶν καὶ πρὶν βέβαια ἀπὸ ὅλα πόσον μέγαλο ἀγαθὸν εἶναι τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀρεστός εἰς τὸν Θεόν, πρᾶγμα ποῦ εἶναι καὶ ὄπλον καὶ δόξα καὶ ἀσφάλεια καὶ τὰ ἄλλα ἀμέτρητα ἀγαθὰ, μὲ ὑπομονὴν ἅς βαδίζωμεν τὸν ἀγῶνα ποῦ ὑπάρχει ἐμπρὸς μας καὶ ἅς μὴ χάσωμεν ποτὲ τὸ θάρρος μας, οὔτε

ποιε, μηδὲ γυμνοὶ τῶν ὅπλων φανῶμεν. Τοῦτο γὰρ τοῦ πο-
λέμου τούτου τὸ εἶδος οὐκ ἀνέχεται ἄοπλον στρατιώτην ἰδεῖν,
ἀλλὰ τότε λύεται ἡ παρασκευή, ὅταν λυθῇ τὸ θέατρον λύεται
δὲ τὸ θέατρον, ὅταν ἀπολύηται τοῦ σώματος ἡ ψυχή. Ὡστε ἔ-
5 **ως** ἂν ἐνταῦθα ὦμεν, πυκτεύειν ἀνάγκη καὶ οἴκοι καθημέ-
ρους, καὶ εἰς ἀγορῶν ἐμβάλλοντας, καὶ ἀριστοποιουμένους, καὶ
νοσοῦντας καὶ ὑγιαίνοντας. Καὶ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς νόσου
μάλιστα τῆς μάχης ταύτης ὁ καιρός, ὅταν ὀδύνη πάντοθεν
θορυβῶσι τὴν ψυχὴν, ὅταν ἀλγηδόνες πολιορκιῶσι, ὅταν ὁ
10 **διάβολος** ἐφεσιθήκη παροξύνων εἰπεῖν τι ῥῆμα πικρόν. Τότε
δὴ μάλιστα ἀσφαλίζεσθαι δεῖ, φράττεσθαι τῷ θώρακι, τῇ ἀ-
σπίδι, τῷ κράνι, τοῖς ἄλλοις ὅπλοις, καὶ διηνεκῶς εὐχαρι-
στεῖν τῷ Θεῷ. Ταῦτα γὰρ κατὰ τοῦ διαδόλου θέλη, αὕτη
καιρία κατὰ τοῦ δαίμονος πληγὴ, τότε μάλιστα λαμπροὶ οἱ
15 **σιέφανοι**. Ἐπεὶ καὶ τὸν μακάριον Ἰὼβ (οὐδὲν γὰρ κωλύει
πάλιν εἰς αὐτὸν καιραφυγεῖν) τοῦτο μάλιστα λαμπρὸν ἀπέφηρε,
τοῦτο ἀνεκήρυξε, τοῦτο ἐστεφάνωσε, τὸ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ
καὶ νόσου καὶ πενίας ἀπευίθρεπτον φανῆναι τὴν γνώμην,
ἄσειστον τὴν διάνοιαν, τὸ εὐχαριστήρια τῷ Θεῷ ἀνενεγκεῖν
20 **ῥήματα**, καὶ τὴν πνευματικὴν ἐκείνην θυσίαν. Θυσία γὰρ ἦν
τὰ ῥήματα αὐτοῦ, ἅπερ ἔλεγεν· «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος
ἀφείλειτο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο· εἶη τὸ
ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας». Ὁ δὲ καὶ ἡμεῖς
ἀεὶ ποιῶμεν, ἐν πειρασμοῖς, ἐν περιστάσεσιν, ἐν ἐπιβουλαῖς
25 **δοξάζοντες** τὸν Θεόν, καὶ εὐλογοῦντες διηνεκῶς· ὅτι αὐτῷ ἡ
δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

νὰ εὐρεθῶμεν γυμνοὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὄπλα. Διότι αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ πολέμου δὲν ἀνέχεται νὰ ἰδῆ ἄοπλον στρατιώτην, ἀλλὰ τότε μόνον σταματᾷ ἢ προετοιμασία, ὅταν διαλυθῆ τὸ θέατρον, διαλύεται δὲ τὸ θέατρον, ὅταν ἡ ψυχὴ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸ σῶμα. Ὡστε, ἐν ὅσῳ εὐρισκόμεθα εἰς αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμον εἶναι ἀνάγκη ν' ἀγωνιζώμεθα καὶ ὅταν διαμένωμεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ὅταν πηγαίνωμεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ὅταν καθήμεθα εἰς τὴν τράπεζαν διὰ φαγητὸν, καὶ ὅταν εἴμεθα ἀσθενεῖς καὶ ὅταν εἴμεθα ὑγιεῖς. Καὶ μάλιστα κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀσθενείας τότε πρὸ πάντων εἶναι ὁ κατάλληλος καιρὸς αὐτῆς τῆς μάχης, ὅταν ἀπὸ παντοῦ ὀδῶναι καταθρουβοῦν τὴν ψυχὴν, ὅταν πόνοι ἰσχυροὶ τὴν πολιορκοῦν, ὅταν ὁ διάβολος παραμονεύῃ καὶ μᾶς παροτρύνει νὰ εἰποῦμεν κάποιον κακὸν λόγον. Τότε λοιπὸν κατ' ἐξοχὴν πρέπει ν' ἀσφαλιζώμεθα, νὰ περιφρασσώμεθα μὲ τὸν θώρακα, μὲ τὴν ἀσπίδα, μὲ τὸ κράνος καὶ τὰ ἄλλα ὄπλα, καὶ νὰ εὐχαριστοῦμεν συνεχῶς τὸν Θεόν. Αὐτὰ εἶναι φοβερὰ βέλη ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, αὐτὸ εἶναι θανατηφόρον πληγμὰ κατὰ τοῦ δαίμονος, τότε πρὸ πάντων εἶναι λαμπροὶ οἱ στέφανοι. Καθ' ὅσον καὶ τὸν μακάριον Ἰὼβ (διότι τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ καταφύγωμεν πάλιν εἰς αὐτὸν) αὐτὸ πρὸ πάντων τὸν κατέστησε λαμπρὸν, αὐτὸ τὸν ἀνεκήρυξεν, αὐτὸ τὸν ἀστεφάνωσε, τὸ ὅτι ἐν καιρῷ πειρασμοῦ καὶ ἀσθενείας καὶ πτωχείας ἔδειξεν ἀμετάβλητον χαρακτῆρα, ἀκλόνητον τὴν διάνοιαν, τὸ ὅτι ἐξέφρασεν εὐχαριστήρια λόγια εἰς τὸν Θεόν καὶ προσέφερε τὴν πνευματικὴν ἐκείνην θυσίαν. Διότι θυσία ἦταν τὰ λόγια τοῦ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα ἔλεγεν· «Ὁ Κύριος μου τὰ ἔδωσεν, ὁ Κύριος μου τὰ ἀφήρησεν· ὅπως ἐφάνη καλὸν εἰς τὸν Κύριον, ἔτσι καὶ ἔγινεν· ἅς εἶναι εὐλογημένον τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου αἰωνίως». Αὐτὸ λοιπὸν ἅς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς πάντοτε, κατὰ τὸν καιρὸν τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν περιστάσεων καὶ τῶν ἐπιβουλῶν ἅς δοξάζωμεν τὸν Θεὸν καὶ ἅς τὸν εὐλογοῦμεν συνεχῶς, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης με.

- 5 1. Ὅταν ἀκούσης θυμὸν καὶ ὀργὴν ἐπὶ Θεοῦ, μηδὲν ἀνθρώπινον ὑποπιεύσης· συγκαταβάσεως γάρ ἐστι τὰ ρήματα. Καὶ γὰρ τὸ Θεῖον ἀπάντιον τούτων ἀπήλλακται. Διαλέγεται δὲ οὕτως, ὥστε καθάψασθαι τῆς τῶν παχυτέρων διανοίας. Ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ὅταν βαρβάροις διαλεγώμεθα, τῇ ἐκείνων
- 10 χρώμεθα γλώττῃ· καὶ πρὸς παιδίον φθεγγώμεθα, συμπελλίζομεν, καὶ μυριάκις ὄμεν σοφοί, πρὸς τὴν ἐκείνου συγκαταβαίνομεν ταπεινότητα. Καὶ τί θαυμασιὸν εἰ ρήμασι τοῦτο ποιῶμεν, ὅπου γε καὶ ἐν πράγμασι, καὶ χειρὸς δάκρυοιτες, καὶ θυμὸν ὑποκρινόμενοι, ὥστε διορθῶσαι τὸ παιδίον; Οὕτω δὲ
- 15 καὶ ὁ Θεὸς καθάψασθαι τῶν παχυτέρων δουλόμενος, τοιούτοις κέχρηται ρήμασιν. Οὐ γὰρ πρὸς τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ φθέγγεσθαι ἐσπούδαζεν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀκούοντων. Ἐπεὶ καὶ τὸ ἀόργητον αὐτοῦ ἀλλαχοῦ πάλιν δεικνύς, ἔλεγε· «Μὴ ἐμὲ αὐτοὶ παροργίζουσι, οὐχὶ δὲ ἑαυτούς;».
- 20 Σὺ δὲ πῶς ἐβούλου αὐτὸν διαλέγεσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, οἳ οὐκ ὀργίζονται, οὐδὲ μισοῦσι τοὺς πονηρούς; καὶ γὰρ τὸ μῖσος πάθος ἐστίν· οὐδὲ ἀφορᾷ τὰ ἀνθρώπινα; καὶ γὰρ τὸ ὄραν ἀπὸ τῶν σωμάτων εἴληπται· οὐδὲ ἀκούει; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς σαρκός. Ἀλλ' ἀπὸ τούτου πονηρὸν ἂν δόγμα
- 25 ἐπήχθη ἕτερον, τὸ ἀπρονόητα εἶναι πᾶ πάντα· καὶ φεύγοντες

1. Καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμὸς εἶναι ἔργον τοῦ Δαυὶδ καὶ ἐχαρακτηρίσθη ὡς πρῶτος μεταξὺ τῶν ψαλμῶν μετανοίας. Συνετάχθη πιθανὸν ὅταν κοί ὁ ὕψος. Ἀρμόζει εἰς κάθε ψυχὴν ποῦ συναισθάνετο τὴν ἐνοχίαν τῆς καὶ ἐπικαλεῖται τὴν θεῖαν ἐπιείκειαν καὶ χάριν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Κύριε, μὴ μὲ ἐλέγξης μὲ τὸν θυμὸν σου καὶ οὔτε
νὰ μὲ παιδεύσης μὲ τὴν ὀργὴν σου».

1. Ὄταν ἀκούσης θυμὸν καὶ ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, μὴ σκεφθῆς τίποτε τὸ ἀνθρώπινον, διότι τὰ λόγια αὐτὰ λέγονται κατὰ συγκατάβασιν. Καθ' ὅσον τὸ θεῖον εἶναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ ὅλα αὐτά. Ὅμιλεῖ δὲ ἔτσι, διὰ νὰ συγκινήσῃ τὴν καρδίαν καὶ τῶν πνευματικῶν παχυτέρων. Διότι καὶ ἡμεῖς, ὅταν συνομιλοῦμεν μὲ βαρβάρους, χρησιμοποιοῦμεν τὴν γλῶσσαν ἐκείνην· καὶ ὅταν ὀμιλοῦμεν πρὸς κάποιον παιδί ψελλίζομεν τὰς λέξεις μαζί μὲ ἐκεῖνο, καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα πάνσοφοι, χρησιμοποιοῦμεν τὸ χαμηλὸν ἐπίπεδον τῆς ὀμιλίας ἐκείνου. Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστον ἐὰν αὐτὸ τὸ κάμνωμεν μὲ τὰ λόγια, τὴν στιγμὴν ποῦ τὸ κάμνομεν καὶ εἰς τὰ πράγματα, καὶ δαγκώνοντες τὰ χέρια καὶ ὑποκρινόμενοι ὅτι θυμῶνομεν, διὰ νὰ διορθώσωμεν τὸ παιδί; Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς ἐπειδὴ θέλει νὰ πλησιάσῃ τοὺς πνευματικῶν παχυτέρους, χρησιμοποιεῖ τέτοια λόγια. Δηλαδή δὲν ἐφρόντιζε νὰ ὀμιλῇ ἀντάξια τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀκροατῶν. Διότι καὶ εἰς ἄλλην πάλιν περίπτωσιν διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ὀργίζεται, ἔλεγε· «Μήπως αὐτοὶ παροργίζουν ἐμένα καὶ ὄχι τοὺς ἑαυτοῦ των;»¹.

Σὺ ὅμως πῶς ἤθελες νὰ συνομιλῇ αὐτὸς μὲ τοὺς Ἰουδαίους, νὰ μὴ ὀργίζεται, οὔτε νὰ μισῇ τοὺς πονηροὺς; καθ' ὅσον τὸ μῖσος εἶναι πάθος· οὔτε νὰ ἐπιβλέπῃ τὰ ἀνθρώπινα; καθ' ὅτι καὶ ἡ ὄρασις προέρχεται ἀπὸ τὰ σώματα· οὔτε ν' ἀκούῃ; καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὴν σάρκα. Ἄλλ' ἀπ' αὐτὸ θὰ προέκυπτεν ἄλλο πονηρὸν δόγμα, τὸ ὅτι δηλαδή τὰ πάντα εἶναι ἀπρονόητα, καὶ ἀπο-

τὰ τοιαῦτα ἀκούειν περὶ Θεοῦ, καὶ τὸ ὅλως εἶναι Θεὸν πολλοὶ ἂν τῶν τότε ἠγνόησαν· τούτου δὲ ἀγνοηθέντιος, πάντα ἂν ἀπολώλει· ἐκείνου δὲ τοῦ δόγματος εἰσαχθέντιος, ταχέως καὶ ἢ διόρθωσις ἐπεγίνετο. Ὁ μὲν γὰρ πεισθεὶς ὅτι ἐστὶ Θεός, 5 καὶ μὴ τὴν ἀξίαν ἔχη περὶ αὐτοῦ ὑπόνοιαν, ἀλλὰ παχύτερόν τι ὑποπιεύῃ, τῷ χρόνῳ πεισθήσεται, ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον περὶ Θεόν· ὁ δὲ πεισθεὶς ὅτι οὐ προνοεῖ, οὐδὲ μέλει αὐτῷ τῶν ὄντων, οὐδ' ὅτι ἐστί, τί κερδανεῖ ἀπὸ τοῦ τῆς ἀπαθείας λόγου; Διὰ δὴ τοῦτο ἐκεῖνο αὐτοῖς διαλεχθεὶς πρότερον, ἐπειδὴ ἐνα- 10 πέθειο αὐτοῖς τὴν περὶ τοῦ εἶναι αὐτὸν δόξαν, διακαθαίρει πάλιν καὶ τὰ μικρὸν αὐτούς, ἀνάγων ἐπὶ τοῦτο τὸ δόγμα, τὰ ὑψηλότερα περὶ αὐτοῦ φθεγγόμενος, καὶ τὸν περὶ τῆς ἀπαθείας αὐτοῦ κινῶν λόγον. Καὶ γὰρ φησιν ἕτερος προφήτης· «Οὐ πεινάσει, οὐδὲ κοιιάσει». Καὶ ὁ εἰπὼν οὖν, ὅτι ὀργίζε- 15 ται, ὁ αὐτὸς πάλιν δεικνύς, ὅτι ἀπαθὲς τὸ Θεῖον, ἐπάγει «Μὴ ἐμὲ αὐτοὶ παροργίζουσιν, οὐχὶ οὐδὲ ἑαυτούς;». Καὶ ὁ εἰπὼν, ὅτι ἐν τῷ ναῷ ἐσιν, ὁ αὐτὸς πάλιν φησὶν, ὅτι «Οὐκ ἄνθρωπος ἐν σοὶ ἅγιος, καὶ οὐκ εἰσελεύσομαι εἰς πόλιν»· τουτέστιν, οὐ περιέχομαι τόπῳ. Εἰ δὲ μὴ πᾶσιν ἐπεξηγήθη, τῷ συνειωτέρῳ 20 ἔδωκε νοῆσαι ἀπὸ τῶν εἰρημένων, ὅτι ὁ τῶν τυραννικῶν παθῶν ἀπηλλαγμένος καὶ ὢν ἄνευ ζῆν οὐκ ἔστι, πολλῶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἠλευθέρωται. Διὸ καὶ φησι, «Μὴ ἔση ὡς ἄνθρωπος ὑπνῶν;». Καὶ παρταχοῦ τὸν περὶ ἀπαθείας ἀνακινεῖ λόγον.

Ῥοιτε καὶ ταῦτα, ὅταν ἀκούσης θυμόν, μὴ πάθος νόμιζε. 25 Εἰ γὰρ ἄνθρωποι φιλοσοφεῖν μελειῶντες, καὶ τὸ ἐγχωροῦν

2. Ἱερ. 7, 19.

3. Ἱερ. 40, 28.

4. Ὡσηὲ 11, 9.

5. Ἱερ. 14, 9.

φεύγοντες νὰ ἀκούουν τέτοια περὶ τοῦ Θεοῦ, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τότε ἀνθρώπους θὰ ἀγνοοῦσαν τελείως τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, ἐὰν δὲν ἤθελεν ἀγνοηθῆ αὐτός, ὅλα θὰ ἐχάνοντο· μὲ τὴν ἀποδοχὴν ὅμως ἐκείνου τοῦ δόγματος, ἀμέσως ἐγίνετο καὶ ἡ διόρθωσις. Διότι ἐκεῖνος ποὺ θὰ πεισθῆ ὅτι ὑπάρχει Θεός, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔχη τὴν πραγματικὴν γνώμην περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ σκέπτεται κάπως ὑλικώτερα, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου θὰ πεισθῆ, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε παρόμοιον εἰς τὸν Θεόν, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ πεισθῆ ὅτι δὲν προνοεῖ, οὔτε ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ δημιουργήματα, οὔτε ὅτι ὑπάρχει, τί θὰ κερδίσῃ ἀπὸ τὸ δόγμα ὅτι ὁ Θεός δὲν ὑπόκειται εἰς πάθη; Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἀφοῦ προηγουμένως ὠμίλησεν εἰς αὐτοὺς δι' ἐκεῖνο, ἀφοῦ ἐναπέθεσεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, σιγὰ - σιγὰ καὶ πάλιν καθαρίζει τὴν σκέψιν των, ὀδηγῶν αὐτοὺς εἰς αὐτὸ τὸ δόγμα, ἀναφέρων περὶ αὐτοῦ τὰς πρὸ ὑψηλὰς ἀληθείας καὶ προχωρεῖ τὸν λόγον ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἀπαθής. Καθ' ὅσον ἄλλος προφήτης λέγει· «Δὲν θὰ πεινάσῃ οὔτε θὰ κοπιάσῃ»³. Καὶ αὐτός λοιπὸν ποὺ εἶπεν, ὅτι ὀργίζεται, ὁ ἴδιος πάλιν διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι τὸ θεῖον εἶναι ἀπαθές, προσθέτει· «Μήπως αὐτοὶ ἐξοργίζουσι ἐμένα καὶ ὄχι τοὺς ἑαυτοὺς των;». Καὶ αὐτός ποὺ εἶπεν, ὅτι κατοικεῖ εἰς τὸν ναόν, ὁ ἴδιος πάλιν λέγει, ὅτι «Δὲν ὑπάρχει εἰς ἐσένα ἄνθρωπος ἅγιος καὶ διὰ τοῦτο δὲν θὰ εἰσέλθω εἰς τὴν πόλιν»⁴· δηλαδή, δὲν κατοικῶ εἰς ἓνα ὠρισμένον τόπον. Ἐὰν ὅμως δὲν περιέγραψεν ὅλα τὰ ιδιώματά του, ἔδωκε τὴν δυνατότητα εἰς τὸν συνετώτερον νὰ σκεφθῆ ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ τυραννικὰ πάθη καὶ ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ζῆ χωρὶς αὐτά, πολὺ περισσότερον εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ ἄλλα. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει· «Μήπως ἄρα γε ὁμοιάζεις μὲ ἄνθρωπον ποὺ κοιμάται;»⁵. Καὶ παντοῦ ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀπαθείας του.

Ἐπομένως καὶ ἐδῶ, ὅταν ἀκούσῃς θυμόν, μὴ τὸ θεωρήσῃς πάθος. Διότι, ἐὰν ἄνθρωποι ποὺ φροντίζουν νὰ

ἀόργητοι διαμένονοι, πολλῶ μᾶλλον ἢ ἀνώλεθρος οὐσία ἐκεί-
 νη καὶ ἄφθαρτος καὶ ἄρρητος καὶ ἀκατάληπτος. Οὐχ ὄρας,
 οὐ καὶ ἰατροὶ τέμνοντες, ἢ καίοντες, οὐ θυμῶ τοῦτο ποιοῦσιν,
 ἀλλὰ σκοπῶ τῆς διορθώσεως, οὐκ ὀργιζόμενοι τοῖς κάμνουσιν,
 5 ἀλλ' ἐλεοῦντες αὐτούς, καὶ τῶν νοσημάτων ἀπαλλάττοντες;
 Ὅταν οὖν εἶπῃ, «Μὴ τῶ θυμῶ σου ἐλέγξης με», τοῦτο λέγει
 μὴ ἀπαιτήσης με δίκην τῶν ἡμαρτημένων, μηδὲ ἐπεξέλθῃς
 τοῖς πεπλημμελημένοις. «Ἐλέησόν με, Κύριε, οὐκ ἀσθενῆς
 εἶμι». Τάκῃς πάντες δεόμεθα τῆς φωνῆς, καὶ μωριάκις ὄ-
 10 μεν μωρία κατωρθωκότιες, καὶ πρὸς ἄκραν ἤκοντες δικαιοσύ-
 νην. Διὸ καὶ αὐτὸς προσῶν πάλιν φησὶν· «Οὐ δικαιωθήσεται
 ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν»· καὶ τό, «Ἐὰν ἀνομίας παραιτηθήσῃ,
 τίς ὑποστήσεται;». Καὶ ὁ Παῦλος· «Οὐδὲν ἐμᾶντιῶ σὺνοῖδα,
 ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι»· καὶ ἕτερος· «Τίς καυχῆσεται
 15 ἀγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν; ἢ τίς παρηγοιάσεται καθαρὸς εἶναι
 ἀπὸ ῥύπου;». Πάντες τοίνυν ἐλέους δεόμεθα, ἀλλ' σὺ πάντες
 ἄξιοί ἐσμεν τοῦ ἐλεεῖσθαι. Καὶ γὰρ εἰ καὶ ἔλεός ἐστιν, ὅμως
 τὸν ἄξιον ἐπιζητεῖ, καθάπερ αὐτὸς πρὸς Μωϋσῆν ἔφη, «Ἐ-
 λεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ εἰκτειρήσω ὃν ἂν οἰκτείρω». Ὁ μὲν
 20 οὖν ἄξιόν τι τοῦ ἐλεηθῆναι ποιήσας, ἐρεῖ, «Ἐλέησόν με», ὁ
 δὲ ἐκβαλὼν ἑαυτὸν τοῦ ταύτης ἰσχυεῖν τῆς συγγνώμης, μάτην
 ἐρεῖ τό, «Ἐλέησον». Εἰ γὰρ ἐφ' ἅπαντας ἔμελλεν ὁ ἔλεος ἔρ-
 χεσθαι, οὐδεὶς ἂν ἐκολάσθη. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἔχει τινὰ κρι-

6. Ψαλμ. 142, 2.

7. Ψαλμ. 129, 3.

8. Α' Κορ. 4, 4.

9. Παροιμ. 20, 9.

10. Ἐξ. 33, 19.

Ζουῦν μὲ εὐσέβειαν δὲν ὀργίζονται κατὰ τὸ δυνατόν, πολὺ
 περισσότερον ἢ οὐσία ἐκείνη πού δὲν ὑπόκειται εἰς καμ-
 μίαν βλάβην, ἢ ἄφθαρτος, ἢ ἀπερίγραπτος καὶ ἢ ἀκατάλη-
 πτος. Δὲν βλέπεις, ὅτι καὶ οἱ ἰατροὶ ὅταν ἐγχειρίζουν ἢ
 κάνουν καυτηριάσεις, δὲν τὸ κάμνουν αὐτὸ ἀπὸ θυμόν,
 ἀλλὰ μὲ σκοπὸν τὴν διόρθωσιν, ὅχι ἐπειδὴ εἶναι ὠργισμέ-
 νοι ἐναντίον τῶν ἀσθενῶν, ἀλλὰ ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν πρὸς
 αὐτοὺς καὶ διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὰ νοσήματα;
 Ὅταν λοιπὸν λέγῃ, «Μὴ μὲ ἐλέγξης καὶ μὲ τιμωρήσης
 ἐνῶ εἶσαι θυμωμένος», ἐννοεῖ αὐτὸ μὴ θελήσης νὰ μὲ
 καταδικάσης διὰ τὰ ἀμαρτήματά μου, οὔτε νὰ μὲ τιμωρή-
 σης διὰ τὰ πλημμελήματά μου. «Ἐλέησόν με, Κύριε, διότι
 εἶμαι ἀσθενής». Ὅλοι ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὰ τὰ λό-
 για, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμεν ἐπιτύχει ἀμέτρητα κατορθώμα-
 τα, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμεν ἀνέλθει εἰς τὴν κορυφὴν τῆς
 ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος πάλιν προχωρῶν, λέγει·
 «Δὲν θὰ δικαιωθῇ ἐνώπιόν σου κανένας ἄνθρωπος»⁶, καὶ
 τὸ «Ἐὰν ἐξετάσης τὰς ἀνομίας, ποῖος θὰ σταθῇ ἐμπρὸς
 σου;»⁷. Καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Τίποτε δὲν αἰσθάνομαι κατὰ
 τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἀλλὰ μὲ αὐτὸ δὲν εἶμαι δικαιωμένος»⁸
 καὶ ἄλλος· «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ καυχηθῇ ὅτι ἔχει ἀγνήν καρ-
 διάν; ἢ ποῖος θὰ ἔχη τὸ θάρρος νὰ εἰπῇ ὅτι εἶναι καθαρὸς
 ἀπὸ ρύπον;»⁹. Ὅλοι λοιπὸν ἔχομεν ἀνάγκην τοῦ ἐλέους
 τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν εἴμεθα ὅλοι ἄξιοι νὰ ἐλεηθοῦμεν.
 Καθ' ὅσον, ἂν καὶ εἶναι ἔλεος, ὅμως ζητεῖ νὰ εὕρῃ τὸν
 ἄξιον, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ἔλεγε πρὸς τὸν Μωϋσῆν·
 «Θὰ ἐλεήσω ἐκείνον πού θὰ κρίνω ὅτι εἶναι ἄξιος νὰ τὸν
 ἐλεήσω καὶ θὰ εὐσπλαγχνισθῶ ἐκείνον πού θὰ κρίνω ὅτι
 εἶναι ἄξιος νὰ τὸν εὐσπλαγχνισθῶ»¹⁰. Ὁ μὲν ἓνας λοιπὸν,
 ἀφοῦ κάμῃ κάτι πού εἶναι ἄξιον νὰ ἐλεηθῇ, θὰ εἰπῇ, «Ἐλέ-
 ησόν με», ὁ δὲ ἄλλος πού ἐστέρησε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ
 τὸ νὰ τύχῃ αὐτῆς τῆς συγγνώμης, ἄδικα θὰ εἰπῇ τὸ «Ἐλέη-
 σον». Διότι, ἐὰν συνέβαινεν ὅλοι νὰ ἐλεοῦνται, κανεὶς δὲν
 θὰ ἐτιμωρεῖτο. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἔλεος ἔχει κάποιαν

σιν, καὶ τὸν ἄξιον ἐπιζητεῖ καὶ τὸν ἐπιτήδειον, ὥστε αὐτοῦ ἀπολαῦσαι.

2. Πολλοὶ γοῦν πολλάκις τοῖς αὐτοῖς ἁμαρτήμασιν ὑπεύθυνοι γεγόνασι, καὶ οὐ τὴν αὐτὴν ἔδοσαν δίκην, ἐτέρας ἔχοντες αἰτίας προσισταμένας αὐτῶν καί, εἰ θούλεσθε, τούτω νῦν ἐνδιατρίψωμεν τῷ λόγῳ. Ἡμαρτιον Ἰουδαῖοι πάντες, καὶ εἰδωλολάτρησαν, ἀλλ' οὐ πάντες τὴν αὐτὴν ἔδοσαν δίκην, ἀλλ' οἱ μὲν ἔπεσον, οἱ δὲ συγγνώμης ἀπέλαυσαν. Ἐν γὰρ τοῖς ἁμαρτήμασιν οὐχ ἡ φύσις ζητεῖται μόνον τοῦ γεγενημένου, ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη, καὶ ὁ καιρὸς, καὶ ἡ αἰτία, καὶ τὰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν· εἰ οἱ μὲν ἐνέμειναν, οἱ δὲ μειτενόησαν, καὶ εἰ ἐκ περιστάσεως, καὶ εἰ κατὰ τὴν ἀπάτην, καὶ κατὰ μελέτην. Καὶ πολλὰ ἔστι τὰ ζητούμενα, καὶ καιροῦ δαιφορὰ, καὶ πολιτείας καιάσιασις, οἷόν τι λέγω ἡμαρτιον οἱ ἐν τῇ Παλαιᾷ, ἁμαρτιάνουσι καὶ οἱ ἐν τῇ Καινῇ· οὐ τὴν αὐτὴν δὲ διδόασιν ἀμφότεροι δίκην, ἀλλ' οἷτοι χαλεπωτέραν. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν «Ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκιυρμῶν ἐπὶ δυοῖν ἢ τρισὶ μάστιγιν ἀποθνήσκει. Πόσῳ, δοκεῖτε, χείροτος, ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καιαπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, κοινὸν ἠγῆσάμενος;». Ὅταν δὲ εἶπῃ, «Πόσῳ, δοκεῖτε, χείροτος ἀξιωθήσεται τιμωρίας», ἐπιειταμένην δείκνυσι τὴν κόλασιν. Ἡμαρτιον οἱ πρὸ τοῦ νόμου, καὶ οἱ ἐν τῷ νόμῳ. Πάλιν οἱ πρότεροι ἡμερωτέραν διδόασιν δίκην. Καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγεν «Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἡμαρτιον ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται». Τό, «Ἀνόμως», οὐχὶ χαλεπώτερον, ἀλλ' ἡμερωτέρον. «Καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἡμαρτιον.

κρίσιν καὶ ζητεῖ νὰ εὖρη τὸν ἄξιον καὶ τὸν κατάλληλον, διὰ νὰ τὸ ἀπολαύσῃ.

2. Πολλοὶ λοιπὸν πολλές φορές διέπραξαν τὰ ἴδια ἁμαρτήματα καὶ δὲν υπέστησαν τὴν ἴδιαν τιμωρίαν, ἐπειδὴ εἶχαν διαφορετικὰς δικαιολογίας ὑποστηρίξεως· καὶ ἐὰν θέλετε ὡς ἐξετάσωμεν τῶρα αὐτὸ τὸ θέμα· Ἠμάρτησαν ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐλάτρευσαν τὰ εἴδωλα, ὅμως δὲν ἐτιμωρήθησαν ὅλοι μὲ τὴν ἴδιαν τιμωρίαν, ἀλλ' ἄλλοι μὲν ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν, ἄλλοι δὲ ἀπήλαυσαν συγγνώμης. Διότι κατὰ τὴν διάπραξιν τῶν ἁμαρτημάτων δὲν ἐξετάζεται μόνον ἡ φύσις τοῦ διαπραχθέντος ἁμαρτήματος, ἀλλὰ καὶ ἡ διάθεσις καὶ ἡ περίστασις καὶ ἡ στάσις ποὺ τηρεῖται μετὰ τὴν ἁμαρτίαν· ἐὰν δηλαδὴ παρέμειναν ἀμετανόητοι, ἐὰν μετενόησαν, ἐὰν ἠμάρτησαν τελείως τυχαῖα, ἢ ἐὰν ἐξηπατήθησαν, ἢ ἐὰν ἐκ προμελέτης ἠμάρτησαν. Καὶ πολλὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ἐποχῶν καὶ αἱ πολιτικαὶ καταστάσεις. Μὲ αὐτὰ ποὺ λέγω ἐννοῶ τὸ ἐξῆς· δηλαδὴ ἠμάρτησαν οἱ ἄνθρωποι τῆς Π. Διαθήκης, ἁμαρτάνουν καὶ τῆς Κ. Διαθήκης· δὲν τιμωροῦνται ὅμως μὲ τὴν ἴδιαν τιμωρίαν, ἀλλ' αὐτοὶ τιμωροῦνται φοβερώτερα. Καὶ διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Ἐὰν κανεὶς παραβῇ τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως θανατώνεται τελείως ἄσπλαγχνα μὲ τὴν κατάθεσιν δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. Σκεφθῆτε πόσον χειροτέρα τιμωρία ἀξίζει εἰς ἐκεῖνον ποὺ κατεπάτησε τὸν νόμον τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐθεώρησε μολυσμένον τὸ αἷμα τῆς διαθήκης;»¹⁴. Ὅταν δὲ λέγῃ, «Σκεφθῆτε πόσον χειροτέρα τιμωρία ἀξίζει», δείχνει τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας. Ἠμάρτησαν ἐκεῖνοι ποὺ ἔζησαν πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔζησαν ὅταν ἐδόθη ὁ νόμος. Πάλιν οἱ πρῶτοι θὰ τιμωρηθοῦν ἐλαφρότερα. Καὶ διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ ἔλεγεν· «Ὅσοι ἠμάρτησαν χωρὶς νὰ ἔχουν τὸν νόμον, θὰ ὠδηγηθοῦν εἰς τὴν ἀπώλειαν χωρὶς τὸν νόμον». Τὸ «ἀνόμως» δὲν σημαίνει φοβερώτερα, ἀλλὰ ἐλαφρότερα. «Καὶ ὅσοι

διὰ νόμου κριθήσονται». Τί δή ποτε; "Οτι οί μὲν τὴν φύσιν ἔχουσι κατήγορον, οί δὲ μετὰ τῆς φύσεως καὶ τὸν νόμον καὶ ὅσῳ πλείονος ἀπέλαυσαν τῆς διδασκαλίας, τοσοῦτῳ μείζονα ὑποσιθῶνται κόλασιν.

- 5 Πάλιν καὶ ἀπὸ τῶν ἀξιωματίων τὸ αὐτὸ εἶναι ἰδεῖν συμβαῖνον, καὶ δῆλον ἀπὸ τῆς θυσίας. Ὑπὲρ παντὸς γοῦν τοῦ λαοῦ τοσαύτη προσεφέρετο θυσία ἁμαριόντιος, ὅση ὑπὲρ τοῦ ἱερέως μόνου· δηλοῦντιος τοῦ λόγου, ὅτι ὅσῳ μείζον τὸ ἀξίωμα, τοσοῦτῳ χαλεπωτέρα καὶ ἡ κόλασις ἐν οἷς ἁμαριάνουσι. Αἰὰ
- 10 δὴ τοῦτο ἢ μὲν ἀπλῶς πορνεύσασα ἀνηρεῖτο, ἢ δὲ τοῦ ἱερέως θυγάτηρ καιεκαίειτο. "Ἔστι καὶ ἑτέρωθεν ἰδεῖν συγγνώμην καὶ ἐπίτασιν τιμωρίας γινομένην οἷον, ὅταν τις ἁμαριόν, ἐνταῦθα δῶ δίκην, ἕτερος δὲ τρυφῆς ἀπολαύσῃ. Ὁ μὲν γὰρ μείζονα ἐκεῖ, ὃ δὲ ἐλάττωνα ὑποσιθῶται τιμωρίαν, ἐὰν μὴ
- 15 ἐνταῦθα πάντα ἀπολύσῃται. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Χριστὸς εἰσάγει τὸν Ἀβραάμ λέγοντα τῷ πλουσίῳ· «Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου, οὔτιος δὲ τὰ κακά· καὶ νῦν οὔτιος παρακαλεῖται, οὐ δὲ ὀδυνᾶσαι». Ἀλλ' οὔτιος μὲν ὀλόκληρον ἀπέθειτο τὴν τιμωρίαν, δι' ἧ ἔπαυθε κακῶς, ἕτεροι δὲ οὐχ ὀλόκληρον, ἀλλ' ἐκ μέρους·
- 20 διὸ καὶ ἡμερώτερον κολάζονται. "Ἰδοι δ' ἂν τις καὶ ἀπὸ συνέσεως ἐπιπειταμένης καὶ ἀπὸ ἀφελείας διαφορὰν γινομένην κολάσεως, ὅταν λέγῃ· «Ὁ δοῦλος ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλάς, ὁ δὲ μὴ εἰδὼς, μηδὲ ποιήσας, δαρήσεται ὀλίγας». Καὶ πολλὰ ἕτερα εὔροι τις

12. Ρωμ. 2, 12.

13. Δευτ. κεφ. 22. Δευτ. κεφ. 21.

14. Λουκᾶ 16, 25.

ἡμάρτησαν τότε πού ἦτο δοσμένος ὁ νόμος, θά κριθοῦν μὲ τὸν νόμον»¹². Τί λοιπὸν τέλος πάντων σημαίνει αὐτό; Ὅτι ἄλλοι μὲν ἔχουν κατήγορον τὴν φύσιν, ἄλλοι δὲ μαζί μὲ τὴν φύσιν καὶ τὸν νόμον, καὶ ὅσον περισσοτέραν διδασκαλίαν ἀπήλαυσαν, τόσον μεγαλυτέραν τιμωρίαν θά ὑποστοῦν.

Πάλιν καὶ ἀπὸ τὰ ἀξιώματα εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆς νὰ συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὴν θυσίαν. Ὑπὲρ ὀλοκλήρου δηλαδὴ τοῦ λαοῦ πού ἡμάρτανεν ἐπροσφέρετο τόση θυσία, ὅση ὑπὲρ τοῦ ἱερέως μόνον· αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ἀξίωμα, τόσον βαρυτέρα εἶναι καὶ ἡ τιμωρία εἰς ἐκείνους πού ἀμαρτάνουν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἐκείνη μὲν πού ἀπλῶς ἐπόρνευεν, ἐθανατώνετο, ἐνῶ ἡ θυγατέρα τοῦ ἱερέως ἐκαίετο¹³. Εἶναι δὲ δυνατὸν καὶ ἀπὸ ἄλλην περίπτωσιν νὰ διαπιστώσῃς τὴν συγχώρησιν καὶ τὴν αὔξησιν τῆς ἐπιβαλομένης τιμωρίας· ἐπὶ παραδείγματι ὅταν κανεὶς ἀμαρτάνῃ καὶ τιμωρῆται ἐδῶ, ἐνῶ ἄλλος ἀπολαμβάνῃ καλοπέρασιν. Διότι ὁ μὲν ἓνας θά ὑποστῇ ἐκεῖ μεγαλυτέραν τιμωρίαν, ὁ δὲ ἄλλος μικροτέραν, ἐὰν δὲν τύχῃ τελείας συγχωρήσεως ἐδῶ. Καὶ διὰ νὰ τὸ δείξῃ αὐτὸ ὁ Χριστὸς παρουσιάζει τὸν Ἀβραάμ πού λέγει εἰς τὸν πλούσιον· «Σὺ ἀπήλαυσες τὰ ἀγαθὰ σου, ἐνῶ αὐτὸς τὰ κακά, καὶ τώρα αὐτὸς παρηγορεῖται, ἐνῶ σὺ ὑποφέρεις»¹⁴. Ἄλλ' αὐτὸς μὲν μὲ ὅσα κακά ἔπαθεν ἀπηλλάγη ἐξ ὀλοκλήρου τῆς τιμωρίας, ἄλλοι ὅμως δὲν ἀπαλλάσσονται ἐξ ὀλοκλήρου, ἀλλ' ἐν μέρει· διὰ τοῦτο καὶ τιμωροῦνται ἐλαφρύτερα. Θά ἤμποροῦσε δὲ κανεὶς νὰ ἰδῇ τὴν διαφορὰν τῆς τιμωρίας εἰς ἐκείνον πού ἔχει πλήρη γνῶσιν τῆς πράξεώς του καὶ εἰς ἐκείνον πού διαπράττει τὴν ἀμαρτίαν ἀπὸ ἀφέλειαν, εἰς τὰ λόγια τοῦ Κυρίου. «Ὁ δοῦλος πού ἐγνώριζε τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου του καὶ δὲν τὸ ἔκαμε, θά τιμωρηθῇ πολὺ αὐστηρά, ἐνῶ ἐκεῖνος πού δὲν τὸ ἐγνώριζε καὶ δὲν τὸ ἔκαμε, θά τιμωρηθῇ ὀλιγώτερον». Καὶ πολλὰ ἄλλα θά ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εὔρῃ πού

ἂν τὰ ποιοῦντα διαφορὰν κολάσεως, καὶ διαφορὰν ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας.

Σκόπει δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου. "Ἡμαρτιεν ἡ Εὐα, ἡμαρτιε καὶ ὁ Ἀδάμ, καὶ τὸ ἁμάρτημα ἔν. Ἀμφότεροι γὰρ
5 ἔφαγον ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὐκ ἀμφότεροι δὲ τὴν αὐτὴν ἔδοσαν δίκην. Ἐσφαξεν ὁ Κάϊν, καὶ ἔσφαξεν ὁ Λάμεχ· καὶ ὁ μὲν ἠλεεῖτο, ὁ δὲ ἐκολάζετο. Συνέλεξε τις ἐν Σαββάτῳ ξύλα, καὶ οὐδεμιᾶς ἔτυχε ουγγνώμης· ὁ Δαυὶδ ἐφόρευσε καὶ ἐμοίχευσε, καὶ ἀπέλαυσε φιλανθρωπίας. Ἐνδιατριβώμεν τοίνυν
10 τῷ ζητήματι· πολλῶν γὰρ θέλτιον ταῦτα ἀναζητεῖν, ἢ φλυαρίαις καὶ συλλόγοις τοῖς ἐν ἀγοραῖς προσηλῶσθαι. Οὐ γὰρ τὸ εὐρεῖν μόνον τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ τὸ ζητεῖν μέγα κέρδος ἐστί, κἂν μὴ εὔρωμεν. Ἀναγκασθησόμεθα γὰρ ἐν τούτοις ἀπασχολεῖσθαι, καὶ τὸν καιρὸν πάντα ἐν αὐτοῖς δαπανᾶν. Τίνος
15 οὖν ἔνεκεν (δεῖ γὰρ ἐπὶ τὸν πρότερον ἀναδραμεῖν λόγον), μωσχοποιησάντων ἀπάντων τῶν Ἰουδαίων, οἱ μὲν ἐκολάζοντο, οἱ δὲ οὐ ἐκολάζοντο; "Οἱ οἱ μὲν μειτερόησαν, καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν ἠγνόησαν, διὰ τὴν εὐλάβειαν τοῦς οἰκείους κατασφάξαντες, οἱ δὲ ἐνέμενον. "Ὡστε τὸ μὲν ἁμάρτημα ἴσον, τὰ δὲ μετὰ
20 ταῦτα οὐκ ἴσα. Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὐας οὐκ ἡ αὐτὴ τιμωρία, εἰ καὶ αὐτὴ ἡ ἁμαρτία; "Οἱ οὐκ ἦν ἴσον τὸ ὑπὸ γυναικὸς ἀπαιτηθῆναι, καὶ ὑπὸ ὄφρεως. Διόπερ ἐκεῖνο ἀπίτην ὁ Παῦλος ἐκάλεσε, λέγων· «Ὁ Ἀδάμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπαιτηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε». Τίνος

15. Γεν. 4, 8.

16. Γεν. 4, 23.

17. Ἐξ. 32, 25 ε.

18. Α' Τιμ. 2, 14.

δείχνουν τὴν διαφορὰν τῆς τιμωρίας καὶ τὴν διαφορὰν τῆς εὐσπλαχνίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ.

Πρόσεχε δὲ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πρωτοπλάστου. Ἠμάρτησεν ἡ Εὐα, ἡμάρτησε καὶ ὁ Ἀδὰμ καὶ τὸ ἁμάρτημα ἦτο τὸ ἴδιον. Διότι καὶ οἱ δύο ἔφαγον ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ ἀπηγορευμένου δένδρου, δὲν ἐτιμωρήθησαν ὅμως καὶ οἱ δύο μὲ τὴν ἴδιαν τιμωρίαν. Ἔσφαξεν ὁ Κάϊν¹⁵, ἔσφαξε καὶ ὁ Λάμεχ¹⁶ καὶ ὁ μὲν ἕνας ἐλεήθη, ὁ δὲ ἄλλος ἐτιμωρήθη. Ἐμάζευσεν κάποιος κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου ξύλα καὶ δὲν ἔτυχεν καμμιᾶς συγχωρήσεως, ἐνῶ ὁ Δαυὶδ ἐφόνευσεν καὶ ἐμοίχευσεν καὶ ἀπήλαυσεν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Ἄς ἐπιμένωμεν λοιπὸν εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ τοῦ ζητήματος καθ' ὅσον εἶναι πολὺ προτιμότερον νὰ ἐρευνῶμεν αὐτὰ, παρὰ νὰ προσηλωνώμεθα εἰς φλυαρίας καὶ εἰς συγκεντρώσεις τῆς ἀγορᾶς. Διότι εἶναι μεγάλο τὸ κέρδος μας ὅχι μόνον τὸ νὰ εὐρώμεν αὐτὰ ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ τὰ ἀναζητοῦμεν, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὰ εὐρώμεν. Καθ' ὅσον θ' ἀναγκασθῶμεν ν' ἀπασχολούμεθα μὲ αὐτὰ καὶ νὰ δαπανῶμεν ὅλον τὸν χρόνον μας εἰς αὐτὰ. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν (διότι πρέπει νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς ἐκεῖνα ποὺ προηγουμένως ἐλέγαμεν) ἂν καὶ κατεσκεύασαν ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι τὸν μόσχον, ἄλλοι μὲν ἐτιμωροῦντο, ἄλλοι δὲ δὲν ἐτιμωροῦντο; Διότι ἄλλοι μὲν ἀπ' αὐτοὺς μετενόησαν καὶ ἠγνόησαν τὴν φυσικὴν συγγένειάν των κατασφάξαντες ἀπὸ εὐλάβειαν τοὺς ἰδικούς των¹⁷, ἐνῶ ἄλλοι ἐπέμειναν εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ὡστε τὸ μὲν ἁμάρτημα ἦτο τὸ ἴδιον, δὲν ἦσαν ὅμως τὰ ἴδια τὰ εἰς τὴν συνέχειαν. Διὰ ποῖον δὲ λόγον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὐας δὲν ἐπεβλήθη ἡ ἴδια τιμωρία, ἂν καὶ ἡ ἁμαρτία ἦτο ἡ ἴδια; Διότι δὲν ἦτο τὸ ἴδιον τὸ νὰ ἐξαπατηθῇ κανεὶς ἀπὸ γυναῖκα καὶ τὸ νὰ ἐξαπατηθῇ ἀπὸ φίδι. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἐκεῖνο τὸ ὠνόμασεν ὁ Παῦλος ἀπάτην, λέγων· «Ὁ Ἀδὰμ δὲν ἐξηπατήθη, ἐνῶ ἡ γυναῖκα ἐξαπατηθεῖσα διέπραξε τὴν παράβασιν»¹⁸. Διὰ

δὲ ἔτεκεν καὶ ὁ τὰ ξύλα σιλλέξας οὐκ ἔτυχε φιλανθρωπίας,
 "Οτι πολλῆς παρανομίας ἦν, τὸ ἐκ προσιμίων εὐθέως παρα-
 βῆναι τὸ πρόσιταγμα, καὶ ἔδει καὶ τοῖς ἄλλοις φόβον ἐνιευθῆ-
 ναι πολύν. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς Σαυφείρας καὶ Ἀνανίου γέγονε.

5 Καὶ ἡμεῖς τοίνυν ὅταν ἁμαρτάνωμεν, σκοπῶμεν εἰ ἄξιοι
 ἐλέους ἐσμεν, εἰ ἐποιήσαμεν τι ὥστε ἐλεηθῆναι, εἰ μειτενοήσα-
 μεν, εἰ βελτίους ἐγενόμεθα, εἰ ἀπέστημεν. Καὶ γὰρ τὸ τὸν με-
 τανοήσαντα σωθῆναι, ἐξ ἐλέους ἐστὶ σωθῆναι. Οὕτω γοῦν
 καὶ οὗτος ἀξιοῖ ἐνιεῦθεν σωθῆναι, ἀπὸ τῶν δακρῶν, ἀπὸ
10 τῶν θρήνων. «Δούσω» γάρ, φησί, «καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν
 κλίνην μου ἐν δάκρυσί μου τὴν σιρομηγὴν μου βρέξω». Του-
 τέστιν, ἀπὸ τῆς καταλύξεως. «Ἐταράχθη τὰ ὀστέα μου, καὶ
 ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα». Οὐκ εὐθέως αὐτὰ λέγει, ἀλλ'
 ἐπὶ τὸ εὐόλισθον τῆς φύσεως καταφεύγει, λέγων «Ἐλέησόν
15 με, Κύριε, ὅτι ἀσθενὴς εἰμι». Οὕτως εἶπε, δεικνὺς ὅτι οὐκ
 ἀρκεῖ μόνον τοῦτο· εἰ γὰρ ἤρκει, πάντες ἂν ἐνιεῦθεν ἐσώθη-
 μεν· πάντες γὰρ ἐσμεν ἄνθρωποι.

3. Ἐμοὶ δέ, εἰ δεῖ ἀκριθέσιερόν τι περὶ τούτου εἰπεῖν,
 τάχα οὐδὲ τοῦτο λέγειν δοκεῖ. Ἀλλὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκ
20 τῶν πειρασμῶν ἐγγινομένην αἰνίττειται, οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο
 δικαίωμα εἰς τὸ τυχεῖν ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας προβαλ-
 λόμενος. Τοῦτο γοῦν καὶ προῖὼν ἠνίξατο, λέγων «Ἐπαλαιώ-
 θην ἐν πάσι τοῖς ἐχθροῖς μου». Οἶδε γὰρ καὶ θλίψις μετ'
 εὐχαριστίας. φερομένη, πολλῆς φιλανθρωπίας ὑπόθεσιν πα-
25 ρέχειν, καὶ ἵλεω τὸν Θεὸν ποιεῖν. Ταύτην τοίνυν μοι δοκεῖ
 καὶ ἐνταῦθα αἰνίττεσθαι, λέγων «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἔτα-

ποιόν δὲ λόγον καὶ ἐκεῖνος πού ἐμάζευσεν τὰ ξύλα δὲν ἔτυχεν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ; Διότι ἦτο μεγάλη παρανομία τὸ νὰ παραβῆ ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμήν τὸ πρόσταγμα καὶ ἔπρεπε νὰ ἐμβάλῃ πολὺν φόβον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Σαφείρας καὶ τοῦ Ἀνανίου.

Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ὅταν ἀμαρτάνωμεν, ἅς ἐξετάζωμεν ἐὰν εἴμεθα ἄξιοι νὰ ἐλεηθοῦμεν, ἐὰν ἐκάμαμεν κάτι διὰ νὰ ἐλεηθοῦμεν, ἐὰν μετενοήσαμεν, ἐὰν ἐγίναμεν καλύτεροι, ἐὰν ἀπεμακρύνθημεν ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν. Καθ' ὅσον ἡ σωτηρία ἐκείνου πού μετανοεῖ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ σωθῆ ἀπὸ αὐτό, ἀπὸ τὰ δάκρυα δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τοὺς θρήνους. Διότι λέγει· «Θὰ λούσω τὸ κρεβάτι μου κάθε νύκτα καὶ θὰ βρέξω τὸ στρώμα μου μὲ δάκρυα». Δηλαδὴ ἀπὸ τὴν κατάνυξιν. «Ἐκλονίσθησαν τὰ ὀστέα μου καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη πάρα πολὺ». Δὲν τὰ λέγει αὐτὰ εὐθέως, ἀλλὰ καταφεύγει εἰς τὸ ὅτι εὐκόλα ἡ φύσις μας παρασύρεται εἰς τὴν ἀμαρτίαν, λέγων· «Ἐλέησόν με Κύριε, διότι εἶμαι ἀσθενής». Αὐτὰ τὰ λόγια τὰ εἶπε, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον αὐτό· διότι ἐὰν ἦτο ἀρκετόν, ὅλοι θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ σωθοῦμεν μὲ αὐτό· καθ' ὅσον ὅλοι εἴμεθα ἄνθρωποι.

3. Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι ἴσως οὔτε αὐτὸ ἐννοεῖ, ἐὰν πρέπει νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτοῦ ἀκριβέστερα, ἀλλ' ὑπαινίσσεται τὴν ἀσθένειαν τὴν προελθοῦσαν ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, προβάλλων αὐτὸ ὡς μέγαλον δικαίωμα διὰ νὰ τύχη τοῦ ἐλέους καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ βέβαια ὑπηνίχθη καὶ εἰς τὴν συνέχειαν, λέγων· «Κατήντησα νὰ περιφρονοῦμαι ὡσὰν παλαιὸν ροῦχον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθρούς μου». Διότι γνωρίζει ὅτι καὶ θλίψις, πού συμβαδίζει μὲ τὴν εὐχαριστίαν, γίνεται αἰτία μεγάλης φιλανθρωπίας καὶ ὅτι κάμνει τὸν Θεὸν εὐσπλαγχνικόν. Αὐτὴν λοιπὸν νομίζω ὅτι ὑπαινίσσεται καὶ ἐδῶ, λέγων· «Ἰάτρευσέ

ράχθη τὰ ὄσιᾶ μου, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα». Οὐκ
 εἶπεν, ἄνες μοι, οὐδέ, ἔνδος μοι, ἀλλ' «Ἰασαι». Τὰ γὰρ
 πρότερον ἀξιοῖ τραύματα ἀφανισθῆναι. Ὅσιᾶ δὲ ἐνταῦθα τὴν
 ἰσχὺν ἅπασαν λέγει ταραχὴν δέ, τὴν πληγὴν, τὴν κόλασιν,
5 τὴν τιμωρίαν. «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὄσιᾶ μου,
 καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα». Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τῶν ἰα-
 τρῶν τρία ταῦτά ἐστι, μᾶλλον δὲ τέσσαρα, ἢ καὶ πέντε, ὁ ἰα-
 τρός, ἡ τέχνη, ὁ κάμνων, τὸ νόσημα, τῶν φαρμάκων ἢ δύνα-
 μεις, καὶ παρὰ ταῦτά τις γίνεται καὶ μάχη· ἂν μὲν γὰρ μετὰ
10 τοῦ ἰατροῦ, καὶ τῆς τέχνης, καὶ τῶν φαρμάκων, καὶ ἡ προ-
 αἴρεσις ἢ τοῦ κάμνοντος, ἐκράτησαν τοῦ νοσήματος, ἂν δὲ
 ἀγῆ τὸ μετ' ἐκείνων παραιτάσθαι ὁ κάμνων, πρὸς τὴν ἀρ-
 ρωσίαν ἑαυτὸν ἐξάγει· ἢ κἂν μετ' ἐκείνης παραιτάσῃται πρὸς
 τὸν ἰατρὸν καὶ τὰ φάρμακα καὶ πρὸς τὴν τέχνην, ἀπήνεγκεν
15 ἑαυτὸν· οὕτω δὴ καὶ ἐγὼ ἡμῶν συμβαίνει μᾶλλον δὲ οὐχ οὐ-
 τως, ἀλλὰ πολλῶ παραδοξότερον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἰατρῶν
 πολλάκις καὶ μετὰ τοῦ νοσήματος, καὶ μετὰ τῆς τέχνης, καὶ
 μετὰ τῶν φαρμάκων ὁ κάμνων ἴσταιται, καὶ οὐδὲν ὄνησε, τῆς
 φύσεως ἀσθενησάσης, καὶ τῆς τέχνης ἀπορησάσης, καὶ τῆς
20 δυνάμεως δραπειυσάσης ἔκ τινος ἐληρείας· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ
 οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἐὰν σῆς μετὰ τοῦ ἰατροῦ, πάντως δεῖ
 θεραπευθῆναι τὸ ἔλκος. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀνθρωπίνη τέχνη,
 ἵνα ἀπορήσῃ, ἀλλὰ θεία δύναμις, ἢ καὶ φύσεων καὶ νοσημάτων
 καὶ πονηρίας καὶ πάσης περιγενομένη κακίας. Διὰ δὴ τοῦτο
25 καὶ οὗτος ὥσπερ ἰατρῶ τῷ Θεῷ προσελθὼν καὶ ἀποδυρόμε-
 νος, ἔλεγεν· «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὄσιᾶ μου».

με, Κύριε, διότι ἐκλονίσθησαν τὰ ὀστᾶ μου καὶ ἡ ψυχὴ μου ἔνοιωσε μεγάλην ταραχὴν». Δὲν εἶπε. ἴσχυρησέ με, οὔτε, ἰσχυρὸν ἔστω με, ἀλλά, «Θεράπευσέ με». Ζητεῖ δηλαδή νὰ ἐξαφανισθοῦν τὰ προηγούμενα τραύματα. Ὁστᾶ δὲ ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν ὅλην δυνάμιν του, ταραχὴν δὲ τὸ πληγμα, τὴν κόλασιν, τὴν τιμωρίαν. «Θεράπευσέ με, Κύριε, διότι ἐκλονίσθησαν τὰ ὀστᾶ μου καὶ ἡ ψυχὴ μου ἔνοιωσε μεγάλην ταραχὴν». Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἰατρῶν εἶναι αὐτὰ τρία, μᾶλλον δὲ τέσσερα ἢ καὶ πέντε, ὁ ἰατρὸς δηλαδή, ἡ τέχνη, ὁ ἀσθενής, ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ δύναμις τῶν φαρμάκων, καὶ ἀντιπαρατάσσονται αὐτὰ καὶ γίνεται κάποια μάχη, καὶ ἐὰν μαζὶ μὲ τὸν ἰατρὸν καὶ τὴν ἰατρικὴν τέχνην καὶ τὰ φάρμακα εἶναι καὶ ἡ διάθεσις τοῦ ἀσθενοῦς, τότε ἐνίκησαν τὴν ἀσθένειαν, ἐὰν ὅμως παραμελήσῃ ὁ ἀσθενής νὰ παραταχθῇ μαζὶ μὲ ἐκεῖνα, σπρώχνει τὸν ἑαυτὸν τοῦ πρὸς τὴν ἀρρώστιαν· ἢ ἀκόμη ἂν παραταχθῇ μὲ ἐκείνην ἐναντίον τοῦ ἰατροῦ καὶ τῶν φαρμάκων καὶ τῆς ἰατρικῆς τέχνης κατεδίκασε τὸν ἑαυτὸν τοῦ· ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ ἡμᾶς· μᾶλλον δὲ ὄχι ἔτσι, ἀλλὰ καὶ πολὺ πιο παράδοξα. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῶν ἰατρῶν πολλές φορές μαζὶ μὲ τὴν ἀσθένειαν καὶ τὴν τέχνην καὶ τὰ φάρμακα συμμαχεῖ καὶ ὁ ἀσθενής καὶ δὲν ὠφελεῖται καθόλου, ἐπειδὴ ἕξ αἰτίας κάποιου κακοῦ ἐξησθένησεν ἡ φύσις, ἡ τέχνη εὐρέθη εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἀσθενοῦς ἐξηφανίσθη, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ αὐτὸ, ἀλλ' ἐὰν συμμαχήσῃ μαζὶ μὲ τὸν ἰατρὸν, ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ θεραπευθῇ ἡ πληγὴ. Διότι δὲν εἶναι τέχνη ἀνθρωπίνη, διὰ νὰ εὐρεθῇ εἰς ἀμηχανίαν, ἀλλὰ θεία δύναμις, ποῦ ὑπερισχύει καὶ τῶν φύσεων καὶ τῶν νοσημάτων καὶ τῆς πονηρίας καὶ κάθε κακίας. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ αὐτὸς πλησιάσας τὸν Θεὸν ὡσάν ἰατρὸν καὶ ἐκπάσας εἰς ὄδυρμούς, ἔλεγε· «Θεράπευσέ με, Κύριε, διότι ἐκλονίσθησαν τὰ ὀστᾶ μου».

Τινὲς δὲ φασιν ἐνιαῦθα ταραχὴν ἐκείνην λέγειν, τὴν
 ἐκ τῆς ἁμαρτίας γινομένην. Καθάπερ γὰρ διὰ πνεύματα ρα-
 γδαῖα εἰς πέλαγος ἐμπέση, πάντα ταράττει, καὶ ἡ βυθία ἄνω
 φέρεται ψάμμος, καὶ οἱ πλέοντες ἐν κινδύνῳ γίνονται, οὕτω
5 δὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν ταράττεται ἡ ψυχὴ, κινεῖται τὸ σῶμα, πάντα
 πληροῦνται τοῦ χειμῶνος, καὶ μεσιτὸν ἡμῖν τὸ σκάφος λοιπὸν
 ταραχῆς, καὶ σκότιος πολὺ καὶ πάντα οἴχεται ἀπολιμπάνοντα
 τὸν οἴκετον τόπον, καὶ πολλὴ ἡ σύγχυσις. Τοῦτο μάλιστα καὶ
 ἐν ἐπιθυμίαις ἀσελγείας συμβαίνειν εἶωθε τοῦτο καὶ ἐν θυμῷ
10 καὶ ἐν συμφοραῖς. Πάντα γὰρ ταῦτα ταράττει καὶ ψυχὴν καὶ
 ὀσιᾶ, καὶ αἱ κόραι διασιζέρονται, καὶ οὐδὲ οἱ ὀφθαλμοὶ κα-
 τὰ τάξιν βλέπουσιν, ἀλλ' ὥσπερ ἠνιόχου θορυβηθέντος, ἀτά-
 κτως οἱ ἵπποι φέρονται, οὕτω τοῦ λογιμοῦ διαταραχθέντος,
 πάντα συγχεῖται, πάντα διασιζέρεται καὶ τὴν ἰδίαν ὁδὸν ἀ-
15 πόλλυσι. Πῶς δὲ αὕτη γίνεται ἡ ταραχὴ, ἀναγκαῖον καὶ τοῦτο
 εἰπεῖν. Οὐ γὰρ ὥσπερ ἐν θαλάττῃ παρὰ τὴν τῶν πνευμάτων
 ἐμβολήν, οὕτω καὶ ἐν τῇ ψυχῇ παρὰ ἕνα ἀδόκητον περίστα-
 σιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν ραθυμίαν συμβαίνει. Καὶ γὰρ
 τοῦ γενέσθαι καὶ τοῦ μὴ γενέσθαι ἡμεῖς αἴτιοι. Οἷόν τι λέ-
20 γω· τῆς ἐπιθυμίας ἐγειρομένης, ἂν μὴ σὺ τὴν φλόγα ἀνάψῃς,
 οὐ καίεται ἡ κάμινος, ἂν μὴ τροφήν παράσχῃς τῇ ἕλῃ. Οὐκ
 ἀνάπεται δὲ ἡ κάμινος, ἂν μὴ τὰς εὐμόρφους ὕψεις περιε-
 γάσῃ, ἂν μὴ τὰ ἄλλα κάλλη πολυπραγμονήσῃς, ἂν μὴ εἰς θέα-
 τρου παρανομίας ἀναβαίνῃς. Ἐάν γὰρ μὴ πιάνης τροφῇ τὴν
25 σάρκα, ἂν μὴ καταποντίσῃς οἴνω τὸν λογισμόν, οὐκ αἴρεται
 ἡ γλῶσς, οὐκ ἀνάπεται ἡ κάμινος, οὐ γίνεται χαλεπώτερον
 τὸ θηρίον, οὐ διαιέμεται καθάπερ ὑπὸ πνευμάτων ἀγρίων

Μερικοὶ ὅμως λέγουσιν ὅτι ἐδῶ ὡς ταραχὴν ἐννοεῖ ἐκείνην ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ξεσηκωθοῦν εἰς τὸ πέλαγος ἰσχυροὶ ἄνεμοι ὅλα τὰ ἀναταράσσουσιν καὶ ἡ ἄμμος τοῦ βυθοῦ ἔρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ οἱ περισσότεροι κινδυνεύουσιν, ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς ἡμᾶς ταρασσεται ἡ ψυχὴ μας, συγκλονίζεται τὸ σῶμα μας, ὅλα κατακυριεύονται ἀπὸ τὴν κακοχειμωνίαν, τὸ σκάφος συνταράσσεται ἐξ ὀλοκλήρου πλέον, σκότος βαθὺ ἐπικρατεῖ, καὶ ὅλα χάνονται ἀφοῦ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν των, καὶ ἐπικρατεῖ μεγάλη σύγχυσις. Αὐτό κατ' ἐξοχὴν συμβαίνει συνήθως καὶ μέ τὰς ἀμαρτωλὰς ἐπιθυμίας, αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θυμοῦ καὶ τῶν συμφορῶν. Διότι ὅλα αὐτὰ συνταράσσουσιν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὰ ὀσῆ, καὶ αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν διαστρεβλώνονται καὶ οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ βλέπουν κανονικὰ, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ὁ ἡνίοχος κυριευθῆ ἀπὸ ταραχὴν, τρέχουσιν ἄτακτα τὰ ἄλογα, ἔτσι καὶ ὅταν ταραχθῆ ὁ λογισμὸς, ὅλα κυριεύονται ἀπὸ σύγχυσιν, ὅλα διαστρέφονται καὶ χάνουσιν τὴν ὁδὸν των. Πῶς δὲ δημιουργεῖται αὕτῃ ἡ ταραχὴ, εἶναι ἀνάγκη καὶ αὐτὸ νὰ τὸ εἰποῦμεν. Δὲν συμβαίνει δηλαδὴ, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τῶν ἀνέμων, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἀπὸ κάποιον ἀπροσδόκητον περιστατικόν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ραθυμίαν. Καθ' ὅσον ἡμεῖς εἴμεθα αἰτιοὶ τὸ νὰ συμβοῦν ἢ νὰ μὴ συμβοῦν. Ἐννοῶ μὲ αὐτὸ ποῦ λέγω τὸ ἐξῆς: ὅταν δημιουργηθῆ ἡ ἐπιθυμία, ἂν σὺ δὲν ἀνάψῃς τὴν φλόγα, δὲν καίει τὸ καμίνι, ἂν δὲν δώσῃς τροφήν εἰς τὴν ὕλην. Δὲν ἀνάπτεται δὲ τὸ καμίνι, ἂν δὲν περιεργασθῆς τὰ ὁμορφα πρόσωπα, ἂν δὲν περιεργασθῆς τὰ ἄλλα κάλλη, ἂν δὲν πηγαίνῃς εἰς θέατρα παρανομίας. Διότι ἐὰν δὲν παχαίνῃς μὲ τὴν ἀπολαυστικὴν ζωὴν τὴν σάρκα, ἐὰν δὲν καταποντίσῃς τὸν λογισμὸν σου εἰς τὸ κρασί, δὲν σηκώνεται ἡ φλόγα, δὲν ἀνάπτει τὸ καμίνι, δὲν γίνεται φοβερώτερον τὸ θηρίον, δὲν διασπᾶται ἡ καθαρότης τῆς σκέψεως ὅπως ἀκριβῶς συμ-

τῆς διανοίας τὸ καθαρόν.

Ἄρκεῖ οὖν ταῦτα, φησί, πρὸς τὸ διαφυγεῖν τὴν φλόγα
 τῆς ἁμαρτίας; Οὐκ ἄρκεῖ ταῦτα καὶ μόνα, ἀλλὰ καὶ ἕτερα
 δεῖ προστεθῆναι, εὐχὰς διηγεκεῖς, ἀγίων συνουσίαν, νησιείαν
 5 σύμμετρον, δίαιταν λιτήν, ἀσχολίας ἀναγκαίας, πρὸ τῶν ἄλ-
 λων ἀπάντων τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον, τὴν μέλλουσαν κρίσιν, τὰς
 ἀφορήτους κολάσεις, τὰς ἐπαγγελίας τῶν ἀγαθῶν. Διὰ τού-
 των ἀπάντων δύνασαι χαλινῶσαι τὴν λυιτιῶσαν ἐπιθυμίαν, καὶ
 σιῆσαι τὴν κυμαινομένην θάλατταν. «Καὶ σὺ, Κύριε, ἕως πό-
 10 τε; Ἐπίστρεφον, Κύριε, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου, σῶσόν με ἔνε-
 κεν τοῦ ἐλέους σου». Συνεχῶς τό, «Κύριε», τίθησιν, ὥσπερ
 τι δικαίωμα προβαλλόμενος συγχωρήσεως καὶ χάριτος· καὶ
 γὰρ ἡ μεγίστη ἡμῶν ἐλπίς αὕτη, ἡ ἄφατος αὐτοῦ φιλανθρω-
 πία, καὶ τὸ τοιοῦτον εἶναι αὐτὸν πρόχειρον εἰς συγχώρησιν.
 15 Τὸ δέ, «Ἔως πότε», οὐκ ἀποδυσπειτοῦντος, οὐδὲ δυσχεραίνον-
 τος, ἀλλ' ὀδυρωμένου καὶ ἀλγοῦντος, καὶ οὐ φέροντος τὸν
 ἀπὸ τῶν πειρασμῶν ὄγκον.

4. «Ἐπίστρεφον Κύριε, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου». Δύο ἐν-
 ταῦθα τίθησι, τό τε ἐπιστρέφαι αὐτόν, καὶ τὸ ρύσασθαι τὴν
 20 ψυχὴν μου. Τοῦτο γὰρ μάλιστα τοῖς δικαίοις περισπούδαστον,
 τὸ καιηλλάχθαι αὐτόν, καὶ ἴλεων εἶναι καὶ εὐμενῆ, καὶ μὴ
 ἀποσιρέφασθαι. Τούτῳ γὰρ καὶ ἕτερον ἔπεται, τὸ σωθῆναι
 τὴν ψυχὴν οὐχ ὡς πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα τῶν
 παχυτέρων, ἐν μόνον ἐπιζητοῦσιν, ὅπως τῆς παρούσης ἀπο-
 25 λαύσειεν εὐημερίας. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνοι οὕτως· ἀλλ' ὅπως τῆς
 σωτηρίας τῆς κατὰ ψυχὴν ἀπολαύσειεν, ἧς οὐδὲν προσιμύ-

βαίνει με τοὺς ἀγρίους ἀνέμους.

Ἄρκοῦν λοιπὸν αὐτά, λέγει, διὰ ν' ἀποφύγη κανεῖς τὴν φλόγα τῆς ἀμαρτίας; Δὲν ἄρκοῦν μόνον αὐτά, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσθέσης καὶ ἄλλα, συνεχεῖς προσευχάς, συναναστροφὴν με ἀγίους, νηστείαν τὴν πρέπουσαν, φαγητὸν λιτόν, ἀσχολίας ἀναγκαίας, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, τὴν μέλλουσαν κρίσιν, τὰς ἀβαστάκτους κολάσεις, τὰς ὑποσχέσεις τῶν ἀγαθῶν. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἠμπορεῖς νὰ χαλιναγωγῆσης τὴν λυσσασμένην ἐπιθυμίαν καὶ νὰ σταματήσης τὴν τρικυμισμένην θάλασσαν. «Καὶ σὺ, Κύριε, μέχρι πότε θὰ μ' ἀφήνης ἔτσι; Ἔλα καὶ πάλιν πλησίον μου, Κύριε, καὶ ἐλευθέρωσε τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀθλίαν κατάστασιν, σῶσέ με ἐξ αἰτίας τοῦ ἐλέους σου». Συνεχῶς ἀναφέρει τὸ «Κύριε», προβάλλων αὐτὸ ὡσὰν κάποιο δικαίωμα συγχωρήσεως καὶ χάριτος καθ' ὅσον αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ μεγαλύτερη ἐλπίς μας, ἡ ἀπερίγραπτος φιλανθρωπία του καὶ τὸ νὰ συγχωρῇ τόσον εὐκόλα. Τὸ δέ, «ἕως πότε», δὲν εἶναι λόγια ἀνθρώπου ποὺ ἔχασε τὴν ἐλπίδα του, οὔτε ἀνθρώπου ποὺ δυσανασχετεῖ, ἀλλ' ἀνθρώπου ποὺ ὑποφέρει φοβερά καὶ πονεῖ καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀνθέξῃ τὸν ὄγκον τῶν πειρασμῶν.

4. «Ἐπίστρεψε, Κύριε, πλησίον μου καὶ ἐλευθέρωσε τὴν ψυχὴν μου». Δύο πράγματα ἀναφέρει ἐδῶ, τὸ νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ Θεὸς πλησίον του, καὶ τὸ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ψυχὴν του. Διότι αὐτὸ πρὸ πάντων ἀποτελεῖ τὸν πιὸ μέγαλον πόθον τῶν ἐναρέτων, τὸ νὰ συμφιλιωθῇ αὐτὸς με αὐτοὺς καὶ νὰ εἶναι ἀπέναντί των εὐσπλαγχνικός καὶ εὐμενής καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀποστρέφεται. Καθ' ὅσον μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἀκολουθεῖ καὶ ἄλλο, ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς των ὄχι ὅπως οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι, καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πνευματικὰ εἶναι παχύτεροι, ποὺ ἓνα μόνον πράγμα ἐπιζητοῦν, τὸ νὰ ἀπολαμβάνουν δηλαδὴ τὴν εὐημερίαν τῆς παρούσης ζωῆς. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν ἐνεργοῦσαν ἔτσι, ἀλλ' ἐπεδίωκαν ν' ἀπολαύσουν τὴν σωτηρίαν τῆς ψυ-

τερον αὐτοῖς ἦν. «Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου ἐν δὲ τῷ ἄδῃ τίς ἐξομολογήσεται σοι;». «Ὅρα πόσας τίθησιν αἰτίας σωτηρίας. Ὅτι ἀσθενής εἰμι, φησὶν, Ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀσιᾶ μου, ὅτι παρὰ τοῦ Κυρίου ταῦτα αἰτῶ, Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου οὐ τοῦτο λέγων, ὅτι μέχρι τοῦ παρόντος τὰ ἡμέτερα, ἄπαγε οἶδε γὰρ τὸν περὶ τῆς ἀνασιτάσεως λόγον· ἀλλ' ὅτι μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἢ μετάνοια καιρὸν οὐκ ἂν ἔχοι. Ἐπεὶ καὶ ὁ πλούσιος ἐξομολογεῖτο καὶ μετενόει, ἀλλ' οὐδὲν ὠφελεῖτο διὰ τὴν ἀκαιρίαν. Καὶ αἱ παρθένοι δὲ ἠβουλήθησαν λαβεῖν ἔλαιον, ἀλλ' οὐδεὶς αὐταῖς ἔδωκε. Τοῦτο τοίνυν ἀξιοῖ καὶ οὗτος, ἐνταῦθα ἀπονίσασθαι τὰ ἁμαρτήματα, ὥστε ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος παρορησίας ἀπολαῦσαι.

Εἶτα παιδεύων τὸν ἀκροατὴν, ὅτι μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ
 15 φιλανθρωπίας δεῖ καὶ τὰ ἡμέτερα ἔπεσθαι (ἂν τε γὰρ τὴν ἀσθένειαν προβαλλώμεθα, ἂν τε τὴν ταραχὴν, ἂν τε τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, ἂν τε αὐτὸ δὴ τοῦτο, ὃ ἔλεγε, τὰ δὲ παρ' ἡμῶν μὴ προσκίηται, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος), ὅρα τί ἐπήγαγεν
 «Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου, λούσω καθ' ἑκάστην νύκτι
 20 τὴν κλίνην μου ἐν δάκρυσί μου τὴν σιρωμνὴν μου βροῆξω». Ἀκουέτωσαν οἱ ἐν εὐτελείᾳ ζῶντες, οἷαν ὁ βασιλεὺς καὶ πορφυρίδα περικείμενος μετάνοιαν ἐπεδείκνυτο· ἀκούσωμεν, καιανυγῶμεν. Οὐχ ἀπλῶς ἔκνυμεν, ἀλλὰ καὶ ἐκοπίασε στενάζων· οὐχ ἀπλῶς ἐδάκρυσεν, ἀλλὰ καὶ ἔλουσε τὴν κλίνην, οὐ
 25 μίαν καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην

20. Λουκᾶ κεφ. 16.

21. Ματθ. 25, 1 - 13.

χῆς των, ἀπό τὴν ὁποῖαν δὲν ὑπῆρχε τίποτε προτιμότερον δι' αὐτούς. «Διότι ἐὰν ἀποθάνῃ κανεὶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σὲ ἐνθυμῆται μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς μετανοίας· εἰς τὸν Ἄδην δὲ ποῖος θὰ σὲ δοξολογήσῃ;». Πρόσεχε πόσας αἰτίας σωτηρίας ἀναφέρει. Τὸ «Ὅτι εἶμαι ἀσθενής», λέγει, τὸ «ὅτι ἐταράχθησαν τὰ ὀστέα μου», τὸ ὅτι αὐτὰ τὰ ζητῶ ἀπὸ τὸν Κύριον, τὸ «Ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐνθυμῆται αὐτὸν κανεὶς ὅταν ἀποθάνῃ μὲ τὴν ἐλπίδα μετανοίας». Δὲν ἐννοεῖ αὐτὸ, ὅτι τὰ σχετικὰ μὲ ἡμᾶς σταματοῦν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, μακριὰ μία τέτοια σκέψις· διότι ἐγνώριζε τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεως· ἀλλ' ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μας ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἔχη θέσιν ἢ μετάνοια. Καθ' ὅσον καὶ ὁ πλούσιος ἔδειχνε μετάνοιαν καὶ ἐξωμολογεῖτο, ἀλλὰ δὲν εἶχε καρμίαν ὠφέλειαν, ἐπειδὴ δὲν ἦτο κατάλληλος ὁ καιρὸς²⁰. Καὶ αἱ παρθένοι πάλιν ἠθέλησαν νὰ λάβουν λάδι, ἀλλὰ κανεὶς δὲν τὰς ἔδωσεν²¹. Αὐτὸ λοιπὸν ζητεῖ καὶ αὐτὸς ἐδῶ, ν' ἀποπλύνῃ τὰ ἀμαρτήματά του, ὥστε ν' ἀπολαύσῃ παρρησίαν ἐμπρὸς εἰς τὸ φοβερὸν βῆμα.

Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ διδάξῃ τὸν ἀκροατὴν, ὅτι πρέπει μαζὶ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ νὰ ἀκολουθοῦν καὶ αὐτὰ ποῦ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς (διότι ἐὰν προβάλλωμεν τὴν ἀσθενειάν μας, τὴν ταραχὴν μας, τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ποῦ ἔλεγεν, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ αὐτὰ ποῦ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς, δὲν ἔχομεν κανένα ὄφελος), πρόσεχε τί ἐπρόσθεσεν. «Ἀπέκαμα ἀπὸ τοὺς στεναγμούς μου, θὰ λούσω κάθε νύκτα τὴν κλίνην μου καὶ θὰ βρέξω τὸ στρώμα μου μὲ δάκρυα». Ἄς τὰ ἀκούσουν αὐτοὶ ποῦ ζοῦν ἄσημα, ποῖαν μετάνοιαν ἐδείκνυεν ἐκεῖνος ποῦ ἦτο βασιλεὺς καὶ ἐφοροῦσε τὴν πορφύραν· ἄς τὰ ἀκούσωμεν καὶ ἄς νοιώσωμεν συγκίνησιν. Δὲν ἀπέκαμεν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἐκουράσθη ἀπὸ τοὺς στεναγμούς· δὲν ἐδάκρυσεν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἔλουσε τὴν κλίνην του μὲ δάκρυα, ὄχι μίαν καὶ δύο

νύκτια· καὶ οὐ τὸ παρελθὸν μόνον λέγει, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον.
 Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε, ὅτι ταῦτα ποιήσας ἅπαξ, πρὸς ἄνεσιν
 ἑαυτὸν λοιπὸν ἀφῆκεν, ἀλλὰ διηγεκῶς τοῦτο πράττων διετέ-
 λει διὰ πάσης τῆς ζωῆς. Οὐ καθάπερ ἡμεῖς, οἱ μίαν ἐργα-
 5 ζόμενοι τοῦτο πολλάκις ἡμέραν, ἢ οὐδὲ μίαν, εἰς γέλωτα καὶ
 τρυφὴν καὶ ἄνεσιν ἑαυτοὺς ἐκδίδομεν. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνος· ἀλλ'
 ἐν δάκρυσι διηγεκέσι διετέλει.

Ταύτην δὴ καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα τὴν ἐξομολόγησιν. Εἰ
 γὰρ μὴ δουληθείημεν κλαῦσαι ἐνιαῦθα, ἀνάγκη πάντως ἐκεῖ
 10 ὀδυρεσθαι καὶ κλαίειν· ἐκεῖ μὲν ἀνόνητα, ἐνιαῦθα δὲ μετὰ
 κέρδους· καὶ ἐκεῖ μὲν μετ' αἰσχύνης, ἐνιαῦθα δὲ μετ' εὐκο-
 σμίας πολλῆς. Ὅτι γὰρ ἀνάγκη τοῦτο γενέσθαι, ἄκουσον τί
 φησιν ὁ Χριστός. «Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλανθμὸς καὶ ὁ θρυγμὸς τῶν
 ὀδόντων». Ἄλλ' οὐχ οἱ ἐνιαῦθα κλαίοντες οὕτως· ἀλλὰ πολ-
 15 λῆς ἀπολαύσονται παρακλήσεως. «Μακάριοι γὰρ οἱ πενθοῦν-
 τες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται». «Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις,
 ὅτι ἀπέχετε τὴν παρακλήσιν ὑμῶν». Ἀκουέτωσαν οἱ τὰς ἀρ-
 γυρᾶς κλίνας ἔχοντες, οἷα τοῦ βασιλέως ἦν ἡ κλίνη· οὐ λιθο-
 κόλλητος, οὐ χρυσόπλαστος, ἀλλὰ δάκρυσι λελουμένη. Τούτω
 20 αἱ νύκτιες οὐκ ἀναπαύσεως, ἀλλὰ θρήνων καὶ ὀδυρμῶν νύκτιες
 ἦσαν. Ἐπειδὴ ἐν ἡμέρᾳ πολλαὶ περιέσπων αὐτὸν φροντίδες,
 ὃν ἅπαντες ἀνέσεως ποιοῦνται καιρὸν, τοῦτον ἐκεῖνος ἐξομο-
 λογήσεως ἐποιεῖτο, θερμότερον θρηγῶν τότε. Καλὸν μὲν γὰρ
 αἰεὶ τὸ κλαίειν, μάλιστα δὲ ἐν καιρῷ τῆς νυκτός, ὅτε οὐδεὶς
 25 ἐκκρούων τῆς θαυμασιῆς ταύτης ἡδονῆς, ἀλλ' ἔνεστιν ἐμφο-

22. Ματθ. 8, 12.

23. Ματθ. 5, 4.

24. Λουκᾶ 6, 24.

καὶ τρεῖς ἡμέρας, ἀλλὰ κάθε νύκτα· καὶ δὲν ὀμιλεῖ μόνον διὰ τὸ παρελθόν, ἀλλὰ διὰ τὸ μέλλον. Καὶ βέβαια μὴ νομίσετε, ὅτι αὐτὰ τὰ ἔκαμε μίαν φοράν, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ἄφησε τὸν ἑαυτὸν του νὰ ἡσυχάσῃ, ἀλλ' ἐσυνέχισε νὰ κάμνῃ αὐτὸ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του. "Ὅχι ὅπως κάμνομεν ἡμεῖς, ποὺ πολλές φορές, ἀφοῦ κάμωμεν αὐτὸ μίαν ἢ οὔτε μίαν, ἐν συνεχείᾳ παραδίδομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὰ γέλια, τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς καὶ εἰς τὴν ἄνεσιν. "Ὅμως ἐκεῖνος δὲν ἐνεργοῦσεν ἔτσι, ἀλλ' ἐπερνοῦσεν ὅλην τὴν ζωὴν του μὲ δάκρυα.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐξομολόγησιν ἄς μιμώμεθα καὶ ἡμεῖς. Διότι ἐὰν δὲν θελήσωμεν νὰ κλαύσωμεν ἐδῶ, ὅπως δὴποτε εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ θρηνοῦμεν καὶ νὰ κλαίωμεν ἐκεῖ· ἐκεῖ μὲν χωρὶς καμμίαν ὠφέλειαν, ἐνῶ ἐδῶ μὲ κέρδος· καὶ ἐκεῖ μὲν μὲ ἐντροπὴν, ἐνῶ ἐδῶ μὲ πολλὴν κοσμιότητα. Τὸ ὅτι βέβαια αὐτὸ θὰ συμβῇ κατ' ἀνάγκην, ἄκουσε τί λέγει ὁ Χριστός. «Ἐκεῖ θὰ ὑπάρχῃ τὸ κλάμα καὶ τὸ τρίξιμον τῶν δοντιῶν»²². "Ὅμως δὲν θὰ τὰ πάθουν αὐτὰ αὐτοὶ ποὺ κλαίουσιν ἐδῶ, ἀλλὰ θ' ἀπολαύσουν πολλὴν παρηγορίαν ἐκεῖ. Διότι λέγει «Μακάριοι εἶναι αὐτοὶ ποὺ πενθοῦν, διότι αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν»²³. «Ἄλλοίμονον εἰς ἐσᾶς τοὺς πλουσίους, διότι ἔχετε τὴν παρηγορίαν σας»²⁴. "Ἄς ἀκούσουν αὐτοὶ, ποὺ ἔχουν τὰ ἀσημένια κρεββάτια, ποῖον ἦτο τὸ κρεββάτι τοῦ βασιλέως· δὲν ἦτο στολισμένον μὲ πολυτίμους λίθους καὶ χρυσοστόλιστον, ἀλλὰ λουσμένον μὲ δάκρυα. Αἱ νύκτες δι' αὐτὸν δὲν ἦσαν νύκτες ἀναπαύσεως, ἀλλ' ἦσαν νύκτες θρήνων καὶ ὀδυρμῶν. Ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν τὸν ἀποσποῦσαν πολλαὶ φροντίδες, τὸν χρόνον ποὺ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὸ χρησιμοποιοῦν δι' ἀνάπαυσιν, αὐτὸν ἐκεῖνος τὸν μετέβαλλεν εἰς χρόνον ἐξομολογήσεως, καὶ ἐθρηνοῦσε τότε πολὺ πρὸ θερμὰ. Βέβαια εἶναι τὸ κλάμα πάντοτε καλόν, πολὺ περισσότερον ὅμως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός, ὅταν κανεὶς δὲν σὲ ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν θαυμαστὴν αὐτὴν ἡδονήν, ἀλλ' εἶναι δυνατὸν

ρηθῆναι τῷ βουλομένῳ μετὰ πάσης ἀδείας. Ἰσαὶν οἱ πεί-
 ραν λαβόντες ὃ λέγω, ὅσην εὐφροσύνην ἔχουσιν αὐταὶ τῶν
 δακρῶν αἱ πηγαί. Ταῦτα τὰ δάκρυα τὸ ἄσβεστον πῦρ σβέ-
 σαι δύναται, τὸν ποταμὸν ἐκεῖνον τὸν πρὸ τοῦ βήματος ἐλκό-
 5 μερον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐδάκρυε τριετίαν νύκτα καὶ
 ἡμέραν, τὰ ἀλλότρια διορθούμενος πάθῃ· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τὰ
 οἰκεῖα, ἀλλὰ γέλῳι καὶ τρυφῇ ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες τὴν νύκτα
 κάρῳ θαθεῖ καταγωννόμεθα. Καὶ οἱ μὲν ἕνωθ' ὑπὸ θανάτῳ προσε-
 οικότι προσήλονται· οἱ δὲ ἀγρυπνίαν θανάτου χαλεπωτέραν
 10 ἀγρυπνοῦσι, τόκους καὶ δανείσματα καὶ τὰς ἐτέρων ἀναλογι-
 ζόμενοι καὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐπιβουλάς.

Ἄλλ' οὐχ οἱ νήφροντες, ἀλλὰ τὰς ἑαυτῶν γεωργοῦσι ψυ-
 χάς, ὥσπερ ὑετῷ τοῖς δάκρυσι κεχρημένοι τούτοις, καὶ τὰ
 σπέρματα τῆς ἀρετῆς αὐξοῦντες. Πάση κακίᾳ καὶ ἀσελγείᾳ
 15 ἄβαιός ἐσιν εὐνή τοιαῦτα δάκρυα δεχομένη. Ὁ τὰ τοιαῦτα
 δάκρυα σταλάζων, οὐδὲν ἠγεῖται τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ πάσης
 πολιορκίας ἀπαλλάττει τὴν ψυχὴν, τοῦ ἡλίου λαμπροτέρῳ
 καθίστησι τὴν διάνοιαν. Καὶ μὴ με νομίσητε πρὸς μοναχοὺς
 ταῦτα λέγειν μόνον· καὶ γὰρ πρὸς βιωτικὸν ἢ παραίνεσις,
 20 καὶ πρὸς τούτους μᾶλλον, ἢ ἐκείνους· οὗτοι γὰρ μάλιστα οἱ
 δεόμενοι τῶν τῆς μετανοίας φαρμάκων. Ὁ τοιαῦτα θρηγῶν,
 ἀνασιθῆσεται λιμένος γαληνοῦ τὴν ψυχὴν ἄμεινον ἔχων, πάντα
 ἐκβάλλων τὰ πάθῃ πολλῆς πεπληρωμένος τῆς εὐφροσύνης
 εἰς οἶκον Θεοῦ μετὰ παρηγορίας ἀπανθήσεται ὁ τοιοῦτος· τῷ
 25 πλησίον μεθ' ἡδονῆς διαλέξεται· οὐ θυμὸς γὰρ ἐνδομυχεῖ,

εἰς ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ τὴν ἀπολαύσῃ μὲ ὅλην τὴν ἄνεσίν του. Τὸ γνωρίζουν πολὺ καλὰ αὐτὸ ποῦ λέγω ὅσοι τὸ ἐδοκίμασαν, πόσῃν δηλαδὴ εὐφροσύνην ἔχουν αὐταὶ αἱ πηγαὶ τῶν δακρύων. Αὐτὰ τὰ δάκρυα ἤμποροῦν νὰ σβήσουν τὸ ἄσβεστον πῦρ, τὸν ποταμὸν ἐκεῖνον ποῦ τρέχει ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τῆς κρίσεως. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔκλαιε τρία χρόνια νύκτα καὶ ἡμέραν, διορθῶντων τὰ ξένα πάθη⁵, ἡμεῖς ὅμως δὲν κλαίομεν οὔτε διὰ νὰ διορθώσωμεν τὰ ἰδικά μας πάθη, ἀλλὰ παραδίδοντες τοὺς ἑαυτούς μας εἰς τὰ γέλια καὶ τὰς ἀπολαύσεις, καταβυθίζομεθα τὴν νύκτα εἰς ὕπνον βαθύν. Καὶ ἄλλοι μὲν βυθίζονται εἰς ὕπνον ποῦ ὁμοιάζει μὲ θάνατον, ἄλλοι δὲ περνοῦν τὴν νύκτα των μὲ ἀγρυπνίαν ποῦ εἶναι φοβερωτέρα ἀπὸ τὸν θάνατον, σκεπτόμενοι κατὰ τὴν ὥρα ἐκείνην τόκους καὶ δάνεια καὶ σχέδια ἐπίβουλα ἐναντίον τῶν ἄλλων.

Ἄλλ' ὅμως δὲν περνοῦν τὴν νύκτα των ἔτσι οἱ σώφρονες ἄνθρωποι ἀλλὰ καλλιεργοῦν τὰς ψυχὰς των, χρησιμοποιοῦντες αὐτὰ τὰ δάκρυα ὡσάν βροχὴν καὶ αὐξάνοντες τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς. Ἡ κλίνη ποῦ δέχεται τέτοια δάκρυα εἶναι ἀδιάβατος ἀπὸ κάθε κακίαν καὶ ἀσέλγειαν. Ἐκεῖνος ποῦ χύνει τέτοια δάκρυα δὲν δίδει καμμίαν σημασίαν εἰς τὰ γήϊνα, ἀλλ' ἀπαλλάσσει τὴν ψυχὴν του ἀπὸ κάθε πολιορκίαν καὶ καθιστᾷ τὴν σκέψιν του λαμπροτέραν καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Καὶ μὴ νομίσετε ὅτι αὐτὰ τὰ λέγω μόνον διὰ τοὺς μοναχοὺς, καθ' ὅσον ἡ συμβουλή ἀπευθύνεται πρὸς κοσμικοὺς καὶ περισσότερον πρὸς αὐτούς, παρὰ πρὸς τοὺς μοναχοὺς, διότι αὐτοὶ πρὸ πάντων ἔχουν ἀνάγκην τῶν φαρμάκων τῆς μετανοίας. Ἐκεῖνος ποῦ θρηνεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θὰ σηκωθῆ ἔχων τὴν ψυχὴν του καλλυτέραν ἀπὸ γαλήνιον λιμάνι, ἀπομακρύνων ὅλα τὰ πάθη· γεμᾶτος ἀπὸ πολλὴν εὐφροσύνην ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ ἐμφανισθῆ μὲ παρρησίαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ. θὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν πλησίον του γεμᾶτος ἀπὸ χαρὰν· καθ' ὅσον θυμὸς δὲν φωλιάζει μέσα του, οὔτε ἐπιθυμία

οὐκ ἐπιθυμία γλέγει, οὐκ ἔσως χρημάτων, οὐ φθόνος, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. Πάντα γὰρ ταῦτα, καθάπερ θηρία ἐμφωλεύοντα, καταδύναι διὰ τῆς νυκτὸς ὁ στεναγμὸς ἐκεῖνος καὶ τὰ δάκρυα παρεσκεύασεν. «Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου». Εἶδες ψυχὴν συντριμμένην; Εἰπὼν τὴν μετάνοιαν, λέγει πάλιν τὰ πάθη, τὸν φόβον τὸν ἐν τῇ διανοίᾳ, τὸν φόβον τὸν ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ ἐγγινόμενον.

5. Ὁ ὀφθαλμὸν γὰρ ἐνταῦθα τὸν τῆς ψυχῆς φησι, τὸ διαιρητικὸν ἐκεῖνο καὶ λογικόν, ὅπερ ἢ ἔγνωια τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ταραττεῖν εἴωθεν. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ παντὸς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν εἶχε τὰ πλημμελήματα, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργὴν ἀνελογίζετο, ἐν φόβῳ ὄν, οὐκ ἀναλγήτως ζῶν, καθάπερ καὶ οἱ πολλοί, ἀλλὰ ἀγωνιῶν καὶ τρέμων. Ἡ τοιαύτη ταραχὴ γαλήνης μῆτηρ ἐστίν· ὁ τοιοῦτος φόβος ἀδείας ὑπόθεσις. Ὁ οὕτω τειταραγμένος πάντα χειμῶνα ἐκβάλλει· ὁ τοιαύτην οὐκ ἔχων τὴν ψυχὴν χαλεπὸν κλυδώνιον ὑποσιήσεται. Καὶ ὥσπερ πλοῖον ἀνερημάτιστον τῇ τῶν ἀγρίων πνευμάτων ἐκδοθὲν ῥύμη, ταχέως καταποντίζεται, οὕτω καὶ ψυχὴ ἀναλγήτως ζῶσα, μηρίοις πρόκειται πάθει. Διὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος τοῦτο τὸ πάθος ἐνδεικνύμενος, ἔλεγε· «Οἵτινες ἀπηλγνηκότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ». Καὶ καθάπερ κυβερνήτης, ἕως ἂν ταῖς φροντίσι ταῖς ὑπὲρ τῶν πλεόντων ταραττηται, πάντας ἐν γαλήνῃ καθίστησιν, ἂν δὲ ταύτης ἀπαλλαγεῖς καθεύδῃ, ταραχὴν ἐπάγει μεγάλην, οὕτω δὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος· ὁ μὲν ἀγωνιῶν καὶ τρέμων καὶ ταρατιόμενος, ἐν ἡσυχίᾳ τὴν ἑαυτοῦ καθίστησι διάνοιαν· ὁ δὲ ὑπὸ τῆς ῥαθυμίας ἑαυτὸν παραδούς, ὑποβούχιον τὸ σκάφος ἐργάζεται.

τὸν κατακαίει, οὔτε ἔρωτας χρημάτων, οὔτε φθόνος, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον. Διότι ὅλα αὐτά, ποῦ φωλιάζουν ὡσάν θηρία, ὁ ὀλονύκτιος ἐκεῖνος στεναγμός καὶ τὰ δάκρυα τὰ κατεπόντισαν. «Ἐπόνεσαν οἱ ὀφθαλμοί μου ἀπὸ τὰ δάκρυά μου ἐξ αἰτίας τοῦ θυμοῦ σου». Εἶδες ψυχὴν συντετριμμένην; Ἄφου περιέγραψε τὴν μετάνοιαν, ὁμιλεῖ πάλιν διὰ τὰ πάθη, διὰ τὴν ταραχὴν τῆς διανοίας, διὰ τὸν φόβον ποῦ προκαλεῖται ἐξ αἰτίας τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ.

5. Ὁφθαλμὸν βέβαια ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς, τὸ διορατικὸν ἐκεῖνο καὶ λογικὸν μέρος τῆς ψυχῆς, ποῦ συνήθως τὸ συνταράσσει ἢ σκέψις τῶν ἀμαρτημάτων μας. Διότι, ἐπειδὴ συνεχῶς εἶχε τὰ πλημμελήματά του πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ ἐσκέπτετο τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, κυριευμένος ἀπὸ φόβον, δὲν ἔζη ἀναίσθητα, ὅπως ἀκριβῶς οἱ περισσότεροι, ἀλλὰ μὲ ἀγωνίαν καὶ τρόμον. Ἡ ταραχὴ αὐτοῦ τοῦ εἶδους εἶναι μητέρα τῆς γαλήνης· ὁ παρόμοιος φόβος γίνεται αἰτία ἀσφαλείας. Αὐτὸς ποῦ εἶναι ἔτσι ταραγμένος, ἀπομακρύνει κάθε βαρυχειμωνιάν· ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔχει τὴν ψυχὴν τέτοιαν θὰ ὑποστῇ φοβερὰν συμφορὰν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς πλοῖον ἀκυβέρνητον, ποῦ εἶναι παραδομένον εἰς τὴν ὀρμὴν τῶν ἀγρίων ἀνέμων, ἀμέσως καταποντίζεται, ἔτσι καὶ ψυχὴ ποῦ ζῆ ἀναίσθητα, εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς ἀμέτρητα πάθη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος διὰ νὰ δείξῃ αὐτὸ τὸ πάθος, ἔλεγεν· «Αὐτοὶ ζῶντες ἀναίσθητα, παρέδωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὴν ἀσέλγειαν, διὰ νὰ πράξουν ἀχόρταγα κάθε ἀκαθαρσίαν»²⁶. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κυβερνήτης, ἐν ὅσῳ εἶναι ἀπορροφημένος ἀπὸ τὰς φροντίδας διὰ τοὺς ταξιδιώτας, ὅλους τοὺς καθησυχάζει, ἂν ὅμως, ἀπαλλαγεί ἀπὸ αὐτὴν τὴν φροντίδα, κοιμᾶται, δημιουργεῖ μεγάλην ἀνησυχίαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ ἄνθρωπος· ἐκεῖνος μὲν ποῦ εἶναι κυριευμένος ἀπὸ ἀγωνίαν καὶ τρόμον καὶ ταραχὴν, καθιστᾷ τὴν σκέψιν του ἥσυχον, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν ὕπνον τῆς ἀδιαφορίας, ὁδηγεῖ τὸ σκάφος εἰς τὸν καταποντισμόν.

«Ἐπαλαιώθη» ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου». Τί ἐστίν, «Ἐπαλαιώθη»; Ἰσοθένησα, φησὶν, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μου. Καὶ γὰρ ἐναγώνιος ἡμῶν ὁ βίος, καὶ μυρίων ἐχθρῶν ἢ ζωὴ ἡμῖν ἐμπέπλησται, οἷτινες καὶ ἰσχυρότεροι γίνονται, ἐπειδὴν
5 ἁμαρτήμασι περιλέσωμεν. Διὸ πάντα χροὴ ποιεῖν, ὥστε διαφυγεῖν αὐτῶν τὰς λαβὰς καὶ μηδέποτε πρὸς αὐτοὺς καιαλλάττεσθαι· αὕτη γὰρ ἡμῖν μεγίστης ἀσφαλείας ὑπόθεσις. Τούτων τῶν ἐχθρῶν τὴν φάλαγγα δηλῶν ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Οὐκ ἐστίν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρ-
10 χάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου». Ἐπεὶ οὖν τοιαύτη ἡ τῶν πολεμίων φάλαγξ, αἰεὶ καὶ διηνεκῶς ὀπλίζεσθαι χροὴ, καὶ φεύγειν τῶν ἁμαρτημάτων τὰς ἐφόδους. Οὐδὲν γὰρ οὕτω παλαιοῦν εἴωθεν, ὡς ἁμαρτίας φύσις. Διόπερ καὶ ὁ Παῦλος τὴν ἐντιεῦθεν
15 παλαίωσιν γινουμένην ἀποτιρίθεσθαι κελεύων, ἔλεγε· «Μὴ συζηματιζέσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν». Ὅταν οὖν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας παλαιωθῆς, ὑπὸ τῆς μετάνοίας ἀνακαίνισον σαντόν.

«Ἀπόσπῃτε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, ὅτι
20 εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου. Ἦκουσε Κύριος τῆς δεήσεώς μου, Κύριος τὴν προσευχὴν μου προσεδέξατο». Οὐ μικρὰ καὶ αὕτη ὁδὸς εἰς ἀρετὴν ἄγουσα, τὸ φεύγειν τοὺς πονηρούς. Ὅπερ μετὰ τοσαύτης ὑπερβολῆς καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν, ὡς τοὺς ἐν τάξει μελῶν ἡμῖν ἀναγκαιοτάτων
25 ὄντας φίλους κελεύειν ἐκκόπτειν, ὅταν ἡμᾶς σκανδαλίζωσι, καὶ βλάβην τινὰ ἡμῖν αὐτῶν ἢ συνουσία φέρῃ. «Ἐὰν» γὰρ,

27. Ἐφ. 6, 12.

28. Ρωμ. 12, 2.

«Κατήντησα νὰ περιφρονοῦμαι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου ὡσὰν παλαιὸν ἔνδυμα». Τί σημαίνει, «Ἐπαλαιώθην»; Ἡσθένησα, λέγει, ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν μου. Καθ' ὅσον ἡ ζωὴ μας εἶναι ἀγωνιώδης καὶ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀμετρήτους ἐχθροὺς, καὶ ποὺ γίνονται ἰσχυρότεροι, ὅταν ὑποπέσωμεν εἰς ἁμαρτήματα. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ κάμνωμεν τὰ πάντα, ὥστε ν' ἀποφύγωμεν τὴν σύλληψιν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ποτὲ νὰ μὴ συμφιλιωνώμεθα μὲ αὐτούς· διότι αὐτὸ γίνεται δι' ἡμᾶς ἀφορμὴ πάρα πολὺ μεγάλης ἀσφαλείας. Αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν τὴν φάλαγγα διὰ νὰ δηλώσῃ ὁ Παῦλος, ἔλεγε· «Δὲν διεξάγομεν πάλην μὲ αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ μὲ τὰς ἀρχάς, μὲ τὰς ἐξουσίας, μὲ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους αὐτοῦ τοῦ κόσμου»²⁷. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι τέτοια τῶν ἐχθρῶν ἡ φάλαγγα, πρέπει νὰ ὀπλιζώμεθα πάντοτε καὶ διαρκῶς καὶ ν' ἀποφεύγωμεν τὰς ἐφόδους τῶν ἁμαρτημάτων. Διότι τίποτε συνήθως δὲν μᾶς καθιστᾷ τόσο πολὺ ἀσθενεῖς, ὅσον ἡ φύσις τῆς ἁμαρτίας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος προτρέπων ν' ἀποβάλλωμεν τὴν παλαίωσιν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἔλεγε· «Μὴ συμμορφώνεσθε μὲ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ νὰ μεταμορφώνεσθε διὰ τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ πνεύματός σας»²⁸. Ὅταν λοιπὸν παλαιωθῆς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀνακαινίσει τὸν ἑαυτὸν σου μὲ τὴν μετάνοιαν.

«Φύγετε μακριὰ ἀπὸ ἐμένα ὅλοι ὅσοι πράττετε τὴν ἀνομίαν, διότι εἰσήκουσεν ὁ Κύριος τὴν φωνὴν μου τὴν γεμάτην μὲ δάκρυα. Εἰσήκουσεν ὁ Κύριος τὴν παράκλησίν μου, ἐδέχθη ὁ Κύριος τὴν προσευχὴν μου». Δὲν εἶναι καὶ αὕτη μικρὰ ὁδὸς ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀρετὴν, τὸ ν' ἀποφεύγωμεν δηλαδὴ τοὺς πονηροὺς, πράγμα ποὺ τόσο πολὺ ἀπαιτεῖ ὁ Χριστὸς ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε νὰ δίδῃ ἐντολὴν νὰ διακόπτωμεν σχέσιν μὲ τοὺς πάρα πολὺ στενοὺς φίλους μας ποὺ ἐπέχουν τὴν θέσιν τῶν μελῶν τοῦ σώματός μας, ὅταν μᾶς σκανδαλίζουν καὶ μᾶς προξενεῖ ἡ συναναστροφή των κάποιαν βλάβην. Διότι, λέγει, «Ἐὰν ὁ ὀφθαλμὸς

φησὶν, «ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζη σε, ἔξελε αὐτόν» καὶ ἐάν
 ἢ χεὶρ σου σκανδαλίζη σε, ἔκκοπον αὐτήν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ»·
 οὐ περὶ μελῶν λέγων, ἄπαγε, ἀλλὰ περὶ φίλων γνησίων, ὅν
 δεῖ τὰς γιλίας ἀτιμάζειν, ὅταν μήτε αὐτοῖς κέρδος, μήτε ἡ-
 5 μῖν γίνηται, ἀλλὰ βλάβη. Ταύτην δὴ τὴν ἀρετὴν κατορθώσας
 καὶ οὗτος οὐ μόνον οὐκ ἐδίωκε τὰς τσιαύτας συνοσίας, ἀλλὰ
 καὶ παρεκελεύετο τοῖσις ἀποπηδᾶν ἑαυτοῦ.

6. Οὗτος τῆς μετανοίας ὁ καρπός, τοῦτο τῶν δακρύων
 τὸ κέρδος. Ἡ γὰρ οὕτω συντριβεῖσα διάνοια, οὐδεμιᾶ λοιπὸν
 10 προσπαθεῖα κατέχεται. Τοῦτο δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν· κἄν αὐ-
 τὸ διάδημα ἢ τις περικείμενος, βλάβη δὲ ἡμᾶς, ἀτιμάζωμεν
 αὐτοῦ τὴν φιλίαν. Οὐδὲν γὰρ εὐτελέστερον ἀνδρός, καὶ βασι-
 λεύοντος, ὅταν κακία συζῆ· ὡπερ οὐδὲν βασιλικώτερον καὶ
 δεσμώτου, ὅταν ἀρετὴν ἢ κεκτημένος. «Ὅτι εἰσήκουσε Κύ-
 15 ριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου». Οὐκ εἶπεν, ὅτι εἰσήκουσε
 τῆς φωνῆς μου, ἀπλῶς, ἀλλὰ, «Τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου».
 Ὅρας πῶς καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ μετὰ πολλῆς εἰσάγει τῆς δα-
 ψιλείας, καὶ φωνήν, καὶ κλαυθμόν, φωνὴν ἐνταῦθα οὐ τὸν
 τόνον λέγων τῆς κραυγῆς, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας,
 20 καὶ κλαυθμόν οὐ τὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν
 ἀπὸ τῆς ψυχῆς; Ὁ γὰρ μετάνοιαν εἰσάγων, καὶ παρὰ τοῦ Θε-
 οῦ ἀκουόμενος, εὐκόλως καὶ τοῦτο δύναται κατορθῶσαι τὸ
 ἀγαθόν, τὸ διακρούεσθαι τῶν πονηρῶν τὰς συνοσίας.

«Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν πάντες οἱ ἐχθροί μου.
 25 Ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω καὶ καταισχυνθήτωσαν σφό-
 δρα διὰ τὰ χους». Αὕτη ἡ εὐχὴ μεγίστην ὠφέλειαν, τό τε αἰ-
 σχυνθῆναι λέγω, καὶ τὸ εἰς τοῦπίσω ἀπελθεῖν. Οἱ γὰρ κακῶς

σου σὲ σκανδαλίζη, βγάλε τον· καὶ ἔάν τὸ χέρι σου σὲ σκανδαλίζη, κόψε το καὶ ρίψε το μακριά σου»²⁹· καὶ βέβαια δὲν ὀμιλεῖ διὰ μέλη, μακριὰ μία τέτοια σκέψις, ἀλλὰ διὰ τοὺς γνησίους φίλους, τῶν ὁποίων τὴν φιλίαν πρέπει νὰ περιφρονοῦμεν, ὅταν δὲν προκύπτῃ κέρδος οὔτε εἰς αὐτοὺς οὔτε εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ βλάβη. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀρετὴν ἀφοῦ κατώρθωσε καὶ αὐτός, ὄχι μόνον δὲν ἐπεδίωκε τὰς συναναστροφὰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀλλὰ καὶ διέτασεν αὐτοὺς ν' ἀπομακρύνωνται ἀπὸ κοντὰ του.

6. Αὐτός εἶναι ὁ καρπὸς τῆς μετανοίας, αὐτὸ τὸ κέρδος τῶν δακρύων. Διότι ἡ ψυχὴ ποὺ ἐδοκίμασε τόσην συντριβὴν δὲν κατέχεται ἀπὸ καμμίαν πλέον προσπάθειαν. Αὐτὸ λοιπὸν ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὸς εἶναι κάποιος ποὺ φορεῖ βασιλικὸν στέμμα, ἀλλὰ μᾶς βλάπτει, ἄς περιφρονοῦμεν τὴν φιλίαν του. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε πιὸ ἀσήμαντον ἀπὸ ἓνα ἄνδρα, καὶ μάλιστα βασιλέα, ὅταν συζῆ μὲ τὴν κακίαν, ὅπως πάλιν δὲν ὑπάρχει τίποτε βασιλικώτερον καὶ ἀπὸ τὸν φυλακισμένον ἀκόμη, ὅταν αὐτὸς εἶναι ἐνάρετος. «Διότι εἰσήκουσεν ὁ Κύριος τὴν γεμάτην ἀπὸ δάκρυα φωνὴν μου». Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, ὅτι εἰσήκουσε τῆς φωνῆς μου, ἀλλὰ «τὴν φωνὴν τὴν γεμάτην ἀπὸ τὰ δάκρυά μου». Βλέπεις πῶς παρουσιάζει μὲ ἀφθονίαν καὶ αὐτὰ ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν ἴδιον, καὶ τὴν φωνὴν, καὶ τὰ δάκρυα, ἐννοῶν ἐδῶ ὡς φωνὴν ὄχι τὴν ἔντασιν τῆς κραυγῆς, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς, καὶ κλαυθμόν ὄχι μόνον τὰ δάκρυα τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ δάκρυα τῆς ψυχῆς; Διότι ἐκεῖνος ποὺ μεταννοεῖ καὶ εἰσακούεται ἀπὸ τὸν Θεόν, εὐκόλα ἠμπορεῖ νὰ κατορθώσῃ καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, τὸ ν' ἀποφύγῃ δηλαδὴ τὰς συναναστροφὰς μὲ τοὺς κακοὺς.

«Ἄς κυριευθοῦν ἀπὸ αἰσχύνην καὶ ἄς νοιώσουν ἐντροπὴν ὅλοι οἱ ἐχθροί μου. Ἄς ὑποχωρήσουν νικημένοι καὶ ἄς κατεντροπιασθοῦν πολὺ γρήγορα». Αὐτὴ ἡ εὐχὴ περιέχει μεγάλην ὠφέλειαν, ἐννοῶ καὶ τὸ νὰ κατεντρο-

τρέχοντες, εἰ καταιοχυνθεῖεν, καὶ εἰς τὰ ὀπίσω ἀπέλθοιεν, σιήσονται τῆς πονηρίας. Ὡσπερ γὰρ εἰ ἄνθρωπον ἴδωμεν κατὰ κρημνοῦ φερόμενον, ἀναχαιτίζομεν αὐτὸν τῆς προσωτέρω φορᾶς, λέγοντες, ἄνθρωπε, ποῦ φέρῃ; κρημνὸς ἔμπροσθεν
5 ἀπαντήσεται, οὕτω δὴ καὶ οὗτος ἀξιοῖ τοὺς κακοὺς πάλιν εἰς τοῦπίσω ἀναδραμεῖν. Οὕτω καὶ ἵππον μαινόμενον ἂν μὴ ταχέως τις ἀνακρούσῃται, ταχέως ἀπολεῖται. Οὕτω καὶ ἰατροὶ ἰὸν ἐρπειοῦ τινος πολλάκις ἐπινεμόμενον ἅπαν τὸ σῶμα μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους τῆς προσωτέρω φορᾶς ἰσιῶσιν, ἐγ-
10 κόπιοντες αὐτοῦ τὴν κακίαν. Τοῦτο δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ τὴν ἐν ἡμῖν κακίαν ἀνασιτέλλωμεν μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους, ἵνα μὴ προῖοῦσα αὐξή τὴν νόσον. Καὶ γὰρ ἀμελούμενα, μείζονα γίνεσθαι τῶν ἁμαρτημάτων τὰ τραύματα, καὶ οὐ μέχρῃ τραυματίων ἴσταιται τὰ τῆς νόσου καὶ τῆς ἀρρωστίας, ἀλλὰ
15 καὶ θάνατον τίθει τὸν ἀθάνατον, ὥσπερ ἂν ἐξ ἀρχῆς καὶ τὰ μικρὰ ἀνέλωμεν, οὐδὲ τὰ μεγάλα ἔψεται. Σκόπει δέ. Ὁ μελειήσας μὴ ὑβρίζειν, οὐδὲ μάχεσθαι εἴσεται· ὁ μὴ εἰδὼς μάχεσθαι, καὶ τὸ φιλεῖν κατορθώσεται· ὁ κατορθώσας τὸ φιλεῖν, ἐχθρὸν οὐχ ἔξει· ὁ δὲ ἐχθρὸν οὐκ ἔχων, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην
20 ἐπιδεικνύμενος, ἅπασαν κατορθώσεται τὴν ἀρετὴν.

Μὴ δὴ τῶν προτέρων ἀμελῶμεν, ἵνα μὴ πρὸς τὸ μείζον αἴρηται τὰ κακά. Ὁ Ἰούδας, εἰ τὸ χρημάτων ἐρᾶν ἐκόλασεν, οὐκ ἂν εἰς ἱεροσολίαν ἦλθε· ταύτην εἰ κατέσχεν, οὐκ ἂν εἰς τὸν κολοφῶνα τῶν κακῶν ἐξεπήδησε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χρι-
25 στὸς οὐ τὴν πορνείαν μόνον, οὐδὲ τὴν μοιχείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκόλαστον ὄψιν ἀνασιτέλλει, τὴν ρίζαν κόπωνθεν ἀνασπῶν, ὥσ-

πιασθοῦν καὶ νὰ ὑποχωρήσουν νικημένοι. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ τρέχουν διὰ νὰ κάμουν κακόν, ἐὰν συνέβαινε νὰ κατεντροπιασθοῦν καὶ νὰ γυρίσουν πίσω, θὰ σταματήσουν τὴν κακίαν των. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐὰν ἰδοῦμεν ἄνθρωπον νὰ τρέχη πρὸς γκρεμόν, ἀνακόπτομεν τὴν περαιτέρω ὀρμὴν του, λέγοντες, ἄνθρωπε, ποῦ τρέχεις; ἐμπρὸς σου εὐρίσκεται γκρεμός, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὸς ζητεῖ νὰ ἐπιστρέψουν καὶ πάλιν οἱ κακοὶ ὀπίσω. Ἔτσι καὶ ἵππον ἀφηνιασμένον, ἐὰν κανεὶς δὲν τὸν ἀναχαιτίσῃ ἐγκαίρως, γρήγορα θὰ καταστραφῇ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἰατροί, πολλές φορές τὸ δηλητήριον κάποιου ἐρπετοῦ, ὅταν ἐξαπλοῦται εἰς ὀλόκληρον τὸ σῶμα, σταματοῦν μὲ μεγάλην ταχύτητα τὴν περαιτέρω ἐξάπλωσίν του, ἀποκόπτοντες τὸ μέρος ποῦ προσεβλήθη. Αὐτὸ λοιπὸν ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἄς ἀποκόπτωμεν μὲ πολλὴν ταχύτητα τὴν ὑπάρχουσαν μέσα μας κακίαν, διὰ νὰ μὴ προχωρήσῃ καὶ αὐξήσῃ τὴν ἀσθένειαν. Καθ' ὅσον ὅταν παραμεληθοῦν γίνονται μεγαλύτερα τὰ τραύματα τῶν ἀμαρτημάτων, καὶ δὲν σταματοῦν μέχρι τὰ τραύματα αἱ συνέπειαι τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς ἀρρωστίας, ἀλλὰ καὶ γεννοῦν τὸν ἀθάνατον, ὅπως πάλιν, ἂν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐξαλείψωμεν τὰ μικρὰ, δὲν θὰ ἀκολουθήσουν τὰ μεγάλα. Πρόσεχε δέ. Ἐκεῖνος ποῦ φροντίζει νὰ μὴ ὑβρίζη, δὲν θὰ μάθῃ οὔτε νὰ φιλονεικῇ· ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔμαθε νὰ φιλονεικῇ θὰ κατορθώσῃ καὶ τὸ ν' ἀγαπᾷ· ἐκεῖνος ποῦ κατώρθωσε τὸ ν' ἀγαπᾷ, δὲν θὰ ἔχη ἐχθρόν· ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔχει ἐχθρόν καὶ ἐκδηλώνει τὴν ἀγάπην του, θὰ κατορθώσῃ ὅλην γενικῶς τὴν ἀρετὴν.

Ἄς μὴ παραμελῶμεν λοιπὸν τὰ πρῶτα, διὰ νὰ μὴ προχωροῦν πρὸς τὰ μεγαλύτερα τὰ κακά. Ὁ Ἰούδας, ἐὰν κατεπολεμοῦσε τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ χρήματα, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἱεροσουλίαν· ἐὰν ἐσυγκρατοῦσεν αὐτήν, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἀπαγορεύει μόνον τὴν πορνείαν, οὔτε τὴν μοιχείαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκόλαστον βλέμμα³⁰, ἀποκόπτων ἀπὸ κάτω τὴν ρίζαν,

τε καὶ εὐκολώτερον εἶναι περιγενέσθαι τῆς πονηρίας. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἐποίει, παχύτερον μὲν καὶ ὡς δι' αἰνιγματίων, ἐπειδὴ πρὸς σαρκωδεσιέrous ὁ λόγος ἦν, ἐποίει γοῦν θυμῶς. Πῶς, καὶ τίνι τρόπῳ; Οὐκ ἠφίει ἐν κτήνεσι γίνεσθαι
5 τινα μίξιν ἐκ διαφόρων γενεῶν, οὐκ ἠφίει αἷμα ἐσθίειν ἀλόγων, οὐκ ἠφίει ἐνέχυρα κατέχειν μετὰ τὴν ἐσπέραν, μεγάλα ἐκ τούτων ἀνασιέλλων κακὰ· διὰ μὲν τοῦ προτέρου τὴν ἀρρομοιξίαν, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου τοὺς φόβους, διὰ δὲ τοῦ τρίτου τὴν ὀμότητα καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν. Ἀλλὰ νῦν πάντα ἀνέδην
10 καὶ μετὰ πολλῆς πράττειται τῆς ἀναισχυντίας· διὰ τοῦτο πάνα ἄνω καὶ κάτω γέγονεν. "Οτιαν τοίνυν μικρὸν καταδέξῃ πάθος, μὴ τοῦτο ἴδῃς ὅτι μικρὸν, ἀλλ' ἐννόησον, ὅτι τὸ ἐξ αὐτοῦ τρεφόμενον τὰ μέγιστα τίκει δεινά. Καὶ γὰρ ἐπειδὴν ἴδωμεν ἐν οἰκίᾳ στυπλίον ἀναφθὲν μικρὸν, θορυβούμεθα καὶ ταραπιτό-
15 μεθα· οὐ γὰρ τῷ προσιμίῳ προσέχομεν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ προσιμίου τὸ τέλος λογιζόμενοι. θορυβούμεθα καὶ περιτρέχομεν, ὥστε ὀλόκληρον σθέσαι τὴν κάμνον. Τούτου τοῦ πρὸς σφοδρότερον ἐπινέμεται ψυχὴν ἢ κακία. Διὸ δεῖ προκαταλαβεῖν. Ἐὰν γὰρ ραθυμήσωμεν, δυσκολοιτέρα γίνονται ἢ διόρθωσις. Τοῦ-
20 το καὶ ἐπὶ πλοίου συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν, καὶ τοὺς ναύτας θορυβουμένους, οὐχ ὅταν ἴδωσι τὴν θάλατταν ὑπερέχουσαν, ἀλλὰ καὶ ὅταν μέλλουσαν τοῦτο ποιεῖν.

Μὴ τοίνυν ὦμεν ράθυμοι τοῖς μικροῖς ἁμαρτήμασιν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς αὐτὰ ἀνασιέλλωμεν τῆς σφοδρότητος, ἵνα τῶν
25 μειζόνων ἀπαλλαγῶμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

31. ΔΕΥΤ. 22, 10.

32. ΔΕΥΤ. 17, 10.

33. ΔΕΥΤ. 24, 13.

ὥστε νὰ εἶναι καὶ εὐκολώτερον νὰ ὑπερικήση κανεὶς τὴν κακίαν. Αὐτὸ ἔκαμνε καὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, μὲ πιὸ ὑλικὸν μὲν τρόπον καὶ μὲ ὑπαινιγμούς, ἐπειδὴ ὁ λόγος τοῦ ἀπευθύνητο πρὸς ἀνθρώπους περισσότερον σαρκικούς, ὅπως δὴποτε ὅμως τὸ ἔκαμνε. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Δὲν ἐπέτρεπε νὰ γίνεται εἰς τὰ ζῶα ποῦ ἦσαν διαφορετικῆς γενεᾶς καμμία ἐπιμιξία³¹, δὲν ἐπέτρεπε νὰ τρώγουν αἷμα ζῶων³², δὲν ἐπέτρεπε νὰ κρατοῦν ἐνέχυρα μετὰ τὴν ἐσπέραν³³, σταματῶν μὲ αὐτὰ μεγάλα κακὰ· μὲ τὸ μὲν πρῶτον τὴν ὁμοφυλοφιλίαν, μὲ τὸ δεύτερον τοὺς φόνους, καὶ μὲ τὸ τρίτον τὴν σκληρότητα καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν. Ἄλλὰ τώρα ὅλα εἶναι ἐλεύθερα καὶ πράττονται μὲ πολλὴν ἀναισχυντίαν· διὰ τοῦτο ὅλα ἔγιναν ἄνω κάτω. Ὅταν λοιπὸν δεχθῆς ἓνα μικρὸν πάθος, μὴ τὸ παραβλέψης ἐπειδὴ εἶναι μικρὸν, ἀλλὰ σκέψου ὅτι αὐτὸ ποῦ θὰ τραφῆ ἀπὸ αὐτὸ θὰ προξενήσῃ πολὺ μεγάλα κακὰ. Καὶ πράγματι, ὅταν ἰδοῦμεν εἰς μίαν οἰκίαν ἀναμμένον μικρὸ στουππί, κυριευόμεθα ἀπὸ ἀνησυχίαν καὶ ταραχήν· διότι δὲν προσέχομεν τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ σκεπτόμεθα ἀπὸ τὴν ἀρχήν τὸ τέλος, καταθορυβούμεθα καὶ τρέχομεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὥστε νὰ σθῆσωμεν ὀλόκληρον τὴν φωτιάν. Πολὺ πιὸ χειρότερα ἀπὸ αὐτὴν τὴν φωτιάν καταστρέφει ἢ κακία τὴν ψυχὴν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τὴν προλάβωμεν. Διότι, ἐὰν ἀδιαφορήσωμεν, γίνεται δυσκολωτέρα ἢ διόρθωσις. Αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ νὰ συμβαίη καὶ εἰς ἓνα πλοῖον, καὶ οἱ ναῦται νὰ καταθορυβοῦνται, ὄχι ὅταν ἰδοῦν τὴν θάλασσαν φουρτουνιασμένην, ἀλλὰ καὶ ὅταν πρόκειται νὰ φουρτουνιασῇ.

Ἄς μὴ εἴμεθα λοιπὸν ἀδιάφοροι διὰ τὰ μικρὰ ἀμαρτήματα, ἀλλ' ἄς τὰ ἀποκόπτωμεν μὲ μεγάλην ταχύτητα καὶ μανίαν, διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήγει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Ζ΄ ΨΑΛΜΟΝ¹

Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, ὃν ἤσε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ
τῶν λόγων Χουσί υἱοῦ Ἰεμενεΐ.

5 «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα· σῶσόν με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ ρῦσαί με».

1. Ἔδει μὲν οὕτως ἀκριβοῦς τῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἱστοριῶν εἰδέναι τὴν γνώσιν, ὡς μὴ δεῖσθαι ἡμᾶς μακροτέρου λόγου πρὸς τὴν τούτων διδασκαλίαν· ἐπειδὴ δὲ οἱ μὲν ὑπὲρ
10 βιωτικῶν πραγμάτων ἀσχολούμενοι, οἱ δὲ ραθυμία ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες, ἀνήκοι τούτων εἰσίν, ἀνάγκη πρὸς τὸ μῆκος τὸν λόγον ἐξαγαγεῖν, τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ψαλμοῦ λέγοντας. Ἄλλὰ προσέχει μετὰ ἀκριθείας. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ὑπόθεσις; «Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, ὃν ἤσε τῷ Κυρίῳ». Ἄλλος· «Ψαλμὸς
15 ὑπὲρ ἀγνοίας τῷ Δαυίδ». Ἄλλος· «Ἀγνόημα τῷ Δαυίδ», καὶ ἀντὶ τοῦ «Χουσί», «Αἰθίοπος» φησιν. Ἄλλὰ καὶ οὕτως ἀσαφῆ τὰ εἰρημένα, τῷ τὴν ἱστορίαν ὑμᾶς ἀγνοεῖν. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐγκαλεῖν δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ διδάσκειν, ἀναγκαῖον ἄρασθαι τοῦ διηγήματος. Τίς οὖν ὁ Χουσί οὗτος ὁ υἱὸς Ἰεμενεΐ, καὶ
20 τίνες οἱ λόγοι αὐτοῦ, ὑπὲρ ὧν ἤσε τῷ Θεῷ τὴν ᾠδὴν ταύτην ὁ Δαυίδ, ἐντεῦθεν ἤδη λεκτέον, εἰς ἀρχὴν ἀνάγωμα τὸν λόγον.

Ἄβεσσαλὼμ υἱὸς ἐγένετο τῷ Δαυίδ, νέος ἀκόλαστος καὶ διεφθαρμένος· οὗτος ἐπανέστη ποτὲ τῷ πατρὶ καὶ τῆς βασιλείας αὐτόν, καὶ τῆς οἰκίας, καὶ τῆς πατρίδος ἐκβαλὼν,
25 αὐτὸς ἀντ' ἐκείνου κατέσχευεν ἅπαντα, καὶ οὔτε τὴν φύσιν, οὔ-

1. Καὶ ὁ ψαλμὸς αὐτός, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν, εἶναι ἔργον τοῦ Δαυίδ. Ὁ ψαλμωδὸς καταδιώκεται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἔχει στηριγμένην τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Θεόν, διότι πιστεύει ὅτι εἶναι ὁθῶς, διὰ τοῦτο καὶ ἐπικολεῖται τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀσεβῶν. Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος καὶ θὰ τιμωρῆσθαι αὐτοὺς ἐὰν δὲν μετανοήσουν.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Ζ΄ ΨΑΛΜΟΝ

Ψαλμός τοῦ Δαυίδ, τὸν ὁποῖον ἔψαλλεν εἰς τὸν Κύριον ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσί υἱοῦ τοῦ Ἰεμενεῖ.

«Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς ἐσένα ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου· σῶσε με ἀπὸ ὅλους ἐκείνους ποὺ μὲ καταδιώκουν καὶ λύτρωσέ με ἀπὸ αὐτούς».

1. Ἐπρεπε νὰ γνωρίζωμεν τόσον καλὰ τὰς Γραφὰς καὶ αὐτὰ ποὺ ἐξιστοροῦν, ὥστε νὰ μὴ χρειαζώμεθα μακρότερον λόγον διὰ τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν, ἐπειδὴ ὅμως ἄλλοι μὲν ἀσχολοῦνται μὲ κοσμικὰ πράγματα, ἄλλοι δὲ παραδίδουν τὸν ἑαυτὸν των εἰς τὴν ἀδιαφορίαν καὶ ἔτσι δὲν ἀκούουν αὐτὰς, εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ μακρύνωμεν τὸν λόγον, καὶ νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ψαλμοῦ. Ἄλλὰ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ ὑπόθεσις; «Ψαλμός τοῦ Δαυίδ, ποὺ τὸν ἔψαλλεν εἰς τὸν Κύριον». Ἄλλος ἐξηγεῖ «Ψαλμός τοῦ Δαυίδ ὑπὲρ ἀγνοίας». Ἄλλος «Ἄγνόημα τοῦ Δαυίδ», καὶ ἀντὶ τοῦ «Χουσί», λέγει, «Αἰθίοπος». Ἄλλὰ καὶ ἔτσι εἶναι ἀσαφῆ τὰ λεγόμενα, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν γνωρίζετε τὴν ἱστορίαν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν πρέπει μόνον νὰ κατηγοροῦμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάσκωμεν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀρχίσω τὴν διήγησιν. Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτός ὁ Χουσί ὁ υἱὸς Ἰεμενεῖ, καὶ ποῖοι οἱ λόγοι αὐτοῦ, χάριν τῶν ὁποίων ἔψαλλεν ὁ Δαυίδ αὐτὴν τὴν ᾠδὴν εἰς τὸν Θεόν, ἀπὸ ἐδῶ πρέπει νὰ ἀρχίσωμεν τὸν λόγον, ἐξετάζοντες ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰ γεγονότα.

Ὁ Ἀβεσσαλώμ ἦτο υἱὸς τοῦ Δαυίδ, νέος ἀκόλαστος καὶ διεφθαρμένος, ὁ ὁποῖος ἐπανεστάτησε κάποτε ἐναντίον τοῦ πατρός του, καὶ ἐξεδίωξεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν βασιλείαν του, ἀπὸ τὴν οἰκίαν του καὶ τὴν πατρίδα του καὶ αὐτὸς

τε τὴν ἀναιροφίην, οὔτε τὴν ἡλικίαν, οὐ τὰ προλαβόντα ἤδεϊτο·
 ἀλλ' οὕτως ἦν καθάπαξ ὤμος καὶ ἀπηγής, καὶ θηρίον μᾶλ-
 λον ἢ ἄνθρωπος, ὡς ἅπαντα ταῦτα διαρρήξας τὰ κωλύματα,
 αὐτοῖς ἐπιπηδῆσαι τοῖς τῆς φύσεως νόμοις, καὶ ταραχῆς ἐπι-
 5 πλῆσαι ἅπαντα καὶ θορυβεῖν. Καὶ γὰρ πάντα ἀνειρέπειο τότε,
 φύσεως ὄροι, ἀνθρώπων αἰδώς, ἢ πρὸς Θεὸν εὐλάβεια, ἢ
 φιλανθρωπία καὶ ἔλεος, τροφείων ἀμοιβαί, καὶ ἢ πρὸς τὸ
 γῆρας αἰδώς. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ὡς παιτέρα αἰδεοῦσθαι ἠθούλε-
 το, ὡς γεγηρακότα ἐχοῖν· εἰ δὲ καὶ πῆς πολιᾶς ἠμέλει, ὡς εὐ-
 10 εργέτην αἰσχύνεσθαι· εἰ δὲ μὴδ' οὕτως, ὡς μηδὲν ἠδικηκό-
 τα· ἀλλ' ὁ τῆς φιλοχίας ἔρωσ πᾶσαν ταύτην ἐξέβαλε τὴν
 αἰδῶ, καὶ θηρίον τὸν ἄνθρωπον ἐποίησε. Καὶ ὁ μὲν μακάριος
 οἶκος, καὶ γεννησάμενος, καὶ ἀναθρεψάμενος, ἀλήτης καὶ
 φυγὰς κατὰ τὴν ἔρημον ἐπλανᾶτο, καθάπερ μετανάστης, ἐν
 15 ὑπεροφίᾳ, καὶ τοῖς ἐντιεῦθεν πιεζόμενος κακοῖς, ἐκεῖνος δὲ
 ἐνειρούφα τοῖς τοῦ παιρὸς ἀγαθοῖς.

Τῶν τοίνυν πραγμάτων ἐν τούτοις ὄντων καὶ τῶν στρα-
 τοπέδων μετ' ἐκεῖνου τειραγμένων, καὶ τῶν πόλεων ὑπὸ τὸν
 τύραννον οὖσῶν, Χουσί τις ἄνθρωπος ἐπεικῆς, φίλος ὢν τοῦ
 20 Δαυίδ, ἔμενε τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν διατηροῦν ἐν τῇ τῶν και-
 ρῶν τούτων μεταβολῇ· καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀθρόον κατὰ τὴν ἔρη-
 μον πλανώμενον, διέσρηξε τὸν χιωνίσκον, κατεπάσαιο τέ-
 φραν, ἀνώμωξε πικρὸν καὶ ἐλεεινόν· καὶ ἐπειδὴ μηδὲν ἠδύ-
 ναιτο, αἶψα ἀπὸ τῶν δακρύων εἰσφέρει παραμυθίαν. Οὐ γὰρ
 25 ἦν τῶν καιρῶν φίλος, οὐδὲ τῆς δυναστείας, ἀλλὰ τῆς ἀρε-

ἀντὶ ἐκείνου τὰ κατέλαβεν ὅλα, καὶ οὔτε τὴν φυσικὴν συγγένειαν ἐσεβάσθη, οὔτε τὴν ἀνατροφὴν, οὔτε τὴν ἡλικίαν, οὔτε τὰ ὅσα εἶχαν συμβῆ προηγουμένως, ἀλλ' ἦτο πάντοτε τόσοσιν πολὺ σκληρὸς καὶ ἄσπλαγχνος καὶ θηρίον μᾶλλον παρὰ ἄνθρωπος, ὥστε, ἀφοῦ διέρρηξεν ὅλα αὐτὰ τὰ ἐμπόδια, ἔπεσε μὲ ὀρμὴν ἐναντίον τῶν ἰδίων τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ ἐγέμισε τὰ πάντα ἀπὸ ταραχῆν καὶ θόρυβον. Καθ' ὅσον ὅλα ἀνετράπησαν τότε, οἱ φυσικοὶ ὄροι, ἡ ἐντροπὴ τῶν ἀνθρώπων, ἡ εὐλάβεια πρὸς τὸν Θεόν, ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ εὐσπλαγχνία, αἱ δαπάναι διὰ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰ γηρατειά. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἤθελε νὰ τὸν σεβασθῆ ὡς πατέρα, ἔπρεπε νὰ τὸν σεβασθῆ ὡς γέροντα· ἐὰν δὲ ἀδιαφοροῦσε διὰ τὰ γηρατειά του, ἔπρεπε νὰ τὸν σέβεται ὡς εὐεργέτην· ἐὰν δὲ οὔτε καὶ δι' αὐτό, ἔπρεπε διὰ τὸ ὅτι δὲν τὸν ἠδίκησεν εἰς τίποτε· ἀλλ' ὅμως ὁ ἔρωτας διὰ τὴν ἐξουσίαν ἐξέβαλεν ὅλον αὐτὸν τὸν σεβασμὸν καὶ ἔκαμε τὸν ἄνθρωπον θηρίον. Καὶ ὁ μὲν μακάριος αὐτὸς ποὺ τὸν ἐγέννησε καὶ τὸν ἀνέθρεψε, περιεπλανᾶτο εἰς τὴν ἔρημον ὡσὰν ἀλήτης καὶ φυγᾶς, ὡσὰν μετανάστης εἰς ξένην χώραν καὶ ὑποφέρων ἀπὸ τὰς ἐκεῖ συμφορᾶς, ἐνῶ ἐκεῖνος ἀπελάμβανε τὰ ἀγαθὰ τοῦ πατρὸς του.

Ἐνῶ λοιπὸν τὰ πράγματα εἶχαν ἔτσι καὶ ὁ στρατὸς ἦτο παρατεταγμένος μὲ τὸ μέρος ἐκείνου, καὶ αἱ πόλεις εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ τυράννου, κάποιος ἄνθρωπος ὀνομαζόμενος Χουσί καὶ ποὺ ἦτο δίκαιος καὶ φίλος τοῦ Δαυὶδ, ἐξηκολούθησε νὰ διατηρῆ τὴν φιλίαν πρὸς τὸν Δαυὶδ καὶ κατὰ τὸν χρόνον αὐτῶν τῶν μεταβολῶν· ὅταν ἐξαφνικὰ εἶδεν αὐτὸν νὰ περιπλανᾶται εἰς τὴν ἔρημον, ἐξέσχισε τὸν χιτῶνα του, ἤλλειψε μὲ στάκτην τὴν κεφαλὴν του καὶ ἔκλαυσε μὲ δάκρυα πικρὰ καὶ ἐλεεινά, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ κάμη τίποτε, προσφέρει τὴν διὰ τῶν δακρύων παρηγορίαν. Διότι δὲν ἦτο φίλος τῶν περιστάσεων, οὔτε τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ τῆς ἀρετῆς· διὰ τοῦτο

τῆς· διὰ τοῦτο, τῆς ἀρχῆς μειταπεσοῦσης, τὴν φιλίαν οὐ μετέβαλεν. Ἰδὼν τοίνυν αὐτὸν ὁ Δαυὶδ ταῦτα ποιῶντα, φησὶ πρὸς αὐτὸν φίλου μὲν καὶ ταῦτα, καὶ γνησίως πρὸς ἡμᾶς διακειμένου, ὀνήσει δὲ οὐδὲν ἡμᾶς, ἀλλὰ δεῖ τι βουλευσασθαι καὶ
5 σκοπῆσαι, ὅπως ἂν λυθῇ τὰ καιταλαβόντα δεινά, καὶ ἀπαλλαγὴν τινα εὔροιμεν τῶν συμφορῶν. Ταῦτα εἰπὼν, εἰσηγεῖται γνώμην ἐκείνῳ τοιαύτην· ἀπελθὼν πρὸς τὸν υἱὸν τὸν ἐμόν, καὶ φίλου προσωπεῖον ὑποδύς, διασκέδασόν μοι τὰς ἐκείνου βουλὰς, καὶ τοῦ Ἀχιτόφελ τὴν βουλὴν ἄκυρον ποίησον. Ὁ
10 δὲ Ἀχιτόφελ οὗτος τοῦ τυράννου τίτιε ἐκράτει, δεινὸς μὲν ὢν τὰ πολεμικά, δεινὸς δὲ καὶ στρατηγῆσαι ἐν πολέμῳ καὶ μάχῃ· διὸ καὶ τοῦ τυράννου μᾶλλον αὐτὸν ὁ Δαυὶδ ἐδεδοίκει οὕτως ἦν δεινὸς ἐν ταῖς γνώμασι ὁ ἀνὴρ.

Ταῦτα ἀκούσας ἐκεῖνος ἐπέισθη, καὶ οὐδὲν μικρόβρυχον
15 ἐλογίσατο, οὐδὲ ἄνθρωπον, οὐδὲ εἶπε· τί δὲ ἂν ἄλῶ; τί δὲ ἂν ἀποκαλυφθῇ μοι τὸ προσωπεῖον; τί δὲ ἂν φωραθῇ τὸ δράμα τῆς ὑποκρίσεως; δεινὸς ὁ Ἀχιτόφελ· ἴσως καὶ τοῦτο ἐλέγξει. καὶ ποιήσει καιάφωρον, καὶ ἀπολοῦμαι εἰκῆ καὶ μάτην. Οὐδὲν τῶν τοιούτων ἐννοήσας, εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπε-
20 πήδησε τοῦ τυράννου, τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ρίψας, καὶ εἰς μέσους ἑαυτὸν ἀφῆκε τοὺς κινδύνους. Ταῦτά μοι εἴρηται, οὐχ ἵνα ἐπαιέσωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ ἀλγεινά, καὶ ὅσα πέπονθεν ὁ Δαυὶδ καταμάθωμεν, καὶ ὅσα ξίερα ἀπὸ τῆς ἰστορίας δυνατὸν καρπώσασθαι κέρδη, καὶ ταῦτα εἰς μέσον
25 ἀγάγωμεν. Ἴδου γάρ, ὃ συνεχῶς ἐπιζητεῖται παρὰ τῶν πολλῶν, διὰ τί δίκαιοι θλίβονται, πονηροὶ δὲ εἰσιν ἐν ἀνέσει, τοῦτο ἐνταῦθά ἐστιν εὔρεϊν. Ὁ μὲν γὰρ δίκαιος ἐν συμφοραῖς

3. Ἀχιτόφελ. Κατήγετο ἀπὸ τὴν πόλιν Γωλά καὶ ἦτα σύμβαυλος τοῦ Δουίδ, ἀλλ' ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἀβεσσαλώμ. Β' Βασ. 15, 12, εἶχε δὲ ἄδοξαν τέλος διότι μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ἀβεσσαλώμ ἀπηγχονίαθη εἰς τὴν πόλιν του. Β' Βασ. 17, 23.

ὅταν ἡ ἐξουσία ἦλθεν εἰς ἄλλα χέρια, δὲν ἤλλαξε τὴν φιλίαν. "Ὅταν λοιπὸν ὁ Δαυὶδ τὸν εἶδε νὰ κάμνη αὐτά, λέγει πρὸς αὐτόν· αὐτὰ μὲν εἶναι δείγματα γνησίου φίλου μου, ὅμως δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσουν εἰς τίποτε, ἀλλὰ πρέπει κάτι νὰ σκεφθῶμεν κοὶ νὰ ἐξετάσωμεν, πῶς θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ σταμοτήσωμεν τὰ κακὰ ποὺ μᾶς ἤϊραν καὶ νὰ εὕρωμεν κάποιαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς συμφορὰς. Ἄφοῦ εἶπεν αὐτὰ εἰσηγεῖται εἰς ἐκείνον τὴν ἐξῆς σκέψιν· ἀφοῦ μεταβῆς πρὸς τὸν υἱὸν μου καὶ ὑποκριθεὶς φιλίαν πρὸς αὐτόν ματαίωσε τὰς ἀποφάσεις του ἐναντίον μου καὶ ἀκύρωσε τὸ σχέδιον τοῦ Ἄχιτόφελ'. Αὐτός δὲ ὁ Ἄχιτόφελ' τότε κατηύθυνε τὸν τύραννον, διότι ἦτο φοβερός εἰς τὰ πολεμικὰ πράγματα καὶ πολὺ ἰκανὸς στρατηγὸς εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὴν μάχην· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαυὶδ ἐφοβεῖτο αὐτόν περισσότερον ἀπὸ τὸν τύραννον· τόσον πολὺ φοβερός ἦτο αὐτός ὁ ἄνδρας εἰς τὰς ἀποφάσεις.

"Ὅταν ἐκεῖνος ἤκουσεν αὐτὰ ἐπείσθη καὶ δὲν ἐσκέφθη τίποτε τὸ μικρόψυχον οὔτε καὶ ἄνανδρον, οὔτε καὶ εἶπε· τί θὰ συμβῆ ἂν συλληφθῶ; τί δὲ ἂν φανερωθῆ τὸ προσωπεῖον μου; τί δὲ ἂν ἀποκαλυφθῆ τὸ δρᾶμα τῆς ὑποκρισίας μου; εἶναι τρομερός ὁ Ἄχιτόφελ' ἴσως καὶ αὐτὸ νὰ τὸ ἐξετάσῃ καὶ νὰ μὲ συλλάβῃ ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ ἔτσι θὰ χαθῶ ἄδικα καὶ εἰς τὰ χαμένα. Χωρὶς τίποτε παρόμοιον νὰ σκεφθῆ, μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ τυράννου, ἐμπιστευθεὶς τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεόν καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸ μέσον τῶν κινδύνων. Αὐτὰ ἐλέχθησαν ἀπὸ ἐμένα ὄχι μόνον διὰ νὰ τὸν ἐπαινέσωμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὰ δυσάρεστα καὶ τὰ ὅσα ἔπαθεν ὁ Δαυὶδ καὶ ὅσα ἄλλα κέρδη εἶναι δυνατὸν νὰ καρπωθοῦμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν καὶ αὐτὰ θὰ ἐκθέσωμεν. Νὰ λοιπὸν, αὐτὸ ποὺ συνεχῶς ζητοῦν οἱ περισσότεροι νὰ μάθουν, διατί οἱ δίκαιοι δομικάζουσι θλίψεις, ἐνῶ οἱ κακοὶ ζοῦν μὲ ἄνεσιν; αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν ἠμποροῦμεν νὰ τὴν εὕρωμεν ἐδῶ. Διότι ὁ μὲν δίκαιος ἔζη μέσα εἰς τὰς συμφο-

ἦν· ὁ δὲ μιαιφός, καὶ παιραλοίᾳ, καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐ-
 χθρὸς καὶ πολέμιος, ἐν εὐπραγίᾳ καὶ βασιλικαῖς ἀνταῖς· ἀλλ'
 οὔτε ἐκεῖνος ἐντεῦθεν ἐκέρδαινέ τι, οὔτε ὁ ἅγιος οὐτος ἐ-
 βλάπτετο· ἀλλ' ὁ μὲν ἐγίνετο μείζοσι θλίψεσιν ὑπεύθυνος· ὁ
 5 δὲ λαμπρότερον διέλαμπε, καθάπερ χρυσὸς ἐν καμίνῳ, τῇ
 θλίψει καθαρώτερος γινόμενος.

2. Τοῦτο δὴ πρῶτον ἐντεῦθεν μάθανε, μὴ ταράττεσθαι
 ἐν ταῖς τριαύταις δυσημεσίαις, ὅταν ἴδῃς ἐπὶ τῶν δικαίων
 συμβαινούσας· ἕτερον μετὰ τοῦτο, μὴ μεθίστασθαι πρὸς τοὺς
 10 καιροὺς, ἀλλ' εἰδέναι φιλίας νόμους· τρίτον, τὸ καὶ κινδύνοιον
 κατατολμᾶν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς· τέταρτον, τὸ καὶ ἐν τοῖς ἀπό-
 ροις εὐελπίην εἶναι, τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν ἀναμένον-
 τα. Ἐπεὶ καὶ ὁ Χουσί τότε ἐκεῖνος οὐ τὸ σιχαιόπεδον εἶδεν,
 οὐ τοῦ τυράννου τὸν φόβον, οὐ τῶν ἵππων τὸ πλῆθος, οὐ τὰς
 15 φάλαγγας τῶν ὀπλιτῶν, οὐ τὸ προκατειληφθῆναι τὰς πόλεις,
 οὐ τὴν ἐρημίαν τοῦ Δαυίδ, οὐ τὴν μόνωσιν καὶ τὴν ἀσθενεί-
 αν· ἀλλ' εἰς ἓν μόνον ἰδὼν, τὴν ἄμαχον τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν,
 καὶ τὴν εὐνοίαν τὴν ἐκείνου, οὕτω τὰ μέρη ἐκάτερα ἔκρινε,
 καὶ εὗρε τὸ μὲν σαυρόν, τὸ δὲ ἰσχυρόν. Ὁ μὲν γὰρ ἀδίκως
 20 ἐποίει, ὁ δὲ μετὰ τοῦ δικαίου ἑαυτὸν ἐφύλαττε. Στὰς τοίνυν,
 οὐκ ἔνθα πλῆθος ἀνθρώπων, ἀλλ' ἔνθα ἀρετῆς συμμαχία, οὔ-
 τως ἐπεσπάσατο τὸν Θεόν. Ταῦτα λέγω, ἵνα καὶ ἡμεῖς, κἂν
 ἀσθενεῖς ὧσιν οἱ τὰ δίκαια ἔχοντες, τὰ ἐκείνων θεραπεύωμεν·
 κἂν ἰσχυροὶ οἱ ἀδικοῦντες, φύγωμεν αὐτῶν τὴν συμμαχίαν. Ἢ
 25 μὲν γὰρ κακία, κἂν τὴν οἰκουμένην ἔχη μεθ' ἑαυτῆς, πάν-
 των ἐστὶν ἀσθενεσιτέρα, ἢ δὲ ἀρετή, κἂν μεμονωμένη τύχη,

ράς, ἐνῶ ὁ μιάρὸς καὶ πατροκτόνος καὶ ἐχθρὸς καὶ πολέμιος τῆς ἰδίας τῆς φύσεως, ἐζοῦσε γεμᾶτος εὐημερίαν καὶ εἰς βασιλικὰς αὐλάς· ὅμως οὔτε ἐκεῖνος ἐκέρδιζε τίποτε ἀπὸ ἐδῶ, οὔτε ὁ ἅγιος αὐτὸς ἐβλάπτετο, ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος ἐγίνετο ὑπεύθυνος μεγαλυτέρων θλίψεων, ἐνῶ ὁ ἄλλος διέλαμπε περισσότερον, ὅπως ἀκριβῶς ὁ χρυσὸς μέσα εἰς τὸ καμίνι, γινόμενος καθαρώτερος μὲ τὴν θλίψιν.

2. Αὐτὸ λοιπὸν πρῶτα νὰ διδάσκεσαι ἀπὸ ἐδῶ, νὰ μὴ τaráσσεσαι ὅταν ἰδῆς νὰ συμβαίνουν εἰς τοὺς δικαίους τέτοιου εἴδους συμφοραί· ἄλλο μετὰ ἀπὸ αὐτό, νὰ μὴ ἀλλάσσης ἀνάλογα μὲ τὰς περιστάσεις, ἀλλὰ νὰ γνωρίζης τοὺς νόμους τῆς φιλίας· τρίτον τὸ νὰ μὴ διστάζης νὰ ριφθῆς καὶ εἰς τοὺς κινδύνους χάριν τῆς ἀρετῆς· τέταρτον, νὰ μὴ χάνης τὴν ἐλπίδα σου κατὰ τὰς δυσκολίας καὶ νὰ ἀναμένης τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνος ὁ Χουσί τότε, οὔτε τὸν στρατὸν ἐσκέφθη, οὔτε τὸν φόβον τοῦ τυράννου, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν ἵππων, οὔτε τὰς φάλαγγας τῶν ὀπλιτῶν, οὔτε τὸ ὅτι εἶχαν κυριευθῆ ἤδη αἱ πόλεις, οὔτε τὸ ὅτι ὁ Δαυίδ ἔζη εἰς τὴν ἐρημίαν, οὔτε τὴν ἀπομόνωσιν καὶ τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλ' εἰς ἓνα καὶ μόνον ἀφοῦ ἀπέβλεψεν, εἰς τὴν ἀκατανίκητον συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν εὐνοίαν ἐκείνου, ἔτσι ἔκρινε καὶ τὰ δύο μέρη, καὶ ἠῦρε τὸ μὲν ἓνα σαθρὸν, τὸ δὲ ἄλλο ἰσχυρὸν. Διότι ἐκεῖνος μὲν ἐνεργοῦσεν ἄδικα, ἐνῶ ὁ ἄλλος προεφύλασσε τὸν ἑαυτὸν του ἔχων μὲ τὸ μέρος του τὸ δίκαιον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐστάθη ὄχι ἐκεῖ πού ἦτο τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅπου ἦτο ἡ συμμαχία τῆς ἀρετῆς, ἔτσι ἀπέσπασε μὲ τὸ μέρος του τὸν Θεόν. Αὐτὰ τὰ λέγω, ὥστε καὶ ἡμεῖς, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀνίσχυροὶ ἐκεῖνοι πού ἔχουν μὲ τὸ μέρος των τὸ δίκαιον, ἐκείνους νὰ ὑποστηρίζωμεν· καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἰσχυροὶ ἐκεῖνοι πού ἀδικοῦν, ν' ἀποφεύγωμεν τὴν συμμαχίαν μὲ αὐτούς. Διότι ἡ μὲν κακία, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη μὲ τὸ μέρος της ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, εἶναι πῶς ἀνίσχυρη ἀπὸ ὅλα.

πάντων ἐσὶ δυνατωτέρα· τὸν γὰρ Θεὸν ἔχει μεθ' ἐαυτῆς ἰ-
 σιάμενον. Τίς οὖν σῶσαι δύναται τὸν ὑπὸ Θεοῦ πολεμούμε-
 ρον; τίς δὲ ἀπολέσαι τὸν ὑπ' ἐκείνου βοιθούμενον;

Ταῦτα δὴ πάντα φιλοσοφῶν ὁ Χουσί, καὶ γενόμενος εὖ-
 5 ἐλπίς, ἀπῆλθεν ἔνθα ἐπέμπειο· καὶ ὡς ἐπέσιη, ἰδὼν εἰσελεύ-
 ροντα τὸν τύραννον, προσῆλθεν. Ὁ δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἀθρόον,
 καὶ τῇ φιλαρχίᾳ μεθύων, οὐκ ἐξήτασεν ἀκριβῶς, ἀλλ' ἐπι-
 σκώπιον αὐτὸν καὶ ὀνειδίζων, ἄπιθι, φησί, μετὰ τοῦ ἐτιέροιο
 σου, οὐδὲ τὸ ὄνομα ὑπομείνας εἰπεῖν, ὑπὸ μίσους καὶ ἀπεχθεί-
 10 ας πολλῆς. Πρὸς ὃν ὁ Χουσί οὐδὲν διαταραχθεὶς, οὐδὲ δια-
 θορευθεὶς φησί· ὅτι ἦν ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ, τὰ ἐκείνου ἐ-
 φρόνον, ἐπειδὴ δὲ μετὰ σοῦ νῦν ἐσιν, ἀκόλουθον θεραπεύειν
 τὰ σά. Ἐπῆρε τοῦτο τὸν τύραννον, καὶ ἐφύσησε, καὶ οὐδὲν
 ἐξετάσας ἀκριβῆς (κοῦφος γὰρ ἀνὴρ πιστεύει παντὶ λόγῳ·
 15 ὃ δὴ κάκεῖνος ἔπαθε), καὶ τοῖς ἐναντίοις ἐκτραχηλισθεὶς,
 εὐθέως αὐτὸν εἰς τοὺς γνησίους εἰσάγει, καὶ εἰς τοὺς πρώ-
 τους ἐγγράφει τῶν φίλων. Τὸ δὲ πᾶν ὁ Θεὸς ὠκονόμεναι, πα-
 ρῶν καὶ σιραιογῶν τοῖς γινομένοις. Καὶ λοιπὸν βουλῆς προ-
 κειμένης περὶ πολέμου, καὶ ἐτέρων ἕτερα εἰσηγουμένων περὶ
 20 τοῦ, πρότερον εὐθέως ἐπιθέσθαι χροή, ἢ μικρὸν ἀναβαλλομέ-
 νους· παρελθὼν ὁ Ἀχιτόφελ, ὁ δεινὸς ἐκεῖνος συμβουλεῦσαι,
 καὶ γνώμην εἰσενεγκῶν, ταύτην εἰσηγεῖται τὴν συμβουλήν λέ-
 γων· τεταλαιπωρημένῳ νῦν καὶ τεταραγμένῳ ἐπιθώμεθα τῷ
 παιρὶ τῷ σῶ. Καὶ γὰρ μὴ συγχωρήσαντες μηδὲ μικρὸν αὐ-

ἐνῶ ἡ ἀρετὴ, καὶ ἂν ἀκόμη συμβῆ νὰ εἶναι ἀπομονωμένη, εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ ὅλα καθ' ὅσον ἔχει τὸν Θεὸν συμπαραστάτην της. Ποῖος λοιπὸν ἠμπορεῖ νὰ σώσῃ ἐκεῖνον ποὺ τὸν πολεμεῖ ὁ Θεός; ποῖος δὲ ἠμπορεῖ νὰ καταστρέψῃ ἐκεῖνον ποὺ βοηθεῖται ἀπὸ τὸν Θεόν;

Φιλοσοφῶν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ ὁ Χουσί καὶ ἀφουῦ ἐνίσχυσε τὴν ἐλπίδα του, ἔφυγε δι' ἐκεῖ ποὺ ἐστέλλετο καὶ μόλις ἔφθασε, βλέπων τὸν τύραννον νὰ εἰσέρχεται, τὸν ἐπλησίασεν. Ἐκεῖνος δὲ ὅταν τὸν εἶδεν ἐξαφνικὰ καὶ μεθυσμένος ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν δὲν τὸν ἐξήτασε μὲ προσοχήν, ἀλλὰ κατηγορῶν καὶ περιπαίζων αὐτόν τοῦ λέγει, φύγε καὶ πήγαινε μὲ τὸν φίλον σου, χωρὶς νὰ ὑπομείνῃ καὶ τὸ ὄνομά του ν' ἀναφέρῃ, ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου μίσους καὶ τῆς ἔχθρας του πρὸς ἐκεῖνον. Ὁ Χουσί ὅμως χωρὶς νὰ ταραχθῆ καθόλου καὶ οὔτε ν' ἀνησυχῆσῃ, λέγει ὅταν ὁ Θεός ἦτο μὲ τὸ μέρος του, ἐπίστευα καὶ ὑπηρετοῦσα ἐκεῖνον, ἐπειδὴ ὅμως τώρα εἶναι μὲ ἐσένα, ἐπόμενον εἶναι νὰ ὑπηρετῶ ἐσένα. Αὐτὸ ἐξεσήκωσε τὸν τύραννον καὶ ἐφρούσκωσε γὰρ μυαλὰ του, καὶ χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ τίποτε μὲ προσοχήν (διότι ὁ ἐλαφρόμυαλος ἄνθρωπος πιστεύει εἰς κάθε λόγον, πράγμα λοιπὸν ποὺ ἔπαθε καὶ ἐκεῖνος) καὶ παραδοθεὶς εἰς τοὺς ἐχθροὺς του, ἀμέσως εἰσάγει αὐτόν εἰς τοὺς γνησίους φίλους του καὶ τὸν ἐγγράφει ἀνάμεσα εἰς τοὺς πρῶτους. Ὅλα δὲ τὰ ἐρρύθμιζεν ἔτσι ὁ Θεός ποὺ ἦτο παρὼν καὶ κατηύθυνεν ἔτσι τὰ ὅσα συνέβαινον. Καὶ ἐνῶ λοιπὸν ἐγένετο πολεμικὴ σύσκεψις καὶ ἄλλοι ἔκαμνον εἰσηγήσεις διαφορετικὰς περὶ τοῦ ἂν πρέπει ἀμέσως νὰ ἐπιτεθοῦν ἢ ν' ἀναβάλλουν δι' ὀλίγον, ὅταν ἦλθεν ἡ σειρά τοῦ τρομεροῦ ἐκεῖνου Ἀχιτόφελ, διὰ νὰ δώσῃ τὴν συμβουλήν του καὶ νὰ εἰπῆ τὴν γνώμην του, εἰσηγεῖται αὐτὴν τὴν συμβουλήν, λέγων· Ἄς ἐπιτεθοῦμεν ἐναντίον τοῦ πατρὸς σου τώρα ποὺ εἶναι πολὺ ταλαιπωρημένος καὶ πολὺ ταραγμένος. Διότι ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τὸν νικήσωμεν, ἂν δὲν τὸν ἀφήσωμεν νὰ

τὸν σιῆναι, οὕτως ἂν ἔλωμεν· ἂν γὰρ ἀπαρασκευάστω ὄντι
 νῦν ἐπιθώμεθα, οὐδὲ εἰς ἡμῖν ἔσται πόνος.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ τύραννος, καλεῖ καὶ τὸν Χουσί, τὸν
 αὐτομολήσαντα ἐν ὑποκρίσει πρὸς αὐτόν, καὶ μεταδίδωσι καὶ
 5 αὐτῷ τοῦ τῆς βουλῆς λόγον· ὅπερ οὐκ ἦν κατὰ ἀκολουθίαν
 ἀνθρωπίνην, τὸν ἀθρόον ἐλθόντα, τοῦτον οὕτω τιμῆσαι, καὶ
 νομίσαι ἀξιόπιστον εἶναι, ὡς καὶ συμβουλῆς ἀξιούν πραγμά-
 των ἔνεκεν τοιούτων· ἀλλ', ὅπερ ἔφθην εἰπών, ὅτιαν ὁ Θεὸς
 στρατηγῆ, καὶ τὰ δύσκολα εὐκόλα γίνονται. Καὶ εἰσάγεται ὁ
 10 Χουσί, καὶ μεταδίδωσιν αὐτῷ παρηγοίας, καὶ ἀξιοῖ λέγειν
 τὸ παριστάμενον. Τί οὖν Χουσί; Οὐδέποτε, φησί, διήμαρ-
 τεν ὁ Ἀχιτόφελ. Εἶδες σύνεσιν ἀνδρός; Οὐκ εὐθέως αὐτοῦ
 τὴν γνώμην ἐκβάλλει, ἀλλὰ μετ' ἐγκωμίου. Θαυμάσας γὰρ
 αὐτὸν προῖτον, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις καιρίως συμ-
 15 βουλευόντα, οὕτω τὴν παροῦσαν κακίζει γνώμην. Ὁ δὲ λέ-
 γει τοιοῦτόν ἐστι· θαυμάζω πῶς νῦν διήμαρτεν· οὐ γὰρ μοι
 δοκεῖ συμφέρειν οὗτος ὁ λογισμὸς. Ἄν μὲν γὰρ νῦν ἐπιθώ-
 μεθα, καθάπερ ἄρκτος παροισιζῶσα, θυμοῦ γέμων ὁ πατήρ
 σου, καὶ ἀπεγνωκῶς τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, καὶ ἐνακμαζούσῃ τῇ
 20 ὀργῇ πολεμῶν, οὐδένα τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας ποιήσεται λόγον,
 καὶ μετὰ πολλῆς ἐμπεσεῖται τῆς σφοδρότητος ἡμῖν. Εἰ δὲ
 μικρὸν ἐνδοίημεν, μετὰ πλείονος ἐπιθησόμεθα τῆς προπαρα-
 σκευῆς, καὶ μείζονος τῆς ἀσφαλείας, καὶ ἀπονητὶ καὶ μετ'
 εὐκολίας πάσης, ὅσπερ ἐν σαγήνῃ λαβόντες αὐτόν, οὕτως
 25 ἐπανάξομεν.

Ἐπαιεῖ τὴν γνώμην ὁ Ἀβεσσαλώμ, καὶ λυσιτελεσίεραν
 εἶναι ἔφησεν αὐτῷ. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὁ Χουσί, βουλόμενος δοῦ-

σταθῆ οὔτε μίαν στιγμὴν καθ' ὅσον ἐὰν ἐπιτιθῶμεν τῶρα πού εἶναι ἀπροετοίμαστος δὲν θὰ ὑποστοῦμεν κανένα κόπον.

“Ὅταν τὰ ἤκουσεν αὐτὰ ὁ τύραννος, ἐκάλεσε καὶ τὸν Χουσί, πού προσεχώρησεν εἰς αὐτόν μὲ ὑποκριτικὸν τρόπον, καὶ ἀνακοινώνει καὶ εἰς αὐτόν τὴν συζήτησιν τῆς συσκέψεως, πρᾶγμα πού δὲν ἦτο σύμφωνον μὲ τὴν ἀνθρωπίνην λογικὴν, ἐκεῖνον δηλαδὴ πού ἦλθεν ἐξαφνικά, αὐτόν τόσο πολύ νὰ τὸν τιμήσῃ καὶ νὰ τὸν θεωρήσῃ ἀξιόπιστον ὥστε καὶ νὰ ζητήσῃ καὶ τὴν συμβουλήν του διὰ τόσο σοβαρὰ πράγματα· ἀλλ' ὅπως προανέφερα, ὅταν ὁ Θεὸς στρατηγῆ, τότε καὶ τὰ δύσκολα γίνονται εὐκόλα. Καὶ ὁδηγεῖται ὁ Χουσί μέσα εἰς τὴν αἴθουσαν συσκέψεως καὶ τὸν ἐνθαρρύνει καὶ ἀξιώνει ἀπ' αὐτόν νὰ εἰπῆ τὴν γνώμην του. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χουσί; Οὐδέποτε, λέγει, ἔσφαλεν ὁ Ἀχιτόφελ. Εἶδες σύνεσιν ἀνδρός; Δὲν ἀπορρίπτει εὐθύς ἀμέσως τὴν γνώμην τοῦ Ἀχιτόφελ, ἀλλὰ μὲ ἐγκώμιον. Ἀφοῦ δηλαδὴ πρῶτα ἔδειξε τὸν θαυμασμόν του πρὸς αὐτόν, διότι κατὰ τὰ προηγούμενα χρόνια ἔδιδε πάρα πολύ καταλλήλους συμβουλὰς, εἰς τὴν συνέχειαν ὅμως κατηγορεῖ τὴν παροῦσαν γνώμην του. Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἀπορῶ πῶς τώρα ἔσφαλε· διότι ἔχω τὴν γνώμην ὅτι δὲν συμφέρει αὐτός ὁ συλλογισμός. Καθ' ὅσον, ἐὰν τῶρα ἐπιτιθῶμεν ὡσὰν τὴν λυσσασμένην ἄρκουδα, γεμᾶτος ἀπὸ θυμὸν ὁ πατέρας σου καὶ ἔχων χαμένην τὴν ἐλπίδα του διὰ τὴν ζωὴν του, πολεμῶν μὲ τὴν ὀργὴν πού εὐρίσκεται εἰς τὸ ἀποκορύφωμά της, δὲν θὰ σκεφθῆ καθόλου τὴν σωτηρίαν του καὶ θὰ ὀρμήσῃ ἐναντίον μας μὲ μεγάλην μανίαν. Ἐὰν ὅμως ἀναβάλωμεν δι' ὀλίγον, θὰ ἐπιτιθῶμεν μὲ περισσοτέραν προετοιμασίαν καὶ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, καὶ χωρὶς κόπον καὶ μὲ εὐκολίαν μεγάλην, θὰ τὸν συλλάβωμεν ὡσὰν ἀκριβῶς μέσα εἰς δίκτυ καὶ θὰ τὸν φέρωμεν κοντὰ μας.

Ἐπαινεῖ ὁ Ἀβεσσαλὼμ τὴν γνώμην του καὶ λέγει ὅτι εἶναι περισσότερον ὠφέλιμος. Ἀλλ' αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὁ

ραι καιρὸν τῷ Δαβίδ, ὥστε σιῆσαι μικρὸν καὶ ἀναπνεῦσαι,
 καὶ σιράτευμα συναγαγεῖν. Οὕτω τοίνυν ἐκβαλὼν τοῦ Ἀχι-
 τόφελ τὴν γνώμην, διὰ τινων κεκρουμένων ἀνδρῶν πέμψας
 ἀπήγγειλεν ἅπαντα τῷ Δαβίδ, καὶ διὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην ἐ-
 5 κύρωσεν ὁ τύραννος τὴν φέρουσαν τῷ Δαβίδ τὴν νίκην. Οὕ-
 τω γοῦν καὶ ἐγένετο. Ἐπειδὴ γὰρ μικρὸν ἐνέδωκε, παρα-
 σκευασάμενος ὁ Δαβίδ ἐπέθιτο, καὶ τὸ τροπαιὸν ἔσποιησεν. Ὁ-
 περὶ ὁ Ἀχιτόφελ ἀπὸ πολλῆς συνέσεως καὶ δεινότητος συνο-
 ρῶν, καὶ ἐντεῦθεν ἤδη τὸ τέλος καταμαθὼν, ὅτι ὄλεθρος ἦν
 10 τῷ Ἀβεσσαλώμ αὕτη ἡ γνώμη, οὐκ ἐνεγκὼν τὴν ἐντεῦθεν
 ἐπήρειαν, ἀλελθὼν βρόχον ἀνῆψε καὶ ἀπήγξαιτο, καὶ οὕτω τὸν
 βίον κατέλυσεν.

3. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα μαθὼν ὁ Δαβίδ, γράφει τὸν
 ψαλμὸν, εὐχαριστηρίους ὕμνους τῷ Θεῷ ἀναφέρων, καὶ τὸ
 15 πᾶν αὐτῷ ἀναιτιθεὶς στρατήγημα. Διὸ καὶ ἀρχόμενος οὕτω
 πῶς φησι «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, σῶσόν με».
 Οὐκ ἐπὶ τῷ Χουσί, οὐδὲ ἐπὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ, οὐδὲ τῇ
 συνέσει τῇ ἐκείνου, οὐδὲ ἐπὶ τῇ ἐμῇ γνώμῃ, ἀλλ', «Ἐπὶ σοί».
 Τοῦτο τοίνυν καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ δι' ἀνθρώπων ἡμῖν κα-
 20 τέρωμά τι γένηται, ὑπὲρ τούτων εὐχαριστιῶμεν τῷ Θεῷ,
 καὶ τῶν δι' ἡμῶν καὶ τῶν δι' ἐτέρων ἡμῖν εὐεργετημάτων
 γινομένων. Ἄν γὰρ οὕτω ποιῶμεν, οὐδὲν ἔσται δύσκολον
 οὐδὲ σκολιόν· ὃ δὴ καὶ ὁ Δαβίδ ἐποίει, μονονουχὶ λέγων· οὐκ
 ἐν τοῖς ρήμασι τοῦ Χουσί τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας εἶχον,
 25 ἀλλ' ἐν τῇ συμμαχίᾳ τῇ σῆ. Καὶ ὅρα μεθ' ὅσης διαθέσεως,
 φθέγγεται, ὅπερ αὐτῷ σύνηθες ποιεῖν. Οὐ γὰρ εἶπε, «Κύριε
 ὁ Θεός», ἀλλὰ «Κύριε ὁ Θεός μου»· καὶ ἀλλαχοῦ «Ὁ Θεός,

4. Δηλ. τὸν Ἰωνάθαν καὶ τὸν Ἀχιμάς, Β' Βασ. 17, 17 ε.

5. Β' Βασ. 17, 23.

Χουσί, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὸν Δαυίδ, ὥστε νὰ ἡσυχάσῃ ὀλίγον, ν' ἀναπνεύσῃ καὶ νὰ συγκεντρώσῃ στρατόν. Ἔτσι λοιπὸν ἀφοῦ ἀπέρριψε τὴν γνώμην τοῦ Ἀχιτόφελ, μὲ κάποιους κρυμμένους ἄνδρας⁴, πού ἔστειλεν, ἀνήγγειλεν ὅλα εἰς τὸν Δαυίδ, καὶ ὅτι ἐνέκρινεν ὁ τύραννος τὴν γνώμην, πού θὰ φέρῃ εἰς τὸν Δαυίδ τὴν νίκην. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐγένεν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀνέβαλεν ὀλίγον, ἀφοῦ προετοιμάσθη ὁ Δαυίδ ἐπετέθη καὶ ἔστησε τὸ τρόπαιον τῆς νίκης. Ἐπειδὴ ὁ Ἀχιτόφελ ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης του συνέσεως καὶ πανουργίας τὸ ἐκατάλαβε αὐτὸ καὶ ἤδη ἀπὸ τότε ἀντελήφθη ποῖο θὰ ἦτο τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα, ὅτι δηλαδὴ αὐτὴ ἡ γνώμη ἦτο καταστρεπτικὴ διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ, μὴ ἠμπορῶν νὰ ὑποφέρῃ τὴν περιφρόνησιν, ἔφυγε καί, ἀφοῦ ἔδεσε θηλειάν, ἐκρεμάσθη⁵, καὶ ἔτσι ἐτερμάτιασε τὴν ζωὴν του.

3. Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ ἔμαθεν αὐτὰ ὁ Δαυίδ γράφει αὐτὸν τὸν ψαλμὸν ἀναπέμπων εὐχαριστηρίους ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀναθέτων τὴν ὅλην ἐπιχείρησιν εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀρχίζων τὸν ψαλμὸν μὲ αὐτὰ τὰ λόγια «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς ἐσένα ἐστήριξα ὅλην τὴν ἐλπίδα μου, σῶσε με». Ὁχι εἰς τὸν Χουσί, οὔτε εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, οὔτε εἰς τὴν ἀνεσιν ἐκείνου, οὔτε εἰς τὴν ἰδικὴν μου γνώμην, ἀλλ' «Εἰς ἐσένα». Αὐτό λοιπὸν ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἂν κατορθώνωμεν κάτι μὲ τὴν βοήθειαν ἀνθρώπων, νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Θεὸν δι' αὐτούς καὶ διὰ τὰ εὐεργετήματα πού γίνονται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ ἀπὸ ἄλλους. Διότι, ἐὰν ἐνεργοῦμεν ἔτσι δὲν θὰ ὑπάρχη καμμία δυσκολία οὔτε ἀνωμαλία, πρᾶγμα βέβαια πού καὶ ὁ Δαυίδ ἔκαμνε καὶ ἦτο ὡσὰν νὰ ἔλεγε· Δὲν εἶχα τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου στηριγμένην εἰς τὰ λόγια τοῦ Χουσί, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδικὴν σου συμμαχίαν. Καὶ πρόσεχε μὲ πόσῃν διάθεσιν ὁμιλεῖ, πρᾶγμα πού συνηθίζει πάντοτε νὰ κάμνη. Διότι δὲν εἶπε, «Κύριε ὁ Θεός», ἀλλὰ «Κύριε ὁ Θεός μου»· καὶ ἄλλοῦ «Ὁ Θεός,

ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθρίζω». Καὶ γὰρ καὶ μετὰ πάντων ἀντιοῦ χρεῖαν εἶχεν· ἰδιαζόντως δέ, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ πόθου. Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐπὶ τῶν δικαίων τοῦτο ποιεῖ, καὶ κοινὸς ἀπάντων ὢν Θεός, ἰδιαζόντως ἑαυτὸν τῶν δικαίων εἶναι λέγει. «Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ».

Καὶ ὄρα φιλόσοφον γνώμην. Εἰπὼν, «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα», οὐκ εἶπε, «κόλαζε τὸν πολέμιον, ἄνελε τὸν ἐχθρόν», ἀλλὰ τί; Τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖ μόνον, καὶ λέγει, «Σῶσόν με», τουτέστι, μὴ ἀφῆς με κακῶς παθεῖν, «ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ ρῦσαί με». Ὅρα πῶς οὐδὲ πάσχων κακῶς, ὀνομασιτὶ μέμνηται τοῦ παιραλοῦ, καὶ ἐν τῇ συμφροσῇ τὴν φύσιν ἐπιγινώσκων, καὶ ἐν τῷ πολέμῳ τὸν υἶδν ὁρῶν, καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις τῶν σπλάγγων οὐκ ἐπιλανθανόμενος. Οὕτω φιλόπαις ἦν καὶ φιλόστοργος, μᾶλλον δὲ οὕτω φιλόσοφος. Οὐ γὰρ ἡ τῆς φύσεως τυραννίς, ἀλλ' ἡ τῆς γνώμης ἡμερότης τοιοῦτον αὐτὸν ἐποίει εἶναι μᾶλλον, καὶ τῷ στρατοπέδῳ τὸ πλεόν ἐλογίζετο, ἢ πῶς τυράννω· διὰ τοῦτο φησι «Σῶσόν με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ ρῦσαί με». Ὅρα πῶς οὐδὲ ἐκείνων σφοδρῶς μέμνηται; Οὐ γὰρ εἶπεν, «ἐκ τῶν πολεμούντων, τῶν τὰ ἐμὰ διασπαζόντων, τῶν ἐντροφώντων τοῖς βασιλείοις τοῖς ἐμοῖς», ἀλλὰ, «τῶν διωκόντων με».

«Μήποτε ἀρπάσῃ ὡς λέων τὴν ψυχὴν μου, μὴ ὄντιος λυτρομένου, μηδὲ σώζοντος». Καὶ μὴν στρατιόπεδα συνέλεξε, καὶ πολλοὺς εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ· πῶς οὖν λέγει, «Μὴ ὄντιος λυτρομένου, μηδὲ σώζοντος»; Ὅτι οὐδὲ ἐν συμμαχίας ἡγεῖ-

6. Ψαλμ. 62, 2.

7. Ἐξ. 3. 6.

ὁ Θεός μου, πρὸς ἐσένα στέλλω τὴν προσευχὴν μου πολὺ πρῶτ⁶. Καθ' ὅσον καὶ μαζί μὲ ὄλους εἶχε τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ, ἰδιαιτέρως ὁμως λόγῳ τοῦ ὑπερβολικοῦ πόθου του δι' αὐτόν. Τὸ ἴδιο κάμνει καὶ ὁ Θεός εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δικαίων, καὶ ἐνῶ εἶναι κοινός Θεός ὄλων τῶν ἀνθρώπων, λέγει ὅτι ἰδιαιτέρως εἶναι Θεός τῶν δικαίων. «Ἐγὼ ὁ Θεός τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεός τοῦ Ἰσαάκ καὶ ὁ Θεός τοῦ Ἰακώβ»⁷.

Καὶ πρόσεχε εὐσεβῆ γνώμην. Ἀφοῦ εἶπε «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς ἐσένα ἐστήριξα ὄλην τὴν ἐλπίδα μου», δὲν εἶπε, ἱμῶρησε τὸν ἀντίπαλον, ἐξωλόθρευσε τὸν ἐχθρόν', ἀλλὰ τί λέγει; Ζητεῖ μόνον τὸ ἰδικόν του καὶ λέγει, «Σῶσε με», δηλαδὴ μὴ μὲ ἀφήνης νὰ κακοπαθῶ, «ἀπὸ ὄλους ἐκείνους ποὺ μὲ καταδιώκουν καὶ γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτούς». Πρόσεχε πῶς δὲν ἀναφέρει μὲ τὸ ὄνομά του τὸν πατροκτόνον οὔτε καὶ ὅταν κακοπαθῆ, ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν φυσικὴν συγγένειαν, εἰς τὸν πόλεμον προσέχει τὸν υἱόν του καὶ εἰς τοὺς κινδύνους δὲν ξεχνᾷ τὰ σπλάγχνα του. Τόσον πολὺ φιλότεκνος ἦτο καὶ φιλόστοργος, μᾶλλον δὲ τόσον εὐσεβῆς ἄνθρωπος ἦτο. Καὶ βέβαια δὲν τὸν ἔκαμνε τέτοιον ἢ τυραννίς τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἡ ἠπιότης τοῦ χαρακτῆρος, καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον ὑπελόγιζε πῶς πολὺ τὸ πολὺ πλῆθος, παρὰ τὸν τύραννον' διὰ τοῦτο λέγει «Σῶσε με ἀπὸ ὄλους ἐκείνους ποὺ μὲ καταδιώκουν καὶ γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτούς». Βλέπεις πῶς οὔτε ἐκείνους ἐνθυμεῖτε μὲ μανίαν; Διότι δὲν εἶπεν, ἄπὸ ἐκείνους ποὺ μὲ πολεμοῦν, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀρπάζουν τὰ ὑπάρχοντά μου, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ καλοπερνοῦν εἰς τὰ ἀνάκτορά μου', ἀλλ' «Ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μὲ καταδιώκουν».

«Μήπως σὰν ἄγριο λιοντάρι ἀρπάσῃ τὴν ψυχὴν μου, ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ μὲ γλυτώσῃ καὶ νὰ μὲ σώσῃ». Καὶ βέβαια στρατὸν ἐσυγκέντρωσε καὶ πολλοὺς εἶχε μαζί του, πῶς λοιπὸν λέγει, «Ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ μὲ γλυτώσῃ καὶ νὰ μὲ σώσῃ»; Διότι οὔτε ὡς ἐλαχίστην

ται μέρει τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, εἰ μὴ τῆς ἄνωθεν ἀπολαύ-
 σαιεν ροπῆς, οὐδὲ ἐν ἐρημίᾳ εἶναι, εἰ καὶ μόνος ἦν, τῆς ἐ-
 κείνου μειέχων συμμαχίας. Διὸ καὶ ἔλεγεν «Οὐ σώζεται
 βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν
 5 πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ». Τινὲς δὲ κατὰ ἀναγωγὴν τὴν ρῆσιν
 ταύτην ἐκλαμβάνοντες, λέοντα καὶ διώκοντας διάβολον καὶ
 δαίμονας εἶναι φασιν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸν υἱὸν ἀρπαγέντια
 ἐπ' αὐτοῦ καὶ καταποθέντια, ἀξιοῖ μηδέποτε τοῦτο παθεῖν αὐ-
 τός, καὶ λέγει καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐκεῖνος τοῦτο ἔπαθε.
 10 Τίς δὲ ἡ αἰτία; Διὰ τῆς κακίας, φησί, τὴν συμμαχίαν τοῦ
 Θεοῦ ἀπέστησεν ἀφ' ἑαυτοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει, «Μὴ ὄντιος λυ-
 τρουμένοι, μηδὲ σώζοντιος». Ὅτι δὲ λέων ὁ διάβολος λέγε-
 ται παρὰ τῆς Γραφῆς, ἀκουσον λεγούσης αὐτῆς· «Ὁ ἐχθρὸς
 ὑμῶν διάβολος περιέροχεται ὡς λέων ὠρουόμενος καὶ ζητῶν
 15 αἶνα καταπίη». Καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ προφήτης ἀλλαχοῦ· «Καὶ
 καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα». Πολύτροπον γὰρ τὸ θη-
 ρίον· ἀλλ' ἐὰν νήφωμεν, ὁ λέων οὗτος καὶ δράκων πηλοῦ
 παντὸς εἰτελέστερος ἔσται, καὶ οὐδὲ ἐξ εὐθείας πρὸς ἡμᾶς
 παραιτάξεται, ἀλλὰ κἂν παραιτάξῃται, καταπατηθήσεται. «Πα-
 20 τεῖτε» γὰρ, φησὶν, «ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων». Περίεισι
 μὲν γὰρ μετὰ πολλοῦ τοῦ θυμοῦ, καθάπερ λέων, ἂν δὲ προσ-
 βάλλῃ τοῖς τὸν Χριστὸν ἔχουσι, καὶ τὸν σιαυρὸν ἐπὶ τοῦ μειώ-
 που, καὶ τὸ πῦρ τοῦ Πνεύματος, καὶ τὴν λαμπάδα τὴν οὐδέπο-
 τε σβεννυμένην, οὐδὲ ἀντιβλέψαι δυνήσεται, ἀλλὰ τῶτα δοὺς
 25 οἰχθήσεται, οὐδὲ μεταστραφῆναι τολμῶν.

Καὶ ἵνα μάθῃς διὸ οὐ κόμπος τὰ εἰρημένα, σκόπει μοι
 τὸν Παῦλον. Ἄνθρωπος μὲν γὰρ ἦν καὶ αὐτός, ἀλλ' οὕτως
 αὐτὸν ἐδεδοίκει ὁ λέων οὗτος, ὡς καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ

8. Ψαλμ. 32, 16.

9. Α' Πέτρ. 5, 8.

10. Ψαλμ. 90, 13.

11. Λουκᾶ 10, 19.

βοήθειαν θεωρεῖ ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἐὰν δὲν ἀπολαύσῃ τὴν οὐράνιον βοήθειαν, οὔτε θεωρεῖ ἔρημον τὸν ἑαυτὸν, ἂν καὶ ἦτο μόνος, ἔχων μαζί του ἐκείνην τὴν συμμαχίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Δὲν σώζεται ὁ βασιλεὺς ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης δυνάμεώς του, καὶ ὁ γίγας δὲν θὰ σωθῆ ἀπὸ τὴν μεγάλην σωματικὴν δύναμιν του»⁸. Ὁρισμένοι δὲ πού ἐρμηνεύουν ἀλληγορικὰ αὐτὰ τὰ λόγια, λέγουν ὅτι λεοντάρια καὶ διώκται εἶναι ὁ διάβολος καὶ οἱ δαίμονες. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶδε τὸν υἱὸν του νὰ ἀρπάζεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ καταβροχθίζεται, ζητεῖ αὐτὸς νὰ μὴ τὸ πάθῃ αὐτὸ ποτέ, καὶ λέγει τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος ἔπαθεν αὐτό. Ποία δὲ ἡ αἰτία; Μὲ τὴν κακίαν του, λέγει, ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ κοντά του τὴν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει, «Ἄφοῦ δὲν θὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ μὲ γλυτώσῃ καὶ νὰ μὲ σώσῃ». Τὸ ὅτι δὲ ὁ διάβολος ὀνομάζεται ἀπὸ τὴν Γραφὴν λέων, ἄκουσε αὐτὴν πού λέγει· «Ὁ ἐχθρὸς σας ὁ διάβολος τριγυρίζει ὡσάν λεοντάρια πού οὐρλιάζει καὶ ζητεῖ νὰ εὔρη κάποιον νὰ τὸν καταπιῇ»⁹. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ προφήτης ἄλλοῦ λέγει· «Καὶ θὰ καταπατήσῃς λέοντα καὶ δράκοντα»¹⁰. Διότι τὸ θηρίον εἶναι πολύμορφον, ἀλλ' ἐὰν ἐπαγρυπνοῦμεν, αὐτὸ τὸ λεοντάρια καὶ ὁ δράκων θὰ γίνῃ πιὸ ἀσήμαντος καὶ ἀπὸ τὸν πηλὸν, καὶ οὔτε θὰ παραταχθῆ ἀπ' εὐθείας ἀπέναντί μας, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη παραταχθῆ, θὰ καταπατηθῆ. Διότι λέγει· «Πατεῖτε ἐπάνω εἰς φίδια καὶ σκορπιούς»¹¹. Διότι τριγυρίζει μὲν παντοῦ μὲ πολὺν θυμὸν, ὅπως ἀκριβῶς τὸ λεοντάρια, ἐὰν ὅμως προσβάλλῃ ἐκείνους πού ἔχουν τὸν Χριστόν, τὸν σταυρὸν εἰς τὸ μέτωπόν των, τὸ πῦρ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν λαμπάδα πού δὲν σβήνει ποτέ, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ οὔτε νὰ ρίψῃ τὸ βλέμμα του ἐπάνω τους, ἀλλὰ θὰ στρέψῃ τὰ νῶτα του καὶ θὰ φύγῃ καὶ δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ ξανά.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν εἶναι λόγια μεγάλα τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, πρόσεξε σὲ παρακαλῶ τὸν Παῦλον. Διότι καὶ αὐτὸς ἦτο ἄνθρωπος, ἀλλὰ τόσον πολὺ τὸ λεοντάρια αὐτὸ

τὰς σκιὰς φεύγειν. Εἰκότως τὴν γὰρ Χριστοῦ εὐωδίαν ἐξ
 αὐτοῦ πνέουσαν καὶ ἀνιοῦσαν οὐκ ἔφερε, καὶ πρὸς τὴν λαμπά-
 दा ἀντιβλέπει οὐκ ἴσχυσε τῆς ἀρετῆς. «Κύριε ὁ Θεός μου,
 εἰ ἐποίησα τοῦτο, εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσὶ μου». Πανταχοῦ
 5 δεῖ τοῦτο παραιτηρεῖν, ὅτι οὐχ ἀπλῶς εὐχεσθαι δεῖ μόνον,
 ἀλλ' οὕτως εὐχεσθαι, ὥστε καὶ ἀκούεσθαι. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ
 εὐχὴ τὸ προκείμενον ἀνύσαι, ἐὰν μὴ οὕτως αὐτὴν σιείλωμεν
 ὡς τῷ Θεῷ δοκεῖ. Ἐπεὶ καὶ ὁ Φαρισαῖος ηὔξατο, καὶ οὐδὲν
 ὤνησε, καὶ Ἰουδαῖοι πάλιν ηὔχοντο, ἀλλ' ἀπεσιζέφετο ὁ Θε-
 10 ὸς εὐχομένων αὐτῶν, οὐ γὰρ ηὔχοντο, ὡς εὐχεσθαι ἔδει. Διὰ
 τοῦτο καὶ εὐχὴν ἐκελεύσθημεν εὐχεσθαι τὴν μάλιστα ἀκούε-
 σθαι δυναμένην. Τοῦτο καὶ ἐν τῇ πρὸ ταύτης εὐχῇ ἐδήλωσεν,
 οὐχ ἀπλῶς ἀξιῶν ἀκουσθῆναι, ἀλλὰ μετὰ τοῦ τὰ ἑαυτοῦ εἰσε-
 νεγκεῖν. Τίνα δὲ ταῦτα ἦν; Τό, «Λούσω καθ' ἐκάστην ῥύτιν
 15 τὴν κλίην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν σιρωμνὴν μου βρέξω»·
 τό, «Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου»· τό, «Ἀπόσῃτε ἀπ' ἐ-
 μου πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν»· τό, «Ἐταράχθη ἀπὸ
 θυμοῦ ὁ ὀφθαλμός μου».

4. Ταῦτα γὰρ πάντα ἱκανὰ τὸν Θεὸν ἐπισπάσασθαι θοῆ-
 20 νοι, δάκρυα, στεναγμοί, καὶ τὸ τῶν πονηρῶν ἀποληδᾶν, καὶ
 τὸ δεδοικέναι καὶ τρέμειν αὐτοῦ τὴν ψῆφον. Καὶ ἀλλαχοῦ
 ἔλεγεν, «Εἰσήκουσεν ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου· ἐν θλίψει
 ἐπλάτυνάς μου». Τὸ γὰρ ἀκούεσθαι οὕτω γίνεται προῖτον
 μὲν οὖν, ἐκ τοῦ ἀξιῶν εἶναι λαβεῖν ἔπειτα, ἐκ τοῦ κατὰ τοὺς

12. Λουκᾶ 18, 10 ἐ.

13. Ψαλμ. 6, 7.

14. Αὐτόθι.

15. Ψαλμ. 6, 9.

16. Ψαλμ. 6, 8.

17. Ψαλμ. 4, 1.

έφοβεῖτο αὐτόν, ὥστε ν' ἀποφεύγῃ καὶ τὰ ἐνδύματά του καὶ τὰς σκιάς του. Καὶ ἦτο πολὺ φυσικόν· διότι δὲν ἤμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν εὐωδίαν τοῦ Χριστοῦ ποῦ ἔβγαινον καὶ ἐκπέμπετο ἀπὸ αὐτόν καὶ δὲν ἤμπόρεσε νὰ σηκώσῃ τὸ βλέμμα του πρὸς τὴν λαμπάδα ἐκείνην τῆς ἀρετῆς. «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐὰν πράγματι ἔκαμα αὐτό, ἐὰν τὰ χέρια μου διέπραξαν ἀδικίαν». Παντοῦ πρέπει αὐτὸ νὰ προσέχωμεν, ὅτι δὲν πρέπει μόνον νὰ προσευχώμεθα ἀπλῶς, ἀλλὰ νὰ προσευχώμεθα ἔτσι, ὥστε καὶ νὰ εἰσακουώμεθα. Διότι δὲν ἀρκεῖ ἡ προσευχὴ διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ αὐτὸ ποῦ ζητοῦμεν, ἐὰν δὲν τὴν στείλωμεν ἔτσι, ὅπως ἀρέσει εἰς τὸν Θεόν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Φαρισαῖος προσηυθῆκε καὶ δὲν ὠφελήθη εἰς τίποτε¹², καὶ οἱ Ἰουδαῖοι πάλιν προσηύχοντο, ἀλλ' ὁ Θεὸς τοὺς ἀπεστρέφετο ὅταν προσηύχοντο, διότι δὲν προσηύχοντο, ὅπως ἔπρεπε νὰ προσεύχωνται. Διὰ τοῦτο καὶ ἐλάβομεν ἐντολὴν νὰ προσευχώμεθα μὲ προσευχὴν ποῦ ἠμπορεῖ κατ' ἐξοχὴν ν' ἀκουσθῇ. Αὐτὸ τὸ ἐφάνέρωσε καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν τὴν προσευχὴν, ζητῶν ὄχι ἀπλῶς νὰ εἰσακουσθῇ, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν προσφορὰν καὶ τῶν ἰδικῶν του. Ποῖα δὲ ἦσαν αὐτά; Τὸ «Θὰ λούζω καθὲ νύκτα τὸ κρεβάτι μου καὶ θὰ βρέχω τὸ στρῶμα μου μὲ τὰ δάκρυά μου»¹³ τὸ «Ἀπέκαμα ἀπὸ τοὺς στεναγμούς μου»¹⁴ τὸ «Φύγετε ἀπὸ κοντὰ μου ὅλοι ὅσοι διαπράττετε τὴν ἀνομίαν»¹⁵ τὸ «Ἐπόνεσαν τὰ μάτια μου ἀπὸ τὰ δάκρυα ἐξ αἰτίας τοῦ θυμοῦ σου»¹⁶.

4. Πράγματι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ προσελκύσουν τὸν Θεὸν κοντὰ μας, δηλαδὴ οἱ θρῆνοι, τὰ δάκρυα, οἱ στεναγμοί, ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοὺς κακοὺς, καὶ τὸ νὰ φοβούμεθα καὶ νὰ τρέμωμεν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἄλλοῦ ἔλεγεν· «Εἰσήκουσεν ὁ Θεὸς τὸ δίκαιόν μου καὶ μὲ ἐπαρηγόρησεν κατὰ τὴν ὥραν τῆς θλίψεως»¹⁷. Διότι ἔτσι κατορθώνεται τὸ νὰ εἰσακουσθῇ ἡ προσευχὴ μας· Πρῶτα μὲ τὸ νὰ εἴμεθα ἄξιοι νὰ λάβωμεν αὐτὰ ποῦ ζητοῦμεν· ἔπειτα μὲ τὸ νὰ προσευχώμεθα σύμφωνα μὲ τοὺς

νόμους τοῦ Θεοῦ εὐχεσθαι τρίτον, ἐκ τοῦ συνεχῶς τέταρτον, ἐκ τοῦ μηδὲν βιωτικὸν αἰτεῖν πέμπτον, ἐκ τοῦ τὰ συμφέροντα ζητεῖν ἕκτον, ἐκ τοῦ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν ἅπαντα. Ὅρα γοῦν πολλοὺς οὕτως ἀκουομένους· τὸν Κορινθίον ἀπὸ 5 τοῦ θίου· τὴν Συροφοινίκισσαν ἀπὸ τῆς προεδρίας· τὸν Σολομῶντα ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς αἰτήσεως· «Ἄνθ' ὧν γὰρ οὐκ ἤτησας χροήματα, οὐδὲ ψυχάς, φησί, ἐχθρῶν σου»· τὸν τελώνην ἀπὸ τῆς ταπεινοφροσύνης· ἐτέρους ἐτέρωθεν. Ὡσπερ οὖν ἐκ τούτων τὸ ἀκούεσθαι γίνεται, οὕτως ἐτέρωθεν τὸ μὴ 10 ἀκούεσθαι, καὶ δίκαιοι ὦσιν οἱ αἰτοῦντες. Τί γὰρ Παύλου δικαιότερον γέγονεν; Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀσύμφορα ἤτησεν, οὐκ ἠκούσθη. «Ὑπὲρ τούτων», φησί, «τοῖς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, καὶ εἶπέ μοι ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου». Τί δὲ Μωϋσέως πάλιν δικαιότερον; Ἄλλ' οὐδὲ ἐκεῖνος ἠκούειο, λέγοντις τοῦ 15 Θεοῦ· «Ἰκανούσθω σου». Ἐπειδὴ γὰρ ἤτει εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν, ἀσύμφορον δὲ τοῦτο ἦν, οὐκ ἐπέτρεψεν ὁ Θεός. Μετὰ τούτων καὶ ἕτερόν ἐστι τὸ ποιοῦν μὴ ἀκούεσθαι, ὅταν τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐπιμέτοχτες εὐχόμεθα. Ὁ καὶ περὶ Ἰουδαίων ἔλεγεν ὁ Θεὸς τῷ Ἰερεμίᾳ· «Μὴ προσεύχου περὶ 20 τοῦ λαοῦ τούτου. Ἡ οὐχ ὁρᾷς τί οὗτοι ποιοῦσιν;». Οὐκ ἀπέστησαν, φησί, τῆς ἀσεβείας, καὶ οὐ ὑπὲρ αὐτῶν δέησιν ἀναφέρεις; Ἄλλ' οὐκ εἰσακούσομαί σου. Πάλιν ὅταν κατ' ἐχθρῶν αἰτῶμεν, οὐ μόνον οὐκ ἀκούομεθα, ἀλλὰ καὶ παροξύνομεν. Φάρμακον γὰρ ἐστὶν ἡ εὐχή, ἀλλ' εἰ μὴ εἰδῶμεν, τὸ φάρμακον 25 πῶς ἐπιτιθέσθαι χρῆ, οὐδὲ τὴν ὄνησιν αὐτοῦ καρπούμεθα.

18. Πράξ. 10, 4 ε.

19. Ματθ. 15, 28.

20. Γ' Βασ. 3, 11.

21. Λαυκᾶ 18, 14.

22. Β' Κορ. 12, 8 - 9.

23. Δευτ. 3, 26.

24. Ἰερ. 7, 16 - 17.

νόμους τοῦ Θεοῦ· τρίτον μέ τὸ νὰ εἶναι συνεχῆς ἡ προσευχή μας· τέταρτον, μέ τὸ νὰ μὴ ζητοῦμεν τίποτε τὸ βιωτικόν· πέμπτον μέ τὸ νὰ ζητοῦμεν ἐκεῖνο ποῦ μᾶς συμφέρει· ἕκτον μέ τὸ νὰ προσφέρωμεν ὅλα τὰ ἰδικά μας. Πρόσεχε λοιπόν πολλοὺς ποῦ εἰσηκούσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· τὸν Κορνήλιον ἀπὸ τὸν τρόπον ζωῆς του¹⁵· τὴν Συροφοινίκισσαν ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴν τῆς¹⁹· τὸν Σολομῶντα ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς αἰτήσεώς του· «Ἐπειδὴ», λέγει, «δὲν ἐζήτησες χρήματα, οὔτε τὸν θάνατον τῶν ἐχθρῶν σου»²⁰· τὸν τελώνην ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνην του²¹ καὶ ἄλλους κατ' ἄλλον τρόπον. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν ἀπὸ αὐτὰ ἐξαρτᾶται τὸ νὰ εἰσακουσθῇ ἡ προσευχή μας, ἔτσι καὶ ἀπὸ ἄλλα τὸ νὰ μὴ εἰσακουσθῇ, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἐνάρετοι αὐτοὶ ποῦ ζητοῦν. Πράγματι ποῖος ὑπῆρξεν πιὸ ἐνάρετος ἀπὸ τὸν Παῦλον; Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐζήτησεν ἀσύμφορα, δὲν εἰσηκούσθη. «Δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τρεῖς φορές», λέγει, «παρεκάλεσα τὸν Κύριον καὶ μοῦ εἶπε· σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου»²². Ποῖος δὲ ὑπῆρξε πάλιν δικαιότερος ἀπὸ τὸν Μωυσῆν; Ἄλλ' οὔτε ἐκεῖνος ἠκούετο καὶ ἤκουεν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τοῦ λέγῃ· «Σοῦ εἶναι ἀρκετὰ αὐτά»²³. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐζητοῦσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τοῦ ἦτο δὲ αὐτὸ ἀσύμφορον, δὲν τὸ ἐπέτρεψεν ὁ Θεός. Μαζὶ δὲ μέ αὐτὰ καὶ ἄλλο ἓνα ὑπάρχει ποῦ κάνει νὰ μὴ εἰσακουώμεθα, ὅταν προσευχώμεθα ἐνῶ ἐπιμένομεν εἰς τὴν διάπραξιν ἀμαρτημάτων, πρᾶγμα ποῦ ἔλεγεν ὁ Θεός εἰς τὸν Ἰερεμίαν καὶ διὰ τοὺς Ἰουδαίους· «Μὴ προσεύχουσαι δι' αὐτὸν τὸν λαόν. Ἡ μήπως δὲν βλέπεις τί κάμνουν αὐτοί;»²⁴. Δὲν ἀπεμακρύνθησαν, λέγει, ἀπὸ τὴν ἀσέβειαν καὶ σὺ προσεύχουσαι δι' αὐτούς. Ἄλλὰ δὲν θὰ ἀκούσω τὴν προσευχήν σου. Πάλιν ὅταν ζητῶμεν κάτι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μας, ὄχι μόνον δὲν εἰσακουόμεθα, ἀλλὰ καὶ τὸν παροργίζομεν. Διότι ἡ προσευχή εἶναι φάρμακον, ἀλλ' ἐὰν δὲν γνωρίζωμεν, πῶς πρέπει νὰ τὸ χρησιμοποιοῦμεν, δὲν καρποῦμεθα τὴν ὠφέλειάν του. Ἄς ἰδοῦμεν λοιπόν τί λέ-

Ἴδωμεν τοίνυν τί καὶ οὗτος εὐχόμενός φησι.

«Κύριε ὁ Θεός μου, εἰ ἐποίησα τοῦτο». Τί ἔστιν, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο»; Ὁ πάσχω, φησὶν, εἰ ἐπανεσίτην πατρί, εἰ παρηνόμησα οὕτως. Ἄλλ' οὐδὲ ἐνιαῦθα ὀνομασιὶ πάλιν ἀνέχεται
 5 τὸν ἀδικήσαντα εἰπεῖν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ παιδὸς αἰσχύνεται καὶ ἐρυθροῖα. Οἷον ἂν εἴ τις εὐγενῆς ἄνθρωπος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μοιχευομένην ὁρῶν, μηδὲ ὀνομασιὶ τὸ ἁμάρτημα εἰς τὸ μέσον ἀγαγεῖν κατεδέχοιτο· οὕτω δὴ καὶ οὗτος· οὐκ εἶπεν, ἔει κατεξανέστην τοῦ γεγεννηκότις, εἰ πατραλοίας ἐγενόμην.
 10 ἀλλά, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο». Καὶ τί λέγω τοῦτο, φησί; Ποία γὰρ ἀρετὴ τὸ μὴ γενέσθαι πατραλοίαν, ὅπερ οὐδὲ ἐν τοῖς θηρίοις ἴδοι τις ἄν; «Εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσὶ μου». Οὐ λέγω περὶ τῆς ἀδικίας ταύτης· ἀλλ' οὐδὲ ἕτερον ἂν εὐρεθείη, φησὶν, οὐσα ἐν χερσὶ μου ἀδικία. Ταῦτα δὲ λέγει, σὺ μεγαληγορῶν,
 15 ἀλλ' εἰς ἀνάγκην ἐμπροσθὸν τοῦ τὰ ἑαυτοῦ κατορθώματα εἰπεῖν. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτω που μέγα τοῦτο πρὸς τὸ μέλλον ρηθήσεσθαι. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; «Εἰ ἀντιαπέδωκα τοῖς ἀντιαποδιδοῦσί μοι κακά», φησί.

Προσέχετε μετὰ ἀκριθείας. Οὐ γὰρ τὸ ἰσχόν ἐστι τὸ εἰρημένον. Καλὸν μὲν γὰρ τὸ μὴ ἀδικεῖν· πολλῶν δὲ μεῖζον, καὶ φιλοσόφου ψυχῆς, τὸ τὸν ἀδικοῦντα μὴ ἀμύνεσθαι. Καίτοι γε ὁ νόμος τοῦτο παρεῖχε, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ κελεύων, καὶ ὀδόντι ἀντὶ ὀδόντος ἐκκόπειν· καὶ οὐκ ἦν παράβασις νόμου τὸ γινόμενον· ἀλλ' οὕτω φιλόσοφος ἦν οὗτος, ὥς
 25 μὴ μόνον μὴ παραδαίνειν τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ

γει καὶ αὐτὸς προσευχόμενος.

«Κύριε ὁ Θεός μου, ἐὰν πράγματι ἔκαμα αὐτό». Τί σημαίνει, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο»; Αὐτὸ ποῦ παθαίνω, λέγει, ἐὰν ἐπανεστάτησα ἐναντίον τοῦ πατρός μου, ἐὰν διέπραξα τέτοιαν παρανομίαν. Ἄλλ' οὔτε ἐδῶ πάλιν ἀνέχεται νὰ ὀνομάσῃ μὲ τὸ ὄνομά του αὐτὸν ποῦ τὸν ἠδίκησεν, ἀλλὰ νοιώθει ἐντροπὴν καὶ κοκκινίζει ἀπὸ ἐντροπὴν διὰ τὸ παιδί του. Ὅπως ἐπὶ παραδείγματι, ἐὰν συνέβαινε κάποιος πνευματικὰ ἀνώτερος ἄνθρωπος νὰ ἰδῆ τὴν γυναῖκα του νὰ διαπράττῃ μοιχείαν καὶ νὰ μὴ κατεδέχετο οὔτε τὸ ἀμάρτημα νὰ ὀνομάσῃ παρουσίᾳ ἄλλων ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτός, δὲν εἶπεν, ἔὰν ἐπανεστάτησα ἐναντίον τοῦ πατρός μου, ἐὰν ἔγινα πατροκτόνος, ἀλλὰ, «Ἐὰν ἔκαμα αὐτό. Καὶ διατί, λέγει, νὰ ἀναφέρω αὐτό; Διότι ποία ἀρετὴ εἶναι τὸ νὰ μὴ γίνῃ κανεὶς πατροκτόνος, πράγμα ποῦ δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸ ἰδῆ κανεὶς οὔτε εἰς τὰ θηρία; «Ἐὰν διέπραξα μὲ τὰ χέρια μου ἀδικίαν». Δὲν λέγω δι' αὐτὴν τὴν ἀδικίαν, ἀλλ' οὔτε ἄλλη ἀδικία, λέγει, θὰ ἤμποροῦσε νὰ εὐρεθῆ ποῦ νὰ ἔγινε μὲ τὰ χέρια μου. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ὄχι διὰ νὰ καυχηθῆ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠναγκάσθη νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὰ κατορθώματά του. Ἄλλ' οὔτε καὶ αὐτὸ βέβαια εἶναι τόσον μεγάλο ἐν συγκρίσει μὲ ἐκεῖνο ποῦ πρόκειται νὰ λεχθῆ. Ποῖο δὲ εἶναι αὐτό; «Ἐὰν ἀνταπέδωσα», λέγει, «κακὸν εἰς ἐκείνους ποῦ μου ἀνταποδίδουν κακά».

Προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν. Διότι δὲν εἶναι τυχαῖον αὐτὸ ποῦ ἐλέχθη. Εἶναι πράγματι καλὸν τὸ νὰ μὴ ἀδικῆ κανεὶς, ὅμως εἶναι πολὺ πρὸ σπουδαιότερον καὶ δεῖγμα εὐσεβοῦς ψυχῆς, τὸ νὰ ἀμύνεται ἐκεῖνος ποῦ ἀδικεῖται. Ἄν καὶ βέβαια ὁ νόμος τοῦ παρεῖχεν αὐτὸ τὸ δικαίωμα, ἀφοῦ διέτασσε νὰ βγάζῃ κανεὶς ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὄφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος²³, καὶ δὲν ἦτο τὸ γεγονὸς αὐτὸ παράβασις νόμου, ἀλλ' αὐτὸς ἦτο τόσον εὐσεβής, ὥστε ὄχι μόνον νὰ μὴ παραβαίνῃ τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπερβαίνῃ κατὰ πολὺ τὸν ὑπάρχοντα νόμον, καὶ νὰ πηδᾷ πρὸ ἐπά-

περιόντιος ὑπερβαίνειν, καὶ ὑπὲρ τὰ σκάμματα πηδᾶν. Οὐ γὰρ ἐνόμιζεν ἀρκεῖν εἰς ἀρετήν, εἰ μὴ καὶ ὑπερακομιόσειε τὰ προσιάγματα.

Ὡσπερ οὖν καὶ Παῦλος ἐποίει, κελευόμενος ἐκ
5 τοῦ εὐαγγελίου ζῆν, καὶ μὴ ζῶν, ἀλλ' ἀδάπανον τιθεὶς
 τὸ εὐαγγέλιον· οὕτω τοίνυν καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ, τοῦ νό-
 μου διδόντιος ἀμύνησθαι πὸν ἀδικοῦντα, οὐκ ἔμεινεν ἐν τῷ
 μέτρῳ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ὑπερηκόνησεν. Ἡμεῖς δὲ οὐ τοῦτο
 ἀπαιτούμεθα μέτρον τὸ μὴ ἀνταποδιδόναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐε-
10 ρεγεῖν. «Ἐύχεσθε» γάρ, φησὶν, «ὑπὲρ τῶν ἐπηρσαζόντων ὑ-
 μᾶς, κυλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς». Ἐπὶ δὲ τοῦ Δαβὶδ
 οὐ μικρὸν τὸ μὴ ἀμύνησθαι, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μείζον τοῦ νο-
 μικοῦ παραγγέλματος. Διό φησιν, Εἰ ἐποίησα τοῦτο, εἰ ἔ-
 σιν ἀδικία ἐν χερσὶ μου· εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδού-
15 οί μοι κακά. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ παιδὸς καὶ ἡ φύσις ἐκόλυεν
 ἀλλ' εἰ ἑτέροους, φησὶν, ἠδίκησα, ἢ καὶ ἠμυνάμην.

Ποίαν οὖν σχεῖνμεν συγγνώμην ἡμεῖς, ποίαν δὲ ἀπολο-
 γίαν, μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν μὴ φθάνοντες εἰς τὰ
 μέτρα τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ πολιτευομένων, καὶ ταῦτα πολλὴν
20 περισοείαν ἀπαιτούμενοι; Ἐὰν γὰρ μὴ περισσεύσῃ, φησὶν,
 ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε
 εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἔσιν ἴσος
 ὁ ἐν τῷ νόμῳ τὰ αὐτὰ κατορθῶν τῷ πρὸ τοῦ νόμου, οὕτως
 οὔτε ὁ ἐν τῇ χάριτι τῷ ἐν τῷ νόμῳ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ
25 πολλὴ γίνεται ἡ διαφορά. Τοῦτο δεικνὺς ὁ Παῦλος καὶ ἐπὶ

26. Α' Κορ. 9, 14 καὶ 18.

27. Ματθ. 5, 44.

28. Ματθ. 5, 20.

νω ἀπὸ τὰ σκάμματα. Διότι δὲν ἐθεωροῦσεν ἀρκετὴν τὴν ἀρετὴν ἐὰν δὲν ὑπερέβαινε τὰ προστάγματα.

“Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐνεργοῦσεν ὁ Παῦλος, ἐνῶ ἐλάμβανεν ἐντολὴν νὰ ζηῆ ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιον, αὐτὸς δὲν ἐζοῦσεν, ἀλλ’ ἔκαμε τὸ εὐαγγέλιον ἀδάπανον²⁶, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ, ἐνῶ ὁ νόμος ἔδιδε τὸ δικαίωμα εἰς τὸν ἀδικούμενον νὰ ἀμύνεται, δὲν ἔμεινεν εἰς αὐτὸ τὸ μέτρον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξεπέρασεν. Ἀπὸ ἡμᾶς ὅμως δὲν ζητεῖται μόνον αὐτό, τὸ νὰ μὴ ἀνταποδίδωμεν δηλαδὴ τὰ ἴδια, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐεργετοῦμεν. Διότι λέγει «Προσεύχεσθε δι’ ἐκείνους πού σᾶς βλάπτουν, καὶ εὐεργετεῖτε ἐκείνους πού σᾶς μισοῦν»²⁷. Διὰ τὸν Δαυὶδ ὅμως δὲν ἦτο μικρὸν πράγμα τὸ νὰ μὴ ἀμύνεται, ἀλλὰ καὶ πολὺ πῶς μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ νομικὸν παράγγελμα. Διὰ τοῦτο λέγει «Ἐὰν ἔκαμα αὐτό, ἐὰν διέπραξα μὲ τὰ χέρια μου ἀδικίαν ἐὰν ἀνταπέδωσα κακὸν εἰς ἐκείνους πού μου ἀνταποδίδουν κακά». Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ παιδιοῦ του ἠμπόδιζε καὶ ἡ φυσικὴ συγγένεια, δι’ αὐτὸ λέγει, ἐὰν ἠδίκησα ἄλλους καὶ ἐὰν ἐπρόβαλλα ἄμυναν εἰς ἐκείνους πού μὲ ἠδίκησαν.

Ποίαν λοιπὸν συγγνώμην καὶ ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς, πού μετὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ δὲν φθάνομεν εἰς τὰ μέτρα ἐκείνους πού ἔζησαν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Π. Διαθήκης, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν πού μᾶς ζητοῦνται πολὺ περισσότερα; Διότι λέγει «Ἐὰν δὲν ξεπεράση ἡ ἀρετὴ σας τὴν ἀρετὴν τῶν Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»²⁸. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἴσος ἐκεῖνος πού, ἐνῶ ἔζησε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, κατορθώνει τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον πού ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον, ἔτσι δὲν εἶναι ἴσος οὔτε ἐκεῖνος πού ζηῆ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς χάριτος μὲ ἐκεῖνον πού ἔζησε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, ἀλλ’ ἡ διαφορὰ γίνεται μεγάλη καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποίαν πραγματοποιεῖται. Διὰ νὰ δείξῃ αὐτό ὁ Παῦλος καὶ εἰς τὴν

τῆς κακίας καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς, ὅρα κἀκείνους πῶς μείζονως θαυμάζει, καὶ τούτους μείζονος τιμωρίας ἀξιούς ἀποφαίνει εἶναι, οὕτω λέγων· «Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἐαυτοῖς εἶσι νόμος».

5. Εἶδες πῶς τοὺς χωρὶς νόμου κατορθοῦντας ἐπαινεῖ καὶ ἀνακηρύττει; Ὅρα πάλιν καὶ τοὺς ἐν τῇ χάριτι ἀμαρτάνοντας πῶς μείζονος κολάσεως ἀξιούς εἶναι δείκνυσι τῶν ἐν τῷ νόμῳ διαμαρτόντων, οὕτω λέγων· «Ἀθειήσας τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οὐκαιομῶν ἐπὶ δυοῖν ἢ τρισὶ μάστισιν ἀποθνήσκει· πόσῳ, δοκεῖτε, χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπαιήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγγησάμενος;». Καὶ πάλιν τοὺς πρὸ τοῦ νόμου ἐλάττωτος δεικνύς τιμωρίας ἀξιούς ὄντας τῶν ἐν τῷ νόμῳ παραβάτων, «Ὅσοι», φησί, «ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται», τουτέστιν, ἡμερώτερον, οὐκ ἔχοντες τὸν νόμον κατηγοροῦν, ἀλλὰ τὴν φύσιν μόνον, «Ὅσοι δὲ ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται»· τουτέστι, βαρύτερον, ἔχοντες μετὰ τῆς φύσεως καὶ τὸν νόμον κατηγοροῦν.

20 «Ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, καὶ καταλάβοι, καὶ καταπαιήσαι εἰς γῆν τὴν ζωὴν μου, καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσαι». Εἶδες παρορησίαν δικαίου καὶ ἄριστον συνειδός; Εἴ γὰρ μὴ σφόδρα ἐαυτῷ ἐθάροει, οὐκ ἂν τοιαῦτα ἐπη-

29. Ρωμ. 2, 14.

30. Ἐβρ. 10, 28 - 29.

31. Ρωμ. 2, 12.

περίπτωσιν τῆς κακίας καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀρετῆς, πρόσεχε πῶς καὶ ἐκείνους θαυμάζει περισσότερο καὶ παρουσιάζει αὐτοὺς ἀξίους μεγαλυτέρας τιμωρίας, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ὅταν λοιπὸν οἱ ἐθνικοί, ποὺ δὲν ἔχουν νόμον, ἐφαρμόζουν ἐκ φύσεως τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, τότε, ἂν καὶ δὲν ἔχουν νόμον, ἔχουν ὡς νόμον τὸν ἑαυτὸν των»²⁹.

5. Εἶδες πῶς ἐπαινεῖ καὶ ἀναγνωρίζει ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴν χωρὶς τὸν νόμον; Πρόσεχε πάλιν καὶ πῶς δείχνει ὅτι εἶναι ἄξιοι μεγαλυτέρας τιμωρίας ἐκεῖνοι ποὺ ἀμαρτάνουν ζῶντες εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς χάριτος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἠμάρτησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἄν παραβῆ κανεὶς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως θανατώνεται χωρὶς εὐπλαγχνίαν μέ τὴν κατάθεσιν δύο ἢ τριῶν μαρτύρων, πόσον χειροτέρας, νομίζετε, τιμωρίας θὰ εἶναι ἄξιος ἐκεῖνος ποὺ περιεφρόνησε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐθεώρησεν ὡς κοινὸν τὸ αἷμα τῆς διαθήκης;»³⁰. Καὶ πάλιν διὰ νὰ δείξη, ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ ἠμάρτησαν πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον εἶναι ἄξιοι μικροτέρας τιμωρίας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἠμάρτησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, λέγει· «Ὅσοι ἠμάρτησαν χωρὶς τὸν νόμον, χωρὶς τὸν νόμον καὶ θὰ τιμωρηθοῦν», δηλαδὴ ἐλαφρότερα, χωρὶς νὰ ἔχουν κατήγορον τὸν νόμον, ἀλλὰ μόνον τὸν φυσικὸν νόμον, «Ὅσοι ὅμως ἠμάρτησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ποὺ ἴσχυεν ὁ νόμος, θὰ κριθοῦν μέ τὸν νόμον»³¹, δηλαδὴ βαρύτερον, ἔχοντες κατήγορον μαζί μέ τὸν φυσικὸν νόμον καὶ τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως.

«Μακάρι νὰ πέσω ἔξω καὶ νὰ νικηθῶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου χωρὶς καμμίαν ἐλπίδα πρὸς κανένα. Ἄς μέ καταδιώξη τότε ὁ ἐχθρὸς μου καὶ ἄς μέ συλλάβῃ καὶ ἄς μέ ποδοπατήσῃ εἰς τὴν γῆν καὶ ἄς θάψῃ μέσα εἰς τὸ χῶμα τὴν δόξαν μου». Εἶδες παρρησίαν δικαίου καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν; Διότι ἐὰν δὲν εἶχε τόσῃν αὐτοπεποίθησιν, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κάμῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του τέτοιου εἴδους

ρᾶτο. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· εἰ ἠδίκησα, εἰ ἠμυνάμη, τὰ καὶ τὰ πάθοιμι καὶ καθ' ἑαυτοῦ τὴν γῆφρον ἐκφέρει, καὶ οὐκ ἀξιοῖ κατὰ τὸ μέτρον κριθῆναι, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ τὴν ἀξίαν διδόναι τὴν δίκην· καὶ ὑπεύθυνον ἑαυτὸν ποιεῖ

 5 κολάσει, ἧς ὁ νόμος αὐτὸν εἴργει. Καὶ ὄρα ποία αὐτῆ· «Ἀποπέσοιμι», φησὶν, «ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, καὶ καταλάβοι, καὶ καταπαιήσαι εἰς γῆν τὴν ζωὴν μου, καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσαι». Τουτέστιν, ἄτιμον, ἀνόνημον ἀπολέσειε, μετὰ τῆς

 10 ζωῆς μου καὶ τὴν δόξαν μου διαφθείρει. Τί ἐστι, «Καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσαι»; Ταπεινώσαι, παιήσαι· γενοίμην ἔτοιμος τοῖς ἐχθροῖς, φησὶ. Τί γένοιτ' ἂν μιαιώτερον τοῦ Ἀβεσσαλώμ, ὅστις πατέρα, καὶ πατέρα τοιοῦτον, οὕτως ἡμερον καὶ ἐπεικῆ, ἐδίωκεν, ἀσελγῆς ὢν καὶ ἀκόλα-

 15 στος καὶ ὑβριστής;

Τί οὖν; οὐκ ἀπέδωκε τοῖς ἀνταποδιδούσιν αὐτῷ κακὰ, οὐδὲ ἐμνησικάκησεν; Οὐδαμῶς. Κἂν ἐξειτάσης τοῦ Σαούλ τὴν ἱστορίαν, τότε μάλιστα ὄφει ταύτην τὴν φωνὴν διαλάμπουσαν. Τὸν γὰρ μετὰ μωρίας εὐεργεσίας, καὶ πᾶ τροπαια, καὶ

 20 τὰς νίκας ἀδικοῦντα, καὶ ἐπιβουλεύοντα, καὶ ἀνελεῖν καθ' ἑκάστην ἐπιθυμοῦντα τὴν ἡμέραν, λαβῶν εἰς χεῖρας καὶ ἄπαξ, καὶ δῖς, καὶ πολλάκις καθεύδοντα, καὶ καθάπερ ἐν δεσμοτηρίῳ συγκεκλεισμένον, καὶ δορυφόρων ἔρημον, πολλῶν ἐγκελευομένων σφάξαι καὶ ἀνελεῖν, ἐφείσατο, καὶ πῆς ὁ-

 25 γῆς ἐκράτησε, καὶ ταῦτα εἰδώς, ὅτι ἀφείς αὐτὸν διαφυγεῖν, πολέμιον ἀφήσει ἑαυτῷ καὶ ἐχθρὸν ἀκαιάλλακτον. Ἄλλ' ὅμως

βαρείας εὐχάς. Ἐκεῖνο δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐὰν ἠδίκησα, ἐὰν ἐπρόβαλα ἄμυναν, τότε ἄς πάθω αὐτὰ καὶ αὐτὰ βγάζει δὲ ἀπόφασιν κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ δὲν ζητεῖ νὰ κριθῆ κατ' ἀναλογίαν, ἀλλὰ νὰ τιμωρηθῆ πολὺ περισσότερον ἀπὸ αὐτὸ ποῦ πρέπει· καὶ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν του ὑπεύθυνον διὰ τιμωρίαν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὁ νόμος τὸν ἀπήλλασσεν. Καὶ πρόσεχε ποία εἶναι αὐτή· «Εἴθε νὰ πέσω ἔξω καὶ νὰ νικηθῶ», λέγει, «ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου χωρὶς καμμίαν ἐλπίδα πρὸς κανένα. Ἄς μὲ καταδιώξη τότε ὁ ἐχθρὸς μου καὶ ἄς μὲ συλλάβῃ καὶ ἄς μὲ ποδοπατήσῃ εἰς τὴν γῆν καὶ ἄς θάψῃ μέσα εἰς τὸ χῶμα τὴν δόξαν μου». Δηλαδή ἄς μὲ ἐξαφανίσῃ ὡς ἄτιμον καὶ ἄσημον καὶ ἄς καταστρέψῃ μαζί μὲ τὴν ζωὴν μου καὶ τὴν δόξαν μου. Τί σημαίνει, «Καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσαι»³²; Ἄς μὲ ταπεινώσῃ, ἄς μὲ ποδοπατήσῃ εἶμαι, λέγει, ἔτοιμος νὰ παραδωθῶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς μου. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ μιαιώτερον ἀπὸ τὸν Ἀβεσσαλώμ, ποῦ, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦτο ἀσελγής, ἀκόλαστος καὶ ὑβριστής, κατεδίωκε τὸν πατέρα του, καὶ μάλιστα ἓνα πατέρα τὸσον ἥπιον καὶ ἐπιεικῆ;

Τί λοιπόν; δὲν ἀνταπέδωσε κακὰ εἰς ἐκείνους ποῦ τὸν ἀνταπέδωσαν οὔτε ἐκράτησε κακίαν ἐναντίον των; Καθόλου. Καὶ ἐὰν ἐξετάσῃς τὴν ἱστορίαν τοῦ Σαούλ, τότε πρὸ πάντων θὰ ἰδῆς νὰ διαλάμπῃ αὐτῆ ἡ φωνή. Διότι ἐκεῖνον ποῦ, μετὰ ἀπὸ ἀμετρήτους εὐεργεσίας καὶ τρόπαια καὶ νίκας, τὸν ἀδικουῦσε καὶ τὸν ἐπεβουλεύετο καὶ ἐπιθυμοῦσε καθημερινὰ νὰ τὸν φονεύσῃ, ἀφοῦ τὸν συνέλαβε μίαν καὶ δύο καὶ πολλές φορές ἐνῶ ἐκοιμᾶτο καὶ ἦτο ὡσάν νὰ ἦτο φυλακισμένος καὶ χωρὶς συντρόφους, καὶ ἐνῶ πολλοὶ τὸν προέτρεπαν νὰ τὸν σφάξῃ καὶ νὰ τὸν ἐξαφανίσῃ, τὸν ἐλυπήθῃ καὶ ἐσυγκράτησε τὴν ὀργὴν του, καὶ ὅλα αὐτὰ ἄν καὶ ἐγνώριζεν, ὅτι ἄν τὸν ἀφήσῃ νὰ φύγῃ, θ' ἀφήσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του πολέμιον καὶ ἐχθρὸν ἄσπονδον καὶ ἀσυμφιλίωτον. Ὅμως οὔτε ἡ ἀνάμνησις τῶν γεγο-

οὔτε ἢ μνήμη τῶν παρελθόντων, οὔτε ὁ φόβος τῶν μελλόντων, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν εἰς τὴν σφαγὴν αὐτὸν ἐξήγαγεν ἐκεινην, ἀλλ' ἐφιλοσόφει, καὶ τῆς χειρὸς ἐκράτει, καὶ τὸν θυμὸν ἐχαλίνου, καὶ ἠρεῖτο κινδυνεύειν καὶ ἐπιβουλεύεσθαι
 § μᾶλλον, καὶ τῆς παιρίδος αὐτῆς ἐκπεσεῖν καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἢ τὸν ἐχθρὸν τὸν εἰκῆ καὶ μάτην αὐτῷ ἐπιβουλεύοντα, τὸν μετὰ μυσίας εὐεργεσίας φονῶντα, σφάζαι καὶ ἀνελεῖν.

Καὶ ἐξ ἐτέρων δὲ πλειόνων ἐστὶν ἰδεῖν τὴν φιλόσοφον αὐτοῦ διάνοιαν· διὸ καὶ ἐπαρᾶται αὐτῷ πολλὰ καὶ χαλεπά,
 10 οἷον τὸ ἄπρακτον ἐπανελθεῖν, τὸ τοὺς ἐχθροὺς κραιῆσαι μετὰ πολλῆς τῆς παρουσίας αὐτοῦ, τὸ ἀνώνυμον ἀποθανεῖν, τὸ παρὰ πολεμίων τοῦτο παθεῖν, ὃ πολὺ τοῦ θανεῖν χαλεπώτερον εἶναι δοκεῖ· διὸ καὶ μυσία μηχανήματα ποιεῖ, πρὸς τὸ μετὰ τὴν τελευτὴν μνημονεύεσθαι. Ὅρα τοίνυν ὅσα ἐαυτῷ ἐπαρᾶται
 15 τὸ ἀνήνυτα ποιεῖν, τὸ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἠττηθῆναι, τὸ ἀποθανεῖν, τὸ μηδὲ κοιτῆ τῇ τελευτῇ, τὸ καὶ τὴν μνήμην αὐτοῦ ἐξαλειφθῆναι, τὸ μετὰ ἀτιμίας οὐκ ἂν ἰσοσᾶντα ἐαυτῷ ἐπαρσάμενος, εἰ μὴ σφόδρα ἐθάρσσει τῷ συνειδῶτι. Εἰ δὲ ἐχθρὸν εἶχεν, οὐδὲν τοῦτο ἐκείνῳ ἔγκλημα· οὐ γὰρ αὐτὸς παρεῖχε
 20 λαβάς. Ποίαν γὰρ λαβὴν ἔδωκε τῷ παιδί; ποίαν τῷ Σαούλ; Οὐχὶ τὸν μὲν ἄξια τιμωρίας πράξαντα, πρὸς καιρὸν σωφρονίσας, ἐπανήγαγε καὶ ἀνεκλήσαιο, τὸν δὲ φονῶντα κατ' αὐτοῦ, πολλάκις εἰς χειρὸς λαβῶν διέσωσε;

Μὴ τοίνυν τοῦτο σκόπει, εἰ ἐχθροὺς εἶχεν, ἀλλ' εἰ αὐτὸς
 25 αὐτοὺς κατεσκεύασεν. Οὔτε γὰρ ὁ Χριστὸς τοῦτο ἐκέλευσε.

33. B' Βασ. 14, 21 ε.

34. A' Βασ. κεφ. 24.

νότων τοῦ παρελθόντος οὔτε ὁ φόβος τῶν μελλοντικῶν οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν σφαγὴν ἐκείνην, ἀλλ' ἔδειχνεν εὐσέβειαν καὶ ἐσυγκρατοῦσε τὰ χέρια του καὶ ἐχαλιναγωγοῦσε τὸν θυμὸν του καὶ ἐπροτιμοῦσε μᾶλλον νὰ κινδυνεύῃ καὶ νὰ ἐπιβουλεύεται καὶ νὰ χάσῃ τὴν πατρίδα του καὶ τὴν ἐλευθερίαν του, παρά νὰ σφάξῃ καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὸν ἐχθρὸν του ποῦ τὸν ἐπεβουλεύθη ἄδικα καὶ ἄσκοπα καὶ ἤθελε νὰ τὸν φονεύσῃ μετὰ ἀπὸ ἀμετρήτους εὐεργεσίας.

Καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδοῦμεν τὴν εὐσεβῆ σκέψιν του· διὰ τοῦτο καὶ καταρᾶται διὰ τὸν ἑαυτὸν του πολλὰς καὶ βαρείας κατάρας, ἐπὶ παραδείγματι τὸ νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος, τὸ νὰ τὸν νικήσουν οἱ ἐχθροὶ του κατὰ τρόπον συντριπτικόν, τὸ νὰ ἀποθάνῃ ὡς ἄσημος, τὸ νὰ τὸ πάθῃ αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του, πρᾶγμα που θεωρεῖται πολὺ πῖο χειρότερον ἀπὸ τὸν φυσικὸν θάνατον· διὰ τοῦτο καὶ κάμνει ἀμετρήτους σκέψεις, ὥστε νὰ μὴ μνημονεύεται μετὰ τὸν θάνατόν του. Πρόσεχε λοιπὸν πόσας κατάρας κάμνει διὰ τὸν ἑαυτὸν του· τὸ νὰ ὑποφέρῃ ἀσταμάτητα, τὸ νὰ νικηθῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του, τὸ ν' ἀποθάνῃ, καὶ μάλιστα ὄχι μὲ κοινὸν θάνατον, τὸ νὰ ἐξαλειφθῇ καὶ ἡ ἀνάμνησις αὐτοῦ, τὸ ν' ἀποθάνῃ ἀτιμασμένος· δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καταρασθῇ τόσα πολλὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἐὰν δὲν εἶχε μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἐὰν δὲ εἶχεν ἐχθρὸν, αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ κατηγορίαν δι' ἐκείνον· καθ' ὅσον δὲν τοῦ ἔδιδεν ἀφορμὰς αὐτός. Διότι ποίαν ἀφορμὴν ἔδωσεν εἰς τὸ παιδί του; ποίαν εἰς τὸν Σαούλ; Δὲν ἐσωφρόνισε πρὸς στιγμὴν καὶ δὲν ἐπανέφερε καὶ ἀπεκατέστησε τὸν υἱὸν του ἃν καὶ εἶχε κάμει πράξεις ἀξίας τιμωρίας³³, ἐνῶ ἐκείνον ποῦ ἤθελε νὰ τὸν φονεύσῃ δὲν τοῦ ἔσωσε τὴν ζωὴν ἃν καὶ πολλές φορὲς τὸν συνέλαβεν;³⁴.

Μὴ σκέπτεσαι λοιπὸν αὐτό, ἐὰν εἶχεν ἐχθρούς, ἀλλ' ἐὰν αὐτός ἔγινεν αἰτία νὰ γίνουν ἐχθροὶ του. Καθ' ὅσον

τὸ μὴ ἐχθρούς ἔχειν, τούτου γὰρ οὐκ ἐσμὲν κύριοι, ἀλλὰ τὸ
 μὴ μισεῖν· τούτου γὰρ ἡμεῖς κύριοι, ἐκείνου δὲ οὐ πάντως.
 Τοῦ δὲ μισεῖσθαι εἰκῆ, οὐκ ἐν ἡμῖν ἡ ἐξουσία κεῖται, ἀλλ'
 ἐν τοῖς μισοῦσι. Καὶ γὰρ οἱ πονηροὶ τοὺς ἀγαθοὺς μισεῖν
 5 εἰώθασιν εἰκῆ καὶ μάτην. Καὶ γὰρ καὶ τὸν Χριστὸν ἐμίσησαν
 εἰκῆ, καθὼς λέγει· «Ἐμίσησάν με δωρεάν». Καὶ οἱ ἀπόστο-
 λοὶ τοὺς ψευδαποστολόλους εἶχον ἐχθρούς, καὶ οἱ προφηταὶ τοὺς
 ψευδοπροφήτας. Οὐ γὰρ τοῦτο δεῖ σκοπεῖν, ὅπως μὴ σχοίη-
 μεν ἐχθρούς, ἀλλ' ὅπως μὴ δικαίως, μηδὲ εὐλόγως· καὶ ὅ-
 10 πως, κἂν μοιράκις μισώμεθα, μὴ μισῶμεν, μηδὲ ἀποστρεφώ-
 μεθα· ἔχθρα γὰρ τοῦτό ἐστι, τὸ μισεῖν καὶ ἀποστρέφασθαι.
 Ὅταν οὖν μισῶμαι καὶ μὴ μισῶ, ἐκεῖνός με ἐχθρόν, οὐκ ἐγὼ
 τοῦτον ἔχω. Ὅταν εὐχῶμαι, ὅταν εὐεργετεῖν θούλωμαι, πῶς
 τὸν τοιοῦτον ἐχθρόν ἔχω; Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Εἰ
 15 δυνατὸν τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες».

6. Τὰ ἡμέτερα τοίνυν εἰσφέρωμεν, καὶ αὐτῷ τούτῳ ἀρ-
 κοῦντα τὸν ἔπαινον ἔξομεν. Τίνα δέ ἐστι τὰ ἡμέτερα; Οἷόν
 τι λέγω· μισεῖ ὁ δεῖνα καὶ ἐκπολεμεῖ; Σὺ φίλει καὶ εὐεργέ-
 τει. Ὑβρίζει καὶ λοιδορεῖται; Σὺ εὐλόγει καὶ ἐπαίνει. Ἀλλ'
 20 οὐ λύει τὴν ἔχθραν οὐδὲ οὕτως; Οὐκοῦν πλείονά σοι δίδωσι
 τὸν μισθόν. Οἱ γὰρ κακοί, ὅσοι ἂν θεραπευόμενοι μὴ κατα-
 λύωσι τὸν πόλεμον, λαμπροτέρας ἡμῖν προξενούσι τὰς ἀμοι-
 βάς, καὶ ἐναντὸς ἀσθενεσιτέρους ποιοῦσιν. Ὁ μὲν γὰρ μι-
 σῶν, καὶ μὴ διαλύων τὴν ἔχθραν, τήκεται, διαφθείρεται, διη-
 25 νεκεῖ σιζῆ πολέμῳ, ὁ δὲ τούτων ἀνώτερος τῶν θελῶν, ἔξω
 τῶν τρικυμιῶν ἔστηκε, καὶ ἐναντὸν πρὸ ἐκείνου τὰ γέμισια

35. Ἰω. 15, 25.

36. Ρωμ. 12, 18.

οὔτε ὁ Χριστὸς ἔδωσε τέτοιαν ἐντολήν, τὸ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐχθρούς, διότι δὲν εἶμεθα κύριοι αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ μισοῦμεν διότι αὐτοῦ εἶμεθα ἡμεῖς κύριοι, ἐνῶ ἐκείνου ὅπωςδήποτε ὄχι. Τὸ νὰ μισοῦμεθα ὁμως ἄδικα δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλ' ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μᾶς μισοῦν. Καθ' ὅσον οἱ κακοὶ συνηθίζουν νὰ μισοῦν τοὺς καλοὺς ἄδικα καὶ χωρὶς λόγον. Πράγματι καὶ τὸν Χριστὸν τὸν ἐμισοῦσαν ἄδικα, καθὼς λέγει «Μὲ ἐμίσησαν χωρὶς λόγον»³⁵. Καὶ οἱ ἀπόστολοι εἶχον ἐχθρούς τοὺς ψευδαποστόλους καὶ οἱ προφῆται τοὺς ψευδοπροφήτας. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ σκεπτόμεθα αὐτὸ, διὰ νὰ μὴ ἔχωμεν δηλαδὴ ἐχθρούς, ἀλλὰ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐχθρούς δίκαια καὶ εὐλόγα· καὶ ἀκόμη, καὶ ἂν ἀκόμη μισοῦμεθα ἀμέτρητα, νὰ μὴ μισοῦμεν, οὔτε ν' ἀποστρεφώμεθα αὐτούς· διότι καὶ αὐτὸ εἶναι ἔχθρα, τὸ νὰ μισῇ κανεὶς καὶ ν' ἀποστρέφεται. Ὅταν λοιπὸν μισῶμαι καὶ δὲν μισῶ, ἐκεῖνος μὲ ἔχει ἐχθρὸν καὶ ὄχι ἐγὼ ἐκεῖνον. Ὅταν προσεύχωμαι διὰ κάποιον, ὅταν θέλω νὰ τὸν εὐεργετῶ, πῶς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον τὸν ἔχω ἐχθρὸν; Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Παῦλος· «Ἐὰν εἶναι δυνατὸν, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐσᾶς, νὰ ἔχετε εἰρήνην μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»³⁶.

6. Ἄς προσφέρωμεν λοιπὸν αὐτὰ ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀκριβῶς μὲ αὐτὸ θὰ ἔχωμεν ἐπαρκῆ τὸν ἔπαινον. Ποῖα δὲ εἶναι αὐτὰ ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς; Ἐπὶ παραδείγματι κάτι ὡσάν αὐτὸ ποὺ λέγω. Σὲ μισεῖ ὁ τάδε καὶ σὲ πολεμεῖ; Σὺ νὰ τὸν ἀγαπᾶς καὶ νὰ τὸν εὐεργετῆς. Σὲ ὑβρίζει καὶ σὲ κακολογεῖ; Σὺ νὰ τὸν εὐλογῆς καὶ νὰ τὸν ἐπαινῆς. Ἀλλὰ δὲν σταματᾶ τὴν ἔχθραν οὔτε καὶ ἔτσι; Λοιπὸν σοῦ δίδει περισσότερον μισθὸν. Διότι οἱ κακοί, ὅσον δὲν σταματοῦν τὸν πόλεμον ἐνῶ εὐεργετοῦνται ἀπὸ ἡμᾶς, κάμνουν τὰς ἀμοιβὰς μας λαμπροτέρας καὶ τοὺς ἑαυτοὺς των ἀσθενεστέρους. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος μὲν ποὺ μισεῖ καὶ δὲν σταματᾶ τὴν ἔχθραν, λειώνει, φθείρεται, ζῆ μὲ διαρκῆ πόλεμον, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ εὐρίσκεται πιὸ ἐπάγῳ ἀπὸ τὰ βέλη αὐτά, στέκεται ἔξω ἀπὸ τὰς τρικυμίας καὶ

ὠφελει, ἐν τῷ σπουδάσειν ἐκείνω καιαλλάτεσθαι, καὶ μὴ πο-
 λεμεῖν, ἐαντὸν ἀπαλλάτων πολέμου καὶ μάχης.

Φεύγωμεν τοίνυν πολεμεῖν ἐτέροις, καὶ τὴν ρίζαν τούτων
 ἀνέλωμεν, κενοδοξίαν, φιλαργυρίαν. Ἡ γὰρ διὰ χρήματά
 5 τις ἐχθρός ἐστιν, ἢ διὰ δόξαν κενήν. Ἐὰν δὲ τούτων ὦμεν
 ἀνώτεροι, καὶ τοῦ ἀλίσκεσθαι ἔχθρα ἐσόμεθα ἀνώτεροι. Κἂν
 ὕβριση τοίνυν, φέρε γενναίως· ἐαντὸν γὰρ, οὐ σὲ ὕβρισε. Κἂν
 πλήξη, μὴ ἀπιτείης τὴν δεξιάν· αὐτὸς γὰρ ἐστιν ὁ πλητιό-
 10 μενος, σὲ μὲν τῇ χειρὶ, ἐαντὸν δὲ τῷ θυμῷ παίων, καὶ πονη-
 ρίαν παρὰ πάντων λαμβάνων δόξαν. Εἰ δὲ δοκεῖ σοι ταῦτα
 δύσκολα εἶναι, ἐπιόησον, ὅτι εἰ μαινόμενός σου τις τὸ ἱμάτιον
 περιέροηξε, τίνα ἂν ἔφης πάσχειν κακῶς, σὲ τὸν παθόντα,
 ἢ ἐκεῖνον τὸν ποιήσαντα; Εὐδὴλον ὅτι ἐκεῖνον. Εἶτα, ἐνθα
 μὲν τὸ ἱμάτιον διαρρήγνυται, ὁ ποιήσας τοῦ παθόντος χαλε-
 15 πώτερα πέπονθεν, ἐνθα δὲ ἡ καρδία διαρρήγνυται, ὁ γὰρ θυ-
 μὸς τοῦτο ποιεῖ, οὐκ ἐκεῖνον ἠγήσῃ μείζονα πεπονθέναι δεινὰ
 σοῦ, τοῦ μηδ' ὀτιοῦν ὑπομείναντος; Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο εἶπης,
 ὅτι τὸ ἱμάτιον τὸ σόν, ἀλλ' ὅτι πρότερον τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν
 διέροηξεν. Ὡσπερ γὰρ ἴκτερος οὐκ ἂν γένοιτο, μὴ τῆς χο-
 20 λῆς διαρραγείσης, καὶ τοὺς οἰκείους ὄρους ὑπερβάσης, οὕτως
 οὐκ ἂν θυμὸς ἄμειρος γένοιτο, μὴ τῆς καρδίας διαρραγείσης.
 Ὡσπερ οὖν, ἂν ἴδῃς πινὰ ἰκτιέρω κατεχόμενον, κἂν μυρία
 ἐργάσῃται δεινά, οὐκ ἂν ἔλοιω πρὸς σεαυτὸν ἐπισπάσασθαι
 τὸ νόσημα, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θυμοῦ.

25 Μὴ ζηλοῦ, μηδὲ μιμοῦ τὴν κακίαν, ἀλλ' ἐλέει κακεῖνον
 τὸν οὐ χαλινοῦντα τὸ ἐν αὐτῷ θηρίον, ἀλλὰ πρότερον ἑαυτὸν

ὠφελεῖ τὸν ἑαυτὸν πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον τὰ μέγιστα, μὲ τὸ νὰ φροντίζῃ νὰ συμφιλιωθῇ μὲ ἐκεῖνον, καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ τὸν πολεμῇ ἀπαλλάσσει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ τὴν μάχην.

Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν νὰ πολεμοῦμεν ἄλλους καὶ ἄς καταστρέφωμεν τὴν ρίζαν αὐτῶν, τὴν κενοδοξίαν καὶ τὴν φιλοργυρίαν. Διότι ἢ διὰ χρήματα εἶναι κανεὶς ἐχθρὸς ἢ διὰ δόξαν ματαίαν. Ἐὰν ὅμως εἴμεθα ἀνώτεροι αὐτῶν, θὰ γίνωμεν ἀνώτεροι καὶ τοῦ νὰ κυριευώμεθα ἀπὸ τὴν ἔχθραν. Καὶ ἂν λοιπὸν ἀκόμη σὲ ὑβρίση, ὑπόφερε το γενναῖα· διότι τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὑβρῖσεν, ὄχι ἐσένα. Καὶ ἂν ἀκόμη σὲ κτυπήσῃ, μὴ ἀνταποδώσῃς τὸ κτύπημα, καθ' ὅσον αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ δέχεται τὸ κτύπημα, κτυπῶν ἐσένα μὲν μὲ τὸ χέρι, τὸν ἑαυτὸν τοῦ δὲ μὲ τὸν θυμόν, καὶ ἀποκτᾷ πάρα πολὺ κακὴν φήμην. Ἐὰν δὲ νομίζῃς ὅτι αὐτὰ εἶναι δύσκολα, σκέψου, ὅτι ἐὰν κάποιος μανιακὸς ἐξέσχίζε τὸ ἔνδυμά σου, ποῖος θὰ ἔλεγες ὅτι κακοπάσχει, σὺ ποῦ ἔπαθες αὐτό, ἢ ἐκεῖνος ποῦ ἔκσμεν αὐτό; Εἶναι ὀλοφάνερρον ὅτι ἐκεῖνος. Ἐπειτα, εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν ποῦ σχίζεται τὸ ἔνδυμα ὁ δράστης ἔπαθε χειρότερα ἀπὸ τὸν παθόντα, εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ ποῦ ξεσχίζεται ἡ καρδία, διότι ὁ θυμὸς αὐτὸ προξενεῖ, δὲν νομίζεις ὅτι ἐκεῖνος παθαίνει μεγαλύτερα κακὰ ἀπὸ σένα, ποῦ δὲν ἔπαθες τίποτε παρόμοιον; Μὴ, βέβαια, μοῦ εἶπῃς αὐτό, ὅτι ἐξέσχισε τὸ ἔνδυμά σου, ἀλλ' ὅτι πρῶτα ἐξέσχισε τὴν καρδίαν τοῦ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἴκτερος ἐὰν δὲν σπάσῃ ἡ χολή καὶ διαπεράσῃ τὰ ὅριά της, ἔτσι δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ θυμὸς ὑπερβολικὸς, ἐὰν δὲν σχισθῇ ἡ καρδία. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἂν ἰδῇς κάποιον νὰ πάσχη ἀπὸ ἴκτερον, καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ προξενήσῃ ἀμέτρητα κακὰ, δὲν θὰ ἐπιθυμοῦσες νὰ ἔλθῃ εἰς ἐσένα τὸ νόσημα, ἔτσι καὶ μὲ τὸν θυμόν.

Μὴ ζηλεύῃς, οὔτε νὰ μιμῆσαι τὴν κακίαν, ἀλλὰ νὰ λυπῆσαι ἐκεῖνον ποῦ δὲν χαλιναγωγεῖ τὸ θηρίον ποῦ ὑπάρχει

λυμαινόμενον καὶ διαφθείροντα. "Οὐ γὰρ ἐαντιὸς οἱ τοιοῦτοι
 λυμαίνονται, ἀκούειν ἐστὶ πολλῶν τῶν τὰς τοιαύτας διαλυόν-
 των μάχας, τοῦτο παραινούτων αὐτοῖς· σαντοῦ φεῖσαι· σαν-
 τὸν ἀδιζεῖς. Τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία· τὸν τίκτοια αὐτὴν λυ-
 5 μαίνεται μόνον, πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιοῦσα. Μὴ τοίνυν
 βουλόμενοι ἀμύνεσθαι ἐτέρους, αὐτοὶ τοῦ λιμένος ἐκπέσωμεν.
 Οὐδὲ γὰρ εἴ τις μέλλων ναυαγεῖν, καὶ ὑποβρούχιος γίνεσθαι,
 ὕβρισέ σε ἐπὶ τῆς γῆς καθήμενον, ἤλγησας ἄν, οὐδὲ ἐξελθὼν
 τῆς γῆς ἐκοινώρησας αὐτῷ τοῦ ναυαγίου. Τοῦτο τοίνυν ἀνα-
 10 λογίζου, ὅτι ὁ μὲν ὑβρίζων σε καὶ παροινῶν, ὥσπερ ἰλίγγω
 τινί, ἢ καταιγίδι καταπονηζόμενος, ὑποβρούχιος γίνεται, τῷ
 τοῦ θυμοῦ ναυαγίῳ περιπεσὼν· σὺ δὲ ὁ φέρων γενναίως, ἐν
 λιμένι καὶ παρ' αἰγιαλὸν τρυφᾶς. Ἐὰν δὲ πρὸς τὸν αὐτὸν
 ἐξενεχθῆς αὐτῷ ζῆλον οὐκ ἐκεῖνον, ἀλλὰ σαντὸν καιεπόν-
 15 τιας.

Ἀνάσιηθι, Κύριε, ἐν ὀργῇ σου, ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασ-
 σι τῶν ἐχθρῶν σου». Τοῦτο οὕτως εἶπε, δεικνύς ὅτι ἐστὶ καὶ
 οὐκ ἐν ὀργῇ ἀνασιῆραι ὡς ὅταν λέγῃ· «Ἀνάσια, Κύριε, σῶ-
 σόν με, ὁ Θεός μου». Ἀκούων δὲ τό, «Ἀνάσια», μηδὲν σω-
 20 ματικὸν ὑποπιεύσης. "Ὡσπερ γὰρ τὸ καθῆσθαι ἐπὶ Θεοῦ ἢ
 σωματικῶς εἴρηται, οὕτως οὐδὲ τοῦτο. «Σύ», γὰρ, φησί, «κα-
 θήμενος εἰς τὸν αἰῶνα». Τί οὖν ἐσιν, ὁ διὰ τῆς καθέδρας
 αἰνίττειται; Τὸ ἔδραϊον, τὸ πεπηγός, τὸ βέβαιον τῆς φύσεως,
 τὸ μόνιμον ὅπερ οὖν καὶ διὰ τῆς ἀντιδιαστολῆς ἐδήλωσεν.
 25 Εἰπὼν γὰρ, «Σὺ καθήμενος εἰς τὸν αἰῶνα», ἐπήγαγεν, «Υ-

μέσα του καὶ πρῶτα καταστρέφει καὶ φθείρει τὸν ἑαυτὸν του. Τὸ ὅτι βέβαια αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι καταστρέφουν τοὺς ἑαυτούς των, εἶναι δυνατόν ν' ἀκούσης πολλούς, ποὺ σταματοῦν τὰς παρομοίας μάχας, νὰ συμβουλεύουν εἰς αὐτούς αὐτό· Λυπήσου τὸν ἑαυτὸν σου· τὸν ἑαυτὸν σου βλάπτεις. Διότι τέτοια εἶναι ἡ κακία· καταστρέφει μόνον ἐκεῖνον ποὺ τὴν γεννᾷ, κάμνουσα τὰ πάντα ἄνω κάτω. Μὴ λοιπὸν, θέλοντες νὰ βοηθήσωμεν ἄλλους, εὐρεθῶμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι. Οὔτε βέβαια ἐὰν κάποιος, ποὺ πρόκειται νὰ ναυαγήσῃ καὶ νὰ καταποντισθῇ μέσα εἰς τὴν θάλασσαν, σὲ ἐκατηγοροῦσε ποὺ κάθесαι εἰς τὴν ξηρὰν θὰ ἐλυπόσοιν, καὶ οὔτε θ' ἄφηνες τὴν ξηρὰν διὰ νὰ λάθης μέρος μαζί μὲ αὐτὸν εἰς τὸ ναυάγιον. Αὐτὸ λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι, ὅτι ἐκεῖνος μὲν ποὺ σὲ ὑβρίζει καὶ δείχνει ἄσχημη συμπεριφορὰν ἀπέναντί σου, πνίγεται καὶ καταποντίζεται ὡσὰν ἀπὸ κάποιον ἰλιγγον ἢ καταιγίδα, ἀφοῦ περιέπεσεν εἰς τὸ ναυάγιον τοῦ θυμοῦ, σὺ ὅμως, ποὺ τὰ ὑποφέρεις ὅλα αὐτὰ γενναῖα, ἀπολαμβάνεις τὴν ζωὴν σου μέσα εἰς λιμένα καὶ δίπλα εἰς τὸν αἰγιαλόν. Ἐὰν κυριευθῆς ἀπὸ τὸν ἴδιον μὲ αὐτὸν ζῆλον, δὲν κατεπόντισες ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν σου.

«Σήκω, Κύριε, γεμᾶτος ὀργὴν ἐναντίον των καὶ δεῖξε τὴν δύναμίν σου ἀπ' ἄκρον εἰς ἄκρον τῶν ἐχθρῶν σου». Αὐτὸ τὸ εἶπεν ἔτσι διὰ νὰ δεῖξη ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ σηκωθῇ καὶ χωρὶς νὰ εἶναι ὠργισμένος, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Σήκω, Κύριε, σῶσε με, ὁ Θεός μου»³⁷. Ἀκούων δὲ τὸ «Σήκω», μὴ σκεφθῆς τίποτε τὸ σωματικόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγεται διὰ τὸν Θεὸν ὅτι κάθεται, δὲν λέγεται μὲ τὴν ἔννοιαν τὴν σωματικὴν, ἔτσι οὔτε αὐτό. Καθ' ὅσον λέγει· «Σὺ κάθесαι εἰς τὸν αἰῶνα». Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ὑπαινίσσεται διὰ τῆς καθιστικῆς στάσεως; Τὸ ἀπαρασάλευτον, τὸ σταθερόν, τὸ ἀμετάβλητον τῆς φύσεως, τὸ μόνιμον, πρᾶγμα βέβαια ποὺ ἐδήλωσε καὶ μὲ τὴν διάκρισιν ποὺ ἔκαμε. Διότι ἀφοῦ εἶπε, «Σὺ ποὺ μένεις ἀπαρασά-

μεῖς δὲ ἀπολλύμενοι εἰς τὸν αἰῶνα). "Ὡσπερ οὖν τὸ καθῆ-
 οῦθαι οὐ σωματικόν, οὕτως οὐδὲ τὸ ἀνασιῆναι ἀλλ' ἐκεῖ μὲν
 τὸ ἐδραῖον, ἐνταῦθα δὲ τὸ τιμωρητικόν, τὸ ἀναλωτικόν." Ε-
 σσι δὲ ὅπου δηλοῖ τὸ καθῆσθαι καὶ τὸ δικαστικόν, ὡς ὅταν
 5 λέγῃ· «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην»· καὶ
 ὁ Δαυιδῆ· «Θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ τὸ κροτήριον ἐκάθισεν». "Ε-
 σσι καὶ τὸ βασιλικόν· ὡς ὅταν λέγῃ· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός,
 εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ράβδος ἐνθύτητος ἢ ράβδος τῆς
 βασιλείας σου». "Ὅθεν καὶ τό, «Κάθον ἐκ δεξιῶν μου», τὸ
 10 ἰσότημον ἐνδείκνυται.

Τί δέ ἐστι τό, «Ἐν ὀργῇ σου»; Καὶ τοῦτο πάλιν θεολογε-
 πῶς ἐκκληπιέον. Ὁργὴ γὰρ τοῦ Θεοῦ οὐ πάθος, ἀλλὰ τιμω-
 ρία καὶ κόλασις. «Υψώθητι ἐν τοῖς πέρασιν τῶν ἐχθρῶν σου».
 Ἄλλος φησὶν, «Ἐν θυμῷ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου». "Ἐτερος,
 15 «Ἐν χόλῳ τῶν θλιβόντων με». "Ἐτερος, «Ἐν ἀνυπεροθεσίαις
 ἐνδεσμούντων». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, τὸ «Ἐν τοῖς πέρασιν», «Βε-
 βαρώθ» φησιν. "Ὅρα πάλιν πῶς ἐνταῦθα οὐχ ἑαυτῷ ἀμύνει,
 ἀλλ' ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ταῦτα λέγει. Οὐ γὰρ ἀπλῶς
 εἶπε, κόλασον τοὺς ἐχθρούς μου, ἢ τοὺς ἐχθρούς σου, ἀλλ'
 20 «Υψώθητι». Καὶ πῶς ὑψοῦται ὁ ὑψηλός, καὶ αἰεὶ ὢν ὑψι-
 στος; Τὸ γὰρ ὕψος αὐτοῦ τῆς φύσεως οὔτε ἐλαττοῦται, οὔτε
 προσλαμβάνει τι τέλειος γὰρ ἐστι καὶ ἀνενδεής, καὶ αἰεὶ
 ὁσαύτως ἔχων. Πῶς οὖν, καὶ τίνι τρόπῳ ὑψοῦται; Ὑψοῦ-
 ται ἐν ταῖς διανοίαις τῶν πολλῶν. Οἶον ἐμακροθύμησε πολ-
 25 λάκις, οἱ δὲ ἐχθροὶ οὐ μακροθυμίας ἐνόμισαν εἶναι, ἀλλὰ τα-

38. Ψαλ. 9, 5.

39. Πρβλ. Δαν. 7, 9.

40. Ψαλμ. 44, 7.

41. Ψαλμ. 109, 1

λευτος εἰς τὸν αἰῶνα», ἐπρόσθεσεν, «Σεῖς ὅμως θὰ ὀδηγηθῆτε εἰς τὴν αἰώνιον ἀπώλειαν». Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὅταν λέγῃ ὅτι κάθεται δὲν ἔχει σωματικὴν ἔνοιαν, ἔτσι οὔτε ὅταν λέγῃ ὅτι σηκώνεται, ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τὸ λέγει διὰ νὰ δείξῃ τὸ ἀπαρασάλευτον, ἐδῶ δὲ τὸ τιμωρητικὸν καὶ τὸ καταστρεπτικὸν. Πολλὰς φορές δὲ τὸ λεγόμενον ὅτι κάθεται φανερώνει καὶ τὸ δικαστικόν, ὅπως ὅταν λέγῃ: «Ἐκάθισες ἐπάνω εἰς θρόνον δικαστικόν σὺ ποῦ κρίνεις μὲ δικαιοσύνην»³⁸ καὶ ὁ Δανιήλ: «Θρόνοι ἐτοποθετήθησαν καὶ ἐκάθισεν ὁ κριτὴς τοῦ κόσμου»³⁹. Σημαίνει καὶ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ὅπως ὅταν λέγῃ: «Ὁ θρόνος σου, Θεέ μου, θὰ παραμείνῃ αἰωνίως, καὶ ἡ βασιλικὴ ράβδος σου θὰ εἶναι ράβδος εὐθύτητος καὶ δικαιοσύνης»⁴⁰. Ὡς ἐκ τούτου καὶ τὸ «Κάθισε εἰς τὰ δεξιὰ μου»⁴¹, φανερώνει τὴν ἰσοτιμίαν.

Τί σημαίνει δὲ τὸ «Ἐν ὀργῇ σου»; Καὶ αὐτὸ πάλιν πρέπει νὰ τὸ ἐκλάβωμεν μὲ θεοπρεπῆ ἔνοιαν. Διότι ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι πάθος; ἀλλὰ τιμωρία καὶ κόλασις. «Φανέρωσε τὸ ὕψος τῆς δυνάμεώς σου ἀπ' ἄκρον εἰς ἄκρον τῶν ἐχθρῶν σου». Ἄλλος λέγει: «Γεμᾶτος ἀπὸ θυμὸν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου». Ἄλλος, «Μὲ μῖσος ἐναντίον ἐκείνων ποῦ μὲ θλίβουν». Ἄλλος, «χωρὶς ἀναβολὴν ἐναντίον ἐκείνων ποῦ μὲ ἔχουν περικυκλωμένον». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τὸ «ἐν τοῖς πέρασιν» τὸ λέγει «Βεβαρώθ». Πρόσεχε πάλιν πῶς ἐδῶ δὲν ὑπερασπίζεται τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ τὰ λέγει αὐτὰ διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, τιμώρησε τοὺς ἐχθρούς μου, ἢ τοὺς ἐχθρούς σου, ἀλλ' «ὑψώθητι». Καὶ πῶς ὑψοῦται ὁ ὑψηλός, ἐκεῖνος ποῦ εἶναι πάντοτε ὕψιστος; Καθ' ὅσον τὸ ὕψος τῆς φύσεως αὐτοῦ οὔτε ἐλαττώνεται οὔτε αὐξάνεται κατὰ τί· διότι εἶναι τέλειος καὶ αὐτάρκης καὶ πάντοτε παραμένει ὁ ἴδιος. Πῶς λοιπὸν καὶ μὲ ποῖον τρόπον ὑψοῦται; Ὑψοῦται εἰς τὴν σκέψιν τῶν πολλῶν ἀνθρώπων. Ἐπὶ παραδείγματι ἔδειξε πολλὰς φορές μακροθυμίαν, οἱ ἐχθροὶ ὅμως ἐνόμισαν

πεινώσεως τοῦτο καὶ ἀσθενείας. "Ὡστε καὶ ταπεινοῦται, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ πράγματι, ἀλλ' ἐν τῇ διανοίᾳ ἐκείνων.

7. Καθάπερ γὰρ ὁ ἥλιος ἀμυδρὸς φαίνεται τοῖς ἀσθε-
ροῦσι τὰς ὄψεις, οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεὸς ἀσθενῆς καὶ ταπεινὸς
5 ἐν ταῖς διανοίαις ἐκείνων. Ἐπεὶ ὁ ἥλιος οὕτω νομί-
ζεται, οὐκ ἔστι δὲ ἀμυδρὸς, ἀλλὰ τῆς ἀσθενείας ἐκείνων τὸ
πάθος, οὕτω καὶ ὁ Θεός, κἂν τοῦτο ὑποπιεῖται, οὐκ ἔστιν
ἀσθενῆς, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων ἀνοίας τὸ σύμπωμα. Τί οὖν φη-
σιν ὁ δίκαιος; Ὑψώθητι καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, ἐπέξελ-
10 θε καὶ δεῖξόν σου τὴν ἰσχύν, ἵνα οἱ νομίζοντες εἶναί σε τα-
πεινόν, ἀφ' ὧν πάσχουσιν, ἴδωσί σου τὴν δόξαν. Εἶδες αὐτοῦ
τὸν σκοπόν, οὐ τὸ ἑαυτοῦ ζητοῦντος, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ. Τὸ δέ,
«Ἐν τοῖς πέρασιν», οἱ μὲν φασιν, «Ἐν ταῖς κεφαλαῖς», οἱ δέ,
«Μηδεὶς διαφύγοι τῶν ἐχθρῶν». Μεγάλη δὲ ἀρετὴ τοῦ δι-
15 καίου, ὅταν τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς ἔχη τῷ Θεῷ καὶ τοὺς φί-
λους· ὥσπερ κακία μεγάλη, ὅταν τοὺς τοῦ Θεοῦ φίλους ἐ-
χθροὺς ἔχη, καὶ τοὺς ἐχθροὺς φίλους. "Ὡσπερ οὖν ὁ Θεὸς
ἐχθροὺς ἔχειν λέγεται, οὐ μισῶν, οὐδὲ ἀποστρεφόμενος αὐ-
τούς, ἀλλὰ τὰς πράξεις αὐτῶν τὰς πονηρὰς βδελυτιόμενος,
20 οὕτω καὶ ὁ δίκαιος ἐχθροὺς ἔχει, οὐκ ἀμυνόμενος αὐτούς,
ἀλλὰ τὴν πονηρίαν ἀποστρεφόμενος.

«Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προσιάγματι ᾧ
ἐνετείλω». Ἄλλος φησί, «Ἐν κρίματι». «Καὶ συναγωγὴ ἁ-
ῶν κυκλώσει σε». Ἄλλος φησί, «Κυκλωσάτω σε». «Καὶ ὑπὲρ
25 ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον, Κύριε». Ἄλλος φησί, «Καὶ ἐ-

ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι μακροθυμία, ἀλλὰ δεῖγμα ταπεινώσεως καὶ ἀδυναμίας. Ὡστε καὶ ταπεινώνεται, ὄχι ὅμως εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' εἰς τὴν σκέψιν ἐκείνων.

7. Ὡπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὁ ἥλιος φαίνεται σκοτεινὸς εἰς ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀσθενεῖς ὀφθαλμούς, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς φαίνεται εἰς τὴν σκέψιν ἐκείνων ἀδύναμος καὶ ταπεινός. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος ἔτσι νομίζεται, δὲν εἶναι ὅμως σκοτεινός, ἀλλ' αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν, ἔτσι καὶ ὁ Θεός, καὶ ἂν ἀκόμη σχηματίζεται αὐτὴ ἡ ὑποψία, δὲν εἶναι ἀδύναμος, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἀδυναμία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μωρίας των. Τί λέγει λοιπὸν ὁ δίκαιος; Φανέρωσε τὸ ὕψος τῆς δυνάμεώς σου εἰς τοὺς ἐχθρούς μας, ἔξελθε καὶ δεῖξε τὴν δυνάμιν σου, ὥστε αὐτοὶ ποὺ σὲ νομίζουν ταπεινόν, νὰ γνωρίσουν τὴν δόξαν σου ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θὰ πάθουν. Εἶδες τὸν σκοπὸν του, ποὺ δὲν ζητεῖ αὐτὸ δι' αὐτόν, ἀλλ' διὰ νὰ φανῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ; Τὸ δέ, «Ἐν τοῖς πέρασιν» ἄλλοι μὲν τὸ ἐρμηνεύουν «Εἰς τὰς κεφαλὰς των», ἄλλοι δὲ «Διὰ νὰ μὴ διαφύγη κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς». Εἶναι μεγάλη ἀρετὴ τοῦ δικαίου, ὅταν ἔχη τοὺς ἰδίους ἐχθρούς μὲ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἰδίους φίλους, ὅπως ἀκριβῶς μεγάλη κακία, ὅταν ἔχη ἐχθρούς τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ἐχθρούς τοῦ φίλου. Ὡπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ Θεὸς λέγεται ὅτι ἔχει ἐχθρούς, χωρὶς νὰ τοὺς μισῇ καὶ χωρὶς νὰ τοὺς ἀποστρέφεται, ἀλλὰ σιχαίνεται τὰς κακὰς πράξεις των, ἔτσι καὶ ὁ δίκαιος ἔχει ἐχθρούς, ὅμως δὲν τοὺς πολεμεῖ, ἀλλ' ἀποστρέφεται τὴν κακίαν των.

«Καὶ σήκω, Κύριε ὁ Θεός μου, πρὸς υπεράσπισίν μου, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολήν ποὺ ἔδωσες». Ἄλλος λέγει, «σύμφωνα μὲ τὴν δικαίαν κρίσιν σου». «Καὶ τότε ἀμέσως πλῆθος λαῶν θὰ σὲ περικυκλώσῃ». Ἄλλος λέγει «Ἄς σὲ περικυκλώσῃ». «Καὶ χάριν αὐτῆς τῆς συνάξεως, Κύριε, ἀνέβα καὶ πάλιν εἰς τὸν οὐράνιον δικαστικὸν θρόνον σου». Ἄλλος λέγει, «Καὶ ἀνέβα ἐπάνω ἀπὸ αὐτὴν τὴν σύναξιν

πάνω αὐτῆς εἰς τὸ ὕψος ὑπόστρεψον». Ἄλλος, «Καὶ ἐπὶ ταύ-
τη εἰς ὕψος ἐπίστρεψον». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τό, «Ἐπὲρ ταύ-
της», φησί, «Οὐαλεά». Τί ἐστίν, «Ἐν προσιάγματι ᾧ ἐρειεί-
λω»; Ὡστε βοηθεῖν τοὺς ἀδικουμένους, καὶ μὴ περιοῶν.
φησί, τοὺς ἐπιβουλευομένους. Ὅπερ οὖν ἡμῶν ἐνομοθέτησας,
τοῦτο καὶ αὐτὸς διὰ τῶν ἔργων ἡμῶν ἀπόδος. Τινὲς δὲ καὶ
ἕτερόν φασιν, ὅτι ἐπηγγείλατο ἐχθραίνειν τοῖς ἐχθροῖς αὐ-
τοῦ. «Καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε». Μηδὲν ἀνθρώπινον
μηδὲ ἐνταῦθα ὑπόπνευε. Καὶ γὰρ αἱ λέξεις τοιαῦται, ἀλλὰ
τὰ νοήματα θεοπρεπῆ. Τί οὖν ἐστὶ τό, «Κυκλώσει σε»; Ἀντι-
τοῦ ἄσειαί σοι, ὑμνήσει σε, εὐφημίαν οἴσει σοι πολλήν. Ἐπει-
δὴ γὰρ διὰ χορῶν τοῦτο ἐποίουν, κύκλω περιοιστάμενοι ἐν
τῷ ναῷ καὶ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ οὕτω τὰς εὐχαριστίας
ἀνέφερον, ἀπὸ τοῦ οχήματος τῆς σιάσεως αὐτῶν τὴν εὐφη-
μίαν ἠνίξαιτο. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν ἐπέξελθε, βοηθή-
σον. Τοῦτο γὰρ σε καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς ὑψηλὸν ποιήσει,
καὶ παρὰ τοῦ λαοῦ σου πολλὰς οἴσει τὰς εὐφημίας. Ὅρα πῶς
οὐ τὸ αὐτοῦ ζητεῖ, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ. Πανταχοῦ γὰρ βούλε-
ται καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς, καὶ παρὰ τοῖς οἰκείοις αὐτὸν δυ-
ξάζεσθαι.

«Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον». «Ἐπὲρ ταύτης»·
τίνος; Τῆς συναγωγῆς, φησὶ· ιουτέστι, διὰ ταύτην «Εἰς ὕ-
ψος ἐπίστρεψον»· ὑψωσον ἡμᾶς, ἀνάγαγε ἡμᾶς, ὑψηλὰ ποίη-
σον πράγματα, λαμπροτέρα αὐτὴν καὶ περιφανῆ ποίησον, ἐπὶ
τὴν προτέρα αὐτὴν εὐπραγίαν ἐπανάγαγε. Ὅρα δὲ παντα-
χοῦ ταῖς ἰκετηρίαις ἀναμιγνύντα καὶ διδασκαλίαν. Καὶ γὰρ

εἰς τὸ ὑψηλὸν δικαστικὸν βῆμα σου». Ἄλλος, «Καὶ χάριν αὐτῆς ἀνέβα καὶ πάλιν εἰς τὸν ὑψηλὸν δικαστικὸν θρόνον σου». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τὸ «Ἐπὲρ ταύτης» τὸ λέγει «Οὐα-λεά». Τί σημαίνει, «Ἐν προτάγματι ᾧ ἐνετείλω»; Ὅτι πρέπει νὰ βοηθοῦμεν τοὺς ἀδικουμένους καὶ νὰ μὴ περιφρονοῦμεν ἐκείνους ποὺ ἐπιβουλεύονται. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ ἐνομοθέτησες δι' ἡμᾶς, αὐτὸ καὶ σὺ ὁ ἴδιος κάμε εἰς ἡμᾶς ἐμπράκτως. Μερικοὶ δὲ λέγουν ὅτι σημαίνει καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι ἔδωσεν ἐντολήν νὰ θεωροῦμεν ἐχθροὺς τοὺς ἐχθροὺς του. «Καὶ πλῆθος λαῶν θὰ σὲ περιστοιχίσῃ». Τίποτε τὸ ἀνθρώπινον μὴ σκεφθῆς καὶ ἔδω. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη αἱ λέξεις εἶναι τέτοιαι ὅμως τὰ νοήματα εἶναι θεοπρεπῆ. Τί σημαίνει λοιπὸν τό, «Κυκλώσει σε»; Λέγεται ἀντὶ τοῦ, θὰ σὲ δοξολογήσῃ, θὰ σὲ ὑμνήσῃ, θὰ σοῦ προσφέρει μεγάλας εὐφημίας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ ἔκαμνον αὐτὸ μὲ χορούς, σχηματίζοντες κύκλον μέσα εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ ἔτσι ἀνέπεμπον τὰς εὐχαριστίας εἰς τὸν Θεόν, ὑψηλὴν τὴν δοξολογίαν ἀπὸ τὸ σχῆμα τῆς στάσεως ποὺ ἐλάμβανον εἰς τὸν ναόν. Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἔξελθε καὶ σπεῦσε εἰς βοήθειάν μου. Διότι αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς σου θὰ σὲ κἀνῃ ὑψηλὸν καὶ ἀπὸ τὸν λαὸν σου θὰ δεχθῆς πολλάς εὐφημίας. Πρόσεχε πῶς δὲν ζητεῖ τὸ ἰδικόν του, ἀλλὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Διότι παντοῦ θέλει νὰ δοξάζεται καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του.

«Καὶ χάριν αὐτῆς τῆς συνάξεως ἀνέβα καὶ πάλιν εἰς τὸν ὑψηλὸν δικαστικὸν θρόνον σου». «Χάριν αὐτῆς»· ποί-
 ας; τῆς συναγωγῆς, λέγει· δηλαδὴ χάριν αὐτῆς. «Ἀνέβα καὶ πάλιν εἰς τὸν ὑψηλὸν δικαστικὸν θρόνον σου»· ὕψωσέ μας, ὁδήγησέ μας ὑψηλά, κάμε ὑψηλά πράγματα, κάμε αὐτὴν τὴν συναγωγὴν λαμπροτέραν καὶ πιὸ ἐνδοξον, ὁδήγησέ την καὶ πάλιν εἰς τὴν προηγουμένην εὐημερίαν της. Πρόσεχε δὲ παντοῦ ποὺ ἀναμιγνύει μὲ τὰς προσευχὰς καὶ τὴν διδασκαλίαν. Καθ' ὅσον ἀφοῦ προηγουμένως εἶπεν,

πρὸ τούτου εἰπὼν, «Οἰκτείρησόν με, καὶ εἰοάκουσόν μου», τρέπει τὸν λόγον εἰς συμβουλήν, οὕτω λέγων· «Υἱοὶ ἀνθρώπων ἕως πότε βαρυκάριοι;». Καὶ ἐνταῦθα εἰπὼν, «Εἰς ὕψος ἐπίσιρραρον, Κύριε, ἐπάγει Κύριος κρινεῖ λαούς». Ἄλλος δέ φησι, «Κύριος δικάσει». Διδάσκει τοὺς τομιζοντας ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἅπαντα φέρεσθαι, ὅτι πρόνοιά τις ἐφέστηκε τοῖς πράγμασιν, ἀπαιτοῦσα εὐθύνας τῶν γινομένων. Κρίσιν δὲ ἐνταῦθα τὴν τε μέλλουσαν λέγει, τὴν τε παροῦσαν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ καθόλου καὶ ἡ σαφὴς ἐκείνη, ἐκ μέρους δὲ καὶ ἐνταῦθα ἀπαιτεῖ δίκας, τοὺς τε ραθυμοτέρους διεγείρων, καὶ τοὺς ἀπιστοιτέρους ἐφελκόμενος εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς περὶ τοῦ πατρὸς προνοίας.

«Κροῖνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου». Ἄλλος, «Κατὰ τὸ δίκαιόν μου». Καὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί. 15 Συντελεσθήτω δὴ πονηρία ἁμαρτωλῶν». Ἄλλος φησὶν, «Ἀπαρτιοθήτω κάκωσις κατὰ τῶν ἀσεβῶν». «Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον». Ἄλλος, «Καὶ ἐδράσεις δίκαιον». Πῶς ὁ λέγων ἀλλαχοῦ, «Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου», ἐνταῦθά φησι, «Κροῖνόν με κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου»; Ὅτι 20 ἕτερον τοῦτο, καὶ ἕτερον ἐκεῖνο. Ἐκεῖ μὲν γὰρ λέγων, «Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου», μὴ κρινθῆς σὺ πρὸς ἐμέ, δηλοῖ, μηδὲ πρὸς ἀντιπαράθεσιν τῶν εὐεργεσιῶν τῶν παρὰ σοῦ τὸν ἐμὸν βίον ἐξειτάσης. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν, «Ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν», τουτέστι, πρὸς σὲ 25 κρινόμενος. Ἐνταῦθα δὲ οὐ τοῦτο φησὶν οὐ γὰρ πρὸς αὐτὸν κρινεσθαι βούλεται, ἀλλὰ πρὸς ἑαυτὸν. Διὸ καί, «Κατὰ τὴν

42. Ψαλμ. 4, 2.

43. Ψαλμ. 4, 3.

«Εύσπλαγχνίσου με καὶ κάμε δεκτὴν τὴν προσευχὴν μου⁴², στρέφει τὸν λόγον εἰς συμβουλήν, λέγων τὰ ἐξῆς· «Υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων μέχρι πότε θὰ εἴσθε σκληρόκαρδοι;»⁴³. Καὶ ἐδῶ, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἀνέβα πάλιν, Κύριε, εἰς τὸν ὑψηλὸν δικαστικὸν θρόνον σου», προσθέτει· «Ὁ Κύριος θὰ κρίνη τοὺς λαούς». Ἄλλος δὲ λέγει, «Ὁ Κύριος θὰ δικάσῃ». Διδάσκει αὐτοὺς ποὺ νομίζουν ὅτι ὅλα συμβαίνουν ἀπλῶ εἰς τὴν τύχην, ὅτι ὑπάρχει κάποια πρόνοια εἰς τὰ πράγματα, ποὺ ἀπαιτεῖ εὐθύνας διὰ τὰ ὅσα συμβαίνουν. Κρίσιν δὲ ἐδῶ ἐννοεῖ καὶ τὴν μέλλουσαν καὶ τὴν παροῦσαν. Ἐκεῖ μὲν θὰ εἶναι ἡ κρίσις καθολικὴ καὶ σαφής, μερικὴν ὅμως κρίσιν ἀπαιτεῖ καὶ ἐδῶ, καὶ διεγείρων τοὺς ραθυμοτέρους καὶ ὀδηγῶν τοὺς πρὸ ἀπίστους εἰς τὴν σκέψιν περὶ τῆς προνοίας του πρὸς ὅλα τὰ ὄντα.

«Κρίνε με, Κύριε, καὶ δίκασέ με, μὲ κριτήρια τὴν δικαιοσύνην μου πρὸς τοὺς συνανθρώπους μου». Ἄλλος λέγει, «κατὰ τὸ δίκαιόν μου». «Καὶ τὴν ἀκακίαν μου, ἀφοῦ δὲν ἔκαμα κακὸν εἰς κανένα. Ἄς τερματισθῇ λοιπὸν ἡ κακία τῶν ἀμαρτωλῶν». Ἄλλος λέγει, «Ἄς πραγματοποιηθῇ ἡ τιμωρία τῶν ἀσεβῶν». «Καὶ θὰ κατευθύνῃς τὸ δίκαιον ἀνεμπόδιστον». Ἄλλος, «Καὶ θὰ ἐδραιώσῃς τὸ δίκαιον». Πῶς αὐτὸς ποὺ λέγει ἀλλοῦ, «Μὴ προβῆς εἰς ἀκριβῆ κρίσιν τῶν δούλων σου», ἐδῶ λέγει «Κρίνε με καὶ δίκασέ με μὲ κριτήριον τὴν δικαιοσύνην μου»; Διότι ἄλλο σημαίνει αὐτὸ καὶ ἄλλο ἐκεῖνο. Καθ' ὅσον ἐκεῖ μὲν τὰ λόγια, «Μὴ προβῆς εἰς ἀκριβῆ κρίσιν μετὰ τοῦ δαύλου σου», ἐννοεῖ μὴ κριθῆς σὺ πρὸς ἐμένα, οὔτε νὰ ἐξετάσῃς τὸν βίον μου ἀντιπαραθέτων αὐτὸν πρὸς τὰς εὐεργεσίας σου πρὸς ἐμένα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσε, «Διότι τότε δὲν θὰ δικαιωθῇ ἐνώπιόν σου κανένας ἄνθρωπος», δηλαδή, ἂν κριθῇ, ἀφοῦ παρουσιάσῃ ἀπέναντί του τὰς εὐεργεσίας του. Ἐδῶ ὅμως δὲν λέγει αὐτό, διότι δὲν θέλει νὰ κριθῇ πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του. Διὰ τοῦτο καὶ εἶπε «Κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου», δηλαδή μὲ τὴν ἰδικήν

δικαιοσύνην μου». εἶπε, τουτέστι, κατὰ τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐμὴν. Δικαιοσύνην δὲ ἐνταῦθα λέγει, τὸ μὴ ἄρξαι χειρῶν ἀδίκων ὅπερ ἔλεγεν ἀνωτέρω, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο», καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο δηλοῖ τὸ, «Κατὰ τὴν ἀκακίαν μου»·
 5 κατὰ τοῦτο θούλωμαι κριθῆναι, φησί. Πολλὴ καὶ ἐνταῦθα ἡ παρορησία τοῦ δικαίου. Ταῦτα δὲ λέγει εἰς ἀνάγκην ἐμπε-
 οῶν. Ποίαν δὲ ταύτην; "Οτι πονηρὰν παρὰ πολλοῖς ἀνοή-
 τοις, ἀφ' ὧν ἔπασχεν, ἐκτᾶτο δόξαν. Οἱ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀνοή-
 των, ἀπὸ τῶν συμφορῶν καὶ τὸν θίον διαβάλλειν εἰώθασιν·
 10 ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωβ γέγονε. Διὸ καὶ ἔλεγον, μηδὲν αὐτῷ
 συνειδότες πονηρὸν οὐκ ἄξια ὧν ἡμάρτηκας μεμισίγωσαι.
 Καὶ τὸν Παῦλον δὲ πονηρὸν τινα καὶ κακοῦργον ὄντιο εἶναι
 οἱ θάρβαροι, ἐπειδὴ ἡ ἔχρις εἶχετο αὐτοῦ τῆς χειρός. Διὸ καὶ
 ἔλεγον, «Σωθέντα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ
 15 δίκη ζῆν οὐκ εἴασε». Καὶ ὁ Σεμεὶ δὲ ἀνδροφόνον ἐκάλει
 τὸν Δαυίδ, ἀπὸ τῆς συμφορᾶς ταύτην τὴν πονηρὰν περὶ αὐ-
 τοῦ φέρων ψῆφον.

8. "Ἰν' οὖν καὶ ὑμεῖς μὴ τοῦτο πάθητε, φέρε μικρὸν περὶ
 τούτων διαλεχθῶμεν. Καὶ γὰρ πολλῶν ἀζούω λεγόντων εἰ
 20 ἐφίλει ὁ Θεὸς τοὺς πένητας, οὐκ ἂν εἴασεν εἶναι πένητας·
 εἰτέρων πάλιν, ὅταν ἴδωσί τινα ἀρρωστίᾳ καὶ νόσῳ μακροῦ
 παλαίοντα· ποῦ αἱ ἐλεημοσύναι τοῦ δεῖνος; ποῦ δὲ αἱ εὐπρα-
 γίαι; "Ἰν' οὖν μὴ τοιαῦτα ἁμαρτάνητε, τὸν περὶ τούτων διευ-
 κρινήσωμεν λόγον. Εἰ γὰρ ἄνθρωπος νοῦν ἔχων, οὔτε μισά-
 25 γαθος, οὔτε φιλοπόνηρος γένοιτ' ἄν, πῶς σὺ τολμᾶς τοιαῦτα
 λέγειν περὶ Κυρίου, ὅτι τοὺς ἐν πενίᾳ, κἂν ἐν ἀρετῇ ὦσι,
 μισεῖ ὁ Θεός, τοὺς δὲ ἐν πλούτῳ, κἂν ἐν κακίᾳ, φιλεῖ, βλάσφη-

44. Ἰωβ 33, 27.

45. Πράξ. 28, 4.

46. Β' Βασ. 16, 7.

μου δικαιοσύνην. Δικαιοσύνην δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τὸ ὅτι δὲν ἤρχισε πρῶτος ν' ἀδικῆ, πρᾶγμα ποῦ ἔλεγε προηγουμένως «Ἐὰν πράγματι τὸ ἔκαμα αὐτό», καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ ἴδιο δὲ φανερώνει καὶ τὸ «Κατὰ τὴν ἀκακίαν μου»· μὲ αὐτὸ τὸ κριτήριον, λέγει, θέλω νὰ κριθῶ. Μεγάλη εἶναι καὶ ἐδῶ ἡ παρρησία τοῦ δικαίου. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ἐπειδὴ εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη ἡ ἀνάγκη; Τὸ ὅτι ἀποκτοῦσε κακὴν φήμην ἀπὸ πολλοὺς ἀνοήτους, ἐξ αἰτίας τῶν κακοπαθημάτων του. Διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους συνηθίζουν, ἐξ αἰτίας τῶν συμφορῶν, νὰ συκοφαντοῦν καὶ τὸν βίον, πρᾶγμα ποῦ συνέβη καὶ μὲ τὸν Ἰώβ. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον, γνωρίζοντες ὅτι δὲν διέπραξε κανένα κακόν· Δὲν ἔχεις τιμωρηθῆ ἀντάξια τῶν ἀμαρτιῶν σου⁴⁴. Καὶ τὸν Παῦλον τὸν ἐθεωροῦσαν οἱ βάρβαροι ὡσὰν κάποιον κακὸν καὶ κακοῦργον, ἐπειδὴ ἡ ἔχιδνα ἐδάγκωσε τὸ χέρι του. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον, «Ἐνῶ ἐσώθη ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἡ θεία δίκη δὲν τὸν ἄφησε νὰ ζήσῃ»⁴⁵. Καὶ ὁ Σεμεὶ πάλιν ὠνόμαζε τὸν Δαυὶδ ἀνθρωποκτόνον⁴⁶, βγάζων τὸ κακὸν αὐτὸ συμπέρασμα δι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν συμφορὰν του.

8. Διὰ νὰ μὴ πάθετε λοιπὸν καὶ ἐσεῖς αὐτό, ἐμπρὸς ἅς συζητήσωμεν ὀλίγον δι' αὐτά. Καθ' ὅσον ἀκούω πολλοὺς νὰ λέγουν· Ἐὰν ὁ Θεὸς ἠγάπα τοὺς πτωχοὺς, δὲν θὰ τοὺς ἄφηνε νὰ εἶναι πτωχοί· ἄλλους πάλιν, ὅταν ἴδοῦν κάποιον νὰ παλεύη μὲ μίαν μακροχρόνιον ἀρρώστιαν καὶ νόσον· ποῦ εἶναι αἱ ἐλεημοσύναι τοῦ τάδε; ποῦ αἱ καλαὶ πράξεις του; Διὰ νὰ μὴ διαπράττετε λοιπὸν τέτοια ἀμαρτήματα, ἅς διευκρινήσωμεν τὴν αἰτίαν αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Διότι, ἐὰν ἓνας ἄνθρωπος μυαλομένος δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ οὔτε μισόκαλος οὔτε φιλόκακος, πῶς σὺ τολμᾶς νὰ λέγῃς τέτοιο λόγια διὰ τὸν Κύριον, ὅτι ὁ Θεὸς μισεῖ τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἐνάρετοι, ἀγαπᾷ δὲ τοὺς πλουσίους, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κακοί, ἀνοίγων τὸ βλάσφημον στόμα σου καὶ μὴ κατανοῶν τὸ μέγεθος αὐτῆς

μον στόμα ἀνοιγνύς, καὶ οὐκ ἐννοῶν τῆς αἰοπίας τὸ μέγεθος;
 "ὼν οὖν μὴ τοιαῦτα ἁμαρτιάνης, μάθε τί φιλεῖ ὁ Θεὸς καὶ
 μισεῖ.

Τίνα τοίνυν φιλεῖ; Τὸν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηροῦντα.
 5 «Τοῦτον γὰρ ἀγαπήσω», φησί, «καὶ ἐλεύσομαι πρὸς αὐτόν»·
 οὐ τὸν πλουτιῦντα, οὐ τὸν ὑγιαίνοντα, ἀλλὰ τὸν ὑπακούοντα
 τοῖς ἐμοῖς προσιάγμασι. Τίνα δὲ μισεῖ καὶ ἀποσιτρέφεται;
 Τὸν μὴ ποιῦντα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. "Οἷαν τοίνυν ἴδης τινα
 τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ ποιῦντα, κἂν ὑγιαίνῃ, κἂν πλούτῳ
 10 περιορῆται, ἐν τοῖς μισουμένοις αὐτὸν τίθει, τὸν δὲ ἐνάρε-
 τόν, κἂν τοσοῦντα ἴδης, κἂν πενόμενον, ἐν τοῖς φιλουμένοις
 ἀρίθμει. Οὐ γὰρ ἐν τούτοις τὰ τῆς φιλίας, ἀλλ' ἐν ἐκείνοις.
 "Ἡ οὐχ ὁρᾶς καὶ ἐπὶ τῶν θιωτικῶν, τοὺς τῶν βασιλέων φί-
 λους, μάλιστα τούτους προκινδυνεύοντας ἐν πολέμοις, καὶ
 15 τραύματα ἔχοντας, καὶ ἀποδημίαν σιελλομένους; Οὐκ ἤκου-
 σας, ὅτι «Ὁ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει μασιγοῖ δὲ πάντα
 υἱόν, ὃν παραδέχεται»; Ἀλλὰ πολλοὶ σκανδαλίζονται, φησί,
 ταῦτα ὁρῶντες. Οὐ δι' αὐτούς, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκείαν ἄνοιαν.
 Οὐ γὰρ ἐνταῦθα ἡ ἀντίδοσις ἡμῖν τῶν πόνων, ἀλλὰ τὰ μὲν
 20 ἐνταῦθα σκάμματα, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἔπαυλα καὶ σιέφρανοι.
 Μὴ ζήτηι τοίνυν ἐν καιρῷ τῶν παλαιουμάτων καὶ ἐν ἡμέρῃ
 πανκρατίου τὴν ἄρεσιν καὶ τὴν ἄδειαν, μηδὲ σύγχεε τοὺς
 καιρούς.

Ἀλλ' ἀσθενέστεροι πολλοί, φησὶν, εἰσὶν. Ἀλλὰ καὶ τού-
 25 των προενόησεν ὁ Θεός· καὶ εἴασε πολλοὺς καὶ τῶν δικαίων
 ἐν εὐπραγίᾳ καὶ ἐνταῦθα, οὐ δι' ἐκείνους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀ-
 σθενεστέρους. "Ωστε εἰ καὶ σκανδαλίζουσί σε οἱ ἐν θλίψει,
 οἰκοδομεῖτωσάν σε οἱ ἐν ἀνέσει· καὶ εἰ ὑποσκελίζουσί σε οἱ
 ἐν εὐπραγίᾳ τῶν πονηρῶν, ἀνορθοῦτωσάν σε οἱ ἐν κολάσει

τῆς ἀνοησίας σου; Διὰ νὰ μὴ διαπράττης λοιπὸν αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα, μάθε τί ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς καὶ τί μισεῖ.

Ποῖον λοιπὸν ἀγαπᾷ; Αὐτὸν ποῦ τηρεῖ τὰς ἐντολάς του. Διότι λέγει· «Αὐτὸν θὰ ἀγαπήσω καὶ θὰ ἔλθω πρὸς αὐτόν»· ὄχι τὸν πλούσιον, οὔτε τὸν ὑγιῆ, ἀλλ' ἐκεῖνον ποῦ ὑπακούει εἰς τὰ προστάγματά μου. Ποῖον δὲ μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται; Ἐκεῖνον ποῦ ἐκτελεῖ τὰς ἐντολάς του. Ὅταν λοιπὸν ἰδῆς κάποιον νὰ μὴ ἐκτελῆ τὰς ἐντολάς του, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὑγιῆς, καὶ ἂν ἀκόμη πλέη μέσα εἰς τὸν πλοῦτον, νὰ τὸν κατατάσσης μεταξὺ τῶν μισουμένων, ἐνῶ τὸν ἐνάρετον, καὶ ἂν ἀκόμη τὸν ἰδῆς νὰ εἶναι ἀσθενής, καὶ ἂν ἀκόμη νὰ εἶναι πτωχός, νὰ τὸν ἀπαριθμῆς μεταξὺ τῶν ἀγαπωμένων. Διότι τὰ τῆς φιλίας δὲν ὑπάρχουν εἰς αὐτούς, ἀλλ' εἰς ἐκείνους. Ἡ δὲν βλέπεις καὶ εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα, ὅτι οἱ φίλοι τοῦ βασιλέως αὐτοὶ πρὸ πάντων κατὰ τοὺς πολέμους ρίπτονται πρῶτοι εἰς τοὺς κινδύνους καὶ τραυματίζονται καὶ ἀποστέλλονται μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα; Δὲν ἤκουσες, ὅτι «ὁ Κύριος παιδεύει ἐκεῖνον ποῦ ἀγαπᾷ, καὶ μαστιγώνει κάθε τέκνον του ποῦ τὸ παραδέχεται»⁴⁷; Ἀλλὰ πολλοί, λέγει, σκανδαλίζονται βλέποντες αὐτά. Ὅχι ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς τῶν ἀνοησίας. Διότι ἡ ἀνταπόδοσις διὰ τοὺς κόπους δὲν γίνεται ἐδῶ, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀγωνίσματα γίνονται ἐδῶ, τὰ ἔπαθλα ὅμως καὶ οἱ στέφανοι θὰ δοθοῦν μετὰ ἀπὸ αὐτά. Μὴ λοιπὸν ζητῆς κατὰ τὸν καιρὸν τῶν ἀγωνισμάτων καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ παγκρατίου τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, οὔτε νὰ συγχέης τοὺς καιροὺς.

Ἀλλὰ πολλοί, λέγει, εἶναι ἀσθενέστεροι Ὅμως καὶ δι' αὐτοὺς ἐπρονόησεν ὁ Θεός, καὶ ἄφησε πολλοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς δικαίους νὰ εὐημεροῦν καὶ ἐδῶ, ὄχι δι' ἐκείνους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀσθενεστερούς. Ὡστε, καὶ ἂν ἀκόμη σὲ σκανδαλίζουν αὐτοὶ ποῦ ζοῦν μέσα εἰς τὰς θλίψεις, ἃς σὲ οἰκοδομοῦν αὐτοὶ ποῦ ἀπολαμβάνουν ἄνεσιν· καὶ ἔαν σὲ κλονίζουν ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς κακοὺς ποῦ εὐτυχοῦν,

καὶ τιμοῖα. Οὐκ ἤκουσας τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξειτε»; Τί τοίνυν ζητεῖς ἄνευ, ἐκείνου ταῦτα εἰπόντος; Οὐκ ἤκουσας αὐτοῦ λέγοντος, «Ὁ κόσμος χαρήσεται, ὑμεῖς ἀεὶ λυπηθήσεσθε»; Ὅσοι εἰκὸς ἦν σκανδαλίζεσθαι
 5 τοὺς ἀνοητοτέρους, εἰ τὰ ἐναντία ἐγένετο ὧν εἶπεν, εἰ δὲ κατὰ ἀκολουθίαν πάντα προβαίνει, τίνος ἕνεκεν σκανδαλίζη; Καὶ τίνος ἕνεκεν, φησὶν, οὕτω διετύπωσεν ὁ Θεός; Μὴ ἐξέταζε, μηδὲ πολυπραγμόνει. «Οὐδὲ γὰρ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι τί με ἐποίησας οὕτω;». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης
 10 ἐπεῖμα τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι μυρίων γέμοντες κακῶν, τοῦ Θεοῦ τὰς ὁδοὺς περιειργάζοντο, λέγων· «Γινῶμαι τὰς ὁδοὺς μου ἐπιθυμοῦσιν ὡς λαὸς δικαιοσύνην πεποιηκώς, καὶ κρίσιν Θεοῦ αὐτοῦ μὴ ἐγκαταλελοιπώς»· ὅμοιον ποιοῦντες, ὥσπερ ἂν εἴ τις οἰκέτης προσκεκρουκώς, καὶ μυρίων ὑπεύθυνος ὧν
 15 ἐγκλημάτων, παρεῖς πὸ λῦσαι τὴν ὀργὴν τοῦ δεσπότου, εὐθύνας αὐτὸν ἀπαιτοῖ, τί δήποτε τοῦτο πεποίηκε. Μὴ δὴ ταῦτα ζήτηι, ἀφείς τὸ κλαίειν καὶ θρηνεῖν, καὶ τὰ σικεῖα ἀπονίπτεσθαι κακά. Ταῦτα λέγω, οὐχ ὡς ἀπορῶν τὸν λόγον εἰπεῖν, ἀλλὰ θουλόμενός σε ἀπὸ τῆς πολυπραγμοσύνης ταύτης εἰς τὴν
 20 περὶ τῆς οἰκείας σωτηρίας μέριμναν ἐμβαλεῖν.

Τίνος οὖν ἕνεκεν οὕτως ἐπέταξε; Τοῦ γένους φειδόμενος τοῦ τῶν ἀνθρώπων. Τὸν μὲν γὰρ πόνον ἐνταῦθα συνεκλήρωσεν, ἔνθα βραχὺς ὁ θίος, τοὺς δὲ σιεφάνους εἰς τὸ μέλλον ἐταμιεύσατο, ἔνθα ἀγήρως καὶ ἀτελεύτητος ὁ αἰών.
 25 Καὶ ὁ μὲν πόνος οὕτως παχέως παραλύεται καὶ παραιρέχει, ἐκεῖνα δὲ ἀθάνατα μένει, οὐδέποτε πέρας ἔχοντα. Ἄλλως δὲ καὶ γυμνάζει τὰς ψυχὰς εἰς τὸ τῆς ἀρετῆς φίλτρον. Ὅταν μὲν γὰρ καὶ μετὰ πόνων αὐτὴν αἰροῖται, μηδέποτε ἔπαθλον λαμβάνουσα, μελειᾷ διακεῖσθαι πρὸς αὐτὴν μετὰ πολλῆς τῆς

48. Ἰω. 16, 33.

49. Ἰω. 16, 20.

50. Ρωμ. 9, 20.

51. Ἦσ. 58, 2.

ἄς σέ ἀνορθώνουν ἐκεῖνοι ποῦ κολάζονται καὶ τιμωροῦνται. Δέν ἤκουσες τὸν Χριστὸν ποῦ λέγει, «Εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον θὰ ἔχετε θλίψιν»⁴⁸; Τί λοιπὸν ζητεῖς ἄνεσιν, τὴν στιγμήν ποῦ ἐκεῖνος εἶπεν αὐτά; Δέν ἤκουσες αὐτὸν ποῦ λέγει, «Ὁ κόσμος θὰ χαρῆ, σεῖς ὅμως πάντοτε θὰ δοκιμάζετε λύπην»⁴⁹; Ὡστε φυσικὸν θὰ ἦτο νὰ σκανδαλίζωνται οἱ πιὸ ἀνόητοι, ἐὰν συνέβαινον τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτά ποῦ εἶπεν, ἐὰν ὅμως ὅλα συμβαίνουν ὅπως τὰ εἶπε, διὰ ποῖον λόγον σκανδαλίζεσαι; Καὶ διὰ ποῖον λόγον, λέγει, ἐξεφράσθη ἔτσι ὁ Θεός; Μὴ τὰ ἐξετάζης αὐτά, οὔτε ν' ἀσχολῆσαι μὲ τὰς λεπτομερείας αὐτῶν. «Διότι δέν θὰ εἶπῃ τό πλάσμα εἰς τὸν πλάστην του· διατί μὲ ἔπλασες ἔτσι;»⁵⁰. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἐκατηγοροῦσε τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι ἐνῶ ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ κακά, περιεργάζοντο τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, λέγων· «Ἐπιθυμοῦν νὰ γνωρίσουν τὰς ἐντολὰς μου, ὡσὰν λαὸς ποῦ τάχος συμπεριφέρεται μὲ δικαιοσύνην καὶ δέν ἔχει ἐγκαταλείψει ποτέ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ»⁵¹. Ἐκαμνον δηλαδὴ τὸ ἴδιο ὡσὰν μὲ κάποιον ὑπηρέτην ποῦ, ἐνῶ ὑἔπραξε σφάλματα καὶ εἶναι ὑπεύθυνος ἀμετρήτων κατηγοριῶν, ἀδιαφορῶν νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ὀργὴν τοῦ κυρίου του, ἔφθανεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ ζητῇ ἀπὸ αὐτὸν εὐθύνας, διατί τέλος πάντων τὸ ἔκαμεν οὕτό. Μὴ λοιπὸν ἐξετάζης αὐτά, ἀφήνων κατὰ μέρος τὸ κλάμα καὶ τὸν θρήνον καὶ τὸ καθάρισμα ἀπὸ τὰ ἰδικὰ σου κακά. Αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι ἐπειδὴ τάχα δέν ξεύρω τί ἄλλο νὰ εἶπῶ, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλω νὰ σέ ἀπαλλάξω ἀπὸ αὐτὴν τὴν πολυπραγμοσύνην καὶ νὰ σέ ὀδηγήσω εἰς τὸ νὰ φροντίζης διὰ τὴν σωτηρίαν σου.

Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον τὰ ἐρρύθμισεν ἔτσι; Ἐκτὸς ἐνδιαφέροντος διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Διότι τὸν μὲν πόνον τὸν ἦνωσε μὲ τὴν ἐδῶ ζωὴν, ποῦ εἶναι σύντομος, τοὺς στεφάνους ὅμως τοὺς ἐπεφύλαξε δ' ἂν τὸ μέλλον, ὅπου ἡ ζωὴ εἶναι αἰώνιος καὶ χωρὶς τέλος. Καὶ ὁ μὲν πόνος αὐτὸς ἀμέσως διαλύεται καὶ φεύγει καὶ χάνεται, ἐνῶ τὰ ἔπαθλα

ἀκριθείας· ὅταν δὲ καὶ μεθ' ἡδονῆς τὴν κακίαν φεύγη, μηδέποτε κόλασιν ὑπομένουσα, γυμνάζεται μισεῖν αὐτὴν καὶ ἀποαιρέσθαι. Ὡστε ἀπὸ τούτου καὶ ἔξιν λήφεται τῆς ἀπεχθείας τῆς πρὸς τὴν πονηρίαν, καὶ τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὴν ἀρετήν. Ἔστι καὶ ἕτερος λόγος. Ποῖος δὲ οὗτος; Ὅτι μάλιστα πρὸς φιλοσοφίαν ἢ θλίψις ἀλείφει, καὶ ἰσχυροτέρους ποιεῖ. Καὶ μετὰ τούτου πάλιν ἄλλος. Ποῖος δὲ οὗτος; Βούλεται παιδεῦσαι τῶν παρόντων ἵπεροῦσιν, καὶ μὴ προσηλῶσθαι, μηδὲ συνδεδέσθαι αὐτοῖς. Διὰ δὲ τούτο καὶ θλίψιν συνεκλήρωσε καὶ πόνον, καὶ τὰ χροιστὰ αὐτὰ καὶ φαιδρὰ εὐκατάλυτα πεποίηκε. «Συρτελεσθήτω δὴ πονηρία ἁμαρτωλῶν, καὶ κατενθενθεῖς δίκαιον». Τί ἐστι, «Συρτελεσθήτω»; Ἐπάγαγε φησί, τιμωρίαν, καὶ σιήσεις αὐτοὺς τῆς κακίας. Καθάπερ γὰρ αἱ σηπεδόρες πικροῖς εἰκονοῖ φαρμάκους, καὶ καύσει καὶ
 15 τομαῖς· οὕτω καὶ ἡ πονηρία ὑπὸ τιμωρίας κολλύεται.

9. Ταῦτ' οὖν εἰδότας, οὐ τοὺς τιμωρουμένους, οὐδὲ τοὺς κολαζομένους δακρύνει χροή, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἀτιμωρητί. Πρῶτον μὲν γὰρ κακόν, τὸ ἁμαρτάνειν· δεύτερον δέ, τὸ ἁμαρτάνοντας μηδεμιᾶς πυχάνειν θεραπείας. Μᾶλλον δὲ
 20 καὶ τοῦτο πρῶτον εἶποι τις ἂν δικαίως, καὶ πολλῶν χαλεπώτατον. Ὡσπερ γὰρ οὐ τὸ νοσεῖν χαλεπόν, ἀλλὰ τὸν νοσοῦντα μὴ θεραπεύεσθαι οὐδὲ τὸν ἔχοντα σηπεδόνα θρηνοῦμεν ἀπίως, ἀλλὰ τὸν ἔχοντα καὶ εἰκῆ κείμενον, καὶ μὴ

παραμένουν άθάνατα, χωρίς νά ἔχουν τέλος. Ἐξ ἄλλου δὲ καί ἀσκεῖ τὰς ψυχὰς εἰς τὸ ν' ἀγαποῦν τὴν ἀρετὴν. Διότι ὅταν προτιμᾷ τὴν ἀρετὴν, ἂν καί εἶναι γεμάτη πόνο, καί δὲν λαμβάνει ποτὲ ἔπαθλον, φροντίζει ἢ σχέσις του πρὸς αὐτὴν νά γίνεται μὲ πολλὴν προσοχὴν, ἐνῶ ὅταν μὲ εὐχαρίστησιν ἀποφεύγῃ τὴν κακίαν, χωρίς ποτὲ νά τιμωρῆται, ἀσκεῖται νά μισῇ αὐτὴν καί νά τὴν ἀποστρέφεται. Ὡστε ἀπὸ αὐτὸ θὰ συνηθίσῃ νά μισῇ τὴν κακίαν καί ν' ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴν. Ὑπάρχει δὲ καί ἄλλος λόγος. Ποῖος δὲ εἶναι αὐτός; Ὅτι ἡ θλίψις μᾶς ἀσκεῖ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς εὐσεβείας καί μᾶς κάνει ἰσχυροτέρους. Καί μαζὶ μὲ αὐτὸν ὑπάρχει καί ἄλλος λόγος. Ποῖος εἶναι αὐτός; Θέλει νά μᾶς ἀσκήσῃ νά περιφρονοῦμεν τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς καί νά μὴ προσηλωνώμεθα εἰς αὐτὰ οὔτε νά δενώμεθα μὲ αὐτὰ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καί συνήνωσε μὲ τὴν ζωὴν μας θλίψιν καί πόνον, ἐνῶ τὰ καλὰ καί τὰ εὐχάριστα τὰ ἔκανε νά εἶναι εὐκολοδιάλυτα. «Ἄς τερματισθῇ λοιπὸν ἡ κακία τῶν ἀμαρτωλῶν καί τότε θὰ ὀδηγήσῃς ἀνεμπόδιστα τὸν δίκαιον εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς». Τί σημαίνει, «Συντελεσθήτω»; Τιμώρησέ τους, λέγει, καί σταμάτησε τὴν κακίαν των. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σάπισμα ὑποχωρεῖ μὲ πικρὰ φάρμακα, καυτηριασμοὺς καὶ ἐγχειρίσεις, ἔτσι καί ἡ κακία ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν τιμωρίαν.

9. Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτὰ πρέπει νά μὴ κλαίωμεν ἐκείνους ποὺ τιμωροῦνται οὔτε ἐκείνους ποὺ βασανίζονται, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ ἀμαρτάνουν καί δὲν τιμωροῦνται. Διότι πρῶτον κακὸν εἶναι τὸ ν' ἀμαρτάνῃ κανεὶς· δεύτερον δέ, τὸ ν' ἀμαρτάνῃ χωρίς νά προβαίῃ εἰς καμμίαν θεραπείαν. Μᾶλλον δὲ καί αὐτὸ δικαίως θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νά τὸ ὀνομάσῃ πρῶτον καί πολὺ μάλιστα χειρότερον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι φοβερὸν τὸ ν' ἀσθενήσῃ κανεὶς, ἀλλὰ τὸ νά μὴ θεραπεύεται ὁ ἀσθενής, οὔτε θρηνοῦμεν ἐκείνον ποὺ ἀπλῶς πάσχει ἀπὸ σῆψιν, ἀλλ' ἐκείνον ποὺ πάσχει

τερχάνοντα ἰατρικῶν χειρῶν, τὸν δὲ τεμνόμενον καὶ καιόμε-
 νον, τοῦτον φαιήμεν ἂν πρὸς ὑγίειαν ὀδεύειν, οὐ τὴν ἀπὸ τῆς
 τομῆς ὀδύνην βλέποντες, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τῆς τομῆς ὑγίειαν,
 οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς διακεῖσθαι χρῆ, οὐχὶ τοὺς κολαζο-
 5 μένους (καὶ γὰρ πρὸς ὑγίειαν ἔλκονται), ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτιά-
 ροιτας ἀτιμωρητὶ θρηγεῖν καὶ πενθεῖν. Καὶ εἰ αἱ τιμωρίαι
 τῆς πορνείας εἰσὶ κωλυτικάι, φησί, τίνας ἔνεκεν οὐ καθ'
 ἐκάστην ἡμέραν διδόαμεν δίκην πῶν ἡμαρτημένων; "Οτι εἰ
 τοῦτο ἐγεγόνει, προσηγορεύθη ἂν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.
 10 καὶ ὁ τῆς μετανοίας καιρὸς ἀνήρητο. Σκόπει γοῦν ἐπὶ τοῦ
 Παύλου. Εἰ γὰρ ἐκεῖνος ἔδωκε δίκην τῆς διώξεως, καὶ ἀνη-
 ρέθη. πῶς ἂν ἔσχε καιρὸν μετανοῆσαι, καὶ μετὰ τὴν μετάνοι-
 αν τὰ μωρία ἐργάσασθαι ἀγαθὰ, καὶ πᾶσαν, ὡς εἶπεῖν, τὴν
 οἰκουμένην ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν χειροαγογῆσαι;
 15 Οὐχ ὅσῳ καὶ τοὺς ἰατροὺς, ὅταν τις πολλὰ περικέηται τραύ-
 ματα, οὐ τοσαύτην ἐπάγοντας θεραπείαν, ὅσην ἀπαιτεῖ τῶν
 τραυμάτων ἢ φύσις, ἀλλ' ὅσην φέρει τῆς δυνάμεως ἢ ὑπό-
 σιασις, ἵνα μὴ τὰ τραύματα θεραπεύσαντες, τὸν κάμνοντα
 ἀπενέγκωσι; Διὰ δὲ τοῦτο ὁ Θεὸς οὔτε πάντας ὁμοῦ κολάζει,
 20 οὔτε πάντας κατ' ἀξίαν, ἀλλ' ἡρέμα, καὶ ἐνδιδούς· καὶ πολ-
 λάκις ἓνα τιμωρούμενος, δι' ἐκείνον πολλοὺς ἐσωφρόνισε.
 Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος γίνεται πολλάκις· ἐνὸς ἐκκοπή
 μέλους ἐτέροις πλείοσιν ὑγίειαν παρέσχεν.

"Ορα δὲ τοῦ δικαίου τὴν φυλόσοργον ψυχὴν, πῶς παν-
 25 ταχοῦ τὸ κοινῇ συμφέρον ζητεῖ, καὶ τῆς κακίας τὴν ἀναίρε-

ἀπό τὴν σῆψιν καὶ ἀφήνει αὐτὴν εἰς τὴν τύχην καὶ δὲν λαμβάνει ἰατρικὴν βοήθειαν, ἐνῶ ἐκεῖνον ποῦ ἐγχειρίζεται καὶ καυτηριάζεται, θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν ὅτι αὐτὸς βαδίζει πρὸς ὑγείαν, προσέχοντες ὄχι τὸν πόνον ἀπὸ τὴν ἐγχείρισιν, ἀλλὰ τὴν ὑγείαν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐγχείρισιν, ἔτσι πρέπει ν' ἀντιμετωπίζωμεν καὶ τὰ θέματα τῆς ψυχῆς, νὰ θρηνοῦμεν καὶ νὰ πενθοῦμεν ὄχι ἐκείνους ποῦ βασανίζονται (καθ' ὅσον ὁδηγοῦνται πρὸς ὑγείαν), ἀλλ' ἐκείνους ποῦ ἀμορτάνουν καὶ δὲν τιμωροῦνται. Καὶ ἐάν, λέγει, αἱ τιμωρίαι τῆς κακίας ἐμποδίζουν αὐτὴν, διὰ ποῖον λόγον δὲν τιμωρούμεθα καθημερινὰ διὰ τὰ ὅσα ἀμαρτήματα ἔχομεν διαπράξει; Διότι ἐάν εἶχε γίνῃ αὐτὸ, θὰ συνέβαινε νὰ εἶχεν ἐξαφανισθῇ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ θὰ ἐξέλειπεν ὁ καιρὸς τῆς μετανοίας. Πρόσεχε λοιπὸν τὴν περίπτωσιν τοῦ Παύλου. Διότι ἐάν ἐκεῖνος ἐτιμωρεῖτο διὰ τὴν δίωξιν τῶν χριστιανῶν καὶ ἐθανατώνετο, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εὔρη καιρὸν νὰ μετανοήσῃ καὶ μετὰ τὴν μετάνοιαν νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ ἀμέτρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ καὶ νὰ ὁδηγήσῃ, ὅπως θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅλην τὴν οἰκουμένην ἀπὸ τὴν πλάνην εἰς τὴν ἀλήθειαν; Δὲν βλέπετε καὶ τοὺς ἰατροὺς, ὅταν κανεὶς πάσχη ἀπὸ πολλὰ τραύματα, δὲν προσθέτουν τόσῃν θεραπείαν, ὅσην ἀπαιτεῖ ἡ φύσις τῶν τραυμάτων, ἀλλ' ὅσην ἠμπορεῖ νὰ βαστάσῃ ἡ δύναμις τοῦ ὀργανισμοῦ, διὰ νὰ μὴ, θεραπεύσαντες τὰ τραύματα, ὁδηγήσουν εἰς τὸν θάνατον τὸν ἀσθενῆ; Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Θεὸς οὔτε τιμωρεῖ ὅλους μαζί, οὔτε ὅλους ὅπως ἀξίζει, ἀλλ' ἤρεμα καὶ προβαίνων εἰς ὑποχωρήσεις· καὶ πολλὰς φορές μὲ τὸ νὰ τιμωρήσῃ ἓνα, ἐσωφρόνισε μέσῳ ἐκείνου πολλούς. Αὐτὸ πολλὰς φορές γίνεται καὶ μὲ τὸ σῶμα· ἡ ἀποκοπὴ ἑνὸς μέλους ἐχάρισε τὴν ὑγείαν εἰς πολλὰ ἄλλα.

Πρόσεχε δὲ τοῦ δικαίου τὴν φιλόστοργον ψυχὴν, πῶς παντοῦ ζητεῖ τὸ κοινὸν συμφέρον, καὶ τὴν ἐξάλειψιν τῆς κακίας, ὄχι διὰ νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τῶν

οιν, οὐχ ἵνα αὐτὸς δίκην λάβῃ παρὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἵνα
 οἱ ἐχθροὶ παύσωνται τῆς πονηρίας. Τοῦτο τοίνυν πανταχοῦ
 σκοπιῶμεν, ὅπως σιαίῃ τὰ τῆς κακίας, καὶ θρηνώμεν τοὺς
 ἐν ταύτῃ ὄντας, κἄν σηρικὰ ὧσι περικείμενοι ἱμάτια, καὶ μα-
 5 καρίζωμεν τοὺς ἐν ἀρετῇ, κἄν πενία ἐσχάτη παλαίωσιν, ἀπὸ
 τῶν ἔξωθεν εἰς τὴν διάνοιαν ἐκατέρωθεν εἰσιόντες. Τότε γὰρ
 ἐψόμεθα τοῦ μὲν τὸν πλοῦτον, τοῦ δὲ τὴν πενίαν. Τί γάρ,
 εἰ λαμπρὰν στολὴν ἔξωθεν περιβέβληται; τί τῶν ἐργαστη-
 ρίων διεπήνοχε, καὶ τῶν ξύλων τῶν ἀνεχόντων αὐτά; τί τῶν
 10 λαυβανόντων αὐτὰ πωλεῖν οὐκ εὐπορώτερος; Ἄλλ' οὐχ ὁ
 τοῦ δικαίου πλοῦτος τοιοῦτος, ἀλλὰ μόνιμος καὶ πεπηγώς.
 Εἰ δὲ οὐκ αἰσθάνονται οἱ πλουτοῦντες ἐν πενία ὄντες, οὐδὲν
 θαυμασιόν. Οὐδὲ οἱ φρενίτιδι κατεχόμενοι αἰσθησὶν τῆς νό-
 σου λαυβάνουσι, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα εἰσὶν ἐλεεινοί, οὐ
 15 μακαριστοί. Εἰ γὰρ ἤσοθοντο, κἄν πρὸς τὸν ἰατρον ἔιχερον,
 νῦν δὲ τῆς κακίας τοῦτο τὸ χαλεπώτατον, ὅτι ἐν αὐτῇ ὄντες,
 οὐδ' ὅτι εἰσὶν ἐν αὐτῇ συνορῶσι. Μὴ δὴ τοῦτο ἴδῃς, ὅτι χαί-
 ρει πλουτῶν ὁ πλούσιος, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα αὐτὸν
 δάκρυσον, ὅτι οὐδὲ αἰσθάνεται, ἐν ὅσῳ κείται κακῶ. Οὐ γὰρ
 20 ἀνθρώπινον τὸ ἐπὶ τούτοις ἀγάλλεσθαι, ἀλλ' ἀλογίας ἐσχάτης.

Καὶ κατευθυνθεῖς δίκαιον». Τί ἐστὶ τοῦτο; Τῶν γὰρ
 πονηρῶν κολασθέντων, φησί, προσεκτικώτεροι οἱ δίκαιοι γί-
 νονται. Ὅστε δύο ἐντεῦθεν τὰ ἀγαθὰ ἐκείνοί τε γὰρ πῆς πο-
 νηρίας ἀφίστανται, καὶ οὗτοι τῇ ἀρετῇ μᾶλλον προσέρχονται.
 25 Ὅσπερ γὰρ ὑγιαίνων ἄνθρωπος ἰδὼν τινα καιόμενον, ἢ τε-

ἐχθρῶν του, ἀλλὰ διὰ νὰ σταματήσουν οἱ ἐχθροὶ τὴν κακίαν. Αὐτὸ λοιπὸν παντοῦ ᾧς σκεπτόμεθα, τὸ πῶς νὰ σταματήσουν τὰ ἀποτελέσματα τῆς κακίας, καὶ νὰ θρηνοῦμεν αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἐνδεδυμένοι μὲ μεταξωτὰ ἐνδύματα, καὶ νὰ μακαρίζωμεν ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴν, καὶ ἂν ἀκόμη παλεύουν μὲ τὴν πιὸ χειροτέραν φτώχειαν, εἰσερχόμενοι ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον καὶ τῶν δύο. Καθ' ὅσον τότε θὰ διοπιστώσωμεν τὸν πλοῦτον τοῦ ἐνός καὶ τὴν φτώχειαν τοῦ ἄλλου. Διότι τί σημασίαν ἔχει ἐὰν φορᾷ ἐξωτερικὰ λαμπρὰν στολήν; Τί διαφέρει ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια καὶ ἀπὸ τὰ δένδρα ποὺ βλαστάνουν αὐτά; Ὡς πρὸς τί εἶναι αὐτὸς πλουσιώτερος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὰ παίρνουν διὰ νὰ τὰ πωλοῦν; Ὅμως δὲν εἶναι τέτοιος ὁ πλοῦτος τοῦ δικαίου, ἀλλ' εἶναι μόνιμος καὶ σταθερός. Ἐὰν ὅμως οἱ πλούσιοι δὲν αἰσθάνωνται τὴν φτώχειαν των, δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοθαύμαστον. Οὔτε καὶ οἱ φρενοβλαβεῖς αἰσθάνονται τὴν ἀσθένειάν των καὶ διὰ τοῦτο πρὸ πάντων εἶναι ἀξιολύπητοι καὶ ὄχι ἀξιομακάριστοι. Διότι ἐὰν τὴν ἤσθάνοντο, θὰ ἔτρεχον τουλάχιστον πρὸς τὸν ἰατρόν, τῶρα ὅμως αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ φοβερόν τῆς κακίας των, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ ζοῦν μέσα εἰς αὐτήν, δὲν αἰσθάνονται ὅτι ζοῦν μέσα εἰς αὐτήν. Μὴ λοιπὸν βλέπεις αὐτό, ὅτι ὁ πλούσιος χαίρεται μὲ τὸν πλοῦτον του, ἀλλ' ἀκριβῶς δι' αὐτὸ πρὸ πάντων κλάψε δι' αὐτόν, διὰ τὸ ὅτι δὲν αἰσθάνεται μέσα εἰς πόσον κακὸν εὐρίσκεται. Διότι δὲν εἶναι ἀνθρώπινον τὸ νὰ χαίρεται κανεὶς δι' αὐτά, ἀλλ' εἶναι γνώρισμα τῆς πιὸ χειροτέρας παραφροσύνης.

«Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον». Τί σημαίνει αὐτό; Διότι, ὅταν, λέγει, τιμωρηθοῦν οἱ κακοί, οἱ δίκαιοι γίνονται προσεκτικώτεροι. Ὡστε δύο εἶναι ἀπὸ ἐδῶ τὰ ἀγαθὰ διότι καὶ ἐκείνοι ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ αὐτοὶ πλησιάζουν περισσότερο τὴν ἀρετὴν. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἓνας ὑγιῆς ἄνθρωπος, ἐὰν ἰδῇ κάποιον ποὺ νὰ

μρόμενον, προσεκτικώτερος περὶ τὴν ὑγείαν γίνεται, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. Καὶ γὰρ πολλοὶ τῶν τότε ἐσκανδαλίζοντο, καὶ τῶν δοκούτων ἑαυτοῖς προσέχουν, ἐπὶ τῇ τῶν πονηρῶν εὐημερίᾳ ἀτελέστερον ἔτι διακείμενοι. Διὸ καὶ οὗτος ἀλλα-
5 χοῦ ἔλεγε· «Παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά μου, ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις». Ἄλλος δὲ πάλιν «Τί ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται;». Καὶ ὁ Ἰωβ δὲ πολλὰ τοιαῦτα ἐζήτει. Ἀλλὰ τότε μὲν ἀτελέστερον διακείμενοι, ταῦτα ἔφασκον οἱ φάσκοντες, καὶ ἐζήτουν οἱ ζητοῦντες, νῦν δὲ οὐδεμιᾶς συγγνώμης
10 ἄξιος ὁ τούτοις θορυβούμενος, ὁ τοσαῦτα φιλοσοφεῖν μαθὼν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων τοιαῦτα δόγματα δεξάμενος, καὶ τὸν περὶ γενένης καὶ τὸν περὶ βασιλείας σαφέστερον διδαχθεὶς λόγον, καὶ ὅτι τὰ κατ' ἀξίαν ἕκαστος ἐκεῖ ἀπολήγεται.

Ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροῦς ὁ Θεὸς δίκαιος. Ἦ βοή-
15 θειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ σώζοντος πρὸς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ». Ἄλλος «Ὁ ἑτασιῆς καρδιῶν καὶ νεφρῶν ὁ Θεὸς δίκαιος ὁ ὑπερασπιστὴς μου». Καὶ ἕτερος «Ὁ Θεὸς δίκαιος». Οἱ ἐβδομήκοντα δὲ οὕτως εἶπον «Ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροῦς ὁ Θεός. Δικαία ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ». Εἶ-
20 πεν ὅτι κρινεῖ τὴν οἰκουμένην, λέγει λοιπὸν καὶ πῶς κρινεῖ. Εἶπεν ὅτι οὐ μαριτύρων δεόμενος, οὐκ ἐλέγχων, οὐκ ἀποδείξεων, οὐ γραμματείων, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδενός· ἀπὸς γὰρ ἐστὶν ὁ τὰ ἀπόρητα ἐπιστάμενος. Μὴ τοίνυν λεγέτω τις τῶν ἀνοήτων καὶ πῶς κρινεῖ τὸν κόσμον τοσοῦτον ὄντα;

52. Ψαλμ. 72, 2 - 3.

53. Ἱερ. 12, 1.

54. Ρωμ. 8, 27.

καυτηριάζεται ἢ νὰ ἐγχειρίζεται, γίνεται προσεκτικώτερος διὰ τὴν ὑγείαν του, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ. Καθ' ὅσον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐσκανδαλίζοντο καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη ποὺ ἐνόμιζαν ὅτι προσέχουν τὸν ἑαυτὸν των, ἐπειδὴ ἀκόμη ἦσαν πνευματικὰ ἀτελεῖς ὡς πρὸς τὸ γεγονὸς τῆς εὐημερίας τῶν κακῶν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀλλοῦ ἔλεγε· «Παρ' ὀλίγον νὰ ἐξέκλιναν τὰ βήματά μου, διότι ἐνοιῶσα ζήλειαν καὶ δυσαρέσκειαν διὰ τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς τοὺς ἀμαρτωλοὺς»⁵². Ἄλλος δὲ πάλιν· «Διατί ἡ ὁδὸς τῶν ἀσεβῶν εὐοδώνεται;»⁵³. Καὶ ὁ Ἰώβ δὲ πολλὰ παρόμοια ἐζητοῦσε νὰ μάθῃ. Ἄλλὰ τότε μὲν, ἐπειδὴ ἦσαν πνευματικὰ ἀνώριμοι, ἔλεγον αὐτὰ ἐκεῖνοι ποὺ τὰ ἔλεγον, καὶ ἐζητοῦσαν νὰ τὰ κατανοήσουν ἐκεῖνοι ποὺ τὰ ἐζητοῦσαν, τώρα ὅμως δὲν εἶναι ἄξιος καμμιᾶς συγγνώμης ἐκεῖνος ποὺ θορυβεῖται ἀπὸ τέτοιου εἴδους σκέψεις, ἐκεῖνος ποὺ ἔμαθε τόσα πολλὰ διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς εὐσεβοῦς ζωῆς καὶ ἐδέχθη τέτοιας ἀληθείας περὶ τῶν μελλοντικῶν πραγμάτων καὶ ἐδιδάχθη σαφέστερα τὴν περὶ τῆς γεέννης καὶ τῆς οὐρανίου βασιλείας διδασκαλίαν καὶ ὅτι ὁ καθ' ἕνα ἐκεῖ θὰ λάβῃ ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἀξίζουν.

«Διότι σὺ γνωρίζεις τὰ βάθη τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ εἶσαι Θεὸς δίκαιος· θὰ μὲ βοηθήσῃ ὁ Θεὸς ποὺ σώζει ἐκείνους ποὺ ἔχουν καρδίαν εὐθείαν καὶ ἄκακον». Ἄλλος, «ὁ Θεὸς ὁ δίκαιος, ποὺ γνωρίζει τὰ βάθη τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ὁ ὑπερασπιστὴς μου». Καὶ ἄλλος, «Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος». Οἱ ἐβδομήκοντα δὲ ἔτσι μετέφρασαν, «Σὺ ὁ Θεὸς μου, ποὺ γνωρίζεις τὰ βάθη τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων. Δίκαια θὰ μὲ βοηθήσῃ ὁ Θεός». Εἶπεν ὅτι θὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην, λέγει πλέον καὶ πῶς θὰ τὴν κρίνῃ. Εἶπεν ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ μάρτυρας, οὔτε ἀπὸ ἐλέγχους, οὔτε ἀπὸ ἀποδείξεις, οὔτε ἀπὸ κατάστιχα οὔτε ἀπὸ τίποτε ἄλλο παρόμοιον, διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὰ ἀπόρρητα. Ἄς μὴ λέ-

Ὁ γὰρ ποιήσας οὐκ ὄντα, καὶ γενόμενον κρινεῖ. Νεφροὺς δὲ ἐνταῦθα τὰ ἀπόρητα τῆς διανοίας λέγει, τὰ ἐνδόξια, τὰ βαθύτατα, ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ μορίου αἰνιζάμενος.

10. Τί ἐσιν, «Ἐτάζων»; Ὅπερ ὁ ἄλλος εἶπε, «Δοκιμάζων». Εἰ δὲ καὶ ἀνθρώπιναι αἱ λέξεις, ἀλλὰ θεοπρεπῆ τὰ νοήματα. Ὅπερ γὰρ ὁ Παῦλος λέγων, «Ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας», τὸ ἐρευνᾶν, ἀντὶ τοῦ σαφῶς εἰδέναι, τίθησιν, οὕτω καὶ οὗτος, τὸ «Ἐτάζων», ἀντὶ τοῦ ἀκριβῶς ἐπίσπασθαι. Καὶ τὸ βασανίσαι δὲ τὸ γυμνῶσαί ἐστιν, ὅπερ ἀκριβοῦς ἐσιν ἐπι-
 10 στήμης καὶ γνώσεως, ὡς καὶ Παῦλος φησὶ «Πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ». «Δικαία ἡ βοήθειά μου». Ἄλλος, «Δίκαιος ὁ ὑπερασπιστής μου». Τί ἐστὶ, «Δικαία ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ»; Δικαίως ἂν γένοιτό μοι, φησί, παρὰ τοῦ Θεοῦ· οὐδὲν γὰρ ἄδικον αἰτῶ. Ὅστις εἰ μέλλοιμεν ἀπολαύειν συμμαχίας τῆς ἄνωθεν, τοιαῦτα αἰτεῖν δεῖ, ἃ καὶ τὸν τοῦ δικαίου λόγον ἔχει· ἵνα τῇ φύσει τῆς αἰτήσεως τὴν ῥοπὴν ἐπισπασώμεθα. «Τοῦ σώζοντος τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ». Τοῦτο ἔργον αὐτῷ, τοῦτο ἔθος αὐτῷ. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ἐγὼ οὐκ ἤρξα χειρῶν ἀδίκων, οὐδὲ ἀμύνασθαι
 20 ἐπιθυμῶ, διὰ τοῦτο δικαία ἂν γένοιτο ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Ταῦτα οὖν εἰδότες, μηδὲν τοιοῦτον αἰτῶμεν, ὃ κωλύει τὴν δόσιν. Ὅταν γὰρ κατὰ ἐχθρῶν αἰτῆς, οὐκ ἔστι δικαία ἡ βοήθειά σου· ἐναντία γὰρ ἐστὶ τῷ νόμῳ τοῦ παρέχοντος·
 25 καὶ πλοῦτιον αἰτῆς, καὶ κάλλος αἰτῆς, καὶ δτιοῦν τοιοῦτον

γη λοιπὸν κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους· καὶ πῶς θὰ κρίνη τὸν κόσμον ποὺ εἶναι τόσοσ πολὺς; Ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἐδημιούργησεν ἐνῶ δὲν ὑπῆρχεν, αὐτὸς θὰ τὸν κρίνη καὶ τώρα ποὺ ὑπάρχει. Νεφρούς δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τὰ ἀπόρητα τῆς διανοίας, τὰ ἐσωτερικά, τὰ βαθύτατα, ὑπαινιχθεῖς αὐτὰ ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτοῦ τοῦ μέλους τοῦ σώματος.

10. Τί σημαίνει, «Ἐτάζων»; Αὐτὸ ποὺ εἶπεν ὁ ἄλλος «ἐρευνῶν». Ἐὰν καὶ αἱ λέξεις εἶναι ἀνθρώπιναι, ὅμως, τὰ νοήματα εἶναι θεοπρεπῆ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ Παῦλος λέγων, «Ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἐρευνᾷ τὰς καρδίας», θέτει τὸ «ἐρευνᾷ» ἀντὶ τοῦ ἴγνωρίζει σαφῶς, ἔτσι καὶ αὐτὸς, θέτει τὸ «Ἐτάζων» ἀντὶ τοῦ ἴγνωρίζει ἀκριβῶς. Καὶ τὸ βασανίζω δὲ ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ γυμνῶνω, πράγμα ποὺ σημαίνει ἀκριβῆ ἐπιστήμην καὶ γνῶσιν, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ὅλα εἶναι γυμνά καὶ φανερά εἰς τὰ μάτια του»⁵⁵. «Εἶναι δικαία ἡ βοήθειά μου». Ἄλλος, «Εἶναι δίκαιος ὁ ὑπερασπιστής μου». Τί σημαίνει, «Δικαία ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ»; Δίκαιος, λέγει, θὰ ἦτο ἡ βοήθεια ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ· διότι τίποτε τὸ ἄδικον δὲν ζητῶ. Ὡστε ἐὰν θέλωμεν ν' ἀπολαμβάνωμεν τὴν οὐράνιον βοήθειαν, πρέπει τέτοια νὰ ζητοῦμεν, ποὺ ἀποτελοῦν ἔκφρασιν τοῦ δικαίου, ὥστε μὲ τὴν φύσιν τῆς αἰτήσεώς μας ν' ἀποσπάσωμεν τὴν βοήθειαν «Ἐκείνου ποὺ σώζει ἐκείνους ποὺ ἔχουν εὐθείαν καὶ εἰλικρινῆ καρδίαν». Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον αὐτοῦ, αὕτη εἶναι ἡ συνήθειά του. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἐγὼ δὲν ἠδίκησα, οὔτε ἐπιθυμῶ ν' ἀμυνθῶ, διὰ τοῦτο θὰ ἦτο δικαία ἡ βοήθειά μου ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἄς μὴ ζητῶμεν τίποτε τέτοιο ποὺ ἐμποδίζει τὴν δόσιν του. Διότι, ὅταν ζητῆς κάτι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου, δὲν εἶναι δικαία ἡ βοήθειά σου· καθ' ὅσον εἶναι ἀντίθετος μὲ τὸν νόμον ἐκείνου ποὺ τὴν παρέχει. Ἐπίσης δὲν εἶναι δικαία ἡ βοήθεια εἴτε ζητεῖς πλοῦτον, εἴτε ζητεῖς κάλλος, εἴτε ζητεῖς ὅτιδήποτε παρόμοιον κοσμικὸν πράγμα, ποὺ ἔρχεται καὶ φεύγει καὶ χά-

αίτης βιωτικόν, παραρρέον καὶ ἐναντίον τῆ τῆς ψυχῆς φιλοσοφία. Αἰτῶμεν τοίνυν ὥσπερ καὶ ἐπιτυχεῖν. «Ὁ Θεὸς κριτῆς δίκαιος, καὶ ἰσχυρὸς, καὶ μακροθύμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν». Ἄλλος φησὶν, «Ἐμβριμώμενος **5** κατὰ πᾶσαν ἡμέραν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Κατὰ πᾶσαν ζωὴν». Καὶ ἄλλος, «Ἀπειλούμενος, ἐμβριμώμενος, οὐ κολάζω». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. Εἰ δίκαιος, πάντως βουλήσεται τοὺς ἀδίκους κολάσαι· εἰ ἰσχυρὸς, πάντως δυνήσεται. Καὶ ποῦ, φησί, τὰ τῆς φιλανθρωπίας, εἰ κατὰ τὸ δίκαιον κρινεῖ; Πρωτόν μὲν, ἐν τῷ μὴ κατὰ πόδας ἐπάγειν τὴν δίκην, μᾶλλον δὲ **10** πρὸς τοῦτο, ἐν τῷ πάντα ἀφεῖναι τὰ ἁμαρτήματα διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας· δεύτερον δὲ ἐν τῷ καὶ μετάνοιαν δοῦναι. Ἐν γὰρ ἐννοήσῃς, ὅτι καθ' ἑκάστην ἁμαρτάνομεν ἡμέραν, τότε μάλιστα ὄφει αὐτοῦ τὸ ἄφατον μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας. **15** Ὁ δὲ καὶ ἐμφαίτων ἐπήγαγε, λέγων· «Ὁ Θεὸς κριτῆς δίκαιος, καὶ ἰσχυρὸς, καὶ μακροθύμος».

Ἀπορεῖς, ἐπεὶ καὶ δύναται καὶ θούλειαι, τίος ἔνεκεν οὐ κολάζει; Μάνθανε, φησὶν, ὅτι μακροθύμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Ἴνα γὰρ μὴ τις τῶν ἀνοήτων **20** νομίσῃ, ὅτι δι' ἀσθένειαν οὐκ ἐπεξέρχεται, δείκνυσι τῆς μελλήσεως τὴν αἰτίαν· ὅτι μεγάλα καὶ ἡ μακροθυμία μέτρα ἔχει. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τοῦτο μακροθυμεῖ, εἰς μετάνοιάν σε ἄγων, ὅτιαν ἀπὸ τοῦ φαρμάκου τούτου μηδὲν κερδάνῃς, καὶ ἐπεξέρχεται. Ἄρα καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοῦ κολάζεσθαι ἔσμεν ἄξιοι. **25** Οὐδὲ γὰρ ἄν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ὡς μέγα τι τέθεικε τό, «Μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν». Ἄλλ' ὡς τῶν πραγμάτων μὲν τοῦτο ἀπαιτούντων, τῆς δὲ τοῦ Θεοῦ φιλαν-

νεται καὶ εἶναι ἀντίθετον μὲ τὴν εὐσέβειαν τῆς ψυχῆς. Ἦς ζητῶμεν λοιπὸν τέτοια ὥστε νὰ ἠμποροῦμεν καὶ νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν. «Ὁ Θεὸς εἶναι κριτῆς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος καὶ δὲν ἐκδηλώνει τὴν ὀργὴν του μὲ καθημερινὰς τιμωρίας». Ἄλλος λέγει, «Δυσανασχετῶν κάθε ἡμέραν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος λέγει «Εἰς ὅλην τὴν ζωὴν». Καὶ ἄλλος, «Ἄν καὶ ἀπειλεῖ καὶ δυσανασχετεῖ, ὅμως δὲν τιμωρεῖ». Αὐτὸ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐὰν εἶναι δίκαιος, ὅπωςδήποτε θὰ θελήσῃ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἀδίκους· ἐὰν εἶναι ἰσχυρὸς, ὅπωςδήποτε θὰ ἠμπορέσῃ. Καὶ ποῦ, λέγει, εἶναι τὰ τῆς φιλανθρωπίας του, ἐὰν θὰ κρίνῃ μὲ δικαιοσύνην; Πρῶτον μὲν μὲ τὸ ὅτι δὲν τιμωρεῖ ἀμέσως μετὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἁμαρτίας, μᾶλλον δὲ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ μὲ τὸ ὅτι συγχωρεῖ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα μὲ τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας· δεῦτερον δὲ μὲ τὸ ὅτι δίδει καὶ εὐκαιρίαν διὰ μετάνοιαν. Διότι, ἐὰν σκεφθῆς, ὅτι καθημερινὰ ἁμαρτάνομεν, τότε πρὸ πάντων θὰ διαπιστώσῃς τὸ ἀπερίγραπτον μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας του. Θέλων λοιπὸν νὰ δείξῃ αὐτὸ, ἐπρόσθεσε τὰ λόγια· Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος κριτῆς καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος»

Ἄπορεις διατί δὲν τιμωρεῖ, ἀφοῦ καὶ ἠμπορεῖ καὶ θέλει; Μάθε, λέγει, ὅτι εἶναι μακρόθυμος καὶ ὅτι δὲν ἐκδηλώνει τὴν ὀργὴν του καθημερινὰ μὲ τιμωρίας. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ λοιπὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους, ὅτι ἀπὸ ἀδυναμίας δὲν προχωρεῖ εἰς τὴν τιμωρίαν, δείχνει τῆς ἀργοπορίας τὴν αἰτίαν· ὅτι δηλαδὴ ἔχει μεγάλα περιθώρια ἢ μακροθυμία. Ἐπειδὴ λοιπὸν διὰ τοῦτο μακροθυμεῖ, διὰ νὰ σὲ ὀδηγήσῃ εἰς μετάνοιαν, ὅταν δὲν κερδίσῃς τίποτε ἀπὸ αὐτὸ τὸ φάρμακον, τότε καὶ προχωρεῖ εἰς τὴν τιμωρίαν. Συνεπῶς καθημερινὰ εἴμεθα ἄξιοι τῆς τιμωρίας. Οὔτε βέβαια, ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτὸ, θ' ἀνέφερε ὡς κάτι τὸ σπουδαῖον τὸ «Δὲν ἐκδηλώνει καθημερινὰ τὴν ὀργὴν του μὲ τιμωρίας». Ἀλλὰ τὸ λέγει αὐτὸ ἐπειδὴ ἡ μὲν φύσις τῶν πραγμάτων ἀπαιτεῖ αὐτό, ἡ δὲ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ

θρωπίας ἐπεχούσης τὴν ἀξίαν κόλασιν, τοῦτό φησιν. Εἶδες καὶ ἐνταῦθα πῶς τὸ ἀνεπαχθὲς τοῦ Θεοῦ δείκνυσι, καὶ τὴν κόλασιν ὀργὴν λέγει; Οὐδεὶς γὰρ ὀργὴν ἐπάγει ἄλλω, ἀλλὰ τὴν μὲν ὀργὴν αὐτὸς ἔχει, τὴν δὲ κόλασιν ἐπάγει ἑτέρω.
 5 Οὐδὲν οὖν ἄλλο, ἢ τὴν κόλασιν δηλοῖ τῷ εἰπεῖν, «Καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν».

Καὶ πῶς φησι, «Καθ' ἑκάστην ἡμέραν; Εἰσελθέτω ἕκα-
 στος εἰς τὸ ἑαυτοῦ συνειδός, καὶ τότε ὄφεται. Ἴνα γὰρ παρῶ
 τὰ ἀπόρητα ἑκάστου ἀμαρτήματα, ταῦτα δὴ τὰ κοινὰ τίς δια-
 10 φεύξεται; Ποῖα δὴ ταῦτα; Ποῖα ἐστὶν ἡμέρα, ἢ μὴ ραθύμως
 εὐχόμεθα καὶ μετὰ πολλῆς ὀλιγωρίας; Ὅτι δὲ τοῦτο ὀργῆς
 ἄξιον, δῆλον ἐντεῦθεν. Εἶπε γάρ μοι εἰ δικαστῆ ἡρασιώμε-
 τος προσῆλθες, καὶ διελέχθης, οὐκ ἂν σε εὐθέως δίκην ἀπή-
 τησε, καὶ εἰς τὴν ὑπεροχίαν μειέστησε; Ναί, φησὶν ἄνθρω-
 15 πος γὰρ ἐσσι. Καὶ τί τοῦτο; Ἄνθρωπος μὲν γὰρ ὑβρισθεὶς,
 οὐκ ἂν εἴη δίκαιος ἀγανακτεῖν παρὰ γὰρ τοῦ ὁμοίου ὑβρί-
 σθη· ὁ δὲ Θεὸς ὑβριζόμενος, δικαίως ἂν ἐπαγάγοι τὴν δίκην.
 Μείζων γὰρ αὕτη ἢ ἀμαρτία τῆς εἰς ἄνθρωπον. Καὶ ὁ μὲν
 ἄνθρωπος τὸ ἑαυτοῦ ζητῶν τοῦτο ποιεῖ· ὁ δὲ Θεὸς τὸ σόν.
 20 Ὅσιε κατὰ τοῦτο, ἄξιον τοῦτο μᾶλλον ἀγανακτήσεως. Οὐ
 γὰρ ἐστὶν ἴσον καταφρονεῖν τῶν τὰ ἑαυτῶν ζητούντων, καὶ
 τοῦ τὰ σά. Τοῦτο γὰρ μείζονος ὀργῆς ἄξιον, ὅταν μηδὲ αἰ-
 τεῖν μέλλων τὰ σοὶ συμφέροντα, νήφης.

Τίς δέ ἐστιν, ὃς οὐχ ὑβρισε τὸν ἀδελφὸν εἰκῆ; Μὴ γὰρ
 25 μοι εἴπης, ὅτι οἰκέτην ὑβρισεν· «Ἐν γὰρ Χριστῷ οὐκ ἄρσεν,

ἐμποδίζει τὴν ἀξίαν τιμωρίαν. Εἶδες καὶ ἐδῶ πῶς δείχνει τὴν ἔλλειψιν κακίας εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὀνομάζει τὴν τιμωρίαν ὀργήν; Διότι κονεὶς δὲν ἐπιφέρει τὴν ὀργὴν τοῦ ἐναντίον ἄλλου, ἀλλὰ τὴν μὲν ὀργὴν τὴν κρατεῖ ὁ ἴδιος, τὴν δὲ τιμωρίαν τὴν ἐπιφέρει ἐναντίον ἄλλου. Τίποτε λοιπὸν ἄλλο παρὰ τὴν τιμωρίαν φανερώνουν τὰ λόγια, «Καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν».

Καὶ πῶς λέγει, «Κάθε ἡμέραν»; Ἦ ἄς ἐξετάσῃ ὁ καθένας τὴν συνείδησίν του κοί τότε θὰ τὸ ἀντιληφθῇ. Διότι διὰ ν' ἀφήσω κατὰ μέρος τὰ κρυφὰ ἁμαρτήματα τοῦ καθενός, αὐτὰ λοιπὸν τὰ κοινὰ ἁμαρτήματα ποῖος θὰ τὰ ἀποφύγῃ; Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά; Ποῖα εἶναι ἡ ἡμέρα ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν προσευχόμεθα μὲ ραθυμίαν καὶ μὲ πολλὴν ὀκνηρίαν; Τὸ ὅτι δὲ αὐτὸ εἶναι ἄξιον ὀργῆς, γίνεται φανερὸν ἀπὸ ἐδῶ. Διότι εἶπέ μου Ἐὰν προσερχόσῃς εἰς δικαστὴν καὶ ἐχασμουριόσῃς καὶ ἐσυζητοῦσας μαζί του, δὲν θὰ σὲ ἐτιμωροῦσεν ἀμέσως καὶ θὰ σὲ ἔστειλεν ἐξορίαν εἰς ξένην χώραν; Ναι, λέγει διότι εἶναι ἄνθρωπος. Καὶ τί σημασίαν ἔχει αὐτό; Διότι ὁ μὲν ἄνθρωπος ὅταν προσβληθῇ δὲν θὰ ἦτο δίκαιον ν' ἀγανακτῇ, καθ' ὅσον ἐδέχθη τὴν προσβολὴν ἀπὸ ἰσότιμόν του, ἐνῶ ὁ Θεὸς ὅταν προσβάλλεται δικαίως θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν τιμωρίαν. Διότι αὕτῃ ἡ ἁμαρτία εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν ποὺ γίνεται πρὸς ἓνα συνάνθρωπον. Καὶ ὁ μὲν ἄνθρωπος τὸ κάμνει αὐτὸ ἐπιζητῶν τὸ συμφέρον του, ἐνῶ ὁ Θεὸς θέλει αὐτὸ ποὺ συμφέρει εἰς ἐσένα. Ὡστε σύμφωνα μὲ αὐτά, αὐτὸ μᾶλλον εἶναι ἄξιον ἀγανακτήσεως. Διότι δὲν εἶναι ἴσον πρᾶγμα τὸ νὰ περιφρονῇ κανεὶς αὐτοῦς ποὺ θέλουν τὸ συμφέρον των, καὶ ἐκεῖνον ποὺ θέλει τὸ συμφέρον σου. Καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι ἄξιον μεγαλυτέρας ὀργῆς, ὅταν δείχνῃς ἀδιαφορίαν καὶ δὲν ζητῇς ἐκεῖνα ποὺ σοῦ συμφέρουν.

Ποῖος δὲ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐπρόσβαλε ἄδικα τὸν ἀδελφὸν του; Μὴ μοῦ εἶπῃς βέβαια, ὅτι ἐπρόσβαλε δοῦ-

οὐ θῆλυ, οὐ δοῦλος, οὐκ ἐλεύθερός ἐστι». Τίς πάλιν δς οὐ
 καιτηγόρησεν, οὐδὲ ἐψεύσατο; δς οὐκ εἶδεν ἀκολάστοις ὀφθαλ-
 μοῖς γυναῖκα; δς οὐκ ἐβάσκησεν; δς οὐκ ἐκενοδόξησεν; δς
 οὐκ ἐφθέγγαστο ρῆμα ἀργόν; Πάντα δὲ ταῦτα ὑπὸ κόλασιν
 5 κεῖται. Καὶ εἰ μὲν περὶ τὰ θιωτικὰ μὴ ὄντες σπουδαῖοι, μηδὲ
 ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἡμεν, συγγνώμης ἂν ἡμεν ἄξιοι, νῦν
 δὲ καὶ ταύτης ἀπεισερήμεθα τῆς ἀπολογίας. Καὶ γὰρ ἐν ἐ-
 κείνοις μὲν ἐγρηγοροῦτες ἐσμέν, ἐν τούτοις δὲ ἀναπεπνωκότες.
 Ὅσοι δὲ μὴ ἀκούοντες, ὅτι μακροθύμος, ραθυμοτέρους γενέ-
 10 σθαι, ἐπήγαγεν· «Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ρομφαίαν αὐτοῦ
 σιλβώσει». Ἄλλος δὲ φησι, «Τὴν μάχαιραν αὐτοῦ ἀκονή-
 σε». Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε καὶ ἠτοίμασεν αὐτό». Ἄλλος
 φησὶν, «Ἐκτενεῖ». «Καὶ ἐν αὐτῷ ἠτοίμασε σκεύη θανάτου.
 Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειρογήσονται». Ἄλλος φησὶν,
 15 «Εἰς τὸ καίει».

11. Τί ἐνιαῦθα ἐροῦσιν οἱ ἀνθρωπόμορφον τὸν Θεὸν λέ-
 γοντες, ἐκ τοῦ λέγεσθαι χεῖρας καὶ πόδας καὶ ὀφθαλμοὺς ἔ-
 χειν; Ἄρα τόξα ἄνω, καὶ βέλη, καὶ ἀκόνη, καὶ μάχαιρα,
 καὶ φαρέτρα; Καὶ μὴν ἄλλος φησὶν· «Ἐν τῷ ἐπιβλέψαι σε,
 20 ταραχθήσονται ἐπὶ σοῦ ὄρη». Καὶ αὐτὸς οὗτος· «Ὁ ἐπιβλέ-
 πων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν». Εἰ δὲ ὄρων
 μόνον τὴν γῆν, καὶ λίθων τήκει φύσιν, πολλῶ μᾶλλον ἐπ' ἀν-
 θρώπων τοῦτο δυνήσεται. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἀπὸ τοῦ μόνον
 ἰδεῖν κατασιτρέψαι δυνάμενος τὴν οἰκουμένην, μᾶλλον δὲ ἀπὸ
 25 τοῦ ἐθελῆσαι μόνον (ὁ γὰρ θελήματι μόνον ποιήσας αἰπήν,

56. Γαλ. 3, 28.

57. Πρβλ. Σοφ. Σειρ. 16, 19.

58. Ψαλμ. 103, 32.

λον του. Διότι «Ἐν Χριστῷ δὲν ὑπάρχει ἄνδρας κοί γυναῖκα, οὔτε δοῦλος καὶ ἐλεύθερος»⁵⁶. Ποῖος πάλιν ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἐκατηγόρησεν οὔτε εἶπε ψέματα; ποῦ δὲν εἶδε γυναῖκα μὲ ὀκόλαστα μάτια, ποῦ δὲν ἐφθόνησε, ποῦ δὲν ἐκυριεύθη ἀπὸ κενοδοξίον, ποῦ δὲν εἶπε λόγον ἀπρεπή; Ὅλα δὲ οὐτὰ εἶναι ἄξια τιμωρίας. Καὶ ἐὰν μὲν δὲν ἐδείχναμεν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα οὔτε δὲ καὶ διὰ τὰ πνευματικά, θὰ ἡμεθα ἄξιοι συγγνώμης, τώρα ὅμως ἀπεστερήθημεν καὶ σὺτῆς τῆς δικαιολογίας. Καθ' ὅσον δι' ἐκεῖνα μὲν εἴμεθα πρόθυμοι, ἐνῶ δι' αὐτὰ ἀδιάφοροι. Ὡστε διὰ νὰ μὴ γινώμεθα πῶς ἀδιάφοροι, ἀκούοντες ὅτι ὁ Θεός εἶναι μακρόθυμος, ἐπρόσθεσεν· «Ἐὰν δὲν μετανοήσετε καὶ ἐπιστρέψετε, θ' ἀκονήσῃ τὴν ρομφαίαν του». Ἄλλος δὲ λέγει, «Θ' ἀκονήσῃ τὴν μάχαιράν του». «Τὸ τόξον του τὸ ἐτέντωσε καὶ τὸ ἠτοίμασεν». Ἄλλος λέγει· «Θὰ τὸ τεντώσῃ». «Καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ ἠτοίμασε θανατηφόρα ὄργανα. Τὰ βέλη του τὰ κατεσκεύασε δι' ἐκείνους ποῦ φλέγονται ἀπὸ τὴν κακίαν». Ἄλλος λέγει· «Διὰ νὰ τοὺς καταστρέψῃ».

11. Τί θὰ εἶποῦν ἐδῶ ἐκεῖνοι ποῦ θεωροῦν τὸν Θεὸν ἀνθρωπόμορφον, ἐπειδὴ λέγεται ὅτι ἔχει χέρια καὶ πόδια καὶ ὀφθαλμούς; Ἄρα γε ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανὸν τόξα καὶ βέλη καὶ ὄργανον δι' ἀκόνισμα, καὶ μάχαιρα καὶ φαρέτρα; Καὶ ὅμως ἄλλος λέγει· «Ὅταν ρίψῃς τὸ βλέμμα σου ἐπάνω τους θὰ κυριευθοῦν τὰ ὄρη ἀπὸ τρόμον»⁵⁷. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ψαλμωδὸς λέγει· «Αὐτὸς ποῦ ρίπτει τὸ βλέμμα του εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν κάμνει νὰ τρέμῃ»⁵⁸. Ἐὰν δὲ ρίπτων μόνον τὸ βλέμμα του εἰς τὴν γῆν κάμνη νὰ λειώνουν οἱ λίθοι, πολὺ περισσότερον θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸ κάμῃ αὐτὸ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ ποῖον λόγον λοιπόν, ἂν καὶ μόνον μὲ τὸ βλέμμα του ἠμπορεῖ νὰ καταστρέψῃ τὴν οἰκουμένην, ἢ καλύτερα ἀρκεῖ καὶ μόνον νὰ τὸ θελήσῃ (διότι ἐκεῖνος ποῦ ἐδημιούργησεν αὐτὴν μόνον ποῦ τὸ ἠθέλησεν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἠμπορεῖ καὶ μόνον μὲ τὸ

εὐδηλον ὅτι καὶ θελήματι μόνῳ ἀνελεῖν δύναται), λέγεται
 ρομφαίαν ἔχειν καὶ τόξον; Εἰ γὰρ «Ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ
 πέρατα τῆς γῆς», «Καὶ οἱ ἐνοικοῦντες ἐν αὐτῇ, ὡς ἀκρίδες»,
 καὶ «Πάντα τὰ ἔθνη ὡς σιαγῶν ἀπὸ τοῦ κάδου, καὶ ὡς ρο-
 5 πῆ ζυγοῦ λογισθήσεται»· καὶ ὁ ἄγγελος δὲ αὐτοῦ ἐξελθὼν,
 ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπῇ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας
 ἀνεῖλε· τί λέγω ἄγγελος; μυῖαι καὶ κάμπαι καὶ σκώληκες τὸ
 τῶν Αἴγυπτίων σιραιόπεδον ἀπώλεσαν· ποῦ τόξου αὐτόθι
 χρεία; ποῦ δὲ μαχαίρας; Τίνος οὖν ἕνεκεν ταῦτα εἴρηται;
 10 Διὰ τὴν τῶν ἀκούοντων παχύτητα, καὶ ὥσπερ τοῖς ὀνόμασι
 τοῖς συντρόφοις τῶν ὀπλῶν κατασεῖσαι αὐτῶν τὴν διάνοιαν.
 Οὐ γὰρ ἐν τῇ χειρὶ ἡ πνοὴ πάντων ἡμῶν, καὶ οὐ κατὰ πρόσω-
 πον ψύχους αὐτοῦ οὐδαμῶς τις ὑποστήσεται, πῶς ὀπλῶν δεῖ
 τούτω; Ἄλλ' ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, διὰ τὴν παχύτητα καὶ τὴν
 15 ἀναισθησίαν τῶν ἀκούοντων οὕτω ταῦτα εἴρηται.

Τί δέ ἐστι, «Καὶ σιλβώσῃ»; Ἀκονήσῃ. Ἔρα οὖν καὶ
 ἀκόνης χρεία; καὶ ἴδὲ περὶ τὴν μάχαιραν; Καὶ τίς ἂν ταῦ-
 τα, νοῦν ἔχων, ἀνέξεται οὕτως ἐκλαβεῖν ὡς εἴρηται; Ἄλλ'
 ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, τὴν τιμωρίαν διὰ πάντων σχηματίζει, καὶ
 20 ἐπὶ τὰ παχύτερα πρόεισιν, ὥσπερ καὶ τοὺς σφόδρα ἀνοήτους
 συνιδεῖν, ὅτι οὐ δεῖ ταῖς λέξεσι παρακαθῆσθαι, ἀλλὰ θεοπρο-
 πεῖς ἐννοίας ἐκ τούτων λαμβάνειν. Ὡστε εἴ τις ἀπορεῖ τίνος
 ἕνεκεν θυμὸς εἴρηται περὶ Θεοῦ καὶ ὀργή, πολλῶ μᾶλλον
 τούτων ἕνεκεν ἀπορήσει. Εἰ δὲ ταῦτα οὐχ ὡς εἴρηται ἐκλη-
 25 πτέον, ἀλλὰ θεοπροπῶς, εὐδηλον ὅτι καὶ τὰ περὶ θυμοῦ καὶ

θέλημα του να τὴν καταστρέψῃ), λέγεται ὅτι ἔχει ρομφαίαν κοί τόξον; Διότι, ἐὰν «Εἰς τὰ χέρια του κρατᾶ τὰ πέρατα τῆς γῆς», «Καὶ αὐτοὶ ποῦ κατοικοῦν εἰς αὐτὴν εἶναι ὡσὰν ἀκρίδες», καὶ «Ὅλα τὰ ἔθνη εἶναι ὡσὰν σταγόνα ἀπὸ κάδου καὶ θεωροῦνται ὡσὰν τὴν στιγμιαίαν ἐκείνην ἐναλλαγίην τῆς πλάστιγγος»· καὶ ὁ ἄγγελος δὲ αὐτοῦ ἀφοῦ ἐξῆλθε μέσα εἰς ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα ἐφόνευσεν ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδες⁹⁹· καὶ διατί λέγω ὁ ἄγγελος; μυῖγαι καὶ κάμπαι καὶ σκωλήκια ἐξωλόθρευσαν τὸ στρατόπεδον τῶν Αἰγυπτίων. Εἰς τί ἐχρειάσθη ἐδῶ τὸ τόξον; Εἰς τί ἡ μάχαιρα; Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἔχουν λεχθῆ αὐτά; Ἐλέχθησαν ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀνωριμότητος τῶν ἀκροατῶν καὶ διὰ νὰ διαταράξῃ τὴν σκέψιν αὐτῶν μὲ τὰς ὀνομασίας ποῦ συνδέονται μὲ τὰ ὄπλα. Διότι ἐκεῖνος ποῦ εἰς τὰ χέρια του κρέματα ἡ ζωὴ ὄλων μας καὶ ποῦ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ σταθῇ ἐμπρὸς εἰς τὸ ψυχρὸν πρόσωπόν του, πῶς αὐτὸς ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ὄπλα; Ἄλλ', ὅπως προανέφερα, αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ ἔτσι ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀνωριμότητος καὶ τῆς ἀναισθησίας τῶν ἀκροατῶν.

Τί σημαίνει δέ, «Καὶ στιλβώσει»; Θ' ἀκονήση. Ὡστε λοιπὸν χρειάζεται καὶ ἀκόνι; Χρειάζεται καὶ δηλητήριον διὰ τὴν μάχαιραν; Καὶ ποῖος λογικὸς ἄνθρωπος θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀνεχθῆ νὰ ἐκλάβῃ αὐτὰ ὅπως ἔχουν λεχθῆ; Ἄλλ', ὅπως προανέφερα, προετοιμάζει μὲ ὅλα τὴν τιμωρίαν καὶ χρησιμοποιεῖ αὐτὰς τὰς παχυτέρας ἐκφράσεις, ὥστε νὰ κἀνῃ ν' ἀντιληφθοῦν καὶ οἱ πάρα πολὺ ἀνόητοι, ὅτι δὲν πρέπει νὰ σταμοτοῦν εἰς τὰς λέξεις, ἀλλὰ νὰ ὀδηγοῦνται ἀπὸ αὐτὰς εἰς θεοπρεπεῖς ἐννοίας. Ὡστε, ἐὰν κάποιος ἀπορῆ διὰ ποῖον λόγον ἔχει λεχθῆ περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτι θυμώνει καὶ ὀργίζεται, πολὺ περισσότερο θ' ἀπορήσῃ ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Ἐὰν ὅμως αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ ἐκλάβωμεν ὄχι ὅπως ἔχουν λεχθῆ, ἀλλὰ μὲ θεοπρεπῆ ἐννοιαν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι πρέπει κατὰ τὴν αὐτὴν ἐννοιαν νὰ

ὀργῆς· ἢ δὲ παχύτης τῶν λέξεων, ὥστε καθικέσθαι τῆς τῶν ἀκροαιῶν παχύτητος. Διά τοι τοῦτο οὐδὲ τοῖς εἰρημένοις ἠορέσθη, ἀλλ' ἔτι πρόεισιν ἐπὶ τὸ ἀνθρωπινότερον, τὸν φόβον αὐξῶν. Οὐ γὰρ ρουφαίαν κτῆδον ἔχοντα εἰσάγει μόνον, ἀλλὰ
 5 καὶ ὀπλιζόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ὁμοίως τις φοβεῖται ἀκούον, ὅτι ἀκούεται ἢ μάχαιρα, καὶ ὅτι τὸ τόξον μετὰ χειρῶν, ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων σχημάτων κατασεῖει τὴν διάνοιαν τῶν ἀκούοντων, λέγων, «Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐρέτεινε, καὶ ἠτοίμασεν αὐτόν», φοβῶν τὸν ἀκούοντα, ὁμοῦ καὶ τὴν μακρο-
 10 βρυμίαν καὶ τὴν ὀργὴν ἐνδεικνύμενος. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἄφηκεν, οὐδέ, ἔβαλεν, ἀλλ', «Ἐρέτεινε καὶ ἠτοίμασε», τουτέστιν, ἔτοιμός ἐστι πρὸς ἄφρον.

Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐν τῇ Παλαιᾷ οὕτως εἴρηται, ὅπου γε καὶ ἐν τῇ Καινῇ Ἰουδαίοις διαλεγόμενος ὁ Ἰωάννης τοιοῦ-
 15 τὸν τι λέγει; «Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται». Τί οὖν; δροσιόμον ὁ Θεὸς μιμεῖται ἀξίνη κόπιοιτα ξύλα; καὶ ἀξίνην ἐκληπίεον καὶ ξύλα; Ἄπαγε ὥσπερ οὐδὲ ἄχυρα καὶ σῖτον, ὅταν λέγη· «Οἷ τὸ πύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ, καὶ τὸν μὲν
 20 σῖτον συνάξει εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πρὸ ἀσθέσιον». Τί οὖν ἐστὶν ἡ ἀξίνη; Ἡ τιμωρία καὶ ἡ κόλασις. Τίνα δὲ τὰ δένδρα; Οἱ ἄνθρωποι. Τίνα δὲ τὰ ἄχυρα; Οἱ φαῦλοι. Τίς ὁ σῖτος; Οἱ χρηστοί. Τί τὸ πύον; Ἡ διάκρισις. Οὔτω καὶ ἐνταῦθα ρουφαία, καὶ τόξον, καὶ
 25 βέλη, ἢ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία ἐστίν. Εἶτα τὴν μέλλησιν, καὶ τὸ ἀφροσηκέναι μὲν τὴν τιμωρίαν, μὴ πολὺ δὲ ἀφροσηκέναι,

60. Λουκᾶ 3, 9.

61. Ματθ. 3, 12.

ἐκλάβωμεν καὶ τὰ λεγόμενα περὶ θυμοῦ καὶ ὀργῆς, ἡ δὲ παχύτης τῶν λέξεων ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ πλησιάσῃ τὴν πνευματικὴν ἀνωριμότητα τῶν ἀκροατῶν. Διὰ τοῦτο βέβαια δὲν ἠρκέσθη οὔτε εἰς τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, ἀλλὰ προχωρεῖ ἀκόμη περισσότερο πρὸς ἀνθρωπινοτέρας ἐκφράσεις, αὐξάνων τὸν φόβον. Διότι δὲν παρουσιάζει αὐτὸν νὰ κρατᾷ μόνον ρομφαίαν, ἀλλὰ τὸν παρουσιάζει καὶ ὀπλιζόμενον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν φοβεῖται κανεὶς ὅμοια ἀκούων, ὅτι ἀκονίζεται ἡ μάχαιρα καὶ ὅτι τὸ τόξον εὐρίσκεται εἰς τὰ χέρια, μὲ ἀνθρώπινα σχήματα συνταράσσει τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν, λέγων, «Ἐτέντωσε τὸν τόξον του καὶ τὸ ἠτοίμασεν», ἐκφοβίζων ἔτσι τὸν ἀκροατὴν, καὶ συγχρόνως δείχνει τὴν μακροθυμίαν καὶ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. Διότι δὲν εἶπε, 'τὸ ἄφησεν', οὔτε, 'τὸ ἔρριψεν', ἀλλὰ, «Τὸ ἐτέντωσε καὶ τὸ ἠτοίμασε», δηλαδὴ εἶναι ἕτοιμος διὰ νὰ τὸ ρίψῃ.

Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἐὰν ἔτσι ἐλέχθησαν αὐτὰ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, τὴν στιγμὴν βέβαια ποῦ καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, συνομιλῶν ὁ Ἰωάννης μὲ τοὺς Ἰουδαίους, λέγει κάτι παρόμοιον; «Ἡ ἀξίνα εὐρίσκεται πλέον κοντὰ εἰς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων»⁶⁰. Τί λοιπὸν; ὁ Θεὸς μιμεῖται ξυλοκόπον καὶ κόπτει ξύλα μὲ τὴν ἀξίνην; πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν τὰ λεγόμενα καὶ σὰν ἀξίνα καὶ σὰν ξύλα; Κάθε ἄλλο· ὅπως ἀκριβῶς οὔτε ὅταν ὀμιλῇ δι' ἄχυρα καὶ σιτᾶρι· «Εἰς τὸ χέρι του εὐρίσκεται τὸ φτυᾶρι καὶ θὰ καθάρισῃ τὸ ἀλώνισμά του, καὶ τὸ μὲν σιτᾶρι θὰ τὸ συγκεντρώσῃ εἰς τὴν ἀποθήκην του, τὸ δὲ ἄχυρον θὰ τὸ κατακαύσῃ μὲ φωτιὰν ἄσβεστον»⁶¹. Ποῖα λοιπὸν εἶναι ἡ ἀξίνα; Εἶναι ἡ τιμωρία καὶ ἡ κόλασις. Ποῖα δὲ τὰ δένδρα; Οἱ ἄνθρωποι. Ποῖα δὲ τὰ ἄχυρα; Οἱ κακοὶ ἄνθρωποι. Ποῖο δὲ τὸ σιτᾶρι; Οἱ καλοὶ ἄνθρωποι. Ποῖο δὲ τὸ φτυᾶρι; Τὸ ξεχώρισμα. Ἔτσι καὶ ἐδῶ ρομφαία καὶ τόξον καὶ βέλη εἶναι ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία. Ὑστερα παρουσίασε τὴν προετοιμασίαν καὶ τὴν ἀναβολὴν μὲν τῆς τιμωρίας, ὄχι

ἀλλ' ἐπὶ θύραις εἶναι, τῷ τεῖναι καὶ ἐτοιμάοι παρόστησε.
 Σκεύη δὲ θανάτου τὰ βέλη φηοῖν. Ὡσπερ σκεύη γεωργίας,
 τὰ γεωργίαν ποιοῦντα, καὶ ναυτιλίας, τὰ πλεῖν ἡμᾶς παρα-
 οκενάζοντα, καὶ ὑφαντικῆς, τὰ ὑφαίνειν ποιοῦντα, οὕτω καὶ
 5 θανάτου σκεύη, τὸ θάνατον ἐργαζόμενα. Εἶτα ἐρμηνεύων τίνα
 ἐστὶ τὰ σκεύη τοῦ θανάτου, ἐπάγει. «Τὰ βέλη αὐτοῦ», δεικνὺς
 τὸ τάχος τῆς τιμωρίας, ὅταν βουληθῆ. Τί δέ ἐστι, «Τοῖς καιο-
 μένοις»; Τοῖς τιμωρουμένοις, τοῖς κολαζομένοις.

Εἶτα οὐκ ἄρκεῖ τὸ πῦρ, ἀλλὰ βελῶν χρεῖα; Ὁρᾶς δι
 10 πάντα μεταφορικῶς εἴρηται καὶ ἐμφαντικῶς, καὶ ὥστε διὰ
 πάντων ἀνξηθῆναι τὸν φόβον; Ὁ γὰρ λέγει τοιοῦτόν ἐστι.
 Ἡτοίμασε τὰς τιμωρίας τοῖς μέλλουσι τιμωρεῖσθαι. Ἀλλ'
 εἰ μὴ οὕτως εἶπεν, οὐκ ἂν οὕτως ἔπληξε, νῦν δὲ βελῶν, καὶ
 ρομφαίας, καὶ τόξου, καὶ ἀφέσεως, καὶ τάσεως, καὶ σκευῶν
 15 θανάτου καὶ ἐμπρησμοῦ μνημονεύσας, τῇ ποικιλίᾳ τῶν ὀνο-
 μάτων ἐπέτεινε τὴν ἀγωνίαν. Εἶτα παραμυθούμενος πάλιν
 τὸν φόβον, ἐπήγαγε, «Τοῖς καιομένοις». Ἴνα γὰρ μὴ νομίση
 τις τῶν ἀνοητοτέρων, ἐπὶ πάντας αὐτὸν ἄγειν τὴν χεῖρα, καὶ
 κατὰ πάντων ὠπλίσθαι, ἐπήγαγε, «Τοῖς καιομένοις», ὅπερ
 20 καὶ ὁ Παῦλος αἰνίττειται περὶ ἄρχοντος λέγων «Οὐ γὰρ εἰ-
 κῆ τὴν μάχαιραν φορεῖ». Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων ἡ μάχαιρα
 τοῦτο ποιεῖ καὶ φοβεῖ, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῦ-
 το δὲ οὐ τῆς τεχούσης φιλανθρωπίας, τὸ διὰ τῶν ρημάτων
 φοβεῖν καὶ ἐξογκοῦν τὴν τιμωρίαν, ὥστε μὴ γενέσθαι ἐν
 25 πείρᾳ τῶν πραγμάτων. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐνέτεινε, διὰ τοῦτο

ὅμως μακρὰν ἀναβολήν, ἀλλ' ἀναβολήν πού εὐρίσκεται μπροστά εἰς τὴν θύραν, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι τὰ ἐτέντωσε καὶ τὰ ἐτοίμασε. Σκεύη δὲ ὀνομάζει τὰ βέλη τοῦ θανάτου. "Ὅπως ἀκριβῶς σκεύη γεωργίας εἶνοι τὰ ἐργαλεῖα μὲ τὰ ὁποῖα καλλιεργεῖται ἡ γῆ, καὶ τῆς ναυτιλίας, ἐκεῖνα πού μᾶς βοηθοῦν νὰ πλέωμεν, καὶ τῆς ὑφαντικῆς, ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα γίνεται ἡ ὑφανσις, ἔτσι καὶ σκεύη θανάτου εἶναι ἐκεῖνα πού προκαλοῦν τὸν θάνατον. "Ἐπειτα διὰ νὰ ἐξηγήσῃ ποῖα εἶναι τὰ σκεύη τοῦ θανάτου, προσθέτει, «τὰ βέλη αὐτοῦ», δείχνοντας ἔτσι τὴν ταχύτητα τῆς τιμωρίας, ὅταν θελήσῃ. Τί σημαίνει δέ, «Τοῖς καιομένοις»; Δί' αὐτοῦς πού θὰ τιμωρηθοῦν, δί' αὐτοῦς πού θὰ βασανισθοῦν.

Καὶ λοιπὸν δὲν ἀρκεῖ ἡ φωτιά, ἀλλὰ χρειάζονται καὶ βέλη; Βλέπεις ὅτι ὅλα ἔχουν λεχθῆ μὲ μεταφορικὴν ἔννοιαν καὶ κατὰ τρόπον ἐντυπωσιακόν, ὥστε μὲ ὅλα ν' αὐξηθῆ ὁ φόβος; Αὐτὸ λοιπὸν πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: 'Ἐτοίμασε τὰς τιμωρίας δί' ἐκείνους πού πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν. 'Ἄλλ' ἐὰν δὲν τὸ ἔλεγε ἔτσι, δὲν θὰ τοὺς ἔκαμνε ν' ἀνησυχήσουν τόσο πολύ, τώρα ὅμως ἀναφέροντας βέλη καὶ ρομφαία καὶ τόξον καὶ ρίψιμον αὐτοῦ καὶ τέντωμα καὶ σκεύη θανάτου καὶ ἐμπρησμοῦ, μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ὀνομάτων ἐμεγάλωσε τὴν ἀγωνίαν. "Ὑστερα διὰ νὰ μετριάσῃ καὶ πάλιν τὸν φόβον, ἐπρόσθεσε: «Δί' αὐτοῦς πού θὰ τιμωρηθοῦν». Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ δηλαδὴ κανεὶς ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀνοήτους, ὅτι ὁδηγεῖ τὸ χέρι του πρὸς ὄλους καὶ ὅτι ἔχει ὀπλισθῆ ἐναντίον ὄλων, ἐπρόσθεσε: «Δί' αὐτοῦς πού θὰ τιμωρηθοῦν», πρᾶγμα πού ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Παῦλος ὁμιλῶν διὰ τὸν ἄρχοντα: «Διότι δὲν φέρει μαζί του ἄσκοπα τὸ μαχαίρι»⁶². "Ἄν δέ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀρχόντων ἔχη αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα καὶ προκαλῆ φόβον, πολὺ περισσότερον αὐτὸ συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ δὲ εἶναι δεῖγμα ὄχι τυχαίας φιλάνθρωπίας, τὸ νὰ φοβερίζῃ μὲ λόγια καὶ νὰ ἐξογκώνῃ τὴν τιμωρίαν, ὥστε νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν αὐτά. Διότι δί'

ἠτοίμασε, διὰ τοῦτο ἐνέθηκε τὰ θέλη, διὰ τοῦτο πρὸς τὴν τιμωρίαν ἐντροπέζεται, ἵνα μὴ ἔλθῃ πρὸς τὴν τιμωρίαν.

12. Καὶ ἐξοργκοῖ τὸν λόγον, τῷ μὲν «Στιλβώσει» τὴν σφοδρότητα καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς τιμωρίας ἐμφαίνων, τῷ δὲ «Ἐ-
 5 ρέτεινε», τὴν ἐγγύτητα, τῷ δὲ «Ἡτοίμασε», τὸ πάντως ἐσό-
 μενον, εἴ μὴ μεταβάλουτο, τὸ δὲ «Τοῖς καιομένοις», τοὺς ὑ-
 πευθύνους ἐνδεικνύμενος, ἵνα διὰ πάντων παιδευθέντες, ἀνα-
 στείλωσι τὴν πορνείαν. Εἰ δὲ θυμοῦ παῦτα ἦν καὶ δογῆς,
 οὐκ ἄν, οἷς ἔμελλεν ἐπιθήσεσθαι, προεῖπεν. Ὁ γὰρ θυμὸς
 10 οὐκ ἀνέχεται τοῦτο· ἀλλὰ καὶ τούναντίον ποιεῖ, καὶ μάλιστα
 ὅταν ἐν αὐτῇ ἢ τῇ ἀκμῇ, καὶ τῇ κολάσει, καὶ τῇ καιασκευῇ
 τῆς τιμωρίας. Οἱ γοῦν πολέμιοι, καὶ βουλόμενοι τὴν τιμωρίαν
 ἐπαγαγεῖν, οὐ μόνον οὐ λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ κρυπτόμενοι ἐπι-
 τίθενται, ὥστε μὴ μαθόντας τοὺς κολάζεσθαι μέλλοντας φν-
 15 λάξασθαι. Ἄλλ' οὐχ ὁ Θεὸς οὕτως, ἀλλὰ τούναντίον ἅπαν·
 καὶ προλέγει, καὶ ἀναβάλλεται, καὶ φοβεῖ διὰ ρημάτων, καὶ
 πάντα ποιεῖ, ὥστε μὴ ἐπαγαγεῖν ἅπερ ἀπειλεῖ. Τοῦτο καὶ
 ἐπὶ Νινευιῶν ἐποίησε. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ τόξον ἐνέτεινε,
 καὶ τὴν ρομφαίαν ἐστίλβωσε, καὶ τὰ μέλη ἠτοίμασε, καὶ τὴν
 20 πληγὴν οὐκ ἐπήγαγεν. Ἦ οὐ δοκεῖ σοι πὰ ρήματα τοῦ προ-
 φήτου τόξον εἶναι καὶ θέλος καὶ ρομφαίαν ἠκουημένην, ὅταν
 λέγῃ, «Ἐπι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευῆ καιαστραφήσεται»;
 Ἄλλ' οὐκ ἀφῆκε τὸ θέλος· οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο ἠντροπέσισι
 ἵνα ἀφεθῇ, ἀλλ' ἵνα ἐναποτεθῇ. Οἱ μὲν γὰρ στρατιῶται διὰ
 25 τοῦτο ὀλπίζονται, ἵνα κολάσωσιν, ὁ δὲ Θεὸς οὐχ οὕτως, ἵνα
 τῷ φόβῳ σωφρονεσιέτους ποιήσας, ἀνάσχη τῆς τιμωρίας
 τὴν χεῖρα.

αὐτὸ ἐτέντωσε τὸ τόξον, δι' αὐτὸ τὸ ἐτοίμασε, δι' αὐτὸ ἔβαλε τὰ βέλη, δι' αὐτὸ ἐτοιμάζεται διὰ τὴν τιμωρίαν, διὰ νὰ μὴ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον νὰ τιμωρήσῃ.

12. Καὶ ἐξογκώνει τὸν λόγον, δείχνοντας μὲ τὸ μὲν γυάλισμα» τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος καὶ τὴν ταχύτητα τῆς τιμωρίας, μὲ τὸ «τέντωμα» τὸ ὅτι ἡ τιμωρία βρίσκεται πλησίον, μὲ τὸ «ἐτοίμασε» τὸ ὅτι αὐτὸ θὰ συμβῆ ὅπωςδήποτε, ἂν δὲν μετανοήσουν, μὲ τὸ δὲ «τούς καιομένους» διὰ νὰ δείξῃ τοὺς ὑπευθύνους, ὥστε, ἀφοῦ διδαχθοῦν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, νὰ σταματήσουν τὴν κακίαν των. Ἐὰν δὲ αὐτὰ ἦσαν δείγματα θυμοῦ καὶ ὀργῆς, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὰ προείπῃ εἰς ἐκείνους ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτεθῆ. Διότι ὁ θυμὸς δὲν τὸ ἀνέχεται αὐτό, ἀλλὰ κάμνει καὶ τὸ ἀντίθετον, καὶ μάλιστα ὅταν βρίσκεται πλέον εἰς τὸ ἀποκορύφωμά του καὶ εἰς τὸ σημεῖον τῆς κολάσεως καὶ τῆς ἐπιβουλῆς τῆς τιμωρίας. Οἱ ἐχθροὶ δηλαδὴ καὶ ποῦ θέλουν νὰ προβοῦν εἰς τιμωρίαν, ὄχι μόνον δὲν προλέγουν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτίθενται κρυφὰ ὥστε νὰ μὴ τὸ μάθουν αὐτοὶ ποῦ πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν, καὶ προφυλαχθοῦν. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἐνεργεῖ ἔτσι, ἀλλ' ἐντελῶς ἀντίθετα καὶ προλέγει καὶ ἀναβάλλει τὴν τιμωρίαν καὶ φοβερίζει μὲ λόγια, καὶ κάμνει γὰ πάντα, ὥστε νὰ μὴ πραγματοποιήσῃ ἐκεῖνα ποῦ ἀπειλεῖ. Αὐτὸ ἔκαμε καὶ μὲ τοὺς Νινευίτας. Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖ ἐτέντωσε τὸ τόξον καὶ ἐγυάλισε τὴν ρομφαίαν καὶ ἐτοίμασε τὰ βέλη καὶ δὲν ἐπραγματοποίησε τὸ πληῆγμα. Ἡ νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι τὰ λόγια τοῦ προφήτου τόξον καὶ βέλος καὶ ρομφαία ἀκονισμένη, ὅταν λέγῃ, «Ἀκόμη τρεῖς ἡμέραι καὶ ἡ Ἰννευῆ θὰ καταστραφῇ»⁶³; Ἀλλ' ὅμως δὲν τὸ ἔρριψε τὸ βέλος καθ' ὅσον ἡ ἐτοιμασία δὲν ἔγινε δι' αὐτό, διὰ νὰ ριφθῆ, ἀλλὰ διὰ νὰ τοποθετηθῆ εἰς τὴν θέσιν του. Διότι οἱ μὲν στρατιῶται δι' αὐτὸ ὀπλίζονται, διὰ νὰ τιμωρήσουν, ὁ Θεὸς ὅμως ὄχι δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἀλλ' ἀφοῦ μὲ τὸν φόβον μᾶς κἀνῆ πιὸ σῶφρονας, ν' ἀναβάλλῃ τὴν τιμωρίαν.

Μὴ τοίνυν θορυβώμεθα· φιλανθρωπίας γὰρ πολλῆς ὁ
 τῶν ρημάτων φόβος, καὶ ὅσῳ ἂν ἀφορητότερα λέγη, ἰσοσύ-
 τῳ ἀπὸ πολλῆς ἡμερότητος ταῦτα φθέγγεται. Ἐπεὶ καὶ πα-
 τέρες, ὅταν μὴ θούλωνται κολάζειν τοὺς παῖδας, διὰ τῶν
 5 ρημάτων τὴν ὁργὴν αἴρουσιν· οὕτω καὶ αὐτός, ἐπεὶ μὴ θού-
 λεται κολάζειν, ἐξογκοῖ διὰ τῶν ρημάτων τὸν φόβον. Λέγει
 καὶ γέενναν ἐτοιμάσαι, ἵνα μὴ θάλη εἰς γέενναν· διὰ τοι-
 τοῦτο καὶ πολλοὶ λόγοι περὶ τιμωρίας τοῖς εὐαγγελίοις ἐνα-
 πῶκνται, καὶ πλείους, ἢ οἱ περὶ βασιλείας. Ἐπειδὴ γὰρ ἐ-
 10 πὶ τῶν ἀναισθησιτέρων οὐχ οὕτως ἢ τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγελία,
 ὡς ὁ τῶν λυπηρῶν φόβος ἐφέλκεται πρὸς ἀρετὴν, καὶ ἀπά-
 γει τῆς κακίας, διὰ δὴ τοῦτο καὶ τοῦτοις πλέον ἐμφιλοχωρεῖ,
 καὶ συνεχῶς αὐτὰ τίθησι. Μὴ τοίνυν ἀλγῶμεν ἀκούοντες φορ-
 ικῶν ρημάτων (πολὺ γὰρ κέρδος ἔχουσιν), ἀλλ' ἐννοοῦντες
 15 αὐτοῦ καὶ τὴν μακροθυμίαν καὶ τὴν δικαιοκρισίαν, μήτε ἀπρ-
 γινώσκωμεν τῆς σωτηρίας, μακροθύμος γὰρ ἐστὶ, μήτε ἀθυ-
 μῶμεν, δίκαιος γὰρ ἐστίν· ἐνταῦθα μὲν πολλὴν τὴν μακρο-
 θυμίαν ἐνδεικνύμενος, ἐκεῖ δὲ τοὺς μὴ κερδάναντας ἐντεῦθεν
 τῇ πείρᾳ τῆς κολάσεως παραδιδούς· ὅπερ ἵνα μὴ γένηται,
 20 ἀποκρουσώμεθα ἐντεῦθεν ἤδη τὴν τιμωρίαν.

«Ἴδου ὠδίνησεν ἀδικίαν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, ἀντὶ τοῦ «Ὁ-
 δίνησεν», «Ἰέβαλ». «Συνέλαβε πόνον». Ἄλλος, «Καὶ κνήσας».
 «Καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν». Ἄλλος, «Ψεῦδος». «Δάκκον ὠρουξε,
 καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν, καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον ὃν εἰργάσα-
 25 το». Ἄλλος, «Εἰς διαφθορὰν ἣν εἰργάσαιτο». Εἶπεν ὅτι παρε-
 οκεύασται πρὸς τιμωρίαν ὁ Θεός, εἶπεν ὅτι ἐπαφήσει τὰς
 κολάσεις. Ἐσωφρόνισε τοῦτο τὴν ἀκροατὴν, τὴν ἄνωθεν ὁρ-
 γὴν ἐπικρουμάσας. Παιδεύει λοιπὸν καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων

“ Ἄς μὴ θορυβούμεθα λοιπὸν· διότι ὁ φόβος μὲ λόγια εἶναι δεῖγμα μεγάλης φιλανθρωπίας, καὶ ὅσον περισσότερο ἀνυπόφορα εἶναι τὰ λόγια του, τόσο περισσότερο τὰ λέγει αὐτὰ ἀπὸ μεγάλην ἐπιείκειαν. Διότι καὶ οἱ πατέρες, ὅταν δὲν θέλουν νὰ τιμωρηθῶν τὰ παιδιὰ τους, μὲ τὰ λόγια ἀπομακρύνουν τὴν ὀργὴν τους· ἔτσι καὶ αὐτός, ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ τιμωρῇ, μεγαλώνει τὸν φόβον μὲ τὰ λόγια. Λέγει ὅτι ἐτοίμασε καὶ γέενναν διὰ νὰ μὴ μᾶς ρίψη εἰς τὴν γέενναν· δι’ αὐτὸ βέβαια καὶ γίνεται εἰς τὰ εὐαγγέλια πολὺς λόγος περὶ τιμωρίας καὶ πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι περὶ βασιλείας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τοὺς ἀναισθητοτέρους δὲν τοὺς προσελκύει πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ δὲν τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν κακίαν τόσο πολὺ ἢ ὑπόσχεσις τῶν ἀγαθῶν ὅσον ὁ φόβος τῶν λυπηρῶν, δι’ αὐτὸ λοιπὸν ἀσχολεῖται περισσότερο μὲ τὰ λυπηρὰ καὶ αὐτὰ ἀναφέρει συνεχῶς. “ Ἄς μὴ λυπούμεθα λοιπὸν ἀκούοντες λόγια δυσάρεστα (διότι περιέχουν πολὺ κέρδος), ἀλλ’ ἀναλογιζόμενοι καὶ τὴν μακροθυμίαν του καὶ τὴν δικαιοκρισίαν του, οὔτε νὰ κυριευώμεθα ἀπὸ ἀπογοήτευσιν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, διότι εἶναι μικρόθυμος, οὔτε νὰ λιποψυχοῦμεν, διατί εἶναι δίκαιος· ἐδῶ μὲν δείχνει πολλὴν μακροθυμίαν, ἐκεῖ ὅμως ἐκείνους ποὺ δὲν ἐκέρδισαν τίποτε ἀπὸ αὐτήν, θὰ τοὺς παραδώσῃ εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς κολάσεως, πρᾶγμα ποὺ διὰ νὰ μὴ συμβῇ, ἅς ἀποκρούσωμεν ἀπὸ ἐδῶ πλέον τὴν τιμωρίαν.

«Νὰ ὁ διώκτης μου ἐπροξένησε μεγάλην ἀδικίαν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος ἀντὶ τοῦ «ᾠδίνησεν», λέγει «Ἰέβαλ». «Συνέλαβε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του σχέδιον πόνου ἐναντίον μου». Ἄλλος λέγει «ἐκυκλοφόρησε». «Καὶ ἐγέννησε ἀνομίαν». Ἄλλος λέγει «ψεῦδος». «Ἐσκαψε καὶ ἤνοιξε λάκκον καὶ θὰ πέσῃ μέσα εἰς τὸν βόθρον ποὺ κατεσκεύασεν». Ἄλλος «Μέσα εἰς τὴν διαφθορὰν ποὺ ἐδημιούργησεν». Εἶπεν ὅτι ἐτοιμάσθη ὁ Θεὸς διὰ τιμωρίαν, εἶπεν ὅτι ἐξαπολύει τὰς τιμωρίας. Ἐσωφρόνισε μὲ αὐτὸ τὸν ἀκροατὴν, ἀφοῦ ἐκρέμασεν ἀπὸ ἐπάνω του τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Διδάσκει πλέον μὲ τὰ

αὐτῶν, δεικνύς, ὅτι καὶ πρὸ τῆς τιμωρίας αὐτὴ ἢ κακία κό-
 λασις. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος ἐνδεικνύμενος ἔλεγε «Καὶ τὴν
 ἀντιμισηθίαν, ἣν ἔδει, τῆς πλάνης ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες»,
 καὶ ἄγει εἰς μέσον τοὺς τὰ ἔσχατα παθόντας ὑπὸ τῆς κακίας.
 5 Ἐπειδὴ γὰρ εἰώθησιν οἱ πολλοὶ τῶν παχυτέρων τότε μάλιστα
 σωφρονίζεσθαι, ὅταν τοὺς πεπονθότας ἴδωσι, διὰ τοῦτο καὶ
 αὐτοὺς εἰς μέσον ἄγει. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ποιεῖ, πολλὰ πε-
 ρὶ γεέννης διαλεχθεὶς καὶ τοὺς ἐκεῖ βαλλομένους εἰς μέσον
 ἄγει οἶον, τὸν πλούσιον τὸν ἐπὶ Λαζάρου, τὰς παρθένους τὰς
 10 μωράς, τὸν τὸ τάλαντον τὸ ἐν κατακρύψαντα· καὶ ἐν τῷ πα-
 ρόντι βίῳ, τοὺς ἐν τῷ πύργῳ καταχωσθέντας, καὶ ὃν τὸ
 αἷμα Πιλάτος ἀνέμιξαι ταῖς θύσiais. Οὕτω καὶ Πέτρος πολ-
 λὰ περὶ γεέννης διαλεχθεὶς, τότε μάλιστα αὐτοὺς ἔπληξεν,
 ὅτε τοὺς κολασθέντας εἰς μέσον ἤγαγε, καὶ πρὸ πῶν ὀφθαλ-
 15 μῶν τὴν τιμωρίαν ἔδειξε τοῦ Ἀνανίου καὶ τῆς Σαπφείρας,
 ὅπερ οὖν καὶ Παῦλος ἐποίει ἐπὶ τοῦ μάγου.

Καὶ εἰτέρῳ δὲ τρόπῳ κατασκευάζει τὸ τοιοῦτον, ὅτι τῶν
 ἐν τῇ ἐσθήμῳ μέμνηται, λέγων οὕτως· «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνο-
 εῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην
 20 ἦσαν, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσθησαν, καὶ βροῶμα
 πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· ἀλλ' οὐκ
 ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν ἠυδόκησεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἀπόλοντο
 καὶ κατέπεσον». Ἐπειδὴ γὰρ περὶ μελλόντων διελέγειτο, γε-
 έννης λέγω, καὶ κολάσεως, καὶ τιμωρίας, ἀπὸ τῶν παρελ-
 25 θόντων καὶ τὴν περὶ ἐκείνων ἀπόδειξιν φέρει, αὐτοὺς τοὺς
 κολασθέντας εἰς μέσον ἄγων, τοὺς ὑπὸ τῶν ὄψεων, τοὺς ὑπὸ

64. Ρωμ. 1, 27.

65. Λουκᾶ 16, 19.

66. Ματθ. 25, 1. ε.

67. Ματθ. 25, 18 ε.

68. Λουκᾶ 13, 1 - 4.

69. Πράξ. 5, 1 ε.

70. Πράξ. 13, 11 ε.

71. Α' Κορ. 10, 1 - 5.

ἴδια τὰ πράγματα, καὶ δείχνει, ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ἢ ἴδια ἢ κακία εἶναι κόλασις. Αὐτὸ ἀκριβῶς διὰ νὰ δείξῃ καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Ἀπολαμβάνοντες ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον τὴν ἀνταμοιβὴν τῆς πλάνης των ποῦ τοὺς ἤξιζε»⁶⁴, καὶ παρουσιάζει ἐκείνους ποῦ ἔπαθαν ἀπὸ τὴν κακίαν τὰ πρὸ χειρότερα πράγματα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συνήθως οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς παχυτέρους τότε πρὸ πάντων σωφρονίζονται, ὅταν ἰδοῦν ἐκείνους ποῦ ἔπαθαν αὐτά, διὰ τοῦτο καὶ παρουσιάζει αὐτούς. Ἔτσι κάμνει καὶ ὁ Χριστός· ἀφοῦ εἶπε πολλὰ διὰ τὴν γέενναν, παρουσιάζει καὶ ἐκείνους ποῦ ρίπτονται εἰς αὐτήν, ὅπως παραδείγματος χάριν τὸν πλούσιον κοντὰ εἰς τὸν ὁποῖον ζοῦσε ὁ Λάζαρος⁶⁵, τὰς μωρὰς παρθένους⁶⁶, ἐκείνον ποῦ ἔκρυψε τὸ ἓνα τάλαντον⁶⁷, καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐκείνους ποῦ κατεπλακώθησαν ἀπὸ τὸν πύργον καὶ ἐκείνους ποῦ τὸ αἷμα των τὸ ἀνέμιξεν ὁ Πιλάτος μὲ τὰς θυσίας⁶⁸. Ἔτσι καὶ ὁ Πέτρος, ἀφοῦ εἶπε πολλὰ διὰ τὴν γέενναν, τότε πρὸ πάντων τοὺς κατέπληξεν; ὅταν τοὺς ἐπαρουσίασε τοὺς τιμωρηθέντας καὶ ἔδειξεν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια των τὴν τιμωρίαν τοῦ Ἀνανίου καὶ τῆς Σαπφείρας⁶⁹, πρᾶγμα βέβαια ποῦ καὶ ὁ Παῦλος ἔκαμνεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ μάγου⁷⁰.

Καὶ μὲ ἄλλον δὲ τρόπον διδάσκει αὐτό, ὅταν ἐνθυμῆται ἐκείνους ποῦ ἔζησαν εἰς τὴν ἔρημον, λέγων τὰ ἐξῆς· «Δὲν θέλω, ἀδελφοί, ν' ἀγνοῆτε, ὅτι ὅλοι οἱ πατέρες μας ἦσαν κάτω ἀπὸ τὴν νεφέλην καὶ ὅτι ὅλοι ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸν Μωϋσῆν, καὶ ἔφαγον πνευματικὴν τροφήν καὶ ἤπιαν πνευματικὸν ποτόν, καὶ ὅμως δὲν ἦσαν οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν»⁷¹. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠμιλοῦσε διὰ τὰ μελλοντικὰ πράγματα, ἐννοῶ τὴν γέενναν, τὴν κόλασιν καὶ τὰς τιμωρίας, παρουσιάζει καὶ τὴν ἀπόδειξιν δι' ἐκείνους ἀπὸ τὰ παρελθόντα, ἀναφέρων τοὺς ἰδίους τοὺς τιμωρηθέντας

του ὀλοθρευτοῦ. Ὁ δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ ὁ Δαβὶδ, εἴτε περὶ
 τοῦ Ἀχιόφελ, εἴτε περὶ τοῦ Ἀβεσσαλώμ λέγων. Τινὲς μὲν
 οὖν περὶ τοῦ Ἀχιόφελ φασὶν εἰρησθαι. Οὐ γὰρ ἦν τοῦ αὐ-
 τοῦ λέγειν, «Φείσασθέ μοι τοῦ παιδαρίου Ἀβεσσαλώμ», καὶ
 5 μετὰ τὸ πάθος, «Τίς δώη μοι θάνατον ἀντὶ σοῦ;» καὶ ταῦτα
 νῦν λέγειν· ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν ὑπὸ τῆς φύσεως κατεχόμενος ἔ-
 λεγε, νῦν δὲ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἔθνους γενόμενος. Πλὴν εἴτε
 περὶ τοῦ Ἀβεσσαλώμ, εἴτε περὶ τοῦ Ἀχιόφελ εἴρηται, σκο-
 πητέον τὰ εἰρημένα· οὐ γὰρ πολὺς μοι περὶ τῶν προσώπων
 10 ὁ λόγος.

13. Τί οὖν ἐπιτεῦθεν μαρτάνομεν; Δείκνυσι, ὅτι ὁ ὀρού-
 σων βόθρον τῷ πλησίον, εἰς αὐτὸν ἐμπεσεῖτε· καὶ καθάπερ αἱ
 ὠδίνονσαι γυναῖκες ὑπὸ τῶν ὠδίνων διακόπτονται, οὕτω καὶ
 ὁ δόλον ἐργαζόμενος, προὶν ἢ τὸν πλησίον ἀδικῆσαι, αὐτὸς δια-
 15 κόπεται καὶ ὀδυνᾶται, καὶ οὐχ ὥς ἔτυχεν, ἀλλὰ μετὰ πολ-
 λῆς τῆς δορυμύτητος. Διὸ καὶ τὸ πικρὸν τῆς ὀδύνης παρασιῆ-
 σαι βουλόμενος, ὠδῖνα τὸ πρᾶγμα ἐκάλεσεν. Ὅπου γὰρ εἰν
 βούληται ἡ Γραφή ἀφόρητόν τινα ἡμῖν ὀδύνην ἐνδείξασθαι,
 τῷ ὀνόματι τῆς ὠδίνος αὐτὴν ὑπογράφει. Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ
 20 φησιν, «Ὤδινες ἔλαβον κατοικοῦντας Φυλιστιείῳ», τουτέστι,
 φόβος, τρόμος, πόνος, ὀδύνη. Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· «Ὅταν
 δὲ λέγωσιν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια τότε αὐτοῖς αἰφνίδιος
 ἐφίσταται ὄλεθρος, ὥσπερ ἡ ὠδὴν τῆ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ». Ἐν-
 ταῦθα δύο αἰνίττεται, καὶ τὸ ἀφόρητον, καὶ ὁ ἀπροσδόκητον.
 25 Καὶ ὁ Ἠσαΐας· «Ὅτι ἤκει ἡ ὠδὴν τῆ τιχίουση, ἰσχὺν δὲ οὐκ
 ἔχει τοῦ τεκεῖν», τὸν ἀφόρητον αὐτοῦ φόβον καὶ πόνον διὰ
 τῆς ὠδίνος ἐνδεικνύμενος.

72. Ἐξ. 12, 29.

73. Β' Βασ. 18, 5.

74. Β' Βασ. 18, 33.

75. Ἐξ. 15, 14.

76. Α' Θεα. 5, 3.

77. Ἠσ. 37, 3.

τόσον ἀπὸ τὰ φίδια ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν ἐξολοθρευτῆν⁷². Αὐτὸ λοιπὸν κάμνει καὶ ὁ Δαυὶδ ἐδῶ, ὁμιλῶν εἴτε διὰ τὸν Ἀχιτόφελ, εἴτε διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ. Μερικοὶ βέβαια λέγουν ὅτι αὐτὸ ἐλέχθη διὰ τὸν Ἀχιτόφελ. Διότι δὲν ἤμπορῶσεν ὁ ἴδιος νὰ λέγῃ, «Λυπηθῆτε τὸ παιδί μου τὸν Ἀβεσσαλώμ»⁷³, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, «Διατί νὰ μὴ ἀποθάνω ἐγὼ εἰς τὴν θέσιν τὴν ἰδικὴν σου;»⁷⁴, καὶ τώρα νὰ λέγῃ αὐτὰ· ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν τὰ ἔλεγε κυριευμένος ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἀγάπην, ἐνῶ τώρα τὰ λέγει ἐμπνεόμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πλὴν ὅμως εἴτε ἐλέχθησαν διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ, εἴτε διὰ τὸν Ἀχιτόφελ, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τὰ λόγια ποῦ ἐλέχθησαν· διότι δὲν ἔχω σκοπὸν ν' ἀσχοληθῶ ἐπὶ μακρὸν μὲ τὰ πρόσωπα.

13. Τί μαθαίνομεν λοιπὸν ἀπὸ ἐδῶ; Δείχνει, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ σκάπτει λάκκον διὰ τὸν πλησίον του, θὰ πέσῃ ὁ ἴδιος μέσα εἰς αὐτόν· καὶ ὅπως ἀκριβῶς αἱ γυναῖκες, ποῦ κοιλοπονοῦν πρὶν γεννήσουν, κατασπαράσσουν ἀπὸ τοὺς πόνους αὐτοῦς, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἀσχολεῖται μὲ δολοπλοκίας, πρὶν ἀκόμη ἀδικήσῃ τὸν πλησίον του, ὁ ἴδιος καταπληγώνεται καὶ ὑποφέρει, καὶ ὄχι ἀπὸ τυχαίους πόνους, ἀλλ' ἀπὸ πάρα πολὺ ἰσχυροῦς. Διὰ τοῦτο, θέλων νὰ δείξῃ τὸ πικρὸν τῆς ὀδύνης, ὠνόμασε τὸ πρᾶγμα ὠδῖνα. Διότι ὅπου θέλει ἡ Γραφή νὰ δείξῃ κάποιον ἀβάστακτον πόνον τὸν ἀναφέρει μὲ τὸ ὄνομα τῆς ὠδίνος. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλοῦ λέγει, «Ὡδίνες ἐκυρίευσαν τοὺς κατοίκους Παλαιστίνης»⁷⁵, δηλαδὴ φόβος, τρόμος, πόνος, ὀδύνη. Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· «Ὅταν δὲ λέγουν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε ἐμφανίζεται εἰς αὐτοὺς αἰφνιδία καταστροφή, ὅπως ἀκριβῶς ὁ κοιλόπονος εἰς τὴν ἔγκυον»⁷⁶. Ἐδῶ ὑπαινίσσεται δύο πράγματα, καὶ τὸ ἀνυπόφορον καὶ τὸ αἰφνίδιον. Καὶ ὁ Ἡσαΐας· «Διότι πιάνουν τὴν γυναῖκα ποῦ εἶναι νὰ γεννήσῃ ἰσχυροὶ πόνου, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ γεννήσῃ»⁷⁷, διὰ νὰ δείξῃ μὲ τὸν κοιλόπονον τὸν ἀνυπόφορον φόβον καὶ πόνον.

Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ὁ προφήτης. *Κἄν γὰρ μυριάκις πο-*
νηρός τις ἦ, τὸ κοιτήριον τοῦ συνειδότιος οὐ διαφθείρεται φυ-
σικὸν γὰρ ἐστί, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν τὴν ἀρχὴν ἐντεθέν.
Κἄν μυρία φιλονεικῆσωμεν, ἐφέσσηκεν ἐκεῖνο καταβοῶν, κο-
 5 *λάζον, καταδικάζον, καὶ οὐδείς ἐστί τῶν ἐν κακίᾳ ζώντων,*
ὃς οὐ μυρίαν ὀδύνην ὑπομένει, καὶ βουλευόμενος τὰ κακά,
καὶ εἰς ἔργον ἐκφέρων τὴν βουλήν. Τί γὰρ τοῦ Ἀχαάβ πο-
νηρότερον; Ἄλλ' ὅμως ἐκεῖνος ἐπιθυμήσας τοῦ ἀμπελῶνος,
ἐννόησον πόσῃν ὀδύνην ἔσχε. Βασιλεὺς γοῦν ὢν καὶ πάντων
 10 *κραιῶν, καὶ οὐδένα ἔχων ἀντιλέγοντα, εἰσῆλθε σκυθρωπά-*
ζων, κάτω κύπιων, συγκεχυμένος, πολλὴν ἀχλὺν ἐπὶ τῆς ὀ-
ψεως φέρων. τῆς ἀπὸ τοῦ συνειδότιος καταδίκης τὸν ἔλεγχον
ἐπὶ τοῦ προσώπου κηρύττων καὶ οὐ δυνάμενος συσκιάσαι τὴν
ἀπὸ τῆς ἀθυμίας ἐγγενομένην αὐτῷ ὀδύνην. Οὕτω γοῦν καὶ
 15 *ἀπὸ τῆς γυναικὸς ἐγένετο κατάφωρος. Ὁ μέντοι προδοτής,*
ὁ πρὸς τισαΐτην ἐξωκείλας πονηρίαν, ἐπειδὴ τὴν ὀδύνην οὐκ
ἤνεγκε τὴν ἀπὸ τοῦ κοιτηρίου τοῦ συνειδότιος, καὶ βρόχον
ἀνῆψε. καὶ οὕτω τὸν θῖον κατέλυσεν. Ὡσπερ οὖν ὁ ἐν πονη-
ρίᾳ τισαΐτα πάσχει, οὕτως ὁ ἐν ἀρειῇ γαλήνης ἀπολαύει καὶ
 20 *ἀταράχου διανοίας.*

Σκόπει δέ. *Εἰ βουληθῆ τις τινα ἀμύνασθαι, ἢ ἄρξαι χει-*
ρῶν ἀδίκων, ὅρα πόσα πάσχει δεινά. Πληροῦται θυμοῦ, δια-
κόπεται ὑπὸ ὀργῆς, μυρία κύματα κινεῖ λογισμῶν, ὁδοὺς
ἔρχεται μυρίας, φόβος ἔπεισι καὶ ἀγανία καὶ τρέμος, τοῦ

78. Γ' Βασ. κεφ. 20.

79. Ματθ. 27, 5 καὶ Πράξ. 1, 18.

· "Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ ὁ προφήτης. Καὶ ἂν ἀκόμη δηλαδὴ εἶναι κανεὶς εἰς ἀμέτρητον βαθμὸν κακός, ὅμως τὸ κριτήριον τῆς συνειδήσεως δὲν διαφθείρεται· διότι εἶναι φυσικὸν δῶρον καὶ ἔχει τοποθετηθῆ μέσα μας ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐξ ἀρχῆς. Καὶ ἂν ἀκόμη φιλονεικῶμεν ἀμετρήτους φοράς ἐκεῖνο σηκώνεται ἐπάνω καὶ φωνάζει, τιμωρεῖ, καταδικάζει καὶ κανεὶς δὲν ὑπάρχει ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ποὺ νὰ μὴ ὑπομένη ἀμέτρητον πόνον καὶ ὅταν σκέπτεται τὰ κακὰ καὶ ὅταν πραγματοποιῆ τὴν σκέψιν του. Πράγματι ποῖος ὑπῆρξε πιὸ κακός ἀπὸ τὸν Ἀχαάβ; Ἄλλ' ὅμως ἐκεῖνος μὲ τὸ νὰ ἐπιθυμήσῃ τὸν ἀμπελῶνα⁷⁸, σκέψου πόσον πόνον ἐδοκίμασε. Ἐνῶ δηλαδὴ ἦτο βασιλεὺς καὶ ἐξουσίαζεν ὅλους καὶ κανεὶς δὲν ἠμποροῦσε νὰ προβάλλῃ ἀντίρρησην, ἐπειδὴ δὲν ὑπέφερε τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως, εἰσῆλθε μὲ πρόσωπον σκυθρωπὸν καὶ κεφαλὴν σκυμμένην κάτω, μὲ πολλὴν σύγχυσιν, ἔχων ζωγραφισμένον εἰς τὸ πρόσωπόν του πολὺ σκοτάδι, ποὺ διεκήρυττε τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν καταδίκην τῆς συνειδήσεώς του καὶ χωρὶς νὰ ἠμπορῆ νὰ κρύψῃ τὸν πόνον ποὺ τοῦ ἐδημιουργοῦσεν ἢ στενοχώρια του. "Ἔτσι λοιπὸν ἔγινεν ἀντιληπτὸς ἀπὸ τὴν γυναῖκα του. Ὁ προδότης λοιπὸν, ποὺ παρεσύρθη καὶ ἔπεσεν εἰς τόσον μεγάλην κακίαν, ἐπειδὴ δὲν ὑπέφερε τὸν πόνον ἀπὸ τοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεως ἔδεσε θηλειάν καὶ ἔδωσε ἔτσι τέλος εἰς τὴν ζωὴν του⁷⁹. "Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ ζῆ μέσα εἰς τὴν κακίαν πάσχει ἀπὸ τόσα πολλά, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ ζῆ ἐνάρετα ἀπολαμβάνει γαλήνην καὶ ἔχει ἄτάραχον τὸν ψυχικὸν του κόσμον.

Πρόσεχε δὲ. Ἐὰν θελήσῃ κάποιος νὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον ἄλλου ἢ νὰ τὸν ἀδικήσῃ, πρόσεχε πόσα κακὰ ὑποφέρει. Κυριεύεται ἀπὸ θυμὸν, καταπληγώνεται ἀπὸ τὴν ὀργὴν του, δημιουργεῖ μέσα του ἀμέτρητα κύματα λογισμῶν, μεταχειρίζεται ἀμέτρητα μέσα, τὸν κυριεύει φόβος καὶ ἀγωνία καὶ τρόμος, ὁ θυμὸς τὸν καταξεσχίζει, ὁ φόβος

θυμοῦ διακόπιοντος, τοῦ φόβου κατασειόντος, πῶς ἐπιτύχη, πῶς ἐπεξέλθῃ· καὶ πρὸ τοῦ μέλλοντος ἀδικεῖσθαι, ἑαυτὸν ἀπόλλυσιν. Ὁ δὲ ἐκβαλὼν τὴν ὀργήν, ἀπάντων ἀπήλλακται τούτων· καὶ μάλα εἰκότως. Τούτου γὰρ αὐτὸς κύριός ἐστι, καὶ τὸ πᾶν ἀπήρτισεν· ἐκείνου δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλὰ καὶ καιροῦ χρεία, καὶ τόπου, καὶ δόλου, καὶ κακουργίας, καὶ ὄπλων, καὶ μηχανημάτων, καὶ προσκρουσῶν, καὶ κολακείας, καὶ δουλείας, καὶ ὑποκρίσεως. Ὅρας πῶς εὐκόλον ἢ ἀρετή, δύσκολον δὲ ἢ κακία; πῶς τὸ μὲν αἰάραγον, τὸ δὲ θορούδων γέμον; Ταύτην τοίνην ὑπογράφων ὁ προφήτης ἔλεγεν· «Ἰδοὺ ὠδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν». Ἐπιτεῦθεν δείκνυται ὅτι οὐ κατὰ φύσιν ἡμῖν ἡ ἀδικία, ἀλλὰ καὶ ἀλλότριόν τι. Διὸ καὶ βαρύνει, καὶ ἕως ἂν ἀπαλλαγῶμεν, ὠδῖσι περιβάλλει. Ἐπεὶ καὶ τὸ ἔμβρυον ἕως ἂν ἀπαριτίζηται, κατὰ φύσιν ἔγκειται τῇ γαστρὶ· διὰ τοῦτο καὶ μένει, καὶ πόνον οὐκ ἔχει, μετὰ δὲ τὸ τελεοθῆναι, εἰς ἔνδον μένη, παρὰ φύσιν ἐστὶν ἢ διατριβή· ὅθεν καὶ ὠδῖνες γίνονται. Διόπερ ἡ φύσις ἐνοχλουμένη βιάζεται ἐξωθήσασθαι, ἅτε ἐργασαμένη τὸ πᾶν καὶ ἀπαρίτσασα, καὶ οὐκ ἔτι δυναμένη φέρειν. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν πρῶτον σύλληψις γίνεται, καὶ τότε ὠδῖς, ἐνιαῦθα δὲ πρῶτον ὠδίνησε, καὶ τότε συνέλαβε καὶ ἔτεκε.

Τί οὖν ἐστὶν εἰπεῖν; Ὅτι ἐκεῖ μὲν ἐν καιρῷ τοῦ τόκου ἡ ὠδῖς, ἐνιαῦθα δὲ ἐξ ἀρχῆς ἡ ὠδῖς. Ὅμοῦ τε γὰρ ἐβου-

τόν συνταράσσει, πῶς θὰ τὸ ἐπιτύχη αὐτό, πῶς θὰ τὸ φέρῃ εἰς πέρας, καὶ πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ πρόκειται ν' ἀδικηθῇ καταστρέφει τὸν ἑαυτὸν του. Ἐκεῖνος ὅμως ποῦ ἀπεμάκρυνε τὴν ὀργήν, ἀπηλλάγη ἀπὸ ὅλα αὐτά· καὶ πολὺ εὖλογα. Διότι ὁ ἴδιος εἶναι κύριος αὐτοῦ καὶ κατορθώνει τὸ πᾶν, ἐνῶ ἐκεῖνο δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ χρόνος καὶ τόπος, καὶ δόλος καὶ κακουργία καὶ ὄπλα καὶ ἔξυπνα τεχνάσματα καὶ ἀποκρούσεις καὶ ἐπιθέσεις, καὶ κολακεία, καὶ δουλεία, καὶ ὑποκρισία. Βλέπεις πῶς ἡ ἀρετὴ εἶναι εὐκόλον πρᾶγμα, ἐνῶ ἡ κακία δύσκολον; πῶς τὸ μὲν πρῶτον χαρίζει γαλήνην, τὸ δὲ ἄλλο εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ ἀνησυχίας; Αὐτὴν λοιπὸν θέλων ὁ προφήτης νὰ παρουσιάσῃ, ἔλεγε· «Νὰ αὐτὸς ἐγέννησε μὲ πολὺν πόνον ἀδικίαν ἐναντίον μου, συνέλαβε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του σχέδιον πόνου δι' ἐμένα καὶ ἐγέννησε ἀνομίαν». Ἀπὸ ἐδῶ γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ ἀδικία δὲν ὑπάρχει μέσα μας ἐκ φύσεως, ἀλλ' εἶναι κάτι τὸ ξένον. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι ἀνυπόφορον πρᾶγμα καὶ μᾶς περιβάλλει μὲ τρομεροὺς πόνους μέχρις ὅτου ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ αὐτὴν. Διότι καὶ τὸ ἔμβρυον, καθ' ὃν χρόνον σχηματίζεται καὶ μεγαλώνει εἶναι φυσιολογικὴ ἢ παραμονὴ του μέσα εἰς τὴν κοιλίαν καὶ διὰ τοῦτο καὶ παραμένει ἐκεῖ καὶ δὲν προκαλεῖ πόνον, μετὰ ὅμως ἀπὸ τὴν ὀλοκλήρωσίν του, ἐὰν παραμένῃ μέσα εἰς τὴν κοιλίαν, ἢ διαμονὴ του δὲν εἶναι φυσιολογικὴ, καὶ διὰ τοῦτο δημιουργοῦνται ἰσχυροὶ πόνοι. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἡ φύσις, ἐπειδὴ ἐνοχλεῖται, βιάζεται νὰ τὸ βγάλῃ ἔξω, ἐπειδὴ ἔκαμεν αὐτὴ τὸ πᾶν καὶ τὸ ὀλοκλήρωσε καὶ δὲν ἠμπορεῖ ἄλλο νὰ τὸ ὑποφέρῃ. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν πρῶτον γίνεται ἡ σύλληψις καὶ μετὰ ἀκολουθεῖ ὁ τρομερὸς πόνος, ἐνῶ ἐδῶ πρῶτα ἐδημιουργήθη ὁ πόνος καὶ μετὰ συνέλαβε καὶ ἐγέννησε.

Τί ἠμποροῦμεν λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν; Ὅτι ἐκεῖ μὲν ὑπάρχει ὁ φοβερὸς πόνος κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ τοκετοῦ, ἐνῶ ἐδῶ ὑπάρχει ὁ πόνος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Συγχρόνως

λεύσαιτό τις τι πονηρόν, καὶ πρὶν ἢ πῆξαι τῇ διανοίᾳ, θόρυ-
 βος καὶ ταραχὴ κατὰ τὴν διάνοιαν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς γυναι-
 κὸς τὸ καταβληθὲν ἅπαξ σπέρμα αὐτὸ καὶ διαπλάττεται πρὸς
 τὴν οὐσίαν τοῦ τιχτιομένου· ἐπὶ δὲ τῶν δόλους ραπιόντων σή-
 5 μερον οὔτως κατεβλήθη ὁ λογισμὸς, καὶ πάλιν αὔριον ἕτε-
 ρος· καὶ μυρία μεταβολαὶ τῶν πονηρῶν τούτων πραγμάτων,
 καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν συλλήψεις καὶ ᾠδῖνες διαφθείρου-
 σαι τὴν ταῦτα τίχτουσαν διάνοιαν. Οὐ γὰρ τοιοῦτος ὁ τόκος,
 εἶς ἐπὶ τῶν γυναικῶν· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐχιδνῶν, τὴν
 10 μήτραν διασπῶσι, καὶ τὰ πλευρὰ διακόπτοντα τὰ παιδιά πρό-
 ειςιν, οὔτω καὶ ἐπὶ τῶν δόλων καὶ ἐπὶ τῆς ἀδικίας. Ἄλλα
 κἄν μυρία φιλονεικήσωμεν οὐ δυνησόμεθα παρασιῆσαι τῷ
 λόγῳ τὴν ἀλγηδόνα, ἣν ὑπομένουσιν οἱ κακοί. Διὸ καὶ τίς
 φησιν· «Ὁ δὲ κακὸς μόνος ἀντλήσει τὰ κακά». Τί γὰρ χαλε-
 15 πώτερον καὶ ἀλγεινότερον τοῦ βασκαίνοντος, τοῦ ἐπιβουλεύ-
 οντος, τοῦ τῶν ἀλλοτριῶν ἐφριεμένου; Δημίον παντὸς χαλε-
 πώτερον τὰ πάθη ταῦτα τὴν ψυχὴν καταξάινει.

14. Ὡστε εἰκότως ᾠδῖνας ἐκάλεσε τοὺς τοιοῦτους λογι-
 σμούς. Ἄλλ' ὥσπερ αἱ γυναῖκες ἀπὸ συνουσίας τίχτουσι, κἄν
 20 μὲν ὑγιεινὰ τὰ σώματα ἦ, τοιαῦτα εἰκότως καὶ τὰ τιχτιόμενα,
 ἂν δὲ διεφθαρμένα, μιμεῖται τῶν γονέων τὴν φύσιν, οὔτω
 καὶ ἐπὶ τῶν λογισμῶν. Κἄν μὲν ἀγαθοῖς συγγένη, τοιαῦτα
 ἔσται καὶ τὰ ἔκγονα, ἂν δὲ πονηροῖς, καὶ μὴ προσέχης, πολλὴν

δηλαδή ἐσκέφθη κανείς κάποιο κακόν, καὶ πρὶν ἀκόμη τὸ σταθεροποιήσῃ μέσα εἰς τὴν σκέψιν του, καταλαμβάνεται ἢ διάνοιά του ἀπὸ ἀνησυχίαν καὶ ταραχήν. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς γυναικὸς τὸ σπέρμα ποῦ ἐρρίφθη μίαν φορὰν, τὸ ἴδιο καὶ διαπλάσσεται διὰ νὰ γίνῃ ἐκεῖνο ποῦ θὰ γεννηθῇ, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνων ποῦ μηχανορραφοῦν σήμερα ἐγεννήθη αὐτὸς ὁ λογισμὸς, ἐνῶ αὔριον γεννᾶται ἄλλος καὶ εἶναι ἀμέτρητα τὰ σπέρματα αὐτῶν τῶν πονηρῶν πραγμάτων καὶ καθημερινὰ συλλήψεις καὶ φοβεροὶ πόνοι καταστρέφουν τὴν διάνοιαν ἐκείνην ποῦ γεννᾶ αὐτά. Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτὸς ὁ τοκετὸς ὅμοιος μὲ τὸν τοκετὸν τῶν γυναικῶν, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐχιδνῶν τὰ παιδιὰ των γεννῶνται ἀφοῦ σχίσουν τὴν μήτραν καὶ σπάσουν τὰ πλευρά, ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δόλων καὶ τῆς ἀδικίας. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη διατυπώσωμεν ἀμετρήτους λογομαχίας, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ παραστήσωμεν μὲ τὸν λόγον τὸν φοβερὸν πόνον ποῦ ὑπομένουν οἱ κακοί. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος λέγει· «Ὁ δὲ κακὸς μόνος του θὰ ὑπομείνῃ τὰ κακά». Διότι τί ὑπάρχει φοβερώτερον καὶ πιὸ ἀνυπόφορον ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ φθονεῖ, ποῦ ἐπιβουλεύεται τὸν πλησίον του, ποῦ ποθεῖ τὰ ξένα πράγματα; Αὐτὰ τὰ πάθη κατακομματιάζουν τὴν ψυχὴν φοβερώτερα ἀπὸ ὅποιονδήποτε δῆμιον.

14. Ὡστε πολὺ εὐλογα ὠνόμασεν ὠδῖνας τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς αἱ γυναῖκες γεννοῦν μετὰ ἀπὸ συνουσίαν μὲ τὸν ἄνδρα, καὶ ἂν μὲν εἶναι ὑγιῆ τὰ σώματα, τέτοια φυσικὸν εἶναι νὰ εἶναι καὶ ἐκεῖνα ποῦ γεννῶνται, ἂν δὲ εἶναι ἄρρωστα τὰ τέκνα κληρονομοῦν τὴν ἀρρώστιαν τῶν γονέων, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς λογισμοὺς. Ἐὰν μὲν συναναστρέφῃσαι καλοὺς ἀνθρώπους, τέτοια θὰ εἶναι καὶ αὐτὰ ποῦ προκύπτουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν συναναστροφὴν, ἂν ὅμως συναναστρέφῃσαι κακοὺς καὶ δὲν προσέχης, θὰ εἶναι μεγάλη ἢ

ἐκεῖθεν λήψη τὴν λύμην. Ἐκείθεν γοῦν ὁ προφήτης τί φησιν·
 «Ἀπὸ τοῦ φόβου σου ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν, καὶ ὠδινῆσαμεν,
 καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας». Ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ τοῦ διαβό-
 λου· «Ὡὰ ἀσπίδων ἔροηξαν, καὶ ἰσιτὸν ἀράχνης ὑφαίνουσι».
5 Φεύγωμεν τοίνυν τοὺς πονηροὺς. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ἐξὸν
 ἀπὸ τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν,
 μὴ βούλεσθαι, ἀλλὰ τὰς τῶν πονηρῶν συνουσίας διώκειν,
 ταῦτὸν ποιῶντας ὥσπερ ἂν γυναῖκα, ἔχουσαν ἐξουσίαν βασι-
 λεῖ συναρθῆναι, μὴ ἀρέχεσθαι, ἀλλ' ἀντ' ἐκείνου λησιτὴν καὶ
10 τοιχωρύχον αἰρεῖσθαι λαβεῖν σύνοικον;
 «Λάκκον ὄρουξε, καὶ ἀνέσκαψε αὐτόν, καὶ ἐμπεσεῖται
 εἰς βόθρον, ὃν εἰργάσατο». Πάλιν ταῖς μεταφοραῖς κέχρηται,
 ὥσπερ διὰ τῆς ὠδίνος τὸν πόνον δηλῶν, οὕτω διὰ τοῦ λάκκου
 τὸ δυσπαλάλακτον ἐνδεικνύμενος. «Καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον,
15 ὃν εἰργάσατο». Ὅπερ ἕτερός φησιν· «Ὁ ὀρούσων βόθρον τῷ
 πλησίον αὐτοῦ, ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν». Καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ
 Θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ τοιαύτην συγκληροῦσαι τῇ ἐπιβουλῇ
 τὴν φύσιν, ὥστε εἰς τοὺς ἐπιβουλεύοντας περιτρέπεσθαι τὰ
 δίκτυα, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν ἀποσιῶσι τῆς κατὰ τοῦ πλησίον μά-
20 χης καὶ μηχανῆς. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως γέγονεν. Ὁ
 μὲν γὰρ μέλλων ἀναιρεῖσθαι διεσώθη, ὁ δὲ Φαραὼ διὰ τῆς
 ὁδοῦ, ἧς κατὰ τῶν παιδῶν ἐμηχανήσατο, δι' αὐτῆς ἀπώλειο.
 Κελεύσας γὰρ ἀναιρεῖσθαι τὰ παιδιά, ἠνάγκασε τὴν μητέρα
 Μωϋσέως ἔκθειον διὰ τὸ δέος ποιῆσαι τὸ βρέφος· καὶ ἀπὸ
25 τοῦ ποταμοῦ ἀνελομένη τὴν θήγην ἢ θυγάτηρ τοῦ Φαραώ,

80. Ἦσ. 26, 18.

81. Ἦσ. 59, 5.

καταστροφή σου ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἦκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ προφήτης. «Κυριευμένοι ἀπὸ τὸν ἱερὸν φόβον σου ἐσυλλάβαμεν εἰς τὴν κοιλίαν μας καὶ ἐδοκιμάσαμεν φοβεροὺς πόνους καὶ ἐγεννήσαμεν πνεῦμα σωτηρίας»⁸⁰. Διὰ δὲ τοὺς λογισμοὺς ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὸν διάβολον, λέγει «Αὐτοὶ ἐπώασαν καὶ ἔσπασαν αὐγὰ ἀσπίδων καὶ ὑφαίνουν ἰστόν ἀράχνης»⁸¹. Ἦς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν τοὺς κακοὺς. Διότι πῶς δὲν εἶναι παράλογον, ἐνῶ εἶναι δυνατόν ἀπὸ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ συλλάβωμεν καὶ νὰ γεννήσωμεν, νὰ μὴ θέλωμεν, ἀλλὰ νὰ ἐπιδιώκωμεν τὰς συναναστροφὰς μὲ τοὺς κακοὺς, κἀμνοντες τὸ ἴδιο μὲ μίαν γυναῖκα, ποῦ, ἐνῶ ἠμπορεῖ νὰ ὑπανδρευθῆ βασιλέα, νὰ μὴ δέχεται, ἀλλὰ νὰ προτιμᾷ νὰ λάβῃ ὡς σύζυγον ἀντὶ ἐκείνου ἓνα ληστήν καὶ κλέπτην;

«Ἔσκαψε καὶ ἤνοιξε λάκκον καὶ τὸν ἐσκέπασεν ἀπὸ ἐπάνω, ἀλλ' ὁ ἴδιος θὰ πέσῃ εἰς τὸν βόθρον ποῦ ἔκαμε». Πάλιν χρησιμοποιοῖ τὰς μεταφορὰς καὶ ὅπως ἀκριβῶς μὲ τὴν ὠδίνα τοῦ τοκετοῦ δηλώνει τὸν πόνον, ἔτσι καὶ μὲ τὸν λάκκον δείχνει τὸ δύσκολον τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν κακίαν. «Καὶ θὰ πέσῃ μέσα εἰς τὸν βόθρον ποῦ ἔκαμε». Αὐτὸ τὸ ἴδιο ἄλλος τὸ λέγει ὡς ἐξῆς· «Ἐκεῖνος ποῦ σκάπτει λάκκον διὰ τὸν πλησίον του, θὰ πέσῃ ὁ ἴδιος εἰς αὐτόν». Καὶ αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι συνένωσε τὴν ἐπιβουλήν μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἔτσι, ὥστε τὰ δίκτυα νὰ καταντοῦν νὰ τυλίγουν ἐκείνους ποῦ ἐπιβουλεύονται τοὺς ἄλλους, διὰ νὰ σταματήσουν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τὴν μάχην καὶ τὴν μηχανορραφίαν ἐναντίον τοῦ πλησίον των. Αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὸν Μωϋσῆν. Διότι ἐκεῖνος ποῦ ἐπρόκειτο νὰ φονευθῆ, διεσώθη, ἐνῶ ὁ Φαραὼ ὠδηγήθη εἰς τὴν ἀπώλειαν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης ποῦ ἐμηχανεύθη ἐναντίον τῶν παιδιῶν. Μὲ τὸ νὰ δώσῃ δηλαδὴ ἐντολήν νὰ φονευθοῦν τὰ παιδιὰ, ἠνάγκασε τὴν μητέρα τοῦ Μωϋσέως νὰ ἐγκαταλείψῃ ἀπὸ τὸν φόβον τῆς τὸ βρέφος, ἢ δὲ θυγατέρα τοῦ Φαραὼ ἀφοῦ ἀνέσυρε

καὶ εὐροῦσα τὸ θρόνος ἀνέθρεψε, καὶ ἀύξηθεις ἐκεῖνος πάν-
τας ἀπόλεσεν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ εὐμηχανία τοῦ Θεοῦ μάλιστα
διαλάμπει καὶ τοῖς πονηροῖς πολὺς ὁ σωφροτισμός, καὶ τοῖς
διαφύγουσιν ἢ ἡδονή.

- 5 Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ παγκάλου Ἰωσήφ γέγονεν. Ἐμβαλόν-
τες γὰρ αὐτὸν εἰς δουλείαν οἱ ἀδελφοί, ἔπαθον ἅπερ ἔπαθον,
καὶ τὸν μὲν ἔβλαψαν οὐδέν, ἀλλὰ καὶ ὤνησαν, αὐτοὶ δὲν την
τραγωδίαν ἐκείνην ὑπέμειναν. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα λέγειν ἐ-
ξόν, σκόπει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ἐπλεονέκτησέ τις; Ἐαντὸν
10 ἀπόλεσε. Τὸν μὲν γὰρ πλεονεκτηθέντα πολλάκις καὶ ὤνησε,
τὴν δὲ ἑαυτοῦ ψυχὴν προῦδωκεν. Ἰδίκησέ τις; Ἐαντιῶ τὸ
ξίφος περιέπειρεν. Οὐ γὰρ τὸ παθεῖν κακῶς, ἀλλὰ τὸ ποιῆ-
σαι κακῶς, τοῦτο μάλιστα ἐστὶ τὸ πάσχειν κακῶς. Διὰ τοῦτο
καὶ Παῦλος παρῆνει μᾶλλον ἀδικεῖσθαι, καὶ μὴ ἀδικεῖν
15 καὶ ὁ Χριστός, ραπίζεσθαι καὶ μὴ ἀντιρραπίζειν, ἀλλὰ καὶ
παρέχειν ἑαυτὸν εἰς τὸ πάσχειν. Τοῦτο μεγίστης ἰσχύος, τοῦ-
το ὑπομονὴν ἐργάζεται, τοῦτο ἰσχυρὰν τὴν ψυχὴν κατασκευά-
ζει, τοῦτο τῶν παθῶν ἀνώτερον ποιεῖ. Ὁ γὰρ ἀδικῶν ἔτε-
ρον, ἢ τύπτων, ἢ ὑβρίζων, πρότερον αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πάθους
20 χειροῦθεις, καὶ αἰχμάλωτος γενόμενος, τότε δοκεῖ τὸν πλη-
σίον ἀδικεῖν· αὐτὸς δὲ χαλεπώτερα πέπονθε, τὴν ἐσχάτην
δουλείαν δουλεύσας.

«Ἐπιστρέφει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ
κορυφὴν αὐτοῦ ἢ ἀδικία αὐτοῦ καταθήσεται». Καὶ περὶ τοῦ
25 Ἀχιτόφελ καὶ περὶ τοῦ Ἀβεσσαλώμ ταῦτα εἰρηθῆναι φασιν

τὸ καλάθῃ ἀπὸ τὸν ποταμὸν καὶ ἠῦρε τὸ βρέφος, τὸ ἀνέθρεψε, καὶ ἐκεῖνος ἀφοῦ ἐμεγάλωσε κατέστρεψεν ὅλους. Μὲ αὐτὸ τὸ γεγονὸς καὶ διαλάμπει κατ' ἐξοχὴν ἢ σοφία τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐξεύρεσιν τρόπων καὶ σωφρονίζονται πάρα πολὺ οἱ κακοὶ καὶ νοιώθουν μεγάλην εὐχαρίστησιν ἐκεῖνοι ποῦ διαφεύγουν τὰ κακὰ.

Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τὸν πάγκαλον Ἰωσήφ. Διότι, ἀφοῦ τὸν ἐπώλησαν ὡς δοῦλον, ἔπαθον ἐκεῖνα ποῦ ἔπαθον, καὶ ἐκεῖνον μὲν δὲν τὸν ἔβλαψαν καθόλου, ἀντίθετα μάλιστα καὶ τὸν ὠφέλησαν, οἱ ἴδιοι ὅμως ὑπέμειναν τὴν τραγωδίαν ἐκείνην. Καὶ πολλὰ παρόμοια εἶναι δυνατὸν ν' ἀναφέρωμεν, σκέψου δὲ καὶ τὰ ἐξῆς. Εἶναι κάποιος πλεονέκτης. Ὁδήγησε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν ἀπώλειαν. Διότι ἐκεῖνον μὲν ποῦ τοῦ ἤρπαξε τὰ ὑπάρχοντά του, πολλές φορές καὶ τὸν ὠφέλησε, ἐνῶ τὴν ψυχὴν του τὴν ἐπρόῳωσεν. Ἠδίκησε κάποιος; Εἰς τὸν ἑαυτόν του ἐβύθισε τὸ ξίφος. Διότι αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν εἶναι κακοπάθημα, ὄχι τὸ νὰ δέχεται κανεὶς κακοπαθήματα, ἀλλὰ τὸ νὰ προκαλῆ κακοπαθήματα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐσυμβούλευε νὰ προτιμᾷ κανεὶς ν' ἀδικῆται, παρὰ νὰ ἀδικῆ. Καὶ ὁ Χριστὸς ἔδιδεν ἐντολὴν νὰ δέχεται κανεὶς ράπισμα καὶ νὰ μὴ ἀνταποδίδῃ ράπισμα², ἀλλὰ καὶ νὰ παρέχῃ τὸν ἑαυτόν του εἰς κακοπαθήματα. Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα μεγίστης δυνάμεως, αὐτὸ δημιουργεῖ ὑπομονήν, αὐτὸ κάμνει τὴν ψυχὴν ἰσχυράν, αὐτὸ κάμνει τὸν ἄνθρωπον ἀνώτερον ἀπὸ τὰ πάθη. Διότι ἐκεῖνος ποῦ ἀδικεῖ ἄλλον, ἢ τὸν κτυπᾷ ἢ τὸν ὑβρίζει, αὐτὸς προηγουμένως ἀφοῦ δουλωθῆ ἀπὸ τὸ πάθος καὶ γίνῃ αἰχμάλωτος αὐτοῦ, τότε νομίζει ὅτι ἀδικεῖ τὸν πλησίον του· ὁ ἴδιος ὅμως ἔπαθε χειρότερα, ὑποδουλώσας τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν πιὸ χειροτέραν δουλείαν.

«Θὰ ἐπιστρέψῃ τὸ κακὸν αὐτό, ποῦ μὲ πόνον ἠτοίμασε, καὶ θὰ πέσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν του καὶ θὰ κατεβῆ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ σώματός του ἢ ἀδικία». Αὐτὰ, λέγουν, ὅτι ἔχουν λεχθῆ καὶ διὰ τὸν Ἀχιτόφελ καὶ διὰ τὸν Ἀβεσ-

ἀμφοτέρων γὰρ ἡ κεφαλὴ εἰς τιμωρίαν κατέβη. Ὁ μὲν γὰρ
 ἀγγόνη χρησάμενος, οὕτω τὸν βίον κατέλυσεν· ἐκεῖνος δὲ ἀπὸ
 τὸ δένδρον ἐλθὼν, καὶ ἐξαριτηθεὶς ὑπὸ τῆς κόμης, πολὺν ἐ-
 κρέματο χρόνον. Οὕτω καὶ Ἰούδας ἀγγόνη τὸν βίον κατέ-
 5 λυσεν, εἰδὼς ὅτι ἐπὶ κακῷ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς πάντα εἰσγά-
 σατο. Καὶ ὁ Ἀχιτόν ἐλ τοῖσας ὅτι πάντως περιέσται ὁ Δαβὶδ,
 ἀπελθὼν ἀπήγατο· καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ ἄκων ἐκρέματο, καὶ
 οὐκ εὐθέως ἀνηρεῖτο, ἀλλ' ὅσπερ ἐν δικαστηρίῳ πρότερον
 ἀνηριτήθη, καὶ τῷ ξύλῳ προσηλώθη, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ψῆφον
 10 ἄνωθεν γέροντος, ἐπὶ πολὺν ἐκρέματο χρόνον, ὑπὸ τοῦ συνει-
 δότιος λοιπὸν μασιζόμενος. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐπεθύμει τὴν δε-
 ξιάν τῷ λαιμῷ βαπίσαι τῷ παιρικῷ, ὁ δὲ πατήρ καὶ οὕτω
 φείσασθαι αὐτοῦ παρήγει τοῖς στρατιώταις. Καὶ οὕτως οὐκ
 ἦν κεροδοξίας τὸ λεγόμενον, ὅτι καὶ μετὰ θάνατον ἀποδύρεται.
 15 Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης ἦν σπουδῆς τὸ γινό-
 μενον, ἀλλ' ὅλον θεῖον ἦν τὸ δικαστήριον, τρίχες καὶ ξύλον
 αὐτὸν ἔδησαν, καὶ ζῶον ἄλογον παρέδωκε, καὶ ἀντὶ μὲν σχοι-
 νίου ἢ κόμης, ἀντὶ δὲ ξύλου τὸ δένδρον γέγονεν, ἀντὶ δὲ στρα-
 τιώτην προήγαγεν αὐτὸν ἢ ἡμίονος. Καὶ σκοπεῖ τὸ παράδο-
 20 ξον. Ταῦτα παθόντις, οὐδεὶς ἐτόλμησε προσελθεῖν τῶν αὐ-
 τοῦ, καὶ καθελεῖν αὐτόν, τοσαύτης γενομένης σχολῆς. Καὶ
 τοῦτο δὲ ὁ Θεὸς ὠκονόμεναι, ὅσπερ μήτε καθαιρεθῆναι, μήτε
 δεδεμένον ἀπενεχθῆναι τῷ πατρὶ, ἐπειδὴ τὰ παιρικὰ σπλάγ-
 χνα πέρα τοῦ μέτρου τὴν φειδῶ ἐπεδείκνυτο· καὶ τὸ δὴ θαν-
 25 μασιτότερον, ὅτι ὁ καταλλάξας αὐτῷ τὸν πατέρα, οὕτως αὐτὸν

σαλώμ' διότι καὶ τῶν δύο ἢ κεφαλὴ ἐδέχθη τὴν τιμωρίαν. Καθ' ὅσον ὁ μὲν Ἀχιτόφελ, ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησεν ἀγχόνην, ἔτσι ἐτερμάτισε τὴν ζωὴν του, ἐνῶ ὁ Ἀβεσσαλώμ, ἐλθὼν κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον καὶ περιπλακεῖσα ἢ κόμη του ἀπὸ τὰ κλαδιά, ἔμεινεν ἐκεῖ κρεμασμένος πολὺν χρόνον. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰούδας μὲ ἀγχόνην ἐτερμάτισε τὴν ζωὴν του, ἀντιληφθεὶς ὅτι ὅλα τὰ ἔκαμε διὰ τὸ κακὸν τῆς κεφαλῆς του. Καὶ ὁ Ἀχιτόφελ ἀντιληφθεὶς ὅτι θὰ ὑπερισχύσῃ ὅπως δῆποτε ὁ Δαυίδ, ἔφυγε καὶ ἐπῆγε καὶ ἐκρεμάσθη. Καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ ἐκρεμάσθη χωρὶς τὴν θέλησίν του, καὶ δὲν ἀπέθανεν ἀμέσως, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς δικαστήριον, προηγουμένως ἐκρεμάσθη καὶ ἐκαρφώθη εἰς τὸ δένδρον, καὶ δεχθεὶς τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, ἔμεινεν ἐκεῖ κρεμασμένος ἐπὶ πολὺν χρόνον, βασιζόμενος καὶ ἀπὸ τὴν συνείδησίν του. Αὐτὸς δηλαδὴ ἐπιθυμοῦσε νὰ βυθίσῃ τὸ δεξί του χερί εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ πατέρα του, ἐνῶ ὁ πατέρας του ἀκόμη καὶ ἔτσι ἐπαρακαλοῦσε τοὺς στρατιώτας του νὰ τὸν λυπηθοῦν. Καὶ ἐπομένως δὲν τὸ κάνει ἀπὸ ματαιοδοξίαν τὸ ὅτι λέγει ὅτι θρηνεῖ μετὰ τὸν θάνατόν του.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι αὐτὸ ποῦ συνέβη δὲν ἦτο ἀνθρωπίνη ἐνέργεια, ἀλλ' ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς θείας δικαιοσύνης, τρίχες καὶ κλαδιά δένδρου τὸν ἔδεσαν καὶ ὅτι τὸν παρέδωσε ζῶον ἄλογον, καὶ ἔγιναν ἀντὶ σχοινίου τὰ μαλλιά του, ἀντὶ ξύλου τὸ δένδρον, καὶ ἀντὶ στρατιώτου τὸν ὠδήγησεν ἡμίονος. Καὶ πρόσεχε τὸ παράδοξον. Ἄν καὶ ἔπαθεν αὐτά, κανεὶς δὲν ἐτόλμησεν ἀπὸ τοὺς ἰδικοὺς του νὰ τὸν πλησιάσῃ καὶ νὰ τὸν ξεκρεμάσῃ, ἂν καὶ ἔμειναν ἐκεῖ τόσον πολὺν χρόνον. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐρρύθμισεν ἔτσι ὁ Θεός, ὥστε οὔτε νὰ κοθαιρεθῇ οὔτε νὰ ὀδηγηθῇ δεμένος εἰς τὸν πατέρα του, ἐπειδὴ τὰ πατρικὰ σπλάγχνα ἐξεδήλωναν τὴν λύπην των πέραν τοῦ μέτρου· καὶ τὸ πῶς θαυμαστὸν βέβαια εἶναι, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ τὸν ἐσυμφιλίωσε μὲ τὸν πατέρα του αὐτὸς τὸν ἐφόνευε, γενόμενος σφο-

ἀνήρει, μονογονυχί κατήγορος σφοδρὸς ἐπισιάς· ἀλλ' ἀνήρει μὲν οὗτος, ἐψηφίζετο δὲ ὁ Θεός.

15. Ὅτι γὰρ ἄνωθεν ἡ ψῆφος κατεφέρετο, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦτο πῶς παρέστησε· εἰπὼν γάρ, «Ἐπὶ κορυφὴν ἡ ἀδικία αὐτοῦ καταβήσεται», φηοῖν· «Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ὑψίστου». Ἐὐχαριστήσωμεν, φηοῖν, οὐ ταῖς ἐτέρων χαίρων σφαγαῖς, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ψῆφον ἀποδεχόμενος. Καί τις δύναται αὐτῷ εὐχαριστήσῃ κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ; 10 τίς δὲ αὐτὸν αἰνέσει, ὡς ἔστιν; Οὐδεὶς. Τί ἐστι, «Κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ»; Ἀντὶ τοῦ, 'ἐπὶ δικαιοσύνη αὐτοῦ'. Καὶ ἄσω τῷ Κυρίῳ τῷ ὑψίστῳ. Αὐτοῦ γάρ ἐστι τὰ νικητήρια, αὐτοῦ τὰ τροπαια, οὐκ ἐμὰ. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν πολέμων, βασιλέως νικήσαντος, χοροὺς σιήσαντες ἄδουσιν, εἰς ἐκεῖνον 15 τὰς εὐφημίας ἀναφέροντες· οὕτω καὶ γὰρ ποιήσω, φησί. Διὰ τοῦτο, οὐκ εἶπεν, 'ἐξομολογοῦμαι', ἀλλ' «Ἐξομολογήσομαι», δηλῶν, ὅτι οὐδὲ μετὰ τὸ τυχεῖν τῶν ἀγαθῶν ἐπιλανθάνεται, οὐδὲ γίνεται ραθυμότερος, ἀλλὰ νήφει καὶ ἐγρήγορεν· οὐκ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τούτου δεῖται, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡμῖν τοῦτο χρήσι- 20 μον καὶ κερδαλέον. Ὡσπερ γὰρ θυσίας ἔλαβεν, οὐχὶ δεόμενος θυσιῶν ('Ἐὰν γὰρ πεινάσω, φηοῖν, οὐ μὴ σοι εἴπω), ἀλλ' ἐνάγων τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν αὐτοῦ τιμὴν, οὕτω καὶ ὕμνους δέχεται, οὐ δεόμενος τῆς παρ' ἡμῶν εὐφημίας, ἀλλ' ἐπιθυμῶν τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Θεῷ γὰρ περισπούδαστον ἡμῶν ἐπίδοσις ἢ κατ' ἀρετὴν. Οὐδὲν δὲ οὕτως ἐπιδιδόναι ποιεῖ 25 εἰς ἀρετὴν ὡς τὸ συνεχῶς ὁμιλεῖν Θεῷ καὶ διηνεκῶς εὐχα-

δρός κατηγορος αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸν ἐφόνευε μὲν αὐτός, τὸ ἀπεφάσιζεν ὁμως ὁ Θεός.

15. Τὸ ὅτι λοιπὸν ἡ ἀπόφασις ἐλαμβάνετο ἀπὸ τὸν Θεόν, ἄκουσε αὐτὸν πῶς τὸ ἐπαρουσίασεν αὐτό· διότι, ἀφοῦ εἶπε, «Θὰ κατεβῆ ἡ ἀδικία του εἰς τὴν κεφαλὴν του», λέγει εἰς τὴν συνέχειαν· «Θὰ ὑμνήσω καὶ θὰ δοξάσω τὸν Κύριον σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην ποῦ ἔδειξε δι' ἐμένα, καὶ θὰ ψάλω εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ ὑψίστου ὕμνον εὐχαριστίας». Ἄς εὐχαριστήσωμεν, λέγει, ὅχι ἐπειδὴ χαίρομαι μὲ τὰς σφαγὰς τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀποδέχομαι τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ εὐχαριστήσῃ αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην του; Ποῖος θὰ τὸν ἐξυμνήσῃ ἐπαξίως; Κανείς. Τί σημαίνει, «Κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ»; Λέγεται ἀντὶ τοῦ, ἰδιὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. Καὶ θὰ ἐξυμνήσω τὸν Κύριον τὸν ὑψίστον. Διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκουν τὰ νικητήρια, ἰδικά του εἶναι τὰ τρόπαια καὶ ὄχι ἰδικά μου. Διότι ὅπως ἀκριβῶς κατὰ τοὺς πολέμους, ὅταν νικήσῃ ὁ βασιλεύς, ἀφοῦ στήσουν χορούς, τραγουδοῦν, ἀποδίδοντες εἰς ἐκεῖνον τὰς ἐπευφημήσεις· ἔτσι θὰ κάνω καὶ ἐγώ, λέγει. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, ἰδιὰ εὐχαριστῶ, ἀλλὰ «Θὰ τὸν εὐχαριστήσω», διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν τὸν λησμονεῖ μετὰ τὴν ἀπολαβὴν τῶν ἀγαθῶν, οὔτε γίνεται πρὸ ἀδιάφορος, ἀλλὰ συνεχίζει τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ τὴν ἐπαγρύπνησίν του· ὅχι ἐπειδὴ τὸ ἔχει αὐτὸ ἀνάγκη ὁ Θεός, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι χρήσιμον δι' ἡμᾶς καὶ ὠφέλιμον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἔλαβε θυσίας, ἂν καὶ δὲν ἐχρειάζετο θυσίας (διότι λέγει, ἐὰν πεινάσω, δὲν θὰ σοῦ τὸ εἰπῶ), ἀλλὰ διὰ νὰ κάνῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὸν τιμήσουν, δέχεται καὶ ὕμνους, ὅχι ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας δοξολογίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ τὴν σωτηρίαν μας. Διότι περιπόθητον πρᾶγμα διὰ τὸν Θεόν εἶναι ἡ ἐπίδοσις μας εἰς τὴν ἀρετὴν. Τίποτε δὲ δὲν συντελεῖ τόσον πολὺ εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀρετῆς, ὅσον τὸ νὰ συνομιλῇ κανείς συνεχῶς μὲ τὸν Θεόν καὶ νὰ εὐχαριστῇ διαρκῶς

ριστειν και ψάλλειν τῷ Θεῷ· ψάλλει δὲ τῷ Θεῷ, ἐκπλή-
 5 τόμενος αὐτοῦ τὴν δικαιοκρισίαν, τὴν μακροθυμίαν.

Καὶ ποῦ, φησὶν, ἡ μακροθυμία, ἀναιρεθέντος τοῦ τυράν-
 10 του; Πολλὴ μὲν οὖν καὶ μεγάλη. Καὶ γὰρ ἀφῆκεν αὐτὸν πο-
 5 λὺν χρόνον, ὥστε εἰς μετάνοιαν ἐλθεῖν καὶ τὰ βασιλεία κα-
 τιοχεῖν ἔδωκεν, ἵνα τὴν οἰκίαν ἰδὼν, εἰς ἣν ἠϋζήθη καὶ ἐ-
 15 τράφη, καὶ τὰ τοῦ πατρὸς σύμβολα, εἰς μετάνοιαν ἔλθῃ. Εἰ
 γὰρ μὴ θηρόιον ἦν καὶ λιθίνην εἶχε ψυχὴν, ἱκανὰ πάντα ἐ-
 κείνα αὐτὸν ἐλαγαγεῖν ἢ τράπεζα, καθ' ἣν ἐκοινοῦναι τῷ
 20 πατρὶ, ὁ οἶκος τὰ συνέδρια, ἔνθα οἱ λόγοι αὐτὸν κατήλλαξαν
 φρόνον τοιοῦτον πεποιηχότα μετὰ τούτων καὶ ἕτερα ἦν ἱκανὰ
 αὐτὸν μαλάξαι. Καὶ γὰρ ἤκουσεν ὅτι θυγὰς καὶ ἀλήτης πε-
 ριήροχοιο, ὅτι τὰ ἔσχατα ἔπασχε δεινά. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα ἐμά-
 25 λαιπεν, ἔδει αὐτὸν τὸ τοῦ Ἀχιτόφελ σωφρονίσει, τὴν ἀγχό-
 15 νην, τὸν θάνατον, ὥστε διὰ πάντων ἐλθεῖν εἰς μετάνοιαν. Οὐδὲ
 γὰρ ἠγνόησε τὰ τοῦ φίλου. Τί δὲ καὶ ἔχων ἐγκαλεῖν τῷ πα-
 30 τρὶ, ταῦτα ἐποίει; Ὅτι ἐξ ὄψεως αὐτὸν πεποίηκεν; Ἄλλ' ἔ-
 δεῖ διὰ τοῦτο καὶ θαυμάσαι καὶ ἀποδέξασθαι, ὅτι ἀδελφοκτιό-
 35 ρον γενόμενον ἡμέρωσ ἠνεγκεν. Ἄλλ' οὐδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν,
 20 ἀλλ' ἐπιθυμία ἀλοῦς ἀκαίρω, καὶ ταῦτα λοιπὸν γέροντος ὄν-
 40 τος τοῦ πατρὸς, καὶ ἐπὶ θύραις τῆς προσδοκίας οὔσης, οὐκ
 ἀνέμειπεν οὐδὲ σμιζοῦν. Πῶς δὲ οὐκ ἐνενόησεν, ὅτι καὶ νι-
 45 κήσας πάντων ἀθλιώτερον ἔξει βίον, ἐναγῆς ὄν καὶ ἀκά-
 50 θαρτος, καὶ ἀπὸ τοῦ τροπαίου;

καὶ νὰ δοξολογῇ τὸν Θεόν. Αὐτὸς δὲ δοξολογεῖ τὸν Θεὸν ἐπειδὴ ἐκπλήσσεται ἀπὸ τὴν δικαίαν κρίσιν του καὶ τὴν μακροθυμίαν του.

Καὶ ποῦ εἶναι, λέγει, ἡ μακροθυμία του, ἀφοῦ ἐφνεύθη ὁ τύραννος; Πράγματι εἶναι πολλὴ καὶ μεγάλη. Καθ' ὅσον τὸν ἄφησε ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὥστε νὰ μετανοήσῃ τὸν ἐπέτρεψε νὰ κυριεύσῃ τὰ ἀνάκτορα, ὥστε, βλέποντας τὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμεγάλωσε καὶ ἀνετράφη, καὶ τὰ σύμβολα τοῦ πατέρα του, νὰ μετανοήσῃ. Διότι, ἐὰν δὲν ἦτο θηρίον καὶ δὲν εἶχε πέτρινην ψυχὴν, ἦσαν ἀρκετὰ ὅλα ἐκεῖνα νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς τὴν μετάνοιαν· ἢ τράπεζα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὸν πατέρα του, ἢ οἰκία, τὰ συνέδρια, ὅπου τὸν ἐσυμφιλίωσαν οἱ λόγοι ἂν καὶ διέπραξε τέτοιον φόνον, καὶ μαζί μὲ αὐτὰ καὶ ἄλλα ὑπῆρχαν ποῦ ἦσαν ἱκανὰ νὰ μαλακώσουν τὴν ψυχὴν του. Καθ' ὅσον ἤκουσεν ὅτι περιεφέρετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὡσὰν φυγὰς καὶ ἀλήτης, ὅτι ὑπέφερε τὰ πιὸ χειρότερα κακά. Ἐὰν ὅμως αὐτὰ δὲν τὸν ἐμαλάκωναν, ἔπρεπε νὰ τὸν σωφρονίσουν τὰ παθήματα τοῦ Ἀχιτόφελ, ἢ ἀγχόνη αὐτοῦ, ὁ θάνατος, ὥστε μὲ ὅλα αὐτὰ νὰ ὀδηγηθῇ εἰς μετάνοιαν. Διότι ἐγνώριζε τὰ παθήματα τοῦ φίλου του. Διὰ ποῖο δὲ πρᾶγμα ἤμποροῦσε νὰ κατηγορήσῃ τὸν πατέρα του, διὰ τὸ ὁποῖο ἔκαμνεν αὐτά; Ἐπειδὴ ἐξ ὄψεως τὸν ἔκρινεν; Ἄλλ' ἔπρεπε δι' αὐτὸ νὰ τὸν θαυμάσῃ καὶ νὰ τὸν παραδεχθῇ, διότι ἂν καὶ ἔγινεν ἀδελφοκτόνος, ἐκεῖνος τὸ ὑπέφερεν αὐτὸ μὲ ἡρεμίαν. Ὅμως διὰ τίποτε ἄλλον δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὸν κατηγορήσῃ, ἀλλὰ κυριευθεὶς ἀπὸ παράκαιρον ἐπιθυμίαν, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποῦ πλέον ὁ πατέρας του ἦτο γέρων καὶ ἡ ἐλπίς διὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας εὐρίσκετο πρὸ τῆς θύρας, δὲν ἐπερίμενεν οὔτε δι' ὀλίγον. Πῶς δὲ δὲν ἐσκέφθη, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη νικήσῃ θὰ εἶναι ἢ ζωὴ του ἀθλιωτέρα ἀπὸ τὴν ζωὴν ὄλων, ἀφοῦ θὰ εἶναι βδελυρὸς καὶ ἀκάθαρτος καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ τροπαιὸν τῆς νίκης;

16. Ποῦ νῦν εἶσιν οἱ πενίαν ὀδυρόμενοι; Πόσης ταῦτα
 πενίας οὐ χαλεπώτερα; πόσης νόσου; πόσης ὀδύνης; Οὐκ
 εἶπεν οὐδὲν τοιοῦτον πρὸς ἑαυτὸν, ἀλλ' οὐδὲ ἀπεδυοπέτησεν,
 οὐδὲ ἐθρήνησε λέγων· καί τις γε ἀπολαμβάνω τὰς ἀμοιβάς,
 5 ὁ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελειῶν ἡμέρας καὶ νυκτός, ὁ ἐν ἀξιό-
 μαι τοιούτῳ, πάντων γενόμενος ταπεινότερος· ὁ τῶν ἐχθρῶν
 φειοάμενος, εἰς χεῖρας ἀκολάσιου παιδὸς ἐξεδόθη. Οὐδὲν
 τοιοῦτον οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν, ἀλλ' ἔφερον ἅπαντα μετὰ
 φιλοσοφίας, μίαν ἔχον παραμυθίαν ἐν τοῖς γινομένοις, τὸ
 10 τοῦ Θεοῦ ταῦτα εἰδήσιος γίνεσθαι. Καθάπερ καὶ οἱ τρεῖς παῖ-
 δες ἔλεγον· «Καὶ ἐὰν μὴ γνωσιὸν ἔστω σοι, βασιλεῦ, ὅτι τοῖς
 θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῦ, ἢ ἔσσησας,
 οὐ προσκυνοῦμεν»· εἰ δέ τις εἶπε πρὸς αὐτούς· καὶ ποία ἐλ-
 πίδι ἀποθνήσκετε; τί προσδοκῶντες, τί δὲ ἐλπίζοντες μετὰ
 15 τὸν θάνατον; μετὰ τὸ πῦρ (οὐδέπω γὰρ τῆς ἀνασιάσεως ἦν
 ἡ προσδοκία); ἤκουσεν ἄν ὅτι αὕτη μεγίστη ἡμῖν ἀντίδοσις,
 τὸ διὰ Θεὸν ἀποθανεῖν. Οὕτω καὶ αὐτὸς μεγίστην ταύτην
 ἠγεῖτο παραμυθίαν, τὸ τὸν Θεὸν εἰδῶτα ταῦτα μὴ κολύειν.
 Καὶ γὰρ ἐραστῆς μυριάκις ἂν ἔλοιπο ὑπὲρ ἐρωμένης κατα-
 20 σφαγῆναι, καίτοι οὐδὲν μετὰ θάνατον προσδοκῶν παρ' ἐκείνης.

Οὕτω δὴ καὶ ἡμᾶς δεῖ, μὴ βασιλείας προσδοκίᾳ, μηδὲ
 ἄλλῃ τινὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐλπίδι, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν
 τὸν Θεὸν πάντα πάσχειν. Ἀλλ' οὕτως εἰσὶ πολλοὶ καὶ ἔτι ἀνα-
 πεπιωκότες, καὶ νωθροί, οἱ οὐδὲ μετὰ μισθοῦ τῆς ἀρετῆς
 25 ἐφρίενται. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς καὶ βασιλείαν ἐπαγγελλόμενος, οὐκ

16. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι ποῦ θρηνοῦν διὰ τὴν πτωχείαν των; Ἀπὸ ποίαν πτωχείαν αὐτὰ δὲν εἶναι χειρότερα; ἀπὸ ποίαν ἀσθένειαν; ἀπὸ ποῖον πόνον; Δὲν εἶπε τίποτε παρόμοιον πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ' οὔτε ἔχασε τὴν ἐλπίδα του, οὔτε ἐθρήνησε καὶ εἶπε· "Απολαμβάνω καλὰς ἀμοιβὰς ἐγὼ ποῦ μελετῶ νύκτα καὶ ἡμέραν τὸν νόμον αὐτοῦ, ἐγὼ ποῦ εὐρισκόμουν εἰς τόσον ὑψηλὸν ἀξίωμα, τῶρα νὰ καταντήσω ταπεινότερος ἀπὸ ὅλους· ἐγὼ ποῦ ἐλυπήθην τοὺς ἐχθροὺς μου, παρεδόθην εἰς τὰ χέρια ἀκολάστου παιδιοῦ. Τίποτε παρόμοιον δὲν εἶπεν οὔτε ἐσκέφθη, ἀλλ' ὑπέμενεν ὅλα μὲ φιλοσοφικότητα, ἔχων μίαν παρηγορίαν διὰ τὰ ὅσα συνέβαιναν, ὅτι αὐτὰ ἐγίνοντο ἐπειδὴ τὸ ἐπέτρεπεν ὁ Θεός. "Ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ τρία παιδιὰ ἔλεγον· «Καὶ ἂν αὐτὸ δὲν συμβῆ, μάθε, βασιλεῦ, ὅτι ἡμεῖς δὲν λατρεύομεν τοὺς θεοὺς σου καὶ δὲν προσκυνοῦμεν τὸ χρυσοῦν ἄγαλμα ποῦ ἔστησες»⁸³. Ἐὰν δὲ κάποιος ἔλεγε πρὸς αὐτά· καὶ μὲ ποίαν ἐλπίδα πεθαίνετε; τί περιμένετε, τί ἐλπίζετε μετὰ τὸν θάνατον, μετὰ τὸ πῦρ (διὸ δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ἡ ἐλπίς τῆς ἀναστάσεως); θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀκούσῃ, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη ἱκανοποίησις δι' ἡμᾶς, τὸ ὅτι πεθαίνομεν διὰ τὸν Θεόν. "Ἐτσι καὶ αὐτὸς ἐθεωροῦσεν ὡς τὴν πιὸ μεγάλην παρηγορίαν αὐτὴν, τὸ ὅτι δὲν τὰ ἐμποδίζει αὐτὰ ὁ Θεός ἂν καὶ τὰ γνωρίζει. Καθ' ὅσον ἓνας ἐραστής θὰ ἐπροτιμοῦσε μυριάκις νὰ σφαγῆ διὰ τὴν ἐρωμένην του, ἂν καὶ δὲν περιμένει τίποτε ἀπὸ ἐκείνην μετὰ τὸν θάνατόν του.

"Ἐτσι λοιπὸν πρέπει καὶ ἐμεῖς νὰ κάμνωμεν, ὅλα τὰ κακὰ νὰ τὰ ὑπομένωμεν ὄχι μὲ τὴν ἐλπίδα διὰ τὴν οὐράνιον βασιλείαν, οὔτε μὲ κάποιαν ἄλλην ἐλπίδα διὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ διὰ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν πολλοὶ ποῦ ἀκόμη εἶναι δειλοὶ καὶ νωθροὶ καὶ ποῦ δὲν ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴν οὔτε καὶ μὲ ἀμοιβήν. Καὶ ὁ μὲν Θεός, ἂν καὶ ὑπόσχεται βασιλείαν, δὲν εἰσακούεται, ἐνῶ ὁ διάβολος, ἂν καὶ γίνεται αἰτία τῆς γεέννης, ἀγαπᾷ-

ἀκούεται, ὁ δὲ διάβολος γέενναν προξενῶν, φιλεῖται. Τί ταύ-
της τῆς μαρίας χαλεπότερον; Καὶ τί λέγω γέενναν;
Καὶ πρὸ τῆς γεέννης ἐνιαῦτα ὀδύνην, καὶ αἰσχύνην
καὶ γέλωτα ἐπάγων καὶ μορίας κολάσεις, πολλοὺς ἔ-
5 χει τοὺς προσιορέχοντας. Ἐνόησον γοῦν τὸν μοιχόν, πῶς
ἀθλιώτερον πάντων ζῆ, καὶ πρὸ τῆς γεέννης πάντα ὑποπιεύ-
ων, καὶ τὰς σκιὰς τρέμων, καὶ πρὸς οὐδένα ἐλευθέρους ἀντι-
βλέπων ὁφθαλμοῖς, ἀλλὰ πάντας δεδοικώς, τοὺς εἰδότας, τοὺς
οὐκ εἰδότας, ξίφη βλέπων ἠκονημένα, θανάτους ἐπηρημέ-
10 ρους, δημίους, δικαστήρια. Τί τοιοῦτον ἢ σωφροσύνη ἔχει.
κἂν μορίους πόρους ἔχη; Οὐκ αἰεὶ ἐν ἡδονῇ ὁ σόφρων, αἰεὶ
δὲ ἐν ὀδύνῃ ὁ μοιχός, καὶ ἐν σκότῳ;

Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐστὶν ἰδεῖν τῶν ἠτιωμένων ὁρ-
γῆς, καὶ τῶν κρατούντων ὁργῆς· τῶν ἀρπαζόντων, καὶ τῶν
15 τὰ ἑαυτῶν διδόντων διὰ τὸν Θεόν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν προέν-
των. Οἱ μὲν γὰρ ἐν λιμένι κάθηται, οἱ δὲ εἰς τὸν εὐριπὸν
τῶν παρόντων ἐξενεχθέντες κακῶν, καθ' ἑκάστην περιέροχον-
ται τὴν ἡμέραν. Χωρὶς δὲ τούτων, ὅταν ἡλικίαν προβαίνουσαν
ὁ πλεονεξία σελῶν καὶ ἀκολασίαν οὐκ ἀροκοῦσαν ἀντιῶ πρὸς
20 ἀπόλαυσιν ἔχη, καὶ τοῦ θανάτου τὸν φόβον ἐπικείμενον, ἐν-
νόησον οἷα πάσχει δεινά. Ἀλλ' οὐχ ὁ ἐν ἀρετῇ, ἀλλὰ τότε
μᾶλλον χαίρει καὶ εὐφροαίνεται, ὅταν εἰς γῆρας ἐλάσῃ, οὐ
καταμαρτυρομένης ἀντιῶ τῆς ἀπολαύσεως, ἀλλὰ μᾶλλον ἀν-
θύουσης. Τοῖς μὲν οὖν μοιχοῖς, καὶ ἀκολάστοις, καὶ πλεονέ-
25 κταις, καὶ γαστριμαόγοις, ἐκπιωοῖς τῆς ἀπολαύσεως ἐκείνων

ται· Τί ὑπάρχει ἀπὸ αὐτὴν τὴν μανίαν φοβερώτερον. Καὶ διατί λέγω γέενναν; Ἐὰν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γέενναν προξενεῖ ἐδῶ πόνον, ἐντροπήν, γέλωτα καὶ ἀμετρήτους κολάσεις, ἔχει πολλοὺς πού τὸν ἀκολουθοῦν. Σκέψου λοιπὸν τὸν μοιχόν, πῶς ζῆ ἀθλιώτερα ἀπὸ ὅλους, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γέενναν ὅλα τὰ ὑποψιάζεται, τρέμει τὰς σκιάς, καὶ πρὸς κανένα δὲν βλέπει μὲ ἐλευθέρους τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀλλ' ὅλους τοὺς φοβεῖται, ἐκείνους πού γνωρίζουν τὴν πρᾶξιν του καὶ ἐκείνους πού δὲν τὴν γνωρίζουν, καὶ βλέπει ξίφη ἀκονισμένα, πεθαμένους κρεμασμένους, δημίους καὶ δικαστήρια. Τί παρόμοιον ἔχει ἢ σωφροσύνη, καὶ ἂν ἀκόμη συνοδεύεται ἀπὸ ἀμετρήτους πόνους; Δὲν εἶναι πάντοτε χαρούμενος ὁ σώφρων ἄνθρωπος, ἐνῶ ὁ μοιχὸς ζῆ πάντοτε μέσα εἰς τὴν στενοχώριαν καὶ εἰς τὸ σκότος;

Τὸ ἴδιο ἠμποροῦμεν νὰ ἰδοῦμεν νὰ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, εἰς ἐκείνους πού νικῶνται ἀπὸ τὴν ὀργὴν καὶ εἰς ἐκείνους πού νικοῦν τὴν ὀργὴν· εἰς ἐκείνους πού ἀρπάζουν τὰ ὑπάρχοντα τῶν ἄλλων καὶ εἰς ἐκείνους πού δίδουν καὶ τὰ ἰδικά των χάριν τοῦ Θεοῦ, ἢ καλύτερα νὰ εἰποῦμεν πού προτίθενται νὰ δώσουν. Διότι οἱ μὲν ἐνάρετοι κάθονται ἀναπαυμένοι μέσα εἰς λιμάνι, ἐνῶ οἱ ἄλλοι περνοῦν τὴν κάθε ἡμέραν των ρίπτοντες τὸν ἑαυτὸν των μέσα εἰς τὴν ἀβεβαιότητα τῶν κακῶν τῆς παρούσης ζωῆς. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτά, ὅταν προχωρήσῃ ἢ ἡλικία ἐκεῖνος πού συζῆ μὲ τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ἀκολασίαν καὶ δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ πλέον αὐτὴ καὶ ὁ φόβος τοῦ θανάτου εὐρίσκειται ἐμπρὸς του, σκέψου ποῖα κακὰ πάσχει. Ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ μὲ ἐκεῖνον πού ζῆ ἐνάρετα, ἀλλὰ τότε περισσότερο χαίρεται καὶ εὐφραίνεται, ὅταν φθάσῃ εἰς τὰ γηρατειά, διότι δὲν καταμαραίνεται ἢ ἀπόλαυσις δι' αὐτόν, ἀλλ' ἀνθίζει περισσότερο. Εἰς μὲν λοιπὸν τοὺς μοιχοὺς, τοὺς ἀκολάστους, τοὺς πλεονέκτας καὶ τοὺς δούλους τῆς κοιλίας τὰ γηρατειά ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀπολαύσεως ἐκείνων πού ἔγιναν δοῦλοι, ἐνῶ εἰς ἐκεῖ-

τὸ γῆρας, τοῖς δὲ ἀρετὴν μειοῦσιν ἐπίταισις τῆς ἀπολαύσεως
 τοῖτε γίνεται. Ὡστε καὶ πρὸ τῆς γενένης, καὶ πρὸ τῶν ἐπιει-
 θεῶν ἀνιστοῦν, ἰκανὸν καὶ τοῦτο κατασεῖσαι τὴν διάνοιαν.

Ταῦτα οὖν ἐννοοῦντες φεύγωμεν κακίαν, ἐλώμεθα ἀρε-
 5 τὴν, φιλοῦμεν τὸν Θεόν, μὴ διὰ τὰ αὐτοῦ, ἀλλὰ δι' αὐτόν. Οὕ-
 τω κατὰ τὸν παρόντα βίον καὶ τὴν κατ' ἀρετὴν ὁδεύσομεν ὁ-
 δόν, στενὴν μὲν οὖσαν τῇ φύσει, εὐρείαν δὲ τῇ προαιρέσει
 τῶν ὁδοιπόρων γινομένην· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς εἰς τὸ
 ἄκρον ἐλθεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
 10 σοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

νους πού ασκοῦν τήν ἀρετήν τότε γίνεται αὔξησις τῆς ἀπολαύσεως. Ὡστε καί πρὶν ἀπὸ τὴν γένναν καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἐκεῖ δυσάρεστα, εἶναι ἰκανὸν καὶ αὐτὸ νὰ διαταράξῃ τὴν διάνοιαν.

Σκεπτόμενοι λοιπὸν αὐτά, ἅς ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν, ἅς προτιμῶμεν τὴν ἀρετήν, καὶ ἅς ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν, ὅχι δι' αὐτὰ πού μᾶς δίδει, ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον. Ἔτσι κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ θὰ βαδίσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, πού εἶναι μὲν στενὴ ἀπὸ τὴν φύσιν της, ἀλλὰ γίνεται εὐρύχωρος μὲ τὴν προαίρεσιν τῶν ὁδοιπόρων, τὴν ὁποίαν εἶθε νὰ συμβῇ νὰ βαδίσωμεν μέχρι τό ἄκρον της μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Η΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν». Ἄλλος, «Ἐπιτίμιον ὑπὲρ τῶν ληνῶν». Ἄλλος, «Τῶ νικαιοποιῶ, ὑπὲρ τῆς γεθιθίδος». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Λαμνασσή, ἄλ ἄγεθθίθ».

«Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμασιὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ». Ἄλλος, «Τί μέγα τὸ ὄνομά σου»

1. Ἐν τῷ πρὸ τούτου ψαίμῳ ἔλεγεν· «Ἐξομολογήσομαι
10 τῷ Κυρίῳ κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ὑψίστου»· ἐνταῦθα τὴν ὑπόσχεσιν πληροῖ, ὕμνον ἀναφέρειν αὐτῷ. Καὶ ἐν ἐκείνῳ μὲν, ὡς ἐξ ἑνός ἐστι προσώπου τὰ λεγόμενα. «Κύριε γὰρ ὁ Θεός μου», φησὶν, «ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, σῶσόν με». Ἐνταῦθα δέ, ὡς ἐκ πολλῶν. «Κύριε» γάρ, φησὶν, «ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμασιὸν τὸ ὄνομά σου». Ἄλλὰ
15 παρέχετε σιγὴν καὶ μετὰ ἀκριβείας ἀκούετε. Εἰ γὰρ θεάτρον, χορῶν ἀδόντων σατανικῶν, πολλὴ γίνεται ἡσυχία, ὥστε τὰ ὀλέθρια ἐκεῖνα δέξασθαι μέλη· καὶ ταῦτα τοῦ μὲν χοροῦ ἐκ μίμων καὶ ὀρχησιῶν συνισταμένου ἀνδρῶν, χοροστιαοῦντος δὲ
20 παρ' αὐτοῖς βεβήλου τινός καὶ καθαρωδοῦ, τοῦ δὲ μέλους σατανικοῦ καὶ ὀλεθρίου τυγχάνοντος, ἀδομένου δὲ μιανοῦ καὶ πονηροῦ δαίμονος, ἐνταῦθα, ἔνθα ὁ μὲν χορὸς ἐξ ἁγίων ἀνδρῶν, ὁ δὲ χοροσιάτης ἐστὶν ὁ προφήτης, τὸ δὲ μέλος οὐχὶ ἐκ σατανικῆς ἐνεργείας, ἀλλ' ἐκ πνευματικῆς χάριτος, ὁ δὲ
25 ἀδόμενος, οὐχὶ δαίμων, ἀλλὰ Θεός, πῶς οὐ πολλὴν δεῖ παρέ-

1. Εἰς τὸν ψαλμὸν αὐτὸν ἐξυμνεῖται τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, ὅπως φανερῶνεται ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου. Καὶ ἔχει μὲν ὑπ' ὄψιν ὁ ψαλμωδός τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, τὸν Ἀδὰμ, πρὶν αὐτὸς ἁμαρτήσῃ, ὅμως ὀλοφάνερον γίνεται ὅτι τὰ λεγόμενα ἐφαρμόζονται εἰς τὸν δεύτερον Ἀδὰμ, τὸν Μεσσίαν, τὸν ἀναμόρτητον, ὡς δέχονται αὐτὸ πολλοὶ τῶν ἐρμηνευτῶν Ἰουδαῖοι καὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἐφήρμωσε τοὺς λόγους τοῦ ψαλμοῦ περὶ ὕμνου ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων εἰς τὰς ἐπευφημίας τῶν παιδιῶν κατὰ τὴν θριαμβευτικὴν του εἰσοδὸν εἰς Ἱεροσόλυμα, εἰς δὲ τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν 2, 6 ὁ Κύριος χαρακτηρίζεται ρητῶς «ὡς βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένος». Πρβλ. καὶ Α' Κορ. 15,

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Η΄ ΨΑΛΜΟΝ¹

Ἐπιγράφεται εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν» Ἕλλη ἐπιγραφή, «Ἐπινίκιος ὑπὲρ τῶν ληνῶν». Ἕλλη, «Εἰς τὸν νικοποιὸν ὑπὲρ τῆς Γετθίδος». Ἡ δὲ ἑβραϊκὴ ἐπιγραφή του εἶναι, «Λαμανασή, ἄλ ἄγεθθίδ».

«Κύριε, ὁ Κύριός μας, πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου εἰς ὅλην τὴν γῆν». Καὶ ἄλλος λέγει· «Πόσον μέγα εἶναι τὸ ὄνομά σου».

1. Εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμὸν ἔλεγε· «Θὰ δοξολογήσω τὸν Κύριον σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην πού ἔδειξε καὶ θὰ ψάλω ὕμνον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ Ἵψίστου»^{1α}. Ἐδῶ ἐκπληρῶνει τὴν υπόσχεσιν, ἀναφέρων ὕμνον εἰς αὐτόν. Καὶ εἰς ἐκεῖνον μὲν τὸν ψαλμὸν τὰ λεγόμενα εἶναι ὡσὰν νὰ λέγωνται ἀπὸ ἓνα πρόσωπον. Διότι λέγει· «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς ἐσένα ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου, σῶσε με»². Ἐδῶ ὅμως εἶναι ὡσὰν νὰ λέγωνται ἀπὸ πολλὰ πρόσωπα. Διότι λέγει· «Κύριε, ὁ Κύριός μας, πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου». Ἀλλὰ κάμετε ἡσυχίαν καὶ ἀκούετε μὲ προσοχήν. Διότι, ἐὰν εἰς τὸ θέατρον, ὅπου ψάλλουν σατανικοὶ χοροί, γίνεται πολλὴ ἡσυχία, ὥστε νὰ ἀκούσουν τὰ ὀλέθρια ἐκεῖνα ἄσματα, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν πού ὁ μὲν χορὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ μίμους καὶ χορευτὰς ἄνδρας, χοροστατεῖ δὲ αὐτῶν κάποιος βέβηλος κιθαρῳδὸς καὶ τὸ ἄσμα εἶναι σατανικὸν καὶ καταστρεπτικόν, διὰ τοῦ ὁποίου ὕμνολογεῖται μιὰρὸς καὶ πονηρὸς δαίμων, Ἐδῶ, ὅπου ὁ μὲν χορὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀγίους ἄνδρας, ὁ δὲ χοροστάτης εἶναι ὁ προφήτης, καὶ τὸ μὲν μέλος δὲν προέρχεται ἀπὸ σατανικὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ ἀπὸ πνευματικὴν χάριν, ὁ δὲ ὕμνολογούμενος δὲν

26 - 28 καὶ Ἐφ. 1, 22. Ἀποτελεῖ ἐσπερινὸν ὕμνον.

1α. Ψαλμ. 7, 18.

2. Ψαλμ. 7, 2.

χειν τὴν ἠσυχίαν, καὶ μετὰ φοβίης ἀκούειν; Καὶ γὰρ συγχο-
 ρεῦται γεγόναμεν τῶν ἄνω δυνάμεων. Καὶ γὰρ οἱ ἄνω χο-
 ροί, καὶ τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ τοῦτο ἔργον ἔχουσι, τὸ
 διηνεκῶς ὑμεῖν τὸν Θεόν. Ἐκ τούτων τῶν χορῶν καὶ ἐπὶ
 5 τῆς γῆς ἐγάνησαν μετὰ τῶν ἀγραυλοῦντων ποιμένων ἄδον-
 τες. Ἀκούσωμεν τοίνυν καὶ ταύτης τῆς ᾠδῆς.

Οἱ μὲν οὖν βασιλέα ὑμνοῦντες τὸν ἐπὶ γῆς, περὶ ἀρχῆς
 αὐτῷ διαλέγονται, περὶ τῶν τροπαίων, περὶ τῆς νίκης, καὶ
 τὰ ἔθνη λέγουσι τὰ ἠττηθέντα, πορθητὰς καλοῦντες αὐτούς,
 10 καὶ βαρβάρων νικητὰς, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Τοιαύτην τινὰ ᾠ-
 δὴν καὶ ὁ μακάριος οὗτος ἄδει. Νίκην γὰρ διηγεῖται καὶ τρο-
 παιον, καὶ πολέμων καιάλυσιν, οὐχὶ τοιούτων, ἀλλὰ πολλῶ
 χαλεπωτέρων. Καὶ ὅρα πῶς ἀρχεται. «Κύριε, ὁ Κύριος ἡ-
 μῶν». Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων τῶν εὐπιστευόντων εἰς αὐτόν, ἐν
 15 τροπῷ Κύριός ἐστιν, ἡμῶν δὲ διπλῶ τῷ τε ἐξ οὐκ ὄντων
 ποιῆσαι, τῷ τε γνωσθῆναι παρ' ἡμῶν. Καὶ ὅρα πῶς ἐκ προ-
 ομιῶν τίθησι τὸ κεφάλαιον τῆς εὐεργεσίας. Ἄν γὰρ μάθης
 πῶς σου Κύριος γέγονεν, ὅτι ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθρούς
 τινὰς καὶ νεκρωθέντας ᾠκειώσατο καὶ ἐζωοποίησεν, ὅφρι κα-
 20 λῶς ὅτι τὸ κεφάλαιον τῆς εὐεργεσίας τοῦτο. Τοῦτο τοίνυν ἐκ-
 πλητιόμενος ὁ προσήτης, φησὶν «Ὡς θαυμασιὸν τὸ ὄνομά
 σου», τουτέστι, σφόδρα θαυμασιόν. Πόσον δὲ θαυμασιόν, οὐκ
 εἶπεν· οὐδὲ γὰρ μετροῦσαι ἴσχυσεν, ἀλλὰ τὴν ἐπίτασιν παρέ-
 στησε καὶ τὴν ὑπερβολήν. Ποῦ οἱ τὴν οὐσίαν περιεγραζόμε-
 25 νοι τοῦ Θεοῦ; Εἰ γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰπών, οὕτως ἐθαύμα-
 σεν, ὥς ἐκπλάγηται, τίνα ἂν σχοῖεν ἐκεῖνοι συγγνώμην, οἱ

εἶναι ὁ δαίμων, ἀλλὰ ὁ Θεός, πῶς δὲν πρέπει νὰ κάμνετε πολλὴν ἡσυχίαν καὶ νὰ ἀκούετε μὲ φρίκην; Καθ' ὅσον ἐγίναμεν συγχορευταὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων. Οἱ δὲ οὐράνιοι χοροί, καὶ τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ αὐτὸ ἔχουν ὡς ἔργον, τὸ νὰ ὑμνοῦν διαρκῶς τὸν Θεόν. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς χοροὺς ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν γῆν ψάλλοντες μαζὶ μὲ τοὺς ποιμένας ποῦ διενυκτέρευον³. Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν καὶ αὐτὴν τὴν ὁδὴν.

Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποῦ ἐξυμνοῦν βασιλέα ἐπίγειον ὀμιλοῦν εἰς αὐτὸν περὶ τῆς ἐξουσίας του, περὶ τῶν τροπαίων, περὶ τῆς νίκης, καὶ ἀναφέρουν τὰ ἠττηθέντα ἔθνη, ὀνομάζοντες αὐτοὺς πορθητὰς καὶ νικητὰς βαρβάρων καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια. Παρόμοιον ὕμνον ψάλλει καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος. Διότι διηγεῖται νίκην καὶ τροπαιὸν καὶ τερματισμὸν πολέμων, ὅχι ὡσάν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐπιγείους, ἀλλὰ πολὺ πῶς φοβερωτέρους. Καὶ πρόσεχε πῶς ἀρχίζει. «Κύριε, ὁ Κύριός μας». Διότι τῶν μὲν ἄλλων ποῦ δὲν πιστεύουν εἰς αὐτόν, εἶναι Κύριος μὲ ἓνα τρόπον, ἐνῶ δι' ἡμᾶς εἶναι Κύριος κατὰ διπλοῦν τρόπον· καὶ μὲ τὸ ὅτι μᾶς ἔπλασεν ἀπὸ τὸ μηδέν, καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐγνωρίσαμεν αὐτόν καὶ ἐπιστεύσαμεν εἰς αὐτόν. Καὶ πρόσεχε πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀναφέρει τὸ ἀποκορύφωμα τῆς εὐεργεσίας. Διότι, ἐὰν μάθης πῶς ἐγίνε Κύριός σου, πῶς ὠρισμένους, ἂν καὶ ἦσαν ἀποξενωμένοι ἀπὸ αὐτόν καὶ ἐχθροί, τοὺς ἔκαμεν ἰδικούς του καὶ τοὺς ἐχάρισε τὴν ζωὴν, θὰ ἀντιληφθῆς καλῶς ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῆς εὐεργεσίας. Νοιώθων λοιπὸν δι' αὐτὸ ἔκπληξιν ὁ προφήτης, λέγει· «Ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου», δηλαδή, εἶναι πάρα πολὺ θαυμαστὸν. Πόσον δὲ θαυμαστὸν εἶναι, δὲν τὸ εἶπε· διότι δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὸ μετρήσῃ, ἀλλὰ παρουσίασε τὴν ἔντασιν καὶ τὴν ὑπερβολὴν. Ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ περιεργάζονται τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ; Διότι, ἐάν, ἀναφέρων τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τόσον πολὺ ἐθαύμασεν, ὥστε νὰ νοιώσῃ ἔκπληξιν, ποῖαν συγγνώμην θὰ ἠμποροῦσαν νὸ

τὴν οὐσίαν αὐτοῦ λέγοντες εἶδέναι, τοῦ προφήτου μηδὲ πόσον ἐπὶ θαυμασιὸν τὸ ὄνομα δυναμένου μαθεῖν;

«Ὡς θαυμασιὸν τὸ ὄνομά σου». Ἐν γὰρ τῷ ὀνόματι ἰού-
 5 τω θάνατος ἐλύθη, δαίμονες ἐδέθησαν, οὐρανὸς ἀνεώχθη, πα-
 ραδείσου θύραι ἀνεπετάσθησαν, Πνεῦμα καιεπέμφθη, οἱ δοῦ-
 λοὶ γεγόνασιν ἐλεύθεροί, οἱ ἐχθροί, οἱ υἱοί, οἱ ἀλλότριοι, κλη-
 ρονόμοι, οἱ ἄνθρωποι, ἄγγελοι. Τί λέγω, ἄγγελοι; Θεὸς ἄν-
 θρωπος γέγονε, καὶ ἄνθρωπος Θεός· ὁ οὐρανὸς ἐδέξαιτο τὴν
 φύσιν τὴν ἀπὸ τῆς γῆς· ἡ γῆ ἐδέξαιτο τὸν ἐπὶ τῶν Χερουβείμ
 10 καθήμενον μετὰ τῆς σιραιῆς ἀγγελικῆς. Τὸ μεσότοιχον ἀνη-
 ρέθη, ὁ φραγμὸς ἐλύθη, τὰ διεσιῶτα ἠνώθη, τὸ σκότιος ἐσβέ-
 σθη, τὸ φῶς ἔλαμπεν, ὁ θάνατος καιεπόθη. Ταῦτα πάντα ἐν-
 νοῶν καὶ τὰ τούτων πλείονα ὁ προφήτης ἀνεβόα, λέγων· «Ὡς
 θαυμασιὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ». Πού νῦν οἱ Ἰουδαί-
 15 ων παῖδες, οἱ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀναισχυντιοῦντες; Ἡδέως
 γὰρ αὐτοὺς ἂν ἐροίμην, περὶ τίνας ταῦτα λέγονται. Περὶ τοῦ
 παντοκράτορος, φήσουσιν. Ἄλλ' οὐκ ἦν αὐτοῦ θαυμασιὸν τὸ
 ὄνομα ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Καὶ μαρτυρεῖ Ἡσαΐας λέγων, ὅτι «Δί-
 ύμας τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν. Εἰ δὲ οἱ
 20 θεραπεύοντες αὐτὸν σῆτιοι βλασφημεῖσθαι αὐτὸν ἐγίνοντο, πού
 ἦν θαυμασιόν;

Ὅτι μὲν γὰρ τῇ φύσει θαυμασιόν, δῆλον, παρὰ δὲ ἄν-
 θρώποις τότε οὐ θαυμασιόν τοῖς πλείοσιν, ἀλλὰ καὶ εὐκατα-
 φρόνητον. Ἄλλ' οὐχὶ νῦν οὕτως· ἀλλ' ὅτι ὁ μονογενὴς Υἱὸς
 25 παρ' ἐγένετο, πανταχοῦ τὸ ὄνομα αὐτοῦ θαυμασιόν μετὰ τοῦ
 Χριστοῦ. «Ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου», φησί, «μέχρι δυσμῶν τὸ
 ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσιν». Καὶ πάλιν· «Ἐν παν-
 τὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου καὶ θυσία κα-

4. Ἡσ. 52, 5· Ρωμ. 2, 24.

5. Μαλαχ. 1, 11.

ἔχουν ἐκεῖνοι, ποῦ λέγουν ὅτι γνωρίζουν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, τὴν στιγμὴν ποῦ ὁ προφήτης δὲν ἤμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ οὔτε τὸ πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά του;

«Πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου». Διότι διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κατελύθη ὁ θάνατος, ἐδέθησαν οἱ δαίμονες, ἠνοιχθῆ ὁ οὐρανός, ἠνοιξαν αἱ θύραι τοῦ παραδείσου, ἐστάλη τὸ Πνεῦμα, οἱ δοῦλοι ἔγιναν ἐλεύθεροι, οἱ ἐχθροὶ ἔγιναν υἱοί, οἱ ξένοι ἔγιναν κληρονόμοι, οἱ ἄνθρωποι ἄγγελοι. Διατί, λέγω, ἄγγελοι; Ὁ Θεός ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ οἱ ἄνθρωποι Θεός· ὁ οὐρανός ἐδέχθη τὴν γῆν φύσιν, ἡ γῆ ἐδέχθη ἐκεῖνον ποῦ κάθεται ἐπάνω εἰς τὰ Χερουβὶμ μαζί μὲ τὴν ἀγγελικὴν στρατιάν. Τὸ μετότοιχον κατέπεσεν, ὁ φραγμός κατελύθη, τὰ διηρημένα ἠνώθησαν, τὸ σκότος ἔσβησε, τὸ φῶς ἔλαμψεν, ὁ θάνατος κατετροπώθη. Ἀναλογιζόμενος ὁ προφήτης ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ, ἐβροντοφώνησε, λέγων· «Πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου εἰς ὅλην τὴν γῆν». Ποῦ εἶναι τώρα οἱ υἱοὶ τῶν Ἰουδαίων, ποῦ ἀναισχυνοῦν πρὸς τὴν ἀλήθειαν; Διότι εὐχαρίστως θὰ ἤμπορεῦσα νὰ τοὺς ἐρωτήσω, διὰ ποῖον λέγονται αὐτὰ. Διὰ τὸν παντοκράτορα, θὰ εἶποῦν. Ἀλλὰ δὲν ἦτο θαυμαστὸν τὸ ὄνομά του εἰς ὅλην τὴν γῆν. Καὶ τὸ βεβαιώνει αὐτὸ ὁ Ἡσαΐας, λέγων ὅτι, «Ἐξ αἰτίας σας βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν»⁴. Ἐὰν δὲ αὐτοὶ ποῦ τὸν ἐλάτρευον ἐγίνοντο αἱτιοὶ νὰ βλασφημῆται αὐτός, ποῦ ἦτο θαυμαστὸν;

Τὸ ὅτι βέβαια ἦτο θαυμαστὸν εἰς τὴν φύσιν, εἶναι ὀλοφάνερον, εἰς τοὺς περισσοτέρους ὅμως τότε ἀνθρώπους δὲν ἦτο θαυμαστὸν, ἀντίθετα ἦτο καὶ περιφρονημένον. Ὅμως δὲν συμβαίνει τώρα τὸ ἴδιον, ἀλλὰ ὅταν ὁ μονογενὴς Υἱὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, παντοῦ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶναι θαυμαστὸν μαζί μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. «Ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος», λέγει, «μέχρις ἐκεῖ ποῦ δύει τὸ ὄνομά μου ἐδοξάσθη μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν»⁵. Καὶ πάλιν· «Εἰς κάθε τόπον προσφέρεται θυμίαμα εἰς τὸ

θαρά. Ὑμεῖς δὲ βεβηλοῦτε αὐτό». Καὶ ἄλλος· «Ἐπληρώθη ἡ σύμπασα γῆ τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον». Καὶ πάλιν· «Ἡξουσι λέγοντες, ψευδῆ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐκινήσαντο εἰδῶλα».

2. Ὅρας ὅτι περὶ τοῦ Υἱοῦ τὰ εἰρημένα πάντα ἐσὶν;
 5 Αὐτοῦ γὰρ θαυμασιὸν τὸ ὄνομα ἐν πάσῃ τῇ γῆ ἐγένετο. «Οὐ ἐπήροθη ἡ μεγαλοπρέπεια σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν». Ἄλλος· «Ὅς ἔταξας τὸν ἔπαιρόν σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν». Ἐπειδὴ γὰρ τῆς γῆς ἐμνημόνευσε, μειάγει τὸν λόγον καὶ ἐπὶ τὸν οὐρανόν, ὅπερ εἶπεν ἀεὶ ποιεῖν, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην δεικνὺς εὐφημοῦσαν τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην. Τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθα δεικνὺς λέγει, θαυμασιὸν κάτω, θαυμασιὸν ἄνω. Οὐ γὰρ ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι ὑμνοῦσι τὰ γεγενημένα, καὶ ὑπὲρ τῶν εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσιῶν χάριτας ὁμολογοῦσιν· ὃ δὴ καὶ ἐποίησαν ἐκ προοιμίων, χορὸν σιήσαν-
 10 τες ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ τοίνυν τοῦτο λέγει, ὅτι καὶ ἄγγελοι ἄδουσιν, ἢ τὸ μέγεθος αὐτοῦ παρασιῆσαι βούλεται. Ὅτιαν γὰρ τι μέγα λέγειν ἐθέλη ἡ Γραφή, τὰ διαστήματα τῶν στοιχείων τούτων εἰς μέσον ἄγει ὡς ὅτιαν λέγη· «Κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς». Καὶ πάλιν· «Καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνα-
 20 τολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν».

Ἐνταῦθα τοίνυν ἐκπλήττειται τὰ γεγενημένα, πῶς μεγάλα, πῶς ὑπέρογκα· τὴν γὰρ οὐσίαν τὴν πάντων κατωτέραν ἀνωτέρω πάντων ἔταξεν. «Ἐκ σιόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων καιηρίσω αἶνον». Ἄλλος· «Ἐκ σιόματος βορεφῶν ἐθε-
 25 μελίωσας κράτος». Ἄλλος· «Συνεσιήσω ἰσχύν». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι τὴν ἰσχύν σου ἐντεῦθεν μάλιστα ἔδειξας,

6. Μολαχ. 1, 12.

7. Ἦσ. 11, 9.

8. Ἰερ. 16, 19.

9. Ψαλμ. 8, 2.

10. Ψαλμ. 102, 11.

11. Ψαλμ. 102, 12.

12. Ψαλμ. 8, 3.

ὄνομά μου καὶ θυσία καθαρὰ. Σεῖς ὅμως βεβηλώνετε αὐτό»⁶. Καὶ ἄλλος λέγει· «Ἐγνώρισεν ὀλόκληρη ἡ γῆ τὸν Κύριον»⁷. Καὶ πάλιν· «Θὰ ἔλθουν λέγοντες, ψεύτικα εἴδωλα ἀπέκτησαν οἱ πατέρες μας»⁸.

2. Βλέπεις ὅτι ὅλα τὰ λεχθέντα ἀναφέρονται περὶ τοῦ Υἱοῦ; Διότι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγίνε θαυμαστὸν εἰς ὅλην τὴν γῆν. «Διότι ὑψώθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου πρὸ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς»⁹. Ἄλλος λέγει· «Σὺ ὁ ὁποῖος ἔθεσες τὴν δόξαν σου ὑψηλότερα τῶν οὐρανῶν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠμίλησε περὶ τῆς γῆς, μεταφέρει τὸν λόγον καὶ εἰς τὸν οὐρανόν, πρᾶγμα ποῦ συνηθίζει πάντοτε νὰ κάμνη, παρουσιάζων ὅλην τὴν οἰκουμένην νὰ δοξολογῇ τὸν Κύριον της. Θέλων λοιπὸν νὰ δείξη καὶ ἐδῶ αὐτό, λέγει ὅτι εἶναι θαυμαστὸν τὸ ὄνομά του εἰς τὴν γῆν, θαυμαστὸν δὲ καὶ εἰς τὸν οὐρανόν. Διότι ὄχι μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι ὑμνοῦν τὰ ὅσα ἐγίναν ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸν εὐχαριστοῦν διὰ τὰς εὐεργεσίας του ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, πρᾶγμα βέβαια ποῦ ἔκαμαν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, στήσαντες χορὸν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ λοιπὸν αὐτὸ ἐννοεῖ, ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι ὑμνοῦν αὐτόν, ἢ θέλει νὰ παρουσιάσῃ τὸ μέγεθος αὐτοῦ. Διότι, ὅταν θέλῃ ἡ Γραφή νὰ εἰπῇ κάτι τὸ μέγα, χρησιμοποιεῖ τὰ διαστήματα αὐτῶν τῶν στοιχείων, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς»¹⁰. Καὶ πάλιν· «Ὅσον ἀπέχουν αἱ ἀνατολαὶ ἀπὸ τὰς δυσμᾶς, τόσον ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἡμᾶς τὰς ἀνομίας μας»¹¹.

Ἐδῶ λοιπὸν μένει κατάπληκτος ὁ ψαλμωδὸς ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν, ποῦ εἶναι τόσον μεγάλα καὶ τόσον ὑπέρογκα· διότι τὴν οὐσίαν ποῦ εἶναι ἡ πρὸ ἀσήμαντος ἀπὸ ὅλα τὴν ἔθεσεν ὡς τὴν πρὸ ἀνωτέραν ἀπὸ ὅλα. «Ἀπὸ τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ παιδιῶν ποῦ θηλάζουν ἔκαμες τέλειον ὕμνον δοξολογίας»¹². Ἄλλος λέγει· «Μὲ τὰ λόγια τῶν βρεφῶν ἐβεμελίωσες ἰσχυρὰν δύναμιν». Ἄλλος· «Ἐδημιούργησες δύναμιν». Αὐτὸ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ὅτι δηλαδὴ τὴν δύναμίν σου μὲ αὐτὸ πρὸ πάντων τὴν

τὴν δύναμιν τὴν ἄμαχον κινήσας, καὶ τὴν ψελλίζουσαν γλῶσσι-
 ταν πρὸς τὴν δοξολογίαν ἐκείνην τρανώσας. Τῶν γὰρ παιδίων
 τὴν ὑμνολογίαν τὴν ἐν τῷ ἱερῷ γενομένην, ταύτην προαναφω-
 νεῖ νῦν. Καὶ τί δήποτε τὰ ἄλλα παραδραμῶν θαύματα, νεκρῶν
 5 ἀνάοισιν, λεπρῶν κάθαρσιν, δαιμόνων δίωξιν, τοῦ τῶν παί-
 δων μέμνηται θαύματος; "Οτι ἐκεῖνα μὲν καὶ πρὸ τούτου γέ-
 γογε, καὶ μὴ οὕτως, ἀλλ' ὅμως γέγογε, καὶ εἶχε τινα κοινω-
 νίαν, εἰ καὶ μὴ τρόπον. Καὶ γὰρ νεκρὸς ἠγέρθη ἐπὶ τοῦ Ἑ-
 λισσαίου, καὶ λεπρὸς ἐκαθαρίσθη, καὶ δαίμων ἠλάθη ἐπὶ τοῦ
 10 Δαβὶδ, ὅτε ὁ Σαουλ ἐδαιμόνα, χορὸς δὲ παιδίων θηλαζόντων
 τότε πρῶτον ἐφθέγγατο.

"Ἰν' οὖν μὴ ἀναισχυντῆ ὁ Ἰουδαῖος, λέγων περὶ τῶν ἐν
 τῇ Παλαιᾷ ταῦτα εἰρηῆσθαι, ἐπελέξατο σημεῖον τότε πρῶτον
 καὶ μόνον γινόμενον." Ἄλλως δὲ καὶ τύπος ἦν τῶν ἀποσιό-
 15 λων τὰ γινόμενα· καὶ γὰρ οὗτοι νήπιοι σφόδρα ὄντες, καὶ
 τῶν ἰχθύων αὐτῶν ἀφωρότεροι, τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐσα-
 γήνευσαν. "Οτι δὲ τοῦτο δύναμις Θεοῦ μάλιστα ἐστίν, ὄρα
 καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ τοῦτο περὶ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ λέγοντα τὸν
 προφήτην. Τῷ γὰρ Μωϋσεῖ διαλεγόμενός φησι «Τίς ἐποίη-
 20 σε δύσκωφον καὶ κωφόν, βλέποντα καὶ τυφλόν»; Καὶ πάλιν
 «Διδούς γλώσσας τραγὰς μογιλάλοις». Καὶ πάλιν «Κύριος
 δίδωσί μοι γλῶσσαν παιδείας, τοῦ γινῶναι ἠνίκα δεῖ εἰπεῖν
 λόγον». Καὶ ἐν ἀρχῇ δέ φησιν «Δεῦτε, καταθάψατε συγχέω-
 μεν αὐτῶν τὰς γλώσσας». Μεγάλη τοίνυν καὶ ἰσχυρὰ ἡ ἀπό-
 25 δεῖξις. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων, εἰ καὶ παραλόγως, ὅμως

13. Ματθ. 21, 15.

14. Δ' Βασ. 4, 33 - 35.

15. Δ' Βασ. 5, 14.

16. Α' Βασ. 16, 23.

17. Ἐφ. 4, 11.

18. Ἦσ. 35, 6.

19. Ἦσ. 50, 4.

20. Γεν. 11, 7.

ἔδειξες, μὲ τὸ νὰ θέσης εἰς κίνησιν τὴν ἀνίσχυρον δύναμιν καὶ τὴν γλῶσσαν ποῦ ψελλίζει νὰ σοῦ προσφέρῃ μεγαλοπρεπῆ δοξολογίαν. Διότι τῶν παιδιῶν τὴν δοξολογίαν ποῦ συνέβη εἰς τὸ ἱερόν, αὐτὴν προλέγει ἐδῶ¹³. Καὶ διατί τέλος πάντων παραβλέψας τὰ ἄλλα θαύματα, τὴν ἀνάστασιν δηλαδὴ νεκρῶν, τὸν καθαρισμόν λεπρῶν, τὴν ἐκδίωξιν δαιμόνων, κάμνει λόγον διὰ τὸ θαῦμα τῶν παιδιῶν; Διότι τέτοια μὲν θαύματα συνέβησαν καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτό, ἂν καὶ ὄχι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλ' ὅμως συνέβησαν, καὶ εἶχον κάποιαν σχέσιν, ἂν καὶ συνέβησαν κατὰ διαφορετικὸν τρόπον. Καθ' ὅσον νεκρὸς ἀνεστήθη ἀπὸ τὸν Ἑλισσαῖον¹⁴, καὶ λεπρὸς ἐκαθαρίσθη¹⁵ καὶ δαίμων ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Δαυίδ¹⁶, ὅταν ὁ Σαοὺλ ὑπέφερεν ἀπὸ δαιμόνιον, ἀλλ' ὅμως ὁμάδα παιδιῶν, ποῦ ἀκόμη ἐθήλαζον, τότε διὰ πρώτην φοράν ἐξέπεμψαν ὕμνον δοξολογίας.

Διὰ νὰ μὴ ἀναισχυνηθῇ λοιπὸν ὁ Ἰουδαῖος, λέγων ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν δι' ἐκεῖνα ποῦ συνέβησαν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐδιάλεξε θαῦμα ποῦ διὰ πρώτην φοράν τότε μόνον συνέβη. Ἄλλως τε δὲ τὰ ὅσα συνέβησαν ἦσαν προτύπωσις τῶν ἀποστόλων· καθ' ὅσον αὐτοί, ἂν καὶ ἦσαν πάρα πολὺ νήπιοι καὶ πιὸ ἄφωνοι καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ψάρια, προσήλκυσαν μὲ τὸν λόγον των ὅλην τὴν οἰκουμένην. Τὸ ὅτι δὲ αὐτὸ ἀποτελεῖ δείγμα τῆς δυνάμεως κατ' ἐξοχὴν τοῦ Θεοῦ, πρόσεχε τὸν προφήτην ποῦ λέγει αὐτὸ εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην διὰ τὸν ἴδιον τὸν Πατέρα. Διότι συνομιλῶν μὲ τὸν Μωυσῆν, λέγει· «Ποῖος ἐδημιούργησε τὸν βαρῆκουον καὶ τὸν κωφόν, ἐκεῖνον ποῦ βλέπει καὶ τὸν τυφλόν»¹⁷. Καὶ πάλιν· «Αὐτὸς ποῦ δίδει μεγάλην ρητορικὴν ἰκανότητα εἰς τοὺς κωφαλάλους»¹⁸. Καὶ πάλιν· «Ὁ Κύριος μοῦ ἔδωκε γλῶσσαν παιδείας καὶ σοφίας, διὰ νὰ γνωρίζω τί καὶ πότε πρέπει νὰ ὁμιλῶ»¹⁹. Καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν δὲ λέγει· «Ἐλᾶτε νὰ κατεβοῦμεν καὶ νὰ δημιουργήσωμεν σύγχυσιν εἰς τὰς γλώσσας των»²⁰. Αὐτὰ λοιπὸν ἀποτελοῦν μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως τοῦ

ἐπώπιενσόν τινα εἶναι ἀναιοχυντιούντες, ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν εἶ-
 χον εἰπεῖν, αὐτῆς καὶ ἑαυτὴν τῆς φύσεως γυμνῆς ἀγωνιζο-
 μένης. Διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἀπλῶς εἶπε, «Νηπίων», ἵνα μὴ τις
 τοὺς ἀκάκους αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπλουσιέτους λέγειν τομίση,
 5 ἀλλ' ἐπήγαγε, «Καὶ θηλαζόντων», τῇ προσθήκῃ τῆς τροπέζης
 τὴν ἡλικίαν χαρακτηρίζων. Οὐχ ἀπλῶς γὰρ φησι, «Νηπίων»,
 ἀλλὰ τῶν ἵπομαζίων, τῶν μηδέποτε σιερεῶς τροφῆς μεταλα-
 βόντων. Οὐ τοίνυν τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ θαυμασιόν, ὅτι φωνὴν
 ἀφῆκαν, καὶ φωνὴν τειρανωμένην, ἀλλ' ὅτι καὶ μερσίων γέμου-
 10 σαν ἀγαθῶν. Ἐπεὶ γὰρ οἱ ἀπόστολοι οὐδέπω ἤδεσαν, ταῦτα
 τὰ παιδιά ἕμουν. Ἀπὸ τούτου καὶ ἕτερόν τι αἰνίττειται, τὸ
 δεῖν τοῖς δόγμασι προσιόντας παιδιά γίνεσθαι τῇ διανοίᾳ.
 Ἐὰν γὰρ μὴ τις δέξηται τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡς παι-
 δίων, φησί, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς αὐτήν.
 15 «Ἐνεκεν τῶν ἐχθρῶν σου». Λέγει καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν
 τοῦτο γέγονε τὸ θαῦμα τὰ μὲν γὰρ ἄλλα οὐ τῶν ἐχθρῶν ἔνε-
 κεν ἐγίνετο, ἀλλ' ὥστε προσιόντας ἀπολαύειν εὐεργεσίας καὶ
 ἐτέρους παιδεύεσθαι, τοῦτο δὲ οὐ διὰ τοῦτο γέγονε μόνον, ἀλλ'
 ὥστε καὶ ἐπιστοιμισθῆναι τοὺς ἐχθρούς, οὓς καὶ ἕτερος, ἀκρι-
 20 βέστερον αὐτοὺς δηλῶν, φησί· «Διὰ τοὺς ἐνδεσμοῦνιάς σε».
 Αὐτοὶ γὰρ ἦσαν δήσαντες αὐτὸν ἐπὶ τὸν σιαυρὸν ἀγόμενον.
 «Τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν». Ἄλλος· «Ὅστε παῦ-
 σαι ἐχθρὸν, καὶ τιμωροῦντα ἑαυτῶν», τὸν λαὸν τὸν Ἰουδαϊκὸν
 ἐνταῦθα λέγων. Ἰλλαντον μὲν γὰρ ὡς ἐχθρὸν τὸν Χριστόν,
 25 προσεποιεῦντο δὲ τὸν Πατέρα ἐκδικουῦντες τοῦτο ποιεῖν. Διὰ
 τοῦτο ταύτης αὐτοὺς ἀποσιεῶν τῆς ἀπολογίας, ἔλεγεν· «Ὁ

Θεοῦ. Διότι διὰ μὲν τὰ ἄλλα ἠμποροῦσαν, ἔστω καὶ παράλογα, νὰ προβάλλουν μὲ ἀδιαντροπίαν μίαν κάποιαν ἀντίρρῃσιν, εἰς αὐτὴν ὅμως τὴν περίπτωσιν δὲν ἠμποροῦσαν νὰ εἰποῦν τίποτε, ἀφοῦ ἡ ἰδία ἡ φύσις ἠγωνίζετο γυμνή. Καὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Νηπίων», διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι ἐννοεῖ τοὺς ἀκάκους καὶ τοὺς πιὸ ἀπλοῖκούς, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε «καὶ θηλαζόντων», χαρακτηρίζων μὲ τὴν προσθήκην τῆς τραπέζης τὴν ἡλικίαν. Διότι δὲν λέγει ἀπλῶς «Νηπίων», ἀλλὰ τῶν νηπίων ἐκείνων ποὺ τρέφονται ἀπὸ τοὺς μαστούς, ποὺ δὲν λαμβάνουν ἀκόμη στερεὰν τροφήν. Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτὸ μόνον τὸ θαυμαστόν, ὅτι αὐτὰ ὠμίλησαν καὶ μάλιστα μὲ μεγαλοπρεπῆ φωνήν, ἀλλὰ τὰ λόγια των ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ ἀμέτρητα ἀγαθὰ. Διότι αὐτὰ ποὺ οὔτε οἱ ἀπέστολοι ἀκόμη ἐγνώρισαν, αὐτὰ ὑμνοῦσαν τὰ παιδιὰ. Μὲ αὐτὸ ὑπαινίσσεται καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι πρέπει αὐτοὶ ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ δόγματα τῆς πίστεως νὰ γίνωνται παιδιὰ ὡς πρὸς τὴν διάνοιαν. Διότι λέγει, ἐὰν κανεὶς δὲν δεχθῆ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡσὰν παιδί, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν²¹.

«Ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν σου». Λέγει καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἐγένεν αὐτὸ τὸ θαῦμα· διότι τὰ μὲν ἄλλα δὲν ἐγίνοντο ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπολαμβάνουν εὐεργεσίαν αὐτοὶ εἰς τοὺς ὁποίους συνέβαινον καὶ ἄλλοι νὰ διδάσκωνται, αὐτὸ τὸ θαῦμα ὅμως δὲν ἐγινε μόνον δι' αὐτὸ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποστομωθοῦν οἱ ἐχθροί, ταὺς ὁποίους ἐχθροὺς καὶ ἄλλος ψαλμὸς διὰ νὰ δηλώσῃ ἀκριβέστερα, λέγει· «Δι' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ σὲ ἐξουθενώσουν». Διότι αὐτοὶ ἦσαν ἐκείνοι ποὺ τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν ὠδηγοῦσαν εἰς τὸν σταυρόν. «Διὰ νὰ ἐξευτελισθῆ κάθε ἐχθρὸς καὶ ἐκδικητῆς». Ἄλλοῦ· «Ὡστε νὰ σταματήσῃ ὁ ἐχθρὸς καὶ νὰ αὐτοτιμωρηθῆ», ἐννοῶν ἐδῶ τὸν ἰουδαϊκὸν λαόν. Διότι ἐξεδίωκον τὸν Χριστὸν ὡς ἐχθρόν, προσεποιοῦντο δὲ ὅτι τὸ ἔκαμνον πρὸς ἐκδίκησιν ὑπὲρ τοῦ Πατρὸς. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν, ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ ἐμένα, μισεῖ καὶ τὸν

ἐμὲ μισῶν, καὶ τὸν Πατέρα μου μισεῖν· καὶ πάλιν· «Ὁπι-
 στεύων εἰς ἐμέ, πιστεύει εἰς τὸν πέμψαντά με», ἄνω καὶ
 κάτω συνάπτων τῇ πρὸς ἑαυτὸν τιμῇ καὶ ὕβρει τὸν Πατέρα.
 Καὶ ὄρα τὴν ἀκρίβειαν τοῦ προφήτου. Οὐκ εἶπε, 'τοῦ κολάσαι',
 5 ἀλλά, «Τοῦ καταλῦσαι», ὅπερ ὁ ἕτερος σαφέστερον δηλοῖ, λέ-
 γων, «Τοῦ παῖσαι», ιουτέσι, τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν ἀνε-
 λείν, οὐ τοῦ διδάξαι ἀδιόρθωτα γὰρ ἐνόσουν.

Ὁρῶντες γοῦν τοιοῦτον θαῦμα καὶ μηδὲν ἔχοντες ἀντει-
 πεῖν, πρὸς αὐτὸν ἀπεσιγέφοιτο, λέγοντες· «Οὐκ ἀκούεις τί
 10 οὔτιοι λέγουσι;». Δέον λοιπὸν προσκυνῆσαι καὶ θαυμάσαι, οἱ
 δὲ ἐν ἀμηχανίᾳ ἦσαν πολλῇ, καὶ ὑφείλοντες ἀλλήλοις λέγειν
 ἕκαστος τῷ πλησίον, «οὐκ ἀκούεις τί οὔτιοι λέγουσι;» ἀφέν-
 τες ἑαυτοὺς τῷ Χριστῷ ἔλεγον. Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἀγγέ-
 λων ἠνέχθη ἡ γωνή; Ὅτι ἐκεῖνο μὲν φάρμακον αὐτοῖς ἔδοξεν
 15 ἂν εἶναι, πρὸς τοῦτο δὲ οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν. Τί δὲ ἔλεγον
 τὰ παιδία; Οὐδὲν ἡρωϊκόν, οὐδὲ ἐπαχθές, οὐδὲ ἰκανὸν αὐ-
 τοὺς πληῆσαι, ἀλλὰ μάλιστα τὴν συμφωνίαν τὴν πρὸς τὸν Πα-
 τέρα δηλοῦν, «Εὐλογημένος», ἔλεγον, «ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνό-
 ματι Κυρίου».

20 3. Τότε μὲν οὖν κατέλυσεν αὐτῶν τὴν ἀναισχυντίαν, ὕσιε-
 ρον δὲ πόλιν, καὶ μέρος οὐδὲν ἔστι τῆς οἰκουμένης τῶν Ιου-
 δαϊκῶν ἀπειρον συμφορῶν, ἀλλ' ὥσπερ σῶμα ἀνάπηρον, παν-
 ταχοῦ διαδέδοται, τὰ τραύματα ἐπιδεικνύμενον· καὶ καθάπερ
 οἱ δικασταὶ πολλοὺς τῶν ἀνδροφόνων ἐπειδὴν ἀνέλωσιν, ἕνα
 25 ἀνασκολοπίζουσιν, ἵνα καὶ τελευτησάντων αὐτῶν, ὥσπερ νεω-
 σιὲ γεγεννημένον τὸ πάθος σωφρονίζῃ τοὺς ζῶντας· οὕτω δὴ

23. Ἰω. 11, 23.

24. Ἰω. 12, 24.

25. Ματθ. 21, 15 ε.

Πατέρα μου»²³· καὶ πάλιν· «Ἐκεῖνος ποῦ πιστεύει εἰς ἐμένα, πιστεύει εἰς ἐκεῖνον ποῦ μέ ἔστειλεν εἰς τὸν κόσμον»²⁴, συνδέων εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τὸν Πατέρα μέ τὴν τιμὴν καὶ προσβολὴν τοῦ ἑαυτοῦ του. Καὶ πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τοῦ προφήτου. Δὲν εἶπε ἴδιὰ νὰ τιμωρηθῇ, ἀλλὰ, «διὰ νὰ καταλυθῇ», πράγμα ποῦ διὰ νὰ δηλώσῃ ἄλλος, λέγει, «διὰ νὰ σταματήσῃ», δηλαδή διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν ἀναισχυντίαν των, ὄχι διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ· διότι ἦτο ἀθεράπευτος ἢ ἀσθένειά των.

Βλέποντες λοιπὸν τέτοιο θαῦμα καὶ μὴ ἠμποροῦντες τίποτε νὰ εἰποῦν, ἀπηυθύνοντο πρὸς αὐτὸν λέγοντες· «Δὲν ἀκούεις τί λέγουν αὐτά;». Ἐνῶ ἔπρεπε δηλαδή νὰ προσκυνήσουν καὶ νὰ θαυμάσουν, ἀντίθετα αὐτοὶ εὕρισκοντο εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν, καὶ ἐνῶ ἔπρεπεν ἀναμεταξύ των νὰ λέγῃ ὁ καθένας εἰς τὸν πλησίον του, «δὲν ἀκούεις τί λέγουν αὐτά;», ἀφήσαντες τοὺς ἑαυτοὺς των, ἔκαμνον τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἠκούσθη φωνὴ ἀγγέλων; Διότι ἐκεῖνο μὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ἀπὸ αὐτοὺς ὅτι εἶναι φάντασμα, ἐνῶ πρὸς αὐτὸ τὸ θαῦμα δὲν ἠμποροῦσαν καμμίαν ἀντίρρησιν νὰ προβάλουν. Τί ἔλεγον δὲ τὰ παιδιὰ; Τίποτε τὸ ἐνοχλητικόν, οὔτε δυσάρεστον, οὔτε ἰκανὸν νὰ τοὺς στενοχωρήσῃ, ἀλλὰ κάτι ποῦ κατ' ἐξοχὴν ἐφανέρωνε τὴν συμφωνίαν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. «Εὐλογημένος», ἔλεγον, «ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου».

3. Τότε λοιπὸν κατέλυσε τὴν ἀναισχυντίαν των, ἀργότερον δὲ καὶ τὴν πόλιν των καὶ δὲν ὑπάρχει κανὲν μέρος τῆς οἰκουμένης ποῦ νὰ μὴ γνωρίζῃ τὰς ἰουδαϊκὰς συμφοράς, ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς σῶμα ἀνάπηρον παντοῦ διαδίδει τὴν ἀναπηρίαν, δεικνύων τὰ τραύματά του, καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ δικασταὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς δολοφόνους ὅταν τοὺς καταδικάζουν εἰς θάνατον, ἕνα σουβλίζουν, ὥστε καὶ ὅταν πεθάνουν αὐτοί, νὰ σωφρονίζῃ τὸ πάθημά των τοὺς ζῶντας, ὡσὰν κάτι ποῦ συνέβη πρόσφατα, ἔτσι λοι-

καὶ ἐπιταῦθα οὐ τελευτήσαντας, ἀλλὰ ζῶντας παρὰδειγμα πᾶ-
 σιν ἐποίησε, διασπείρας αὐτούς· καὶ οἱ μίαν οἰκοῦντες χώραν,
 νῦν πανταχοῦ τῆς γῆς εἰσι διεσπαρμένοι. Καὶ ἐρωτήσης τὴν
 αἰτίαν, οὐδεμίαν ἄλλην εὕρησεις, ἀλλ' ἢ τὸ σταυρωθῆσαι τὸν
 5 Χριστόν. Διὰ τί γὰρ οὕτως, εἰπέ μοι, τοῦτο μὴ γέγονεν; Ἀλλ'
 εἰ καὶ γέγονέ ποτε, εἰς ἔθνος ἐν ἀγωρίσθησαν, καὶ ἐπὶ ἔτα-
 σιν ὀλίγοις, νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀπέθαντα κολάζονται.

Καὶ ἐρωτήσης αὐτούς, διὰ τί ἐσταυρώσατε τὸν Χρι-
 στόν; λέγουσιν, ὡς πλάνον καὶ γόητα ὄντα. Οὐκοῦν ὑπὲρ τού-
 10 ον τιμηθῆναι ἔδει καὶ πλείονα χώραν προσλαβεῖν, ὡς ἀρέσας-
 τας τῷ Θεῷ. Ὁ γὰρ πλάνον καὶ γόητα καὶ ἀντίθεον ἀνελῶν,
 ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ ἀνεῖλε, ὁ δὲ ἐχθρὸν ἀνελῶν, εὐδοκιμεῖν ἂν
 εἶη δίκαιος. Νῦν δὲ ὁ μὲν Φινεὲς, ἵνα μίαν ἀνέλη πόρνην,
 οὕτως εὐδοκίμησε παρὰ τῷ Θεῷ, ὡς καὶ ἱερωσύνης ἀξιω-
 15 θῆναι καὶ ἰσοαύτης τιμῆς, ὑμεῖς δέ, οἱ μᾶλλον ἐκείνου ὀφεί-
 λοντες εὐδοκιμεῖν πολλῶ, εἴγε πλάνον ἀνείλετε, ἀληθῆται καὶ
 ἀπόλιδες περιάγετε πανταχοῦ. Ὅστε οὐ δι' ἄλλο τι ταῦτα
 πεπόνθατε, ἀλλ' ἢ ὅτι προστάτην καὶ εὐεργέτην καὶ ἀληθείας
 διδάσκαλον ἐσταυρώσατε. Εἰ γὰρ πλάνος ἦν καὶ ἀντίθεος,
 20 καί, μὴ ὢν Θεός, Θεὸς εἶναι ἐβούλετο, καὶ τὸ τοῦ Πατρὸς
 σέβας εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπᾶτο, καὶ τοῦ Φινεὲς καὶ τοῦ Σαμουήλ,
 καὶ πάντων ἐκείνων μᾶλλον ἡμᾶς εὐδοκιμῆσαι ἔδει, ἰσοοῦ-
 τον ὑπὲρ τοῦ νόμου ζηλώσαντας. Νυνὶ δέ, ἃ μηδέποτε πεπόν-
 θαιτε εἰδωλόλαιτροῦντες, ἀσεβοῦντες, παῖδας σφάζοντες, ταῦ-
 25 τα πεπόνθατε νῦν, καὶ λύσις οὐδεμία τῶν δεινῶν, καὶ ἀλη-
 θῆται καὶ φυγάδες καὶ πλάνοι, καὶ νόμοις Ρωμαίων δουλεύον-

26. Πρόκειται περὶ τῆς βαβυλωνείου αἰχμαλωσίας.

πόν καὶ ἐδῶ, δὲν τοὺς ἐθανάτωσε, ἀλλὰ διασκορπίσας αὐτοὺς, τοὺς ἔκαμε ζῶντας παράδειγμα εἰς ὅλους· καὶ αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦσαν εἰς μίαν χώραν. τῶρα εἶναι διασκορπισμένοι εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Καὶ ἐὰν ζητήσης νὰ μάθης τὴν αἰτίαν, καμμίαν ἄλλην δὲν θὰ εὔρης, παρὰ τὸ ὅτι ἐσταύρωσαν τὸν Χριστὸν. Καὶ διατί λοιπόν, εἶπέ μου, αὐτὸ δὲν συνέβη ἔτσι; Ἄλλὰ, ἂν καὶ συνέβη κάποτε, ὀλόκληρον τὸ ἔθνος ἐξωρίσθη καὶ διὰ ὀλίγα ἔτη³⁴, τῶρα ὅμως δὲν συνέβη τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τιμωροῦνται ἀσταμάτητα.

Καὶ ἐὰν ἐρωτήσης αὐτοὺς, ἴδιατί ἐσταυρώσατε τὸν Χριστὸν; λέγουν, ἐπειδὴ ἦτο πλάνος καὶ γόης. Καὶ βέβαια δι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ τιμηθοῦν καὶ νὰ λάβουν μεγαλυτέραν χώραν, ἐπειδὴ ἐφάνησαν ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεόν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ φονεύει πλάνον καὶ γόητα καὶ ἀντίθεον, ἐφόνευσεν ἐχθρόν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκεῖνος ποὺ φονεύει ἐχθρόν, δίκαιον θὰ ἦτο νὰ εὐτυχῇ. Τῶρα ὅμως ὁ μὲν Φινεές, ἐπειδὴ ἐφόνευσεν μίαν πόρνην, τόσῃν εὐδοκίμῃσιν ἔλαβεν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ ἀξιωθῇ καὶ ἱερωσύνης καὶ τόσον μεγάλης τιμῆς, σεις ὅμως, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ εὐτυχῆτε πολὺ περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνον, ἐφ' ὅσον βέβαια ἐφονεύσατε πλάνον, περιπλανᾶσθε εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς ὡσὰν ἀληταὶ καὶ ἀπάτριδες. Ὡστε αὐτὰ δὲν τὰ ἐπάθατε διὰ κάτι ἄλλο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐσταυρώσατε προστάτην καὶ εὐεργέτην καὶ διδάσκαλον ἀληθείας. Διότι ἐὰν ἦτο πλάνος καὶ ἀντίθεος καὶ ἐὰν ἤθελε νὰ εἶναι Θεός, χωρὶς νὰ εἶναι Θεός, καὶ ἤθελεν ν' ἀποσπάσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν Πατέρα, ἔπρεπε νὰ εὐτυχῆσετε σεις περισσότερον ἀπὸ τὸν Φινεές καὶ τὸν Σαμουήλ καὶ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους, ἀφοῦ τόσον ζῆλον ἐδείξατε ὑπὲρ τοῦ νόμου. Τῶρα ὅμως, ἐκεῖνα ποὺ δὲ ἐπάθατε ποτὲ καταφεύγοντες εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν, ἀσεβοῦντες καὶ ἀφάζοντες παιδιὰ, αὐτὰ τὰ ἐπάθατε τῶρα, καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰς συμφορὰς δὲν ὑπάρχει καμμία, καὶ εἴσθε ἀληταὶ καὶ φυγάδες καὶ περιπλανώμενοι καὶ δοῦλοι τῶν Ρω-

τες, μετέρχεσθε γῆν καὶ θάλατταν, μετανάσται καὶ ἀπόλιδες,
 ἄοικοι καὶ ἐξηγδοραποδισμένοι, ἐλευθερίας καὶ πατρίδος καὶ
 ἱερωσύνης καὶ πάντων τῶν προῶν ἐκβεβλημένοι, ἐν μέσοις
 βαρβάρους καὶ μυρίοις ἔθνεσι διεσπαρμένοι, μισούμενοι πα-
 5 ρὰ πάντων ἀνθρώπων, βδελυροὶ καὶ πᾶσιν εἰς τὸ κακῶς
 παθεῖν προκείμενοι. Πάνυ γε οὐ γὰρ ἐλάβετε τὰ ἔπαθλα, ὅτι
 τοῦ Θεοῦ τὸν ἐχθρὸν ἐσφάξατε· μαρία ταῦτα καὶ λῆρος. "Α
 γὰρ πάσχετε νῦν, οὐ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ ἀναιρούμενων ἐ-
 σίτην, ἀλλὰ τῶν φίλους διαχρωμένων.

10 Ἄλλ', ὃ τῶν, ταῦτα οὐ λέγομεν, φασί· διὰ τὰς ἁμαρτίας
 ταῦτα πάσχομεν. Νῦν ἐξομολογεῖσθε οἱ ἀπειθεῖς; καὶ ποίας
 ἁμαρτίας; εἰπέ μοι. Μὴ γὰρ νῦν προῶτον ἠμαρτήκατε; Νῦν
 μὲν οὖν καὶ ἐπεικέστεροι γεγονάτε. Ἄλλὰ μήπω τοῦτο· ἀλλ'
 ἐκεῖνο ἂν ὑμᾶς ἐροίμην· τίος ἔνεκεν αἰεὶ ἁμαρτάνοντες προ-
 15 τερον ἐτιγγάνετε φιλανθρωπίας παρὰ Θεοῦ, νῦν δὲ οὐκέτι,
 καὶ τὸ δὴ παραδοξότερον, ὅτι καὶ ἐλάττονα νῦν ἁμαρτάνοντες;
 Τότε μὲν γὰρ καὶ τῷ Βεελγεγῶν ἐτελείσθε, καὶ μόσχον προσ-
 εκυνήσατε, καὶ τοὺς υἱοὺς ἐσφάξατε, καὶ τὰς θυγατέρας ὑμῶν
 ἀνείλετε, καὶ ταῦτα σημείων ἀπολαύοντες· νῦν δὲ οὐ θάλατ-
 20 ταν ὄρῶντες σχιζουμένην, οὐ πέτραν ρηγνυμένην, οὐ προφήτας
 παραγινόμενους, οὐ τῆς συνήθους ἀπολαύοντες προνοίας, ὅ-
 μως μείζονα ἐπιδείκνυσθε τὴν ἐπεικειαν· τί δήποτε οὖν, ὅτε
 καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἐλάττονα, καὶ ἡ σωφροσύνη πλείων, μεί-
 ζων ἢ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία; Οὐκ εὐδηλον καὶ τοῖς σφόδρα
 25 ἀνοήτοις, ὅτι ἐπειδὴ μείζον τὸ νῦν ἁμάρτημα; Ἐως μὲν γὰρ

27. Ἄρ. 25.

28. ἘΕ. 32, 19 ε.

μαίων, διασχίζετε γῆν καὶ θάλασσαν, εἴσθε μετανάσται καὶ χωρὶς πόλιν, χωρὶς οἰκίαν καὶ ὑποδουλωμένοι, στερούμενοι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἱερωσύνης καὶ ὄλων τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, διασπαρμένοι μεταξὺ βαρβάρων καὶ πολλῶν ἄλλων ἐθνῶν, εἴσθε μισητοὶ καὶ ἐκτεθειμένοι εἰς ὄλους πρὸς κακοποίησιν. Καὶ πολὺ σωστά· διότι δὲν ἐλάβετε τὰ ἔπαθλα, ἐπειδὴ ἐσφάξατε τὸν ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ! ὅλα αὐτὰ εἶναι δείγματα μανίας καὶ ἀνοησίας. Διότι αὐτὰ ποὺ πάσχετε τώρα δὲν εἶναι παθήματα ἐκείνων ποὺ φονεύουν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐκείνων ποὺ κακομεταχειρίζονται φίλους αὐτοῦ.

Ἄλλά, φίλε μου, δὲν λέγομεν, λέγει, αὐτὰ· αὐτὰ τὰ παθαίνομεν ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν. Τώρα ἐξομολογεῖσθε σεῖς οἱ ἀπειθεῖς; καὶ εἰπέ μου, ποίας ἁμαρτίας; Μήπως δηλαδὴ τώρα διὰ πρώτην φορὰν ἡμαρτήσατε; Βέβαια τώρα ἐγίνατε καὶ ἐπιεικέστεροι. Ὅμως δὲν συμβαίνει ἀκόμη αὐτό· ἀλλ' ἐκεῖνο θὰ ἠμποροῦσα νὰ σᾶς ἐρωτήσω· διατί ἂν καὶ προηγουμένως ἡμαρτάνετε συνεχῶς, ὅμως ἐδέχεσθε φιλανθρωπίαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, τώρα ὅμως ὄχι πλέον, καὶ τὸ πιὸ παράδοξον βέβαια εἶναι, ὅτι τώρα διαπράττετε μικρότερα ἁμαρτήματα; Διότι τότε μὲν καὶ εἰς τὰς τελετὰς τοῦ Βεελφεγῶρ μετέσχετε²⁷ καὶ μόσχον ἐπροσκυνήσατε²⁸ καὶ τοὺς υἱοὺς ἐσφάξατε καὶ τὰς θυγατέρας σας ἐφονεύσατε καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ ἀπολαμβάνετε θαύματα, τώρα ὅμως δὲν βλέπετε θάλασσαν νὰ σχίζεται εἰς τὰ δύο, οὔτε πέτραν νὰ διαρρήγνεται, οὔτε προφήτας νὰ παρουσιάζωνται, οὔτε ἀπολαμβάνετε τὴν συνήθη τότε πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅμως δείχνετε μεγαλυτέραν ἐπιείκειαν· διατί τέλος πάντων λοιπόν, ὅταν καὶ τὰ ἁμαρτήματα εἶναι μικρότερα καὶ ἡ σωφροσύνη μεγαλυτέρα, ὅμως εἶναι μεγαλυτέρα ἢ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερον καὶ εἰς τοὺς πάρα πολὺ ἀνοήτους, ὅτι αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ τώρα εἶναι μεγαλύτερον τὸ ἁμάρτημα; Διότι, ἐν ὅσω μὲν ἡμαρτάνετε εἰς τοὺς δούλους, ἐλαμβάνετε

εἰς τοὺς δούλους ἡμαρτάνετε, ἐτιγχνάνετε συγγνώμης, προ-
 φήτας ἀναιροῦντες καὶ λιθάζοντες, ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν Δε-
 σπότην τὰς χεῖρας ἐξετείνετε, ἀνίατον γέγονεν ὑμῖν τὸ ἔλ-
 κος λοιπόν. Αὐτὸ τειρακόσια λοιπὸν ἔτη παροῆλθον, ἀφ' οὗ καὶ
5 αὐτὸ τῆς πόλεως τὸ ἔδαφος ἠφάνισται, ἡ ἱερουσόνη ἀνήρηται,
 ἡ βασιλεία ἔλεται, τὰ τῶν φυλῶν συγκέχυνται, πάντα τὰ σε-
 μνὰ ἐκεῖνα καὶ λαμπρὰ ἠφάνισται, καὶ οὐδὲ ἴχνος παρ' ὑμῖν.
 ὅπερ οὐδέποτε γέγονεν. Ἀλλ' ἐν ἀρχῇ μὲν, καὶ τοῦ ναοῦ καθη-
 ρημένον, οἱ προσῆται παρεμένον, καὶ Πνεύματος χορηγία,
10 καὶ θαύματα, ἦν δέ, ἵνα σαφῶς μάθητε ὅτι ὁ Θεὸς ὑμῶς ἀπέ-
 σιραπται διηρεκῶς, καὶ ταῦτα ἀνήρηται καὶ δουλεία καὶ
 αἰχμαλωσία, καὶ πάντων ἔκπιωσις κατέλαβε, καὶ τὸ πάντων
 χαλεπιώτερον, Θεοῦ ἐγκαταλείψις.

4. Καὶ ταῦτὸν πεποίηκεν ὁ Θεός, οἷον ἂν εἴ τις δοῦλον
15 ἀγνώμονα πολλάκις μαστιχθέντα καὶ μὴ διορθωθέντα ἀπο-
 δύσας τῶν ἱματίων, γυμνόν, ἔρημον, ἀλήτην ἀφῆ πλανᾶσθαι,
 προσαιτοῦντα καὶ ἐλαυνόμενον πανταχοῦ. Πρῶτερον δὲ οὐ τοι-
 αῦτα τὰ ὑμέτερον, ἀλλὰ καὶ προσῆται παρ' ὑμῖν, καὶ ἐν Αἰγύ-
 πτω καὶ ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἐν ἐρήμῳ Μωϋσῆς ἐν Αἰγύπτῳ,
20 ἐν Βαβυλῶνι Δανιήλ καὶ Ἰεζεκιήλ, ἐν Αἰγύπτῳ πάλιν Ἰερο-
 μίας· καὶ θαύματα ἐπὶ θαύμασι, καὶ λαμπρότερον τὸ ἔθνος ἐ-
 γίνετο, τῶν παρ' ὑμῖν αἰχμαλώτων βασιλέων ὑψηλοτέρων γε-
 νομένων. Ἀλλὰ νῦν πάντα ἐκεῖνα οἴχεται, καὶ ἡ τιμωρία χα-
 λεπωτέρα τῶν προτέρων, οὐ μόνον τῷ μήκει τοῦ χρόνου, ἀλ-
25 λὰ καὶ τῇ πολλῇ ἐγκαταλείψει. Τίνος οὖν ἔνεκεν, εἰπέ μοι,
 ὅτι μείζονα ἡμαρτάνετε, τοσαύτης ἀπελαύετε προνοίας, ὅτι
 δέ, ὡς γαίτε, καὶ ἐζηλώσατε ὑπὲρ τοῦ νόμου, χεῖρονα ἐπάθε-

συγχώρησιν, προφήτας φονεύοντες καὶ λιθοβολοῦντες, ὅταν ὅμως ἠπλώσατε τὰ χέρια σας εἰς τὸν Κύριον, ἀπὸ τότε πλέον ἐγένεν ἀθεράπευτον τὸ τραῦμα. Διὰ τοῦτο τετρακόσια πλέον ἔτη ἐπέρασαν ἀπὸ τότε πού καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως ἐξηφανίσθη, ἡ ἱερωσύνη κατηργήθη, ἡ βασιλεία κατελύθη, αἱ φυλαὶ ἀνεμείχθησαν, ὅλα ἐκεῖνα τὰ σεμνά καὶ λαμπρὰ ἐξηφανίσθησαν καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς ἑσᾶς οὔτε ἵχνος αὐτῶν, πρᾶγμα πού ποτέ δὲν συνέβη. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν, καὶ ὅταν συνέβαινε νὰ κρημνίζεται ὁ ναός, οἱ προφῆται παρέμενον καὶ ἐδίδοντο αἱ δωρεαὶ τοῦ Πνεύματος καὶ θαύματα ἐγίνοντο, τώρα ὅμως, διὰ νὰ γνωρίσετε καλῶς ὅτι ὁ Θεὸς σᾶς ἀπεστράφη διὰ παντός, καὶ αὐτὰ σᾶς ἀφηρέθησαν· καὶ σᾶς κατέλαβε δουλεία, αἰχμαλωσία καὶ στέρησις τῶν πάντων, καὶ τὸ φοβερώτερον ἀπὸ ὅλα, σᾶς ἐγκατέλειπεν ὁ Θεός.

4. Καὶ τὸ ἴδιο ἔκαμεν ὁ Θεός, πού κάμνει κάποιος ὅταν δοῦλον ἀχάριστον πού ἐμαστιγώθη πολλές φορές καὶ δὲν διωρθώθη, τοῦ ἀφαιρεῖ τὰ ἐνδύματα καὶ τὸν ἀφήνει γυμνόν, ἔρημον καὶ ἀλήτην περιπλανώμενον, περιφερόμενον παντοῦ καὶ ζητιανεύοντα. Παλαιότερα ὅμως ἐκεῖνα πού συνέβαιναν σὲ σᾶς δὲν ἦσαν τέτοια, ἀλλὰ καὶ προφήτας εἶχατε καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Βαβυλῶνα καὶ εἰς τὴν ἔρημον· ὁ Μωυσῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Βαβυλῶνα ὁ Δανιήλ καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ, εἰς τὴν Αἴγυπτον πάλιν ὁ Ἰερεμίας· καὶ θαύματα ἐγίνοντο τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, καὶ λαμπρότερον τὸ ἔθνος ἐγίνετο, καὶ οἱ αἰχμάλωτοι βασιλεῖς σας ἐγίνοντο λαμπρότεροι. Ἄλλὰ τώρα ὅλα ἐκεῖνα ἐξηφανίσθησαν καὶ ἡ τιμωρία εἶναι φοβερωτέρα ἀπὸ τὰς προηγουμένας τιμωρίας, ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ χρόνου, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι εἶναι μεγαλύτερα ἢ ἐγκατάλειψις ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Διότι εἶπέ μου, διὰ ποῖον λόγον, ὅταν διεπράττετε μεγαλύτερα ἀμαρτήματα, ἀπολαμβάνετε τόσον μεγάλην πρόνοιαν, ὅταν δέ, ὅπως λέγετε, καὶ ἐδείξατε μεγαλύτερον ζῆλον διὰ τὸν νό-

τε; Ἀπὸ γὰρ τούτου ἀδικίαν καταγινώσκετε τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἁ-
 μαριάνοντις μὲν εἴματα, κατορθοῦντας δὲ ἠτίμασεν. Εἰ γὰρ
 πλάνον ἀνείλετε, ὡς φατε, καὶ κατορθώσατε ἢ, εἰ δίκαιος ὁ
 Θεός, ὥσπερ οὖν καὶ δίκαιος, τιμᾶν ὑμᾶς ἔδει, οὐχὶ κολά-
 5 ζειν· εἰ δὲ κολάζει, εὐδὴλον ὅτι τὰ νῦν ἁμαρτήματα ὑμῶν χα-
 λεπώτερα. Εἰ δὲ οὔτε ἀσεβεῖτε νῦν, οὔτε τέκνα θύετε, ὡς
 πρὸ τούτου, ποῖον ἄλλο ἁμάρτημά ἐστι δι' ὃ χαλεπώτερα ἐ-
 πάθειτε; Ἡ εὐδὴλον, ὅτι τὸ τοῦ σταυροῦ τόλμημα ὁ κολαστῶν
 τῶν κακῶν; Τοῦτο καὶ εἰδωλολατρίας καὶ μοσχοποιίας καὶ
 10 παιδοκτονίας μᾶλλον ὑμᾶς ἀπώλεσεν. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον, υἱὸν
 σφάζαι τὸν ἑαυτοῦ, καὶ Δεσπότην τὸν ἑαυτοῦ σταυρῶσαι. Δια-
 τοῦτο, ὅτι μὲν τοὺς υἱοὺς ἔοφατες, φιλανθρωπίας ἀπέλανες,
 ὅτι δὲ τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱὸν καὶ σὸν Δεσπότην, ἀσύγνωστα λοι-
 πὸν κολάζη.

15 Πόσα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῆς κατ' Αἴγυπτον ἕως τῆς
 τοῦ Χριστοῦ παρουσίας; Οἶμαι χίλια πεντακόσια εἶναι καὶ
 πλείονα. Πῶς οὖν ἐν τούτοις ἅλασιν ἁμαριάνοντις ὑμᾶς ἔ-
 φερε, νῦν δὲ ὑμᾶς ἔρριψεν, ὅτι μάλιστα σιεφανῶσαι ἔδει,
 καὶ πολλὰ ἡμαρτηκότις ἦτε; Τὸ γὰρ κατορθῶμα ὑμῶν πολὺ
 20 μέγιστον ἦν, εἶγε πλάνον ἐσφάξατε. Μετὰ δὲ τούτου καὶ σάβ-
 βατα δοκεῖτε φυλάττειν νῦν, καὶ εἰδῶλα οὐ προσκυνεῖτε, καὶ
 τὰ ἄλλα φιλονεικεῖτε διατηρεῖν. Ὅτι τοίνυν καὶ ὁ βίος ὑμῶν
 βελτίων, καὶ τὸ κατορθῶμα, ὡς φατε, τοσοῦτον, τίτις τὰ ἔ-

μον τοῦ Θεοῦ, ἐπάθατε χειρότερα; Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ βέβαια ἀποδίδετε ἀδικίαν εἰς τὸν Θεόν, διότι ὅταν μὲν ἡμαρτάνατε σὰς ἐτιμοῦσε, ὅταν δὲ διεπρέψατε εἰς τὴν ἀρετὴν σὰς περιεφρόνησεν. Διότι, ἐὰν, ὅπως λέγετε, ἐφόνευσάτε πλάνον, τότε καὶ διεπρέψατε μεγάλο κατόρθωμα, καί, ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, ὅπως βέβαια καὶ εἶναι δίκαιος, ἔπρεπε νὰ σὰς τιμῇ, ὄχι νὰ σὰς τιμωρῇ· ἐὰν δὲ σὰς τιμωρῇ, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι τὰ σημερινὰ ἁμαρτήματά σας εἶναι φοβερώτερα. Ἐὰν δὲ οὔτε ἀσεβῆτε τώρα, οὔτε τέκνα θυσιάζετε, ὅπως ἀκριβῶς πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἁμάρτημά σας, ποῖο ἄλλο ἁμάρτημα εἶναι ἐκεῖνο ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ἐπάθατε φοβερώτερα; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι τὸ τόλμημα τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν σας; Αὐτὸ σὰς ἐπροξένησε μεγαλυτέραν καταστροφὴν καὶ ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ ἀπὸ τὴν λατρείαν τοῦ μόσχου καὶ ἀπὸ τὴν παιδοκτονίαν. Διότι δὲν εἶναι ἴσον τὸ νὰ σφάξῃ κανεὶς τὸν υἱὸν τοῦ καὶ τὸ νὰ σταυρώσῃ τὸν Κύριόν τοῦ. Διὰ τοῦτο, ὅταν μὲν ἔσφαζες τοὺς υἱοὺς σου, ἀπελάμβανες φιλανθρωπίαν, ὅταν ὅμως ἐφόνευσες τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἰδικόν σου Κύριον, τιμωρεῖσαι πλέον ἀσυγχώρητα.

Πόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴν ἔξοδόν σας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μέχρι τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν γῆν; Νομίζω εἶναι χίλια πεντακόσια καὶ περισσότερα. Πῶς λοιπὸν κατὰ τὴν διάρκειαν ὅλων αὐτῶν τῶν χρόνων ἂν καὶ διεπράττατε ἁμαρτήματα σὰς ἔφεραν εἰς τὴν πατρίδα σας, τώρα δὲ σὰς περιεφρόνησε, τὴν στιγμὴν μάλιστα ποῦ ἔπρεπε νὰ σὰς στεφανώσῃ, ἔστω καὶ ἂν διεπράξατε πολλὰ ἁμαρτήματα; Διότι τὸ κατόρθωμά σας ἦτο πολὺ πῖο μεγαλύτερον, ἐὰν βέβαια ἐσφάξατε πλάνον. Μαζὶ μὲ αὐτὸ δὲ καὶ σάββατα φαίνεσθε νὰ φυλάσσετε σήμερα καὶ εἰδωλα δὲν προσκυνεῖτε καὶ τὰ ἄλλα ἰσχυρίζεσθε ὅτι τὰ φυλάσσετε. Ὅταν λοιπὸν καὶ ὁ θῖος σας ἐκαλυτέρευσε καὶ τὸ κατόρθωμά σας, ὅπως ἰσχυρίζεσθε, τόσον μεγάλο εἶναι,

οχατα πάσχετε. Τί ταύτης τῆς μαρίας γένοιτ' ἂν χειρόν; τί τῆς ἀνοίας, ὅτι ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν ἀπολογήσασθαι βουλόμενοι, εἰς τὸν Θεὸν βλάσφημεῖτε; Εἰ γὰρ οὐ μείζον τὸ ἁμάρτημα τὸ κατὰ Χριστοῦ πάντων ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ δικαίωμα, ὡς
5 φατε, καὶ καιρόθωμα, τί δήποτε καιροθούνης μὲν κολάζει, ἁμαρτανόντων δὲ ἐφείδειο; Τοῦτο γὰρ οὐχ ὁ Θεός, ἀλλ' οὐδὲ ἄνθρωπος ὅστις δήποτε νοῦν ἔχων ἀνάσχοιτο ἂν ποιῆσαι. Ἀλλὰ τί γασί πρὸς ταῦτα; Ἐρροίφημεν, ἵνα καὶ διδάσκαλοι γενώμεθα τῆς οἰκουμένης. Αἴηρος ταῦτα καὶ φλυαρίαι. Τοὺς
10 γὰρ μέλλοντας εἶναι διδασκάλους πρότερον αὐτοὺς καιροθωκέσαι δεῖ, καὶ τότε πέμπεσθαι εἰς τοῦτο οἷοι ἦσαν οἱ προφηταί, οἱ ἀπόστολοι. Ὅταν δὲ αὐτοὶ διεσποραμένοι ὧσι καὶ πάσης γέμοντες κακίας, πῶς ἂν εἰς τὸ διδάσκειν ἐξηγέχθησαν;

Ἴδωμεν τοίνυν οἶος αὐτῶν καὶ ὁ πρὸ τούτου βίος. Εὐροί-
15 σουμεν γὰρ θηρίων ὄντας χαλεπωτέρους. Καὶ γὰρ παιραλοῖαι καὶ παιδοκτόνοι καὶ εἰδωλολάτραι καὶ πλεονέκται γεγόνασι καὶ τούτων εἰσὶν αἱ προφητεῖαι πλήρεις. Καὶ τὸ μὲν λάγνον ὑμῶν Ἰερεμίας δηλῶν, ἔλεγεν· «Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγεννήθησαν· ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον ἐχρεμέτιζε». Τί
20 ταύτης τῆς ἀκαθαρσίας χειρόν; Οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωποι συνεγίγοντο ταῖς ἀλλήλων γυναῖξί· διὸ καὶ τὴν μαρίαν αὐτῶν χρεμετισμὸν ἐκάλεσε. Καὶ οὐχὶ πορνείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ μοιχείων αὐτοῖς ἐγκαλεῖ, καὶ ταύτην ἀνέδην γινομένην, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀλόγων. Ἐτερος δὲ προφήτης φησὶν· «Εἰσῆλθον πρὸς
25 τὴν γυναῖκα ποιοῦντες παραπειάσματα, υἱὸς καὶ πατὴρ πρὸς

τότε πάσχετε τὰ πιό χειρότερα. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξη χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν μανίαν; Τί χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνοησίαν σας, διότι, θέλοντες νὰ δικαιολογήσετε τὸν ἑαυτὸν σας, βλασφημεῖτε εἰς τὸν Θεόν; Διότι, ἐὰν τὸ ἀμάρτημά σας κατὰ τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦτο μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα, ἀλλ' ἀντιθέτως ἦτο πρᾶξις δικαία, ὅπως ἰσχυρίζεσθε, καὶ κατόρθωμα, διατί τέλος πάντων ὅταν μὲν διαπράττετε κατορθώματα σᾶς τιμωρεῖ ὁ Θεός, ἐνῶ ὅταν ἡμαρτάνετε σᾶς εὐσπλαγχνίζετο; Ὅμως αὐτό, ὄχι ὁ Θεός, ἀλλ' οὔτε ὁποιοσδήποτε ἄνθρωπος ποὺ ἔχει νοῦν θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸ κάυη. Ἄλλὰ τί λέγουν δι' αὐτά; Ἄπερρίφθημεν, ὥστε νὰ γίνωμεν καὶ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης. Αὐτὰ εἶναι ἀνοησῖαι καὶ φλυαρίαι. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν διδάσκαλοι προηγουμένως οἱ ἴδιοι πρέπει νὰ διαπρέψουν καὶ μετὰ ν' ἀποστέλλωνται διὰ τὸ ἔργον αὐτό· τέτοιοι ἦσαν οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀποστολοὶ. Ὅταν δὲ αὐτοὶ εἶναι διεστραμμένοι καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ κάθε κακίαν, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀσκήσουν τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου;

Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν ποῖος ἦτο καὶ ὁ προηγούμενος τρόπος ζωῆς των. Πράγματι θὰ εὕρωμεν νὰ εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπὸ τὰ θηρία. Καθ' ὅσον καὶ πατροκτόνοι ἔγιναν καὶ παιδοκτόνοι καὶ εἰδωλολάτραι καὶ πλεονέκται· καὶ ἀπὸ αὐτὰ αἱ προφητεῖαι εἶναι γεμᾶται. Καὶ τὴν μὲν φιληδονίαν σας θέλων ὁ Ἰερεμίας νὰ δηλώσῃ, ἔλεγεν· «Ἐγιναν θηλυμανῆ ἄλογα· ὁ καθένας ὡσὰν ἄλογο ἐχλιμίντριζε διὰ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον»²⁸. Τί ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀκαθαρίαν; Διότι δὲν ἐφέροντο πρὸς τὰς γυναῖκας των ὡσὰν ἄνθρωποι· διὰ τοῦτο καὶ ὠνόμασε τὴν μανίαν των χλιμεντρισμόν. Καὶ ὄχι μόνον διὰ πορνείαν, ἀλλὰ καὶ διὰ μοιχείαν τοὺς κατηγορεῖ, καὶ αὐτὴν τὴν διέπραττον κατὰ τρόπον ἀχαλίνωτον, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὰ ἄλογα. Ἄλλος δὲ προφήτης λέγει· «Εἰσῆλθον πρὸς τὴν ἰδίαν γυναῖκα μεταχειριζόμενοι προσχήματα, πρὸς τὴν

τὴν αὐτὴν παιδίσκην». Διὰ τοῦτο οὖν διδασκάλους, εἶπέ μοι, ἔπεμψεν ὑμᾶς, ἵνα μάθωμεν πορνείας καὶ μοιχείας, καὶ ὅτι δεῖ τὴν αὐτὴν εὐνήν ἔχειν πατέρα καὶ υἷόν; Τί δὲ ὁ Ἰεζεκιήλ; Οὐδὲ κατὰ τὰ νόμιμα τῶν ἐθνῶν ἐποιήσατε, φησί. Τοὺς 5 οὖν ἐθνῶν χεῖρους, τούτους ἔπεμψε διδασκάλους; εἶπέ μοι. Τὰς δὲ μαιφονίας αὐτῶν τίς ἂν ἐνέγκοι; Υἱοὺς γὰρ καὶ θυγατέρας κατέσφαξαν τοῖς δαιμονίοις, καὶ κατέκαιον αἰπούς. Δείκνυσι καὶ τοῦτο ὁ Δαυὶδ λέγων «Καὶ ἔσφαξαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις». Διὰ 10 ταῦτα οὖν ἀπέστειλεν, ἵνα μάθῃ τοῦτο τῶν ἀνθρώπων ἢ φύσις, ὅτι υἱοὺς δεῖ κατασφάπτειν καὶ θυγατέρας; Οὐκ αἰσχύνεσθε, ἀλλὰ ἐγκαλύπτεσθε τοιαύτας ληδωρίας συντιθέντες; Καὶ γὰρ ἕτερός φησιν «Αἷματα ἐφ' αἷμασι μίσγοιοι καὶ ἀρεὶ καὶ ψεῦδος καὶ κλοπὴ καὶ φόνος καὶ μοιχεία κέχεται ἐπὶ 15 τῆς γῆς». Ἄλλος δέ, ὅτι «Ὅρις πόρνῃς ἐγένειό σοι, ἀπηραισχύντησας πρὸς πάντας». Ἐτερος πάλιν «Οἱ ἄρχοντες ὑμῶν ὡς λύκοι τῆς Ἀραβίας». Ἄλλος πάλιν «Οὐκ ἔστιν ὁ οὐριῶν, οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν. Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν».

20 5. Ταῦτα οὖν ἐξήλθετε διδάσκοντες, ἀναιοχυντίαν, ἀνοίαν, πορνείαν, μοιχείας, φόρους, πᾶσαν κακίας ὁδόν; Οὐ παύεσθε ἀναγκάζοντες ἡμᾶς τὰ κακὰ ὑμῶν ἐκπομπεύειν; Ὑμεῖς «Οἱ αἰσθημένοι ἐκ κοιλίας, καὶ παιδευόμενοι ἕως γήρωος» ὑμεῖς τυφλοὶ καὶ εἰς βόθυνον ἀλλήλους ἐμβάλλοντες. «Τυφλὸς 25 γὰρ τυφλόν», φησὶν, «ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφοτέρω εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται». Οἱ καθ' ἐκάστην προφητῶν ἀπολαύοντες, καὶ μη-

30. Ἀμώς 2, 7.

31. Ἰεζ. 5, 7.

32. Ψαλμ. 105, 37.

33. Ὡσηέ 4, 2.

34. Ἰερ. 3, 3.

35. Ἰεζ. 22, 27.

36. Ψαλμ. 13, 2-3.

37. Ἡσ. 46, 3.

38. Ματθ. 15, 14. Λουκᾶ 6, 39.

ιδίαν ὑπηρέτριαν ὁ υἱὸς καὶ ὁ πατέρας»³⁰. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, εἶπέ μου, σὰς ἔστειλεν ὡς διδασκάλους, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἰδίαν συζυγικὴν κλίνην ὁ πατέρας καὶ ὁ υἱός; Τί δὲ λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ; «Οὔτε σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους καὶ τὰ ἦθη τῶν ἐθνικῶν ἐζήσατε»³¹, λέγει. Ἐκείνους λοιπὸν ποὺ ἦσαν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, αὐτοὺς ἔστειλεν, εἶπέ μου, ὡς διδασκάλους; Τοὺς δὲ ἀνοσίους φόνους τῶν ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀναφέρῃ; Διότι υἱοὺς καὶ θυγατέρας κατέσφαξαν ὡς προσφορά εἰς τὰ δαιμόνια καὶ κατέκαιον αὐτοὺς. Τὸ δείχνει καὶ αὐτὸ ὁ Δαυὶδ, λέγων· «Καὶ ἔσφαξαν τοὺς υἱοὺς τῶν καὶ τὰς θυγατέρας τῶν ὡς προσφορά εἰς τὰ δαιμόνια»³². Διὰ τοῦτο λοιπὸν τοὺς ἀπέστειλε, διὰ νὰ μάθῃ αὐτὸ ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ὅτι πρέπει νὰ κατασφάζουν υἱοὺς καὶ θυγατέρας; Δὲν ἐντρέπεσθε οὔτε καλύπτετε τὸ πρόσωπόν σας διὰ τὰς τέτοιου εἴδους ἀνοησίας ποὺ διακηρύσσετε; Καθ' ὅσον ἄλλος μὲν λέγει· «Αἷματα ἐπάνω εἰς αἷματα ἀναμειγνύουν καὶ ἐξεχύθησαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὄλεθρος καὶ ψεῦδος καὶ κλοπὴ καὶ φόνος καὶ μοιχεία»³³. Ἄλλος δὲ λέγει, ὅτι «Ἔλαβες μορφὴν πόρνῆς, ἔδειξες ἀδιαντροπιάν πρὸς ὄλους»³⁴. Ἄλλος πάλιν· «Οἱ ἄρχοντές σας εἶναι ὡσάν τοὺς λύκους τῆς Ἀραβίας»³⁵. Ἄλλος πάλιν· «Δὲν ὑπάρχει συνετὸς ἄνθρωπος, δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ ν' ἀναζητῇ τὸν Θεόν. Ὅλοι ἐξέκλιναν τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ συγχρόνως διεφθάρησαν»³⁶.

5. Αὐτὰ λοιπὸν ἐξήλθετε διδάσκοντες, ἀναισχυντίαν, ἀνοησίαν, πορνείαν, μοιχείαν, φόνους, κάθε ὁδὸν κακίας; Δὲν σταματᾶτε νὰ μᾶς ἀναγκάζετε νὰ διαπομπεύωμεν τὰ κακὰ σας; Σεῖς «ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς σας ἔχετε τὴν στοργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ παιδαγωγείσθε ὑπ' αὐτοῦ μέχρι τὰ γηρατειά σας»³⁷. Σεῖς ποὺ εἴσθε τυφλοὶ καὶ ρίπτετε εἰς τὸν λάκκον ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Διότι, λέγει, «Ἐὰν τυφλὸς ὀδηγῇ τυφλὸν καὶ οἱ δύο θὰ πέσουν εἰς λάκκον»³⁸. Σεῖς ποὺ καθημερινὰ ἠκούατε προφήτας νὰ σὰς ὁμιλοῦν

δέποιε βελτίους γινόμενοι, ἐτέρων ἐμέλλειε διδάσκαλοι εἶναι; Οὐ παύεσθε τοιαῦτα ληροῦντες, καὶ ἐπιγνώσεσθε ὑμῶν τὴν κακίαν; Τοῦτο γὰρ ὑμᾶς ἀπόλεσεν αἰεὶ, τὸ μὴ βούλεσθαι εἰδέναι μηδὲ τῶν ἁμαρτημάτων ὑμῶν τὴν ὑπόθεσιν. Διὰ δὲ
 5 τοῦτο, ὅπερ ποιοῦσιν οἱ δικασταί, κελεύοντες ἔπεσθαι τοῖς μασιγουμένοις τοὺς ἐπιβοῶντας καὶ λέγοντας τῶν μασιγῶν τὰς αἰτίας, μὴ κλέπται, μὴ ἄρπαγες, οὕτω δὲ καὶ ὁ Θεὸς πανταχοῦ πομπεύων ὑμᾶς, ἐκέλευσεν ὑμῖν ἔπεσθαι τοὺς προφή-
 10 οῖκουμένης ὑμῖν εἰσι συνδεδεμένοι, ἔτι δὲ νῦν ἐπιβοῶντες ὑμῖν. Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὰς συναγωγὰς, ἀκούσῃ αὐτῶν ταῦτα τὰ ῥήματα συνεχῶς λεγόντων. Καὶ ὁ μὲν Δαυίδ φησι, τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο τὸ ληστροικὸν ὑπογράφων τοῦ Καϊάφα, ὅτι διὰ τοῦτο ἀπολώλατε. Εἰπὼν γὰρ, «Διαρρήξομεν τοὺς δε-
 15 σμούς αὐτῶν καὶ ἀπορρήξομεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν», ἐπήγαγε· «Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὄργῃ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς». Ὁ δὲ Ἡσαΐας εἰπὼν, ὅτι «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη», ἐπήγαγε· «Καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀπὸ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀπὸ τοῦ
 20 θανάτου αὐτοῦ». Καὶ πάλιν ἀλλαγῶν περὶ τοῦ ἀμπελῶνος διαλεγόμενος· «Ἐμείνα, ἵνα ποιήσῃ δικαιοσύνην, ἐποίησε δὲ ἀνομίαν, καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγὴν». Ποίαν δὲ κραυγὴν; «Σταύρωσον, σταύρωσον». Καὶ ἐπάγει· «Διὰ τοῦτο καθελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα· καὶ ἐντε-
 25 λοῦμαι ταῖς νεφέλαις, τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετὸν».

Οὐ διὰ τοῦτο τοίνυν διεσπάρητε, ἀλλὰ διὰ τὰ τολμηθέντα ἐν τῷ σταυρῷ· καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν προφητῶν δῆλον. Καὶ ἵνα

39. Ψαλμ. 2, 3.

40. Αὐτόθι 5.

41. Ἡσ. 53, 7.

42. Αὐτόθι 53, 9.

43. Αὐτόθι 5, 7.

44. Λουκᾶ 23, 21.

45. Ἡσ. 5, 6·7.

καὶ ποτὲ δὲν ἐγίνεσθε καλύτεροι, ἐπρόκειτο νὰ γίνετε διδάσκαλοι ἄλλων; Δὲν σταματᾶτε νὰ λέγετε τέτοιου εἴδους ἀνοησίας καὶ νὰ συναισθανθῆτε τὴν κακίαν σας; Διότι αὐτὸ σᾶς κατέστρεψε πάντοτε, τὸ νὰ μὴ θέλετε νὰ γνωρίσετε οὔτε τῶν ἀμαρτημάτων σας τὴν αἰτίαν. Διὰ τοῦτο, αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ κάμνουν οἱ δικασταί, δίδοντες ἐντολὴν δηλαδὴ νὰ ἀκολουθοῦν ἐκείνους ποὺ ἐμαστιγώθησαν ἐκεῖνοι ποὺ φωνάζουν καὶ λέγουν τὰς αἰτίας τῶν μαστιγώσεων, μὴ γίνεσθε κλέπται, μὴ ἄρπαγες, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς, διαπομπεύων παντοῦ ἐσᾶς, ἔδωσεν ἐντολὴν τοὺς προφήτας νὰ σᾶς ἀκολουθοῦν καὶ νὰ λέγουν τὴν αἰτίαν τῆς τιμωρίας. Διότι εἰς κάθε μέρος τῆς οἰκουμένης σᾶς ἀκολουθοῦν, ἀκόμη δὲ καὶ τώρα φωνάζουν ἐναντίον σας. Καὶ ἐὰν εἰσέλθῃς εἰς τὰς συναγωγὰς, θὰ ἀκούσῃς αὐτοὺς νὰ λέγουν συνεχῶς αὐτὰ τὰ λόγια. Καὶ ὁ μὲν Δαυὶδ λέγει, προλέγων ἐκεῖνο τὸ ληστρικὸν δικαστήριον τοῦ Καϊάφα, ὅτι διὰ τοῦτο κατεστράφητε. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἄς σπάσωμεν τὰ δεσμὰ ὑποταγῆς πρὸς τὸν Κύριον καὶ τὸν Χριστόν του καὶ ἄς ἀποτινάξωμεν ἀπὸ ἐπάνω μας τὸν ζυγὸν των»³⁹, ἐπρόσθεσε· «Τότε θὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτοὺς ὠργισμένος καὶ θὰ τοὺς συγκλονίσῃ γεμᾶτος ἀπὸ θυμόν»⁴⁰. Ὁ δὲ Ἡσαΐας ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι «Ὡσάν πρόβατον ὠδηγήθη εἰς τὴν σφαγὴν»⁴¹, ἐπρόσθεσε· «Καὶ θὰ δώσω τοὺς πονηροὺς διὰ τὴν ταφὴν του καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου του»⁴². Καὶ πάλιν ἄλλου ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἀμπελῶνος, λέγει· «Ἐμείνα διὰ νὰ πράξῃ δικαιοσύνην, διέπραξεν ὅμως ἀνομίαν, ὄχι δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγὴν»⁴³. Ποίαν δὲ κραυγὴν; «Σταύρωσον, σταύρωσον»⁴⁴. Καὶ προσθέτει· «Διὰ τοῦτο θὰ καταστρέψω τὸν φράχτην του καὶ θὰ κοταπατηθῇ καὶ θὰ δώσω ἐντολὴν εἰς τὰ σύννεφα νὰ μὴ βρέξουν εἰς αὐτὸν βροχὴν»⁴⁵.

Δὲν διεσκορπίσθητε λοιπὸν δι' αὐτὸ ποὺ ἰσχυρίζεσθε, ἀλλὰ διὰ τὰ ὅσα ἐπράξατε σταυρώνοντες τὸν Χριστόν·

μάθητε τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ ἵνα διδαχθῆτε δι' ἐαν-
 τῶν, ἅπερ οὐκ ἐπαιδεύθητε διὰ τῶν προφητῶν, ὅρα γοῦν καὶ
 τὰ πράγματα μαρτυροῦντα. Ὅπερ γὰρ ὁ νόμος ὑμᾶς οὐκ ἐ-
 παίδευσε, τοῦτο ἐκ περιουσίας ἢ τοῦ Χριστοῦ δύναμις ἐποίη-
 5 σεν. Ἔως μὲν γὰρ εἶχετε τὸν νόμον, καὶ ἐφορεῦετε καὶ ἐ-
 παιδοκιορεῖτε καὶ ἐμοιχεύετε, ἐπειδὴ δὲ ὁ τῆς δικαιοσύνης
 ἥλιος ἔλαμψε, καὶ τῶν ὑμετέρων πολλὰ ἠλαιτώθη κακῶν,
 καὶ ἐπιεικέστερον μετήλθετε θίον, ζήλω τῷ πρὸς ἡμᾶς διορ-
 θωθέντες. Διὰ τοῦτο ὑμᾶς διέσπειρεν, ἵνα εἰδῆτε ἠλίκην πο-
 10 λιτείαν ἐφύτεισεν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ τὸν ραδὸν ἔλυσεν, ἀπάγων
 ὑμᾶς καὶ ἄκορίας τῆς κακίας. Καὶ ἔνθα ὁ ραδὸς κατελύθη,
 ἐκεῖ καὶ ὁ Χριστὸς ἐτάφη, ἵνα διὰ τὸν ἐκείνου τάφον ἀπύρ-
 ντες καὶ τὸ τρόπαιον ἴδωσι τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, καὶ τὸν λό-
 γον ἐσιῶντα τὸν λέγοντα «Οὐ μὴ μείνη λίθος ἐπὶ λίθον ὧδε».
 15 Πανταχοῦ γὰρ αὐτοῦ τὰ τρόπαια καὶ τὰ ὑπομνήματα τῆς δυ-
 νάμεως. Εἰ δέ, ὡς γαίε, ἀσεβῆς ἦν καὶ ἀντίθεος, εἰ καὶ
 μυσία ἠμαρτήκατε, οὐδὲ εὖτις κλασθῆναι ἔδει· εἰ δὲ καὶ ἔ-
 δει, οὐ τότε ἵνα μὴ τις νομίση, ὅτι ὑπὲρ ἐκείνου τίνετε δίκην.
 Ἦ οὐκ ἠκούσατε τοῦ Θεοῦ λέγοντος, ὅταν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ
 20 ἦτε, ὅτι «Οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, ἀλλὰ δι' ἐμέ. ἵνα μὴ τὸ ὄ-
 νομά μου βεβηλωθῆ»; Καίτοι τότε ἐπειτέται ὑμῶν ἡ κακία.
 Ἀλλ' ὅμως, φησὶν, ἵνα μὴ νομίσωσιν οἱ βάρβαροι ἀσθενῆ με
 εἶναι, ποιήμι τὰ ἁμαρτήματα ὑμῶν καὶ σώζω ὑμᾶς.

Εἶτα τότε μὲν παρανομοῦντας ἔσωσεν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα
 25 αὐτοῦ βεβηλωθῆ, νυνὶ δὲ οὐκ ἂν τοῦτο ἐποίησεν; Εἰ γὰρ καὶ

46. Ματθ. 24.

47. Ἰεζ. 36, 22.

καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τοὺς προφήτας. Καὶ διὰ νὰ μάθετε τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ διὰ νὰ διδαχθῆτε ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτοὺς σας, ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἐδιδάχθητε ἀπὸ τοὺς προφήτας, πρόσεχε λοιπὸν καὶ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα ποὺ τὸ ἐπιβεβαιώνουν. Διότι ἐκεῖνο ποὺ ὁ μωσαϊκὸς νόμος δὲν σᾶς τὸ ἐδίδαξε, αὐτὸ μὲ ἀφθονίαν τὸ ἔκαμεν ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ. Ἐν ὅσῳ δηλαδὴ εἶχετε τὸν νόμον, καὶ ἐφοναύατε καὶ τὰ τέκνα σας ἐσφάζετε καὶ ἐμοιχεύατε, ὅταν ὅμως ἔλαμψεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ ἠλαττώθησαν πολλὰ ἀπὸ τὰ κακὰ σας καὶ ἐφαρμόσατε βίον περισσότερο δίκαιον, διορθωθέντες ἀπὸ ζῆλον πρὸς ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο σᾶς διεσκόρπισε, διὰ νὰ γνωρίσετε πόσον μεγάλην πολιτείαν ἐφύτευσεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν· καὶ τὸν ναὸν κατέλυσεν, ἀπομακρύνων ἐσᾶς καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλετε ἀπὸ τὴν κακίαν. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ὁ ναὸς κατελύθη ἐκεῖ καὶ ὁ Χριστὸς ἐτάφη, ὥστε, φεύγοντες ἐξ αἰτίας τοῦ τάφου ἐκείνου, καὶ τὸ τρόπαιον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ νὰ βλέπουν καὶ νὰ ἐνθυμοῦνται τὸν λόγον ποὺ λέγει· «Δὲν θὰ μείνη ἐδῶ λίθος ἐπάνω εἰς λίθον»⁴⁶. Διότι παντοῦ ὑπάρχουν τὰ τρόπαια καὶ τὰ ἀποδεικτικὰ σημεῖα τῆς δυνάμεώς του. Ἐὰν ὅμως, ὅπως ἰσχυρίζεσθε, ἦτο ἀσεβῆς καὶ ἀντίθεος, καὶ ἂν ἀκόμη διεπράξατε μύρια ἀμαρτήματα, δὲν ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῆτε ἔτσι· ἐὰν δὲ καὶ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῆτε, ὄχι ὅμως τότε, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅτι τιμωρεῖσθε ἐξ αἰτίας ἐκείνου. Ἡ δὲν ἠκούσατε τὸν Θεὸν ποὺ λέγει, ὅταν ἦσασθε εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ὅτι «Αὐτὰ ποὺ κάμνω, δὲν τὰ κάμνω διὰ σᾶς, ἀλλὰ δι' ἐμένα, διὰ νὰ μὴ βεβηλωθῆ τὸ ὄνομά μου»⁴⁷; Ἡ καὶ βέβαια τότε ἡ κακία σας εἶχεν αὐξηθῆ ὑπερβολικά. Ἄλλ' ὅμως, λέγει, διὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ βάρβαροι ὅτι εἶμαι ἀνίσχυρος, παραβλέπω τὰ ἀμαρτήματά σας καὶ σᾶς σώζω.

Ἐπειτα, τότε μὲν ἂν καὶ διέπραττον παρανομίας τοὺς ἔσωσε, διὰ νὰ μὴ βεβηλωθῆ τὸ ὄνομά του, τώρα δὲ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ κάμη; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη διεπρά-

- μωρία ἠμαρτήκατε, οὐδὲν τοιοῦτο ἔδει παθεῖν, εἶγε πλάνος
 ἦν ὁ Χριστός, ἵνα μὴ τις νομίῃ δι' ἐκεῖνον ταῦτα πεπονθέ-
 ναι, ἀλλὰ καὶ σωθῆναι ἐχοῖν· εἰ δὲ καὶ ἔδει, ὅπερ ἔφθην
 εἰπὼν, οὐ τοῖτε. Νυνὶ δὲ ὁμοῦ ταῦτα γέγονεν. Ὅτι γὰρ ὁ σταυ-
 5 ρὸς προσχώρησε, μετὰ μικρὸν ἐξῆλθον οἱ ἀπόστολοι, καὶ εὐ-
 θέως χαλεπὸς ἀνεροιλίσθη πόλεμος κατὰ τῆς πόλεως ἐκεί-
 νης· καὶ τὸ ἐν ταῖς εὐαγγελίοις, τό, «Οὐαὶ ταῖς θηλαζούσαις
 καὶ ἐν γαστροῖ ἐχούσαις», καὶ πάντα ἐκεῖνα ἐπὶ τῶν ἔργων
 ἐξήκει καὶ τό, «Τότε ἔσται θλίψις, οἷα οὐδέποτε γέγονεν»,
 10 ἐπληροῦτο. Καὶ γὰρ γυναῖκες τέκνα ἤσθιον, καὶ γαστέρας
 ἀνεροήγγυσαν νεκρῶν οἱ πολέμιοι, καὶ πῦρ πανταχοῦ βαρβα-
 ρικὸν διενέμετο, καὶ αἷματος πάντα ἦν μεσιά, καὶ τραγωδίαί
 καιναί, καὶ ἡ οἰκουμένη πᾶσα τῶν Ἰουδαϊκῶν κακῶν ἐμπέ-
 πλησιο.
 15 Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες, ἐπίγνωτε τὸν ὑμέτερον Δεσπότην.
 Οὐχὶ προφήτας ἐσφάξατε; μὴ ἐπάθειέ τι τοιοῦτον; Οὐ θυ-
 σιασιήρια καισεκάρητε; μὴ συνέβη τις ὑμῖν τοιαύτη συμφορὰ;
 Οὐχὶ μόσχον προσεκυρήσατε, καὶ τῷ Βεελφεγῶ ἐτελέσθητε,
 καὶ τὴν φύσιν ἠγγροήσατε; μὴ ἐλάβετε πείραν τοιούτων πολε-
 20 μίων; Οὐκ ἐν μέσαις ταῖς εὐεργεσίαις ἀγνωμοροῦντες ἐσώ-
 ζεσθε; Πόθεν οὖν ὑμῖν τὰ κακὰ ἀπέροατα; Ἄρ' οὐχὶ πρόδη-
 λον, ὅτι ἐπειδὴ τὸ ἁμάρτημα εἰς τὸν Δεσπότην ἐτολήθη, οὐκ
 εἰς τοὺς δούλους; Ὅθεν ὑμῖν οὐδὲ λύσις ἐστὶ τῶν μετεχόν-
 των ὑμᾶς κακῶν, οὐδὲ ἔσται. Εἰ γὰρ ἦν, προεῖπον ἂν οἱ προ-
 25 φῆται. Νυνὶ δὲ τὴν αἰχμαλωσίαν εἶπον, τὴν δὲ ἐπάνοδον οὐ-
 δαμοῦ, καίτοι συνεχῶς ταῖς κολάσεσι τὰ χροιστὰ ἀναμιγνύν-
 τες, καὶ χρόνους ὀρίζοντες. Καὶ γὰρ ὁ Ἰερουσίας ἐβδομηκοντα

48. Ματθ. 24, 17. Λουκᾶ 22, 23.

49. Ἐφ. 32, 8 ἐ.

50. Ἀριθμ. 25, 3.

Ξατε ἀμέτρητα ἁμαρτήματα, ἔπρεπε νὰ μὴ πάθετε τίποτε παρόμοιον, ἐὰν βέβαια ἦτο πλάνος ὁ Χριστός, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι αὐτὰ δι' ἐκεῖνον τὰ ἔχετε πάθει, ἀλλὰ ἔπρεπε καὶ νὰ σωθῆτε· ἐὰν ὅμως ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῆτε, ὅπως προηγουμένως εἶπα, ἔπρεπε ὄχι τότε. Τώρα ὅμως συνέβησαν αὐτὰ συγχρόνως. Διότι μόλις συνέβη ἡ σταύρωσις, μετὰ ἀπὸ ὀλίγον ἐξῆλθον οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἀμέσως ἐκηρύχθη φοβερός πόλεμος ἐναντίον τῆς πόλεως ἐκείνης· καὶ τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰ εὐαγγέλια, «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνας ποὺ θὰ θηλάζουν καὶ εἰς ἐκείνας ποὺ θὰ εἶναι ἔγκυοι»⁴⁸, καὶ ὅλα ἐκεῖνα εὕρισκον ἐφαρμογὴν· καὶ τὸ «Τότε θὰ συμβῆ θλίψις τέτοια, ποὺ παρόμοια οὐδέποτε συνέβη», ἐπληροῦτο. Καθ' ὅσον γυναῖκες ἔτρωγον τὰ τέκνα των, καὶ κοιλίας νεκρῶν ἐξέσχίζον οἱ ἐχθροί, καὶ πῦρ βαρβαρικὸν παντοῦ κατέκαιε καὶ ὅλα ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ αἷμα, καὶ νέαι τραγωδίαὶ συνέβαινον, καὶ ὅλη ἡ οἰκουμένη ἐγένεσεν ἀπὸ τὰς συμφορὰς τῶν Ἰουδαίων.

Αὐτὰ λοιπὸν σκεπτόμενοι, κρίνατε τὸν Κύριόν σας. Δὲν ἐσφάξατε προφήτας; μήπως ἐπάθατε κάτι παρόμοιον; Δὲν κατεσκάψατε θυσιαστήρια; μήπως σᾶς συνέβη κάποια τέτοια συμφορὰ; Δὲν ἐπροσκυνήσατε μόσχον⁴⁹ καὶ εἰς τὸν Βεελφεγῶρ δὲν ἐπροσφέρατε λατρεῖσιν μαζὶ μὲ ἀσχημοσύνας⁵⁰, ἀγνοήσαντες τὴν φύσιν; μήπως ἐδέχθητε τὰς ἐπιθέσεις τέτοιων ἐχθρῶν; Δὲν ἐσώζεσθε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὴν στιγμὴν ποῦ, ἐνῶ ἀπελαμβάνετε τῶν εὐεργεσιῶν του, σεῖς ἐδείχνατε ἀγνωμοσύνην; Διατί λοιπὸν αἱ συμφοραὶ σας εἶναι ἀπέραντοι; ἼΑρα δὲν εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι συνέβη αὐτὸ ἐπειδὴ διεπράξατε τὸ ἁμάρτημα εἰς τὸν Κύριον καὶ ὄχι εἰς τοὺς δούλους; Ἐπομένως οὔτε ὑπάρχει ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰς συμφορὰς σας, οὔτε πρόκειται νὰ ὑπάρξῃ. Διότι, ἐὰν ὑπῆρχε, θὰ τὴν προέλεγον οἱ προφῆται. Τώρα ὅμως τὴν αἰχμαλωσίαν προεἶπον, τὴν ἐπιστροφὴν ὅμως πουθενά, ἄν καὶ συνεχῶς ἀναμιγνύουν τὰς τιμωρίας μὲ τὰ καλὰ καὶ καθορίζουν καὶ χρόνους. Καθ' ὅσον ὁ Ἰερεμίας

ἔτη ὤρισε, καὶ ὁ Δαυιὴλ ὁμοίως τρεῖς ἐβδομάδας καὶ ἡμιοὶν καὶ ἐν Αἴγύπτῳ τετρακόσια τριάκοντα ἔτη ἐρρήθη ὅτι δουλεύσουσι, περὶ δὲ τῆς αἰχμαλωσίας ταύτης οὐδαμοῦ κεῖται χρόνος, οὐδὲ πέρας, ἀλλ' ἀγεῖται ὁ εἶκος ὑμῶν ἔρημος, καὶ καθ' 5 ἐκάστην ἡμέραν ἐπὶ τὸ χεῖρον τὰ ὑμέτερα πρόβεισι.

Ὁ. Ταῦτα πάντα μετὰ ἀκριθείας ἀναλογιζόμενοι παρ' ἑαυτοῖς, καὶ τὸν λόγον ἐκ τούτων πλατύνοντες (Δίδου γὰρ σοφῶ ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἔσται), τὴν ἀναισχυρίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην ἐλέγχειν δυνήσεσθε. «Ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου». Ἔλλος, «Ὅρῶ γὰρ τοὺς οὐρανοὺς. Σελήνην καὶ ἀστέρας, ἃ σὺ ἐθεμελίωσας». Ἔλλος, «Ἡτοίμασας». Ἔλλος, «Ἡδρυσας». Εἰπὼν, ὅτι κατέλυσας τοὺς ἐχθρούς, καὶ τὴν ἀπόδειξιν παρέχει τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης. Σὺ γάρ, φησὶν, ὁ σταυρωθεὶς, ὁ ἀναιρεθεὶς, ἀνεφάνης 15 τῆς οἰκουμένης δημιουργός. Διὰ τοῦτό φησι, «Ὅψομαι τοὺς οὐρανοὺς», δηλῶν, ὅτι ἔμπροσθεν οὐ πολλοὶ τοῦτο ἤδεισαν, ὅσπερον μέντοι πάντες εἴσονται. Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐπῆλθεν ἅπαντα τῆς οἰκουμένης τὰ μέρη; Ὅτι τὰ καιριώτερα τῶν ὀρωμένων ἐπελθόν, οὐδὲν ἔδει τῆς περὶ τῶν ἄλλων διδα- 20 σκαλίας. Εἰς τοσοῦτον τοίνυν κατελύθησαν οἱ ἐχθροί, ὡς τὸν παρ' αὐτῶν ἐλαυνόμενον καὶ ἀναιρεθέντα ἀναφανῆναι τῶν ὀρωμένων ἀπάντων δημιουργόν.

Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπε, 'τῶν χειρῶν σου' ἀλλὰ «Τῶν δακτύλων σου»; Τῆς ἐλαχίστης ἐνεργείας ἔργον δεικνὺς τὰ ὀρώμενα, καὶ τὸ παράδοξον τῆς δημιουργίας, ὅτι κρεμασθέντες οὐκ ἐκκλίπουσιν οἱ ἀστέρες· καίτοι γε οὐκ αὐτὴ τῶν θεμελίων ἢ φύσις, ἄνω κρεμαῖσθαι, ἀλλὰ κάτω κεῖσθαι πέφυκεν· ἀλλ' ὁ ἀριστοιτέχνης δημιουργὸς καὶ παράδοξα ποιῶν, ἐν

51. Ἱερ. 29, 10.

52. Δαν. 9, 23.

53. Γεν. 15, 13.

54. Ματθ. 23, 8.

55. Παροιμ. 9.

ᾠρισεν ἑβδομήντα χρόνους⁵¹, καὶ ὁ Δανιήλ ὁμοίως τρεῖς ἑβδομάδας καὶ ἡμισυ⁵²· καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐλέχθη ὅτι τριακόσια χρόνια θὰ δουλεύσετε⁵³, ὅμως περὶ τῆς αἰχμαλωσίας αὐτῆς πουθενὰ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν Γραφὴν χρόνος, οὔτε τέλος, ἀλλ’ ἀπλῶς λέγεται ὅτι ἐγκαταλείπεται ὁ οἶκος σας ἔρημος⁵⁴, καὶ καθημερινῶς τὰ πράγματά σας πηγαίνουν πρὸς τὸ χειρότερον.

6. Ὅλα αὐτὰ σκεπτόμενοι μὲ ἀκρίβειαν καὶ πλατύνοντες τὴν σκέψιν σας μὲ ἀφορμὴν αὐτὰ (διότι λέγει «δίδε εἰς τὸν σοφὸν ἀφορμὴν καὶ θὰ γίνῃ σοφώτερος»⁵⁵), θὰ ἠμπορέσετε νὰ ἐλέγχετε τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἀχαριστίαν. «Διότι βλέπω τοὺς οὐρανοὺς ποὺ εἶναι ἔργα τῶν δακτύλων σου». Ἄλλος. «Διότι βλέπω τοὺς οὐρανοὺς, τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, ποὺ σὺ ἐθεμελίωσες». Ἄλλος λέγει, «Ἦτοίμασες», ἄλλος «ἐστερέωσες». Ἄφου εἶπεν, ὅτι κατέλυσες τοὺς ἐχθροὺς, δίδει καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς νίκης. Διότι, λέγει, σὺ, ὁ σταυρωθεὶς, ὁ φονευθεὶς, ἔγινες δημιουργὸς τῆς οἰκουμένης· διὰ τοῦτο λέγει, «βλέπω τοὺς οὐρανοὺς», δηλώνων, ὅτι προηγουμένως δὲν τὸ ἐγνώριζον αὐτὸ πολλοί, ὕστερα ὅμως ὅλοι θὰ τὸ γνωρίσουν. Καὶ διατί δὲν ἀνέφερον ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης; Διότι, ἀφου ἀνέφερε τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ ὅσα βλέπονται, δὲν ὑπῆρχε καμμία ἀνάγκη διὰ τὴν διδασκαλίαν διὰ τὰ ἄλλα. Τόσον πολὺ λοιπὸν κατενικήθησαν οἱ ἐχθροί, ὥστε, αὐτὸς ποὺ ἐδιώκετο ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐφονεύθη, νὰ ἀναφανῇ ὅτι εἶναι δημιουργὸς ὅλων τῶν πραγμάτων ποὺ εἶναι ὁρατά.

Καὶ διατί δὲν εἶπε, ἰτῶν χειρῶν σου, ἀλλ’ εἶπε «τῶν δακτύλων σου»; Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὰ ὀρώμενα εἶναι ἔργον τῆς ἐλαχίστης ἐνεργείας του, καθὼς καὶ τὸ παράδοξον τῆς δημιουργίας, ὅτι, ἂν καὶ εἶναι κρεμασμένοι οἱ ἀστέρες, δὲν πίπτουν· μολονότι βέβαια δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ φυσικὴ θεμελίωσις νὰ εἶναι ἐπάνω κρεμασμένοι, ἀλλὰ ἡ φυσικὴ θέσις των εἶναι νὰ εἶναι κάτω· ὅμως ὁ ἀριστοτέ-

τοῖς φαινομένοις τὰ πλείονα ὑπὲρ φύσεως ἀκολουθίαν ἐποίη-
 σε. Καὶ διὰ τί μηδὲν περὶ ἀσωμάτων δυνάμεων διαλέγεται,
 καὶ ἐκεῖθεν δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν δημιουργίαν; "Οτι τέως τὸ
 σπουδαζόμενον τοῦτο ἦν, περὶ τῶν φαινομένων αὐτοὺς μαθεῖν.
5 Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ἄνω καὶ κάτω Ἰουδαίοις δια-
 λεγόμενος, οὐ λέγει, ἔγὼ τοὺς ἀγγέλους ἐποίησα καὶ τὰ Χε-
 ρουδίμ', ἀλλ' «Ἐγὼ τὸν οὐρανὸν ἐξέτεινα· ἡ χεὶρ μου ἐθε-
 μελίωσε τὴν γῆν, ἡ δεξιὰ μου ἐστρεώσεν· καὶ πάντα ἀεὶ τὸν
 λόγον ἐν τοῖς φαινομένοις ἀναλίσκει, πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν
10 ἀκουόντων ἅπαντα πραγματιευόμενος. Παχύτεροι γὰρ ὄντες,
 ἀπὸ τῶν φαινομένων μᾶλλον ἐνήγοντο, ἢ ἀπὸ τῶν ἀοράτων.
 Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος εἰσιὼν ἀεὶ καὶ δημηγορῶν, ἀπὸ τῆς
 φαινομένης κτίσεως προσιμιάζεται λέγων· «Ὁ Θεὸς ὁ ποιή-
 σας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ
15 ἐν αὐτοῖς»· καὶ ἀπὸ τῶν ὄμβρων τῶν ἐτησίων καὶ ἀπὸ τοῦ γέ-
 ρους τῶν ἀνθρώπων ἀεὶ ποιεῖται τὸν λόγον. "Αν γὰρ εἶπω
 ὅτι τὰ Χερουδίμ ἐποίησε. διπλῆς μοι χρεία κατασκευῆς, ὅτι
 τε ἔστι Χερουδίμ, καὶ ὅτι ἐποίησεν, ἐπὶ δὲ τῶν ὀρωμένων
 μόνον ὅτι ἐποίησεν ἀναγκάζομαι ἀποδείξαι. Διὸ καὶ εὐκολώ-
20 τερος ὁ λόγος· τὴν γὰρ ὄψιν ἔχει μαρτυρίαν τῶν λεγομένων.
 Καὶ γὰρ τὸ μέγεθος, καὶ τὸ κάλλος, τὴν χοῆσιν καὶ τὴν θέ-
 σιν καὶ τὴν εὐρουθμίαν ὁρᾷ ὁ ἀκροατής. "Ωστε ἐν μοι τὸ σπου-
 दाζόμενον, δεῖξαι ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸ εἰργάσατο. Καὶ τίνος ἐνε-
 κεν οὐχὶ τοῦ ἡλίου ἐμνήσθη, ἀλλὰ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἀσιτέ-
25 ρων; Μάλιστα μὲν οὖν τοῦτο εἰπὼν, κάκεινο ἠνείξατο. Ἐπειδὴ
 γὰρ τινες ἀποσχίζουσι τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ τὴν νόκτα,
 διὰ τῆς σελήνης αὐτὴν ἐνέφηνε, δεικνὺς ὅτι καὶ ταύτης δη-

χνης δημιουργός ἄν καὶ ἐδημιούργησε παράξενα πράγματα, ἀλλ' ὅμως τὰ ἔκαμε τὰ περισσότερα φαινομενικὰ νὰ εἶναι κατὰ ὑπερφυσικὸν τρόπον. Καὶ διατί δὲν λέγει τίποτε περὶ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, καὶ δὲν δείχνει ἀπὸ ἐκεῖ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ; Διότι κατ' ἀρχὴν ἢ φροντίς του ἦτο αὕτη, νὰ γνωρίσουν αὐτοὶ τὰ ὀρατὰ πράγματα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ συνεχῶς συνομιλῶν μὲ τοὺς Ἰουδαίους, δὲν λέγει, ἔγὼ ἐδημιούργησα τοὺς ἀγγέλους καὶ τὰ χερουβίμ', ἀλλὰ λέγει, «Ἐγὼ ἤπλωσα τὸν οὐρανὸν τὸ χέρι μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἢ δεξιὰ μου τὴν ἐστερέωσε»⁵⁶ καὶ ὅλον τὸν λόγον πάντοτε τὸν ἀφιερώνει εἰς τὰ ὀρατὰ πράγματα, κάμνων τὰ πάντα πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀκροατῶν του. Διότι ὡσὰν ἀτελέστεροι πού ἦσαν πνευματικά, ὠδηγοῦντο πλησίον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ὀρατὰ μᾶλλον, παρὰ ἀπὸ τὰ ἀόρατα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος περιερχόμενος πάντοτε καὶ κηρύσσων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀρχίζει τὸν λόγον του ἀπὸ τὴν ὀρατὴν κτίσιν, λέγων· «Ὁ Θεὸς πού ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν μέσα εἰς αὐτά»³⁷ καὶ πάντοτε ὁμιλεῖ λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὰς ἐτησίας βροχᾶς καὶ ἀπὸ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Διότι, ἐὰν εἰπῶ ὅτι ἐδημιούργησε τὰ χερουβίμ, χρειάζομαι διπλῆν ἀπόδειξιν καὶ τί εἶναι δηλαδὴ τὰ χερουβίμ, καὶ ὅτι τὰ ἐδημιούργησεν, ἐνῶ διὰ τὰ ὀρατὰ πράγματα εἶμαι ἀναγκασμένος μόνον ν' ἀποδείξω ὅτι τὰ ἐδημιούργησεν. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι εὐκολώτερος ὁ λόγος, διότι ἔχει μάρτυρα τῶν λόγων του τὴν ὄψιν. Καθ' ὅσον ὁ ἀκροατὴς βλέπει τὸ μέγεθος, τὸ κάλλος, τὴν χρῆσιν καὶ τὴν ἀρμονίαν. Ὡστε ἡ προσπάθειά μου εἶναι μία, ν' ἀποδείξω ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησεν αὐτό. Καὶ διατί δὲν ἐμνημόνευσε τὸν ἥλιον, ἀλλὰ μόνον τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας; Καὶ βέβαια ὁμιλήσας δι' αὐτό, ὑπηνίχθη καὶ ἐκεῖνο. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠρισμένοι ἀπεχωρίζοντο τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ, ἐπαρουσίασεν αὐτὴν διὰ τῆς σελήνης, δεικνύων ὅτι εἶναι δημι-

μιουργός ἐστιν. Οὐ μικρὰ δὲ καὶ ἡ τῶν ἀστέρων ποικιλία, καὶ ἡ τῶν σελιγραίων δρόμων ἀπόδειξις.

«Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμηθήσκη αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπη αὐτόν;». Ἄλλος· «Τί ὁ κατ' ἄνδρα, ὅτι
 5 μνημονεύεις αὐτοῦ;». Ἄλλος ἀντὶ τοῦ, «Ἐπισκέπη αὐτόν», «Ἐπισκέπη αὐτόν», φησὶν. Εἰπὼν περὶ τῆς δημιουργίας, καὶ ἐκ μέρους τὴν πᾶσαν αἰνιξάμενος, ἐμβάλλει λοιπὸν εἰς τὸν περὶ τῆς προνοίας τῶν ἀνθρώπων λόγον. Κάκεινα μὲν γὰρ τὰ εἰρημέτα, διὰ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς κη-
 10 δεμονίας, ἧς ἔχεται ἡ γὰρ κρίσις ἅπασα διὰ τὸν ἄνθρωπον. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἕτερον εἶδος ἀνακινεῖ προνοίας, καὶ οὐχ ἀπλῶς εἰς τοῦτον ἐμβάλλει τὸν λόγον, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης, ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης εὐχαριστιῶν, καὶ τὴν καθόλου λέγων εὐεργεσίαν, καὶ τῆς οἰκονομίας τῆς εἰς αὐ-
 15 τὸν γεγενημένης τὸ μέγεθος παριστιῶν. Εἰ γὰρ πρὸ τούτου οὐδὲν ἦν, πολλῶ μᾶλλον ὅτι ὁ Χριστὸς παρεγένετο, μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἁμαρτήματα. Καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἔξω φειδοῦς ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐκ πολλῆς φιλανθρωπίας. Καὶ γὰρ καθάπερ τις ἄριστος ἰατρός, τοὺς ὑγιαίνοντας
 20 ἀφείς, ἦλθε πρὸς ἡμᾶς τοὺς κάμνοντας, οὐδὲν ὄντας. Τοῦτο γοῦν παριστιῶν, ἔλεγε· «Τί ἐστιν ἄνθρωπος»: ἀντὶ τοῦ, 'οὐδὲν ἐστιν, εὐτελὲς τί ἐστί'.

Πρὸς γὰρ τὴν τοσαύτην πρόνοιαν ἀφορῶν καὶ τὴν τοσαύτην τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν, καὶ τὰς πραγματείας, ἃς ἐπρα-
 25 γματεύσατο διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, σφόδρα ἐκπλήττειται καὶ θαυμάζει, τί δήποτε τοσαύτης ἡξίωσεν αὐτόν προνοίας. Ἐγνόησον γάρ, ὅτι δι' αὐτόν τὰ ὁρώμενα

56. Ἦσ. 48, 13.

57. Πρ. 17, 24.

58. Ψαλμ. 8, 5.

ουργός καὶ αὐτῆς. Δέν εἶναι μικρά δὲ καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἀστέρων καὶ ἡ ἀπόδειξις τῆς τροχιάς τῆς σελήνης.

«Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ ἐνθυμῆσαι αὐτόν, ἢ υἱός ἀνθρώπου, ὥστε νὰ φροντίζης δι’ αὐτόν;»⁵⁸. Ἄλλος· «Τί εἶναι ὁ κάθε ἄνθρωπος, ὥστε νὰ ἐνθυμῆσαι αὐτόν;». Ἄλλος ἀντὶ τοῦ, «Ἐπισκέπτη αὐτόν», λέγει, «Ἐπισκέψη αὐτόν». Ἄφου ὠμίλησε διὰ τὴν δημιουργίαν καὶ ὑψηλίσθη ὅλα τὰ ἐπὶ μέρος δημιουργήματα αὐτῆς, ὁδηγεῖ τὸν λόγον πλέον εἰς τὸ θέμα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Βέβαια καὶ ἐκεῖνα ποῦ ἀνέφερε προηγουμένως, ἔγιναν διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλὰ προσθέτει καὶ τὴν πρόνοιαν ποῦ δείχνει δι’ αὐτό· διότι ὅλη ἡ κτίσις ἔγινε διὰ τὸν ἄνθρωπον. Πλὴν ὅμως καὶ ἄλλο εἶδος προνοίας ἀναφέρει, καὶ δέν ὁμιλεῖ ἀπλῶς δι’ αὐτόν, ἀλλὰ ὁμιλεῖ μὲ πολλὴν εὐγνωμοσύνην, εὐχαριστῶν τὸν Θεόν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης, καὶ ἀναφέρει ὅλην γενικῶς τὴν εὐεργεσίαν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ παρουσιάζει τὸ μέγεθος τῆς οἰκονομίας ποῦ ἔγινεν εἰς αὐτόν. Διότι, ἐὰν πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον ὁ ἄνθρωπος δέν ἦτο τίποτε, πολὺ περισσότερο ὅταν ἦλθεν ὁ Χριστός, μετὰ ἀπὸ τόσα πολλὰ καὶ τόσα μεγάλα ἀμαρτήματα. Καὶ δείχνει ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ δέν ἦτο ἐκτός τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἔγινεν ἀπὸ πολλὴν φιλανθρωπίαν. Καθ’ ὅσον ὅπως ἀκριβῶς κάποιος ἄριστος ἰατρός, ἀφου ἄφησε τοὺς ὑγιεῖς, ἦλθε πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀσθενεῖς, ποῦ δέν εἶχαμεν καμμίαν ἀξίαν. Θέλων λοιπὸν αὐτὸ νὰ δηλώσῃ ἔλεγε· «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος;», ἀντὶ τοῦ, ἴτιποτε δέν εἶναι, εἶναι κάτι τὸ ἀσήμαντον’.

Ἐχων λοιπὸν τὸ βλέμμα του ἐστραμμένον πρὸς τὴν τόσον μεγάλην πρόνοιαν καὶ τὴν τόσον μεγάλην φροντίδα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἔργα ποῦ ἔκαμε διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, κυριεύεται ἀπὸ πάρα πολὺ μεγάλην ἔκπληξιν καὶ θαυμάζει, διατί τέλος πάντων ἠξίωσε τὸν ἄνθρωπον τόσον μεγάλης προνοίας. Διότι σκέψου, ὅτι

πάντα. Δι' αὐτὸν τὰ ἀπὸ Ἀδάμ ἕως τῆς παρουσίας αὐτοῦ οἰκονομηθέντα· δι' αὐτὸν παραδείσος καὶ ἐντολαὶ καὶ κολάσεις καὶ θαύματα καὶ τιμωρίαι καὶ εὐεργεσίαι, μετὰ τὸν νόμον· δι' αὐτὸν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐγένετο. Τί ἂν τις
5 εἴποι τὰ μέλλοντα, ὧν ἀπολαύειν μέλλει; Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα ἀναλογιζόμενος λέγει· 'ὅτι τοσοῦτόν ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι τοσοῦτων ἠξιώθη;'

7. Ἄν γάρ τις ἐννοήσῃ πόσα δι' αὐτὸν γέγονε καὶ γίνεται, καὶ πόσων ἀπολαύσεται μετὰ ταῦτα, φρίκης ἐμπληροῦθ-
10 σεται πολλῆς, καὶ τότε ὄφεται καλῶς, πῶς τῷ Θεῷ τοιῦτι περισπούδαστον τὸ ζῶον. «Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους». Ἔτερος, «Βραχύ τι παρὰ Θεόν». Ἄλλος, «Ὀλίγον παρὰ Θεόν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Οὐθασρηοῦ μὰτ μὴ ἐλωεῖμ». Ἐνταῦθα τῆς καταδίκης ἀνέμνησε, καὶ τῆς ἁμαρτίας τῆς πα-
15 λαιᾶς, τὸν θάνατον εἰς μέσον ἀγαγών. Ἀλλὰ καὶ τοῦτον ὁ Μονογενῆς ἐλθὼν ἔλυσε. «Δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν». Ἄλλος, «Δόξη καὶ ἀξιόματι στέφεις αὐτόν». Ἔστι μὲν κατὰ ἱστορίαν, ἔστι δὲ καὶ κατὰ ἀναγωγὴν ταῦτα ἐκλαβεῖν. Λέγει γὰρ αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρχήν, ἣν ἐνεχειρίσθη γενόμενος· λέγει καὶ τὰ μετὰ ταῦτα ἀγαθὰ, ὧν μετὰ τὴν παρουσί-
20 αν τοῦ Χριστοῦ ἀπέλαυσε. Παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν ἤκουσεν· «Ὁ τροῦμος ὑμῶν καὶ ὁ φόβος ὑμῶν ἐπὶ πάντα τὰ θηρία τῆς γῆς». Καί, «Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης». Μετὰ δὲ ταῦτα· «Παιεῖτε ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων». Ἀλλὰ ταῦ-
25 τα ἀφείς, ἀπὸ τῶν ταπεινοτέρων ὑφαίνει τὸν λόγον, ἐκεῖνα συνιδεῖν καταλιμπάνων τοῖς ὀξύτερον δυναμένοις ὁρᾶν. Ἡ γὰρ δόξα ἢ μείζων καὶ ἢ τιμή, τὰ ἐπὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης γε-

59. Γεν. 9, 2.

60. Γεν. 1, 26.

61. Λουκᾶ 10, 19.

δι' αὐτὸν ἔγιναν ὅλα τὰ ὀρατὰ πράγματα. Δι' αὐτὸν τὰ ὅσα συνέβησαν ἀπὸ τὸν Ἄδὰμ μέχρι τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ· δι' αὐτὸν παράδεισος καὶ ἐντολαὶ καὶ κολάσεις καὶ θαύματα καὶ τιμωρίαι καὶ εὐεργεσίαι, πού ἐδόθησαν μετὰ τὸν νόμον· δι' αὐτὸν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινεν ἄνθρωπος. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ κάποιος διὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, πού πρόκειται ν' ἀπολαύσῃ; "Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἀναλογιζόμενος λέγει· 'τί τόσον σπουδαῖος εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε ν' ἀξιωθῇ τόσων μεγάλων πραγμάτων;·

7. Πράγματι, ἐὰν σκεφθῇ κάποιος πόσα ἔγιναν δι' αὐτὸν, καὶ πόσα γίνονται, καὶ πόσα θ' ἀπολαύσῃ, μετὰ ἀπὸ αὐτὰ, θὰ κυριευθῇ ἀπὸ πολλὴν φρίκην, καὶ τότε θ' ἀντιληφθῇ καλὰ, διατί αὐτό τό ζῶον εἶναι τόσον πολὺ σπουδαῖον διὰ τὸν Θεόν. «"Ἐκαμες αὐτὸν ὀλίγον κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους»^{58β}. "Ἄλλος, «'Ὀλίγον κατώτερον ἀπὸ τὸν Θεόν». "Ἄλλος, «'Ὀλίγον ἀπέχοντα ἀπὸ τὸν Θεόν». Ὁ δὲ ἔβραῖος λέγει· «Οὐθασρηοῦ μὰτ μὴ ἔλωείμ». Ἐδῶ ἐνεθυμήθη τὴν καταδίκην τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀμαρτίαν τὴν παλαιάν, ἀναφέρων τὸν θάνατον. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν κατέλυσεν ὅταν ἦλθεν ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. «Μὲ δόξαν καὶ τιμὴν ἐστεφάνωσες αὐτόν». "Ἄλλος, «Μὲ δόξαν καὶ ἀξίωμα θὰ τὸν στεφανώσῃς». Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ τὰ ἐκλάβῃ κανεὶς καὶ ἱστορικὰ καὶ ἀληγορικά. Διότι ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν ἐξουσίαν πού ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἐπλάσθη, ὁμιλεῖ δὲ καὶ διὰ τὰ ἐν συνεχείᾳ ἀγαθὰ, πού ἀπήλαυσε μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν ἤκουσεν· «Νὰ σὰς τρέμουν καὶ νὰ σὰς φοβοῦνται ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς»⁵⁹. Καὶ «" Ἄς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης»⁶⁰. Μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτὰ· «Πατεῖτε ἐπάνω εἰς τοὺς ὄφεις καὶ τοὺς σκορπιούς»⁶¹. Ἄλλὰ παραλείψας αὐτὰ, πλέκει τὸν λόγον ἀπὸ τὰ πιὸ ἀσήμαντα, ἀφήνων ἐκεῖνα νὰ τὰ ἀντιληφθοῦν ἐκεῖνοι πού ἤμποροῦν νὰ βλέπουν μακρύτερα. Διότι ἡ μεγαλυτέρα δόξα καὶ ἡ τιμὴ εἶναι τὰ ὅσα συνέβησαν κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὅταν ὁ ἄνθρωπος

νόμῃνα, διὰ κεφαλὴν ἔχη τὸν Χριστόν, διὰ εἰς τὸ σῶμα αὐ-
 τοῦ τελῆ, διὰ ἀδελφὸς καὶ συγκληρονόμος γένηται καὶ σύμ-
 μορφος τοῦ σώματος αὐτοῦ, διὰ μείζονα Μωϋσέως λαμβάνη
 δόξαν, ὡπερ ὁ Παῦλος ἐδήλωσε, δεικνὺς ὅτι Οὐ καθάπερ
 5 Μωϋσῆς εἶθι κάλυμμα, «ἀλλὰ πάντες ἀνακεκαλυμμένοι προ-
 σόψω τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ κατοπιριζόμεθα». Διὸ καὶ λέγει
 «Οὐ γὰρ δεδοξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει,
 ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης».

Ταύτην οὖν ἔρησιν ὁ προφήτης τὴν δόξαν κατὰ ἀναγωγὴν.
 10 Τί γὰρ ταύτης ἴσον, διὰ συγχορεύομεν ἀγγέλοις, διὰ εἰς
 νίσοθειαν ἀγώμεθα, διὰ μηδὲ τοῦ Μονογενοῦς ὑπὲρ ἡμῶν
 φείδηται; Ποίας ἀιουογίδος, ποίου διαδήματος ταῦτα οὐ
 λαμπρότερα, διὰ θανάτου καταγελῶμεν, διὰ πρὸς τὴν τῶν
 ἀσωμάτων δυνάμεων ἀπάθειαν μεθοομιζώμεθα, οἱ ἠτιοομένοι
 15 πρὸ τούτου, καὶ ἄδοοι, καὶ ἠδελυροί; Ὁ Ἀδάμ οὔτε κακόν
 τι, οὔτε ἀγαθόν ἐοοασάμενος, εἰτιμήθη εὐθέως γενόμενος.
 Πῶς γὰρ ἂν εἰοοάοαιτο ὁ μὴ ὢν; Ἡμεῖς δὲ μωρία ἐοοασάμε-
 νοι δεινά, πολλῶ πλείονος ἀπελαύοαμεν τιμῆς. «Οὐκέτι», φη-
 σί, «λέγω ὑμᾶς δούλοο; ἕμεῖς γὰρ φίλοι μου εἰοοι». Οὐκέτι
 20 ἡμᾶς ἐπαιοοῦνται ἄγγελοι, ἀλλὰ καὶ διακοοοῦσι πρὸς τὴν
 ἡμετέοαν σωτηοίαν. Καὶ γὰρ πρὸς Φίλιππον ἦλθεν ἄγγελοο,
 καὶ πρὸς εἰτέοοοοο πολλοο; καὶ εὐηγγελίζοοοι ἀνθροοοις. Οὐκ
 ἐπὶ γῆς δὲ κληροοοοοι, ἀλλὰ κοινωοοοὶ τῶν οὐοοανίων ἀγαθῶν
 εἰοοι, καὶ μέτοοοοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς κοινωοίαν καλοοόμε-
 25 θα τοῦ Μονογενοῦς. Ταῦτα πάντα διὰ τῆς δόοης καὶ τῆς

62. Β' Κορ. 3, 18.

63. Αὐτόθι 10.

64. Ἰω. 15, 14.

65. Πρ. 8, 25.

66. Λουκᾶ 2, 10.

ἔχη κεφαλὴν τὸν Χριστὸν, ὅταν εἶναι ἐνωμένος μετὰ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ὅταν γίνεται ἀδελφὸς καὶ συγκληρονόμος καὶ ρυθμίζει τὴν ζωὴν του σύμφωνα μετὰ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ὅταν λαμβάνῃ μεγαλυτέραν δόξαν τοῦ Μωϋσέως, ὅπως ἀκριβῶς ἐδήλωσεν ὁ Παῦλος, δεικνύων ὅτι δὲν ἔθετεν ὅπως ἀκριβῶς ὁ Μωϋσῆς κάλυμμα ἔμπροσθέν του, «ἀλλὰ ὅλοι μετὰ ἀκάλυπτον πρόσωπον, ἀντανακλῶμεν ὡς εἰς κάτοπτρον τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ»⁴². Διὰ τοῦτο καὶ λέγει· «Δὲν ἔχει εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν λαμπρότητα ἐκεῖνο ποῦ κάποτε ἦτο λαμπρὸν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς μεγαλυτέρας δόξης»⁴³.

Διὰ αὐτὴν λοιπὸν τὴν δόξαν ὁμιλεῖ ἀληγορικῶς ὁ προφήτης. Διότι τί ἠμπορεῖ νὰ ἐξισωθῇ μετὰ αὐτὴν τὴν δόξαν, ὅταν συγχωρεῦμεν μετὰ τοὺς ἀγγέλους, ὅταν ὀδηγοῦμεθα εἰς υἰοθεσίαν, ὅταν δὲν λυπᾶται πρὸς χάριν μας οὔτε τὸν Μονογενῆ Υἱὸν του νὰ θυσιάσῃ; Ἄπο ποίαν ἀλουργίδα, ἀπο ποῖο βασιλικὸν στέμμα δὲν εἶναι αὐτὰ λαμπρότερα, ὅταν περιφρονοῦμεν τὸν θάνατον, ὅταν μεταφερώμεθα πρὸς τὴν ἀπάθειαν τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, ἡμεῖς ποῦ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἤμεθα στερημένοι ἀπο τιμῆν, ποῦ ἤμεθα ἄδοξοι καὶ βδελυροί; Ὁ Ἄδὰμ χωρὶς νὰ διέπραξε κανὲν κακόν, οὔτε ἀγαθόν, ἐτιμήθη μετὰ τὴν δημιουργίαν του ὑπὲρ αὐτοῦ. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ διέπραττε ἐκεῖνος ποῦ δὲν εὐρίσκετο εἰς ὑπαρξιν; Ἡμεῖς δὲ ἂν καὶ διεπραξάμεν ἄπειρα κακά, ἀπελαύσαμεν πολὺ πῶς μεγαλυτέρας τιμῆς. «Δὲν σὰς ὀνομάζω πλέον», λέγει, «δούλους, διότι σεῖς εἰσθε φίλοι μου»⁴⁴. Δὲν ἐντρέπονται πλέον οἱ ἄγγελοι διὰ ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ὑπηρετοῦν διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Καθ' ὅσον πρὸς τὸν Φίλιππον ἦλθεν ἄγγελος⁴⁵ καθὼς καὶ πρὸς πολλοὺς ἄλλους, καὶ ἔφερον εὐχαρίστους εἰδήσεις εἰς τοὺς ἀνθρώπους⁴⁶. Δὲν εἴμεθα κληρονόμοι αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' εἴμεθα κοινωνοὶ οὐρανίων ἀγαθῶν καὶ μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ καὶ καλοῦμεθα εἰς κοινωνίαν μετὰ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ του. Ὅλα αὐτὰ τὰ ὑπαινίσσεται διὰ τῶν

τιμῆς αἰνίττεισι. Διὸ καὶ ἕτερος ἔλεγε, «Δόξη καὶ τιμῇ σιέ-
 φεις αὐτόν», τὸ μέλλον προαναφωνῶν. «Καὶ κατέστησας αὐ-
 τὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου». Ἄλλος, «Ἐξουσιάζειν ἐ-
 ποίησας αὐτόν τῶν ἔργων τῶν χειρῶν σου. Πάντα ὑπέταξας
 5 ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Πρόβατα καὶ βόας ἀπάσας, ἔτι
 δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου». Ἄλλος, «Τὰ ἄγρια. Τὰ πειρι-
 νὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, τὰ διαπορευό-
 μενα τρίβους θαλασσῶν. Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμασιὸν
 τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ».

10 Ὡσπερ περὶ δημιουργίας διαλεγόμενος, οὐ τῶν ἄνω δυ-
 νάμεων ἄπτεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ κατὰγει τὸν
 λόγον, οὕτω καὶ περὶ τιμῆς τῆς εἰς ἀνθρώπους γεγενημένης
 διδάσκων, αἰνιξάμενος ἐκεῖνα τὰ ἀπόρητα καὶ ἀσώματα, ἄ-
 περ ἀπηρίθμησε, νῦν τοῖς αἰσθητοῖς ἐνδιατρίβει πλέον, ἄπερ
 15 σαφέστερα ἐκείνων ἦν τοῖς παχυτέροις. Τίνα δὲ ταῦτα ἦν;
 Ἡ ἀρχὴ ἢ ἐπίγειος αὐτῷ δοθεῖσα. Καὶ τὸ δὴ θαυμασιόν, καὶ
 μάλιστα ἠνίξατο, ὅτι τιμηθέντα αὐτὸν πρὸ τῆς παραβάσεως,
 οὐδὲ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐξέβαλε τῆς τιμῆς. «Ἠλάτιωσας»
 γὰρ, φησὶν, «αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους», τουτέστι, θανά-
 20 τω κατεδίκασας, ἐγύμνωσας αὐτὸν τῆς δωρεᾶς. Διὰ τοι τοῦτο,
 ἐκεῖνο εἰπὼν, τότε τοῦτο τίθησι, δεικνὺς ἄφαιτον τοῦ Θεοῦ
 τὴν φιλανθρωπίαν ὅτι καὶ ἐλαττωθέντα αὐτὸν διὰ τὴν οἰκείαν
 παράθεσιν ἀφῆκεν ἐσιεφανῶσθαι τῇ τιμῇ τῆς δόξης, καὶ
 τῆς ἀρχῆς οὐ παρέλυσεν. Εἰ δὲ μικρόν τι ὑφεῖλε, καὶ τοῦτο
 25 τῆς κηδεμονίας αὐτοῦ. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς παρακοῆς, καὶ ὑη-
 ρίων ἐκράτει, μετὰ δὲ τὴν παρακοὴν ὀλίγον δὴ τῆς ἐξουσίας

λέξεων τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος ἔλεγε, «Μὲ δόξαν καὶ τιμὴν θὰ στεφανώσης αὐτόν», προαναγγέλλων τὸ μέλλον. «Καὶ ἐτοποθέτησες αὐτόν ἐπιστάτην τῶν ἔργων τῶν χειρῶν σου». Ἄλλος λέγει· «Τὸν κατέστησες ἐξουσιαστὴν τῶν ἔργων τῶν χειρῶν σου. Ὅλα τὰ ὑπέταξες κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του. Πρόβατα καὶ ὄλα τὰ βόδια καθὼς δὲ καὶ ὄλα τὰ κτήνη τῆς φύσεως». Ἄλλος λέγει· «Τὰ ἄγρια. Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, ποὺ διασχίζουν τὰς ὁδοὺς τῆς θαλάσσης. Κύριε ὁ Κύριός μας, πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου εἰς ὄλην τὴν γῆν».

Ὅπως ἀκριβῶς ὁμιλῶν περὶ τῆς δημιουργίας, δὲν ὁμιλεῖ μόνον περὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἀλλὰ μεταφέρει τὸν λόγον καὶ εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα, ἔτσι ὁμιλῶν καὶ περὶ τῆς τιμῆς ποὺ ἔγινεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ὑπηνίχθη ἐκεῖνα τὰ ἀπόρρητα καὶ ἀσώματα, ποὺ ἠρίθμησε, τώρα πλέον κάμνει λόγον διὰ τὰ ὀρατὰ πράγματα, ποὺ ἦσαν πιὸ κατανοητὰ ἀπὸ ἐκεῖνα εἰς τοὺς πνευματικὰ κατωτέρους. Ποῖα δὲ ἦσαν αὐτά; Ἡ ἐξουσία ποὺ ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστον βέβαια, τὸ ὁποῖον πρὸ πάντων ὑπηνίχθη, εἶναι ὅτι τὴν τιμὴν μὲ τὴν ὁποίαν ἐτίμησε τὸν ἄνθρωπον πρὸ τῆς παραβάσεως, δὲν τὴν ἀφήρησεν οὔτε μετὰ τὴν ἀμαρτίαν. Διότι λέγει «Τὸν ἔκαμες ὀλίγον κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους», δηλαδὴ τὸν κατεδίκασες μὲ τὸν θάνατον ὅταν ἠμάρτησε· ἀλλ’ ὅμως ἂν καὶ τὸν κατεδίκασες μὲ θάνατον, δὲν τὸν ἀπεγύμνωσες ἀπὸ τὴν δωρεάν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἀφοῦ εἶπεν ἐκεῖνο, τότε ἀναφέρει αὐτό, δεικνύων ἀπερίγραπτον τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ τὸν ἐμείωσεν ἕξ αἰτίας τῆς παραβάσεώς του, ἀλλ’ ὅμως τὸν ἄφησε στεφανωμένον μὲ τὴν τιμὴν τῆς δόξης καὶ δὲν τοῦ ἀφήρησε τὴν ἐξουσίαν του. Ἐὰν δὲ τοῦ ἀφήρησε αὐτὴν κατὰ τι, καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ δεῖγμα τῆς φροντίδος του. Διότι πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοὴν ἐξουσίαζε καὶ τὰ θηρία, μετὰ τὴν πα-

ταύτης ἐπειέμετο. Κρατεῖ μὲν γὰρ αὐτῶν καὶ νῦν τέχναις
 τισί, μετὰ φόβου δὲ καὶ τρόμου. Οὔτε γὰρ πᾶσαν ἀφείλετο
 τὴν ἀρχήν, οὔτε πᾶσαν εἴασεν, ἀλλ' ὅσα μὲν αὐτῷ πρὸς τρο-
 φὴν καὶ ἐργασίαν ἦν ἐπιτήδεια, εἴασεν ὑποκεῖσθαι, τὰ δὲ
 θηριωδέστερα οὐκέτι, ἵνα ὑπομιμνήσκηται ἐκ τῆς τούτων ἀγω-
 νίας τῆς παλαιᾶς ἁμαρτίας τῆς τοῦ προπάτορος Ἀδάμ. "Ὡς-
 τε καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ σφόδρα ἡμῖν ὑποτάττεσθαι μέγα κέρδος ἐ-
 γίνετο. Τί γὰρ ὄφελος ἐκ τοῦ λέοντα ἔχει ὑποχείριον καὶ
 χειροήθη; τί δὲ πλεον ἀπὸ τοῦ πάροδαλιν ἔχειν τιθασσόν;
 Οὐδέν, ἀλλ' ἢ ἀλαζονεῖα μόνον καὶ ἀπόνοια. Διὰ δὴ τοῦτο
 ταῦτα μὲν εἴασεν ἔξω μένειν τῆς ἀρχῆς, τὰ δὲ χρήσιμα ἡμῖν
 χειροήθη πεποίηκε, βοῶν ἀροῦντα, καὶ πρόβατον περιβάλλον
 τὴν τοῦ σώματος γύμνωσιν, καὶ κτήνη πρὸς τὴν τῶν ἀγω-
 γίμων μετακομιδὴν ἐπιτήδεια, ὄρνιθας καὶ ἰχθύας, ὥστε καὶ
 τροάπεζαι ἡμῖν εἶναι δαφιλεσιέραν. Καθάπερ γὰρ τις υἱὸν
 ἀποκληρονόμον ποιῶν, οὐ πάντων ἐκβάλλει, ἀλλὰ μέρους τι-
 νός, ἵνα σωφροσίῃ, οὔτω δὴ καὶ ὁ Θεός· μᾶλλον δὲ οὐχ οὔ-
 τως, ἀλλ' ἀπειραντίας. Ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ἀποκληρονόμον
 ποιῶν, τοῦ πλείονος ἐκβάλλει μέρους, τὸ δὲ ἔλαττον ἀφίη-
 σιν, ὁ δὲ Θεός· τὸ πλεον ἀφείς, ὀλίγον τινός ἐξέβαλε, καὶ
 τοῦτο πρὸς ὠφέλειαν, ἵνα μὴ πάντων εὐκόλως περιγίγνη-
 ται τῶν ἄλλων.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας· τὴν γὰρ σο-
 φίαν αὐτοῦ θήγων καὶ τὸ φρόνημα καθαιρῶν καὶ τὴν ἄκαι-
 ρον σχολὴν ἐκκόπτων (ἐπειδὴ πάντα μετ' εὐκολίας ἔχων ἐξε-

ρακοὴν ὅμως τοῦ ἀφηρέθη ὀλίγον ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν. Ἐξουσιάζει βέβαια αὐτὰ καὶ τώρα μὲ διαφόρους μεθόδους τεχνικάς, ἀλλὰ μὲ φόβον καὶ τρόμον. Οὔτε δηλαδὴ ἀφήρησεν ὅλην τὴν ἐξουσίαν, οὔτε τὴν ἄφησεν ὅλην, ἀλλ' ὅσα μὲν ἦσαν κατάλληλα διὰ τὴν τροφήν του καὶ τὴν ἐργασίαν του, τὰ ἄφησεν ὑποταγμένα εἰς αὐτόν, τὰ θηριωδέστερα ὅμως δὲν τὰ ἄφησε, διὰ νὰ ἐνθυμῆται ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν ἀπὸ αὐτά, τὴν παλαιὰν ἀμαρτίαν τοῦ προπάτορος Ἀδάμ. Ὡστε καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι τὰ ζῶα δὲν ὑποτάσσονται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς ἡμᾶς ἦτο μεγάλο τὸ κέρδος δι' ἡμᾶς. Διότι τί τὸ ὄφελος ἀπὸ τὸ νὰ ἔχωμεν τὸ λεοντάρι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας καὶ νὰ τὸν ὀδηγοῦμεν μὲ τὰ χέρια μας; ποῖον δὲ τὸ ἐπὶ πλέον κέρδος ἀπὸ τὸ νὰ ἔχωμεν τιθασσευμένην τὴν λεοπάρδαλιν; Κανέν, παρὰ μόνον ἢ ἀλαζονεῖα καὶ ἢ ἀνοησία. Διὰ τοῦτο λοιπὸν αὐτὰ μὲν τὰ ἄφησε νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν μας, ἐνῶ τὰ χρήσιμα εἰς ἡμᾶς τὰ ἔθεσεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας, τὸ βόδι νὰ ὀργώνη, τὸ πρόβατον διὰ νὰ καλύπτῃ τὴν γύμνωσιν τοῦ σώματός μας, ἄλλα κτήνη κατάλληλα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν τροφίμων, τὰς ὄρνιθας καὶ τοὺς ἰχθύας, ὥστε καὶ ἢ τράπεζά μας νὰ εἶναι πλουσιωτέρα. Δηλαδὴ ὅπως ἀκριβῶς κάποιος ποὺ ἀποκληρώνει τὸν υἱὸν του, δὲν τὸν ἀποκληρώνει ἀπὸ ὅλα, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ ἓνα μέρος, διὰ νὰ τὸν σωφρονίσῃ, ἔτσι καὶ ὁ Θεός· μᾶλλον δὲ ὄχι ἔτσι, ἀλλὰ ἐντελῶς ἀντίθετα. Διότι ὁ μὲν ἄνθρωπος ὅταν ἀποκληρώνη κάποιον, τὸν ἀποκληρώνει ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς περιουσίας του, τὸ δὲ μικρότερον τὸ ἀφήνει, ὁ δὲ Θεός, ἀφοῦ ἄφησε τὸ περισσότερον, ἐστέρησε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ μικρὸν μέρος, καὶ αὐτὸ πρὸς ὠφέλειάν του, διὰ νὰ μὴ ἐξουσιάζῃ ὅλα τὰ ἄλλα μὲ εὐκολίαν.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τῆς κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ· διότι θήγων τὴν σοφίαν αὐτοῦ καὶ ἀπαλλάσσων τὸ φρόνημα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ ἀλαζονεῖαν καὶ ἀφαιρῶν τὴν περιττὴν ἀργίαν (ἀφοῦ ἐξετράπη τῆς εὐθείας ὁδοῦ

τραχηλίῳ) ἀνέμιξέ τινα καὶ δυσκολίαν τῇ χρήσει τοῦ βίου,
 καὶ οὔτε πάντα μετὰ καμῆτος, οὔτε πάντα ἄνευ καμῆτος καρ-
 ποῦσθαι αὐτὸν εἶασεν, ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸς χρεῖαν πότου χοι-
 ρῖς καὶ ἰδρωῶτων ἀφῆκεν αὐτὸν ἔχειν, τὰ δὲ πρὸς τροφήν με-
 5 τὰ πόνου καὶ ἰδρωῶτος, βουλόμενος καὶ ταύτην ἡμῖν ὑποτέμνε-
 σθαι τὴν πολλὴν ἄδειαν. Εἰ δὲ λέγοι τις, τί δὲ τῶν ἀγρίων
 ὄφελος ζώων; ἐροῦμεν· πρῶτον μὲν ψυχῆς ταπεινοφροσύνην
 ἐργάζεται, καὶ ἐναγώνιον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸν σφό-
 δρα ἀλαζόνα τῆς οἰκείας ἀναμιμνήσκει φύσεως, ὅταν τὸ ἄ-
 10 λογον αὐτῷ φροβερὸν ᾗ. Πολλὰ δὲ καὶ σώμασι κάμνουσιν ἐκ
 τοῦτων φάρμακα γίνεται. Ὁ δὲ ταῦτα ἐρωτῶν, τί δήποτε
 γέγονε τὰ ἄγρια θηρία, ἐρωτήσῃ καὶ τί ποτε φλέγμα καὶ
 χολὴ ἐν ἡμῖν; Καὶ γὰρ καὶ ταῦτα, ἂν παροξυνθῇ, θηρίου
 χαλεπώτερον ἔξεισι καὶ τῷ σώματι παρὰ λυμαίνεται. Καὶ
 15 θυμὸς δὲ ἡμῖν ἔγκειται, καὶ ἐπιθυμία πάλιν· καὶ ταῦτα θη-
 ρίων χαλεπώτερον λυμαινόμενα μὴ κατείργοντες αὐτὰ καὶ
 χαλινοῦντας. Καὶ τί λέγω θυμὸν καὶ ὄργην ὅπου γε καὶ ὁ-
 φθαλμὸς ὁ ἡμέτερος θηρίων χειρὸν περιέβαλε πάθεισιν, εἰς
 ἔρωτα πικρὸν περιπέρας; Ἄλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἐροῦμεν, διὰ
 20 τί ταῦτα γέγονεν; Ἄλλὰ καὶ χάριν εἰσόμεθα πάντων ἕνεκεν
 τῷ Δεσπότῃ. Ὅπερ γὰρ ἐστὶν ἡμῶν τῷ παιδί, τοῦτο θηρίο-
 ῦ ἀνθρώποις. Εἰ γὰρ τοσούτοις συνεχόμενοι δεινοῖς εἰς τοσαύ-
 την ἀπόνοιαν οἱ πλείους αἴρονται, ἂν καὶ τοῦτον περιέλῃς
 τὸν χαλινόν, ἐννόησον ποῦ τὰ τῆς κακίας προσήσεται. Διὰ
 25 τοῦτο καὶ τὸ σῶμα ἡμῖν οὔτω καιεσκεύασται, ἐπίνοσον, παθη-

ἔχων ὅλα μὲ εὐκολίαν), ἀνέμιξε καὶ κάποιαν δυσκολίαν εἰς τὴν προσπάθειαν ρυθμίσεως τῶν βιωτικῶν του ἀναγκῶν, καὶ δὲν τὸν ἄφησεν οὔτε ὅλα νὰ τὰ ἐξευρίσκη μὲ δυσκολίαν, οὔτε ὅλα χωρὶς δυσκολίαν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀναγκαῖα πράγματα διὰ τὴν ζωὴν του ἄφησε νὰ τὰ ἀποκτᾷ χωρὶς κόπον καὶ ἰδρωτάς, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ συντελοῦν εἰς τὴν τρυφηλὴν ζωὴν νὰ τὰ ἀποκτᾷ μὲ κόπον καὶ ἰδρωτά, θέλων νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ αὐτὴν τὴν πολλὴν ἄνεσιν. Ἐὰν δὲ κάποιος ἤθελεν εἰπεῖ, ποῖον τὸ ὄφελος ἀπὸ τὰ ἄγρια ζῶα; θὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν· κατὰ πρῶτον συντελεῖ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην τῆς ψυχῆς καὶ κάμνει τὸν ἄνθρωπον νὰ εὐρίσκειται εἰς διαρκῆ ἀγωνίαν καὶ εἰς τὸν πάρα πολὺ ἀλαζόνα ὑπενθυμίζει τὴν πραγματικὴν φύσιν του, ὅταν αὐτὸ τὸ ἄλογον ζῶον εἶναι φοβερόν. Ἀπὸ πολλὰ δὲ ἄγρια ζῶα γίνονται καὶ φάρμακα πρὸς θεραπείαν σωματικῶν ἀσθενειῶν. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ κάμνει αὐτάς τὰς ἐρωτήσεις, διατί τέλος πάντων ἔγιναν τὰ ἄγρια θηρία, θὰ ἐρωτήσῃ καὶ διατί ὑπάρχουν μέσα μας βλεννώδη ὑγρὰ καὶ χολή; Καθ' ὅσον καὶ αὐτά, ἂν ἐρεθισθοῦν, γίνονται χειρότερα ἀπὸ ἄγρια θηρία καὶ δηλητηριάζουν ἐξ ὀλοκλήρου τὸ σῶμα. Ἀκόμη ὑπάρχει μέσα μας καὶ θυμὸς καθὼς καὶ ἐπιθυμία· καὶ αὐτὰ μᾶς προκαλοῦν φοβερωτέρας καταστροφὰς ἀπὸ τὰ θηρία, ἐὰν δὲν τὰ ἐμποδίσωμεν καὶ δὲν τὰ χαλιναγωγήσωμεν. Καὶ διατί ἀναφέρω τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργήν, τὴν στιγμὴν ποὺ καὶ ὁ ὀφθαλμὸς μας μᾶς περιέβαλε μὲ πάθη χειρότερα ἀπὸ τὰ θηρία, καὶ μᾶς περιέπλεξε μὲ τὸν πικρὸν ἔρωτα; Καὶ ὅμως δὲν θὰ εἰποῦμεν, διατί ἔγιναν αὐτά; ἀλλὰ καὶ θὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν Κύριον δι' ὅλα αὐτά. Καθ' ὅσον ὅ,τι εἶναι ὁ ἰμάντας διὰ τὸ παιδί, αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ θηρίον διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι, ἐὰν τώρα, ποὺ περιβάλλονται ἀπὸ τόσα πολλὰ δεινὰ, οἱ περισσότεροι ὀδηγοῦνται εἰς τόσον μεγάλην ἀλαζονείαν, ἂν ἀφαιρέσῃ καὶ αὐτὸ τὸ χαλινάρι, σκέψου ποῦ θὰ φθάσουν τὰ ἀποτελέσματα τῆς κακίας. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ σῶμα μας κατεσκευάσθη μὲ αὐ-

τόν, ὑπὸ μυρίων πολιορκούμενον κακῶν καὶ ἡ γῆ μετὰ πόνων
 τὰ αὐτῆς δίδωσι καὶ ὁ θίος ἕπας ἰδρωτίων γέμει. Ἐπειδὴ
 παιδευτήριον ὁ παρῶν θίος ἐστί, καὶ ἄνεσις καὶ σχολή τοὺς
 πλείονας τῶν ἀνθρώπων ἀπόλλυσι, διὰ τοῦτο καὶ ἀσχολίαν
 5 καὶ πόνον ἡμῶν ἀνέμιξεν, ἵνα ὡσπερ ὑπὸ τινων χαλινῶν τὸ
 ἐγρηγευμένον τῆς διανοίας κολάζηται.

Σὺ δὲ σκόπει πῶς καὶ τὰ νηχόμενα διὰ τοῦ βάθους τῶν
 ὑδάτων, καὶ τὰ εἰς ὕψος αἰρόμενα ὑπέταξέ σοι διὰ τῆς τέ-
 χνης ὁ Δεσπότης. Καὶ τί δήποτε οὐ πάντα ἐπῆλθε τὰ ὀρώ-
 10 μενα καὶ φυτὰ καὶ σπέρματα καὶ δένδρα; Ἀπὸ μέρους το
 πᾶν ἠνίξαιτο, καὶ ποῖς φιλομαθέσι τὸν περὶ τούτων ἀφῆκε
 λόγον. Καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ καταλύει τέλος, ὅθεν καὶ ἤρ-
 ξαιτο «Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν» καὶ πρὸ τῆς ἀποδείξεως, καὶ
 μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τὰ αὐτὰ τιθεὶς ῥήματα. Μένωμεν τοίνυν
 15 διηγεκῶς καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ λέγοντες, θαυμάζοντες αὐτοῦ τὴν
 κηδεμονίαν, ἐκπλητιόμενοι τὴν σοφίαν, τὴν φιλανθρωπίαν,
 τὴν ὑπὲρ ἡμῶν πρόνοιαν. Καὶ ταῦτα μὲν ἡμῶν εἰς ἐρμηνείαν
 εἴρηται, εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἀγωνισικώτερον τὸν λόγον με-
 ταχειρίσωμεν, καὶ ἐρώμεθα Ἰουδαίους, ποῦ παιδιά φωνὴν
 20 ἦσε; ποῦ δὲ κατέλυσε ἐχθρὸν ἢ τοιαύτη φωνή; πότε δὲ θαυ-
 μαστὸν γέγονεν αὐτοῦ τὸ ὄνομα; Ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν ἕτερον
 καιρὸν εἰπεῖν, ἢ τοῦτον, ὃς ἡλίου φανότερον δείκνυσι τῆς ἀ-
 ληθείας τὴν δύναμιν. Διὰ τοῦτό φησιν «Ὅψομαι τοὺς οὐρα-

τὸν τὸν τρόπον, φιλάοθενον, ὑποκείμενον εἰς τὰ πάθη καὶ πολιορκούμενον ἀπὸ ἀμέτρητα κακά· καὶ ἡ γῆ δίδει τὰ ἀγαθὰ τῆς μέ κόπους, καὶ ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἰδρωτάς. Ἐπειδὴ ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι παιδευτήριον καὶ ἡ ἄνεσις καὶ ἡ ἀργία καταστρέφουν τοὺς περισσότερους ἀνθρώπους, διὰ τοῦτο ἀνέμιξε τὴν ζωὴν μας καὶ μέ ἀπασχόλησιν καὶ μέ κόπον, διὰ νὰ τιμωρῆται, ὡσάν μέ κάποια χαλινάρια, ἡ γεμάτη ἀπὸ ἀλαζονεία διάνοιά μας.

Σὺ ὅμως πρόσεχε πῶς ὁ Κύριος ὑπέταξεν εἰς ἐσένα διὰ τῆς τέχνης καὶ αὐτὰ πού κολυμβοῦν καὶ διασχίζουν τὰ βάθη τῶν ὑδάτων καὶ αὐτὰ πού πετοῦν εἰς τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ διατί ἄρά γε δὲν ἀνέφερεν ὁ ψαλμωδός ὅλα τὰ ὄρατὰ πράγματα, καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ σπέρματα καὶ τὰ δένδρα; Ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρος ὑψηλίσθη ὅλα, καὶ ἄφησεν εἰς τοὺς φιλομαθεῖς νὰ ἐρευνήσουν καὶ νὰ εὔρουν τὴν αἰτίαν ὑπάρξεως καὶ αὐτῶν. Καὶ πάλιν καταλήγει εἰς τὸ ἴδιο τέλος, μέ τὸ ὁποῖο ἔκαμε τὴν ἀρχήν· «Κύριε, ὁ Κύριός μας»· ἀναφέρει δηλαδὴ τὰ ἴδια λόγια καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόδειξιν καὶ μετὰ τὴν ἀπόδειξιν. Ἄς ἐπιμένωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ λέγωμεν διαρκῶς τὰ ἴδια, θαυμάζοντες τὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ, ἐκπληττόμενοι ἀπὸ τὴν σοφίαν του, τὴν φιλανθρωπίαν του, τὴν πρόνοιάν του δι' ἡμᾶς. Καὶ αὐτὰ μὲν ἐλέχθησαν εἰς ἡμᾶς πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ ψαλμοῦ, ἐὰν ὅμως θέλετε θὰ κάμωμεν τὸν λόγον ἀγωνιστικώτερον καὶ θὰ ἐρωτήσωμεν τοὺς Ἰουδαίους, πότε παιδιὰ ἄφησαν φωνὴν ἐξυμνήσεως τοῦ Θεοῦ; πότε αὐτὴ ἡ φωνὴ κατέλυσε τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ; πότε ἔγινε θαυμαστόν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ; Ὅμως δὲν ἔχομεν ἄλλον χρόνον νὰ τὰ εἰποῦμεν αὐτά, ἀλλὰ θὰ εἰποῦμεν αὐτὸν τὸν λόγον, πού δείχνει τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας φωτεινότερα καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅταν βλέπω τοὺς οὐρανίους κόσμους, τὰ ἔργα πού ἔκαμες μέ μόνα τὰ δάκτυλά σου»,

ροὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου»· καίτοι γε Μωϋσοῦς ἤδη εἶπεν, ὅτι «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

Ἀλλὰ πρὸς μὲν Ἰουδαίους ἀρκεῖ καὶ ταῦτα, καὶ τὰ ἔμ-
προσθεν εἰρημένα, ἐπειδὴ δὲ οἱ χωρὶς περιτομῆς τὰ ἐκείνων
5 μιμούμενοι καὶ ζηλοῦντες, οἱ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ἐκ
τότε φασὶν εἶναι τὸν Χριστὸν, ἐξ οὗ ἀπὸ Μαρίας προῆλθεν,
ἐρώμεθα κακείνους· πῶς, εἰ ἐκ τότε ἦν ὁ Χριστός, τοὺς οὐ-
ρανούς ἐδημιούργησε; Τὸν γὰρ αὐτὸν φηοῖν εἶναι ἐνιαῦθα,
τὸν ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων καταρτίσαντα αἶνον,
10 καὶ τὸν ἐργασάμενον τοὺς οὐρανοὺς. Εἰ δὲ δημιουργὸς τῶν
οὐρανῶν, πρότερος ἂν εἴη τῶν οὐρανῶν λοιπόν· καὶ οὐκ ἀ-
πὸ Μαρίας ἔσχε τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς Μαρίας ἦν.
Καὶ σκέπει τοῦ προφήτου τὴν σοφίαν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς δημι-
ουργὸν αὐτὸν εἰσάγει, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας δημιουρ-
15 γοῦντα. Λιό φηοῖν· «Ὅψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δα-
κτύλων σου»· οὐχ ὅτι δακτύλους ἔχει ὁ Θεός, ἀλλὰ τῆς ἐλα-
χίστης ἐνεργείας τὰ ὁρώμενα δεικνύς, τοῖς συνιρόφοις ἡμῶν
ὀνόμασι τὰ ἔπερ ἡμᾶς διδάσκων. Ἐπεὶ καὶ ὅταν λέγη, «Ὁ
μειρῶν τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ τὴν γῆν δρακί», οὐ δραγα
20 καὶ σπιθαμῆν δηλῶν ταῦτα λέγει, ἀλλὰ τὸ ἀπέραντον τῆς τοῦ
Θεοῦ δυνάμεως παρασιῆσαι βουλόμενος. Πῶς οὖν τολμῶσί
τινες ὑπουργὸν λέγειν τὸν Υἱόν; Ὁ γὰρ μηδὲ ὄλην αὐτοῦ τὴν
ἐνέργειαν κινήσας ὅτε τὸν οὐρανὸν ἔδει ποιῆσαι (τί λέγω
ὄλην; ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην, ἀλλὰ τὸ μικρότατον), πῶς
25 ἂν εἴη ὑπουργὸς οὗτος; πῶς ὑπουργός, εἰ «Ἄπερ ὁ Πατήρ
ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ»; Ποῦ γὰρ τὸ «Ὁμοί-
ως», εἰ ὁ μὲν ὑπουργός, ὁ δὲ δημιουργός; πῶς δὲ αὐτοῦ τὰ

67. Γεν. 1, 1.

68. Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας (260 - 268) συστηματοποίησας τὴν δι-
δασκαλίαν τῶν δυναομικῶν μοναρχιονῶν κατὰ τὴν ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἦτο
ἀπλοῦς ἄνθρωπος, ἐγινε δὲ Θεὸς λόγῳ τῆς μεγάλης προσωπικῆς ταυ
ἀξίας κατ' υἰοθεσίον. Ἦρνεῖτο δηλοδὴ τὸ δόγμα τῆς ἀγίας Τριάδος καὶ
τὴν ἐνανθρώπησιν. Κατεδικάσθη τὸ 268 διὰ σειρᾶς συνόδων.

69. Ἦσ. 30, 12.

70. Ἰω. 5, 19.

ἄν καὶ βέβαια ὁ Μωϋσῆς ἤδη εἶπεν, ὅτι «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»⁶⁷.

Ἄλλὰ πρὸς μὲν τοὺς Ἰουδαίους ἀρκοῦν αὐτὰ καὶ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως, ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἀπερίτμητοι καὶ εἶναι μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ αὐτῶν, οἱ ὅπαδοι δηλαδὴ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως⁶⁸, ποὺ λέγουν ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπάρχει ἀπὸ τότε ποὺ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν Μαρίαν, θὰ ἐρωτήσωμεν καὶ ἐκείνους· πῶς, ἐὰν ἀπὸ τότε ὑπῆρχεν ὁ Χριστὸς ἐδημιούργησε τοὺς οὐρανοὺς; Διότι ἐδῶ, λέγει ὁ προφήτης, εἶναι ὁ ἴδιος ἐκεῖνος ποὺ συνέθεσεν ὕμνον δοξολογίας μὲ τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ τῶν θηλαζόντων καὶ ἐδημιούργησε τοὺς οὐρανοὺς. Ἐὰν δὲ εἶναι δημιουργὸς τῶν οὐρανῶν, ἄρα ὑπῆρχε πρὶν νὰ γίνουν οἱ οὐρανοί· καὶ δὲν ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ὑπάρξεως ἀπὸ τὴν Μαρίαν, ἀλλὰ ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν Μαρίαν. Καὶ πρόσεχε τοῦ προφήτου τὴν σοφίαν. Δὲν τὸν παρουσιάζει ἀπλῶς ὡς δημιουργόν, ἀλλὰ καὶ νὰ δημιουργῇ μὲ πολλὴν εὐκολίαν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅταν βλέπω τοὺς οὐρανοὺς, τὰ ἔργα ποὺ ἔκαμες μὲ τὰ δάκτυλά σου»· ὄχι ὅτι ἔχει δάκτυλα ὁ Θεός, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς δείξη ὅτι τὰ ὅσα βλέπομεν εἶναι ἔργα τῆς ἐλαχίστης ἐνεργείας του, μᾶς τὸ διδάσκει χρησιμοποιοῦν τὰς γνωστὰς εἰς ἡμᾶς ἐκφράσεις. Διότι καὶ ὅταν λέγη, «Ἐκεῖνος ποὺ μετρᾷ τὸν οὐρανὸν μὲ τὴν σπιθαμὴν καὶ τὴν γῆν μὲ τὴν παλάμην του»⁶⁹, δὲν τὰ λέγει αὐτὰ διὰ νὰ δηλώσῃ παλάμην καὶ σπιθαμὴν, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ δείξη τὸ ἀπέραντον τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Πῶς λοιπὸν μερικοὶ τολμοῦν νὰ ὀνομάζουσι τὸν Υἱὸν βοηθόν; Διότι ἐκεῖνος ποῦ, οὔτε ὅταν ἐχρειάζετο νὰ δημιουργήσῃ τὸν οὐρανὸν, δὲν ἐχρησιμοποίησεν ὅλην τὴν ἐνεργειάν του (καὶ διατί λέγω ὅλην; ἀλλ' οὔτε τὴν ἐλαχίστην, παρὰ μόνον τὸ ἐλάχιστον τοῦ ἐλαχίστου), πῶς θὰ ἦτο δυνατόν αὐτὸς νὰ εἶναι βοηθός; πῶς εἶναι βοηθός ἐὰν «Αὐτὸ ποὺ κάμνει ὁ Πατήρ, αὐτὰ ὁμοίως κάμνει καὶ ὁ Υἱός»⁷⁰; Πῶς ἰσχύει τὸ «ὁμοίως», ἐὰν ὁ μὲν Υἱός εἶναι βοηθός, ὁ δὲ

ἔργα εἶναι φησι, ποιῆ μὲν λέγων, «Καὶ ἀρχὰς οὐ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί», ἐνταῦθα δέ, «Ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου»; Οὐ γὰρ τῶν ὑπουργῶν, ἀλλὰ τῶν δημιουργῶν τὰ ἔργα κἂν ὑπουργὸς ἦ τις, οὐκ ἐκείνω λογίζεται τὸ ἔργον, ἀλλὰ τῷ δημιουργοῦντι. Ἄρα καὶ τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα τῷ Μωϋσεῖ, περὶ τοῦ Υἱοῦ εἴρηται, τό, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ τό, «Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης». Οὗτος γάρ, ὁ καταρτίσας ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων αἶνον, αὐτὸς τὸν ἄνθρωπον ἐπεσκέψατο.

8. Ἄ μὲν οὖν περὶ τοῦ Πατρὸς ὁ Μωϋσῆς λέγει, Παῦλος εἰς τὸν Υἱὸν ἐκλαμβάνει, πολλὴν τὴν ἰσότητα δεικνύς. Ὅτιαν οὖν ἀδιάφορον ἦ τοῖς ἀγίοις τὰ περὶ τοῦ Πατρὸς λεγόμενα τῷ Υἱῷ λογίζεσθαι, καὶ τὰ περὶ τοῦ Υἱοῦ τῷ Πατρὶ (Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο), ποῦ ὅλως τὸ ὄνομα τοῦ ὑπουργοῦ κείται; Οὐδαμοῦ τοῦτο ἴδοι τις ἄν. Ναί, φησὶν, εἴρηται, «Δι' αὐτοῦ». Τί οὖν, ὅτι καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς τὸ αὐτὸ εἴρηται; Καὶ ἄκουσον πῶς. «Πιστὸς ὁ Θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Καὶ πάλιν «Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ». Καὶ πάλιν «Ὅτι δι' αὐτοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα». Τίνος δὲ ἕνεκεν αὐτὸν ὑπουργόν φαστε; Ἴνα τιμήσωμεν τὸν Πατέρα. Καὶ μὴν ὁ Υἱὸς φησιν· «Ἴνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα». Ὁ δὲ μὴ τιμῶν τὸν

71. Ψαλμ. 101, 26.

72. Γεν. 1, 1.

73. Αὐτόθι 26.

74. Ἰω. 1, 3.

75. Α' Κορ. 1, 9.

76. Β' Τιμ. 1, 1.

77. Ρωμ. 11, 36.

78. Ἰω. 5, 23.

Πατήρ δημιουργός; πῶς δὲ λέγει ὅτι τὰ ἔργα εἶναι αὐτοῦ, ἄλλοτε μὲν λέγων, «Εἰς τὴν ἀρχὴν, Κύριε, σὺ ἐθεμελίωσες τὴν γῆν καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἶναι οἱ οὐρανοί»⁷¹, ἐδῶ δέ, «Ὅταν βλέπω τοὺς οὐρανίους κόσμους, τὰ ἔργα ποῦ ἔκαμες μὲ τὰ δάκτυλά σου»; διότι τὰ ἔργα δὲν εἶναι τῶν βοηθῶν, ἀλλὰ τῶν δημιουργῶν· ἐάν δὲ κάποιος εἶναι βοηθός, δὲν θεωρεῖται τὸ ἔργον ἐκείνου, ἀλλὰ τοῦ δημιουργοῦ. Ἐπομένως καὶ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν προηγουμένως, ἐλέχθησαν περὶ τοῦ Υἱοῦ, τὸ «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»⁷², καὶ τὸ «Ἄς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης»⁷³. Αὐτὸς λοιπὸν, ποῦ συνέθεσε μὲ τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ τῶν θηλαζόντων ὕμνον δοξολογίας, αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπεσκέφθη τὸν ἄνθρωπον.

8. Αὐτὰ λοιπὸν ποῦ λέγει ὁ Μωϋσῆς περὶ τοῦ Πατρὸς, ὁ Παῦλος τὰ ἀποδίδει εἰς τὸν Υἱόν, δεικνύων πολλὴν τὴν ἰσότητά μεταξὺ των. Ὅταν λοιπὸν οἱ ἅγιοι χωρὶς διάκρισιν ἀποδίδουν εἰς τὸν Υἱόν τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Υἱοῦ ἀποδίδουν εἰς τὸν Πατέρα («διότι ὅλα ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ»⁷⁴), ποῦ πράγματι εὐρίσκεται τὸ ὄνομα τοῦ βοηθοῦ; Πουθενὰ δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὸ ἰδῆ κανεὶς. Ναί, λέγει, ἐλέχθη, «Δι' αὐτοῦ». Τί λοιπὸν, ὅτι τὸ ἴδιο ἐλέχθη καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς; Καὶ ἄκουσε πῶς. «Εἶναι ἀξιόπιστος ὁ Θεός, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν μετὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ»⁷⁵. Καὶ πάλιν· «Ὁ Παῦλος, ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ»⁷⁶. Καὶ πάλιν· «Διότι τὰ πάντα ἔγιναν δι' αὐτοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἀνήκουν τὰ πάντα»⁷⁷. Διατί δὲ τὸν ὀνομάζετε βοηθόν; Διὰ νὰ τιμήσωμεν τὸν Πατέρα. Καὶ ὅμως ὁ Υἱός λέγει· «Διὰ νὰ τιμοῦν ὅλοι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα»⁷⁸. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ δὲν τιμᾷ τὸν Υἱόν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι οὔτε τὸν Πατέρα τιμᾷ. Τί λοιπὸν, λέγει, θὰ ὀνομάσω τὸν Πατέρα Υἱόν; Ὅχι. Διότι δὲν εἶπε, διὰ νὰ μὲ λέγετε Πατέρα, ἀλλὰ τί;

Υἱόν, εὐδηλον ὅτι οὐδὲ τὸν Πατέρα. Τί οὖν, φηοί, Πατέρα
 τὸν Υἱὸν ἐρῶ; Οὐχί. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἵνα Πατέρα μὴ λέγητε,
 ἀλλὰ τί; «Ἴνα Υἱὸν μένοντα ὡς τὸν Πατέρα τιμᾶτε. Ἄν
 δὲ Πατέρα εἴπῃς τὸν Υἱόν, πάντα συνέχεας. Μενούσης τοίνυν
 5 ταύτης τῆς ιδιότητος, τὰ τῆς τιμῆς κοινὰ ἔστι. Διὰ γὰρ τοῦ-
 το Υἱὸν εἶπε καὶ Πατέρα, ἵνα μὴ συγχέητε τὰς ὑποστάσεις.
 Εἰ δὲ μὴ ἦν ἡ αὐτὴ οὐσία, πῶς ἂν ἴσην τὴν τιμὴν ἀπήτησε;

Τίνος οὖν ἔνεκεν, φηοί, πολλὰ ταπεινὰ φθέγγεται ὁ Χρι-
 στός; Καὶ ταπεινοφροσύνην παιδεύων, καὶ διὰ τὴν τῆς σαρ-
 10 κὸς περιβολήν, καὶ διὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀναισθησίαν, καὶ
 διὰ τὸ δεῖν κατὰ μικρὸν ἐνάγειν εἰς γνῶσιν τὸ τῶν ἀνθρώ-
 πων γένος, καὶ διὰ τὸ ἀτελὲς τῶν ἀκουόντων ἄλλως τε καὶ
 πρὸς τὴν ὑπόνοιαν πολλάκις τῶν ἀκροωμένων φθέγγεται. Τὰ
 γὰρ ὑψηλότερα, τῆς ἀξίας μόνῃς ἐστί· μᾶλλον δέ, ὅπερ ἂν
 15 λέγῃς περὶ Θεοῦ, πολλῶ σφόδρα καταδεέστερον τῆς οὐσίας
 ἐκείνης καὶ συγκριταθείας ἐστί. Τί γὰρ βούλει εἰπεῖν; Μέ-
 γας ὁ Θεός; Ἄλλὰ τοῦτο μικρὸν περὶ Θεοῦ λεγόμενον· τὸ
 γὰρ μέγα, οἷον ἂν ἦ μέγα, πεπερασμένον ἐστί. Ἄλλ' ἄπει-
 ρος ὁ Θεός. Καὶ τοῦτο μικρὸν, περὶ Θεοῦ λεγόμενον. Ὅτι
 20 μὲν γὰρ πέρας οὐκ ἔχει, οἶδα, ἀλλ' οὐδ' ὅ τι ἐστίν, οὐδὲ ποῦ,
 ἐπίσταμαι. Κἂν σοφὸν εἴπῃς, κἂν ἀγαθὸν εἴπῃς, καὶ ταῦτα
 ἄπειρα οὐδὲν περὶ τῆς οὐσίας ἐκείνης ἄξιον εἶρηκας, ἀλλὰ
 δεῖ θεοπροπῆ τῷ ρήματι προσεῖναι ἔννοιαν. Εἰ τοίνυν τὸ οὔ-
 τω μεγάλα τὴν ἀξίαν οὐ παρίστησι, τίνος ἂν εἶεν συγγνώμης
 25 ἄξιοι οἱ καὶ ταῦτα κολοβοῦν πειρώμενοι;

Φεύγωμαι τοίνυν αὐτῶν τοὺς συλλόγους, καὶ μαθόντες
 τοῦ Μονογενοῦς τὴν προαιώνιον ὑπαρξιν, τὴν δημιουργικὴν
 δύναμιν, τὴν ἐξουσίαν τὴν αὐθεντικὴν, τὸ ἀπαράλλακτον αὐ-

“Ὡστε παραμένοντα Υἱὸν νὰ τὸν τιμᾶτε ὅπως τὸν Πατέρα. “Ἐάν τις ὀνομάσῃ τὸν Υἱὸν Πατέρα, ὅλα τὰ ἔχει συγχύσει. Ἐφ’ ὅσον λοιπὸν παραμένει αὐτὴ ἡ ἰδιότης, εἶναι κοινὰ τὰ τῆς τιμῆς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶπεν Υἱὸν καὶ Πατέρα, διὰ νὰ μὴ συγχέετε τὰς ὑποστάσεις. Ἐάν δὲ δὲν ἦτο ἡ ἴδια οὐσία, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀπαιτήσῃ ἴσην τιμὴν;

Διατί λοιπὸν, λέγει, ὁ Χριστὸς λέγει πολλὰ ταπεινὰ λόγια; Καὶ διὰ νὰ διδάξῃ ταπεινοφροσύνην καὶ ἐπειδὴ φέρει τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα καὶ λόγῳ τῆς ἀναισθησίας τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπειδὴ πρέπει σιγὰ - σιγὰ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς γνῶσιν τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀτελείας τῶν ἀκροατῶν του· ἄλλως τε πολλὰς φορές ὀμιλεῖ ἀνάλογα μὲ τὴν πνευματικὴν ἰκανότητα τῶν ἀκροατῶν του. Διότι τὰ πνευματικὰ ἀνώτερα ἀνήκουν μόνον εἰς τὴν ἀξίαν· μᾶλλον δὲ ὅ,τι καὶ ἂν εἰπῆς περὶ τοῦ Θεοῦ, εἶναι πάρα πολὺ κατώτερον τῆς θείας ἐκείνης οὐσίας καὶ λέγεται κατὰ συγκατάβασιν. Τί δηλαδὴ θέλεις νὰ εἰπῆς; “Ὅτι εἶναι μέγας ὁ Θεός; Ἄλλὰ αὐτὸ λεγόμενον περὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι μικρόν· διότι τὸ μέγα ὅσο μεγάλο καὶ ἂν εἶναι, εἶναι πεπερασμένον. Ἄλλ’ ὁ Θεός εἶναι ἄπειρος. Καὶ αὐτὸ λεγόμενον περὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι μικρόν. Διότι, ὅτι μὲν δὲν ἔχει πέρας, τὸ γνωρίζω, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω οὔτε τί εἶναι, οὔτε ποῦ εὐρίσκεται. Καὶ εἴτε σοφὸν τὸν ὀνομάσῃς, εἴτε ἀγαθὸν τὸν εἰπῆς, καὶ αὐτὰ ἔστω καὶ εἰς ἄπειρον βαθμόν, τίποτε δὲν εἶπες ἀντάξιον τῆς οὐσίας ἐκείνης, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀποδίδῃς εἰς τὸν λόγον θεοπρεπῆ ἔννοιαν. Ἐάν λοιπὸν τὰ τόσον μεγάλα δὲν ἀποδίδουν τὴν ἀξίαν, ποίας συγγνώμης θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἶναι ἄξιοι ἐκεῖνοι ποῦ προσπαθοῦν καὶ αὐτὰ νὰ τὰ κολοβώνουν;

“Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν τοὺς συλλόγους αὐτῶν, καὶ ἀφοῦ ἐγνωρίσαμεν τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τὴν προαιώνιον ὑπαρξίν, τὴν δημιουργικὴν δύναμιν, τὴν αὐθεντικὴν ἐξουσίαν, τὴν τελείαν ὁμοιότητα αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα,

τοῦ τὸ πρὸς τὸν Πατέρα, τῆς οἰκονομίας τὴν συγκατάβασιν,
 τῆς περὶ ἡμᾶς κηδεμονίας τὴν πολυειδῆ πρόνοιαν (ταῦτα γὰρ
 ἅπαντα καὶ τούτων πλείονα ὁ θησαυρὸς ὁ ἐν τῷ ψαλμῷ κεί-
 · 5 μενος διδάσκει τοὺς μετὰ ἀκριβείας προσέχοντας), διατηρῶ-
 · δειξώμεθα, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν ὧν
 γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ
 ἁγίῳ Πνεύματι, τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 · 10 νων. Ἀμήν.

τὴν συγκατάβασιν τῆς οἰκονομίας, τὴν πολύμορφον πρόνοιαν τῆς κηδεμονίας του δι' ἡμᾶς (διότι ὅλα αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ διδάσκει ὁ θησαυρὸς ποῦ εὕρισκεται εἰς τὸν ψαλμὸν εἰς ἐκείνους ποῦ προσέχουν μὲ ἀκρίβειαν), ἄς διατηρῶμεν τὴν ἀκρίβειαν τῶν δογμάτων, καὶ ἄς ἐπιδείξωμεν ἀντάξιον τρόπον ζωῆς, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὅλοι μας ν' ἀξιώθωμεν ν' ἀπολαύσωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Θ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ
οὔ, ψαλμὸς τῷ Δαυίδ». Ἄλλος «Ἐπινίκιον
5 ὑπὲρ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ, ᾄσμα τῷ Δαυ-
ίδ». Ἄλλος «Νεανικότητος τοῦ υἱοῦ».

«Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλη καρδίᾳ μου,
διηγῆσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου».

1. Μακρὸς οὔτιος ὁ ψαλμὸς. Καὶ τοῦτο δὲ τῆς σοφίας
10 τοῦ Πνεύματος. Οὔτε γὰρ πάντας βραχεῖς ἐποίησεν οὔτε πάν-
τας εἰς μῆκος ἐξήγαγεν, ἀλλ' ἐποίκιλε καὶ τῷ μέτρῳ τὸ βι-
βλίον, τῷ μὲν μήκει διεγείρων τὴν ραθυμίαν, τῇ δὲ βραχύ-
τητι διαναπαύων τὸν κάματον. «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε,
ἐν ὅλη καρδίᾳ μου, διηγῆσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου». Λι-
15 πλοῦν τὸ τῆς ἐξομολογήσεως εἶδός ἐστιν. Ἡ γὰρ τῶν οἰκεί-
ων ἁμαρτημάτων ἐστὶ κατὰγνωσις, ἢ εὐχαριστία εἰς τὸν Θε-
όν. Ἐνταῦθα μέντοι τὴν εὐχαριστίαν δηλοῖ. Τί δέ ἐστιν, «Ἐν
ὅλη καρδίᾳ μου»; Μετὰ προθυμίας ἀπάσης, μετὰ σπουδῆς,
φροῖν. Οὐχ ὑπὲρ εὐημερίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις.
20 Τοῦτο γὰρ μάλιστα εὐχαρίστου, τοῦτο φιλοσόφου ψυχῆς, τὸ
καὶ ἐν τοῖς λυπηροῖς εὐχαριστεῖν, τὸ ὑπὲρ ἀπάντων δοξάζειν,
μὴ μόνον ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν τιμοριῶν.
Τοῦτο γὰρ πλείονος μισθοῦ πρόξενον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀ-
γαθῶν εὐχαριστιῶν, χρέος ἀποδέδοκας, ἐπὶ δὲ τῶν κακῶν,

1. Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἶναι ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ καὶ ἔμπορεῖ νὰ
χαρακτηρισθῇ ὡσάν κάποια ἐπινίκιον ἢ θριαμβευτικὸν ᾄσμα, εἰς τὸ
ὁποῖον κυριαρχεῖ ἡ αἴνεσις καὶ δοξολογία μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν καὶ
κατάρρευσιν τῶν ἐχθρῶν. Ἡ ἐπιγραφή «ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ»
ἐρμηνεύεται ποικιλοτρόπως. Πολλοὶ δέχονται ὅτι τὸ περιεχόμενον
τοῦ εἶναι μεσσιακὸν καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ ὅλον μυστήριον τῆς ἐνανθρω-
πήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὸν θάνατον, τὴν εἰς Ἄδου κάθο-
δον, τὴν Ἀνάστασιν καὶ Ἀνάληψιν αὐτοῦ ποῦ ἀποτελοῦν τὸ ἐπισφρά-
γμα τῶν κρυφίων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ μυστηρίῳ. Ἄλλοι, ὡς ὁ Ζιγσ-
βηνός, δέχονται καὶ τὸν μεσσιακὸν χαρακτήρα αὐτοῦ, ἀλλὰ πολλὰ λε-

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Θ΄ ΨΑΛΜΟΝ¹

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ». Ἕλλη ἐπιγραφή· «Ἐπινίκιον ὑπὲρ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ, ᾄσματος Δαυίδ». Ἕλλη· «Περὶ τῆς νεανικότητος τοῦ υἱοῦ».

«Θὰ σὲ εὐχαριστήσω, Κύριε, καὶ θὰ σὲ δοξάσω μὲ ὅλην τὴν καρδίαν μου, θὰ διηγηθῶ ὅλα τὰ θαυμαστὰ ἔργα σου».

1. Αὐτός ὁ ψαλμὸς εἶναι μακρὸς. Καὶ αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῆς σοφίας τοῦ Πνεύματος. Διότι οὔτε ὅλους τοὺς συνέθεσε συντόμους, οὔτε ὅλους τοὺς κατέστησε μακρούς, ἀλλὰ ἐποίκιλε τὸ βιβλίον τῶν ψαλμῶν καὶ μὲ τὸ μέτρον, μὲ τὸ μὲν μῆκος διεγείρων τὴν ραθυμίαν, μὲ τὴν δὲ συντομίαν ἐπαναπαύων ἀπὸ τὴν κούρασιν. «Θὰ σὲ εὐχαριστήσω καὶ θὰ σὲ δοξάσω, Κύριε, μὲ ὅλην τὴν καρδίαν μου, θὰ διηγηθῶ ὅλα τὰ θαυμαστὰ ἔργα σου». Εἶναι διπλῆ ἡ ἔννοια τῆς ἐξομολογήσεως. Ἡ δηλαδὴ δηλώνει ἀναγνώρισιν καὶ καταδίκην τῶν ἁμαρτημάτων μας, ἢ εὐχαριστίαν εἰς τὸν Θεόν. Ἐδῶ βέβαια δηλώνει τὴν εὐχαριστίαν. Τί σημαίνει δὲ «Ἐν ὅλη καρδίᾳ μου»; Μὲ ὅλην τὴν προθυμίαν, μὲ πολλὴν φροντίδα, λέγει. Ὅχι ὑπὲρ τῆς εὐημερίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν. Διότι αὐτὸ εἶναι πρό πάντων δεῖγμα εὐχαρίστου, αὐτὸ δεῖγμα εὐσεβοῦς ψυχῆς, τὸ νὰ εὐχαριστῇ καὶ διὰ τὰ δυσάρεστα, τὸ νὰ δοξάζῃ τὸν Θεόν δι' ὅλα, ὄχι μόνον διὰ τὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς τιμωρίας. Καθ' ὅσον αὐτὸ γίνεται αἰτία μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς. Εὐχαριστῶν δηλαδὴ τὸν Θεόν διὰ τὰ ἀγαθὰ, ἐκπληρώνεις τὸ χρέος σου, ὅταν ὅμως τὸν εὐχαριστῆς διὰ

γόμενα εἰς αὐτὸν ἐξηγοῦνται μόνον ἱστορικῶς καὶ ἐφαρμόζονται μόνον εἰς τὸν Δαυίδ.

τὸν Θεὸν ὀφειλέτην κατέσιησας. Ὁ μὲν γὰρ εὖ παθὼν, καὶ χάριν εἰδώς, ἀπέδωκε τὴν ὀφειλήν, ὁ δὲ κακῶς παθὼν, καὶ δοξάζων, ὄφλημα κατεσκεύασεν. Ἐντὶ τῆς εὐχαριστίας οὖν ταύτης πολλὰ ἕτερα ἀγαθὰ ἀποδίδωσιν ὁ Θεὸς καὶ τότε καὶ
5 νῦν· ὥστε οὐδὲ αἰσθησὶν ληφόμεθα τῶν δεινῶν. Οὐδεὶς γὰρ ὑπὲρ ὧν χάριν οἶδε τῷ Θεῷ, ὑπὲρ τούτων ἀλγεῖ· ὥστε καὶ ἕτερον καρποσόμεθα κέρδος τὸ διακρούεσθαι τὴν ἀθυμίαν.

Ὅταν γὰρ ἀποστειρηθῆς χρημάτων καὶ εὐχαριστήσης, οὐ τοσοῦτόν σε ἢ ζημία δύναται δάκνειν, ὅσον ἢ εὐχαριστία εὐ-
10 φραίνει. Τοῦτο τῷ διαβόλῳ καιρῶς πληγὴ τοῦτο ποιεῖ τὴν διάνοιαν φερόσασσαν· τοῦτο τὴν ἀληθινὴν περὶ τῶν παρόντων πραγμάτων ἐγκατασκευάζει κρίσιν. Πολλοὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων οὐ τὴν εὖσαν ψῆφον ἔχουσι περὶ τῶν ἐνταῦθα· διὸ καὶ ἀθυμοῦσιν. Οὕτω καὶ οἱ μαινόμενοι φοβοῦνται τὰ οὐ φοβερά,
15 καὶ τὰ οὐχ ἴσως εἰσῶτα πολλάκις δεδοίκασι, καὶ τὰς σκιὰς φεύγουσι. Τούτοις εἰκόσιν καὶ οἱ χρημάτων ζημίαν δεδοικότες. Οὐ γὰρ τῆς φύσεως ὁ φόβος, ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως. Εἰ γὰρ τὸ πρᾶγμα ἦν λυπηρόν, πάντας ἔδει ἀλγεῖν τοὺς ἀπεστειρημένους· εἰ δὲ μὴ πάντες ἀλγοῦμεν ἀποτυγχάνοντες οὐκ ἔτι τῆς
20 τοῦ πράγματος φύσεως, ἀλλὰ τῆς ἀτελοῦς διανοίας. Καθάπερ γὰρ ἐν σκότῳ πολλάκις καὶ σχοινίον τις ἔδεισεν, ὄφιν νομίσας, καὶ πάντα ὑποπιεύει, καὶ τοὺς φίλους πολεμίους ἠγεῖται, οὕτω καὶ οἱ ἀλογίᾳ κατεχόμενοι, ὥσπερ τινὶ σκότῳ βαθεῖ ἀλόγους, οὐκ ἐπιγινώσκουσι τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν,
25 ἀλλ' ἐγκυλινοῦνται τῷ βορβόρῳ, καὶ τὸν χόρτον οὐχ ἠγοῦνται χόρτον εἶναι καὶ τῆς φιλαργυρίας ἐμπεπλησμένοι, οὐκ αἰσθάνονται τῆς δυσωδίας· ἂν δὲ ἀποσιῶσι, τότε εἴσονται.

τὰ κακά, τότε κατέστησες τὸν Θεὸν ὀφειλέτην σου. Διότι ἐκεῖνος ποὺ εὐεργετήθη καὶ γνωρίζει νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεόν, ἀπέδωσε τὴν ὀφειλὴν, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἐκακοπάθησε καὶ δοξάζει τὸν Θεόν, κατέστησε τὸν Θεὸν ὀφειλέτην. Ἐντὶ λοιπὸν αὐτῆς τῆς εὐχαριστίας ὁ Θεὸς δίδει πολλὰ ἄλλα ἀγαθὰ καὶ τότε καὶ τώρα ὥστε οὔτε κἂν θὰ αἰσθανθοῦμεν τὰ δυσάρεστα. Διότι κανεὶς δὲν λυπεῖται δι' ἐκεῖνα ποὺ εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν ὥστε θὰ καρπωθοῦμεν καὶ ἄλλο κέρδος, τὸ νὰ ἀποκρούωμεν τὴν λύπην.

Ὅταν δηλαδὴ χάσης χρήματα καὶ εὐχαριστήσης, δὲν ἔμπορεῖ τόσον πολὺ νὰ σέ πληγώσῃ ἡ ζημία, ὅσον σέ εὐχαριστεῖ ἡ εὐχαριστία. Αὐτὸ ἀποτελεῖ καίριον πληγῆμα κατὰ τοῦ διαβόλου· αὐτὸ κἄμνει τὴν διάνοιαν φιλόσοφον· αὐτὸ δημιουργεῖ τὴν ἀληθινὴν κρίσιν διὰ τὰ παρόντα πράγματα. Διότι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἔχουν τὴν πρέπουσαν γνώμην διὰ τὰ ἐδῶ πράγματα· διὰ τοῦτο καὶ λυποῦνται. Ἔτσι καὶ οἱ μανιακοὶ φοβοῦνται ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι φοβερά καὶ πολλές φορές φοβοῦνται καὶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν ὑπάρχουν καὶ ἀποφεύγουν τὰς σκιάς. Μὲ αὐτοὺς ὁμοιάζουν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ φοβοῦνται τὴν ζημίαν τῶν χρημάτων. Διότι ὁ φόβος δὲν εἶναι τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως. Διότι ἐὰν τὸ πρᾶγμα ἦτο λυπηρὸν, ἔπρεπεν ὅλοι ποὺ χάνουν χρήματα νὰ λυποῦνται, ἐφ' ὅσον ὅμως δὲν λυπούμεθα ὅλοι ὅταν ἀποτυγχάνωμεν, αὐτὸ δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀτελεῆ διάνοιαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς μέσα εἰς τὸ σκοτάδι πολλές φορές κανεὶς καὶ σχοινὶ ἐφοβήθη, νομίσας αὐτὸ φίδι, καὶ ὅλα τὰ ὑποπτέεται καὶ τοὺς φίλους τοὺς θεωρεῖ ἐχθρούς, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ παραλογισμόν, ὡσὰν νὰ κατελήφθησαν ἀπὸ κάποιο βαθὺ σκοτάδι, δὲν διακρίνουν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ κυλίνονται μέσα εἰς τὸν βοῦρκον καὶ τὸ χόρτον δὲν τὸ ἀντιλαμβάνονται ὅτι εἶναι χόρτον· καὶ κυριευμένοι ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν, δὲν αἰσθάνονται τὴν δυσωδίαν· ἂν δὲ ἀπο-

Καὶ καθάπερ οἱ γυναικὸς ἀμόρφου ἐρῶντες, ὅταν παύσωσι τὸ νόσημα, τότε ἐπίστανται τὸ εἶδεχθές, οὕτω καὶ οἱ τῆς φιλαργυρίας ἐρασταί. Καὶ πῶς δυνήσομαι, φησί, παῦσαι τὸν ἔρωτα; Πάλιν τῷ αὐτῷ ὑποδείγεται χρῆσομαι. Ὡσπερ ὁ τῆς

5 ἀμόρφου γυναικος ἐρῶν, ἐὰν μὲν διηνεκῶς συγγίνηται αὐτῇ, ἀνάπτει τὴν κάμνον, ἐὰν δὲ μικρὸν ἑαυτὸν ἀποστήσῃ, κατὰ μικρὸν ὑπορρέει τὸ πάθος, οὕτω καὶ οὐ μικρὸν ἀπόστηθι, ὀλίγον ἔνδος, καὶ τὸ μικρὸν ἔσται πολὺ διάσπημα. Μόνον ἄρξαι τοῦ καιροθώματος. Ἐχεις οἰκίαν περιτιήν; Ἀπόδοι, καὶ δὸς

10 τοῖς δεομένοις, μὴ ἐκεῖνο λογιζόμενος, ὅτι ἀλλοιτροῖς σου αὐτήν, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον οἰκειοῖς. Μὴ τὸ ἀνάλωμα, ἀλλὰ τὴν πρόσοδον σκόπει μὴ ὅτι ἀποστειρῇ αὐτῆς ἐνταῦθα, ἀλλ' ὅτι κύριος αὐτῆς ἐκεῖ γίνῃ. Οὕτω καὶ διηγείσθαι τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ δυνήσῃ διὰ παντός. Τοῦτο γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ ψαλμὸς

15 λέγει. Ὡς ὃ γε φιλοχρήματος οὐ σφόδρα τούτω ἐνδιατροίθειν δύναται διὰ παντός γὰρ τόκους μεριμνᾷ, συναλλάγματα, συγγραφάς, ὄνια, διαθήκας, τιμὰς ἀγρῶν, τιμὰς οἴκων, κέρδη, καπηλείας, καὶ διηγούμενος καὶ φροντίζων οὐ παύεται. «Ὁπου δὲ ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ».

20 Ταῦτα φθέγγεται, ταῦτα μεριμνᾷ καὶ καθάπερ οἱ οἰκέται τὰ τῶν δεσποτῶν μεριμνῶσιν, οὕτω καὶ οὕτως τὰ τοῦ δεσπότου μεριμνᾷ τί ἐπέταξε; τί ἤγνυται; τί οὐδέπω ἤγνυται, μέλλει δέ.

Διὰ δὴ τοῦτο παραινῶ, τῆς πολιτορκίας ἐκείνης ἀπαλλαγέντα τούτοις ἐνδιατροίθειν τοῖς διηγήμασι, τὰ καθ' ἑκάστην

25 ἡμέραν γινόμενα θαυμάσια τοῦ Θεοῦ διηγούμενον, τὰ ἰδία,

μακρυνθοῦν ἀπὸ αὐτὴν, τότε θὰ τὴν γνωρίσουν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ ἐρωτεύονται ἄσχημον γυναῖκα, ὅταν ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ νόσημα, τότε ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀσχημίαν, ἔτσι καὶ οἱ ἐρασταὶ τῆς φιλαργυρίας. Καὶ πῶς, λέγει, θὰ ἠμπορέσω ν' ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὸν ἔρωτα; Πάλιν θὰ χρησιμοποιήσω τὸ ἴδιον παράδειγμα. "Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἐρωτευμένος μέ ἄσχημον γυναῖκα. Ἐάν μὲν συνεχῶς συναναστρέφεται αὐτὴν ἀνάπτει τὴν κάμνον, ἐάν δέ δι' ὀλίγον ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ αὐτὴν, σιγὰ - σιγὰ σβήνει τὸ πάθος, ἔτσι καὶ σὺ ἀπομακρύνσου ὀλίγον, ὑποχώρησε ὀλίγον, καὶ τὸ μικρὸν θὰ γίνῃ μεγάλο διάστημα. Μόνον κάμε ἀρχὴν τοῦ κατορθώματος. "Ἐχεις οἰκίαν περιττήν; Δῶσε αὐτὴν, δῶσε τὴν εἰς ἐκείνους ποὺ τὴν ἔχουν ἀνάγκην, μὴ σκεπτόμενος ἐκεῖνο, ὅτι τὴν χάνεις, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον τὴν κάμνεις ἰδικὴν σου. Μὴ σκέπτεσαι τὴν ζημίαν, ἀλλὰ τὸ κέρδος· μὴ σκέπτεσαι ὅτι τὴν στερεῖσαι ἐδῶ, ἀλλ' ὅτι θὰ γίνῃς κύριος αὐτῆς ἐκεῖ. "Ἐτσι θὰ ἠμπορέσης διὰ παντὸς νὰ διηγῆσαι τὰ θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὅσον αὐτὸ λέγει ὁ ψαλμὸς εἰς τὴν ἀρχὴν. Διότι ὁ φιλοχρήματος δέν ἠμπορεῖ νὰ ἀπασχολῆ πάρα πολὺ τὴν σκέψιν του μέ τέτοια πράγματα, καθ' ὅσον συνεχῶς φροντίζει διὰ τόκους, συναλλάγματα, ἔγγραφα συμφωνητικά, ἀγοράς, διαθήκας, τιμὰς ἀγρῶν, τιμὰς οἰκῶν, κέρδη, ἐκμεταλλεύσεις, καὶ δέν σταματᾶ νὰ διηγῆται καὶ νὰ φροντίζῃ δι' αὐτά. «"Ὅπου δὲ εἶναι ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ καρδία του»^{1α}. Δι' αὐτὰ ὁμιλεῖ, δι' αὐτὰ φροντίζει· καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ δοῦλοι μεριμνοῦν διὰ τὰ πράγματα τοῦ κυρίου των, ἔτσι καὶ αὐτὸς μεριμνᾶ διὰ τὰ πράγματα τοῦ κυρίου του· τί διέταξε; τί ἔκαμε; τί ἀκόμη δέν ἔκαμε, πρόκειται δέ νὰ τὸ κάμῃ εἰς τὸ μέλλον.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν σέ παρακαλῶ, ἀφοῦ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ ἐκείνην τὴν πολιορκίαν, νὰ ἀσχολῆσαι μέ αὐτὰ τὰ διηγήματα, διηγούμενος τὰ θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ ποὺ συμβαίνουν καθημερινά, τὰ κατ' ἴδιαν καὶ τὰ κοινά, τὰ

καὶ τὰ κοινῇ, τὰ εἰς πάντας καὶ τὰ εἰς ἓνα ἕκαστον. Γέμει γὰρ τὰ ἐν τῷ θίῳ τούτων τῶν διηγημάτων· καὶ ὅθεν ἂν ἄρξη, λαμπρότερον ὄφει τὸ προσίμιον ἀναβούον, ἂν τε ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ἂν τε ἀπὸ τῆς γῆς, ἂν τε ἀπὸ τοῦ ἀέρος, ἂν τε ἀπὸ τῶν ἀλόγων, ἂν ἀπὸ σπερμάτων, ἂν ἀπὸ φρυτῶν· ἂν τὰς παλαιὰς θέλῃς διηγήσασθαι δωρεάς, ἂν τὰς πρὸ τοῦ νόμου, ἂν τὰς ἐν τῷ νόμῳ, ἂν τὰ ἐν τῇ χάριτι, ἂν τὰ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπεδημίαν, ἂν τὰ ἐν αὐτῷ τῷ θανάτῳ, μυρία εὗρης πελάγη ταῦτα διηγημάτων. Πόσης οὖν οὐκ ἂν εἴη ἀνοίας, ισοῦτα 10 ἔχοντις διηγεῖσθαι, δι' ὧν καὶ ἡδονὴ καὶ κέρδος καὶ ὠφέλεια τῆς ψυχῆς ἐγγίνεται, τῷ ὑποθέσῃ τὸν λογισμὸν ἀναφύρειν, περὶ πλεονεξίας καὶ ἀρπαγῆς διηγούμενον;

2. Καὶ εἰ θούλει τὰ ἄνω ἀφέρνεις, περὶ τῆς γῆς διαλεχθῶμεν, τοῦ μεγέθους αὐτῆς, τῆς θέσεως, τῆς χρήσεως, τῆς φύσεως, τῶν ὀδίνων τῶν διηνεκῶν, τῶν γεννημάτων τῶν 15 ἐξ αὐτῆς τῶν ποικίλων καὶ διαφόρων, τῶν σπερμάτων, τῶν βοτανῶν, τῶν φυτῶν, τῶν ἀνθέων, τῶν λειμώνων, τῶν παραδείσων. Ἀπὸ τούτων πάλιν τέμωμεν τῷ λόγῳ ἑκάστου δένδρου τὸ σχῆμα, τὴν θέσιν, τὸ ὕψος, τὴν εὐωδίαν, τὸν καρπὸν, 20 τὸν καιρὸν τὴν διακονίαν, τὰ ἄλλα πάντα ἀναλογιζόμενοι, αὐτῆς τῆς γῆς τὴν κάρπιμον, τὴν ἄκαρπον οὐδὲν γὰρ αὐτῆς ἄχρηστον. Καὶ γὰρ ἡ μὲν σίδηρον, ἡ δὲ χαλκόν, ἡ δὲ χρυσίον, ἡ δὲ ἄργυρον ἤνεγκεν ἡ δὲ ἀρώματα, ἡ δὲ φάρμακα καὶ ποικίλα καὶ παντοδαπά. Τί ἂν τις εἴποι τῶν ὑδάτων τὴν χρεῖαν, 25 τῶν ποτίμων, τῶν ἀλμυρῶν, τῶν ὀρῶν τὴν χρῆσιν, τῶν ποικίλων μαρμάρων τὰ μέταλλα, τὰς πηγὰς τὰς ἐν αὐτοῖς, τὰ

συμβαίνοντα εἰς ὄλους καὶ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν καθέ-
να χωριστά. Διότι ὁ βίος εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ τέτοιου εἴδους
διηγήματα· καὶ ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν ἀρχίσῃς, θὰ ἰδῆς νὰ προ-
βάλλῃ λαμπρότερον τὸ προοίμιον τῆς διηγήσεως, εἴτε ἀπὸ
τὸν οὐρανόν, εἴτε ἀπὸ τὴν γῆν, εἴτε ἀπὸ τὸν ἀέρα, εἴτε
ἀπὸ τὰ ἄλογα, εἴτε ἀπὸ τὰ σπέρματα, εἴτε ἀπὸ τὰ φυτὰ·
ἐὰν θέλῃς νὰ διηγηθῆς τὰς παλαιὰς δωρεάς, ἐὰν τὰς πρὸ
τοῦ νόμου, ἂν τὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ νόμου, ἐὰν τὰς
κατὰ τὸν χρόνον τῆς δοθείσης χάριτος, ἐὰν τὰ μετὰ τὴν
ἀναχώρησίν μας ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν, ἐὰν τὰ πράγματα
τοῦ ἰδίου τοῦ θανάτου, θὰ εὔρης ἀμέτρητα πελάγη διηγη-
μάτων. Πόσης λοιπὸν ἀνοησίας δείγμα δὲν θὰ ἦτο, ἐνῶ
ἔχομεν τόσα πολλὰ νὰ διηγηθῶμεν, διὰ τῶν ὁποίων προ-
κύπτει εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἡδονὴ καὶ κέρδος καὶ ὠφέλεια,
νὰ μολύνωμεν τὸν λογισμὸν μας μὲ τὸν βουρκον, μὲ τὸ
νὰ διηγῆται τὰ τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ἀρπαγῆς;

2. Καὶ ἐὰν θέλῃς, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὰ περὶ τοῦ οὐρανοῦ,
ἅς ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς γῆς, τοῦ μεγέθους αὐτῆς, τῆς
θέσεώς της, τῆς χρησιμότητος, τῆς φύσεως, τῶν συνεχῶν
ὠδίνων, τῶν ποικίλων καὶ διαφόρων γεννημάτων της, τῶν
σπερμάτων, τῶν βοτανῶν, τῶν φυτῶν, τῶν ἀνθέων, τῶν
λιβαδιῶν, τῶν παραδείσων. Ἀπὸ αὐτὰ πάλιν ἅς ἐξετάσω-
μεν μὲ τὸν λόγον τὸ σχῆμα κάθε δένδρου, τὴν θέσιν, τὸ
ῦψος, τὴν εὐωδίαν, τὸν καρπὸν, τὸν καιρὸν, τὴν ὑπηρε-
σίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀναλογιζόμενοι ὅλα τὰ ἄλλα
εἶδη τῆς γῆς εἴτε εἶναι αὐτὴ κάρπιμος εἴτε ἄκαρπος· διότι
τίποτε ἀπὸ τὰ προϊόντα της δὲν εἶναι ἄχρηστον. Καθ' ὅσον
ἄλλο μὲν μέρος αὐτῆς προσφέρει σίδηρον, ἄλλο χαλκόν,
ἄλλο χρυσόν, ἄλλο ἄργυρον, ἄλλο ἀρώματα, ἄλλο φάρμα-
κα καὶ ποικίλα καὶ παντὸς εἴδους. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ
κανεὶς διὰ τὴν χρησιμότητα τῶν ὑδάτων, τῶν ποσίων,
τῶν ἄλμυρῶν, τὴν χρησιμότητα τῶν ὀρῶν, διὰ τὰ μέταλ-
λα τῶν ποικίλων μαρμάρων, τὰς ἐντὸς αὐτῆς πηγὰς, τὰ
δένδρα ποῦ εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν κατασκευὴν πολυο-

δένδρα τὰ πρὸς ὀρόρους ἐπιτήδεια καὶ οἰκοδομήν; Ταῦτα πάντα τῆς ἐρήμου καρπός· αὕτη καὶ ζῶα καὶ θηρία πάντα τρέφει. Τί ἂν τις εἶποι τὰς λίμνας, τὰς πηγὰς, τοὺς ποταμούς; Καθάπερ γὰρ αἱ τεκοῦσαι γυναῖκες, πηγὴν γάλακτος
 5 προχέουσαι, τοῖς ἐκγόνοις παρέχουσι τροφήν, οὕτω δὴ καὶ ἡ γῆ, κήποις καὶ παραδείσοις ὡπερ μαστοὺς ἐκτείνουσα τοὺς ποταμούς καὶ τὰς πηγὰς, πολλὴν παρέχει τὴν ἀρδεΐαν. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τῶν γυναικῶν, τὸ παιδίον δεῖ πρὸς τὴν θηλήν ἐλθεῖν, ἐνταῦθα δὲ αὐτὴ τοὺς μαστοὺς ἐκτείνει πανταχοῦ ἀπὸ
 10 ὑψηλοῦ καταφέρουσα.

Ἔχει καὶ ἑτέραν χρῆσιν ἡ ἔρημος. Καὶ γὰρ πρὸς τὴν τοῦ σώματος ὑγίειαν ἐπιτηδειότερα, καθαρώτερον παρέχουσα ἀνεπνεῖν τὸν ἀέρα, καὶ τὴν οἰκουμένην ἀφ' ὑψηλοῦ πᾶσαν περισκοπεῖν, καὶ τῇ ἐρημίᾳ ἐμφίλοσοφεῖν, καὶ τῶν ἐν τῷ
 15 βίῳ φροντίδων ὀλίγον ἀναπνεῖν. Τί ἂν τις εἶποι τοὺς ὄρνιθας τοὺς ὠδικούς, τῶν ἀλωσίμων ζώων τὴν διαγωγὴν; Ἔχει καὶ ἑτέραν χρῆσιν ἡ ἔρημος. Πολλάκις γὰρ ἀντὶ τειχῶν ταῖς χώραις γέγονε, πρὸς ὕψος ἔχουσα ἀναιτιαμένα ὄρη καὶ φάραγγας καὶ κρημνοὺς. Τί ἂν τις εἶποι τὰς βοιάνας τὰς
 20 ἐν αὐταῖς ικτιομένας, σώμασι κάμνουσι πολλὴν εἰσφερούσας τὴν λειτουργίαν; Εἰ δὲ ἐρήμων καὶ ὄρων τοσαύτη ἡ χρῆσις, τοσαύτη τῶν ἀγαθῶν ἡ χορηγία, εἰ πρὸς τὴν ἀρόσιμον ἔλθοις καὶ τὰ ὑπὸ πεδία, ἐννόησον πόσας ὄψει τὰς πηγὰς τῶν διηγημάτων. Καθάπερ γὰρ ἐν τῷ σώματι τῷ ἡμετέρῳ τὰ μὲν
 25 ἔστιν ὄσιᾶ, τὰ δὲ νεῦρα, τὰ δὲ σάρκες, οὕτω καὶ ἐν τῇ γῇ, τὰ μὲν ὄρη, τὰ δὲ φάραγγες, τὰ δὲ λιπαρὰ χωρία πάντα δὲ ταῦτα χρῆσιμα. Τί λέγω τὴν γῆν τοσοῦτον στοιχεῖον; Ἐνὸς δένδρου μόνου εἰ βουληθείης εἰπεῖν τὸ σχῆμα, τὴν χρῆσιν,

ρόφων κτισμάτων; Ὅλα αὐτὰ εἶναι καρπὸς τῆς ἐρήμου· αὕτη καὶ ζῶα καὶ ὄλα τὰ θηρία τρέφει. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὰς λίμνας, τὰς πηγὰς, τοὺς ποταμούς; Διότι ὅπως ἀκριβῶς αἱ γυναῖκες ποὺ γεννοῦν, παράγουν πηγὴν γάλακτος, παρέχουσαι αὐτὸ εἰς τὰ τέκνα των, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ γῆ, ἀπλώνουσα τοὺς ποταμούς καὶ τὰς πηγὰς ὡσάν ἀκριβῶς μαστοὺς, μέσα εἰς τοὺς κήπους καὶ τοὺς παραδείσους, παρέχει πολλὴν ἄρδευσιν. Ἄλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῶν γυναικῶν πρέπει τὸ παιδί νὰ ἔλθῃ πρὸς τὴν θηλήν, ἐδῶ ὅμως ἡ ἰδία ἡ γῆ ἀπλώνει τοὺς μαστοὺς παντοῦ, ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ πρὸς τὰ χαμηλὰ μέρη.

Ἔχει καὶ ἄλλην χρησιμότητα ἡ ἔρημος. Καθ' ὅσον εἶναι πολὺ κατάλληλος διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος, παρέχουσα πρὸς ἀναπνοὴν καθαρώτερον τὸν ἀέρα, ὥστε νὰ ἐξετάζῃ ἀφ' ὑψηλοῦ ὄλην τὴν οἰκουμένην, καὶ μέσα εἰς τὴν ἡσυχίαν νὰ φιλοσοφῇ καὶ νὰ ἀναπαύεται ἀπὸ τὰς βιωτικὰς φροντίδας. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὰ ὠδικὰ πτηνὰ καὶ διὰ τὴν συμπεριφορὰν τῶν συλλαμβανόμενων ζώων; Ἔχει καὶ ἄλλην χρησιμότητα ἡ ἔρημος. Διότι πολλὰς φορές ἀπέβη ὡσάν τεῖχος διὰ τὰς χώρας, προβάλλουσα τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς, τὰ φαράγγια καὶ τοὺς κρημνοὺς. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὰ βότανα ποὺ φυτρώνουν εἰς τὰς ἐρήμους, καὶ ποὺ προσφέρουν μεγάλην ὠφέλειαν εἰς τὰ ἀσθενῆ σώματα; Ἐὰν δὲ εἶναι τόσο μεγάλη ἡ χρησιμότης τῶν ἐρήμων καὶ τῶν ὀρῶν, τόσο μεγάλη ἡ χαρηγία τῶν ἀγαθῶν, ἐὰν ἔλθῃς πρὸς τὴν καλλιεργήσιμον γῆν, πρὸς τὰς ὀμαλὰς πεδιάδας, ἀκέψου πόσας ἀφορμὰς διηγημάτων θὰ εὔρης. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸ σῶμα μας, ἄλλα μὲν εἶναι ὀστά, ἄλλα δὲ νεῦρα καὶ ἄλλα σάρκες, ἔτσι καὶ εἰς τὴν γῆν, ἄλλα μὲν εἶναι ὄρη, ἄλλα φαράγγια, καὶ ἄλλα δὲ εὔφορα μέρη· ὄλα δὲ αὐτὰ εἶναι χρήσιμα. Καὶ διατί ἀναφέρω τὴν γῆν ποὺ εἶναι ἓνα τόσο μεγάλο στοιχεῖον; Ἐὰν θελήσῃς ἐνός μόνον δένδρου νὰ περιγράψῃς τὸ σχῆμα, τὴν χρησιμότητα, τὸν καρπὸν, τὰ φύλλα, τὸν

τὸν καρπὸν, τὰ φύλλα, τὸν καιρὸν, τὰ ἄλλα πάντα, πολὺ ὕ-
 ψει τὸ διήγημα εἰ τῶν ὁρῶν τὴν θέσιν, εἰς τὰ ἄλλα ἅπαντα,
 εἰ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ἐπέλθοις τῷ λόγῳ, καὶ τὴν διάπλα-
 σιν αὐτοῦ τοῦ σώματος, μυρία πάλιν κἀνταῦθα πελάγη εὗροις
 5 διηγημάτων.

Τούτοις τοίνυν ἐνδιατριβώμεν, ἐντεῦθεν ἡμῖν ἔσται ἡ-
 δονὴ μεγίστη, ἐντεῦθεν κέρδος, ἐντεῦθεν φιλοσοφία ἄφαιτος.
 Διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπήγαγεν· «Εὐφρανθήσομαι καὶ ἀγαλλιά-
 σομαι ἐν σοί». Ἄλλος, «Καὶ γαυριάσασθαι». «Ψαλῶ, τῷ ὀνόματί
 10 σου, Ὑψίσιε». Ἄλλος, «Ἄσω τὸ ὄνομά σου». Οὐ μικρὸν τοῦ-
 το φιλοσοφίας εἶδος, τὸ εὐφραίνεσθαι ἐπὶ τῷ Θεῷ. Ὁ γὰρ
 ἐπὶ τῷ Θεῷ εὐφρανόμενος, ὡς χορὴ, πᾶσαν ἐκβάλλει βιωτι-
 κὴν ἡδονήν. Τί δέ ἐστιν, «Εὐφρανθήσομαι ἐν σοί;». Τοιοῦ-
 τον, φησὶν, ἔχων Δεσπότην, τοῦτό μοι ἡδονή, τοῦτό μοι ἀγαλ-
 15 λίασις. Εἴ τις οἶδε ταύτην τὴν ἡδονὴν ὡς εἰδέναι χορὴν, ἐτέ-
 ρας ἡδονῆς οὐκ αἰσθάνεται. Τοῦτο γὰρ ἡδονὴ κυρίως· ὡς γάρ
 γε ἄλλα πάντα, ὀνόματα μόνον ἐστὶν ἡδονῆς, πράγματις ἔρη-
 μα. Αὕτη τὸν ἄνθρωπον μειάροσιον ἐργάζεται, αὕτη τοῦ σώ-
 ματος ἀπαλλάττει τὴν ψυχὴν, αὕτη πρὸς οὐρανὸν πιεροῖ, αὕτη
 20 τῶν βιωτικῶν ἰψηλότερον ποιεῖ, αὕτη κακίας ἀπαλλάττει καὶ
 μάλα εἰκότως. Εἴ γὰρ οἱ σώματα λαμπρὰ φιλοῦντες, οὐδὲν
 ἐπαιοθάνονται τῶν ἐν τῷ βίῳ, ἀλλ' ἐνὸς μόνου εἰσί, τῆς ἐ-
 ρωμένης ὕψεως, ὁ Θεὸν φιλῶν, καθὼς φιλεῖν δεῖ, τίτος αἰ-
 σθήσεται λοιπὸν ἢ χρησιοῦ τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ἢ λυπηροῦ;
 25 Οὐδενός· ἀλλ' ἔσται πάντων ἀνώτερος, ἀθάνατα τρυφῶν, ἐπεὶ

καιρὸν τῆς καρποφορίας του, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ σχετικά, θὰ εὐρης πολλὰς ἀφορμὰς διηγήσεως τῶν μεγαλείων τοῦ Θεοῦ· ἐὰν ἐξετάσης μὲ τὸν λόγον τὴν θέσιν τῶν ὀρῶν, ἐὰν ὅλα τὰ ἄλλα, ἐὰν μελετήσης τὸν ἄνθρωπον, τὴν διάπλασιν τοῦ σώματός του, θὰ εὐρης καὶ ἐδῶ ἀμέτρητα πελάγη διηγημάτων.

Ἄς ἀσχολούμεθα λοιπὸν μὲ αὐτὰ, διότι ἀπὸ αὐτὰ θὰ προκύψῃ εἰς ἡμᾶς ἡδονὴ μεγίστη, ἀπὸ αὐτὰ κέρδος καὶ φιλοσοφία ἀπερίγραπτος. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ δηλώσῃ καὶ αὐτὸ, ἐπρόσθεσε· «Θὰ εὐφρανθῶ καὶ θὰ γεμίσω ἀπὸ ἀγαλλίασιν σκεπτόμενος ἐσένα». Ἄλλος λέγει· «Καὶ θὰ νοιώσω ὑπερηφάνειαν. Θὰ ψάλλω ὕμνον δοξολογίας εἰς τὸ ὄνομά σου, Ὑψιστε». Ἄλλος λέγει· «Θὰ ὑμνήσω τὸ ὄνομά σου». Δὲν εἶναι αὐτὸ μικρὸν εἶδος φιλοσοφίας, τὸ νὰ εὐφραίνεται κανεὶς σκεπτόμενος τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ εὐφραίνεται, ὅπως πρέπει, ἐξετάζων τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, ἀπομακρύνει κάθε βιωτικὴν ἡδονήν. Τί σημαίνει δέ, «Εὐφρανθήσομαι ἐν σοί»; Ἐχων, λέγει, τέτοιον Κύριον, αὐτὸ μου εἶναι ἡδονή, αὐτὸ ἀγαλλίασίς μου. Ἐὰν κανεὶς ἐγνώρισεν αὐτὴν τὴν ἡδονὴν ὅπως πρέπει νὰ τὴν γνωρίσῃ, δὲν αἰσθάνεται ἄλλην ἡδονήν. Διότι αὐτὸ κυρίως εἶναι ἡδονή, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι μόνον ὀνόματα ἡδονῆς, ἄδεια ἀπὸ περιεχόμενον. Αὕτη ὑψώνει τὸν ἄνθρωπον ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὑλικά πράγματα, αὕτη ἀπαλλάσσει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸ σῶμα, αὕτη μεταφέρει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν οὐρανόν, αὕτη τὸν ἀνεβάζει ὑψηλότερα τῶν βιωτικῶν, αὕτη τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν κακίαν, καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι ποὺ ἐρωτεύονται ὁμορφα σώματα δὲν σκέπτονται τίποτε ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἀλλ' ἓνα μόνον σκέπτονται, τὴν μορφήν τῆς ἐρωμένης των, ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ὅπως πρέπει νὰ τὸν ἀγαπᾷ, ποῖο πρᾶγμα θὰ σκεφθῆ εἰς τὸ ἐξῆς εἴτε ἀπὸ τὰ καλὰ αὐτῆς τῆς ζωῆς εἴτε ἀπὸ τὰ δυσάρεστα; Κανένα, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ ὅλα, θὰ ἐντρυφᾷ εἰς ἀθάνατα

καὶ ὁ φιλούμενος τοιοῦτος. Οἱ μὲν γὰρ τὰ ἄλλα φιλοῦντες, ταχέως καὶ ἄκοιτες εἰς λήθην μεταβάλλονται, ἀπολλυμένων τῶν φιλουμένων καὶ μαραιομένων, οὗτος δὲ ὁ ἕως ἄπειρος, ἀτελεύτητος καὶ τὴν ἡδονὴν μείζονα ἔχων, καὶ τὸ κέρδος **5** πλέον καὶ τούτῳ πάλιν ψυχαγωγῶν τὸν φιλοῦντα τῷ μηδέποτε καταλύεσθαι.

«Ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου, Ὑψιστε». Τοῦτο μάλιστα φιλοῦντος ἔθος. Καὶ γὰρ οἱ ὁρῶντες εἰς τοὺς φιλουμένους ἄσματα ἄδουσι κἂν μὴ ὁρῶσιν ἐκείνους, διὰ τῆς ᾠδῆς ἑαυτοὺς πα- **10** ραμνιθοῦνται. Οὕτω δὲ καὶ ὁ προφήτης ποιεῖ ἐπεὶ τὸν Θεὸν ἰδεῖν οὐ δυνατὸν, ἄσματα ποιεῖ εἰς αὐτόν, διὰ τῶν ᾠδῶν αὐτῷ συγγινόμενος, καὶ τὸν πόθον ἀνάπτων, καὶ αὐτὸν δοκῶν ὁρᾶν· μᾶλλον δὲ διὰ τοῦ ἄδειν καὶ ὑμνεῖν εἰς πόθον ἀνάπτει πολλούς. Ὡσπερ γὰρ οἱ φιλοῦντες ἐγκώμια τῶν φιλουμένων **15** λέγουσι καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν περιφέρουσι, οὕτω δὲ καὶ οὗτος, «Ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου, Ὑψιστε».

3. Ὅρα πῶς ἑαυτὸν τῆς γῆς διήρησε, καὶ πρὸς ἐκείνην ἀνεκρέμασεν ὅλην ἑαυτοῦ τὴν οὐσίαν, ἀναθεὶς ἑαυτὸν τῷ Θεῷ. Διὰ τοῦτο συνεχῶς αὐτοῦ τὸ ὄνομα περισιτρέφει καὶ γὰρ καὶ **20** τοῦτο τοῦ φιλοῦντος ἔθος. «Ἐν τῷ ἀποσιραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω, ἀσθενήσουσι, καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου». Ἄλλος, «Ἀνατραπέτων τῶν ἐχθρῶν μου ὀπίσω, προσκοψάντων καὶ ἀπολομένων ἐκ προσώπου σου». Καὶ τοῦτο μάλιστα φιλοῦντός ἐστι, τὸ τὰς εὐεργεσίας λέγειν διὰ παντός, **25** καὶ ἐγκαλῶπιζεσθαι ταύταις· ἀπὸ τε γὰρ φίλτρον τοῦτο γίνεται, καὶ αὐτὸ πάλιν ἀνάπτει τὸ φίλτρον. Οὐκ ἂν δέ τις ἁμαρτοὶ εἰπὼν καὶ νοητοὺς ἐχθροὺς ἐνιαῦθα αὐτὸν λέγειν. Ἀποσιτρέφονται γὰρ καὶ οὗτοι, ὅταν ψυχὴν γενναίαν εὗρωσι.

πράγματα, ἀφοῦ καὶ ὁ ἀγαπώμενος εἶναι ἀθάνατος. Ἐκεῖνοι δηλαδὴ ποὺ ἀγαποῦν τὰ ἄλλα πράγματα, γρήγορα καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν λησμονοῦνται, ἀφοῦ χάνονται οἱ ἀγαπώμενοι καὶ μωραίνονται, ἐνῶ αὐτός ὁ ἔρως εἶναι ἄπειρος, χωρὶς τέλος, καὶ προξενεῖ μεγαλυτέραν ἡδονὴν, καὶ τὸ κέρδος εἶναι μεγαλύτερον, καὶ μὲ αὐτὸ πάλιν ψυχαγωγεῖ τὸν ἀγαπῶντα, μὲ τὸ ὅτι δὲν καταλύεται ποτέ.

«Θὰ ψάλω ὕμνον δοξολογίας εἰς τὸ ὄνομά σου, Ὑψίστε». Αὕτῃ προπάντων εἶναι ἡ συνήθεια αὐτοῦ ποὺ ἀγαπᾷ. Καθ' ὅσον οἱ ἐρασταὶ τραγουδοῦν ἄσματα εἰς τοὺς ἀγαπωμένους των' καὶ ὅταν δὲν βλέπουν ἐκείνους παρηγοροῦνται μὲ τὰ ἄσματα. Ἔτσι λοιπὸν κάμνει καὶ ὁ προφήτης· ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆ τὸν Θεόν, συνθέτει ἄσματα δι' αὐτόν, πλησιάζει αὐτόν μὲ τὰς ὠδὰς καὶ τὸν πόθον ἀνάπτει καὶ νομίζει ὅτι βλέπει αὐτόν· μᾶλλον δὲ μὲ τὰς ὠδὰς καὶ τοὺς ὕμνους ἀνάπτει τὸν πόθον εἰς πολλούς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀγαπῶντες πλέκουν ἐγκώμια διὰ τοὺς ἀγαπωμένους, καὶ ἀναφέρουν τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτός λέγει, «Θὰ ψάλω ὕμνους δοξολογίας εἰς τὸ ὄνομά σου, Ὑψίστε».

3. Πρόσεχε πῶς ἀπέσπασε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἀπεμάκρυνε ἀπὸ ἐκείνην ὅλην τὴν ὑπαρξίν του, ἀναθέσας τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο συνεχῶς ἀναφέρει τὸ ὄνομα αὐτοῦ· καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ συνήθειαν ἐκείνου ποὺ ἀγαπᾷ. «Μὲ τὴν στροφὴν τοῦ ἐχθροῦ μου ὀπίσω, συνετρίβη ἡ δύναμίς των καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν ἀπὸ τὸ πρόσωπόν σου». Ἄλλος λέγει· «Ἀνετράπησαν οἱ ἐχθροί μου ὀπίσω, προσέκρουσαν καὶ ἐχάθησαν ἀπὸ τὸ πρόσωπόν σου». Καὶ αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι γνῶρισμα ἐκείνου ποὺ ἀγαπᾷ, τὸ νὰ διηγῆται συνεχῶς τὰς εὐεργεσίας καὶ νὰ νοιώθῃ ὑπερηφάνειαν δι' αὐτάς· καὶ αὐτὸ βέβαια γίνεται ἀπὸ ἀγάπην καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον πάλιν ἀνάπτει τὴν ἀγάπην. Καὶ δὲν θὰ ἔσφαλλε κανεὶς ἐὰν εἰπῆ, ὅτι ὁμιλεῖ ἐδῶ καὶ διὰ τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς. Καθ' ὅσον καὶ αὐτοὶ

Καθάπερ γὰρ εἰς ἀσπίδα ἐμπεσὸν δόρον, μαλακὴν μὲν οὖσαν διατέμνει, σκληρὰν δὲ καὶ ἀντίτυπον οὐδὲν ἐργάζεται, ἀλλὰ τῆς αἰχμῆς ἀνακαμψείσης ἐκπίπτει, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς συμβαίνει. Ἄν μὲν γὰρ μαλακὴν εὖρη καὶ χαῦνον
5 τὰ παρὰ τοῦ διαβόλου πεμπόμενα θέλη, διαδύεται εἰς τὸ θύθος, εἰ δὲ σκληρὰν καὶ ἰσχυροτέραν, αὐτὸς τε ἄπρακτος ἄπειροι, καὶ εἰς ταύτην οὐδὲν εἰργάσατο δεινόν· καὶ δύο γίνεται κέρδη, μᾶλλον δὲ καὶ τρία· αὐτὴν τε γὰρ οὐδὲν ἔβλαπεν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροτέραν ἐποίησεν, αὐτὸς τε ἀσθενέστερος ἐντεῦθεν γέγονε.

Σκόπει δὲ πῶς ἀνακηρύττει τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύ· «Ἀσθενήσουσι», φησί, «καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου». Πάλιν πρόσωπον ἀκούων, μηδὲν σωματικὸν ὑποπιεύσης. Ἐνιαῦθα γὰρ τὴν ἐνέργειαν, τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ δηλοῖ, τὴν εὐκολίαν
15 αὐτοῦ τῆς ἰσχύος. Ὡς ἀλλαχοῦ φησιν, «Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμει», οὕτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα τὸ αὐτὸ φησιν. Ἄρκεῖ γὰρ μόνῃ ἢ ἐποπιεῖα ἀπολέσαι τοὺς πονηροὺς. Εἰ γὰρ ἅγιον παρουσία ἀσθενῆ δαιμόνων ποιεῖ τὴν ἰσχύ, πολλῶ μᾶλλον Θεοῦ. Εἰ ἢ ἀσιραπὴ αὐτοῦ φαινομένη κατα-
20 πλήττει πάντας, ἐννόησεν τὴν δύναμιν τὴν ἀνώλεθρον ἐκείνην, πῶς καταπλήττει, πῶς ἀπόλλυσι τοὺς πονηροὺς. Εἶδες ὕμνων εἶδος; εἶδες δεξολογίας τρόπον, καὶ πῶς περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ διηγεῖται; Οὐ μικρὸν κἀντεῦθεν παιδεύει φιλοσοφίας δόγμα, τῷ εἰπεῖν, «Ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου, Ὑψι-
25 σιε. Ἐν τῷ ἀποσιραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω». Ποῖον δὴ τοῦτο; Ὅτι οὐ μόνον ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς

ἀπομακρύνονται, ὅταν εὔρουν γενναίαν ψυχὴν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἓνα δόρυ, ὅταν πέσῃ ἐπάνω εἰς μίαν ἀσπίδα, ἐάν μὲν εἶναι μαλακὴ τὴν τρυπᾶ, ἐάν δὲ εἶναι σκληρὰ καὶ τραχεῖα δὲν τῆς προξενεῖ καμμίαν ζημίαν, ἀντίθετα μάλιστα πίπτει κάτω, ἀφοῦ στραβώσῃ ἢ αἰχμὴ του, τὸ ἴδιο λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ψυχὴν. Ἐάν δηλαδὴ τὴν εὔρουν μαλακὴν καὶ χαυνωμένην τὰ ριπτόμενα βέλη τοῦ διαβόλου, εἰσέρχονται εἰς τὸ βάθος αὐτῆς, ἐάν δὲ σκληρὰν καὶ ἰσχυροτέραν, ὁ ἴδιος ὁ διάβολος ἀπομακρύνεται ἄπρακτος καὶ εἰς τὴν ψυχὴν αὐτὴν δὲν ἐπροξένησε κανένα κακόν· καὶ προκύπτουν δύο κέρδη, μᾶλλον δὲ καὶ τρία· διότι καὶ αὐτὴν δὲν τὴν ἔβλαψεν, ἀλλὰ τὴν ἔκαμε καὶ ἰσχυροτέραν, καὶ ὁ ἴδιος δὲ ὁ διάβολος κατέστη ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός ἀσθενέστερος.

Πρόσεχε δὲ πῶς ἀνακηρύσσει τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. «Θὰ συντριβοῦν» λέγει, «καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν ἐμπρὸς εἰς τὸ πρόσωπόν σου». Πάλιν ἀκούων νὰ λέγῃ πρόσωπον, μὴ σκεφθῆς τίποτε τὸ σωματικόν. Διότι ἐδῶ δηλώνει τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς δυνάμεώς του. Ὅπως ἄλλοῦ λέγει, «Αὐτὸς ποῦ μόνον ρίπτει τὸ βλέμμα του ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν κάμνει νὰ τρέμῃ», ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ τὸ ἴδιο λέγει. Καθ' ὅσον ἀρκεῖ μόνον ἢ ἐμφάνισις του διὰ νὰ συντρίψῃ τοὺς πονηροὺς. Διότι, ἐάν ἡ παρουσία τῶν ἁγίων ἐξασθενῇ τὴν δύναμιν τῶν δαιμόνων, πολὺ περισσότερον τοῦ Θεοῦ. Ἐάν ἡ ἀστραπή αὐτοῦ ἐμφανιζομένη καταπλήσσει ὅλους, σκέψου τὴν δύναμιν ἐκείνην ποῦ δὲν ὑπόκειται εἰς καμμίαν καταστροφὴν, πῶς καταπλήσσει, πῶς ἐξαφανίζει τοὺς πονηροὺς. Εἶδες εἶδος ὕμνων; Εἶδες τρόπον δοξολογίας καὶ πῶς περιγράφει τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ; Δὲν εἶναι μικρὰ ἢ ἀλήθεια φιλοσοφίας ποῦ διδάσκει καὶ ἐδῶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Θὰ ψάλω ὕμνον δοξολογίας εἰς τὸ ὄνομά σου, Ὑψιστε. Διότι κατετροπώθησαν καὶ ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω οἱ ἐχθροί μου». Ποία εἶναι αὕτη ἡ ἀλήθεια; Ὅτι ὄχι μόνον εἰς τὰς

ἀνέσειν ἔνηφε. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν κακῶν ταπεινούμενοι, σπουδαιότεροι γίνονται, ἐπὶ δὲ τῶν ἀγαθῶν, ραθυμότεροι καὶ χαννότεροι ὃ περὶ τῶν Ἰουδαίων προΐων λέγει· «Ὅταν ἀπέκτεινεν αὐτούς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν». Ἄλλ' οὐχ οὗτος τοιοῦτος· ἀλλὰ καὶ ἐν εὐημερίαις γήφει, καὶ διεγήγεσται. Οὐ μικρὸν εἰς φιλοσοφίαν δὲ τοῦτο. «Ὅτι ἐποίησας τὴν κρίσιν μου καὶ τὴν δίκην μου». Ἄλλος, «ὑπερεδίκασάς μου». Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην. Ἐπειμήσας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλειο ὁ ἀσεβής. Ἄλλος, «Ἀπώλεσας». «Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰ-
10 ἰῶνος».

Ὅρα πάλιν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ ἀνδρός, πῶς οὐκ αὐτὸς ἀμύνεται τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ τῷ Θεῷ παραχωρεῖ τῆς δίκης, τὸ ἀποστολικὸν τηρῶν παράγγελμα, «Μὴ ἑαυτοὺς ἐκδική-
15 κούετε». Οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἐστὶν ἰδεῖν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀδίκως ταῦτα ἔπασχεν. Εἰ μὴ γὰρ ἀδίκως ἔπασχεν, οὐκ ἂν ὁ Θεὸς ἐπεξῆλθεν. «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην». Ἀνθρωπινώτερον φθέγγεται, θρόνον καὶ καθέδραν λέγων. Τὸ δέ, «Ὁ κρίνων δικαιοσύνην», τὸ σὴνῆδες τοῦ Θεοῦ καὶ
20 ἐξαίρειον αὐτοῦ τῆς οὐσίας φησί. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων τοῦτο οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, οὐ γὰρ πάντως κρίνουσι δικαιοσύνην, καὶ μωριάκις ὧσι δίκαιοι, ποτὲ μὲν ἀγνοία, ποτὲ δὲ ραθυμία ἀγνοοῦντες τὸ δίκαιον, ὁ δὲ Θεὸς τούτων ἀπάντων ἀπηλλαγμένος, καὶ εἰδὸς καὶ βουλόμενος δικαίαν ἐκφέρει

2. Ψαλμ. 77, 34.

3. Ρωμ. 12, 19.

θλίψεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἀνέσεις εἶχεν ἐστραμμένην τὴν σκέψιν του εἰς τὸν Θεόν. Διότι πολλοὶ μὲν, ταπεινούμενοι ἀπὸ τὰ κακά, γίνονται σπουδαιότεροι, ἐνῶ ὅταν ἀπολαμβάνουν τὰ ἀγαθὰ, γίνονται ραθυμότεροι καὶ νωθρότεροι, πρᾶγμα ποῦ λέγει εἰς ἄλλην περίπτωσιν διὰ τοὺς Ἰουδαίους· «Ὅταν τοὺς παρέδιδεν εἰς θάνατον, τότε ἀναζητοῦσαν αὐτόν»². Αὐτὸς ὅμως δὲν εἶναι τέτοιος, ἀλλὰ καὶ ὅταν εὐημερῆ εἶναι νηφάλιος καὶ ἐξυμνεῖ τὸν Θεόν. Αὐτὸ δὲ παρακινεῖ εἰς εὐσέβειαν ὄχι μικράν. «Διότι σὺ ἔκρινες καὶ ἐδικασες τὴν ὑπόθεσίν μου». Ἄλλος λέγει· «Μὲ ἔκρινες μὲ πολλὴν δικαιοσύνην». «Ἐκάθισες ἐπάνω εἰς θρόνον δικαστοῦ, σὺ ποῦ δικάζεις μὲ δικαιοσύνην. Ἐπέπληξες ἔθνη καὶ ἀπώλεσθη ὁ ἀσεβής». Ἄλλος ἐρμηνεύει· «Ὁδήγησες εἰς ἀπώλειαν». Τὸ ὄνομά του ἐξηφάνισες διὰ παντός καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος».

Πρόσεχε πάλιν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ ἀνδρός, πῶς δὲν ἀμύνεται ὁ ἴδιος τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ ἀναθέτει εἰς τὸν Θεὸν τὴν δίκην, τηρῶν τὸ ἀποστολικὸν παράγγελμα, «Μὴ ἐκδικῆσθε οἱ ἴδιοι»³. Καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ διαπιστώσῃ κανεὶς, ἀλλ' ὅτι καὶ ἔπασχεν αὐτὰ ἀδίκως. Διότι ἐὰν δὲν τὰ ἔπασχεν ἀδίκως, δὲν θὰ ἔσπευδεν εἰς βοήθειάν του ὁ Θεός. «Ἐκάθισες ἐπάνω εἰς δικαστικὸν θρόνον σὺ ποῦ δικάζεις μὲ δικαιοσύνην». Ὅμιλεῖ μὲ πρὸ ἀνθρώπινον τρόπον, ἀναφέρων θρόνον καὶ καθέδραν. Τὸ δὲ «ὁ κρίνων δικαιοσύνην» δηλώνει τὴν συνήθη ιδιότητα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐξαίρετον γνῶρισμα τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῶν ἀνθρώπων αὐτὸ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸ εἰποῦμεν, καθ' ὅσον δὲ δικάζουν μὲ ἀπόλυτον δικαιοσύνην, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι εἰς πᾶρα πολὺ μεγάλον βαθμὸν δίκαιοι, καὶ παραβλέπετο τὸ δίκαιον ἄλλοτε μὲν ἀπὸ ἄγνοιαν, ἄλλοτε δὲ ἀπὸ ἀδιαφορίαν, ἐνῶ ὁ Θεός, ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, καὶ γνωρίζων καὶ θέλων τὸ δίκαιον, δικάζει μὲ δικαιοσύνην. Τὸ «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνον» λοιπὸν, σημαί-

τὴν ψῆφον. Τὸ οὖν, «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου», ἐδίκασάς ἐστιν, ἐπεξῆλθες, ἡμνίας.

Ἐπειμήσας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλειο ὁ ἀσεβής», Ὁρᾶς πῶς οὐχ ὄπλων αὐτῷ δεῖ, οὐ μαχαίρας, οὐ τόξων καὶ βελῶν, ἀλλ' 5 ἀνθρωπινώτερον ἐκεῖνα εἴρηται· ἀρκεῖ γὰρ ἐπιτιμῆσαι τῷ Θεῷ, καὶ ἀπολέσθαι τοὺς κολάζεσθαι μέλλοντας. Ἴνα δὲ μάθῃς αὐτοῦ τὴν ἰσχύν, ἄκουε καὶ τῶν ἐξῆς. «Τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐξήλευρας εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Προορίζοντες ἀπώλεσας, ἀνέσπασας, οὕτως ἠφάνισας, ὥς καὶ 10 τὴν μνήμην αὐτῶν παραπολέσθαι. «Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἰρουφαῖται εἰς τέλος». Ἄλλος, «Τὰ ἐρεῖπια», ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Αρβώθ». «Καὶ πόλεις καθεῖλες». Τί ἐστι τοῦτο; Ὅτι τὰς μηχανὰς αὐτοῦ καὶ τὰς βουλὰς ἀναλώσας, γησίην, ἔρημον αὐτὸν τῶν οἰκείων ὄπλων ἐποίησας. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ὀργὴ τοῦ 15 Θεοῦ· πάντα ἀφανίζει καὶ ἀπόλλυσιν. Ἡ ὄπερ ἕτερος ἐρμηνευτὴς διδάσκει, «Ἐρημια» εἰπὼν· ὅτι οὐ τὰς πόλεις αὐτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐρήμους ἠφάνισας, καὶ πόλεις καθεῖλες. Οὕτω γὰρ ὁ δίκαιος ἐπολέμει, οὕτω κατέβαλλε τοὺς ἐναντίους, οὐχ ὄπλοις καὶ δόρασι κεχρημένος, ἀλλὰ τὴν παρὰ τοῦ 20 Θεοῦ ὁπλὴν ἔχων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πόλεμος αὐτῷ λαμπρὸς καὶ περιφανής, καὶ κατὰ κράτος ἢ νίκη. «Ἀπώλειο τὸ μνημόσυτον αὐτοῦ μετ' ἧχου». Ἄλλος, «Σὺν αὐτοῖς», ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Ἐμ». Τί ἐστι, «Μετ' ἧχου»; Ἡ τὴν πανωλεθρίαν γησίην, ἢ τὸ διωλύγιον τῶν κακῶν. Καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ 25 κηδεμονίας, τὸ μὴ λαθαρῶντως ταῦτα ποιεῖν, ἵνα ταῖς ἐτέρων συμφοραῖς καὶ ἕτεροι γένωνται βελτίους. Τὸ περιφανες οὖν δηλεῖ τῆς ἀπωλείας.

4. «Καὶ Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα μένει». Ἄλλος, «καθεδεῖται».

νει ἐδίκασες, διεκπεραίωσες τὴν ὑπόθεσιν, ὑπερασπίσθης τὸν ἀδικούμενον.

«Ἐπέπληξες ἔθνη καὶ ἐξηφανίσθη ὁ ἀσεβής». Βλέπεις πῶς δὲν χρειάζεται ὄπλα, οὔτε μαχαίρια, οὔτε τόξα καὶ βέλη, ἀλλὰ ἀνθρωπινότερα τὰ περιγράφει ἐκεῖνα· διότι ἀρκεῖ νὰ ἐπιπλήξη ὁ Θεός καὶ νὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὴν ἀπώλειαν ἐκεῖνοι ποὺ πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν. Διὰ νὰ μάθης δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἄκουε καὶ τὰ ἐξῆς. «Ἐξηφάνισε τὸ ὄνομα αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Τοὺς κατέστρεψες ἀπὸ τὴν ρίζαν, τοὺς ἐξερρίζωσες, ἔτσι τοὺς ἐξηφάνισες, ὥστε καὶ νὰ λησμονηθῇ τὸ ὄνομά των. «Τοῦ ἐχθροῦ ἐχάθησαν διὰ πάντα αἱ ρομφαῖαι». Ἄλλος ἐρμηνεύει, «τὰ ἐρείπια», ἐνῶ ὁ Ἑβραῖος λέγει, «Ἀρβῶθ». «Καὶ πόλεις κατεκρήμνισες». Τί σημαίνει αὐτό; Ὅτι, ἀφοῦ, λέγει, διέλυσες τὰ πολυμήχανα σχέδια αὐτοῦ καὶ τὰς ἐπιθυμίας του, τὸν ἀπεγύμνωσες ἀπὸ τὰ ὅλα του. Διότι τέτοια εἶναι ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ· ὅλα τὰ ἐξαφανίζει καὶ τὰ καταστρέφει. Ἡ ὁπῶς ἀκριβῶς ἄλλος ἐρμηνευτῆς λέγει, ἀναφέρων τὴν λέξιν «ἔρημα»· ὅτι δηλαδὴ ἐξηφάνισες ὄχι μόνον τὰς πόλεις των ἀλλὰ καὶ τὰς ἐρήμους καὶ τὰς πόλεις κατεκρήμνισες. Ἐτσι λοιπὸν ὁ δίκαιος ἐπολέμει, ἔτσι κατέβαλλε τοὺς ἐχθρούς του, χρησιμοποιοῦν ὄχι ὄπλα καὶ δόρατα, ἀλλὰ ἔχων τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πόλεμός του ἦτο λαμπρὸς καὶ περιφανῆς καὶ ἡ νίκη ὀλοκληρωτικὴ. «Ἐσθησε μαζί με τὸν θόρυβον ποὺ ἔκαμε καὶ ἡ ἐνθύμισις τοῦ ὀνόματός του». Ἄλλος λέγει «Μαζί με αὐτούς», ὁ δὲ Ἑβραῖος λέγει «Ἐμ». Τί σημαίνει, «Μετ' ἤχου»; Ἡ ἐννοεῖ τὴν πανωλεθρίαν ἢ τὸ ὑπερμεγέθες τῶν κακῶν. Καὶ αὐτὸ δὲ εἶναι γνῶρισμα τῆς κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ μὴ τὰ κάμνει αὐτὰ κρυφά, διὰ νὰ γίνωνται καλύτεροι καὶ ἄλλοι μετὰ τὰς συμφορὰς ἄλλων. Δηλώνει λοιπὸν τὸν ἐντυπωσιακὸν τρόπον τῆς καταστροφῆς των.

4. «Καὶ ὁ Κύριος μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Κάθε-

Τὸ γὰρ καθῆσθαι πολλαχοῦ ἐπὶ τοῦ μονίμου τῆς οὐσίας κείται
ὡς καὶ Ἱερεμίας δηλοῖ λέγων, «Σὺ καθήμενος εἰς τὸν αἰῶ-
να». Καὶ ὁ Ἑβραῖος ἐνταῦθα «Ἰησήθ» φησι. Συνεχῶς τοῦτο
λέγει ὁ προφήτης ἐπὶ τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνθρώπων, δεικνὺς
5 αὐτοῦ τὸ ἀτελεύτητον τῆς οὐσίας, καὶ ὅτι τὸ μὲν τῶν ἀνθρώ-
πων γένος ἐπίκηρον, ἡ δὲ ἐκείνου οὐσία καὶ ἡ μεγαλωσύνη
ἀτελεύτητος. Τοῦτο δὲ ποιεῖ τὸν φόβον ἐπαριῶν, ἵνα ἐκατέ-
ρωθεν ὧσιν αὐτὸν τρέμοντες καὶ διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ τῆς
δόξης, καὶ διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς οἰκειᾶς οὐσίας, καὶ ὡς ἀεὶ μέ-
10 ροντα, καὶ ὡς ἀεὶ μεθ' ὑπερβολῆς κολάζοντα. Εἰ δὲ χορή μι
καὶ κατὰ ἀναγωγὴν εἶπειν, οὐ παραιτητέον. Τὰ μὲν γὰρ ἐ-
στι καὶ θεωρῆσαι, τὰ δὲ οὕτω δεῖ νοεῖν, ὡς εἴρηται μόνον
ὡς τό, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.
τὰ δὲ ἀπειραντίας ταῖς λέξεσιν ὡς τό, «Ἐλαφος φιλίας, καὶ
15 πῶλος τῶν χαρίτων, ὁμιλεῖτω σοι». Καὶ πάλιν «Ἔστω σοι
μόνον ἑπάροχον, καὶ μηδεὶς ἀλλότριος μετασχέτω σοι». Καὶ
πάλιν «Ἦ πηγὴ σου τοῦ ὕδατός σοι ἔστω μόνον». Τοῦτο γὰρ.
ἂν τὸ κείμενον νοήσης, καὶ μὴ φύγῃς μὲν τὸ ρῆμα, διώκης
δὲ τὸ νόημα, καὶ πολλῆς ἀπανθρωπίας ἐστί, τὸ μηδὲ ὕδατός
20 τινι μεταδοῦναι ἀλλ' ἐνταῦθα περὶ γυναικὸς ὁ λόγος, ὥστε
αὐτῆς ἀπολαύειν μετὰ σωφροσύνης, πηγὴν καλῶν αὐτῆς, καὶ
ἔλαφον, διὰ τὸ καθαρὸν τῆς τοῦ γάμου συνουσίας.

Καὶ ἐνταῦθα μὲν οὕτως ἀλλαχοῦ δὲ δεῖ καὶ τὸ κείμενον
δέχεσθαι, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ δηλούμενον ὡς ἔχει τό, «Καθὼς
25 τὸν ὄφιν ἔγρωσε Μωϋσῆς». Καὶ γὰρ τοῦτο δεῖ πιστεύειν ὅτι

4. Βαρούχ 3, 3.

5. Γέν. 1, 1.

6. Παροιμ. 5, 19.

7. Αὐτόθι 17.

8. Αὐτόθι 18.

ται ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον». Διότι τὸ 'κάθομαι' παντοῦ τίθεται πρὸς δήλωσιν μονίμου καταστάσεως, καθὼς καὶ ὁ Ἰερεμίας δηλώνει, λέγων, «Σὺ κάθου εἰς τὸν θρόνον σου αἰωνίως»⁴. Καὶ ὁ Ἑβραῖος ἐδῶ λέγει «Ἰησήβ». Συνεχῶς αὐτὸ λέγει ὁ προφήτης ὅταν ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ δείξη τὴν αἰωνιότητα τῆς οὐσίας του καὶ ὅτι τὸ μὲν γένος τῶν ἀνθρώπων εἶναι πρόσκαιρον, ἐνῶ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ μεγαλωσύνη τοῦ αἰῶνος. Αὐτὸ δὲ τὸ ἐπιτυγχάνει θέτων ὑπεράνω αὐτῶν τὸν φόβον, ὥστε νὰ τρέμουν αὐτὸν διὰ δύο λόγους, καὶ διὰ τὸ μέγεθος τῆς δόξης του καὶ διὰ τὴν ἀτέλειαν τῆς φύσεώς των, καὶ διότι εἶναι αἰώνιος καὶ τιμωρεῖ πάντοτε μὲ ὑπερβολήν. Ἐὰν δὲ πρέπει νὰ εἰποῦμεν αὐτὰ καὶ κατὰ τρόπον ἀναγωγικόν, δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀποφύγωμεν. Διότι ἄλλα μὲν εἶναι δυνατόν καὶ νὰ τὰ ἐρευνήσωμεν, ἄλλα δὲ πρέπει ἔτσι νὰ τὰ ἐννοοῦμεν, ὅπως ἐλέχθησαν μόνον, ὅπως τό, «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»⁵, ἄλλα δὲ σημαίνουν ἀντίθετον ἀπὸ ὅτι αἱ λέξεις, ὅπως τό, «Ἡ ἀγαπητὴ σύζυγός σου, ὡσάν ἔλαφος καὶ ὡσάν χαριτωμένος πῶλος, ἃς εἶναι ἡ μόνη συναναστροφή σου»⁶. Καὶ πάλιν «Τὰ ὑπάρχοντά σου ἃς ἀνήκουν μόνον εἰς ἐσένα καὶ κανεὶς ἄλλος ἃς μὴ γίνεται συμμετοχος εἰς τὰ ἀγαθὰ σου»⁷. Καὶ πάλιν «Ἡ πηγὴ τοῦ ὕδατός σου ἃς ἀνήκη μόνον εἰς ἐσένα»⁸. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ χωρίον, ἐὰν ἐξετάσης τὸ περιεχόμενον του καὶ δὲν ἀποφύγῃς μὲν τὰς λέξεις, προσπαθῆς δὲ νὰ εὔρης τὸ νόημά του, δείχνει πολλὴν ἀπανθρωπίαν, ἀφοῦ λέγει οὔτε νερὸ νὰ δίδῃς εἰς κάποιον· ἀλλ' ἐδῶ γίνεται λόγος διὰ τὴν γυναῖκα, ὥστε νὰ τὴν ἀπολαμβάνῃ κανεὶς μὲ σωφροσύνην, ὀνομάζων αὐτὴν πηγὴν καὶ ἔλαφον, ἐξ αἰτίας τῆς καθαρότητος τῶν συζυγικῶν σχέσεων.

Καὶ ἐδῶ μὲν πρέπει ἔτσι νὰ ἐξετάζωμεν τὸ νόημα ταῦ χωρίου, ἀλλοῦ δὲ πρέπει νὰ δεχώμεθα καὶ τὰς λέξεις καὶ τὸ νόημα τῶν λέξεων, ὅπως λόγῳ χάριν τὸ «Ὅπως ἀκρι-

ἐγένετο (ἐγένετο γὰρ), καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ, εἰς τύπον τοῦ Χριστοῦ. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα οὐκ ἄν τις ἀμάρτοι εἰς τὰ Ἰουδαϊκὰ ἐκλαμβάνων τὰ εἰρημένα. «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην. Ἐπειύμησας ἔθνησι, καὶ ἀπόλειο ὁ ἀσεβής»
 5 τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ρομφαῖαι εἰς τέλος, καὶ πόλεις καθεῖλες. Ἀπόλειο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ μετ' ἤχου». «Ἡ τε γὰρ συμφορὰ αὐτῶν τῶν τὸν Χριστὸν σταυρωσάντων πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης καιάδηλος, αἱ τε πόλεις αὐτῶν κα-
 10 θηρέθησαν, τοῦ τε διαδόλου ἐξέλιπε τὰ μηχανήματα, τῆς τοῦ φιλομαθέσι καταλιπόντες ἀρομύζειν. τῶν προκειμένων ἐχώμεθα.

«Ἡτοιμάσεν ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ». Ἄλλος, «Ἡδρασεν εἰς κρίσιν». «Καὶ αὐτὸς κρίνει τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, κρίνει λαοὺς ἐν εὐθύτητι». Εἶδες πῶς κατὰ μικρὸν αἰάγει τὸν λόγον; Ἐπειδὴ γὰρ θρόνον ἐμνημόνευσε, δείκνυσι τοῦ θρόνου τὴν φύσιν, οὐκ ἀπὸ ζύλων συγκειμένην, οὐδέ τινος ὕλης, ἀλλ' ἀπὸ δικαιοσύνης. Ἐν γὰρ τῇ δικαιοσύνῃ, φησὶν, ἴδονται. «Κρίνει τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ». Καὶ
 20 τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα προαναφώνει. Ἡ μὲν γὰρ καθόλου κρίσις ἐκεῖ τειαμίεται, ἡ δὲ ἐκ μέρους καὶ ἐνταῦθα· πολλὰ γὰρ καὶ νῦν ἐργάζεται, ὥστε μὴ τοὺς ἀναιοθήτους ἀπρονόητα εἶναι νομίζειν τὰ ὄντα. Εἰ δὲ μὴ πάντες ἐνταῦθα τοὺς σιεφάνους ἀπολαυθάνουσι, μὴ θαυμάσης. Ἡτοιμάσε γὰρ
 25 ἡμέραν, ἐν ἣ μὲλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην· τὸ δὲ παρόν, στάδιον, καὶ ἀγών, καὶ παλαίσματα.

βῶς ὁ Μωϋσῆς ὑψωσε τὸν ὄφιν»⁹. Καθ' ὅσον πρέπει καὶ νὰ πιστεύωμεν ὅτι αὐτὸ συνέβη (διότι πράγματι συνέβη), καὶ ὅτι συνέβη ὡς προτύπωσις τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι καὶ ἐδῶ δὲν θὰ ἔσφαλε κανεὶς ἐὰν τὰ λεγόμενα τὰ ἐκλάβη ὡς ἀναφερόμενα εἰς τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους. «Ἐκάθισες ἐπάνω εἰς δικαστικὸν θρόνον, σὺ ποὺ δικάζεις μὲ δικαιοσύνην. Ἐπέπληξες ἔθνη καὶ ὠδηγήθη εἰς ἀπώλειαν ὁ ἀσεβής· ἐξηφάνισες τὸ ὄνομα τοῦ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Συνετρίβησαν διὰ παντός αἱ ρομφαῖαι τοῦ ἐχθροῦ καὶ κατεκρήμνισες τὰς πόλεις τοῦ. Ἐχάθη διὰ παντός ἡ ἐνθύμισις αὐτοῦ μετὰ θορύβου». Διότι καὶ ἡ συμφορὰ αὐτῶν ποὺ ἐσταύρωσαν τὸν Χριστὸν εἶναι ὀλοφάνερος εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, καὶ αἱ πόλεις τῶν κατεκρημνίσθησαν, καὶ αἱ μηχανορραφίαι τοῦ διαβόλου ἐξέλιπον, καὶ τὰ πάντα κατέλαβεν ἡ πρόνοια τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ αὐτὰ ἀφοῦ τὰ ἀφήσωμεν νὰ τὰ ἐφαρμόζουν οἱ φιλομαθεῖς, ἄς προχωρήσωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ ψαλμοῦ.

«Ἐτοίμασε τὸν θρόνον τοῦ διὰ νὰ δικάσῃ». Ἄλλος, «Ἐγκατέστησε δικαστήριον διὰ νὰ δικάσῃ». «Καὶ αὐτός θὰ δικάσῃ τὴν οἰκουμένην μὲ δικαιοσύνην, θὰ κρίνῃ τοὺς λαοὺς μὲ εὐθύτητα». Εἶδες πῶς προχωρεῖ σιγὰ - σιγὰ τὸν λόγον; Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠμίλησε διὰ θρόνον, δείχνει τοῦ θρόνου τὴν φύσιν, ποὺ δὲν συνίσταται ἀπὸ ξύλα, οὔτε ἀπὸ κάποιαν ὕλην, ἀλλὰ ἀπὸ δικαιοσύνην. Διότι, λέγει, ἐστήθη ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ. «Θὰ δικάσῃ τὴν οἰκουμένην μὲ δικαιοσύνην». Προλέγει καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα». Διότι ἡ καθολικὴ κρίσις ἐπιφυλάσσεται νὰ γίνῃ ἐκεῖ, ἐνῶ ἡ μερικὴ γίνεται καὶ ἐδῶ· πολλὰ δηλαδὴ κάμνει καὶ τώρα, ὥστε νὰ μὴ νομίζουν οἱ ἀνσίθητοι ὅτι τὰ ὄντα εἶναι ἀπρονόητα. Ἐὰν δὲ δὲν ἀπολαμβάνουν ὅλοι τοὺς στεφάνους ἐδῶ, μὴ θαυμάσης. Διότι ἐτοίμασεν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ δικάσῃ τὴν οἰκουμένην, ἐνῶ τὸ παρὸν εἶναι στάδιον καὶ ἀγὼν καὶ πάλη.

Διὰ δὴ τοῦτο οὐ πάντες τὰ κατ' ἀξίαν ἀπολαμβάνουσι, ἀλλὰ τοῖς τε κατορθοῦσιν ἐκεῖ τειταμύενται τὰ δῶρα, τοῖς τε καιαπίπουσιν αἱ κολάσεις· ἐνταῦθα δὲ ἀνοχὴ καὶ μακροθυμία, ὥστε διὰ μετανοίας ἀποτίνασθαι τὰ ἡμαρτημένα, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖ τοῦτο. Ἐπεὶ καὶ ἀνδροφόνος, ἕως μὲν ἂν ἦ ἐν ταῖς ὁδοῖς, κύριός ἐστι μεταβαλέσθαι, καὶ ἀπαλλαγῆναι κολάσεως, ἐπειδὴν δὲ ὑπὸ τὴν ψῆφον ἔλθοι τοῦ δικαστοῦ, ξίφος λοιπόν, καὶ δῆμιος, καὶ θάραθρα. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Ἔως μὲν ἂν ἐν τῷ θίῳ τούτῳ ὦμεν τῷ παρόντι, δυνατὸν διαφυγεῖν τὴν τιμωρίαν μεταβαλλομένους, ἐκεῖ δὲ ἀπελθόντες, ἀνήνυτα οὐ μώξομεν· «Ἡιοίματος γὰρ ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ». Εἶ δέ τις καὶ τό, «Ἡιοίμασε», οὕτως ἐκλάβοι, ὡς εἴρηται, οὐχ ἁμαρτήσεται πάντα γὰρ παρεσκευασμένα, καὶ τὰ τῶν κολάσεων, καὶ τὰ τῶν στεφάνων, καὶ τὰ τῆς ψῆφου. Οὐκ ἔστι μέλλησις, οὐδὲ χρόνος, οὐδὲ βραδύτης παρὰ τῷ Θεῷ, διὰ οἱ ζῶντες οὐ μὴ φθάνωσι τοὺς κοιμηθέντας, ὥσπερ ὁ Παῦλος λέγει, διὰ «Ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας».

«Κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι». Ὅρα σοφίαν προφήτου, πῶς λέγει τὰ παρόντα, πῶς τὰ μέλλοντα. Τὰ παρόντα· «Ἐπειμήσας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλειο ὁ ἀσεβής»· τὰ μέλλοντα· «Ἡιοίμασεν ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ». Τοῦτο δὲ ποιεῖ, ἵνα οἱ ἐκείνοις ἀπιστοῦντες ἀπὸ τῶν παρόντων λάβωσι τὴν ἀπόδειξιν. «Καὶ ἐγένετο Κύριος καιαφυγῆ τῷ πένητι». Ἄλλος, «Τῷ ἐπιτρι-

Διὰ τοῦτο λοιπόν δέν ἀπολαμβάνουν ὅλοι κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς νικητὰς ἐπιφυλάσσονται ἐκεῖ τὰ δῶρα καὶ διὰ τοὺς ἡττημένους αἱ τιμωρίαι. Εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ὑπάρχει ἀνοχὴ καὶ μακροθυμία, ὥστε μὲ τὴν μετάνοιαν νὰ ἐξαλείφωνται αἱ ἁμαρτίαι, αὐτὸ ὅμως δέν ἰσχύει ἐκεῖ. Διότι καὶ ὁ ἀνθρωποκτόνος, ἐν ὅσῳ εὐρίσκεται εἰς τὰς ὁδοὺς, ἠμπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ γνώμην καὶ ν' ἀπαλλαγῇ τῆς τιμωρίας, ὅταν ὅμως συμβῇ νὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὸν δικαστὴν καὶ ἐκδοθῇ ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασίς του, τότε πλέον τὸν ἀναμένει ξίφος καὶ δῆμιος καὶ βάραθρον. Ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν. Ἐν ὅσῳ εὐρισκόμεθα εἰς αὐτὴν τὴν παρούσαν ζωὴν, εἶναι δυνατόν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν τιμωρίαν ἀλλάζοντες τρόπον ζωῆς, ἐὰν ὅμως ἀπέλθωμεν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, ἀνώφελα θὰ θρηνησωμεν· διότι «ἐτοίμασε τὸν δικαστικὸν θρόνον του διὰ νὰ δικάσῃ». Ἐὰν δὲ κάποιος καὶ τό, «Ἠτοίμασεν», τὸ ἐκλάβῃ ἔτσι, ὅπως ἔχει λεχθῆ, δέν θὰ σφάλῃ· διότι ὅλα εἶναι προετοιμασμένα, καὶ τὰ τῶν τιμωριῶν καὶ τὰ τῶν στεφάνων καὶ τὰ τοῦ δικαστηρίου. Δέν ὑπάρχει ἀναβολή, οὔτε χρόνος, οὔτε ἀργοπορία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὅταν οἱ ζῶντες δέν θὰ φθάσουν ἐνωρίτερα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐκοιμήθησαν, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι «Ἐμεῖς οἱ ζῶντες, ποὺ θὰ παραμείνωμεν μέχρι τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, δέν θὰ φθάσωμεν ἐνωρίτερα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐκοιμήθησαν»¹⁹.

«Θὰ δικάσῃ τοὺς λαοὺς μὲ εὐθύτητα». Πρόσεχε σοφίαν προφήτου, πῶς περιγράφει τὰ παρόντα καὶ πῶς τὰ μέλλοντα. Τὰ παρόντα, «Ἐπέπληξες ἔθνη καὶ ἀπώλεσθη ὁ ἀσεβής»· τὰ μέλλοντα, «Ἐτοίμασε τὸν θρόνον του διὰ νὰ δικάσῃ. Καὶ αὐτὸς θὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην μὲ δικαιοσύνην». Αὐτὸ δὲ τὸ κάμνει, ὥστε ἐκεῖνοι ποὺ δέν πιστεύουν ἐκεῖνα, νὰ λάβουν τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν. «Καὶ ἐγένεν ὁ Κύριος καταφύγιον εἰς τὸν δυστυχῆ καὶ ταπεινωμένον». Ἄλλος, «Εἰς

πιω). Ἄλλος, «Τῷ τεθλασμένῳ». Συνεχῶς ἑαυτὸν καὶ πένη-
 τια καὶ πτωχὸν καλεῖ, καίτοι γε ἐν βασιλείοις ὢν. Οὕτω καὶ
 ἀλλαχοῦ· «Ἐγὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης» ἤδει γὰρ,
 ἤδει σαφῶς, ὅτι τὰ ἀνθρώπινα πάντα σκιᾶς ἀδρανέστερα, καὶ
 5 ὅτι οὐδὲν ἡμῖν οὕτως οἰκεῖον ὡς ἀρετὴ, τὰ δὲ ἄλλα πάντα
 φύλλοις ἔοικεν ἔξωθεν προσκειμένοις. Ὅτι γὰρ ἀρετὴ οἰ-
 κεῖον, δῆλον ἐντεῦθεν. Ὅπου ἐὰν ἀπέλθωμεν, ταύτην περι-
 φέρουμεν, ἐκεῖνα δὲ οὐκ ἔτι. Οὐκοῦν τοῦτο ἡμῖν οἰκειότερον,
 τὰ δὲ ἄλλα πόροθεν. Ὡσπερ οὖν οἰκεῖον λέγομεν τὸν πλη-
 10 σίον ἡμῖν ὄντα, οὕτω δὴ καὶ ταύτην τῶν χρημάτων οἰκειοτέ-
 ραν καλοῦμεν, ἐπειδὴ πλησίον ἡμῖν αἰεὶ.

5. Θεὰ δέ μοι αὐτοῦ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τὴν φι-
 λόσοφον ψυχὴν. Καὶ γὰρ ἵππους ἔχων καὶ σιραιόπεδα, καὶ
 μυρία ὄσα, πάντα ἐκεῖνα ἀφείς, τὴν ἄνωθεν ἐπισπᾶται ρο-
 15 πὴν, καὶ αὐτῷ τὴν σωτηρίαν ἀραιίθησιν. Οὗ γὰρ εἶπεν, ἐ-
 γένειό μοι σιραιόπεδα καταφυγὴ μου, οὐδὲ χρήματα, οὐδὲ
 τείχη, ἀλλ', «Ἐγένειο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι». Αὐτός
 με, φηοῖν, ἐν ἀσφαλείᾳ κατέστησεν· οὐδὲν γὰρ ταύτης ἴσον
 τῆς καταφυγῆς, καὶ εἰς εὐκολίας καὶ ἀσφαιλείας λόγον. Τὰς
 20 μὲν γὰρ ἄλλας καταφυγὰς καὶ ἐπιβουλεύεσθαι ἔνι, καὶ τα-
 χέως εὐρεῖν οὐκ ἔνι καὶ ἐξ ἐτοίμου, ἀλλὰ καὶ χρόνον καὶ
 τόπον καὶ μυρίαὶς κωλύονται περιοιτάσεις, ταύτην δὲ πλησίον
 οὔσαν εὐρίσκεις μόνον ἐὰν μετὰ ἀκριθείας ἐπιζητήσης. «Ἐ-

τὸν καταταλαιπωρούμενον». Ἄλλος, «Εἰς τὸν συντετριμμένον». Συνεχῶς ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν του καὶ πένητα καὶ πτωχόν, ἂν καὶ βέβαια ἔζη εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἔτσι καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν λέγει· «Ἐγὼ δὲ εἶμαι πτωχός καὶ πένης»¹· διότι ἐγνώριζεν, ἐγνώριζε ξεκάθαρα, ὅτι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα εἶναι πιὸ ἀσταθῆ καὶ ἀπὸ τὴν σκιάν, καὶ ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι τόσον ἰδικόν μας, ὅσον ἡ ἀρετὴ, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα ὁμοιάζουν μὲ φύλλα ποῦ εἶναι ἔξω πεταγμένα. Τὸ ὅτι βέβαια ἡ ἀρετὴ εἶναι κάτι τὸ ἰδικόν μας, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ἕξῃς· ὅπου καὶ ἂν μεταβῶμεν, αὐτὴν φέρομεν μαζί μας, ἐνῶ ἐκεῖνα δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὰ πάρωμεν. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ πιὸ οἰκεῖον εἰς ἡμᾶς, τὰ δὲ ἄλλα εὐρίσκονται πολὺ μακριά. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν οἰκεῖον ὀνομάζομεν ἐκεῖνον ποῦ εὐρίσκεται πλησίον μας, ἔτσι βέβαια καὶ τὴν ἀρετὴν τὴν ὀνομάζομεν πιὸ οἰκεῖαν καὶ ἀπὸ τὰ χρήματα, ἐπειδὴ πάντοτε εὐρίσκεται πλησίον μας.

5. Πρόσεξε δὲ, σὲ παρακαλῶ, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ καὶ τὴν γεμάτην φιλοσοφικότητα ψυχὴν του. Καθ' ὅσον, ἂν καὶ εἶχεν ἵππους καὶ στρατόπεδα καὶ ἄπειρα ἄλλα ἀγαθὰ, ἀφοῦ τὰ ἄφησεν ὅλα ἐκεῖνα, καταφεύγει εἰς τὴν οὐράνιον δύναμιν καὶ ἀναθέτει τὴν σωτηρίαν του εἰς τὸν Θεόν. Διότι δὲν εἶπε, τὰ στρατόπεδα ἔγιναν καταφύγιόν μου, οὔτε τὰ χρήματα, οὔτε τὰ τείχη, ἀλλὰ, «Ἐγένετο ὁ Κύριος καταφύγιον εἰς τὸν πένητα». Αὐτός, λέγει, μοῦ ἐχάρισε τὴν ἀσφάλειαν· διότι τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτὸ τὸ καταφύγιον, καὶ ὡς πρὸς τὴν εὐκολίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀσφάλειαν. Καθ' ὅσον τὰ μὲν ἄλλα καταφύγια εἶναι δυνατόν καὶ νὰ ἐπιβουλεύωνται καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὰ εὖρη κανεῖς γρήγορα καὶ ἔτοιμα, ἀλλὰ ἐμποδίζονται καὶ ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ ἀπὸ τὸν τόπον καὶ ἀπὸ ἄπειρα ἄλλα περιστατικά, ἐνῶ αὐτὸ τὸ καταφύγιον τὸ εὐρίσκεις πλησίον σου, μόνον ἐάν τὸ ἐπιζητήσης μὲ τὸν κατάλληλον τρόπον. Διότι, «Ἐνῶ ἀκόμη θὰ προσεῦχεσαι

τι γὰρ λαλοῦντός σου ἐρῶ, ἰδοὺ πάρειμι». Καί, «Θεὸς ἐγγί-
 ζων ἐγὼ εἶμι, καὶ οὐ Θεὸς πόρωθεν». Οὐ τοίνυν δεῖ δρό-
 μου ἡμῖν, οὐδὲ ἀποδημίας, ἀλλὰ καὶ οἴκοι καθημένους ταύτην
 ἐπισπᾶσθαι τὴν καταφυγὴν ἔτι. Καὶ ποτὲ μὲν ἐξαιρεῖ τῶν
 5 κινδύνων, ποτὲ δὲ καὶ αὐτοὺς ποιεῖ λαμπροτέρους, καὶ τῶν
 ἐχθρῶν δυνατωτέρους, καὶ ἀμφότερα ἐν καιρῷ τῷ προσή-
 κοντι. Ὅταν γὰρ μειριάζωσιν οἱ ἀπολαύοντες, ἀμφότερα δί-
 δωσιν, εἰ δὲ μὴ σφόδρα τοῦτο ἔχοιεν τὸ καιρόθωμα, μέχρι τοῦ
 ἐνὸς ἴσταιται, ὥστε μὴ τῇ προσθήκῃ τοῦ δευτέρου εἰς ἀπόνου-
 10 αν αὐτοὺς ἐλθεῖν.

Ἰνα δὲ μάθῃς, ὅτι πολλάκις τοῦτο εἰς ἀπόνοιαν αἴρει,
 ὁ Ἐζεκίας ἐντεῦθεν ἐπήρθη· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως αὐτὸν
 παρεΐδεν, ἀλλ', ἐπειδὴ ἢ τῆς νίκης εὐημερία ἐπῆρεν αὐτοῦ
 τὴν διάνοιαν, τὴν ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας αὐτῷ διόρθωσιν ἐπῆ-
 15 γαγε. «Βοηθὸς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσι». Τί ἐστιν, «Ἐν
 εὐκαιρίαις»; Εἰς καιρὸν, φησὶν, ἐπικαίρως. Διπλῆν λέγει
 τὴν εὐκαιρίαν, ὅτι καὶ βοηθεῖ, καὶ ὅτι εἰς καιρὸν. Εὐκαιρίαν
 γὰρ ἐνιαῦθα τὴν θλίψιν λέγει. Τί δήποτε; Ὅτι φιλοσοφίας
 μήτηρ ἐστί, καὶ τοῦ θανάτου ἐξελεῖται τὸν ἄνθρωπον, καὶ τοῦ
 20 Θεοῦ μάλιστα ἐπισπᾶται τὴν ροπήν. Τότε ραθυμία ἀνήρηται
 καὶ διάχυσις· τότε σπουδαιότεροι περὶ τὰς ἰκετηρίας γινόμε-
 θα. Καὶ καθάπερ ὁ χειμὼν ἐπιτήδειος καιρὸς πρὸς γεωργί-
 αν ἐστὶ τῆς γῆς, οὕτως ἢ θλίψις πρὸς ἐπιμέλειαν τῆς ψυχῆς.
 Ἄει μὲν γὰρ δεόμεθα αὐτοῦ τῆς βοηθείας, καὶ ἐν εὐημερίαις
 25 ὄντες· τότε δὲ μάλιστα, ὅταν ἐν θλίψεσιν ὦμεν. «Βοηθός».
 Ἐνιαῦθα καὶ ἕτερόν τι ἠνίξασθαι· ὅτι δεῖ καὶ ἡμᾶς ἐνεργοῦς

12. Ἦσ. 58, 9.

13. Ἰερ. 23, 23.

θὰ σοῦ εἰπῶ, νὰ εἶμαι παρών»¹². Καί «Ἐγὼ εἶμαι Θεός πού εὐρίσκομαι πλησίον σου, καί ὄχι Θεός πού εὐρίσκομαι μακρὰν σου»¹³. Δέν χρειάζεται νὰ διανύσωμεν ἀπόστασιν, οὔτε νὰ ταξιδεύσωμεν εἰς ἄλλα μέρη, ἀλλὰ εἶναι δυνατόν νὰ εὐρώμεν αὐτὸ τὸ καταφύγιον καὶ ἐνῶ καθήμεθα εἰς τὴν οἰκίαν μας. Καὶ ἄλλοτε μὲν μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἄλλοτε δὲ καὶ αὐτοὺς πού καταφεύγουν εἰς αὐτὸ τοὺς καθιστᾷ λαμπροτέρους καὶ δυνατωτέρους ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, καὶ τὰ δύο αὐτὰ τὰ δίδει τότε πού πρέπει. Ὅταν δηλαδὴ εἶναι ταπεινόφρονες οἱ ἀπολαμβάνοντες, τὰ δίδει καὶ τὰ δύο, ἐὰν ὅμως δέν τὸ ἔχουν αὐτὸ τὸ κατόρθωμα εἰς μέγαν βαθμόν, σταματᾷ μόνον εἰς τὸ ἓνα, ὥστε νὰ μὴ φθάσουν εἰς τὴν παραφροσύνην μὲ τὴν προσθήκην τοῦ δευτέρου.

Διὰ νὰ μάθης δέ, ὅτι πολλές φορές αὐτὸ ὁδηγεῖ εἰς παραφροσύνην, μάθε ὅτι ὁ Ἐζεκίας ἀπὸ αὐτὸ ὠδηγήθη εἰς ἔπαρσιν· ἀλλ' ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι τὸν παρέβλεψεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ δόξα τῆς νίκης ἐφούσκωσε τὰ μυαλά του, τὸν ἐδιώρθωσε μὲ τὴν ἀσθένειάν του. «Ἐσπευσεν εἰς βοήθειάν του ἔγκαιρα ὅταν αἱ θλίψεις τὸν περιεκύκλωσαν». Τί σημαίνει, «Ἐν εὐκαιρίᾳ»; Εἰς κατάλληλον καιρόν, λέγει, ἔγκαιρα. Ὀνομάζει διπλῆν τὴν εὐκαιρίαν, διότι καὶ βοηθεῖ, καὶ διότι βοηθεῖ εἰς κατάλληλον καιρόν. Διότι εὐκαιρίαν ἐδῶ ὀνομάζει τὴν θλίψιν. Διατί τέλος πάντων; Διότι εἶναι μητέρα τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀπαλλάσσει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν θάνατον, καὶ προσελκύει κατ' ἐξοχὴν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Τότε ἡ ραθυμία ἐξαφανίζεται καὶ διασκορπίζεται· τότε γινόμεθα προθυμότεροι διὰ προσευχάς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ χειμὼν εἶναι κατάλληλος καιρὸς διὰ τὸ ὄργωμα τῆς γῆς, ἔτσι ἡ θλίψις εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς. Διότι πάντοτε χρειαζόμεθα τὴν βοήθειάν του, καὶ ὅταν εὐημεροῦμεν· ἀλλὰ τότε πρὸ πάντων τὴν χρειαζόμεθα, ὅταν εὐρισκώμεθα μέσα εἰς τὰς θλίψεις. «Βοηθός». Ἐδῶ ὑπηνίχθη καὶ κάτι ἄλλο· ὅτι πρέ-

· εἶναι. Ὁ γὰρ βοηθῶν τῷ ἐργαζομένῳ βοηθεῖ. Οὐ τοίνυν ἡ-
 · μᾶς ἀναπεπωκέναι δεῖ, ἀλλὰ καὶ ἰκετηρίαν εἰσφέρειν, καὶ
 · ἐλεημοσύνας, καὶ τὰ παρ' ἐναντιῶν ἅπαντα. Ἐπεὶ καὶ σύμμαχοι
 · τοῖς πολεμοῦσι βοηθοῦσιν, οὐχὶ τοῖς ἀναπεπωκῆσι καὶ ἀργοῦ-
 5 σιν. Εἰ τῶν βούλει τῆς τοῦ Θεοῦ συμμαχίας ἀπολαύειν,
 · μηδέποτε τὰ παρὰ σεαυτοῦ προδῶς. Οὕτω καὶ ὁ Ἰὼβ ἐβοηθεῖ-
 · το, ἐσιῶς καὶ παγκρατιάζων. Οὕτω καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἐνεργ-
 · οὶ ὄντες.

· «Καὶ ἐλπισάτωσαν ἐπὶ σέ οἱ γνώσκοιτες τὸ ὄνομά σου».
 10 Ἄλλος, «Καὶ πεποιθήσουσι». Συνεχῶς τοῦτο ποιεῖ ὁ προ-
 · φήτης, ἀπὸ εὐχῆς εἰς παραίνεσιν τρέπων τὸν λόγον, κοινὸς
 · διδάσκαλος ὢν τῆς οἰκουμένης, καὶ τὸν θησαυρὸν εἰς τὸ μέ-
 · σον προτιθεὶς τῆς φιλοσοφίας. Καλῶς εἶπεν, «Ἐλπισάτωσαν
 · οἱ γνώσκοιτες τὸ ὄνομά σου». Οἱ γὰρ εἰδότες σε, φησί, καὶ
 15 τὴν ἀντίληψίν σου, καὶ τὴν συμμαχίαν, ἰκανὴν ἀγκυραν ἔχου-
 · σι τὴν ἐλπίδα τὴν ἐπὶ σέ, ἰκανὴν συμμαχίαν καὶ πύργον ἀρρα-
 · γῆ, οὐ τὴν λύσιν μόνον ἐπαγγελλλόμενον τῶν δεινῶν, ἀλλ' οὐδὲ
 · παρεῖσι τοῖς δεινοῖς θορυβεῖσθαι συγχωροῦντα. Ὁ γὰρ τῶν
 · ἀνθρωπίνων ἀπηλλαγμένος, καὶ τῆς ἀνωθεν ἐλπίδος ἐαυτὸν
 20 ἀπαρτῶν, οὐ μόνον ταχίστην ἐπάγεται τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν
 · δεινῶν, ἀλλ' οὐδ' ἐν αὐταῖς τοῖς δεινοῖς θορυβεῖται καὶ τα-
 · ράπτεται, τῇ ἐλπίδι τῆς ἀγκύρας ἐκείνης βοηθούμενος. Οὕτω
 · γοῦν καὶ οἱ τρεῖς παῖδες οὐ μόνον ἀπηλλάσσοντο τῆς καμίνου,
 · ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῇ καμίνῳ διατριβόντες ἐθορυβοῦντο. Ἦδρυσαν
 25 γὰρ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἕτερός
 · φησι, «Καὶ πεποιθήσουσι», ἀντὶ τοῦ, «θαυρήσουσι». Πολλῶν

πει καὶ ἡμεῖς νὰ προσπαθοῦμεν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ βοηθεῖ, βοηθεῖ ἐκεῖνον ποὺ ἐργάζεται. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀδρανοῦμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ προσευχώμεθα εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἐλεημοσύνας νὰ κάμνωμεν καὶ ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι καὶ οἱ σύμμαχοι βοηθοῦν ἐκεῖνους ποὺ πολεμοῦν, ὄχι ἐκεῖνους ποὺ ἀδρανοῦν καὶ δὲν κάμνουν τίποτε. Ἐὰν λοιπὸν θέλης ν' ἀπολαμβάνης τὴν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ, ποτέ νὰ μὴ ἐγκαταλείψης τὰς προσπάθειάς σου. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰὼβ ἐβοηθεῖτο, ἰστάμενος ἐμπρὸς εἰς τὰς δοκιμασίας καὶ ἀγωνιζόμενος σκληρά. Ἔτσι ἐβοηθοῦντο καὶ οἱ ἀπόστολοι καταβάλλοντες τὴν ἐκ μέρους των προσπάθειαν.

«Ἄς στηρίξουν τὴν ἐλπίδα των εἰς ἐσένα ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ γνωρίζουν τὸ ὄνομά σου». Ἄλλος λέγει, «Καὶ ἄς στηρίξουν τὴν πεποίθησίν των». Συνεχῶς αὐτὸ κάμνει ὁ προφήτης, μεταφέρων τὸν λόγον ἀπὸ τὴν προσευχὴν εἰς τὴν προτροπὴν, ὡσάν διδάσκαλος ποὺ εἶναι ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης, καὶ προβάλλει εἰς τὸ μέσον τὸν θησαυρὸν τῆς φιλοσοφίας. Καλῶς εἶπεν, «Ἄς στηρίξουν εἰς ἐσένα τὴν ἐλπίδα των ἐκεῖνοι ποὺ γνωρίζουν τὸ ὄνομά σου». Διότι, λέγει, ἐκεῖνοι ποὺ γνωρίζουν ἐσένα καθὼς καὶ τὴν βοήθειάν σου καὶ τὴν συμμαχίαν σου ἔχουν ὡσάν ἰσχυρὰν ἄγκυραν τὴν ἐλπίδα εἰς ἐσένα, ἰσχυρὰν συμμαχίαν καὶ πύργον ἀπόρθητον, ποὺ ὑπόσχεται ὄχι μόνον τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ δεινὰ, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀφήνει οὔτε καὶ νὰ ἀνησυχῇ ὅταν εἶναι παρόντα τὰ δεινὰ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα καὶ στηρίζει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν οὐράνιον ἐλπίδα, ὄχι μόνον ἀπαλλάσσεται τάχιστα ἀπὸ τὰ δεινὰ, ἀλλ' οὔτε καὶ ὅταν εὐρίσκεται μέσα εἰς τὰ δεινὰ θορυβεῖται καὶ τaráσσεται, διότι βοηθεῖται ἀπὸ τὴν ἐλπίδα ἐκείνης τῆς ἄγκυρας. Ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ τρεῖς παῖδες ὄχι μόνον ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὰς φλόγας τῆς καμίνου, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὅταν ἀκόμη ἦσαν μέσα εἰς τὴν κάμινον ἐθορυβοῦντο. Διότι ἐγνώριζον τὴν συμμαχίαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος λέγει, «Θὰ στη-

γὰρ μείζων τῆς ἀρχῆς τῆς ἀπὸ τῶν θοοῦθων ἢ ἀσφάλεια ἢ ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τῆς εἰς τὸν Θεόν. Τὰ μὲν γὰρ ἀνθρώπινα, ἢ δὲ θεία καὶ ἄμαχος.

Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι ἐγένετο βοηθός, ὅτι ἐγένετο καταφυγή,
5 δείκνυσι καὶ πῶς γίνεται. Πῶς οὖν γίνεται; "Οἷαν μένω-
 μεν διηνεκῶς εἰς αὐτὸν ἐλπίζοντες. Εἰ δὲ μὴ εὐθέως λύει
 τὰ δεινά, καὶ τοῦτο ἕπερ τῆς σῆς γίνεται δοκιμῆς. "Ὡσπερ
 γὰρ δυνάμενος μὴ ἀφείναι ἐπελθεῖν, ἀφήσιν, ἵνα σιερρό-
 τερον ἐργάζεται, οὕτω καὶ δυνάμενος ἐκ προσιμίων λύσαι,
10 μέλλει καὶ ἀναβάλλεται πάλιν, ἐπιτείνων σου τὴν εὐτοσίαν,
 καὶ τὴν ἐλπίδα γυννίζων, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν διάθεσιν σπου-
 δαιοτέραν ποιῶν, καὶ οὕτε ἀεὶ θλίβεσθαι συγχωρεῖ, ἵνα μὴ
 ἀποκάμωμεν, οὕτε ἀεὶ ἀνίεσθαι, ἵνα μὴ ἀναπέσωμεν. «Οἱ
 οὐκ ἐγκαιέλιπες τοῦς ἐκζητοῦντάς σε, Κύριε». Ἄλλος, «Οὐ
15 γὰρ ἐγκαιέλιπες». Οὕτω καὶ ἕτερός φησιν· «Ἐμβλέψαιτε εἰς
 ἀρχαίας γενεάς καὶ ἴδετε, τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, καὶ κατη-
 σχύνθη; ἢ τίς ἐπεκαλέσατο αὐτόν, καὶ ἐγκαιέλιπεν αὐτόν;».
 Καὶ πῶς ζητεῖται ὁ Θεός, φησὶν, ὁ πανταχοῦ ὢν; Σπουδῆ
 καὶ προθυμίᾳ, καὶ ἀπαλλαγῇ τῶν βιωτικῶν ἀπάντων. Πολ-
20 λὰ γὰρ πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ἐν χερσὶν ἔχοντες οὐκ ἴσμεν, ἀλλὰ
 περιοχόμεθα ζητοῦντες πολλάκις ἃ κατέχομεν, ὅταν πρὸς
 ἕτερον ἢ διάνοια τειραμμένη ἦ.

6. Πῶς οὖν ἐστι ζητεῖν τὸν Θεόν; "Οἷαν ἐκεῖ τὴν διά-
 ροιαν συντείνωμεν, ὅταν τῶν βιωτικῶν παλλαγῶμεν. Καὶ γὰρ

ρίξουν τὴν πεποίθησίν των εἰς ἐσένα», ἀντὶ τοῦ, «θὰ παίρνουν θάρρος ἀπὸ σένα». Διότι πολὺ πῖο σπουδαία εἶναι ἀπὸ τὴν ἀσφάλειαν ἀπὸ τοὺς θορύβους ποὺ στηρίζεται εἰς τὰ ἀνθρώπινα, ἢ ἀσφάλεια ποὺ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεόν. Διότι τὰ μὲν πρῶτα εἶναι ἀνθρώπινα, ἐνῶ ἢ δευτέρα εἶναι θεία καὶ ἀκαταμάχητος.

Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι ἔγινε βοηθός του, ὅτι ἔγινε καταφύγιόν του, δείχνει καὶ πῶς γίνεται. Πῶς λοιπὸν γίνεται; Ὅταν μένωμεν διαρκῶς μὲ τὴν ἐλπίδα μας στηριγμένην εἰς αὐτόν. Ἐάν δὲ δὲν ἀπαλλάσῃ ἀμέσως ἀπὸ τὰ δεινὰ, καὶ αὐτό γίνεται διὰ τὴν ἰδικὴν σου δοκιμασίαν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς, ἐνῶ ἠμπορεῖ νὰ μὴ τὰ ἐπιτρέψῃ τὰ δεινὰ νὰ ἔλθουν, ὅμως τὰ ἐπιτρέπει, διὰ νὰ σὲ κάμῃ ἰσχυρότερον, ἔτσι καὶ ἐνῶ ἠμπορεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ σὲ ἀπαλλάξῃ, βραδύνει καὶ ἀναβάλλει πάλιν τὴν ἀπαλλαγὴν, ἐνισχύων τὴν δύναμίν σου καὶ ἀσκῶν τὴν ἐλπίδα σου, καὶ καθιστᾷ ἰσχυροτέραν τὴν διάθεσίν σου πρὸς αὐτόν, καὶ οὔτε ἐπιτρέπει πάντοτε νὰ θλιβώμεθα, διὰ νὰ μὴ ἀποκάμωμεν, οὔτε πάντοτε μᾶς βοηθεῖ, διὰ νὰ μὴ γίνωμεν ἀδιάφοροι. «Διότι δὲν ἄφησες ἀβοηθήτους ἐκείνους ποὺ σὲ ζητοῦν μὲ πόθον, Κύριε». Ἄλλος λέγει· «Διότι δὲν ἐγκατέλειψες». Ἐτσι καὶ ἄλλος λέγει· «Ἐξετάσατε τὰς ἀρχαίας γενεὰς καὶ ἴδετε, ποῖος ἤλπισεν εἰς τὸν Κύριον καὶ κατεντροπιάσθη· ἢ ποῖος ἐζήτησε τὴν βοήθειάν του καὶ τὸν ἐγκατέλειπεν;»¹⁴. Καὶ πῶς ζητεῖται ὁ Θεός, λέγει. ἀφοῦ εἶναι πανταχοῦ παρών; Μὲ τὸν μεγάλον ζῆλον δι' αὐτόν, τὴν προθυμίαν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα. Διότι πολλὰ πράγματα, ἐνῶ τὰ ἔχομεν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας καὶ εἰς τὰ χέρια μας, δὲν τὸ γνωρίζομεν, ἀλλὰ περιερχόμεθα καὶ ζητοῦμεν πολλές φορές αὐτὰ ποὺ κατέχομεν, ὅταν ἢ σκέψις μας εἶναι ἐστραμμένη εἰς ἄλλο πρᾶγμα

6. Πῶς λοιπὸν ἠμποροῦμεν ν' ἀναζητοῦμεν τὸν Θεόν; Ὅταν ἔχωμεν ἐστραμμένην τὴν σκέψιν μας πρὸς ἐκεῖ-

ὁ ζητῶν, πάντα ἐκβαλὼν τῆς ψυχῆς, πρὸς ἐκεῖνο τὸ ζητούμε-
 ρον ἔρχεται. Καὶ οὐχ ἀπλῶς ζητεῖν χορή, ἀλλὰ καὶ ἐκζητεῖν.
 Ὁ ἐκζητῶν οὐκ αὐτὸς ζητεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροισι λαμβά-
 νει βοηθούς, ὥστε εὑρεῖν τὸ ζητούμενον. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τῶν
 5 βιωτικῶν πολλάκις ζητήσαντες, οὐχ εὑρομεν ἐπὶ δὲ τῶν
 πνευματικῶν οὐκ ἔνι τοῦτο, ἀλλὰ ἀνάγκη πᾶσα τὸν ζητοῦντα
 εὑρεῖν. Ἐάν γὰρ ἐξέλθωμεν μόνον ἐπὶ τὸ ζητῆσαι, οὐκ ἀφί-
 σιν ἡμᾶς πολλὰ κόπιεσθαι ὁ Θεός· διὰ τοῦτο λέγει «Πᾶς ὁ
 ζητῶν εὕρισκει». «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σι-
 10 ῶν». Ἄλλος, «Τῷ καθημένῳ». «Ἀναγγεῖλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι
 τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ». Ἄλλος φησὶν, «Ἐν τοῖς λαοῖς τὰ μη-
 χανήματα αὐτοῦ». Τί λέγεις; Οὐ ὁ οὐρανὸς θρόνος καὶ ἡ γῆ
 ὑποπόδιον, οὐ ἐν τῇ χειρὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς, οἷτος ἐν Σιών
 οἰκεῖ; Ναί· οἰκησιν γὰρ ἐνταῦθα οὐ τὸ περικλείεσθαι λέγει
 15 (ἀπέραντος γὰρ αὐτοῦ ἡ μεγαλωσύνη), ἀλλὰ τὴν οἰκειότητα
 πρὸς τὸν τόπον, καὶ τὸ οἰκείως ἔχειν πρὸς αὐτόν, διὰ τὸ
 τοὺς Ἰουδαίους διὰ τῆς συγκαταβάσεως ταύτης πρὸς αὐτόν
 ἐπισπᾶσθαι· ἐπεὶ καὶ οἰκία διὰ τοῦτο λέγεται ἐφ' ἡμῶν, διὰ
 τὸ οἰκείως ἡμᾶς ἔχειν πρὸς αὐτήν. Καὶ ἐν ἡμῖν δὲ οἰκεῖν
 20 λέγεται, οὐ περιεχόμενος ἐφ' ἡμῶν, ἀλλ' οἰκείως πρὸς ἡμᾶς
 ἔχων. Σιών δὲ κατὰ ἀναγωγὴν ἡ Ἐκκλησία λέγεται. «Προσε-
 ληλύθατε γὰρ ὄρει Σιών, καὶ Ἐκκλησία προσηγορεύεται». Καὶ
 εἰκότως ὄρος ἡ Ἐκκλησία, διὰ τὸ βέβαιον, καὶ πάγιον καὶ

15. Ματθ. 7, 8.

16. Ἑβρ. 12, 22.

νον, ὅταν ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος ποῦ ἀναζητεῖ κάτι, ἀφοῦ διώξη κάθε ἄλλην σκέψιν ἀπὸ τὴν ψυχὴν του, σκέπτεται μόνον ἐκεῖνο ποῦ ἀναζητεῖ. Καὶ ὄχι ἀπλῶς πρέπει νὰ ζητῶμεν, ἀλλὰ νὰ ζητῶμεν μὲ ἐπιμονήν. Ἐκεῖνος ποῦ ζητεῖ κάτι μὲ ἐπιμονήν, δὲν τὸ ζητεῖ μόνον αὐτός, ἀλλὰ παίρνει καὶ ἄλλους βοηθούς, ὥστε νὰ εὔρη αὐτόπου ζητεῖ. Ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων πολλές φορές ἂν καὶ τὰ ἐζητήσαμεν, δὲν τὰ εὔρομεν, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν πνευματικῶν πραγμάτων δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀλλὰ πρέπει ὅπωςδῆποτε νὰ εὔρη κανεὶς αὐτὸ ποῦ ζητεῖ. Διότι ἐὰν μόνον κάνωμεν ἀρχὴν εἰς τὴν ἀναζήτησιν πνευματικῶν πραγμάτων, δὲν μᾶς ἀφήνει ὁ Θεὸς νὰ κοπιᾶσωμεν πολὺ· διὰ τοῦτο λέγει· «Ὁ καθένας ποῦ ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν κάτι, τὸ εὕρισκει»¹⁵. «Ψάλατε ὕμνον δοξολογίας εἰς τὸν Κύριον ποῦ κατοικεῖ εἰς τὴν Σιών». Ἄλλος, «Ποῦ κάθεται εἰς τὴν Σιών». «Ἀναγγεῖλατε εἰς τὰ ἔθνη τὰ μεγαλουργήματα αὐτοῦ». Ἄλλος λέγει. «Εἰς τοὺς λαοὺς τὰ πολυποίκιλα κατορθώματά του». Τί λέγεις; Ἐκείνου ποῦ ὁ οὐρανὸς εἶναι θρόνος του καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιον, ἐκείνου ποῦ εἰς τὸ χέρι του εὕρισκονται τὰ πέρατα τῆς γῆς, αὐτὸς κατοικεῖ εἰς τὴν Σιών; Ναί· διότι ἐδῶ κατοίκησιν δὲν ἐννοεῖ τὸν περιορισμὸν (διότι εἶναι ἀπέραντος ἡ μεγαλοσύνη του), ἀλλὰ τὴν οἰκειότητά του πρὸς τὸν τόπον, καὶ τὴν εὐνοιάν του πρὸς αὐτόν, ὥστε μὲ τὴν συγκατάβασίν του αὐτὴν πρὸς αὐτόν νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἰουδαίους· διότι καὶ ἡ οἰκία διὰ τοῦτο λέγεται ἔτσι ἀπὸ ἡμᾶς, λόγω τῆς οἰκειότητός μας πρὸς αὐτήν. Καὶ λέγεται δὲ ὅτι κατοικεῖ μέσα μας, ὄχι ἐπειδὴ περιέχεται μέσα μας, ἀλλὰ λόγω τῆς οἰκειότητός του πρὸς ἡμᾶς. Σιών δὲ ὀνομάζεται ἀλληγορικὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία. Διότι λέγει «Ἔχετε προσέλθει εἰς τὸ ὄρος τῆς Σιών καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πρωτοτόκων»¹⁶. Καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται ὄρος, διὰ τὴν σταθερότητα, τὴν στερεότητα καὶ

ἄσεισιον. Καθάπερ γὰρ ὄρος σαλευῖσαι οὐ δυνατόν, οὕτως οὐδὲ τοῦ Θεοῦ τὴν Ἐκκλησίαν. «Ἀναγγεῖλαιτε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ». Κήρυκας εἶναι θούλειται τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ μηδέποτε αὐτοῦ κατακούπειν τὰς εὐεργεσίας. Καὶ τοῦτο πανταχοῦ ζητεῖ, διὰ τε τοὺς λέγοντας, διὰ τε τοὺς ἀκούοντας. Καὶ γὰρ καὶ τοῖτοις κέροδος, κἀκείνοις, ἐὰν προσέχωσιν.

«Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη». Εἶδες τὰ ἐπιτηδεύματα ποῖα λέγει; Τὰς εὐεργεσίας. Ἐνταῦθα καὶ μέ-
 10 γα τι αἰνίττειται δόγμα· ὅτι οὐκ ἔστι φόβος ἀτιμωρητὶ πολυμύμενος, ἀλλ' ἐκδικεῖται πάντως· ὃ καὶ ἐν τῇ Γενέσει Μωϋσῆς δείκνυσι, λέγων· «Τὸ αἷμα ὑμῶν ἐκζητήσω». Τοῦτο τῆς ἀπείρου προνοίας δεῖγμα, τῆς ἐκτεταμένης αὐτοῦ κηδεμονίας. Εἰ δὲ μὴ κατὰ πόδας ἐκζητεῖ, μὴ θαυμάζης· δίδωσι γὰρ τοῖς
 15 ἁμαρτάνουσι μετανοίας ἀφορμὴν. «Οὐκ ἐπελάθειο τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων». Ὅρα πάλιν τοὺς πένητας εὐδοκίμοῦντας. Οὐκ ἀπλῶς δὲ λέγει τοὺς πένητας, ἀλλ' ἐκείνους τοὺς πωχοὺς τῷ πνεύματι, καθὼς ὁ Χριστὸς φησιν. Οὗτοι γὰρ μάλιστα ἀκούονται εὐχόμενοι, οἱ ταπεινοὶ τῇ καρδίᾳ, καὶ συντετριμμένοι.
 20 Ἄνο δὲ ἐνταῦθα τίθησι, καὶ εὐχὴν, καὶ ταπεινοφροσύνην. «Ἐπὶ τίνα γὰρ ἐπιβλέψω», φησίν, «ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινόν, καὶ ἡσύχιον, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους;». Καὶ πανταχοῦ ὄχημα εὐχῆς εὐρίσκειται ταπεινοφροσύνη. Ἐγγὺς γὰρ Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τῇ καρδίᾳ. Ὅστε φλεγμονῆς δεῖ μάλιστα ἀπηλλάχθαι τὸν εὐχόμενον. Ὁ καὶ Παῦλος ζητεῖ, λέγων· «Χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ». Καλῶς εἶπε, «Τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων, κραυγὴν λέγων τὴν διάθεσιν τῆς δια-

17. Γεν. 9, 5.

18. Ἦσ. 66, 2.

19. Α' Τιμ. 2, 8

τὸ ἀπαρασάλευτον αὐτῆς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ ὄρος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σαλευθῆ, ἔτσι οὔτε καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. «Κηρύξατε εἰς τὰ ἔθνη τὰ μεγαλουργήματα τοῦ Θεοῦ». Θέλει νὰ εἴμεθα κήρυκες τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ποτὲ νὰ μὴ κρύπτωμεν τὰς εὐεργεσίας του. Καὶ αὐτὸ παντοῦ ζητεῖ, καὶ διὰ τοὺς κήρυκας καὶ διὰ τοὺς ἀκροατάς. Καθ' ὅσον ὑπάρχει κέρδος καὶ εἰς τοὺς πρώτους καὶ εἰς τοὺς δευτέρους ἐὰν προσέχουν.

«Διότι αὐτὸς ποὺ ζητεῖ νὰ ἐκδικηθῆ διὰ τὰ αἵματα τῶν δούλων του, ἐνεθυμήθη αὐτούς». Εἶδες ποῖα ὀνομάζει μεγαλουργήματα; Τὰς εὐεργεσίας. Ἐδῶ ὑπαινίσσεται καὶ κάποιαν μεγάλην ἀλήθειαν ὅτι δὲν ὑπάρχει φόνος ποὺ ἔγινε χωρὶς νὰ τιμωρηθῆ, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε ἐκδικεῖται, πρῶγμα ποὺ δείχνει καὶ ὁ Μωϋσῆς εἰς τὴν Γένεσιν, λέγων ἄ «Θὰ ζητήσω ἐκδίκησιν διὰ τὸ αἷμα σας»¹⁷. Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς ἀπείρου προνοίας του, τῆς ἀπεράντου κηδεμονίας του. Ἐὰν δὲ δὲν ἐκδικῆται ἀμέσως, μὴ θαυμάσης διότι δίδει εὐκαιρίαν μετανοίας εἰς τοὺς ἀμαρτάνοντας. «Δὲν ἐλημόνησε τὴν κραυγὴν τῶν πτωχῶν». Πρόσεχε πάλιν τὴν εὐδοκίμησιν τῶν πτωχῶν. Δὲν ὁμιλεῖ δὲ ἀπλῶς διὰ τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ δι' ἐκείνους τοὺς πτωχοὺς ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα, ὅπως λέγει ὁ Χριστός. Διότι αὐτοὶ πρὸ πάντων εἰσακούονται προσευχόμενοι, οἱ ταπεινοὶ ὡς πρὸς τὴν καρδίαν καὶ συντετριμμένοι. Διὰ δύο πράγματα ἐδῶ κάμνει λόγον, διὰ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην. Διότι, λέγει «Πρὸς ποῖον, θὰ στρέψω τὸ βλέμμα μου, παρὰ πρὸς τὸν ταπεινόν, τὸν γαλήνιον καὶ ἐκείνον ποὺ τρέμει τοὺς λόγους μου;»¹⁸. Καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν μέσον πραγματοποιήσεως τῆς προσευχῆς γίνεται ἡ ταπεινοφροσύνη. Διότι ὁ Κύριος πλησιάζει ἐκείνους ποὺ ἔχουν συντετριμμένην καρδίαν. Ὡστε πρέπει ὁ προσευχόμενος ν' ἀπαλλαγῆ ὅπωςδῆποτε ἀπὸ τὰ πάθη του, πρῶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος ζητεῖ, λέγων ἄ «Χωρὶς ὀργὴν καὶ διαλογισμοῦς»¹⁹. Καλῶς εἶπε, «Τὴν κραυγὴν τῶν πενήτων», κραυ-

ροίας, οὐ τὸν τόνον τῆς φωνῆς· τῷ δὲ εἰπεῖν, «Οὐκ ἐπελάθε-
 5 το», ἐδήλωσεν ὅτι συνεχῶς ἐκάλουν ἐκεῖνοι, καὶ οὐκ ἐκ προ-
 ομιῶν ἐτέγγανον. Τί τοίνυν ἐστὶν ὃ λέγει; Μὴ νομίσητε ὅτι
 ἐπελάθειτο ὁ Θεός, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπεξῆλθε· καὶ γὰρ αὐ-
 10 τοῦ ἴδιον τὸ τὰ τοιαῦτα ζητεῖν. καὶ μηδενὸς παρακαλοῦντος
 ὅτιαν δὲ παρακαλῶσι, καὶ ταπεινῶ οἱ παρακαλοῦντες ὧσι, πολ-
 λῶ πλέον.

«Ἐλέησόν με, Κύριε, ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου ἐκ τῶν
 ἐχθρῶν μου. Ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, ὅπως
 10 ἂν ἐξαγγείλω πάσας τὰς αἰνέσεις σου ἐν ταῖς πύλαις τῆς
 θυγατρὸς Σιών». Ἄλλος, «Τὰς ὑμνήσεις σου». Ἄλλος, «Τοὺς
 ἐπαίνους σου». Ὅρα αὐτὸν διηγεκῶς τῇ εὐχῇ προσηλωμένον.
 Καὶ γὰρ ἀπαλλαγείς τῶν δεινῶν καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ γενόμενος,
 οὐκ ἀφίσταται τοῦ πάλιν εὐχεσθαι, λέγων «Ἐλέησόν με», καὶ
 15 ὑπὲρ τῶν μελλόντων αὐτὸν παρακαλῶν. Ἄει μὲν γὰρ δεόμεθα
 τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας· μάλιστα δὲ ἐν τῇ τῶν κακῶν ἀπαλλαγῇ.
 Ἐπειροῦ γὰρ διαδέχεται πόλεμος τοῦ προτέρου χαλεπώτερος,
 ὁ τῆς ραθυμίας, ὁ τῆς ἀπονοίας· καὶ σφοδρότερον τότε ὁ διά-
 βολος πνεῖ. Ὡστε μάλιστα μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι τῶν κακῶν,
 20 δεόμεθα τῆς ροπῆς ἐκείνης, ἵνα εὐκόλως τὰς εὐημερίας ἐνέγ-
 κωμεν. Ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι τῶν Αἰγυπτίων ἀπαλλαγέντες,
 ἐν χαλεπῷ ἦσαν πολέμῳ, τῇ ἀπονοίᾳ καὶ τῇ ραθυμίᾳ. Τότε
 γοῦν μάλιστα καὶ ἀπέθανον, μὴ δυνηθέντες στρατηγῆσαι κα-
 λῶς. Ἐπειδὴ γὰρ οὔτε πρὸς λαιμαργίαν, οὔτε πρὸς μικροψυ-

γὴν ὀνομάζων τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας καὶ ὄχι τὸν τόνον τῆς φωνῆς· μὲ τὸ νὰ εἶπῃ δέ, «δὲν ἐλησμόνησεν», ἐδήλωσεν ὅτι συνεχῶς τὸν ἐκαλοῦσαν εἰς βοήθειαν καὶ δὲν ἐλάμβανον τὴν βοήθειάν του ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ πού λέγει; Μὴ νομίσετε ὅτι τὸ ἐλησμόνησεν ὁ Θεὸς καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν· καθ' ὅσον γνῶρισμα αὐτοῦ εἶναι νὰ παρέχῃ τὴν βοήθειάν του εἰς παρομοίας περιπτώσεις καὶ χωρὶς νὰ τὸν παρακαλῇ κανεὶς, ὅταν ὅμως τὸν παρακαλοῦν καὶ εἶναι ταπεινόφρονες αὐτοὶ πού τὸν παρακαλοῦν, πολὺ περισσότερον παρέχει τὴν βοήθειάν του.

«Ἐλέησέ με, Κύριε, ἴδε τὴν ταπείνωσιν πού μου ἐπρόξενησαν οἱ ἐχθροί μου, σὺ πού ὅταν κινδυνεύω μὲ ἀρπάζεις μέσα ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ θανάτου, ὥστε νὰ διακηρύξω τοὺς ὕμνους δοξολογίας εἰς τὰς πύλας τῆς θυγατρὸς σου Σιών». Ἄλλος λέγει, «Τὰς ὕμνήσεις σου». καὶ ἄλλος, «Τοὺς ἐπαίνους σου». Πρόσεχε αὐτὸν πού εἶναι συνεχῶς προσηλωμένος εἰς τὴν προσευχήν. Καθ' ὅσον, ἀπαλλαγείς ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ εὐρεθεὶς εἰς ἀσφάλειαν, δὲν παύει καὶ πάλιν νὰ προσεύχεται, λέγων, «Ἐλέησέ με», καὶ νὰ τὸν παρακαλῇ διὰ τὴν μελλοντικὴν κατάστασίν του. Διότι πάντοτε χρειαζόμεθα τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν μας ἀπὸ τὰ κακά. Καθ' ὅσον ἄλλος πόλεμος διαδέχεται φοβερώτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον, ὁ πόλεμος τῆς ραθυμίας, ὁ πόλεμος τῆς ἀδιαφορίας, καὶ τότε ἐπιτίθεται ὁ διάβολος μὲ μεγαλυτέραν ὀρμὴν. Ὡστε πρὸ πάντων ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν δύναμιν ἐκείνην μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ κακά, διὰ νὰ περάσωμεν εὐκολὰ τὰς ἡμέρας τῆς εὐημερίας. Διότι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν των ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, εὐρέθησαν μέσα εἰς φοβερὸν πόλεμον, εἰς τὸν πόλεμον τοῦ παραλογισμοῦ καὶ τῆς ραθυμίας. Τότε λοιπὸν ἀπέθανον κατ' ἐξοχήν, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐφαρμόσουν καλὴν στρατηγικὴν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐστάθησαν μὲ γενναιότητα οὔτε ἀπέναντι εἰς

χίαν ἔστησαν γενναίως, ἀλλὰ τῶν Αἰγυπτίων τὰ πάθη ἐζήλωσαν, ταῦτα αὐτοὺς ἀπόλεσε. Καὶ ὁ Δαυὶδ ἐπὶ τοῦ Σαοὺλ ἀπαλλαγεῖς τῶν δεινῶν, καὶ τῶν ἄλλων πολεμίων, ἐπειδὴ ἀνέσεως ἀπέλαυσε, χαλεπότερον ὑπέστη πόλεμον, τὸν τῆς ἀ-
5 κολάσιον ἐπιθυμίας, ὃς δὴ καὶ μειζρότερος αὐτὸν ἐκόλασε. Διὸ δὴ μάλιστα τότε χορὴ φοβεῖσθαι, ὅταν τῶν δεινῶν ἀπαλλαγῶμεν.

7. Καθάπερ γὰρ θηρίον δεδεμένον οὐχ οὕτω φοβοῦμεθα, ὡς ἀφενθέν, οὕτω δὴ καὶ τὴν καρδίαν οὐχ οὕτως ἐν θλίψει
10 δεδοικέναι χορὴ (τότε γὰρ δέδεται τῇ ἀθυμίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις δεσμοῖς), ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄρεσιν, τότε χορὴ δεδοικέναι. Διὰ δὴ τοῦτο ὄφει πολλάκις τὰς εὐπραγίας μείζονα τῶν κακῶν ἐργαζομένας δεινά. Οὕτω καὶ Ἐζεκίας μετὰ τὸ τροπαιὸν ἔμελλεν ἀπόλλυσθαι. Διὸ καὶ οὗτος ἀλάχοῦ φησιν· «Ἀγαθόν μοι,
15 ὅτι ἐταπείνωσάς με». Καὶ τὸν ἔλεον ζητεῖ πάλιν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν, καὶ τίθησι δικαίωμα τοῦ ἔλεους, τὸ παθεῖν κακῶς. «Ἴδε γὰρ τὴν ταπείνωσίν μου ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου» καὶ ἕτερον πάλιν «Ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου». Καὶ γὰρ πρὸς τὸν προσιάτην καὶ κηδεμόνα καταφεύγω, καὶ
20 αἰεὶ μοι χεῖρα παρέχοντα. Εἶδες αὐτὸν ἐν τῇ αἰτήσει τῶν μελλόντων εὐχάριστον ὑπὲρ τῶν παρελθόντων γινόμενον, καὶ διπλῆν λέγοντα εὐεργεσίαν; Οὐ γὰρ εἶπεν, ὁ ἀπαλλάττων με τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, ἀλλ' «Ὁ ὑψῶν με». Οὐ γὰρ μέχρι τοῦ λῦσαι τὰ δεινὰ ἴστατο ἢ εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ
25 θαυμασιούς ἐποίει, καὶ ἐπιδόξους, καὶ λαμπροτέρους, καὶ ὑ-

τὴν λαιμαργίαν, οὔτε εἰς τὴν μικροψυχίαν, ἀλλὰ ἐπόθησαν μὲ ζῆλον τὰ πάθη τῶν Αἰγυπτίων, αὐτὰ τοὺς ὠδήγησαν εἰς τὴν καταστροφὴν. Καὶ ὁ Δαυὶδ κατὰ τὸν πόλεμον μὲ τὸν Σαούλ, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἐχθρούς, ἐπειδὴ ἀπήλαυσεν ἀνέσεως, ὑπέστη φοβερώτερον πόλεμον, τὸν πόλεμον τῆς ἀκολάστου ἐπιθυμίας, πού τὸν ἐτιμώρησε πολὺ περισσότερον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τότε πρὸ πάντων πρέπει νὰ φοβούμεθα, ὅταν ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ δεινὰ.

7. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἓνα θηρίον πού εἶναι δεμένον δὲν τὸ φοβούμεθα τόσον, ὅσον ὅταν ἀφεθῆ ἐλεύθερον, ἔτσι βέβαια πρέπει οὔτε καὶ τὴν κακίαν νὰ τὴν φοβούμεθα τόσον ὅταν εὐρισκώμεθα μέσα εἰς τὰς θλίψεις (διότι τότε δένεται μὲ τὴν λύπην καὶ τὰ ἄλλα δεσμά), ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνεσιν, τότε πρέπει νὰ τὴν φοβούμεθα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν θὰ ἰδῆς πολλὰς φορές αἱ εὐημερίαι νὰ προξενοῦν μεγαλύτερα δεινὰ ἀπὸ τὰς δυστυχίας. Ἔτσι καὶ ὁ Ἐζεκίας μετὰ τὴν νίκην παρ' ὀλίγον νὰ ἐκαταστρέφετο. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει ἄλλου «Υπῆρξεν ἀγαθὸν δι' ἐμένα τὸ ὅτι μὲ ἐταπείνωσες»²⁰. Καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ δεινὰ ζητεῖ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ καὶ θέτει ὡς δικαίαν ἀπολαυὴν τῆς εὐσπλαγχνίας του τὰ κακοπαθήματά του. «Ἴδε τὴν ταπείνωσιν πού ὑπέστην ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου» καὶ εἰς τὴν συνέχειαν πάλιν «Σὺ πού μὲ ἀρπάζεις ἐμπρὸς ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ θανάτου». Καθ' ὅσον καταφεύγω πρὸς τὸν προστάτην καὶ κηδεμόνα καὶ πού μοῦ παρέχει πάντοτε χεῖρα βοηθείας. Εἶδες αὐτὸν πού, προκειμένου νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ μέλλον, εὐχαριστεῖ αὐτὸν διὰ τὰς εὐεργεσίας πού ἐδέχθη εἰς τὸ παρελθόν καὶ πού θεωρεῖ διπλὴν τὴν εὐεργεσίαν; Διότι δὲν εἶπε, 'σὺ πού μὲ ἀπαλλάσσεις ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ θανάτου', ἀλλὰ «σὺ πού μὲ ὑψώνεις». Καθ' ὅσον ἡ εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ δὲν ἐσταματοῦσε μέχρι τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰ δεινὰ, ἀλλὰ τοὺς καθίστα καὶ θαυμαστοὺς καὶ ἐνδόξους καὶ λαμπροτέρους

ψηλούς. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἕκ τῆς πόλης ἀλλ' ἄρα τῶν πωλῶν, τὸ πολὺ τῶν κινδύνων δηλῶν.

«Ὅπως ἂν ἐξαγγείλω πάσας τὰς αἰνέσεις σου ἐν ταῖς πόλεις τῆς θυγατρὸς Σιών». Ὁ ποιεῖν τοῖς ἄλλοις παρήνεσε, 5 τοῦτο καὶ αὐτὸς ποιεῖ ἄρα φησὶν, «ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ». Τοῦτο καὶ ἐγὼ νῦν ἐργάσομαι καὶ οὐκ ἐργάσομαι ἀπλῶς, ἐνὸς παρόντος, καὶ δύο, καὶ τριῶν, ἀλλ' ἐν μέσῳ θεάτρῳ. Ἐγαλλιάσομαι ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου». Τοῦτό μοι στέφανος, τοῦτό μοι διάδημα, τὸ διὰ σοῦ σιῆσαι 10 τρόπαιον, τὸ διὰ σοῦ σωτηρίας ἀπολαῦσαι. Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς μὴ πάντως σωθῆναι ζητήσομεν, μὴ πάντως ἀπαλλαγῆναι τῶν δεινῶν παντὶ τρόπῳ, ἀλλὰ κατὰ Θεόν. Τοῦτο δὲ λέγω, διὰ τοὺς ἐπαιδαῖς χρωμένους ἐν ταῖς νόσοις, καὶ ἐτέρας μαγγανείας ἐπιζητιοῦντας εἰς παραινεθίαν τῆς ἀρρωστίας. 15 Τοῦτο γὰρ οὐχὶ σωθῆναι εἰσιν, ἀλλ' ἀπολέσθαι. Ἡ γὰρ μεγίστη σωτηρία τὸ διὰ τοῦ Θεοῦ σωθῆναι.

Ἐνεπάγησαν ἔθνη ἐν διαφθορᾷ, ἣ ἐποίησαν». Ἄλλος, Ἐβαπίσθησαν». Διαφθορὰν τὴν κακίαν λέγει οὐδὲν γὰρ οὕτω διαφθείρει, ὡς κακία. Οὐδὲν γὰρ ἀσθενέστερον τοῦ 20 πονηροῦ. Τοῖς οἰκείοις ὅπλοις ἀλίσκεται, ὥσπερ ὁ σίδηρος ὑπὸ τοῦ ἰοῦ καὶ τὸ ἔριον ὑπὸ τοῦ σητός, οὕτω καὶ ὁ πονηρὸς ὑπὸ τῆς κακίας. Ὅστε καὶ πρὸ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμωρίας, αὐτὴ ἡ κακία τὸν ἐργάτην ἀπαιτεῖ δίκην. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ περὶ τῆς ἀνω δίκης διελέχθη καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ροπῆς, 25 αὕτη δὲ οὐ κατὰ πόδας ἔπεισιν, ἀλλὰ μέλλει πολλάκις καὶ

καὶ ἀνωτέρους. Καὶ δὲν εἶπεν, ἔκ τῆς πύλης, ἀλλὰ «ἐκ τῶν πυλῶν», διὰ νὰ δείξη τὸ μέγεθος τῶν κινδύνων.

«Διὰ νὰ διαλαλήσω ὅλους τοὺς ὕμνους σου εἰς τὰς πύλας τῆς θυγατρὸς σου Σιών». Ἐκεῖνο ποὺ παρώτρυνε νὰ κάνουν οἱ ἄλλοι, αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος κάμνει. Διότι λέγει· «Διακηρύξατε εἰς τὰ ἔθνη τὰ μεγαλουργήματα αὐτοῦ». Αὐτὸ θὰ κάνω καὶ ἐγὼ τώρα· καὶ δὲν θὰ τὸ κάνω ἀπλῶς ἐνώπιον ἐνός ἢ δύο ἢ τριῶν παρόντων, ἀλλ' ἐμπρὸς εἰς ὅλον τὸν κόσμον. «Θὰ σὲ εὐχαριστήσω διὰ τὴν σωτηρίαν ποὺ μὲ ἠξίωσες». Αὐτὸ εἶναι δι' ἐμένα στέφανος, αὐτὸ βασιλικὸν διάδημα, τὸ νὰ στήσω μὲ τὴν βοήθειάν σου τρόπαιον νίκης, τὸ νὰ ἀπολαύσω μὲ τὴν βοήθειάν σου τὴν σωτηρίαν μου. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ μὴ ζητήσωμεν νὰ ἀπαλλαγῶμεν μὲ ὅποιονδήποτε τρόπον ἀπὸ τὰ δεινά, ἀλλὰ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ δὲ τὸ λέγω δι' ἐκείνους ποὺ χρησιμοποιοῦν μαγικὰς ὠδὰς διὰ τὴν θεραπείαν νόσων, καὶ ἐφαρμόζουν ἄλλας μαγείας πρὸς ἀνακούφισιν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν. Καθ' ὅσον αὐτὸ δὲν ὀδηγεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀπώλειαν. Διότι ἡ μεγίστη σωτηρία εἶναι ἡ σωτηρία ἐκείνη ποὺ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.

«Οἱ ἐθνικοὶ ἔπесαν καὶ ἐκόλλησαν εἰς τὸν ὀλέθριον βόθρον τῆς διαφθορᾶς ποὺ διέπραξαν». Ἄλλος ἐρμηνεύει, «ἐβυθίσθησαν». Διαφθορὰν ὀνομάζει τὴν κακίαν. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν διαφθείρει τόσον, ὅσον ἡ κακία. Ἄλλὰ καὶ τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀσθενέστερον ἀπὸ τὸν πονηρόν. Καταστρέφεται ἀπὸ τὰ ἰδικά του τὰ ὄπλα, ὅπως ἀκριβῶς καταστρέφεται ὁ σίδηρος ἀπὸ τὴν σκωρίαν καὶ τὸ μαλλὶ ἀπὸ τὸν σκόρον, ἔτσι καὶ ὁ πονηρὸς καταστρέφεται ἀπὸ τὴν κακίαν. Ὡστε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ τιμωρίαν, ἡ ἴδια ἡ κακία τιμωρεῖ αὐτόν ποὺ τὴν διαπράττει. Ἐπειδὴ λοιπὸν πολλὰ εἶπε διὰ τὴν οὐράνιον δικαιοσύνην καὶ διὰ τὴν θείαν βοήθειαν, αὕτη δὲ ἡ βοήθεια δὲν ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας, ἀλλὰ χρονοτριβεῖ πολλές

ἀναβάλλεται, καὶ τοῦτο τοὺς πολλοὺς ραθυμοτέρους ποιεῖ, δείκνυσιν ἐπὶ θύραις τὴν τιμωρίαν οὖσαν, καὶ ταύτην τοὺς πονηροὺς ὑπομένειν, καθάπερ καὶ ὁ Παυλὸς φησὶ «Καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἦν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμ-
 5 βάροντες». Καὶ ὄρα πῶς κυρίως κέχρηται ταῖς λέξεσιν. «Ἐνεπάγη», φησὶ· τουτέστι, κατὰ κράτος κατεσχέθη, ἄφρευκτος αὐτῷ γέγονεν ἡ ἐπιβουλή. Καὶ πάλιν, «Ἐν παγίδι ταύτη, ἣ ἔκρυψαν, συνελήφθη ὁ πούς αὐτῶν». Δεσμοῖς ἀλύτοις, φησὶν, οἱ πονηροὶ περιπίθονται. Ταῦτα ἐπὶ τῶν ἀποσιτόλων καὶ ἐπὶ
 10 τῶν Ἰουδαίων γέγονεν. «Οἱ γὰρ τοῖς ἀποσιτόλοις ἐπολέμουν, ἐκείνους μὲν οὐδὲν ἔβλαπτον, ἑαυτοὺς δὲ μυρίοις περιέβαλον κακοῖς, πόλεως, καὶ ἐλευθερίας, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐκπίπτοντες, καὶ τὸ μὲν κήρυγμα ἠὲξάνετο, οἱ δὲ ἐπιβουλεύοντες κατελύοντο. Καὶ οἱ τοὺς τρεῖς παῖδας ἐμβαλόντες εἰς
 15 τὴν Βαβυλωνίαν κάμινον, ὑπ' αὐτῆς πάλιν ἐάλωσαν· ὁ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Δαυιδ γέγονεν. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ Δαυιδ τοῦτο εἰκότως γέγονεν, αὐτοὶ γὰρ αὐτὸν ἐνέβαλον· ἐπὶ δὲ τῶν τριῶν παιδῶν, τί δήποτε, τοῦ βασιλέως ἀμαρτιόντιος, οἱ πρὸ τῆς καμίνου ἐσιῶτες οὗτοι κολάζονται; «Οἱ καὶ οἱ καταφλεχθέντες
 20 οἷοι ἦσαν τῷ ἐπιτάγματι τοῦ τυράννου ὑπηρετήσαντες, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῦ προσκυνήσαντες.

«Ἐν παγίδι, ἣ ἔκρυψαν». «Ὅρα πῶς ἔδειξεν ἄφρατον οὖσαν αὐτῶν τὴν κατηγορίαν. Ἐπειδὴ γὰρ αἰσχύνῃς γέμον ἦν τὸ γινόμενον, διὰ τοῦτο κρύπτουσι, καὶ λανθάνειν πειρῶνται.
 25 «Γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν». Ἄλλος, «Ἐγνώσθη

φορές καὶ ἀναβάλλεται, καὶ αὐτὸ κάμνει τοὺς περισσοτέρους ραθυμοτέρους, δείχνει ὅτι ἡ τιμωρία εὐρίσκεται πρὸ τῶν θυρῶν, καὶ τὴν τιμωρίαν αὐτὴν τὴν ὑφίστανται οἱ πονηροί, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ἀπολαμβάνοντες ἔτσι ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον τὴν ἀνταμοιβὴν τῆς πλάνης των ποὺ τοὺς ἤξιζε»³¹. Καὶ πρόσεχε πῶς χρησιμοποιεῖ τὰς λέξεις κατὰ κυριολεξίαν. «Ἐνεπάγη», λέγει· δηλαδὴ συνετρίβη κατὰ κράτος, κατέστη εἰς αὐτὸν ἀναπόφευκτος ἡ ἐπιβουλή. Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν λέγει, «Εἰς τὴν ἰδίαν τὴν παγίδα, τὴν ὁποίαν ἔκρυψαν, συνελήφθη τὸ πόδι των». Μὲ ἄλυτα δεσμά, λέγει, οἱ πονηροὶ δένονται. Αὐτὰ συνέβησαν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν Ἰουδαίων. Διότι, ὅταν ἐπολεμοῦσαν τοὺς ἀποστόλους, ἐκείνους μὲν δὲν τοὺς ἔβλαπτον καθόλου, ἐνῶ τοὺς ἑαυτοῦς των τοὺς περιέβαλλον μὲ μύρια κακά, στεροῦμενοι τὴν πόλιν των, τὴν ἐλευθερίαν των καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ τὸ μὲν κήρυγμα ἠύξανεν, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἐχθρεύοντο κατεστρέφοντο. Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔρριψαν τοὺς τρεῖς παῖδας εἰς τὴν βαβυλώνειον κάμινον, ἀπὸ τὴν ἰδίαν πάλιν κατεστράφησαν, πρᾶγμα ποὺ συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Δανιήλ. Ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τοῦ Δανιήλ αὐτὸ συνέβη κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον, διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὸν ἔρριψαν· εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῶν τριῶν παίδων, διατὶ τέλος πάντων, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς ἀμαρτάνει, τιμωροῦνται ἐκεῖνοι ποὺ εὐρίσκοντο πρὸ τῆς καμίνου; Διότι καὶ αὐτοὶ ποὺ κατεκάησαν ἦσαν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ὑπηρέτησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ τυράννου καὶ ἐπροσκύνησαν τὴν χρυσοῦν εἰκόνα.

«Συνελήφθησαν εἰς τὴν παγίδα ποὺ ἔκρυψαν». Πρόσεχε πῶς ἔδειξεν ὅτι ἦτο ἀπερίγραπτος ἡ κατηγορία αὐτῶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦτο γεμᾶτον ἀπὸ ἐντροπὴν αὐτὸ ποὺ συνέβαινε, διὰ τοῦτο τὸ ἀποκρύπτουν καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸ κάνουν κρυφά. «Γίνεται γνωστὸς ὁ Κύριος μὲ τὰς δικαίας κρίσεις ποὺ κάμνει». Ἄλλος λέγει· «Ἐγινε γνω-

κρίμα ποιήσας». Τουτέστι, κολάζων, ἐκδικῶν, ἐπεξιῶν. Εἶ-
 δες ἕτερον εἶδος εὐεργεσίας ἀπὸ κολάσεως; Οὐ γὰρ δὴ μό-
 ρον, φησί, τοὺς κολαζομένους σπουδαιοτέρους ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ
 τῆς αὐτοῦ θεογνωσίας ἐκλάμπειν παρασκευάζει τὸν λόγον·
 5 καὶ ἴδοι τις ἂν μᾶλλον αὐτὸν ἐντεῦθεν ἐπισιζέροντα τοὺς ἄν-
 θρώπους. «Ὅτε γοῦν κατὰ τῶν κρημνῶν εἶασεν ἐνεχθῆναι
 τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων καὶ καταποντισθῆναι εἰς τὴν θάλασ-
 σαν, τότε μάλιστα ἐξεπλάγησαν. Καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ οἱ Ἰ-
 ουδαῖοι, «Ὅτε ἀπέκτεινεν αὐτούς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν»,
 10 καθὼς φησιν ὁ προφήτης. Καὶ τί δήποτε τοῦτο οὐ συνεχῶς
 ποιεῖ μᾶλλον; «Ὅτι οὐ βούλεται βιαιότερον, ἀλλὰ καὶ προαι-
 ρεικώτερον τὰ τῆς ἀρετῆς κατορθοῦσθαι, καὶ μᾶλλον εὐεργε-
 τουμένους ἢ κολαζομένους, Καὶ πῶσω, φησί, βέλιον ἀνάγκη
 εἶναι ἀγαθόν, ἢ προαιρέσει κακόν; Οὐκ ἔστιν ἀγαθόν εἶναι
 15 ἀνάγκη. Ὁ μὲν γὰρ τῷ δεσμῷ γινόμενος καλός, οὐκ ἔσται
 αἰεὶ ποτε καλός, ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης ἀπαλλαγείς, ἐπανήξει πρὸς
 τὴν κακίαν, ὁ δὲ παιδαγωγούμενος ὥστε προαιρέσει γενέσθαι
 καλός, γενόμενος, πάγιος μένει. «Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν
 αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός». Οὐ τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ
 20 εἶπεν, ἀλλὰ «τῶν χειρῶν τοῦ ἁμαρτωλοῦ».

8. Εἶδες πῶς ποικίλλει τὸν λόγον, καὶ τὴν ἄνωθεν φέ-
 ρον τιμωρίαν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς κακίας ἐπάγων δίκην; Πῶς
 τὴν ἄνωθεν τιμωρίαν; «Γινώσκειται Κύριος», φησί, «κρίμα-
 τα ποιῶν». Πῶς τὴν ἀπὸ τῆς κακίας δίκην; «Ἐπελήθησαν
 25 ἔθνη ἐν διαφθορᾷ, ἣ ἐποίησαν». Καὶ πάλιν τὴν ἀπὸ τῆς ποινῆ-

στός μὲ τὴν δικαίαν κρίσιν ποὺ ἔκαμε». Δηλαδή μὲ τὸ νὰ τιμωρῆ, νὰ παίρνῃ ἐκδίκησιν, νὰ ὀποκαθιστᾷ τὸ δίκαιον. Εἶδες καὶ ἄλλο εἶδος εὐεργεσίας ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν τιμωρίαν; Διότι, λέγει, δὲν καθιστᾷ μόνον σπουδαιότερους τοὺς τιμωρουμένους, ἀλλὰ καὶ ὀμιλεῖ κατὰ τρόπον ποὺ διαλάμπει ἡ θεογνωσία αὐτοῦ· καὶ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς βέβαια νὰ διαπιστώσῃ ὅτι μὲ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν ὀδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἐπιστροφὴν. Ὅταν λοιπὸν ἐπέτρεψε νὰ ὀδηγηθῆ ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων εἰς τὸν κρημνὸν καὶ νὰ καταποντισθῆ εἰς τὴν θάλασσαν, τότε πρὸ πάντων ἐξεπλάγησαν²². Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παλαιᾶς Διαθήκης οἱ Ἰουδαῖοι «Τότε ἐζητοῦσαν τὸν Θεόν, ὅταν ἐτιμωροῦντο διὰ θανάτου», καθὼς λέγει ὁ προφήτης. Καὶ διατί τέλος πάντων αὐτὸ δὲν τὸ κάνει συνεχῶς; Διότι δὲν θέλει νὰ γίνωνται διὰ τῆς βίας τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ προαιρετικῶς, καὶ μᾶλλον νὰ εὐεργετοῦνται παρὰ νὰ τιμωροῦνται. Καὶ δὲν εἶναι προτιμότερον, λέγει νὰ εἶναι κανεὶς διὰ τῆς βίας ἀγαθός, παρὰ προαιρετικὰ κακός; Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι κανεὶς ἀγαθός διὰ τῆς βίας. Διότι ἐκεῖνος μὲν ποὺ γίνεται καλός διὰ τῆς βίας, δὲν παραμένει πάντοτε καλός, ἀλλὰ μόλις ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν βίαν, θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν κακίαν, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ παιδαγωγεῖται, ὥστε κατὰ προαίρεσιν νὰ γίνῃ καλός, ὅταν γίνῃ καλός, μένει σταθερὸς εἰς τὴν ἀρετὴν. «Εἰς τὰ ἴδια τὰ παγιδευτικὰ ἔργα του συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός». Δὲν εἶπε, ἰσχυρῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ «τῶν χειρῶν τοῦ ἁμαρτωλοῦ».

8. Εἶδες πῶς ποικίλλει τὸν λόγον, καὶ ἀναφέρων τὴν θείαν τιμωρίαν καὶ προσεθέτων τὴν ἀπὸ τῆς κακίας καταδίκην; Τί λέγει διὰ τὴν θείαν τιμωρίαν; «Γίνεται γνωστός», λέγει, «ὁ Κύριος μὲ τὰς δικαίας κρίσεις του». Καὶ τί περὶ τῆς καταδίκης ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν κακίαν; «Ἔπεσαν οἱ ἔθνη εἰς τὸν βόθρον τῆς διαφθορᾶς ποὺ διέπραξαν οἱ ἴδιοι». Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ὀμιλεῖ περὶ

ρίας· «Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός». Οὕτε γὰρ μόνην τὴν παρὰ Θεοῦ λέγει τιμωρίαν, ἐπειδὴ μέλλει πολλάκις καὶ βραδύνει, οὔτε μόνην τὴν ἀπὸ τῆς κακίας, ἐπειδὴ πολλοὶ ταύτη καὶ ἐμφιλοχωροῦσιν, ἀλλ' ἕκα-
5 τέρωθεν ἀσφιλίζεται τὸν λόγον. Διό φησιν, «Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη». Ἄλλος, «Ταρσῶν αὐτοῦ». Μῆ τοίνυν νόμιζε ἐτέρω κατασκευάζειν τὰ μηχανήματα, ὅταν ἐπιβουλεύῃς· σεαυτῷ γὰρ πλέκεις τὰ δίκτυα. «Ὡδὴ διάφραγμα». Ἄλλος, «Φθογγὴ αἰεί». Ἄλλος, «Μελῶδημα αἰεί». Ὁ δὲ ἕ-
10 βραῖος, «Ἐγγράων σέλ».

«Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς ἄδην, πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἐπιλανθανόμενα τοῦ Θεοῦ». Ἄλλος, «Ἀνασιτρέφουσι». Πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένει, δεικνὺς ὅτι ἡ κακία τὴν κόλασιν ἔχει συγκεκληρωμένην, καὶ ἡ ἀσέβεια θάνατον τίκει, καὶ ἡ
15 ἁμαρτία κινδύνους. «Ὅτι οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται ὁ πτωχός. ἡ ὑπομονὴ τῶν πενήτων οὐκ ἀπολείται εἰς τέλος». Ἄλλος ἐρμηνευτῆς φησιν, «Οὐ γὰρ εἰς τέλος ἡ προσδοκία τῶν πρῶων ἐπιλησθήσεται». Καλῶς εἶπεν, «Εἰς τέλος», δεικνὺς ὅτι οὐκ αἰεὶ ἄνεσιν τις ἐπιζητεῖ. Ποῦ γὰρ δειχθήσεται τὰ τῆς
20 ὑπομονῆς, εἰ αἰεὶ ἄνεσις μέλλοι εἶναι; Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι δίκην δώσουσιν οἱ πονηροί, καὶ τὰ ἔσχατα πείσονται. Οὐ γὰρ ἀνέξεται ὁ Θεὸς διὰ παντὸς τοὺς ἀδικουμένους ἐν ἐπιβουλαῖς εἶναι. Ἐνιεῦθεν καὶ τούτους παραμυθεῖται, κακείρους φοβεῖ, καὶ τοῦ Θεοῦ δείκνυσι τὴν φιλανθρωπίαν, ὅτι
25 καὶ ἡ μέλλησις τοὺς μὲν δοκιμωτέρους ἐργάζεται, τοὺς δὲ εἰς μετάνοιαν ἔλκει. Ὅρα πάλιν τοὺς πένητας εὐδοκιμοῦντας· πέ-

τῆς τιμωρίας πού συνεπάγεται ἡ πονηρία· «Εἰς τὰ ἴδια τὰ παγιδευτικά ἔργα, πού ἔκαμε μέ τὰ χέρια του, συνελήφθη ὁ ἀμαρτωλός». Οὔτε δηλαδή ἀναφέρει μόνον τήν τιμωρίαν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἀναβάλλει πολλές φορές καί βραδύνει, οὔτε μόνον τήν τιμωρίαν ἐκ τῆς κακίας, ἐπειδὴ πολλοὶ ὑπομένουν αὐτήν μέ εὐχαρίστησιν, ἀλλ' ἀσφαλίζει τὸν λόγον καί ἀπὸ τὰς δύο πλευράς. Διὰ τοῦτο λέγει, «Συνελήφθη εἰς τὰ παγιδευτικά ἔργα πού ἔκαμε μέ τὰ χέρια του». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς «Εἰς τὰς παγίδας αὐτοῦ». Μὴ νομίζης λοιπὸν ὅτι κατασκευάζεις παγιδευτικά δίκτυα διὰ ἄλλον, ὅταν τὸν ἐπιβουλεύεις, διότι διὰ τὸν ἑαυτὸν σου στήνεις τὰ δίκτυα. Ἀκολουθεῖ «Ὡδὴ διάψαλμα». Ἄλλος ἐρμηνεύει «Φθογγὴ αἰεί». Ἄλλος, «Μελῶδημα αἰεί», εἰς τὰ ἑβραϊκὰ δὲ «Ἐγγαῶν σέλ».

«Ἄς ριφθοῦν οἱ ἀμαρτωλοὶ εἰς τὸν Ἄδην, καὶ ὅλοι οἱ ἔθνηκοὶ πού λησμονοῦν τὸν Θεόν». Ἄλλος, «Ἄς ἐπιστρέψουν». Πάλιν ἐπιμένει εἰς τὰ ἴδια πράγματα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ κακία ἔχει ὡς τελικόν ἀποτέλεσμα τήν τιμωρίαν καὶ ὅτι ἡ ἀσέβεια γεννᾷ τὸν θάνατον καὶ ἡ ἀμαρτία περικλίνει πολλοὺς κινδύνους. «Διότι δὲν θὰ λησμονηθῇ μέχρι τέλους ὁ πτωχός, ἡ ὑπομονὴ τῶν πτωχῶν δὲν θὰ μείνῃ χωρὶς ἀνταπόδοσιν μέχρι τέλους». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει· «Διότι δὲν θὰ λησμονηθῇ μέχρι τέλους ἡ προσδοκία τῶν ταπεινῶν». Καλῶς εἶπε, «μέχρι τέλους», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητῇ κανεὶς πάντοτε ἄνεσιν. Διότι ποῦ θὰ δειχθῇ ἡ ὑπομονή, ἐὰν πρόκειται πάντοτε νὰ ὑπάρχῃ ἄνεσις; Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· θὰ τιμωρηθοῦν οἱ πονηροὶ καὶ θὰ ὑποστοῦν τὰς πιὸ φοβεράς τιμωρίας. Διότι δὲν θὰ ἀνεχθῇ ὁ Θεός νὰ ἐπιβουλεύωνται συνεχῶς οἱ ἀδικούμενοι. Μὲ αὐτὸ καὶ αὐτοὺς παρηγορεῖ καὶ τοὺς ἀδίκους φοβίζει, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν δείχνει, διότι καὶ ἡ ἀναβολὴ τῆς τιμωρίας τοὺς μὲν ἀδικουμένους τοὺς καθιστᾷ πιὸ ἀξίους, τοὺς δὲ ἀδίκους προσελκύει εἰς μετάνοιαν. Πρόσεχε πάλιν τοὺς πτωχοὺς

νητας οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ τοὺς συντριμμένους τῇ καρδίᾳ. Οὐ-
 τοι γὰρ μάλισιά εἰσι καὶ πρὸς ὑπομονὴν ἐπιτήδειοι μᾶλλον
 δὲ ἀλλήλα συγκατασκευάζει ταῦτα, ἢ ταπεινοφροσύνη τὴν ὑ-
 πομονήν, ἢ ὑπομονὴ τὴν ταπεινοφροσύνην. Εἰ δέ τις εἶποι,
 5 καὶ πῶς πενία ἢ ταπεινοφροσύνη; ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὅτι αὕτη
 ἐπιτηδειότερα πρὸς ἀρετήν. Ὁ μὲν γὰρ πλεονῶν ἀλύει καὶ
 θορυβεῖται, ὁ δὲ πένης πάντα ῥαδίως φέρει, καθάπερ ἐν
 παλαιοῖσι τῇ πενίᾳ πολλάκις γυμναζόμενος. Λιὰ τοῦτο καὶ
 ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, ὅτι δύσκολον μετὰ πλούτου εἰς τὴν βασι-
 10 λείαν εἰσελθεῖν. Τί ἐστιν, «Ἡ ὑπομονὴ τῶν πενήτων οὐκ
 ἀπολεῖται εἰς τέλος»; Οὐδέποτε, φησὶν, ἀλλὰ πάντως ἀπολή-
 ψεται τὸν οἰκεῖον καρπὸν. Ὅπερ ἐπὶ τῶν βιοτικῶν οὐκ ἔ-
 νι, ἀλλ' ἐκπίπτει τοῦ τέλους πολλάκις, τῶν πόρων ἀπολωλό-
 των. Καὶ γὰρ καὶ γεωργὸς ἀναμείρει, καὶ ἔμπορος· πολλάκις
 15 δὲ ὑπὸ τῆς τῶν ἀέρων ἀνωμαλίας ἀμφότεροι τοῦ καρποῦ τῶν
 πόρων ἐκπίπτουσιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔνι τοῦτο, ἀλλὰ ἀ-
 νάρκη πάντως ἀπολαῦσαι τοῦ τέλους. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς
 παραμυθίας λόγον, τὸ φασκεῖν αἰεὶ περὶ τοῦ τέλους.

«Ἀνάστηθι, Κύριε, μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος». Ἄλλος.
 20 «Μὴ θρασυδέσθω». «Κριθήτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου». Ἄλλος,
 «Καὶ κατὰ πρόσωπόν σου». Εἰπόν τὴν κακίαν τὴν κατέχουσαν
 τοὺς πλείους τῶν ἀνθρώπων, καὶ διηγησάμενος τὴν πονηρίαν,
 τὰς ἀσπαγὰς, τὰς πλεονεξίας, τὰς ἀνδροφονίας, παρακαλεῖ
 τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδικουμένων βοηθείας. Τοιαῦτα γὰρ

πού εὐδοκιμοῦν ὄχι οἱ ἀπλοὶ πτωχοί, ἀλλὰ αὐτοὶ πού ἔχουν συντετριμμένην καρδίαν. Διότι αὐτοὶ πρὸ πάντων εἶναι κατάλληλοι δι' ὑπομονήν· μᾶλλον δὲ αὐτὰ ὀδηγοῦν τὸ ἓνα εἰς τὸ ἄλλο, ἢ ταπεινοφροσύνη εἰς τὴν ὑπομονήν καὶ ἢ ὑπομονή εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην. Ἐὰν δὲ κάποιος ἤθελεν εἰπεῖ, καὶ πῶς ἢ πτωχεῖα ὀδηγεῖ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην; αὐτὸ θὰ εἰποῦμεν, ὅτι δηλαδὴ αὕτη εἶναι καταλληλοτέρα πρὸς ἀρετήν. Διότι ὁ μὲν πλούσιος τaráσσεται καὶ θορυβεῖται, ὁ δὲ πτωχὸς ὄλα τὰ ὑπομένει μὲ εὐκολίαν, ὡσάν εἰς παλαίστραν γυμναζόμενος πολλές φορές μὲ τὴν πτωχεῖαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ εἰσέλθῃ ὁ πλούσιος εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν²³. Τί σημαίνει, «Ἡ ὑπομονὴ τῶν πτωχῶν δὲν θὰ μείνῃ μέχρι τέλους ἀνικανοποίητος»; Ποτέ, λέγει, δὲν θὰ μείνῃ ἀνικανοποίητος, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε θὰ λάβῃ τὸν καρπὸν της, πράγμα πού δὲν συμβαίνει μὲ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἀλλὰ πολλές φορές χάνεται τὸ ἀποτέλεσμα καὶ πηγαίνουν εἰς τὰ χαμένα οἱ κόποι. Καθ' ὅσον καὶ ὁ γεωργὸς καὶ ὁ ἔμπορος ἀναμένουν τὸν καρπὸν τοῦ κόπου των, ἀλλὰ πολλές φορές καὶ οἱ δύο ἐξ αἰτίας τῶν καιρικῶν μεταβολῶν χάνουν τοὺς καρπούς τῶν κόπων των. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ αὐτό, ἀλλὰ πρέπει ὅπωςδήποτε ν' ἀπολαύσῃ κανεὶς τὸ βραβεῖον. Δὲν εἶναι μικρὰ ἢ παρηγορία πού παρέχει αὐτό, τὸ νὰ πιστεύῃ πάντοτε μὲ βεβαιότητα ὅτι θ' ἀμειφθῇ.

«Σήκω ἐπάνω, Κύριε, ὥστε νὰ μὴ σφετερίζεται ὁ τιποτένιος ἄνθρωπος τὴν δύναμίν σου παρουσιαζόμενος ἰσχυρὸς». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς ἐξηγεῖ, «Ἄς μὴ θρασύνεται». «Ἄς κριθοῦν ἐνώπιόν σου οἱ ἐθνικοί». Ἄλλος, «Ἐμπρὸς εἰς τὸ πρόσωπόν σου». Ἄφου ἔκαμε λόγον διὰ τὴν κακίαν πού κατέχει τοὺς περισσότερους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ διηγήθη τὴν πονηρίαν, τὰς ἀρπαγὰς, τὰς πλεονεξίας, τὰς ἀνθρωποκτονίας, παρακαλεῖ εἰς τὴν συνέχειαν τὸν Θεὸν νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἀδικουμένους. Διότι τέτοια

τῶν ἁγίων τὰ σπλάγγνα, μὴ τὰ ἑαυτῶν μεριμνᾶν μόνον, ἀλλ' ὅσπερ περὶ μιᾶς οἰκίας, τῆς οἰκουμένης, ἢ σώματος ἑνός, τοῦ τῶν ἀνθρώπων πλήθους, οὕτω παρακαλεῖν τὸν Θεόν. «Ἀνάστηθι, Κύριε. μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος». Τί δέ ἐστιν. «Ἀνάστηθι Κύριε;». Ἐπέξελθε, φησί, βοήθησον, κόλασον τοὺς ἀδικοῦντας. Καὶ καλῶς τοῖς ὀνόμασι γυμνοῖς ἐχρήσατο, εἰπὼν, «Ἀνάστηθι», καί, «Μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος». ὅστε δηλῶσαι, ὅτι ὁ εὐτελής, ὁ ἀπὸ γῆς, ὁ τέφρα καὶ σποδός. «Κριθῆτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου». Τί ἐστι τοῦτο; Δότωσαν δίκην, φησί, τῶν ἁμαρτημάτων. Οὐ γέγονασι τῇ μακροθυμίᾳ βελτίους· ἀπαίτησον εὐθύνας τῶν τεταλμημένων. «Κατάστησον, Κύριε, νομοθέτην ἐπ' αὐτοῖς. Γνώτωσαν ἔθνη, ὅτι ἄνθρωποί εἰσι». «Διάβαλα». Ἄλλος, «Ἀεὶ». Τί ἐστι, «Κατάστησον νομοθέτην αὐτοῖς»; Ἐπεὶ, φησί, καθάπερ ἐν αὐτονομίᾳ πάντα προαίτουσι, μὴ θέλοντες διδόναι δίκην, ἐπέξελθε, καὶ γενέσθω αὐτοῖς ἡ τιμωρία ἀντὶ νομοθεσίας. Τοῦτο καὶ ἕτερος δηλῶν εἶπε, «Κατάστησον, Κύριε, φόβημα αὐτοῖς». Ὅρα πῶς οὐ κόλασιν αὐτῶν ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ νομοθεσίαν καὶ διόρθωσιν, καὶ τὸ μὴ παρανόμως ζῆν. Ἔσται γὰρ ἡ τιμωρία αὐτοῖς, φησὶν, ἀντὶ νομοθεσίας· οὐκ αὐτοῖς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅσον τὸ κέρδος, καὶ πῶς κατασιέλλει νόσημα, ἄκουε τοῦ ἐξῆς· «Γνώτωσαν ἔθνη», φησὶν, «ὅτι ἄνθρωποί εἰσι». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι πολλοὶ καὶ τοῦτο ἀπολωλέκασιν, ἐπελάθοντο τῆς φύσεως, εἰς μαγίαν ἐξώκειλαν, ἠγνόησαν ἑαυτούς. Καὶ καλῶς προσέθηκε τό, «Ἀεὶ», ἵνα δηλώσῃ, ὅτι οὐκ ἐν ταῖς δυσπραγίαις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς εὐημερίαις.

εἶναι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων, δὲν φροντίζουν μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἀλλὰ ὡσάν νὰ εἶναι ἡ οἰκουμένη μία οἰκία καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἓνα σῶμα, ἔτσι παρακαλοῦν τὸν Θεόν. «Σήκω ἐπάνω, Κύριε, διὰ νὰ μὴ παρουσιάζεται ἀκαταγώνιστος ὁ τιποτένιος ἄνθρωπος». Τί σημαίνει δέ, «Ἀνάστηθι, Κύριε»; Σπεῦσε, λέγει, νὰ δικάσης, βοήθησε, τιμώρησε τοὺς ἀδικοῦντας. Καὶ καλῶς ἐχρησιμοποίησε τὰς λέξεις μὲ σαφήνειαν, λέγων, «Ἀνάστηθι», καί, «Μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος», διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τιποτένιος, χῶμα, στάκτη καὶ σκόνη. «Ἄς κριθοῦν οἱ ἐθνικοὶ ἐνώπιόν σου». Τί σημαίνει αὐτό; Ἄς τιμωρηθοῦν, λέγει, διὰ τὰ ἁμαρτήματά των. Δὲν ἔγιναν μὲ τὴν μακροθυμίαν σου καλύτεροι; Ζήτησε εὐθύνας διὰ τὰ ὅσα διέπραξαν ἐναντίον σου. «Ἐγκατάστησε εἰς αὐτοὺς νομοθέτην. Ἄς γνωρίσουν οἱ ἐθνικοί, ὅτι εἶναι ἄνθρωποι». Ἀκολουθεῖ ἡ φράσις «Διάψαλμα». Ἄλλος ἐξηγεῖ «πάντοτε». Τί σημαίνει, «Κατάστησον νομοθέτην αὐτοῖς»; Ἐπειδὴ, λέγει, ὅλα τὰ κάμνουν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ ἐσένα, καὶ δὲν θέλουν νὰ τιμωρηθοῦν, σπεῦσε νὰ τοὺς δικάσης καὶ ἄς τοὺς νοθεύῃς ἢ τιμωρία σου. Καὶ ἄλλος ἐρμηνευτὴς διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτό, ἐξήγησε, «Γίνε, Κύριε, πηγὴ φόβου εἰς αὐτούς». Πρόσεχε πῶς δὲν ζητεῖ τὴν τιμωρίαν των, ἀλλὰ νοθεσίαν καὶ διόρθωσιν καὶ τὸ νὰ μὴ ζοῦν μέσα εἰς τὴν παρανομίαν. Διότι λέγει, ἄς ἀποβῇ εἰς αὐτοὺς ἢ τιμωρία ὡσάν ἓνα εἶδος νοθεσίας· ὄχι μόνον εἰς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς πόσον εἶναι τὸ κέρδος καὶ πῶς ἐξαλείφει τὴν ἀσθένειαν, ἄκουε τὴν συνέχειαν. «Ἄς γνωρίσουν», λέγει, «οἱ ἐθνικοὶ ὅτι εἶναι ἄνθρωποι». Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· πολλοὶ καὶ αὐτὸ τὸ ἔχουν χάσει, ἐξέχασαν τὴν πραγματικὴν φύσιν των, παρεσύρθησαν ἀπὸ τὸ ὀλέθριον πάθος τῆς μανίας, ἠγνόησαν τὸν ἑαυτὸν των. Καὶ καλῶς ἐπρόσθεσε τὸ «πάντοτε», διὰ νὰ δηλώσῃ, ὅτι πρέπει νὰ τὸ σκέπτονται ὄχι μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς δυστυχίας, ἀλ-

Ἀλλὰ γάρ, ἂν κολάσης αὐτοὺς τῶν, ἔχοντες τὸν φόβον ἀκμιά-
ζοντα, καὶ τὴν μνήμην τῶν συμβεβηκότων δεινῶν, καὶ εἰς
εὐημερίας ἔλθωσιν, εἴσονται τὴν ἐαυτῶν φύσιν.

9. Ὅρας πῶς ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖται τὴν δέησιν, καὶ τὴν
5 μανίαν ἀξιοῖ διορθωθῆναι; Τὸ γὰρ ἐαυτοὺς ἀγνοεῖν, ἐσχά-
της μανίας καὶ φρενίτιδος χαλεπώτερον. Τὸ μὲν γὰρ ἀνάγ-
κης νόσημα, τὸ δὲ διεφθαρμένης προαιρέσεως. «Ἴνα τί, Κύ-
ριε, ἀφέσσηκας μακρόθεν, ὑπερορᾷς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψε-
σι». Ταῦτά φησιν ὁ προφήτης, ἐκ προσώπου τῶν θλιβομένων
10 παρακαλῶν καὶ δεόμενος, οὐκ ἐγκαλῶν μὴ γένοιτο. Ἐπεὶ
καὶ πολλοὶ τῶν θλιβομένων ὑπὸ τῆς ὀδύνης πρὸ τοῦ προσή-
κοντος καιροῦ ἀξιοῦσι γενέσθαι τὴν κρίσιν· καθάπερ οἱ τε-
μνόμενοι, μηδέπω τελείας γενομένης τῆς τομῆς, παρακαλοῦ-
σι τὸν ἰατρὸν ἀποσιῆσαι τὴν χεῖρα· ἐπιβλαβῆ μὲν χάριν αἰ-
15 τοῦντες, τῷ δὲ μὴ φέρειν τὴν ὀδύνην τοῦτο πάσχοντες. Καὶ
πολλάκις πρὸς τοὺς ἰατροὺς βοᾶσιν, ἐβασάνισάς με, ἀπόλεσάς
με, ἀνεῖλές με, ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα τῆς διανοίας βήμια,
ἀλλὰ τῆς ὀδύνης, οὕτω δὲ πολλοὶ καὶ τῶν μικροφύχων ἐν
ταῖς θλίψεσι λέγουσι, τοὺς πόρους εἴ γε ἔροιντες. Καὶ ὁ Σο-
20 φονίας δὲ τοιοῦτόν τινα μεταχειρίζει λόγον. Ἀλλὰ ταῦτα ἐν
τῇ Παλαιᾷ, ὅτε σύμμετρα ἦν τὰ σκάμματα τῆς δὲ ἐν τῇ Καινῇ
πρόσω ταῦτα φιλοσοφίας.

«Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ, ἐμπυρρίζεται ὁ πτω-
χός· συλλαμβάνονται ἐν διαβουλίοις, οἷς διαλογίζονται». Ἀλ-

λὰ καὶ κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς εὐτυχίας. Ἄλλὰ βέβαια, ἐὰν τοὺς τιμωρήσης τώρα, ἔχοντες τὸν φόβον ἔντονον καὶ ἐνθυμούμενοι τὰς συμφορὰς ποὺ ὑπέστησαν, ὅταν θὰ ἔλθουν εἰς ἡμέρας εὐημερίας, θὰ γνωρίσουν τὸν πραγματικὸν ἑαυτὸν των.

9. Βλέπεις πῶς προσεύχεται δι' αὐτοὺς καὶ ζητεῖ τὴν διόρθωσιν τῆς μανίας των; Διότι τὸ νὰ ἀγνοοῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ τὴν πιὸ χειροτέραν μορφήν μανίας καὶ παραλογισμοῦ. Καθ' ὅσον ἡ μὲν μανία εἶναι φυσικὸν νόσημα, ἡ δὲ ἄγνοια τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι ἀποτέλεσμα διεφθαρμένης προαιρέσεως. «Διατί, Κύριε, ἐστάθης μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ μᾶς παραβλέπεις κατὰ τὸν καιρὸν τῶν θλίψεων μας;». Αὐτὰ τὰ λέγει ὁ προφήτης παρακαλῶν τὸν Θεὸν καὶ προσευχόμενος ὡς ἐκπρόσωπος τῶν θλιβομένων, καὶ ὄχι μὲ σκοπὸν ν' ἀπαιτήσῃ τὴν τιμωρίαν των, μὴ γένοιτο. Διότι καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς θλιβομένους ὑπὸ τῆς ὀδύνης ζητοῦν νὰ γίνῃ ἡ κρίσις πρὶν ἀπὸ τὴν ὥραν ποὺ πρέπει· διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἐγχειριζόμενοι, πρὶν ἀκόμη τελειώσῃ ἡ ἐγχείρισις, παρακαλοῦν τὸν ἰατρὸν ν' ἀπομακρύνῃ τὸ χέρι του ἀπὸ τὴν πληγὴν, ποὺ εἶναι ἐπιβλαβὴς μὲν ἡ χάρις ποὺ ζητοῦν, ἀλλὰ τὸ πάσχουν αὐτὸ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑποφέρουν τοὺς πόνους, καὶ ποὺ πολλές φορές φωνάζουν πρὸς τοὺς ἰατροὺς μὲ ἐβασάνισες, μὲ κατέστρεψες, μὲ κατέσφαξες, αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι λόγια τῆς διανοίας, ἀλλὰ τοῦ πόνου, ἔτσι λοιπὸν ἐκφράζονται πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὀλιγοψύχους κατὰ τὰς στιγμὰς τῶν θλίψεων, μὴ ὑποφέροντες τοὺς πόνους. Καὶ ὁ Σοφονίας δὲ τέτοιας ἐκφράσεις μεταχειρίζεται. Ἄλλ' αὐτὰ συνέβαινον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅταν ἀνάλογα ἦσαν καὶ τὰ ἀγωνίσματα, αὐτὰ ὅμως εὐρίσκονται πολὺ μακρὰν τῆς εὐσεβείας τῆς Καινῆς Διαθήκης.

«Ὅταν ὑπερηφανεύεται ὁ ἀσεβὴς, κατακαίγεται ἀπὸ τὸ καμίνι τῆς θλίψεως ὁ ἐνάρετος πτωχὸς καὶ συλλαμβά-

λος, «Συλληφθήτωσαν». «Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁματωλὸς ἐν
 ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀδικῶν ἐὺλογεῖται.
 Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁματωλός». Ἰδέτου σχῆμα περιθεις
 ἑαυτῷ ὁ προφήτης, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων παρακαλῶν,
 5 λέγει καὶ τὰ πάντα τὰ συμβάντα, ἅπερ ἁσθενείας ἐστὶν ἀνθρω-
 πίνης· ὅτι πρὸ τῆς κολάσεως καὶ τῆς τιμωρίας ὀδυνᾶται ὁ
 ἀδικούμενος, οὐ φέρων τὴν εὐημερίαν τοῦ πονηροῦ. Οὐ μι-
 κρὰ δὲ καὶ τοῦτο τιμωρία. Εἴτα ἀξιεῖ δοῦναι αὐτὸς δίκην,
 καὶ αὐτοῖς περιτραπῆναι τὰς ἐπιδοσκάς αὐτῶν· καὶ λέγει κα-
 10 κίας εἶδος ἀφόρητον. Ποῖον δὲ τοῦτο; «Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ
 ἁματωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Ἐφ' οἷς
 ἐγκαλύπτεσθαι ἔδει, ἐφ' οἷς, φησὶν, αἰσχύνεσθαι, ὑπὲρ τού-
 των θαυμάζεται, ἐπαινεῖται. Πῶς δ' ἂν γένοιτο τοῦτον ἴσους
 λοιπόν, ὅταν ἐπαινῆται ἢ κακία; Καὶ γὰρ καὶ νῦν τοῦτο γίνε-
 15 ται. Ὁ δεῖνα θαυμάζεται ὡς δυνάστης· ὁ δεῖνα ὡς ἐχθρὸς
 ἀμυνόμενος· ὁ δεῖνα ὡς φρόνιμος, ἐπειδὴ τὰ πάντων συνή-
 γαγε· καὶ ὅτε ἀπολέσῃ ἑαυτὸν, λέγουσιν, εἶδεν ἑαυτὸν· καὶ
 ἕτεροι ἄλλα φασί· καὶ οὐδεὶς περὶ πνευματικῶν λόγος αὐτοῖς.
 Οὐδαμοῦ ἀπράγμων ἐπαινεῖται ταχέως, οὐδὲ ὁ πενίας ἐρα-
 20 σιῆς, ἀλλ' ὁ χρηματιστής, ὁ κάπηλος, ὁ κόλαξ, ὁ δουλοπρε-
 πεῖς ὑπομένων διακονίας ὑπὲρ οὐδενὸς χρησίμου. Ταῦτα
 θρονηεῖ ὁ προφήτης, ὅτι οὕτως ἐκράτησεν ἢ κακία, καὶ ὡς
 καὶ ἐγκαλλωπίζεσθαι καὶ παροησιάζεσθαι, καὶ τὸ δὴ χαλε-
 πώτερον, ὅτι ἀνὰ αἰσχύνεται, οὐδὲ μόνον αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖ

νονται οί πτωχοί εἰς τὰς διαβολικὰς παγίδας ποῦ στήνουν οἱ ἁμαρτωλοί». Ἔξω γινώσκω, «Ἄς συλληφθῶν». «Διότι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς δι' ὅσα ἐπιθυμεῖ καὶ ἀπολαμβάνει ἢ διεφθαρμένη ψυχὴ του καὶ μακαρίζεται ὁ πράττων τὴν ἀδικίαν. Ἐξώργισεν ὑπερβολικὰ τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός. Ἄφω ὁ προφήτης ἔλαβε τὴν θέσιν τοῦ ἱκέτου, παρακαλεῖ τὸν Θεόν καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τοὺς ἀδικουμένους καὶ ἀναφέρει τὰ πάθη ποῦ συμβαίνουν, ποῦ εἶναι γνωρίσματα ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας· ὅτι δηλαδὴ πρό τῆς κολάσεως καὶ τῆς τιμωρίας ὑποφέρει ὁ ἀδικούμενος, μὴ ὑποφέρων τὴν εὐημερίαν τοῦ πονηροῦ. Δὲν εἶναι δὲ καὶ αὐτὸ μικρὰ τιμωρία. Ἐπειτα ζητεῖ νὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς καὶ νὰ στραφοῦν ἐναντίον των τὰ ἐπίβουλα σχέδιά των· καὶ ἀναφέρει ἀφόρητον εἶδος κακίας. Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτό; «Ὅτι δηλαδὴ ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς δι' ὅσα ἐπιθυμεῖ καὶ ἀπολαμβάνει ἢ διεφθαρμένη ψυχὴ του». Δι' ἐκεῖνα ποῦ ἔπρεπε, λέγει, νὰ καλύπτῃ τὸ πρόσωπόν του, δι' ἐκεῖνα ποῦ ἔπρεπε νὰ ἐντρέπεται, δι' αὐτὰ θαυμάζεται καὶ ἐπαινεῖται. Πῶς δὲ θὰ ἠμποροῦσε πλέον νὰ θεραπευθῇ αὐτός, ὅταν ἐπαινῆται ἢ κακία; Καὶ βέβαια καὶ σήμερα συμβαίνει αὐτό. Ὁ τάδε θαυμάζεται ὡς δυνάστης· ὁ τάδε ἐπειδὴ ἐπολέμησε τοὺς ἐχθρούς· ὁ τάδε ὡς φρόνιμος, ἐπειδὴ ἤρπασε τὰ ὑπάρχοντα ὄλων· καὶ ὅταν χάσῃ τὸν ἑαυτὸν του τότε λέγουν, ὅτι εὔρε τὸν ἑαυτὸν του· καὶ ἄλλοι λέγουν ἄλλα καὶ κανεὶς λόγος δὲν γίνεται περὶ αὐτῶν διὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ. Εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν ἐπαινεῖται ἀμέσως ὁ φίλος τῆς εὐσεβείας, οὔτε ὁ ἐραστής τῆς πτωχείας, ἀλλ' ἐπαινεῖται ὁ χρηματιστής, ὁ κάπηλος, ὁ κόλαξ, ὁ δεχόμενος δουλοπρεπεῖς ἐξυπηρετήσεις χωρὶς νὰ κάμνῃ τίποτε τὸ χρήσιμον. Αὐτὰ θρηνεῖ ὁ προφήτης, διότι τόσον πολὺ ἐπεκράτησεν ἡ κακία, ὥστε καὶ νὰ καυχᾶται καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται καὶ τὸ φοβερώτερον βέβαια εἶναι, ὅτι δὲν ἐντρέπεται, καὶ δὲν ἐπαινεῖ μόνον αὐτός τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ ἔχει καὶ ἄλλους ποῦ τὸν ἐπαινοῦν.

ἐπὶ τοῖς γινομένοις, ἀλλὰ καὶ εἰτέρος ἔχει τοὺς ἐπαινείας.
 Τί ταύτης γένοιτ' ἂν χειρόν τῆς μανίας;

«Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁματωλός». Ἄλλος δέ φησιν,
 «Ὅτι αἰνέσας ὁ παράνομος κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς
 5 αὐτοῦ, καὶ πλεονέκτης εὐλογήσας, παρώξυνε τὸν Κύριον. Ὅ-
 ταν ὑψωθῆ ὁ θυμὸς αὐτοῦ, οὐκ ἐκζητεῖ». Ἄλλος, «Ὅτι ὑ-
 μνησεν ἐπὶ πόθῳ ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ πλεονέκτης εὐλογήσας,
 διέσυρε Κύριον. Ἄσεβης κατὰ μετεωρισμὸν θυμοῦ αὐτοῦ οὐ
 μὴ ἐκζητήσῃ». Οἱ δὲ ἑβδομήκοντα, «Παρώξυνε τὸν Κύριον
 10 ὁ ἁματωλός· κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ οὐκ ἐκζητήσῃ».
 Εἶδες ποῦ προῆλθε τὰ τῆς κακίας; Τί λέγω, φησὶν, ὅτι τοὺς
 πτωχοὺς λυπεῖ; Αὐτὸν τὸν Θεὸν παροξύνει. Καὶ «κατὰ τὸ
 πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ οὐκ ἐκζητήσῃ», λέγει, τὸν Θεόν.
 Ἄλλος δὲ περὶ τοῦ ἀσεβοῦς τοῦτο δεικνυσὶν ὄν, λέγων, «Τοῦ
 15 μετεωρισμοῦ αὐτοῦ», τιντέσι, τῆς ἀπονοίας, τῆς ἀλαζονείας.
 Εἶδες μανίας ἐπίτασιν, καὶ διαφθοράν; Πρὸς τοὺς δημοφύλους
 ἔστιν ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, τῆς ἀρετῆς ἠλλοτριωμένος, τῆς
 κακίας ἐραστὴς καὶ ἐπαινείτης. Καὶ καλῶς ἕτερος εἶπεν,
 «Οὐκ ἔστι Θεὸς πάσαις ἐννοίαις αὐτοῦ», δηλῶν, ὅτι οὐκ ἐκ-
 20 ζητεῖ τὸν Θεόν, ὅτι σκοτίους ἐμπέπλησται, ὅτι οὐκ ἔχει τὸν
 φόβον ἐκείνου πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἄλλ' ὥσπερ ἡ λήμη σκοιοῖ
 τὴν κόρην, οὕτω ἡ πονηρία τὴν διάνοιαν, καὶ κατὰ κρημνῶν
 φέρει.

«Οὐκ ἔστι Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ». Ἄλλος, «Δι' ὄλων
 25 τῶν ἐνθυμημάτων αὐτοῦ». «Βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν
 παντὶ καιρῷ, ἀνταναιρεῖται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐ-

Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξη χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν μανίαν;

«Ἐξώργισεν ὑπερβολικὰ τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός». Ἄλλος δὲ λέγει, «Ἐπειδὴ ἐκαυχήθη ὁ παράνομος, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς του καὶ ὁ πλεονέκτης ἐξύμνησε τὸν ἑαυτὸν του, παρώργισε τὸν Κύριον. Καὶ ὅταν αὐξηθῇ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ ζητήσῃ εὐθύνας διὰ τὰς ἀδικίας του». Ἄλλος ἐρμηνεύει «Ἐπειδὴ ἐξύμνησε τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς του καὶ ἐκαυχήθη διὰ τὰς πλεονεξίας του, διέσυρε τὸν Κύριον. Ὁ ἀσεβὴς παρά τὴν αὐξήσιν τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ πιστεύει ὅτι δὲν θὰ τοῦ ζητήσῃ εὐθύνας διὰ τὰς ἀδικίας του». Οἱ ἑβδομήκοντα μεταφράζουν «παρώργισε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός, λέγων ὅτι, παρά τὸ μέγεθος τῆς ὀργῆς του, δὲν θὰ ζητήσῃ εὐθύνας διὰ τὰς ἀδικίας μου». Εἶδες ποῦ ἔφθασε τὸ μέγεθος τῆς κακίας. Τί λέγω, λέγει, ὅτι λυπεῖ τοὺς πτωχοὺς; Τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν παροργίζει, «Καὶ παρ' ὅλον τὸ μέγεθος τῆς ὀργῆς του δὲν θὰ τοῦ ζητήσῃ, λέγει, ὁ Θεὸς εὐθύνας διὰ τὰς ἀδικίας του». Ἄλλος δὲ λέγει ὅτι αὐτὸ ἀναφέρεται διὰ τὸν ἀσεβῆ, περὶ «τοῦ μετεωρισμοῦ αὐτοῦ», δηλαδὴ περὶ τοῦ παραλογισμοῦ καὶ τῆς ἀλαζονείας του. Εἶδες μέγεθος μανίας καὶ διαφθοράν; Πρὸς τοὺς ὀμοεθνεῖς του εἶναι ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, ξένος ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἐραστής δὲ καὶ ἐπαινέτης τῆς κακίας. Καὶ καλῶς ἄλλος εἶπεν, «Ὅτι ὁ Θεὸς εὐρίσκεται μακριὰ ἀπὸ κάθε σκέψιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ», διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν ζητεῖ τὸν Θεόν, ὅτι περιβάλλεται ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ σκότος, ὅτι δὲν ἔχει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του. Ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς ἡ τσίμπλα σκοτίζει τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἔτσι ἡ πονηρία σκοτίζει τὴν διάνοιαν καὶ ὀδηγεῖ εἰς τὸν κρημνόν.

«Δὲν αἰσθάνεται τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ ἐνώπιόν του». Ἄλλος, «Δὲν ἐνθυμεῖται ποτὲ τὸν Θεόν». «Εἶναι βρωμερὸς ὁ δρόμος τῆς ζωῆς του εἰς κάθε στιγμὴν, περιφρονεῖ

τοῦ». Ἄλλος, «Ἦρται ἡ κρίσις σου». Εἶδες τῆς κακίας τὸν καρπὸν; Σθέννυται αὐτοῦ τὸ φῶς, πηροῦνται οἱ διαλογισμοί, αἰχμαλώτιος δίδοται τῇ πονηρίᾳ. Ὡσπερ γὰρ ὁ πεπρωμένος εἰς θάραθρα πίπτει συνεχῶς, οὕτω δὴ καὶ αὐτός, ἐπειδὴ τοῦ
 5 Θεοῦ τὸν φόβον οὐκ ἔχει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, διὰ παντὸς ἐν κακίᾳ διατρίβει· οὐχὶ νῦν μὲν ἐν ἀρετῇ, νῦν δὲ ἐν κακίᾳ, ἀλλ' ἀεὶ ἐν κακίᾳ, καὶ οὐδὲ τῆς γενένης μέμνηται, οὐδὲ τῆς μελλούσης κρίσεως, οὐδὲ τῶν εὐθυνῶν· ἀλλ' ὥσπερ χαλινὸν ἅπαντα ταῦτα τὰ βοηθήματα ἐκβαλὼν, καθάπερ πλοῖον ἀνερ-
 10 μάτιστον πονηροῖς ἐκδίδοται πνεύμασι καὶ κύμασιν ἀγροῖσι, οὐδενὸς ὄντος τοῦ παιδαγωγοῦντος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν. Εἶδες τὸν πονηρὸν ἐν αὐτῇ τῇ κακίᾳ τὴν δίκην ὑπέχοντα; Τί γὰρ ἵππου ἀχαλινώτιον, τί δὲ πλοίου ἀνεροματίσιου, τί δὲ ἀνθρώπου πεπρωμένου χαλεπώτερον; Ἀλλὰ τούτων ἅπαντων
 15 ἀθλιώτερος ὁ ἐν κακίᾳ ζῶν, τὸ ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ φῶς σθέσας, καὶ αἰχμαλώτιος ἐκδοθείς.

«Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει. Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐ μὴ σαλευθῶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἄνευ κακοῦ». Ἄλλος, «Πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐκφυσᾶ, λέ-
 20 γων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐ περιτραπήσομαι εἰς γενεάν καὶ γενεάν. Οὐ γὰρ ἔσομαι ἐν κακώσει». Εἶδες τὴν ἀπόροίαν; εἶδες τὴν ἄφαιτον ἀπώλειαν; εἶδες τὸν κατὰ μικρὸν αὐξανόμενον ὄλεθρον; εἶδες τὰ παρὰ τοῖς ἀνοήτοις μακάρια, τὰ πολλῆς ἀθλιότητος γέμοντα, καὶ πῶς καταδύεται; Ἐπαινεῖται
 25 ἐν τοῖς ἁμαρτήμασιν, εὐλογεῖται ἐν ταῖς ἀδικίαις. Πρῶτον

τὰ προστάγματά σου». Ἄλλος ἐρμηνεύει «Ἐξηφανίσθη ἡ κρίσις σου». Εἶδες τὸν καρπὸν τῆς κακίας. Σβῆνει τὸ φῶς του, τυφλώνονται οἱ λογισμοί του, αἰχμάλωτος παραδίδεται εἰς τὴν πονηρίαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ τυφλὸς πίπτει συνεχῶς μέσα εἰς λάκκους, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτός, ἐπειδὴ δὲν ἔχει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ζῆ συνεχῶς μέσα εἰς τὴν κακίαν· δὲν ζῆ ἄλλοτε μὲν μέσα εἰς τὴν ἀρετὴν, ἄλλοτε δὲ μέσα εἰς τὴν κακίαν, ἀλλὰ πάντοτε μέσα εἰς τὴν κακίαν, καὶ οὔτε τὴν γέενναν ἐνθυμεῖται, οὔτε τὴν μέλλουσαν κρίσιν, οὔτε τὰς εὐθύνas του, ἀλλὰ ἐκτινάξας ἀπὸ ἐπάνω του ὅλα αὐτὰ τὰ βοηθήματα, ὅπως ἀκριβῶς τὸν χαλινόν, ὡς ἂν πλοῖον χωρὶς σταθερότητα παραδίδεται εἰς τὰ ἄγρια κύματα καὶ τοὺς ἀνέμους, χωρὶς νὰ ὑπάρχη κανεὶς ποῦ νὰ καθοδηγῆ τὴν διανοίαν του. Εἶδες τὸν πονηρὸν ποῦ τιμωρεῖται ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν κακίαν; Διότι τί ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ ἵππον ἀχαλίνωτον, ἀπὸ πλοῖον χωρὶς σταθερότητα, ἀπὸ ἄνθρωπον τυφλόν; Ἄλλὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἀθλιώτερος εἶναι αὐτός ποῦ ζῆ μέσα εἰς τὴν κακίαν, ποῦ ἔσβησε τὸ φῶς ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ παρεδόθη αἰχμάλωτος εἰς τὴν κακίαν.

«Ποῦ φαντάζεται ὅτι θὰ ἐξουσιάσῃ ὅλους τοὺς ἐχθρούς του. Διότι εἶπε μέσα εἰς τὴν καρδίαν του· δὲν θὰ σαλευθῶ ἀπὸ τίποτε καὶ ὅλαι αἱ γενεαὶ ποῦ θὰ προέλθουν ἀπὸ μένα θὰ μείνουν μακριὰ ἀπὸ κάθε κακόν». Ἄλλος λέγει· «Ὅλους τοὺς ἐχθρούς του τοὺς περιφρονεῖ, λέγων εἰς τὴν καρδίαν του, δὲν θὰ ἀνατραπῶ ἐγὼ καὶ ὅλαι αἱ γενεαὶ ποῦ μὲ ἀκολουθοῦν. Διότι δὲν θὰ ὑποστῶ καμμίαν βλάβην». Εἶδες τὴν παραφροσύνην του; εἶδες τὴν ἀπερίγραπτον ἀπώλειάν του; εἶδες τὴν ὀλίγον κατ' ὀλίγον αὐξανομένην καταστροφὴν του; εἶδες αὐτὰ ποῦ μακαρίζουν οἱ ἀνόητοι, τὰ γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν ἀθλιότητα, καὶ πῶς καταποντίζονται; Ἐπαινεῖται διὰ τὰ ἁμαρτήματά του, μακαρίζεται διὰ τὰς ἀδικίας του. Πρῶτον βάραθρον εἶναι

- βάραθρον τοῦτο καὶ ἴζανόν ἐκτραχηλίσει τὸν μὴ προσέχοντα.
 Ἴδιό δὴ μᾶλλον τοὺς αἰτιωμένους καὶ διορθομένους ἀποδέχε-
 σθαι χρῆ, ἢ τοὺς ἐπαινοῦντας καὶ ἐπ' ὀλέθρου κολακεύοντας.
 Τοὺς γὰρ θλάκας οὗτοι διαφθείρουσι, καὶ πρὸς μείζονα ὡ-
 5 θοῦσι κακίαν καθάπερ καὶ τοῦτον τὸν ἁμαρτωλὸν ἐμφυσήσαν-
 τες, ἐπαιδοτριβήσαν εἰς ἄνοιαν. Διὸ καὶ Παῦλος Κορινθί-
 οισ τοῦτο αὐτὸ λέγει ἐπὶ τῷ πορνεύσαντι «Καὶ ὑμεῖς πεφυ-
 σιωμένοι ἐστέ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε». Πολλὰ τὸν ἁ-
 μαρτάνοντα πενθεῖν, οὐκ ἐπαινεῖν δεῖ.
- 10 Εἶδες διεστραμμένην κακίαν, ὅτι μὴ μόνον οὐκ ἐγκαλεῖ-
 ται, ἀλλὰ καὶ εὐφημεῖται: Ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς οἰκείας ἀνοίας
 καὶ τῶν ἐπαίνων ἐπέτειε τὴν πονηρίαν, ἐπελάθειο τοῦ φρό-
 βου τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν κριμάτων αὐτοῦ· ἐντεῦθεν ἐπελάθειο
 καὶ τῆς οἰκείας φύσεως. Ὁ γὰρ τῶν κριμάτων ἐπιλανθανό-
 15 μερος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐαντὸν λοιπὸν ἀγνοεῖ τῷ χρόνῳ. Ὅρα
 γοῦν οἷα λογίζεται «Ὁὐ μὴ σαλευθῶ εἰς γενεάν καὶ γενεάν,
 ἀλλ' ἔσομαι ἄνευ κακοῦ». Τί ταύτης ἀνοητιότερον τῆς διανοί-
 ας, ἄνθρωπον ὄντα καὶ ἐπίκτητον καὶ τοῖς προσκαιροῖς συμ-
 πελεγμένον πράγμασι, καὶ μυρίαῖς μεταβολαῖς ὑποκείμενον.
 20 τοιαῦτα φαντάζεσθαι; Πόθεν δὲ τοῦτο γίνεται; Ἐκ τῆς ἀ-
 νοίας. Ὅταν γὰρ ἀνόητος ἀγῆρ πολλῆς ἀπολαύῃ τῆς εὐημε-
 ρίας, καὶ τῶν ἐχθρῶν κρατῆ, καὶ ἐπαινῆται καὶ θαυμάζεται,
 πάντων ἀθλιώτερος γίνεται. Τῷ γὰρ μὴ προσδοκᾶν μετα-
 βολήν, οὔτε τὰς εὐημερίας σωφρόνως φέρει, εἰς τε δυσημε-

αὐτὸ καὶ εἶναι ἱκανὸν νὰ καταστρέψῃ ἐκεῖνον ποῦ δὲν προσέχει. Διὰ τοῦτο λοιπὸν πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποδεχώμεθα ἐκεῖνους ποῦ μᾶς κατηγοροῦν καὶ θέλουν τὴν διόρθωσίν μας, παρὰ ἐκεῖνους ποῦ μᾶς ἐπαινοῦν καὶ μᾶς κολακεύουν κατὰ τρόπον ὀλέθριον. Διότι αὐτοὶ διαφθείρουν τοὺς ἀνοήτους καὶ τοὺς σπρώχνουν πρὸς μεγαλυτέραν κακίαν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αὐτὸν τὸν ἁμαρτωλόν, ἀφοῦ τοῦ ἐφούσκωσαν τὰ μυαλὰ, τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν παραφροσύνην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸ τὸ ἴδιο λέγει πρὸς τοὺς Κορινθίους ἐξ αἰτίας ἐκεῖνου ποῦ ἐπόρνευσεν ἐκεῖ· «Καὶ σεῖς εἰσθε φουσκωμένοι ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ δὲν ἐπροτιμήσατε νὰ πενθήσετε»²³. Πρέπει νὰ πενθῇ κανεὶς πάρα πολὺ δι' ἐκεῖνον ποῦ ἁμαρτάνει καὶ ὄχι νὰ τὸν ἐπαινῇ.

Εἶδες διεστραμμένην κακίαν, ὅτι ὄχι μόνον δὲν κατηγορεῖται, ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖται; Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του παραφροσύνην καὶ τοὺς ἐπαίνους τῶν ἄλλων ηὔξησε τὴν κακίαν του, ἐλησμόνησε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ προστάγματά του· ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐλησμόνησε καὶ τὴν ἰδικὴν του φύσιν. Διότι ἐκεῖνος ποῦ λησμονεῖ τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἀγνοεῖ πλέον καὶ τὸν ἑαυτὸν του. Πρόσεχε λοιπὸν τί σκέπτεται· «Δὲν θὰ σαλευθῶ ἐγὼ καὶ αἱ γενεαὶ ποῦ θὰ προέλθουν ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ θὰ ζήσω χωρὶς καμμίαν βλάβην». Τί ὑπάρχει ἀνοητότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν διάνοιαν, τὴν στιγμὴν ποῦ εἶναι ἄνθρωπος καὶ μάλιστα φθαρτὸς καὶ στενὰ συνδεδεμένος μὲ τὰ πρόσκαιρα πράγματα καὶ ὑφίσταται ἀπειρους μεταβολὰς ἢ ζωὴ του, νὰ σκέπτεται παρόμοια πράγματα; Ἀπὸ ποῦ δὲ προέρχεται αὐτό; Ἀπὸ τὴν παραφροσύνην. Διότι, ὅταν ἀνόητος ἄνθρωπος ἀπολαμβάνῃ πολλὴν εὐημερίαν καὶ ἐξουσιάζῃ τοὺς ἐχθροὺς του καὶ ἐπαινῆται καὶ θαυμάζεται, γίνεται ἀθλιώτερος ἀπὸ ὄλους. Καθ' ὅσον τὸ νὰ μὴ ἀναμένῃ μεταβολὴν οὔτε νὰ ζῇ μὲ σωφροσύνην κατὰ τὸν χρόνον τῆς εὐημερίας του, ἐάν

ρίαν ἐμπεσών, ἀγύμναστος καὶ ἀμελέτητος ὢν, ταράττειται
 καὶ θορυβεῖται. Ἄλλ' οὐχ ὁ Ἰώβ οὕτως· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ εὐη-
 μερίᾳ καθ' ἐκάστην ἡμέραν δυσημερίαν ἤλπιζε· διὸ καὶ ἔ-
 λεγε· «Φόβος γάρ, ὃν ἐφοβούμην, ἦλθέ μοι, καὶ ὃν ἐδεδοί-
 5 κειν, συνήρησέ μοι. Οὔτε εἰρήνευσα, οὔτε ἠσούχασα, οὔτε ἀνε-
 πανσάμην· ἦλθε δέ μοι ὀργή». Διὸ καὶ ἕτερος ἔλεγε· «Μνή-
 σθητι καιροῦ λιμοῦ ἐν καιρῷ πλησμονῆς, πτωχείας καὶ ἐν-
 δείας ἐν ἡμέρᾳ πλούτου». Ἄλλ' οὔτις καθάπαξ διαφθαρεῖς,
 οὐ τὰ ἀνθρώπινα ἐπισκέπεται, ἀλλ' ἀκίνητα αὐτῷ εἶναι νο-
 10 μίζει διὰ τῆς εὐπραγίας· ὅπερ ἐσχάτης ἀνοίας καὶ διαφθο-
 ρᾶς ὑπόθεσις, καὶ ἐξωλείας ἐστὶν ἀφορμή. Μὴ δὴ μακάριζε
 τοὺς πλουτοῦντας, τοὺς τῶν ἐχθρῶν περιγυνομένους, τοὺς
 ἐπαινουμένους ἐν τούτοις. Μεγάλα γὰρ ταῦτα βάραθρα καὶ
 κρημνοὶ τοῖς αὐτοῖς προσέχουσι, πρὸς αὐτὸν καταρρίπτοντα τῆς
 15 ἀσεβείας τὸν πνυμένα.

«Οὗ ἀρᾶς τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει, καὶ πικρίας, καὶ δόλου.
 Ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ κόπος καὶ πόνος». Ἄλλος, «Ἄνω-
 φελές». «Ἐγκάθεται ἐνέδρα μετὰ πλουσίων ἐν ἀποκρύφοις,
 τοῦ ἀποκτεῖναι ἀδῶν». Ἄλλος, «Ἐνεδρεύων παρὰ τὰς αὐ-
 20 λᾶς». «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἀποβλέπουσιν. Ἐν-
 εδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ». Ἄλ-
 λος, «Ὡς ἐν τῷ περιφροάγματι αὐτοῦ». «Ἐνεδρεύει τοῦ ἀρπά-
 σαι πτωχόν, ἀρπάσαι πτωχόν ἐν τῷ ἐλκύσαι αὐτόν». Ἄλλος,
 «Ἐν ἐλκυσμῷ αὐτοῦ». «Ἐν τῇ παγίδι αὐτοῦ ταπεινώσει ἀν-

24. Ἰώβ 3, 25 - 26.

25. Σοφ. Σειρ. 18, 25.

περιπέση εἰς δυστυχίαν, καθὼς εἶναι ἀγύμναστος καὶ ἀπροετοίμαστος, τaráσσεται καὶ θορυβεῖται. Ὅμως δὲν συνέβη τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὸν Ἰώβ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς εὐημερίας καθημερινῶς ἀνέμενεν ἡμέρας δυστυχίας· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ ἐφοβοῦμην, μοῦ ἦλθε, καὶ αὐτὸ ποῦ ἐπερίμενα μὲ ἀγωνίαν μὴ συνήνητησεν. Οὔτε εἰρήνευσα, οὔτε ἡσύχασα, οὔτε ἐπανεπαύθην, μοῦ ἦλθε δὲ ἡ ὀργὴ καὶ ἡ δυστυχία»²⁴. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος ἔλεγε· «Νὰ ἐνθυμῆσαι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐτυχίας τὴν δυστυχίαν, καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πλούτου τὴν πτωχείαν καὶ τὰς στερήσεις»²⁵. Αὐτὸς ὅμως ἀφοῦ διεφθάρη μίαν φοράν, δὲν ἀναλογίζεται τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ νομίζει ὅτι εἶναι εἰς αὐτόν, ἐξ αἰτίας τῆς εὐημερίας του, ἀμετακίνητα, πρᾶγμα ποῦ εἶναι δεῖγμα τῆς πιὸ φοβερᾶς παραφροσύνης καὶ διαφθορᾶς καὶ ἀφορμὴ πανωλεθρίας. Μὴ λοιπὸν μακαρίζης τοὺς πλουσίους, ἐκείνους ποῦ κυριαρχοῦν ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν των, ἐκείνους ποῦ ἐπαινοῦνται δι' αὐτόν τὸν τρόπον ζωῆς των. Διότι αὐτὰ εἶναι μεγάλα βάραιθρα καὶ κρημνοὶ εἰς ἐκείνους ποῦ δὲν προσέχουν καὶ ποῦ τοὺς ρίπτουν εἰς τὸν πυθμένα τῆς ἀσεβείας.

«Τὸ στόμα του εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ κατάραν καὶ ἀπὸ πικρίαν καὶ δολιότητα. Κάτω ἀπὸ τὴν γλῶσσαν του ὑπάρχει τὸ φαρμάκι τῆς βίας καὶ τοῦ πόνου ποῦ προορίζεται διὰ τὸν εὐσεβῆ». Ἄλλος λέγει, «Εἶναι βλαβερὸν τὸ στόμα του». «Κάθεται μὲ ἐπιμονὴν εἰς ἐνέδραν, κρυμένος μὲ ἄλλους πλουσίους, διὰ νὰ φονεύσῃ ἀθῶον ἄνθρωπον». Ἄλλος λέγει, «Στήνει ἐνέδρας μέσα εἰς τὰς αὐλάς». «Οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶναι ἐστραμμένοι πρὸς τὸν πτωχόν. Στήνει ἐνέδραν εἰς ἀπόκρυφα μέρη ὅπως τὸ λεοντᾶρι μέσα εἰς τὴν φωλεάν του». Ἄλλος λέγει, «Μέσα εἰς τὸ περίφραγμά του». «Στήνει ἐνέδραν διὰ νὰ ἀρπάσῃ τὸν πτωχόν, ἀφοῦ τὸν προσελκύσῃ μὲ ἀπατηλὸν τρόπον». Ἄλλος λέγει, «ἀφοῦ τὸν παρασύρῃ πλησίον του». «Θὰ τὸν ταπεινώσῃ μέσα εἰς τὴν παγίδα ποῦ ἔστησεν». Ἄλλος, «Μέσα εἰς τὰ δίκτυα». «Θὰ σκύψῃ καὶ θὰ πέσῃ κάτω

τόν». Ἄλλος, «Ἐν τῇ σαγήνῃ». «Κύρει καὶ πεσεῖται ἐν τῷ
 αὐτὸν κατακυριεῦσαι τῶν πενήτων». Ἄλλος, «Ὁ δὲ θλασθεὶς
 καμφθήσεται, ἐπιπεσόντος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἰσχυρῶν αὐτοῦ τοῖς
 ἀσθενέσιν». Εἶδες καὶ θηρίον αὐτὸν γερόμενον; Καθάπερ
 5 γὰρ θηρίον ὑπογράφων ὁ προφήτης, οὕτω περὶ αὐτοῦ διαλέ-
 γεται, τοὺς δόλους, τὰς ἐνέδρας, τὰς ἐπιβουλάς ἐκπομπέων.
 Τί τούτου γένοιτ' ἂν ἀθλιώτερον, τί δὲ πενέσιον, διὰ τῶν
 τοῦ πένητος δέηται χρημάτων; Τοῦτον οὖν, εἶπέ μοι, πλού-
 σιον φήσομεν; Οὐκοῦν καὶ τὸν κλέπτην, καὶ τὸν τοιχωρῦχον.
 10 Ἄπαγε, φησί. Τί γὰρ εἰ καὶ μὴ διορῶνται δικαστήρια; τί
 γὰρ εἰ καὶ μὴ νυκτὸς ἔπεισιν, ἀλλὰ μετὰ δόλου κατασθένως
 τὸ φῶς τοῦ δικάζοντος; τί γὰρ εἰ μὴ καθευδόντων ἐπέρχεται,
 ἀλλ' ἐγρηγορότων ἀπάντων; Οὐδὲ γὰρ ἰταμώτερος. Ἐπεὶ
 καὶ τῶν ληστῶν τοὺς μεθ' ἡμέραν κλέποντας μᾶλλον κολά-
 15 ζουσιν οἱ νόμοι.

Εἶδες πενίαν; εἶδες ὀμότητα; Πενίαν, ὅτι τῶν τοῦ πέ-
 νητος ἐπιθυμεῖ, ὀμότητα, ὅτι οὐδὲ τῇ συμφορᾷ ἐπικλᾶται,
 ἀλλ' ἦν ἐλεεῖν δεῖ καὶ διορῶσθαι πενίαν, ταύτην ἐπιτοίθει.
 Ἄλλ' ὅμως οὐκ ἀτιμώρητα ταῦτα ἐργάζεται ἀλλ' ὅταν κρα-
 20 τήσῃ, ὅταν δόξη περιγενέσθαι, ὅταν ἀχειρωτός εἶναι νομί-
 σῃ, τότε ἀπολεῖται, ἵνα καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ εὐμήχανον φαίνεται,
 καὶ τῶν πενήτων ἡ ὑπομονή, καὶ τούτου τὸ ἀδιόρθωτον, καὶ
 τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας ἡ ἀνεξικακία. Διὰ τοῦτο οὐ παρὰ
 πόδας ἡ δίκη ἔπεται, τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μακροθυμίας καλοῦν-
 25 τος αὐτὸν εἰς μετάνοιαν· ἀλλ' ὅταν μηδὲν ἀπὸ τῆς μακροθυμίας
 κερδάνῃ, τότε αὐτὸν ἀπὸ τῆς τιμωρίας νοθευεῖ. Οὗτοι μὲν
 γὰρ ἀδικηθέντες, οὐδὲν ἐβλάβησαν, ἀλλὰ καὶ θελτίους ἐγέν-
 οντο καὶ λαμπρότεροι ἀπὸ τῆς θλίψεως, ὁ δὲ Θεὸς τὴν μα-
 κροθυμίαν τὴν ἑαυτοῦ ἐπεδείξατο, ἀνασχόμενος καὶ ἀνεξικα-

μέ μόνον σκοπόν νό κατακυριεύση τοὺς πτωχοὺς». Ἄλλος λέγει «Ἐφουὺ σκύψη καὶ καμφθῆ θὰ πέση ἐπάνω εἰς τοὺς ἀδυνάτους μαζί μέ τοὺς ἰσχυροὺς του». Εἶδες πού αὐτός γίνεται καὶ θηρίον; Ὡσάν δηλαδή ὁ προφήτης νά περιγράφη θηρίον, ἔτσι ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ, διαπομπεύων τοὺς δόλους, τὰς ἐνέδρας καὶ τὰ ἐπίβουλα σχέδιά του. Τί θὰ ἠμποροῦσε νά ὑπάρξη ἀθλιώτερον ἀπὸ αὐτό, τί δὲ δείγμα τῆς πιὸ μεγάλης ἀνέχειας, ὅταν ἔχη ἀνάγκην ἀπὸ τὰ χρήματα τοῦ πτωχοῦ; Αὐτόν λοιπόν, εἶπέ μου, πλούσιον θὰ τὸν ὀνομάσωμεν; Τότε λοιπόν πρέπει καὶ τὸν κλέπτην καὶ τὸν διαρρήκτην. Μακριὰ, λέγει, ἀπὸ μίαν τέτοιαν σκέψιν. Διότι τί σημασίαν ἔχει καὶ ἂν δέν διαρρηγνύη δικαστήρια; τί καὶ ἂν δέν ἐπιτίθεται κατὰ τὴν νύκτα, ἀλλὰ μέ δολιότητα σβῆνει τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης; τί δὲ ἐάν δέν μεταβαίνη διὰ νά ἐφαρμόσῃ τὰ δόλια σχέδιά του ἐνῶ κοιμῶνται ὅλοι, ἀλλ' εἶναι ὅλοι ἐξυπνημένοι; Διότι αὐτός εἶναι ἀναισχυντότερος. Καθ' ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς ληστὰς τιμωροῦν οἱ νόμοι περισσότερον ἐκείνους πού κλέπτουν τὴν ἡμέραν.

Εἶδες πτωχείαν; εἶδες ἀναισχυντίαν; Πτωχείαν μέν, διότι ἐπιθυμεῖ τὰ πράγματα τοῦ πτωχοῦ, ἀναισχυντίαν δέ, διότι οὔτε μέ τὴν συμφορὰν λυγίζει, ἀλλὰ τὴν πτωχείαν πού ἔπρεπε νά ἐλεῆ καὶ νά βοηθῆ νά ἐξαλειφθῆ, αὐτὴν τὴν ἐπαυξάνει. Ἄλλ' ὅμως αὐτὰ πού κάμνει δέν θὰ μείνουν ἀτιμώρητα, ἀλλὰ ὅταν ἐπικρατήσῃ, ὅταν ἀποκτήσῃ δόξαν, ὅταν νομίσῃ ὅτι ἔγινεν ἀκαταμάχητος, τότε θὰ καταστραφῆ, ὥστε καὶ νά γίνωνται φανεραὶ αἱ πάνσοφοι ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν πτωχῶν, καὶ τὸ ἀδιόρθωτον αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀνεξικακία τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ· ὅταν ὅμως δέν ἀποκομίσῃ καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, τότε τὸν νοθετεῖ μέ τὴν τιμωρίαν. Καθ' ὅσον οἱ μέν πτωχοὶ ἀδικηθέντες, δέν ἔπαθαν καμμίαν βλάβην, ἀπεναντίας δὲ καὶ ἔγινον ἐξ αἰτίας τῆς θλίψεως καλύτεροι καὶ λαμπρότεροι, ὁ δὲ Θεὸς ἐφάνέρωσε τὴν μακροθυμίαν του, δείξας ὑπομονὴν καὶ ἀνε-

κήσας, μετὰ δὲ τῆς μακροθυμίας καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ εὖπορον ὅτι ὅταν ἑαυτοῦ ἢ δυνατώτερος, τότε αὐτοῦ περιγίνεται οὗτος δὲ ἀδιόρθωτος μείνας, τὴν ἐσχάτην δίδωσι δίκην. Οὐ μικρὸς δὲ οὗτος σωφρονισμὸς τοῖς εὐημεροῦσι.

10. Μὴ τοίνυν, ὅταν κρατήσης τῶν ἐχθρῶν, καὶ πάντα σοι ἐξ οὐρίας φέρονται, θάρσει ζῶν ἐν πονηρίᾳ, ἀλλὰ τότε μᾶλλον δέδιθι. Καὶ γὰρ αὖξεται τὰ τῆς πονηρίας, ἀναιρεῖταιί σοι τὰ τῆς ἀπολογίας, ἐκκοπιεταί σοι τὰ τῆς συγγνώμης μένοντι πονηρῶ. «Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιλέλησται ὁ Θεός· ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τέλος». Ἴδε πρὸς ὅσον θάραθρον ἀπολείας κάτειον, οἷα δόγματα συνάγει, ἃ διὰ τὸ ἀναίσχυντον ἐξεργεῖν μὲν οὐ τολμᾷ, παρ' ἑαυτῶ δὲ σιγέει, πρὸς τὴν ἀλήθειαν μαχόμενος, καὶ τὰ ἡλίου φανερώτερα σκιάζων διὰ τὴν πῆρωσιν τῆς ἑαυτοῦ διανοίας. «Ἀνάστηθι, Κύριε ὁ Θεός μου, ὑψωθήτω ἡ χεὶρ σου. Μὴ ἐπιλάβῃ τῶν πενήτων». Ἄλλος, «Ἐπαρον τὴν χεῖρά σου». «Ἐνεκεν τίνος παρώργισεν ὁ ἄσεβῆς τὸν Θεόν; εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ οὐκ ἐκζητήσει. Βλέπεις, ὅτι σὺ πόνον καὶ θυμὸν κατανοεῖς, τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν εἰς χεῖράς σου». Ἄλλος, «Εἶδες ὅτι σὺ πόνον καὶ παροργισμὸν ἐπιβλέψεις, τοῦ δοῦναι ἐν χειρὶ σου». Ἄλλος, «Ἴνα δοθῶσιν εἰς χεῖράς σου». Ὁ μὲν παράνομος ταυτὰ φησιν, ὁ ἀρπιάζων, ὁ πλεονεκτιῶν, ὡς μὴ διδοὺς δίκην, ὁ δὲ προφήτης ἀναιρῶν αὐτοῦ τὰ δόγματα, τὸν περὶ τῆς μακροθυμίας ἀναπληροῖ λόγον. Ἐκεῖνος μὲν

Ξικακίαν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν μακροθυμίαν του καὶ τὴν δύναμίν του καὶ τὸν εὐφυῆ τρόπον ἐνεργείας του· διότι ὅταν νομίσῃ ὅτι εἶναι ἀκαταμάχητος, τότε δείχνει τὴν ὑπεροχὴν του, αὐτὸς δὲ παραμείνας ἀδιόρθωτος τιμωρεῖται μὲ τὴν πιὸ φοβερὰν τιμωρίαν. Ἐπομένως δὲν εἶναι αὐτὸς μικρὸς σωφρονισμὸς διὰ τοὺς πλουσίους.

10. Μὴ λοιπὸν, ὅταν ἐπικρατήσῃς τῶν ἐχθρῶν σου καὶ ὅλα σοῦ ἔρχονται εὐνοϊκὰ, παίρνης θάρρος καὶ ζῆς μὲ κακίαν, ἀλλὰ τότε μᾶλλον νὰ φοβῆσαι. Καθ' ὅσον μὲ τὸ νὰ μένης κακὸς αὐξάνονται τὰ τῆς κακίας σου, χάνονται τὰ ἐλαφρυντικὰ τῆς ἀπολογίας σου καὶ ἀποκόπτονται αἱ ἐλπίδες νὰ λάβῃς συγχώρησιν παρὰ τοῦ Θεοῦ. «Διότι εἶπε μέσα εἰς τὴν καρδίαν του· Ἐξέχασεν ὁ Θεός, ἔστρεψε τὸ πρόσωπόν του ἄλλοῦ, διὰ νὰ μὴ βλέπῃ πλέον τίποτε». Πρόσεχε πρὸς πόσον μεγάλον βάραθρον καταστροφῆς ὀδηγεῖται, ποίας σκέψεις κάμνει, τὰς ὁποίας, ἐπειδὴ εἶναι γεμάται ἀπὸ ἀναισχυντίαν, δὲν τολμᾷ νὰ ἐκφράσῃ, ἀλλὰ τὰς περιστρέφει μέσα του, μάχεται πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐπισκευάζει αὐτὰ πού εἶναι φανερώτερα καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον ἐξ αἰτίας τῆς τυφλώσεως τῆς διανοίας του. «Σήκω ἐπάνω, Κύριε ὁ Θεός μου, ἄς ὑψωθῇ τὸ χέρι σου. Μὴ λησμονήσῃς τοὺς πτωχοὺς». Ἄλλος λέγει, «Σήκωσε τὸ χέρι σου». «Διατί ὁ ἀσεβὴς παρώργισε τὸν Θεόν; διότι εἶπε μέσα του· δὲν θὰ ζητήσῃ λόγον ὁ Θεός διὰ τὰς ἀδικίας μου. Τὰ βλέπεις ὅλα καὶ ἐπομένως γνωρίζεις τὸν πόνον τοῦ πτωχοῦ καὶ τὸν θυμὸν τοῦ ἀσεβοῦς καὶ θὰ παραδώσῃς αὐτὸν εἰς τὰς τιμωρίας τῶν χειρῶν σου». Ἄλλος λέγει, «Ἐσὺ τὰ εἶδες ὅλα καὶ ἔτσι γνωρίζεις τὸν πόνον καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ πτωχοῦ καὶ θὰ παραδώσῃς τὸν ἀσεβῆ εἰς τὴν δικαιοσύνην τῶν χειρῶν σου». Ἄλλος λέγει, «Διὰ νὰ παραδοθῶν εἰς τὰ χέρια σου». Ὁ μὲν παράνομος, πού ἀρπάζει καὶ εἶναι πλεονέκτης, αὐτὰ τὰ λέγει μὲ τὴν σκέψιν ὅτι δὲν θὰ δικασθῇ διὰ τὰς παρανομίας του, ὁ δὲ προφήτης, ἀναιρῶν τὰς σκέψεις αὐτοῦ, προβάλλει ὡς αἰτίαν τῆς ἀναβολῆς τῆς τιμωρίας τὴν μακροθυμίαν τοῦ

γὰρ φησιν, «Ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τέλος»· αὐτὸς δὲ ἀπεναντίας· «καὶ βλέπεις, καὶ κατανοεῖς, καὶ μακροθυμεῖς, ἕως ἂν αὐτοὶ ἐμπέσωσιν εἰς χεῖράς σου.

Τί ἐστίν, «Ἔως ἂν αὐτοὶ δοθῶσιν εἰς χεῖράς σου»; Ἄν-
5 θρωπινώτερον εἶρηκεν· ὁ δὲ λέγει τοῦτό ἐστίν· ἀναμένεις, ἀνεξικακεῖς, ὥστε τῇ ὑπερβολῇ τῆς πονηρίας αὐτοὺς παραδοθῆναι. Δυνατὸς μὲν γὰρ εἶ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐλεῖν, καὶ χειρώσασθαι, ἀλλ' ἄφαιτόν σου τῆς ἀνεξικακίας τὸ πέλαγος, ὀρθῶν-
10 τος, καὶ οὐκ ἐπεξιόντιος, ἀλλ' ἀναμένοντιος αὐτοὺς εἰς μετρίαν. Εἰ δὲ μὴ θούλονται, τότε κολάζεις, ὅταν μηδὲν ἐκ τῆς μακροθυμίας κερδαίνωσιν. Ὅτι γὰρ πολὺς αὐτῶ τῶν ἀδικουμένων ὁ λόγος, ἄκουσον πῶς αὐτὸ διὰ τῶν ἐξῆς κατασκευάζει. «Σοὶ ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχός, ὀρφανῶ σὺ ἦσθα βοηθός». Ἄλλος, «Σὺ ἐγένου». Ἄλλος, «Σὺ ἔση». Ὁ δὲ
15 λέγει τοιοῦτόν ἐστι, τοῦτο ἔργον σόν, τοῦτο ἐξαίρετον σόν. Οὐκ ἂν δὲ τὸ ἑαυτοῦ εἶασε, καὶ προύδοκεν. Ὡς γὰρ τεχνίτου τὸ οἰκοδομεῖν, καὶ κυβερνήτου τὸ εὐθύνειν τὸ σκάφος, καὶ ἡλίου τὸ φωτίζειν, οὕτω δὴ καὶ σὸν τὸ ὀρφανῶν προϊστασθαι, τὸ πτωχοῖς χεῖρα ὀρέγειν. Οὐδεὶς οὕτω προσιάτης τούτων,
20 ἀλλὰ σὺ μόνος. Τὸ γὰρ, «Ἐγκαταλέλειπται», τοῦτο παρίστησιν. Οὐδεὶς, φησὶν, ἄλλος, ἀλλὰ σὺ μόνος ὀρφανῶν καὶ πτωχῶν προσιάτης.

«Σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ ἁματωλοῦ καὶ πονηροῦ. Ζητηθήσεται ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὐρεθῆ δι' αὐτήν».
25 Ἄλλος, «Ἐκζητηθήτω ἡ ἀσέβεια αὐτοῦ, ἵνα μὴ εὐρεθῆ αὐ-

Θεοῦ. Διότι ἐκεῖνος μὲν λέγει, «Ἔστρεψεν ἄλλου τὸ πρόσωπον διὰ νὰ μὴ βλέπῃ τίποτε», ἐνῶ ἀπεναντίας ὁ προφήτης λέγει καὶ βλέπεις καὶ γνωρίζεις πολὺ καλὰ καὶ μακροθυμεῖς, μέχρις ὅτου παραδοθοῦν αὐτοὶ εἰς τὴν δικαιοσύνην τῶν χειρῶν σου.

Τί σημαίνει, «Ἔως ἂν αὐτοὶ δοθῶσιν εἰς χεῖρας σου»; Ὁμίλησε μὲ ἀνθρωπινωτέρας ἐκφράσεις· αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἠεριμένεις, δείχνεις ἀνεξικακίαν, ὥστε νὰ παραδοθοῦν εἰς τὰ χεῖρα σου μὲ τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν των'. Βέβαια ἔχεις τὴν δύναμιν καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τοὺς συλλάβῃς καὶ νὰ τοὺς καθυποτάξῃς, ἀλλ' εἶναι ἀπερίγραπτον τὸ πέλαγος τῆς ἀνεξικακίας, καθ' ὅσον βλέπεις αὐτοὺς καὶ δὲν τοὺς τιμωρεῖς, ἀλλὰ περιμένεις αὐτοὺς νὰ μετανοήσουν. Ἐὰν δὲ δὲν θέλουν νὰ μετανοήσουν, τότε τοὺς τιμωρεῖς, ὅταν δὲν ἀποκομίσουν κανένα κέρδος ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν σου. Τὸ ὅτι βέβαια τὸν ἀπασχολεῖ πάρα πολὺ τὸ θέμα τῶν ἀδικουμένων, ἄκουσε πῶς περιγράφει αὐτὸ εἰς τὴν συνέχειαν. «Ὑπὸ τὴν ἰδικὴν σου προστασίαν ἔχει ἐγκαταλειφθῆ ὁ πτωχός, σὺ ἦσουν βοηθός τοῦ ὀρφανοῦ». Ἄλλος, «Σὺ ἔγινες». Ἄλλος, «Σὺ θὰ εἶσαι». Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς, αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον σου, αὐτὸ εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν γνῶρισμά σου. Δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἔργον του καὶ νὰ τὸ προδῶσῃ. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἔργον τοῦ τεχνίτου εἶναι ἡ κατασκευὴ οἰκοδομῶν, τοῦ κυβερνήτου ἡ διακυβέρνησις τοῦ σκάφους καὶ τοῦ ἡλίου ὁ φωτισμός, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἰδικὸν σου ἔργον εἶναι ἡ προστασία τῶν ὀρφανῶν καὶ ἡ βοήθεια τῶν πτωχῶν. Κανείς δὲν εἶναι τόσο πολὺ προστάτης αὐτῶν, παρὰ μόνον ἐσὺ. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐγκαταλέλειπται». Κανείς, λέγει, ἄλλος παρὰ σὺ μόνον εἶσαι προστάτης τῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν πτωχῶν.

«Σύντριψε τὴν καταπιεστικὴν δύναμιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ. Θὰ ζητηθῆ ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ καὶ δὲν θὰ εὔρεθῆ αὐτός νὰ λογοδοτήσῃ δι' αὐτήν». Ἄλλος, «Ἄς ζητηθῆ ἡ ἀσέβειά του, ὥστε νὰ ἐξαλειφθῆ αὐτός» Δὲν

τός». Οὐχ ἀπλῶς τὸν ἁμαρτωλὸν ἀξιοῖ συντριβῆναι, ἀλλὰ τὴν
 ἰσχύν, τὴν δυναστείαν, τὸ ὑπέκκαυμα αὐτοῦ τῆς πονηρίας· εἶ-
 τα ἀξιοῖ εὐθύνας αὐτὸν ἵπποχεῖν, καὶ λόγον δοῦναι τῶν πε-
 πραγμένων, καὶ δεικνὺς τὸ μέγεθος τῆς ἀδικίας φηοῖν· ἄν
 5 τοῦτο γένηται, οὐδὲ σιῆναι δυνήσεται, οὐδὲ φανεῖται, ἀλλ'
 ἀπολεῖται, οἰχθήσεται, πρόροξος ἀγαπασθήσεται, τῶν πεπρα-
 γμένων αὐτῷ ἐξεταζομένῳ». Μηδεὶς οὖν ὄρα κρίαν θρηνεῖω,
 μηδεὶς πτωχείαν. Ὅσα γὰρ ἂν ἐπιτείνηται ταῦτα, τοσοῦτω
 τὰ τῆς βοηθείας ἀυξηθήσεται τοῦ Θεοῦ. Μηδεὶς ἐπὶ δυνα-
 10 στείᾳ μεγαλοφρονεῖω, μηδὲ φροσάσθω. Ἐπισηαλὲς γὰρ τοῦ-
 το τὸ χωρίον καὶ κατάκρημον, καὶ τοὺς μὴ προσέχοντας πε-
 ριορέπει μετ' εὐκολίας πολλῆς. «Βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν
 αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Ἐνταῦθα πρὸς τοὺς
 θορυβουμένους καὶ ταραπτοιμένους, διὰ τὸ μὴ δοῦναι δίκην
 15 εὐθέως τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἀποκρίνεται. Τί, φησί, φοβῆ;
 τί δέδοικας; Μὴ γὰρ πρόκαιρος ὁ δικαστής; μὴ γὰρ τέλος
 ἔχει τὰ τῆς βασιλείας αὐτοῦ; Καὶ μὴ νῦν δῶ, δώσει πάντως.
 Μένει γὰρ ὁ ἀλαιτῶν, καὶ βασιλεύει διηνεκῶς.

«Ἀπολεῖσθε ἔθνη ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ. Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν
 20 πενήτων εἰσήκουσας, Κύριε· τὴν ἐτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐ-
 τῶν προσέσχε τὸ οὖς σου. Ἄλλος, «Τὴν πρόθεσιν τῆς καρ-
 δίας αὐτῶν ἠκροάσαιο τὸ οὖς σου». Ἄλλος, «Ἐτοιμάσεις
 καρδίας αὐτῶν προσέχειν οὖς σου». «Κρῖναι ὄραφανῶ καὶ
 ταπεινῶ, ἵνα μὴ προσθῆ ἔτι τοῦ μεγαλαυχεῖν ἄνθρωπος ἐπὶ
 25 τῆς γῆς». Ἄλλος, «Κρῖναι ὄραφανῶ καὶ τεθλασμένῳ». Ὅρας
 τὸν προφήτην τὸν πλείονα λόγον ὑπὲρ τῆς τῶν πονηρῶν ἐ-
 πιμελείας ποιούμενον; Τούτων γὰρ μάλιστα τὸ κακῶς πά-

Ζητεῖ ἀπλῶς νά συντριβῇ ὁ ἀμαρτωλός, ἀλλά καὶ ἡ δύναμις του, ἡ ἐξουσία του, αὐτὴ ποὺ ἐτροφοδοτοῦσε καὶ ἐνδυνάμωνε τὴν πονηρίαν του· ἔπειτα ζητεῖ νά τοῦ ζητηθοῦν εὐθῦναι καὶ νά δώσῃ λόγον διὰ τὰς πράξεις του καὶ δεικνύων τὸ μέγεθος τῆς ἀδικίας. Λέγει· ἂν αὐτό συμβῇ, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ οὔτε νά σταθῇ, οὔτε νά ἐμφανισθῇ, ἀλλά θὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὴν ἀπώλειαν, θὰ καταστραφῇ, θὰ ἐξαφανισθῇ σύρριζα, ὅταν θὰ ἐξετάζωνται αἱ πράξεις του. Κανεῖς λοιπὸν ἄς μὴ θρηνῇ τὴν ὀρφανίαν, κανεῖς τὴν πτωχείαν. Διότι ὅσον περισσότερο αὐτὰ αὐξάνονται, τόσο περισσότερο θ' αὐξηθῇ ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Κανεῖς ἄς μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ τὴν ἐξουσίαν του, οὔτε νά κυριεύεται ἀπὸ ἀλαζονείαν. Διότι εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνος αὐτὴ ἡ θέσις καὶ κατάκρημος καὶ ὀδηγεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν πολὺ εὐκόλα ἐκείνους ποὺ δὲν προσέχουν. «Θὰ βασιλεύσῃ ὁ Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Ἐδῶ ἀπαντᾷ πρὸς ἐκείνους ποὺ βορυβοῦνται καὶ ἀνησυχοῦν, ἐπειδὴ δὲν τιμωροῦνται ἀμέσως οἱ ἀμαρτωλοί. Διατί, λέγει, φοβεῖσαι; διατί τρομάζεις; Μήπως δηλαδὴ εἶναι πρόσκαιρος ὁ δικαστής; μήπως ἔχει τέλος ἡ βασιλεία του; Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τιμωρηθῇ ἐδῶ, ὅπωςδὴποτε θὰ τιμωρηθῇ ἐκεῖ. Διότι μένει εἰς τὸν αἰῶνα ἐκεῖνος ποὺ ἀπαιτεῖ δικαιοσύνην καὶ βασιλεύει συνεχῶς.

«Σεῖς δὲ οἱ εἰδωλολάτραι θὰ χαθῆτε ἀπὸ τὴν γῆν του. Εἰσήκουσες, Κύριε, τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πτωχῶν· εἰς τοὺς πόθους τῆς καρδίας των ἐστράφη ἡ ἀκουή σου». Ἄλλος, «Ἦκουσε τὸ αὐτί σου τὴν πρόθεσιν τῆς καρδίας των». Ἄλλος, «Θὰ ἐτοιμάσῃς τὰς καρδίας των διὰ νά γίνωνται ἀποδέκται εἰς τὸ αὐτί σου αἱ ἐπιθυμίαι των». «Διὰ νά κάμῃς δικαίαν κρίσιν ὑπὲρ τοῦ ὀρφανοῦ καὶ τοῦ πτωχοῦ, ὥστε νά μὴ τολμήσῃ πλέον νά ἀλαζονευθῇ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Ἄλλος, «Διὰ νά κρίνῃς δίκαια τὸν ὀρφανόν καὶ τὸν ταπεινόν». Βλέπεις τὸν προφήτην ποὺ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λόγου του τὸ ἀφιερώνει εἰς τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν πονηρῶν; Διότι αὐτοὶ εἶναι

οχειν. Τῷ μὲν γὰρ ἀδικουμένῳ χρημάτων ἢ ζημία, τῷ δὲ
περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος. Τί γὰρ, εἰ καὶ μὴ αἰσθάνονται
τὰ τῆς ἀρρωστίας ἔνθα εἰσίν; Ἐπίτασις τοῦτο ἀναισθησίας·
καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς χορὴ ἔλεεῖν τοῦτο ἀτελοῦς δια-
5 νοίας. Ἐπεὶ καὶ τὰ παιδία τῶν μὲν φοβερῶν οὐδένα ποιῶν-
ται λόγον, ἀλλὰ καὶ πρὸς πολλάκις ἐπαφιαῖσι τὰς χεῖρας, προ-
σωπεῖα δὲ διάκενα δεδίπτονται καὶ τρέμουσιν ὄρῳντα. Τού-
τοις εἰκόνασιν οἱ πλεονέκται, πενίαν μὲν δεδιότιες, ὅπερ οὐκ
ἔστι φοβερόν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλείας ὑπόθεσις, πλοῦτον δὲ ἄδι-
10 κον, καὶ πλεονεξίαν περὶ πολλοῦ ποιούμενοι, ὃ πρὸς ἔστι παν-
τὸς φοβερώτερον. Πανταχοῦ γὰρ ἡ πλεονεξία κακόν. Ταύ-
την τοίνυν διὰ παντὸς ἐκκοπῆναι παρακαλεῖ ὁ προφήτης, ἀ-
πειλῶν, φοβῶν, τὸν Θεὸν παρακαλῶν ἐπὶ τὴν κόλασιν ἀνα-
σιῆναι τῆς τοιαύτης ἀναλγησίας. Διὸ καὶ ἐπάγει λέγων, «Ἄ-
15 πολεῖσθε ἔθνη ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ», πανωλεθρίαν αὐτοῖς ἀπει-
λῶν, καὶ ἀξιῶν γενέσθαι βουθὸν καὶ ἐκδικον τῶν ἀδικου-
μένων, ὥστε καὶ τούτους ἀναπνεῦσαι, κάκείνους σωφροσι-
σθῆναι.

Μηδεὶς τοίνυν διωκέτω χρημάτων περιουσίαν. Πολλὰ
20 ἐντεῦθεν τοῖς μὴ προσέχουσι τίκειται κακὰ· ἀπόνοια, ραθυ-
μία, φθόνος, κενοδοξία, καὶ ἕτερα πολλῶ πλείονα τούτων.
Ἄλλ' ἵνα ἀπαλλαγῆτε τούτων ἀπάντων, τὴν ρίζαν ἐκκόψατε·
μὴ μενούσης γὰρ αὐτῆς, οὐ βλασιάνει τὰ πονηρὰ βλασιήματα.
Διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα εἴρηται, οὐχ ἵνα ἀκούωμεν μόνον, ἀλλ'
25 ἵνα καὶ διορθώμεθα, καὶ πολλὴν τὴν ἀρειτὴν ἐν Χριστῷ Ἰη-
σοῦ ἐπιδειξώμεθα· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἐκεῖνοι ποῦ κατ' ἐξοχὴν ὑποφέρουν. Καθ' ὅσον ἢ μὲν ζημία τοῦ ἀδικουμένου συνίσταται εἰς χρήματα, ἐνῶ ὁ πονηρὸς διατρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Τί σημασίαν δηλαδὴ ἔχει, καὶ ἂν δὲν αἰσθάνωνται τὴν ἀρρώστιαν μέσα εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται; Αὐτὸ δείχνει τὸ μέγεθος τῆς ἀναισθησίας των' καὶ διὰ τοῦτο πρὸ πάντων πρέπει αὐτοὶ νὰ ἐλεηθοῦν' αὐτὸ εἶναι δεῖγμα πνευματικῆς ἀτελείας. Καθ' ὅσον καὶ τὰ παιδιὰ διὰ μὲν τὰ φοβερά πράγματα δὲν δίδουν καμμίαν σημασίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φωτιὰν πολλές φορές θέτουν τὰ χέρια των, ἐνῶ ὅταν βλέπουν ἄδεια προσωπεῖα τὰ φοβοῦνται καὶ τρέμουν. Μὲ αὐτὰ ὁμοιάζουν οἱ πλεονέκται, τὴν μὲν πτωχείαν τὴν φοβοῦνται, πρᾶγμα ποῦ δὲν εἶναι φοβερόν, ἀλλὰ καὶ ὑπόθεσις ἀσφαλείας, ἐνῶ τὸν ἄδικον πλοῦτον καὶ τὴν πλεονεξίαν τὰ ἔχουν ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν φροντίδα των, πρᾶγμα ποῦ εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ τὸ κάθε τι. Διότι ἡ πλεονεξία εἶναι πάντοτε κακόν. Αὐτὴν λοιπὸν παρακαλεῖ ὁ προφήτης νὰ σταματήσῃ διὰ πάντα, ἀπειλῶν, φοβίζων, παρακαλῶν τὸν Θεὸν νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ τιμωρήσῃ αὐτὴν τὴν ἀναισθησίαν. Διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει τὰ λόγια, «Θὰ χαθῆτε ἀπὸ τὴν γῆν του σεις οἱ εἰδωλολάτραι», ἀπειλῶν αὐτοὺς μὲ πανωλεθρίαν καὶ ζητῶν νὰ γίνῃ βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν ἀδικουμένων, ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ ἀνακουφισθοῦν καὶ οἱ πονηροὶ νὰ σωφρονισθοῦν.

Κανεῖς λοιπὸν νὰ μὴ ἐπιδιώκῃ περιουσίαν χρημάτων. Διότι πολλὰ κακὰ γεννῶνται ἀπὸ ἐδῶ δι' ἐκείνους ποῦ δὲν προσέχουν, ὅπως παραφροσύνη, ραθυμία, φθόνος, κενοδοξία καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτά. Ἄλλὰ διὰ νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἀποκόψατε τὴν ρίζαν' διότι, ὅταν δὲν ὑπάρχει αὐτὴ μέσα, δὲν βλαστάνουν τὰ πονηρὰ βλαστήματα. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὰ ἐλέχθησαν, ὄχι μόνον διὰ νὰ τὰ ἀκούωμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ διορθωνώμεθα καὶ νὰ ἐπιδείξωμεν πολλὴν τὴν ἀρετὴν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α
ΕΙΣ ΤΟΝ Ι΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος τοῦ Δαυίδ». Ἄλλος, «Ἐπινίκιος τοῦ Δαυίδ». Ἄλλος, «Τῷ νικοποιῶ».

5 1 . «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα· πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου, μεταναστεύον ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς σιρουθίον;». Ἄλλος, «Ἀναστατοῦ εἰς τὰ ὄρη ὡς σιρουθίον». Ἄλλος, «Μετακινουῦ». «Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον, ἠτοίμασαν βέλη εἰς φαρείραν, τοῦ καταιοξεῦσαι ἐν σκοιτομίγῃ τοὺς ἐνθεῖς τῇ καρδία». Ἄλλος, «Ὡς ἐν ζόφῳ». «Ὅτι ἂ σὺ κατηορίσω, αὐτοὶ καθεῖλον». Ἄλλος, «Ὅτι οἱ θεομοὶ κατελύθησαν». Ἄλλος, «Ὅτι αἱ διδασκαλῖαι συντριβήσονται». Μεγάλη τῆς ἐπὶ τὸν Κύριον ἐλπίδος ἢ δύναις, φρούριον ἀχείρωτον, τεῖχος ἄμαχον, σιμμαχία ἀκαταγώνιστος, λιμὴν εὐδιδος, πύργος ἀκαταμάχητος, ὄπλον ἀήτητον, δύναις ἄμαχος καὶ ἐκ τῶν ἀπόρων εὐορίσκουσα πόρον. Διὰ ταύτης ἄοπλοι τῶν ὀπλισμένων, καὶ γυναῖκες ἀνδρῶν περιεγένοντο, καὶ παῖδες τῶν τὰ πολεμικὰ μεμελετηκότων ἰσχυρότεροι μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας ἐνεφάνησαν. Καὶ τί θαυμασιὸν εἰ πολεμίων ἐκράτησαν, ὅποιον γε καὶ αὐτοῦ τοῦ κόσμου περιεγένοντο; Τὰ γὰρ στοιχεῖα τὴν οἰκείαν ἀγνοήσαντα φύσιν πρὸς τὸ χρήσιμον ἐκείνοις μετεβάλλοντο, καὶ τὰ θηρία οὐκ ἔτι θηρία ἦν, οὐδὲ

Ὁ ψαλμὸς αὐτός, ἔργον τοῦ Δαυίδ, ἐθεωρήθη ἀπὸ πολλοῦς ὡς ἓν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀρίστους τῆς ὅλης συλλογῆς τοῦ ψαλτηρίου. Ἐγράφη κατ' ἄλλους κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἀβεσσαλώμ, κατ' ἄλλους δὲ ὅταν ἐδιώκετο ὑπὸ τοῦ Σαούλ. Κίνδυνοι περιζώνουν τὸν Δαυίδ. Οἱ μικρόψυχοι φίλοι του τὸν συμβουλεύουν νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ὄρη, αὐτὸς ὅμως διακηρύσσει ὅτι ὁ φόβος ἀρμόζει εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ὄχι εἰς ἐκείνους ποὺ ἔχουν ὀκλόνητον τὴν ἐλπίδα των εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ.

1. Δαν. 6. 22.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Ι΄ ΨΑΛΜΟΝ

Ἐπιγράφεται, «Εἰς τὸ τέλος. Ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ». Ἄλλη ἐπιγραφή, «Ἐπινίκιος ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ». Ἄλλη, «Εἰς τὸν νικοποιόν».

1. «Εἰς τὸν Κύριον ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου· πῶς θὰ εἰπῆτε εἰς τὴν ψυχὴν μου, φεῦγε καὶ γίνε μετανάστης, ὡσάν τὸν σπουργίτην, εἰς τὰ ὄρη;». Ἄλλος λέγει «Ἀνέβη, ὡσάν σπουργίτης, ἐπάνω εἰς τὰ ὄρη». Ἄλλος, «Ἄλλαξε τόπον». «Διότι νὰ οἱ ἀμαρτωλοὶ ἐτέντωσαν τὸ τόξον των, ἠτοίμασαν τὰ βέλη των εἰς τὴν θήκην τῶν βελῶν, διὰ νὰ τοξεύσουν κρυμμένοι εἰς ἀπόκρυφα μέρη τοὺς ἀπονηρέτους ἀνθρώπους». Ἄλλος, «Ὡσάν μέσα ἀπὸ τὸ σκοτάδι». «Διότι ἐκεῖνα ποὺ μέ πολλὴν φροντίδα ἐσὺ κατήρτισες, αὐτοὶ τὰ κατεκρήμνισαν». Ἄλλος, «Διότι κατελύθησαν οἱ θεσμοί». Ἄλλος, «Διότι αἱ ἠθικαὶ διδασκαλίαι θὰ συντριβοῦν». Μεγάλῃ εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἐλπίδος πρὸς τὸν Κύριον, φρούριον ἀπόρθητον, τεῖχος ἀκαταμάχητον, συμμαχία ἀκατανίκητος, λιμάνι γαλήνιον, πύργος ἀκαταμάχητος, ὄπλον ἀήττητον, δύναμις ἀκατάβλητος καὶ ποὺ εὐρίσκει διέξοδον ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπάρχει διέξοδος. Μὲ αὐτὴν ὑπερίσχυσαν ἄνθρωποι ἄοπλοι τῶν ὀπλισμένων καὶ γυναῖκες τῶν ἀνδρῶν καὶ παιδιὰ ἀπεδείχθησαν ἰσχυρότερα μὲ μεγάλῃν εὐκολίαν ἐκείνων ποὺ καταγίνονται μὲ τὰ πολεμικά. Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστον ἐὰν ὑπερίσχυσαν τῶν ἐχθρῶν των, τὴν στιγμὴν ποὺ ὑπερίσχυσαν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τοῦ κόσμου; Καθ' ὅσον, τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἀγνοήσαντα τὴν ἰδιότητά των, μετεβάλλοντο εἰς χρήσιμα στοιχεῖα δι' ἐκείνους, καὶ τὰ

ἢ κάμινος, κάμινος. Ἡ γὰρ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίς πάντα μεταρρουθμίζει. Ὀδόντες τεθηγμένοι, καὶ δεσμοτήριον σιενόν, φύσεως ἀγριότης, καὶ λιμὸς ὀπλίζων τὴν φύσιν, διάφραγμα οὐδαμοῦ, καὶ σιόματα τοῦ σώματος πλησίον τοῦ προφήτου,
 5 ἀλλ' ἢ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίς χαλινοῦ παντὸς ἰσχυροτέρα, εἰς τὰ σιόματα ἐμπεσοῦσα, εἰς τοῦπίσω ταῦτα ἀνεῖλκε.

Ταῦτα δὴ καὶ οὗτος φιλοσοφῶν, ἔλεγε πρὸς τοὺς κελεύοντας αὐτῷ φεύγειν καὶ δραπειτεύειν, καὶ ἀπὸ τῆς τῶν τόπων ἀσφαλείας τὴν σωτηρίαν ἐαυτῷ πορίζεσθαι. Ἐπὶ τῷ
 10 Κυρίῳ πέποιθα πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου;». Τί λέγεις; Τὸν τῆς οἰκουμένης Δεσπότην ἔχω σύμμαχον τὸν πανταχοῦ εὐκόλως ἐργαζόμενον πάντα, ἐκεῖνον σιραιηγοῦντα ἔχω καὶ παριστάμενον, καὶ πρὸς τὴν ἀοίκητόν με πέμπεις καὶ ἀπὸ τῆς ἐρημίας με συνάγεις τὴν ἀσφάλειαν; Μὴ γὰρ μείζων
 15 ἢ τῆς ἐρημίας βοήθεια τοῦ πάντα δυναμένου μετ' εὐκολίας ἀπάσης; Τί με τὸν ὀπλισμένον ἰσχυροῶς, καθάπερ γυμνὸν καὶ ἄοπλον, δραπειτεύειν παρασκευάζεις, καὶ μετανάστιν εἶναι κελεύεις; Εἶτα τὸν μὲν σιραιτόπεδον ἔχοντα, καὶ τείχεσι περιγραμμένον καὶ ὄπλοις, οὐκ ἂν ἐκέλευσας καταφυγεῖν ἐπὶ
 20 τὴν ἐρημον, ἀλλὰ καταγέλαστος ἂν ἐφάνης ταῦτα συμβουλεύων, τὸν δὲ ἔχοντα τὸν τῆς οἰκουμένης Δεσπότην μετ' ἐαυτοῦ ἐξορίζεις καὶ φυγαδεύεις καὶ μετανάστιν ποιεῖς, διὰ τὸν παρὰ τῶν ἁμαρτωλῶν πόλεμον; Μετὰ γὰρ τῶν εἰρημένων, καὶ τοῦτο ἕτερον δικαίωμα ἔχω τοῦ μὴ φεύγειν. Ὅταν γὰρ
 25 καὶ ὁ Θεὸς βοηθῇ, καὶ ἁμαρτωλοὶ οἱ πολεμοῦντες, πῶς οὐ

θηρία δὲν ἦσαν πλέον θηρία, οὔτε ἡ κάμιнос ἦτο κάμιнос. Διότι ἡ ἐλπίς εἰς τὸν Θεὸν ὅλα τὰ μεταβάλλει. Δόντια ἀκονισμένα, δεσμωτήριον στενόν, ἀγριότης τῆς φύσεως, πείνα πού ὤπλιζε τὴν φύσιν, χωρὶς κανένα διάφραγμα πουθενά, καὶ τὰ στόματα τῶν λεονταριῶν πλησίον τοῦ σώματος τοῦ προφήτου, ἀλλ' ἡ ἐλπίς εἰς τὸν Θεὸν ἀναδειχθεῖσα ἰσχυροτέρα ἀπὸ ὅποιοδήποτε χαλινάρι καὶ φράσσα τὰ στόματά των, ἀπεμάκρυνεν αὐτὰ πρὸς τὰ ὀπίσω¹.

Αὐτὰ λοιπὸν φιλοσοφῶν καὶ ὁ προφήτης, ἔλεγε πρὸς ἐκείνους πού τὸν παρώτρυναν νὰ φεύγῃ καὶ νὰ δραπετεύῃ καὶ νὰ ἐπιτυχάνῃ τὴν σωτηρίαν του ἀπὸ τὴν ἀσφάλειαν, πού τοῦ παρείχον οἱ ἐναλλασσόμενοι τόποι· «Εἰς τὸν Κύριον ἐστήριξα τὰς ἐλπίδας μου· πῶς σεῖς ὑποδεικνύετε αὐτὰ εἰς τὴν ψυχὴν μου;». Τί μοῦ λέγεις; Ἐγὼ ἔχω σύμμαχον τὸν Κύριον τῆς οἰκουμένης· ἐκείνον πού εἰς κάθε περίπτωσιν πραγματοποιεῖ τὰ πάντα μὲ εὐκολίαν, ἐκείνον ἔχω καθοδηγητὴν καὶ προστάτην μου, καὶ σὺ μὲ στέλλεις εἰς ἀκατοίκητον μέρος καὶ ἀπὸ τὴν ἐρημίαν προσπαθεῖς νὰ μοῦ ἐξασφαλίσῃς τὴν σωτηρίαν; Μήπως δηλαδὴ εἶναι μεγαλυτέρα ἡ βοήθεια τῆς ἐρημίας ἀπὸ τὴν βοήθειαν ἐκείνου πού ἠμπορεῖ ὅλα νὰ τὰ πραγματοποιήσῃ μὲ κάθε εὐκολίαν; Διατί ἐμένα, πού εἶμαι ἰσχυρὰ ὤπλισμένος, μὲ συμβουλεύεις νὰ δραπετεύσω ὡσὰν γυμνὸς καὶ ἄοπλος καὶ μὲ παροτρύνεις νὰ γίνω μετανάστης; Ἐπειτα ἐκείνον μὲν, πού ἔχει στρατόπεδον καὶ εἶναι περιφραγμένον μὲ τείχη καὶ ἐξοπλισμένον, δὲν θὰ ἠμπορούσες ποτὲ νὰ τὸν παροτρύνῃς νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἐρημον, ἀλλὰ θὰ ἐφαίνεσο γελοῖος συμβουλεύων αὐτὰ, ἐνῶ αὐτὸν πού ἔχει μαζί του τὸν Κύριον τῆς οἰκουμένης τὸν ἐξορίζεις καὶ τὸν φυγαδεύεις καὶ τὸν κάμνεις μετανάστην, ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῶν ἀμαρτωλῶν; Διότι μαζί μὲ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἔχω καὶ αὐτὸ τὸ δικαίωμα, τὸ νὰ μὴ δραπετεύω. Ὄταν δηλαδὴ καὶ ὁ Θεὸς βοηθῇ καὶ εἶναι ἀμαρτωλοὶ οἱ πολεμοῦντες, πῶς δὲν εἶναι ἄξιος τῆς

τὴν ἐσχάτην ὀφλισκάνει αἰσχύνῃν ὁ συμβουλευόντων ὀρνί-
 θων μιμεῖσθαι τὸ ψοφοδεές; Οὐκ ἐννοεῖς τὸ ἀντιπαρατα-
 τόμετόν μοι στρατόπεδον, πῶς ἀράχνης εὐτελέστερον; Εἰ γὰρ
 ὁ τοῦ βασιλέως ἐχθρὸς τοῦ ἐπιγείου, ὅπου ἂν παραγένηται,
 5 ἐπισφαιῶς ἴῃ καὶ δέδοικε, καὶ τρέμει, πολλῶν μᾶλλον ὁ τοῦ
 τῶν ὅλων Θεοῦ. Ὅπου γὰρ ἂν ἀφίκηται, πάντα ἔχει πολε-
 μίους, καὶ αὐτὴν τὴν κτίσιν. Καθάπερ γὰρ τοὺς φίλους αὐτοῦ
 καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ θηρία δέδοικε, καὶ πᾶσα ἡ κτίσις αἰ-
 δεῖται, οὕτω τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ τὰ ἀγαύθητα πο-
 10 λεμεῖ καὶ διαπιύει. Διὰ τοι τοῦτο τοὺς μὲν, πρὶν ἢ τοῦ ἐδά-
 φους ἄφασθαι, διειοργάσαντο τότε οἱ θῆρες, τοὺς δὲ τὸ πῦρ
 καιηγάλωσεν.

Ἄλλὰ τόξα καὶ φαρέτραν ἔχουσι καὶ παροσκευασμένα αὐ-
 τοῖς ἄπαντα ἠτοιμάσαν γὰρ αὐτά, φησὶν, εἰς φαρέτραν ἄλλ'
 15 οὐδεμίᾳ τούτων ἰσχύς, οὐδὲν ἐντεῦθεν δεδιπτόμεθα. Οὐδὲ γὰρ
 εἶ τινα ἐκλελυμένον εἶδον τόξον ἔχοντα, ἔδεισα ἄν. Τί γὰρ
 ὄφελος ὅπλων, ἰσχύος οὐκ οὔσης; Οὐ τοίνυν οὐδὲ ἐνταῦθα,
 τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας ἀπούσης. Ἄλλὰ δόλους ράπιοι,
 καὶ οὐκ ἐξ εὐθείας προσέρχονται. Διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτῶν
 20 καταγελῶ, ὅτι ἐν σκοιομήνῃ βάλλουσιν. Οὐδὲν γὰρ ἀσθενέ-
 στερον ἀνδρὸς ἐπιβουλεύοντος. Οὐ δεῖται τοῖς ἐτιέρον ὅπλοις
 ἀλῶναι, ἀλλ' ὑπὸ τῆς οἰκείας πίπτει χειρὸς, καὶ τῷ ἑαυτοῦ
 περιτρέπεται δόλω. Τί οὖν γένοιτ' ἂν ἀσθενέστερον, ὅταν ὑ-
 πὸ τῶν οἰκείων μηχανημάτων αἰρηῆται; Μετὰ δὲ τούτων ἐ-
 25 στί καὶ ἕτερον εἰπεῖν ὅτι οὐχ ἁμαρτωλοὶ μόνον τοὺς ὑπὸ
 Θεοῦ βοηθουμένους καὶ μετὰ δόλου πολεμοῦσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ
 πρὸς τοὺς ἀνευθύνους καὶ οὐδὲν αὐτοὺς ἠδικηκότας. Οὐχ ὡς

χειροτέρας ἐντροπῆς ἐκεῖνος ποῦ μέ συμβουλεύει νὰ μιμοῦμαι τὴν ἄκρως δειλίαν τῶν ὀρνίθων; Δὲν σκέπτεσαι τὸ στρατόπεδον ποῦ εἶναι παρατεταγμένον ἀπέναντί μου ὅτι εἶναι εὐτελέστερον καὶ ἀπὸ τὴν ἀράχνην; Διότι, ἐὰν ὁ ἐχθρὸς τοῦ ἐπιγείου βασιλέως ὅπου καὶ ἂν εὐρεθῇ ζῆ μέ ἀνασφάλειαν καὶ φόβον καὶ τρόμον, πολὺ περισσότερον ὁ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ τῶν πάντων. Καθ' ὅσον ὅπου καὶ ἂν ὑπάγῃ ἔχει ἐχθροὺς ὅλους καθὼς καὶ τὴν ἴδιαν τὴν κτίσιν. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ φοβοῦνται τοὺς φίλους του καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ θηρία καὶ ὅλη ἡ κτίσις τοὺς σέβεται, ἔτσι καὶ τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ τὰ ἀναίσθητα τὸν πολεμοῦν καὶ τὸν περιφρονοῦν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἄλλους μὲν τοὺς ἐξωλόθρευσαν τότε τὰ θηρία πρὶν ἐγγίσουν τὴν γῆν, ἄλλους δὲ τοὺς κατέκαυσε τὸ πῦρ.

Ἄλλ' ἔχουν τόξα καὶ φαρέτραν καὶ εἶναι ὅλα ἐτοιμασμένα, διότι λέγει, «τὰ ἐτοποθέτησαν εἰς τὴν φαρέτραν»· ἀλλὰ δὲν ἔχουν καμμίαν δύναμιν, καὶ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μᾶς φοβίζει. Οὔτε βέβαια, ἐὰν ἔβλεπα κάποιον νὰ ἔχῃ ἐκτοξεύσει τὸ τόξον, θὰ ἐφοβόμουν. Καθ' ὅσον τί ὠφελοῦν τὰ ὄπλα, ὅταν δὲν ὑπάρχει ἰσχύς; Οὔτε ἐδῶ λοιπὸν ὠφελοῦν, ἀφοῦ ἀπουσιάζει ἡ εὐνοια τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ μεταχειρίζονται δολιότητα καὶ δὲν πολεμοῦν εὐθέως. Διὰ τοῦτο πρὸ πάντων τοὺς θεωρῶ ἀξίους διὰ γέλια, διότι πολεμοῦν μέ ὑπουλίαν μέσα εἰς τὸ σκοτάδι. Καθ' ὅσον δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀσθενέστερον ἀπὸ ἄνδρα ὑπουλον. Δὲν χρειάζεται τὰ ὄπλα τῶν ἄλλων διὰ νὰ φονευθῇ, ἀλλὰ πίπτει ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ χέρια του καὶ καταστρέφεται ἀπὸ τὸν ἰδικόν του τὸν δόλον. Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀσθενέστερον, ὅταν καταστρέφεται ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του δόλια σχέδια; Μαζὶ δὲ μέ αὐτὰ ἤμπορῶ καὶ κάτι ἄλλο νὰ εἰπῶ· ὅτι δηλαδὴ οἱ ἁμαρτωλοὶ δὲν πολεμοῦν καὶ μάλιστα μέ ὑπουλον τρόπον τοὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ βοηθουμένους, ἀλλὰ πολεμοῦν καὶ τοὺς ἀνευθύνους ποῦ δὲν τοὺς ἠδίκησαν εἰς τίποτε. Δὲν εἶναι δὲ τυ-

ἔτυχε δὲ καὶ τοῦτο αὐτοὺς ἀσθενεῖς ἐργάζεται. Καθάπερ γὰρ οἱ πρὸς κέντρα λακτίζοντες, ἐκεῖνα μὲν οὐδὲν ἔβλαψαν, τοὺς δὲ ἑαυτῶν πόδας ἤμαξαν, οὕτω δὴ καὶ οἱ. Μετὰ δὲ τούτων, καὶ ἑτέρα τις αἰτία καταλύουσα αὐτῶν τὴν ἰσχὺν τοῦ
 5 πολέμου ἐστί. Ποία δὴ αὕτη; «Ὅτι ἂ σὺ καταγορεύσω, αὐτοί», φησί, «καθεῖλον». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι σοὶ πολέμουσι καὶ μάχονται, τὸν νόμον σου καὶ τὰ προστάγματά σου καθαιροῦντες. Καὶ γὰρ τὰ σὰ προστάγματα καθελεῖν ἐπιχειροῦσι, καὶ ταῦτα καταγορευόμενα. Ἡ τοῦτο φησιν, ἢ ὅτι καὶ παραβά-
 10 ται τοῦ νόμου εἰσὶ. Καὶ αὕτη δὲ οὐ μικρὰ ἀσθενείας ὑπόθεσις τὸ τὰ σὰ μὴ φυλάξαντας, οὕτως εἰς πόλεμον ἵεναι. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ εὐθέσι πολέμουσι καὶ δόλους ράπιδουσι, ἐπειδὴ τῶν σῶν οὐκ ἀκούουσι προσταγμάτων.

2. Διηγησάμενος τοίνυν περὶ τῆς ἀσθενείας τῶν πολε-
 15 μίων, καὶ ταύτην δείξας οὐκ ἀπὸ τούτων, ἀφ' ὧν ἕτεροι, ἀλλ' ἀφ' ὧν αὐτῶ πρόεπον ἦν (οὐ γὰρ εἶπε, χρήματα οὐκ ἔχουσιν, οὐδὲ φρούρια, οὐδὲ συμμάχους, οὐδὲ πόλεις, οὐδ' ὅτι πολέμων εἰσὶν ἄπειροι, ἀλλὰ πάντα ταῦτα παραδρομῶν καὶ διαπιύσας ὡς οὐδὲν ὄντα, καὶ εἰπὼν ἅτι παράνομοί εἰσιν,
 20 ὅτι πολέμουσι τοῖς οὐδὲν ἠδικηκόσιν, ὅτι τὰ τοῦ Θεοῦ καθαιροῦσι), λέγει λοιπὸν καὶ τὴν τῶν δικαίων παρὰταξιν, κἀντεῦθεν δεικνὺς τὸ ἐκείνων εὐχείρωτον. Οὕτω καὶ ἡμεῖς τὸν ἰσχυρὸν καὶ τὸν ἀσθενῆ δοκιμάζωμεν, ἀλλὰ μὴ ἀφ' ὧν οἱ καταγέλαστοι τῶν ἀνθρώπων φοβοῦνται, ἐκ τούτων μᾶλλον
 25 φοβώμεθα. Τί γὰρ φασι; Δεινός ἐστι, πονηρός ἐστι, χρημάτων ὄγκον περιβέβληται καὶ δυναστείαν. Διὰ τοῦτο μάλι-

χαία ἢ ἐξασθενίσις πού προξενεῖται ἀπὸ αὐτὸ εἰς αὐτούς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού κλωταοῦν ἐπάνω εἰς τὰ καρφιά, ἐκεῖνα μὲν δὲν τὰ ἔβλαψαν καθόλου, ἐνῶ τὰ πόδια των τὰ κατεμάτωσαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοί. Ἐκτός δὲ ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλη αἰτία πού ἐξολοθρεύει τὴν ἰσχὺν αὐτῶν. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη; «Ὅτι αὐτὰ πού ἐσὺ ἔκτισες κατὰ τρόπον τέλειον, αὐτοί», λέγει, «τὰ κατεκρήμνισαν». Αὐτὸ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἐσένα πολεμοῦν καὶ μάχονται, καταργοῦντες τὸν νόμον σου καὶ τὰ προστάγματά σου. Καθ' ὅσον ἐπιχειροῦν νὰ καταργήσουν τὰ προστάγματά σου, τὴν στιγμὴν πού αὐτὰ εἶναι τέλεια. Ἡ αὐτὸ ἐννοεῖ, ἢ ὅτι εἶναι καὶ παραβάται τοῦ νόμου. Καὶ αὐτὰ δὲ δὲν εἶναι μικρὰ αἰτία ἐξασθενήσεως, τὸ ὅτι δὲν ἐτήρησαν τὰ προστάγματά σου καὶ ἐπιχειροῦν νὰ κάμουν πόλεμον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ τοὺς δικαίους πολεμοῦν καὶ μεταχειρίζονται δολιότητος, ἐπειδὴ δὲν ἀκούουν τὰ προστάγματά σου.

2. Ἄφου λοιπὸν ὠμίλησε διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἔδειξεν αὐτὴν νὰ συμβαίνει ὄχι ἀπὸ τὰ αἴτια ἐκεῖνα πού συμβαίνουν εἰς ἄλλους, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐθεώρει αὐτὸς ὀρθὰ (διότι δὲν εἶπε, δὲν ἔχουν χρήματα, οὔτε φρούρια, οὔτε συμμάχους, οὔτε πόλεις, οὔτε ὅτι εἶναι ἄπειροι πολέμων, ἀλλὰ παραβλέψας ὅλα αὐτὰ καὶ ἀδιαφορήσας δι' αὐτὰ ὡσάν νὰ μὴ ἔχουν καμμίαν ἰσχύν, καὶ ἀφου εἶπεν ὅτι εἶναι παράνομοι, ὅτι πολεμοῦν ἐκείνους πού δὲν τοὺς ἠδίκησαν εἰς τίποτε, ὅτι καταστρέφουν τὰ τοῦ Θεοῦ), ὁμιλεῖ πλέον καὶ διὰ τὴν παράταξιν τῶν δικαίων, καὶ ἀπὸ ἐδῶ παρουσιάζει τὸ εὐκολομάχητον τῶν ἀσεβῶν. Ἔτσι καὶ ἐμεῖς ἅς θεωροῦμεν τὸν ἰσχυρὸν καὶ τὸν ἀδύνατον, ἀλλὰ δὲν πρέπει ἀπὸ ἐκεῖνα πού φοβοῦνται οἱ ἄξιοι διὰ γέλια ἄνθρωποι, ἀπὸ αὐτὰ νὰ φοβούμεθα ἐμεῖς περιαισώτερον. Διότι τί λέγουν; Εἶναι φοβερός, εἶναι πονηρός, περιβάλλεται ἀπὸ ὄγκον χρημάτων καὶ ἰσχυρὰν ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο πρὸ πάντων τὸν θεωρῶ ἄξιον διὰ γέλια.

στα αὐτοῦ καταγεῖω. Ταῦτα γὰρ εἶδη ἀσθενείας ἐστίν. Ἄλλ' οἶδεν ἐπιβουλεύειν, γησί. Πάλιν ἕτερον εἶδος μοι λέγεις ἀσθενείας. Τί οὖν ὅτι πολλοὶ περιγίνονται τοιοῦτοι ὄντες; Ἐπειδὴ οὐ καλῶς περτεύειν εὐκ οἶδας· ἐπειδὴ καὶ οὐ ἔπερ
5 τῶν αὐτῶν παγκραιιάξεις, ἀφ' ὧν ἐκεῖνοι γίνονται ἀσθενέ-
στεροι, περὶ δόξης καὶ δυναστείας.

Φεῦγε τοῦ ἀγῶνος τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἐτέρωθεν θάλλε
τοὺς ἐπιόντας, ἐπεικεία τὸν ἀλαζόνα, πενία τὸν πλεονέκτην,
ἐγκραιεία τὸν ἀκόλαστον, φιλοφροσύνη τὸν φθοροεθόν, καὶ
10 οὕτως αὐτῶν περιέση ραδίως. Ἄλλ', ὅπερ ἔφθην εἰπών, διη-
γησάμενος τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀντιδίκων, ὅρα πῶς καὶ τοῦ
δικαίου λέγει τὴν πανοπλίαν. Ἐπάγει γάρ· «Ὁ δὲ δίκαιος
τί ἐποίησε;». Τουτέστιν, ἐκείνων οὕτω παραπαιτούμενων, ζη-
τεῖς πόθεν ὀπλίσαιο ὁ δίκαιος; Ἄκουε· «Κύριος ἐν ναῶ
15 ἀγίῳ αὐτοῦ· Κύριος ἐν οὐρανῷ ὁ θρόνος αὐτοῦ». Εἶδες πῶς
συγγύμως τὴν συμμαχίαν αὐτοῦ διηγῆσαι; Τί ἐποίησεν ἐ-
ρωτῆς; Ἐπὶ τὸν Θεὸν κατέφυγε τὸν ἐν τῷ οὐρανῷ, τὸν
πανταχοῦ παρόντα. Οὐ τόξα ἔτεινεν, οὐδὲ φαρέτραν ἠτοιμάζει,
καθάπερ ἐκεῖνος, οὐδὲ ἐν σκοιομήνῃ παρετάξαιτο, ἀλλά, πάν-
20 τὰ ταῦτα ἀφείς, τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα πᾶσιν ἐπειείχισε,
καὶ τοῦτον αὐτοῖς ἀνέστησε τὸν σὺδενὸς τούτων δεόμενον,
οὐ καιρῶν, οὐ τόπων, οὐχ ὕλων, οὐ χρημάτων, ἀλλὰ νεύματι
πάντα ὑνύοντα. Εἶδες συμμαχίαν ἄμαχόν τε καὶ εὐκόλον, καὶ
ραδίαν;

25 «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἐπιβλέπουσι, τὰ βλέ-
φαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Κύριος ἐξε-
τάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ, ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν,
μοεῖ τὴν ἐαυτοῦ ψυχὴν». Ἄλλος, «Τὰ βλέφαρα αὐτοῦ δοκι-
μάζει». Ἄλλος, «Κύριος δίκαιος ἐξεταστής». Ἄλλος, «Δί-

Διότι αὐτὰ εἶναι δείγματα ἀδυναμίας. Ἄλλά, λέγει, γνωρίζεις νὰ ἐπιβουλεύεται τοὺς ἄλλους. Πάλιν μοῦ ἀναφέρεις ἄλλο εἶδος ἀδυναμίας. Διατί λοιπὸν οἱ περισσώτεροι ὑπερισχύουν τὴν στιγμὴν ποῦ εἶναι τέτοιοι; Ἐπειδὴ αὐτὸν δὲν γνωρίζεις νὰ μάχῃσαι καλῶς· ἐπειδὴ καὶ σὺ ἀγωνίζεσαι διὰ τὰ ἴδια πράγματα, μὲ τὰ ὅποια ἐκεῖνοι γίνονται ἀσθενέστεροι, διὰ τὴν δόξαν δηλαδὴ καὶ τὴν ἐξουσίαν.

Ἄποφευγε τὴν ἀφορμὴν τοῦ ἀγῶνος καὶ μὲ ἄλλα μέσα πολέμησε ἐκείνους ποῦ βαδίζουν ἐναντίον σου, μὲ τὴν ἐπιείκειαν τὸν ἀλαζόνα, μὲ τὴν πτωχείαν τὸν πλεονέκτην, μὲ τὴν ἐγκράτειαν τὸν ἀκόλαστον, μὲ τὴν φιλοφροσύνην τὸν φθονερόν καὶ ἔτσι θὰ ὑπερισχύσῃς αὐτῶν εὐκόλως. Ἄλλά, ὅπως προανέφερα, ἀφοῦ ὀνέφερε τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀντιδίκων, πρόσεχε πῶς ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν πανοπλίαν τοῦ δικαίου. Διότι προσθέτει «Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐπέτυχεν;». Δηλαδή, ἐνῶ οἱ ἄδικοι ἔται παρατάσσονται, ζητεῖς νὰ μάθῃς ἀπὸ ποῦ ὤπλισθη ὁ δίκαιος; Ἔκουε· «Ὁ Κύριος κατοικεῖ εἰς τὸν ἅγιόν ναόν του· ὁ Κύριος ἔχει τὸν θρόνον του εἰς τὸν οὐρανόν». Εἶδες πῶς περιέγραψε ἐν συντομίᾳ τὴν συμμαχίαν τοῦ δικαίου; Ἐρωτᾷς τί κατώρθωσε; Κατέφυγε εἰς τὸν Θεόν ποῦ κατοικεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, ποῦ εἶναι πανταχοῦ παρών. Δὲν ἐτέντωσε τόξα, οὔτε παρετάχθη μέσα εἰς τὸ σκότος, ἀλλά, παραλείψας ὅλα αὐτὰ, ἀντέταξεν εἰς ὅλους τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα, καὶ αὐτὸν παρέταξεν ἀπέναντι αὐτῶν, ποῦ δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ἀνάγκην, οὔτε καιροὺς καταλλήλους, οὔτε τόπους, οὔτε ὅπλα, οὔτε χρήματα, ἀλλὰ ὅλα τὰ κατορθώνει μὲ τὸ νεῦμα του μόνον. Εἶδες συμμαχίαν ἀκαταμάχητον καὶ εὐκόλον καὶ ὠφέλιμον;

«Οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶναι ἐστραμμένοι πρὸς τὸν πτωχόν, τὰ βλέφαρά του ἐξετάζουν τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Κύριος ἐξετάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν εὐσεβῆ, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ψυχὴν του». Ἄλλος λέγει· «Τὰ βλέφαρά του ἐρευνοῦν». Ἄλλος «Ὁ

καιον δοκιμάζει και ἀσεύῃ, και ἀγαπῶντα ἄδικα ἐμίσησεν ἡ
 ψυχὴ αὐτοῦ». Ἄλλος, «Ὁ ἀγαπῶν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ἐαυ-
 τοῦ ψυχὴν». Εἶδες σύμμαχον παρεσκευασμένον, βοηθὸν ἐπιρε-
 πισμένον, πανταχοῦ παρόντα, πάντα ὁρῶντα, πάντα βλέπον-
 5 τα τοῦτο ἔργον ἔχοντα μάλιστα, κἂν μηδεὶς ὁ παρακαλῶν ἦ,
 προροεῖν, κήδεσθαι, κωλύειν ἀδικουῦντας, βοηθεῖν ἀδικουμέ-
 ροις, τοῖς μὲν ἀποδιδόναι τὰς ἀμοιβὰς τῶν κατορθωμάτων,
 τοῖς δὲ τιθέναι τὰς τιμωρίας τῶν ἁμαρτημάτων; Οὐδὲν οὖν
 ἀγνοεῖ· οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπιβλέπουσι τὴν οἰκουμένην.
 10 Οὐκ ἐπίστανται δὲ μόνον, ἀλλὰ και βούλεται αὐτὰ διορθοῦν. Διὸ
 και ἕτερος τοῦτο αὐτὸ δηλῶν εἶπε, «Δίκαιος». Εἰ γὰρ δί-
 καιος, οὐκ ἀνέξεται ταῦτα ἀπλῶς περιορᾶν γινόμενα. Ἀπο-
 στρέφεται τοὺς πονηροὺς, ἐπαινεῖ τοὺς δικαίους.

Εἶτα ὅπερ ἐν τῷ προτέρῳ ψαλμῷ ἔλεγε, δεικνὺς δι και
 15 αὐτῇ ἡ κακία ἰκανὴ αὐτοὺς ἀναλῶσαι, τοῦτο και ἐνιαῦθα
 δηλῶν ἐπήγαγεν· «Ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ἐ-
 αυτοῦ ψυχὴν». Πολέμιον γὰρ τῇ ψυχῇ πονηρία, ἐχθρὸν και
 ὀλέθριον· ὥστε και πρὸ τῆς κολάσεως δίκην δίδωσιν ὁ πο-
 νηρός. Εἶδες πῶς εὐακλότους πάντοθεν δείκνυσι τοὺς ἐναν-
 20 τισμένους, ὅταν και τοιοῦτον ἔχη σύμμαχον, και ἐκεῖνοι ὑπὸ
 τῶν οἰκείων ὅπλων ἀλίσκωνται, δι' ὧν φράττονται, διὰ τού-
 των δαπανώμενοι, και ἑαυτοὺς βλάπτοντες; εἶδες τῆς συμμα-
 χίας τὴν εὐκολίαν; Οὐ γὰρ δεῖ βαδίσαι πον και δραμεῖν, οὐδὲ
 χοήματα ἀναλῶσαι, τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ παρόντος και πάντα
 25 ὁρῶντος. «Ἐπιβρέξει ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς παγίδα, πῦρ, και θεῖ-

Κύριος εἶναι δίκαιος ἐξεταστής». Ἄλλος, «ἐξετάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ καὶ ἐκεῖνον ποῦ ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν, τὸν ἐμίσησεν ἢ ψυχὴ του». Ἄλλος, «Ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν μισεῖ τὴν ψυχὴν του». Εἶδες σύμμαχον πανέτοιμον, βοηθὸν ἐξοπλισμένον, πανταχοῦ παρόντα, παῦ ὅλα τὰ βλέπει, ὅλα τὰ παρακολουθεῖ, ποῦ αὐτὸ εἶναι πρὸ πάντων τὸ ἔργον του, καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς δὲν τὸν παρακαλῆ, νὰ προνοῆ δι' αὐτόν, νὰ φροντίζῃ, νὰ ἐμποδίζῃ αὐτοὺς ποῦ τὸν ἀδικοῦν, νὰ βοηθῆ τοὺς ἀδικουμένους, εἰς ἄλλους μὲν νὰ ἀποδίδῃ τὰς ἀμοιβὰς τῶν κατορθωμάτων, εἰς ἄλλους δὲ νὰ ἐπιφέρῃ τὰς τιμωρίας τῶν ἀμαρτημάτων των; Τίποτε λοιπὸν δὲν ἀγνοεῖ, διότι οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐποπτεύουν τὴν οἰκουμένην. Δὲν τὰ γνωρίζει μόνον, ἀλλὰ καὶ θέλει νὰ τὰ διορθώνη. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ ἀκριβῶς, εἶπεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι «Δίκαιος». Ἐὰν λοιπὸν εἶναι δίκαιος, δὲν θὰ ἀνεχθῆ νὰ συμβαίνουν αὐτὰ καὶ ἀπλῶς νὰ τὰ παραβλέπῃ. Ἀποστρέφεται τοὺς πονηροὺς, ἐπαινεῖ τοὺς δίκαιους.

Ἐπειτα ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγεν εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμόν, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ ἡ ἰδία ἢ κακία εἶναι ἰκανὴ νὰ τοὺς καταστρέψῃ, διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ καὶ ἐδῶ, ἐπρόσθεσεν «Ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ψυχὴν του». Διότι ἡ πονηρία εἶναι πολέμιος τῆς ψυχῆς, ἐχθρὸς καὶ καταστροφή αὐτῆς· ὥστε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κόλῃσιν τιμωρεῖται ὁ πονηρὸς. Εἶδες πῶς δείχνει ὅτι εἶναι ἀπὸ παντοῦ εὐκολοπρόσβλητοι οἱ ἐνάντιοι, ὅταν ὁ δίκαιος καὶ τέτοιον ἔχῃ σύμμαχον καὶ ἐκεῖνοι ἐξολοθρεύονται ἀπὸ τὰ ἰδικά των τὰ ὄπλα, μὲ ἐκεῖνα ποῦ ὀχυρώνονται, μὲ ἐκεῖνα τὰ ἴδια καταστρέφονται καὶ βλάπτουν τοὺς ἑαυτοῦς των; εἶδες τὴν εὐκολίαν τῆς συμμαχίας; Διότι δὲν χρειάζεται νὰ βαδίσῃ καὶ νὰ ὑπάγῃ κάπου, οὔτε νὰ ἐξοδεύσῃ χρήματα, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς εἶπαι πανταχοῦ παρῶν καὶ ὅλα τὰ βλέπει. «Θὰ ἀποστείλῃ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἐναντίον τῶν ἀμαρτωλῶν παγίδα, φωτιὰ καὶ θειάφι καὶ ἄνεμος

ον, καὶ πνεῦμα καταιγίδος ἢ μερὶς τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν. "Οτι δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν, εὐθιότηας εἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ". Ἄλλος, «Υἱοὶ ἐπὶ παρανόμους ἄνθρωπος». Ἄλλος, «Εὐθιότηας ὄφεται τὸ πρόσωπον αὐτῶν»,
5 ιουτέσι, τῶν δικαίων, ἢ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἰπὼν τὴν ἀπὸ τῆς κακίας δίκην, ἐπειδὴ ταύτης πολλοὶ καταφρονοῦσι, λοιπὸν κατασεῖει τὴν τῶν ποιητῶν διάνοιαν ἀπὸ τῆς ἄνωθεν φερομένης πληγῆς, ἐμψυχίζων τῷ λόγῳ χροόμενος, καὶ διὰ φθερῶν ὀνομάτων προσῶν. Πῦρ γάρ, καὶ θεῖον, καὶ πνεῦμα
10 καταιγίδος, καὶ ἄνθρωπος αὐτοῖς ἄνωθεν λέγει ἕσθαι, τῇ μεταφορᾷ τῶν λέξεων τὸ ἄγρυπνον τῆς τιμωρίας, τὸ δαριλὲς τῆς κολάσεως, τὸ εὐκόλον τῆς πληγῆς, τὸ δαπανητικὸν παρσιῆσαι θουλούμενος.

3. Τί ἐσιν, «Ἡ μερὶς τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν»; Τοῦτο αὐ-
15 τοῖς κληῖρος, φησί, τοῦτο κτήμα, τοῦτω ἐνδιατριψουσιν, ἐν τοῦτοις δαπανηθήσονται. Εἶτα καὶ ἡ αἰτία· ὅτι ὁ πάντα ἐφορῶν οὐκ ἀνέξεται ταῦτα ἀτιμωρητὶ παραδοξαμεῖν. Ὅπερ καὶ ἕτερος προφήτης φησί· «Καθαρὸς ὁ ὀφθαλμὸς σου, τοῦ μὴ ὁρᾶν πονηρά, καὶ ἐπιθλέπειν ἐπὶ λόγους οὐ δυνήσῃ· τοῦτο
20 καὶ οὗτος παρσιῆται λέγων· «Οτι δίκαιος Κύριος καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν». Τοῦτο τοῦ Θεοῦ μάλιστα ἐξαίρετον· ἀποδέξασθαι τὰ δίκαια, τὴν εὐθιότητα καὶ οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο εἰς τέλος τῶν ἐτέρως γινομένων. Αἰὰ δὲ τοῦτο ἀρχόμενος τοῦ ψάλμοῦ ἔλεγεν· «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα· πῶς ἐρεῖτε
25 τῇ ψυχῇ μου, μετανασιτεύου ἐπὶ τὰ ἔρη ὡς σιρουθίον;». Οἱ

ὀλέθριος, θὰ εἶναι τὸ μερίδιον ποῦ θὰ γεμίση τὸ ποτήρι των. Διότι ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος καὶ ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην καὶ ἔχει τὸ πρόσωπόν του ἐστραμμένον πρὸς τοὺς εὐθεῖς καὶ δίκαιους». Ἄλλος λέγει, «Θὰ ρίψη ὡς βροχὴν ἐναντίον τῶν παρανόμων κάρβουνα ἀναμμένα». Ἄλλος, «Μὲ ἀγαθότητα καὶ δικαιοσύνην θὰ ρίψη τὸ βλέμμα του πρὸς αὐτούς», δηλαδή τοὺς δίκαιους ἢ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἄφου ὠμίλησε διὰ τὴν τιμωρίαν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν κακίαν, ἐπειδὴ αὐτὴν πολλοὶ τὴν περιφρονοῦν, εἰς τὴν συνέχειαν καταθορυβεῖ τὴν διάνοιαν τῶν πονηρῶν μὲ τὸ πλήγμα ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανόν, χρησιμοποιοῦν ἔμφασιν εἰς τὰ λόγια του καὶ ἀναφέρων φοβερὰ ὀνόματα. Διότι λέγει φωτιά καὶ θειάφι καὶ ἄνεμον ὀλέθριον καὶ κάρβουνα ἀναμμένα θὰ ρίψη ἐναντίον των ὡς βροχὴν, θέλων νὰ παραστήσῃ μὲ τὴν μεταφορικὴν σημασίαν τῶν λέξεων τὸ ἀναπόφευκτον τῆς τιμωρίας, τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας, τὴν εὐκολίαν τοῦ πλήγματος καὶ τὴν καταστροφὴν.

3. Τί σημαίνει, «Ἡ μερίς τοῦ ποτηρίου αὐτῶν»; Αὐτό, λέγει, εἶναι ὁ κληρὸς των, αὐτὸ εἶναι τὸ κτήμα των, μέσα εἰς αὐτὸ θὰ ζήσουν, μὲ αὐτὰ θὰ ἐξολοθρευθοῦν. Ἐπειτα ἀναφέρεται καὶ ἡ αἰτία, διότι ἐκεῖνος ποῦ ὅλα τὰ ἐποπτεύει δὲν θὰ ἀνεχθῆ νὰ φύγουν αὐτὰ ἀτιμώρητα. Πράγμα ποῦ καὶ ἄλλος προφήτης λέγει· «Εἶναι καθαρὸς ὁ ὀφθαλμὸς σου, Κύριε, καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ βλέπῃ πονηρὰ ἔργα καὶ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ βλέπῃ πόνους ἀνθρώπων»²· αὐτὸ καὶ αὐτὸς παριστάνει μὲ τὰ λόγια, «Διότι ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος καὶ ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην». Αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι τὸ ἰδιαίτερον γνώρισμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ν' ἀποδέχεται τὰ δίκαια καὶ τὴν ὀρθότητα καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεχθῆ μέχρι τέλους τὰ ὅσα συμβαίνουν ἀντίθετα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ ἔλεγεν· «Εἰς τὸν Κύριον ἐστήριξα τὰς ἐλπίδας μου· πῶς θὰ εἰπῆτε εἰς τὴν ψυχὴν μου, φεῦγε ὡς μετανάστης καὶ πέτα ὡσάν σπουργίτης εἰς τὰ ὄρη;». Διότι ἐκεῖνοι μὲν ποῦ στηρίζουν τὰς

μὲν γὰρ ἐν τοῖς βίωτικοῖς πεποινθότες, οὐδὲν ἄμεινον τοῦ
 σιρουθίου διάκειται, ὃ τῇ ἐρημίᾳ θαρροῦν, εὐχείρωτον ἅπασι
 γίνεται. Τοιοῦτος ὁ ἐπὶ χοήμασιν ἐλπίζων. Καθάπερ ὁ σιρου-
 θὸς καὶ ὑπὸ παιδίων ἀλίσκεται, καὶ ἰεσοῦ καὶ παγίδος καὶ
 5 μυρίοις ἐτέροις, οὕτω καὶ ὁ πλουτῶν, καὶ ὑπὸ οἰκείων, καὶ
 ὑπὸ πολεμίων· καὶ ἐκείνου μᾶλλον ἐπισημασιώτερον ζῆ, πολ-
 λούς ἔχων τοὺς ἰξεύοντας, καὶ πρὸ ἐκείνων, πονηροῦς ἐπιθυ-
 μίας· καὶ μετανάστης ἐστίν, ἀεὶ μετὰ τῶν καιρῶν ἰσιτάμενος,
 καὶ δημίων ὀργὰς δεδοικώς, καὶ βασιλέως θυμόν, καὶ κο-
 10 λάκων ἐπιβουλάς, καὶ φίλων δόλους· καὶ πολεμίων ἐπισιάν-
 των, μᾶλλον πάντων τρέμει, καὶ εἰρήνης οὔσης, ὑφοροῖται
 τοὺς ἐπιβούλους· οὐ γὰρ ἔχει πλοῦτον μόνιμον καὶ ἀναφαί-
 ρετον. Διὰ τοῦτο ἀεὶ πέτεται καὶ μετανίσταται, τὰς ἐρήμους
 διώκων καὶ τὰ ὄρη, ἐν σκοτιομήρη διαύγων, καὶ παχὺν σκότιος
 15 ἐν μεσημβρίᾳ μέση ἔχων, καὶ δόλους ῥάπτων.

Ἄλλ' οὐχ ὁ δίκαιος τοιοῦτος. Αἱ γὰρ τῶν δικαίων ὁδοὶ
 ὁμοίως φωτὶ λάμπουσιν. Οὔτε γὰρ ἐπιβουλεύειν αἰροῦνται,
 οὔτε ἀδικεῖν, ἀλλ' ἀνειμένην ψυχὴν ἔχουσιν. Οὔτοι δὲ ἀεὶ
 δόλους ῥάπτιοντες, ἀεὶ ἐν σκότῳ καὶ φόβῳ εἰσὶ, καθάπερ οἱ
 20 λησταί, καὶ οἱ τοιχωρῶχοι, καὶ οἱ μοιχοί, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σκό-
 τος ὁρῶσι, τῆς ψυχῆς αὐτῶν ὑπὸ δέους βαλλομένης. Πῶς
 οὖν ἂν διασκεδασθεῖν τὸ σκότιος τοῦτο; Εἰ πάντων τούτων
 ἐναντὸν ἀποσιήσας, ἐκκρεμασθεῖς τῆς ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ, κἂν
 μυριάκις ἁμαρτωλὸς ᾖς. «Ἐμβλέψατε» γὰρ, φησὶν, «εἰς ἀσ-

ἐλπίδας των εἰς τὰ βιωτικὰ πράγματα, δὲν εἶναι καθόλου εἰς καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ τὸν σπουργίτην, ὁ ὁποῖος ἐλπίζων νὰ εὖρη τὴν ἀσφάλειάν του εἰς τὴν ἐρημίαν, συλλαμβάνεται εὐκόλα ἀπὸ ὄλους. Τέτοιος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ στηρίζει τὰς ἐλπίδας του εἰς τὰ χρήματα. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ σπουργίτης συλλαμβάνεται καὶ ἀπὸ τὰ παιδιά μὲ ἰξόβεργες καὶ παγίδας καὶ μὲ ἀπείρους ἄλλους τρόπους, ἔτσι καὶ ὁ πλούσιος, ἐπιβουλεύεται καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους του καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, καὶ ζῆ μὲ μεγαλυτέραν ἀνασφάλειαν ἀπὸ τὸν σπουργίτην, ἔχων πολλοὺς ποῦ τοῦ στήνουν παγίδας, καὶ πρὶν ἀπὸ ἐκείνους ἔχει τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας· καὶ εἶναι μετανάστης, ἐξαρτῶν τὴν ζωὴν του ἀπὸ τοὺς ἐκάστοτε καιροὺς, καὶ φοβεῖται τὴν ὀργὴν τῶν δημίων καὶ τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως καὶ τὰς ἐπιβουλάς τῶν κολάκων καὶ τοὺς δόλους τῶν φίλων· καὶ ὅταν ἐμφανισθοῦν ἐχθροὶ του, τρέμει περισσότερο ἀπὸ ὄλους, ὅταν δὲ ἐπικρατῆ εἰρήνη, ὑποπιτεύεται τοὺς ἐπιβούλους· διότι δὲν ἔχει πλοῦτον μόνιμον καὶ πᾶς νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ τοῦ ἀφαιρεθῆ. Διὰ τοῦτο πάντοτε φεύγει καὶ ἀλλάζει τόπους, ζητῶν τὰς ἐρήμους καὶ τὰ ὄρη, ζῶν μέσα εἰς τὸ σκοτάδι, καὶ ἐν ὥρᾳ μεσημβρίας περιβάλλεται ἀπὸ πυκνὸ σκοτάδι καὶ σκέπτεται δολιότητος.

Δὲν εἶναι ὅμως τέτοιος ὁ δίκαιος. «Διότι οἱ δρόμοι τῶν δικαίων λάμπουν ὅμοια μὲ τὸ φῶς»³. Καθ' ὅσον οὔτε θέλουν νὰ ἐπιβουλεύωνται τοὺς ἄλλους, οὔτε νὰ τοὺς ἀδικοῦν, ἀλλὰ ἔχουν ψυχὴν ἀπηλλασγμένην ἀπὸ ὅλα αὐτά. Ἐνῶ οἱ πλούσιοι πάντοτε μηχανεύονται δολιότητος, ζοῦν πάντοτε μέσα εἰς τὸ σκοτάδι καὶ τὸν φόβον, ὅπως ἀκριβῶς οἱ λησταί, οἱ διαρρηκταὶ καὶ οἱ μοιχοί, καὶ ἀκόμη καὶ τὴν ἡμέραν βλέπουν σκοτάδι, διότι ἡ ψυχὴ των εἶναι κυριευμένη ἀπὸ τὸν φόβον. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ διαλυθῆ αὐτὸ τὸ σκοτάδι; Ἐάν ἀπομακρύνῃς τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ ὅλα αὐτά καὶ στηρίξῃς τὰς ἐλπίδας σου εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι μύρια τὰ ἀμαρτήματά σου. Διότι

χυίας γενεάς, καὶ ἴδετε, τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, καὶ κτη-
 σχύνηθη;». Οὐκ εἶπε, 'δίκαιος', ἀλλὰ, «Τίς;». Καὶ ἁματωλός,
 φησί. Τὸ γὰρ θαυμασιὸν τοῦτο ἐστίν, ὅτι καὶ ἁματωλοὶ ταύ-
 τῆς ἐχόμενοι τῆς ἀγκύρας, πᾶσιν εἰσιν ἀχείρωτοι. Τοῦτο
 5 γὰρ μάλιστα διαθέσεως τῆς πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν τοσοῦτοις
 κακοῖς βεβαρημένος θαροῆσῃς αὐτοῦ τῇ φιλανθρωπία. Ὡσ-
 περ γὰρ ἐπικαιάριος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ ἄνθρωπον, οὕτω μακά-
 ριος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ Θεόν. Πάντων τοίνυν ἀποσιήσας σανιόν,
 ταύτης ἔχου τῆς ἀγκύρας. Καὶ γὰρ ἐφορῆ πάντα ὁ Θεός,
 10 καὶ κρίνει τὰ δίκαια, καὶ οὐ κρίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔ-
 γγον ἐξάγει. Διὰ τοῦτο εἰπὼν αὐτοῦ περὶ τῆς δικαιοσύνης,
 ἔδειξε καὶ τὴν τιμωρίαν, διὰ τοῦ πρὸς, διὰ τῆς κταιγίδος
 καὶ τοῦτο δὲ ποιεῖ, κηδόμενος ἐκείνων, καὶ διὰ τῆς κολάσε-
 ως σωφρονεσιέροους ποιῶν. Πάντων οὖν ἕνεκεν προσίωμεν
 15 αὐτῷ, καὶ διηνεκῶς μένωμεν πρὸς αὐτὸν ὁρῶντες. Οὕτω γὰρ
 καὶ πάντων ἐπιτευξόμεθα τῶν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ
 Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λέγει «Προσέξατε τὰς ἀρχαίας γενεὰς καὶ ἴδετε, ποῖος ἤλπισεν εἰς τὸν Κύριον καὶ κατεντροπιάσθη;»⁴. Δὲν εἶπε, 'δίκαιος', ἀλλὰ, «ποῖος;». Καὶ ἂν ἀκόμη, λέγει, εἶναι ἁμαρτωλός. Διότι τὸ ἀξιοθαύμαστον αὐτὸ εἶναι, ὅτι δηλαδὴ καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ, ὅταν στηρίξουν τὰς ἐλπίδας των εἰς αὐτὴν τὴν ἄγκυραν, γίνονται ἀκατανίκητοι ἀπὸ ὄλους. Καθ' ὅσον αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι γνῶρισμα τῆς διαθέσεως πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν στηρίξης τὴν ἐλπίδα σου εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἂν ἀκόμη βαρύνεσαι μέ πάρα πολλὰ κακά. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἐπικατάρατος ἐκεῖνος ποὺ στηρίζει τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἔτσι μακάριος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ στηρίζει τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Θεόν. Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπομακρύνῃς τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ ὅλα, στηρίξου εἰς αὐτὴν τὴν ἄγκυραν τῆς ἐλπίδος. Καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ὅλα τὰ βλέπει καὶ κρίνει τὰ δίκαια καὶ ὄχι μόνον κρίνει, ἀλλὰ προχωρεῖ καὶ εἰς ἔργον. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ὠμίλησε περὶ τῆς δικαιοσύνης του, ἔδειξε καὶ τὴν τιμωρίαν, διὰ τοῦ πυρός, διὰ τῆς καταιγίδος· καὶ αὐτὸ τὸ κάμνει ἐπειδὴ ἐνδιαφέρεται δι' ἐκείνους, καὶ μέ τὴν τιμωρίαν τοὺς κάμνει σωφρονεστέρους. Δι' ὅλα λοιπὸν αὐτὰ ἅς μεταβαίνωμεν πρὸς αὐτὸν καὶ συνεχῶς ἅς μένωμεν προσηλωμένοι εἰς αὐτόν. Διότι ἔτσι θὰ ἐπιτύχωμεν καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΑ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ὀγδόης». Ἄλλος,
«Τῷ νικοποιῶ ὑπὲρ τῆς ὀγδόης». Ὁ δὲ
5 Ἑβραῖος, «Ἀσεμινίθ», γησί.

«Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὄσιος, ὅτι ὀλιγώ-
θησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων».
Ἄλλος, «Ὅτι ἐπεράνησαν πιστοὶ ἀπὸ υἱῶν ἀνθρώ-
πων».

10 1. Δύσκολον μὲν ἀρετὴ καὶ δυσκατόρθωτον καὶ καθ' ἐ-
αυτό, μάλιστα δέ, ὅταν ἐν σπάνει τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ὁ ἐρ-
γαζόμενος ἦ. Καθάπερ γὰρ φέρει μὲν ὁδοιπορία πόρον, πολ-
λῶ δὲ πλέον ὅταν μόνος ὁ ὁδοιπόρος ἦ, καὶ μηδένα τὸν κοι-
νοῦντα τῆς ὁδοιπορίας ἔχη, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. Οὐδὲ
15 γὰρ μικρὸν ἀδελφῶν κοινωνία καὶ παράκλησις. Διὸ καὶ Παῦ-
λός φησι «Κατακοῦντες ἑαυτοὺς εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ
καλῶν ἔργων». Διὰ δὴ τοῦτο μάλιστα τοὺς παλαιοὺς μακαρί-
ζειν ἄξιον, εὐχ ὅτι κατώρθωσαν ἀρετὴν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀνχοῦ
πολλοῦ τῆς ἀρετῆς ὄντις, καὶ τῶν κατορθούντων οὐδαμοῦ φαι-
20 νομένον. Τοῦτο γοῦν καὶ ἡ Γραφὴ αἰνιτισμένη ἔλεγε· «Νῶε
δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ». Διὰ τοῦτο τὸν Ἀβραάμ
θαυμάζομεν, διὰ τοῦτο τὸν Λῶι, διὰ τοῦτο τὸν Μωϋσέα, δι
καθάπερ ἐν θαθείᾳ νυκτὶ ἀσιέρες ἐφαίγονο, καὶ μετὰ τῶν
ἀκανθῶν ῥόδα, καὶ ἐν μυρίοις λύκοις πρόβατα, τὴν ἐναντίαν

1. Εἶναι ψαλμὸς τοῦ Δαυὶδ καὶ ἐγρᾶφη πιθανὸν ὅταν ἐδιώκετα ὑπὸ τοῦ Σαούλ. Ὁ Δαυὶδ ἐπικαλούμενος τὴν πρασταιάν καὶ σωτηρίαν τοῦ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, παραπανεῖται διὰ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ψεύδους καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς εὐσεβείας. Ἐνθυμούμενος ὅμως τὸν τελικὸν θρίαμβον τοῦ ἀγαθαῦ παρηγαρεῖται καὶ ἀναμένει τὴν ἐπέμβα-
σιν τοῦ Θεοῦ πρὸς πρασταιάν τῶν δικαίων.

1α. Δηλαδή τῆς Κυριακῆς.

2. Ἑβρ. 10, 24.

3. Γεν. 6, 9.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΑ΄ ΨΑΛΜΟΝ'

Τίτλος· «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ὀυδόης»¹.
Ἄλλος, «Εἰς τὸν νικοποιὸν ὑπὲρ τῆς ὀυδόης». Ὁ δὲ ἑβραϊκὸς τίτλος εἶναι, «Ἄσεμινίθ».

Σῶσε με, Κύριε, διότι δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ἐνάρετος καὶ ἀφωσιωμένος εἰς ἐσένα, διότι ὀλιγόστευσαν αἱ ἀλήθειαι καὶ περιεφρονήθησαν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ἄλλος ἐξηγεῖ, «Διότι ἐτελείωσαν οἱ πιστοὶ μεταξύ τῶν ἀνθρώπων».

1. Εἶναι δύακολον πρᾶγμα ἡ ἀρετὴ καὶ δυσκατόρθωτον καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, πρὸ πάντων ὅμως ὅταν αὐτὸς ποῦ τὴν ἀσκεῖ ζῆ μεταξύ σπανίων ἀγαθῶν ἀνθρώπων. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὀδοιπορία προξενεῖ μὲν κούρασιν καὶ μάλιστα πολὺ περισσοτέραν ὅταν ὁ ὀδοιπόρος εἶναι μόνος καὶ δὲν ἔχη κανένα ποῦ νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν ὀδοιπορίαν του, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ. Καθ' ὅσον δὲν εἶναι μικρᾶς σημασίας ἡ συναναστροφή καὶ ἡ παρηγορία τῶν ἀδελφῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ἄς προσέχωμεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, διὰ νὰ παροτρυνώμεθα πρὸς τὴν ἀγάπην καὶ τὰ καλὰ ἔργα»². Διὰ τοῦτο λοιπὸν κατ' ἐξοχὴν ἀξίζει νὰ μακαρίζωμεν τοὺς παλαιούς, ὄχι διότι κατώρθωσαν τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ διότι καὶ ὑπῆρχε μεγάλη ἔλλειψις τῆς ἀρετῆς καὶ πουθενὰ δὲν ἐφαίνοντο ἐνάρετοι ἄνθρωποι. Αὐτὸ λοιπὸν ὑπαινισσομένη καὶ ἡ Γραφὴ ἔλεγεν· «Ὁ Νῶε ὑπῆρξεν ὁ μόνος δίκαιος καὶ τέλειος τῆς γενεᾶς του»³. Διὰ τοῦτο θαυμάζομεν τὸν Ἀβραάμ, διὰ τοῦτο τὸν Λῶτ, διὰ τοῦτο τὸν Μωυσῆν, διότι ἐφαίνοντο ὡσάν ἀκριβῶς ἀστέρες μέσα εἰς κατασκότεινον νύκτα καὶ ὡσάν τριαντάφυλλα ἀνάμεσα εἰς ἀγκάθια καὶ ὡσάν πρόβατα

πᾶσιν ὀδεύοντες ὁδόν, καὶ μὴ διακοπιόμενοι. Εἰ γὰρ ἐπὶ πλή-
θους αὐτὸ τοῦτο δυσκολίαν φέρει, καὶ πολλῶν τὴν ἐναντίαν
ποιουμένων, ὁ μόνος ἀπεναντίας τοῦ πλήθους θαδίζων πολλὰ
ὑπομένει πράγματα, καὶ εἰ ἐν ναυτιλίᾳ δὲ χαλεπὸν, τοῦ ρο-
5 θίου τὴν ἐναντίαν φερομένου, πρὸς τὴν ἐναντίαν τὸ πλοῖον
ιδύνειν, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀρετῆς.

Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος οὗτος, ἅτε δὴ μόνος αὐτῆς
ἐπεώημιμένος, πάντων τὴν ἐναντίαν θαδιζόντων, ἐπὶ τὴν τοῦ
Θεοῦ πρόνοιαν καταφεύγει, λέγων «Σῶσόν με, Κύριε». Οὐ-
10 δὲν οὖν ἄλλο, ἢ τοῦτο ἐντεῦθεν δηλοῖ τῆς ἄνωθ' ἐν μοι χρεία
χειρός, τῆς ροπῆς τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν, τῆς συμμαχίας ἐκεί-
νης. Τὴν γὰρ ἐναντίαν πᾶσιν ὀδεύων ὁδόν, πολλῆς δέομαι
τῆς προνοίας. Καὶ οὐκ εἶπε, 'σῶσόν με, ὅτι σὺ γέγονεν ὁ-
σιος', ἀλλ' «Ὅτι ἐκλέλοιπεν ὄσιος», δεικνὺς ὅτι καὶ οἱ ὄντες
15 ἀπώλοντο, ἐπειδὴ ἐπεκράτησεν ἡ κακία καὶ περιεγένετο ἡ νό-
σος. Τοῦτο καὶ Παῦλος φοβεῖται λέγων «Οὐκ οἶδατε ὅτι
μικρὰ ζύμη ὄλον τὸ φύραμα ζυμοῖ;». Καὶ πάλιν «Φθείρου-
σιν ἤδη χρησιὰ ὀμιλίας κακαί». Τί ἐστιν, «Ὁλιγώθησαν αἱ
ἀλήθειαι»; Πολλαί εἰσιν αἱ ἀλήθειαι. Καθάπερ ἐπὶ τῶν
20 χρωμάτων, καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν, τὰ μὲν ἐστὶν ἀληθῆ, τὰ
δὲ ψευδῆ, καὶ ἔστι πορφύρα ἀληθῆς, καὶ πορφύρα ψευδῆς,
καὶ ἐπὶ κρόκου, καὶ ἐπὶ τῶν λίθων, καὶ ἐπὶ ἀρωμάτων, καὶ
ἐπὶ ἐτέρων τοιούτων, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν. Ἀλή-
θεια γὰρ τὸ ὄντως ὄν, ψεῦδος δὲ τὸ μὴ ὄν. Ἐπεὶ οὖν ταῦτα

4. Α' Κορ. 5. 6

5. Α' Κορ. 15, 33.

6. Κρόκος· φυτὸν βολβῶδες, ἀπὸ τὸ ἀνθος τοῦ ὁποίου ἐξάγε-
ται βαφικὴ ὕλη χρώματος κίτρινου.

ἀνάμεσα εἰς μυρίους λύκους, βαδίζοντες τὸν ἀντίθετον δρόμον ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ ἐβάδιζον ὅλοι οἱ ἄλλοι, καὶ χωρὶς νὰ διακόπτουν τὴν πορείαν των. Ἐὰν λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν πλήθους, αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ πλῆθος προξενεῖ δυακολίαν, καὶ ὅταν πολλοὶ βαδίζουν πρὸς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν, ἐκεῖνος ποῦ μόνος βαδίζει τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν πρὸς τὸ πλῆθος ὑπομένει πολλὰ πράγματα, καὶ ἐὰν εἰς τὴν ναυτιλίαν εἶναι δύσκολον, ὅταν τὸ ρεῦμα εἶναι ἀντίθετον, νὰ κατευθύνῃ κανεὶς τὸ πλοῖον ἐνάντια πρὸς τὸ ρεῦμα, πολὺ περισσότερον αὐτὸ συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀρετῆς.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος αὐτός, ἐπειδὴ λοιπὸν μόνος ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ὅλοι ἐβάδιζον τὸν ἀντίθετον δρόμον, καταφεύγει εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, λέγων· «Σῶσε με, Κύριε». Τίποτε ἄλλο λοιπὸν δὲν δείχνει μὲ αὐτό, παρὰ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ χρειάζομαι τὴν ἄνωθεν βοήθειαν, τὴν βοήθειαν τῆς οὐρανοῦ δυνάμεως καὶ τὴν συμμαχίαν ἐκείνης. Διότι, βαδίζων τὸν ἀντίθετον δρόμον μὲ ὅλους, ἔχω μεγάλην ἀνάγκην τῆς θείας προνοίας. Καὶ δὲν εἶπε, ἴσῶσε με, διότι δὲν ὑπῆρξεν ἐνάρετος ἄνθρωπος ἄλλὰ «Διότι ἐξηφανίσθη ὁ ἐνάρετος καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Θεόν», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ αὐτοὶ ποῦ ὑπῆρχαν ἐξηφανίσθησαν, ἐπειδὴ ἐπεκράτησεν ἡ κακία καὶ ἐκυριάρχησεν ἡ νόσος. Αὐτὸ φοβεῖται καὶ ὁ Παῦλος, λέγων· «Δὲν γνωρίζετε ὅτι μικρὴ ποσότης ζύμης ζυμώνει ὅλο τὸ φύραμα;»⁴. Καὶ πάλιν· «Διαφθείρουν τὰ καλὰ τὰ ἥθη αἱ κακαὶ συναναστροφαί»⁵. Τί σημαίνει, «Ὀλιγώθησαν αἱ ἀληθεῖαι»; Ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη ἀληθείας. Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν χρωμάτων καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν, ἄλλα μὲν εἶναι ἀληθινὰ καὶ ἄλλα ψεύτικα, καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ κρόκου⁶ καὶ τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τῶν χρωμάτων καὶ πολλῶν ἄλλων παρομοίων, ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὰς ἀρετάς. Διότι ἀλήθεια εἶναι ἐκεῖνο ποῦ πραγματικὰ ὑπάρχει, ἐνῶ ψεῦδος εἶναι

διέστραπτο καὶ ἠμαύρωτο, οὐ τὴν ὑπόστασιν ἀπολέσαντα ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων φρυγαδευθέντα, διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε μόνον, ὅτι «Ὁλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι», ἀλλ', «Ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων», προσέθηκε, τοῦτο αὐτὸ δηλῶσαι βου-
5 λόμενος. Σκόπει δέ. Ἔστι κόσμος ἀληθῆς, ἐστὶ καὶ ψευδῆς. Τίς οὖν ὁ ἀληθῆς κόσμος; Ὁ περὶ ψυχῆν. Τίς δὲ ψευδῆς; Ὁ περὶ σῶμα. Ἔστι πλοῦτος ἀληθῆς, ἐστὶ καὶ ψευδῆς. Ψευδῆς ὁ τῶν χρημάτων, ἀληθῆς ὁ τῶν κατορθωμάτων. Ἔστιν εὐφροσύνη, ἢ μὲν ψευδῆς, ἢ δὲ ἀληθῆς, καὶ κάλλη, καὶ δυνα-
10 ραστεῖαι, καὶ δόξαι. Ἀλλ' οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀλήθειαν τούτων ἀφέντες, τὰ ψευδῆ διώκουσιν. Ὡσπερ γὰρ ἐστὶν ἄνθρωπος ἀληθῆς καὶ ψευδῆς, ἀληθῆς μὲν ὁ ζῶν καὶ ἐνεργῶν, ψευδῆς δὲ ὁ γεγραμμένος, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἐστὶν ἰδεῖν.
15 «Μάταια ἐλάλησεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ. Χείλη δόλια ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησαν κακῶν». Ἄλλος φησὶν, «Ἐν καρδίᾳ ἄλλη καὶ ἄλλη λαλεῖ». Δύο κακίας λέγει ἐνταῦθα, καὶ ὅτι μάταια ἐλάλησαν, καὶ ὅτι πρὸς τὸν πλησίον ἢ τὰ ψευδῆ μάταιά φησιν, ἢ τὰ περιττὰ καὶ ἀνόνητα. Τοιοῦ-
20 τόν τι καὶ ὁ Παῦλός φησι λέγων· «Μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους». Καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι πάντες ἦσαν διεφθαρμένοι. Διὸ οὐκ εἶπεν, ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ' «Ἐκαστος». Οὐδὲ γὰρ ἦν ἀπλῶς ἐπιπόλαιος ἢ κακία, ἀλλὰ κάτωθεν, καὶ ἀπὸ καρδίας, «Ἐν καρδίᾳ καὶ ἐν καρδίᾳ» ὅπερ ἕτερος

ἐκεῖνο ποῦ δὲν ὑπάρχει. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὰ διεστρεβλώθησαν καὶ ἠμαυρώθησαν, χωρὶς βέβαια νὰ ἔχασαν τὴν πραγματικὴν ὑπόστασίν των, ἀλλὰ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τοῦτο δὲν εἶπε μόνον, ὅτι «Ὀλιγόστευσαν αἱ ἀλήθειαι», ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν «Ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων», θέλων αὐτό ἀκριβῶς νὰ δείξῃ. Πρόσεχε δέ. Ὑπάρχει κόσμος ἀληθινός, ὑπάρχει καὶ ψεύτικος. Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ ἀληθινός κόσμος; Ὁ κόσμος τῆς ψυχῆς. Ποῖος δὲ ψεύτικος; Ὁ κόσμος τοῦ σώματος. Ὑπάρχει πλοῦτος ἀληθινός, ὑπάρχει καὶ ψεύτικος. Πεύτικος εἶναι ὁ κόσμος τῶν χρημάτων, ἀληθινός δὲ ὁ τῶν κατορθωμάτων. Ὑπάρχει εὐφροσύνη, ἢ μὲν εἶναι ψεύτικη, ἢ δὲ ἀληθινή, καθὼς ἐπίσης καὶ κάλλη καὶ ἐξουσίαι καὶ δόξαι. Ἀλλὰ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, παραβλέψαντες τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν, ἐπιδιώκουν τὰ ψεύτικα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὑπάρχει ἄνθρωπος ἀληθινός καὶ ψεύτικος, καὶ ἀληθινός μὲν εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ζῆ καὶ πράττει ἔργα, ψεύτικος δὲ εἶναι ὁ ζωγραφισμένος, τὸ ἴδιο λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀρετῶν.

«Ψευδῆ καὶ ἀπατηλὰ λόγια λέγει ὁ καθένας πρὸς τὸν πλησίον του. Μὲ τὰ δόλια χεῖλη των διαλαλοῦν ὅλην τὴν κακίαν των ποῦ θρίσκειται μέσα εἰς τὴν καρδίαν των». Ἄλλος λέγει «Ἄλλα ἔχει ἡ καρδία των καὶ ἄλλα λέγουν τὰ χεῖλη των». Διὰ δύο κακίας ὁμιλεῖ ἐδῶ, καὶ ὅτι εἶπαν ψευδῆ καὶ ἀπατηλὰ λόγια καὶ ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια τὰ εἶπαν πρὸς τὸν πλησίον· μάταια ὀνομάζει ἢ τὰ ψευδῆ λόγια, ἢ τὰ περιττὰ καὶ ἀνωφελῆ. Κάτι παρόμοιον λέγει καὶ ὁ Παῦλος μὲ τὰ λόγια «Μὴ λέγεται ψέμματα ὁ ἓνας πρὸς τὸν ἄλλον»⁷. Ἀλλὰ τὸ φοβερώτερον βέβαια εἶναι, ὅτι ὅλοι ἦσαν διεφθαρμένοι. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε, ἀλλὰ «Ὁ καθένας». Οὔτε βέβαια ἡ κακία των ἦτο ἀπλῶς ἐπιφανειακὴ, ἀλλὰ προήρχετο ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδίας των. «Ἐν καρδίᾳ καὶ ἐν καρδίᾳ»,

ἐρμηνευτής, «Ἐν καρδία ἄλλη, καὶ ἄλλη», εἶπε, διδάσκον
 ὅτι πολλὴ διπλὴ αὐτῶν ἐν καρδία. Τοῦτο πολεμίων πάντων
 πικρότερον. Οἱ μὲν γὰρ εἰσι φανεροὶ καὶ δῆλοι, ὅθεν καὶ εὐ-
 φύλακτοι γίνονται οὗτοι δὲ ἕτερον προσωπεῖον προβαλλόμε-
 5 νοι, καὶ ἕτερον ὄντες, δυσφώραιοι τοῖς ἐπιβουλευομένοις καθι-
 σταται, τῶν τὰ ξίφη κρυπτόντων ὄντες πολλῶ χυλεπώτεροι.

«Ἐξολοθρεύσει Κύριος πάντα τὰ χεῖλη τὰ δόλια, καὶ
 γλῶσσαν μεγαλορρήμονα, τοὺς εἰπόντας τὴν γλῶσσαν ἡμῶν
 μεγαλυνοῦμεν». Ἄλλος, «Δυναστεύσομεν». «Τὰ χεῖλη ἡμῶν
 10 παρ' ἡμῖν ἐσιν». Ἄλλος, «Σὺν ἡμῖν πάρεσιν». «Τίς ἡμῶν
 Κύριός ἐστι;». Ἄλλος, «Τίς κυριεύσει ἡμῶν;». Εἶδες κη-
 δεμονίαν προφήτου, πῶς ὑπὲρ αὐτῶν εὔχεται; Οὐ γὰρ δὴ
 κατ' αὐτῶν ἐστὶ τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν. Οὐ γὰρ
 εἶπεν αὐτοὺς ἀπολέσθαι, ἀλλὰ τὴν κακίαν ἀφανισθῆναι. Οὐ
 15 γὰρ εἶπεν, ἐξολοθρεύσει Κύριος αὐτούς, ἀλλά, «Τὰ χεῖλη
 τὰ δόλια».

2. Καὶ πάλιν οὐχὶ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν γλῶτταν, τὴν
 ἀπόνοιαν, τὸν δόλον ἀναιρεθῆναι ἀξιοῖ, τὴν ὑπερηφανίαν ἐκ-
 κοπῆναι. Κωμωδῶν δὲ αὐτῶν τὴν ἀνοιάν φησι, «Τὰ χεῖλη
 20 ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐσιν. Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστι;». Μαινομένων
 καὶ παραφρόνων τὰ ρήματα. Λιὰ δὴ τοῦτο ὁ Παῦλος ἀπε-
 ραντίας αὐτοῖς φθεγγόμενος παραιεῖ, «Οὐκ ἐστὶ ἐαυτῶν τι-
 μῆς ἠγοράσθητε» καὶ κελεύει μηδὲ ἐαυτοῖς ζῆν. Οὐ σὰ ἐσιν
 τὰ χεῖλη, φησὶν, ἀλλὰ τοῦ Δεσπότη. Αὐτὸς γὰρ ἐποίησεν

8. Α' Κορ. 6, 19 - 20.

9. Ρωμ. 14, 7.

πράγμα πού ἄλλος ἐρμηνευτῆς ἐρμηνεύει μέ τὰ λόγια, «Ἐν καρδίᾳ ἄλλη καὶ ἄλλη», διδάσκων ὅτι ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν καρδίαν των πολλὴ διπροσωπία. Αὐτὴ ἡ διπροσωπία εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθρούς. Διότι οἱ μὲν ἐχθροὶ εἶναι φανεροὶ καὶ ὄρατοί, καὶ ἔτσι εὐκόλα προφυλάσσεται κανεὶς ἀπὸ αὐτούς, ἐνῶ αὐτοὶ παρουσιάζοντες ἄλλο προσωπεῖον, ἀπὸ ἐκεῖνο πού εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα, δύσκολα γίνονται ἀντιληπτοὶ ἀπὸ ἐκείνους πού ἐπιβουλεύονται, καὶ εἶναι πολὺ πιό φοβερώτεροι ἀπὸ ἐκείνους πού κρύπτουν τὰ ξίφη των.

«Εἶθε νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὁ Κύριος ὅλα τὰ χεῖλη τὰ δόλια καὶ τὰς γλῶσσας ἐκείνων πού κομπάζουν μέ ἀλαζονείαν καὶ λέγουν· θὰ ἀναδείξωμεν τὴν γλῶσσαν μας μεγάλην καὶ ὑψηλὴν». Ἄλλος ἐξηγεῖ, «Θὰ ἐξουσιάζωμεν τὴν γλῶσσαν μας». «Ἐξουσιάζομεν τὰ χεῖλη μας». Ἄλλος λέγει, «Τὰ χεῖλη μας ἀνήκουν εἰς ἐμᾶς». «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;» Ἄλλος, «Ποῖος θὰ γίνῃ Κύριός μας;». Εἶδες ἐνδιαφέρον τοῦ προφήτου, πῶς προσεύχεται ὑπὲρ αὐτῶν; Διότι αὐτὸ πού λέγει δὲν στρέφεται ἐναντίον των, ἀλλὰ λέγεται ὑπὲρ αὐτῶν. Καθ' ὅσον δὲν ηὔχθη νὰ καταστραφοῦν αὐτοί, ἀλλὰ νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ κακία. Δὲν εἶπε, νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὁ Κύριος αὐτούς, ἀλλὰ, «Τὰ χεῖλη τὰ ἀπατηλά».

2. Καὶ πάλιν δὲν ζητεῖ νὰ ἐξολοθρευθῇ ἡ οὐσία τοῦ διπροσώπου, ἀλλὰ ἡ γλῶσσα, ἡ ἀλαζονεία, ἡ δολιότης καὶ νὰ ἐξαλειφθῇ ἡ ὑπερηφάνεια. Διακωμωδῶν δὲ τὴν ἀνοησίαν αὐτῶν, λέγει, «Τὰ χεῖλη μας εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας. Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;». Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι λόγια μανιακῶν καὶ παραφρόνων. Διὰ τοῦτο λοιπόν ὁ Παῦλος λέγων τὰ ἀντίθετα μέ αὐτούς, διδάσκει, «Δὲν ἀνήκετε εἰς τὸν ἑαυτὸν σας ἠγοράσθητε ἀντὶ τιμήματος»⁸, καὶ συμβουλεύει νὰ ζῶμεν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας»⁹. Δὲν εἶναι ἰδικά σου τὰ χεῖλη, λέγει, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου. Διότι αὐτὸς τὰ ἐδημιούργησεν, αὐτὸς τὰ κατε-

αὐτά, αὐτὸς κατεσκεύασεν, αὐτὸς ζωὴν ἐνέπνευσεν. Ἐλλὰ σὺ ἔχεις; Ἄλλ' οὐ πάνθ' ὅσα ἔχομεν, ταῦτα ἡμέτερα ἐπεὶ καὶ χροῖματα ἔχομεν, ἐτέρων παρακαταθεμένων· καὶ γῆν μισθούμεθα, ἐτέρων ἡμῖν δεδοκότων. Οὕτω δὲ καὶ σοὶ ταῦτα
5 ἐμίσησεν ὁ Θεός, οὐχ ἵνα ἀκάνθας φέρης, ἀλλ' ἵνα σπέρματα εἰς τὸ χροῖσιμον μεταβάλῃς· οὐχ ἵνα ἀπόνοιαν, οὐχ ἵνα δόλον, ἀλλ' ἵνα ταπεινοφροσύνην, ἀλλ' ἵνα εὐφημίαν, ἀλλ' ἵνα ἀγάπην ποιήσης δι' αὐτῶν βλαστάνειν. Καὶ ὀφθαλμοὺς ἔδωκεν, οὐχ ἵνα ἀκόλασια βλέπῃς, ἀλλ' ἵνα σωφροσύνη αὐτοὺς
10 καλλωπίζῃς· καὶ χεῖρας, οὐχ ἵνα πλήττῃς, ἀλλ' ἵνα ἐλεῆς. Πῶς δὲ καὶ λέγεις, ὅτι «Τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστίν», ὅταν τῆς ἁμαρτίας αὐτὰ ποιῆς δοῦλα, ὅταν τῆς πορνείας, ὅταν τῆς ἀκαθαρσίας;

«Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;». Ὁ διαβολικοῦ ρήματος, ὃ
15 ψυχῆς δαιμονώδους. Ὁρᾷς, ἄνθρωπε, τὴν κίσειν ἅπασαν ἀνακηρύττουσαν τοῦ Δεσπότου σου τὴν ἰσχύν, τὴν σοφίαν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν πρόνοιαν, τὸ σῶμά σου, τὴν ψυχὴν, τὴν ζωὴν, τὰ ὀρόμενα, τὰ ἀόρατα, ἅπαντα, σχεδὸν εἶπεῖν, φωνὴν ἀφιέντα καὶ ἀνακηρύττοντα τοῦ δημιουργοῦ τὴν δύναμιν, καὶ
20 λέγεις, «Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν; «Τοῦτο μανίας», τοῦτο παραπληξίας, τοῦτο διεφθαρμένης ψυχῆς. Διὰ τοῦτο τὰ μυρία κακά. Ἄλλ' οὗτοι μὲν λέγουσι, «Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;». Ἄλλοι δὲ τὸν μὲν Δεσπότην ὁμολογοῦσι, τὸν δὲ περὶ τῆς κρίσεως ἀναιροῦσι λόγον καὶ τῆς κολάσεως, βραχείας χάρι-
25 τος μεγάλην ὠνούμενοι κόλασιν, καὶ βουλόμενοι τῷ μὴ μεμνηῖσθαι γεέννης παραμυθεῖσθαι ἐναντιός, λανθάνουσι διὰ τῆς ἀφοβίας ταύτης εἰς τὸ θάραθρον ἐναντιὸς τῆς ἀπωλείας ἐμβάλλοντες. Διὸ παρακαλῶ καὶ μεμνηῖσθαι γεέννης, καὶ δια-

σκεύασεν, αὐτὸς τὰ ἔδωκε ζωὴν. Ἄλλὰ τὰ ἔχεις σύ; Καὶ ὅμως δὲν εἶναι ἰδικά μας ὅσα ἔχομεν· διότι καὶ χρήματα ἔχομεν, ἀλλὰ ἄλλοι τὰ ἔχουν καταθέσει· καὶ γῆν μισθώνομεν, ἀλλὰ ἄλλοι μᾶς τὴν ἔχουν δώσει. Ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὰ σοῦ τὰ ἐμίσθωσεν ὁ Θεός, ὄχι διὰ νὰ παράγῃς ἀγκάθια, ἀλλὰ διὰ νὰ μεταβάλλῃς τὰ σπέρματα εἰς κάτι τὸ χρήσιμον· ὄχι διὰ νὰ δείχνῃς ἀλαζονεῖαν καὶ δολιότητα, ἀλλὰ διὰ νὰ κάμῃς νὰ φυτρῶνῃ δι' αὐτῶν ταπεινοφροσύνη, δοξολογία καὶ ἀγάπη. Καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς σοῦ τοὺς ἔδωκεν, ὄχι διὰ νὰ βλέπῃς ἀκόλαστα, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς στολίζῃς μὲ σωφροσύνην· καὶ χέρια σοῦ ἔδωκεν ὄχι διὰ νὰ κτυπᾷς, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλεῆς. Πῶς δὲ λέγεις, ὅτι «Τὰ χεῖλη μας εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας», ὅταν τὰ ὑποδουλώνεις εἰς τὴν ἁμαρτίαν, εἰς τὴν πορνείαν καὶ εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν;

«Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;». Ὡς λόγια διαβολικὰ, ὡς ψυχὴ δαιμονισμένη. Βλέπεις, ἄνθρωπε, ὀλόκληρον τὴν κτίσιν ποῦ ἀνακηρύττει τοῦ Κυρίου σου τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν πρόνοιαν, τὸ σῶμα σου, τὴν ψυχὴν σου, τὴν ζωὴν σου, τὰ ὀρατὰ πράγματα, τὰ ἀόρατα, ὅλα σχεδὸν, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, νὰ ἀφήνουν φωνὴν καὶ νὰ διακηρύττουν τοῦ δημιουργοῦ τὴν δύναμιν, καὶ λέγεις, «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;». Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα μανίας, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα παραφροσύνης, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα ψυχῆς διεφθαρμένης. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ συμβαίνουν τὰ μύρια κακὰ Ἄλλ' αὐτοὶ μὲν λέγουν, «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;». Ἄλλοι δὲ τὸν μὲν Κύριον ὁμολογοῦν, ἀρνοῦνται ὅμως τὴν περὶ κρίσεως καὶ κολάσεως διδασκαλίαν, ἐξαγοράζοντες διὰ συντόμου εὐχαριστήσεως μεγάλην κόλασιν, καὶ θέλοντες νὰ παρηγοροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ τὸ νὰ μὴ ἐνθυμοῦνται τὴν γέενναν, ρίπτουν τοὺς ἑαυτοὺς των, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνωνται, εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀπωλείας. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ νὰ ἐνθυμηθῆσαι τὴν γέενναν καὶ νὰ συ-

λέγεσθαι περὶ γεννήτης· οὕτω διάπλατε εὐμορφία τὴν ψυχὴν. Πολὺ γὰρ τὸ χρήσιμον τῶν λόγων τούτων. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ἠπείλησεν αὐτὴν ὁ Θεός, καὶ ἐντεῦθεν ἤδη δήλην ἐποίησεν, ἀλλ' ἵνα τῷ φόβῳ ποιήσῃ βελτίους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος

5 πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ἐξαιρεῖν αὐτῆς τὴν μνήμην βουλόμενος. Μὴ τοίνυν ἔκβαλλε τὴν μνήμην, μηδὲ λέγε· ἴλιπῶ ἐμαντὸν παρὰ καιρὸν;· Παρὰ καιρὸν λυπῆ; Ἐκεῖνό ἐστι παρὰ καιρὸν ἀλγεῖν, ὅταν ἐν τῇ γεννῇ ἀλγῆς. Τοῦ λυπεῖσθαι καιρὸς οὗτος, οὐκ ἐκεῖνος. Καὶ τοῦτο δείκνυσιν

10 ὁ πλούσιος ὁ ἐπὶ Λαζάρου, ὃς μωρία λυπηθεὶς οὐδὲν ὦνησεν. Εἰ δὲ εὐκαιρῶς ἤλγησεν, οὐκ ἂν ἔπαθεν, ἀπερὸ ἔπαθεν.

«Ἐνεκεν τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν, καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων, νῦν ἀνασιήσομαι, λέγει Κύριος. Θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, παρησιάσομαι ἐν αὐτῷ». Ἄλλος, «Τάξω **15** σωτήριον ἐμφανές». Μάθε πόση τῆς ταπεινοφροσύνης ἡ ἰσχὺς. Τῶν πενήτων ἡ δύναμις (πενήτων λέγω, τῶν τὴν διάνοιαν συνειριμμένων) τοῦ κακῶς πάσχειν ἐστὶν ἡ ἀντιληψις. Οὐδὲ γὰρ βίον ἐνταῦθά φησιν, οὐδὲ ἀρετήν, ἀλλὰ τὸ πάσχειν κακῶς, φησί, τοῦτο ἀντίοιτος τὸν Θεόν, καὶ ἐκκα-

20 λεῖται πρὸς τιμωρίαν καὶ ἄμνην. Τοσοῦτόν ἐστι τὸ ἀδικούμενον φέρειν γενναίως· τοσαύτη τῶν ἐπηρθεαζομένων παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ πρόνοια· ἀντὶ μεγίστης συνηγορίας ἡ συμφορὰ καὶ τῷ πάσχειν κακῶς γινομένη. Μεγάλη τοῦ στεναγμοῦ ἡ ἰσχὺς, τὴν ἄνωθεν καλοῦσα ροπήν. Φοβήθητε ὅσοι τοὺς πέ-

25 νητας ἀδικεῖτε. Ἐχετε δύναμιν ὑμεῖς καὶ πλοῦτον καὶ χρή-

Ζητῆτε περί αὐτῆς· ἔτσι στόλιζε μὲ ὀμορφιά τὴν ψυχὴν σου. Διότι εἶναι μεγάλη ἡ χρησιμότης ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια. Καθ' ὅσον δὲν ἔδωσεν ὁ Θεὸς αὐτὴν τὴν ἀπειλὴν ἔτσι τυχαῖα καὶ τὴν ἔκαμε φανερὴν ἀπὸ τὴν ἐδῶ ἤδη ζωὴν, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς κάμη μὲ τὸν φόβον καλυτέρους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος κάμνει τὰ πάντα καὶ μηχανεύεται, θέλων νὰ βγάλη αὐτὴν ἀπὸ τὴν σκέψιν. Μὴ τὴν ἀπομακρύνῃς λοιπὸν ἀπὸ τὴν σκέψιν σου, οὔτε νὰ λέγῃς, 'διατί νὰ στενοχωρῶ τὸν ἑαυτὸν μου παράκαιρα;'. Στενοχωρεῖσαι παράκαιρα; Ἐκείνη εἶναι ἡ παράκαιρη στενοχώρια, ὅταν θὰ ὑποφέρῃς μέσα εἰς γέενναν. Καιρὸς λύπης εἶναι αὐτός, ὄχι ἐκεῖνος. Καὶ αὐτὸ τὸ φανερῶνει ὁ πλούσιος, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Λαζάρου, ὁ ὁποῖος παρὰ τὴν ὑπερβολικὴν λύπην του δὲν ὠφελῆθη καθόλου¹⁰. Ἐὰν ὅμως ἔγκαιρα ἐλυπεῖτο, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ πάθῃ ἐκεῖνα ποὺ ἔπαθεν.

«Ἐξ αἰτίας τῆς κακοπαθείας τῶν πτωχῶν καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων θὰ σηκωθῶ τώρα καὶ θὰ δράσω, λέγει ὁ Κύριος. Θὰ τὸν θέσω εἰς τόπον ἀσφαλῆ καὶ σωτήριον καὶ θὰ δείξω εἰς ὅλους τὴν δικαιοσύνην καὶ δύναμίν μου». Ἄλλος λέγει· «Θὰ κάμω γνωστὴν τὴν σωτηρίαν του». Μάθε πόση εἶναι ἡ δύναμις τῆς ταπεινοφροσύνης. Ἡ δύναμις τῶν πενήτων (πένητας ὀνομάζω ἐκείνους ποὺ ἔχουν καρδίαν γεμάτην ἀπὸ ταπεινοφροσύνην), σχετίζεται μὲ τὴν κακοπάθειαν. Διότι ἐδῶ, λέγει, δὲν εἶναι ὁ τρόπος ζωῆς, οὔτε ἡ ἀρετὴ, ἀλλὰ ἡ κακοπάθεια εἶναι ἐκείνη ποὺ σηκώνει τὸν Θεόν καὶ τὸν παροτρύνει νὰ προβῆ εἰς τιμωρίαν τοῦ ἀδίκου καὶ ὑπεράσπισιν τοῦ ἀδικουμένου. Τόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι τὸ νὰ ὑπομείνῃ κανεὶς μὲ γενναιότητα τὴν ἀδικίαν, καὶ τόση μεγάλη εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ δι' ἐκείνους ποὺ δοκιμάζονται, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ συμφορὰ καὶ ἡ κακοπάθεια γίνεται μεγίστη συνηγορία. Μεγάλῃ εἶναι ἡ δύναμις τοῦ στεναγμοῦ, προσελκύουσα τὴν θείαν βοήθειαν. Φοβηθῆτε ὅσοι ἀδικεῖτε τοὺς πτωχοὺς. Ἔχετε, σεις δύναμιν καὶ πλοῦτον καὶ χρήματα καὶ τὴν εὐνοίαν

- ματα καὶ δικαιοῶν εὐνοίαν, ἀλλ' ἔχουσι ἐκεῖνοι πάντων
 ἰσχυρότερον ὄπλον, τοὺς σιναγμοὺς καὶ τοὺς θρόνους, καὶ
 αὐτὸ τὸ ἀδικεῖσθαι, ἅπερ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐπισπᾶται συμ-
 5 μαχίαν. Τοῦτο τὸ ὄπλον οἰκίας ἀνορούτει, τοῦτο θεμελίους κα-
 τέσκαψε, τοῦτο πόλεις ἀνεΐλε, τοῦτο ὀλόκληρα ἔθνη καιεπόν-
 τισε· σιναγμοὺς ἀδικουμένων ἀνθρώπων λέγω. Λίδεῖται τὴν
 εὐγνωμοσύνην αὐτῶν ὁ Θεός, ὅταν κακῶς πάσχοντες μηδεν
 πονηρὸν ἐκφέρωσι ῥῆμα, σιναζῶσι δὲ μόνον, καὶ ἀποδύρον-
 ται τὰ οἰκεῖα κακά.
- 10 Τί δέ ἐστι, «Θήσομαι ἐν οωιτηρίῳ, παρορησιάσομαι ἐν αὐ-
 τῶ»; Μετὰ παρορησίας, φησὶν, αὐτῶν προσιήσομαι φανερῶς
 καὶ δήλιος, ὥστε πάντας μαθεῖν. Καὶ πότε οὐ φανερῶς σώ-
 ζει; Ἔστιν ὅτε οὐ φανερῶς, ἀλλὰ λάθρα· οὐδὲ γὰρ δεῖται
 τῆς παρὰ ἀνθρώπων δόξης. Νυνὶ δέ, ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν τοὺς
 15 ἐχθροὺς τοὺς αὐτῶν ἐπευβαίνειν, ἐνάλλεσθαι, ὀνειδίζειν αὐ-
 τοῖς, ὡς οὐκ ἔχουσι Θεὸν βοηθόν, ὥστε κάκεινους σωφροσι-
 σθῆναι, καὶ γενέσθαι θελίτους, τῇ πείρᾳ μαθόντας τοῦ Δε-
 σπότου τὴν συμμαχίαν, φανερῶς ποιήσομαι τὴν ὑπὲρ αὐτῶν
 οωιτηρίαν, φησί. «Τὰ λόγια Κυρίου, λόγια ἀγνά· ἀργύριον πε-
 20 πυρωμένον, δοκίμιον τῇ γῆ». Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία πρὸς
 τὰ εἰρημένα; Πολλὴ καὶ συνεχῆς. Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε ταῦ-
 τα, φησὶν, ἀπλῶς εἰρησθαι, μηδὲ ἀπειλήν εἶναι περιιτήν·
 καθαρὰ αὐτοῦ ἐσι τὰ ῥήματα, ἀπηλλάγμένα ψεύδους. Ὡσ-
 περ γὰρ ὁ ἄργυρος ὁ πεπυρωμένος οὐδὲν ἀλλότριον ἔχει καὶ
 25 νόθον, οὕτω καὶ τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα, ἅπερ ἂν εἶπη, πάντως
 ἐκβῆναι δεῖ. Διὸ φησιν· «Ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον
 τῇ γῆ». Ἄλλος. «Πεπυρωμένον, χωροῦν τῇ γῆ». Ὁ δὲ Ἐ-
 βραῖος ἀντὶ τοῦ, «Χωροῦν τῇ γῆ», «Βααλὶλ λάαρες» εἶπε.

τῶν δικαστῶν, ἀλλ' ἔχουν καὶ οἱ πτωχοὶ ὄπλον ἰσχυρότερον ἀπὸ ὅλα αὐτά, τοὺς στεναγμοὺς καὶ τοὺς θρήνους καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν ἀδικίαν ποὺ ὑφίστανται, πράγματα ποὺ προσελκύουν τὴν οὐράνιον συμμαχίαν. Αὐτὸ τὸ ὄπλον οἰκίας καταστρέφει, αὐτὸ κατέσκαψε θεμέλια, αὐτὸ πόλεις κατέστρεψεν, αὐτὸ ὀλόκληρα ἔθνη κατεπόντισεν, ἐννοῶ τοὺς στεναγμοὺς τῶν ἀδικουμένων ἀνθρώπων. Σέβεται τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν ὁ Θεός, ὅταν κακοπαθοῦν χωρὶς νὰ λέγουν κανένα κακὸν λόγον, ἀλλὰ μόνον στενάζουν καὶ θρηνοῦν τὰς συμφοράς των.

Τί σημαίνει δέ, «Θήσομαι ἐν σωτηρίᾳ, παρρησιάσομαι ἐν αὐτῷ»; Μὲ παρρησίαν, λέγει, θὰ τοὺς ὑπερασπισθῶ φανερὰ καὶ ἐντυπωσιακὰ, ὥστε ὅλοι νὰ τὸ μάθουν. Καὶ πότε δὲν σώζει φανερὰ; Ὑπάρχουν περιπτώσεις ποὺ δὲν σώζει φανερὰ, ἀλλὰ σιωπηρὰ διότι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ φυσικὸν ἦτο οἱ ἐχθροὶ των νὰ ἐπεμβαίνουν καὶ νὰ θριαμβολογοῦν καὶ νὰ χλευάζουν αὐτούς, ὅτι τάχα δὲν ἔχουν Θεὸν βοηθόν, ὥστε καὶ ἐκεῖνοι νὰ σωφρονισθοῦν καὶ νὰ γίνουν καλύτεροι, ἀφοῦ γνωρίσουν ἔμπρακτα τὴν συμμαχίαν τοῦ Κυρίου, φανερὰ λέγει, καὶ ἐντυπωσιακὰ θὰ τοὺς σώσω. «Τὰ λόγια τοῦ Κυρίου εἶναι λόγια ἀγνά, ὅμοια πρὸς ἄργυρον πυρακτωμένον ποὺ ἐδοκιμάσθη ἢ καθαρότης του μέσα εἰς τὴν γῆν». Καὶ ποίαν σχέσιν ἔχουν αὐτὰ μὲ ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως; Ἔχουν μεγάλην καὶ εἶναι συνέχεια ἐκείνων. Μὴ νομίσετε δηλαδή, λέγει, ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν τυχαῖα, οὔτε ὅτι εἶναι ἀπειλὴ περιττὴ· τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ εἶναι καθαρὰ, ἀπηλλαγμένα ἀπὸ τὸ ψεῦδος. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄργυρος ὁ πυρακτωμένος δὲν ἔχει τίποτε τὸ ξένον καὶ νόθον, ἔτσι καὶ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνα ποὺ θὰ εἰπῆ, πρέπει ὅπωςδῆποτε νὰ συμβοῦν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅμοιάζουν μὲ ἄργυρον πυρακτωμένον ποὺ ἐδοκιμάσθη ἢ καθαρότης μου μέσα εἰς τὴν γῆν». Ἄλλος λέγει, «πυρακτωμένον, ποὺ χωρεῖ εἰς τὴν γῆν». Ὁ δὲ ἑβραῖος ἀντὶ τοῦ «Χωροῦν τῆ γῆ», εἶπε, «Βασιλίλ λάαρες», δηλαδή ἀργύ-

τουτέστι, τὸ χωνευόμενον, τὸ ρέον ἐν τῇ γῆ. Κεκαθαρισμένον ἐπιπλασίως.

β. Εἶδες πῶς δείκνυσι τὸ ἄψευδές, τὸ ἀληθεῦς, τῇ εἰκόνι τῆς ὕλης; Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνο τὸ χωνευθέν, τὸ πυρωθέν, 5 τὸ πολλάκις τοῦτο παθόν, ἀλλότριόν ἐστιν ἀλλοτριίας ὕλης ἐκκεκαθαρισμένον μετὰ ἀκριθείας· οὕτως ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ. «Σὺ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς, καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Φυλάξεις αὐτούς». Ἄλλος, «Φυλάξεις αὐτά, καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς ἀπὸ 10 τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Ἄμα τῇ γενεᾷ τῇ αἰωνία». «Κύκλω οἱ ἄσεβεῖς περιπατοῦσιν». Ἄλλος, «Περιπατήσουσιν». Ἄλλος, «Κύκλω ἄσεβῶν ἐμπεριπατήσουσιν. Κατὰ τὸ ἕφος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ἄλλος, «Ὅταν ὑπωθῶσιν οἱ εὐτελεῖς τῶν υἱῶν τῶν 15 ἀνθρώπων». Ἔτερος, «Κατὰ τὸ ἕφος εὐωνισμένοι τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Χάου ζολλῶ», ἡ ἡσί, «λεβ-νὴ Ἄδάμ».

«Σὺ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς, καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς». Ὁρα συνεχῶς, μᾶλλον δὲ διηνεκῶς ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφεύγοντα, 20 κάκειθεν ζητοῦντα τὴν συμμαχίαν· καὶ γὰρ παρακλῆς ἢ βοήθεια, οὐδενὶ διακοπιομένη χρόνῳ. Οὐδενὸς τῶν ἀνθρωπίνων δεόμεθα, ἡ ἡσί· σὺ γὰρ ὁ φυλάττων εἰ διηνεκῶς. Τί ἐστι, «Κύκλω οἱ ἄσεβεῖς περιπατοῦσιν»; Κατὰ μὲν τοὺς ἑβδομήκοντα οὕτω λεκτέον, ὅτι καὶ κυκλώσωσιν οἱ ἄσεβεῖς. οὐδὲν πει- 25 σόμεθα καὶ γὰρ φυλάττεις ἡμᾶς, καὶ μετεωρίζεις, καὶ ἐνδόξους ποιεῖς. Κατὰ δὲ τὸν ἕτερον ἐρμηνευτὴν τοῦτο ρητέον· οἱ ἄσεβεῖς ἐξωσθήσονται, ὅταν τοὺς εὐτελεῖς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ὑψώσῃς. Τουτέστιν, ὅταν ἡμᾶς τοὺς νομιζομένους

ριον χωνευόμενον, πού βγαίνει μέσα ἀπὸ τὸν κλίβανόν τῆς γῆς, πού ἐκαθαρίσθη ἑπταπλασίως.

3. Εἶδες πῶς δείχνει τὸ ἀψευδές καὶ ἀληθές μὲ τὴν εἰκόνα τῆς ὕλης; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄργυρος πού ἐχωνεύθη καὶ ἐपुरακτώθη, καὶ πού αὐτὸ τὸ ἔπαθε πολλές φορές, εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ξένην ὕλην καθαρισμένης μὲ πολλὴν προσοχήν, ἔτσι καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ. «Σὺ, Κύριε, εἶθε νὰ μᾶς φυλάξης καὶ νὰ μᾶς διατηρήσης ἀβλαβεῖς ἀπὸ τὴν γενεὰν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Εἶθε νὰ φυλάξης αὐτούς». Ἄλλος, «Εἶθε νὰ φυλάξης αὐτὰ καὶ νὰ διατηρήσης ἐμᾶς ἀβλαβεῖς ἀπὸ τὴν γενεὰν αὐτήν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Μαζὶ μὲ τὴν αἰωνίαν γενεάν». «Οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦν γύρω μας καὶ μᾶς περιεκύκλωσαν». Ἄλλος, λέγει, «Θὰ περιπατήσουν». Ἄλλος, «Θὰ περιπατήσουν τριγύρω μας οἱ ἀσεβεῖς». «Ἄλλ' ὅσον εἶναι τὸ ὕψος ἀπὸ τὸ ὁποῖον μᾶς παρακολουθεῖς, τόσον μεγάλη εἶναι ἡ φροντίς σου διὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ἄλλος λέγει, «Ὅταν ὑψωθοῦν οἱ περιφρονημένοι τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων». Ἄλλος, «Ὅσον εἶναι τὸ ὕψος ἀπὸ τὸ ὁποῖον μᾶς παρακολουθεῖς τόσον μεγάλη εἶναι ἡ τιμὴ σου πρὸς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ὁ δὲ ἑβραῖος λέγει, «Χάρμ Ζολλῶ, λεβνὴ Ἄδὰμ».

«Σὺ, Κύριε, εἶθε νὰ μᾶς φυλάξης καὶ νὰ μᾶς διατηρήσης ἀβλαβεῖς». Πρόσεχε πού συνεχῶς καὶ πάντοτε καταφεύγει εἰς τὸν Θεὸν καὶ ζητεῖ ἀπὸ αὐτὸν τὴν συμμαχίαν καθ' ὅσον αὐτὴ ἡ βοήθεια εἶναι πανίσχυρος καὶ δέν διακόπτεται ποτὲ. Τίποτε, λέγει, ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα δέν χρειαζόμεθα· διότι σὺ εἶσαι ἐκεῖνος πού μᾶς φυλάσσεις διαρκῶς. Τί σημαίνει, «Κύκλω οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦσι»; Κατὰ μὲν τοὺς ἑβδομήκοντα ἔχει τὴν σημασίαν ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη μᾶς κυκλώσουν οἱ ἀσεβεῖς, τίποτε δέν θὰ πάθωμεν καθ' ὅσον μᾶς φυλάσσεις καὶ μᾶς ἐξυψώνεις καὶ μᾶς καθιστᾶς ἐνδόξους. Κατὰ δὲ τὸν ἄλλον ἐρμηνευτὴν πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν αὐτό, ὅτι οἱ ἀσεβεῖς θὰ ἐκδιωχθοῦν, ὅταν θὰ ἐξυψώσης τοὺς περιφρονημένους ἐκ τῶν υἱῶν

εἶναι εὐκαταφρονήτους, τοὺς τεταπεινωμένους δοξάσης, ἀπο-
 στήσεις αὐτοὺς καὶ διακρούση. Τί δέ ἐστι, «Κατὰ τὸ ἕγος
 σου»; Ἀπὸ τοῦ, ὁμοίους σου ἐποίησας, ὡς ἀνθρώπων δυνα-
 τὸν εἶναι ὅμοιον· «Ποιήσωμεν γὰρ ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα»,
 φησὶν, «ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν». "Οπερ γὰρ ἐστὶν αὐ-
 τὸς ἐν οὐρανῷ, τοῦτο ἡμεῖς ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὡσπερ οὐδεὶς
 αὐτεῦ ἀνώτερος ἄνω, οὕτως οὐδεὶς ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ ζώου
 τούτου κατὰ τὴν ἀρετὴν ὅμοιος. «Γίνεσθε», φησὶν, ὅμοιοι
 τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Καὶ τοῦ ὀνόματος
 10 δὲ ἡμῖν μετέδωκεν· «Ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἐστε», φησί, «καὶ υἱοὶ
 Ὑψίστου πάντες». Καὶ πάλιν· «Τέθεικά σε θεὸν Φαραώ».

«Καὶ δημιουργὸν εἶναι ἐποίησε καὶ σωματικῶν καὶ ἀσω-
 μάτων. Καὶ νῦν μὲν τὴν κτίσιν ὁ Μωϋσῆς μεταβάλλει, νῦν
 δὲ ἕτεροι ἕτερα στοιχεῖα· ἡμῖν δὲ ἐπέταξε ναὸν αὐτῷ κτίζειν
 15 ἡμᾶς αὐτούς. Καὶ τοίνυν οὐ δημιουργῆς οὐρανόν, ἀλλὰ δη-
 μιουργεῖς ναὸν Θεοῦ. Ἐπεὶ καὶ οὐρανὸς διὰ τοῦτο λαμπρός,
 ἐπειδὴ Θεὸν ἔχει κατοικοῦντα ἐν αὐτῷ· μᾶλλον δὲ διὰ Χρι-
 στοῦ καὶ ἡμᾶς. «Συνήγειρε» γὰρ, φησί, «καὶ συνεκάθισεν ἡ-
 μᾶς ἐν δεξιᾷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ μείζονα ἔδωκε ποιεῖν ὧν
 20 αὐτὸς ἐποίησε. «Τὰ γὰρ σημεῖα», φησὶν, «ἃ ἐγὼ ποιῶ, κάκει-
 νος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει». Καὶ ἐπὶ τῆς Πα-
 λαιᾶς ὁ μὲν τὴν θάλασσαν μετέβαλεν, ὁ δὲ τὸν ἥλιον ἐχαλίνου,
 ὁ δὲ τὴν σελήνην μένειν ἐκέλευσεν, ὁ δὲ πάλιν εἰς ἑαυτὸν τὰς
 ἀκτῖνας ἀπέστρεφεν· οἱ δὲ παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ στοιχείου

11. Γεν. 1, 26.

12. Ματθ. 5, 45.

13. Ψαλμ. 81, 6.

14. Ἔε. 7, 1.

15. Α' Κορ. 6, 19.

16. Ἐφ. 2, 6.

17. Ἰω. 14, 12

τῶν ἀνθρώπων. Δηλαδή, ὅταν ἐμᾶς, πού θεωρούμεθα περιφρονημένοι καὶ ταπεινωμένοι, μᾶς δοξάσης, ἀποκρούων καὶ ἀπομακρύνων αὐτούς. Τί σημαίνει δέ, «Κατὰ τὸ ὕψος σου»; Ἐλέχθη ἀντὶ τοῦ, τοὺς ἕκαμες ὁμοίους σου, ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ εἶναι ὁμοίός σου· διότι λέγει· «Ἄς δημιουργήσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα μας, ὥστε νὰ γίνῃ ὁμοίός μας»¹¹. Διότι, ὅτι εἶναι ὁ Θεὸς εἰς τὸν οὐρανόν, αὐτὸ εἶμεθα καὶ ἡμεῖς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν· καὶ ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι κανεὶς ἀνώτερος ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι κανεὶς δὲν εἶναι ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὁμοίος μὲ αὐτὸ τὸ ζῶον ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν. «Γίνεσθε», λέγει, «ὁμοιοὶ μὲ τὸν οὐράνιον Πατέρα μου»¹². Καὶ τὸ ὄνομά του μᾶς ἔδωσεν. «Ἐγώ», λέγει, «εἶπα ὅτι εἰσθε ὅλοι θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου»¹³. Καὶ πάλιν· «Σὲ κατέστησα Θεὸν ἀπέναντι εἰς τὸν Φαραώ»¹⁴.

Καὶ κατέστησε τὸν ἄνθρωπον δημιουργὸν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν πραγμάτων. Καὶ ἄλλοτε μὲν ὁ Μωυσῆς μεταβάλλει τὴν κτίσιν, ἄλλοτε δὲ ἄλλοι μεταβάλλουν ἄλλα στοιχεῖα τῆς φύσεως· ἡμᾶς δὲ μᾶς διέταξε νὰ κτίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ναὸν δι' αὐτόν. Καὶ ἂν ἀκόμη λοιπὸν δὲν δημιουργῆς οὐρανόν, ὅμως δημιουργεῖς ναὸν τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ ὁ οὐρανὸς διὰ τοῦτο εἶναι λαμπρὸς, ἐπειδὴ ἔχει τὸν Θεὸν πού κατοικεῖ εἰς αὐτόν· μᾶλλον δὲ ἔχει καὶ ἐμᾶς διὰ τοῦ Χριστοῦ κατοίκους του¹⁵. Διότι λέγει, «Μᾶς ἀνέστησε μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν καὶ μᾶς ἐκάθισεν εἰς τὰ δεξιὰ του εἰς τοὺς οὐρανοὺς»¹⁶, καὶ μᾶς ἐπέτρεψε νὰ πράττωμεν μεγαλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἔπραξεν ἐκεῖνος. Διότι λέγει· «Τὰ σημεῖα πού ἐγὼ κάμνω καὶ ἐκεῖνος θὰ τὰ κάμῃ, καὶ μάλιστα θὰ κάμῃ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά»¹⁷. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἄλλος μὲν μετέβαλλε τὴν πορείαν τῆς θαλάσσης, ἄλλος ἐχαλιναγωγοῦσε τὸν ἥλιον, ἄλλος ἐπρόσταξε τὴν σελήνην νὰ σταματήσῃ, καὶ ἄλλος ἔστρεφεν εἰς τὸν ἑαυτόν του τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου· τέλος οἱ τρεῖς παῖδες μέσα εἰς τὴν κάμινον μετέβαλλον τὴν ἐνέργειαν τοῦ στοιχείου τῆς φωτιᾶς καὶ ἐνῶ ἢ φλόγα

τὴν ἐνέργειαν ἐπέδησαν, καὶ μαινομένη ἡ φλόξ ἐσίγα, καὶ δεδεμένη ἐσύριζεν.

Οἶδε καὶ θηρία αἰδεῖσθαι Θεοῦ φίλους· καὶ λιμὸς ἀναγκάζη, φιλοσοφώτερα γίνεται. Αἰδεῖσθῶσαν οἱ γαστριμαχοί τὴν ἐγκράτειαν τῶν θηρίων. Λέοντες εἶδον τὸν Δαυιδῆλ, καὶ ἐφιλοσόφησαν, ἡμεῖς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ βλέποντες ἐρχόμενον πρὸς ἡμᾶς, οὐ φιλοσοφοῦμεν. Εἶλοντο ἐκεῖνοι διαφθαρεῖναι λιμῶ, καὶ μὴ ἄφρασαι τοῦ σώματος τοῦ ἁγίου· ἡμεῖς ὁρῶντες γυμνὸν τὸν Χριστὸν περιερχόμενον καὶ λιμῶ
 10 τηχόμενον, οὐδὲ τὰ περιτὰ προϊέμεθα, ἀλλ' ἐν παρουσίᾳ ζῶντες, περιορῶμεν τοὺς ἁγίους. Ἡ γῆ πάλιν ἐτέρῳ Θεοῦ φίλῳ ἰσαῦτα προσήνεγκε δῶρα ἐκ τῶν οἰκείων κόλπων, τοσαύτην φροσῆν, ὅσην οὐδέποτε ἔμπροσθεν. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ αὐτοὶ αἰδέοιμοι ἦσαν, ὅπου γε καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ
 15 αἱ σκιαὶ δαίμοσιν ἦσαν φοβεραί, καὶ θανάτῳ, καὶ νοσήματι; Καὶ ἄγγελοι ἠδέσθησαν ἀνθρώπους, καὶ ἐτίμησαν μεθ' ὑπερβολῆς. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον, οὗς ὁ Δεσπότης αὐτῶν ἐτίμα; Καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ τοῦτο ἐστὶν ἰδεῖν. Διὰ τοῦτο λέγει «Κατὰ τὸ ἕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν
 20 ἀνθρώπων».

Ἐγνοήσαντες τοίνυν τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς, ἀξίαν παρᾶσχόμεν τὴν ὑπὲρ ταύτης ἀμοιβήν, ἵνα μὴ τῆς τιμῆς ἡ ὑπερβολὴ ἐφρόδιον ἡμῖν τιμωρίας γένηται· ἧς συσθεῖημεν ἅπαντες οἱ τε διδάσκατοι ταῦτα καὶ οἱ μαθηταί, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρόκειται πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

18. Ἐφ. 14, 21.

19. Ἰησ. Ν. 10, 10 - 14.

20. Δ' Βασ. 20, 21.

21. Δαν. 3, 23.

22. Δαν. 6, 22.

23. Ἰωβ 42, 10.

24. Πράξ. 19. 11 - 12 καὶ 5, 15.

έμαινετο εἰς τὴν ἀρχὴν ἔπειτα ἐσιγοῦσε καὶ ἐνῶ ἦτο δεμένη, ἐσύριζεν.

Καὶ τὰ θηρία ἐπίσης γνωρίζουν νὰ σέβωνται τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα, καὶ ἂν ἀκόμη τὰ θερίζη ἢ πείνα, γίνονται φιλοσοφικώτερα. Ἦς νοιώσουν ἐντροπὴν οἱ κοιλιόδουλοι σκεπτόμενοι τὴν ἐγκράτειαν τῶν θηρίων. Λεοντάρια εἶδον τὸν Δανιήλ καὶ ἔδειξαν ἐγκράτειαν, ἐμεῖς βλέποντες τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ νὰ ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς, δὲν φιλοσοφοῦμεν. Ἐπροτίμησαν τὰ λεοντάρια νὰ πεθάνουν ἀπὸ τὴν πείναν, παρὰ νὰ ἐγγίσουν τὸ σῶμα τοῦ ἀγίου, ἐνῶ ἐμεῖς βλέποντες γυμνὸν τὸν Χριστὸν νὰ γυρίζη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ νὰ λειώνη ἀπὸ τὴν πείναν. οὔτε τὰ περιττὰ δὲν τοῦ προσφέρομεν, ἀλλὰ, ζῶντες πλουσιοπάροχα, περιφρονοῦμεν τοὺς ἀγίους. Ἡ γῆ πάλιν προσέφερεν ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς εἰς ἄλλον φίλον τοῦ Θεοῦ τόσα πολλὰ δῶρα, τόσην ἀφθονίαν καρπῶν, ὅσην ποτὲ ἄλλοτε προηγουμένως²⁴. Καὶ διατί θαυμάζεις, ἐὰν αὐτοὶ ἔτυχον σεβασμοῦ, τὴν στιγμὴν βέβαια ποὺ καὶ τὰ ἐνδύματα τῶν ἀποστόλων καὶ αἱ σκιαὶ τῶν ἦταν φοβεραὶ εἰς τοὺς δαίμονας καὶ εἰς τὸν θάνατον καὶ εἰς τὰ νοσήματα²⁵; Καὶ οἱ ἄγγελοι ἐσεβάσθησαν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἐτίμησαν ὑπερβολικά. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ συμβῆ αὐτὸ εἰς ἐκείνους ποὺ ὁ Κύριος αὐτῶν τοὺς ἐτιμοῦσεν; Αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἰδῆ κανεὶς νὰ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Διὰ τοῦτο λέγει «Ὅσον εἶναι τὸ ὕψος ἀπὸ τὸ ὁποῖον μᾶς παρακολουθεῖς τόσον μεγάλη εἶναι ἡ φροντίς σου διὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων».

Σκεπτόμενοι λοιπὸν τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς, ἃς προσφέρωμεν ἀνταξίαν ἀμοιβὴν ὑπὲρ αὐτῆς τῆς τιμῆς, διὰ νὰ μὴ μᾶς γίνῃ ἡ ὑπερβολικὴ αὐτὴ τιμὴ ὀφορμὴ τιμωρίας, τὴν ὁποῖαν εὐχομαί νὰ ἀποφύγωμεν ὅλοι καὶ οἱ διδάσκοντες αὐτὰ καὶ οἱ διδασκόμενοι, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει πᾶσα δόξα καὶ τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΒ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τοῦ Δαυΐδ». Ἄλλος.
«Ἐπινίκιος ᾠδὴ τοῦ Δαυΐδ». Ἄλλος, «Εἰς
5 ἑν ἱκοσὶν».

«Ἔως πότε, Κύριε, ἐπιλήσῃ μου εἰς τέλος;». Ἄλλος
«Ἐκλανθάνῃ μου τέλεον». «Ἔως πότε ἀποσιρέφεις
τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;». Ἄλλος, «Κρούπεις».
«Ἔως τίνος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου;». Ἄλλος,
10 «Τάξω γνώμας». «Ὀδύνας ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας
καὶ νυκτός;» Ἄλλος, «Μέριμναν ἐν τῇ διανοίᾳ μου
καθ' ἡμέραν».

1. Οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο ἀγαθόν, τὸ λαμβάνειν αἰσθησθῆναι
τῆς τοῦ Θεοῦ λήθης. Λήθην δὲ μὴ πάντος εἶναι νόμιζε, ἀλλὰ
15 τὴν ἐγκατάλειψιν. Πολλοὶ γοῦν, τοῦτο παθόντες, οὐδὲ αὐτὸ
τοῦτο ἴσασιν, οὐδὲ ὀδύρονται· οὗτος δὲ ὁ μακάριος οὐ μόνον
αὐτὸ ἤδει, ἀλλὰ καὶ τὸν χρόνον ἀνελογίζετο. Τὸ γὰρ, «Ἔως
πότε», δεικνύντις ἐστὶ μακρὸν ὄντα τὸν χρόνον· διὰ τοῦτο καὶ
ὀδύρεται καὶ θοηρεῖ. Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς οὐδαμοῦ βιωτι-
20 κοῦ τίνος ἕνεκεν ἀλγεῖ, οὐχ ὑπὲρ χρημάτων, οὐχ ὑπὲρ δό-
ξης, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς εὐνοίας πανταχοῦ. Καὶ πόθεν, φησὶν, ἔ-
γνω ὅτι ἐπελάθειτο αὐτοῦ ὁ Θεός; Ἐπειδὴ ἤδει καὶ πότε ἐ-
μέμνητο, καὶ σαφῶς ἠπίσταιτο τί μὲν λήθη, τί δὲ μνήμη· οὐ

1. Εἶναι ψαλμὸς τοῦ Δαυΐδ καὶ ἐγγραφή πιθανὸν ὅταν ἐδιώκετο
ὑπὸ τοῦ Σαούλ. Ἀρχίζει μὲ τὸ παράπονον τοῦ Δαυΐδ διὰ τὴν δῆθεν
ἐγκατάλειψιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καταλήγει ὁμως μὲ τὴν ἐκδήλωσιν
τῆς ἐλπίδος τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς θὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰς συνεχεῖς θλίψεις.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΒ΄ ΨΑΛΜΟΝ

Τίτλος: «Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τοῦ Δαυ-
ίδ». Ἄλλος τίτλος, «Ἐπινίκιος ὡδὴ τοῦ
Δαυίδ». Ἄλλος, «ὑπὲρ τῆς νίκης».

«Ἔως πότε, Κύριε, θὰ μὲ ἔχης λησμονημένον τε-
λείως;». Ἄλλος λέγει, «Θὰ μὴ λησμονῆς τελείως».
«Ἔως πότε θὰ ἀποστρέφης τὸ πρόσωπόν σου
ἀπὸ ἐμένα;». Ἄλλος λέγει, «Θὰ τὸ κρύπτῃς».
Ἔως πότε θὰ συλλαμβάνω σχέδια καὶ ἀποφάσεις
εἰς τὴν ψυχὴν μου;». Ἄλλος λέγει, «Θὰ θέτω
ἀποφάσεις». «Καὶ θὰ δοκιμάζῃ ἡ καρδία μου νύ-
κτα καὶ ἡμέραν θλίψεις;». Ἄλλος λέγει, «Θὰ κα-
ταλαμβάνεται ἀπὸ καθημερινὴν μέριμναν ἢ σκέ-
ψις μου».

1. Δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ μικρὸν ἀγαθόν, τὸ νὰ αισθάνε-
ται κανεὶς ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἐλησμόνησεν. Ὡς λήθην δὲ μὴ
θεωρῆς κάποιο πάθος, ἀλλὰ τὴν ἐγκατάλειψιν. Πολλοὶ
βέβαια ποῦ ἔπαθον αὐτὴν τὴν ἐγκατάλειψιν οὔτε τὴν ἀντι-
λαμβάνονται, οὔτε ὀδύρονται δι' αὐτό, ἐνῶ ὁ μακάριος
αὐτὸς ὄχι μόνον τὸ ἀντελήφθη αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐσκέπτετο
καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐγκαταλείψεως. Διότι τό, «Ἔως πό-
τε», δείχνει ὅτι ἦτο μακρὸν τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς
ἐγκαταλείψεως διὰ τοῦτο καὶ ὀδύρεται καὶ θρηνεῖ. Σὺ
ὅμως πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, πῶς εἰς καμμίαν περίπτωσιν
δὲν λυπεῖται ἐξ αἰτίας κάποιου βιωτικοῦ πράγματος, δὲν
λυπεῖται ὑπὲρ χρημάτων, οὔτε ὑπὲρ τῆς δόξης, ἀλλὰ παν-
τοῦ λυπεῖται ποῦ ἔχασε τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπο-
πού, λέγει, ἀντελήφθη ὅτι τὸν ἐγκατέλειπεν ὁ Θεός; Ἀπὸ
τό ὅτι ἐγνώριζε καὶ πότε εἶχε τὴν συμπαράστασίν του καὶ

καθάπερ οί πολλοί τῶν ἀνθρώπων ὅταν πλουτῶσιν, ὅταν εὐδοκιμῶσι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ὅταν αὐτοῖς κατὰ ροὴν ἅπαντα φέροται, ὅταν τῶν ἐχθρῶν κραιπῶσι, τότε νομίζουσι μεμνησθαι αὐτῶν τὸν Θεόν, διὰ τοῦτο οἷτε πότε αὐτῶν ἐπιλανθάνεται ἴσασιν. Οἱ γὰρ τῆς μηνύσης τὸ σημεῖον οὐκ εἰδότες, οὐδὲ τὸ τῆς λήθης ἐπίστανται. Εἰ γὰρ τὰ τῆς φιλίας σύμβολα οὐκ ἐπίστανται, οὐδὲ τὰ τῆς ἔχθρας γινώσκουσι. Πολλῶν γὰρ τῶν ταῦτα ἐχόντων ἐπιλανθάνεται ὁ Θεός, καὶ μάλιστα τούτων, τῶν δὲ ἐν τοῖς ἐναντίοις ὄψεων μέμνηται πολλάκις. Μνήμη γὰρ οὐδὲ οὔτω ποιεῖ παρὰ τῷ Θεῷ, ὡς τὸ ἀγαθόν τι ποιεῖν, τὸ νήφειν, τὸ ἐργηγορέειν, τὸ ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι ὅσπερ οὐκ λήθησιν οὐδὲν ἕτερον, ὡς τὸ ἐν ἁμαρτίαις εἶναι καὶ πλεονεξίαις καὶ ἁρπαγαῖς.

Καὶ πῶς τοῦτον, ἀγαπητέ, ὅταν ἐν συμφοραῖς ἦς, μὴ λέγε, ὅτι ἔπελάθειτό μου ὁ Θεός, ἀλλ' ὅταν ἐν ἁμαρτίαις ἦς, καὶ πάντα σοι κατὰ ροὴν φέροται. Ἄν γὰρ τοῦτο ἦς εἰδώς, ταχέως ἀποσιήσῃ τῶν πονηρῶν πραγμάτων. «Ἔως πότε ἀποσιρέεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;». Τοῦτο ἐπιτεταμένη λήθη. Ἀπὸ γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων σημημάτων τοῦ Θεοῦ τὰς ἐνεργείας δείκνυσι, καὶ τὴν ὁργὴν αὐτοῦ καὶ τὴν κόλασιν γορρακτηρίζει. Ἀποσιρέει δὲ πάλιν ὁ Θεὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὅταν ἀνάξια πράττωμεν τῶν ἐπιταγμάτων αὐτοῦ. Ὅταν γὰρ ἐκτείνητε, φησί, τὰς χεῖρας ὑμῶν, ἀποσιρέσω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπ' ὑμῶν. Ἐἴτα καὶ ἡ αἰτία. «Αἱ γὰρ χεῖρες

ἐγνώριζε σαφῶς τί μὲν σημαίνει ἐγκατάλειψις, τί δὲ συμ-
 παράστασις· ὅχι ὅπως ἀκριβῶς οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς
 ἀνθρώπους, πού τότε νομίζουν ὅτι τοὺς ἐνθυμεῖται ὁ
 Θεός, ὅταν πλουτοῦν, ὅταν εὐημεροῦν μεταξὺ τῶν ἀνθρώ-
 πων, ὅταν ὅλα τοὺς ἔρχονται ὅπως αὐτοὶ τὰ θέλουν, ὅταν
 ὑπερισχύουν τῶν ἀντιπάλων των· διὰ τοῦτο οὔτε γνωρί-
 ζουν αὐτοὶ πότε τοὺς ἐγκαταλείπει ὁ Θεός. Διότι ἐκεῖνοι
 πού δὲν γνωρίζουν τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐνθυμήσεως καὶ συμ-
 παραστάσεως, οὔτε τῆς ἐγκαταλείψεως γνωρίζουν. Ἐὰν
 δηλαδή δὲν γνωρίζουν τὰ σύμβολα τῆς φιλίας, οὔτε τῆς
 ἔχθρας γνωρίζουν. Διότι πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους
 καὶ κατ' ἐξοχὴν αὐτοὺς πού ἔχουν αὐτά, τοὺς λησμονεῖ ὁ
 Θεός, ἐνῶ ἐκείνους πού εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀντίθετον κα-
 τάστασιν τοὺς ἐνθυμεῖται πάντοτε. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν
 κάμνει τόσον πολὺ τὸν Θεόν νὰ ἐνθυμῆται κάποιον, ὅσον
 τὸ νὰ πράττῃ ἀγαθὰ ἔργα, τὸ νὰ εἶναι σώφρων, νὰ ἐπα-
 γρυπνῆ διὰ τὸ καλὸν τῆς ψυχῆς του, τὸ νὰ φροντίζῃ διὰ
 τὴν ἀρετὴν, ὅπως πάλιν βέβαια τίποτε ἄλλο δὲν συντελεῖ
 εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν κάποιου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅσον τὸ νὰ
 ζῆ μέσα εἰς τὴν ἀμαρτίαν, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὰς ἀρ-
 παγὰς.

Καὶ σὺ λοιπόν, ἀγαπητέ, ὅταν σὲ εὐρίσκουν αἱ συμ-
 φοραὶ νὰ μὴ λέγῃς, ὅτι 'μὲ ἐλησμόνησεν ὁ Θεός', ἀλλὰ
 ὅταν ζῆς μέσα εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ ὅταν ὅλα σοῦ ἔρχον-
 ται ὅπως τὰ θέλεις. "Ἄν λοιπόν τὸ γνωρίζῃς αὐτὸ, ἀμέσως
 θὰ ἀπομακρυνθῆς ἀπὸ τὰς πονηρὰς πράξεις. «Ἐως πότε
 θὰ ἀποστρέφῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ ἐμένα;». Αὐτὸ εἶναι
 μεγίστου βαθμοῦ ἐγκατάλειψις. Διότι ὁ ψαλμωδὸς δείχνει
 τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα σχήματα καὶ
 ἀπὸ αὐτὰ χαρακτηρίζει τὴν ὀργὴν του καὶ τὴν τιμωρίαν.
 Ἀποστρέφει δὲ πάλιν ὁ Θεός τὸ πρόσωπόν του, ὅταν
 πράττωμεν ἀνάξια ἀπὸ τὰ παραγγέλματά του. Διότι, λέγει,
 ὅταν ἀπλώνετε τὰ χέρια σας πρὸς ἐμένα, θὰ ἀποστρέψω
 τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ σᾶς. Ἐπειτα ἀναφέρεται καὶ ἡ

ὑμῶν αἵματος πλήρεις». Ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν κηδεμονίας πολλῆς, καὶ ἡ ἐγκατάλειψις, καὶ ἡ ἀποστροφή τοῦ προσώπου· ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἵνα σφοδρότερον ἡμᾶς ἐπισπάσῃται. Ἐπεὶ καὶ ἐρασιῆς μανικὸς τὸν ἐρώμενον ὑπερορῶντα ἀφίησι καὶ ἐγ-
5 καταλιμπάνει οὐκ ἐκβάλλων αὐτὸν τῆς διανοίας, ἀλλὰ ἐπιστρέφει αὐτὸν βουλόμενος, καὶ ἐαυτῷ συνάφει.

Εἰπὼν δὲ τὴν ἀποστροφήν, λέγει καὶ τὴν λήθην, καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς αὐτῷ προσγεγόμενα. Τίνα δὴ ταῦτά ἐστιν; Ἄ ἐπίγει λέγων· «Ἔως τίνος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου;». **10** Ὡσπερ γὰρ ὁ τοῦ λιμένος ἐξελθὼν πανταχοῦ πλανᾶται, καὶ ὁ τοῦ φωτὸς ἀποστρεφθεὶς πολλοῖς προσπιαίει, οὕτω δὴ καὶ ὁ εἰς λήθην ἐμπεσὼν τοῦ Θεοῦ, φροντίσι, καὶ μερίμναις, καὶ ὀδύναις ἐκδίδοται διηνεκῶς. Οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο εἰς τὸ τὸν Θεὸν ἐπιστρέφει πρὸς ἐαυτόν, τὸ μεριμνᾶν, τὸ φρον-
15 τίζειν τὸ τήκεσθαι, τὸ ὀδυνᾶσθαι, τὸ λόγον ποιεῖσθαι αὐτοῦ τῆς ἀποστροφῆς. Ὁ καὶ Παῦλος Κορινθίοις γράφων περὶ ἐαυτοῦ φησι· «Καὶ τίς ἐστιν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ;». Οὐ μικρὸν γὰρ τοῦτο, ἀγαπητέ, κέρδος, τὸ αἰσθάνεσθαι τῆς ἀποστροφῆς τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀλγεῖν, τὸ ὀ-
20 δυνᾶσθαι. Οὕτω γὰρ αὐτὸν ταχέως πρὸς ἡμᾶς ἐπιστρέψομεν.

«Ἔως πότε ὑψωθήσεται ὁ ἐχθρὸς μου ἐπ' ἐμέ; Ἐπίβλεψον, εἰσάκουσόν μου, Κύριε ὁ Θεός μου. Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μὴ ποτε ἐπνώσω εἰς θάνατον». Ὡσπερ γὰρ ἀντε-
χομένου τοῦ Θεοῦ, καὶ μεθ' ἡμῶν ὄντιος, τὰ λυποῦντα ἐκποδῶν
25 ἅπαντα γίνεται, οὕτως ἀποσιάντιος καὶ ἐπιλαθομένου, καὶ ψυχῆ

αίτια. «Διότι τὰ χέρια σας εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ αἷμα». Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ πάλιν εἶναι δεῖγμα μεγάλης κηδεμονίας, καὶ ἡ ἐγκατάλειψις καὶ ἡ ἀποστροφή τοῦ προσώπου του· τὸ κάμνει δὲ αὐτό, διὰ νὰ μᾶς προσελκύσῃ περισσότερον. Διότι καὶ ἐραστής μανιακός, βλέπων νὰ τὸν περιφρονῇ αὐτός πού ἀγαπᾷ, τὸν ἀφήνει καὶ τὸν ἐγκαταλείπει, χωρὶς νὰ τὸν βγάζῃ ἀπὸ τὴν σκέψιν του, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ τὸν κἀνῃ νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ τὸν προσκολλήσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του.

Ἄφοῦ δὲ ὠμίλησε διὰ τὴν ἀποστροφήν, ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς δι' αὐτόν. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά; Αὐτὰ πού ἀναφέρει εἰς τὴν συνέχειαν. «Ἔως πότε θὰ κάνω σχέδια εἰς τὴν ψυχὴν μου;». Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος πού θὰ βγῇ ἀπὸ τὸν λιμένα περιπλανᾶται παντοῦ, καὶ ἐκεῖνος πού ἔχασε τὸ φῶς του σκοντάφτει ἐπάνω εἰς πολλὰ πράγματα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος πού ἐγκαταλείφθη ἀπὸ τὸν Θεόν, παραδίδεται συνεχῶς εἰς φροντίδας καὶ μερίμνας καὶ ὀδύνας. Δὲν εἶναι δὲ καὶ αὐτὸ μικρὸν πρᾶγμα τὸ νὰ ἐπιστρέψῃ τὸν Θεὸν πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, τὸ νὰ μεριμνᾷ, τὸ νὰ φροντίζῃ, τὸ νὰ λειώνῃ, τὸ νὰ πονᾷ, τὸ νὰ ζητῇ τὸν λόγον τῆς ἀποστροφῆς τοῦ Θεοῦ. Πρᾶγμα πού καὶ ὁ Παῦλος λέγει, γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του· «Καὶ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος πού προξενεῖ χαρὰν, παρὰ ἐκεῖνος πού λυπεῖται ἐξ αἰτίας μου;». Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτό, ἀγαπητέ, μικρὸν κέρδος, τὸ νὰ αἰσθάνεσαι τὴν ἀποστροφήν τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ λυπῆσαι, τὸ νὰ πονῆς. Διότι ἔτσι θὰ τὸν ἐπιστρέψωμεν πρὸς ἡμᾶς.

«Ἔως πότε θὰ ὑψώνεται ἐπάνω ἀπὸ ἐμένα ἰσχυρότερος ὁ ἐχθρός μου; Ρίψε τὸ βλέμμα σου ἐπάνω μου, εἰσάκουσε τὴν προσευχὴν μου, Κύριε ὁ Θεός μου. Φώτισε τοὺς ὀφθαλμούς μου, μὴ τυχόν καὶ κυριευθῶ ἀπὸ τὸν ὕπνον τῆς ἀμαρτίας». Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ὁ Θεὸς εἶναι πλησίον μας καὶ μᾶς βοηθῇ, ὅλα τὰ δυσάρεστα ἐξαφανίζονται, ἔτσι ὅταν φύγῃ ἀπὸ κοντά μας καὶ μᾶς λησμο-

διακόπεται, καὶ καρδία ὀδυνᾶται, καὶ οἱ λυποῦντες ἐπεμβαί-
 ρουσι, καὶ πάντα κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. Συγχωρεῖται δὲ ταῦ-
 τα συμφερόντως, ὥστε διὰ πάντων δακρυμένους τοὺς ραθυ-
 μοιέτους σπουδαιότερον ἐπαγγεῖν, ὅθεν ἐξέλεσον. «Παιδεύ-
 5 σει γὰρ σε», φησὶν, «ἡ ἀποστασία σου, καὶ ἡ κακία σου ἐλέγ-
 ξει σε». Ὡστε καὶ ἡ ἐγκαιάλειψις τοῦ Θεοῦ προνοίας εἶδος
 ἐστίν. Ὅταν γὰρ προνοῶν καὶ κηδόμενος καταφρονῆται, ἀ-
 φήσει μικρὸν καὶ ἐγκαιαλιμπάνει, ἵνα τότε τῆς ραθυμίας ἐκ-
 βληθείσης, σπουδαιότεροι οἱ ὀλίγωροι γένωνται.

10 «Ἐπίβλεψον, φησὶν, ἴδε τὸν ἐχθρὸν ἐφρούμενον ἐπ' ἐμέ» καὶ
 εἰ μὴ διὰ τὴν ἐμὴν ταλαιπωρίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκείνου ἀλαζο-
 νείαν καὶ ἀπόνοιαν εἰσάκουσόν μου. Καὶ τί αἰτεῖς; Κρατῆσαι
 τῶν ἐχθρῶν; Οὐ τοῦτό φησιν, ἀλλά, φωτισθῆναι τοὺς τῆς καρ-
 δίας ὀφθαλμοὺς ἀποδιωχθῆναι τὸ σκότος τὸ ἐπιχρυσθέν μου τῷ
 15 διορατικῷ τῆς ψυχῆς, καὶ σκοτίσαι τὸν νοητὸν ὀφθαλμόν. Τοῦ-
 το αἰτιῶ, «Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου». Μὴ ποτε εἴπη ὁ
 ἐχθρός μου», ἰδὼν με κατενεχθέντα εἰς τὸν τῆς ἁμαρτίας θά-
 νατον «Οὕτως ἴσχυσα πρὸς αὐτόν». Κατεκράτησα αὐτοῦ, ὅπερ
 ἤθελον ἰδεῖν, γέγονέ μοι. Τί ἐστιν, «Ἰσχυσα πρὸς αὐτόν»;
 20 Ὅτι εἰ καὶ μὴ ἀλλῶς ἰσχυρός ἐστιν, ἀλλὰ πρὸς ἐμὲ ἰσχυρός
 γέγονεν. Ἡ ἡμῶν ἦμα ἰσχὺν αὐτῷ περιτίθησιν, ἰσχυρὸν
 ἀποφαίνει, καὶ κραταιόν, καὶ ἀκαταμάχητον.

2. Ὁρᾷς, ὅτι διὰν ἁμαρτάνομεν, οὐ μόνον ἑαυτοὺς καται-
 σχύνομεν, ἀπόλλυμεν, εἰς θάνατον ἐμβάλλομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς
 25 ἐχθροὺς κραταιοὺς καὶ δυνατούς, δι' ὧν ἠτιήμεθα, ἀνακη-

νήση, καὶ ἡ ψυχὴ ὑποφέρει καὶ ἡ καρδία θλίβεται καὶ αὐτοὶ ποῦ μᾶς λυποῦν ἐπεμβαίνουν καὶ παντοῦ προβάλλουν κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. Ἐπιτρέπονται δὲ ὅλα αὐτὰ πρὸς τὸ συμφέρον μας, ὥστε αὐτοὶ ποῦ εἶναι περισσότερο ραθυμότεροι, πληγωμένοι μὲ ὅλα αὐτὰ, νὰ ἐπιστρέφουν ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ἐξέπεσαν. Διότι λέγει, «Ἡ ἀποστασία σου ἀπὸ μένα θὰ σὲ τιμωρήσῃ καὶ ἡ κακία σου θὰ σὲ ἐλέγξῃ»¹⁴. Ὡστε καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἓνας εἶδος προνοίας. Διότι ὅταν, ἐνῶ προνοεῖ καὶ φροντίζει δι' ἡμᾶς, καταφρονῆται, μᾶς ἀφήνει δι' ὀλίγον καὶ μᾶς ἐγκαταλείπει, ὥστε, ἀφοῦ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ ἡμᾶς ἡ ραθυμία, νὰ γίνουν οἱ ράθυμοι σπουδαιότεροι.

«Ρίψε τὸ εὐσπλαγχνικὸν σου βλέμμα», λέγει, «καὶ ἴδε τὸν ἐχθρὸν μου, ποῦ προβάλλει ἐμπρὸς μου μὲ ἀλαζονείαν», καὶ ἐὰν ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μου ταλαιπωρίας, τουλάχιστον εἰσάκουσέ με ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας ἐκείνου καὶ τῆς παραφροσύνης. Καὶ τί ζητεῖς; Νὰ συντρίψῃ τοὺς ἐχθρούς σου; Ὁχι αὐτό, λέγει, ἀλλὰ νὰ φωτίσῃ τοὺς ὀφθαλμούς τῆς καρδίας μου, νὰ ἀποδιώξῃ τὸ σκότος ποῦ ἐκάλυψε τὴν διορατικότητά τῆς ψυχῆς μου καὶ ἐσκότισε τοὺς πνευματικούς ὀφθαλμούς μου. Αὐτὸ ζητῶ, «Φώτισε τοὺς ὀφθαλμούς μου, μὴ τυχόν καὶ εἰπῆ κάποτε ὁ ἐχθρὸς μου, βλέποντάς με νὰ παρασύρωμαι ἀπὸ τὸν θάνατον τῆς ἁμαρτίας· «Τόσον πολὺ ὑπερίσχυσά αὐτοῦ». Ὑπερίσχυσά αὐτοῦ, ἐκεῖνο ποῦ ἤθελα νὰ ἰδῶ, τὸ εἶδα. Τί σημαίνει, «Ἰσχυσά πρὸς αὐτόν»; Ὅτι δηλαδή, ἂν καὶ δὲν εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητά ἰσχυρός, ἀλλὰ ἀπέναντί μου κατέστη ἰσχυρός. Ἡ ἰδική μας ἦττα προσθέτει δύναμιν εἰς αὐτόν, τὸν ἀποδεικνύει ἰσχυρόν καὶ ἀκατάβλητον καὶ ἀκαταμάχητον.

2. Βλέπεις, ὅτι ὅταν ἁμαρτάνωμεν, ὄχι μόνον τοὺς ἑαυτούς μας κατεντροπιάζομεν, καταστρέφομεν καὶ θανατώνομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθρούς μας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους νικώμεθα, καθιστοῦμεν ἰσχυρούς καὶ δυνατούς· καὶ

διακόπεται, καὶ καρδία ὀδυνᾶται, καὶ οἱ λυποῦντες ἐπεμβαί-
 ρουσι, καὶ πάντα κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. Συγχωρεῖται δὲ ταῦ-
 τα συμφερόντως, ὅσπερ διὰ πάντων δακνυμένους τοὺς ραθυ-
 μοιέτους σπουδαιότερον ἐπανελθεῖν, ὅθεν ἐξέπεσον. «Παιδεύ-
 5 σαι γὰρ σε», φησὶν, «ἡ ἀποστασία σου, καὶ ἡ κακία σου ἐλέγ-
 ξει σε». Ὅσπερ καὶ ἡ ἐγκαιάλειψις τοῦ Θεοῦ προνοίας εἰδός
 ἐστιν. Ὅταν γὰρ προνοῶν καὶ ζηδόμενος καταφρονῆται, ἀ-
 φήσει μικρὸν καὶ ἐγκαιαλιμπάνει, ἵνα τότε τῆς ραθυμίας ἐκ-
 βληθείσης, σπουδαιότεροι οἱ ὀλίγωροι γένωνται.

10 «Ἐπίβλεψον, φησὶν, ἴδε τὸν ἐχθρὸν ὑφούμενον ἐπ' ἐμέ» καὶ
 εἰ μὴ διὰ τὴν ἐμὴν ταλαιπωρίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκείνου ἀλαζο-
 νεΐαν καὶ ἀπόνοιαν εἰσάκουσόν μου. Καὶ τί αἰτεῖς; Κρατῆσαι
 τῶν ἐχθρῶν; Οὐ τοῦτό φησιν, ἀλλὰ, φωτισθῆναι τοὺς τῆς καρ-
 δίας ὀφθαλμοὺς ἀποδιωχθῆναι τὸ σκότος τὸ ἐπιχυθὲν μου τῷ
 15 διορατικῷ τῆς ψυχῆς, καὶ σκοτίσαι τὸν νοητὸν ὀφθαλμόν. Τοῦ-
 το αἰτῶ, «Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου». Μὴ ποτε εἶπη ὁ
 ἐχθρός μου», ἰδὼν με κατενεχθέντα εἰς τὸν τῆς ἀμαρτίας θά-
 νατον «Οὕτως ἴσχυσα πρὸς αὐτόν». Κατεκράτησα αὐτοῦ, ὅπερ
 ἤθελον ἰδεῖν, γέγονέ μοι. Τί ἐστιν, «Ἰσχυσα πρὸς αὐτόν»;
 20 «Οὐ εἰ καὶ μὴ ἀπλῶς ἰσχυρός ἐστιν, ἀλλὰ πρὸς ἐμὲ ἰσχυρός
 γέγονεν. Ἡ ἡμῶν ἦτα ἰσχὸν αὐτῷ περιτίθησιν, ἰσχυρὸν
 ἀποφαίνει, καὶ κραταιόν, καὶ ἀκαταμάχητον.

2. Ὅρας, ὅτι διὰν ἀμαρτάνομεν, οὐ μόνον ἑαυτοὺς καται-
 σχύνομεν, ἀπόλλυμεν, εἰς θάνατον ἐμβάλλομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς
 25 ἐχθροὺς κραταιοὺς καὶ δυνατούς, δι' ὧν ἠτιθήμεθα, ἀνακη-

νήση, καὶ ἡ ψυχὴ ὑποφέρει καὶ ἡ καρδία θλίβεται καὶ αὐτοὶ ποῦ μᾶς λυποῦν ἐπεμβαίνουν καὶ παντοῦ προβάλλουν κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. Ἐπιτρέπονται δὲ ὅλα αὐτὰ πρὸς τὸ συμφέρον μας, ὥστε αὐτοὶ ποῦ εἶναι περισσότερο ραθυμότεροι, πληγωμένοι μὲ ὅλα αὐτὰ, νὰ ἐπιστρέφουν ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ἐξέπεσαν. Διότι λέγει, «Ἡ ἀποστασία σου ἀπὸ μένα θὰ σὲ τιμωρήσῃ καὶ ἡ κακία σου θὰ σὲ ἐλέγξῃ»¹⁴. Ὡστε καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἓνας εἶδος προνοίας. Διότι ὅταν, ἐνῶ πρόνοιᾷ καὶ φροντίζει δι' ἡμᾶς, καταφρονῆται, μᾶς ἀφήνει δι' ὀλίγον καὶ μᾶς ἐγκαταλείπει, ὥστε, ἀφοῦ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ ἡμᾶς ἡ ραθυμία, νὰ γίνουν οἱ ράθυμοι σπουδαιότεροι.

«Ρίψε τὸ εὐσπλαγχνικὸν σου βλέμμα», λέγει, «καὶ ἴδε τὸν ἐχθρόν μου, ποῦ προβάλλει ἐμπρὸς μου μὲ ἀλαζονείαν», καὶ ἐὰν ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μου ταλαιπωρίας, τουλάχιστον εἰσάκουσέ με ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας ἐκείνου καὶ τῆς παραφροσύνης. Καὶ τί ζητεῖς; Νὰ συντρίψῃ τοὺς ἐχθροὺς σου; Ὁχι αὐτό, λέγει, ἀλλὰ νὰ φωτίσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας μου, νὰ ἀποδιώξῃ τὸ σκότος ποῦ ἐκάλυψε τὴν διορατικότητά τῆς ψυχῆς μου καὶ ἐσκότισε τοὺς πνευματικοὺς ὀφθαλμοὺς μου. Αὐτὸ ζητῶ, «Φώτισε τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, μὴ τυχόν καὶ εἶπῃ κάποτε ὁ ἐχθρὸς μου, βλέποντάς με νὰ παρασύρωμαι ἀπὸ τὸν θάνατον τῆς ἀμαρτίας· «Τόσον πολὺ ὑπερίσχυσα αὐτοῦ». Ὑπερίσχυσα αὐτοῦ, ἐκεῖνο ποῦ ἤθελα νὰ ἰδῶ, τὸ εἶδα. Τί σημαίνει, «Ἰσχυσά με πρὸς αὐτόν»; Ὅτι δηλαδή, ἂν καὶ δὲν εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητά ἰσχυρός, ἀλλὰ ἀπέναντί μου κατέστη ἰσχυρός. Ἡ ἰδική μας ἡττα προσθέτει δύναμιν εἰς αὐτόν, τὸν ἀποδεικνύει ἰσχυρόν καὶ ἀκατάβλητον καὶ ἀκαταμάχητον.

2. Βλέπεις, ὅτι ὅταν ἀμαρτάνωμεν, ὄχι μόνον τοὺς ἑαυτοὺς μας κατεντροπιάζομεν, καταστρέφομεν καὶ θανατώνομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθροὺς μας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους νικώμεθα, καθιστοῦμεν ἰσχυροὺς καὶ δυνατούς· καὶ

ρύτιομεν καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀγαλλιάσει καὶ
 εὐφροσύνῃ αὐτοὺς καθισσιῶμεν. Βαβαί, πόσης ἀνοίας, πόσης
 παραπληξίας τὸ τοῖς πολεμίοις, καθ' ἑαυτῶν συμμαχεῖν, καὶ
 τοῖς λυποῦσι καὶ θλίβουσιν ἡμῶν τὴν ψυχὴν εὐφραίνεσθαι
5 καὶ ἀγαλλιῶσθαι παρασκευάζειν. Ὅρα πόσα ἄτοπα. Δέον νι-
 κᾶν τὸν ἐχθρὸν (Ἡσθένησαν γὰρ αἱ ρομφαῖαι αὐτοῦ εἰς τέ-
 λος, καὶ ἀπώλειτο ὁ ἀσεβής), δέον νικᾶν, ἠτιώμεθα καὶ οὐ
 μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κραταιὸν καὶ ἰσχυρὸν ἀποφαινόμεθα
 καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἴσταιται ἡμῖν καὶ τὰ τῆς μανίας, καὶ
10 τὰ τῆς ἐσχάτης νόσου, ἀλλὰ καὶ τὰ εἰς εὐφροσύνην αὐτοῦ καὶ
 ἀγαλλίαν παρασκευαζόμεθα. Ὅντως ἐσχάτη μέθη, καὶ κα-
 κὸν ἔσχατον ἢ ἁμαρτία. «Ἀγαλλιάσονται, ἐὰν σαλευθῶ». Τρία
 δικαιώματα προσάγει εἰς τὸ δυνωπῆσαι ὁ προσήτης τὸν Δε-
 σπότην, ὅπως ἐπιβλέψῃ, καὶ ἐπισιτρέψῃ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
15 ἐπ' αὐτόν, καὶ εἰσακούσῃ τῆς δεήσεως αὐτοῦ· τὸ κράτος καὶ
 τὴν ἰσχὺν τῶν ἐχθρῶν, καὶ πρὸ τούτου τὸ ἕψωμα καὶ τὴν
 ἔπαρσιν αὐτῶν, καὶ τρίτον, τὴν εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίαν
 αὐτῶν, μονονουχὶ λέγων, ὡς εἰ μὴ διὰ τὴν ἐμὴν δέησιν, διὰ
 τὴν ἐμὴν ταλαιπωρίαν ἐπισιτρέφεις μοι τὸ πρόσωπόν σου, Κύ-
20 ριε, ἀλλ' οὖν διὰ τὴν ἀλαζονεῖαν τῶν ἐχθρῶν, διότι ἐπὶ ἰσχυῖ
 φρονοῦσι μέγα· διότι ἐπιχαίρουσι τοῖς κακοῖς μου, ἐπιγελοῦ-
 σί μου τῷ πτώματι. «Εἰοάκουσόν μου, φώτισον τοὺς ὀφθαλ-
 μούς μου». Ἐφελε τὸν βαθὺν ὕπνον ἐπὶ ταῖς ἐμαῖς ἁμαρτί-
 αῖς, ὃν ὑπνώσας παρὰ θραχὺν πρὸς τὸν τῆς ψυχῆς ἀπενύσια-
25 ξα θάνατον. Εἰ γὰρ μόνον ἀπὸ τῆς σῆς ἀσφαλείας σαλευθῶ,

ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τοὺς κάμνομεν νὰ χαροῦν καὶ νὰ εὐφρανθοῦν. Ἀλλοίμονον, πόσης ἀνοησίας καὶ πόσης παραφροσύνης δείγμα εἶναι τὸ νὰ συμμαχοῦμεν μὲ τοὺς ἐχθροὺς μας ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ νὰ κάμνωμεν νὰ εὐφραίνωνται καὶ νὰ χαίρωνται ἐκείνους ποὺ λυποῦν καὶ θλίβουν τὴν ψυχὴν μας. Πρόσεχε πόσα παράλογα συμβαίνουν. Πρέπει νὰ νικῶμεν τὸν ἐχθρὸν («διότι ἐξησθένησαν τελείως τὰ ὄπλα αὐτοῦ καὶ ἀπωλέσθη ὁ ἀσεβής»²), πρέπει νὰ τον νικῶμεν, ἀλλ' ὅμως νικώμεθα· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀναδεικνύομεν δυνατὸν καὶ ἰσχυρόν· καὶ δὲν σταματοῦν μέχρις ἐδῶ αἱ συνέπειαι τῆς μανίας μας καὶ τῆς φοβερᾶς αὐτῆς νόσου, τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ καὶ κάμνομεν τὸν ἐχθρὸν μας νὰ εὐφραίνεται καὶ νὰ χαίρεται. Πράγματι ἡ ἀμαρτία εἶναι ἡ πιὸ φοβερὴ μέθη καὶ τὸ χειρότερον κακόν. «Θὰ σκιρτήσουν ἀπὸ ἀγαλλίασιν οἱ ἐχθροί μου, ἐὰν κλονισθῶ καὶ ἀνατραπῶ». Τρεῖς ἀξιώσεις προβάλλει ὁ προφήτης θέλων νὰ προσελκύσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου· πρῶτον νὰ ρίψῃ τὸ προστατευτικὸν βλέμμα του εἰς αὐτόν καὶ νὰ στρέψῃ τὸ πρόσωπόν του εἰς αὐτόν, εἰσακούων τὴν προσευχὴν του· δεῦτερον προβάλλει τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰσχύν τῶν ἐχθρῶν, καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ τὴν ἀλαζονείαν καὶ τὴν ἔπαρσιν αὐτῶν, καὶ τρίτον, τὴν εὐφροσύνην καὶ τὴν ἀγαλλίασιν αὐτῶν· εἶναι δηλαδὴ ὡσὰν νὰ λέγῃ· ἐὰν δὲν στρέφῃς, Κύριε, τὸ πρόσωπόν σου πρὸς ἐμένα ἐξ αἰτίας τῆς παρακλήσεώς μου καὶ τῆς ταλαιπωρίας μου, ἀλλ' ὅμως στρέψετο ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας τῶν ἐχθρῶν, διότι καυχῶνται πάρα πολὺ διὰ τὴν δύναμίν των· διότι χαίρονται μὲ τὰς συμφορὰς μου, καὶ γελοῦν χλευαστικὰ διὰ τὴν πτώσιν μου. «Εἰσάκουσέ με, φώτισε τοὺς ὀφθαλμοὺς μου». Ἀφαίρεσε τὸν βαθὺν ὕπνον εἰς τὸν ὁποῖον ἔπεσα ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν μου, τὸν ὕπνον ποὺ μὲ ἐκυρίευσε δι' ὀλίγον καὶ ἀπέβη εἰς θάνατον τῆς ψυχῆς μου. Διότι, ἐὰν κλονισθῶ μόνον καὶ ἀνατραπῶ ἀπὸ τὴν ἀσφάλειάν σου, αὐτοὶ

χαρὰ αὐτοῖς, καὶ μεγαλαυχία, καὶ ἰσχύς τοῦτο νομίζεται καὶ τούτῳ μέγα φρονοῦσι, καὶ εἰσὶν ἀνύποιστοι ἂν δὲ εἰς θάνατον κατενεχθῶ, τί οὐκ ἂν οὗτοι ποιήσειαν;

Ὅρας τὸν προφήτην, πῶς ἡγεῖται μεγίστην ζημίαν, καὶ
 5 οὐδὲν κολάσεως καὶ τιμωρίας ἔλατιον, τὸ εὐφραῖναι τὸν κοι-
 νὸν ἐχθρὸν, τὸ ἰσχυρὸν αὐτὸν ὀφθῆναι, τὸ ὑψηλὸν δόξαι. Εἰ
 γὰρ μὴ καὶ μέγιστα καὶ ἀφόρητα ἡγεῖτο ταῦτα κακὰ, οὐκ
 ἂν αὐτὰ προυβάλλειο εἰς παράκλησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς
 τὸ ἐπισπάσασθαι τὴν εὐμένειαν αὐτοῦ. Οὕτω ποιῶμεν καὶ
 10 ἡμεῖς, καὶ σκοπῶμεν καὶ ἀγωνιζώμεθα, ὅπως μὴ ὑψώσωμεν
 τὸν ἐχθρὸν, ὅπως μὴ ἰσχυρὸν δείξωμεν, ὅπως μὴ εὐφρανῶ-
 μεν, ἀλλὰ τὸνναντίον, καὶ ταπεινόν, καὶ ἐξουθενημένον, καὶ
 ἀσθενῆ, καὶ καιηφῆ, καὶ σκυθρωπὸν ἐργασώμεθα. Ἄν γὰρ
 κατορθούνης ἴδοι τοὺς ἁμαρτάνοντας, πάντα ἅμα ταῦτα γί-
 15 νεται. «Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ ἔλεει σου ἤλπισα». Τί οὖν κατορθώ-
 σας, ταῦτα αἰτεῖς, ἐπιβλέψαι πάλιν εἰς σέ, εἰσακοῦσαί σου
 τῆς δεήσεως, φωτισθῆναί σου τῆς διανοίας τοὺς ὀφθαλμούς;
 πόθεν δέ σοι ταῦτα; Οἱ μὲν ἄλλοι, φησὶν, εἴ τι καὶ εἰπεῖν
 ἔχοιεν, λεγέτωσαν· ἐγὼ δὲ ἐν οἶδα, ἐν λέγω, ἐκεῖ μου πᾶ-
 20 σαν ἤρησα τὴν ἐλπίδα, ἐκεῖνο προσβάλλομαι, τὸ ἔλεός σου,
 τὴν φιλανθρωπίαν σου. «Ἐγὼ δέ», φησὶν, «ἐπὶ τῷ ἔλεει σου
 ἤλπισα».

Εἶδες ταπεινοφροσύνην προφήτου; εἶδες εὐγνωμοσύνην
 ἀνδρός; Καίτοι μυρία κατορθώματα ἔχων, καὶ δι' αὐτῶν δυ-
 25 νάμενος δυσωπῆσαι τὸν Θεόν, οὐδὲν τούτων λέγει, ἀλλ' ἐπὶ
 μόνον τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καταφεύγει. Ὡστε δῆλον ὅτι καὶ

θὰ χαροῦν καὶ θὰ καυχηθοῦν καὶ θεωρεῖται αὐτὸ δύναμις· διὰ τοῦτο μεγαλοφρονοῦν καὶ εἶναι ἀνυπόφοροι· ἂν ὅμως καταντήσω εἰς θάνατον, τί θὰ ἦτο ἐκεῖνο ποῦ δὲν θὰ τὸ ἔκαμνον;

Βλέπεις τὸν προφήτην πῶς θεωρεῖ μεγίστην ζημίαν καὶ ὄχι μικροτέραν ἀπὸ τὴν κόλασιν καὶ τὴν τιμωρίαν, τὴν εὐφροσύνην τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τὴν ἐπίδειξιν τῆς δυνάμεώς του καὶ τὴν ὑψηλοφροσύνην του. Διότι ἐὰν δὲν τὰ ἐθεωροῦσεν αὐτὰ ὡς μέγιστα καὶ ἀνυπόφορα κακά, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προβάλλῃ αὐτὰ πρὸς παράκλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ προσέλκυσιν τῆς εὐνοίας του. Ἔτσι ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἄς ἐπαγρυπνοῦμεν καὶ ἄς ἀγωνιζώμεθα, νὰ μὴ γίνωμεν αἰτία ἐξυψώσεως τοῦ ἐχθροῦ μας, νὰ μὴ τὸν παρουσιάσωμεν ἰσχυρόν, νὰ μὴ τὸν εὐφράνωμεν, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ τὸν καταστήσωμεν καὶ ταπεινὸν καὶ ἐξουθενωμένον καὶ ἀσθενῆ καὶ στεναχωρημένον καὶ σκυθρωπὸν. Διότι ἐὰν συμβῇ ὁ Θεὸς νὰ ἰδῇ τοὺς ἀμαρτωλοὺς νὰ τὰ κατορθώνουν αὐτὰ, ἀμέσως ὅλα αὐτὰ πραγματοποιοῦνται. «Ἐγὼ ὅμως ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸ ἔλεός σου». Διατί λοιπὸν μετὰ τὰς τόσας ἐπιτυχίας σου ζητεῖς αὐτὰ, νὰ ρίψῃ πάλιν τὸ βλέμμα του εἰς ἐσένα, νὰ ἀκούσῃ τὴν προσευχὴν σου, νὰ φωτίσῃ τοὺς πνευματικοὺς ὀφθαλμοὺς σου; Τί εἶναι ἐκεῖνο ποῦ σέ κάνει νὰ τὰ λέγῃς αὐτὰ; Οἱ μὲν ἄλλοι, λέγει, ἐὰν ἔχουν νὰ εἰποῦν κάτι, ἄς τὸ εἰποῦν, ἐγὼ ὅμως ἓνα πρᾶγμα γνωρίζω καλά, ἓνα λέγω, ἐκεῖ ἐστήριξα ὅλην τὴν ἐλπίδα μου, ἐκεῖνο προβάλλω πρὸς ὑπεράσπισίν μου, τὸ ἔλεός σου, τὴν φιλανθρωπίαν σου. «Ἐγὼ ὅμως», λέγει, «ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸ ἔλεός σου».

Εἶδες ταπεινοφροσύνην προφήτου; Εἶδες εὐγνωμοσύνην ἀνδρός; Μολονότι ἔχει ἄπειρα κατορθώματα καὶ με αὐτὰ ἠμπορεῖ νὰ παρακαλέσῃ τὸν Θεὸν πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν αἰτημάτων του, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν λέγει, ἀλλὰ καταφεύγει μόνον εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ὡστε γίνεται φανερόν, ὅτι καὶ ὅταν τὰ λέγῃ αὐτὰ, ὅπως τό, «Ἐὰν τὸ

διε ταῦτα λέγει, ὡς τό, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο», «Εἰ ἀντιαπέδωκα», καὶ τὰ τοιαῦτα, εἰς πολλὴν ἀνάγκην τοῦ εἰπεῖν ἐμπροσθέν, ταῦτα λέγει ἥς μὴ παρούσης οὐδὲν ἐκείνων φησὶν, ἀλλὰ τὸ ἔλεος καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ἀντὶ πάσης ἰκετηρίας
 5 προβάλλεται. Εἶτα πεποινθώς, ὅτι τῆς ἐλπίδος οὐ φευθήσεται, ἐπάγει «Ἀγαλλιᾶσεται ἡ καρδία μου ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου». Εἶδες εὐέλπιδα ψυχὴν; Ἦτησε, καὶ πρὶν ἢ λάβῃ, ὡς λαβὼν εὐχαριστοῖ, καὶ ᾄδει τῷ Θεῷ, καὶ πάντα τὰ προειληφότα διαπράττειται.

10 Πόθεν δὲ οὕτως ἦν εὐελπισ; Ἀπὸ πολλῆς εὐγνωμοσύνης, ἀπὸ πολλῆς σπουδῆς τῆς περὶ τὴν αἴτησιν ἤδει ὅτι οὕτως αἰτουμένου Θεὸς εἰσακούει, ἀπὸ πολλῆς τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ θέσμης καὶ κινήσεως. Ὡσπερ οὖν οἱ νωθῶς καὶ παρειμένως αἰσούμενοι, καὶ λαβόντες, μόλις τῆς δωρεᾶς ἐπαισθάνονται, οὕτως οἱ συνεπιειταμένη προθυμία καὶ σπουδῇ τὴν αἴτησιν ποιοῦμενοι, καὶ πρὸ τοῦ λαβεῖν, ἀπὸ τῆς κατ' αὐτοὺς σφοδρᾶς καὶ καθαρᾶς διαθέσεως, ὡς λαβόντες, ἔχουσι τοῦ δώρου συναίσθησιν, τῆς θείας αὐτοῖς χάριτος τὴν εὐφροσύνην προσηυθείσης· καὶ εὐχαριστοῦσι διὰ τοῦτο, καὶ τοῦ λα-
 15 βεῖν ἐγγὺς καθεστήκασιν. «Ἀγαλλιᾶσεται ἡ καρδία μου ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου». Τοῦτο, φησὶ, τὴν ἐμὴν εὐφραίνει ψυχὴν, τὸ παρὰ σοῦ τῆς σωτηρίας τυχεῖν· τὴν ψυχὴν εὐφραίνει, ὅτι ταύτης εἶ οὐ σωτηρία.

Εἶδες ἀγαλλίασιν, καὶ ἀγαλλίασιν; ἀγαλλίασιν ἐχθρῶν
 25 ἐπὶ πτώματι, καὶ ἀγαλλίασιν ψυχῆς ἐπὶ οἰκείᾳ σωτηρίᾳ; Ἐ-

ἔκαμα συτό», «Ἐάν ανταπέδωσα ὅ,τι μου ανταποδίδουν οἱ ἐχθροί»³, καὶ τὰ παρόμοια, τὰ λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ εὐρέθη εἰς μεγάλην ἀνάγκην νὰ τὰ εἰπῇ, ὅταν ὅμως αὐτὴ ἡ ἀνάγκη ἐξέλειψε, τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα δὲν λέγει, ἀλλὰ προβάλλει, ἀντὶ ὁποιασδήποτε ἄλλης ἰκεσίας, τὸ ἔλεος καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα πιστεύων ἀπόλυτα, ὅτι δὲν θὰ διαψευσθῇ ἡ ἐλπίς του, προσθέτει «Θὰ γεμίση ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν ἡ καρδία μου ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους σου σωτηρίαν μου». Εἶδες αἰσιόδοξον ψυχὴν; Ἐζήτησε, καὶ πρὶν ἀκόμη λάβῃ, εὐχαριστεῖ ὡσάν νὰ ἔλαβε, καὶ δοξολογεῖ τὸν Θεὸν καὶ πραγματοποιεῖ ὅλα ἐκ τῶν προτέρων.

Ἄπο ποῦ ὅμως ἦτο τόσο πολὺ αἰσιόδοξος; Ἄπο τὴν πολλὴν εὐγνωμοσύνην του, ἀπὸ τὴν πολλὴν ἐπιμονὴν του εἰς τὸ αἴτημά του ἔγνώριζεν ὅτι ὁ Θεὸς εἰσακούει ἐκεῖνους ποῦ τοῦ ζητοῦν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ὅταν τὸ αἴτημά των γίνεται μὲ ὄλην τὴν θερμὴν καὶ τὴν δύναμιν τῆς καρδίας των. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖνοι ποῦ παρακαλοῦν διὰ κάτι μὲ πολλὴν νωθρότητα καὶ ἀδιαφορίαν καὶ τὸ λαμβάνουν, μόλις μετὰ δυσκολίας αἰσθάνονται τὴν δωρεάν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποῦ παρακαλοῦν μὲ πάρα πολὺ μεγάλην προθυμίαν καὶ ἐπιμονὴν, καὶ πρὶν ἀκόμη λάβουν, ἐξ αἰτίας τῆς καθαρᾶς καὶ πάρα πολὺ μεγάλης διαθέσεώς των, συναισθάνονται τὸ δῶρον ὡσάν ἤδη νὰ τὸ ἔλαβον, διότι ἔχει πλημμυρίσει ἡ καρδία των ἐκ τῶν προτέρων ἀπὸ τὴν εὐφροσύνην τῆς θείας χάριτος· καὶ εὐχαριστοῦν δι' αὐτὸ τὸν Θεὸν καὶ εὐρίσκονται πλησίον ἐκείνου ποῦ ἐζήτησαν διὰ νὰ τὸ λάβουν. «Θὰ γεμίση ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν ἡ καρδία μου διὰ τὴν ἐκ μέρους σου σωτηρίαν μου». Αὐτό, λέγει, γεμίζει ἀπὸ χαρὰν τὴν ψυχὴν μου, τὸ νὰ ἐπιτύχω τὴν σωτηρίαν μου ἀπὸ ἐσένα· γεμίζει τὴν ψυχὴν ἀπὸ χαρὰν καὶ εὐφροσύνην, διότι σὺ εἶσαι ἡ σωτηρία της.

3. Εἶδες τὴν μίαν ἀγαλλίασιν καὶ τὴν ἄλλην ἀγαλλίασιν; τὴν ἀγαλλίασιν τῶν ἐχθρῶν διὰ τὴν πτώσιν τοῦ εὐσεβοῦς καὶ τὴν ἀγαλλίασιν τῆς ψυχῆς διὰ τὴν σωτηρίαν της;

κείνη τοῦ πονηροῦ, αὕτη τῶν σωζομένων. Ἐκείνη λύμη καὶ
 τοῦ δοκοῦντος ἀγαλλιᾶσθαι, καὶ ἐφ' ᾧ ἠγαλλιᾶτο αὕτη σω-
 τηρία καὶ ἀνάκλησις τοῦ ἀγαλλιωμένου. Ταύτην τὴν ἀγαλ-
 λίασιν καὶ εὐφροσύνην εὐφρανθῶμεν καὶ ἀγαλλιασώμεθα, ἐ-
 5 κείνην δὲ φύγωμεν, καὶ ἔδελυξώμεθα. « Ἄσω τῷ Κυρίῳ τῷ
 εὐεργετήσαντί με, καὶ ψαλῶ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ ὑψίστου».
 Μνημόσυρον, φησί, τῆς εὐεργεσίας ταύτης ᾧδὴν ἀναθήσω τῷ
 Κυρίῳ, ὅτι εὐεργετήσέ με, ἐταπείνωσε τὸν ἐχθρόν, αἰσχύνης
 ἐπλήρωσεν, ἀσθενῆ ἐπήλεγξεν, εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου,
 10 ἐπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπ' ἐμέ, τὴν ἀχλὺν καὶ τὸν ζό-
 φον, δι' ὧν πρὸς τὸν θάνατον ἐφερόμην, διασκεδάσας· καὶ
 ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ αὐτοῦ ἀγαλλιάωμενος, ὅσπερ τι μνημεῖον
 ἀνεξάλειπτον, τὴν ᾧδὴν ταύτην τῶν εἰς ἐμὲ εὐεργετημάτων
 ἀνατίθημι, οὐ γὰρ μόνον ἴδων αὐτήν, καὶ ἀνελίσομαι τοῖς λο-
 15 γισμοῖς τὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἐξῆς χρόνον ἄσω
 καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου, ἀνεπίληστον ἐν τῇ ψυχῇ περι-
 φέρων τῆς εὐεργεσίας τὸ μέγεθος. Ἡ τοιαύτη τοίνυν ψυχὴ
 οὐ μόνον κακοῖς ἐμπαρεῖσα ρύεται ραδίως τῶν κακῶν, ἀλλὰ
 καὶ ἀσφαλεσιέρα γίνεται, εἰς τὸ μηκέτι τοῖς ὁμοίοις περιπεσεῖν.
 20 Ὅταν γὰρ ἐπὶ μνήμης ἀεὶ φέρῃ τὴν εὐεργεσίαν, δῆλον ὅτι
 καὶ τὰ δυσχερῆ ἐπὶ μνήμης ἔχει, ὧν ἀπαλλαγείσα ἔτιυχε τῆς
 εὐεργεσίας. Ἐχων δὲ καὶ τὴν μνήμην τῶν κακῶν, ἀναλογί-
 ζεται ἐπιμελῶς, πόθεν ταῦτα συνέπεσεν αὐτῷ, καὶ διὰ ποίαν
 αἰτίαν εἰς τὸ τοιοῦτον συνηνέχθη κακόν· καὶ ἀναλογιζόμενος
 25 λοιπὸν τειχίζει πανταχόθεν ἑαυτὸν, ἵνα μὴ ἐπὶ τὰς ὁμοίας

Ἡ πρώτη εἶναι ἀγαλλίασις τοῦ πονηροῦ, ἐνῶ ἡ δευτέρα ἐκείνων ποῦ σώζονται. Ἐκείνη εἶναι καταστροφή καὶ ἐκείνου ποῦ νομίζει ὅτι ἀγάλλεται καὶ ἐκείνου διὰ τὸ ὁποῖον ἔνοιωθεν ἀγαλλίασιν, ἐνῶ αὕτη εἶναι σωτηρία καὶ εἶναι συνεχῆς ἡ ἀγαλλίασις ἐκείνου ποῦ τὴν νοιώθει. Αὐτὴν τὴν ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην ἄς εὐφρανθῶμεν καὶ ἄς ἀγαλλιασώμεθα, ἐνῶ ἐκείνην ἄς τὴν ἀποφύγωμεν καὶ ἄς τὴν ἀποστραφῶμεν. «Θὰ ψάλλω ὕμνους εὐχαριστίας εἰς τὸν Κύριον ποῦ μέ εὐηργέτησε καὶ θὰ δοξολογήσω τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μου τοῦ Ὑψίστου». Εἰς ἀνάμνησιν, λέγει αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας θὰ ψάλλω ὕμνον εὐχαριστίας εἰς τὸν Κύριον, διότι μέ εὐηργέτησεν, ἐταπείνωσε τὸν ἐχθρόν μου, τὸν κατεντρόπισε, τὸν κατέστησεν ἀνίσχυρον, εἰσήκουσε τὴν προσευχὴν μου, ἔστρεψε τὸ εὐσπλαγχνικὸν πρόσωπόν του πρὸς ἐμένα, καὶ διεσκόρπισε τὴν πυκνὴν ὀμίχλην καὶ τὸ σκοτάδι διὰ τῶν ὁποίων ὠδηγούμην πρὸς τὸν θάνατον νοιώθων λοιπὸν ἀγαλλίασιν διὰ τὴν σωτηρίαν μου ἐκ μέρους αὐτοῦ, ὡσάν κάποιο μνημεῖον αἰώνιον ἀφιερώνω αὐτὸν τὸν ὕμνον εὐχαριστίας διὰ τὰς εὐεργεσίας ποῦ ἔγιναν εἰς ἐμένα, ψάλλων αὐτὸν τὸν ὕμνον καὶ ἀναλογιζόμενος αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας, ὄχι μόνον τώρα, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν μου θὰ ὑμνῶ καὶ θὰ δοξολογῶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου φυλάσσω εἰς τὴν ψυχὴν μου ἀλησμόνητον τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας. Ἡ παρομοία λοιπὸν ψυχὴ ὄχι μόνον, παραδοθεῖσα εἰς τὰ κακά, ἐλευθερώνεται εὐκόλα ἀπὸ τὰ κακά, ἀλλὰ γίνεται καὶ πιό ἀσφαλῆς ὥστε ποτέ πλέον νὰ μὴ περιπέση εἰς παρόμοια κακά. Διότι ὅταν συνεχῶς φέρη εἰς τὴν σκέψιν τῆς τὴν εὐεργεσίαν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι καὶ τὰ δυσάρεστα ἐνθυμεῖται, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπηλλάγη, δεχθεῖσα τὴν εὐεργεσίαν. Ἐνθυμούμενος δέ καὶ τὰ κακά, σκέπτεται μετὰ μεγάλης προσοχῆς, πῶς τοῦ συνέβησαν αὐτὰ καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν περιέπεσεν εἰς αὐτὸ τὸ κακόν, καὶ σκεπτόμενος λοιπὸν αὐτὰ ἀσφαλίζει ἀπὸ παντοῦ τὸν ἑαυτόν του, ὥστε

περιενεχθῆ συμφορὰς· οὕτω τε λοιπὸν τὸν ἑαυτοῦ βίον καλῶς ρυθμίζων, καὶ παιδαγωγῶν, καὶ τῷ ρυσαμένῳ πολλὴν ἀνομολογεῖ τὴν χάριν· ὅσπερ εἶρε ρύσιν, οὕτω καὶ φύλακα διὰ παντὸς ἔχειν ἐν τοῖς μέλλουσιν ἔξαιτούμενος.

- 5 Ταύτην ζηλώσωμεν καὶ ἡμεῖς, κἄν τιτι παρασυρῶμεν ἁμαρτήματι, ταχέως ἀγανήψωμεν, καὶ ποιησώμεθα τὸ πῦμα πρόφασιν ἀσφαλείας, καὶ ἀφορμὴν τοῦ μηκέτι ἁμαρτάνειν. Πῶς οὖν ποιήσεις; Ἔχεις διδάσκαλον τὸν Δαβίδ. Ἠμαρ-
 10 τες; Μὴ νουσιάζῃς ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ διανύσθητι ἐννόη-
 15 σον ἀντίκα, ὅτι ἀπέστρεψεν ὁ Θεὸς τὸ πρόσωπον ἀπὸ σοῦ, ὅτι ἐπελάθειτό σου· εἶτα κλαῦσον, στέναξον, λοῦσον καθ' ἑκά-
 στην νύκτα τὴν κλίτην σου δάκρυσι, ἀποπήδησον ἀπὸ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν. Καὶ ταῦτα γὰρ μαθήματα τοῦ Δα-
 20 βίδ. Εἶπε μετ' αὐτοῦ· «Ἔως πότε, Κύριε, ἐπιλήσῃ μου εἰς τέ-
 15 λος; ἔως πότε ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ; Εἶπε μὴ τῇ γλώσσει, ἀλλὰ πολὺν πρότερον τῇ καρδίᾳ· εἶπε καὶ τὰ ἄλλα δικαιώματα τοῦ Δαβίδ. Ὅταν εἶπῃς πάντα, ἔλπισον ἐ-
 20 πὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ἔλπισον, μὴ διακριθῆς. Ὁ γὰρ διακρινόμενος», φησὶν, «ἔοικε κλύδωνι θυλάσσης ἀνεμιζομένῳ καὶ ρι-
 25 πιζομένῳ. Μὴ γὰρ οἰέσθω, φησὶν, ὁ τοιοῦτος, ὅτι λήφεται τι παρὰ Θεοῦ. Ἄνθρω γὰρ δίψυχος, ἀκατάστατος ἐν πῦσαι ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ».

Ἐλπισον οὖν ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, μηδὲν διακριθεὶς, καὶ τεύξῃ πάντως τῆς αἰτήσεως· τυχὸν δὲ μὴ γένη ἀγνώμων
 25 περὶ τὴν εὐεργέτην καὶ ἀχάριστος, ἀλλὰ ποιήσον μνημεῖον τῆς εὐεργεσίας, καὶ ἀνάθες αὐτὸ εὐχάριστον τῷ Δεσπότῃ ᾧδὴν.
 Ἴσως αὐτὸς οὐκ οἶδας συνθεῖναι· συγκάλεσον τοὺς πένητας

νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς παρομοίας συμφοράς· κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ρυθμίζει ὅπως πρέπει τὸν βίον του, ἀσκεῖ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἀναγνωρίζει μεγάλην εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν σωτῆρα του· ὅπως ἀκριβῶς εὔρε σωτῆρα, ἔτσι ζητεῖ νὰ ἔχῃ παντοτινὸν φύλακα διὰ τὴν μελλοντικὴν ζωὴν του.

Αὐτὴν τὴν ψυχὴν ἃς μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἂν παρασυρθῶμεν ἀπὸ κάποιο ἀμάρτημα, ἀμέσως νὰ συνέλθωμεν καὶ ἃς καταστήσωμεν τὴν πτῶσιν μας αἰτίαν μελλοντικῆς ἀσφαλείας καὶ ἀφορμὴν ὥστε ποτὲ νὰ μὴ ἀμαρτάνωμεν. Πῶς βέβαια θὰ τὸ ἐπιτύχῃς; Ἔχεις διδάσκαλον τὸν Δαυῖδ. Ἠμάρτησες; Μὴ σὲ κυριεύσῃ ὁ ὕπνος τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ σήκω ἐπάνω· σκέψου ἀμέσως, ὅτι ἀπεμάκρυνεν ὁ Θεὸς ἀπὸ σένα τὸ πρόσωπόν του, ὅτι σὲ ἐγκατέλειπεν· ἔπειτα κλαῦσε, στέναξε, λούσε κάθε νύκτα τὸ κρεβάτι σου μὲ δάκρυα, ἀπομακρύνσου ἀπὸ ἐκείνους ποὺ διαπράττουν τὴν ἀνομίαν. Διότι καὶ αὐτὰ εἶναι μαθήματα τοῦ Δαυῖδ. Εἶπὲ μαζὶ μὲ αὐτόν· «Ἔως πότε, Κύριε, θὰ μὲ ἔχῃς τελείως λησμονημένον; ἔως πότε θὰ ἀποστρέφῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ ἐμένα;». Τὰ λόγια αὐτὰ νὰ τὰ εἰπῆς ὄχι μὲ τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον μὲ τὴν καρδίαν· εἶπὲ καὶ τὰς ἄλλας δικαίας ἀπαιτήσεις τοῦ Δαυῖδ. Ὄταν τὰ εἰπῆς ὅλα, ἔλπισε εἰς τὸ ἔλεός του, ἔλπισε χωρὶς νὰ ἀμφιβάλῃς. «Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἀμφιβάλλει», λέγει, «ὁμοιάζει μὲ κύμα τῆς θαλάσσης ποὺ τὸ παίρνει ὁ ἄνεμος καὶ τὸ πηγαίνει ὅπου θέλει. Ἄς μὴ νομίζῃ, λέγει, ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος ὅτι θὰ λάβῃ κάτι ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι ὁ δίγνωμος ἄνθρωπος εἶναι ἀκατάστατος εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τῆς ζωῆς του»¹.

Στήριξε λοιπὸν τὴν ἐλπίδα σου εἰς τὸ ἔλεος αὐτοῦ, χωρὶς καμμίαν ἀμφιβολίαν, καὶ ὅπωςδῆποτε θὰ ἐπιτύχῃς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς αἰτήσεώς σου· ὅταν ὅμως τὸ ἐπιτύχῃς μὴ γίνῃς ἀγνώμων πρὸς τὸν εὐεργέτην καὶ ἀχάριστος, ἀλλὰ στήσῃς μνημεῖον τῆς εὐεργεσίας καὶ πρόσφερε το εἰς τὸν Κύριον ὡς εὐχαριστήριον ὕμνον. Ἴσως ὁ ἴδιος νὰ μὴ γνωρίζῃς νὰ συνθέσῃς ὕμνον· κάλεσε τοὺς πτωχοὺς, χρη-

καὶ χρῆσαι τὰς γλώσσας αὐτῶν, καὶ σοὶ παρασκευάσῃ. Εἴ
 ἴσθι ὅτι ἠδίω τῆς Δαυιδικῆς ᾠδῆς ταύτην ἀκούσεται, ἣν ὑπὲρ
 σοῦ ἐκεῖνοι μελωδήσουσιν. Ὡσπερ γὰρ ἡ ἀπὸ διαφόρων χορ-
 δῶν τῆς μονήρους ἡδίων μέλος ἀποτελεῖ, οὕτω καὶ ἡ τῶν
 5 πενήτων ἐκ διαφόρων οὔσα, τῷ εἰσακούοντι τῆς φωνῆς τῶν
 πενήτων Θεῷ ἠδύ τι καὶ ἐράσιμον ἠχῆσει. Σιῆσον σεαυτῷ
 καὶ Θεῷ τοιοῦτον μνημεῖον, αὐτῷ μὲν ὑπόμνημα τῆς εὐργε-
 σίας, σεαυτῷ δὲ ἀπόδειξις τῆς εὐχαριστίας, τῆς εὐγνωμοσύ-
 νης, σύμβολον τῆς διηνεκοῦς μνήμης, ἣν ἐγκάρδιον ἔχων αἰεί,
 10 κατευθύνέ σου τὸν βίον· μᾶλλον δὲ κατευθύνωμεν, ἵνα γενώ-
 μεθα καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἄξιοι κληρουχίας τῶν ἀγαθῶν, ἐν Χρι-
 στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σιμοποίησε τὰς γλώσσας αὐτῶν καὶ κάμε αὐτὰς νὰ ἐνεργοῦν δι' ἐσένα. Νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι τὴν ὠδὴν αὐτὴν, ποὺ ἐκεῖνοι θὰ μελωδήσουν, θὰ τὴν ἀκούσῃ μὲ μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὴν Δαυίδικην ὠδὴν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς παράγει πιὸ εὐχάριστον μέλος τὸ πολύχορδον ὄργανον ἀπὸ τὸ μονόχορδον, ἔτσι καὶ ἡ ὠδὴ τῶν πτωχῶν ποὺ θγαίνει ἀπὸ πολλὰ στόματα, θὰ ἀκουσθῇ μὲ πιὸ γλυκὺ καὶ ἐλκυστικὸν τρόπον ἀπὸ τὸν Θεὸν ποὺ εἰσακούει τὴν φωνὴν τῶν πτωχῶν. Στῆσε διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ διὰ τὸν Θεὸν ἓνα τέτοιο μνημεῖον, ποὺ διὰ μὲν τὸν Θεὸν θὰ ἀποτελῇ ὑπόμνησιν τῆς εὐεργεσίας, διὰ τὸν ἑαυτὸν σου δὲ ἀπόδειξιν τῆς εὐχαριστίας, τῆς εὐγνωμοσύνης, σύμβολον τῆς συνεχοῦς ἀναμνήσεως, καὶ ἔχων αὐτὴν πάντοτε μέσα εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας σου, ρυθμίζε τὸν βίον σου σύμφωνα μὲ αὐτὴν, μᾶλλον δὲ ἄς κατευθύνωμεν ὅλοι μας τὸν βίον μας σύμφωνα μὲ αὐτὴν, διὰ νὰ γίνωμεν ἄξιοι καὶ τῆς κληρονομίας τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΑ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων». Καὶ τίνος χάριν ὁ ψαλμὸς εἰς τὸν βίον εἰσε-
5 ρεχθεὶς μετ' ᾠδῆς ψάλλεται. Καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας.

1. Ὑμεῖς μὲν ἡμᾶς ἐθαυμάζετε πρόην, ὅτε τὸν περὶ τοῦ
Μελχισεδέκ ἐκινήσαμεν λόγον, ἐπὶ τῷ μήκει τῶν εἰρημένων,
ἐγὼ δὲ ὑμᾶς ἐθαύμαζον ἐπὶ τῇ τῆς ἀκροάσεως προθυμίᾳ τε
10 καὶ συνέσει, καὶ ὅτι μακροτέρου τοῦ λόγου προελθόντος, μέχρι
τέλους παρηκολουθήσατε ἡμῖν· καίτοι γε οὐ μακρὸς ἦν ὁ λό-
γος μόνον, ἀλλὰ καὶ δυσχέρεϊαν εἶχε πολλήν. Ἀλλ' οὔτε τὸ
μῆκος οὔτε ἡ δυσκολία τὴν ὑμετέραν ἤλεγξε προθυμίαν. Φέ-
ρε οὖν ὑμῖν ἀμοιβὴν ἀποδῶμεν ἐκείνου τοῦ πόνου, σαφειέ-
15 ραν πρὸς ὑμᾶς σήμερον ποιησάμενοι τὴν διάλεξιν. Οὐδὲ γὰρ
ἐπιτείνειν ἀεὶ δεῖ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν, διαρρηγνυται
γὰρ ταχέως, οὔτε χαλᾶν ἀεὶ καὶ ἀνιέναι καὶ γὰρ ἐντεῦθεν
ἀργοτέρα γίνεται πάλιν. Διὸ ποικίλλειν χρὴ τὸ τῆς διδασκα-
λίας εἶδος, καὶ νῦν μὲν πανηγυρικωτέρων, νῦν δὲ ἀγωνιστι-
20 κωτέρων ἀπεισθαι λόγων.

Ὡσπερ οὖν τότε ἔλεγον, ὅτι οἱ ποιμένες, τῶν λύκων ἐπιόν-
των τῇ ποίμνῃ, τὴν σύριγγα ἀφέντες, τὴν σφενδόνην μεταχει-
ρίζονται, οὕτω νῦν δὴ παρελθουσῶν τῶν ἐσοτῶν τῶν Ἰουδαι-
κῶν, οἱ λύκων ἀπάντων εἰσὶ χαλεπώτεροι, τὴν σφενδόνην πά-
25 λιν ἀφέντες, ἐπὶ τὴν σύριγγα ἐπανίωμεν, καὶ τοὺς ἀγωνιστι-

1. Ο ψαλμὸς αὐτὸς ἐγράφη ἀπὸ κάποιον ἀπόγονον τοῦ Κορέ, πού τιμωρήθη αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διότι ἠσέβησε (Ἀριθμ. Κεφ. 16), ἀλλ' ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δαυὶδ ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροήν καὶ ἀνέδειξε πολλοὺς ἀνδρας ὡς καὶ βασιλέα ἀκόμη τὸν Ἰωσαφάτ (Πρβλ. Α' Παραλ. 9, 19· 26, Β' Παραλ. 20, 19 κ.ἀ.). Εἶναι ψαλμὸς διδακτικὸς. Ὁ συντάκτης αὐτοῦ, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τὸ περιεχόμενον, εὐρίσκειται, γράφων αὐτὸν, μακρὰν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τοῦ ναοῦ, τὸν ὁποῖον ποθεῖ νὸ ἰδῆ. Ἴσως συνέβη οὗτὸ ὅταν ἐδιώκετο ὁ Δαυὶδ ὑπὸ τοῦ Ἀβεσσαλώμ καὶ ἐγκατέλειψε τὰ Ἱεροσόλυμα, συνώδευσε δὲ αὐτὸν ὡς φυγὰς καὶ ὁ συνεξόριστος ποιητὴς τοῦ ψαλμοῦ.

1α. Μελχισεδέκ· βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς τῶν Ἑβραίων, πού ἠυλόγησε

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΑΨΑΛΜΟΝ¹

«Ἡ ψυχὴ μου, Κύριε, σὲ ποθεῖ, ὅπως ἀκριβῶς ἢ διψασμένη ἔλαφος ποθεῖ καὶ τρέχει πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων». Διὰ ποῖον λόγον εἰσήχθη ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἰς καθημερινὴν χρῆσιν, ψαλλόμενος μετὰ μέλους. Ἀναφέρεται δὲ εἰς τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ.

1. Σεῖς μὲν μὲ ἐθαυμάζετε ὅταν εἰς ἄλλην προηγουμένην φορὰν ὠμίλησα διὰ μακρῶν περὶ τοῦ Μελχισεδέκ^{1α}, ἐγὼ ὅμως ἐθαύμαζα ἐσᾶς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ διὰ τὴν σύνεσιν μὲ τὴν ὁποίαν μὲ ἠκούετε, καὶ ὅτι, ἂν καὶ ἐμακρύνθη ἡ ὁμιλία, μὲ παρηκολουθήσατε μέχρι τέλους ἂν καὶ βέβαια δὲν ἦτο μόνον μακρὰ ἡ ὁμιλία, ἀλλὰ καὶ εἶχε πολλὰς δυσκολίας. Ὅμως οὔτε τὸ μῆκος τῆς ὁμιλίας, οὔτε ἡ δυσκολία ἐμείωσε τὴν προθυμίαν σας. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἀμείψωμεν ἐκεῖνον τὸν κόπον σας, κάμνοντες εἰς ἐσᾶς πιὸ κατανοητὴν σήμερον τὴν ὁμιλίαν. Διότι οὔτε πρέπει συνεχῶς νὰ κρατῶμεν τεταμένην τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν, καθ' ὅσον αὐτὴ πολὺ γρήγορα διασπᾶται, οὔτε νὰ τὴν διασπῶμεν συνεχῶς καὶ νὰ τὴν χαλαρώνωμεν, καθ' ὅσον μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν γίνεται πάλιν πιὸ ὀκνηρὴ. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ποικίλλωμεν τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας, καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ χρησιμοποιοῦμεν πανηγυρικωτέρους λόγους, ἄλλοτε δὲ ἀγωνιστικωτέρους.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἔλεγον τότε, ὅτι οἱ ποιμένες, ὅταν οἱ λύκοι εἰσορμήσουν εἰς τὴν ποίμνην, ἀφήνοντες κατὰ μέρος τὸν αὐλόν, χρησιμοποιοῦν τὴν σφενδόνην, ἔτσι λοιπὸν τώρα, ἀφοῦ ἐπέρασαν αἱ ἐορταὶ τῶν Ἰουδαίων, ποὺ εἶναι φοβερώτεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς λύκους, ἀφοῦ

τὸν Ἀβραάμ μετὰ τὴν μάχην ἐναντίον τοῦ Χοδολογομόρ καὶ ἄλλων βασιλέων (Γεν. 14, 17-20), ἀγενεαλόγητος κοῖ θεωρεῖται ὡς προτύπῳ-σας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ἑβρ. 5, 10).

κωιέρους ἀναπαύσαντες λόγους, ἐτέρων τινῶν σαφειτέρων ἀφώμεθα, τὴν κιθάραν αὐτὴν τοῦ Δαυὶδ μεταχειριζόμενοι, καὶ τὴν ὑπακοὴν εἰς μέσον ἄγοντες, ἣν ἅπαντες ὑπεψάλαμεν τήμερον. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ὑπακοή; «Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ
 5 ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός». Μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον εἶπεῖν πρῶτον, τίνος ἕνεκεν ὁ ψαλμὸς εἰς τὸν θῖον εἰσενήνεκται τὸν ἡμέτερον, καὶ μετ' ὧδῆς μάλιστα αὕτη ἡ προφητεία λέγεται. Τίμος οὖν ἕνεκεν λέγεται μετ' ὧδῆς, ἄκουσον. Πολλοὺς τῶν ἀν-
 10 θρώπων κατιδὼν ὁ Θεὸς ραθυμοτέρους ὄντας, καὶ πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν ἀνάγνωσιν δυσχερῶς ἔχοντας, καὶ τὸν ἐκεῖθεν οὐχ ἠδέως ὑπομένοντος κάματον, ποθεινότερον ποιῆσαι τὸν πόνον δουλόμενος καὶ τοῦ καμάτου τὴν αἴσθησιν ὑποτεμέσθαι, μελωδίαν ἀνέμιξε τῇ προφητεία, ἵνα τῷ ρυθμῷ τοῦ
 15 μέλους ψυχαγωγούμενοι πάντες, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας τοὺς ἱεροὺς ἀναπέμπωσιν αὐτῷ ὕμνους.

Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτως ἀνίστησι ψυχὴν, καὶ πιεροῖ, καὶ τῆς γῆς ἀπαλλάττει, καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀπολύει δεσμῶν, καὶ φιλοσοφεῖν ποιεῖ καὶ πάντων καταγελᾶν τῶν βιω-
 20 τικῶν, ὡς μέλος συμφωνίας καὶ ρυθμῷ συγκείμενον θεῖον ἄσμα. Οὕτω γοῦν ἡμῶν ἡ φύσις πρὸς τὰ ἄσματα καὶ τὰ μέλη ἠδέως ἔχει καὶ οἰκείως, ὡς καὶ τὰ ὑπομάζια παῖδια κλαυθμυριζόμενα καὶ δυσχεραίνοντα, οὕτω κατακοιμίζεσθαι. Αἶ γοῦν τίθηται ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτὰ θασιάζουσαι, πολλάκις ἀπιοῦσαί
 25 τε καὶ ἐπανιοῦσαι, καὶ τινὰ αὐτοῖς κατεπάδουσαι ἄσματα παι-

2. Ὑπακοή· εἶναι στίχος ψαλμικός πού ἐπαναλαμβάνεται καὶ ψάλλεται ἀπὸ ὅλων τὸ ἐκκλησίασμα.

ἀφήσωμεν καὶ πάλιν τὴν σφενδόνην, ἃς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν αὐλόν, καὶ διακόπτοντες τοὺς ἀγωνιστικωτέρους λόγους, ἃς χρησιμοποιήσωμεν ἄλλους πιὸ κατανοητοὺς καὶ σαφεῖς, μεταχειριζόμενοι τὴν κιθάραν αὐτὴν τοῦ Δαυίδ, καὶ ἃς ἀναφέρωμεν τὴν ὑπακοήν², ποὺ ὅλοι σήμερον ἐψάλλομεν χαμηλοφώνως. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ ὑπακοή; «Ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μου ποθεῖ ἐσένα, Θεέ μου». Μᾶλλον δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰποῦμεν πρῶτα, διὰ ποῖον λόγον ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἰσήχθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας εἰς καθημερινὴν χρῆσιν καὶ μάλιστα λέγεται αὐτὴ ἡ προφητεία καὶ μελωδική. Ἐκουσε λοιπὸν διατί λέγεται αὐτὴ μελωδική. Ἐπειδὴ προείδεν ὁ Θεὸς ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ραθυμότεροι καὶ αἰσθάνονται δυσφορίαν ἀκούοντες πνευματικὰ ἀναγνώσματα καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑπομείνουν μὲ εὐχαρίστησιν τὸν κόπον τῆς ἀκροάσεως αὐτῶν, θέλων νὰ καταστήσῃ πιὸ ποθητὸν καὶ εὐχάριστον τὸν κόπον αὐτὸν καὶ νὰ ἐλαττώσῃ τοῦ κόπου τὴν αἴσθησιν, ἀνέμειξε τὴν μελωδίαν μὲ τὴν προφητείαν, ὥστε, ψυχαγωγούμενοι ὅλοι μὲ τὸν ρυθμὸν τῆς μελωδίας, νὰ ἀναπέμπουν πρὸς αὐτὸν τοὺς ἱεροὺς ὕμνους μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν.

Διότι τίποτε, τίποτε δὲν ἀνουπώνει τόσο τὴν ψυχὴν, δὲν τὴν ἀναπτερώνει, δὲν τὴν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ γῆϊνα πράγματα, δὲν τὴν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος καὶ δὲν τὴν κάμνει νὰ φιλοσοφῇ τὴν ζωὴν καὶ νὰ περιφρονῇ ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα, ὅσον ἡ μελωδικὴ ἀρμονία καὶ τὸ μελωδικὸ ψαλλόμενον θεῖον ᾄσμα. Πράγματι τόσο πολὺ ἡ φύσις μας εὐχαριστεῖται καὶ ἔλκεται ἀπὸ τὰ ᾄσματα καὶ τὰς μελωδίας, ὥστε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν καὶ νὰ ἀποκοιμίζωνται τὰ παιδιὰ ποὺ θηλάζουν ὅταν κλαίουσιν καὶ δυσανασχετοῦν. Αἱ τροφοὶ δηλαδή, βαστάζουσαι τὰ νήπια εἰς τὴν ἀγκαλιάν των, πολλὰς φορές τὰ κουνοῦν δόθε κείθε καὶ τὰ καθησυχάζουν μὲ ὠρισμένα παιδικὰ

δικά, οὕτως αὐτῶν τὰ βλέφαρα καιακοιμίζουσι. Διὰ τοῦτο καὶ ὄδοιπόροι πολλάκις κατὰ μεσημβρίαν ἐλαύνοντες ὑποζύγια, ἄδοντες τοῦτο ποιοῦσι, τὴν ἐκ τῆς ὄδοιπορίας ταλαιπωρίαν ταῖς ὥδαῖς ἐκείναις παραμυθούμενοι. Οὐχ ὄδοιπόροι δὲ
5 μόνον, ἀλλὰ καὶ γηπόνοι ληροβαιοῦντες, καὶ τρυγῶντες, καὶ ἀμπέλους θεραπεύοντες, καὶ ἄλλο ὄντιον ἐργαζόμενοι, πολλάκις ἄδουσι. Καὶ γαῦται κωπηλατοῦντες τοῦτο ποιοῦσιν. Ἡδη δὲ καὶ γυναῖκες ἰσιουργοῦσαι, καὶ τῇ κερκίδι τοὺς στήμους συγκεχυμένους διακρίνουσαι, πολλάκις μὲν καὶ καθ
10 ἑαυτὴν ἐκάστη, πολλάκις δὲ καὶ συμφώνως ἅπασαι, μίαν τινὰ ἑαυτὴν ἐκάστη, πολλάκις δὲ καὶ συμφώνως ἅπασαι, μίαν τινὰ μελωδίαν ἄδουσι. Ποιοῦσι δὲ τοῦτο καὶ γυναῖκες, καὶ ὄδοιπόροι, καὶ γηπόνοι, καὶ γαῦται, τῷ ἄσματι τὸν ἐκ τῶν ἔργων πόνον παραμυθήσασθαι σπεύδοντες, ὡς τῆς ψυχῆς, εἰ μέλους
15 ἀκούσειε καὶ ὠδῆς, ῥᾶον ἅπαντα ἐνεγκεῖν δυναμένης τὰ ὀχληρὰ καὶ ἐπίπονα.

Ἐπεὶ οὖν οἰκειῶς ἡμῖν πρὸς τοῦτο ἔχει τὸ εἶδος τῆς τέρεως ἢ ψυχῆ, ἵνα μὴ πορνικὰ ἄσματα οἱ δαίμονες εἰσάγοντες, ἅπαντα ἀναιρέπωσι, τοὺς ψαλμοὺς ἐπειείχισεν ὁ Θεός, ὥστε
20 ὁμοῦ καὶ ἡδονὴν τὸ πρᾶγμα καὶ ὠφέλειαν εἶναι. Ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν ἁσμάτων θλάβη καὶ ὄλεθρος, καὶ πολλὰ ἂν εἰσαχθεῖη δεινὰ· τὰ γὰρ ἀσελγέστερα καὶ παρανομώτερα τῶν ἁσμάτων τούτων τῆς ψυχῆς μέρεσιν ἐγγινόμενα, ἀσθενεσιέραν αὐτὴν καὶ μαλακωτέραν ποιοῦσιν· ἀπὸ δὲ τῶν ψαλμῶν
25 τῶν πνευματικῶν πολὺ μὲν τὸ κέρδος, πολλὴ δὲ ἢ ὠφέλεια, πολὺς δὲ ὁ ἁγιασμός, καὶ πάσης φιλοσοφίας ὑπόθεσις γένοιτ' ἂν, τῶν τε ρημάτων τὴν ψυχὴν ἐκκαθαίροντων, τοῦ τε ἁγίου Πνεύματος τῇ τὰ τοιαῦτα ψαλλούσῃ ταχέως ἐφιπιαμένου ψυχῇ. Ὅτι γὰρ οἱ μετὰ συνέσεως ψάλλοντες τὴν τοῦ Πνεύμα-

ἄσματα, καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὰ κάνουν νὰ κλείσουν τὰ βλέφαρά των καὶ νὰ ἀποκοιμηθοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁδοιπόροι πολλές φορές πού ὀδηγοῦν ὑποζύγια κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας, τὸ κάμνουν αὐτὸ τραγουδώντας, μετριάζοντες μὲ τὰ τραγούδια ἐκεῖνα τὴν ταλαιπωρίαν ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν. "Ὅχι μόνον δὲ ὁδοιπόροι, ἀλλὰ καὶ γεωργοί, ὅταν καλλιεργοῦν τὰ ἀμπέλια καὶ τὰ τρυγοῦν καὶ πατοῦν τὰ σταφύλια εἰς τὰ πατητήρια καὶ κάμνουν ὁποιανδήποτε ἄλλην ἐργασίαν, πολλές φορές τραγουδοῦν καὶ αὐτοί. Καὶ ναῦται αὐτὸ κάμνουν ὅταν τραβοῦν κουπιά. Ἄκομη δὲ καὶ γυναῖκες ὅταν γνέθουν καὶ ὑφαίνουν εἰς τὸν ἀργαλειὸν τὸ στημόνι, ἄλλοτε μὲν μόναι των καὶ ἄλλοτε ὄλαι μαζὶ ἀπὸ κοινοῦ, τραγουδοῦν ἓνα κάποιο τραγούδι. Τὸ κάμνουν δὲ αὐτὸ καὶ γυναῖκες καὶ ὁδοιπόροι καὶ γεωργοὶ καὶ ναῦται, θέλοντες μὲ τὸ τραγούδι νὰ μετριάσουν τὸν κόπον ἀπὸ τὴν ἐργασίαν των, διότι ἡ ψυχὴ, ἐὰν συμβῇ νὰ ἀκούσῃ μελωδίας καὶ τραγούδια, ἠμπορεῖ εὐκολώτερα νὰ ὑποφέρῃ ὅλα τὰ δυσάρεστα καὶ κοπιαστικὰ ἔργα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ψυχὴ εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ψυχαγωγίας, διὰ νὰ μὴ συμβαίνη, παρεμβάλλοντες οἱ δαίμονες πορνικὰ τραγούδια, νὰ τὰ ἀνατρέπουν ὅλα, μᾶς περιεφρούρισεν ὁ Θεὸς μὲ τοὺς ψαλμούς, ὥστε συγχρόνως τὸ πρᾶγμα αὐτὸ νὰ παρέχῃ καὶ εὐχαρίστησιν καὶ ὠφέλειαν. Διότι ἀπὸ μὲν τὰ κοσμικὰ ἄσματα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ βλάβη καὶ καταστροφή καὶ πολλὰ ἄλλα δεινὰ καθ' ὅσον τὰ ἀσελγέστερα καὶ παρανομώτερα ἀπὸ τὰ ἄσματα αὐτὰ ὅταν εἰσχωρήσουν εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τὴν καθιστοῦν ἀσθενεστέραν καὶ μαλθακωτέραν· ἐνῶ ἀπὸ τοὺς πνευματικούς ψαλμούς εἶναι δυνατὸν νὰ προκύψῃ πολὺ κέρδος, πολλὴ ὠφέλεια, πολὺς ἀγιασμός καὶ νὰ γίνῃ ἀφορμὴ κάθε εἴδους εὐσεβείας, καθ' ὅσον τὰ μὲν λόγια αὐτῶν καθαρίζουν τὴν ψυχὴν, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα εἰσέρχεται ἀμέσως εἰς τὴν ψυχὴν πού ψάλλει αὐτὰ τὰ ἄσματα. Τὸ ὅτι πράγματι αὐτοὶ πού ψάλλουν αὐτὰ προσελκύουν

τος καλοῦσι χάριν, ἀκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος· «Μὴ μεθύσκεσθε οἴνω, ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν Πνεύματι». Ἐπήγαγε δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς πληρώσεως· «Ἄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Κυρίῳ». Τί ἐστὶν,
 5 «Ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν»; Μετὰ συνέσεως, φησὶν ἵνα μὴ τὸ στόμα μὲν λαλῇ τὰ ῥήματα, ἡ διάνοια δὲ ἔξω διατριβῆ πανταχοῦ πλανωμένη, ἀλλ' ἵνα ἀκούῃ ἡ ψυχὴ τῆς γλώττης.

2. Καὶ καθάπερ ἔνθα μὲν βόρβορος, χοῖροι τρέχουσιν, ἔνθα δὲ ἀρώματα καὶ θυμιάματα, μέλιται κατασκηνοῦσιν, οὕτως ἔνθα μὲν ἄσματα πορνικά, δαίμονες ἐπισωρεύονται, ἔνθα
 10 δὲ μέλη πνευματικά, ἡ τοῦ Πνεύματος ἐφίπται χάρις, καὶ τὸ στόμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀγιάζει. Ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα ἐπαινήτε μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας τὰ τοιαῦτα διδάσκητε ἄσματα, ἄδειν, οὐκ ἐν ἰσοῖς μόνον, οὐδὲ ἐν τοῖς
 15 ἄλλοις ἔργοις, ἀλλὰ μάλιστα ἐν τραπέζῃ. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ ἐν συμποσίοις ὁ διάβολος ἐφεδρεύει μέθην καὶ ἀδηφαγίαν ἔχων ἀντιῶ συμμαχοῦσαν, καὶ γέλωτα ὑτακτον, καὶ ψυχὴν ἀνειμένην, μάλιστα τότε δεῖ καὶ πρὸ τραπέζης καὶ μετὰ τραπέζαν, ἐπιειχίζειν ἀντιῶ τὴν ἀπὸ τῶν ψαλμῶν ἀσφά-
 20 λειαν, καὶ κοινῇ μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παιδῶν ἀνασιάντας ἀπὸ τοῦ συμποσίου, τοὺς ἱεροὺς ἄδειν ὕμνους τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ ὁ Παῦλος μάστιγας ἔχων ἀφορήτους ἐπικειμένους, καὶ ξύλῳ προσδεδεμένος, καὶ δεσμοπήριον οἰκῶν, ἐν μέσῃ νυκτί, ὅτε μάλιστα γίνετο ὁ ὕπνος ἐφίπταιται πᾶσι μετὰ τοῦ Σίλα
 25 διειτέλει τὸν Θεὸν ὑμῶν, καὶ οὔτε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὔτε ἀπὸ

3. Ἐφ. 5, 18.

4. Αὐτόθι 19.

5. Πράξ. 16. 25.

τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Μὴ μεθάτε μὲ οἶνον, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπάρχει ἄσωτία, ἀλλὰ γεμίζετε τὴν ψυχὴν σας μὲ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος»³. Ἐπρόσθεσε δὲ καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον γεμίζει ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ Πνεῦμα. «Ἄδοντες καὶ ψάλλοντες μὲ ὄλην τὴν καρδίαν σας ὕμνους πρὸς τὸν Κύριον»⁴. Τί σημαίνει, «Ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν»; Μὲ σύνεσιν, λέγει· νὰ μὴ λέγη δηλαδὴ τὸ μὲν στόμα τὰ λόγια, ἡ δὲ διάνοια νὰ τρέχη ἔξω καὶ νὰ περιπλανᾶται παντοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀκούῃ ἡ ψυχὴ τὴν γλῶσσαν.

2. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ὅπου μὲν ὑπάρχει βοῦρκος, τρέχουν οἱ χοῖροι, ὅπου δὲ ἀρώματα καὶ θυμιάματα κατασκηνώνουν μέλισσαι, ἔτσι ὅπου ψάλλονται ἄσματα πορνικὰ συγκεντρώνονται δαίμονες, ὅπου δὲ μελωδία πνευματικαὶ ἐκεῖ ἀπλώνεται ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος καὶ ἀγιάζει τὸ στόμα καὶ τὴν ψυχὴν. Αὐτὰ τὰ λέγω, ὅχι μόνον διὰ νὰ ψάλλετε σεῖς πνευματικὰς μελωδίας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ διδάσκετε καὶ τὰ παιδιὰ καὶ τὰς γυναῖκας νὰ ψάλλουν τὰ παρόμοια ἄσματα, ὅχι μόνον εἰς τοὺς ἀργαλειούς, οὔτε εἰς τὰς ἄλλας ἐργασίας, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ φαγητοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ διάβολος ἐνεδρεῦει εἰς τὰ συμπόσια, ἔχων σύμμαχον τὴν μέθην, τὴν πολυφαγίαν, τὸν ἀπρεπῆ γέλωτα καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς ψυχῆς, τότε πρὸ πάντων πρέπει, καὶ πρὸ τῆς τραπέζης καὶ μετὰ τὴν τράπεζαν, νὰ περιφρορούμεθα ἀπὸ αὐτὸν μὲ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ψαλμῶν, καὶ ἀφοῦ σηκωνώμεθα ἀπὸ τὸ φαγητὸν ὅλοι μαζί, μὲ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ, νὰ ψάλλωμεν τοὺς ἱεροὺς ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. Διότι, ἐὰν ὁ Παῦλος, ἐνῶ εἶχεν ὑποστειῖ ἀφορήτους μαστιγώσεις καὶ ἦτο δεμένος εἰς τὸ ξύλινον βασανιστήριον καὶ ἦτο κλεισμένος εἰς τὸ δεσμοτήριον, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μεσονυκτίου, τότε ποῦ κατ' ἐξοχὴν ἔρχεται εἰς ὅλους γλυκὺς ὕπνος, ὕμνουσε τὸν Θεὸν μαζί μὲ τὸν Σίλα καὶ δὲν ἤναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὴν μελωδίαν οὔτε ἀπὸ τὸν τόπον,

τοῦ καιροῦ, οὔτε ἀπὸ τῆς φρονίδος, οὔτε ἀπὸ τῆς τυραννίδος τοῦ ἕπνου, οὔτε ἀπὸ τῆς ἀλγηδόνος τῶν πόνων ἐκείνων, οὔτε ἄλλοθεν οὐδαμῶθεν ἠναγκάσθη καθυφεῖναι τῆς μελωδίας, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς εὐφροαινομένους, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύ-
 5 οντας τοῦ Θεοῦ, εὐχαριστηρίους ἕμνους ἀναπέμπειν αὐτῷ χορή, ἵνα κἄν τι γένηται παρὰ τῆς μέθης καὶ τῆς ἀδηφαγίας ἄιοπον εἰς τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν, τῆς ψαλμοδίας ἐπεισελ-
 θούσης, ἀποπηδήσῃ πάντα ἐκεῖνα τὰ ἄτοπα καὶ πονηρὰ βου-
 λεύματα.

10 Καὶ καθάπερ πολλοὶ τῶν πλουτιούτων τὴν οπογγίαν θαλάσσιον πλήσαντες οὔτω τὰς τραπέζας ἀπομάσσουσιν, ἵνα εἴ τις ἀπὸ τῶν ἐδεσμάτων γένηται κηλὶς, παρασυρεῖσα καθαρὰν δεί-
 ξη τὴν τραπέζαν. οὔτω δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, ἀντὶ θαλάσσιον τὸ στόμα ἐμπλήσαντες μελωδίας πνευματικῆς, ἵνα εἴ τις ἐ-
 15 γένηται κηλὶς ἀπὸ τῆς ἀδηφαγίας ἐν τῇ ψυχῇ, διὰ τῆς μελω-
 δίας ἀποσμήξωμεν ἐκείνης, καὶ λέγωμεν κοινῇ σιάντες· «Εὐφραναις ἡμᾶς, Κύριε, ἐν τῷ ποιήματί σου, καὶ ἐν τοῖς ἔρ-
 γοις τῶν χειρῶν σου ἀγαλλιασόμεθα». Καὶ εὐχὴ μετὰ τὴν ψαλμοδίαν προσκείσθω, ἵνα μετὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὴν οἰκί-
 20 αν αὐτὴν ἀγιάζωμεν. Ὡσπερ γὰρ οἱ μίμους, καὶ ὄρχηστὰς, καὶ πόρνας γυναῖκας εἰς τὰ συμπόσια εἰσάγοντες, δαίμονας καὶ τὸν διάβολον ἐκεῖ καλοῦσι, καὶ μυρίων πολέμων τὰς αὐ-
 τῶν ἐμπιπλῶσιν οἰκίας (ἐντεῦθεν γοῶν ζηλοτυπίαί καὶ μοι-
 χεῖαι καὶ πορνεῖαι καὶ τὰ μυρία δεινά), οὕτως οἱ τὸν Δαυὶδ
 25 καλοῦντες μετὰ τῆς κιθάρας, ἔνδον τὸν Χριστὸν δι' αὐτοῦ καλοῦσιν. Ὅπου δὲ ὁ Χριστός, δαίμων μὲν οὐδεὶς ἐπεισελ-
 θεῖν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ παρακύναι τολμησείε ποτε, εἰρήνη δὲ καὶ ἀγάπη καὶ πάντα ὥσπερ ἐκ πηγῶν ἤξει τὰ ἀγαθὰ. Ἐ-

οὔτε ἀπὸ τὸν καιρὸν, οὔτε ἀπὸ τὴν φροντίδα, οὔτε ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ ὕπνου, οὔτε ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς ἐκείνους πόνους⁵, οὔτε ἀπὸ τίποτε ἄλλο, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς ποὺ εὐφραινόμεθα καὶ ἀπολαμβάνομεν τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ ἀναπέμπωμεν εὐχαριστηρίους ὕμνους εἰς αὐτόν, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη συμβῆ εἰς τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ τὴν μέθην καὶ τὴν πολυφαγίαν κάτι τὸ ἄτοπον, ἀφοῦ εἰσέλθη ἐντὸς αὐτῆς ἡ ψαλμωδία, νὰ ἀπομακρύνῃ ὅλας ἐκεῖνας τὰς ἀτόπους καὶ πονηρὰς σκέψεις.

Καὶ ὅπως ἀκριβῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πλουσίους, γεμίσαντες τὸν σπόγγον μὲ ἀρωματικὸν ὑγρὸν, καθαρίζουν μὲ αὐτὸ τὰς τραπέζας, ὥστε, ἐὰν ἐπροξενήθῃ κάποια κηλὶς ἀπὸ τὰ φαγητά, νὰ καθαρισθῆ καὶ νὰ καταστῆ καθαρὴ ἡ τράπεζα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ὡς κάμνωμεν, ἀφοῦ γεμίσωμεν τὸ στόμα μας, ἀντὶ ἀρωματικοῦ ὑγροῦ, μὲ πνευματικὴν μελωδίαν, ὥστε ἐὰν συνέβῃ εἰς τὴν ψυχὴν κάποια κηλὶς ἀπὸ τὴν πολυφαγίαν, νὰ τὴν καθαρίσωμεν μὲ αὐτὴν τὴν μελωδίαν, καὶ ὡς λέγωμεν; ἀφοῦ σηκωθοῦμεν, ὅλοι μαζί: «Ἐγέμισες, Κύριε, τὴν ψυχὴν μας μὲ εὐφροσύνην μὲ τὸ δημιούργημά σου καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου γεμίζομεν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν»⁶. Καὶ ὡς γίνεται προσευχὴ μετὰ τὴν ψαλμωδίαν, ὥστε μαζί μὲ τὴν ψυχὴν νὰ ἀγιάζωμεν καὶ τὴν οἰκίαν μας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ προσκαλοῦν εἰς τὰ συμπόσια μίμους καὶ χορευτὰς καὶ πόρνas γυναῖκας, προσκαλοῦν ἐκεῖ δαίμονας καὶ τὸν διάβολον καὶ γεμίζουσι τὰς οἰκίας των μὲ ἀπείρους διαμάχας, (διότι ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται ζηλοτυπίαί καὶ μοιχεῖαι καὶ πορνεῖαι καὶ τὰ μύρια δεινὰ), ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ προσκαλοῦν τὸν Δαυὶδ μὲ τὴν κιθάραν του, καλοῦν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν των μέσω αὐτοῦ τὸν Χριστόν. Ὅπου δὲ εἰσέρχεται ὁ Χριστός, δαίμων μὲν κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ, μᾶλλον δὲ οὔτε ποτὲ θὰ ἐτολμοῦσε νὰ πλησιάσῃ, εἰρήνη δὲ καὶ ἀγάπη καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ ὡσὰν ἀπὸ πηγᾶς θὰ συγκεντρωθοῦν ἐκεῖ. Ἐκεῖνοι κάμνουν τὴν οἰκίαν των

κεῖνοι ποιοῦσι θέατρον τὴν οἰκίαν αὐτῶν, σὺ ποιήσον ἐκκλησίαν τὸ δωμάτιόν σου. Ἐνθα γὰρ ψαλμός, καὶ εὐχή, καὶ προφητῶν χορεία, καὶ διάνοια ἀδόκτων θεοφιλῆς, οὐκ ἂν τις ἀμάροιοι τὴν σύνοδον ταύτην προσειπὼν ἐκκλησίαν. Κἂν μὴ
 5 εἰδῆς τὴν δύναμιν τῶν ῥημάτων, αὐτὸ τέως τὸ στόμα παίδευσον τὰ ῥήματα λέγειν. Ἀγιάζεται γὰρ καὶ διὰ ῥημάτων ἡ γλῶσσα, ὅταν μετὰ προθυμίας ταῦτα λέγηται.

Ἐὰν εἰς ταύτην ἑαυτοὺς καταστήσωμεν τὴν συνήθειαν, οὐδὲ ἐκόντες, οὐδὲ ραθυμοῦντές ποτε προησόμεθα τὴν καλὴν
 10 ταύτην λειτουργίαν, τοῦ ἔθνους καὶ ἄκοντας ἡμᾶς ἀναγκάζοντος καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν καλὴν ταύτην ἐπιτελεῖν λαιρείαν. Ἐπὶ τῆς μελωδίας ταύτης, κἂν γεγηρακῶς τις ᾗ, κἂν νέος κἂν δασύφωνος, κἂν ρυθμοῦ παντὸς ἄπειρος, οὐδὲν ἔγκλημα γίνεται. Τὸ γὰρ ζητούμενον ἐμπαῦθα, ψυχὴ νήφουσα, διεγερ-
 15 γερομένη διάνοια, καρδιά κατανευγμένη, λογισμὸς ἐρρωμένος, συνειδὸς ἐκκεκαθαρομένη. Ἐὰν ταῦτα ἔχων εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ χορόν, παρ' αὐτὸν δυνήσῃ σιῆσαι τὸν Δαβὶδ. Ἐνταῦθα οὐ χορεία κιθάρας, οὐδὲ νεύρων τεταμένων, οὔτε πλήκτρον καὶ τέχνης, οὐδὲ ὀργάνων τινῶν, ἀλλ' εἰς
 20 θέλῃς, σὺ σαυτὸν ἐργάσῃ κιθάραν, νεκρώσας τὰ μέλη τῆς σαρκός, καὶ πολλὴν πῶ σῶμαι πρὸς τὴν ψυχὴν ποιήσας τὴν συμφωνίαν. Ὅταν γὰρ μὴ ἐπιθυμῇ κατὰ τοῦ Πνεύματος ἡ σὰρξ, ἀλλ' εἴκη τοῖς ἐπιτάγμασι τοῖς ἐκείνου, καὶ εἰς πέρας ἄγῃ ταύτην ἐπὶ τὴν ἀρίστην καὶ θαυμασιήν ὁδόν, οὕτως ἐργάσῃ
 25 μελωδίαν πνευματικὴν. Οὐ χορεία τέχνης ἐνταῦθα χρέον μακρῶ κατορθουμένη, ἀλλὰ προαιρέσεως δεῖ γενναίας μόνον, καὶ διεξόμεθα τὴν ἐμπειρίαν ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ. Οὐ χορεία τόπου, οὐ χορεία χρόνου, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ, καὶ

θέατρον, σὺ κάμε τὸ δωμάτιόν σου ἐκκλησίαν. Διότι ὅπου ψαλμὸς καὶ προσευχὴ καὶ χορὸς τῶν προφητῶν καὶ θεοφιλῆς διάνοια τῶν ψαλλόντων, δὲν θὰ ἔσφαλλε κανεὶς ἐὰν ὠνόμαζε τὴν συγκέντρωσιν αὐτὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν καταλαβαίνης τὴν δύναμιν τῶν λόγων, κατ' ἀρχὴν ἄσκησε τὸ στόμα σου νὰ λέγῃ τὰ λόγια αὐτὰ. Διότι ἀγιάζεται ἡ γλῶσσα καὶ μὲ τὰ λόγια, ὅταν αὐτὰ τὰ λέγῃ μὲ προθυμίαν.

Ἐὰν συνηθίσωμεν ἔτσι τοὺς ἑαυτοὺς μας, τότε οὔτε μὲ τὴν θέλησίν μας, οὔτε ἀπὸ ἀδιαφορίαν θὰ ἀποβάλωμεν αὐτὴν τὴν καλὴν συνήθειαν, διότι ἡ συνήθεια θὰ μᾶς ἀναγκάζῃ καθημερινῶς καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν νὰ ἐπιτελοῦμεν αὐτὴν τὴν καλὴν λατρείαν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῆς τῆς μελωδίας, εἴτε εἶναι κανεὶς γέρων, εἴτε νέος, εἴτε κακόφωνος, εἴτε ἄπειρος παντὸς ρυθμοῦ, δὲν ἔχει νὰ κατηγορηθῇ διὰ τίποτε. Διότι τὸ ἐπιδιωκόμενον ἐδῶ εἶναι, ψυχὴ νηφάλιος, διάνοια ἄγρυπνος, καρδία γεμάτη ἀπὸ εὐλάβειαν, λογισμὸς ἀκλόνητος, συνείδησις καθαρὰ. Ἐὰν ἔχῃς αὐτὰ καὶ εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἅγιον χορὸν τοῦ Θεοῦ, θὰ ἠμπορέσῃς νὰ σταθῇς κοντὰ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Δαυίδ. Ἐδῶ δὲν χρειάζεται κιθάρα, οὔτε χορδαὶ τεντωμένοι, οὔτε πληκτρα καὶ τεχνικαὶ γνώσεις, οὔτε ἄλλα ὄργανα, ἀλλὰ ἐὰν θελήσῃς θὰ μεταβάλῃς σὺ τὸν ἑαυτὸν σου εἰς κιθάραν, ἀφοῦ νεκρώσῃς τὰ σαρκικά σου μέλη καὶ ὀδηγήσῃς τὸ σῶμα εἰς πλήρη συμφωνίαν μὲ τὴν ψυχὴν. Διότι, ὅταν ἡ σὰρκα δὲν ἐπιθυμῇ ἀντίθετα τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ὑπακούει εἰς τὰ προστάγματα ἐκείνου, καὶ ὀδηγεῖ αὐτὴν εἰς τὸ τέρμα τῆς ἀρίστης καὶ θαυμαστῆς ὁδοῦ, τότε θὰ συνάψῃς μελωδίαν πνευματικὴν. Δὲν χρειάζεται ἐδῶ τέχνη ποὺ μαθαίνεται μέσα εἰς μακρὸν χρόνον, ἀλλὰ χρειάζεται μόνον προαίρεσις γενναία, καὶ θ' ἀποκτήσωμεν τὴν ἐμπειρίαν εἰς πολὺ σύντομον χρονικὸν διάστημα. Δὲν χρειάζεται τόπος, δὲν χρειάζεται χρόνος, ἀλλ' εἶναι δυνατόν εἰς ὅποιονδήποτε τόπον καὶ εἰς ὅποιονδήποτε καιρὸν νὰ

ἐν παρὶ καιρῷ ψάλλειν ἔξεσι κατὰ διάνοιαν. Κἂν γὰρ ἐν ἀγορᾷ βαδίζης, κἂν ἐν ὁδοῖς ἦς, κἂν φίλοις συνεδρεύης, ἔξεσι διεγεῖραι τὴν ψυχὴν, ἔξεσι σιγῶντα ἑοῶν. Οὕτω καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐβόα καὶ ὁ Θεὸς ἤκουσε. Κἂν χειροτέχνης ἦς, ἐν 5 ἐργαστηρίῳ καθήμενος καὶ ἐργαζόμενος, δυνήσῃ ψάλλειν. Κἂν σιρατιώτης ἦς, ἐν δικαστηρίῳ προσεδρεύων, δυνήσῃ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν.

3. Ἐξεσι καὶ χωρὶς φωνῆς ψάλλειν, τῆς διανοίας ἐνδον ἠχούσης. Οὐ γὰρ ἀνθρώποις ψάλλομεν, ἀλλὰ Θεῷ τῷ 10 δυναμένῳ καὶ καρδίας ἀκοῦσαι καὶ εἰς τὰ ἀπόρητα τῆς διανοίας ἡμῶν εἰσελθεῖν. Καὶ ταῦτα Παῦλος ἐνδεικνύμενος βοᾷ, λέγων· «Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν σιναγμοῖς ἀλαλήτοις. Ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας, οἶδε τί τὸ φρόνημα τοῦ Πνεύματος, ὅτι κατὰ Θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἀγίων». Τοῦτο δὲ ἔλεγεν, οὐκ ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα ἐσιέναζεν, ἀλλ' 15 ἐπειδὴ οἱ πνευματικοὶ ἄνδρες, οἱ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος ἔχοντες, ὑπὲρ τῶν πλησίων εὐχόμενοι, καὶ τὰς ἰκετηρίας ἀναφέροντες, μετὰ καιωνύξεως καὶ σιναγμῶν ποῦτο ἐποίουν. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν 20 ἐντυγχάνομεν τῷ Θεῷ διὰ τε ψαλμῶν καὶ εὐχῶν. Ἴνα δὲ μὴ τὰ ῥήματα μόνον προσφέρωμεν, ἀλλὰ τὴν δύναμιν αὐτῆν εἰδῶμεν τῶν ῥήσεων, φέρε, τὸ προοίμιον αὐτὸ τοῦ ψαλμοῦ εἰς μέσον ἀγάγωμεν.

Τί οὖν ἐστὶ τὸ προοίμιον; «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος 25 εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σὲ ὁ Θεός». Τοιοῦτον τῶν ἐρώτων τὸ ἔθος, μὴ κατέχειν σιγῇ τὸν ἕρωτα, ἀλλ' εἰς τοὺς πλησίον ἐκφέρειν, καὶ λέγειν ὅτι φιλοῦσι. Θερωδὸν γὰρ ἡ προᾶγμα τῆς ἀγάπης ἡ φύ-

7. Ἐξ. 14, 15.

8. Ρωμ. 8, 26 - 27.

ψάλλωμεν αὐτὰ μὲ τὴν σκέψιν μας. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη βαδίζης εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ ἂν ἀκόμη εὐρίσκεσαι εἰς τὴν ὁδόν, καὶ ἂν ἀκόμη κάμνης παρέαν μὲ φίλους, εἶναι δυνατόν νὰ διεγείρης τὴν ψυχὴν σου, εἶναι δυνατόν νὰ φωνάζης πρὸς τὸν Θεὸν ἐνῶ σιωπᾶς. Ἔτσι καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐφώναζε καὶ ὁ Θεὸς ἤκουσε⁷. Καὶ ἐὰν εἶσαι χειροτέχνης καὶ εὐρίσκεσαι μέσα εἰς τὸ ἐργαστήριον καὶ ἐργάζεσαι, θὰ ἠμπορέσης νὰ ψάλλης. Καὶ ἂν εἶσαι στρατιώτης καὶ φρουρῆς τὸ δικαστήριον, θὰ ἠμπορέσης αὐτὸ τὸ πρᾶγμα νὰ τὸ κάμης.

3. Εἶναι δυνατόν καὶ χωρὶς φωνὴν νὰ ψάλλης, ὅταν ἐσωτερικὰ ὁμιλῇ ἡ διάνοιά σου. Διότι δέν ψάλλομεν πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεὸν ποὺ ἠμπορεῖ νὰ ἀκούσῃ καὶ καρδίας καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἀπόκρυφα τῆς διανοίας μας. Καὶ θέλων ὁ Παῦλος νὰ δείξῃ αὐτὰ βροντοφωνάζει καὶ λέγει· «Τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα μεσιτεύει δι' ἡμᾶς μὲ στεναγμοὺς ἀνεκφράστους. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἐρευνᾷ τὰς καρδίας, γνωρίζει ποῖος εἶναι ὁ πόθος τοῦ Πνεύματος, διότι μεσιτεύει κατὰ θεῖον τρόπον διὰ τοὺς ἀγίους». Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγεν, ὅχι ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα ἐστέναζεν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πνευματικοὶ ἄνδρες, ποὺ ἔχουν τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, προσευχόμενοι ὑπὲρ τῶν πλησίων των καὶ ἀναφέροντες τὰς παρακλήσεις των, τὸ ἔκαμνον αὐτὸ μὲ κατάνυξιν καὶ στεναγμοὺς. Αὐτὸ ἃς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ καθημερινὰ ἃς ἐπικοινωνοῦμεν μὲ τὸν Θεὸν μὲ ψαλμοὺς καὶ προσευχάς. Ὅμως διὰ νὰ μὴ προφέρωμεν μόνον τὰ λόγια, ἀλλὰ διὰ νὰ κατανοῶμεν καὶ αὐτὴν τὴν δύναμιν λόγων, ἐμπρὸς ἃς φέρωμεν ἐμπρὸς μας τὸ προοίμιον τοῦ ψαλμοῦ.

Τί λέγει λοιπὸν τὸ προοίμιον; «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι, Θεέ μου, σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου». Τέτοια εἶναι ἡ συνήθεια τῶν ἐρωτευμένων, νὰ μὴ κρατοῦν κρυφὸν τὸν ἔρωτά των, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐκδηλώνουν εἰς τοὺς πλησίον των καὶ νὰ τοὺς λέγουν ὅτι ἀγαποῦν. Διότι ἡ φύσις τῆς ἀγάπης εἶναι

οἰς, καὶ σιγῇ σιέγειν οὐκ ἂν ἀνέχοιτο ἡ ψυχὴ. Διὰ τοῦτο καὶ
 Παῦλος ἔλεγε Κορινθίοις φιλοῶν· «Τὸ σιόμα ἡμῶν ἀνέωγε
 πρὸς ὑμᾶς, Κορινθιοὶ»· τουτέστι, σιέγειν καὶ σιγῇ κατέχειν
 τὴν ἀγάπην οὐ δύναμαι, ἀλλὰ διὰ παντὸς ὑμᾶς, καὶ πανταχοῦ,
 5 καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας, καὶ ἐπὶ τῆς γλώπτης περιφέρω. Οὕτω
 καὶ ὁ μακάριος οὗτος φιλοῶν τὸν Θεόν, καὶ καιόμενος ἐν τῷ
 φιλεῖν, οὐκ ἀνέχεται σιγᾶν, ἀλλὰ ποτὲ μὲν φησιν, «Ὁν τρό-
 πον ἐπιποθεῖ ἢ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως
 ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός», ποτὲ δέ, «Ὁ Θεός, ὁ
 10 Θεός μου, πρὸς σέ ὀρθρίζω. Ἐδίψησέ σε ἡ ψυχὴ μου, ὡς
 γῆ ἄβατος καὶ ἄνυδρος καὶ ἔρημος». Οὕτω γὰρ ἕτερος τῶν
 ἐρμηνευτῶν εἶπεν. Ἐπειδὴ γὰρ λόγῳ παρασιῆσαι τὸν ἔρωτα
 οὐκ ἰσχύει, περιέρχεται ζητῶν ὑπόδειγμα, ἵνα καὶ οὕτω τὸ
 φίλιον ἡμῶν ἐνδείξηται καὶ κοινωνοὺς ποιήσῃ τοῦ ἔρωτος.
 15 Πειθώμεθα τοίνυν αὐτῷ καὶ μάθωμεν οὕτως ἐροᾶν. Καὶ
 μή μοι λεγέτω τις· καὶ πῶς δύναμαι φιλεῖν τὸν Θεόν ὃν οὐ
 βλέπω; Καὶ γὰρ πολλοὺς οὐχ ὁρῶντες φιλοῦμεν, οἷον τοὺς
 ἐν ἀποδημίᾳ φίλους ὅσπας ἡμῶν, ἢ παῖδας καὶ πατέρας, ἢ
 συγγενεῖς καὶ οἰκεῖους, καὶ οὐδὲν γίνεται κώλυμα ἐκ τοῦ μὴ
 20 ὁρᾶν, ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο μάλιστα ἐκκαίει τὸ φίλιον, αὕξει
 τὸν πόθον. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ Μωϋσέως λέγων ὁ Παῦλος,
 ὅτι καταλιπὼν θησαυροὺς καὶ πλοῦτον καὶ βασιλείας περι-
 φάνειαν καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν λαμπρότητα τὴν ἐν Αἰγύπτῳ,
 εἴλετο μετὰ τῶν Ἰουδαίων κακουχεῖσθαι εἶτα τὴν αἰτίαν
 25 ἡμᾶς διδάσκων, ὅτι δὴ ταῦτα πάντα ἐποίει διὰ τὸν Θεόν,

9. Β' Κορ. 6, 11

10. Ψαλμ. 62, 1.

11. Ἐβρ. 11, 25.

κάποιο θερμὸν πρᾶγμα καὶ δὲν θὰ ἠμποροῦσεν ἡ ψυχὴ νὰ τὸν κρατήσῃ σιωπηλόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε πρὸς τοὺς Κορινθίους ἐκδηλώνων τὴν ἀγάπην του· «Τὸ στόμα μου ἤνοιξε πρὸς ἐσᾶς, Κορίνθιοι»⁹· δηλαδή, δὲν ἠμπορῶ νὰ κρατῶ μυστικὴν καὶ σιωπηλὴν τὴν ἀγάπην μου, ἀλλὰ συνεχῶς καὶ ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκωμαι σᾶς ἔχω εἰς τὴν σκέψιν μου καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν μου. Ἔτσι καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος, ἀγαπῶν τὸν Θεὸν καὶ καιόμενος ἀπὸ τὴν ἀγάπην του αὐτὴν, δὲν ἀνέχεται νὰ σιωπᾷ, ἀλλ' ἄλλοτε μὲν λέγει, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ, Θεέ μου, ἡ ψυχὴ μου», ἄλλοτε δέ, «Θεέ μου, Θεέ μου, πρὸς ἐσένα καταφεύγω πολὺ πρῶί. Διψᾷ ἡ ψυχὴ μου δι' ἐσένα, ὅπως ἡ ἄβατος γῆ καὶ ἄνυδρος καὶ ἔρημος»¹⁰. Διότι ἔτσι ἐξηγεῖ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτάς. Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ μὲ λόγια τὸν ἔρωτά του, ζητεῖ νὰ εὕρῃ ὑπόδειγμα, ὥστε ἔστω καὶ ἔτσι νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ἀγάπην του πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ μᾶς καταστήσῃ κοινωνοὺς τοῦ ἔρωτός του.

Ἄς πειθώμεθα λοιπὸν εἰς αὐτὸν καὶ ἃς μάθωμεν ἔτσι νὰ ἀγαπῶμεν. Καὶ ἃς μὴ μοῦ λέγῃ κανεὶς· καὶ πῶς ἠμπορῶ νὰ ἀγαπῶ τὸν Θεὸν ποῦ δὲν τὸν βλέπω; Καὶ ὅμως πολλοὺς ἀγαπῶμεν ἂν καὶ δὲν τοὺς βλέπομεν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τοὺς φίλους μας ποῦ εὐρίσκονται εἰς τὴν ξενιτειάν, ἢ τὰ παιδιά μας καὶ τοὺς πατέρας μας, ἢ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς οἰκείους μας, καὶ ὅμως τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν τὸ ὅτι δὲν τοὺς βλέπομεν, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ γεγονὸς πρὸ πάντων ἀνάβει τὴν ἀγάπην καὶ αὐξάνει τὸν πόθον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὁμιλῶν περὶ τοῦ Μωϋσέως, λέγει ὅτι ἐγκαταλείψας θησαυροὺς καὶ πλοῦτον καὶ βασιλικὴν δόξαν καὶ ὅλην τὴν ἄλλην λαμπρότητα ποῦ εἶχεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐπροτίμησε νὰ ταλαιπωρῆται μαζὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους¹¹· εἰς τὴν συνέχειαν διδάσκων ἡμᾶς τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς προτιμήσεως, ὅτι δηλαδή

προσέθηκε· «Τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὁρῶν ἐκασιτέρω». Οὐχ ὁ-
 ρᾶς τὸν Θεόν, ἀλλ' ὁρᾶς τὰ δημιουργήματα, ὁρᾶς αὐτοῦ τὰ
 ἔργα, οὐρανόν, καὶ γῆν, καὶ θάλατταν. Ὁ δὲ φιλῶν, κἂν ἔρ-
 γον ὁτιοῦν ἕτερον, διαθερμαίνεται. Οὐχ ὁρᾶς τὸν Θεόν, ἀλλ'
 5 ὁρᾶς αὐτοῦ τοὺς οἰκέτας, τοὺς φίλους, τοὺς ἁγίους ἄνδρας
 λέγω καὶ παροησίαν ἔχοντας. Θεράπευσον ἐκείνους νῦν, καὶ
 ἔξεις τοῦ πόθου παραμυθίαν οὐ τὴν τεχοῦσαν. Καὶ γὰρ ἐπ'
 ἀνθρώπων, οὐχὶ τοὺς φίλους ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπ'
 ἐκείνων φιλουμένους φιλεῖν εἰκόθαμεν. Κἂν εἶπη τις τῶν
 10 ἐρωμένων τῶν ἡμετέρων, ὅτι τὸν δεῖνα φιλῶ, κἂν ἐκεῖνός
 τι πάθη χρηστόν, ἐγὼ τῆς εὐεργεσίας ἀπολαύειν νομίζω πάν-
 τα ποιοῦμεν καὶ πραγματοποιοῦμεθα, ὥσπερ αὐτὸν τὸν ἐρώμενον
 ὁρῶντες, οὕτω πάσαν περὶ ἐκεῖνον ἐπιδείξασθαι σπουδήν.

Ἐξεσι τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ κατορθῶσαι νῦν. Εἶ-
 15 πεν, ὅτι τοὺς πένητας φιλῶ· κἂν οὕτοί τι πάθωσιν ἀγαθόν,
 ὡς αὐτὸς ἀπολελανκώς, οὕτως ἀποδίδωμι τὴν ἀμοιβήν. Πάν-
 τα ποιήσωμεν ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτοὺς θεραπείας· μᾶλλον δὲ πάν-
 τα τὰ ὄντα κενώσωμεν εἰς αὐτούς, πιστεύοντες διὰ τούτων τὸν
 Θεὸν τρέφειν. Ὅτι γὰρ αὐτὸς τρέφεται τούτων τρεφομένων,
 20 ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ τί φησὶ «Πεινῶντά με γὰρ εἶδετε», φη-
 σί, «καὶ ἐθρέψατε· διψῶντα, καὶ ἐποίησατε γυμνόν, καὶ πε-
 ριεβάλετε»· καὶ πολλὰς ἡμῖν ἔδωκεν ἀφορμὰς τοῦ παραμυθεῖ-
 σθαι τὸν πόθον τὸν ἡμέτερον. Ἄλλως δὲ τὸν ἔρωτα τὸν παρ'
 ἡμῖν τρία ταῦτα ποιεῖν εἶωθεν, ἢ εὐμορφία σώματος, ἢ εὐερ-
 25 γεσίας μέγεθος, ἢ τὸ φιλεῖσθαι παρ' αὐτοῦ. Τούτων γὰρ ἔ-

12. Αὐτόθι 27.

13. Ματθ. 25, 35 - 36.

ὄλα αὐτὰ τὰ ἔκαμνε διὰ τὸν Θεόν, ἐπρόσθεσε· «Διότι ἐθεώρει τὸν ἀόρατον Θεόν ὡς ὀρατὸν»¹². Δὲν βλέπεις τὸν Θεόν, ἀλλὰ βλέπεις τὰ δημιουργήματά του, βλέπεις τὰ ἔργα του, τὸν οὐρανὸν, τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ ἀγαπᾷ, εἴτε ἰδῆ κάποιο ἔργον ἐκείνου ποῦ ἀγαπᾷ, εἴτε ὑπόδημα, εἴτε ἔνδυμα, εἴτε ὀτιδήποτε ἄλλο, αὐξάνει ἢ φλόγα τῆς ἀγάπης του. Δὲν βλέπεις τὸν Θεόν, ἀλλὰ βλέπεις τοὺς ὑπηρέτας του, τοὺς φίλους του, ἐννοῶ τοὺς ἁγίους ἄνδρας ποῦ ἔχουν παρρησίαν ἐνώπιόν του. Ὑπηρέτησε ἐκείνους τώρα καὶ θὰ ἔχῃς ὄχι τυχαίαν παρηγορίαν διὰ τὸν πόθον σου δι' αὐτόν. Καθ' ὅσον εἰς τὴν περίπτωσηιν τῶν ἀνθρώπων, συνηθίζομεν νὰ ἀγαπῶμεν ὄχι μόνον τοὺς φίλους μας, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποῦ ἀγαποῦν ἐκεῖνοι. Καὶ ἂν εἰπῆ κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ἀγαπῶ, ὅτι τὸν τάδε τὸν ἀγαπῶ, ἐὰν ἐκεῖνος δεχθῆ κάποιαν εὐεργεσίαν, ἐγὼ νομίζω ὅτι μετέχει ἐκεῖνος τῆς εὐεργεσίας πρὸς αὐτόν, καὶ κάμνομεν τὰ πάντα δι' αὐτόν, ὡσὰν νὰ βλέπωμεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ αὐτόν ποῦ ἀγαπῶμεν, καὶ ἐπιδεικνύομεν ἔτσι κάθε φροντίδα δι' ἐκεῖνον.

Εἶναι δυνατόν αὐτὸ νὰ τὸ ἐφαρμόσωμεν τώρα καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Χριστοῦ. Εἶπεν, ὅτι ἀγαπῶ τοὺς πτωχοὺς· καὶ ἐὰν αὐτοὶ δεχθοῦν κάποιαν εὐεργεσίαν, ὡσὰν νὰ εὐεργετήθην ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἔτσι ἀμείβω αὐτούς. "Ἄς κάμωμεν τὰ πάντα διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν· μᾶλλον δὲ ἄς δώσωμεν ὄλα τὰ ὑπάρχοντά μας εἰς αὐτούς, πιστεύοντες ὅτι δι' αὐτῶν τρέφομεν τὸν Θεόν. Τὸ ὅτι βέβαια τρέφεται ὁ Θεός, ὅταν τρέφονται αὐτοί, ἄκουσε τί λέγει ὁ Χριστός· «Μὲ εἶδετε πεινασμένον», λέγει, «καὶ μὲ ἐθρέψατε· διψασμένον, καὶ μὲ ἐποτίσατε· γυμνόν, καὶ μὲ ἐνδύσατε»¹³· καὶ πολλάς ἄλλας εὐκαιρίας μᾶς ἔδωσε διὰ νὰ ἱκανοποιουῦμεν τὸν πόθον μας δι' αὐτόν. "Ἄλλωστε δὲ συνήθως τὸν ἔρωτά μας, τὰ τρία αὐτὰ πράγματα τὸν προκαλοῦν, ἢ ἡ ὀμορφιά τοῦ σώματος, ἢ τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας, ἢ ἡ ἀγάπη ἐκ μέρους αὐτοῦ. Διότι τὸ καθένα ἀπὸ

καστον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δύναται ἐμποιεῖν φίλτρον ἡμῖν. Κἂν γὰρ μηδὲν ὤμεν εὖ παθόντες παρὰ τινος, ἀκούωμεν δέ, ὅτι φιλῶν ἡμᾶς διατελεῖ, ἐπαινῶν ἡμᾶς, καὶ θαυμάζων, εὐθέως αὐτῷ συγκολλώμεθα, καὶ σιέρομεν ὡς εὐεργέτην, ἐπὶ τοῦ
5 Θεοῦ δὲ οὐχὶ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία ταῦτά ἐστιν ἰδεῖν μεθ' ὑπερβολῆς ἰσοπαύτης, ὅσην οὐδὲ λόγος παρασιῆσαι δυνήσεται. Καὶ πρῶτον, τὸ κάλλος τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀκηροῦ φύσεως, ὅτι ἀμήχανον οὔτω πῶς ἐσσι καὶ ἄμαχον, καὶ πάντα ὑπερβαῖνον λόγον, καὶ πᾶσαν ἐκφεῦγον διάνοιαν. Κάλ-
10 λος δὲ ὅτιαν ἀκούσης, μηδὲν σωματικὸν ὑποπιεύσης, ἀγαπητέ, ἀλλὰ ἀσώματόν τινα δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἄφραστον.

4. Ταύτην οὖν ὁ προφήτης ἐκφραίνων ἔλεγε· «Καὶ τὰ Σεραφεῖμ εἰσιήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ, καὶ ταῖς μὲν δυοὶ πέ-
 ρουξι κατεκάλυπτον τὸ πρόσωπον, ταῖς δὲ δυοὶ κατεκάλυπτον
15 τοὺς πόδας, ταῖς δὲ δυοὶν ἐπέτοιτο καὶ ἔκραζον, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος», ἀπὸ τῆς ἐκπλήξεως, ἀπὸ τοῦ θαύματος, ἀπὸ τῆς εὐπρεπείας ἐκείνης, ἀπὸ τῆς δόξης. Καὶ πάλιν ὁ Δαυὶδ κατανοήσας αὐτὸ τοῦτο τὸ κάλλος, καὶ τὴν δόξαν ἐκπλαγεὶς τῆς μακαρίας ἐκείνης φύσεως, ἔλεγε· «Περίζωσαι τὴν ρομφαίαν
20 σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ, τῆ ὤραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». Διὰ τοῦτο καὶ Μωϋσῆς ἐπεθύμει πολλάκις αὐτὸν ἰδεῖν, τῷ φίλτρῳ ἰσθθεὶς τοῦτω καὶ τῆς δόξης ἐκείνης ἐρῶν. Διὰ τοῦτο καὶ Φίλιππος ἔλεγε· «Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν». Μᾶλλον δὲ ὅσα ἂν εἴπωμεν, οὐδὲ μι-
25 κρόν, οὐδὲ ἀμυδροὺν ἴχνος τι τῆς εὐπρεπείας ἐκείνης παρασιῆσαι δυναθόμεθα. Ἄλλὰ τὰς εὐεργεσίας θούλη καταλέξωμεν; Ἄλλ' οὐδὲ ταύτας λόγος παρασιῆσαι δυνήσεται. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Χάρις δὲ τῷ Κυρίῳ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῳ

14. Ἦσ. 6, 2 - 3.

15. Ψαλμ. 44, 4 - 5.

16. Ἐξ. 33, 13.

17. Ἰω 14, 3.

αὐτὰ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἠμπορεῖ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀγάπην μας. Καθ' ὅσον καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εὐεργετήθημεν καθόλου ἀπὸ κάποιον, ἀλλ' ἀκούομεν, ὅτι μᾶς ἀγαπᾷ, μᾶς ἐπαινεῖ καὶ μᾶς θαυμάζει, ἀμέσως προσκολλώμεθα εἰς αὐτὸν καὶ τὸν θεωροῦμεν ὡς εὐεργέτην μας, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ ἰδοῦμεν νὰ συμβαίνουν εἰς τόσον ὑπερβολικὸν βαθμὸν, ὅσον ποῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκφρασθῇ μὲ λόγια. Καὶ πρῶτα τὸ κάλλος τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀμολύντου φύσεως, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσυναγώνιστον καὶ ἀκατανίκητον καὶ ὑπερβαίνει κάθε λόγον καὶ διαφεύγει κάθε λογικὴν. Ὅταν ἀκούσης δὲ κάλλος, μὴ σκεφθῆς τίποτε τὸ σωματικόν, ἀγαπητέ, ἀλλὰ κάποιαν ἀσώματον δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἀνέκφραστον.

4. Θέλων λοιπὸν ὁ προφήτης νὰ δηλώσῃ αὐτὴν τὴν δόξαν, ἔλεγε· «Καὶ τὰ Σεραφεῖμ ἐστέκοντο γύρω ἀπὸ αὐτὸν καὶ μὲ τὰς μὲν δύο πτέρυγας ἐκάλυπτον τὸ πρόσωπόν των, μὲ τὰς ἄλλας δύο ἐκάλυπτον τὰ πόδια των, μὲ τὰς δὲ ἄλλας δύο ἐπετοῦσαν καὶ ἔκραζον, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος»¹⁴, ἐξ αἰτίας τῆς ἐκπλήξεως, τοῦ θαυμασμοῦ, τῆς μεγαλοπρεπείας ἐκείνης, ἐξ αἰτίας τῆς δόξης. Καὶ πάλιν ὁ Δαυὶδ, κατανοήσας αὐτὸ τὸ κάλλος καὶ ἐκπλαγεὶς ἀπὸ τὴν δόξαν τῆς μακαρίας ἐκείνης φύσεως, ἔλεγε· «Ζῶσε τὴν ρομφαίαν καὶ ἄφησέ την νὰ λάμπῃ ἐπάνω εἰς τὸν μηρὸν σου, δυνατέ, μαζί μὲ τὴν ὠραιότητα καὶ τὸ κάλλος σου»¹⁵. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐπιθυμοῦσε πολλές φορές νὰ ἰδῇ αὐτόν, πληγωθεὶς ἀπὸ τὴν ἀγάπην του πρὸς αὐτόν καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν δόξαν ἐκείνην¹⁶. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Φίλιππος ἔλεγε· «Δεῖξέ μας τὸν Πατέρα καὶ μᾶς ἀρκεῖ»¹⁷. Μᾶλλον δὲ ὅσα καὶ ἂν θὰ ἐλέγαμεν, δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ παραστήσωμεν οὔτε μικρόν, οὔτε κάποιο ἀμυδρὸν ἵχνος τῆς μεγαλοπρεπείας ἐκείνης. Ἄλλὰ μήπως θέλεις νὰ ἀναφέρωμεν τὰς εὐεργεσίας του; Ὅμως οὔτε αὐτὰς ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ ὁ λόγος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε·

αὐτοῦ δωρεᾷ). Καὶ πάλιν «*Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν*». Καὶ πάλιν «*Ἔ Ω βάθος πλούτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ*
5 *κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ*».

Ἄλλὰ τὸ φίλιον ὃ περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξατο ποῖος παραστήσει λόγος; Τοῦτο γοῦν ἐκπλητιόμενος ὁ Ἰωάννης ἔλεγεν· «*Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὅτι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν*». Εἰ δὲ θούλει καὶ ἀκοῦσαι αὐτοῦ
10 *τῶν ρημάτων, καὶ τὸν πόθον μαθεῖν, ἄκουσον τί φησι διὰ τοῦ προφήτου* «*Μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; Εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο ταῦτα γυνή, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου*». Καὶ καθάπερ οὗτος ἔλεγεν, «*Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἢ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐ-*
15 *πιποθεῖ ἢ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός*», οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς φησι «*Ὁν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ ἐαυτῆς νοσσία, οὕτως ἐθέλησα ἐπισυνάξει τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἐθελήσατε*». Καὶ πάλιν, «*Καθὼς οἰκτεῖρει πατὴρ υἱούς, οὕτως ὀκτεῖρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν*» καὶ πάλιν, «*Οἱ κατὰ τὸ*
20 *ἕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν*». Καὶ καθάπερ ὁ προφήτης ὑπόδειγμα ζητεῖ, ἵνα τὸν πόθον ἐνδείξηται τὸν ἑαυτοῦ, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ὑποδείγμασί τισι κέχρηται, ἵνα ἡμῖν δηλώσῃ τὸν ἔρωτα, ὃν περὶ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἔχει. Καὶ ὁ
25 *μὲν προφήτης ἔλαφον εἶπε διψῶσαν, καὶ γῆν ἐκκεκαυμένην,*

18. Β' Κορ. 9, 15

19. Α' Κορ. 2, 9.

20. Ρωμ. 11, 33.

21. Ἰω. 3, 16.

22. Ἦσ. 49, 15.

23. Ματθ. 23, 37.

24. Ματθ. 23, 37.

25. Ψαλμ. 102, 13.

26. Ψαλμ. 102, 11.

«χρεωστοῦμεν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν Κύριον διὰ τὴν ἀπερίγραπτον δωρεάν του»¹⁸. Καὶ πάλιν· «Αὐτὰ ποῦ ὁ ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου δὲν τὰ εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν τὰ ἤκουσε καὶ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβησαν, αὐτὰ ποῦ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς δι' ἐκείνους ποῦ τὸν ἀγαποῦν»¹⁹. Καὶ πάλιν· «ᾠ βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ, πόσον ἀνεξερεύνητοι εἶναι αἱ κρίσεις του καὶ ἀνεξιχνίαστοι οἱ ὁδοὶ του»²⁰.

Ἄλλὰ τὴν ἀγάπην ποῦ ἔδειξε δι' ἡμᾶς ποῖος λόγος θὰ ἠμποροῦσε νὰ παραστήσῃ; Ἄπο αὐτὴν ἐκπληττόμενος ὁ Ἰωάννης, ἔλεγε· «Τόσον πολὺ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε χάριν αὐτοῦ παρέδωκεν εἰς τὸν θάνατον τὸν Υἱόν του τὸν Μονογενῆ»²¹. Ἐάν δὲ θέλῃς ν' ἀκούσῃς τὰ λόγια του καὶ νὰ γνωρίσῃς τὴν ἀγάπην του, ἄκουσε τί λέγει διὰ τοῦ προφήτου· «Μήπως εἶναι δυνατόν νὰ λησμονήσῃ ἡ γυναῖκα νὰ θρέψῃ τὰ τέκνα τῆς κοιλίας της; Ἄλλὰ καὶ ἐὰν συνέβαινεν ἡ γυναῖκα νὰ τὰ λησμονήσῃ, ὅμως ἐγὼ δὲν θὰ σὲ λησμονήσω»²². Καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς ἔλεγεν, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μου σὲ ποθεῖ, Θεὲ μου», ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς λέγει· «Ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὄρνις συγκεντρώνει τὰ πουλάκια της, ἔτσι ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ τέκνα σας καὶ δὲν τὸ ἐθέλησατε»²⁴. Καὶ πάλιν, «Ὅπως εὐσπλαγχνίζεται καὶ συγχωρεῖ ὁ πατέρας τὰ τέκνα του, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος δείχνει εὐσπλαγχνίαν πρὸς ἐκείνους ποῦ τὸν εὐλαβοῦνται καὶ τὸν φοβοῦνται»²³. καὶ πάλιν· «Ὅση εἶναι ἡ ἀπόστασις τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὴν γῆν, τόσον κραταιὸν κατέστησεν ὁ Κύριος τὸ ἔλεός του πρὸς ἐκείνους ποῦ τὸν σέβονται καὶ τὸν φοβοῦνται»²⁶. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ προφήτης ζητεῖ παράδειγμα, διὰ νὰ δείξῃ τὸν πόθον του δι' αὐτόν, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖ ὠρισμένα παραδείγματα, διὰ νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς τὸν ἔρωτα ποῦ ἔχει διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. Καὶ ὁ μὲν προφήτης χρησιμοποιεῖ τὴν εἰκόνα τῆς διψασμένης

ὁ δὲ Θεὸς ὁρνίδων περὶ νεοτιοῦς φιλοσοργίαν, καὶ πατέρων
 κηδεμονίαν, καὶ ἕψος οὐρανοῦ ἀπὸ γῆς, καὶ εὐσπλαγγνίαν
 μητέρων, οὐκ ἐπειδὴ τοσοῦτον φιλεῖ μόνον, ὅσον μήτηρ παῖδα,
 ἀλλ' ἐπειδὴ τούτων τῶν ὄρων, καὶ τῶν κανόνων καὶ ὑποδει-
 5 γμάτων οὐκ ἔστι παρ' ἡμῖν ἕτερα μείζονα φιλίας τεκμήρια.
 Ἐπεὶ οὐ τοσοῦτον φιλεῖ ἡμᾶς μόνον, ὅσον παιδία μήτηρ φι-
 λόσοργος, ἀλλὰ πολλῶ πλέον, ἄκουσον τί φησιν· «Εἰ γὰρ καὶ
 ἐπιλάθοιτο», φησί, «γυνὴ τῶν ἐκγόνων αὐτῆς, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ
 ἐπιλήσομαί σου». Τοῦτο δὲ ἔλεγε δεικνύς, ὅτι πάσης φιλοσορ-
 10 γίας θερμότερος ὁ περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ πόθος ἐστίν.

Ταῦτα δὲ πάντα συλλέγων ἀναλογίζου πρὸς ἑαυτόν, καὶ
 θερμὸν ἐργάση τὸν ἔρωτα, καὶ λαμπρὰν ἀνάψει τὴν φλόγα.
 Ἐπεὶ οὖν τὰς φιλίας καὶ ἐφ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν οὐ-
 τως ἐκκαίειν εἴωθεν, ὡς τὸ μεμνηῆσθαι τῶν εὐεργεσιῶν, ὧν
 15 ἀπελαύσαμεν καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦτο ποιῶμεν. Ἀναλογισώ-
 μεθα πόσα δι' ἡμᾶς ἐποίησεν, αὐτὸν τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν,
 τὴν θάλατταν, τὸν ἀέρα, τὰ ἐν τῇ γῆ φυτὰ, καὶ ἄνθη τὰ ποι-
 κίλα, καὶ κτήνη, καὶ ἐρπειτὰ, τὰ ἐν τῇ θαλάττῃ, τὰ ἐν ἀέρι
 μέσῳ, τὰ ἄστρα τὰ ἐν οὐρανῷ, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὰ
 20 ὀρώμενα ἀπλῶς ἅπαντα, τὰς ἀστραπὰς, τῶν ὥρων τὴν εὐτα-
 ξίαν, ἡμέρας καὶ νυκτὸς διαδοχὴν, τὰς ἐτησίους τροπὰς. Ψυ-
 χὴν ἐνέπνευσε, λόγον ἐχαρίσατο, ἀρχὴν τετίμηκε μεγίστη. Ἀγ-
 γέλους ἀπέστειλε, προφήτας ἔπεμψεν, ὑστερον τὸν Υἱὸν αὐτοῦ
 τὸν μονογενῆ. Καὶ μετ' ἐκεῖνα πάλιν καὶ οὗτος παρακαλεῖ
 25 καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ διὰ τοῦ μονογενοῦς Παιδός, ἵνα σὺ σωθῆς·
 καὶ οὐ παύεται Παῦλος πρὸςθεύων, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακα-
 λούντιος δι' ἡμῶν, δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καιαλλάγητε τῷ

ελάφου καὶ τῆς γῆς τῆς καταξηραμένης, ὁ δὲ Θεὸς προβάλλει τὴν φιλοστοργίαν τῶν ὀρνίθων πρὸς τοὺς νεοσσούς των καὶ τὴν κηδεμονίαν τῶν πατέρων καὶ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὴν γῆν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τῶν μητέρων, ὄχι ἐπειδὴ μᾶς ἀγαπᾷ τόσον μόνον, ὅσον ἢ μητέρα τὸ παιδί της, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν ἄλλας μεγαλυτέρας ἀποδείξεις ἀγάπης ἀπὸ αὐτοῦς τοὺς ὄρους, τοὺς κανόνας καὶ τὰ παραδείγματα. Τὸ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν μᾶς ἀγαπᾷ μόνον τόσον, ὅσον ἢ φιλόστοργος μητέρα τὰ παιδιά της, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον, ἄκουσε τί λέγει· «Καὶ ἂν ἀκόμη συνέβαινε», λέγει, «νὰ λησμονήσῃ τὰ τέκνα της, ὅμως ἐγὼ δὲν θὰ σὲ λησμονήσω»²⁷. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγε διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ἀγάπη του πρὸς ἡμᾶς εἶναι θερμότερα ἀπὸ κάθε ἄλλην φιλοστοργίαν.

Ἐναλογιζόμενος δὲ ὅλα αὐτὰ καὶ θὰ καταστήσῃς θερμὴν τὴν ἀγάπην σου καὶ λαμπρὰν θ' ἀνάψῃς μέσα σου τὴν φλόγα. Ἐπειδὴ λοιπὸν συνήθως τὰς φιλίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τίποτε δὲν τὰς ἀνάπτει τόσον, ὅσον τὸ νὰ ἐνθυμούμεθα τὰς εὐεργεσίας ποῦ ἀπελαύσαμεν, τὸ ἴδιο ἅς κάμνωμεν καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ. Ἄς ἀναλογισθῶμεν πόσα ἔκαμε δι' ἡμᾶς, αὐτὸν τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τὸν ἀέρα, τὰ φυτὰ τῆς γῆς, τὰ ποικίλα ἄνθη, τὰ κτήνη, τὰ ἕρπετά, τὰ ζῶα τῆς θαλάσσης, τοῦ ἀέρος, τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, ὅλα γενικῶς τὰ ὀρατά, τὰς ἀστράπας, τὴν εὐταξίαν τῶν ἐποχῶν, τὴν διαδοχὴν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, τὰς ἐτησίας μεταβολάς. Ἐχάρισε διὰ τοῦ ἐμφυσήματος τὴν ψυχὴν, ἐχάρισε τὸν λόγον, καὶ μᾶς ἐτίμησε μὲ πάρα πολὺ μεγάλην ἐξουσίαν. Ἀπέστειλεν ἀγγέλους, ἔστειλε προφήτας καὶ ἐν συνεχείᾳ ἔστειλε τὸν Υἱόν του τὸν μονογενῆ. Καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πάλιν καὶ ὁ ἴδιος παρακαλεῖ καὶ ὁ ἴδιος καὶ διὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του διὰ νὰ σωθῆς· καὶ δὲν σταματᾷ ὁ Παῦλος νὰ πρεσβεύῃ, «Ὅπως ὁ Θεὸς παρακαλεῖ διὰ μέσου ἡμῶν, σᾶς παρακαλοῦμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ,

Θεῶν. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως τῆς σῆς λαβὼν ἀπασχῆν, «Ἐκάθισεν ἄνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι». Ἀληθῶς **5** εὐκαιρὸν νῦν εἰπεῖν «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουσιὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;». Κακεῖνο πάλιν «Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἀνταπέδωκέ μοι;». Τί γὰρ ταύτης ἴσον γένοιτ' ἂν τῆς τιμῆς, ἀλλ' ἢ ὅταν ἀπαρχὴ τοῦ γένους ἡμῶν τοῦ τοσαῦτα προσκεκροκότιος, **10** τοῦ ἠτιμωμένου, ἐν ἕψει τοσοῦτω κάθηται, καὶ τοσαύτης ἀπολαύῃ τιμῆς; Μὴ τὰς κοινὰς δὲ μόνον εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδίας ἀνάλεγε, οἷον τί ποτε συκοφαντία περιπεσὼν ἀπηλλάγης τῆς κατηγορίας· εἴ ποτε ἄωρία καὶ μεσονυκτικῶ ἀησιαῖς περιωχῶν, διέφυγες ἐκείνων τὰς ἐπιθουλάς· εἴ ποτε ζημί- **15** αν ἐπενεχθεῖσαν ἀπεδώσω· εἰ νοσήματι περιπεσὼν χαλεπῶ παραιωνθῆς ἔτιχες.

5. Πάντα ἀνάλεγε τὰ παρὰ πᾶσαν σου τὴν ζωὴν γινόμενα εὐεργετήματα τοῦ Θεοῦ, καὶ πολλὰ πάντως εὐρήσεις, οὐ παρὰ πᾶσαν τὴν ζωὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ· καὶ εἰ **20** ἐβούλετο ὁ Θεὸς πάσας τὰς καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐεργεσίας, ἃς ἡμᾶς εὐεργετεῖ, ἀγνοούντων ἡμῶν καὶ οὐκ εἰδόντων, εἰς μέσον τιθέναι, οὐδ' ἂν ἀριθμῆσαι αὐτὰς δυνηθείημεν. Πόσοι δαίμονες εἰς τὸν ἀέρα φέρονται τοῦτον; πόσοι ἐναντία δυνάμεις; Εἰ μόνον ἐπέτρωπεν αὐτοῖς τὴν ὄψιν τὴν ἑαυτῶν **25** δεῖξαι τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ ἀτεροπῆ, οὐκ ἂν ἐξέστημεν; οὐκ ἂν ἀπωλόμεθα; οὐκ ἂν διεφθάρημεν; Ταῦτα δὲ πάντα ἀναλογιζόμενοι, καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἑαυτῶν, ὅσα ἐκόντες, ὅσα

28. Β' Κορ. 5, 20.

29. Ἐφ. 1, 21.

30. Ψαλμ. 105, 2.

31. Ψαλμ. 115, 12.

συμφιλιωθῆτε μὲ τὸν Θεόν»²⁸. Καὶ οὔτε ἐδῶ ἐσταμάτησεν, ἀλλ', ἀφουῖ ἔλαβε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του, «Ἐκάθισεν ὑψηλότερα ἀπὸ κάθε ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν καὶ ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο ὀνομαζόμενον ὄνομα ὄχι μόνον εἰς τὸν παρόντα κόσμον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν μέλλοντα»²⁹. Πράγματι εἶναι κατάλληλος στιγμὴ τώρα νὰ εἰποῦμεν· «Ποῖος θὰ διηγηθῆ καὶ θὰ ἐξυμνήσῃ τὰ θαυμαστά ἔργα σου καὶ θὰ κάμῃ ἀκουστά τὰ ἄξια ἐπαίνου ἔργα σου;»³⁰. Καὶ ἐκεῖνο πάλιν· «Τί ν' ἀνταποδώσω εἰς τὸν Κύριον δι' ὅλα ἐκεῖνα ποῦ μου ἐχάρισεν;»³¹. Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτὴν τὴν τιμὴν, ὅταν, ἢ ἀπαρχὴ τοῦ γένους μας ποῦ ὑπέπεσεν εἰς τέτοιαν παράβασιν, ποῦ εἶχεν ἀτιμασθῆ, τώρα κάθηται εἰς τόσον ὕψος καὶ ἀπολαμβάνει τόσην τιμὴν;». Μὴ λογαριάζῃς δὲ μόνον τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνας ποῦ ἔγιναν ἰδιαιτέρως εἰς ἐσένα, ὅπως παραδείγματος χάριν ἐὰν κάποτε ἐσυκοφαντήθῃς καὶ ἀπηλλάγῃς τῆς κατηγορίας· ἐὰν κάποτε παράκαιρα καὶ ἐν ὥρᾳ μεσονυκτίου ἔπεσες εἰς τὰ χέρια τῶν ληστῶν καὶ διέφυγες τὰς ἐπιβουλὰς των· ἐὰν κάποτε ἀπηλλάγῃς ἀπὸ ζημίαν ποῦ σὲ εὔρεν· ἐὰν περιέπεσες εἰς φοβερὰν ἀσθένειαν καὶ ἔτυχες θεραπείας.

5. Νὰ σκέπτεσαι ὅλα τὰ εὐεργετήματα τοῦ Θεοῦ ποῦ ἔγιναν πρὸς ἐσένα εἰς ὅλην τὴν ζωὴν σου, καὶ ὅπωςδῆποτε θὰ εὔρης πολλὰ νὰ σοῦ ἔγιναν, ὄχι μόνον εἰς ὅλην τὴν ζωὴν σου, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας· καὶ ἐὰν ἤθελεν ὁ Θεὸς νὰ θέσῃ ἐμπρὸς μας ὅλας τὰς εὐεργεσίας μὲ τὰς ὁποίας μᾶς εὐεργετεῖ καθημερινά, καὶ τὰς ὁποίας ἀγνοοῦμεν καὶ δὲν γνωρίζομεν, δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν οὔτε νὰ τὰς μετρήσωμεν. Πόσοι δαίμονες περιφέρονται εἰς αὐτὸν τὸν ἀέρα; πόσαι ἐνάντιαι δυνάμεις; Ἐὰν μόνον ἐπέτρεπεν εἰς αὐτούς νὰ μᾶς δείξουν τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ ἀηδιαστικὴν ὄψιν των, δὲν θὰ ἐχάναμεν τὰ λογικά μας; δὲν θὰ ἐχανόμεθα; δὲν θὰ κατεστρεφόμεθα; Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ ἀμαρτήματά μας, ὅσα διε-

ἀγνοοῦντες οφθαλλόμεθα (καὶ γὰρ τοῦτο οὐ μικρὸν εἰς εὐεργεσίας λόγον, μὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπεξιέναι τὸν Θεὸν τοῖς πλημμελήμασι τοῖς ἡμετέροις), δυνασόμεθα φιλεῖν τὸν Θεόν. Ὅταν γὰρ ἐννοήσης, ὅσα καθ' ἑκάστην ἁμασιάνεις
 5 τὴν ἡμέραν, ὅσα καθ' ἑκάστην εὐεργετῇ τὴν ἡμέραν, ὅσας ἀπολαύεις μακροθυμίας, ὅσας ἀνέσεως, καὶ ὅτι εἰ καθ' ἑκάστην ὁ Θεὸς ἐπεξήει, οὐδὲ θραγὺν ἂν ἔζησας χρόνον (κατὰ τὸν προφήτην τὸν λέγοντα, «Ἐὰν ἀνομίας παραιτηθήσης, Κύριε, τίς ὑποστήσεται;»), αὐτῷ χάριτας εἶση, καὶ ἐπ' οὐδενὶ δυσχε-
 10 ρανεῖς τῶν προσπιπόντων ἀλλ' ὄφει, ὅτι καὶ μυστία πάθης, οὐδέλω τὴν ἀξίαν ἀπέδωκας δίκην, καὶ οὕτω διακείμενος πολὺν τὸν πόθον ἀνάρεις, καὶ δυνήσῃ κατὰ τὸν προφήτην λέγειν «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἢ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτω ἐπιποθεῖ ἢ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός».

15 Ἄξιον δὲ ἐξετάσαι, τί δήποτε τοῦτο τὸ ζῶον εἰς μέσον παρήγαγε. Δυναλέον πῶς ἐστὶν ἢ ἔλαφος, καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς τρέχει ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Δυναλέον δὲ γίνεται καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ ἀπὸ τοῦ τοὺς ὄφεις κατεσθίειν, καὶ τοῖς ἐκείνων τρέφεσθαι σώμασι. Καὶ οὐ τοίνυν τοῦτο
 20 ποίησον τὸν νοητὸν ὄφιν κατὰφαγε· ἐδάφισον τὴν ἁμασίαν καὶ δυνήσῃ διψᾷ τὸν τοῦ Θεοῦ πόθον. Καθάπερ γὰρ τὸ πονηρὸν συνειδὸς ρυπαροὺς ἡμᾶς ἐργάζεται, καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἡμᾶς ἐμβάλλει, οὕτως, ἂν ἐδαφίσωμεν ἡμῶν τὰς ἁμασι-
 ας, ἂν ἐκκαθάρωμεν τὴν πονηρίαν, δυνασόμεθα διαβλέπειν εἰς

πράξαμεν μὲ τὴν θέλησίν μας καὶ ὅσα ἐν ἀγνοίᾳ μας (καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ μικρὸν δείγμα εὐεργεσίας πρὸς ἡμᾶς, τὸ νὰ μὴ μᾶς τιμωρῇ ὁ Θεὸς καθημερινὰ διὰ τὰ πλημμελήματά μας), θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν. Διότι, ὅταν κατανοήσης πόσας ἀμαρτίας διαπράττεις καθημερινὰ, πόσας εὐεργεσίας δέχεσαι καθημερινὰ, πόσην μακροθυμίαν ἀπολαμβάνεις, πόσην ἄνεσιν, καὶ ὅτι, ἐὰν καθημερινὰ ὁ Θεὸς σὲ ἐτιμωροῦσε δι' ὅλα αὐτά, δὲν θὰ ἠμποροῦσες οὔτε ἐλάχιστον χρόνον νὰ ζήσης (σύμφωνα μὲ τὸν προφήτην ποῦ λέγει, «Ἐάν, Κύριε, Κύριε, ἐξετάσης μετὰ προσοχῆς τῆς ἀνομίας μας, ποῖος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σταθῇ ἐνώπιόν σου;»), θὰ ἀποδώσης εἰς αὐτὸν εὐχαριστίας καὶ δὲν θὰ δυσανασχετήσης διὰ κανένα ἀπὸ τὰ ὅσα σοῦ συμβαίνουν· ἀλλ' ἔχε ὑπ' ὄψιν σου, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ὑποστῆς μύρια παθήματα, οὔτε ἔτσι εἶναι ἰσαξία ἢ ἀνταπόδοσίς σου, καὶ ἐφ' ὅσον διακατέχεσαι ἀπὸ τέτοιας διαθέσεως θ' ἀνάψῃ πάρα πολὺ ὁ πόθος σου διὰ τὸν Θεόν καὶ θὰ ἠμπορέσης σύμφωνα μὲ τὸν προφήτην νὰ λέγῃς· «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σέ ποθεῖ, Θεέ μου, ἡ ψυχὴ μου».

Ἄλλ' ἀξίζει νὰ ἐξετάσωμεν διατί τέλος πάντων ἐφε-
 ρεν ὡς παράδειγμα αὐτὸ τὸ ζῶον. Ἡ ἔλαφος εἶναι ζῶον
 ποῦ διψᾷ κάπως περισσότερο καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς
 τρέχει πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Νοιώθει δέ περισσό-
 τερον τὴν δίψαν καὶ ἐξ αἰτίας τῆς φύσεώς της καὶ ἐπειδὴ
 κατατρώγει τὰ φίδια καὶ τρέφεται μὲ τὰ σώματα ἐκείνων.
 Καὶ σὺ λοιπὸν αὐτὸ κάμε· κατάφαγε τὸ νοητὸν φίδι· κατὰ-
 στρεψε τὴν ἀμαρτίαν καὶ θὰ ἠμπορέσης νὰ νοιώθῃς δίψαν
 διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ πονη-
 ρὰ συνείδησις μᾶς καθιστᾷ ἀκαθάρτους καὶ μᾶς ὀδηγεῖ εἰς
 ἀπόγνωσιν, ἔτσι, ἐὰν ἐξαφανίσωμεν τὰς ἀμαρτίας μας,
 ἐὰν καθαρισθῶμεν ἀπὸ τὴν πονηρίαν, θὰ ἠμπορέσωμεν
 νὰ στρέψωμεν τὴν ψυχὴν μας πρὸς τὸν πνευματικὸν πό-

τὸν πνευματικὸν πόθον, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας καλεῖν τὸν Θεόν, καὶ τὸ φίλιον σφοδρότερον ἀνάπειν, καὶ μὴ διὰ ρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ταύτην ὑποβάλλειν τὴν ὑπακοήν. Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο τοὺς ψαλμοὺς

5 ἡμῖν ἤσεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, μᾶλλον δὲ ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις, οὐχ ἵνα τὰ ρήματα λέγωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων αὐτοὺς μελετῶμεν.

Μὴ τοίνυν οἰηθῆς διὰ τοῦτο ἐνταῦθα εἰσιέναι, ἵνα τὰ ρήματα εἴπῃς μόνον, ἀλλ' ἵνα, ὅταν ὑποβάλλῃς συνθήκας εἰ-

10 ται νομίσης τὴν ὑπακοήν. Ὅταν γὰρ εἴπῃς· «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός», συνέθου τῷ Θεῷ, γραμματεῖον ἔγραψας ἄνευ χάριτος καὶ μέλανος, διὰ τῆς φωνῆς ὁμολόγησας πάντων αὐτὸν μᾶλλον φιλεῖν, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ

15 προκρίνεσθαι, καὶ καίεσθαι τῷ περὶ αὐτὸν ἔρωτι. Ἄν τοίνυν ἐξελθῶν ἴδῃς γυναῖκα εὐμορφὸν τινα καὶ ἀκόλαστον δαλεάζουσαν σε καὶ πρὸς τὸν ἔρωτα τὸν ἑαυτῆς καλοῦσαν, εἰπέ πρὸς αὐτήν, οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθῆσαι, συνθήκας ἐθέμην πρὸς τὸν Θεόν, παρόντων τῶν ἀδελφῶν, τῶν ἱερέων, τῶν

20 διδασκάλων, ὁμολόγησα καὶ ὑπεσχόμην διὰ τῆς ὑπακοῆς οὕτως αὐτὸν φιλεῖν, «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων». Λέδοικα παραβῆναι τὰς συνθήκας, ἐκείνου λοιπὸν μελετῶ τὸν ἔρωτα. Ἐὰν ἴδῃς ἀργύριον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς κείμενον, ἢ ἱμάτια χρυσᾶ, ἐτέρους σοβοῦντας, οἰ-

25 κέτας ἔχοντας, καὶ ἵππους χρυσοχαλίνους. μηδὲν πάθῃς ὑπὸ τῆς φαντασίας ἐκείνης, ἀλλὰ πάλιν ἔπαδε σεαυτῷ, καὶ εἰπέ πρὸς τὴν ψυχὴν τὴν σὴν πρὸ μικροῦ ὑπεψάλαμεν, «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός»· καὶ ὑκειωσάμεθα τὸ

θον καὶ νὰ καλοῦμεν εἰς βοήθειαν τὸν Θεὸν μὲ μεγάλην προθυμίαν, καὶ ν' αὐξάνωμεν περισσότερο τὴν ἀγάπην μας πρὸς αὐτόν, καὶ ὄχι μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα μας νὰ ψάλλωμεν αὐτὴν τὴν ὑπακοήν. Καθ' ὅσον διὰ τοῦτο συνέθεσεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος τοὺς ψαλμούς, μᾶλλον δὲ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ὄχι διὰ νὰ λέγωμεν μόνον τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μελετῶμεν αὐτοὺς καὶ ἔμπρακτα.

Μὴ νομίσης λοιπὸν ὅτι διὰ τοῦτο ἔρχεσαι ἐδῶ μέσα, διὰ νὰ εἰπῆς μόνον τὰ λόγια, ἀλλὰ διὰ νὰ θεωρήσης τὴν ἠπακοήν, ὅταν ὑποβάλλης, ὡσάν συμφωνίαν. Διότι, ὅταν εἰπῆς, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μου», ἔκαμες συμφωνίαν μὲ τὸν Θεόν, ὑπέγραψες συμφωνητικὸν χωρὶς χαρτὶ καὶ μελάνην, μὲ τὴν φωνὴν σου ὡμολόγησες ὅτι ἀγαπᾷς αὐτόν περισσότερο ἀπὸ κάθε τι καὶ ὅτι δὲν θεωρεῖς προτιμώτερον ἀπὸ αὐτόν τίποτε ἄλλο καὶ ὅτι καίγεται ἡ ψυχὴ σου ἀπὸ τὸν ἔρωτα πρὸς αὐτόν. Ἐὰν λοιπὸν ἐξερχόμενος ἰδῆς κάποιαν ὁμορφὴν καὶ ἀκόλαστον γυναῖκα, ποὺ σὲ δελεάζει καὶ σὲ καλεῖ νὰ κάμῃς ἔρωτα μαζί της, εἶπέ πρὸς αὐτὴν δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ ἀκολουθήσω, ἔκαμα συμφωνίαν μὲ τὸν Θεόν, παρουσία τῶν ἀδελφῶν, τῶν ἱερέων καὶ τῶν διδασκάλων ὡμολόγησα καὶ ὑπεσχέθην μὲ τὴν ὑπακοήν τόσον πολὺ νὰ τὸν ἀγαπῶ, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων». Φοβοῦμαι νὰ παραβῶ τὴν συμφωνίαν καὶ ἀσχολοῦμαι πλέον μὲ τὸν ἔρωτα ἐκείνου. Ἐὰν ἰδῆς ἀργύριον εἰς τὴν ἀγοράν, ἢ χρυσᾶ ἐνδύματα, ἄλλους κομψευομένους, ποὺ νὰ ἔχουν ὑπηρέτας καὶ ἵππους μὲ χρυσᾶ χαλινάρια, μὴ πάθῃς τίποτε ἀπὸ τὰ φανταστικὰ ἐκεῖνα πράγματα, ἀλλὰ πάλιν ψάλε χαμηλόφωνα καὶ εἶπέ εἰς τὴν ψυχὴν σου πρὸ ὀλίγου ἐψάλαμεν, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μου», καὶ οἰκειοποιηθήκαμε τὰ

γράμμα, καὶ ἡμῶν αὐτὸ ἐποίησαμεν εἶναι. Μηδὲν οὖν φι-
 λῶμεν τῶν θιωτικῶν τούτων, ἵνα ἄκρατος ἡμῖν ὁ ἔρωσ ἐ-
 κεῖνος μείνη, καὶ μὴ σχιζόμενος ἀσθενέστερος γένηται. Οὕ-
 τος ὁ πλοῦτος ἅπαντα πλοῦτιον, ἅπανα θησαυρόν, πᾶσαν εὖ-
 5 δοκίμηον, πᾶσαν δόξαν, πᾶσαν περιφάνειαν ἡμῖν χαρίσα-
 σθαι δυνήσεται.

Τοῦτον κατέχωμεν, καὶ οὐδενὸς ἐτέρου δεησόμεθα. Εἴ-
 γὰρ οἱ τὸν αἰσχρὸν τοῦτον ἔρωτα φιλοῦντες, καὶ κόρης περι-
 καιόμενοι πολλάκις εὐμόρφου τινός, καὶ πατέρων ἀπειλοῦν-
 10 των καὶ φίλων ἠνειδιζόντων, καὶ ἐτέρων πολλῶν διαβαλλόν-
 των, οὐδὲ ἐπιστρέφονται, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνην εἰσὶ τετραυμέ-
 νοι, καὶ οἰκίας καταφρονοῦσι, καὶ κλήρου παιρῶν καὶ δό-
 ξης, καὶ εὐδοκιμήσεως, καὶ φίλων παραινέσεως, μεγάλην
 ρομίζοντες ἔχειν παραμυθίαν τούτων ἀπάντων, ἃν εὐδοκιμῶσι
 15 παρὰ τῇ ἐρωμένῃ μόρῃ, καὶ εὐτελῆς ἦ, καὶ ἄτιμος, καὶ ἠτι-
 σοῦν ἐκείνη, οἱ τὸν Θεὸν φιλοῦντες ὡς χρῆ, πότε αἰουθήσου-
 νται τῶν ἀνθρωπίνων, ἢ τῶν λαμπρῶν, ἢ τῶν λυπηρῶν; Οὐδὲ
 ὄντομαι μὲν οὖν τὰς φαντασίας τοῦ παρόντος βίου, πρὸς ἐ-
 κεῖνον τειταμένοι τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ πάσης μὲν καταγελάσουσι
 20 τῆς εὐημερίας, πάσης δὲ ὑπερόντομαι δυσπραγίας, προσδε-
 δεμένοι τῷ πόθῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐδὲν ἄλλο ὁρῶντες, ἀλλ'
 ἢ ἐκεῖνον μόνον, καὶ παπαχοῦ αὐτὸν φανταζόμενοι, καὶ πάν-
 των μακαριωτέρους ἑαυτοὺς εἶναι ρομίζοντες. Καὶ ἐν πε-
 ρία, καὶ ἐν ἀτιμίᾳ, καὶ ἐν δεσμοῖς, καὶ ἐν θλίψεσι, καὶ ἐν
 25 τοῖς ἐσχάτοις ὧσι κακοῖς, τῶν βασιλευόντων αὐτῶν ἄμεινον

λόγια καὶ τὰ ἐκάμαμεν κτῆμα μας. Τίποτε λοιπὸν ἄς μὴ ἀγαπῶμεν ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα διὰ νὰ παραμείνη μέσα μας ἀνόθευτος ὁ ἔρωτας ἐκεῖνος καὶ νὰ μὴ γίνῃ ἀσθενέστερος κατατεμαχιζόμενος. Αὐτὸς ὁ πλοῦτος ἤμπορεῖ νὰ μᾶς χαρίσῃ ὅλον τὸν πλοῦτον, ὅλον τὸν θησαυρόν, ὅλην τὴν εὐημερίαν, ὅλην τὴν δόξαν καὶ ὅλην τὴν λαμπρότητα.

Αὐτὸν τὸν πλοῦτον ἄς κατέχωμεν καὶ δὲν θὰ χρειασθῶμεν τίποτε ἄλλο. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι ποῦ ἀγαποῦν αὐτὸν τὸν αἰσχρὸν ἔρωτα καὶ φλέγονται πολλές φορές ἀπὸ τὸν ἔρωτα διὰ κάποια ὁμορφήν κόρην, καὶ ἐνῶ δέχονται τὰς ἀπειλὰς τῶν πατέρων καὶ τοὺς ὄνειδισμοὺς τῶν φίλων καὶ τὰς κατηγορίας πολλῶν ἄλλων, δὲν ἀλλάσσουν γνώμην, ἀλλὰ ἔχουν ἐστραμμένην ὅλην τὴν προσοχὴν των πρὸς ἐκείνην, καὶ τὴν οἰκίαν των περιφρονοῦν καὶ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐημερίαν καὶ τὰς συμβουλὰς τῶν φίλων, θεωροῦντες ὅτι ἔχουν μεγάλην παρηγορίαν δι' ὅλα αὐτά, ἐὰν εὐτυχοῦν κοντὰ εἰς τὴν μοναδικὴν ἐρωμένην των, εἴτε αὕτη εἶναι ἄσημος, εἴτε ἀναξία τιμῆς, εἴτε ὅ,τιδήποτε ἄλλο, αὐτοὶ ποῦ ἀγαποῦν τὸν Θεόν, ὅπως πρέπει, πότε θὰ συγκινηθοῦν ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, τὰ εὐχάριστα ἢ τὰ λυπηρά; οὔτε κἂν βέβαια θὰ προσέξουν τὰ φαντασιώδη πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς, ἔχοντες ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν των πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ θὰ θεωρήσουν κάθε εὐημερίαν ἀξίαν διὰ γέλια, θὰ παραβλέψουν δὲ κάθε δυσκολίαν, ἔχοντες δεμένον τὸν ἑαυτὸν των μὲ τὸν πόθον τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ βλέποντες τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον ἐκεῖνον, καὶ παντοῦ αὐτὸν θὰ σκέπτωνται καὶ θὰ θεωροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των μακαριωτέρους ἀπὸ ὅλους. Καὶ εἴτε εὐρίσκονται εἰς κατάστασιν πτωχείας, εἴτε περιφρονοῦνται, εἴτε εἶναι φυλακισμένοι, εἴτε δοκιμάζουν θλίψεις καὶ ἀντιμετωπίζουν τὰ χειρότερα κακά, θεωροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ὅτι εὐρίσκονται εἰς καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ τοὺς κυβερ-

ἡγήσονται διακεῖσθαι, ἐν πᾶσιν οἷς ἂν πάσχωσι θαυμασιήν τινα παραμυθίαν ἔχοντες, τὸ διὰ τὸν ποθούμενον ταῦτα πάσχειν.

6. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἐν καθημερινοῖς θανάτοις ὄν,
 5 ἐν δεσμοτηρίοις, ἐν ναυαγίοις, ἐν ἐρημίαις, ἐν μάστιξιν, ἐν μυρίαῖς κολάσεσιν, ἔχμιρε καὶ ἠγαλλιᾶτο, καὶ ἐσπίρα καὶ ἐκωχᾶτο, καὶ νῦν μὲν ἔλεγε, ὅτι «Οὐ μόνον δὲ ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς θλίψεσι κωχώμεθα», νῦν δὲ πάλιν, διὰ «Χαίρω ἐν τοῖς παθήμασι, καὶ ἀνταναπληροῶ
 10 τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου» καὶ χάριν τὸ πρᾶγμα καλεῖ, ὁμολογῶν οὕτω καὶ λέγων, διὰ «Ἡμῖν οὕτως ἐχαρίσθη ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν. Τοιαύτην οὖν καὶ ἡμεῖς σπουδάσωμεν γνώμην ἔχειν, καὶ μεθ' ἡδονῆς
 15 πάντα φέρομεν τὰ προσπίπτοντα λυπηρά. Δυνησόμεθα δὲ φέρειν, ἂν τὸν Θεὸν φιλήσωμεν, ὡς ὁ προφήτης ἐφίλησεν. Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἀπὸ τῆς ὑλακοῆς ταύτης ἐστὶν ἰδεῖν αὐτοῦ τὸ φίλιον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐξῆς ρημάτων. Εἰπὼν γάρ, «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως
 20 ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σὲ ὁ Θεός μου», ἐπήγαγε λέγων· «Ἐδίφησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα· πότε ἤξω καὶ ὀφθῆσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;». Οὐκ εἶπεν, ἐφίλησεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, οὐδ' ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, ἀλλ' ἵνα τὴν διάθεσιν
 25 ἐνδείξῃται, δίψος ἐκάλεσε τὸ φίλιον, ἀμφοτέρω ἡμῖν δηλῶν, τὸ τε διακαὲς τῆς ἀγάπης, καὶ τὸ διηνεκὲς τοῦ ἔρωτος.

33. Β' Κορ. 11, 25 - 27.

34. Ρωμ. 5, 2 - 3.

35. Κολ. 1, 24.

36. Φιλιπ. 1, 29.

νοῦν, ἔχοντες κάποιαν ἀξιοθαύμαστον παρηγορίαν δι' ὅλα ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα πάσχουν, τὴν σκέψιν, ὅτι αὐτὰ τὰ ὑπομένουν δι' ἐκεῖνον ποῦ ποθοῦν.

6. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀντιμετωπίζων καθημερινούς θανάτους, δεσμωτήρια, ναυάγια, ἐρημίας, μάστιγας καὶ ἀμέτρητα ἄλλα βάσανα, ἐχαίρετο καὶ ἠγαλλιᾶτο, καὶ ἐσκιρτοῦσεν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἐκαυχᾶτο³³, καὶ ἄλλοτε μὲν ἔλεγεν, ὅτι «Δὲν καυχόμεθα μόνον ποῦ ἐλπίζομεν ν' ἀπολαύσωμεν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅταν εὕρισκόμεθα μέσα εἰς τὰς θλίψεις»³⁴, ἄλλοτε δὲ πάλιν, «Χαίρομαι διὰ τὰ παθήματά μου καὶ ἀναπληρῶνω εἰς τὸ σῶμα μου τὰ ὑπολείμματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ»³⁵ ἀλλὰ καὶ ὀνομάζει τὸ γεγονός αὐτὸ τῶν θλίψεων του χάριν τοῦ Χριστοῦ, διακηρύσσουν αὐτὴν μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «Εἰς ἡμᾶς τέτοιο δῶρον ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνον τὸ νὰ πιστεύωμεν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πάσχωμεν ὑπὲρ αὐτοῦ»³⁶. Ἄς προσπαθήσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν αὐτὴν τὴν γνώμην καὶ νὰ ὑπομένωμεν μὲ εὐχαρίστησιν ὅλα τὰ δυσάρεστα ποῦ μᾶς εὕρισκουν. Θὰ ἠμπορέσωμεν δὲ νὰ τὸ ὑπομένωμεν, ἂν ἀγαπήσωμεν τὸν Θεόν, ὅπως τὸν ἠγάπησεν ὁ προφήτης. Καθ' ὅσον βέβαια εἶναι δυνατόν νὰ διαπιστώσωμεν τὴν ἀγάπην του ὄχι μόνον ἀπὸ αὐτὸν τὸν πρῶτον στίχον τοῦ ψαλμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ λόγια εἰς τὴν συνέχειαν. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μου», ἐπρόσθεσε τὰ ἐξῆς λόγια· «Ἐπόθησε μὲ δίψαν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεόν ποῦ εἶναι ἰσχυρὸς καὶ ζωντανός· πότε θὰ φθάσω καὶ θὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;». Δὲν εἶπεν, ἐσυμπάθησεν ἡ ψυχὴ μου τὸν ζωντανόν Θεόν, οὔτε ὅτι ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου τὸν ζωντανόν Θεόν, ἀλλὰ θέλων νὰ δείξῃ τὴν διάθεσίν του, ὠνόμασε δίψαν τὴν ἀγάπην, διὰ νὰ δηλώσῃ εἰς ἡμᾶς καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην του, καὶ τὸν αἰώνιον ἔρωτά του.

Καθάπερ γὰρ οἱ διψῶντες οὐκ ἐν μιᾷ τοῦτο πάσχουσι
 ἡμέρα καὶ δύο καὶ τρισὶν, ἀλλὰ καὶ διὰ παπίδος τοῦ βίου,
 τῆς φύσεως ἐπὶ τοῦτο ἀπιόσας ἀγούσης, οὕτω δὴ καὶ ὁ μακά-
 ριος ἐκεῖνος, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι, οὐκ ἐν μιᾷ μόνον ἡμέρα
 5 ἐν καταλύξει ἐγένοντο, καθάπερ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οὐ-
 δὲ ἐν δυοὶ καὶ τρισὶ (τοῦτο γὰρ οὐδὲν θαυμασιόν), ἀλλὰ
 καὶ διηνεκῶς καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐρωῶντες διειέλουν
 μετ' εὐλαθείας, καὶ τὴν ἀγάπην ἐπέτεινον. Ἄπερ οὖν καὶ
 αὐτὸς ἐμφαίρων ἔλεγεν «Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν
 10 Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα», ὁμοῦ καὶ τὴν αἰτίαν θέλων
 εἰπεῖν, καὶ διὰ τὸ βουλόμενος δεῖξαι, πῶς ἂν τις τὸν Θεὸν
 οὕτως φιλήσειε. Διὰ γὰρ τῶν ἐξῆς τοῦτο ἐδήλωσεν, εἰπὼν
 δι «Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἐπαγαγών,
 «Τὸν ζῶντα» μονοουχὶ παραινῶν καὶ ἐμβοῶν πᾶσι τοῖς πρὸς
 15 τὰ βιωτικὰ πράγματα κεχηγῶσι τί περὶ σώματα μαίνεσθε;
 τί σωματίων ἐραῖτε; τί δόξης ἐπιθυμεῖτε; τί τρυφῆς ἐφίεσθε;
 Οὐδὲν τούτων μένει καὶ ζῆ διηνεκῶς, ἀλλὰ διαρρεῖ καὶ πα-
 ρέρχεται, καὶ οκτιᾶς εἰσιν οὐδαμινώτερα, καὶ ὄνειρων ἀπαιτη-
 λότερα, καὶ τῶν ἐαρινῶν ἀνθῶν ἐφθαρσιότερα, τὰ μὲν με-
 20 τὰ τῆς παρούσης καταλιμπάνοντα ζωῆς, τὰ δὲ καὶ πρὸ τῶν
 ἐνταῦθα καταλυόμενα. Ἄπιστος αὐτῶν ἢ κτησις, ἀδέβαιος ἢ
 ἀπόλαυσις, ὀξύροπος ἢ μεταβολή, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ δὲ οὐδὲν
 τοιοῦτόν ἐστιν, ἀλλὰ ζῆ καὶ μένει διηνεκῶς ἐκεῖνος, οὔτε ἀλ-
 λοίωσιν, οὔτε τροπὴν τινα δεχόμενος.

25 Ἄφέντες τοίνυν τὰ πρόσκαιρα καὶ ἐφήμερα, τὸν αἰώ-
 νιον καὶ διηνεκῆ φιλοῦμεν. Οὐ γὰρ ἐστιν ἐκεῖνον φιλοῦντα

Διότι, ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποὺ διψοῦν δὲν τὸ νοιώθουν αὐτὸ μόνον μία, δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἀλλὰ εἰς ὀλην τὴν ζωὴν των, συντελοῦσα εἰς αὐτὸ αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ ἢ φύσιν των, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι, δὲν ἠσθάνθησαν κατάνυξιν μόνον μίαν ἡμέραν τῆς ζωῆς των, ὅπως ἀκριβῶς πολλοὶ ἀπὸ τούτων ἀνθρώπων, οὔτε δύο καὶ τρεῖς (καθ' ὅσον αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου ἄξιον θαυμασμοῦ), ἀλλὰ συνεχῶς καὶ καθημερινὰ ἐπερνοῦσαν τὴν ζωὴν των μέ ἔρωτα καὶ εὐλάβειαν καὶ ἠϋξηναν τὴν ἀγάπην των. Θέλων λοιπὸν καὶ αὐτὸς νὰ δηλώσῃ αὐτά, ἔλεγεν· «Ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν καὶ ζωντανόν», θέλων συγχρόνως καὶ τὴν αἰτίαν νὰ εἰπῆ καὶ νὰ δείξῃ εἰς ἑσένα, πῶς θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀγαπήσῃ τόσον πολὺ τὸν Θεόν. Διότι μέ τὰ ἐξῆς λόγια ἐδήλωσεν αὐτὸ, μέ τὸ νὰ εἰπῆ, «Ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεόν», καὶ μέ τὸ νὰ προσθέσῃ, «τὸν ζῶντα»· σχεδὸν ὡσάν νὰ προτρέπη καὶ θροντοφωνάζῃ πρὸς ὅλους ποὺ καταγοητεύονται ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Διατί κυριεύεσθε ἀπὸ τόσῃ μανίαν διὰ τὰ σώματα; διατί δείχνετε τόσῃ ἀγάπην διὰ τὰ σώματα; διατί ἐπιθυμεῖτε τὴν δόξαν; διατί παραδίδεσθε εἰς τὴν ὑλικὴν ἀπόλαυσιν; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μένει καὶ δὲν ζῆ αἰώνια, ἀλλὰ ἐξαφανίζεται καὶ χάνεται καὶ εἶναι μηδαμινώτερα καὶ ἀπὸ τὴν σκιάν, καὶ ἀπατηλότερα ἀπὸ τὰ ὄνειρα, καὶ πιὸ εὐφθαρτα καὶ ἀπὸ τὰ ἀνοιξιὰτικα ἄνθη, καὶ ἄλλα μὲν ἐγκαταλείπουν τὸν ἄνθρωπον μαζί μέ τὸ τέλος τῆς παρούσης ζωῆς, ἄλλα δὲ ἐξαφανίζονται καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ἐδῶ ζωῆς. Εἶναι ἀμφίβολος ἢ ἀπόκτησις αὐτῶν, ἀβέβαιος ἢ ἀπόλαυσις, αἰφνίδιος ἢ μεταβολή, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν συμβαίνει, ἀλλὰ ζῆ καὶ παραμένει ἐκεῖνος αἰώνιος, μὴ δεχόμενος οὔτε ἀλλοίωσιν, οὔτε κάποιαν μεταβολήν.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀφήσωμεν τὰ πρόσκαιρα καὶ ἐφήμερα, ἅς ἀγαπῶμεν τὸν αἰώνιον καὶ παντοτινόν. Διότι δὲν εἶναι

καταισχυνθῆναι ποτε· οὐκ ἔστιν ἐκπεσεῖν· οὐκ ἔστιν ἔρημον
γενέσθαι τοῦ φιλουμένου. Χρήματα μὲν ὁ φιλῶν, ἢ τελευ-
τῆς ἐπελθούσης, ἢ καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς γυμνοῦται τῶν πο-
θουμένων· καὶ δόξης τις ἐτῶν τῆς παρούσης τὸ ἀντὶ πάσχει·
5 πολλάκις δὲ καὶ τὸ τῶν σωμάτων κάλλος πολὺ τῶν εἰρημέ-
των κατὰσθένεται θάτιον, καὶ πάντα ἀπλῶς τὰ βιωτικά,
πρόσκαιρα καὶ ἐφήμερα, καὶ πρὶν ἢ παραγενέσθαι καὶ φα-
νῆναι, εὐθέως ἀποληδᾶ. Ὁ δὲ τῶν πνευματικῶν ἔρωσ τοῦ-
ραντίον ἅπαν, ἀκμάζει διηνεκῶς καὶ ἀνθεῖ, καὶ γῆρας οὐκ
10 οἶδεν, οὐδὲ παλαιότητα δέχεται, οὐδὲ μεταβολῇ ινι καὶ τρο-
πῇ καὶ ἀδηλία τοῦ μέλλοντός ἐστιν ὑπεύθυνος· ἀλλὰ καὶ ἐν-
ταῦθα τοὺς κεκιτημένους ὠφελεῖ, καὶ περιβάλλει πάντοθεν,
καὶ ἀπελθόντις ἐντεῦθεν οὐκ ἀφήσιν, ἀλλὰ καὶ συναποδη-
μεῖ καὶ συμμεθίσταται τούτοις, καὶ τῶν φωσιήρων αὐτῶν λαμ-
15 προτέρους αὐτοὺς ἀποφαίνει κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ὁ
περὶ οὗν εἰδὼς καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ, φιλῶν διειέλκει, καὶ
τὸν ἔρωτα οὐκ ἠνέσχετο κατέχειν ἔνδον, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ
δείξαι τοῖς ἀκούουσιν ἠπείγεται τὸ πῦρ, ὅπερ ἔνδον αὐτὸν
συνεῖχεν. Εἰπὼν γάρ, «Ἐδίφησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θε-
20 ὸν τὸν ἰσχυρὸν πρὸν ζῶντα», ἐπήγαγε, «Πότε ἤξω καὶ ὀφθῆ-
σομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;».

Ὅρα καιόμενον τὸν ἄνθρωπον· ὄρα ἐμπιπράμενον. Εἰδὼς
ὅτι ἐντεῦθεν ἀπελθὼν αἰτιὸν ὄφεται, οὐδὲ τὴν ἀναβολὴν ἀνα-
μένει οὐ σιέγει τὴν ὑπέρθειν, ἀλλὰ ἀποσιολικὸν ἡμῖν ἐν-
25 ταῦθα δείκνυσι φρόνημα. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔστειρεν ἐπὶ τῇ
μελλήσει τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας· καὶ οὗτος τὸ αὐτὸ τοῦτο

δυνατόν, ἐὰν ἀγαπῶμεν ἐκεῖνον, νὰ νοιώσωμεν ποτέ ἐντροπήν· δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πέσωμεν ἔξω· δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐγκαταλειφθῶμεν ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ ἀγαπῶμεν. Ἐκεῖνος μὲν ποῦ ἀγαπᾷ χρήματα, ἐρχόμενος ὁ θάνατος ἢ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ἀπογυμνώνεται ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ποθεῖ· καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὴν δόξαν τῆς παρούσης ζωῆς παθαίνει τὸ ἴδιον· πολλές φορές δὲ καὶ τὸ κάλλος τῶν σωμάτων πολὺ πρὸ γρήγορα χάνεται ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἐλέχθησαν, καὶ ὅλα γενικὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα εἶναι πρόσκαιρα καὶ ἐφήμερα, καὶ πρὶν καλὰ - καλὰ ἔλθουν καὶ ἐμφανισθοῦν, ἀμέσως χάνονται. Ὁ ἔρωτας ὅμως τῶν πνευματικῶν πραγμάτων εἶναι κάτι τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον, ἀκμάζει συνεχῶς καὶ ἀνθίζει καὶ γηράματα δὲν γνωρίζει, οὔτε δέχεται παλαιότητα, οὔτε εἶναι ὑπεύθυνος διὰ κάποιαν μεταβολὴν καὶ μετατροπὴν καὶ ἀβεβαιότητα τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ὠφελεῖ ἐκεῖνους ποῦ τὸν κατέχουν καὶ τοὺς φυλάσσει ἀπὸ παντοῦ, καὶ ὅταν φύγουν ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον δὲν τοὺς ἐγκαταλείπει, ἀλλὰ ἀναχωρεῖ μαζί μὲ αὐτοὺς καὶ ἀλλάσσει τόπον καὶ καθιστᾷ αὐτοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην λαμπροτέρους καὶ ἀπὸ τοὺς φωστῆρας αὐτοῦς. Γνωρίζων λοιπὸν αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ, ἠγάπα αὐτὸν καὶ δὲν ἠνέχετο νὰ κρατῆ μέσα του τὸν ἔρωτά του, ἀλλὰ ἤθελε μὲ κάθε τρόπον νὰ δείξῃ εἰς τοὺς ἀκροατὰς του τὴν φλόγα ποῦ εἶχε ζωσμένον τὸν ἐσωτερικὸν του κόσμον. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν καὶ ζωντανόν», ἐπρόσθεσε· «πότε θὰ φθάσω διὰ νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;».

Πρόσεχε τὸν ἄνθρωπον ποῦ πνίγεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν δίψαν, πρόσεχε ψυχὴν καταφλογιζομένην. Γνωρίζων ὅτι θὰ ἰδῆ αὐτὸν ὅταν φύγῃ ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν, δὲν ἀναμένει οὔτε τὴν ἀναβολὴν· δὲν ὑποφέρει τὴν μετάθεσιν, ἀλλὰ μᾶς δείχνει εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀποστολικὸν φρόνημα. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Παῦλος ἐστέναζε διὰ τὴν καθυστέρησιν τῆς ἀναχωρήσεώς του ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν, καὶ ὁ Δαυὶδ

ἔπασχε. Διὰ τοῦτο ἔλεγε, «Πότε ἦξω καὶ ὀφθῆσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;». Καὶ εἰ μὲν ἰδιώτης τις ἦν καὶ εὐτελής, καὶ ταπεινός, καὶ ἐν πενίᾳ ζῶν, μέγα μὲν καὶ οὕτως τὸ τῆς παρουσίας καταφρονῆσαι ζωῆς· πλὴν οὐχ οὕτω μέγα καθάπερ
 5 τῶν τὸν βασιλεύοντα καὶ τοσαύτης ἀπολαύοντα τρυφῆς, τοσαύτης μετέχοντα δόξης, νίκας ἀνηρημένον μυρίας, καὶ πολλοὺς νικήσαντα πολέμους, καὶ λαμπρὸν ὄντα καὶ ἐπίδοξον πανταχοῦ, πάντων μὲν καταγελᾶν τούτων, καὶ πλοῦτου καὶ δόξης καὶ τρυφῆς ἀπάσης, κεχηνέναι δὲ πρὸς τὰ μέλλοντα· τοῦτο
 10 μεγαλοφύχου τινός ἐστι διανοίας, τοῦτο φιλοσόφου ψυχῆς καὶ πρὸς τὸν οὐράνιον ἐπιτερωμένης ἔρατα.

7. Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, καὶ μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα, ἵνα θαυμάσωμεν τὰ μέλλοντα· μᾶλλον δὲ θαυμάσωμεν τὰ μέλλοντα, ἵνα μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα. Ἐὰν γὰρ
 15 διηνεκῶς ταῖς περὶ ἐκείνων ἐννοίαις ἐνδιατριβώμεν, καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν ἀθανασίαν, τὴν ζωὴν τὴν ἀειλεύτητον, τὴν μετὰ ἀγγέλων χορείαν, τὴν μετὰ Χριστοῦ διατριβὴν, τὴν ἀκήρατον δόξαν ἐκείνην, τὴν πάσης ἀπηλλαγμένην ὀδύνης ζωὴν ἀναλογισώμεθα πρὸς ἑαυτούς, καὶ ἐνορώμεν,
 20 ὅτι καὶ δάκρυα, καὶ ὄνειδη, καὶ λοιδορίαι, καὶ θάνατος, καὶ ἀθυμίαι, καὶ πόνος, καὶ γῆρας, καὶ νόσος, καὶ ἀρρωστία, καὶ πενία, καὶ συκοφαντία, καὶ χηρεία, καὶ ἁμαρτία, καὶ κατὰ τὰ γινώσκοντες, καὶ κόλασις, καὶ τιμωρία, καὶ εἴ τι ἕτερον κατὰ τὸν παρόντα βίον ἐστὶ λυπηρὸν καὶ ἀηδές, ταῦτα πάντα ἀπελήλαται,
 25 ἀντισηνῆνεκται δὲ ἀπὸ τούτων εἰρήνη, πραΰτης, ἐπιείκεια, ἀγάπη, χαρὰ, δόξα, τιμὴ, λαμπρότης, τὰ ἄλλα, ὅσα οὐδὲ λόγος παρασιῆσαι δυνήσεται, οὐδὲν ἡμᾶς πῶν παρόντων

τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἔπασχε. Διὰ τοῦτο ἔλεγε, «Πότε θὰ φθάσω διὰ νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;». Καὶ ἐὰν μὲν ἦτο κάποιος ἀπλοῦς, ἀσήμαντος καὶ ταπεινὸς ἄνθρωπος, ζῶν μέσα εἰς τὴν πτωχείαν, θὰ ἦτο καὶ τότε σπουδαῖον πρᾶγμα τὸ νὰ περιφρονήσῃ τὴν παρούσαν ζωὴν, πλὴν ὅμως δὲν εἶναι τόσον σπουδαῖον ὅπως ἀκριβῶς τώρα αὐτὸς ποῦ ἦτο βασιλεὺς καὶ ἀπελάμβανε τόσον ἀπολαυστικὴν ζωὴν, ποῦ ἦτο μέτοχος τόσον μεγάλης δόξης, ποῦ ἐπέτυχεν ἀμετρήτους νίκας καὶ ἐνίκησεν εἰς πολλοὺς πολέμους, καὶ ἦτο λαμπρὸς καὶ δοξασμένος παντοῦ, ὅλα μὲν αὐτὰ νὰ τὰ περιφρονῇ, καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ ὅλην τὴν τρυφηλὴν ζωὴν, νὰ ἔχη δὲ ἐστραμμένην ὅλην τὴν προσοχὴν του πρὸς τὰ μέλλοντα· αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα μιᾶς μεγαλοψύχου διανοίας, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα φιλοσόφου ψυχῆς, ποῦ φτερουγίζει πρὸς τὸν οὐράνιον ἔρωτά της.

7. Αὐτὸν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἄς μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα, διὰ νὰ θαυμάσωμεν τὰ μέλλοντα· μᾶλλον δὲ ἄς θαυμάσωμεν τὰ μέλλοντα, διὰ νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα. Διότι, ἐὰν ζῶμεν μὲ τὴν σκέψιν μας συνεχῶς πρὸς τὰ μέλλοντα ἐκεῖνα καὶ σκεπτόμεθα τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν ἀθανασίαν, τὴν αἰώνιον ζωὴν, τὴν συναναστροφὴν μὲ τοὺς ἀγγέλους, τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Χριστόν, τὴν ἀθάνατον ἐκείνην δόξαν, τὴν ζωὴν ποῦ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε ὀδύνην, καὶ ἐὰν ἀναλογιζώμεθα ὅτι τὰ δάκρυα καὶ οἱ ὄνειδισμοὶ καὶ αἱ ὕβρεις καὶ ὁ θάνατος καὶ αἱ λύπαι καὶ ὁ πόνος καὶ τὰ γηρατειὰ καὶ αἱ ἀσθένειαι καὶ αἱ ἀρρώστια καὶ ἡ πτωχεία καὶ ἡ συκοφαντία καὶ ἡ χηρεία καὶ ἡ ἀμαρτία καὶ ἡ περιφρόνησις καὶ ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία καὶ ὅ,τιδῆποτε ἄλλο τῆς παρούσης ζωῆς εἶναι λυπηρὸν καὶ ἀηδιαστικόν, ὅλα αὐτὰ ἐξαφανίζονται, ἐγκαθίσταται δὲ εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν ἡ εἰρήνη, ἡ πραότης, ἡ ἐπιείκεια, ἡ ἀγάπη, ἡ χαρά, ἡ δόξα, ἡ τιμὴ, ἡ λαμπρότης καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα οὔτε ὁ λόγος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ παραστήσῃ, τίποτε ἀπὸ τὰ τῆς παρούσης ζωῆς δὲν θὰ μᾶς

αίρήσεται, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς δυνησόμεθα λέγειν κατὰ τὸν προφήτην, «Πότε ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;» καὶ οὕτω διακείμενοι, οὔτε εἰς ἀπόνοιαν ἀπὸ τῶν τοῦ θίου λαμπρῶν, οὔτε εἰς ἀθυμίαν ἀπὸ τῶν λυπηρῶν ἐμπεσούμεθα, 5 οὐ φθόνος, οὐ κενοδοξία, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἡμᾶς αίρήσεταιί ποτε.

Μὴ τοίνυν ἀπλῶς ἐνιαῦθα εἰσίσωμεν, μηδὲ τὰς ὑπακοῖς ἀφωσιωμένοι ὑπακούωμεν, ἀλλὰ ἀντὶ θακτηρίας αὐτὰς λαθόντες ἐξέλθωμεν. Ἄρχεῖ δὲ ἕκαστος σίχως πολλὴν ἡμῖν 10 ἐνθεῖναι φιλοσοφίαν, καὶ εἰς τὰ δόγματα διορθῶσαι, καὶ εἰς τὸ θιον ὠφελῆσαι τὰ μέγιστα· κἂν μετὰ ἀκριθείας ἕκαστην διερευνήσωμεν ρῆσιν, μεγάλα καρπωσόμεθα ἀγαθὰ. Οὔτε γὰρ πενίαν, οὔτε ἀσχολίαν, οὔτε ὀκνησίαν δεῖ ἐνιαῦθα προβάλλεσθαι. Κἂν γὰρ πένης ἦς, καὶ διὰ τὴν πενίαν ἀποροῆς βιβλί- 15 ων, ἢ βιβλία μὲν ἔχης, σχολῆς δὲ μὴ ἀπολαύσης, τὰς ὑπακοὰς μόνον διατήρησόν μοι τῶν ψαλμῶν, ἃς ἐνιαῦθα ὑποβάλλεις οὐχ ἅπαξ, οὐ δίς, οὐ τρίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, καὶ μεγάλην ἀπελθὼν λήρη τὴν παραμυθίαν. "Ορα γοῦν ἡ ὑπακοὴ αὐτῆ πόσον ἡμῖν ἠρέωξε θησαυρόν. Καὶ μὴ μοι λεγέτω τις, 20 ὅτι πρὸ τῆς ἐρμηνείας οὐκ εἶδεν αὐτῆς τὴν δύναμιν. Καὶ γὰρ πρὸ τῆς ἐρμηνείας παντὶ τῷ ἀκούοντι καὶ ὀλωσοῦν βουλομένῳ προσέχειν εὐσύννοπιος ἢ ὑπακοή. Εἰ γὰρ μόνον ἐπαίδευσας σαιτὸν λέγειν, «Ὁ τρόπον ἐπιποθεῖ ἢ ἕλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ 25 Θεός· ἐδίφησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα· πότε ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;» καὶ

προσελεύση, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ λέγωμεν μαζί μὲ τὸν προφήτην· «Πότε θὰ φθάσω διὰ νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;», καὶ ζῶντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, οὔτε εἰς παραλογισμοὺς θὰ φθάνωμεν ἐξ αἰτίας τῶν λαμπρῶν πραγμάτων τῆς παρούσης ζωῆς, οὔτε θὰ περιπέσωμεν εἰς λύπην ἐξ αἰτίας τῶν λυπηρῶν πραγμάτων, οὔτε φθόνος, οὔτε κενοδοξία, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια θὰ μᾶς ἐλκύσῃ ποτέ.

“Ἄς μὴ εἰσερχώμεθα λοιπὸν ἀπλῶς ἐδῶ οὔτε μόνον νὰ ἀκούωμεν μὲ ἀφοσίωσιν τὰς ψαλμωδίας, ἀλλὰ νὰ φεύγωμεν ἀφοῦ λάβωμεν αὐτὰς ὡσάν βακτηρίας. Ἄρκει δὲ ὁ κάθε στίχος νὰ γεμίσῃ τὴν ψυχὴν μας μὲ πολλὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸ νὰ διορθώσῃ τὰ περὶ πίστεως δόγματα, καὶ νὰ ὠφελήσῃ τὴν ζωὴν μας τὰ μέγιστα καὶ ἂν ἐξετάσωμεν μὲ προσοχὴν κάθε λόγον, θὰ καρποθούμεν μεγάλα ἀγαθὰ. Καθ' ὅσον οὔτε πτωχείαν, οὔτε ἀσχολίαν, οὔτε ὀκνηρίαν πρέπει νὰ προβάλλωμεν ἐδῶ. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι πτωχὸς καὶ ἐξ αἰτίας τῆς πτωχείας σου στερῆσαι τῶν βιβλίων, ἢ βιβλία μὲν ἔχεις, δὲν ἔχεις ὅμως τὴν ἀπαιτουμένην γνῶσιν, τὰς ὑπακοὰς διατήρησε μόνον, σὲ παρακαλῶ, τῶν ψαλμῶν, τὰς ὁποίας ὑποψάλλεις ἐδῶ ὄχι μίαν, οὔτε δύο, οὔτε τρεῖς φορές, ἀλλὰ καὶ πολλὰς φορές, καὶ θὰ λάβῃς φεύγων ἀπὸ ἐδῶ μεγάλην παρηγορίαν. Πρόσεχε λοιπὸν αὐτὴ ἢ ὑπακοὴ πόσον θησαυρὸν ἠνοιξεν εἰς ἡμᾶς. Καὶ ἄς μὴ μοῦ λέγῃ κανεὶς, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν ἐρμηνείαν δὲν ἐγνώριζε τὴν δύναμιν αὐτῆς. Καθ' ὅσον καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐρμηνείαν ἢ ὑπακοὴ ἦτο εὐκολονόητος εἰς τὸν καθένα ἀκρατήν καὶ εἰς ἐκεῖνον ποῦ θέλει ὀλίγον νὰ προσέχη. Διότι, ἐὰν μόνον ἐσυνήθισες τὸν ἑαυτὸν σου νὰ λέγῃ, «Ὅπως ἢ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μου· ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν καὶ ζωντανόν· πότε θὰ φθάσω διὰ νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;», ἠμπορεῖς καὶ

πρὸ τῆς ἐρημείας δύνασαι πᾶσαν φιλοσοφίαν ἐνθῆναι.

Οὐχ αὕτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκάστη ὑπακοὴ τὸν αὐτὸν ἡμῖν παρέξεται πλοῦτον. Καὶ εἶπης πάλιν, «Μακάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον», καὶ δυναθῆς ἰδεῖν τί ἐστὶν ὁ λέ-
5 γεις, οὐ τὸν πλουτιοῦντα, οὐ τὸν ἄρχοντα, οὐ τὸν εὐμορφον, οὐ τὸν ῥώμῃ κεκοσμημένον, οὐ τὸν οἰκίας ἔχοντα λαμπράς, οὐ τὸν ἐν δυναστείαις ὄντα, οὐ τὸν ἐν βασιλείοις τρεφόμενον, οὐκ ἄλλον οὐδένα, ἀλλὰ τὸν ἐν εὐλαθείᾳ, τὸν ἐν φιλοσοφίᾳ, τὸν ἐν φόβῳ Θεοῦ ζῶντα ζηλώσεις, οὐ μόνον διὰ τὰ μέλλον-
10 τα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰ τὰ παρόντα. Καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα οὗτος ἐκείνου δυνατώτερος. Εἰ γὰρ δὴ ποτε νόσος ἐπισιῆ, ὁ μὲν τὴν ἀλουργίδα ἔχων οὐδὲν ἀπὸ τῶν δορυφόρων καὶ τῆς πολλῆς φαντασίας εἰς τὴν παραμυθίαν ὠφελεῖται τῆς ἀρρωστίας, ἀλλὰ καὶ οἰκείων, καὶ πατέρων, καὶ πάντων παρόντων, καὶ
15 χρουσῶν ἱματίων ἐπικειμένων καὶ ὑποκειμένων, ὅσπερ ἐν καμίνῳ κεῖται καιόμενος, ὁ δὲ ἐν εὐλαθείᾳ ζῶν καὶ τὸν Θεὸν φοβούμενος, οὐ πατέρος, οὐκ οἰκέτου, οὐκ ἄλλου τινὸς παρόντος, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν οὐ πολλάκις, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρίς, πᾶσαν τὴν κάμινον ἐκείνην ἔσβεσε.

20 Τοῦτο δὲ καὶ ἐν ταῖς περιστάσεσι καὶ ἐν τοῖς ἀδοκῆτοις πᾶσι συμβαῖνον ἴδοι τις ἂν, τοὺς ἐν πλούτῳ καὶ περιφανεῖα θορυβουμένους, τοὺς δὲ ἐν εὐλαθείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ ἀταράχως ἕπαντα φέροντας. Καὶ πρὸ τούτων δὲ πάντων, καὶ μηδὲν οὐμπέση δεινόν, πλείονος τὸ συνειδὸς τοῦ φοβουμένου τὸν Θε-

πρὶν ἀπὸ τὴν ἐρμηνείαν νὰ θέσης μέσα σου κάθε φιλοσοφίαν.

Ἄλλ' ὄχι μόνον αὐτῇ, ἀλλὰ καὶ κάθε μία ὑπακοὴ θὰ μᾶς χαρίσῃ τὸν ἴδιον πλοῦτον. Καὶ ἂν εἰπῆς πάλιν, «Εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ φοβεῖται τὸν Κύριον»³⁷, καὶ ἤμπορέσης νὰ ἀντιληφθῆς τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγεις, θὰ ζηλεύσης ὄχι τὸν πλούσιον, οὔτε τὸν ἄρχοντα, οὔτε τὸν ὄμορφον, οὔτε τὸν στολισμένον μὲ γενναιότητα, οὔτε ἐκεῖνον ποὺ ἔχει λαμπρὰς οἰκίας, οὔτε ἐκεῖνον ποὺ κατέχει ἐξουσίας, οὔτε ἐκεῖνον ποὺ ζῆ εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, οὔτε ἄλλον κανένα, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ ζῆ μὲ εὐλάβειαν, μὲ φιλοσοφίαν, μὲ φόβον Θεοῦ, ὄχι μόνον διὰ τὰ μελλοντικὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰ τὰ παρόντα. Καθ' ὅσον καὶ ἐδῶ αὐτός ὁ δεύτερος εἶναι δυνατώτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον. Διότι, ἐὰν κάποτε συμβῆ κάποια ἀσθένεια, ἐκεῖνος μὲν ποὺ φορεῖ τὴν βασιλικὴν στολήν, δὲν ὠφελεῖται καθόλου, εἰς τὸ νὰ παρηγορήσῃ τὴν ἀσθένειάν του, ἀπὸ τοὺς δορυφόρους του καὶ πολλὰ φαντασιώδη πράγματα ποὺ τὸν περιβάλλουν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι παρόντες οἱ συγγενεῖς του, οἱ γονεῖς του καὶ ὅλοι γενικῶς καὶ ἔχει στρώματα, καὶ σκεπάσματα χρυσοστόλιστα, εἶναι ὡσὰν νὰ φλέγεται μέσα εἰς κάμινον, ἐνῶ αὐτός ποὺ ζῆ μὲ εὐλάβειαν καὶ φοβεῖται καὶ σέβεται τὸν Θεόν, χωρὶς νὰ εἶναι παρῶν οὔτε ὁ πατέρας, οὔτε ὁ ὑπηρέτης, οὔτε κάποιος ἄλλος, ἀνασηκώσας τὸ βλέμμα του εἰς τὸν οὐρανὸν ὄχι πολλές φορές, ἀλλὰ δύο - τρεῖς φορές, ἔσθησεν ὅλην τὴν φλόγα τῆς καμίνου.

Αὐτὸ δὲ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ νὰ συμβαίη καὶ εἰς τὰ καθημερινὰ συμβαίνοντα καὶ εἰς τὰ ἀπροσδόκητα, αὐτοὺς ποὺ εἶναι πλούσιοι καὶ ἔνδοξοι νὰ καταθρομβοῦνται, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ ζοῦν μὲ εὐλάβειαν καὶ εὐσέβειαν νὰ τὰ ὑποφέρουν ὅλα μὲ ἀταραξίαν. Καὶ ἐκτός ἀπὸ ὅλα αὐτά, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τοὺς εὔρη κανένα κακόν, ἡ συνείδησις αὐτοῦ ποὺ σέβεται καὶ φοβεῖται τὸν Θεόν

ὄν καὶ καθαρωτέρας ἡδονῆς γέμει τῆς τοῦ πλουτιῶντος ψυχῆς.
 Ἐκεῖνος μὲν γάρ, εἰ καὶ τῆς ἔξωθεν ἀπολαύει τροφῆς, τῶν
 ἐν λιμῷ ζῶντων ἀπάντων χαλεπώτερον διακείσεται, τὰ οἰ-
 κεῖα ἐαντὸν ἀναμιμνήσκον κακὰ καὶ πονηρῶ συζῶν συνειδῶτι,
 5 οὔτις δέ, κἄν τῆς ἀναγκαίας ἀπορῆ τροφῆς, τῶν πάσης ἀπο-
 λαύοντων τροφῆς εὐθυμότερος ἔσται, ἐλπίσι χρησिताῖς συνιρε-
 φθήμενος, καὶ τὰς ἀμοιβὰς τῶν οἰκείων κατορθωμάτων καθ'
 ἑκάστην προσδοκᾷ τὴν ἡμέραν.

Ἴνα δὲ μὴ μακρύνων τὸν λόγον δόξω ἐνοχλεῖν, τοῖς φι-
 10 λοπονωτέροις καταλιπὼν ἑκάστην ἐκλέγειν ὑπακοήν, καὶ τὴν
 ἐναποκειμένην αὐτῇ δύναμιν διερευνᾶσθαι, ἐνιαῦθα καταλύ-
 σω τὸν λόγον, ἐκεῖνα παραινέσας ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, μὴ ἀπλῶς
 ἐπαῦθα εἰσιέναι, ἀλλ' ὅσπερ μαργαρίτας τὰς ὑπακοὰς λαμ-
 βάνοιας διατηρεῖν καὶ μελειᾶν οἴκοι διηνεκῶς, καὶ πρὸς
 15 φίλους καὶ πρὸς γυναῖκας ἅπαντα ταῦτα λέγειν· κἄν πάθος
 διανοχλῆ, κἄν ἐπιθυμία διανοσιῆ, κἄν θυμός, κἄν ἄλλο οἷον
 ἕτερον πάθος ἀλογόματον, αὐτὰς ἐπάδειν συνεχῶς· ἵνα καὶ
 κατὰ τὸν παρόντα βίον γαλήνης πολλῆς ἀπολαύσωμεν, καὶ εἰς
 τὴν μέλλουσαν ζωὴν τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν χάριτι
 20 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ
 καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος,
 τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εἶναι γεμάτη ἀπὸ καθαρωτέραν ἡδονὴν ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ πλουσίου. Διότι, ὁ μὲν πλούσιος, καὶ ἂν ἀκόμη ἀπολαμβάνη τὴν ὑλικὴν ἀπόλαυσιν, εὐρίσκεται εἰς χειροτέραν κατάστασιν ἀπὸ ὅλους ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν στέρησιν, ὑπενθυμίζων εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὰς πονηρὰς πράξεις του καὶ συζῶν μὲ πονηρὰν συνείδησιν, ἐνῶ ὁ σεβόμενος τὸν Θεόν, καὶ ἂν ἀκόμη στερῆται τῆς ἀναγκαίας τροφῆς, αἰσθάνεται πῶς εὐτυχῆς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀπολαμβάνουν κάθε ἀπόλαυσιν, τρεφόμενος ἀπὸ χρηστὰς ἐλπίδας καὶ ἀναμένει καθημερινὰ τὰς ἀμοιβὰς τῶν κατορθωμάτων του.

Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ φανῶ ἐνοχλητικός, μακραίνων τὸν λόγον, ἀφήνων εἰς τοὺς πῶς φιλοπόνους ἀκροατὰς μου νὰ ἐκλέγουν κάθε μίαν ὑπακοὴν καὶ νὰ διερευνοῦν τὴν δύναμιν ποὺ ὑπάρχει εἰς αὐτήν, ἐδῶ θὰ τερματίσω τὴν ὁμιλίαν, ἀφοῦ συμβουλεύσω εἰς τὴν ἀγάπην σας τὰ ἑξῆς, νὰ μὴ εἰσέρχεσθε ἀπλῶς ἐδῶ, ἀλλὰ, λαμβάνοντες τὰς ὑπακοὰς ὡσὰν μαργαριτάρια, νὰ τὰς διατηρῆτε καὶ νὰ τὰς μελετᾶτε διαρκῶς εἰς τὴν οἰκίαν σας, καὶ νὰ λέγετε ὅλα αὐτὰ πρὸς τοὺς φίλους καὶ πρὸς τὰς γυναῖκας σας· καὶ ἂν σὰς ἐνοχλῇ κάποιο πάθος, καὶ ἂν γεννηθῇ μέσα κάποια ἐπιθυμία, ἢ θυμὸς ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλο πάθος, συνεχῶς νὰ ψάλλετε αὐτὰς τὰς ὑπακοὰς, ὥστε καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ν' ἀπολαύσωμεν πολλῆς γαλήνης, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰῶνια ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α
ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΓ΄ ΨΑΛΜΟΝ

Τῷ νικητοῦ τῶ τοῖς υἱοῖς Κορέ.

«Ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐν τοῖς ὧσιν ἡμῶν ἠκούσαμεν, οἱ πα-
5 τέρες ἡμῶν ἀνήγγειλαν ἡμῖν ἔργον ὃ εἰργάσω ἐν ταῖς
ἡμέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις». Ἄλλος ἐρ-
μηνευτῆς φησιν, «Ἐν ἡμέραις ταῖς πρώταις». Ἄλλος,
«Ταῖς ἀρχαῖαις».

1. Τὸν ψαλμὸν τοῦτον λέγει μὲν ὁ προφήτης, λέγει δὲ
10 οὐκ ἐκ προσώπου οἰκείου, ἀλλ' ἐκ προσώπου τῶν Μακκαβαί-
ων, τὰ ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἐσόμενα διηγούμενος καὶ προ-
αναφωνῶν. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ προφήται ἅπαντας περιτρέχω-
σι τοὺς χρόνους, τοὺς παρελθόντας, τοὺς παρόντας, τοὺς
μέλλοντας. Τίνες δὲ οὗτοι οἱ Μακκαβαῖοι καὶ τί πεπόνθασιν,
15 καὶ τί κατώρθωσαν, ἀναγκαῖον πρότερον εἰπεῖν, ὥστε καὶ τῆς
ὑποθέσεως τὰ λεγόμενα γενέσθαι σαφέστερα. Οὗτοι γάρ,
ἐπελθόντιος Ἀντιόχου τοῦ λεγομένου Ἐπιφανοῦς, καὶ πάντα
διαφθείραντας, καὶ πολλοὺς τῶν τότε θιασαμένου τὴν πολι-
τείαν ἐξορχήσασθαι τὴν πατρίαν, διέμειναν οὐδὲν ὑπὸ τῶν
20 πειρασμῶν παραβλαβέντες ἐκείνων· καὶ ὅτε μὲν βαρὺς ὁ
πόλεμος ἔπνει, καὶ οὐδὲν πλέον ἐργάσασθαι ἠδύναντο, ἔκρου-
πιον ἑαυτούς. Ἐπεὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦτο ἐποίουν. Οὐ γὰρ
αἰεὶ φαινόμενοι ἐν τῷ μέσῳ ἐπεπλήδων τοῖς κινδύνοις, ἀλλ'
ἔστιν ὅτε καὶ φεύγοντες καὶ λανθάνοντες ὑπεχώρουν.

Ἐπειδὴ δὲ μικρὸν ἀνέπνευσαν, καθάπερ τινὲς σκύλακες

1. Πρόκειται περὶ διδακτικοῦ ψαλμοῦ, ποῦ συνετάχθη ὑπὸ ποιητοῦ τῆς οἰκογενείας Κορέ. Εἶναι ποίημα πατριωτικὸν συντοχθὲν ἐξ οἷτιος τῆς τρομερῆς ἥττης τῶν Ἰσραηλιτῶν. ὁπότε ἡ γῆ των ἐλεηλατήθη, οἱ ἴδιοι δὲ ἠχμαλωτίσθησαν καὶ ἐξηνδραποδίσθησαν. Πιθανώτατα συνετάγη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δαυίδ, ὅτον ἐμάχετο πρὸς τοὺς Ἀμμωνίτας καὶ Σύρους καὶ εὔρον τὴν εὐκαιρίον νὰ εἰσβάλουν οἱ Ἰδουμοῖοι εἰς τὴν Παλαιστίνην (Πρβλ. Β' Βασ. 8, 13 καὶ Α' Παρολ. 18, 12), προλέγει δὲ ἐκεῖνα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Μακκαβαίων.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΓ΄ ΨΑΛΜΟΝ΄

Εἶναι ἀφιερωμένος ἀπὸ τοὺς υἱοὺς
τοῦ Κορὲ εἰς τὸν αἴτιον τῆς νίκης.

«Θεὲ μας, μὲ τὰ αὐτιά μας ἠκούσαμεν, οἱ πατέρες
μας μᾶς διηγήθηκαν τὸ ἔργον ποὺ ἐπετέλεσες κα-
τὰ τὰς ἀρχαίας ἡμέρας». Ἄλλος ἐρμηνευτῆς λέ-
γει «Κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας». Ἄλλος
δέ· «Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ἀνθρώπου».

1. Αὐτὸν τὸν ψαλμὸν τὸν συνέθεσε μὲν ὁ προφήτης,
ἀναφέρεται δὲ ὄχι εἰς προσωπικὰ γεγονότα, ἀλλὰ διηγεί-
ται καὶ προλέγει, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν Μακκαβαίων, τὰ
γεγονότα ποὺ θὰ συνέβαινον κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον.
Διότι τέτοιοι εἶναι οἱ προφῆται· ἐξετάζουν ὅλους τοὺς χρό-
νους, τοὺς παρελθόντας, τοὺς παρόντας καὶ τοὺς μέλλον-
τας. Ποῖοι δὲ ἦσαν αὐτοὶ οἱ Μακκαβαῖοι, τί ἔπαθον καὶ
τί κατώρθωσαν, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ εἰποῦμεν κατὰ πρῶ-
τον, ὥστε νὰ γίνουν πιὸ σαφῆ καὶ τὰ λεγόμενα τῆς ὑπο-
θέσεως. Διότι αὐτοί, ὅταν εἰσέβαλιν εἰς τὴν χώραν των
ὁ Ἄντιοχος, ὁ λεγόμενος Ἐπιφανῆς, καὶ διέφθειρε τὰ
πάντα καὶ ἐξεβίασε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς τότε Ἰουδαίους νὰ
ἀρνηθοῦν τὴν πατρικὴν θρησκείαν των, ἔμειναν ἀκλόνητοι
εἰς τὴν πίστιν των καὶ δὲν ὑπέστησαν καμμίαν βλάβην ἀπὸ
τὰς δοκιμασίας ἐκεῖνας, καὶ ὅταν δὲ ὁ πόλεμος ἐναντίον
των εἶχεν ἐνταθῆ πάρα πολὺ καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ κά-
μουν τίποτε, αὐτοὶ ἐκρύπτοντο. Καθ' ὅσον καὶ οἱ ἀπόστο-
λοι τὸ ἴδιο ἔκαμον. Διότι δὲν ἐνεφανίζοντο πάντοτε καὶ
δὲν ἐρρίπτοντο εἰς τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ συνέβαινε καὶ
νὰ φεύγουν καὶ νὰ ἀποχωροῦν κρυφά.

Ἄφοῦ δὲ ἀνέπνευσαν ὀλίγον, ὡσάν κάποια γενναῖα

γενναῖοι, ἐκπιθήσαντες ἐκ τῶν σπηλαίων καὶ προκύφαντες ἐκ τῶν καιαδύσεων, ἔγνωσαν μηκέτι μόνους ἑαυτοὺς διασώζειν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους, ὅσους οἰοί τ' ἄν ὄσι· καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν γῶραν περιμόντες ἅπασαν, ἀνελέγοντο πάντας, ὅσους ἠΐρισκον ὑγιῶς διακειμένους· πολλοὺς δὲ καὶ τῶν κεκμηκότων καὶ διεφθαρμένων ἀνεκτιῶντο πάλιν, πείθοντες ἐπὶ τὸν πατρῶον νόμον ἐπαιαδραμεῖν. Τὸν γὰρ Θεὸν φιλάνθρωπον εἶναι ἔφασκον, καὶ μηδέποτε τὴν ἐκ τῆς μετανοίας ἀναιρεῖν σωτηρίαν. Ταῦτα δὲ λέγοντες, σιραιόπεδα κατέλεγον ἀνδρῶν γενναίων. Οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ παιδισκῶν καὶ ἀπαρασιάσεως καὶ ἀνδραποδισμοῦ τῆς παιριδος, ἀλλ' ὑπὲρ νόμου καὶ πολιτείας ἐμάχοντο πατρῶας· ἐσιραιήγει δὲ αὐτοῖς ὁ Θεός. Παραταξάμενοι τοίνυν καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐπιδιδόντες, κατέλκον τοὺς ἐναντίους, οὐχ ὄπλοις θαρροῦντες, ἀλλ' ἀντὶ πάσης παντευχίας ἀρκοῦσαν ἔχοντες τὴν τῆς μάχης ὑπόθεσιν. Ἰόντες τοίνυν εἰς τὸν πόλεμον, οὐκ ἐτραγώδουν, οὐ παιᾶνας ἤδον, καθάπερ τινὲς ποιοῦσιν, οὐδὲ τοὺς ἀγλοῦντας προσκαθίεσαν, καθάπερ ἐν ἄλλοις σιραιοπέδοις, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἄνωθεν ἐκάλουν παρεῖναι καὶ συμμαχεῖν, καὶ χεῖρα ὀρέγειν, δι' ὃν ἐπολεμοῦντο, ὑπὲρ οὗ τῆς δόξης ἠγωνίζοντο. Ἴδωμεν τοίνυν τί φθέγγεται τὸ τοῦ Θεοῦ τοῦτο σιραιόπεδον, τὸ τῇ πνευματικῇ φραιτόμενον βοηθείᾳ, μέλλον ἐπιέναι τοῖς πολεμίοις.

«Ὁ Θεός, ἐν τοῖς ὧσιν ἡμῶν ἠκούσαμεν». Ἐπειδὴ γάρ

λεοντάρια, ἀφοῦ ἐξεπήδησαν ἀπὸ τὰ σπήλαια καὶ ἐπρόβαλον ἀπὸ τὰ κρησφύγετα, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ διασώζουσι πλέον μόνον τοὺς ἑαυτοῦς των, ἀλλὰ καὶ ἄλλους, ὅσους πρὸ πολλοῦς ἠμποροῦσαν καὶ περιτρέχοντες τὴν πόλιν καὶ ὅλην τὴν χώραν, διήγειρον εἰς ἐπανάστασιν ὅλους, ὅσους εὔρισκον νὰ εἶναι πιστοὶ εἰς τὴν προγονικὴν θρησκείαν· ἔπαιρναν δὲ καὶ πάλιν μὲ τὸ μέρος των καὶ πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχον λυγίσει λόγῳ τῶν διώξεων καὶ εἶχον ἀπαρνηθῆ τὴν θρησκείαν των, πείθοντες αὐτοὺς νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων των. Διότι ἔλεγον, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι φιλόανθρωπος καὶ ποτὲ δὲν στερεῖ τὴν σωτηρίαν εἰς ἐκείνους ποὺ μετανοοῦν. Λέγοντες δὲ αὐτὰ ἐσυγκέντρωναν στρατόπεδα γενναίων ἀνδρῶν. Διότι δὲν ἐμάχοντο ὑπὲρ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ κορασίδων, καὶ διὰ νὰ σώσουν τὴν πατρίδα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν δουλείαν, ἀλλὰ ἐμάχοντο ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς θρησκείας τῶν πατέρων των, στρατηγὸς δὲ αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνος ἦτο ὁ Θεός. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐτοιμάσθησαν διὰ τὸν ἀγῶνα καὶ ἀφιέρωσαν εἰς αὐτόν καὶ τὰς ψυχὰς των, ἐξωλόθρευον τοὺς ἐχθροὺς των, ἔχοντες ὡς στήριγμα ὄχι τὰ ὄπλα των, ἀλλ' ἀντὶ ὁποιασδήποτε ἄλλης πανοπλίας ἔχοντες ὡς ἐνθαρρυντικὸν ὄπλον τὸν δίκαιον ἀγῶνα των. Ριπτόμενοι λοιπὸν εἰς τὸν πόλεμον δὲν ἐτραγουδοῦσαν, οὔτε ἔψαλλον πολεμικὰ ἄσματα, ὅπως ἀκριβῶς κάνουν μερικοί, οὔτε ἔβαζον νὰ καθίσουν αὐτοὺς ποὺ ἔπαιζον τοὺς αὐλοὺς, ὅπως συμβαίνει εἰς ἄλλα στρατόπεδα, ἀλλὰ ἐκαλοῦσαν τὸν Θεὸν νὰ σταθῆ ἐπάνω ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νὰ γίνῃ σύμμαχος των καὶ νὰ τοὺς βοηθήσῃ, καθ' ὅσον ἐπολεμοῦσαν πρὸς χάριν των καὶ ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τῆς δόξης του. Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν τί λέγει αὐτὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἦτο περιφραγμένον ἀπὸ τὴν πνευματικὴν βοήθειαν, τὴν στιγμὴν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ βαδίσῃ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν.

«Θεέ μας, μὲ τὰ αὐτιά μας ἠκούσαμεν». Ἐπειδὴ δη-

τινες τῶν συντεταγμένων αὐτοῖς, ἰό τε πλῆθος καὶ τὴν παρὰ-
 ταξιν ὁρῶντες τὴν Ἀντιόχου, καὶ τὴν νίκην, καὶ ὅτι πάντα
 ἐξ ἐπιδουρῆς ἐλάμβανον, τὴν τε οἰκείαν ἀσθένειαν καὶ ὀλι-
 γότητα λογιζόμενοι, μαλακώτεροι ἦσαν καὶ ἀσθενέστεροι, διε-
 5 γείρων αὐτῶν τὸ φρόνημα καὶ δεικνύς, ὅτι τὸ πᾶν ἐπὶ τῇ
 στρατηγίᾳ κεῖται τοῦ Θεοῦ, καὶ χωρὶς στρατοπέδων, συμμα-
 χούντιος αὐτοῦ, δυνατὸν περιγενέσθαι, ἐν εὐχῆς τάξει τινὰ
 παραίνεσιν καὶ συμβουλῇν ποιεῖται πρὸς τοὺς στρατιώτας,
 καὶ τῷ Θεῷ διαλεγόμενος προθυμοτέρους ἐκείνους ἐργάζεται.
 10 Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο παρακλήσεως μέρος. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἴσχυ-
 σεν ὁμοίως ὁ λόγος πρὸς ἐκείνους τειραμμένος, καὶ πρὸς τὸν
 Θεὸν ἀποιεινόμενος. Αἰὸ δὴ καὶ τοῦτο προΐων ἔλεγεν· «Οὐκ
 ἐπὶ τῇ ρομφαίᾳ αὐτῶν ἐκληρονόμησαν γῆν, καὶ ἡ δεξιὰ αὐ-
 τῶν οὐκ ἔσωσεν αὐτούς». Τοῦτο γὰρ τοὺς ἀσθενέστερον πρὸς
 15 τοὺς πόρους διακειμένους ἦν ἀνακτιωμένου, τοὺς κατὰ ἀνθρω-
 πίνην ἀκολουθίαν ζητοῦντας τὴν νίκην. Πᾶσα τοίνυν ἡ εὐχὴ
 αὕτη προτροπὴ τοῖς στρατοπέδοις ἐστί, τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν
 ρῆναι κελεύουσα, καὶ ἐξαοιῆσαι τῆς ἐκεῖθεν ἐλπίδος τὴν
 νίκην.
 20 Διὰ τί δὲ οὐκ εἶπεν, ἠκούσαμεν, ἀπλῶς, ἀλλ', «Ἐν τοῖς
 ὦσιν ἡμῶν ἠκούσαμεν;». Ποίω γὰρ ἐτέρω μέρει τις ἀκούει
 τοῦ σώματος; Ἄρα μὴ περιτολογία τὰ λεγόμενα; Μὴ γένοι-
 το· ἀλλὰ κοινὸν ἔθος τῶν ἀνθρώπων ἐστίν, ὅταν τινὰ διηγῶν-
 ται, ὑπὲρ ὧν εἰσι πεπληροφορημένοι, καὶ περὶ μεγάλων τι-
 25 νῶν καὶ ὑπερόγκων ποιῶνται τὴν διήγησιν, πρὸς τοὺς οὐπω
 μὴ σφόδρα πεπληροφορημένους, προστιθέασιν αἰεὶ τὰ ὦτα,
 φάσκοντες τοῖς ὦσιν ἀκηκοέναι. Οὐκ ἐπὶ ταυτησὶ δὲ τῆς ἐν-

λαδὴ ὠρισμένοι ἀπὸ τοὺς συγκεντρωθέντας συμπολεμιστάς των, βλέποντες καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὴν παράταξιν τοῦ Ἀντιόχου, καὶ τὴν νίκην καὶ ὅτι ὅλα τὰ ἐλάμβανον ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς, σκεπτόμενοι τὴν ἰδικὴν των ἀδυναμίαν καὶ τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν συμπολεμιστῶν των, ὀλιγοψυχούσαν καὶ ἐγίνοντο ἀσθενέστεροι, διεγείρων τὸ φρόνημα αὐτῶν καὶ δεικνύων, ὅτι τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅταν αὐτὸς εἶναι σύμμαχος, καὶ χωρὶς στρατὸν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπερισχύσουν, ὑπὸ μορφὴν προσευχῆς δίδει κάποιαν προτροπὴν καὶ συμβουλήν πρὸς τοὺς στρατιώτας, καὶ συνομιλῶν μὲ τὸν Θεόν, κάμνει ἐκείνους προθυμοτέρους. Γίνεται δὲ αὐτὸ αἰτία ὄχι μικρᾶς ἐνθαρρύνσεως. Διότι δὲν θὰ εἶχε τὰ ἴδια ἀποτελέσματα ὁ λόγος ἐὰν καὶ πρὸς ἐκείνους ἐστρέφετο καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀπευθύνετο. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἰς τὴν συνέχειαν ἔλεγε καὶ αὐτό· «Δὲν ἐκληρονόμησαν μὲ τὰ ὄπλα των καὶ τὴν δύναμίν των τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, οὔτε ἡ δύναμὶς των ἔσωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς των». Διότι τὰ λόγια αὐτὰ ἐνεθάρρουν ἐκείνους ποὺ ἦσαν ἀπροθυμώτεροι πρὸς τοὺς κινδύνους, ἐκείνους ποὺ ἐπεδίωκαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν νίκην μὲ ἀνθρώπινα μέσα. Ὁλόκληρος λοιπὸν αὕτη ἡ προσευχὴ εἶναι προτροπὴ πρὸς τοὺς στρατιώτας, προτρέπουσα νὰ ἀναθέσουν τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἐξαρτήσουν τὴν νίκην ἀπὸ τὴν ἐλπίδα των πρὸς αὐτόν.

Διατί ὁμως δὲν εἶπεν, ἀπλῶς ἠκούσαμεν, ἀλλὰ λέγει, «Μὲ τὰ αὐτιά μας ἠκούσαμεν»; Διότι μὲ ποῖο ἄλλος μέρος τοῦ σώματος ἀκούει κανεὶς; Μήπως ἄρα γε τὰ λεγόμενα ἀποτελοῦν περιττολογία; Μὴ γένοιτο, ἀλλ' εἶναι κοινὴ συνήθεια τῶν ἀνθρώπων, ὅταν διηγοῦνται κάποια γεγονότα πολὺ σπουδαῖα καὶ πολὺ μεγάλα, τὰ ὅποια γνωρίζουν πάρα πολὺ καλὰ καὶ ἡ διήγησις αὕτη γίνεται πρὸς ἄλλους ποὺ δὲν τὰ γνωρίζουν ἀκόμη καλὰ, προσθέτουν πάντοτε τὴν λέξιν, τὰ αὐτιά, λέγοντες, ὅτι τὰ ἔχομεν ἀκούσει μὲ τὰ αὐτιά μας. Καὶ ὄχι μόνον εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν περίπτω-

εργείας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τὸ αὐτὸ ποιεῖν εἰώ-
 5 θαμεν, μάστιγας καλοῦντες αὐτὰς τὰς αἰσθήσεις. Πισιουμέ-
 νων τοίνυν ἐστὶ τὸν ἀκροαιτήν, τὸ τῶν ὠτων τὴν προσθήκην
 ποιεῖν. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ ὀφθαλμῶν καὶ χειρῶν τὸ αὐτὸ ποιού-
 5 μεν, ὡς ὅταν λέγωμεν, ταῖς χερσὶν ἡμῶν ἐψηλάφησαμεν. Καὶ
 οἱ ἀπόστολοι δὲ ἔλεγον, « Ἀ ἐωράκασιν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν
 ἃ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν».

“Ὅρα δὲ αὐτῶν ἐκ προσομιῶν κἀντιεῦθεν τὴν ἀρετὴν τυ-
 σαῦτα καὶ τηλικαῦτα παθόντες δεινὰ διὰ τὸν Θεόν, παιρίδος
 10 ἐκπεσόντες, ἐλευθερίας, κινδύνοις περιπεπωκότιες, ἄλλοι δὲ
 καὶ φυγάδες γενόμενοι, τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐρημίας διώκοντες,
 οὐδὲν τούτων φασὶ τέως, ὅτι τὸ καὶ τὸ ἐπάθομεν διὰ σέ,
 βοήθησον ἡμῖν, ἀλλ’ ἕως ἔρημοι τῶν δικαιολογιῶν τούτων,
 καὶ οὐκ ἔχοντες ἐξ οἰκείων κατορθωμάτων παρησίαν, οὕτως
 15 εἰς τὰ τοῖς προγόνοις ὑπεργεμένα παρὰ τοῦ Θεοῦ καταφεύγου-
 οί. Τὸ μὲν γὰρ τοὺς οὐκ ἔχοντας παρησίαν ταῦτα ποιεῖν,
 θαυμαστὸν οὐδέν, τῆς ἀνάγκης αὐτοὺς εἰς τοῦτο ἐλκούσης, τὸ
 δὲ ἐκείνους τοὺς δυναμένους μεγάλα φθέγγεσθαι ἀπὸ τῶν
 ἐαυτῶν κατορθωμάτων, μὴ ἀπὸ τούτων ἀξιοῦν σώζεσθαι,
 20 ἀλλ’ ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλιανθρωπίας, ἧς καὶ οἱ πατέρες ἀ-
 πέλαυσαν, τοῦτό ἐστι τῆς πολλῆς ταπεινοφροσύνης αὐτῶν ση-
 μεῖον· οὐ μικρὰν δὲ κἀντιεῦθεν ἐαυτοῖς προθυμίας κατασκευά-
 ζουσιν ὑπόθεσιν. Ἀρκεῖ γὰρ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προσηγορία μόνη
 μυρίους καταλῦσαι πολέμους.

25 2. «Οἱ πατέρες ἡμῶν διηγήσαντο ἡμῖν». Ἀκούσατε ὅσοι
 τῶν παιδῶν ἀμελεῖτε τῶν ὑμειτέρων, ὅσοι διαβολικὰ μελίσμα-
 τα ἄδοντες περιορᾶτε, τῶν δὲ θείων διηγημάτων ἀμελεῖτε.
 Ἄλλ’ οὐχ οὕτοι τοιοῦτοι, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐν τοῖς διηγήμασι

σιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας συνηθίζομεν τὸ ἴδιο νὰ κάμνωμεν, ἐπικαλούμενοι ὡς μάρτυρας τὰς ἰδίας τὰς αἰσθήσεις μας. Χρειάζεται λοιπὸν ὁ ἀκροατὴς πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῶν ὄσων λέγει, νὰ προσθέτῃ καὶ τὴν μαρτυρίαν τῶν αὐτιῶν. "Ἄλλωστε τὸ ἴδιο κάμνομεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν χεριῶν, ὅπως ὅταν λέγωμεν, μὲ τὰ χέρια μας τὰ ἐψηλάφησαμεν. Καὶ οἱ ἀπόστολοι δὲ ἔλεγον, «Αὐτὰ ποῦ εἶδαν τὰ μάτια μας, αὐτὰ ποῦ ἐψηλάφησαν τὰ χέρια μας»².

Πρόσεχε δὲ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν ἀπὸ αὐτοῦς ἐδῶ τοὺς πρώτους στίχους· ἂν καὶ ἔπαθον αὐτοὶ τόσα πολλὰ καὶ τόσον μεγάλη δεινὰ χάριν τοῦ Θεοῦ, ἔχασαν τὴν πατρίδα των, τὴν ἐλευθερίαν των, περιέπεσαν εἰς κινδύνους, ἄλλα δὲ ἔγιναν φυγάδες, τρέχοντες εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐρημίας, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἀναφέρουν εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτι δηλαδὴ αὐτό καὶ αὐτὸ ἐπάθομεν πρὸς χάριν σου, βοήθησέ μας λοιπὸν, ἀλλ' ὡς νὰ ἔστερουῖντο αὐτῶν τῶν δικαιολογιῶν καὶ νὰ μὴ εἶχον παρρησίαν ἀπὸ κατορθώματά των, ἔτσι καταφεύγουν εἰς ἐκεῖνα ποῦ ἔκαμεν ὁ Θεός εἰς τοὺς προγόνους των. Διότι, τὸ νὰ κάμνουν αὐτὰ ἐκεῖνοι ποῦ δὲν ἔχουν παρρησίαν, δὲν εἶναι καθόλου θαυμαστόν, καθ' ὅσον ἡ ἀνάγκη τοὺς ὀδηγεῖ εἰς αὐτό, τὸ νὰ ἠμποροῦν ὅμως ἐκεῖνοι νὰ προβάλουν μεγάλη ἐπιχειρήματα ἐξ αἰτίας τῶν κατορθωμάτων των, καὶ ὅμως νὰ μὴ ζητοῦν νὰ σωθοῦν ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ζητοῦν νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ τὴν ὁποίαν καὶ οἱ πατέρες των ἀπήλαυσαν, αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τῆς μεγάλης ταπεινοφροσύνης των· δὲν εἶναι δὲ μικρὸν τὸ θάρρος ποῦ ἀποκομίζουν ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Διότι ἀρκεῖ καὶ μόνον ἡ ἐπίκλησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ συντρίψῃ μυρίους ἐχθρούς.

2. «Οἱ πατέρες μας μᾶς διηγῆθησαν». Ἀκούσατε τὰ λόγια αὐτὰ ὅσοι παραμελεῖτε τὰ παιδιὰ σας, ὅσοι τὰ παραβλέπετε, ὅταν αὐτὰ τραγουδοῦν διαβολικὰ ἄσματα, καὶ ἀδιαφορεῖτε διὰ τὰ θεῖα διηγήματα. "Ὅμως αὐτοὶ δὲν εἶναι

τῶν τοῦ Θεοῦ κατορθωμάτων τὸν βίον ἀνήλισκον καὶ διπλοῦν
 ἐποίουν τὸ κέρδος. Οἷ τε γὰρ εὖ παθόντες, ἐν μνήμῃ τῶν
 εὐεργεσιῶν ὄντες, βελτίους ἐγίνοντο, οἷ τε ἐκείνων ἔκγονοι
 οὐ μικρὰν θεογνωσίας ὑπόθεσιν ἐκ τῶν διηγημάτων ἐλάμβανον
 5 νον τούτων, καὶ πρὸς ἀρετῆς ζῆλον ἐνήγοντο. Βιβλία γὰρ
 ἦν αὐτοῖς τὰ σιόματα τῶν γεγεννηκότων, καὶ πᾶσα σχολὴ καὶ
 πᾶσα διαιρηθῆ ταῦτα εἶχε τὰ διηγήματα, ὧν οὐδὲν τερονότε-
 ρον, οὔτε κερδαλεώτερον ἦν. Εἰ γὰρ ἀπλῶς διηγήματα πρα-
 γμάτων, καὶ μῦθοι, καὶ πλάσματα ψυχαγωγεῖν εἰώθασι πολ-
 10 λάκις τοὺς ἀκροατάς, πολλῶ μᾶλλον ταῦτα πολλὴν ἐδείκνυτο
 τὴν εὐεργεσίαν, τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν, τὴν κηδεμονίαν,
 καὶ μετὰ τῆς ἡδονῆς ἀνίστα τὸν ἀκροατήν, καὶ σπουδαιότε-
 ρον ἐποίει. Οἷ γὰρ παρόντες τοῖς γινομένοις καὶ ὄφει πα-
 ραλαβόντες, ἀκοῆ παρέδωκαν, καὶ ἦν ἡ ἀκοῆ τῆς ὄψεως ὁ-
 15 μοίως πρὸς πίστιν ἴση. Τῶν γὰρ παρόντων καὶ θεωμένων
 οὐχ ἦτιον ἐπίστευον οἷ μὴ παρόντες καὶ θεώμενοι. Οὐ μικρὸν
 δὲ αὐτοῖς καὶ τοῦτο εἰς πίστιν ἄλειμμα ἦν.

Ἴδωμεν δὲ τί διηγήσαντο, καὶ εἰ ὑποθέσεως ὁμοίας
 μέμνηται. Καὶ γὰρ τὸν μέλλοντά τινος δεῖσθαι, καὶ τῆς αἰ-
 20 τήσεως ἐπιτυχάνειν, ἐκ τῆς ἐτέροις δοθείσης χάριτος ὁμοία
 αἰτεῖν ἐκείνῳ χρῆ. Ὁ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν οἷον, αἰτεῖ
 τις ἡμᾶς οἰκέτης δωρεάν ἂν δείξῃ καὶ ἕτερον εἰληφότα τὴν
 αὐτήν, μέγιστον δικαίωμα τὴν αὐτήν τοῦ λαβεῖν προβάλλεται,
 πλὴν ἐὰν μὴ τῇ διαφορᾷ τὸ παράδειγμα βλάβηται. Διαφο-

τέτοιοι, ἄλλ' ἐπερνοῦσαν ὅλην τὴν ζωὴν των διηγούμενοι τὰ κατορθώματα τοῦ Θεοῦ· καὶ ἦτο διπλοῦν τὸ κέρδος των. Διότι καὶ οἱ εὐεργετηθέντες, ἐνθυμούμενοι τὰς εὐεργεσίας, ἐγίνοντο καλύτεροι, καὶ οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων ἐλάμβανον ἀπὸ τὰς διηγήσεις αὐτὰς ὄχι μικρὰν ἀφορμὴν θεογνωσίας καὶ παρεκινουῦντο εἰς τὸ νὰ γίνουν μιμηταὶ τῆς ἀρετῆς των. Καθ' ὅσον βιβλία δι' αὐτοὺς ἦσαν τὰ στόματα τῶν πατέρων των καὶ κάθε πνευματικὴ ἐργασία των καὶ κάθε ἀπασχόλησίς των αὐτὰς τὰς διηγήσεις εἶχεν ὡς θέμα, ἀπὸ τὰς ὁποίας τίποτε δὲν ὑπῆρχε πῶς εὐχάριστον οὔτε πῶς ὠφέλιμον. Διότι, ἐὰν συνήθως ψυχαγωγοῦν πολλὰς φορές τοὺς ἀκροατὰς ἀπλῶς διηγήσεις διὰ διάφορα πράγματα, καὶ μῦθοι καὶ φανταστικὰ διηγήματα, πολὺ περισσότερον αὐταὶ ἐδείκνυον μεγαλυτέραν τὴν εὐεργεσίαν, τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν, τὴν κηδεμονίαν καὶ μαζὶ μὲ τὴν εὐχαρίστησιν διηγείρον τὸν ἀκροατὴν καὶ τὸν ἑκαμνον σπουδαιότερον. Καθ' ὅσον ἐκεῖνοι ποὺ ἦσαν παρόντες εἰς τὰ γεγονότα καὶ τὰ εἶδαν μὲ τὰ μάτια των, τὰ παρέδωσαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους διὰ τῆς ἀκοῆς καὶ ἦτο ἡ ἀκοὴ ὡς πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν ἴση μὲ τὴν ὄρασιν. Διότι ἐξ ἴσου μὲ ἐκείνους ποὺ ἦσαν παρόντες καὶ τὰ εἶδαν μὲ τὰ μάτια των ἐπίστευον καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἦσαν παρόντες καὶ δὲν τὰ εἶδαν μὲ τὰ μάτια των. Καὶ αὐτὸ δὲν ἦτο δι' αὐτοὺς μικρὸν κίνητρον διὰ νὰ πιστεῦσουν.

Ἄς ἰδοῦμεν δὲ τί διηγήθησαν οἱ πατέρες καὶ ἐὰν αὐτοὶ ἐνθυμοῦνται τὰ ἴδια πράγματα. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ ζητήσῃ κάτι διὰ τῆς προσευχῆς καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ αἰτήματός του, πρέπει νὰ ζητῇ ὅμοια μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἐδόθησαν ἀπὸ τὴν θεῖαν χάριν εἰς ἄλλους. Αὐτὸ ποὺ λέγω σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἐπὶ παραδείγματι, ζητεῖ κάποιος ἀπὸ ἡμᾶς δωρεάν· ἂν δείξῃ καὶ ἄλλον ποὺ ἔλαβεν τὴν ἴδιαν δωρεάν, προβάλλεται μέγιστον τὸ δικαίωμα του νὰ λάβῃ καὶ αὐτός τὴν ἴδιαν δωρεάν, ἀρκεῖ νὰ μὴ ὑπάρχῃ διαφορὰ εἰς τὸ πρᾶγμα. Λέγων δὲ

ράν δὲ λέγω προσώπου ἢ πράγματος. Ἐὰν μὲν γὰρ ὁ εἰληφώς
 ἢ τοιοῦτος, οἷος ὁ αἰτῶν, καὶ τὸ αἰτούμενον ὁμοιον, ἔστηκε
 τὸ ὑπόδειγμα ἂν δὲ ἐκεῖνος δίκαιος μὲν λαβεῖν, οὔτος δὲ
 οὐκ ἔτι, μείζονος χρεία τῆς παρακλήσεως. Ἀναγκαῖον δὲ καὶ
 5 ἐκ τῶν Γραφῶν ὃ λέγω ποιῆσαι σαφές. Ἡ Χαναταία, ἐπει-
 δὴ ἤκουσεν, «Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄριον τῶν τέκνων,
 καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις», φησί, «Ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ
 κυνάρια ἐσθίει ἐκ τῶν ψυχίων τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐ-
 τῶν». Καὶ Παῦλος πάλιν γράφων ἔλεγεν· «Εἰ ἄλλοι τῆς ἐ-
 10 ξουσίας ὑμῶν μετέχουσι, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς»· ἐνιαῦθα μεῖ-
 ζον τὸ δικαίωμα ἀπὸ τῆς τοῦ προσώπου διαφορᾶς ποιῶν. Καὶ
 πάλιν Φιλήμονι γράφων ἔλεγεν· «Ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἀγί-
 ων ἀναπέπνυται διὰ σοῦ, ἀδελφέ· διὸ πολλὴν ἐν Χριστῷ παρ-
 ρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον, διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλ-
 15 λον παρακαλῶ». Ἐνιαῦθα ἐκ τοῦ Ἰσοῦ τὸ παράδειγμα. Ὅταν
 γὰρ πρῶτος ἢ τις εἰληφώς, ὥσπερ τινὰ τῷ δευτέρῳ θύραν
 ἀνοίγνυσιν, ἂν ἢ ὁμοιος ὁ μέλλον αἰτεῖν, ἢ τὰ αὐτὰ αἰτοίη.

Οὐ μόνον δὲ ἐκ τῶν ἐτέροισι δεδομένων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν
 ἡμῖν αὐτοῖς ἤδη ὑπασξάντων ἢ παρακλήοις πολλάκις ἰσχυρὰ
 20 γίνεται· ὃ καὶ Παῦλος ἐποίει Φιλιππησίοις γράφων καὶ λέ-
 γων· «Ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκη καὶ ἄπαξ καὶ δις τὰ εἰς τὴν
 χρείαν μοι ἐπέμψατε». Διὰ τοι τοῦτο πολλοὶ πολλοῖς διδόν-
 τες τοῦτο παρεγγυῶσι, μὴ ἐξαιρεῖν ἐτέροις, ἵνα μὴ ἢ εἰς τὸν

3. Ματθ. 15, 26 - 27.

4. Α' Κορ. 9, 12.

5. Φιλ. 7 - 9.

6. Φιλιπ. 4, 16.

διαφορὰν ἐννοῶ τὴν διαφορὰν τοῦ προσώπου ἢ τοῦ πράγματος. Διότι ἐὰν μὲν ἐκεῖνος ποῦ ἔλαβεν εἶναι τέτοιος ποῦ εἶναι καὶ ἐκεῖνος ποῦ ζητεῖ καὶ εἶναι ὅμοιον τὸ ζητούμενον, τότε εὐσταθεῖ τὸ παράδειγμα, ἂν ὅμως ἐκεῖνος μὲν δικαιουῖται νὰ λάβῃ, αὐτὸς δὲ ὄχι ἀκόμη, τότε ἔχει ἀνάγκην μεγαλυτέρας παρακλήσεως. Εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ κάμω σαφὲς αὐτὸ ποῦ λέγω καὶ ἀπὸ τὰς Γραφάς. Ἡ Χαναναία, ὅταν ἤκουσεν, «Δὲν εἶναι σωστὸν νὰ πάρῃ κανεὶς τὸν ἄρτον τῶν παιδιῶν του καὶ νὰ τὸν δώσῃ εἰς τὰ σκυλιὰ», λέγει· «Ναί, Κύριε· ὅμως καὶ τὰ σκυλιὰ τρώγουν ἀπὸ τὰ ψίχουλα ποῦ πέφτουν ἀπὸ τὸ τραπέζι τοῦ κυρίου των»³. Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἔλεγεν· «Ἐὰν ἄλλοι χρησιμοποιοῦν τὸ δικαίωμα νὰ μετέχουν εἰς τὰ ἀγαθὰ σας, πολὺ περισσότερον τὸ ἔχομεν αὐτὸ τὸ δικαίωμα ἐμεῖς»⁴· ἐδῶ παρουσιάζει μεγαλύτερον τὸ δικαίωμα ἀπὸ τὴν διαφορὰν ποῦ ὑπάρχει εἰς τὸ πρόσωπον. Καὶ πάλιν γράφων πρὸς τὸν Φιλήμονα, ἔλεγεν· «Διότι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἔχουν ἀνακουφισθῆ ἕξ αἰτίας σου, ἀδελφέ· διὰ τοῦτο, ἂν καὶ ἔχω πολὺ θάρρος ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ νὰ σοῦ διατάσσω ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ κάμῃς, ἀλλ' ὅμως ἕξ αἰτίας τῆς ἀγάπης μᾶλλον σὲ παρακαλῶ»⁵. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ παράδειγμα ἀναφέρεται εἰς ἴσα πράγματα. Διότι, ὅταν κανεὶς ἔχει λάβῃ πρῶτος, ἀνοίγει εἰς τὸν δεύτερον κατὰ κάποιον τρόπον κάποιαν θύραν, ἐὰν καὶ ἐκεῖνος ποῦ πρόκειται νὰ ζητήσῃ εἶναι ὅμοιος, ἢ ἤθελε ζητήσῃ τὰ ἴδια.

Ἄλλ' ὅμως ἡ παράκλησίς μας πολλές φορές γίνεται ἰσχυρὰ ὄχι μόνον ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἐδόθησαν εἰς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἤδη συνέβησαν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, πράγμα ποῦ ἔκαμνε καὶ ὁ Παῦλος γράφων εἰς τοὺς Φιλιππησίους καὶ λέγων· «Διότι καὶ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην μίαν καὶ δύο φορές ἐστείλατε βοήθειαν διὰ τὰς ἀνάγκας μου»⁶. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ὅταν δίδουν εἰς ἄλλους, αὐτὸ ζητοῦν ὡς ἐγγύησιν, νὰ μὴ τὸ εἰποῦν εἰς ἄλλους, διὰ

ἓνα γενομένη χάρις πολλοὺς ἐπεγείρη τῷ δεδωκότι τοὺς αἰ-
 τουήτας, ὥσπερ οὖν οὐκ ἔχοντος καταφυγεῖν εἰς τινα ἀνα-
 χώρησιν τοῦ δόντος ἅπαξ, εἰ μὴ καὶ ἑτέροις δοίη. Ἄλλ' ἄν-
 θρωποι μὲν εἰκότως, ἅτε ἐκ τοῦ δίδόναι γενόμενοι πενέστι-
 5 ροι, τούτο κελεύουσιν, ὁ δὲ Θεὸς τούναντίον καὶ ἀνακηρύττει
 καὶ βοᾷ τὰ ἑτέροις διδόμενα, εἰς τὸ καὶ ἑτέροις παρασχεῖν
 πρόφασιν τοῦ πάλιν αὐτὸν αἰτῆσαι. Τῷ γὰρ δίδόναι μείζον
 αὐτοῦ ὁ πλοῦτος δείκνυται. Διὸ φησιν ὁ Παῦλος· «Ὁ πλου-
 τῶν εἰς πάντας, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν».
 10 Εἶδες καινήν τινα φύσιν πλούτου; Ταύτην καὶ σὺ μιμοῦ τὴν
 φιλοτιμίαν. Ὅταν γὰρ ἀναλώσῃς τὸν ἀποκείμενον πλοῦτον,
 τότε μᾶλλον αὐτὸν ἀνξήσεις· ἂν δὲ κατορύξῃς, τότε μᾶλλον
 ἠλάτιωσας. Καὶ τί θαυμασιόν, εἰ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν τοῦ-
 το συμβαίνει, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τῶν σαρκικῶν οὕτω γίνεται;
 15 Καὶ γὰρ ἂν φειδόμενός τις τὸν οἶτον οἴκοι κείμενον μὴ δα-
 πανήσῃ, μηδὲ εἰς τὰς ἀρούρας ἐκβάλλῃ, τῷ σιόματι τῶν οκω-
 λήκων αὐτὸν παρέδωκεν· ἂν δὲ σκορπίσῃ, πλείονα τὸν ἀμη-
 τὸν ἐργάζεται.

3. Ἀκούσατε ὅσοι πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην ἐστὲ ὀκνηροί.
 20 Ἀκούσατε οἱ τὸν πλοῦτον ἑμῖν ἐλαιτουήτις τῆ φυλακῆ. Ἀ-
 κούσατε οἱ τῶν ὄναρ πλουτιούτων οὐδὲν διακείμενοι ἄμεινον.
 Ὀνειράτος γὰρ οὐδὲν ἄμεινον τὰ παρόντα· ἀλλ' ὥσπερ οἱ
 καθ' ὕπνου φανταζόμενοι χροήματα ἔχειν, καὶ τῶν ταμείων

νά μή γίνη ἡ χάρις, πού ἔγινεν εἰς τόν ἕνα, αἰτία νά προσ-
 ἔλθουν καί ἄλλοι εἰς τόν εὐεργέτην καί τοῦ ζητοῦν εὐερ-
 γεσίαν, ὁπότε βέβαια αὐτός πού εὐεργέτησε μίαν φοράν
 μή ἠμπορῶν νά καταφύγη εἰς κάποιον ἄλλον τρόπον ἐνεργείας,
 θά ὑποχρεωθῇ νά εὐεργετήσῃ καί τοὺς ἄλλους.
 Ἄλλ' οἱ μὲν ἄνθρωποι τὸ λέγουν αὐτὸ πρὸς ἐκείνους πού
 εὐεργετοῦν κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον, ἐπειδὴ, κάμνοντες
 εὐεργεσίαν, γίνονται πτωχότεροι, ὁ Θεὸς ὅμως ἀντιθέτως
 καί διακηρύσσει καί διαλαλεῖ τὰς εὐεργεσίας πού κάμνει
 εἰς ἄλλους, ὥστε νά γίνουν αἰτία καί εἰς ἄλλους καί πάλιν
 νά ζητήσουν ἀπὸ αὐτὸν εὐεργεσίαν. Διότι μὲ τὸ νά
 δίδῃ ἀποδεικνύεται μεγαλύτερος ὁ πλοῦτος αὐτοῦ. Διὰ
 τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος· «Ὁ Κύριος πού εἶναι πλούσιος πρὸς
 ὅλους καί δίδει πρὸς ὅλους ἐκείνους πού τὸν ἐπικαλοῦν-
 ται»⁷. Εἶδες μίαν κάποιαν νέαν μορφήν πλούτου; Αὐτὴν
 τὴν γεναιοδωρίαν νά μιμῆσαι καί σύ. Διότι, ὅταν δαπανή-
 σης τὸν ἀποθηκευμένον πλοῦτον, τότε περισσότερο θά
 τὸν αὐξήσης, ἐνῶ, ἐὰν τὸν παραχώσης μέσα εἰς τὴν γῆν,
 τότε περισσότερο τὸν ἐλιγώστευσες. Καί τί τὸ ἀξιοθαύ-
 μαστον, ἐὰν αὐτὸ συμβαίη εἰς τὰ πνευματικὰ πράγματα,
 τὴν στιγμὴν βέβαια πού συμβαίνει τὸ ἴδιο καί μὲ τὰ ὑλικά
 πράγματα; Καθ' ὅσον ἂν κανεὶς λυπούμενος τὸν σῖτον,
 πού ἔχει ἀποθηκευμένον εἰς τὸ σπῖτι του, δέν τὸν δαπανή-
 σῃ, οὔτε τὸν σπείρῃ εἰς τοὺς ἀγρούς, τὸν παρέδωσεν εἰς
 τὸ στόμα τῶν σκωλήκων, ἂν ὅμως τὸν σκορπίσῃ, τότε προ-
 ετοιμάζει μεγαλυτέραν ἀφθονίαν πλούτου.

3. Ἀκούσατε ὅσοι δέν δείχνετε προθυμίαν πρὸς τὴν
 ἐλεημοσύνην. Ἀκούσατε αὐτοὶ πού ὀλιγοστεύετε τὸν πλοῦ-
 τον σας κλειδώνοντες αὐτὸν εἰς τὰς ἀποθήκας. Ἀκούσατε
 αὐτοὶ πού δέν εὐρίσκεσθε εἰς καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ
 ἐκείνους πού πλουτίζουν μόνον εἰς τὸ ὄνειρόν των. Διότι
 τὰ παρόντα πράγματα δέν εἶναι καθόλου χρησιμότερα καί
 σταθερότερα ἀπὸ τὰ ὄνειράτα, ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ
 βλέπουν εἰς τὸν ὕμνον των ὅτι ἔχουν χρήματα, καί ἂν

γένονται τῶν βασιλικῶν κύριοι, πάντων εἰσὶ πενέστεροι, γε-
 νομένης ἡμέρας, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θίου τοῦ παρόντος, ὁ μη-
 δὲν ἀγαγεῖν ἐκεῖ δυνηθεῖς, πάντων ἔσται πενέστερος, καὶ τὰ
 πάντων ἢ κεκημένος· ὄναρ γὰρ ἐπλούτησε μόνον. Εἰ τοίνυν
 5 βούλει μοι δεῖξαι τὸν εὖπορον, τότε μοι δεῖξον, ὅταν ἡμέρα
 γένηται, ὅταν εἰς τὴν παιοίδα ὑπέλθωμεν ἐκείνην· νῦν δὲ
 οὐκ ἀνέξομαι τὸν πλούσιον διαγινώσκειν καὶ τὸν πένητα. Οὐ
 γὰρ ἐστὶν ἀλήθεια πραγμάτων, ἀλλ' ὀνομάτων χάρις καὶ εὐ-
 φημία μᾶλλον. Καθάπερ γὰρ τοὺς τυφλοὺς καλοῦσιν οἱ πολ-
 10 λοὶ πολυβλέποντας, ἀλλ' οὐκ ἀκολουθεῖ τῷ ὀνόματι τὸ πρᾶγμα,
 ἀλλ' οὗτοι μάλιστα εἰσιν οἱ μὴ ὁρῶντες, οὕτω δὴ καὶ τῶν
 πλουσίων ὄνομα περιφέρεσθαι ἐνταῦθά φημι τῶν οὐδὲν ἐκεῖ
 κεκημένων. Ὅταν γὰρ ἐνταῦθα πλουτῆ, τότε μάλιστα οἶδα
 ὅτι πένης ἐστίν. Εἰ γὰρ μὴ σφόδρα πένης ἦν, οὐκ ἂν σφόδρα
 15 ἐπλούτει. Ὡσπερ γὰρ τὸν πηρόν, εἰ μὴ καθόλου τειύφλωται,
 οὐκ ἂν αὐτὸν πολυβλέποντα ἐκάλεσαν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα
 λογισιέον.

Ἀποθέμενοι οὖν τῶν ὀνομάτων τὴν ἀπάτην, ἀντιλάβω-
 μεν τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν. Οὐ γὰρ ἐν ὀνόμασι τὰ
 20 πράγματα ἔστηκεν, ἀλλ' αἱ τῶν πραγμάτων φύσεις τὰ ὀνό-
 ματα κατὰ τὴν οἰκείαν ὑπόστασιν πλάττουσιν. Ὁ δεῖνα πλού-
 σιος καλεῖται, ἀλλ' οὐκ ἔστι. Καὶ πῶς οὐκ ἔστιν, ὅταν πολὺς
 μὲν ἄργυρος, πολὺ δὲ χρυσίον, καὶ λίθοι τίμιοι, καὶ ἱμάτια

ἀκόμη γίνουιν κύριοι τῶν βασιλικῶν ταμείων, εἶναι πτωχότεροι ἀπὸ ὅλους, ὅταν ξημερώσῃ, ἔτσι συμβαίνει καὶ μετὰ τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς, ἐκεῖνος ποῦ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ τίποτε νὰ μεταφέρῃ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, θὰ εἶναι πτωχότερος ἀπὸ ὅλους, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃ ἀποκτήσῃ τὰ πάντα εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν· διότι ἐπλούτισε μόνον εἰς τὸ ὄνειρόν του. Ἐὰν λοιπὸν θέλῃς νὰ μοῦ δείξῃς τὸν πλούσιον, τότε νὰ μοῦ τὸν δείξῃς, ὅταν θὰ γίνῃ ἡμέρα, ὅταν θὰ ἀπέλθωμεν εἰς τὴν πατρίδα ἐκείνην, ἐνῶ τώρα δὲν θὰ ἠμπορέσω νὰ διακρίνω τὸν πλούσιον καὶ τὸν πτωχόν. Καθ' ὅσον δὲν εἶναι ἀληθινὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς ὀνόματα καὶ εὐφημοὶ λέξεις μᾶλλον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὀνομάζουν οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι τοὺς τυφλοὺς, πολυομμάτους, ἀλλ' ὅμως δὲν ἀνταποκρίνεται τὸ ὄνομα εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πρὸ πάντων ποῦ δὲν βλέπουν, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ποῦ φημολογοῦνται εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ὡς πλούσιοι, πιστεύω ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποῦ δὲν θὰ ἔχουν τίποτε εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. "Ὅταν δηλαδὴ εἶναι πλούσιος ἐδῶ, τότε πρὸ πάντων εἶμαι σίγουρος ὅτι εἶναι πτωχός. Διότι, ἐὰν δὲν ἦτο πάρα πολὺ πτωχός, δὲν θὰ ἐπλούτιζε πάρα πολὺ. "Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸν τυφλόν, ἐὰν δὲν ἦτο τελείως τυφλός, δὲν θὰ τὸν ὠνόμαζαν πολυόμματον, ἔτσι λοιπὸν πρέπει νὰ σκεφθῶμεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀποβάλωμεν τὰ ἀπατηλὰ ὀνόματα, ἅς λάβωμεν εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Διότι δὲν κάμνουν τὰ ὀνόματα τὰ ἀληθινὰ πράγματα, ἀλλ' αἱ φύσεις τῶν πραγμάτων καθορίζουν τὰ ὀνόματα σύμφωνα μετὰ τὴν πραγματικὴν ὑπόστασίν των. Ὁ τὰδε ὀνομάζεται πλούσιος, ἀλλὰ δὲν εἶναι. Καὶ πῶς δὲν εἶναι, ὅταν περιβάλλουν αὐτὸν καὶ πολὺς ἄργυρος καὶ πολὺς χρυσός καὶ λίθοι πολὺτιμοὶ καὶ ἐνδύματα χρυσοστόλιστα

- χρυσᾶ, καὶ τὰ ἄλλα πάντα αὐτῷ περιορῆη; "Οτι οὐ χρυσίον,
 οὐδὲ ἰμάτια, οὐδὲ χρήματα, ἀλλ' ἐλεημοσύνη ποιεῖ πλούσιον.
 Ταῦτα γὰρ χόριος, ταῦτα ξύλα καὶ καλάμη. Ἐπεὶ ποῖον ἰ-
 μάτιον, εἰπέ μοι, τίτε τὸν γυμνὸν ἐσιῶτα ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ
5 θήματος ἐκείνου περιβαλεῖν δυνήσεται; "Οπερ καὶ Παῦλος
 δεδοικῶς ἔλεγεν· «Ἐἴπερ καὶ ἐνόουσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὐρεθη-
 σόμεθα». Ποῖα χρήματα τὸν κινδυνεύοντα ἐξελέσθαι δυνήσε-
 ται; ποῖοι οἰκέται μαστιζομένῳ παρασιήσεσθαι τῷ δεσπότῃ;
 ποῖαι οἰκίαι; ποῖοι λίθοι πολύτιμοι; ποῖα θαλανεῖα τὸν οὖρον
10 ἀποσμηῆσαι δυνήσεται τὸν ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων; Μέχρι τίνος
 ἑαυτοὺς ἀπαιᾶτε; μέχρι τίνος οὐ διαβλέπετε τῶν πραγμάτων
 τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ὄνειρα καυχῆσθε, ἐγγὺς καὶ ἐπὶ
 θύραις τῆς κοίσεως οὔσης; Ἀλλ' ἐπὶ τὰ προκείμενα ἐπι-
 ρίωμεν.
- 15** «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἀνήγγειλαν ἡμῖν ἔργον ὃ εἰργάσθη ἐν
 ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις». Ἐξεσι καὶ ἡ-
 μῖν τοῦτο εἰπεῖν κατὰ ἀναγωγὴν τὸ ρῆμα. Εἰ μὲν καὶ ἐκείνοις
 οἱ πατέρες διηγήσαντο, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἔ-
 δωκε διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Πνεύματος μαθεῖν τὰ ἐκεί-
20 νων. Πῶς δὲ ἂν τις κατὰ ἀναγωγὴν αὐτὰ ἐκλάβοι; Εἰς τὰ
 τῆς καινῆς χάριτος ἔλκων καιροδῶματα, ὅτι πρὸς τὸν οὐρι-
 νὸν ἀνενήχθημεν, ὅτι βασιλείας ἠξιώθημεν, ὅτι Θεὸς ἄν-
 θρωπος γέγονε, τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας. Ἀλλ' ἴω-
 μεν ἐπὶ τὴν ἰστορίαν λοιπόν. «Ἐργον ὃ εἰργάσθη ἐν ταῖς ἡ-
25 μέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις». Παλαιοῦ τινος διηγῆ-
 ματος μέμνηται, καὶ ἀρχαῖα παράγει καιροδῶματα. Καὶ τί-
 νος ἕνεκεν οὐ νέου τινὸς μέμνηται καὶ προσφάτου; "Οτι πι-

καὶ ὅλα τὰ ἄλλα; Καθ' ὅσον δὲν κάμνουν τὸν πλούσιον οὔτε τὸ χρυσάφι, οὔτε τὰ ἐνδύματα, οὔτε τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἡ ἐλεημοσύνη. Διότι αὐτὰ εἶναι χόρτος, αὐτὰ εἶναι ξύλα καὶ καλάμη. Διότι, εἶπέ μου, ποῖο ἔνδυμα θὰ ἤμπορέσῃ νὰ φορέσῃ τότε ἐκεῖνος ποῦ θὰ στέκεται γυμνὸς πρὸ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου βήματος; Αὐτὸ ἀκριβῶς φοβούμενος καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Ἐὰν λοιπὸν ἐνδυθούμεν αὐτὴν τὴν οὐράνιον κατοικίαν μας, δὲν θὰ εὐρεθῶμεν γυμνοί»⁸ Ποῖα χρήματα θὰ ἠμπορέσουν νὰ σώσουν ἐκεῖνον ποῦ θὰ κινδυνεύῃ τότε; Ποῖοι δοῦλοι θὰ συμπαρασταθοῦν τὸν κύριον ποῦ θὰ μαστιγώνεται τότε; ποῖα οἰκία; ποῖοι λίθοι πολύτιμοι; ποῖα λουτρὰ θὰ ἠμπορέσουν νὰ καθάρισουν τὴν βρωμίαν ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα; Μέχρι πότε θὰ ἐξαπατᾶτε τοὺς ἑαυτοὺς σας; μέχρι πότε δὲν θὰ βλέπετε τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ θὰ χάσκετε ἔμπρὸς εἰς τὰ ὄνειρατα, τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως εὐρίσκεται κοντὰ εἰς τὰ πρόθυρα; Ἄλλ' ἄς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν.

«Οἱ πατέρες μας μᾶς διηγήθησαν τὸ ἔργον ποῦ ἐπετέλεσες κατὰ τὰς ἡμέρας των, κατὰ τὰς ἀρχαίας ἡμέρας». Ἐμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν κατ' ἀναλογίαν καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτὰ τὰ λόγια. " Ἄν καὶ δηλαδὴ καὶ εἰς ἐκείνους διηγήθησαν οἱ πατέρες των, ἀλλ' ὅμως καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἔδωσε τὴν δυνατότητα διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος νὰ γνωρίσωμεν τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς ἐκείνους. Πῶς δὲ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἐκλάβῃ αὐτὰ κατ' ἀναλογίαν; Μὲ τὸ νὰ ἀντιπαραβάλλῃ πρὸς ἐκεῖνα τὰ κατορθώματα τῆς νέας χάριτος, διότι μετεφέρθημεν πρὸς τὸν οὐρανόν, διότι ἠξιώθημεν τῆς οὐρανίου βασιλείας, διότι ὁ Θεὸς ἔγινεν ἄνθρωπος, καταργήσας τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ. Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν. «Τὰ ἔργον ποῦ ἔκαμες κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτῶν, κατὰ τὰς ἀρχαίας ἡμέρας». Ἐνθυμεῖται κάποια παλαιὰ διήγησιν καὶ ἀναφέρει ἀρχαῖα κατορθώματα. Καὶ διατί δὲν ἐνθυμεῖται

ὅτι μὲν ἀνθρώποις εἰκότως τῶν προσφάτων ποιούμεθα τὴν διήγησιν, καὶ ἀπὸ τούτων αἰτιοῦς ἐπισπώμεθα, ἅτε τῆς μνήμης αὐτοῖς ἐξασθενούσης, παρὰ δὲ Θεῷ πάντα γνωσιὰ, ὁμοίως καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα. «Ἴδου» γάρ, φησί, «σὺ ἔγνωσ πάντα, τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα». Οὐδὲν διαφέρει ἄν τε παλαιόν τις, ἄν τε νέον εἴπῃ διήγημα, μόνον οἰκεῖον τῷ ὑποκειμένῳ ἔστω. Ποῖον οὖν, φησί, διήγημα ἀρχαῖον λέγειν βούλεται; Ἀκούσωμεν.

«Ἡ χεὶρ σου ἔθνη ἐξωλόθρευσε», φησί, «κατεφύτευσας αὐτούς· ἐκάκωσας λαοὺς καὶ ἐξέβαλες αὐτούς». Ἄρα ἐπέγνωτε ποῖον λέγει πόλεμον, ποῖαν νίκην, ποῖον τροπαίον, ἢ τῆς παρ' ἡμῶν ἔτι δεῖσθε σαφηγείας; Ἦδη μὲν οἶμαι πολλοὺς συνεωρακέναι τὸ λεγόμενον διὰ δὲ τοὺς ἀγροῦντας ἀναγκαῖον καὶ τὰ παρ' ἡμῶν προσθεῖναι. Ποῖον εὖν τροπαίον μέμνηται; ποῖον κατορθωμάτων; Τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, τῶν ἐν τῇ γῆ τῆς ἐπαγγελίας· μᾶλλον δὲ τῶν ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ. Οὐ γὰρ οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἐξεληθόντες, οἷτοι καὶ τῆς Παλαιστίνης ἐπέτυχον, ἀλλὰ πάντες ἔπεσον ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ὅτε γοῦν οἱ ἐξ ἐκείνων τεχνῆντες, καὶ οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ τραφέντες, εἰσήεσαν εἰς Παλαιστίνην, φηοῖν, οὐκ ἐδέησεν αὐτοῖς ὄπλων· ἀλλ' αὐτοθοεὶ τὰς πόλεις εἶλον, καὶ διαβάντες τὸν Ἰορδάνην, τὴν πρώτην αὐτοῖς ἀπαντήσαν πόλιν τὴν Ἰεριχώ, καθάπερ χορεύοντες μᾶλλον ἢ πολεμοῦντες κατήνεγκαν. Κεκοσμημένοι γὰρ ὄπλοις οὐχ ὡς ἐν μάχαις, ἀλλ' ὡς ἐν πανηγύρῳ καὶ χορεία ἐξήεσαν, ἀντὶ καλ-

9. Ψαλμ. 138, 5.

10. Ἀριθμ. 14, 23 καὶ Ἑβρ. 3, 17.

11. Ἰησ. Νουῆ κεφ. 6.

κάποιο νέον· καὶ πρόσφατον γεγονός; Διότι, ὅταν ἀπευθυνώμεθα πρὸς ἀνθρώπους, φυσικὸν εἶναι νὰ διηγούμεθα πρόσφατα γεγονότα καὶ νὰ προσελκύωμεν τὴν προσοχὴν αὐτῶν μὲ αὐτὰ, ἐπειδὴ ἡ μνήμη αὐτῶν ἀδυνατεῖ νὰ ἐνθυμῆται παλαιὰ γεγονότα, εἰς τὸν Θεὸν ὅμως τὰ πάντα εἶναι γνωστά, ὁμοίως καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα. Διότι λέγει, «Νὰ σὺ τὰ γνωρίζεις ὅλα, καὶ τὰ πρόσφατα καὶ τὰ παλαιά»⁹. Δὲν ἔχει καμμίαν διαφορὰν, ἐὰν ἀναφέρῃ κανεὶς παλαιὰν ἢ νέαν διήγησιν, ἀρκεῖ μόνον νὰ εἶναι γνωστὴ εἰς αὐτὸν ποῦ τὴν διηγεῖται. Ποίαν λοιπὸν, λέγει, διήγησιν ἀρχαίαν θέλει νὰ εἰπῇ; " Ἄς ἀκούσωμεν.

«Τὸ παντοδύναμον χέρι σου ἐξωλόθρευσεν ἔθνη», λέγει, «καὶ ἐγκατέστησες τοὺς πατέρας μας εἰς τὸν τόπον αὐτῶν· ἐκακοποίησες λαοὺς καὶ ἐξεδίωξες αὐτούς». Ἄρα γε ἀντελήφθητε ποῖον πόλεμον ἐννοεῖ, ποῖαν νίκην, ποῖον τρόποιον, ἢ χρειάζεσθε ἀκόμη τὴν διασάφησιν ἐκ μέρους μου; Ἄλλὰ νομίζω πλέον ὅτι οἱ περισσότεροι ἀντελήφθησαν τὸ λεγόμενον, χάριν ὅμως ἐκείνων ποῦ δὲν ἀντελήφθησαν αὐτὸ, εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσω καὶ τὰς ἰδικὰς μου σκέψεις. Ποῖα λοιπὸν τρόπαια ἐνθυμεῖται; ποῖα κατορθώματα; Τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν ἔρημον, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· πρὸ πάντων δὲ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, δὲν ἐπέτυχον νὰ φθάσουν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ ὅλοι ἀπέθανον εἰς τὴν ἔρημον¹⁰. Ὅταν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποῦ ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐτράφησαν εἰς τὴν ἔρημον, εἰσῆλθον εἰς τὴν Παλαιστίνην, λέγει, δὲν ἐχρειάσθησαν αὐτοὶ ὅπλα, ἀλλ' ἐκυρίευσαν τὰς πόλεις διὰ τῆς κραυγῆς, καὶ ἀφοῦ διέβησαν τὸν Ἰορδάνην, τὴν πρώτην πόλιν ποῦ συνήντησαν, τὴν Ἰεριχώ, ἐκυρίευσαν αὐτὴν ὡσάν νὰ ἐχόρευαν μᾶλλον, παρὰ νὰ ἐπολεμοῦσαν¹¹. Διότι στολισμένοι μὲ τὰ ὅπλα ἦτο ὡς νὰ ἐπορεύοντο ὄχι πρὸς μάχας, ἀλλὰ πρὸς πανήγυριν καὶ χορὸν, περιβεβλη-

λωπισμοῦ μᾶλλον ἢ ἀσφαλείας τὰ ὄπλα περιθήμενοι, καὶ τὰς
 ἱερὰς στολὰς περικεείμενοι, καὶ προηγουμένους ἔχοντες τοῦ
 σιραιοπέδου τοὺς Λευίτας, ἐκύκλουν τὸ τεῖχος. Καὶ ἦν ἰδεῖν
 θέαμα θαυμασιὸν καὶ παράδοξον, χιλιάδας τοσαύτας σιραιο-
 5 πέδων ἐν τάξει καὶ ρυθμῷ θαινότων, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ κόσμῳ
 πολλῷ, ὡς οὐδενὸς παρόντος, μετὰ τῆς ἀρμονίας ἐκείνης τῶν
 σαλπύγγων τὸ πᾶν κατορθούτων.

Αἰσχυνέσθωσαν οἱ θορυβοῦντες ἐν ἐκκλησίᾳ. Εἰ γὰρ ἔνθα
 σάλπιγγες ἤχουν, τοσαύτη ἦν εὐταξία, ἔνθα αὐτὸς ὁ Θεὸς
 10 φθέγγεται, τίνος τεύξονται συγγνώμης οἱ διὰ τῶν οἰκείων
 θορύβων τῆς ἐκείνων ἀκοῆς τὴν ἀκρίβειαν ἐκκρούοντες; Ἄλ-
 λὰ τίνος ἔνεκεν, φησὶν, οὐκ ἐμνημόνευσε τῶν ἐξ Αἰγύπτου;
 Ἐπειδὴ πάντες ἔπεσον, ἐπειδὴ δίκην ἔδοσαν. Τίμος δὲ ἔνε-
 κεν πάντες ἀπώλοντο; Ἐπειδὴ τὰ μεγάλα ἥμαρτον. Ἐντιεῦθεν
 15 δὲ καὶ ἕτερον ὠκονόμει, τὸ τοὺς μέλλοντας τὴν Παλαιστίνην
 ἀπολαμβάνειν ἀθείτους εἶναι τῶν ἐξ Αἰγύπτου κακῶν, τῆς
 δεισιδαιμονίας, τῆς ἀσεβείας ἀπάσης, καὶ μηδένα διδάσκαλον
 ἔχειν τῆς τοσαύτης πονηρίας. Οὕτω γὰρ προκατεῖχοντο τῇ
 τῶν Αἰγυπτίων συνηθείᾳ, οὕτως ἦσαν ἀλόγιοι, ὡς μετὰ το-
 20 σαῦτα θαύματα μηδὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀποιρῆσθαι καθαρῶς
 τῆς πλάνης τὰ λείψανα. Εἰ δὲ καὶ Χανααίους ἔλαβον διδα-
 σκάλους τῶν προτέρων χαλεπωτέρους, ποῦ οὐκ ἂν ἐξώκειλε
 τὰ τῆς ἀσεβείας αὐτοῖς; Διὰ δὲ τοῦτο κατεῖχεν αὐτοὺς ἐπὶ
 τῆς ἐρήμου τοὺς τεχνέτας, ἕως εἰς ἀνδρῶν ἡλικίαν ἦλθε
 25 τὰ ἔγγωνα τῶν ἐκείνων.

4. Καὶ ταῦτα οὐκ οἴκοθεν φθεγγόμενοι λέγομεν, ἀλλ' ἀ-
 πό τῶν Γραφῶν ἀποδεικνύοντες. Διὰ γὰρ τοῦ Ἰεζεκιήλ τοῦτο
 αὐτὸ ὁ Θεὸς ὀνειδίζει αὐτοῖς, ὅτι εἰς τὴν ἐρημον αὐτοὺς ἀ-

μένοι τὰ ὄπλα των μάλλον ὡς εἶδος καλλωπισμοῦ, παρὰ ὡς μέσον ἀσφαλείας, καὶ φέροντες τὰς ἱεράς στολὰς καὶ ἔχοντες προπορευομένους τοῦ στρατοῦ τοὺς Λευίτας, περιεκύκλωναν τὸ τεῖχος. Καὶ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῆ κανεὶς θέαμα θαύμαστον καὶ παράδοξον, τόσας χιλιάδας στρατοῦ νὰ βαδίζουν μὲ τάξιν καὶ ρυθμόν, μὲ ἡσυχίαν καὶ πολλήν κοσμιότητα, ὡσὰν νὰ μὴ ὑπῆρχε κανεὶς παρών, καὶ τὸ πᾶν νὰ κατορθώνουν μὲ τὴν ἄρμονίαν ἐκείνην τῶν σαλπίγγων.

Ἄς ἐντραποῦν ἐκεῖνοι ποῦ θορυβοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Διότι, ἐὰν ὑπῆρχε τόση εὐταξία ἐκεῖ ὅπου ἤχοῦσαν αἱ σάλπιγγες, ἐκεῖ ὅπου ὁμιλεῖ ὁ Θεός, ποίαν συγγνώμην θὰ τύχουν ἐκεῖνοι, ποῦ μὲ τοὺς θορύβους των ἐμποδίζουν τὴν ἀκριβῆ ἀκοὴν τῶν λόγων ἐκείνων; Ἄλλὰ διατί, λέγει, δὲν ἐμνημόνευσεν ἐκείνους ποῦ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον; Ἐπειδὴ ὅλοι ἀπέθανον, ἐπειδὴ ὅλοι ἐτιμωρήθησαν. Διὰ ποῖον δὲ λόγον ὅλοι ἐχάθησαν; Ἐπειδὴ διέπραξαν πολὺ μεγάλα ἀμαρτήματα. Μὲ αὐτὸ τὸ γεγονός ἐπετύγχανε καὶ κάτι ἄλλο, ἐκεῖνοι δηλαδὴ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἀπολαύσουν τὴν Παλαιστίνην νὰ μὴ ἔχουν ἰδεῖ τὰ κακὰ τῆς Αἰγύπτου, τὴν δεισιδαιμονίαν, τὴν ὄλην ἀσέβειαν, καὶ νὰ μὴ ἔχουν κανένα διδάσκαλον τῆς τόσον μεγάλης κακίας. Διότι τόσον πολὺ κατεῖχοντο ἀπὸ τὰς συνήθειας τῶν Αἰγυπτίων, τόσον πολὺ ἦσαν κυριευμένοι, ὥστε καὶ μετὰ τὰ τόσα πολλὰ θαύματα δὲν ἠμποροῦσαν, οὔτε εἰς τὴν ἔρημον ν' ἀποβάλουν πλήρως τὰ λείψανα τῆς πλάνης. Ἐὰν δὲ ἐλάμβανον καὶ Χαναναίους διδασκάλους χειροτέρους ἀπὸ τοὺς προηγουμένους, ποῦ δὲν θὰ ἔφθανον τὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν; Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐκράτει τοὺς γονεῖς αὐτῶν εἰς τὴν ἔρημον, μέχρις ὅτου ἔφθασαν εἰς ἀνδρικήν ἡλικίαν τὰ τέκνα ἐκείνων.

4. Καὶ αὐτὰ ποῦ λέγομεν δὲν τὰ λέγομεν ἀπὸ μόνοι μας, ἀλλὰ τὰ ἀποδεικνύομεν ἀπὸ τὰς Γραφάς. Διότι διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τοὺς κατηγορεῖ ὁ Θεός, ὅτι δηλαδὴ, ἂν καὶ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἔρημον καὶ

γαγών και πολλά διαλεχθεῖς οὐκ ἤκούειο. Ἄλλὰ τίνος ἔνεκεν
 ὅπια αὐτοὺς περικεῖσθαι ἐκέλευσε μέλλοντας προσιέναι τῇ
 Ἰεριχῶ; Θαυμασιότερον γὰρ ἦν, εἰ χωρὶς ὄπλων τοῦτο ἐ-
 ποίουν. Μάλιστα μὲν οὖν καὶ κελεύη τι ποιεῖν ἀνθρώπινον,
 5 και προσλαμβάνειν τινὰ συμμαχίαν αἰσθητήν, συγκατιῶν αὐ-
 τῶν τῇ ἀσθενείᾳ τοῦτο ποιεῖ. Τί γὰρ ἡδύνατο ὄπλων περιβε-
 λῆ πρὸς τείχους καταβολήν; τί δὲ σαλπύγγων ἤχη; Εἰ μὲν
 γὰρ πρὸς ἀνθρώπους ὁ πόλεμος ἦν, εἶχέ τις τινὰ ροπὴν και
 τοῖς ὄπλοις λογίζεσθαι· εἰ δὲ τεῖχος ἔμελλε καταπίπειν, τί-
 10 νος ἔνεκεν ὄπλα περικεῖνται; Καὶ ἐπὶ τοῦ Γεδειῶν δὲ πάλιν
 εἰ εἰλημμένοι τῶν μὴ εἰλημμένων ἦσαν ἴσοι πάντες γὰρ ἦ-
 οσαν δῆλοι. Τίμος οὖν ἔνεκεν ταῦτα γίνεται; Ὡς εἰς πί-
 στιν αὐτοὺς ἄγεσθαι τοὺς ταῦτα κελευομένους. Ἡ γὰρ ψυχὴ
 συντραφεῖσα σώματι και οὐδὲν ἀσώματον ἰδοῦσά ποτε, και
 15 πρὸς τὰ αἰσθητὰ κεχηγνῦῖα, ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἐπὶ τὰ νοητὰ
 χειραγωγηθῆναι ἔδειο. Ὅθεν και τοῖς προφήταις περὶ Θε-
 οῦ διαλεγόμενοις ἐγένετο χρεια ἀνθρωπίνων μνησθῆναι με-
 λῶν, οὐχ ἵνα τὴν ἀκήρατον ἐκείνην φύσιν εἰς μελῶν σχήμα-
 τα συμπλάσωσιν, ἀλλ' ἵνα τὴν αἰσθητοῖς συντραφεῖσαν ψυχὴν
 20 ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον παιδεύσωσι δόγματα.

Ἐπεὶ οὖν και ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ νοητὸν τί ἐστιν, ἵνα
 μὴ ἀπιστήσωσιν οἱ ἴοιτε, τίθησί τι αἰσθητὸν. Εἰ γὰρ εἶπεν,
 ὅτι ἐν ἐπιὰ ἡμέραις καταστραφήσεται ἡ πόλις, ἡσυχάζόντων
 ἡμῶν και μηδὲν ἐργαζομένων, ἴσως ἂν πολλοὶ ἠπίστησαν, νυ-
 25 νὶ δὲ καθάπερ ὑποβάθραν τινὰ τῇ διανοίᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ τὰ
 ἐπιτάγματα ταῦτα ὑποτίθησι. Καὶ ἵνα μὴ νομίσητε σιοχασμὸν

12. Ἰεζ. 20, 10.

13. Ἰουδιθ κεφ. 7.

τούς εἶπε τόσα πολλά, ὅμως δὲν εἰσηκούετο¹². Ἄλλὰ διατί διέταξεν αὐτούς νὰ ὀπλισθοῦν μὲ ὄπλα, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κυριεύσουν τὴν Ἱεριχώ; Διότι θαυμαστότερον ἦτο, ἐὰν τὸ ἔκαμνον αὐτὸ χωρὶς ὄπλα. Μολονότι βέβαια τοὺς διατάσσει νὰ κάνουν κάτι τὸ ἀνθρώπινον καὶ νὰ λάβουν μαζί των κάποιαν αἰσθητὴν συμμαχίαν, τὸ κάμνει αὐτὸ δὲ ἀπὸ συγκατάβασιν πρὸς τὴν ἀδυναμίαν των. Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ προσφέρῃ ἢ περιβολὴ τῶν ὄπλων εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ τείχους; τί δὲ ὁ ἤχος τῶν σαλπύγγων; Καθ' ὅσον, ἐὰν μὲν ὁ πόλεμος ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἐναντίον ἀνθρώπων θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ὑπολογίζῃ κάπως καὶ εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὄπλων, ἐφ' ὅσον ὅμως ἐπρόκειτο διὰ τὴν κατάπτωσιν τοῦ τείχους, διὰ ποῖον λόγον ὀπλίζονται μὲ ὄπλα; Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους πάλιν τοῦ Γεδεὼν οἱ ὀπλισμένοι ἐθεωροῦντο ἴσοι μὲ τοὺς ἀόπλους¹³· διότι ὅλοι ἦσαν φανεροί. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν γίνονται αὐτά; Διὰ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν πίστιν αὐτοὺς ποὺ διετάσσοντο νὰ πράξουν αὐτά. Διότι ἡ ψυχὴ ἐπειδὴ ἐτράφη μαζί μὲ τὸ σῶμα, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶδε ποτὲ τίποτε τὸ ἀσώματον, καὶ καταγοητεύεται ἀπὸ τὰ αἰσθητά, ἐχρειάζεται νὰ καθοδηγηθῇ ἀπὸ τὰ ὀρατὰ πρὸς τὰ νοητά. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ προφῆται ὅταν ὠμίλουν περὶ τοῦ Θεοῦ, ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ μνημονεύουν μέλη ἀνθρώπινα, ὄχι διὰ νὰ παραστήσουν τὴν αἰώνιον ἐκείνην φύσιν μὲ σχήματα ἀνθρωπίνων μελῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ παιδαγωγήσουν ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα εἰς τὰ ὑπερφυσικὰ δόγματα τὴν ψυχὴν ποὺ ἐτράφη μὲ τὰ αἰσθητά.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι κάτι τὸ νοητόν, διὰ νὰ μὴ ἀπιστήσουν οἱ τότε ἄνθρωποι, μεταχειρίζεται κάτι τὸ αἰσθητόν. Διότι, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι εἰς ἑπτὰ ἡμέρας θὰ καταστραφῇ ἡ πόλις, ἐνῶ ἐσεῖς θὰ ἡσυχάζετε καὶ δὲν θὰ κάμνετε τίποτε, ἴσως πολλοὶ νὰ ἀπιστοῦσαν, τῶρα ὅμως θέτει αὐτὰ τὰ προστάγματα κάτω ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν ὡσὰν κάποιο ὑπόβαθρον. Καὶ διὰ νὰ μὴ

τινα εἶναι τὸ λεγόμενον, ἱστορίαν τινὰ ὑμῖν παλαιὰν πιστου-
 μένην τὸν λόγον διηγήσασθαι θούλωμαι. Νεαιμάν τις ἦν Σύ-
 ρος. Οὗτος ὑπὸ λέπρας ἀλοῦς καὶ αἰσχυνόμενος τῷ πάνθει,
 ὡς ὑπὲρ μεγίστων κινδυνεύων, ἔρχεται εἰς Παλαιστίνην (δεῖ
 5 γὰρ ἐπιτεμεῖν τὸν λόγον), λύσιν θουλόμενος εὐρεῖν τοῦ κακοῦ
 παρὰ τοῦ προφήτου. Ἐλθὼν τοίνυν, καὶ πρὸς τῆς θύρας τοῦ
 ἀνδρὸς σιάς, ἐκάλει τὸν ἰατρόν. Ὁ δὲ ἐπήκουσε μὲν, οὐ μὴν
 ἐξῆλθεν, ἀλλ' ἀπέσιεώε πρὸς αὐτὸν κελεύων βαπτίζεσθαι ἐν
 τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τὸ πρόσταγμα ἦν κοῦφον,
 10 πολὺ τὸ αἰσθητὸν ἔχον, καὶ οὐχ ὑψηλῆς δεόμενον διανοίας,
 οὐκ ἐπέισθη. Ἀλλὰ τί φησιν; «Ἐγὼ ἔλεγον, διὲ ἐξελεύσεται
 καὶ ἐπιθήσει αὐτοῦ τὴν χεῖρα, καὶ ἐπικαλέσεται τὸν Θεὸν
 αὐτοῦ, καὶ ἀποσυνάξει τὴν λέπραν».

Ὅρας τὴν ψυχὴν, πῶς αἰσθητοῦ τινος ἐδεήθη σχήμα-
 15 τος; Τὸ γὰρ μὴ νομίσει τοῦ ἰατροῦ τὸ πρόσταγμα ἄρκεῖν, ἀλλὰ
 δεηθῆναι χειρός, τῆς ἀσθενείας ἦν τοῦ θεραπευομένου. Πο-
 λὰ δὲ καὶ ἕτερα ἐντιεῦθεν ἡμῖν λύεται. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς
 οὐ πανταχοῦ λόγῳ ἰᾶται, ἀλλὰ καὶ τῆς χειρὸς· καὶ γὰρ ἔβαλε τὴν
 χεῖρα εἰς τὸ σιόμα καὶ εἰς τὴν γλῶττον· καὶ ἀλλαχοῦ μὲν λόγῳ
 20 μόνῳ, ἀλλαχοῦ δὲ θελήμῃ πάντα ποιῶν, τοὺς προσιόντας ἰᾶτο.
 Τίνος οὖν ἕνεκεν τοῦτο ἐποίει; Διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν προσ-
 ιόντων. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν τοῦτο
 ἐγίνετο, τοὺς μὴ δεομένους τῶν τοιούτων ἐπήγει. «Ἀμὴν γὰρ
 λέγω ὑμῖν», φησί, «ὅτι οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἰσαύτην πίσιν

14. Δ' Βασ. 5, 11.

15. Μάρκ. 7, 33.

16. Ματθ. 8, 10.

νομίσετε τὰ λόγια αὐτὰ ὡσάν κάποιον στοχασμόν, θέλω νὰ σᾶς διηγηθῶ μίαν παλαιάν ἱστορίαν ποῦ ἐπιβεβαιώνει τὰ λεγόμενα. Ὑπῆρχε κάποιος ὀνόματι Νεαιμάν ὁ Σύρος. Αὐτός κυριευθεὶς ἀπὸ λέπραν καὶ ἐντρεπόμενος διὰ τὸ πάθος του, διατρέχων μέγιστον κίνδυνον, ἔρχεται εἰς τὴν Παλαιστίνην (διότι πρέπει νὰ συντομεύσω τὸν λόγον), θέλων νὰ εὔρη ἀπὸ τὸν προφήτην ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸ κακόν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἦλθε καὶ ἐστάθη πρὸ τῆς θύρας τοῦ προφήτου, ἐφώναζε τὸν ἰατρόν. Αὐτός δὲ τὸ ἄκουσε μὲν, ὅμως δὲν ἐβγῆκεν ἔξω, ἀλλ' ἔστειλε κάποιον πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν παρήγγειλε νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ βαπτισθῆ εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν. Ἐκεῖνος δὲ, ἐπειδὴ ἡ παραγγελία ἦτο ὄχι σοβαρὰ καὶ περιεῖχε πολὺ τὸ αἰσθητὸν καὶ δὲν ἐταίριαζεν εἰς ἄνθρωπον ὑψηλῆς πνευματικῆς διανοίας, δὲν ἐπίστευσεν εἰς τὰ λόγια του. Ἀλλὰ τί λέγει; «Ἐγὼ ἐπίστευσα, ὅτι θὰ ἐξέλθῃ, θὰ θέσῃ ἐπάνω μου τὸ χέρι του, θὰ ἐπικαλεσθῆ τὸν Θεόν του καὶ θὰ καθάρισῃ τὴν λέπραν»¹⁴.

Βλέπεις τὴν ψυχὴν, πῶς ἐχρειάσθη κάποιο αἰσθητὸν πρᾶγμα; Διότι τὸ νὰ μὴ θεωρήσῃ ἀρκετὸν τὸ πρόσταγμα τοῦ ἰατροῦ, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ἀνάγκην καὶ ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ προφήτου, ὠφείλετο εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ θεραπευομένου. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἐξηγοῦνται μὲ τὸ παράδειγμα αὐτό. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς δὲν θεραπεύει εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις μὲ τὸν λόγον του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ θέτῃ τὸ χέρι του καθ' ὅσον ἔθεσε, λέγει, τὸ χέρι του εἰς τὸ στόμα καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀσθενοῦς¹⁵ καὶ ἄλλοτε μὲν ἐθεράπευε τοὺς προσερχομένους μὲ τὸν λόγον του μόνον, ἄλλοτε δὲ ἔκαμνε τὰ πάντα μὲ τὸ θέλημά του. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν τὸ ἔκαμνε αὐτό; Ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν προσερχομένων. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτὸ ἐγένετο ἔξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας τῶν, μάθε ὅτι ἐπαινοῦσεν ἐκείνους ποῦ δὲν εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ αἰσθητὰ πρᾶγματα. Διότι λέγει «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι οὔτε μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν εὔρον τόσον μεγάλην πίστιν»¹⁶,

εἶδον»· ἐπειδήπερ αὐτὸν οὐκ εἴλκυσεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ ἑκα-
 τόνταρχος, ἀλλ' ἔφησεν ἀρκεῖν αὐτοῦ τὸ πρόσιαγμα. Ἐπὶ οὖν
 τοῦ Ἐζεκίου οὐδὲν τοιοῦτον γίνεται, ἀλλὰ πρόρρησις μόνη,
 καὶ οὐδὲν ἀνθρώπινον παρελαμβάνει· διὰ τοι τοῦτο καὶ ἐπὶ
 5 τοῦ τὴν γυναῖκα ζηλοτυποῦντος παχύτερόν τι πράγμα ἐπειά-
 τειτο. Εἰ δὲ βούλει κατὰ ἀναγωγὴν ἐκλαβεῖν τοῦτο («Πάν-
 τα γὰρ ταῦτα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις»), φησὶν «ἐγρᾶφη δὲ
 πρὸς ρουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήγη-
 σεν»), ἐννόει τοὺς ἀρίστους τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας
 10 ἀπὶ σάλπιγγος τῷ λόγῳ χρωμένους, καὶ τὰ τῶν ἐναντίων
 τείχη καταβάλλοντας, καὶ τοὺς λαοὺς ὀπλισμένους τῇ τοῦ Ἰη-
 σοῦ παρτευχίᾳ. Ὁ δὲ τῶν ἐπιτὰ ἡμερῶν ἀριθμὸς τὸ Σάββατον
 ἡμῖν προδιαλύει. Οὐ γὰρ προηγουμένως ἐδόθησαν αἱ τοιαῦται
 τοῦ νόμου ἐντολαί. Διὰ τοῦτο περὶ μὲν τῶν θυσιῶν φησι
 15 «Τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;». Καὶ πάλιν
 «Μὴ εὐχαὶ καὶ κρέα ἅγια ἀφαιροῦσι τὰς ἁμαρτίας σου». Καὶ πάλιν
 «Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι ἐν τῇ
 ἐρήμῳ ἔτη τεσσαράκοντα;». Καὶ πάλιν «Ἴνα τί μοι λίθانون
 ἐκ Σαβὰ φέρεις, καὶ κινάμωνον ἐκ γῆς μακρόθεν;». Καὶ
 20 πάλιν «Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας». Καὶ πάλιν
 «Μὴ ὀλοκαντώματα καὶ θυσίας θέλει ὁ Θεός, ἢ τὸ ὑπακούειν
 αὐτῷ;». Καί, «Εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἅν». Καὶ πάλιν
 «Ἀκοὴ ἀγαθὴ ὑπὲρ θυσίαν». Καὶ τὰς ἐορτὰς ἐκβάλλον φη-
 σί «Μεμίσηκα, ἀπῶσμαι τὰς ἐορτὰς ὑμῶν. Ἀπόσκησον ἀπ'
 25 ἐμοῦ ἡχὸν ὠδῶν σου, καὶ ψαλμῶν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσο-
 μαι». Καί, «Ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι, καὶ νησιεῖαν καὶ
 ἀοργίαν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου». Καὶ πάλιν «Οὐχ αὕτη ἡ νησιεῖα,

16. Α' Κορ. 10, 11.

17. Ἦσ. 1, 12.

18. Ἰερ. 11, 15.

19. Ἀμώς 5, 25.

20. Ἰερ. 6, 20.

21. Ψαλμ. 39, 7.

22. Α' Βασ. 15, 22.

23. Ψαλμ. 50, 18.

24. Α' Βασ. 15, 22.

25. Ἀμώς 5, 21 - 23.

26. Ἦσ. 1, 13 - 14.

ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὁ ἐκατόνταρχος δὲν ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀλλ' ἐθεώρησεν ἀρκετὸν τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν βέβαια τοῦ Ἐζεκίου τίποτε παρόμοιον δὲν συμβαίνει, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον προελέγετο καὶ δὲν περιλαμβάνετο τίποτε τὸ ἀνθρώπινον· διὰ τοῦτο λοιπὸν ἔδιδε πρὸς ἐκεῖνον, ποῦ ἐζήλευε τὴν γυναῖκα του, κάποιαν ἐντολὴν πιὸ χονδροειδῆ. Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ἐκλάβωμεν αὐτὸ κατὰ τρόπον ἀναγωγικὸν (διότι λέγει «Ὅλα αὐτὰ ποῦ συνέβαινον εἰς ἐκείνους ἦσαν συμβολικὰ καὶ ἐγράφησαν διὰ νὰ νουθετήσουν ἡμᾶς, εἰς τοὺς ὁποίους ἔφθασε τὸ τέλος τῶν αἰώνων»¹⁶), σκέψου τοὺς ἀρίστους ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας ποῦ ἐχρησιμοποίησαν τὸν λόγον του ἀντὶ σάλπιγγος καὶ κατέβαλλον τὰ τεῖχη τῶν ἀντιπάλων των καὶ τοὺς λαούς, ὡπλισμένοι μὲ τὴν πανοπλίαν τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς σύμβολον τῆς καταργήσεως τοῦ σαββάτου. Διότι δὲν ἐδόθησαν προηγουμένως αἱ τοιαῦται ἐντολαὶ τοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο διὰ μὲν τὰς θυσίας λέγει «Ποῖος λοιπὸν ἐζήτησεν αὐτὰ ἀπὸ τὰ χέρια σας;»¹⁷. Καὶ πάλιν· «Μήπως εὐχαὶ καὶ κρέατα ἡγιασμένα ἀφαιροῦν τὰς ἀμαρτίας σου;»¹⁸. Καὶ πάλιν· «Μήπως μοῦ προσφέρατε σφαγμένα ζῶα καὶ θυσίας ἐπὶ σαράντα χρόνια εἰς τὴν ἔρημον;»¹⁹. Καὶ πάλιν· «Πρὸς τί μοῦ φέρεις λίβανον ἐκ Σαβὰ καὶ κινάμωνον ἀπὸ μακρυνὴν χώραν;»²⁰. Καὶ πάλιν· «Θυσίαν καὶ προσφορὰν δὲν ἠθέλησες»²¹. Καὶ πάλιν· «Μήπως ὁ Θεὸς θέλει ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίας καὶ ὄχι ὑπακοὴν εἰς αὐτόν;»²². Καί· «Ἐὰν ἠθελες θυσίαν, θὰ σοῦ τὴν προσέφερα εὐχαρίστως»²³. Καὶ πάλιν· «Ἡ ὑπακοὴ εἰς τὸν Θεὸν εἶναι προτιμότερα ἀπὸ τὴν θυσίαν»²⁴. Καὶ καταργῶν τὰς ἐορτάς, λέγει· «Ἐμίσησα καὶ ἐπεριφρόνησα τὰς ἐορτάς σας. Ἀπομάκρυνε ἀπὸ ἐμένα τὸν ἤχον τῶν ὠδῶν σου καὶ δὲν θέλω ν' ἀκούσω τὰς μελωδίας τῶν μουσικῶν ὀργάνων σου»²⁵. Καί· «Ἐορτὴν μεγάλην δὲν ἀνέχομαι καὶ νηστείαν καὶ ἀργίαν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου»²⁶. Καὶ πάλιν· «Ἐγὼ

ἦν ἐξελεξάμην». Καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ πάλιν ἔλεγεν «Δώσω ὑμῖν
προσιάγματα οὐ καλά, ἐν οἷς οὐ ζήσεσθε ἐν αὐτοῖς». Οὕτω
καὶ τὸ Σάββατον ἐνταῦθα λύεται. Ἄλλὰ διὰ τί λέγει, «Τίς
ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν»; Τοῦτο ὑμῖν καταλιμ-
5 πάνω λῦσαι· δυνήσεσθε δὲ τὰ τοιαῦτα εὐρίσκειν, ἂν βίον ἐπι-
δείξησθε καθαρὸν.

5. Εἰ γὰρ τὸν Κορνήλιον διὰ βίον ἄριστον ἐκάλεσεν ἐπὶ
τὴν τῶν ἀπορρήτων γνῶσιν, καὶ τὸν εὐνοῦχον διὰ τὸ ἀνα-
γινώσκειν ὑμᾶς τοὺς ἤδη τῆς πίστεως ἀπολαύσαντας, βίον
10 ὁρθὸν ἐπιδειξαμένους, διδάξει τὰ σαφέστερα. Ὡστε γὰρ ὁ
ἀκάθαρτος βίος ἐμποδίζει τὴν τούτων γνῶσιν (καθάπερ ὁ
Παῦλός φησιν· «Οὐκ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς.
ἐπειδὴ ἔρεϊς ἐν ὑμῖν εἰσι καὶ ζῆλοι» καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν
«Γινῶναί μου τὰς ὁδοὺς ἐπιθυμήσουσιν, ὡς λαὸς δικαιοσύνης
15 πεποιηκώς»), οὕτως ὁ καθαρὸς βίος ὁδηγεῖ καὶ ἡ σπουδὴ ἢ
περὶ τὸ ζητεῖν. Ζητεῖτε γὰρ, φησί, καὶ εὐρήσετε. Καὶ ἡ πα-
ραβολὴ δὲ ἢ τοῦ τοὺς ἄριτους αἰτουῦντος παρὰ τοῦ καθευδήσαν-
τος ἤδη φίλου, τοῦτο δείκνυσι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σολομών, ἐ-
πειδὴ πνευματικὰ ἤτησε, καὶ ἄπερ οὐκ ἤτησεν ἔλαβεν. Ὁ-
20 ταν δὲ καὶ προσεδρία, καὶ πνευματικὴ αἴτησις, καὶ βίος κα-
θαρὸς παρῆ, ἐννόησον πόση ἔσται εὐκολία πρὸς τὸ λαβεῖν·
καίτοι γε προσεδρία καὶ καθ' ἑαυτὴν ἴσχυσε μόνον· «Λέγω
γὰρ ὑμῖν», φησὶν, «εἰ καὶ μὴ διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον μὴ

27. Ἦσ. 58, 5.

28. Ἰεζ. 20, 25.

29. Πράξ. 10, 4.

30. Πράξ. 8, 27 ε.

31. Α' Κορ. 3, 1-3.

32. Ἦσ. 58, 2.

33. Λουκᾶ 11, 5-8.

33. Λουκᾶ 11, 2.

34. Λουκᾶ 11, 5-8.

35. Γ' Βασ. 3, 11.

δέν ἐξέλεξα καὶ δέν ἐνέκρινα αὐτὴν τὴν νηστείαν»²⁷. Καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ πάλιν ἔλεγε· «Θὰ σὰς δώσω προστάγματα ὄχι εὐχάριστα, διὰ τῶν ὁποίων δέν θὰ ζήσετε μέ ἀσφάλειαν»²⁸. Ἔτσι καὶ τὸ Σάββατον καταργεῖται ἐδῶ. Ἄλλὰ διατί λέγει, «Ποῖος ἐζήτησε τὰς θυσίας αὐτὰς ἀπὸ τὰ χέρια σας;». Αὐτὸ τὸ ἀφήνω εἰς ἐσᾶς νὰ δώσετε ἀπάντησιν· θὰ ἠμπορέσετε δὲ νὰ δίδετε ἀπάντησιν εἰς παρόμοια ἐρωτήματα, ἐὰν ἐπιδείξετε βίον καθαρὸν.

5. Ἐὰν λοιπὸν προσκάλεσε τὸν Κορνήλιον ἐξ αἰτίας τῆς καθαρότητος τοῦ βίου εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τὰς ἀπορρήτους ἀληθείας²⁹, καὶ τὸν εὐχοῦχον τοῦ ἔδωσε τὴν δύναμιν ἐξ αἰτίας τῆς ἀναγνώσεως, νὰ γνωρίσῃ πάρα πολὺ καλὰ τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας³⁰, πολὺ περισσότερον θὰ διδάξῃ εἰς ἐσᾶς, ποὺ ἤδη ἀπηλαύσατε τὴν πίστιν, τὰς ἀκριβεῖς ἀληθείας, ἐὰν ἐπιδείξετε βίον καθαρὸν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀκάθαρτος βίος ἐμποδίζει τὴν γνῶσιν αὐτῶν καθὼς ὁ Παῦλος λέγει· «Δέν ἠμπόρεσα νὰ ὁμιλήσω πρὸς ἐσᾶς ὅπως θὰ ἤρμοζε πρὸς πνευματικὰ ὠρίμους ἀνθρώπους, ἐπειδὴ ὑπάρχουν μεταξὺ σας φιλονεικίαι καὶ ζηλοτυπίαι»³¹. καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν λέγει· «Θὰ ἐπιθυμήσουν νὰ γνωρίσουν τὰς ὁδοὺς μου, ὡσὰν λαὸς ποὺ ἐπέδειξε δικαιοσύνην»³², ἔτσι ὁ καθαρὸς βίος ὁδηγεῖ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, καθὼς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς ἀναζήτησιν αὐτῆς. Διότι λέγει· «Ζητεῖτε καὶ θὰ εὔρετε»³³. Καὶ ἡ παραβολὴ δὲ περὶ ἐκείνου ποὺ ἐζήτηε τοὺς ἄρτους ἀπὸ τὸν φίλον του ποὺ εἶχεν ἤδη κοιμηθῆ³⁴, αὐτὸ φανερώνει. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σολομών, ἐπειδὴ ἐζήτησε πνευματικὰ πράγματα, ἔλαβε καὶ ἐκεῖνα ποὺ δέν ἐζήτησεν³⁵. Ὅταν δὲ καὶ ἐπιμονὴ ὑπάρχῃ καὶ ἡ αἴτησις ἀναφέρεται εἰς πνευματικὰ πράγματα, καὶ ὁ βίος εἶναι καθαρὸς, σκέψου πόση εὐκολία θὰ ὑπάρξῃ εἰς τὸ νὰ λάβωμεν ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦμεν· ἂν καὶ βέβαια ἡ ἐπιμονὴ καὶ μόνη τῆς ἐπέτυχεν ἐκεῖνο ποὺ ἠθέλε· διότι λέγει· «Σὰς λέγω, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη δέν τοῦ δώσῃ ἐπειδὴ εἶναι φίλος του, ὅμως θὰ τοῦ δώσῃ ἐξ αἰτίας

δώσει αὐτῷ, διά γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ δώσει αὐτῷ». Ἀλλ' ἐπανίωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ἔργον ὃ εἰργάσω ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις. Ἡ χεὶρ σου ἔθνη ἐξωλόθρευσε καὶ κατεφύτευσας αὐτούς». Ὅρα πῶς τῇ λέξει κυρίως κέχρηται. Οὐ γὰρ μέχρι νίκης καὶ ἡττης τὰ πράγματα, φηοῖν, ἔσθηςαι τίς, ἀλλὰ περαιτέρω πάντα προήει καίτοι γε πρὸ τούτου οὐκ ἴσα τὰ τῆς παρατάξεως ἦν. Οἱ μὲν γὰρ κατεῖχον, οἱ δὲ ἐπήλυδες ἴσαν, ἀλλ' ὅμως ισαύτη γέγονεν ἡ μεταβολή, ὡς τοὺς μὲν **10** προορίζουσ ἀνασπασθῆναι, τοὺς δὲ γενέσθαι πολίτας καὶ οἰκήτορας. Λιὰ τοῦτο ἐπ' ἐκείνων μὲν φηοῖν, «Ἡ χεὶρ σου ἔθνη ἐξωλόθρευσε», ἐπὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων, «Κατεφύτευσας». Χεῖρα δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ φηοῖν. Εἰ δὲ ἐκείνους ἐξώθεν ἐπίοντας, καὶ οὐ πόλιν, οὐκ οἰκίαν ἔχοντας, οὐχ ὅπου ὀρμή- **15** σωσι καὶ σιῶσιν, οὐτω ταχέως ἀπέδειξε τῶν ἔνδον οἰκούντων δυνατωτέρους, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τῶν πατρῶων ἐκβεβλημένους οὐ περιόφεται, φηοῖ. Τί δέ ἐστι τὸ «Ἐφύτευσας»; Ἐπηξας. Τὸ γὰρ πεφυτευμένον μόνιμον καὶ πεπηγὸς γίνεται. Τί οὖν; εὐ μετέστησαν, εἰπέ μοι; οὐκ ἀπήχθησαν εἰς ἄλλο- **20** τριούς τόπους; Ναί, ἀπήχθησαν, ἀλλ' οὐ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ καταθέντος, ἀλλὰ παρὰ τὴν κακίαν τῶν φυτευθέντων. Εἰ γὰρ μὴ τὰ παρ' αὐτῶν ἐνεπόδισεν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε μείναι ἐπὶ τῆς οἰκίας.

«Ἐκάκωσας λαούς, καὶ ἐξέβαλες αὐτούς». Τινὲς περὶ **25** τῶν Αἰγυπτίων τοῦτό φασι λέγεσθαι, ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ περὶ

τῆς ἀδιάντροπιᾶς του»³⁶. Ἄλλ' ὅμως ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν θέμα μας.

«Ἔργον ποῦ ἔκαμες κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς των, κατὰ τὰς ἀρχαίας ἡμέρας. Τὸ χέρι σου ἐξωλόθρευσεν ἔθνη καὶ ἐγκατέστησες αὐτοὺς εἰς τὴν χώραν των». Πρόσεχε πῶς χρησιμοποιεῖ λέξεις πρὸς δήλωσιν ὄλων τῶν λεπτομερειῶν. Διότι, λέγει, δὲν ἐσταμάτησες τότε τὰ πράγματα μέχρις εἰς τὴν νίκην καὶ τὴν ἥτταν, ἀλλὰ πάντοτε προχωρεῖς πρὸ πέρα' ἂν καὶ βέβαια πρὶν ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἦσαν ἴσαι αἱ ἀντιμαχόμεναι παρατάξεις. Διότι οἱ μὲν ἐντόπιοι κατεῖχον τὴν γῆν, ἐνῶ οἱ Ἰσραηλίται ἦσαν ἀλλοδαποί, ἀλλ' ὅμως τόσον μεγάλη μεταβολὴ συνέβη, ὥστε οἱ μὲν πρῶτοι νὰ ξερριζωθοῦν καὶ νὰ καταστραφοῦν, οἱ δὲ Ἰσραηλίται νὰ γίνουιν πολῖται καὶ κάτοικοι τῆς πόλεως. Διὰ τοῦτο δι' ἐκείνους μὲν λέγει, «Τὸ χέρι σου ἐξωλόθρευσεν ἔθνη», διὰ δὲ τοὺς Ἰουδαίους λέγει, «κατεφύτευσε». Χεῖρα δὲ ὀνομάζει τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ ἐκείνους, ποῦ ἦλθον ἀπὸ μακρυνὴν χώραν καὶ δὲν εἶχον οὔτε πόλιν οὔτε οἰκίαν, οὔτε καὶ τὴν δυνατότητα νὰ ἐγκατασταθοῦν ὅπου θὰ ὀρμουῖσαν, τόσον γρήγορα ἀπέδειξεν αὐτοὺς δυνατωτέρους ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἐκατοικοῦσαν μονίμως ἐκεῖ, πολὺ περισσότερον, λέγει, δὲν θὰ παραβλέψη ἡμᾶς ποῦ ἐκδιωκόμεθα ἀπὸ τὴν πατρικὴν μας κληρονομίαν. Τί σημαίνει δὲ τὸ «Ἐφύτευσας»; Ἐγκατέστησες σταθερά. Διότι ἐκεῖνο ποῦ φυτεύεται καθίσταται μόνιμον καὶ ἀμετακίνητον. Τί λοιπόν; εἶπέ μου' δὲν μετώκησαν; δὲν ὠδηγήθησαν εἰς ξένους τόπους; Ναί, ὠδηγήθησαν, ἀλλ' ὄχι ἀπὸ ἀδυναμίαν ἐκείνου ποῦ τοὺς ἐγκατέστησεν ἐκεῖ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν ἐγκατασταθέντων. Διότι ἐὰν δὲν ἠμποδίζον εἰς αὐτὸ γὰ ἴδια τὰ ἔργα των, δὲν θὰ ἠμποδίζοντο νὰ μείνουν εἰς τὰς οἰκίας των.

«Ἐκακοποίησες λαοὺς καὶ ἐξεδίωξες αὐτούς». Ὁρισμένοι λέγουιν ὅτι αὐτὸ λέγεται περὶ τῶν Αἰγυπτίων, ἐγὼ ὅμως ἔχω τὴν γνώμην ὅτι αὐτὸ ἐλέχθη καὶ περὶ τῶν ἐθνι-

τῶν ἐθνῶν τοῦτο εἰρηθεῖν. Καὶ γὰρ κακείνους τιμωρίας ἀπῆ-
 τησεν ἐν ἑκατέρῳ τῆν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἐν
 τῷ τοὺς πολεμίους ἀναιρεῖν, καὶ ἐν τῷ τοὺς οἰκείους συγ-
 κροτεῖν. «Οὐ γὰρ ἐν τῇ ρομφαίᾳ αὐτῶν κληρονόμησαν γῆν».
 5 Ἄλλος φησὶν, «Οὐ γὰρ ἐν τῇ μαχαίρᾳ αὐτῶν ἐκκληρονόμησαν
 τὴν γῆν». «Οὐδὲ ὁ βραχίον αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς· ἀλλ' ἡ δε-
 ξιά σου, καὶ ὁ βραχίον σου, καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου
 σου». Ἄλλος φησὶ, «Τὸ φῶς». «Ὅτι ἠὲδόκησας ἐν αὐτοῖς».
 Καὶ μὴν ὀπλισμένοι πάντες ἐκράτουν ἐν τοῖς πολέμοις· ὀπλι-
 10 σμένοι μὲν, ἀλλ' οὐκ ἦν ὄπλων τὸ ἔργον, ἀλλὰ τοῦ σιρραιη-
 γοῦντος Θεοῦ. Ὅρας πῶς ἐν τάξει εὐχῆς φαίνει τὴν συμβου-
 λήν, παραινῶν τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ρίπτειν; Πῶς δὲ τὸ προᾶ-
 γμα κληρονομίαν καλεῖ τῶν πατέρων καὶ τῶν πάππων καὶ
 τῶν ἐπιπάπων οὐ κατεσοχηκότων τὴν γῆν, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ
 15 δαπανηθέντων καιρῷ; Ὅτι πρὸς τοὺς πατέρας ἦν ἡ ὑπό-
 σχεσις. «Δεῦρο» γὰρ, φησὶν, «εἰς τὴν γῆν, ἣν ἂν σοι δείξω»·
 καὶ, «Σοὶ δώσω τὴν γῆν, καὶ τῷ σπέρματί σου».

Εἰπὼν δὲ δεξιὰν καὶ βραχίονα, ἐπειδὴ παχυτέρων ἐμνή-
 σθη λέξεων, ὅρα πῶς ἀνάγει τὸν λόγον, πάλιν ἐπάγων, καὶ
 20 λέγων, «Καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου», τουτέστιν, ἡ ἀν-
 τίληρις, ἡ πρόνοια. Τὸ γὰρ βουληθῆναι, τὸ παρεῖναι ἤρκεσε
 μόνον αὐτοῖς. Εἶτα καὶ ἡ αἰτία· «Ὅτι ἠὲδόκησας ἐν αὐτοῖς»·
 τουτέστιν, ὅτι ἠγάπησας αὐτούς, ὅτι ἠβουλήθης. Ὅστε χά-
 ριτος ἦν, οὐ κατορθωμάτων τὰ πράγματα, οὐδὲ ἐξ οἰκείας ἀ-
 25 ρειῆς ἐπέτυχον, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. «Σὺ εἶ
 αὐτὸς ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεός μου, ὁ ἐντελλόμενος τὰς σω-

37. Γεν. 12, 1.

38. Γεν. 13, 5.

κῶν. Καθ' ὅσον ἐζήτησε καὶ ἐκεῖνοι νὰ τιμωρηθοῦν, φανερώων με τὸ καθένα ἀπὸ αὐτοὺς τὴν δύναμιν του, καὶ με τὴν καταστροφήν τῶν ἐχθρῶν, καὶ με τὴν ἐγκατάστασιν ἐκεῖ τῶν ἰδικῶν του. «Διότι δὲν ἐκληρονόμησαν τὴν γῆν με τὴν ρομφαίαν των». Ἄλλος λέγει, «Διότι δὲν ἐκληρονόμησαν τὴν γῆν με τὴν μάχαιράν των». «Οὔτε ἡ δύναμις τοῦ βραχίονός των ἔσωσεν αὐτούς, ἀλλ' ἡ δεξιὰ σου καὶ ἡ δύναμις τοῦ βραχίονός σου καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου». Ἄλλος λέγει, «Τὸ φῶς». «Διότι ἔδειξες ὅλην τὴν συμπάθειάν σου πρὸς αὐτούς». Ἐπομένως ὑπερίσχυαν εἰς τοὺς πολέμους ἐπειδὴ ἦσαν ὅλοι των ὀπλισμένοι· ἦσαν μὲν ὀπλισμένοι ἀλλὰ τὸ ἔργον τῆς νίκης δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῶν ὀπλων, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ποῦ διηύθυνεν ὡσὰν στρατηγὸς τὰς μάχας. Βλέπεις πῶς παρουσιάζει τὴν συμβουλήν ὡσὰν εἶδος προσευχῆς, προτρέπων νὰ ἐξαρτῶμεν τὸ πᾶν ἀπὸ τὸν Θεόν; Πῶς ὁμῶς ὀνομάζει τὸ πρᾶγμα κληρονομίαν τῶν πατέρων των, τῶν πάππων καὶ τῶν προπάππων, ἀφοῦ αὐτοὶ δὲν κατέκτησαν αὐτὴν τὴν γῆν, ἀλλ' ἔζησαν αὐτοὶ καὶ ἀπέθανον εἰς ἄλλην ἐποχὴν; Διότι ἡ ὑπόσχεσις ἐδόθη πρὸς τοὺς πατέρας των. Διότι λέγει· «Ἔλα εἰς τὴν γῆν ποῦ θὰ σοῦ δείξω»³⁷ καὶ· «Εἰς ἐσένα θὰ δώσω τὴν γῆν καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου»³⁸.

Ἀφοῦ δὲ ἀνέφερε τὰς λέξεις «δεξιὰν καὶ βραχίονα», ἐπειδὴ ἔκαμε χρῆσιν ὑλικῶν πραγμάτων, πρόσεχε πῶς ἀνυψώνει τὸν λόγον, προσθέτων καὶ πάλιν τὰ λόγια, «Καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου», δηλαδὴ ἡ βοήθειά σου, ἡ πρόνοιά σου. Διότι ἦτο ἀρκετὸν καὶ μόνον ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ παρουσία του. Ἐπειτα ἀναφέρεται καὶ ἡ αἰτία· «Ὅτι ηὐδόκησας ἐν αὐτοῖς»· δηλαδὴ, διότι ἠγάπησες αὐτούς, διότι σὺ τὸ ἠθέλησες. Ὡστε ἡ νίκη ἦτο ἀποτέλεσμα χάριτος, καὶ ὄχι ἰδικόν των κατόρθωμα, οὔτε ἐπέτυχον αὐτὴν με τὴν γενναιότητά των, ἀλλὰ προήρχετο ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. «Σὺ ὁ ἴδιος εἶσαι ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεὸς μου, ὁ προστάζων τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰακώβ».

τηρίας Ἰακώβ». Ἄλλος, «Ἐντειλαί περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ Ἰακώβ». Καὶ ποία αὕτη ἢ ἀκολουθία; Πολλὴ μὲν πρὸς τὰ εἰρημένα. Ὁ γὰρ λέγει, τοῦτό ἐστιν ἡμεῖς ἐκείνων ἔγγονοι, καὶ σὺ ὁ Θεὸς ὁ αὐτός, ὁ καὶ τότε καὶ νῦν ἐκεῖνα ἐργασάμενος. Πόθεν οὖν ἢ τισαύτη μεταβολή; Οὐ γὰρ δὴ ἄλλος μὲν ἐκεῖνος ὁ Θεός, ἄλλος δέ σὺ, ἀλλὰ σὺ εἶ ὁ αὐτός.

6. Οὐδὲ αὖ πάλιν σὺ μὲν εἶ ὁ αὐτός, ἐγὼ δὲ ἄλλον ἐπιγράφουμαι Θεόν, ἀλλὰ «Σὺ εἶ ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου». Οὐκ ἀπεπηδήσαμεν σου τῆς ἀρχῆς, οὐκ ἐπεγραψάμεθα προστάτην ἕτερον. «Ὁ ἐντελλόμενος τὰς σωτηρίας Ἰακώβ» τουτέστι, καὶ ὁ Θεὸς ὁ αὐτός, καὶ ἡ πρόνοια ἢ αὐτή. Πόθεν οὖν ἢ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων; Τί δέ ἐστιν, «Ὁ ἐντελλόμενος»; Ὁ κελεύων, ὁ παραγγέλλων σῶζεσθαι τὸν Ἰακώβ. Ἐνιαῦθα πάλιν τὴν εὐκολίαν τῆς συμμαχίας παρίσθησι, καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν πολλήν, καὶ οὐδὲ ἀπλῶς τοῦ προγόνου μέμνηται, ἀλλ' ἀντὶ δικαιώματος τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ προβάλλεται, δυσωπῆσαι τὸν Θεὸν βουλόμενος. «Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν». Καὶ σὺ ὁ αὐτός, φησί, καὶ ἡ πρόνοια ἢ αὐτή, καὶ ἡμεῖς σε ἐπιγραφόμεθα, καὶ τοῖς αὐτοῖς ὅπλοις κεχρημέθα. Τοῦτο γὰρ ἐστιν, «Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν». Ἄλλος δέ φησι, «Τοὺς θλίβοντας ἡμᾶς κερατιοῦμεν». «Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξουδενώσομεν τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν». Ἄλλος φησί, «Συμπαιθήσομεν». Τί λέγω, φησίν, «Ἐν σοί»; Ἀρκεῖ τὸ ὄνομά σου καλέσαι μόνον, καὶ πάντα ἀνύσαι μεθ' ὑπεροβῆς. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, κρατήσομεν, ἢ, περιεσόμεθα, ἀλλ', «Ἐξουδενώσομεν». Οὐδὲ ἠγησόμεθα αὐτούς τι εἶναι φησίν,

Ἄλλος λέγει «πρόσταξε τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰακώβ». Καὶ ποίαν σχέσιν ἔχουν αὐτὰ πρὸς τὰ προλεχθέντα; Ἔχουν μεγάλην σχέσιν πρὸς ὅσα ἐλέχθησαν. Διότι αὐτὸ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἡμεῖς εἴμεθα ἀπόγονοι ἐκείνων καὶ σὺ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς πού ἐπετέλεσες τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ σημερινά. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἢ τόσον μεγάλη μεταβολή; Ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν εἶναι ἐκεῖνος μὲν ἄλλος Θεός, ἄλλος δὲ σὺ, ἀλλὰ σὺ εἶσαι ὁ ἴδιος.

6. Καὶ ἀκόμη οὔτε πάλιν σὺ μὲν εἶσαι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ἐνῶ ἐγὼ ἀποδέχομαι ἄλλον Θεόν, ἀλλὰ «Σὺ εἶσαι ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεός μου». Δὲν ἀπερρίψαμεν τὴν ἐξουσίαν σου, οὔτε ἀπεδέχθημεν ἄλλον προστάτην. «Ὁ παραγγέλων τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰακώβ»· δηλαδή, καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος καὶ ἡ πρόνοια ἡ ἰδία. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν προέρχεται ἡ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων; Τί σημαίνει δὲ «Ὁ ἐντελλόμενος»; Ὁ προστάσων, ὁ παραγγέλων τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰακώβ. Ἐδῶ πάλιν δείχνει τὴν εὐκολίαν τῆς συμμαχίας καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν μεγάλην, καὶ δὲν μνημονεύει ἀπλῶς καὶ τυχαίως τὸν πρόγονόν του Ἰακώβ, ἀλλὰ παρουσιάζει τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ ὡσὰν νὰ τὴν δικαιουῖται καὶ ὁ ἴδιος, θέλων ν' ἀποσπάσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ. «Μὲ τὴν ἰδικὴν σου βοήθειαν θὰ καταβάλωμεν τοὺς ἐχθροὺς μας». Καὶ σὺ, λέγει, εἶσαι ὁ ἴδιος καὶ ἡ πρόνοιά σου ἡ ἰδία καὶ ἡμεῖς ἐσένα ἀναγνωρίζομεν ὡς Θεόν καὶ τὰ ἴδια ὄπλα μεταχειρίζομεθα. Αὐτὸ δηλαδή σημαίνει, «Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν». Ἄλλος δὲ λέγει, «Θὰ καταβάλωμεν ἐκείνους πού μᾶς καταθλίβουν». «Καὶ ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομά σου θὰ ἐκμηδενίσωμεν ἐκείνους πού ἐξεγείρονται ἐναντίον μας». Ἄλλος λέγει, «Θὰ τοὺς ποδοπατήσωμεν μαζὶ». Διατί, λέγει, λέγω, «Μαζὶ μὲ ἐσένα»; Ἄρκεῖ καὶ μόνον τὸ ὄνομά σου νὰ ἐπικαλεσθῶ καὶ νὰ τὰ ἐπιτύχω ὅλα μὲ ὑπερβολικὴν εὐκολίαν. Διότι δὲν εἶπε, θὰ ὑπερισχύσωμεν, ἢ, θὰ ἐπικρατήσωμεν, ἀλλὰ «Θὰ τοὺς ἐκμηδενίσωμεν». Δὲν θὰ τοὺς θεωρήσωμεν, λέγει, ὡσὰν κάτι τὸ σπου-

οὐδὲ φοβηθησόμεθα, ἀλλ' ὡς οὐδὲν ὄντας διώξομεν. Ὅπερ δηλῶν ἕτερος ἐρμηνευτῆς ἔλεγε· «Καταπαιήσομεν», τὴν κατὰ κράτος νίκην, τὴν χωρὶς ἀγωνίας παράταξιν, τὴν χωρὶς φόβου μάχην δεικνύς.

5 «Οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ τόξῳ μου ἐλπιδῶ». Ἄλλος φησί, «Πέποιθα», «Καὶ ἡ ρομφαία μου οὐ σώσει με». Καὶ τίνος ἕνεκεν κέχρησαι τούτοις; τί δὲ καθοπλίζῃ, καὶ τόξον καὶ μάχαιραν μεταχειρίζῃ; Ὅτι οὕτως ἐκέλευσεν ὁ Θεός· διὰ δὴ τοῦτο κέχρημαι μὲν αὐτοῖς, τὸ δὲ πᾶν ἐπ' αὐτὸν ῥίπτω. Οὕτω πολεμεῖν τοῖς
10 αἰσθητοῖς ἐχθροῖς ἐπαιδεύοντο ἀπὸ τῆς ἄνωθεν ροπῆς φροατόμενοι, οὕτω τοῖς νοητοῖς. Καὶ οὐ τοίνυν, ὅταν τῷ διαβόλῳ πολεμῆς, λέγε, οὐ τοῖς ὅπλοις μου θαρσῶ· τουτέστιν, οὐ τῇ ἐμῇ ἰσχύϊ, οὐδὲ ταῖς ἐμαῖς δικαιοσύναις, ἀλλὰ τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ. Οὕτω καὶ Δανιὴλ ἔλεγεν· «Οὐκ ἐν ταῖς δικαιοσύναις ἡμῶν
15 ἐπιρρίπτουμεν ἡμεῖς τὸν ἔλεον ἡμῶν ἔμπροσθέν σου». «Ἐσώσας γὰρ ἡμᾶς ἐκ τῶν θλιβόντων ἡμᾶς, καὶ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς κατήσχυνας». Ἄλλος, «Ὅτι ἔσωσας ἡμᾶς». Τί δεῖ λέγειν τὰ παλαιά, φηοί, καὶ τὰ τῶν προγόνων; Ἡμεῖς αὐτοὶ πολλὰ τῆς σῆς προνοίας ἐνέχουρα ἔχομεν, καὶ τρόπαια λαμπρὰ ἀπαριθμεῖν,
20 καὶ νίκας ἐπαλλήλους καὶ θαυμασιὰς καὶ παραδόξους δυνάμειθα. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε, «Κατήσχυνας», ἐμφαίνων ὅτι οὐκ ἀπλῶς ἡμᾶς ἐξείλου, οὐδὲ ἀπλῶς ἐξήρπασας, ἀλλὰ μετὰ τῆς αἰσχύνης τῶν ἐπιόντων ἡμῖν.

Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινεθησόμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ἐν τῷ
25 ὀνόματί σου ἐξομολογησόμεθα εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος φησί,

δαϊον, οὔτε θὰ τοὺς φοβηθῶμεν, ἀλλὰ θὰ τοὺς καταδιώξωμεν ὡσάν νὰ μὴ εἶναι τίποτε. Αὐτὸ ἀκριβῶς θέλων νὰ δηλώσῃ ἄλλος ἐρμηνευτής, ἔλεγε, «Θὰ τοὺς ποδοπατήσωμεν», διὰ νὰ δείξῃ τὴν κατὰ κράτος νίκην, τὴν χωρὶς ἀγωνίαν παράταξιν ἀπέναντί των, τὴν χωρὶς φόβον μάχην.

«Διότι δὲν θὰ στηρίξω τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸ τόξον μου». Ἄλλος λέγει, «Δὲν στηρίζω τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸ τόξον μου». «Καὶ ἡ ρομφαία μου δὲν θὰ μὲ σώσῃ». Καὶ διατί χρησιμοποιοεῖς αὐτά; διατί ὀπλίζεσαι καὶ χρησιμοποιοεῖς τόξον καὶ μάχαιραν; Διότι ἔτσι διέταξεν ὁ Θεός· διὰ τοῦτο λοιπὸν χρησιμοποιοῦ μὲν αὐτά, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐξαρτῶ ἀπὸ αὐτόν· ἔτσι ἐδιδάσκοντο νὰ πολεμοῦν τοὺς αἰσθητοὺς ἐχθροὺς των, περιφρορούμενοι ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως, ἔτσι καὶ τοὺς πνευματικοὺς ἐχθροὺς. Καὶ σὺ λοιπὸν, ὅταν πολεμῆς τὸν διάβολον, λέγε, δὲν στηρίζω τὴν δύναμίν μου εἰς τὰ ὄπλα μου· δηλαδὴ δὲν ὑπερισχύω μὲ τὴν δύναμίν μου, οὔτε μὲ τὰς ἰδικάς μου ἀρετάς, ἀλλὰ μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι καὶ ὁ Δανιὴλ ἔλεγε· «Δὲν σὲ παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς λυπηθῆς στηριζόμενος εἰς τὰς ἀρετάς μας, ἀλλὰ εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεός σου»³⁹. «Διότι μᾶς ἔσωσες ἀπὸ ἐκείνους πού μᾶς καταθλίβουν καὶ κατεξευτέλισες τὴν δύναμιν ἐκείνων πού μᾶς μισοῦν». Ἄλλος λέγει, «Διότι μᾶς ἔσωσες». Διατί, λέγει, πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν τὰ παιδιὰ καὶ τὰ ὅσα θαυμαστὰ συνέβησαν εἰς τοὺς προγόνους μας; Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἔχομεν πολλὰς ἀποδείξεις τῆς προνοίας σου καὶ ἠμποροῦμεν ν' ἀπαριθμήσωμεν λαμπρὰ τρόπαια καὶ νίκας θαυμαστάς καὶ παραδόξους πού διαδέχονται ἢ μία τὴν ἄλλην. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶπε, «κατήσχυναι», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὄχι ἀπλῶς ἔσωσες ἡμᾶς, οὔτε ἀπλῶς μᾶς ἐξήρπασες ἀπὸ τὰ χέρια των, ἀλλὰ συνέβη αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸν κατεντροπιασμὸν τῶν ἐχθρῶν μας

«Ἔχοντες τέτοιον Θεὸν θὰ καυχώμεθα ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μας καὶ θὰ δοξάζωμεν τὸ ὄνομά σου εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας». Ἄλλος λέγει· «Τὸν Θεὸν ἐξυ-

«Τὸν Θεὸν ὑμνοῦμεν κατὰ πᾶσαν ἡμέραν». Τὰ μὲν γὰρ τῆς νί-
 κης, φησί, παρελήλυθε, τὰ δὲ τῆς εὐχαριστίας ἡμῖν μένει. "Ο-
 λην γὰρ τὴν ἡμέραν, πᾶσαν λέγει τὴν ζωὴν. Οὐ γὰρ πανόμειθα
 ὑμνοῦντες καὶ ἐγκαλλωπιζόμενοί σου ταῖς συμμαχίαις. Τοῦτο
 5 γὰρ ἡμῶν δόξα, τοῦτο καύχημα, ἐν τούτῳ πρὸς ἅπαντας φι-
 λοιμούμεθα· οὐχ ὅτι πόλιν ἔχομεν μεγάλην καὶ θαυμασιήν,
 οὐδ' ὅτι πρῶτοι νικῶμεν, οὐδ' ὅτι ρώμη σώματος περιγινόμεθα·
 ἀλλ' ὅτι Θεὸν ἔχομεν ἀληθῆ, ἐν τούτῳ καυχώμεθα· οὐχ διὰ
 βοηθῆς ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ ἐγκαταλιμπάνης. Τοῦτο γὰρ
 10 ἔστιν, «Ὅλην τὴν ἡμέραν»· καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν· «Ἐ-
 μοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ στανρῷ τοῦ Χρι-
 στοῦ». Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν εἰτέρα δόξα τοιαύτη. Διὸ καὶ
 πάλιν ἔλεγεν, «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν τῷ Θεῷ».
 Οὐδὲν γὰρ ἴσον τούτου τοῦ καυχήματος. Μηδεὶς τοίνυν ἐπὶ
 15 πλούτῳ μεγαλοφρονεῖτω, μηδεὶς ἐπὶ τινι τῶν βιωτικῶν, ἀλλ'
 ἐπὶ τούτῳ μόνον, ἐπὶ τῷ ἰὸν Θεὸν ἔχεις Δεσπότην. Τοῦτο πά-
 σης ἐλευθερίας ἄμεινον, τοῦτο τῶν οὐρανῶν αὐτῶν θέλιον.
 Εἰ γὰρ τὸ ἀκούειν τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος καύχημα πολλά-
 κισ ἤνεγκε παρ' ἀνθρώποις, ἐννόησον τὸ ἀκούειν τοῦ Θεοῦ ἡ-
 20 λίκην φέρει δόξαν. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἀντὶ μεγάλου ἀξιώμα-
 τος τέθεικε τοῦτο λέγων· «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τὴν σάρκα ἐσταύ-
 ρωσαν. «Διάπραγμα». Ἄλλος, «Ἀεὶ». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τοῦτο
 «Σὲλ») λέγει.

«Νυνὶ δὲ ἀπόσω καὶ κατήσχυνας ἡμᾶς». Ἄλλος φησί,
 25 «Καίπερ ἀπόσω». Ἄλλος, «Καί γε ἀπόσω». Ἄλλος, «Ἀλλὰ

40. Γαλ. 6, 14.

41. Ρωμ. 5, 11.

42. Γαλ. 5, 24.

μνοῦμεν καθ' ἐκάστην ἡμέραν». Τὰ μὲν λοιπὸν τῆς νίκης, λέγει, ἐπέρασαν, μᾶς μένουν ὅμως τὰ τῆς εὐχαριστίας. Λέγων βέβαια ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐννοεῖ ὅλην τὴν ζωὴν. Διότι δὲν παύομεν νὰ σὲ ὑμνοῦμεν καὶ νὰ ἐγκωμιάζωμεν τὴν συμμαχίαν σου. Καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι δόξα μας, αὐτὸ καύχημά μας, μὲ αὐτὸ ὑπερηφανευόμεθα πρὸς ὅλους· ὄχι ἐπειδὴ ἔχομεν μεγάλην καὶ θαυμαστὴν πόλιν, οὔτε ἐπειδὴ πρῶτοι νικῶμεν, οὔτε ἐπειδὴ καταβάλλομεν τοὺς ἐχθρούς μας μὲ τὴν δύναμιν τοῦ σώματός μας, ἀλλὰ καυχώμεθα ἐπειδὴ ἔχομεν Θεὸν ἀληθινόν· ὄχι ὅταν μόνον μᾶς βοηθῆς, ἀλλὰ καὶ ὅταν μᾶς ἐγκαταλείπῃς. Διότι αὐτὸ σημαίνει «ὅλην τὴν ἡμέραν»· ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Εἶθε νὰ μὴ συμβῆ εἰς ἐμένα νὰ καυχηθῶ διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον διὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ»⁴⁰. Διότι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει ἄλλη τέτοια δόξα. Διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ἔλεγεν· «Ὅχι μόνον θὰ σωθῶμεν, ἀλλὰ καὶ καυχόμεθα διὰ τὸν Θεόν»⁴¹. Πράγματι δὲν ἠμπορεῖ τίποτε νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτὸ τὸ καύχημα. Κανεὶς λοιπὸν ἄς μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ τὸν πλοῦτον του, κανεὶς νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ κάτι ἀπὸ τὰ κοσμικά, ἀλλὰ δι' αὐτὸ καὶ μόνον, ἐπειδὴ ἔχει Κύριον τὸν Θεόν. Αὐτὸ εἶναι προτιμότερον ἀπὸ κάθε ἐλευθερίαν, αὐτὸ εἶναι καλύτερον καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τοὺς οὐρανοὺς. Διότι, ἐὰν πολλές φορές ἀποτελῆ καύχημα διὰ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸ νὰ εἶναι ἀκροαταὶ τοῦ τάδε καὶ τοῦ τάδε, σκέψου πόσῃν δόξαν δημιουργεῖ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀκροατῆς τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀπὸ ἄλλου μεγάλου ἀξιώματος ἀνέφερεν αὐτὰ τὰ λόγια· «Οἱ δὲ πιστεῦοντες εἰς τὸν Χριστόν, ἐσταύρωσαν τὰ σαρκικὰ πάθη των»⁴². Ἀκολουθεῖ τὸ «διάψαλμα». Ἄλλος ἐξηγεῖ «πάντοτε». Ὁ δὲ ἑβραῖος αὐτὸ τὸ ὀνομάζει «Σέλ».

«Τώρα ὅμως μᾶς ἔσπρωξες μακριὰ σου καὶ μᾶς κατεντρόπιασες». Ἄλλος λέγει, «Ἄν καὶ μᾶς ἀπώθησες μακριὰ σου». Ἄλλος, «Καὶ βέβαια μᾶς ἀπώθησες μακριὰ

«Τὸν Θεὸν ὑμνοῦμεν κατὰ πᾶσαν ἡμέραν». Τὰ μὲν γὰρ τῆς νίκης, φησί, παρελήλυθε, τὰ δὲ τῆς εὐχαριστίας ἡμῖν μένει. Ὁλὴν γὰρ τὴν ἡμέραν, πᾶσαν λέγει τὴν ζωὴν. Οὐ γὰρ πανόμεθα ὑμνοῦντες καὶ ἐγκαλλωπιζόμενοί σου ταῖς συμμαχίαις. Τοῦτο
5 γὰρ ἡμῶν δόξα, τοῦτο καύχημα, ἐν τούτῳ πρὸς ἅπαντας φιλοτιμούμεθα οὐχ ὅτι πόλιν ἔχομεν μεγάλην καὶ θαυμασιήν, οὐδ' ὅτι πρῶτοι νικῶμεν, οὐδ' ὅτι ρώμη σώματος περιγινόμεθα ἀλλ' ὅτι Θεὸν ἔχομεν ἀληθῆ, ἐν τούτῳ καυχώμεθα οὐχ ὅτιαν βοηθῆς ἡμῖν μόνον ἀλλὰ καὶ ὅτιαν ἐγκαταλιμπάνης. Τοῦτο γὰρ
10 ἔστιν, «Ὁλὴν τὴν ἡμέραν»· καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν· «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ». Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἑτέρα δόξα τοιαύτη. Διὸ καὶ πάλιν ἔλεγεν, «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν τῷ Θεῷ». Οὐδὲν γὰρ ἴσον τούτου τοῦ καυχήματος. Μηδεὶς τοίνυν ἐπὶ
15 πλούτῳ μεγαλοφρονεῖτω, μηδεὶς ἐπὶ τινὶ τῶν βιωτικῶν, ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ μόνον, ἐπὶ τῷ ἰὸν Θεὸν ἔχεις Δεσπότην. Τοῦτο πάσης ἐλευθερίας ἄμεινον, τοῦτο τῶν οὐρανῶν αὐτῶν θέλιον. Εἰ γὰρ τὸ ἀκούειν τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος καύχημα πολλάκις ἤνεγκε παρ' ἀνθρώποις, ἐννόησον τὸ ἀκούειν τοῦ Θεοῦ ἡ-
20 λίκην φέρει δόξαν. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἀντὶ μεγάλου ἀξιώματος τέθεικε τοῦτο λέγων· «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τὴν σάρκα ἐστίαύρωσαν. «Διάπραγμα». Ἄλλος, «Ἀεί». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τοῦτο «Σὲλ» λέγει.

«Νυνὶ δὲ ἀπόσω καὶ κατήσχυνας ἡμᾶς». Ἄλλος φησί,
25 «Καίπερ ἀπόσω». Ἄλλος, «Καί γε ἀπόσω». Ἄλλος, «Ἀλλὰ

40. Γαλ. 6, 14.

41. Ρωμ. 5, 11.

42. Γαλ. 5, 24.

μνοῦμεν καθ' ἐκάστην ἡμέραν». Τὰ μὲν λοιπὸν τῆς νίκης, λέγει, ἐπέρασαν, μᾶς μένουν ὅμως τὰ τῆς εὐχαριστίας. Λέγων βέβαια ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐννοεῖ ὅλην τὴν ζωὴν. Διότι δὲν παύομεν νὰ σὲ ὑμνοῦμεν καὶ νὰ ἐγκωμιάζωμεν τὴν συμμαχίαν σου. Καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι δόξα μας, αὐτὸ καύχημά μας, μὲ αὐτὸ ὑπερηφανευόμεθα πρὸς ὅλους· ὄχι ἐπειδὴ ἔχομεν μεγάλην καὶ θαυμαστήν πόλιν, οὔτε ἐπειδὴ πρῶτοι νικῶμεν, οὔτε ἐπειδὴ καταβάλλομεν τοὺς ἐχθρούς μας μὲ τὴν δύναμιν τοῦ σώματός μας, ἀλλὰ καυχώμεθα ἐπειδὴ ἔχομεν Θεὸν ἀληθινόν· ὄχι ὅταν μόνον μᾶς βοηθῆς, ἀλλὰ καὶ ὅταν μᾶς ἐγκαταλείπῃς. Διότι αὐτὸ σημαίνει «ὅλην τὴν ἡμέραν»· ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Εἴθε νὰ μὴ συμβῆ εἰς ἐμένα νὰ καυχηθῶ διὰ τίποτε ἄλλα, παρὰ μόνον διὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ»⁴⁰. Διότι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει ἄλλη τέτοια δόξα. Διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ἔλεγεν· «Ὁχι μόνον θὰ σωθῶμεν, ἀλλὰ καὶ καυχόμεθα διὰ τὸν Θεόν»⁴¹. Πράγματι δὲν ἠμπορεῖ τίποτε νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτὸ τὸ καύχημα. Κανεὶς λοιπὸν ἄς μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ τὸν πλοῦτον του, κανεὶς νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ κάτι ἀπὸ τὰ κοσμικά, ἀλλὰ δι' αὐτὸ καὶ μόνον, ἐπειδὴ ἔχει Κύριον τὸν Θεόν. Αὐτὸ εἶναι προτιμότερον ἀπὸ κάθε ἐλευθερίαν, αὐτὸ εἶναι καλύτερον καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τοὺς οὐρανοῦς. Διότι, ἐὰν πολλὰς φορὰς ἀποτελῆ καύχημα διὰ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὰ νὰ εἶναι ἀκροαταὶ τοῦ τάδε καὶ τοῦ τάδε, σκέψου πόσῃν δόξαν δημιουργεῖ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀκροατῆς τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀπὸ ἄλλου μεγάλου ἀξιώματος ἀνέφερεν αὐτὰ τὰ λόγια· «Οἱ δὲ πιστεύοντες εἰς τὸν Χριστόν, ἐσταύρωσαν τὰ σαρκικὰ πάθη των»⁴². Ἀκολουθεῖ τὸ «διάψαλμα». Ἄλλος ἐξηγεῖ «πάντοτε». Ὁ δὲ ἑβραῖος αὐτὸ τὸ ὀνομάζει «Σέλ».

«Τώρα ὅμως μᾶς ἔσπρωξες μακριὰ σου καὶ μᾶς κατεντρόπιασες». Ἄλλος λέγει, «Ἄν καὶ μᾶς ἀπώθησες μακριὰ σου». Ἄλλος, «Καὶ βέβαια μᾶς ἀπώθησες μακριὰ

πρὸς τοῦτοις ἀπεβάλου». «Καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ ὁ Θεός, ἐν ταῖς
 δυνάμεσιν ἡμῶν». Ἄλλος, «Καὶ οὐ προέροχη ἐν ταῖς στρατεύ-
 σεσιν ἡμῶν». Τῷ γὰρ ἀπωσμῷ αἰσχύνῃ εὐθέως ἔπεται, καὶ
 τὸ πᾶσι προκεῖσθαι πρὸς τὸ πάσχειν κακῶς. Δυνάμεις δὲ ἐν-
 5 ταῦθα τὰ στρατόπεδα αὐτῶν καλεῖ, ἐπειδὴ ἐν αὐταῖς ἡ τοῦ βα-
 σιλέως δύναμις, καὶ τοῦτο καλῶς τοῦ Θεοῦ οἰκονομήσαντος,
 ὥστε σύνδεσμον εἶναι τῷ ἄρχοντι καὶ τοῖς ἀρχομένοις. Ὁ τε
 γὰρ βασιλεὺς δεῖται τῶν ὑπηκόων, καὶ οὗτοι τοῦ προσιάτου,
 καὶ ἀλλήλων ἐν χρεῖα καθεστήκασιν πολλῇ. Ὡστε γὰρ μὴ εἶναί
 10 τινα ἀπόνοιαν τὰ μεγάλλα πολλάκις τῶν μικρῶν δεῖσθαι ὁ Θε-
 ὸς παρεσκεύασεν. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων ἐποίησε. Πολ-
 λάκις γοῦν κίονα σαλευόμενον ψηφίς ὑποτεθειῖσα ἔστησε, καὶ
 μυριαγωγὸν πλοῖον μικρὸν πηδάλιον ἰθύνει, καὶ κινδύνων ἀ-
 παλλάττει. Τί δέ ἐστι, «Καίπερ ἀπόσω ἡμᾶς»; Ὅτι καὶ τοι-
 15 αῦτα, φησί, παθόντες, οὐκ ἀφισιάμενθά σου, δοξολογοῦντες, ὑ-
 μνοῦντες, ἐν σοὶ καλλωπιζόμενοι. Ἀπέστρεψας ἡμᾶς εἰς τὰ
 ὀπίσω παρὰ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, καὶ οἱ μισοῦντες ἡμᾶς διήρ-
 παζον ἑαυτοῖς». Ἄλλος φησὶν, «Ἐταξας ἡμᾶς ἐσχάτους παν-
 τὸς ἐναντίου». Ὅρα πῶς ἐπαίρει τὰ δεινὰ τῷ λόγῳ καὶ ἐκ-
 20 τραγωδεῖ τὴν συμφορὰν, δεικνύς, ὅτι εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ σφόδρα
 ἦσαν, ὅμως δίκην δεδώκασιν ἱκανήν.

7. Τοῦτο καὶ οἱ παῖδες ἐκ περιουσίας ποιοῦσιν ἐν τῇ κα-
 μίνῳ ἄδοντες καὶ λέγοντες· «Παρέδωκας ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐ-

σου». Ἄλλος, «Ἄλλά μαζί μέ τὰ ἄλλα μᾶς ἀπεμάκρυνες ἀπό κοντά σου». «Καί δέν θά βαδίσης, Θεέ μου, μαζί μέ τās δυνάμεις μας τās στρατιωτικάς ὡς σύμμαχος». Ἄλλος, «Καί δέν βαδίζεις ἐμπρός ἀπό τὰ στρατεύματά μας». Διότι τήν ἀπομάκρυνσιν ἀκολουθεῖ ἀμέσως ὁ κατεντροπισμός, καί ὁ ἐξευτελισμός ἐνώπιον ὄλων γίνεται ἡ ἀρχή τῶν κακοπαθημάτων μας. Δυνάμεις δέ ἐδῶ ὀνομάζει τὰ στρατεύματά των, ἐπειδή εἰς αὐτά στηρίζεται ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως, καί αὐτό εἶναι κάτι ποῦ ἐρρυθμίσθη καλῶς ὑπό τοῦ Θεοῦ, ὥστε ν' ἀποτελῆ τρόπον συνδέσεως μεταξύ τοῦ ἄρχοντος καί τῶν ἀρχομένων. Διότι καί ὁ βασιλεὺς χρειάζεται τοὺς ὑπηκόους του καί αὐτοὶ τὸν προστάτην των, καί χρειάζονται πάρα πολὺ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ μὴ συμβαίη κανένας παραλογισμός, ὁ Θεὸς ἐρρυθμίσσε τὰ πράγματα ἔτσι, ὥστε τὰ μεγάλα πολλές φορές νὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τὰ μικρά. Αὐτὸ τό ἔκαμε καί μεταξύ τῶν ἀψύχων. Πολλές φορές δηλαδὴ μίαν κολώναν σαλευομένην τήν ἐστήριξε μία μικρὴ πέτρα ποῦ ἐτοποθετήθη εἰς τὴν βάσιν της, καί τὸ τεράστιον πλοῖον τὸ διευθύνει ἓνα μικρὸν πηδάλιον καί τό προφυλάσσει ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Τί σημαίνει δέ, «Καίπερ ἀπώσω ἡμᾶς»; Ὅτι δηλαδὴ, λέγει, ἂν καί ἐπάθαμεν τέτοια καί τόσα πολλά, δέν φεύγομεν ἀπὸ κοντά σου, ἀλλὰ σέ δοξολογοῦμεν, σέ ἐξυμνοῦμεν καί καυχώμεθα δι' ἐσένα. «Ἐπέτρεψες νὰ στραφῶμεν νικημένοι πρό τῶν ἐχθρῶν μας καί ἐκεῖνοι ποῦ μᾶς μισοῦν διήρπαζον τὰ ὑπάρχοντά μας διὰ λογαριασμόν των». Ἄλλος λέγει, «Μᾶς ἔκαμες κατωτέρους ἀπὸ κάθε ἐχθρόν μας». Πρόσεχε πῶς διογκώνει τὰ δεινὰ μέ τὸν λόγον καί διεκτραγωδεῖ τὴν συμφοράν, διὰ νὰ δείξῃ, ὅ,τι καί ἂν ἀκόμη ἦσαν πάρα πολὺ ἁμαρτωλαί, ὅμως ἐτιμωρήθησαν ἱκανοποιητικά.

7. Αὐτὸ κάμνουν εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν καί οἱ τρεῖς παῖδες μέσα εἰς τὴν κάμινον τότε ψάλλοντες καί λέγοντες· «Μᾶς παρέδωσες εἰς τὰ χέρια τῶν παρανόμων

χθρῶν ἀνόμων, ἐχθρίστων, ἀποστειῶν, καὶ βασιλεῖ ἀδίκῳ καὶ
 πονηροτάτῳ παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν». Καὶ πάλιν «Ἐσμικρύνθη-
 μεν παρὰ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐσμὲν ταπεινοὶ ἐν πάσῃ τῇ γῆ».
 Τοῦτο καὶ ἐνταῦθα δηλοῖ, μονονουχὶ λέγων πάντων γεγόναμεν
 5 ἀτιμότεροι, ἐπειδὴ τῆς σῆς ἐγυμνώθημεν προνοίας· καὶ οὐδὲ
 μέχρη τούτων ἔσται τὰ δεινὰ, ἀλλὰ καὶ νομὴ γεγόναμεν τοῖς
 πολεμίσις, καὶ ἔξουσίαν ἡμᾶς διανεμομένοις. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ,
 «Λιήραπαζον ἐαντιοῖς», τουτέστιν, οὐδενὸς ὄντιος τοῦ κωλύοντιος.
 «Ἐδωκας ἡμᾶς ὡς πρόβατα θρώσεως, καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσι
 10 διέσπειρας ἡμᾶς». Ἄλλος φησὶν, «Ἐλίκμησας ἡμᾶς». Τί ἐστὶν
 «Ὡς πρόβατα θρώσεως»; Εὐεπιχειρήτους ποιήσας, εὐτελεῖς
 δείξας. Ἐστὶ γὰρ καὶ πρόβατα κτήσεως, τὰ πρὸς γονὴν ἐπι-
 τήδεια, τὰ δέ, διὰ τὸ γῆρας ἢ τὸ ἄγονον, εἰς θρώσειν μόνον
 ἐστὶ χροῆσιμα. Καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, τὸ καὶ εἰς τὰ ἔθνη διαι-
 15 ρεθῆναι, ὃ πάντων ἀντιοῖς βαρύτερον ἦν, τὸ μηδὲ τὸν νόμον
 δύνασθαι μετὰ ἀκριθείας φυλάττειν ἐκεῖ, καὶ τῆς παιρώας
 ἐκπεπωκέναι πολιτείας. Καὶ οὐδὲ εἰς ἓν ἔθνος, ἀλλὰ παντα-
 χού, φησὶ, καὶ πρὸς ἓν μόνον ἐσμὲν ἔτοιμοι, τὸ πάσχειν κα-
 κῶς, ἀμύνεσθαι δὲ ἢ ἀνταίρειν χειρας οὐδὲ ἰσχύομεν. Τοῦ-
 20 το γὰρ ἢ τῶν προσβάτων εἰκῶν δηλοῖ.

«Ἀπέδου τὸν λαόν σου ἄνευ τιμῆς». Ἄλλος φησὶν, «Ἐν
 οὐχ ὑπάρξει». Ἄλλος, «Οὐχ ὑπάρξεως». «Καὶ οὐκ ἦν πλῆθος
 ἐν τοῖς ἀλλάγμασιν ἡμῶν». Ἄλλος φησὶ «Καὶ οὐ πολλὴν ἐ-
 ποίησας τὴν τιμὴν αὐτῶν». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι καὶ γὰρ
 25 σφόδρα ἀσαφὲς εἶναι δοκεῖ τὸ ρητόν, ἀλλὰ προσέχετε, ἵνα μετὰ

43. Δαν. 3, 32.

44. Αὐτόθι 3, 37.

ἐχθρῶν, τῶν πιὸ χειροτέρων, τῶν ἀποστατῶν, καὶ εἰς βασιλέα ἄδικον καὶ πιὸ πονηρὸν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους βασιλεῖς τῆς γῆς»⁴³. Καὶ πάλιν· «Ἐγίναμεν μικρότεροι ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ περιφρονούμεθα ἀπὸ ὅλην τὴν γῆν»⁴⁴. Αὐτὸ καὶ ἐδῶ δηλώνει, ὡσὰν δηλαδὴ νὰ λέγῃ· ἐγίναμεν ἀτιμότεροι ἀπὸ ὅλους, ἐπειδὴ ἐστηρήθημεν τὴν πρόνοιάν σου· καὶ δὲν ἐσταμάτησαν τὰ δεινὰ μέχρις αὐτά, ἀλλ' ἐγίναμεν καὶ ἀντικείμενον διανομῆς μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν μας, ποὺ μᾶς διανέμονται ὅπως αὐτοὶ θέλουν. Διότι αὐτὸ σημαίνει τό, «Διήρπαζον ἑαυτοῖς», δηλαδή, χωρὶς νὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ τοὺς ἐμποδίζῃ. «Μᾶς παρέδωσες εἰς τοὺς ἐχθροὺς ὡσὰν πρόβατα διὰ νὰ μᾶς φάγουν καὶ μᾶς διεσκορπίσες μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν». Ἄλλος λέγει, «Μᾶς διεσκορπίσες ὡσὰν τὸ ἄχυρον». Τί σημαίνει, «Ὡς πρόβατα βρώσεως»; Μᾶς κατέστησες εὐκολοκαταβλήτους, μᾶς ἔκαμες ἀσημάντους. Διότι ὑπάρχουν καὶ πρόβατα ἀναπαραγωγικά, ποὺ εἶναι κατάλληλα πρὸς γέννησιν ἄλλων, ἐνῶ ἄλλα εἶναι, ἐξ αἰτίας τοῦ γήρατος καὶ τῆς στειρότητός των, χρήσιμα μόνον διὰ τροφήν. Καὶ τὸ χειρότερον βέβαια εἶναι τὸ ὅτι διεμοιράσθησαν εἰς τὰ ἔθνη, πράγμα ποὺ ἦτο δι' αὐτοὺς βαρύτερον ἀπὸ ὅλα, διότι δὲν ἤμποροῦν ἐκεῖ οὔτε τὸν νόμον νὰ φυλάξουν μὲ ἀκρίβειαν, καὶ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὸν πατροπαράδοτον τρόπον ζωῆς. Καὶ δὲν διεμοιράσθημεν εἰς ἓνα μόνον ἔθνος, ἀλλά, λέγει, διεσκορπίσθημεν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ δι' ἓνα μόνον πράγμα εἴμεθα ἔτοιμοι, τὸ νὰ κακοπαθοῦμεν, μὴ ἔχοντες τὴν δύναμιν νὰ ἀμυνθῶμεν ἢ νὰ σηκώσωμεν τὰ χέρια μας ἐναντίον των. Διότι αὐτὸ φανερῶνει ἢ εἰκὼν τῶν προβάτων.

«Ἐπέτρεψες νὰ πωληθῇ ὁ λαός σου χωρὶς καμμίαν ἀξίαν». Ἄλλος λέγει, «ὡς νὰ εἶναι ἀνύπαρκτος». Ἄλλος, «τὸν κατέστησες ἀνύπαρκτον». «Καὶ δὲν ἦσαν πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔπεσαν ἐπάνω μας μὲ ἀλλαλαγμοὺς καὶ μᾶς ἐνίκησαν». Ἄλλος λέγει· «Καὶ κατέστησες ὄχι μεγάλην τὴν τιμὴν αὐτῶν». Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς·

συνέσεως πάλλητε. Τί οὖν ἐστὶ τὸ λεγόμενον; Τὸ εὐτελὲς αὐ-
 τῶν καὶ οὐδαμινὸν παρίστησιν, ὡς οὐδενὸς ὄντας ἀξιούς, ὡς
 εὐώνους καὶ εὐκαταφρονήτους, οὕτως ἡμᾶς εἴσασ. Καὶ τοῦτο
 ἀπὸ τῆς συνηθείας τῆς ἀνθρωπίνης φησὶν. Ἔθος γὰρ ἡμῖν
 5 τὰ ἄτιμα καὶ τὰ εὐτελεῖ καὶ ἄνευ τιμῆς διδόναι ὧν δὲ πολὺς
 ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ ἀποδώμεθα, πολλῆς ἀποδιδόμεθα τιμῆς· ὧν
 δὲ οὐ πολὺς λόγος ἡμῖν, ταῦτα καὶ δωρεὰν παρέχομεν. Τῶν
 γοῦν οἰκειῶν τοὺς ἀγνώμονας οἱ μὲν τὰς ἡμισείας τῆς τιμῆς,
 οἱ δὲ τούτους ἀπέδοντο μὴ λαβόντες μηδέν. Εἰ δὲ τὸ ἐλάτιο-
 10 ρος παραχωρῆσαι τιμῆς δείκνυσι τὴν εὐτέλειαν τοῦ πιπρασκο-
 μένου, τὸ μηδὲ τιμῆς λαβεῖν, ἀλλ' ἄνευ τιμῆς, πολλῶ μᾶλλον.
 Τοῦτο οὖν φησὶ ὡσπερ ἂν εἴ τις ἄνθρωπος ἄνευ τιμῆς ἐκσιταίη
 τῶν αὐτοῦ, οὕτω καὶ αὐτὸς ὡς αἰμίους ἡμᾶς εἴσασ, κατε-
 φρόνησας ἡμῶν σφόδρα. Τοῦτο γοῦν καὶ ἐν τῇ ἐπαγωγῇ δι-
 15 λοῖ εἰπὼν «Καὶ οὐκ ἦν πλῆθος ἐν τοῖς ἀλλάγμασιν ἡμῶν»·
 τουτέστιν, ἐν τῇ ὠνῇ ἡμῶν. Διὸ καὶ ἕτερός φησιν, «Ἐν τῇ τι-
 μῆσει ἡμῶν»· τουτέστιν, ἐν τῇ πράσει ἡμῶν. Ἡ γὰρ τιμὴ ἀλ-
 λαγμὰ ἐστὶ· δίδομεν γὰρ οἰκέτην πολλάκις, καὶ λαμβάνομεν
 ἀργύριον ἢ χρυσίον.
 20 «Ἔθος ἡμᾶς ὀνειδισμὸν τοῖς γείτοσιν ἡμῶν, μυκηρισμὸν
 καὶ χλευασμὸν τοῖς κύκλῳ ἡμῶν». Ἄλλος ἀέγει, «Πομπὴν
 τοῖς κύκλῳ ἡμῶν». Ἔθος ἡμᾶς εἰς παραβολὴν ἐν τοῖς ἔθνε-
 σιν. Χαλεπὴ αὕτη τιμωρία καὶ ἀφόρητος, μάλιστα τὸ παρὰ τῶν
 ἀσεβῶν ὀνειδίζεσθαι, τὸ παρ' ἐχθρῶν ταῦτα πάσχειν, καὶ κύ-

βέβαια φαίνεται πάρα πολύ άσαφές τὸ ρητόν, ἀλλὰ προσέ-
 χετε, ὥστε μὲ σύνεσιν νὰ ψάλλετε τὸν ψαλμόν. Τί σημαί-
 νει λοιπὸν τὸ λεγόμενον; Παριστᾶ τὸ εὐτελές αὐτῶν καὶ
 τὸ μηδαμινόν, ὡσάν νὰ μὴ ἔχωμεν καμμίαν ἀξίαν, μᾶς ἐγ-
 κατέλειψες ὡσάν φθηνοὺς καὶ εὐκαταφρονήτους. Καὶ αὐ-
 τὸ τὸ λέγει λαμβάνοντάς το ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν.
 Διότι συνηθίζομεν νὰ δίδωμεν τὰ ἄχρηστα, τὰ εὐτελεῆ καὶ
 ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν, ἐκεῖνα ὅμως ποὺ τὰ
 θεωροῦμεν σπουδαῖα, καὶ ἂν ἀκόμη τὰ δώσωμεν, τὰ δίδο-
 μεν μὲ μεγάλην τιμὴν, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι πράγμα-
 τα μεγάλης ἀξίας, αὐτὰ τὰ δίδομεν καὶ δωρεάν. Ἀπὸ τοὺς
 δούλους ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀχάριστοι, ἄλλοι μὲν τοὺς
 πωλοῦν εἰς τὸ ἥμισυ τῆς τιμῆς, ἄλλοι δὲ τοὺς ἔδωσαν
 πολλές φορές καὶ χωρὶς νὰ λάβουν τίποτε. Ἐάν δὲ ἡ πώ-
 λησις εἰς μειωμένην τιμὴν φανερώνη τὴν εὐτέλειαν τοῦ
 πωλουμένου πράγματος, πολὺ περισσότερο μηδαμινόν
 εἶναι ἐκεῖνο ποὺ τὸ δίδει κανεὶς χωρὶς νὰ λάβῃ κάτι, δη-
 λαδὴ χωρὶς τιμὴν. Αὐτὸ λοιπὸν ἐννοεῖ ὅπως ἀκριβῶς ἐάν
 ἓνας ἄνθρωπος ἤθελεν ἐγκαταλείψει τὰ πράγματά του
 χωρὶς τιμὴν, ἔτσι καὶ σὺ μᾶς ἐγκατέλειψες ὡς ἀχρήστους,
 μᾶς περιεφρόνησες πάρα πολὺ. Αὐτὸ λοιπὸν κατ' ἀναλο-
 γίαν δηλώνει καὶ ἐδῶ, λέγων· «Καὶ δὲν ἦσαν πολλοὶ ἐκεῖ-
 νοι ποὺ ἔπεσαν ἐπάνω μας μὲ ἀλλαλαγμοὺς καὶ μᾶς ἐνίκη-
 σαν»· δηλαδὴ διὰ νὰ μᾶς ἀγοράσουν. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος
 λέγει, «διὰ τὴν ἐκτίμησίν μας»· δηλαδὴ, διὰ τὴν πώλησίν
 μας. Διότι ἡ τιμὴ εἶναι ἀντάλλαγμα· δίδομεν δηλαδὴ πολ-
 λές φορές δούλον καὶ παίρνομεν ἄργυρον ἢ χρυσόν.

«Ἐπέτρεψες νὰ γίνωμεν ἀντικείμενον ὄνειδισμοῦ εἰς
 τοὺς γείτονάς μας, καὶ ἐμπαιγμοῦ καὶ χλευασμοῦ εἰς τὰ
 τριγύρω μας ἔθνη». Ἄλλος λέγει· «Νὰ διαπομπευθοῦμεν
 εἰς τὰ τριγύρω μας ἔθνη». «Ἐπέτρεψες νὰ γίνωμεν μετα-
 ξὺ τῶν ἐθνικῶν ἀντικείμενον συζητήσεως καὶ ὄνειδισμοῦ».
 Εἶναι φοβερὴ αὕτη ἡ τιμωρία καὶ ἀνυπόφορος, πρό πάν-
 των ὁ ἐξευτελισμὸς ἐκ μέρους τῶν ἀσεβῶν, τὸ νὰ πάσχουν

κλω περικεῖσθαι τοὺς ἐπεμβαίνοντας αὐτοῖς, καὶ πανταχόθεν αὐτοὺς περιβεβλήσθαι ὑπὸ τῶν ὄνειδιζόντων. Τί δέ ἐστι «παροβολή»; Διήγημα, ὄνειδος. Καὶ γὰρ μισροὶ τινες καὶ ἀναίσθητοι ἦσαν οἱ κύκλω, οὐ μόνον οὐκ ἔλεοῦντες, ἀλλὰ καὶ ὄνει-
 5 δίζοντες, ὃ δὴ μάλιστα αὐτοὺς ἔδακνε. Ἐνταῦθα δέ μοι τοὺς Ἀραβας λέγειν δοκεῖ, τοὺς ἐκ γειτόνων αὐτοῖς οἰκοῦντας. «Κίνησιν κεφαλῆς ἐν τοῖς λαοῖς». Ἄλλος φησί, «Μετακίνημα» Ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Μανούδ». Ἡ τοῦτο φησιν, ὅτι μετεκίνησας ἡμᾶς, ἢ διὰ τοῦ σχήματος τῆς κινήσεως τῆς κεφαλῆς τοῦ σφό-
 10 δρα ἐγ ηδομένον τὴν παροιμίαν ἐνδείκνυται. «Ὅλην τὴν ἡμέραν ἢ ἐντροπή μου κατεναντίον μου ἐστίν». Ἄλλος φησί, «Ἡ ἀσχημοσύνη μου». «Καὶ ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψε με, ἀπὸ φωνῆς ὄνειδίζοντος καὶ καταλαλοῦντος». Ἄλλος φησί, «Καὶ βλασφημοῦντος». Ἐκ τοῦ προσώπου ἐχθροῦ καὶ ἐκδιώκον-
 15 τος». Ταῦτα τῶν τιμωριῶν μᾶλλον αὐτοὺς ἔδακνε. Ἐπειδὴ γὰρ αἰεὶ καὶ συνεχῶς εὐημερίας ἀπύλαον, καὶ τῶν πολεμίων ἐκράτουν, τὰ πάντων τότε ἠνοίχθη στόματα, πεσόντων αὐτῶν καὶ ὑποσκελισθέντων, καὶ οὐδὲ ἀνακύψαι εἶχον, ἀλλὰ διηνεκῆ τιμωρίαν ὑπέμενον.

20 «Ταῦτα πάντα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπελαθόμενά σου, καὶ οὐκ ἠδικήσαμεν ἐν διαθήκῃ σου». Ἄλλος, «Οὐδὲ παρελογισάμεθα τὴν συνθήκην σου». Ἐπεναντίας τοῖς ἄλλοις, φησίν, ἡμεῖς ἦλθομεν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καὶ πρὸ τῶν δεινῶν ὑποσκελίσθησαν, ἡμεῖς δέ, φησί, καὶ μετὰ τὰ δεινὰ ἐσιτήκαμεν
 25 ἀπερίτροπον τὴν γνώμην ἔχοντες. Ταῦτα δὲ λέγουσιν εὐέλπιδας ποιῶντες τοὺς ὄντας μετ' αὐτῶν. Διὸ δὴ τοῦ Δανιὴλ καὶ

ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς των, νὰ εὐρίσκωνται τριγύρω των οἱ ποδοπατοῦντες αὐτοὺς καὶ νὰ περιβάλλωνται ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ τοὺς χλευαστάς των. Τί σημαίνει δὲ «παραβολή»; Διήγησις, ὄνειδισμός. Καθ' ὅσον οἱ εὐρισκόμενοι τριγύρω των ἔθνηκοὶ ἦσαν βδελυροὶ καὶ ἀναίσθητοι, ποὺ ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἐλεοῦσαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχλεύαζον, πρᾶγμα ποὺ κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἐπλήγωνεν. Ἐδῶ δὲ νομίζω ὅτι ἐννοεῖ τοὺς Ἰσραήλ, ποὺ ἐκατοικοῦσαν τότε εἰς τὰ γειτονικὰ μέρη. «Ἐπέτρεψες εἰς τοὺς λαοὺς νὰ κινουῖν εἰρωνικὰ καὶ χλευαστικὰ τὴν κεφαλὴν των». Ἄλλος λέγει, «μετακίνημα», ὁ δὲ ἑβραῖος, «Μανούδ». Ἡ αὐτὸ ἐννοεῖ, ὅτι μᾶς μετετόπισες, ἢ μὲ τὸ σχῆμα τῆς κινήσεως τῆς κεφαλῆς φανερῶνει τὴν κακὴν συμπεριφορὰν τοῦ πάρα πολὺ χαιρεκάκου ἀνθρώπου. «Συνεχῶς ἡ ἐντροπὴ μου εὐρίσκεται ἐμπρὸς μου». Ἄλλος λέγει, «Ἡ ἀσχημοσύνη μου». «Καὶ ἡ ἐντροπὴ διὰ τὸ κατάντημά μου ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν μου, ἐξ αἰτίας ἐκείνων ποὺ μὲ ὄνειδίζουν καὶ μὲ χλευάζουν». Ἄλλος λέγει «ἐξ αἰτίας ἐκείνων ποὺ βλασφημοῦν». «Καὶ ἐξ αἰτίας τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν διωκτῶν μου». Αὐτὰ τοὺς ἐπλήγωναν περισσότερο ἀπὸ τὰς τιμωρίας. Διότι, ἐπειδὴ πάντοτε καὶ συνεχῶς εὐημεροῦσαν καὶ ὑπερίσχυον τῶν ἐχθρῶν των, ἤνοιξαν τότε τὰ στόματα ὄλων, ὅταν ἐξέπεσαν αὐτοὶ καὶ ὑπεσκελίσθησαν, καὶ δὲν ἠμποροῦσαν οὔτε τὸ κεφάλι νὰ σηκώσουν, ἀλλὰ ὑπέμενον συνεχῆ τιμωρίαν.

«Ὅλοι αὐταὶ αἱ συμφοραὶ ἦλθον ἐναντίον μας καὶ ὁμῶς δὲν σὲ ἐλησμονήσαμεν καὶ δὲν παρεβιάσαμεν τὴν διαθήκην ποὺ ἔκαμες μὲ τοὺς προγόνους μας». Ἄλλος, «Καὶ οὔτε περιεφρονήσαμεν τὴν διαθήκην σου». Ἡμεῖς, λέγει, ἐπράξαμεν ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ὑπεσκελίσθησαν καὶ πρὸ τῶν συμφορῶν, ἐνῶ ἡμεῖς, λέγει, καὶ μετὰ τὰς συμφορὰς παρεμείναμεν μὲ ἀμετακίνητον τὴν γνώμην μας. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγουν διὰ νὰ ἐνθαρρύνουν ἐκείνους ποὺ ἦσαν μαζί των. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἐνῶ ὁ Δαυὶδ

τῶν τριῶν παίδων λεγόντων, «*Ἠμάρτισμεν, ἠνομήσαμεν*», οὕ-
τοι λέγουσιν, «*Οὐκ ἠδικήσαμεν ἐν διαθήκῃ σου*», ἐπαίροντες τὰ
φρονήματα τῶν σοιστραιωτῶν. Εἰ γὰρ τὰ μέγιστα πεπόνθα-
μεν, φησί, καὶ ἔγγυροι τῶν τὰ μεγάλα εὐηργετημένων ἐσμέν,
5 καὶ ἐν ταῖς συμφοραῖς οὐκ ἐξεκλίναμεν, πολλῆς σωτηρίας ἡ-
μῖν ἔσται ἐλπίς.

8. Ὅπερ οὖν ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, τοῦτο καὶ νῦν φημι, ὅτι
ἐν εὐχῆς τάξει τὰ φρονήματα αὐτῶν ἀλείφουσιν, ὡσανεὶ πρὸς
αὐτοὺς ἔλεγον· τίνος ἔνεκεν ἀπεγνώκατε τῆς σωτηρίας; Θεὸν
10 ἔχομεν τὸν προϊσιτάμενον ἡμῶν· εἰ καὶ τι ἡμῖν ἠμάρτηται, δί-
κην ἔδομεν ἰκανήν· ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἐσιήκαμεν γενναίως·
τὸν ἀεὶ καὶ ἀμαρτωλῶν προϊσιτάμενον ὁδηγὸν ἔχομεν· διὸ πάν-
τοθεν δεῖ τὸ τέλος προσδοκᾶν χρησιόν. Τί δέ ἐστιν, «*Οὐκ ἠδι-
κήσαμεν ἐν διαθήκῃ σου*»; Τουτέστιν, οὐκ ἠδικήσαμεν περὶ
15 ταῦτα, ἃ ἐπιστεύθημεν, ἀλλ' ἐφρυλάξαμεν μετὰ ἀκριθείας. Καὶ
γὰρ μεγίστη ἀδικία ἐστίν, ὅταν τὸν νόμον τις παραβαίῃ τὸν
ἀμύνοντα, τὸν οὐκ ἐῶντα οὐδὲ παρὰ τῶν πλησίον ἀδικεῖσθαι,
καὶ τὴν κακίαν κωλύοντα, ὅταν περὶ τὸν ἑαυτὰ παρέχοντα
ἀγαθὰ ἀγνωμοιῇ. «*Καὶ οὐκ ἀπέστη εἰς τὰ ὀπίσω ἡ καρδία ἡ-*
20 *μῶν*». Ἄλλος φησὶν, «*Οὐκ ἀπεχώρησε*». «*Καὶ οὐκ ἐξέκλινας*
τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου». Ἄλλος φησὶν, «*Οὐδὲ*
μετεκλίθη τὰ ὑπορθοῦντα ἡμᾶς». Ἄλλος, «*Καὶ οὐκ ἀπειροῦ-*
ρη εἰς τὰ ὀπίσω ἡ καρδία ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔκλινε βήματα ἡμῶν».

Ὅπερ ἔμπροσθεν εἴρηκε, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα λέγει, ὅτι
25 ἐν ἰσοσούτῳ κλύδωνι κακῶν οὐδὲ μικρὸν παρεσαλεύθησαν. Κα-
λῶς δὲ οὕτως εἶπεν. Ὅσοπερ γὰρ ὁ νόμος εἰς τὰ ἔμπροσθεν ἄ-

καί οἱ τρεῖς παῖδες λέγουν, «Ἠμαρτήσαμεν καὶ παρενομήσαμεν», αὐτοὶ λέγουν, «Δέν παρεβιάσαμεν τὴν διαθήκην σου», διὰ νὰ ἐξυψώσουν τὸ φρόνημα τῶν συστρατιωτῶν των. Διότι, λέγει, ἐφ' ὅσον ἐπάθαμεν τὰ πῖο χειρότερα καὶ εἴμεθα ἀπόγονοι ἐκείνων ποὺ ἐδέχθησαν τὰς πῖο μεγάλας εὐεργεσίας καὶ δέν ὑπεκύψαμεν εἰς τὰς συμφορὰς, ἄρα ὑπάρχει μεγάλη ἐλπίς πρὸς σωτηρίαν μας.

8. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ ἔλεγον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ εἰπῶ, προγυμνάζουν τὸ φρόνημα αὐτῶν ὑπὸ μορφὴν προσευχῆς, καὶ εἶναι ὡσὰν νὰ ἔλεγον πρὸς αὐτούς· διατί ἀπεγοητεύθητε διὰ τὴν σωτηρίαν σας; Ἔχομεν τὸν Θεὸν προϊστάμενόν μας· καὶ ἂν ἀκόμη ἐπράξαμεν κάποιο ἀμάρτημα, ἐτιμωρήθημεν ἀρκετά· εἰς τοὺς πειρασμοὺς ἐστάθημεν μὲ γενναιότητα· ἔχομεν ὁδηγὸν τὸν αἰώνιον προστάτην τῶν ἀμαρτωλῶν· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ περιμένωμεν ἀπὸ παντοῦ εὐχάριστον τέλος τῶν συμφορῶν μας. Τί σημαίνει δέ, «Οὐκ ἠδικήσαμεν ἐν διαθήκῃ σου»; Δηλαδὴ δέν παρέβημεν αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐνεπιστεύθησαν οἱ πατέρες μας, ἀλλὰ τὰ ἐφυλάξαμεν μὲ ἀκρίβειαν. Καθ' ὅσον μεγίστη ἀδικία εἶναι, ὅταν κανεὶς παραβαίνη τὸν νόμον ποὺ τὸν προφυλάσσει, τὸν νόμον ποὺ δέν τὸν ἀφήνει νὰ ἀδικηθῇ, οὔτε ἀπὸ τοὺς πλησίον του, καὶ ἐμποδίζει τὴν κακίαν, ὅταν δείχνη ἀχαριστίαν πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τοῦ παρέχει τόσα πολλὰ ἀγαθὰ. «Καὶ δέν ἀπεμακρύνθη ἡ καρδία μας ἀπὸ κοντὰ σου». Ἄλλος λέγει, «Δέν ἀπεχώρησε». «Καὶ δέν μᾶς ἄφησες νὰ παρεκκλίνωμεν ἀπὸ τὰς ὁδοὺς σου». Ἄλλος λέγει, «Δέν ἀνεκλήθησαν ἀπὸ ἐμᾶς αἱ ἐποικοδομητικαὶ ἐντολαὶ σου». Ἄλλος λέγει· «Καὶ δέν ἐστράφη ὀπίσω ἡ καρδία μας καὶ δέν ἐξέκλιναν τὰ βήματά μας ἀπὸ τὰς ὁδοὺς σου».

Ἐκεῖνο ποὺ εἶπε προηγουμένως, αὐτὸ λέγει καὶ ἐδῶ, ὅτι οὔτε κατ' ἐλάχιστον ἐξέκλιναν ἀπὸ τὰς ἐντολάς του ἂν καὶ εὐρέθησαν μέσα εἰς μίαν τόσον μεγάλην τρικυμίαν κακῶν. Καλῶς δέ ὠμίλησεν ἔτσι. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ νόμος ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ἐμπρός, ἔτσι ἡ παρανομία μεταφέ-

γει, οὕτως ἡ παρανομία εἰς τὰ ὀπίσω μεθίστησι καὶ ὡσπερ ὁ νόμος τὴν ὀρθὴν ὁδὸν θαδίξειν κελεύει, οὕτως ἡ παρανομία πρὸς τὴν ἔρημον καὶ ἄβατον τὸν ἄνθρωπον μεθίστησι. Ὁδὸν οὖν τὸν νόμον φησὶν ἐνταῦθα. Τὸ δέ, «Ἐξέκλινας», ὅπερ οἱ
 5 ἄλλοι λέγουσιν, «Οὐδὲ μετεκλίθη τὰ ὑπορθοῦντα ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου», ὁ Ἑβραῖός φησὶν, «Οὐαυέι ἄσουρευοῦ μενὶ ὄραχ»· εἰ δὲ κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα βουληθεῖη τις ἐρμηνεῦσαι, καὶ οὐ κατὰ τοὺς ἄλλους, τό, «Ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου», τοῦτό ἐστιν, ὅτι ἀπόκτισας τοῦ νοῦ σου, καὶ ἐν
 10 ἀλλοτριᾷ εἶναι πεποίηκας· ὅπερ οὐκ εἶα τὰς λατρείας ἐπιτελεῖσθαι.

«Ὅτι ἐταπείνωσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως». Ἄλλος φησὶν, «Ἀοικήτω». Ἄλλος, «Ἐν τόπῳ Σειρήνων». «Καὶ ἐπέκάλυψεν ἡμᾶς σκιὰ θανάτου». Ἄλλος λέγει, «Ἐπώμασας ἡμᾶς».
 15 Αὕτη μοι δοκεῖ ἡ ἀνταπόδοσις πρὸς τὰ ἄνω εἶναι, ἐν οἷς τὰ κακὰ διηγοῦνται λέγοντες, «Ἡ αἰσχὺνὴ τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέ με, ἀπὸ φωνῆς ὄνειδίζοντος καὶ καταλαλοῦντος»· «Ὅτι ἐταπείνωσας ἡμᾶς». Εἰ μέντοι πρὸς τό, «Ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου», λάβοι τις αὐτό, ἐνταῦθα ἀκολουθίαν ἔχει κατὰ τὴν ἔννοιαν, ἣν εἰρήκαμεν. Δηλοῖ γὰρ πῶς ἐκ
 20 τῶν τρίβων αὐτῶν ἀπόσαστο αὐτοῦς, τῆς πολιτείας λέγω καὶ τῶν νομίμων, τὸ εἰς τόπους ἔρημους ἀπαγαγεῖν, καὶ μεταξὺ πολεμίων ἀφεῖναι. Τοῦτο γὰρ ἐστι τό, «Ἐκάλυψεν ἡμᾶς σκιὰ θανάτου»· τοὺς κινδύνους λέγων τοὺς θάνατον τίκτοντας, καὶ
 25 ὧν πλησίον οἱ θάνατοι, ὡσπερ καὶ ὁδίνης θανάτου· καὶ ἴπυλλας ἄδου· ἡ Γραφή καλεῖ. Καὶ τὸ ἄφυκτον τῶν δεινῶν διά

ῥει εἰς τὰ ὀπίσω· καὶ ὅμως ὁ νόμος προστάσσει νὰ βαδίζωμεν τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ἔτσι ἢ παρνομία μεταφέρει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν ἔρημον καὶ ἀδιάβατον δρόμον. Ὁδὸν λοιπὸν ἐδῶ ὀνομάζει τὸν νόμον. Τὸ δὲ «Ἐξέκλινας», ποῦ οἱ ἄλλοι ἐξηγοῦν μὲ τὸ «Οὔτε μετεκλήθησαν αἱ ἐντολαί σου ἐκεῖναι ποῦ συντελοῦν εἰς τὴν ἐποικοδόμησίν μας», ὁ ἑβραῖος τὸ λέγει «Οὐαθὲτ ἄσουρενουῦ μενή ὄραχ»· ἐὰν δὲ θελήσῃ κανεὶς νὰ ἐρμηνεύσῃ σύμφωνα μὲ τοὺς ἑβδομήκοντα, καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τοὺς ἄλλους, τὸ «Ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου», σημαίνει αὐτό, ὅτι μᾶς ἀπεμάκρυνες ἀπὸ τὸν ναόν σου καὶ μᾶς μετέφερες εἰς ξένην χώραν, πρᾶγμα ποῦ δὲν ἐπέτρεπε τὴν τέλει τῶν λατρευτικῶν καθηκόντων.

«Διότι μᾶς ἐταπείνωσες εἰς τὸν τόπον τῆς κακοπαθείας μας». Ἄλλος λέγει «εἰς τόπον ἀκατοίκητον». Ἄλλος, «Εἰς τόπον Σειρήνων». «Καὶ μᾶς ἐσκέπασεν ἡ σκιά τοῦ θανάτου». Ἄλλος λέγει, «Ἐσκόρπισες γύρω μας φρίκην καὶ τρόμον». Αὕτῃ ἢ φράσις, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀποτελεῖ στροφὴν πρὸς τὰ προλεχθέντα, μὲ τὰ ὁποῖα περιγράφουν τὰς συμφοράς των, λέγοντες, «Ἡ ἐντροπὴ ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν μου, ἐξ αἰτίας τοῦ ὄνειδισμοῦ καὶ τοῦ χλευασμοῦ τῶν ἐχθρῶν μου». «Διότι μᾶς ἐταπείνωσες». Ἐὰν ὅμως ἤθελεν ἐκλάβει κανεὶς αὐτὸ σύμφωνα μὲ τὸ «Ἀπεμάκρυνες τὰ βήματά μας ἀπὸ τὴν ὁδόν σου», τότε ἔρχεται εἰς πλήρη συμφωνίαν μὲ τὴν ἔννοιαν ποῦ προανεφέραμεν. Διότι δείχνει πῶς ἀπεμάκρυνεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰς ὁδοὺς των, ἀπὸ τὸν τρόπον ποῦ ἔζων καὶ ἀπὸ τὰς συνηθείας των, καὶ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τόπους ἐρήμους καὶ τοὺς ἐγκατέλειψε μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν των. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «Ἐκάλυψεν ἡμᾶς σκιά θανάτου»· ἐννοῶν τοὺς κινδύνους ποῦ προκαλοῦν τὸν θάνατον, πλησίον τῶν ὁποίων εὐρίσκονται οἱ θάνατοι, καὶ τοὺς ὁποίους ἡ Γραφή ὀνομάζει ὠδῖνας θανάτου καὶ ἴπυλας Ἄδου. Καὶ ἀκόμη παριστᾶ ἐδῶ διὰ τῶν φράσεων τῆς σκιάς τῆς ἐπικαλύψεως

τε τῆς οικίας καὶ τῆς ἐπικαλύψεως ἐνταῦθα παρίστωιν, οὐδὲ ἥρτινα διάλυσιν εἴροειν, οὐδὲ ἀναπνοὴν μικρὰν δυνάμενα.

«Εἰ ἐπελαθόμεθα τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ εἰ διεπειάσαμεν τὰς χεῖρας ἡμῶν πρὸς Θεὸν ἀλλότριον, οὐχὶ ὁ Θεὸς ἐκζητήσει ταῦτα; Αὐτὸς γὰρ γινώσκει τὰ κούφια τῆς καρδίας». Τοῦτο οἰκειῶν εὐγνωμόνων, τὸ κακῶς πάσχοντας μένειν τὸν δεσπότην θεραπεύοντας· ταῦτα φιλοσοφίας διδάγματα Ἐνταῦθα καὶ τοὺς ἀκούοντας παιδεύουσι, μὴ ὑποκρίνεσθαι, ἀλλ' ἐν ὅλῃ καρδίᾳ τὸν Θεὸν θεραπεύειν. Οἶδε γὰρ, φησί, τὰ ἀπόροητα τῆς διανοίας. Ταῦτα δὲ λέγουσι φοβοῦντες αὐτούς, ὥστε μηδὲν λογίσασθαι ἀνάξιον Θεοῦ. Ὅρα καὶ τὴν ἐπίδοσιν ἀρετῆς πολλήν· ἐπάγει γὰρ λέγων «Ὅτι ἕνεκέν σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν· ἐλογίσθημεν ὡς πρόβυτα σφαγῆς». Μέγα μὲν γὰρ καὶ τὸ μένειν θεραπεύοντας τὸν Θεόν, καὶ μὴ πρὸς ἕτερον ἀποπηδῆσαι, τὸ δὲ πολλῶ μείζον, τὸ συνεχῶν θανάτων καὶ καθημερινῶν κινδύνων ἐπικειμένων διατηροεῖν τὴν τοιαύτην ἀγάπην. Καὶ ἐννόησον ὅσον φιλοσοφίας εἶδος ἐσιν, ὅπου γε καὶ ὁ Παῦλος αὐτῶ κέχρηται, τὰς νιφάδας τῶν ἀποστολικῶν κινδύνων ἀπαριθμούμενος ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ. Πόσων οὖν ἂν εἶεν ἄξιοι σιεφάνων οὔτιοι, ὅταν ἐν τῇ Παλαιᾷ φαίνωνται πρὸς τὸ μέτρον φθάσαντες τῶν ἐν τῇ Καινῇ ἀγωνισμάτων; Ὁ γὰρ φησιν ὁ Παῦλος, «Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω», τοῦτο καὶ οὔτιοι, οὐχὶ τῇ πείρᾳ, οὔτε τῷ τέλει, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ. Διὰ τί δέ φησιν, «Ἐνεκέν σου»; Ὅτι ἐξῆν ἡμῖν, φησί, μετατάξασθαι, καὶ ἀφείναι τὴν πατρῴαν πολιτεί-

45. Ρωμ. 8, 36.

46. Α' Κορ. 15, 31.

τὸ ἀναπόφευκτον τῶν συμφορῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τερματισθοῦν οὔτε νὰ ἔχουν κάποια μικρὰν διακοπήν.

«Ἐὰν εἶχαμεν λησμονήσει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μας καὶ ἐὰν εἶχαμεν ὑψώσει ἱκετευτικὰ τὰ χέρια μας πρὸς ξένον θεόν, δὲν θὰ μᾶς ἐζήτηι ὁ Θεὸς λόγον δι' αὐτά; διότι αὐτὸς γνωρίζει τὰς ἀποκρύφους σκέψεις τῆς καρδίας μας». Αὐτὸ εἶναι γνώρισμα εὐγνωμόνων δούλων, τὸ νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπηρετοῦν τὸν κύριόν των ἂν καὶ κακοπαθοῦν, αὐτὰ εἶναι διδάγματα εὐσεβείας. Αὐτὰ διδάσκουν καὶ τοὺς ἀκροατὰς νὰ μὴ ὑποκρίνωνται, ἀλλὰ νὰ λατρεύουν τὸν Θεὸν μὲ ὅλην τὴν καρδίαν των. Διότι, λέγει, γνωρίζει ὁ Θεὸς τὰ ἀπόκρυφα τῆς διανοίας. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγουν διὰ νὰ φοβίσουν αὐτούς, ὥστε νὰ μὴ σκεφθοῦν τίποτε ἀνάξιον περὶ τοῦ Θεοῦ. Πρόσεχε καὶ τὴν μεγάλην ἐπίδοσίν των εἰς τὴν ἀρετὴν· διότι προσθέτει τὰ ἐξῆς λόγια· «Διότι ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς μας πρὸς ἐσένα θανατούμεθα καθημερινά· ἐθεωρήθημεν ὡσὰν πρόβατα πρὸς σφαγὴν». Βέβαια εἶναι πολὺ σπουδαῖον τὸ νὰ παραμένουν λατρεύοντες τὸν Θεὸν καὶ νὰ μὴ ἀποσκιρτήσουν πρὸς ἄλλον, ἀκόμη ὅμως πολὺ περισσότερον σπουδαῖον εἶναι, τὸ νὰ διατηροῦν αὐτὴν τὴν ἀγάπην παρὰ τοὺς συνεχεῖς θανάτους καὶ τοὺς καθημερινούς κινδύνους ποὺ τοὺς περιέβαλλον. Καὶ ἀναλογίσου πόσον μέγαλον δείγμα εὐσεβείας εἶναι, ἀφοῦ καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸ προβάλλει, ἀπαριθμῶν εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολὴν του τὴν πληθώραν τῶν ἀποστολικῶν κινδύνων⁴⁵. Πόσων λοιπὸν στεφάνων δὲν θὰ ἦσαν αὐτοὶ ἄξιοι, ὅταν φαίνωνται νὰ φθάνουν οἱ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης τὸ μέτρον τῶν ἀγωνισμάτων τῆς Νέας Διαθήκης; Διότι αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Παῦλος, «Καθημερινὰ ἀποθνήσκων»⁴⁶, αὐτὸ παθαίνουν καὶ αὐτοί, ὄχι ὡς πρὸς τὴν πρᾶξιν καὶ τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν. Διατί δὲ λέγει, «Ἐξ αἰτίας σου»; Διότι, λέγει, ἤμπορούσαμεν νὰ μεταπηδήσωμεν εἰς ἄλλην παράταξιν καὶ

αν καὶ εἶναι ἐν ἀσφαλείᾳ, ἀλλ' αἰροῦμεθα πάσχειν κακῶς
μᾶλλον καὶ τὰ παιρῶνα φυλάττειν, ἢ εἰσθήνης ἀπολαύειν μετὰ
τὸ τῶν παιρῶνων ἐκπεσεῖν.

Ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς». Οὕτως ἡμᾶς εὐκό-
5 λως, φησί, ἀναιροῦσιν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ τὴν ἐπιείκειαν αὐ-
τῶν ἐνδείκνυται. Ἀλλ' ὅμως οὕτως εὐκόλως προκείμενοι, μέ-
νομεν ἀπεριόρεπτον τὴν γνώμην ἔχοντες. Ἐνταῦθα καὶ τοῦ
Θεοῦ τὴν δύναμιν ἄξιον ἐκπλαγῆναι, ὅτι τοὺς οὕτω προκει-
10 μένους ὡς πρόβατα σφαγῆς διετήρησε, καὶ καθ' ἡμέραν ἀπο-
θνήσκοντας οὐκ ἀφῆκεν ἐμπεσεῖν εἰς θάνατον. Ἐξεγέρθητι,
ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε;». Ἄλλος φησί, «Ἴνα τί ὡς ὑπνῶν εἶ;».
Ἄλλος, «Ἐξυπνίσθητι». Ἄλλος, «Ἐξύπνισσον». Ἀνάστηθι,
καὶ μὴ ἀπόση εἰς τέλος. Ἴνα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀποστρέ-
φεις;». Ἐτερος, «Κρύπτεις». Ἐπιλανθάνη τῆς πωχείας ἡ-
15 μῶν καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν;». Ἄλλος, «Τῆς κακίας ἡμῶν;».
Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· δύνασαι λῦσαι τὰ κακά οὐδὲ γὰρ
παρὰ ἀσθένειαν σὴν ταῦτα γίνεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν συγχώρη-
σιν. Ὑπνον γὰρ ἐνταῦθα τὴν ἡσυχίαν φησί, καὶ ἀνάστασιν τὴν
ἀνταπόδοσιν, καὶ πρόσωπον τὴν ἀντίληψιν, τὴν πρόνοιαν. τὴν
20 κηδεμονίαν, τὴν συμμαχίαν.

9. «Ἴνα τί ἐπιλανθάνη τῆς πωχείας ἡμῶν;». Ὅρα πάλιν
εὐγνωμοσύνην. Οὐκ εἶπε, τῶν κατορθωμάτων, οὐκ εἶπε, τῆς
ἀπεριόρεπτου γνώμης, οὐκ εἶπε, τῆς ἐν πειρασμοῖς δοκιμασθεί-
σης ψυχῆς, ἀλλ' ὅτι μὲν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπολογοῦνται, ἐκεῖνα
25 τιθέασιν, ὅταν δὲ τὴν συμμαχίαν ζητῶσιν, ἀφ' ὧν οἱ κατὰδικοι,
ἀπὸ τούτων ἀξιοῦσι σώζεσθαι. Ἐπειδὴ δίκην ἔδοσαν, φησί,
ἐπειδὴ τὰ ἔσχατα πεπόνθησι. Τοῦτο καὶ Παῦλος ποιεῖ πολλά-

νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸν τρόπον ζωῆς τῶν πατέρων μας καὶ νὰ εἴμεθα ἀσφαλεῖς, ἀλλὰ ἐπροτιμήσαμεν μᾶλλον νὰ ὑποφέρωμεν καὶ νὰ φυλάσσωμεν τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, παρὰ νὰ ἀπολαμβάνωμεν εἰρήνην μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν μας ἀπὸ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν.

«Ἐθεωρήθημεν ὡσάν πρόβατα πρὸς σφαγὴν». Μὲ τὴν ἰσχυρὰν λέγει, εὐκολίαν μᾶς φονεύουν. Ἐδῶ δὲ δείχνει καὶ τὴν ἐπιείκειαν αὐτῶν. Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ εἴμεθα τόσο εὐκόλλη λεία αὐτῶν, παραμένομεν ἀμετακίνητοι εἰς τὴν γνώμη μας. Ἐδῶ ἀξίζει νὰ θαυμάσωμεν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διότι διεφύλαξεν αὐτούς, ἂν καὶ ἦσαν ἐκτεθειμένοι ἔμπροσθεν αὐτῶν ὡσάν πρόβατα πρὸς σφαγὴν, καὶ μολονότι καθημερινὰ ἐπέθαιναν, δὲν τοὺς ἄφησε νὰ πεθάνουν. «Σήκω ἐπάνω, διατί φαίνεσαι ὡσάν νὰ κοιμᾶσαι, Κύριε;». Ἄλλος λέγει, «Διατί φαίνεσαι ὡσάν κοιμώμενος;». Ἄλλος, «Ἔύπνα». Ἄλλος, «Ἔύπνισε». «Σήκω καὶ μὴ μᾶς ἀπομακρύνῃς ἀπὸ κοντά σου διὰ νὰ καταστραφῶμεν τελείως. Διατί στρέφεις ἀπὸ ἐμᾶς ἄλλοῦ τὸ πρόσωπόν σου;». Ἄλλος λέγει, «κρύπτεις». «Διατί λημονεῖς τὴν πτωχείαν καὶ τὴν θλίψιν μας;». Ἄλλος λέγει, «τὰ κακοπαθήματά μας;». Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς Ἡμπορεῖς νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃς ἀπὸ τὰ κακὰ διότι αὐτὰ δὲν γίνονται ἀπὸ ἰδικὴν σου ἀδυναμίαν, ἀλλὰ ἀπὸ ἰδικὴν σου παραχώρησιν. Καθ' ὅσον ὕπνον ἐδῶ ὀνομάζει τὴν ἡσυχίαν, τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνταπόδοσιν, καὶ πρόσωπον τὴν βοήθειαν, τὴν πρόνοιαν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν συμμαχίαν.

9. «Διατί λημονεῖς τὴν ἀθλιότητά μας καὶ τὴν θλίψιν μας;». Πρόσεχε πάλιν εὐγνωμοσύνην. Δὲν εἶπε, τὰ κατορθώματά μας, δὲν εἶπε, τὴν ἀμετακίνητον γνώμην μας, δὲν εἶπε, τὴν ψυχὴν μας ποὺ ἐδοκιμάσθη εἰς τοὺς πειρασμούς, ἀλλ' ὅταν μὲν ἀπολογοῦνται διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἐκεῖνα ἀναφέρουν, ὅταν ὅμως ζητοῦν τὴν συμμαχίαν, ζητοῦν νὰ σωθοῦν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ προβάλλουν οἱ κατάδικοι. Ἐπειδὴ, λέγει, ἐτιμωρήθησαν, ἐπειδὴ ὑπέστησαν τὰ πιὸ φοβερὰ παθήματα. Αὐτὸ κάμνει πολλές φορές καὶ ὁ Παῦλος καὶ ἄλλοι ἀπὸ

κίς, καὶ ἕτεροι τῶν προφητῶν. Καὶ ταῦτα ἔλεγον οὗτοι, οὐδέ-
 πω περὶ γενένης εἰδότες οὐδέν, οὐδὲ περὶ βασιλείας, οὐδὲ τοι-
 αῦτα διδαχθέντες φιλοσοφεῖν, καὶ πάντα ἔφερον ραδίως. «Ὁ-
 τι ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἢ ψυχὴ ἡμῶν ἐκολλήθη εἰς γῆν ἢ
 5 γαστήρ ἡμῶν». Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν· «Ἐπιλανθάνη τῆς πτωχείας
 ἡμῶν, τοιτέστι, τῆς κακώσεως, λέγει λοιπὸν τὴν κάκωσιν.
 Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· ἀπολώλαμεν, καιωρούγημεν, τῶν νε-
 κρῶν οὐδὲν ἔμεινον διαζείμεθα.

Δικαίως δ' ἂν τις εἴποι καὶ τῶν τοῖς παροῦσι προσειρη-
 10 κότιων τὴν ψυχὴν, εἰς χοῦν ταπεινωθῆναι, καὶ τῶν γαστρι-
 μάργων εἰς τὴν γῆν τὴν γαστέρα κεκολλῆσθαι. Καὶ γὰρ ὁ ἔ-
 ρωτι προσδεδεμένος, καὶ πρὸς τὸν πηλὸν κεχηνώς, καὶ τὴν
 ἄσώματον δύναμιν τὴν ἐν αὐτῷ καταδουλῶν τῇ σποδῷ, εἰκό-
 τως ἂν ταῦτα λέγοιτο πάοχειν. Τί γὰρ ἐστὶν ἄλλο κάλλος
 15 σώματος, ἀλλ' ἢ χοῦς καὶ πηλός; μᾶλλον δὲ τούτων εἰδεχθέ-
 στερον; Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, περιεργάζου τοὺς τάφους τῶν ἀνθρώ-
 πων, καὶ ὄψει τὸν πηλὸν καὶ τὴν κόνιν. Ὅταν γὰρ ἀποθῆται
 τὸ πρόσωπον τὴν παροῦσαν ζωὴν, τότε φαίνεται ὅπερ ἐστὶ
 μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς. Ὅταν γὰρ τὸ γῆρας ἐπέλθῃ,
 20 ὅταν ἢ νόσος ἐπισκήρῃ, τότε ὄψει τὸ φαινόμενον· πηλὸς γὰρ
 ἐστὶν ἀλλ' ὡς σοφὸς δημιουργός, καὶ ἐξ εὐτελοῦς ὕλης κάλ-
 λος ἀμήχανον ἐποίησεν ἐπιγενέσθαι, οὐχ ἵνα πορνεύσῃς, ἀλλ'
 ἵνα τῆς οἰκείας σοφίας ἀπόδειξίν σοι παράσχηται.

Μὴ τοίνυν ὑβρίσης τὸν τεχνίτην, μηδὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ
 25 τῆς σοφίας, ἀσελγείας καὶ πορνείας ὑπόθεσιν ποιῶ. Μέχρι
 τοσοῦτου θαύμαζε τὴν ὥραν, μέχρι τοῦ δοξάσαι τὸν τεχνίτην,

τούς προφήτας. Καί αὐτὰ τὰ ἔλεγον αὐτοί, μὴ γνωρίζοντες ἀκόμη τίποτε περὶ τῆς γεέννης, οὔτε περὶ τῆς οὐρανίου βασιλείας, καὶ οὔτε διδαχθέντες νὰ ἀντιμετωπίζουν αὐτὰ μὲ τέτοια φιλοσοφικότητα, καὶ ὅμως ὅλα τὰ ὑπέφερον μὲ γενναιοσύνη. «Διότι κατέπεσεν εἰς τὸ χῶμα ἡ ψυχὴ μας καὶ ἐκόλλησαν τὰ σπλάγχνα μας εἰς τὴν γῆν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν, «Διατί λησμονεῖς τὴν ἀθλιότητά μας», δηλαδὴ, τὰ κακοπαθήματά μας, ἀναφέρει πλέον καὶ τὸ κακοπάθημά τους. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐχάθημεν, ἐτάφημεν εἰς τὴν γῆν, ἡ κατάστασίς μας δὲν εἶναι καθόλου καλυτέρα ἀπὸ τὴν τῶν νεκρῶν.

Δικαίως θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῇ καὶ δι' ἐκείνους ποῦ λειώνει ἡ ψυχὴ των διὰ τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς, ὅτι κατέπεσεν αὐτὴ εἰς τὴν γῆν, καὶ διὰ τοὺς γαστριμάργους ὅτι ἐκόλλησεν ἡ κοιλία των εἰς τὴν γῆν. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος ποῦ εἶναι προσκολλημένος εἰς τὸν σαρκικὸν ἔρωτα καὶ εἶναι ἀπορροφημένος ἀπὸ τὸν πηλὸν καὶ ὑποδουλώνει εἰς τὴν στάκτην τὴν ἀσώματον δύναμιν ποῦ ὑπάρχει μέσα του, πολὺ εὐλογον θὰ ἦτο ἐὰν ἐλέγαμεν ὅτι πάσχει αὐτά. Διότι τί ἄλλο εἶναι τὸ κάλλος τοῦ σώματος, παρὰ χῶμα καὶ πηλός; μᾶλλον δὲ καὶ ἀκόμη πῶς χειρότερον ἀπὸ αὐτά; Ἐὰν δὲ δὲν τὸ πιστεύης, ἐξέτασε τοὺς τάφους τῶν ἀνθρώπων καὶ θὰ ἰδῆς τὸν πηλὸν καὶ τὴν σκόνην. Διότι, ὅταν τὸ πρόσωπον χάσῃ τὴν παρούσαν ζωὴν, τότε φαίνεται αὐτὸ ποῦ εἶναι· μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατον. Διότι, ὅταν ἔλθουν τὰ γηρατεία, ὅταν ἔλθῃ ἡ ἀσθένεια, τότε θὰ διαπιστώσῃς αὐτὸ ποῦ εἶναι πράγματι· διότι εἶναι πηλός. Ἄλλ' ὁ σοφὸς δημιουργὸς ἔκαμε καὶ ἀπὸ εὐτελεῆ ὕλην νὰ παραχθῇ ἀπερίγραπτον κάλλος, ὄχι διὰ νὰ πορνεύσῃς, ἀλλὰ διὰ νὰ σοῦ ἀποδείξῃ τὴν σοφίαν του.

Μὴ λοιπὸν ὑβρίσης τὸν τεχνίτην, οὔτε τὸ ἔργον τῆς σοφίας του νὰ τὸ κάμνης αἰτίαν ἀσελγείας καὶ πορνείας. Μέχρι τὸσον μόνον θαύμαζε τὴν ὠραιότητα, μέχρι τὸ νὰ

περιτέρω δὲ μὴ προέλθῃς, τὸ πάθος ἀλείφω. Καλὸν τὸ ἔρ-
 γον οὐκοῦν τὸν ἐργασάμενον προσκυνεῖν, ἀλλ' οὐχ ὑβρίζειν
 ζηρῆ. Εἴ τις, εἶπέ μοι, χουσοῦν ἀνδριάνα τινὸς καὶ εἰκόνα βι-
 σιλικὴν λαβὼν, καιήσχυρε βορβόρω καὶ ἑτέροις τοιούτοις, οὐκ
 5 ἂν τὴν ἐσχάτην ἔδωκε δίκην; Εἰ δὲ ὁ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις
 ἀγνώμων τοσαύτης ὑπεύθυνός ἐστι τιμωρίας, ὁ τὸ ἔργον τοῦ
 Θεοῦ τοσαύτη περιβαλὼν ἀτιμία, τί πείσεται, καὶ μάλιστα ὅ-
 ταν καὶ γυναῖκα ἔχων φαίνεται ὁ ταῦτα ποιῶν; Μὴ γάρ μοι
 λέγε τῆς φύσεως τὴν ἐπιθυμίαν. Διὰ τοῦτο γὰρ γάμος ἐπε-
 10 τράπη, ἵνα μὴ πέρα τῶν οἰκείων ὄρων προβαίῃς. Θεὰ γὰρ
 ὄσης ἄξιός ἐση τιμωρίας. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς καὶ τῆς ἀναπαύ-
 σεώς σου καὶ τῆς δόξης προενόησεν, ἵνα καὶ ἐκλύσῃς τὴν λύτ-
 ταν τῆς φύσεως διὰ τῆς γυναικός, καὶ ἀκινδύνως τοῦτο ποιῆς,
 καὶ πάσης ἀπαλλαγῆς ἀσχημοσύνης. Σὺ δὲ τὸν οὔτω σου προ-
 15 νοῦντα ἐκ περιουσίας ὑβρίζεις;

Εἶπέ γάρ μοι, εἰ μὴ ἐβουλήθῃ νομοθεῆσαι γάμον, πόσην
 ἂν ὑπέσις θίαν; πόσην κόλασιν; Λέον οὖν σε εὐχαριστεῖν καὶ
 δοξάζειν, ὅτι τὸ πλεον ὑπειτέμετό σοι τῶν πόνων, παραμυθίαν
 οὐ τὴν τεγοῦσαν ἐπινοήσας, σὺ δὲ ἐνυβρίζεις ἀγνωμότως, καὶ
 20 ἀναισχυντεῖς, καὶ τοὺς κειμένους ὑπερβαίνεις ὄρους, καὶ τὴν
 ἑαυτοῦ καταισχύνεις δόξαν; Οὐκ ἀκούεις Παύλου λέγοντος
 καὶ νῦν, καὶ ἐν τῷ μέσῳ βοῶντος, «Φεύγετε τὴν πορνείαν»;
 μᾶλλον δὲ τοῦ Χριστοῦ τοῦ τὴν ἐκείνου ψυχὴν κινουῦντος; Τί
 καταμανθάνεις κάλλος ἀλλότριον; τί περιοργάζῃ πρόσωπον οὐ
 25 σόν; τί φέρεθαι κατὰ κομητῶν; τί τοῖς δικτύοις ἐμβάλλεις οαν-

δοξάσης τὸν τεχνίτην, πῶς πέρα μὴ προχωρήσης, ἀφήνων τὸ πάθος νὰ σὲ κυριεύσῃ. Εἶναι καλὸν τὸ ἔργον· λοιπὸν πρέπει νὰ προσκυνῆς τὸν τεχνίτην του, ὄχι ὅμως καὶ νὰ τὸν ὑβρίζῃς. Ἐὰν κάποιος, εἰπέ μου, ἀφοῦ ἔπαιρνε τὸν χρυσοῦν ἀνδριάντα κάποιου καὶ τὴν βασιλικὴν εἰκόνα, τὴν ἀτίμαζε ρίπτων αὐτὴν μέσα εἰς τὸν βοῦρκον καὶ μὲ ἄλλους παρομοίους τρόπους, δὲν θὰ ἐτιμωρεῖτο μὲ τὴν πῶς χειροτέραν τιμωρίαν; Ἐὰν δὲ ἐκεῖνος, ποῦ δείχνει ἀχαριστίαν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τόσον μεγάλην τιμωρίαν, ἐκεῖνος ποῦ ἀτιμάζει τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ μὲ τόσην ἀτιμίαν, τί θὰ πάθῃ, καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὸς ποῦ κάμνει αὐτὰ συμβαίνη νὰ εἶναι καὶ ἔγγαμος; Μὴ μοῦ προβάλλῃς βέβαια τὴν ἐπιθυμίαν τῆς φύσεως. Διότι διὰ τοῦτο ἐπετράπη ὁ γάμος, διὰ νὰ μὴ προχωρῆς πέρα ἀπὸ τὰ ἐπιτρεπτά ὅρια. Πρόσεχε λοιπὸν πόσον μεγάλης τιμωρίας ἄξιός θὰ εἶσαι. Διότι ὁ μὲν Θεὸς ἐπρονόησε καὶ διὰ τὴν ἀνάπαυσιν τῶν φυσικῶν ὀρμῶν σου καὶ διὰ τὴν ἀξιοπρέπειάν σου, ὥστε καὶ νὰ καταπραῦνης αὐτὸ ἀκινδύνως καὶ νὰ ἀποφύγῃς κάθε ἀσχημοσύνην, σὺ ὅμως ἀτιμάζεις ἐκεῖνον ποῦ δείχνει δι' ἐσένα τόσην μεγάλην πρόνοιαν.

Διότι εἰπέ μου, ἐὰν δὲν ἐνομοθετοῦσε τὸν γάμον, πόσην βίαν δὲν θὰ ὑφίστασο; πόσην κόλασιν; Ἐνῶ πρέπει λοιπὸν νὰ εὐχαριστῆς καὶ νὰ δοξάζῃς τὸν Θεόν, διότι σὲ ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κόπων, ἐπινοήσας ὄχι τυχαίαν παρηγορίαν, σὺ ὅμως τὸν ἀτιμάζεις μὲ πολλὴν ἀχαριστίαν καὶ διαπράττεις ἀσχημοσύνας καὶ ὑπερβαίνεις τὰς διατάξεις ποῦ ἰσχύουν καὶ μειώνεις τὴν ἀξιοπρέπειάν σου; Δὲν ἀκούεις τὸν Παῦλον ποῦ λέγει καὶ σήμερα καὶ βροντοφωνάζει, «Ἀποφεύγετε τὴν πορνείαν»⁴⁷, μᾶλλον δὲ τὸν Χριστὸν ποῦ κινεῖ τὴν ψυχὴν ἐκεῖνου; Διατί ἐξετάζεις τὸ ξένον κάλλος; διατί περιεργάζεσαι πρόσωπον ποῦ δὲν εἶναι ἰδικόν σου; διατί ὀδηγεῖσαι πρὸς τὸν κρημνόν; διατί θέτεις τὸν ἑαυτὸν σου μέσα εἰς τὰ δίκτυα;

τόν; Τείχιόν σου τοὺς ὀφθαλμούς, περίφραξόν σου τὸ ὄμμα, τίθει νόμον τοῖς ὀφθαλμοῖς. Ἐκκουσὸν ἀπειλοῦντι τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀκόλαστον ὄφιν ἐν ἴσῳ μοιχείας κρίνοντις. Τί τῆς ἡδονῆς ὄφελος, ὅταν σκώληκα τίκη; ὅταν διηνεκῆ φόβον; ὅταν ἀθάνατον τῷ δράσαντι τιμωρίαν; Πόσω βέλτιον μικρὸν ἀνασχόμενον τῆς βίας τῆς ἀπὸ τῶν ἡμετέρων λογισμῶν διαπαντὸς ἐν ἀνέσει εἶναι, ἢ ὀλίγα χαρισάμενον ταῖς ἀτόποις ἐπιθυμίαις ἀθάνατα τιμωρεῖσθαι;

«Μή, τέκνα, μὴ ποιεῖτε οὕτως· οὐκ ἀγαθὴ ἢ ἀκοή, ἣν ἐγὼ 10 ἀκούω περὶ ὑμῶν. Οἶδα πρὸς τίνας ὁ λόγος ἀποιεῖνται, οὐ πρὸς ἅπαντας· ἀλλ' ἔνθα ἂν εὗρη τὸ τραῦμα, ἐκεῖ ἐπάγει τὸ φάρμακον. Τί τὸν γάμον ὑβρίζεις; τί τὴν εὐνήν ἀδικεῖς; τί τὸ τέλος τὸ σὸν ἐπηρεάζεις; τί τὴν δόξαν σου καταισχύνεις; Ἐκκορον τὸ πάθος, ἄνελε τὰς τροφάς. Τροφή καὶ μέθη πη- 15 γαί πορνείας. Ἐν τῇ ἀνέσει μὴ χροῖσι εἰς δέον, ἐπάγει σοι θλίψιν. Ἐκκουσὸν τί ἔπαθον οἱ Ἰουδαῖοι πορνεύσαντες, οἱ μὴ μεταλαβόντες σώματος Χριστοῦ, οἱ τραπέζης μὴ ἀπολαύσαντες πνευματικῆς. «Μηδὲ πορνεύωμεν, φησὶ καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες».

20 «Ἀνάστα, Κύριε, βοήθησον ἡμῖν, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου». Ἄλλος, «Σιῆθι ἀντιλαμβανόμενος ἡμῶν, καὶ ρῦσαι ἡμᾶς διὰ τὸ ἔλεός σου». Ὅρα ποῦ τὸν λόγον κατέκλεισαν· μετὰ μυρία αὐτῶν κατορθώματα, πόθεν ἀξιοῦσι σώζεσθαι; Ἀπὸ ἐλέους, ἀπὸ φιλανθρωπίας, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ 25 Θεοῦ. Τί εἶπεν, «ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου»; Ἴνα μὴ αὐτὸ βεβηλωθῆ, ὃ καὶ αὐτὸς πολλάκις λέγει, ὅτι «Ποιῶ ἕνεκεν τοῦ

48. Ματθ. 5, 28.

49. Α' Βασ. 2, 24.

50. Α' Κορ. 10. 8.

Περιτείχισε τοὺς ὀφθαλμοὺς σου, περίφραξε τὸ βλέμμα σου, θέσε νόμον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς σου. Ἦκουσε τὸν Χριστὸν ποὺ ἀπειλεῖ καὶ ποὺ ἐξισώνει τὸ ἀκόλαστον βλέμμα μὲ τὴν μοιχείαν⁴⁸. Ποῖον τὸ ὄφελος τῆς ἡδονῆς, ὅταν γεννᾶ σκώληκα; ὅταν γεννᾶ αἰώνιον φόβον; ὅταν γίνεται αἰτία ἀθανάτου τιμωρίας εἰς τὸν δράστην τῆς; Πόσον προτιμότερον εἶναι, τὸ νὰ ἀπομακρύνῃς δι' ὀλίγων ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς σου τὴν ἐπιθυμίαν καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃς διὰ παντός ἄνεσιν, παρὰ δι' ὀλίγον ν' ἀφήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου νὰ κηριευθῇ ἀπὸ τὰς ἀτόπους ἐπιθυμίας καὶ νὰ τιμωρῆσαι αἰώνια;

«Μὴ, τέκνα, μὴ ἐνεργῆτε ἔτοι· δὲν εἶναι εὐχάριστα αὐτὰ ποὺ ἀκούω δι' ἐσᾶς»⁴⁹. Γνωρίζω πρὸς ποίους ἀπευθύνεται αὐτός ὁ λόγος· δὲν ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους, ἀλλὰ ὅσον συμβῇ νὰ εὕρῃ τὸ τραῦμα, ἐκεῖ προσθέτει τὸ φάρμακον. Διατί ἀτιμάζεις τὸν γάμον; διατί ἀδικεῖς τὴν σύζυγον; διατί προσβάλλεις τὸ ἰδικόν σου μέλος; διατί κατασχύνεις τὴν ἀξιοπρέπειάν σου; Κόψε τὸ πάθος σου, ἀπόφυγε τὰς ἀπολαύσεις. Ἡ τρυφηλὴ ζωὴ καὶ ἡ μέθη εἶναι αἱ πηγαὶ τῆς πορνείας. Ἦν τὴν ἄνεσιν δὲν τὴν χρησιμοποίησῃς ὅπως πρέπει, οὐ προσθέτει τὴν θλίψιν. Ἦκουσε τί ἔπαθον οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ ἐπόρνευσαν, ποὺ δὲν μετέλαβον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ποὺ δὲν ἀπήλαυσαν τὴν πνευματικὴν τράπεζαν. «Ἦς μὴ πορνεύωμεν», λέγει, «ὅπως ἐπόρνευσαν ὠρισμένοι ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἔπεσαν εἰς μίαν ἡμέραν εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες»⁵⁰.

Σήκω, Κύριε, βοήθησέ μας καὶ ἐλευθέρωσέ μας διὰ τὸ ὄνομά σου». Ἄλλος· «Σήκω, Κύριε, καὶ βοήθησέ μας καὶ λύτρωσέ μας ἐξ αἰτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου». Πρόσεχε ποὺ ἐτελείωσαν τὸν λόγον· μετὰ τὰ ἀμέτρητα κατορθώματά των, ἀπὸ ποῦ ζητοῦν νὰ σωθοῦν; Ἐκ τῆς εὐσπλαγχνίας του, ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν του, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Τί σημαίνει, «ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου»; Διὰ νὰ μὴ βεβηλωθῇ αὐτό, πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ ἴδιος λέγει πολ-

ὀνόματός μου». Εἶδες ταπεινοφροσύνην καὶ συντριμμένην
 διάνοιαν; Καὶ πόθεν ἀξιοῦσι σωθῆναι; Ἀπὸ φιλανθρωπίας,
 ἀπὸ ἐλέους· ὡς οἱ ἔσχημοι κατορθωμάτων, ὡς οἱ μηδέ τι ἔχον-
 τες δικαίωμα σωτηρίας, καίτοι τοσούτοις κομῶντες πόνοις καὶ
 5. κινδύνοις, εἰς τὸν Θεὸν τὸ πᾶν ἀνέφερον.

Τούτους δὴ καὶ ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ χάριτι μιμησώμεθα, καὶ
 δόξαν ἀναπέμψωμεν τῷ Θεῷ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰῶνων. Ἀμήν.

λές φορές, ὅτι «Αὐτό τὸ κάμνω διὰ τὸ ὄνομά μου». Εἶδες ταπεινοφροσύνην καὶ συντετριμμένην διάνοιαν; Καὶ ἀπὸ ποῦ ζητοῦν τὴν σωτηρίαν των; Ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν του, ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνίαν του ὡσάν νὰ εἶναι γυμνοὶ ἀπὸ καταρθώματα, ὡσάν νὰ μὴ ἔχουν κανένα δικαίωμα σωτηρίας, ἂν καὶ φέρουν μαζί των τόσους πολλοὺς κόπους καὶ κινδύνους, εἰς τὸν Θεὸν τὸ πᾶν ἀποδίδουν.

Αὐτοὺς λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ποῦ ζῶμεν μέσα εἰς τὴν χάριν, ἅς μιμηθῶμεν καὶ ἅς ἀναπέμψωμεν δόξαν εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ*

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις				7		24
					24	8
1	1	432, 434, 460		46	3	34
	2	122, 420, 434		49	7	68
	26		550	50	24-25	40
2	24		46, 210			
4	8		252		Ἐξοδος	
	23		252			
6	2		144	3	6	292
	9		534	7	1	550
9	2		420	12	29	358
	5		476	14	15	586
11	7		390		21	552
12	1		652	15	14	358
13	5		652	20	13-14	102
14	17-20		574		15	160
15	13		414	28	5	24
23	6		152	29	1ε.	24
34	1		24	32	1	134
	1ε.		24		8	412
	2		72		10	54
	25		74		19ε.	398
	30		24		25ε.	252
37	2		82	33	13	592
	10		46		19	246
	31-32		10		Ἀριθμοί	
39	7-20		94			
45	3		82	14	23	638
	5		24	25	—	398

* Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειράν εἰς μὲν τὰ χωρία τῆς Γραφῆς εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸν στίχον καὶ τὴν σελίδα πού εὑρίσκονται, εἰς δὲ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς εἰς τὴν σελίδα.

	3	412	16	7	324
			17	17	290
	Λευιτικόν			23	282, 290
			18	5	358
17	10	276		14	112
21	—	250		33	358
	Δευτερονόμιον			Βασιλειῶν Γ'	
3	26	298	3	11	298, 648
19	21	300	13	11	110
22	—	250	20	—	360
	10	276		Βασιλειῶν Δ'	
24	13	276			
	Ἰησοῦς Ναυῆ		4	33-35	390
			5	11	644
2	9	152		14	390
6	—	638	19	35	346
10	10-14	552	20	21	552
	Βασιλειῶν Α'			Παραλειπομένων Α'	
1-2	—	214	9	19-26	574
2	24	680	18	12	620
15	22	646		Παραλειπομένων Β'	
16	23	390			
24	—	308	20	19	574
	Βασιλειῶν Β'			Ἰουδαίῳ	
8	13	620			
12	7-10	102	7	—	642
	11	104		Κριταί	
	12	112			
13	—	280	1	21	106
14	—	280		Ψαλμοί	
	21ἔ.	308			
15	1ἔ.	112			
	12	282			

5	408		13		594
8	314	103	32		344
1	296	104	25		108
2	322	105	2		598
3	322		37		406
7	296	109	1		316
8	296	115	6		42
9	296		12		598
2	382	118	71		48
4-5	566		165		188
6	306	129	3	246.	600
18	382	138	5		638
3	388	142	2		246
5	418				
5	316			Ἰ δ 6	
7	562				
2-3	406	3	25-26		504
4	196	29	15		62
16	294	31	13-14		120
15	168		34		62
22	44		36		62
35-36	114	33	27		524
7	646	42	10		552
18	466				
4-5	592			Παροιμίαι Σολομώντος	
7	316	4	9		238
10	208		18		530
18	646	5	17		460
1	588		18		460
2	292		19		460
2-3	336	9	9		414
27	106	20	9		246
34	456				
5	550			Ἐκκλησιαστικῆς	
67	144				
13	294	1	2		150
5	582				
26	434			Ἄσμα Ἄσμάτων	
11	388. 594				
12	388	4	7		208

	Σοφία	Σολομώντος		13-14	646
				15	118
2	14	218	ο	6-7	408
16	18	216		7	408
			6	2-3	592
	Σοφία	Σειράχ	11	9	388
			26	18	366
12	10	472. 532	29	5	278
13	14	60	30	12	432
16	19	344	35	6	390
18	25	504	37	3	358
26	23	106	40	28	244
			46	3	406
	Ὡσηέ		48	13	418
			49	15	594. 596
4	2	406	50	4	390
10	12	158	52	5	386
11	9	244	53	7	408
				9	408
	Ἀμώς		58	2	158. 328
				5	648
2	7	406		9	118. 468
5	21-23	646	59	5	366
	25	646	66	2	476
	Ἰωνᾶς			Ἰερεμίας	
8	4	352	2	19	560
			3	3	406
	Ἀββακούμ			27-28	196
			5	8	404
13	13	528	6	20	646
			7	16-17	298
	Μαλαχίας			19	244
1	1	386	11	5	646
	12	388	12	1	336
			14	9	244
	Ἡσαΐας		16	19	388
			23	23	126. 468
12	12	646	29	10	414

5-8	32	648
8	.	650
12	3	200
13	1-4	356
16	—	262
	19	356
	23	544
	25	250
18	10έ.	296
	14	298
22	23	412
23	21	408

Ἰωάννης

1	1	236
	3	434
3	14	462
	16	594
3	20	158
	29	206
5	14	110
	19	432
	23	434
	44	158
9	22	158
10	18	76
11	23	394
12	24	394
14	42	158
	12	550
	13	592
	23	200
15	1	78
	14	422
	25	310
16	20	328
	22	232
	33	328

Πράξεις

1	18	360
5	1έ.	356
	1-11	160, 254
	15	552
8	25	422
	27έ.	648
10	4	138, 298, 648
13	6-12	160
	11έ.	356
14	17	182
16	25	580
17	24	418
19	11-12	552
20	31	266
28	4	324

Ρωμαίους

1	7	190
	27	356, 384
2	12	250, 304
	14	304
	24	386
5	3-5	134
	11	658
8	26-27	586
8	27	336
	28	92
	36	672
9	20	328
10	3	222
	12	632
	15	208
11	33	594
	36	434
12	2	270
	18	310
	19	456

13	4		350
14	7		540
Α' Κορινθίους			
1	9		434
2	9	176, 202,	594
3	1		158
	1-3		648
	2		158
4	4		246
5	2		502
	8		536
6	18		678
	19		550
	19-20		540
7	7		124
9	12		630
	14		302
	18		302
	25		238
10	1-5		356
	8		680
	11		646
11	3		46
	31-32		166
13	11		202
15	26-28		382
	33		536
Β' Κορινθίους			
3	10		422
	18		422
4	17-18		194
5	3		636
	20		598
6	11		588
9	15		594
11	2		206

Α' Θεσσαλονικείς		
4	15	464
5	3	358
5	16-17	232
Γαλάτας		
3	28	344
Έφεσίους		
1	21	598
	22	382
2	6	550
4	11	390
	13	202
	19	268
5	18	580
	19	580
	27	208
	32	210
6	12	270
	14	208
	15	208
Φιλιππησίους		
2	17-18	232
4	10	630
Κολοσσαείς		
3	9	538
Α' Τιμόθεον		
2	8	476
	14	252

- ἀθροία 10. 12. 92. 146. 176.
 360. 442. 480. 612. 614.
 Αἰγύπτιος, -οι 20. 26. 88. 94.
 108. 152. 346. 478. 480. 652.
 Αἴγυπτος 8. 10. 12. 14. 16. 18.
 24. 26. 34. 36. 38. 50. 82.
 84. 86. 88. 94. 134. 154. 400.
 402. 414. 588. 638. 640.
 αἰδῶς 280.
 αἶμα, -τα 78. 210. 218. 220. 248.
 270. 276. 304. 406. 412. 476.
 558.
 αἰσχίνη 264. 378. 484. 520. 568.
 656. 660. 666. 670.
 αἰχμαλωσία 400. 410. 412.
 ἀκαθαρσία 542.
 ἀκακία 322. 324.
 ἀκολασία 378.
 ἀκόλαστος, -οι 524.
 ἀλαξονεία 136. 426. 498. 560.
 562.
 ἀλαζόν, -ες 524.
 ἀλγηδών, -ες 240. 582.
 ἀλήθεια 38. 146. 208. 228. 332.
 386. 396. 430. 508. 534. 536.
 634. 636.
 ἀλλοίωσις 608.
 ἀλογία 334. 442.
 ἀλουργίς 616.
 ἁμαρτήμα, -τα 60. 70. 74. 108.
 138. 166. 168. 248. 252. 262.
 270. 274. 276. 298. 300. 340.
 342. 398. 402. 404. 408. 410.
 414. 418. 440. 492. 500. 526.
 570. 598. 636.
 ἁμαρτία, -αι 42. 44. 60. 90. 104.
 106. 110. 166. 248. 252. 258.
 260. 270. 342. 398. 420. 424.
 426. 488. 510. 542. 556. 560.
 562. 570. 600. 612. 646.
 ἁμαρτολόγ, -οί 42. 44. 136. 486.
 488. 496. 498. 502. 510. 516.
 518. 520. 526. 530. 532. 660.
 668.
 ἁμοιβή, -αὶ 30. 32. 34. 44. 46.
 94. 96. 178. 310. 204. 280.
 376. 526. 552. 574. 590. 618.
 Ἄμορραῖος, -οι 66.
 ἀναισθησία 346. 436. 554.
 ἀναισχιντία 276. 394. 406. 414.
 ἀναλγησία 514.
 Ἄνεκνιάς 356.
 ἀνάστασις 74. 88. 262. 376. 390.
 674.
 ἀνδράποδα 176.
 ἀνδρεία 124.
 ἀνδροφονία 490.
 ἀνεξικακία 8. 90. 96. 506. 510.
 ἄνεσις 172. 326. 328. 478. 480.
 482. 680.
 Ἄννα 126. 214.
 ἄνοια 404. 406. 446. 502. 504.
 540. 562.
 ἀνεμία 114. 216. 218. 220. 246.
 270. 296. 362. 408. 570. 600.
 ἀνοχή 464.
 ἀνταπόδοσις 670. 674.
 ἀντίδοσις 110. 326.
 ἀντίληψις 174. 470. 544. 652.
 ἀντιμισθία 356. 484.
 Ἄντιοχος 620. 624.
 ἀνυπερθεσία 316.
 ἀνωμαλία 490.
 ἀπάθεια 244. 422.
 ἀπανθρωπία 276. 460.
 ἀπάτη 10. 248. 634.
 ἀπέχθεια 286. 330.
 ἀποδημία 446. 466. 588.
 ἀπόλαυσις 176. 608.
 Ἄπόλλων 184.

ἀπολογία 392. 508.
 ἀπόνουα 426. 426. 468. 458. 498.
 500. 514. 540. 542. 560. 614.
 660.
 ἀποστασία 560.
 ἀπόστολος, -οι 42. 310. 390. 392.
 404. 412. 470. 484. 620. 626.
 ἀποστροφή 558.
 ἀπώλεια 108. 198. 346. 458. 460.
 500. 508. 542.
 ἀρά 74. 503.
 Ἀραβία 406.
 Ἄραψ, -ες 666.
 ἀργία 168. 646.
 ἀρετή 36. 42. 44. 46. 52. 54.
 58. 60. 62. 70. 90. 96. 108.
 126. 136. 156. 166. 168. 170.
 174. 188. 194. 196. 198. 204.
 206. 218. 220. 224. 226. 234.
 270. 272. 274. 280. 284. 296.
 300. 302. 318. 324. 328. 330.
 334. 354. 362. 372. 376. 378.
 380. 466. 486. 490. 498. 500.
 514. 534. 536. 538. 550. 556.
 626. 628. 652. 654. 672.
 ἀρμενία 640.
 ἀρπαγή 228. 446. 490.
 ἀρρενομιξία 276.
 ἀρρωστία 236. 468. 482. 514.
 612. 616.
 ἀσέβεια 94. 146. 230. 298. 488.
 504. 510. 660.
 ἀσέλγεια 258. 266. 268. 676.
 Ἄσηρ 80.
 ἀσφάλεια 236. 238. 270. 288.
 358. 466. 470. 478. 514. 518.
 570. 580. 640.
 ἀσχημοσύνη 678.
 ἀσωτία 580.
 ἀτυμία 238. 308. 604. 678.

ἀτοπία 326.
 αὐτονομία 492.
 ἀφέλεια 250.
 ἀφθαρσία 202. 238.
 Ἄχαάβ 362.
 Ἄχιτόφελ 282. 286. 288. 290.
 358. 368. 370. 374.

B

Βαβυλῶν 152. 400.
 Βάλλα 70.
 βασιλεία 34. 56. 76. 84. 176.
 200. 204. 316. 336. 354. 376.
 512. 636.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 302.
 392. 612.
 βδέλυγμα 20.
 βδελυγμία 228.
 Βελφεγὼρ 398. 412.
 Βενιαμὴν 84. 106.
 Βηθλεὲμ 50.
 βία 112.
 βλάβη 194. 196. 272. 230. 240.
 266. 578.
 βοήθεια 336. 338. 468. 490. 512.
 518. 548. 622.
 βόρβορος 442. 446. 580.
 βρομὸς 264.
 Γ
 Γὰδ 80.
 γαλήνη 12. 160. 268. 360.
 618.
 γάμος 204. 460. 678. 680.
 γαστρομαργία 220.
 γαστρομαργός, -οι 378. 552.
 Γεδεὼν 642.
 γέεννα 142. 160. 220. 336. 354.

356. 380. 500. 542. 544. 676.
 γέλωσ 266. 378. 580.
 Γεσέμ 22.
 γῆρας 206. 234. 280. 612. 676.
 γνῶσις 158. 188. 202. 436. 594.
 γόης 396.
 Γραφή, -αι, θεία Γραφή 18. 24.
 76. 102. 104. 106. 488. 534.
 630. 640. 670.

Δ

Δάθαν 114.
 δαιμόνιον 406.
 δαίμων, -ες 142. 190. 240. 294.
 382. 386. 390. 454. 552. 578.
 580. 582. 598.
 δάκρυ, -α 254. 262. 266. 280.
 296. 570. 612.
 Δάν 80.
 Δανιήλ 110. 316. 400. 414. 484.
 552. 656. 666.
 δάνεισμα 266.
 Δανιδ 22. 100. 102. 104. 110.
 112. 114. 118. 124. 200. 208.
 236. 252. 278. 280. 282. 284.
 290. 302. 324. 358. 370. 390.
 406. 408. 440. 480. 516. 554.
 570. 576. 582. 584. 592. 610.
 δαψίλεια 272.
 δέησις 214. 270.
 δειλία 88.
 δεινά 480. 482. 582. 660. 662.
 666. 670.
 δεισιδαμονία 640.
 δεσιωτήριον 606.
 Δεσπότης 154. 234. 388. 400.
 402. 412. 428. 430. 450. 516.
 540. 542. 546. 552. 562. 570.
 διάβολος 114. 130. 142. 190.

212. 240. 294. 366. 442. 452.
 462. 478. 544. 580. 582. 656.
 διάθεσις 272. 472. 478. 606.
 διαθήκη 304.
 δίαιτα 260.
 διαλογισμός, -οί 476. 500.
 διαφθορά 354. 482. 486. 498.
 504.
 διάχυσις 468.
 δικαιοζωία 354. 374.
 δίκαιον 322. 324. 330. 332. 334.
 456. 532.
 δικαιοσύνη 120. 122. 124. 136.
 138. 154. 156. 158. 166. 168.
 170. 222. 224. 226. 236. 238.
 246. 296. 302. 316. 322. 324.
 328. 372. 382. 408. 410. 458.
 462. 464. 528. 530. 532. 648.
 656.
 δικαίωμα, -τα 562. 570.
 δίχη 164. 166. 246. 248. 250.
 456. 482. 486. 488. 492. 496.
 500. 506. 526. 528. 640. 660.
 678.
 δόγμα 614. 642.
 δόλος 74. 358. 362. 364. 504.
 506. 520. 540. 642.
 δόξα 36. 62. 64. 96. 122. 150.
 158. 172. 194. 198. 204. 210.
 224. 236. 238. 240. 276. 304.
 306. 312. 316. 318. 380. 420.
 422. 424. 438. 458. 514. 524.
 530. 532. 546. 552. 572. 592.
 604. 606. 608. 610. 612. 618.
 622. 658. 678. 680. 682.
 δοξολογία 390. 454.
 δουλεία 24. 36. 84. 90. 94. 96.
 362. 367. 368. 400.
 δύναμις 150. 182. 256. 390. 410.
 432. 454. 516. 542. 586. 598.

674. 676.
 δυναστεία 150. 176. 180. 188.
 224. 234. 238. 280. 522. 524.
 616.
 δυναμερία 284. 504.
 δυσπραγία 492. 604.
 δυσχέρεια 574.
 δυσωδία 228. 442.
 δωρεά 424. 446. 594. 628.

Ε

Ἑβραῖος, -οι 316. 320. 340. 354.
 458. 488. 546. 548. 658. 666.
 670.
 ἐγκατάλειψις 400. 558. 560.
 ἐγκλημα 144. 182. 184. 584.
 ἐγκράτεια 122. 524. 552.
 Ἐξοκία 466. 480. 646.
 ἔθνος 586.
 εἰδωλολάτρησ 404.
 εἰδωλολατρία 402.
 εἰδωλον, -α 30. 34. 106. 182.
 216. 388. 402.
 εἰρήνη 358. 530. 582. 612. 674.
 ἑκατόνταρχος 646.
 ἐκκλησία 170. 204. 206. 210.
 212. 222. 474. 476.
 ἐκπληξις 210. 592.
 ἐλεημοσύνη 38. 138. 168. 326.
 470. 632. 636.
 ἔλεος 221. 236. 246. 254. 260.
 280. 480. 564. 566. 570. 656.
 680.
 ἐλευθερία 308. 398. 484. 626.
 658.
 Ἐλισσαῖος 390.
 Ἑλλην, -ες 150. 222.
 ἑλίς 40. 66. 94. 134. 146. 156.
 172. 174. 176. 178. 186. 198.

206. 224. 238. 260. 290. 376.
 470. 472. 516. 518. 524. 530.
 564. 566. 606. 618. 624.
 Ἑλόμα 160.
 Ἑμμώρ 72.
 ἔνδεια 504.
 ἐνθύμημα 164.
 ἐντολή, -αὶ 200. 420.
 ἐντροπή 666.
 ἔξομολόγησις 264. 440.
 ἔξουσία 76. 78. 82. 270. 424.
 598. 630. 654.
 ἐξώλεια 504.
 ἐπαγγελία 18. 40. 62. 260. 298.
 638.
 ἔπαινος, -οι 478.
 ἔπαρσις 562.
 ἐπήρεια 172. 256.
 ἐπιβουλή 58. 484. 488. 496. 506.
 530. 598.
 ἐπίδειξις 214.
 ἐπίεικεια 130. 220. 398. 524. 612.
 674.
 ἐπιθυμία 72. 84. 134. 146. 164.
 188. 190. 258. 260. 268. 374.
 480. 496. 498. 512. 530. 618.
 678. 680.
 ἐπιμέλεια 512.
 ἐπιτήδευμα, -τα 476. 480.
 ἐπιτίμησις 144.
 ἐπιφάνεια 454.
 ἐπιφοίτησις 636.
 ἐργωδία 170.
 ἔρις 648.
 ἔρωσ 132. 178. 188. 214. 280.
 328. 444. 452. 586. 688. 590.
 596. 602. 606. 610. 612. 676.
 Ἐῶα 252.
 εὐαγγέλιον 208. 302. 354. 412.
 εὐαρέσκεια 236.

εὐγένεια 62.
 εὐγνωμοσύνη 14. 52. 418. 466.
 548. 564. 566. 572. 674.
 εὐδοκίμησις 194. 604.
 εὐεργεσία 30. 54. 92. 94. 146.
 306. 308. 322. 384. 388. 392.
 412. 418. 420. 440. 452. 476.
 480. 486. 568. 570. 572. 590.
 592. 596. 598. 600. 628.
 εὐεργετήματα 290. 568. 598.
 εὐημερία 12. 132. 172. 190. 262.
 336. 440. 456. 468. 478. 492.
 496. 502.
 εὐθυμία 16.
 εὐθύνη 164. 492.
 εὐθύτης 528.
 εὐζωλία 288. 466. 654.
 εὐζοσμία 264.
 εὐλάβεια 124. 252. 280. 608.
 616.
 εὐλογία 48. 50. 54. 56. 58. 68.
 70. 74. 82. 84.
 εὐμένεια 564.
 εὐμηχανία 368.
 εὐνοια 52. 74. 96. 284. 520.
 546. 554.
 εὐπαιδία 178.
 εὐπραγία 150. 284. 324. 326.
 480. 504.
 εὐπρέπεια 238. 592.
 εὐσέβεια 42. 160.
 εὐσπλαγχνία 596.
 εὐταξία 152. 208. 596. 640.
 εὐτέλεια 32. 122. 262. 664.
 εὐφημία 130. 320. 542. 634.
 εὐφροσύνη 14. 20. 140. 174. 176.
 180. 182. 232. 264. 266. 538.
 562. 566. 568.
 εὐχαριστία 14. 36. 216. 236. 254.
 320. 440. 442. 570. 568.

εὐχή, -αὶ 14. 124. 136. 138. 140.
 214. 216. 230. 260. 470. 476.
 478. 582. 584. 586. 622. 652.
 668.

εὐωδία 296.
 Ἐφραῖμ 50. 52. 54. 56. 64. 68.
 Ἐφρών 84.
 ἔχθρα 310. 312. 556.

Z

Ζεβουλὼν 78.
 Ζαχαρίας 44.
 Ζεὺς 182. 184.
 ζῆλος 410. 628. 648.
 ζηλοτυπία 582.
 ζημία 442. 514. 563. 598.
 ζῆλος 568.
 ζωή 176. 264. 270. 306. 542.
 598. 608. 612. 618.

H

ἡδονή 8. 10. 18. 20. 60. 86. 134.
 150. 172. 192. 220. 230. 232.
 264. 266. 330. 368. 378. 446.
 450. 452. 578. 606. 618. 628.
 ἡδυπάθεια 146.
 εἰρήνη 178. 186. 188. 190. 192.
 208.
 ἡμερότης 230. 354.
 Ἡρωδιάδα 218.
 Ἡσαΐας 158. 238. 358. 386. 408.
 648.
 ἡσυχία 164. 268. 640. 674.

Θ

θάνατος 14. 24. 26. 40. 46. 88.
 90. 234. 262. 266. 274. 344.

350. 358. 370. 374. 376. 378.
 408. 420. 422. 424. 446. 468.
 478. 480. 488. 552. 558. 560.
 562. 568. 612. 670. 672. 674.
 θαῦμα 592.
 θεῖον 14.
 θέλημα 644.
 θεογνωσία 150. 152. 154. 156.
 172. 486. 628.
 Θεός 14. 16. 18. 24. 26. 32.
 36. 82. 90. 92. 94. 96. 102.
 104. 106. 108. 110. 112. 114.
 116. 118. 120. 222. 224. 126
 128. 130. 134. 138. 140. 142.
 144. 146. 150. 152. 156. 158.
 160. 162. 168. 170. 172. 174.
 178. 180. 182. 184. 186. 188.
 190. 194. 196. 200. 202. 214.
 216. 218. 220. 222. 224. 226.
 230. 234. 236. 238. 240. 242.
 244. 248. 256. 260. 262. 266.
 268. 272. 278. 280. 282. 284.
 286. 290. 292. 296. 298. 300.
 314. 316. 318. 320. 324. 326.
 328. 332. 336. 338. 340. 342.
 344. 346. 448. 350. 352. 366.
 368. 370. 372. 374. 376. 378.
 382. 384. 386. 390. 396. 398.
 400. 402. 406. 410. 416. 418.
 420. 422. 424. 426. 432. 434.
 440. 442. 444. 450. 452. 454.
 456. 458. 468. 470. 472. 476.
 478. 480. 482. 486. 488. 490.
 492. 498. 500. 502. 506. 508.
 512. 514. 518. 520. 522. 524.
 526. 528. 530. 532. 536. 542.
 544. 546. 548. 550. 552. 554.
 556. 558. 560. 564. 566.
 570. 572. 574. 576. 578. 580.
 582. 584. 586. 588. 590. 592.

594. 596. 598. 600. 602. 604.
 606. 608. 610. 612. 614. 616.
 620. 622. 624. 626. 628. 632.
 636. 638. 640. 642. 644. 646.
 652. 656. 658. 660. 668. 672.
 674. 678. 680. 682.
 Θεσσαλονίκη 630.
 θησαυρός 444. 470. 588. 608.
 614.
 θλίψις 130. 132. 134. 144. 194.
 254. 284. 296. 326. 328. 330.
 412. 454. 468. 480. 494. 506.
 604. 606. 674. 680.
 θόρυβος 268. 278.
 Θράκες 188.
 θρήνος 254. 264. 546.
 θυμίαμα 386. 580.
 θυμός 72. 74. 142. 146. 160. 242.
 244. 246. 258. 266. 268. 288.
 296. 306. 312. 314. 346. 352.
 360. 362. 408. 428. 498. 530.
 618.
 θυσία 14. 166. 168. 170. 222.
 232. 240. 250. 356. 372. 486.
 646.
 θυσιαστήριον 170. 412.
 |
 Ίαζωβ 8. 10. 16. 18. 22. 26.
 34. 38. 46. 48. 64. 68. 74.
 82. 84. 152. 154. 292. 654.
 Ίαζωβος 128.
 Ίεζεκιήλ 400. 640. 648.
 Ίεμενεί 278.
 Ίερεμίας 196. 298. 400. 404.
 412. 460.
 Ίερούζ, -είς 28. 30. 32. 34.
 Ίερουζώ 638. 642.
 Ίεροσολία 274.

ἱερωσύνη 34. 396. 400.
 ἰκετεῖα 468. 470. 566. 586.
 Ἰνδός, -οὶ 188.
 Ἰορδάνης 54. 638. 644.
 Ἰουδαῖος, -οὶ 76. 132. 152. 158.
 178. 184. 222. 242. 248. 252.
 276. 296. 298. 328. 348. 386.
 390. 416. 430. 432. 436. 474.
 478. 484. 486. 588. 650. 680.
 Ἰούδας (προδότης) 274. 370.
 Ἰούδας (υἱὸς Ἰακώβ) 74. 76.
 102.
 Ἰσαὰκ 14. 52. 54. 154.
 Ἰσραήλ 16. 18. 38. 40. 46. 48.
 56. 64. 66. 74. 80. 80. 82.
 94. 96. 102. 644.
 Ἰσραηλίτης, -αι 152.
 Ἰσάχαρ 80.
 Ἰωὰβ 112. 116.
 Ἰωάννης (βαπτιστῆς) 218.
 Ἰωάννης (εὐαγγελιστῆς) 206.
 208. 594.
 Ἰώβ 120. 236. 240. 324. 336.
 470. 504.
 Ἰωνᾶς 154.
 Ἰωσήφ 8. 10. 12. 16. 18. 20.
 22. 24. 26. 28. 30. 36. 38.
 46. 48. 50. 52. 54. 56. 64.
 66. 68. 80. 82. 84. 86. 88.
 90. 94. 96. 108. 368.

Κ

Καϊάφα 408.
 Κάϊ, 252.
 κακία 20. 112. 144. 146. 162.
 198. 204. 216. 222. 224. 230.
 236. 266. 272. 274. 276. 284.
 294. 304. 312. 314. 324. 330.
 332. 334. 354. 356. 360. 362.

380. 404. 406. 410. 428. 450.
 478. 480. 482. 486. 488. 490.
 496. 500. 502. 526. 528. 536.
 538. 540. 560. 668.
 κακουργία 58. 62. 66.
 κακουχία 94.
 κάκωσις 322. 670.
 κάλλος 208. 210. 236. 592. 610.
 676. 678.
 κάλλοπισμὸς 640.
 κατηλεία 444
 καρδία 130. 146. 148. 162. 164.
 166. 174. 176. 180. 182. 202.
 228. 246. 312. 336. 338. 440.
 444. 476. 490. 500. 508. 512.
 516. 538. 540. 560. 566. 580.
 584. 586. 594. 668. 672.
 κατάγνωσις 30. 440. 612.
 καταδίκη 360. 420.
 κατακλυσιμὸς 152.
 κατάνυξις 168. 254. 586. 608.
 κατάρτα 70.
 καταρρόνησις 32.
 κατηγορία 94. 138.
 κάχημα 658.
 κενοδοξία 312. 370. 514. 614.
 κέρδος 166. 264. 444. 452. 454.
 476. 492. 578. 628.
 κηδεῖα 42.
 κηδεμονία 54. 150. 160. 172.
 174. 178. 418. 424. 426. 430.
 438. 458. 476. 540. 542. 558.
 596. 628. 674.
 κινάωσιμον 646.
 κίνδυνος 58. 60. 258. 282. 292.
 368. 482. 488. 620. 626. 660.
 670. 672. 682.
 κλαυθμὸς 264. 270. 272.
 κληρονομία 56. 68. 200. 202. 204.
 206. 210. 212. 652.

κληρονομία 572.
 κλοπή 406.
 κοινωνία 422. 434.
 κολακεία 362.
 κόλαξ, -κες 496.
 κόλασις 168. 220. 248. 250. 252.
 256. 260. 306. 316. 326. 330.
 342. 344. 348. 352. 354. 356.
 378. 398. 412. 420. 464. 486.
 488. 490. 496. 514. 526. 532.
 542. 556. 564. 606. 612. 678.
 Κορίνθιος, -οι 502. 558. 588.
 Κορνήλιος 138. 298. 648.
 κόρυζα 206.
 κραυγή 211. 214. 272. 476.
 κρύμα 318. 484. 486. 502.
 κρύσις 322. 328. 462. 464. 494.
 500. 636.
 κρύσις μέλλουσα 260.
 Κύριος 36. 96. 102. 116. 166.
 192. 198. 210. 212. 214. 218.
 220. 224. 230. 236. 240. 246.
 254. 256. 260. 262. 270. 272.
 276. 278. 290. 292. 296. 298.
 314. 318. 322. 324. 326. 372.
 380. 382. 384. 388. 390. 96.
 424. 430. 434. 440. 458. 464.
 466. 472. 474. 478. 484. 486.
 492. 494. 496. 498. 508. 512.
 516. 518. 524. 528. 530. 532.
 534. 536. 540. 542. 544. 546.
 548. 552. 554. 558. 562. 568.
 570. 572. 576. 580. 582. 594.
 598. 600. 616. 618. 630. 674.
 680.

Λ

λάβαν 24.
 Λάζαρος 544.

λαιμαργία 478.
 Λάμεξ 252.
 λαμπρότης 588. 612.
 λατρεία 584. 670.
 λείψανον, -α 40.
 λέπρα 644.
 λεπρός, -οί 390.
 Λευκ 24. 66. 72.
 Λευίτης, -αι 640.
 λήθη 554. 556. 558.
 λήρος 404.
 ληστής, -αί 44. 58. 366. 506.
 530. 598.
 λίβανος 646.
 Λίβανος 114.
 λιμός 214. 504. 518. 552. 618.
 λογισμός 148. 164. 258. 446.
 584.
 λοιδορία 612.
 Λουξᾶ 48. 52.
 λύπη 194. 196. 366. 568.
 λύσσα 678.
 Λώτ 534.

Μ

μαγανεία 482.
 Μακαβαῖος 620.
 μακροθυμία 96. 316. 340. 548.
 492. 506. 508. 510. 574. 600.
 Μανασσῆς 50. 52. 54. 56. 64.
 68.
 μανία 378. 396. 404. 492. 494.
 498. 542. 562.
 Μαρία 432.
 μάστιξ 606.
 ματαιότης 148. 150. 196.
 Μαῦρος, -οι 188.
 μεγαλαυχία 564.
 μεγαλοπρεπεία 592.

μεγαλωσύνη 460. 474. 562.
 μέθη 580. 582.
 Μελχισεδέκ 154. 574.
 μελωδία 582.
 μέριμνα 558.
 μετάνοια 262. 266. 268. 270.
 272. 332. 340. 374. 464. 476.
 488. 506. 510. 620.
 μετεωρισμός 498.
 μήνις 74.
 μαιφονία 72. 406.
 μικροφυξία 40.
 μισθός 440.
 μῖσος 108. 220. 242. 286.
 μοιχεία 274. 404. 406. 682. 680.
 μοιχός, -οί 182. 378. 530.
 Μονογενής 420. 422. 436. 596.
 μοσχοποιία 402.
 μῦθος 628.
 μακθηρισμός 664.
 μυστήριον 74. 78. 210.
 μῶμος 208.
 Μωϋσῆς 70. 114. 126. 132. 156.
 160. 212. 246. 248. 298. 302.
 356. 366. 390. 400. 422. 432.
 434. 460. 476. 534. 550. 586.
 588. 592.

N

Νάθαν 102.
 Νεαιμάν 644.
 νηστεία 260. 646.
 νίκη 306. 384. 414. 458. 468.
 624. 638. 650. 656.
 Νινευῆ 352.
 Νινευίτης, -αι Φ352.
 νομοθεσία 160.
 νόμος 62. 102. 124. 138. 210.
 248. 250. 280. 284. 300. 302.

306. 396. 400. 410. 420. 446.
 522. 646. 662. 668. 670.
 νόσος 234. 240.
 νουθεσία 492. 646.
 νουφαγονία 210.
 νόμιμη 206. 208. 210.
 νυμφίος 206. 208. 210. 220.
 Νῶε 154. 534.

O

ὀδύνη 330. 358. 360. 378. 494.
 558. 612.
 ὀδυρμός 264.
 οἰκονομία 74. 76. 78. 160. 418.
 438.
 ὀκνηρία 614.
 οἰκτιρισμός, -οί 236. 248.
 ὄλεθρος 500. 578.
 ὀλιγωρία 132. 342.
 ὀλοκαύτωμα, -τα 646.
 ὀμάλωσις 550.
 ὀμόνοια 8.
 ὀμοούσιος 206.
 ὄνειδισμός, -οί 664.
 ὄνειδος 612.
 ὄνειρον 608. 636.
 ὄργη 8. 142. 160. 162. 242. 268.
 288. 306. 314. 316. 328. 340.
 342. 346. 348. 352. 354. 360.
 362. 378. 408. 428. 458. 476.
 498. 504. 530. 556.
 ὀρθότης 528.
 ὀρφανία 512.
 Οὐρίας 102.
 οὐσία 246. 384. 436. 388. 428.
 454. 460.
 ὄφειλή 440.
 ὄφελος 262.

Π

πάθημα 606.
 πάθος 162. 242. 244. 266. 268.
 276. 316. 368. 394. 444. 480.
 496. 618. 678. 680.
 παιδεία 390.
 παιδοκτονία 402.
 παιδοκτόνος, -οι 404.
 παλιγγενεσία 340.
 παγκράτιον 326.
 Παλαιστίνη 638. 640. 644.
 παντευχία 622. 646.
 πανωλεθρία 458. 514.
 παράβασις 252. 424.
 παράδεισος 386. 420.
 παραδοξοποιία 154.
 παραίνεσις 118. 146. 154. 168.
 172. 206. 260. 470. 604. 624.
 παράκλησις 264. 564.
 παρακοή 110. 424.
 παραμυθία 16. 34. 60. 84. 280.
 376. 482. 490. 590. 600. 604.
 606. 614. 616. 678.
 παρανομία 218. 670.
 παραπληξία 642. 562.
 παροΐνια 666.
 παροργισμός 508.
 παρορησία 32. 58. 60. 118. 122.
 142. 180. 212. 262. 266. 304.
 324. 546. 590. 626. 630.
 καρθένος 356.
 Πατήρ 36. 96. 142. 190. 276.
 390. 392. 394. 396. 416. 432.
 434. 436. 438. 618. 550. 592.
 πατραλοίας 284. 300.
 πατραλώης 112.
 πατροκτονία 112.
 Παῦλος 22. 40. 44. 46. 92. 96.
 122. 134. 156. 158. 160. 182.

190. 194. 202. 206. 208. 210.
 222. 232. 236. 238. 248. 252.
 266. 268. 270. 94. 302. 310.
 324. 332. 338. 350. 356. 368.
 416. 422. 434. 464. 476. 484.
 502. 534. 536. 538. 540. 558.
 580. 586. 588. 592. 596. 606.
 630. 632. 636. 648. 658. 672.
 674. 678.
 Παῦλος Σαμουατεὺς 432.
 περθὼ 178.
 πειρασμός, -οὶ 36. 94. 116. 130.
 132. 240. 254. 260. 620. 668.
 674.
 πενία 174. 234. 236. 240. 324.
 334. 376. 490. 506. 514. 524.
 604. 612. 614.
 περιτομή 432.
 περιπτελογία 624.
 περιφάνεια 8. 56. 58. 82. 604.
 616.
 Πέρσης, -αι 152.
 Πέτρος 128. 160. 356.
 πήρωσις 508.
 πικρία 504.
 Πιλᾶτος 356.
 πίστις 16. 36. 40. 46. 52. 54.
 56. 96. 116. 178. 232. 628.
 642. 644. 648.
 πλάνη 34. 228. 332. 356. 484.
 640.
 πλάνος, -οὶ 396. 402. 412.
 πλεονέκτης 378. 404. 498. 514.
 524.
 πλεονεξία 220. 378. 446. 490.
 514. 556.
 πλημμέλημα 166. 268. 600.
 πλησμονή 504.
 πλούσιος 544.
 πλοῦτος 172. 178. 186. 224. 234.

334. 490. 504. 530. 538. 544.
 594. 604. 612. 616. 632. 658.
 Πνεῦμα, ἅγιον Πνεῦμα 36. 96.
 276. 294. 386. 400. 438. 440.
 580. 584. 586. 602. 618. 636.
 ποδαλγία 206.
 πόθος 188. 208. 214. 292. 452.
 498. 588. 590. 596. 600. 602.
 604.
 πολυανθρωπία 154.
 πολυπαιδία 178.
 πολυοχλία 154.
 πολυπραγμοσύνη 328.
 πονηρία 144. 146. 150. 154. 160.
 168. 186. 196. 218. 220. 222.
 224. 228. 230. 256. 274. 276.
 318. 322. 330. 332. 334. 352.
 360. 486. 490. 498. 500. 502.
 508. 526. 640.
 πονηρός 242. 454. 526.
 πόνος 358. 362. 378. 612.
 πορνεία 274. 404. 406. 542. 582.
 676. 678. 680.
 πόρνη 152. 396. 406. 582.
 πραότης 140. 612.
 προαίρεσις 70. 72. 196. 232. 256.
 380. 442. 486. 494. 584.
 προεδρία 52. 70. 72.
 προθυμία 32. 48. 440. 472. 566.
 574. 576. 584. 602. 626.
 πρόνοια 18. 30. 36. 62. 152. 172.
 174. 176. 178. 180. 182. 184.
 192. 322. 398. 400. 418. 420.
 438. 456. 478. 510. 512. 536.
 542. 544. 560. 652. 654. 656.
 662. 674.
 προπέτεια 70.
 προσδοκία 20. 76. 488.
 προσεδρία 128. 156. 158. 648.
 προσευχή 136. 138. 142. 270.

προσήγεια 146.
 προσκύνησις 46. 552.
 προφητεία 56. 576.
 προφήτης 32. 42. 176. 192. 210.
 244. 294. 310. 328. 360. 362.
 366. 382. 384. 386. 390. 394.
 404. 408. 410. 412. 422. 432.
 452. 460. 464. 470. 486. 494.
 496. 506. 508. 514. 518. 528.
 540. 562. 564. 584. 592. 594.
 596. 600. 606. 614. 620. 642.
 644. 676.
 πρωτότοκος 474. 474
 πτωχεία 170. 172. 174. 504. 512.
 674. 676.

Ρ

ραθυμία 46. 58. 62. 182. 258.
 278. 440. 456. 478. 514.
 Ραμεσσῆ γῆ 24.
 ραστώνη 130. 132.
 Ραχήλ 50.
 Ρουβὴν 50. 70.
 ρόπος 246.
 Ρωμαῖος. -οι 396. 672.

Σ

Σαβὰ 646.
 Σάββατον 252. 646. 648.
 Σαμουὴλ 396.
 Σαμφὼν 196.
 Σαοὺλ 102. 114. 306. 308. 390.
 480.
 Σαπφείρα 160. 254. 356.
 σάρξ 46. 146. 176. 180. 186.
 210. 242. 258. 436. 448. 584.
 606. 658.
 Σαυρουάτης, -αι 188.
 σαυρήνεια 638.

Σεμεεὶ 114. 324.
 Σεραφίμ 384.
 Σήκιμα 24. 64. 66. 68.
 Σηκιμίτης, -αι 74.
 Σιδών 78. 80.
 Σίλας 580.
 Σιών 474. 478. 482.
 σκοτομήνη 516. 520. 524. 530.
 σκότος 148. 150. 270. 386. 442.
 Σκόθης, -αι 188.
 Σολομών 196. 298. 648.
 σοφία 28. 92. 150. 290. 426. 432.
 440. 464. 542. 594. 628. 676.
 Σοφονίας 494.
 σταυρὸς 44. 74. 76. 78. 200.
 294. 392. 402. 410. 412. 658.
 στεναγμός, -οὶ 262. 296. 544.
 546.
 στενοχωρία 26.
 Στέφανος 44.
 στέφανος 238. 240.
 συγγνώμη 138. 146. 198. 246.
 248. 250. 252. 302. 336. 344.
 406. 436. 508. 640.
 συγκατάβασις 242. 436. 438.
 474.
 σύγχυσις 152. 258.
 συμβουλή 624. 652.
 συμπάθεια 34. 146.
 σημαχία 224. 226. 236. 292.
 294. 338. 470. 516. 524. 526.
 546. 548. 654. 658. 674.
 συμπόσιον, -α 580. 582.
 συμφορὰ 258. 282. 292. 324.
 394. 412. 458. 462. 506. 544.
 556. 570. 660. 668.
 συνήθεια 640.
 συναγωγή 318. 320. 408.
 συνάλλαγμα 444.
 συνειδὸς 164. 600. 616.

ούνεσις 28. 54. 288. 290. 574.
 578. 580. 664.
 συνουσία 70.
 Σεραφεινίσις 298.
 σφαγή 308. 372.
 σφάγιον, -α 646.
 Συζέμ 72.
 σωτηρία 76. 80. 146. 168. 194.
 222. 224. 260. 262. 290. 328.
 366. 416. 422. 466. 482. 518.
 546. 566. 568. 622. 652.
 654. 668. 682.
 σωφρονισμὸς 368. 508.
 σωφροσύνη 96. 378. 398. 460.
 542.

Τ

ταλαιπωρία 24. 34. 172. 544.
 560. 562.
 ταλανισμὸς 42.
 τάλαντον 356.
 ταπεινότης 242.
 ταπεινοφροσύνη 52. 54. 136. 428.
 436. 476. 490. 542. 644. 564.
 626. 682.
 ταπεινώσις 478. 480.
 τεραγή 258. 262. 268. 278.
 ταφή 42. 74. 76. 408.
 τελευτή 610.
 τελώνης 136. 298.
 τέρψις 578.
 τιμὴ 36. 62. 96. 144. 238. 276.
 372. 394. 396. 420. 422. 424.
 436. 438. 540. 552. 598. 612.
 618. 664.
 τιμωρία 42. 44. 74. 104. 110.
 168. 220. 224. 248. 250. 252.
 256. 304. 316. 328. 330. 332.
 346. 348. 350. 352. 354. 356.

370. 398. 402. 408. 420. 440.
464. 482. 484. 486. 488. 492.
496. 506. 526. 528. 532. 644.
552. 564. 612. 664. 666. 678.
680.

τόκος 266. 444.

τρόμος 362. 420. 426.

τρυφή 60. 134. 172. 234. 250.
260. 264. 266. 428. 606. 612.
680.

τυραννίς 582.

Υ

ύβρις 106. 394.

ύιοθεσία 142. 422.

Υἱός 248. 386. 388. 402. 432.
434. 436. 596.

Υἱός Θεοῦ 304. 420. 552.

ύμνολογία 390.

ύμνος, -οι 224. 236.

ύπακοή 78. 576. 602. 606.

ύπερηφανία 540.

ύπεροψία 342.

ύπόκρισις 282. 362.

ύπομονή 36. 134. 238. 488. 493.
506.

ύπόνοια 244. 436.

ύπόστασις 436. 634.

Φ

Φαρισαῖοι 20. 22. 24. 26. 28. 30.
86. 94. 366. 550.

φαρισαῖος 136. 158. 246. 302.

φθονερός, -οὶ 524.

φθόνος 268. 514.

φθορά 202.

φιλανθρωπία 16. 36. 50. 62. 96.
136. 174. 222. 238. 252. 254.

260. 262. 276. 340. 350. 354.
366. 380. 398. 40. 418. 424.
430. 438. 488. 532. 564. 566.
618. 626. 652. 680. 682.

φιλαργυρία 312. 442. 444.

φιλαρχία 280. 286.

φιλία 108. 272. 280. 284. 326.
556. 596.

Φιλήμων 630.

Φιλιππήσιος, -οι 630.

Φίλιππος 422. 592.

φιλονεικία 72.

φιλοσοφία 8. 40. 42. 62. 124.

146. 160. 174. 186. 190. 228.

330. 340. 450. 454. 456. 468.

470. 494. 578. 614. 616. 672.

φιλοστοργία 20. 48. 66. 68. 86.
596.

φιλοτιμία 28. 30. 632.

φιλοφροσύνη 34. 524.

Φινεές 396.

φλυαρία 252. 404.

φόβος 88. 90. 102. 152. 220.

222. 224. 254. 260. 268. 284.

308. 346. 350. 352. 354. 358.

362. 366. 378. 420. 426. 442.

458. 494. 498. 500. 502. 504.

530. 544. 616. 656. 680.

φόνος 112. 160. 176. 188. 228.

276. 374. 406. 476.

φρενίτις 334. 494.

φρίκη 384. 420.

φρόνημα 650. 624. 668.

φροντίς 192. 264. 268. 558.

Φιλιστιεῖμι 358.

φῶς 146. 150. 158. 170. 174.

386.

Χ

Χαναάν 10. 26. 48. 66. 86.

Χαναναία 128. 630. 640.
 χαρά 10. 564. 612.
 χάρις 36. 56. 62. 96. 144. 184.
 190. 222. 224. 238. 298. 302.
 380. 382. 638. 446. 542. 566.
 570. 580. 602. 606. 618. 628.
 632. 634. 636. 652.
 χάρισμα, -τα 586. 682.
 χειραγωγή 226.
 Χερουβιμ 384. 486. 416.
 Χετταῖος 84.
 ζηρεία 612.
 610. 614. 618. 622. 642. 644.
 646. 676. 678.
 λλευασμός 664.
 Χουσι 278. 280. 284. 286. 288.
 290.
 χρεμετισμός 404.
 ζήλημα 188. 312. 442. 466. 514.
 522. 524. 526. 530. 538. 542.
 644. 554. 610. 636.
 χρηστότης 154.
 Χριστός, Ἰησοῦς Χριστός 36.
 96. 110. 160. 190. 194. 198. 204.
 212. 222. 232. 264. 270. 274.
 276. 294. 296. 302. 308. 310.
 326. 342. 356. 368. 380. 486.
 390. 394. 396. 402. 404. 410.
 412. 418. 420. 422. 432. 434.
 436. 438. 462. 476. 490. 532.
 550. 552. 572. 582. 590. 594.

596. 606. 612. 618. 630. 644.
 646. 658. 678. 680.

Ψ

ψευδαπόστολος, -οι 310.
 ψευδοπροφήτης, -αι 110. 310.
 ψεύδος 10. 12. 110. 148. 184.
 218. 354. 406. 536. 546.
 ψυχή 54. 100. 110. 116. 118.
 126. 132. 134. 148. 158. 164.
 166. 176. 186. 188. 190. 198.
 208. 214. 216. 228. 240. 254.
 256. 258. 260. 266. 268. 272.
 276. 292. 298. 300. 306. 328.
 332. 340. 368. 374. 446. 450.
 452. 454. 466. 468. 474. 496.
 498. 516. 518. 524. 526. 530.
 538. 542. 544. 554. 558. 560.
 562. 566. 568. 576. 578. 584.
 586. 588. 594. 602. 606. 608.
 ψώρα 194.

Ω

ὠδὶς 38. 362. 364.
 ὠμότης 276. 506.
 ὠραιότης 592.
 Ὠσηὲ 158.
 ὠφέλεια 154. 242. 272. 426.
 446. 578.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ	8—97
Ομιλία ΞΕ΄	8—37
'Ομιλία ΞΣΤ΄	38—63
'Ομιλία ΞΖ΄	64—97
ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ	100—683
'Ομιλία εις τόν Γ΄ ψαλμόν	100—117
» εις τόν Δ΄ ψαλμόν	118—199
* εις τόν Ε΄ ψαλμόν	200—241
» εις τόν ΣΤ΄ ψαλμόν	242—277
* εις τόν Ζ΄ ψαλμόν	278—381
» εις τόν Η΄ ψαλμόν	382—439
» εις τόν Θ΄ ψαλμόν	440—515
» εις τόν Ι΄ ψαλμόν	516—533
» εις τόν ΙΑ΄ ψαλμόν	534—553
» εις τόν ΙΒ΄ ψαλμόν	554—573
» εις τόν ΜΑ΄ ψαλμόν	574—619
» εις τόν ΜΓ΄ ψαλμόν	620—683
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	
1. Εύρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	685—692
2. Εύρετήριον ὀνομάτων καί πραγμάτων	692—706
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	

Στοιχειοθεσία, Έκτύπωση:

**ΤΥΠΟ
EXPRESS**

Βελισσαρίου 35 ☎ 841-623

Βιβλιοδεσία:

Άφοι **ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ**

Κεντρική πώλησις:

**Βιβλιοπωλείον «ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ**

Άρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη — Τηλ. 200621